MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

Noi trepte ale înfloririi Patriei 3

UNIREA POPORUL A FĂCUT-O

125 de ani de la făurirea Statului național român modern prin Unirea Moldovei cu Muntenia (*Drd. Gh. Petraru*) . . 9
Pr. Sc. PORCESCU, **Contribuții ale clericilor Bisericii strămoșești la înfăptuirea unirii românilor (I)** . . . 12
Prof. dr. Aurel JIVI, **Evenimentul Unirii Principatelor oglindit în „Telegraful român“** 38

PROBLEME ALE LUMII CONTEMPORANE

Pr. Iustin GASPAR, **Dezarmarea — cerință imperioasă a lumii contemporane** 45
Drd. Gh. PETRARU, **Iubirea de patrie — poruncă evanghelică** . 49

STUDII

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*, **Cuvîntul și icoana** . 54
Pr. drd. N. Dragomir, **Liturghiile Bisericii Copte (în ritul alexandrin), în comparație cu cele ale Bisericii Ortodoxe** . 65
Pr. dr. asist. N. DURĂ, **Mărturii ale tradiției ortodoxe, biblice și patristice, despre rugăciune** 81

PE TĂRÎM PASTORAL

† *TEOCTIST, Arhiepiscop și Mitropolit,*
„Faceți-Mi bucuria deplină...“ 104
„Urmați-Mă...“ 106
Recunoștința, mijloc de desăvîrșire 111
Cu vredniciile noastre să încununăm noul an în care am pășit 116

PREDICI

Pr. V. VAIDA, **LA Duminica a XV-a după Rusalii** . . . 121
Pr. Șt. SLEVOACĂ, **La Duminica a XVI-a după Rusalii** . . 123
Pr. T. BODNAR, **La Duminica a XVII-a după Rusalii** . . 125
Pr. D. ISOPESCU, **La Sfîntul mucenic Haralambie** . . . 128
Pr. Sc. PORCESCU, **Cuvînt de învățătură la Sfînta Taină a Botezului (II)** 130

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*, **Întîmpinarea Domnului în iconografia bisericilor din Nordul Moldovei** . . 134
Pr. Mircea Șfichi, **Sfînta Taină a Mărturisirii, mijloc de păstrare și promovare a unității spirituale a credincioșilor.** 141

VIEȚI DE SFINȚI

Pr. Gh. I. POPOVICI, **Sfîntul Daniil Sihastrul († 1496)** . . 143

UN DISTINS SLUJITOR AL ECUMENISMULUI

Prof. N. CHIȚESCU, **O carte despre Karl Barth** . . . 149

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
ȘI A EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

inv. 114
BIBLIOTECA MITRO
P.I-2

Mitropolia Moldovei și Bucovinei
Biblioteca "Dumitru Stăniloae" Iași
M00114

ANUL LX, Nr. 1-3 IANUARIE — MARTIE 1984

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: ARHIEPISCOPIA IAȘILOR
Bulevardul Ștefan cel Mare Nr. 16 — Iași

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

MEMBRI

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. IOAN MAREȘ, vicar administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

Noi trepte ale înfloririi Patriei

Culturale. *Sala de festivități a Palatului Culturii din Iași a fost gazda unei ample expoziții de rarități bibliofile din patrimoniul de aur al Muzeului de literatură al Moldovei și al Bibliotecii județene „Gheorghe Asachi", însoțită de o expoziție de 1000 ex-librisuri din renumita colecție a dr. Emil I. Bologa din Brașov. Prin această manifestare s-a omagiat împlinirea a 350 de ani de la înscăunarea pe tronul Moldovei a domnitorului Vasile Lupu, mare ctitor și iubitor de cultură. Au fost expuse ediții rarisime și de valoare deosebită cum ar fi lucrarea lui Baltasar Walter tipărită la Frankfurt în 1603, care prezintă lupta antiotomană a românilor sub conducerea lui Mihai Viteazul, apoi realizări tipografice de excepție din lucrările de cult apărute la București, prin grija și strădania fraților Radu și Șerban Greceanu, la Iași prin aceea a Mitropolitului cărturar Iacob Putneanul și la Blaj prin purtarea de grijă a lui Samuil Micu, toate datînd din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Au fost prezentate apoi lucrări științifice realizate de I. Molnar-Piuariu, istorice, datorate unor cunoscute personalități ale secolelor XVIII și XIX (Tunsuli, Dionisie Fotino, Petru Maior), periodice (Albina românească — colecția pe 1830, Arhiva românească, Foaia duminicii, Foaie pentru minte, inimă și literatură), capodopere ale marilor noștri clasici (Alecsandri, Hașdeu, Eminescu, Caragiale, Maiorescu, Arghezi). A fost prima expoziție de acest gen din Iași, o delectare spirituală și estetică pentru toți cei care au admirat și apreciat valorile expuse.*

Muzeul de istorie al Moldovei din Iași dispune de o colecție ce numără peste 3500 de obiecte și documente originale. Printre acestea se numără și jilțul domnesc original care a aparținut domnitorului Alexandru Lăpușneanu.

În fondul de aur al Bibliotecii județene Bacău, se află multe cărți vechi și documente de o importanță excepțională. Dintre acestea amintim Cazania lui Varlaam (Iași, 1643), Îndreptarea Legii (Tîrgoviște, 1652) și Floarea darurilor (1715). Recent acestora li s-a adăugat lucrarea deosebit de valoroasă „Iliada" și „Odissea" lui Homer, tipărită în 1540.

Muzeul de istorie naturală din Iași împlinește venerabila vîrstă de 150 de ani. Fosta „Societate de medici și naturaliști", înființată la 18/30 martie 1853, reprezintă cea mai veche instituție cu caracter științific din România, creată din inițiativa lui Stanislav Cihac, medic-șef al armatei din Moldova și Mihail Zotta, promedic al Moldovei, membru al „Comisiei doctoricești" (1831). Societatea, sub influența lui Gheorghe Asachi, s-a transformat într-o societate științifică de prestigiu, o adevărată „academie" medico-naturalistă, avînd ca obiective progresul medicinii, al științelor naturii, răspîndirea cunoștințelor agronomice în rîndul poporului, valorificarea bogățiilor naturale ale țării, studierea sistematică a faunei, florei și apelor minerale ale Moldovei. Ea s-a înscris în rîndul societăților de acest gen pe plan european. Astfel, savanți de renume mondial ca

Humboldt, Berzelius și alții devin membri corespondenți ai societății. De-a lungul anilor, numeroși savanți din Germania, Austria, Rusia, Franța, Anglia, Belgia, Italia, Elveția etc. devin membri ai acestei societăți. Dintre publicațiile acestei societăți amintim: „Povățuitorul sănătății și al economiei" (martie 1844), „Foaia Societății de medici și naturaliști din Principatul Moldovei", sub redacția dr. Vărnav (iulie 1851-1852), caracterizată datorită spiritului de obiectivitate al articolelor apărute în coloanele ei ca „singura revistă românească științifică", „Buletinul Societății de medici și naturaliști din Iași" (care apărea în limbile română și franceză) și altele.

Societatea s-a bucurat de un prestigiu deosebit din partea personalităților timpului. Așa se face că în 1839, printre cei care fac donații societății alături de C. Negruzzi, dr. Cuciureanu și alții se numără și Mitropolitul Moldovei Veniamin Costachi. Cu aceste donații societatea cumpără la 1844 de la Agripina Sturzu, casa în care funcționează în prezent Muzeul de istorie naturală din Iași — una din vechile construcții laice (Dan Bădărău-Ioan Caproșu-Iașii vechilor zidiri-Iași, 1974, p. 333-335). În una din încăperile muzeului numită „sala istorică" se află o masă cu douăsprezece scaune și o urnă amintind de seara zilei de 3 ianuarie 1859. Atunci, la propunerea partidei naționale, s-a făcut alegerea premergătoare a lui Alexandru I. Cuza ca domnitor al Moldovei, dîndu-se astfel glas voinței obștești ca fostului luptător pașoptist să i se susțină candidatura la tronul Moldovei. Astfel, aniversarea unui veac și jumătate a Muzeului de științe naturale se împletește în mod fericit cu împlinirea a 125 de ani de la Unirea Moldovei cu Muntenia prin alegerea lui Alexandru I. Cuza ca domn al celor două Principate românești — Statul național român modern.

În acest acest an se împlinesc 50 de ani de la înființarea Muzeului de istorie din Piatra Neamț. Fostul muzeu arheologic din Piatra Neamț, la întemeierea căruia și-a adus o importantă contribuție cunoscutul iscoditor al atîtor comori ale „Moldovei de sub munte", preotul Constantin Matasă. A fost înființat între anii 1934-1935, în localul Casei Naționale, ridicată în 1929, de preotul Constantin Matasă, care, împreună cu colaboratorii săi, au adunat vestigii ale trecutului nostru istoric din cele mai vechi timpuri atestînd primele manifestări ale vieții pe aceste meleaguri. Muzeul este astăzi „o mîndrie culturală atît pentru ținutul Neamțului cît și pentru întreaga Moldovă, posedînd una din cele mai frumoase colecții preistorice din țară", după cum apreciază prof. Radu Vulpe, cunoscut cercetător al trecutului neamului nostru. Aniversarea va fi marcată prin sesiuni jubiliare, editarea unei monografii a muzeului, simpozioane etc.

Apărarea sănătății publice. *Permanenta grijă pentru apărarea sănătății publice s-a concretizat și în orașul Iași prin darea în folosință în cadrul Complexului balnear Nicolina-Iași a unei noi policlinici de profil. Noul edificiu cu care s-a îmbogățit amintitul complex, avînd trei nivele, adăpostește patruzprezece cabinete de specialitate, laboratoare, săli de tratament, precum și un laborator special pentru cercetarea*

metodelor și posibilităților valorificării superioare a nămolurilor de aici cu recunoscute efecte terapeutice.

În gama acelorași preocupări se înscrie și darea în folosință în orașul Bicaz a unui dispensar multifuncțional, la construirea căruia locuitorii orașului și-au adus o importantă contribuție.

Inteligența tehnică în acțiune. *Dînd urmare chemării de recuperare, recondiționare și folosire a tuturor posibilităților materiale locale, un grup de specialiști din cadrul Grupului 3 Bacău al T.I.M. Iași au construit un generator eolian care produce aproape 80.000 kw. h anual, dispunînd de o garanție de 15 ani. Instalația are o funcționalitate multiplă. Ea a fost solicitată de mai multe unități din țară fiind o dovadă a inventivității și a conștiinței cetățenești a oamenilor de pe aceste locuri moldave.*

La centrul de cercetări pentru fibre chimice Săvinești al ICECHIM, s-a realizat în premieră națională, prin utilizarea unui material refolosibil, noul produs „Dioxan", cu largi utilizări în domeniul poligrafiei și industriei lacurilor și vopselelor.

În cadrul aceluiași Institut, s-a realizat un material deosebit de rezistent, „Stratisavrom". Noul material cu o înaltă rezistență la coroziune urmează a fi utilizat la confecționarea pieselor care acționează în asemenea medii, înlocuindu-se astfel cu succes oțelurile înalt aliate care se aduceau din import.

Tot în cadrul aceluiași Institut au fost realizate echipamente electro-chimice de sinteză a persulfatului de amoniu și de potasiu. Cea dintîi instalație industrială înzestrată cu asemenea echipamente a și fost pusă în funcțiune la Combinatul de fibre sintetice.

Preocupați de valorificarea tuturor resurselor energetice, constructorii din județul Suceava caută ca prin amenajări complexe pe cursurile de apă Suha-Mare, Suha-Mică, Brodina și Neagra Șarului să se pună în funcțiune cît mai multe micro-hidrocentrale. Astfel, au început lucrările la micro-hidrocentralele de la Poiana Mărului și Vorova. În curînd vor fi deschise lucrările la micro-hidrocentralele de la Mălini și Izvorul Alb, urmînd ca pînă în luna iulie să înceapă lucrările de construire a altor șapte micro-hidrocentrale, de puteri mai mari, fiecare de peste 2 Mw.

Ca o realizare a ingeniozității tehnice românești, se înscrie și noul tip de bicicletă LOCDIPROM (levier oscilant cu culisă dublă invers profilată, românească), realizată de prof. dr. ing. Vitalie Belousov de la Facultatea de mecanică din Iași. „Bicicleta din Iași", cum mai este cunoscută, folosește leviere în loc de pedale, realizează viteze orare medii de peste 60 km și de aceea poate fi folosită cu succes și de către cicliștii de performanță.

Noi obiective economice. *La Vama — U.F.E.T. Cîmpulung — a intrat în circuitul productiv o fabrică de cherestea, dispunînd de o hală de fabricație complet modernizată și dotată cu o linie automată de gatere rapide, circulare și benzi transportoare și de sortare — cea mai modernă secție de industrializare a lemnului din nordul Moldovei.*

La Intreprinderea de țevi Roman a fost racordată la circuitul productiv prima capacitate de 20.000 t anual de țevi pentru construcții a noului laminor de 20 de țoli.

La Intrepriderea mecanică din Botoșani a fost pusă în funcțiune o nouă capacitate de producție a echipamentelor hidro-pneumatice, destinate utilajelor de excavație ale șantierelor de excavații și îmbunătățiri funciare. Noile produse își vor dovedi, în cadrul cerințelor naționale, eficiența economică, afirmînd potențele industriale botășănene.

Un nou obiectiv economic îl constituie și intrarea în producție, la Intreprinderea de mașini grele Dorohoi, a unei noi linii tehnologice profilate pe fabricarea pieselor mecanice de mare capacitate.

Viitoare obiective industriale. *Preocuparea permanentă pentru industrializarea tuturor zonelor țării noastre își află oglindirea și în bogatul plan de investiții al Trustului de construcții industriale Iași, care urmează a finisa și da în folosință, în actualul cincinal, o serie de obiective industriale din care amintim: CET Holboca, CET Suceava, Intreprinderea de rulmenți Suceava, Centrala termică Vaslui, Fabricile de zahăr de la Trușești-Botoșani și Fălciu-Vaslui.*

Bilanț rodnic. *Împlinirea celor patru decenii de viață liberă este întîmpinată de județul Iași cu un bilanț rodnic și bogat. Industria ieșeană cuprinde ramuri industriale cu o preponderență națională recunoscută. Astfel, de la prima penicilină fabricată în 1955, s-a ajuns ca 80% din medicamentele țării să fie fabricate la Iași.*

De asemenea, în județul Iași, unde în trecut nu era nici o întreprindere chimică, s-a ajuns ca astăzi să se producă 1/3 din mătasea artificială a țării. Tot în cadrul județului Iași s-au produs primele casetofoane și radiocasetofoane cu marca „Tehnoton“, *utilaje grele terasiere, la Întreprinderea Nicolina, primele profile laminate la rece la Uzina metalurgică din Iași, precum și a* „oțelului de Iași“, *cum este cunoscut oțelul înalt aliat obținut în cadrul Combinatului de Utilaj greu,* „Fortus“-*Iași. Astfel, Iașii, acest leagăn al culturii, unde au înflorit primele năzuințe ale unirii, rămîne, cum spunea poetul George Lesnea:* „*Iașul dragostei de neam, Iașul dragostei de țară*“.

Noutăți edilitare. *Arhitecții și proiectanții suceveni au aniversat 25 de ani ai instituției „în casă nouă“. Noul edificiu al Centrului de proiectări Suceava, o splendidă carte de vizită, cu structuri inspirate din arhitectura tradițională bucovineană, cuprinde ateliere și laboratoare moderne.*

Constructorii orașului Bîrlad au finalizat unul din noile obiective ale investițiilor. Este vorba de Centrul de calcul al Întreprinderii de elemente pneumatice și aparate de măsură și control, care deja a și intrat în funcțiune.

În frumosul și „dulcele tîrg al Iașilor“ a fost dat în folosință, prin străduința edililor, un nou hotel cu 16 nivele. Hotelul „Moldova“, ridicat în apropierea curții domnești, este încadrat de Palatul

Culturii, Biserica Sf. Nicolae Domnesc și Casa memorială Dosoftei, completînd viitoarea panoramă a noului centru civic al orașului Iași.

Preocupări și realizări agro-zootehnice. *Specialiștii de la Stațiunea de cercetări agricole Podu Iloaiei au realizat un utilaj agricol combinat, pentru executarea patului germinativ cu o capacitate de lucru mai mare cu 60% decît a vechiului tip.*

Merinos de Deleni? Inginerul Ciovîrtă, împreună cu alți colaboratori de la I.A.S. Cotnari — Ferma de ovine Deleni, a reușit, pe calea selecției, să îmbunătățească efectivul de ovine, ajungînd la crearea unui merinos de... Deleni. Lîna acestui merinos, pe lîngă productivitatea ridicată, prezintă și unele calități superioare privind finețea, lungimea și randamentul ei economic.

Specialiștii din cadrul Institutului agronomic Iași au obținut, prin selecție, însămînțări și reînsămînțări ale hibrizilor, printr-o muncă perseverentă de aproape 20 de ani, un nou soi de cireș pitic, care oferă posibilitatea creșterii producției la hectar de livadă de la 5 t (cireșul clasic) la 17-19 t. Această realizare a specialiștilor ieșeni mărește prestigiul horticulturii moldovene.

„Calul de Bucovina". Datorită specialiștilor în tehnologia creșterii cabalinelor, geneticienilor și amelioratorilor ieșeni, noua rasă de cal se remarcă printr-o superioară capacitate de tracțiune. Destinat transporturilor montane, „calul de Bucovina" dublează capacitatea calului „hușul", pînă în prezent cel mai bine adaptat zonelor munților Moldovei.

Manifestări dedicate unirii Moldovei cu Muntenia. *Împlinirea a 125 de ani de la înfăptuirea unirii Moldovei cu Țara Românească a avut o profundă rezonanță în conștiința locuitorilor plaiurilor moldave.*

Piața Unirii din Iași, dominată de statuia maiestuoasă a primului domnitor al Principatelor Unite, a răsunat în ziua de 24 ianuarie de glasul entuziast al miilor de participanți la spectacolul „Sărbătoarea Unirii". Cu acest prilej, s-au exprimat cele mai înălțătoare sentimente patriotice ale iubirii nestrămutate față de Patrie și popor, față de realizările înaintașilor, mereu prezente în gînd și în inimă. Românii de astăzi sînt hotărîți să apere aceste cuceriri și să le dea un nou chip în contextul epocii românești contemporane.

Tot la Iași, prin organizarea Asociației scriitorilor și a Bibliotecii „Gheorghe Asachi", s-a desfășurat spectacolul literar „Uniți în cuget și-n simțiri", omagiindu-se prin poezie actul istoric de la 1859. La Muzeul de literatură al Moldovei (Casa „V. Pogor"), s-a organizat o expoziție de documente, fotografii, reviste, ediții rare, aspecte, evenimente imortalizate pentru viitorul românesc din momentul de crucială importanță al Unirii.

Ca și pînă acum, în anul acesta Ruginoasa, prin manifestările organizate sub genericul „Omagiu Unirii", cuprinzînd recital de muzică și poezie, cîntece patriotice și populare, precum și impresionantul pelerinaj tineresc la palatul și la mormîntul lui „Alexandru I. Cuza", se înscrie armonic în marea simfonie națională dedicată

evocării momentului genezei statului național român modern prin Unirea Principatelor în 1859.

Sub genericul „Unire-n cuget și simțiri", la clubul tineretului din municipiul Vaslui a avut loc o seară muzicală și de poezie, susținută de Cenaclul „Aripi", din localitate, iar la Biblioteca „Stroe Belloescu" din Bîrlad s-a deschis expoziția de carte „Unirea — expresie vie a voinței întregului popor român".

Și la Botoșani, cu prilejul comemorării Unirii de la 1859, s-au desfășurat simpozioanele „Botoșanii și Unirea Principatelor", „Unirea — idealul secular al poporului român" și „De la unirea din 1859 la unitatea deplină a României socialiste", urmate de proiecția unor filme documentare legate de mărețul eveniment sărbătorit de întregul popor român în acest ianuarie al unirii și unității noastre naționale.

„125 de ani de la făurirea statului național român prin unirea Moldovei cu Muntenia" este genericul sub care la Casa orășenească de cultură și la Muzeul „Dimitrie Cantemir", din Huși, au avut loc simpozioane, urmate de montaje literar-muzicale.

La Bacău, cu prilejul comemorării jubiliare a evenimentului de la 1859, a avut loc simpozionul consacrat formării statului național român prin unirea Moldovei cu Țara Românească.

Aniversîndu-se 125 de ani de la Unirea Principatelor, la Muzeul județean din Suceava, s-a deschis expoziția „Momente din lupta poporului român pentru unitate și independență națională" (24 ianuarie 1859).

De asemenea, la Filiala Arhivelor statului din Bacău, s-a deschis expoziția foto-documentară intitulată „Lupta poporului român pentru înfăptuirea Unirii", cuprinzînd un mare număr de documente, fotocopii, albume, cărți, facsimile și fotografii prin care s-a evocat mărețul act al Unirii, cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la memorabilul eveniment național de la 24 ianuarie 1859.

La Casa de cultură din Slănic-Moldova, artiștii plastici amatori din localitate și-au reunit lucrările dedicate actului Unirii în expoziția intitulată „125 de ani de la Unirea Moldovei cu Muntenia", iar artiștii plastici din Bacău au organizat la Galeriile Fondului plastic din localitate expoziția „Artiștii plastici și Patria".

Drd. Gh. PETRARU

125 DE ANI DE LA FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL ROMÂN MODERN PRIN UNIREA MOLDOVEI CU MUNTENIA

Ultima lună a anului care a trecut și prima lună a anului pe ale cărui trepte ne găsim în ascensiunea noastră spre viitorul luminos al Patriei constituie, pentru conștiința și simțirea românească, momente de aducere-aminte, cu emoție și pioșenie, despre înfăptuirile epocale ale înaintașilor, precum și de reflexie și de profundă angajare, cu elan și entuziasm, la măreața operă de constituire a unei Românii puternice, libere, suverane și independente, stăpînă pe propriile-i destine, cu o economie înfloritoare, cu o civilizație și cultură de cel mai înalt grad, pentru satisfacerea aspirațiilor fiilor ei de astăzi și de mîine. Pentru întregul pămînt românesc, 1 Decembrie 1918 reprezintă o zi sacră, o zi în care românii din toate provinciile românești și-au văzut cu ochii visul realizat prin jertfe, expresii ale dorului lor de veacuri. Dorința de unitate națională împletită organic cu dorința de libertate a fost crezul dintotdeauna al fiilor acestor plaiuri pontico-carpato-dunărene. Expresia acestei dorințe vii o constituie atît faptele de vitejie ale luminaților noștri voievozi din provinciile românești, cît și conștiința unității tuturor românilor înserată în pagini nemuritoare și de o puternică vibrație patriotică de picturile murale, de pana neobosită a cronicarilor și a tuturor celor care, în istoria noastră zbuciumată, s-au ostenit pentru afirmarea și glorificarea neamului și a limbii române. Puternica încleștare a brațelor bravilor fii și eroi ai neamului, pe cîmpul de luptă, munca lor pentru propășirea și bunăstarea vieții, gustul lor pentru frumos, materializat în nemuritoarele capadopere artistice de un mare și inegalabil rafinament, setea lor de adevăr, eternizată în filele scrise și nescrise ale istoriei neamului, sînt tot atîtea mărturii neclintite despre unitatea etnică, lingvistică, culturală a unui popor de geniu, care, în fața vicisitudinilor și a valurilor istoriei, nu a fost înfrînt, ci, în retorta existenței sale, și-a unificat gîndirea și simțirea, care vor culmina, pentru scurt timp, cu unirea politică a lui Mihai Viteazul și, definitiv, cu unirea Moldovei și Munteniei, la 24 ianuarie 1859 într-un singur stat, bază și premisă a României de mai tîrziu. Unirea Moldovei cu Țara Românească constituie atît o finalizare a năzuinței ardente a românilor de unitate, care prin marile frămîntări sociale și politice premergătoare, răscoala de la 1784 a

lui Horia, Cloșca și Crișan, a mișcării revoluționare a lui Tudor Vladimirescu și mai ales a crezului național al generației pașoptiste, a revoluției burghezo-democratice de la 1848, atinge o cotă maximă, cît și un nou început, acela al cîștigării independenței de stat la 1877-1878, al integrării tuturor provinciilor românești într-un stat unitar puternic și înfloritor, culminînd cu 23 August 1944, cînd pentru România începe un ev nou, acela al deplinei libertăți naționale și sociale și al schimbării fizionomiei Patriei noastre, pentru afirmarea plenară și creatoare a fiecărui cetățean al ei.

Alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza, la 5 ianuarie 1859, ca domn al Moldovei și alegerea lui și ca domn al Munteniei, la 24 ianuarie, pecetluiește unitatea politică a românilor, o urmare firească a unității de veacuri, „în idei și simțăminte", cum spunea Nicolae Bălcescu. Crearea statului național român modern este operă a întregii națiuni române, a forțelor progresiste, „victorie remarcabilă — așa cum sublinia Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu — a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și tîrgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți" și actul care a pus baza „dezvoltării forțelor de producție, angajării României pe drumul civilizației moderne, constituind un moment epocal în procesul plămădirii statului național unitar român".

Biserica Ortodoxă Română, care s-a identificat, totdeauna, cu năzuințele și idealurile națiunii române, prin ierarhii și slujitorii ei, a sprijinit mișcarea unionistă, arătînd semnificațiile majore ale acestui act pentru societatea românească, luptînd contra tendințelor centrifugale.

Sărbătorind 125 de ani de la Unirea Moldovei cu Țara Românească, aducem omagiul nostru și ne exprimăm sentimentele de gratitudine și admirație pentru bravii înaintași care au luptat, s-au jertfit, au dorit și au înfăptuit unirea, acest gînd și această simțire sublimă a românilor de pretutindeni și dintotdeauna.

Eveniment de o importanță și o semnificație deosebită pentru istoria și viața poporului român, Unirea Moldovei cu Țara Românească găsește în gîndul, vrerea și simțirea noastră, fii ai Bisericii străbune și cetățeni ai Patriei, hotărîrea fermă de a sprijini toate inițiativele și acțiunile înaltei Conduceri de Stat, menite să ducă la statornicirea unei păci trainice pe pămînt, la bunăstare, progres și civilizație. De aceea, noi, cei de astăzi, trebuie să păstrăm și să promovăm unitatea de cuget, de simțire și lucrare, să fim animați de aceleași idei care ne călăuzesc și ne fortifică pentru a da Patriei un chip cît mai luminos. Unirea se perpetuează în noi cei de astăzi prin lucrare unitară, strîns uniți în jurul conducă-

torilor Patriei noastre, pentru dezvoltarea tot mai puternică din toate punctele de vedere, așa cum s-a remarcat, prin înălțarea sa, creșterea și afirmarea prestigiului României socialiste pe toate meridianele lumii. „Unitatea-n cuget și simțiri" a românilor, astăzi, înseamnă integrarea totală la principiile promovate de Patria noastră pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, pentru anihilarea decalajului dintre țările dezvoltate și cele sărace ale lumii, pentru colaborare între țări și popoare, pentru destindere internațională, pentru dezarmare nucleară și pace în lume, pentru înlăturarea spectrului atomo-nuclear care amenință nu numai existența omenească, ci însăși viața planetei.

Sintetizînd și dînd expresia semnificativă a unirii românilor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei consideră că „unitatea și coeziunea morală a tuturor fiilor Patriei noastre, strîns uniți în jurul Conducerii de Stat, în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, rodesc măreție și numeroase realizări", exprimîndu-se prin această tărie a unirii. Chemarea la unitate în gîndire, în muncă și în simțire este o permanență a vieții românești contemporane. Tot ceea ce se înalță în Patria noastră poartă nimbul unității și al voinței unanime. Unirea nu mai este un vis, un deziderat, ci o realitate creatoare și mobilizatoare. În unire și prin unire, România socialistă se afirmă pe arena politică internațională. Ca un stat care dorește independență și suveranitate, colaborare și solidaritate, voim cu toții unitate, pace pe pămînt, bunăînțelegere între țări și popoare, între oameni bunăvoire.

Drd. Gh. PETRARU

CONTRIBUȚII ALE CLERICILOR BISERICII STRĂMOȘEȘTI LA ÎNFĂPTUIREA UNIRII ROMÂNILOR

I

În ziua de 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, inima pămîntului strămoșesc, într-o vibrantă atmosferă, într-o desăvîrșită unitate de gînduri și simțăminte patriotice, se „decreta“ unirea românilor din Transilvania, Banat, Maramureș și Țara Crișurilor cu România. Epocala înfăptuire de acum 65 de ani este expresia unui înalt deziderat național, cucerirea unei culmi „pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași“. Eveniment strălucitor în cartea veșniciei noastre, „unirea românilor într-o singură alcătuire statală“ punea capăt unui îndelungat proces de frămîntări și lupte pentru existență, afirmare națională și dreptate socială; tot atunci începea o nouă etapă de covîrșitoare însemnătate pentru istoria noastră.

1. *Temeiurile unirii.*

Unirea românilor într-un singur stat nu este, nicidecum, o concesie sau un dar ce ni s-ar fi făcut în contextul unor anumite condiții și împrejurări, ci o hotărîre luată cu matură chibzuință de către fiii unui neam conștient de originea sa comună și de unitatea sa etnică. Veacurile trecute, este adevărat, au frînat și întîrziat unirea, dar nici potrivniciile interne, regretabile, și nici acelea din afară, mai totdeauna năpustitoare, n-au întunecat conștiința premizelor și temeiurilor care, legic, aveau să conducă la acest țel, la această culme: *statul român unitar*.

A. Una dintre premizele dominante sau, mai bine spus, un temei istoric, o rădăcină a unirii este *conștiința originii noastre daco-romane*. Este riguros dovedit, acum, că geto-dacii sînt baza etnică a poporului nostru. Se știe, într-adevăr, puțin despre limba acestor strămoși ai noștri; „nu cunoaștem decît o parte a toponimiei și onomasticii lor“, însă prin mijlocirea unor mărturii istorice și a vestigiilor scoase la lumină de săpăturile arheologice, înțelegem unele laturi ale culturii spirituale și materiale geto-dace.

Romanismul, după cucerirea Daciei de către Traian, „a prins rădăcini puternice și durabile fiind purtătorul unei civilizații superioare“. Aurelian n-a părăsit Dacia împreună cu toată populația daco-romană, cum, tendențios s-a susținut, deoarece, de fapt, o astfel de părăsire era o imposibilitate. Cu toate greutățile pricinuite de popoarele migratoare, daco-romanii n-au plecat de pe pămîntul de care erau legați, cum n-au plecat din țările lor galo-romanii în fața francilor, italienii în fața goților și longobarzilor, sîrbii, grecii și bulgarii în fața turcilor. În fosta Dacie traiană, dacii romanizați au rămas pe loc „reușind să se cristalizeze într-o nouă realitate: *poporul român*“. Acest popor a continuat să are și să samene pămîntul, să crească oi și vite, să cultive viță de vie și pomi, să pescuiască, să facă unelte și arme.

Vitregiile de tot felul, care au urmat, au pricinuit fărîmițarea politică a poporului român ; în locul unei alcătuiri statale unitare, au apărut formațiunile cunoscute sub numele de „țări“ — „Țara Românilor“ (Bolohovenilor), „Țara Cîmpulungului“ (moldovenesc), „Țara Vrancei“ (Brodnicilor), „Țara Tigheciului“, „Țara Buzaelor“, „Țara Românească“ (Valahia), „Țara Cîmpulungului“ (Muscel), „Țara Loviștei“, „Țara Mehedinților“, „Țara Severinului“, „Țara Hațegului“, „Țara Almașului“, „Țara Făgărașului“ (Oltului), „Țara Bârsei“, „Țara Năsăudului“, „Țara Maramureșului“, „Țara Oașului“, „Țara Silvaniei“, „Țara Beiușului“, „Țara Zarandului“ ș. a. — voievodatele și apoi principatele. Această fărîmițare politică, impusă de împrejurări și condiții istorice neprielnice, n-a șters conștiința originii comune a poporului român.

Așezat în spațiul geografic în care s-au întîlnit și încrucișat civilizații și diferite orientări spirituale, drumuri comerciale și strategice, obligat să primească în vatra sa strămoșească locuitori care aparțineau altor neamuri, poporul nostru, cu toate acestea, nu și-a uitat originea sa daco-romană. Sentimentul legăturii cu pămîntul său strămoșesc, al continuității sale neîntrerupte în acest colț de lume au fost totdeauna și pretutindeni vii. Sînt grăitoare, în această ordine de idei, mărturiile unor cărturari de altădată : „Românii, cît se află lăcuitori..., la Ardeal și Maramorăș, de la un loc sînt cu moldovenii și toți de la Rîm se trag“ (Grigore Ureche) ; „Locul acesta unde este acum Moldova și Țara Muntenească este drept Dacia, cum și tot Ardealul cu Maramureșul și Țara Oltului“ (Miron Costin) ; românii de pretutindeni „dintr-o fîntînă au izvorît și cură“ (Stolnicul Constantin Cantacuzino) ; ei „sînt urmașii romanilor“ (Dimitrie Cantemir) ; „În Țara Ardealului, românii cu mulțimea întrec prin toate alte neamuri care sînt întru aceste pămînturi. Iară în Țara Românească și în Moldova mai cu seamă singuri românii sînt lăcuitori“ (Samuil Micu).

B. Altă rădăcină, alt temei al unității politice a neamului nostru *este unitatea și fizionomia armonică a teritoriului pe care s-a format și dezvoltat acest neam.* În mijloc se ridică podișul Transilvaniei, înconjurat din toate părțile de munți care alcătuiesc o uriașă cunună — „corona montium“. Coroana munților, o cheie de boltă, o adevărată coloană vertebrală a spațiului geografic românesc, este încinsă de dealuri acoperite de păduri, fînețe, vii și livezi.Întocmai ca niște contraforturi de sprijin, „dealurile se isprăvesc, la rîndul lor, prin cîmpii întinse, lăcașul grînelor“. Rîurile care izvorăsc din Transilvania, „casa apelor pămîntului românesc“, străbat impetuos brîul de munți și se îndreaptă spre Dunăre. Variat ca relief — țărmurile netede ale mării, cîmpiile întinse, zonele colinare, crestele Carpaților, podișul transilvănean — pămîntul românesc se înfățișează ca o unitate geografică armonică. Relieful geo-fizic al Patriei noastre, o unitate în diversitate, „și-a imprimat amprentele în dezvoltarea istorică a poporului român“.

C. În sfîrșit, altă premisă, alt temei, care a pregătit și a condus la înfăptuirea unirii românilor într-un stat, este *unitatea limbii române.* Limba este mijlocul prin care sînt exprimate ideile, sentimentele și hotărîrile oamenilor. Fruct al unui substrat, al unui

fond lexical autohton, geto-dacic, al stratului latin care a și imprimat limbii noastre caracter de limbă romanică, și, firește, al suprastratului constînd din elemente de înrîurire, mai cu seamă de vocabular, limba română apare unitară în structura și componentele sale, încît cei care au studiat-o au ajuns la concluzia că ea este un *miracol*. Totdeauna, un muntean sosit în Moldova este acasă, după cum un moldovean care trece dincolo de Milcov se simte acasă. De asemenea, un transilvănean care a trecut cu turmele prin pasurile carpatice, venind el dincoace, s-a regăsit între frații săi cu care a vorbit aceeași limbă. Este foarte adevărat, în ființa dialectului daco-român, adică a limbii pe care o vorbesc românii din spațiul carpato-ponto-dunărean, întîlnim graiuri cu particularități, mai cu seamă, de ordin fonetic, neesențiale, și, într-o oarecare măsură, de ordin lexical, dar prin structura sa gramaticală, în mod deosebit, prin morfologia sa, ca și prin fondul principal de cuvinte de origine latină care au dat limbii noastre caracterul romanității, limba noastră este unitară.

Conștiința originii daco-romane a poporului nostru, unitatea în diversitate a teritoriului românesc și surprinzătoarea unitate a limbii strămoșești au generat și dezvoltat o bogată și variată cultură spirituală-materială unitară în conținutul și formele ei de expresie. Baladele, de pildă, și în genere creațiile folclorice epice și lirice, cîntecul și jocul popular, de asemenea, valorile artizanale care reflectă ingeniozitate și viziune artistică, poartă pecetea regiunilor geografice românești în care au apărut, dar toate sînt întruchipări ale aceluiași duh. Ele pun în lumină stilul de viață al înaintașilor noștri, ocupațiile, suferințele, bucuriile, dorurile și năzuințele lor ; sînt „un adevărat cheag izvorînd din același fond spiritual, din aceleași datini și obiceiuri". Sentimentele și ideile țesute în creațiile folclorice, aceleași pe toată aria geografică locuită de români, au generat și cristalizat viziunea spațiului mioritic românesc. Unitatea, s-a susținut cu deplină dreptate, este „dimensiunea noastră fundamentală".

2. *Trepte spre unirea cea mare.*

Multe dintre inițiativele și acțiunile românești de altădată au izvorît din conștiința unității noastre etnice și au avut drept țel refacerea unității politice pierdută în vîltoarea vremurilor. După întemeierea sincronică a statelor românești, colaborarea politică între acestea capătă forme concrete. Astfel, prin mijlocirea domnitorului moldovean, Petru Mușat, domnitorul Țării Românești, Mircea cel Mare, a încheiat o alianță cu regele Poloniei „îndreptată împotriva pretențiilor hegemonice ale Ungariei" ; același domn muntean a intervenit în luptele dinastice din Moldova, „reușind să-l impună domn pe Alexandru cel Bun ; acesta, la rîndul său, a sprijinit pe Aldea, fiul lui Mircea, în acțiunea de dobîndire a tronului Munteniei. La luptele pentru stăvilirea primejdiei otomane au participat locuitori din Moldova, Țara Românească și Transilvania. Un precursor al apropierii celor trei formații statale „poate fi considerat Iancu de Hunedoara" ; procesul de cooperare

a continuat sub conducerea lui Ștefan cel Mare. Sașii din Brașov, de pildă, impresionați de victoriile domnului moldovean împotriva turcilor, îi scriau în 1479 : „Multă supunere și slujbă-ți aducem înainte de toate Măriei Tale. Parcă ai fost ales și trimis de Dumnezeu pentru cîrmuirea și apărarea Transilvaniei. Îți dăm de știre că sîntem în mare primejdie și la mare strîmtoare din pricina turcilor... Pentru aceea, cu mare dor și dragoste te rugăm pe Măria Ta ca să faci bunătate să te apropii de această țară spre a o feri de turci“ ; sașii adaugă în scrisoarea lor că și muntenii îl așteaptă „căci au mare nădejde în Măria Ta că-i vei scăpa de sila și robia acelor păgîni“. Se știa la Veneția, în anul 1481, „că marele voievod avea în atenția sa și „cealaltă țară românească“ (l'altra Valachia). După ce Ungaria a fost înfrîntă de turci la Mohács, în anul 1526, necesitatea unei coeziuni în spațiul carpato-dunărean s-a pus din nou. Cel ce a urmărit „închegarea unei confederații compuse din Moldova, Țara Românească și Transilvania a fost Petru Rareș, care a reluat politica părintelui său, Ștefan cel Mare, mai cu seamă în direcția Transilvaniei“, pe care, potrivit unor păreri, dorea s-o cucerească. În urma acțiunilor sale în direcția Transilvaniei, Petru Rareș a căpătat întărire asupra posesiunilor pe care Moldova le avea peste munți de pe vremea lui Ștefan și a dobîndit altele. Nu este o exagerare dacă se afirmă că gîndurile domnului Petru Rareș referitoare la Transilvania izvorau din conștiința acestuia privind caracterul ei etnic românesc.

La loc de mare cinste se înscrie în istoria românilor înfăptuirea unirii celor trei țări românești, de către temerarul voievod Mihai Viteazul, în anul 1600. Fără îndoială, conștiința unității de neam a românilor și necesitatea de a întîmpina și înfrunta puterea otomană, în unire, sînt temeiurile epocalului fapt săvîrșit de marele voievod. El, în mai 1600, se intitula „voievod și domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei“. Înfăptuirea lui Mihai Viteazul a constituit „o necesitate obiectivă a istoriei naționale“, dar a fost de scurtă durată, deoarece puterile învecinate, „imperialismele, otoman, ungar și polon, vedeau într-un stat român, unit sub o conducere centrală, o stavilă, chiar un pericol în calea intereselor lor expansioniste. În istoria poporului nostru, unirea înfăptuită în anul 1600, chiar dacă n-a dăinuit, rămîne un fapt memorabil între evenimentele mari de afirmare națională românească. Această înfăptuire prin exemplul ce l-a oferit a devenit „năzuință fierbinte pentru acțiunile tuturor românilor în secolele următoare“. Unele neînțelegeri și chiar conflicte dintre moldoveni și munteni, ca, de pildă, acelea de la jumătatea secolului al XVII-lea, generate, mai cu seamă, de ambițiosul domn Vasile Lupu, s-au stins, în cele din urmă, prin hotărîrea creștinească de pace a domnilor Matei Basarab și Vasile Lupu de a zidi cîte o biserică în țara celuilalt. Matei a înălțat mănăstirea Soveja-Putna, iar Vasile Lupu a refăcut biserica Stelea din Tîrgoviște.

Nu este cazul să mă refer, acum, amănunțit, la legăturile istorice dintre cele trei țări. Amintesc, numai, în treacăt, că motive politice de mare însemnătate au condus, mai cu seamă, în secolele XVI-XVII, la colaborarea acestora în lupta pentru independență

și chiar unire. Întîlnim, astfel, moldoveni pe teritoriul Țării Românești și munteni pe cel al Moldovei. Unii domni au domnit succesiv în cele două țări. Faptul a prilejuit vorbe ca acestea: „Sîntem toți de o limbă și de o lege, și în vremile de odinioară astfel domnul moldovenesc ajungea domn muntean și domnul, muntean, domn moldovenesc". Principele ardelean Gabriel Bethlen, după 1600, dorea o alianță cu domnii muntean și moldovean, „să fie ei ca frații", să întemeieze o nouă Dacie. Chiar în secolul al XVIII-lea, domnii din Moldova și Țara Românească se gîndeau la restaurarea Daciei. Un *memoriu*, întocmit după încheierea păcii de la Adrianopol, din 1829, cerea: „Valahia și Moldova să se împreună și să facă împreună un prințipat. Prințipatul acestor întrupate provinții să fie de sine și neatîrnate de Turchia". Transformarea sentimentului comunității de neam în conștiință națională, mai cu seamă în etapa iluminismului, a accentuat strădaniile pentru unirea politică a teritoriilor locuite de români.

Ideea privind necesitatea unui stat românesc unitar este o temă de căpetenie a unor publicații și a unor acțiuni culturale din secolul al XIX-lea. În anul 1840 apărea, la Iași, revista „Dacia literară", care-și propunea răspîndirea ideii de progres social, „relevarea prin literatură a valorilor spirituale, a glorioasei tradiții istorice"; revista „Magazin istoric pentru Dacia", care apărea la București, în anul 1845, preconiza „cunoașterea și studierea multilaterală a istoriei naționale"; în anul 1843, M. Kogălniceanu rostea, la Iași, faimosul „cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională"; același învățat edita, la Iași, începînd din anul 1840, revista „Arhiva românească" în care apăreau documente din trecutul țărilor române"; sub conducerea lui Vasile Alecsandri apărea, la Iași, în 1855, revista „România literară", care continua „programul literar și idealurile politice ale Daciei literare". Atitudini și preocupări axate deci pe ideea unității naționale prin cunoașterea trecutului istoric.

Strădaniile, îndeosebi ale moldovenilor și muntenilor, pentru înfăptuirea unității politice românești sînt încununate, la începutul anului 1859, de unirea Moldovei cu Muntenia, treaptă, pas de epocală importanță spre formarea statului național unitar al tuturor românilor. La îndemnul conștiinței lor naționale, fii luminați ai neamului nostru, organizați în societăți culturale, au activat necontenit pentru unitatea spirituală a tuturor românilor și pentru unirea lor politică. S-au remarcat, mai ales, *Asociația transilvană pentru literatura și cultura poporului român* (ASTRA) și *Societatea academică română*, înființată la București, în anul 1866. Cucerirea și proclamarea independenței de stat a întețit strădaniile, mai cu seamă ale transilvănenilor, pentru drepturi politice și pentru unitate națională. Astfel, în intervalul 1882-1892, au fost trimise curții imperiale din Viena mai multe memorii, întocmite de români din Transilvania, prin care ei cereau drepturi naționale. Deosebit de semnificativ și cu puternic ecou în lume a fost cunoscutul *Memorand*, în care sînt arătate condițiile umilitoare și discriminatorii impuse românilor din Transilvania.

Numeroși fii ai poporului nostru, printre care: *G. Coșbuc, O. Goga, A. Popovici, B. Ștefănescu-Delavrancea, V. Lucaciu, N.*

Iorga, I. I. C. Brătianu, N. Filipescu, Tache Ionescu, I. G. Duca, V. Goldiș, Al. Vaida-Voevod, Șt. C. Pop ș. a., înainte de izbucnirea primului război mondial și, mai cu seamă, în timpul neutralității (1914—1916), au activat și stăruit pentru îndeplinirea idealului național: statul român unitar. Alți fii ai poporului nostru, socialiștii: *M. G. Bujor, G. Grigorovici, I. Jumanca, I. Flueraș, A. Lazăr* ș. a., au luptat pentru statornicirea unor condiții social-umane și, deopotrivă, pentru unirea românilor într-un singur stat. „Realizarea statului național unitar — aspirație seculară a românilor, cauza înălțătoare pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași — devenise, în preajma primului război mondial, o condiție primordială a mersului înainte al societății românești" (Nicolae Ceaușescu).

La scurt timp după începutul războiului întîi, România a hotărît să păstreze neutralitate armată. Cu privirile ațintite la ceea ce, inevitabil, trebuia să se întîmple, covîrșitoarea majoritate a românilor, în timpul neutralității, s-a pregătit pentru marea încleștare care avea să aducă înfăptuirea unității naționale. Un rol deosebit de activ în desfășurarea evenimentelor l-a îndeplinit *Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor*. La strădaniile Ligii s-au adăugat strădaniile altor societăți și organizații cultural-politice-naționale în care activau mulți români din Transilvania.

Nu cu gînd de a cuceri teritorii străine, deci, nu cu intenții și scopuri imperialiste a intrat România în război, la 15 august 1916, ci cu dorința firească, dreaptă, de întregire națională și unitate statală. Fără îndoială, se poate pune întrebarea dacă intrarea României în război, care, cum se știe, a pricinuit suferințe groaznice, era cea mai potrivită cale pentru a ajunge la țel: *făurirea statului național unitar*. Analiza obiectivă a evenimentelor arată că, în contextul condițiilor politice din perioada anilor 1914-1918, dorința de a înfăptui statul național al tuturor românilor era atît de puternică, încît intrarea în război, consacrată acestui ideal, a fost o necesitate istorică, o expresie a legilor obiective ale evoluției social-politice.

Războiul, în timpul căruia armata noastră a suferit înfrîngeri dureroase, dar a dobîndit și victorii răsunătoare, a îndreptat și mai mult privirile poporului român la țelul său de veacuri: unirea într-un singur stat. Toți fiii neamului nostru de dincoace și de dincolo de munți, deși apăsați de suferințe copleșitoare, aveau convingerea neclintită că dreptatea va învinge forța, că stăpînirea care n-a ținut seama de voința popoarelor se va destrăma pentru totdeauna, că sfîrșitul acelui război va consfinți dreptul fiecărui neam de a trăi în unire o viață națională și liberă. Elocvente sînt în această ordine de idei mărturisirile din aprilie 1917 ale românilor transilvăneni înrolați în armata română: „... Noi, care în limbă, în cultură, în structura socială și în întreagă ființa noastră etnică și politică formăm un trup unic și nedespărțit, cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată încorporarea la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații". În parlamentul de

la Budapesta, la 18 octombrie 1918, reprezentanții aleși ai neamului românesc din Transilvania, au declarat că națiunea română din Ungaria și Ardeal are dreptul „ca, liberă de orice înrîurire străină să hotărască așezarea ei printre națiunile libere“ ; socialiștii români, la 27 noiembrie 1918, cereau solemn : „... vrem să fim liberi, vrem ca toată suflarea românească să viețuiască într-un singur stat, vrem ... să ne unim într-un popor mare înaintea căruia să fie deschise toate căile ce duc spre progres și fericire“.

La 1 decembrie 1918, prin voința celor 100.000 de reprezentanți ai neamului român de peste munți, obidit atîtea veacuri, într-o vibrantă atmosferă s-a dat expresie hotărîrii istorice : „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia, în ziua de 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a teritoriilor locuite de dînșii cu România...“. Cu 2-3 zile înainte, Congresul național al românilor din Bucovina proclamase unirea regiunii de nord a Moldovei cu România. În „primăvara aceluiași an, teritoriul dintre Prut și Nistru, care în 1812 fusese încorporat în Rusia țaristă, a intrat în componența României“. Naționalități conlocuitoare pe pămîntul strămoșesc al românilor — sași, șvabi, evrei ș. a., „care purtau în inimi dragostea de adevăr și dreptate“, au salutat și aprobat înfăptuirea statului unitar român.

Fapt epopeic, împlinit într-un gînd și într-o simțire, statul unitar român este o încoronare a întregii noastre dezvoltări istorice. Conștiința originii noastre daco-romane, sentimentul nezdruncinat al permanenței noastre aici, în spațiul carpato-ponto-dunărean, unitatea în diversitate a reliefului nostru geografic, unitatea miraculoasă a limbii strămoșești și unitatea în duh și expresie a culturii noastre, sînt temeiurile puternice și, în același timp, pîrghiile viguroase ale unirii.

II

CONTRIBUȚIA ISTORICĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA FĂURIREA STATULUI ROMÂN UNITAR

Potrivit concepției ecleziologice ortodoxe, mesajul evanghelic al Bisericii este adus la îndeplinire cu spor de roade, în viața unui popor, cînd acesta este unit și organizat stabil pe un teritoriu. Pentru Biserica Ortodoxă Română, așadar, statul este cadrul în care se desfășoară, în bune condițiuni, viața religioasă cu toate formele ei de manifestare. Biserica noastră strămoșească nu s-a suprapus niciodată statului și nici nu s-a desprins de stat. Ea a fost integrată totdeauna în viața neamului în mijlocul căruia a trebuit să-și îndeplinească menirea. Zi de zi, an de an, ea a stăruit „pentru unirea tuturor“, pentru legăturile de frățietate și armonie, pentru statornicirea climatului în care un dreptcredincios poate dobîndi mîntuirea. Au fost, este foarte adevărat, cîteodată, situații, împrejurări și cotituri istorice umbrite de gîndurile și atitudinile necumpănite ale unor clerici, dar nimeni nu poate contesta paginile de mare cinste pe care Biserica străbună, aducînd la

îndeplinire dumnezeiescul ei mesaj, le-a înscris în istoria neamului nostru. Statul temeinic organizat pe teritoriul strămoșesc, cu locuitori uniți într-un duh prin cultură națională, vorbind aceeași limbă, a fost, pentru misiunea Bisericii, o necesitate, o condiție fundamentală. Pentru a ilustra temeinicia acestei afirmații, amintesc că, începînd din secolul al XIV-lea, cînd pe teritoriul Patriei noastre s-au organizat statele românești — Țara Românească și Moldova — lucrarea spirituală a Bisericii a fost încununată de roade, dacă viața acestor state s-a desfășurat în liniște și unitate, și, dimpotrivă, fără urmări binefăcătoare, cînd stabilitatea statelor românești era șubrezită de frămîntări și de situații primejdioase.

Biserica — în fond creștinismul, religie de înaltă spiritualitate, concepție dumnezeiască despre lume și viață — a adus prin fiii ei, clerici și laici, contribuții esențiale în procesul istoric al etnogenezei poporului român, al legăturii acestui popor cu pămîntul pe care s-a format și a trăit, al adîncirii sentimentului de permanență și de continuitate în zona geografică pe care Creatorul i-a hărăzit-o. Creștinismul, s-a afirmat, „a venit în sprijinul romanității noastre într-un moment atît de critic — cu o Dacie părăsită de oficialitatea romană și, în mare parte, cotropită de migrații covîrșitoare, și cu un Imperiu roman la cumpăna înclinării sale spre decadență și dezmembrare — încît nu ne temem să afirmăm că dacă poporul nostru n-ar fi fost roman, ci ar fi fost orice altceva, ar fi devenit totuși creștin, ca și neamurile străine din vecinătatea sa, dar dacă n-ar fi fost creștin atunci, în acel mare moment de răscruce, este îndoielnic că ar mai fi rămas roman“. Cu alte cuvinte, „noi sîntem romani fiindcă sîntem creștini și creștini fiindcă sîntem romani“ (Radu Vulpe). Prin capitalul ei doctrinar, prin bogăția adînc umană a principiilor ei morale, ca și prin rînduielile ei liturgice, păstrate așa cum au fost propovăduite și statornicite pe teritoriul nostru, Biserica strămoșească a păstrat nestinsă conștiința romanității noastre, a unității noastre etnice vădită, mai ales, de limba pe care o vorbim, a îndemnat necontenit pe fiii ei la dragoste frățească, la înțelegere și pace. Purtînd făclia unui dumnezeiesc mesaj, ea nu a putut admite dezbinarea, pentru că este rădăcina sclaviei morale și materiale, ci a „îmbrățișat“ totdeauna unirea.

Ierarhi, preoți și cărturari ortodocși călătoreau nestingheriți pe teritoriul românesc, atunci cînd neamul nostru era fărîmițat, cu nestrămutata convingere că, peste tot, se află acasă la ei. Editorii cărților religioase se adresau românilor de pretutindeni. Tipăriturile bisericești în limba română erau căutate și folosite în toate provinciile patriei noastre. În duh creștin ortodox s-a stăruit, fără încetare, pentru apropierea, cunoașterea și înfrățirea tuturor fiilor neamului nostru.

1. *Românii de pretutindeni sînt creștini și de o semințe.*

Un vechi document dovedește că preoții din Moldova știau prea bine că moldovenii sînt de același neam cu locuitorii Țării Românești. Este vorba de o scrisoare a patriarhului din Constantinopol, datată mai 1401, din care reiese că un preot, anume Isidor,

din „Rusvlahia“ (Moldova), se plînsese Patriarhiei ecumenice că mitropolitul Ungrovlahiei, la care ajunsese, îl considera depus din treaptă. Firește, mitropolitul Ungrovlahiei cunoștea că moldovenii sînt afurisiți de patriarh pentru că n-au acceptat un mitropolit trimis de Constantinopol, avînd ei pe Iosif, ierarh local, și de aceea nu l-a primit în eparhia sa pe Isidor. În scrisoarea pomenită, patriarhul îl sfătuiește pe mitropolitul Ungrovlahiei să primească cu bunăvoință pe acel preot, deoarece hirotonia sa este canonică. Trecînd din Moldova în Țara Românească unde, de bună seamă, a cerut să fie folosit, acest preot Isidor știa că moldovenii și muntenii sînt fiii aceluiași neam și ai aceleiași Biserici Ortodoxe.

Aplanarea, în octombrie 1507, a unui conflict dintre Bogdan al III-lea, domnul Moldovei, și Radu cel Mare, domnul Țării Românești, de asemenea, arată ceea ce se cunoaștea bine și anume că moldovenii și muntenii sînt de același neam. Pentru restabilirea păcii, Radu a trimis la Bogdan un călugăr anume Maxim, din neamul despoților Serbiei, care viețuia la Tîrgoviște. „Și s-au rugat lui Bogdan Vodă, glăsuiește cronica lui Grigore Ureche, să facă pace cu Radu Vodă, pentru că sînt creștini și de o semințe. Deci Bogdan văzînd atîta rugăminte de la acel călugăr, au făcut pace pentru voia lui și au trimis soli la Radu Vodă și atunci Radu Vodă cu boierii săi au jurat pe Sfînta Evanghelie ca să fie pace neclintită“. Cele două exemple pe care ni le pune la îndemînă istoria ilustrează relațiile de comuniune ale moldovenilor și muntenilor ; slujitorii Bisericii Ortodoxe din cele două state românești aveau conștiința unității de neam și conștiința unității lor religioase.

Cărțile religioase, fie ele numai manuscrise, fie tipărite, circulau pe toată suprafața pămîntului românesc. Tălmăcitorii, copiștii și editorii acestor cărți, în marea lor majoritate slujitori ai Bisericii, aveau, fără îndoială, conștiința unității de neam a românilor și, în același timp, cu privirile ațintite la cei ce căutau și urzeau destrămarea ei, urmăreau refacerea acestei unități, prin cartea românească. Tălmăcitorii textelor cunoscute sub numele de rotacizante, de pildă, au făcut în această direcție un pas de mare însemnătate. S-a dovedit că limba textelor rotacizante este mai veche decît aceea a tipăriturilor coresiene, iar aria lor de apariție și de circulație depășește cu mult Maramureșul. Tălmăcitorii erau clerici din sate și tîrguri „care stăteau în contact direct cu masa credincioșilor“.

Venind, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, la Brașov, centru comercial important și, în același timp, centru de întîlnire a românilor de peste tot, diaconul Coresi împreună cu „popii“ și „dascălii“ români de la biserica Sf. Nicolae din Șchei, au pregătit pentru tipar „cărțile transpuse în românește sau revăzute după traducerile și manuscrisele mai vechi“. Cărțile românești, tipărite la Brașov prin osîrdia diaconului Coresi și a altora, — *Întrebare creștinească* (1559), *Tetraevanghelul* (1561), *Faptele Apostolilor* (1563), *Tîlcul Evangheliei cu Molitvenicul* (1564), *Liturghierul* (1570), *Psaltirea* (1570), *Psaltirea slavo-română* (1577), *Pravila* (?), *Carte de învățătură* (1581) — s-au răspîndit pretutindeni, în toate

țările românești, contribuind la formarea limbii literare românești unitare.

Pornind de la gîndurile coresiene, exprimate în frazele: „deac'am văzut că mai toate limbile au cuvîntulu lu Dumnezeu în limba loru, numai noi rumânii n'avem", „să fie popilor rumânești să înțeleagă, să învețe rumânii cine-s creștini", „rumânește am scris acest molitvenic, cum să înțeleagă și popa ce zice însușu și oamenii ce ascultă", cunoaștem numaidecît că prin aceste tipărituri, limba vorbită de poporul nostru era ridicată la rangul de „limbă a culturii". Răspîndirea cuvîntului românesc tipărit era un pas important în procesul istoric de înlăturare a slavonei, de înlăturare a particularităților dialectale regionale, de uniformizare a limbii române și, implicit, un mesaj la unitate adresat neamului nostru de pretutindeni.

Mitropolitul Varlaam al Moldovei văzînd că neamul nostru „n-are carte pre limba sa (și) cu anevoe iaste a înțelege cartea altei limbi", a tipărit la Iași, în anul 1643, *Carte românească de învățătură* (Cazania), hărăzită, în viziunea domnului Vasile Lupu, care a sprijinit tipărirea, „a toată semenția românească, pretutinderea ce se află pravoslavnicii într-această limbă". Cartea aceasta, în care deslușim aspectul cărturăresc al limbii noastre vechi, prin răspîndirea și utilizarea ei în Moldova și Țara Românească, mai ales, în Transilvania, a adus o importantă contribuție la închegarea limbii române literare, la apropierea și unitatea românilor.

Același destoinic ierarh, fiind trimis „în părțile Țării Românești cu treabe domnești și a nărodului", a văzut la cărturarul Udriște Năsturel „o cărțulie mică în limba noastră românească", un „Catehismus creștinesc", pe care a aflat-o „plină de otravă de moarte sufletească". În fapt, era un catehism calvinesc, tipărit la 1640, în Transilvania, în limba română, cu scopuri prozelitiste. Intuind urmările primejdioase pe care această carte le avea pentru ortodoxie și pentru neamul românesc, Varlaam, în anul 1645, „a chemat și strîns săbor dintr-amîndoau părțile și din Țeara Românească și din Țeara Moldovei", negreșit spre a analiza această carte și spre a lua măsurile cuvenite. Pe cît se știe, pentru prima dată în istoria Bisericii Ortodoxe Române s-au întîlnit într-un sinod ierarhi munteni și moldoveni. Negreșit, convingerea pe care o avea el că românii din cele două țări sînt de același neam și de aceeași credință ortodoxă l-au condus la hotărîrea de a convoca un sinod la care să participe ierarhii din cele două țări. La acest sinod s-a hotărît să se întocmească o carte în care să fie expusă dreapta învățătură a Bisericii. Cartea a fost intitulată „*Răspunsul împotriva catehismului calvinesc*", tipărită între 1645—1647 și expediată în Transilvania cu scopul de a stăvili propaganda calvină. Fraza: „Cătră creștinii din Ardeal, credincioși pravoslavnici și adevărați fii svintei noastre Besearici apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam românesc. Pretutindenea tuturor ce se află în părțile Ardealului ce sînteți cu noi într-o credință" (după A. Sacerdoțeanu), ilustrează limpede preocuparea ierarhului moldovean privind unitatea ortodoxiei și totodată unitatea neamului românesc.

Cu scopul de a sprijini ortodoxia în Transilvania și a o

apăra împotriva protestantismului, Mitropolitul *Varlaam* și Episcopii *Anastasie* al Romanului, *Ștefan* al Rădăuțului și *Ghedeon* al Hușilor, la 2 iunie 1645, interveneau la țarul Mihail Feodorovici ca să acorde ajutoare mitropolitului *Ilie Iorest* al Ardealului. Intervenind pentru ajutorarea Mitropolitului Ilie Iorest, arhiereii moldoveni veneau în ajutorul românilor ardeleni de un neam și o credință cu moldovenii.

La fel a procedat, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea, Mitropolitul *Teodosie* al Ungrovlahiei. El făcea însă aspre mustrări Mitropolitului Atanasie al Ardealului, pentru că a acceptat *uniația*, care a pricinuit dezmembrarea religioasă a românilor ardeleni. Același ierarh trimitea o scrisoare în anul 1702 românilor ortodocși din Brașov, Sibiu și din alte părți transilvănene, prin care-i sfătuia să rupă legăturile cu Atanasie și să se întoarcă la dreapta credință, care, în viziunea sa, era pavăza unității naționale românești. Decenii de-a rîndul, credincioșii ortodocși din Brașov și Țara Bîrsei au fost sub oblăduirea duhovnicească a mitropoliților Ungrovlahiei și episcopilor Rîmnicului.

„Conștient de unitatea poporului român, în ciuda faptului că împrejurările istorice îl „răsfirase“ în mai multe țări“, din care cauză apăruseră, în limba sa, particularități dialectale, de asemenea, conștient de necesitatea a ceea ce mai tîrziu se va numi „o limbă literară comună“, *Mitropolitul Simion Ștefan* al Ardealului va tipări, în anul 1648, la Bălgrad (Alba-Iulia), Noul Testament. Gîndul său închinat tuturor este grăitor exprimat în predoslovia adresată cetitorilor : „Noi derept aceia ne-am silit de în cît am putut, să izvodim așia cum să înțeleagă toți, iară să (dacă) nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ce-i de vina celuia ce-au răsfirat rumânii printr-alte țări, de ș-au mestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăesc toți într-un chip“. Știind că deosebirile dialectale nu știrbesc unitatea limbii, mitropolitul compară cuvintele cu banii „carii îmblă în toate țările“. Prin această comparație el a vrut să pună în lumină faptul că scrierile în limba română sînt accesibile tuturor românilor deoarece această limbă cuprinde cuvinte uzuale sau principale, cum s-au numit mai tîrziu — pe care le înțeleg toți fiii neamului nostru, chiar dacă pe alocuri sînt și deosebiri dialectale. Un rol deosebit de valoros, așadar, în statornicirea și adîncirea legăturilor cultural-politice între românii din Țara Românească, Moldova și Transilvania, care, în cele din urmă, aveau să fie încununate de unirea românilor într-un stat, l-a îndeplinit cartea religioasă în limba română.

Pe lîngă slujitorii Bisericii Ortodoxe care au tălmăcit și editat cărți bisericești pentru seminția românească, pomeniți pînă acum, sînt mulți alții care, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea, au înfruntat limbile numite cărturărești, slavona și greaca — neînțelese de covîrșitoarea majoritate a poporului —, tălmăcind și tipărind atît cărți de slujbă cît și de îndrumare religios-morală. Prin darul acesta — carte în limba română — făcut poporului, ei au contribuit la temelia marelui edificiu : statul unitar român. Scrierile bisericești în limba română editate de Mitropoliții : *Teofil, Ștefan, Teodosie, Antim Ivireanul, Grigore Dascălul* ș. a., ai Ungro-

vlahiei, *Dosoftei, Iacob Putneanul, Gavriil Calimache, Veniamin Costachi ș. a.,* ai Moldovei, Episcopii *Mitrofan, Damaschin, Chesarie* ș. a., au contribuit, alături de scrierile cu caracter laic, la unificarea limbii române, au întreținut și adîncit legăturile spirituale între frații de un neam, au avut o largă părtășie la transformarea sentimentului comunității de neam în conștiința națională românească.

Biblia tipărită la București, în 1688, monument memorabil al culturii naționale, este, cum s-a dovedit, rodul unor clerici și al unor laici, fapt ce dovedește că fiii luminați ai neamului nostru, fie că erau sfințiți-slujitori, fie că erau dreptcredincioși ai Bisericii, au lucrat împreună pentru unitatea limbii române și pentru adîncirea legăturilor frățești ale românilor de pretutindeni. Cărturarii care au tălmăcit Sfînta Scriptură din „limba elinească" în limba română, care au revizuit și îndreptat textul în vederea tiparului, proveneau din cele trei țări locuite de români. La baza textului Noului Testament a stat ediția din 1648, de la Alba-Iulia, pregătită și îngrijită de Mitropolitul Simion Ștefan. „O simplă comparare ne încredințează că, de multe ori, este vorba numai de schimbări neînsemnate de limbă, cerute de însăși evoluția ei". Unele capitole din Noul Testament — 1648, și anume cele introductive la Evangheliile Marcu, Luca și Ioan, au fost reproduse integral în Biblia de la 1688. La baza textului Sfintei Scripturi a Vechiului Testament a stat versiunea, adică traducerea în limba română, săvîrșită de cărturarul umanist moldovean *Nicolae Milescu.* Potrivit unor mărturii neîndoielnice din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, învățatul moldovean a tradus Sfînta Scriptură în limba română. Traducerea aceasta, s-a demonstrat în ultima vreme, cu argumente mai ales lingvistice, a fost revizuită și îndreptată de învățatul ierarh *Dosoftei,* pe cînd era el episcop al Romanului. Înainte da a fi tipărit, textul integral al Bibliei a fost revăzut de cărturarii munteni Șerban și Radu Greceanu. La tipărire a contribuit și *Mitrofan,* fost episcop de Huși, apoi de Buzău, ucenic al Mitropolitului Dosoftei. Biblia de la București, prin urmare, este încununarea unor strădanii ale cărturarilor clerici și laici din cele trei țări românești. Acest monument de cultură românească dovedește că, la finele secolului al XVII-lea, limba română era deja o limbă literară înțeleasă de toți românii. Nu se exagerează dacă se afirmă că Biblia tipărită în anul 1688 este o expresie elocventă a unității românești. Circulînd în toate părțile locuite de români, această carte a îndeplinit un rol important în procesul istoric al unității bisericești și, deopotrivă, al unității politice a tuturor românilor.

Cărturari clerici, originari din diferite regiuni ale pămîntului românesc, au cooperat și la tipărirea altor cărți. Întîlnirea lor, fie în chiliile mănăstirești, pentru tălmăcirea unor opere religioase, fie în tipografii pentru editarea lor, pun în lumină legăturile spirituale frățești ale românilor de pretutindeni. De pildă, mă refer numai la cîteva cazuri : *Tîlcuirea la Evanghelii,* de Teofilact, tipărită la Iași în anul 1805, a fost tălmăcită din grecește la îndemnul și cu sprijinul Mitropolitului *Veniamin Costachi,* pe cînd era episcop

— mai întîi la Huși, apoi la Roman —, de monahii din Mănăstirea Neamț, *Gherontie,* moldovean și *Grigorie,* originar din București, viitor mitropolit al Ungrovlahiei, cu numele de Grigorie Dascălul ; *Descoperire cu amănuntul a pravoslavnicei credințe,* de Ioan Damaschin, tipărită la Iași, în anul 1806, a fost tălmăcită și pregătită pentru tipar, tot la îndemnul lui Veniamin, de aceiași monahi ; *Întrebări și răspunsuri bogoslovești,* de Atanasie al Alexandriei, tipărită tot la Iași, în anul 1803, este rodul acelorași fețe bisericești; *Carte folositoare de suflet,* tipărită la București, în anul 1709; *Chiriacodromion,* tipărit la București în anul 1801, la îndemnul Mitropolitului Dositei al Ungrovlahiei, au fost tălmăcite de aceiași călugări *Grigorie și Gherontie; Scrisoarea Moldovei,* de Dimitrie Cantemir, — este vorba de cunoscuta operă, *Descrierea Moldovei* a vestitului învățat — a fost tipărită la Mănăstirea Neamț, în anul 1825, prin cooperarea moldovenilor și a muntenilor.

Se cunosc, din fericire, mulți slujitori bisericești care deși originari ditr-o țară românească, cu toate acestea au activat și rodit în alta. Amintesc dintre ei numai pe *Filip Moldoveanul,* care a lucrat la Sibiu ca tipograf ; *Daniil Panoneanul,* originar din părțile vestice ale Ardealului, a lucrat în Țara Românească, tot la imprimarea cărților ; *Mitrofan,* moldovean, Episcop de Huși, apoi de Buzău, de asemenea tipograf vestit ; arhimandritul *Vartolomei Măzăreanul,* bucovinean, a lucrat și în Moldova ; arhimandritul *Damaschin Bojincă,* bănățean, a lucrat la Iași ca profesor și director al Seminarului Socola ; arhimandritul *Gherman Vida,* maramureșan, a funcționat ca profesor și director al aceluiași seminar ; adaug că, prin silința acestui slujitor bisericesc, s-a tipărit, la Iași, în anul 1843, o parte a operei lui *Gheorghe Șincai,* „Cronica Românilor". Printre stareții vrednici ai Mănăstirii Neamț a fost și bucovineanul *Neonil.*

Notez că , în scaunele vlădicești ale Moldovei, au păstorit ierarhi originari din alte zone românești : *Pahomie,* transilvănean, la Roman, *Iacob Stamati,* de asemenea, transilvănean, la Iași, *Antonie, Gherasim Clipa, Meletie,* bucovineni, la Roman, *Iacob Putneanul* și *Gavriil Calimache,* tot bucovineni, la Iași. Notez apoi că ierarhi de dincolo și de dincoace de munți au purtat corespondență : Mitropolitul *Andrei Șaguna* al Ardealului cu Mitropoliții *Nifon* al Ungrovlahiei și *Sofronie Miclescu* al Moldovei, cu Arhiereul *Filaret Scriban,* cu Episcopul *Filotei* al Buzăului etc., iar Episcopul *Melchisedec* cu Mitropolitul *Silvestru* al Bucovinei etc. Negreșit, acești slujitori ai Bisericii — m-am referit numai la cîțiva — erau înflăcărați în activitatea lor de idealurile înalte ale românismului, de credința că, prin osîrdia lor, slujesc unitatea spirituală și politică a neamului. Înainte de a fi moldoveni, munteni, ardeleni, maramureșeni, bănățeni sau bucovineni, ei erau români.

Printre factorii care, pe de o parte, pun în lumină legăturile de comuniune românească de altă dată, iar pe de alta, care au îndeplinit un rol important în procesul istoric de pregătire a unirii, a fost și arta bisericească, cu variatele ei forme de expresie. Unele motive, îndeosebi, de arhitectură decorativă, muntenești, pe care le găsim în locașurile de închinare moldovenești, începînd, mai

ales, de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și unele motive moldovenești de la biserici din Țara Românească demonstrează că meșterii constructori au circulat dintr-o țară în alta ducînd cu ei și procedee tehnice. Asemănările izbitoare ale bisericilor de lemn de pe Valea Bistriței cu acelea de la poalele de vest ale Carpaților răsăriteni, ca plan, proporții și arhitectură decorativă, de asemenea, demonstrează că artizanii lemnului erau solicitați și dincoace și dincolo de munți.

În sfîrșit, adaug că, în unele cărți vechi bisericești, tipărite, unele la București, altele la Iași, întîlnim elemente iconografice realizate artistic, semnificative. În *Antologhion,* de pildă, editat de Mitropolitul *Iacob Putneanul,* Iași 1755, apar orînduite într-o schiță stema Moldovei, bourul, și stema Țării Românești, corbul ; de asemenea, în *Apostol,* Iași - 1756, de același mitropolit, în *Lafsaicon,* București, 1760, de Mitropolitul Filaret, în *Hrisov domnesc de așezămînt,* Iași, 1793, *Apostol* Rîmnic, 1794, de Episcopul Nectarie, *Molitvenic,* București, 1794, *Pravoslavnica învățătură,* București, 1794, *Penticostar,* București, 1800, *Chiriacodromion,* București, 1801, *Tîlcuire la patru Evanghelii,* Iași, 1815, *Descoperire... a pravoslavnicei credințe,* Iași, 1806 ș. a. Sub desenul în care sînt îngemănate cele două steme românești apar stihuri în care sînt referiri omagiale la domnul țării, la bour și la corb. Nu este vorba de o întrezărire a unirii celor două țări românești, cum s-ar putea crede. Explicația este alta ; domnitorul pomenit în pagina de titlu a cărții domnise, deja, în cealaltă țară, fapt obișnuit, mai ales, în secolul al XVIII-lea și la începutul celui de al XIX-lea. Într-adevăr, stihurile omagiale și stemele pun în lumină sentimentele și gîndurile omagiale pe care editorii le aveau față de autoritatea statului, dar nu putem să nu admitem că ele nu sînt deschideri ale unora față de ceilalți, de pildă, ale moldovenilor față de munteni, și invers, semne de atenție și bunăvoință frățească. Cel care privea compoziția cu stemele, îngemănate și citea numai stihurile : „Semnele românilor dintru început fericite / Cu adevărat de la Roma zburînd în Dachia sînt venite" *(Hrisov domnesc de așezămînt,* Iași, 1783), nu se ducea el cu gîndul la originea noastră daco-romană comună, la unitatea noastră etnică, la urmările dureroase ale dezmembrării ! ? Nu ajungea el, in conștiința sa, la concluzia că unirea tuturor românilor este o necesitate naturală, logică ! ? Iată, cum, prin vechea carte bisericească și laică, uneori prin reprezentările iconografice din paginile ei, fiii neamului nostru din țările românești erau pregătiți pentru înfăptuirile epocale ce aveau să vie.

2. *„Unde-i turma, și păstorul".*

Prin tratatul de la Paris, din martie 1856, s-a hotărît, între altele, cu privire la Țara Românească și Moldova, ca să se aleagă cîte un divan ad-hoc în fiecare din aceste principate, reprezentînd toate clasele sociale, spre a formula și arăta puterilor europene care sînt, în contextul condițiilor internaționale noi, dorințele românilor. Atît în faza de pregătire a alegerilor pentru divanuri și în timpul lucrărilor acestor foruri, cît și în ceasul epocalei înfăp-

tuiri din ianuarie 1859, Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii ei, a fost alături de acei fii a neamului nostru — boieri de diferite trepte cu vederi înaintate, tîrgoveți, meseriași, comercianți, țărani — care au luptat pentru propășire socială, demnitate națională și unire politică.

Chiar în vreme ce se desfășurau lucrările pregătitoare ale tratatului de la Paris, arhimandritul *Neofit Scriban* publica la Iași broșura *Unirea și neunirea Principatelor Române*. El, înflăcărat de simțăminte patriotice, demonstra, în această scriere, că dezbinarea, adică neunirea, lovește deopotrivă și națiunea română și Biserica a cărei piatră unghiulară este *unirea*. Țările Române, trăind multă vreme despărțite, au avut de suferit. „Totdeauna, scria el, aceste țări au fost jucăria furtunilor. Corabia nației nu avea o cîrmă, o busolă, care să-i dea o direcție hotărîtă". Dimpotrivă, unirea acestor țări va aduce unitatea spirituală și dezvoltarea lor materială. „Prin unire lucrurile mici cresc, iar prin neunire se dărapănă... națiile care s-au unit au crescut și s-au fericit". Broșura arhimandritului Neofit Scriban a contribuit în mare măsură la dezvoltarea simțămintelor și atitudinilor unioniste ale moldovenilor. Fiind criticat de Grigore Ghica, fost ministru al Cultelor, antiunionist înverșunat, într-o scriere intitulată *Despre chestia zilei*, Neofit Scriban prin altă broșură, *Foloasele Unirii Principatelor Române*, a răspuns documentat că prin unire se va ajunge la prosperitate economică, la organizare administrativă și condiții prielnice manifestărilor culturale

Alt cleric învățat, Melchisedec Ștefănescu, rectorul Seminarului teologic din Huși, rostea în ziua de 29 iunie 1856, în catedrala episcopală din acest oraș, o înflăcărată cuvîntare, publicată apoi, prin care afirma răspicat că Biserica, necontenit, se roagă pentru unirea tuturor. „Cel ce fuge de unire, a spus el, merge în contra progresului, în contra învățăturii lui Hristos. Dacă pentru românii din principate a sosit vremea care-i cheamă la unire, aceasta dovedește că ei sînt pe calea progresului universal al omenirii ; că sînt chemați a se sui cu o treaptă mai sus pe scara progresului... Ne-am săturat de nenorociri, nu vrem să fim sclavi... vrem să gustăm și noi fericirea de care se bucură națiile civilizate ; vrem să dăm mîna cu frații noștri, ca toți, cu o gură și cu o inimă, să mărim pe Dumnezeu și să lucrăm mîntuirea patriei noastre. Clerul moldovean trebuie să întindă mîna, în duhul dragostei creștine, clerului muntean, întărind prin aceasta Biserica și patria. Tot cel ce se împotrivește unirii țărilor române lucrează împotriva voii lui Dumnezeu, împotriva progresului, este, în aceeași măsură, vrăjmașul oamenilor și vrăjmașul lui Dumnezeu, fiind stăpînit de ambiție deșartă. Să îmbrățoșăm toți unirea cu frații noștri pentru ca, în acest chip, să se pună capăt sclaviei noastre morale și materiale".

Atît în Moldova, cît și în Țara Românească, s-au constituit comitete unioniste care aveau misiunea de a arăta tuturor fiilor neamului nostru că unirea va avea urmări binefăcătoare, iar dezbinarea, dimpotrivă, urmări păgubitoare. Printre membrii acestor comitete erau și clerici, unii dintre ei slujitori remarcabili ai Bisericii: în cel de la Iași, *iconomul Ion Bobulescu*, în cel de la

Dorohoi, *arhimandritul Victor Lemeni* și *iconomul C. Buțureanu*, în cel de la Mănăstirea Neamț, *arhimandritul Dionisie (Romano)*, stareț, viitor episcop, *ieromonahul Ghenadie Popescu*, rectorul Seminarului, *duhovnicul Andronic* ș. a. De la toate ținuturile soseau, la Iași, adeziuni semnate de partizani ai unirii, printre ei și clerici : aceea de la Roman este subscrisă de locotenentul de episcop *Nectarie Hermeziu* (ulterior el și-a schimbat atitudinea, influențat de fratele său, postelnicul Grigore Hermeziu, președintele tribunalului local), de *protopopul D. Matcaș* ș. a., aceea de la Tecuci de *protopopul Gh. Dumitriu*, tatăl scriitorului Calistrat Hogaș. Impresionantă este adeziunea venită de la Neamț : „...Unirea și frăția sînt voința lui Dumnezeu, piatra temeliei Bisericii lui Hristos. Prin această sfîntă legătură omenirea sporește în tărie, avere și credință... Cît de firească și neapărată este dar unirea între frați de același sînge și nume, de aceleași obiceiuri și limbă, de același trecut și viitor precum sînt românii din Moldova și românii din Valahia".

La programul și acțiunea partizanilor unirii au mai aderat *Arhiereul Filaret Scriban*, egumenul Mănăstirii Socola și *Arhiereul Calinic Miclescu*, egumenul Mănăstirii Slatina. Mitropolitul *Sofronie Miclescu* a stat cîtva timp în rezervă crezînd că, după înfăptuirea unirii, Mitropolia Moldovei și Sucevei, în fruntea căreea se afla, va fi umbrită de Mitropolia Ungrovlahiei. După ce s-a încredințat că autoritatea scaunului de la Iași nu va fi cu nimic știrbită, Mitropolitul Sofronie a aderat la programul unioniștilor. Acest ierarh, în vîltoarea evenimentelor din 1856-1858, premergătoare evenimentului epocal din ianuarie 1859, a desfășurat o activitate patriotică, închinată unirii, demnă de toată lauda.

Adversarii unirii, cei mai mulți dintre ei mari latifundiari, în fruntea cărora s-au aflat caimacamii Toderiță Balș și, mai cu seamă, Nicolae Vogoride, atît în 1856 cît și în 1857, au folosit fel de fel de procedee și de samavolnicii spre a împiedica înfăptuirea unirii celor două țări românești. Unii dintre partizanii unirii au fost arestați, alții îndepărtați din funcții, mulți au fost șterși din listele de alegători, mulți au fost intimidați și opriți de a veni la vot. Reacțiunea internă, sprijinită îndeosebi de imperiul otoman, dorea să oprească, cu orice chip, înfăptuirea idealului național : unirea. Asupra clericilor unioniști a fost dezlănțuită o adevărată prigoană. Unii dintre ei, protopopii *D. Matcaș și Gh. Dumitriu*, au fost destituiți din funcții, alții, pe diferite motive, îndepărtați din listele electorale ; călugărilor li se contesta dreptul de a alege și de a fi aleși în divanurile ad-hoc ; Unii egumeni — *Filaret Scriban*-Socola, *Calinic Miclescu*-Slatina, *Marchian*-Coșula, *Antonie Dumbravă*-Bogdana — au anunțat, în semn de protest față de atitudinile antiunioniștilor, că nu se vor prezenta la alegeri. Mitropolitului i se aducea la cunoștință de către însuși caimacamul Vogoride „că unii preoți, diaconi și alți slujitori bisericești, avînd în frunte pe unii din înaltul cler, în loc de a-și căuta de îndatoririle bisericii... s-au aliat la manifestări zgomotoase purtîndu-se pe uliță cu cocărzi... o așa purtare din partea numiților pe care unii de rău voitori nu lipsesc a o declara ca

încuviințată de Înalt Prea Sfinția Voastră, mă îndeamnă a vă pofti să binevoiți a lua grabnic măsurile ce veți socoti mai potrivite pentru mărginirea clerului îndeobște de la orice manifestări...". Mitropolitul a răspuns că, într-adevăr, preoții au luat parte la unele manifestări, cu prilejul sosirii la Iași a comisarilor trimiși de puterile europene, dar nu știe dacă au purtat cocarde. Spre a-l intimida și determina ca să se desprindă de partizanii unirii, caimacamul a adus la cunoștința Patriarhiei ecumenice că Mitropolitul Sofronie nu are purtări potrivite cu demnitatea sa pontificală ; ca urmare, Patriarhul Chiril al Constantinopolului i-a făcut mustrări.

Alegerile pentru divanurile ad-hoc au fost fixate în atmosfera de presiuni și măsluiri, în august 1857. Covîrșitoarea majoritate a alegătorilor însă nu s-a prezentat la vot. Referindu-mă numai la alegerile de deputați clerici, notez că din 191 preoți înscriși în listele măsluite s-au prezentat doar 16. Convins că unirea era cea mai potrivită cale pentru viitorul patriei și întristat de samavolniciile săvîrșite în timpul alegerilor, mitropolitul a informat comisiunea europeană întrunită la București că deputații aleși nu sînt expresia ideilor și sentimentelor pe care le au locuitorii Moldovei. Protestele la poarta otomană ale moldovenilor care luptau pentru unire și ale puterilor europene care sprijineau înfăptuirea ei au condus la anularea alegerilor măsluite.

Noile alegeri, fixate pentru ziua de 10 septembrie 1857, s-au desfășurat în deplină libertate. În componența divanului ad-hoc al Moldovei, alături de reprezentanții altor categorii sociale, au fost următorii clerici : *Mitropolitul Sofronie Miclescu,* care avea să fie președintele divanului, locotenentul de episcop de la Roman, *Arhiereul Nectarie Hermeziu,* locotenentul de episcop de la Huși, *Arhiereul Ghenadie Șendrea,* membri de drept ; *arhimandritul Neofit Scriban* din partea preoților capitalei, *iconomul D. Matcaș* din partea preoților orașului Roman, *arhimandritul Melchisedec Ștefănescu,* din partea preoților orașului Huși — potrivit hotărîrilor luate anterior au votat numai preoții din orașele în care erau scaune eparhiale — *Arhiereul Filaret Scriban* și *Arhiereul Calinic Miclescu,* din partea mănăstirilor, membri aleși. Deputații clerici aleși erau binecunoscuți în lumea clericală și laică a Moldovei prin pregătirea lor cărturărească deosebită, ca și prin pozițiunile pe care fiecare le ocupau în viața bisericească a Moldovei.

Lucrările divanului ad-hoc au început, la Iași, în ziua de 4 octombrie 1857. În calitatea sa de președinte, Mitropolitul Sofronie a spus, între altele, următoarele: „Românii de astăzi sînt toți tot una, ei au o origină comună, un sînge, o patrie, o istorie, o credință, un Dumnezeu. Să ne silim, dar, să fim una, ca să fim vii și ca să vieze întru noi iubita noastră patrie". Ședințele divanului au fost consacrate, rînd pe rînd, problemelor politice, sociale, economice, de actualitate, atunci, în viața țărilor române, făcîndu-se propuneri și formulîndu-se dorințele moldovenilor cum stipulase tratatul de la Paris. La ședința din 14 octombrie 1857, *Mihail Kogălniceanu* a citit propunerea semnată între alții și de *Arhiereul*

Ghenadie, arhimandriții Neofit Scriban și *Melchisedec Ștefănescu* și de *iconomul D. Matcaș*, referitoare la noua organizare a țării, preconizîndu-se, între altele, *Unirea Principatelor Române într-un singur stat sub numele de România*. Aproape în unanimitate, membrii divanului au votat propunerea făcută.

Dincolo de Milcov, adică în Țara Românească, strădaniile consacrate unirii n-au întîmpinat nici un fel de opoziție. Lucrările au mers, acolo, normal. Clerul s-a alăturat partizanilor unirii, dar n-a fost pus în situația de a trece la luptă. Ca și la Iași, la București s-a constituit un comitet unionist. *Episcopii Filotei al Buzăului* și *Calinic al Râmnicului* au sprijinit, de la început, acțiunile pentru unirea țărilor române, îndemnînd, prin scrisori pastorale, preoții și egumenii mănăstirilor din eparhiile pe care le conduceau să facă la fel. *Mitropolitul Nifon* al Ungrovlahiei și *Episcopul Climent* al Argeșului, ulterior, la lucrările Divanului ad-hoc și ale adunării elective, au avut atitudini favorabile unirii.

Clerici cu preocupări cărturărești, partizani ai unirii, au publicat în presa timpului articole cu caracter patriotic consacrate acestui deziderat național : *arhimandritul Dionisie Măldărescu, protosinghelul Veniamin Catulescu*, preoții *Ilie Beceanu, Grigore Referendarul* ș. a. S-a remarcat, în faza de pregătire a alegerilor pentru divanurile ad-hoc, *arhimandritul Ioasaf Snagoveanul*, slujitor la capela română din Paris. „Veghere, dar, fraților preoți, scria el din Franța, și Domnul Dumnezeul nostru va fi cu voi. Ne trebuie o națiune recunoscută de celelalte nații prin autonomia ei, o patrie tare prin unirea gemenelor țări române".

Deputați clerici, de drept, în divanul ad-hoc al Țării Românești au fost : *Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei*, care a și prezidat lucrările, și *Episcopii Calinic, Filotei și Climent*, iar aleși : *protopopii Iancu Sachelarie, Constantin, Vasile Șerea și Constantin* din partea preoților din București, Rîmnic, Buzău și Argeș. Deschizînd lucrările divanului ad-hoc, în ziua de 12 octombrie 1857, *Mitropolitul Nifon* a rostit un cuvînt ocazional din care reproduc : „...Priviți și veți vedea că toți sîntem români, aceleași simțăminte ne leagă, același sînge ne unește. Toți avem o patrie înainte ; să avem și un cuget și un scop ; să ne însuflețim de aceeași dragoste și de aceeași sfîntă credință, ca Atotputernicul să binecuvînteze ostenelile noastre". La ședințele divanului ad-hoc al Munteniei, s-a remarcat, în mod deosebit, prin intervențiile sale, *Episcopul Filotei* al Buzăului.

Propunerile formulate în divanurile ad-hoc ale celor două țări românești au fost discutate la conferința miniștrilor de externe ai puterilor europene, care s-a ținut la Paris, în vara anului 1858. Cunoscuta Convenție de la Paris prevedea, referitor la viitorul românilor, următoarele: Țările române se vor numi *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*, cu doi domni, două guverne și capitale deosebite, înființarea unei comisii centrale la Focșani pentru pregătirea legilor comune, o Curte de casație comună, organizarea identică a oștirii, unificarea sistemului de măsuri și greutăți etc. Legea electorală anexată Convenției, în vederea alegerilor

pentru Adunarea care avea să aleagă domnii dădea puterea în mîinilor marilor boieri și negustori.

Alegerile pentru adunările elective au avut loc în luna decembrie 1858. Potrivit dispozițiilor Mitropolitului Sofronie, în biserici din Moldova s-au oficiat Te-Deum-uri și s-au rostit cuvîntări ocazionale dintre care s-a păstrat aceea rostită, la Huși, de *arhimandritul Melchisedec* și aceea rostită la Iași de *arhimandritul Neofit Scriban,* ambele axate pe ideea majoră de actualitate : *Unirea.* La ședința ei din 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Moldovei, sub președinția *Mitropolitului Sofronie,* a procedat la alegerea domnului acestei țări. Înainte de a se păși la acest mare act, s-a săvîrșit un Te-Deum, în biserica Sfîntul Nicolae din Iași, după care *arhimandritul Neofit Scriban* a rostit o înflăcărată cuvîntare din care desprind următoarele : „...Stindardul sub care stați este stindardul nației române ; pe acest stindard este scris cu litere mari, fapte mari, credința română : *UNIREA.* Biserica binecuvintează stindardul unei asemenea credințe... credința nației române nu a fost, nu este și nu va fi decît unirea țărilor române într-un singur stat, singura ancoră a mîntuirii sale, singurul port în care poate scăpa corabia sa de furtuna valurilor ce o împresoară". Deschizîndu-se ședința, mitropolitul a spus, între altele : „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru dînsa... Acum cînd mila lui Dumnezeu s-a pogorît peste țara aceasta ca ploaia pe pămînt... am cîștigat iar drepturile noastre..."; votul dat de mitropolit a fost însoțit de cuvintele : „Precum anul trecut am spus că unde este turma acolo va fi și păstorul, iarăși mă repet și împreună cu toată Adunarea votez și subscriu pentru colonelul Alexandru Cuza, pentru domnul stăpînitor al Moldovei".

La 24 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Munteniei a ales în scaunul voievodal al acestei țări tot pe Alexandru I. Cuza. In calitatea sa de președinte al Adunării, *Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei* a avut bucuria de a-l proclama domn și al acestei țări românești.

Odată cu dubla alegere a colonelului Alexandru I. Cuza, *unirea celor două țări române* devenise fapt împlinit. Trecînd peste prevederile Convenției de la Paris, poporul român, într-un moment crucial al istoriei sale, a găsit o ingenioasă soluție care a surprins intreaga Europă. Hotărîrea Adunărilor electorale de la Iași și București a fost primită, la început, de către puterile europene cu rezervă, dar nimeni și nimic n-a infirmat-o. Ea a rămas definitivă.

La 24 ianuarie 1859, prin înfăptuirea unirii celor două țări române, erau încoronate strădaniile patriotice vibrante ale poporului nostru. Conștiința națională a tuturor românilor, generată de omogenitatea noastră etnică, de unitatea limbii noastre, de tradițiile comune, de aceeași cultură spirituală și materială, a grăbit împlinirea acestui ideal secular. În această istorică zi sfîrșea o etapă și începea, în viața patriei noastre, alta, de muncă, de strădanii pilduitoare, de afirmare națională.

Pasul istoric făcut de cele două țări române, în ianuarie 1859, a fost însoțit de rugăciunile înălțate Atotputernicului, de gîndurile

și simțămintele patriotice și de atitudinile de părtășie ale clerului ortodox român consacrate unirii. Peste cîteva decenii, alt epocal pas avea să aducă unirea tuturor românilor într-un singur stat.

Unirea politică înfăptuită în anul 1859 a avut urmări binefăcătoare și pentru viața bisericească a românilor. Cele două ramuri ale Ortodoxiei — aceea din Țara Românească și aceea din Moldova — s-au unit alcătuind împreună Biserica Ortodoxă Română, condusă de Sfîntul Sinod. Alt eveniment de importanță majoră din istoria poporului nostru — cucerirea independenței în anul 1877 — a statornicit condițiile în care Biserica Ortodoxă Română avea să se proclame și avea să fie recunoscută, peste cîțiva ani, autocefală.

3. *„Binecuvîntat fie Dumnezeul părinților noștri, care ne-au ajutat să vedem cu ochii noștri ziua cea mare a unirii tuturor românilor".*

Dacă în epopeicul proces istoric de unire a românilor într-un stat, înfăptuirea de la anul 1600 a viteazului voievod Mihai este, cum s-a remarcat, o prefațare a evenimentelor de mai tîrziu, atunci înfăptuirea de la 1859 este capitolul întîi al acestui proces, iar aceea din 1918, care încoronează strădaniile consacrate acestui ideal național este, negreșit, capitolul al doilea.

Din cele expuse pînă aici, s-a văzut că slujitorii Bisericii, în ceasurile de cumpănă ale istoriei noastre, și-au adus contribuția animați de simțăminte și gînduri patriotice. Atît în vîltoarea evenimentelor care au precedat unirea din anul 1859, cît și în acelea premergătoare unirii din 1918, cum se va vedea, ei au împărtășit năzuințele poporului. Apostoli ai Mîntuitorului Hristos și, în același timp, fii legați de viața neamului, ei s-au împotrivit imperecherilor și dezbinărilor de orice fel, au propovăduit, fără încetare, ceea ce apropie pe oameni, au sprijinit, cu hărnicie, ceea ce este bun și folositor. Alăturîndu-se celor ce s-au străduit pentru înfăptuirea unirii, pentru închegarea statului unitar român, ei au avut, fără îndoială, conștiința unității naționale a tuturor românilor și, deopotrivă, conștiința urmărilor binefăcătoare ale acestei mari înfăptuiri.

S-au remarcat, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în cele dintîi ale celui de al XX-lea, prin activitatea lor național-românească, în contextul condițiilor umilitoare impuse de autoritățile maghiaro-habsburgice românilor transilvăneni, numeroși slujitori ai altarelor din Transilvania, unii ortodocși, iar alții greco-catolici. Unii dintre ei, în școli, în biserici, în diferite adunări de protest, alții, prin articole publicate în presa timpului sau alături de memorandiști, au cerut drepturi și tratament uman pentru românii ardeleni. Amintesc dintre ei pe *Episcopul Iosif Goldiș*, *Roman Ciorogariu*, viitor episcop, *Episcopul Miron Cristea*, viitor patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, profesorul de teologie *Nicolae Bălan*, viitor mitropolit al Ardealului, *preotul profesor Vasile Mangra* (ca mitropolit al Ardealului, însă, a alunecat pe o poziție diametral opusă, sprijinind politica autorităților maghiare), *Mitropolitul Ioan Mețianu*, *Mitropolitul Miron Românul*, *Episcopul*

Samuil Vulcan, Episcopul Ioan Papp, Episcopul Nicolae Popea, profesorul de teologie *Silviu Dragomir,* preotul profesor *Onisifor Ghibu,* protopopii *C. Gurban, Andrei Horvath, Ioan Lupaș,* viitor profesor la Universitatea din Cluj, *G. Popovici, G. Popovici, Traian Vățian,* preoții *D. Barbu, I. Cimpoeru, Petru Saslău, S. Ciorogariu, Gh. Ciuhandu, Ilie Daianu, Procopiu Givulescu, Lazăr Cornel, Manuil Fabriciu, D. Muscan, Nestor Romul, M. Păcățean, Aurel Petrovici, I. Ștefănuț, arhimandritul Ghenadie Bogoevici, ieromonahul Teofil Seculici* ș. a. La redactarea vestitului Memorandum, înaintat în anul 1892 curții imperiale de la Viena, au participat și slujitorii Bisericii : *preotul Vasile Lucaciu, profesorii de Teologie Dimitrie Comșa și Daniil Popovici, preoții Nicolae Cristea, Gherasim Domide și Dionisie Roman :* toți aceștia au fost anchetați, judecați și condamnați. *Preoții Ioan Duma, Romul Crainic, Ioan Todescu, Ioan Maior și Ioan Moldovan* au fost anchetați fiind acuzați că au răspîndit Memorandum-ul.

După intrarea României în război, la 15 august 1916, pentru dezrobirea fraților români de peste munți, autoritățile maghiaro-habsburgice au pornit o nesăbuită acțiune de reprimare a tuturor manifestărilor românești din Transilvania. Sute de preoți ortodocși și greco-catolici au fost închiși la Cluj, Alba-Iulia, Tg. Mureș, Odorhei, Oradea, Timișoara, Caransebeș, Seghedin etc., sau deportați în vestul Ungariei; din cauza condițiilor neomenești la care au fost supuși unii dintre ei au murit, iar alții, spre sfîrșitul războiului, cînd Imperiul habsburgic se destrăma, au fost împușcați. Neputînd suporta teroarea dezlănțuită cu scopul de a înăbuși manifestările naționale românești, mulți preoți și teologi s-au refugiat în România unde au fost utilizați la parohii sau în calitate de confesori militari, printre ei și *Nicolae Colan,* viitor mitropolit al Ardealului.

Spre sfîrșitul războiului, numeroși slujitori ai Bisericii — ierarhi, vicari, consilieri, profesori de teologie, protopopi, preoți — au fost în primele rînduri ale luptătorilor pentru unitate, ajutînd la constituirea și funcționarea consiliilor și gărzilor naționale aproape în toate orașele și satele". În publicațiile bisericești „Telegraful român" (Sibiu), „Biserica și școala" (Arad), „Foaia diecezană" (Caransebeș), „Unirea" (Blaj), „Gazeta poporului" (Sibiu), au apărut articole care întreținеau vie flacăra românismului în Transilvania. „La 21 noiembrie 1918, episcopii ortodocși și uniți — *Ioan Papp* de la Arad (ortodox), *Miron Cristea* de la Caransebeș (ortodox), *Dimitrie Radu* de la Oradea (greco-catolic), *Iuliu Hossu* de la Gherla (greco-catolic) și *Valeriu Frențiu* de la Lugoj (greco-catolic) — scaunele mitropolitane de la Sibiu și Blaj erau vacante — au dat publicității o „declarație de adeziune" la Consiliul Național Român, pe care-l recunoșteau ca „singurul conducător politic al națiunii române". La grandioasa adunare de la Alba Iulia au participat, ca delegați, episcopii ortodocși și greco-catolici, profesori de teologie, protopopi și preoți. Au rostit atunci discursuri, cu larg ecou, și Episcopii *Miron Cristea și Iuliu Hossu.* În Consiliul dirigent (guvernul provizoriu) al Transilvaniei a intrat și preotul V. Lucaciu.

Printre clericii din Banat care s-au remarcat în activitatea consacrată idealului românesc, unirea, amintesc pe diaconul *Avram Imbroane* și pe preotul *Ioan Sîrbu*, iar din Bucovina pe *Mitropolitul Vladimir Repta*, preotul octogenar *Bejan*, diaconul *Valerian Șesan* ș. a.

Războiul mondial, cel dintîi, cum se știe, a pricinuit poporului nostru suferințe copleșitoare, dar a adus și întregirea neamului, închegarea statului român unitar. Fiind convinși că prin intrarea ei în război, România nu avea țeluri imperialiste, ci urmărea eliberarea fraților de peste munți, împilați veacuri de-a rîndul, slujitorii Bisericii Ortodoxe Române, ca și covîrșitoarea majoritate a poporului nostru a înțeles că acest război este o cale justă, firească, un mijloc de apărare a semenilor lor de un sînge și de o credință.

Desfășurarea dramatică a evenimentelor a transformat pămîntul Moldovei într-o scenă pe care s-au succedat ultimele acte ale epopeei românești consacrată făuririi statului unitar. Iașul în care s-a auzit și, într-o mare măsură, s-a înfăptuit în anul 1859 Unirea Principatelor, a fost în 1916-1918, ostrovul în care au găsit adăpost vremelnic cei mai aleși fii ai poporului nostru, sălașul frămîntărilor dureroase, care, în cele din urmă, aveau să fie încununate de unirea românilor într-un singur stat. Pe teritoriul Moldovei în care s-au jertfit sute de mii de oameni, lovit crunt de flagelul tifosului exantematic, istovit de foame, învăluit de dureri și necazuri, în Iașul suferințelor și nădejdilor românești, clericii Bisericii Ortodoxe Române, începînd de la *Mitropolitul Pimen — Mitropolitul Conon* al Ungrovlahiei, primat al Bisericii Ortodoxe Române, cum și întîistătătorii celorlalte eparhii din Muntenia rămăseseră, în urma sfaturilor primite, la scaunele lor — pînă la cel mai modest preot de sat s-au alăturat cu cuvîntul și cu faptele lor strădaniilor consacrate unirii tuturor românilor. Cauza sfîntă a Patriei noastre în acele împrejurări a fost cauza lor.

Necontenit, *Mitropolitul Pimen* dădea preoților, prin scrisori pastorale, sfaturi de a se îngriji de familiile celor plecați pe fronturi, călugărițelor de a lucra pansamente și albituri, călugărilor de a se înrola în societatea „Crucea Roșie", tuturor slujitorilor bisericești de a subscrie bani la „împrumutul național", de a înălța rugăciuni pentru triumful armatei noastre, de a cerceta și ajuta răniții din spitale și bolnavii de tifos exantematic, de a ocroti orfanii de război, de a fi cei dintîi la efectuarea muncilor agricole. Dacă preoțimea nu va fi la datorie, scria el preoților în 1916, „cu drept cuvînt va fi socotită ca străină de aspirațiile neamului, ceea ce, mai ales, acum, ar fi o trădare și o adîncă jignire adusă trecutului Bisericii noastre naționale".

Ostașilor de pe fronturi le dădea îndemnul de a merge pe urmele „înaintașilor noștri, închegînd pentru vecie ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă, unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților, de a scăpa de sub stăpînirea străină pe frații noștri de peste munți și din plaiurile Bucovinei, unde Ștefan cel Mare doarme somnul de veci"... Credincioșilor care luau parte

la Sf. Liturghie oficiată la 11 septembrie 1916, în capela seminarului „Veniamin“ le spunea că „România nu face un război de ambiții, ci a trecut Carpații ca să dezrobească pe frații împilați de veacuri, deci face un război pentru dezrobirea neamului...“, cu alte cuvinte, un război just. Altădată, în aceeași capelă, adresîndu-se ostașilor răniți, spitalizați în localul seminarului, spunea: „...am văzut doamne împodobite cu briliante și pietre nestimate țintuite în aur și argint, dar toate aceste podoabe sclipitoare nu mi-au făcut o impresie de măreție cum îmi fac ranele ce purtați voi pe trupurile voastre de ostași viteji“.

Toți preoții refugiați din Transilvania și Muntenia, prin grija Mitropolitului Pimen, „au fost repartizați, fie la parohiile vacante, fie, în calitate de confesori, la unitățile militare, la lagărele de prizonieri, la spitalele de răniți sau la serviciile Societății de „Cruce Roșie“. Ieromonahi din mănăstirile Arhiepiscopiei Iașilor și din alte eparhii au fost, de asemenea, repartizați pentru îndeplinirea unor misiuni.

Deoarece autoritățile habsburgice încercau pe cale politică și bisericească să convingă pe românii din America apți de luptă — majoritatea erau din Transilvania și Bucovina, deci atunci din Austroungaria — să se întoarcă în Europa, guvernul român „a trimis o misiune națională“ cu menirea de a explica acestor emigranți pentru ce a intrat România în război și totodată să se sfătuiască să colaboreze la înfăptuirea idealului național: „Unirea tuturor românilor“.

Biserica Ortodoxă Română, la rîndul ei, a trimis un grup de preoți, printre care și *Vasile Lucaciu*, cu patriotica menire de a lucra pentru unitatea frățească a românilor, pentru adeziunea lor la cauza sfîntă a poporului nostru. Recomandînd grupul de preoți, Mitropolitul Pimen cerea românilor de peste ocean „să-i asculte cu luare-aminte“, aducînd prin aceasta cuvenita cinstire neamului din care fac parte, neamului care luptă pentru întregirea sa.

Înflăcărat de măreția împrejurărilor, cînd „cumpăna războiului s-a aplecat în favoarea aliaților României“, Mitropolitul Pimen a cerut telegrafic tuturor preoților din teritoriul neocupat al țării noastre „să facă cuvenitele rugăciuni către Dumnezeu pentru izgonirea vrăjmașilor din țară, pentru dezrobirea fraților noștri transilvăneni“. Într-o atmosferă de entuziasm național, de încredere și mulțumire, la 8 noiembrie 1918, sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, s-a săvîrșit în catedrala mitropolitană a Iașului, comemorarea festivă a domnitorului Mihai Viteazul, simbol al unității naționale românești, care, cu trei sute optsprezece ani înainte izbutise să reconstituie „vechea Dacie“. Capul temerarului voievod, păstrat și ocrotit un timp, în vremea războiului, la catedrala ieșeană, era așezat în acea zi pe un catafalc în mijlocul monumentalului locaș. După slujba de pomenire, la care au luat parte înaltele autorități ale statului, mitropolitul a rostit, între altele, următoarele: „Rare sînt zilele cînd un neam întreg și în împrejurări deosebite își sărbătorește eroii“. Amintind cîteva din memorabilele înfăptuiri ale voievodului, Mitropolitul Pimen a terminat astfel: „Încheind cuvîntarea ce mi-a fost dat să țin la această strălucită

sărbătoare religioasă-națională, avînd între noi capul lui Mihai Viteazul, îndemn și rog pe toți ca, în aceste vremuri mari, să avem sus inimile, pregătiți sufletește pentru ziua cea strălucită a unirii românilor, cum s-a gîndit eroul român al cărui nume îl sărbătorește astăzi toată suflarea românească".

În aceeași zi, la festivalul închinat marelui voievod, la Teatrul Național din Iași, a luat cuvîntul și profesorul de teologie *Nicolae Balan* de la Sibiu, ulterior mitropolit al Ardealului, relieînd, în calitatea sa de sol al Transilvaniei la această festivitate, că Mihai Viteazul este un simbol al unirii tuturor românilor.

Îndată după adunarea de la Alba Iulia, din 1 decembrie, Mitropolitul Pimen trimitea Mitropoliei Ardealului următoarea telegramă : „Binecuvîntat fie Dumnezeul părinților noștri Care ne-a ajutat să vedem cu ochii noștri ziua cea mare a unirii tuturor românilor alcătuind un singur stat cu Biserică Ortodoxă Națională — pentru care au luptat și s-au jertfit strămoșii noștri".

Arhipăstor care a înțeles gravitatea și, în același timp, importanța istorică a evenimentelor din 1916-1918, mereu înflăcărat de țelul înalt al poporului nostru — făurirea statului național unitar — Mitropolitul Pimen a rămas în eroica epopee a neamului nostru, scrisă cu sînge, un slujitor al Patriei și al Bisericii, care și-a împlinit cu prisosință datoria. Ostașii au ascultat cuvintele sale de întrarmare, răniții și bolnavii din spitale au fost mîngîiați, încurajați și binecuvîntați, familiile celor plecați s-au bucurat de atenția și ocrotirea sa părintească, preoții de mir, călugării și călugărițele au primit necontenit sfatul de a sluji, în acele vremuri grele, neamul românesc.

Ca și întîistătătorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ceilalți ierarhi din acest colț de țară al suferințelor și nădejdilor românești, *Episcopul Teodosie al Romanului, Episcopul Nicodim al Hușului,* viitor patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, și *Nifon al Dunării de Jos* s-au remarcat în activitatea lor consacrată mărețului ideal : unirea.

La îndemnul conștiinței lor patriotice și al conștiinței lor creștine, preoții de mir din Arhiepiscopia Iașilor, acei din Muntenia și Transilvania care găsiseră adăpost în Moldova, cum și călugării și călugărițele din mănăstiri, în 1916-1918, au adus partea lor de contribuție la făurirea statului unitar român. Ei au păstrat, necontenit, legături cu ostașii, îmbărbătîndu-i cînd plecau la luptă, au dat asistență religioasă răniților din spitale, au lucrat în comitete obștești de aprovizionare, au repartizat pe cei care veneau din teritoriile românești ocupate vremelnic, au dat asistență religioasă prizonierilor, au ajutat orfanii de război, au colectat bani, alimente și îmbrăcăminte pentru ostașii de pe front, au predat la școli în locul învățătorilor mobilizați, au îndeplinit, unii, misiunea de confesori ai spitalelor și unităților militare, au fost, într-un cuvînt, la datorie, ca și înaintașii lor, în vremuri de restriște.

În coloanele acestei reviste („M.M.S." nr. 9-12/1978, p. 699-709), au apărut numele acelor preoți, călugări și călugărițe care au îndeplinit diferite misiuni în 1916-1918. Amintesc acum, doar, că numai în calitate de confesori au lucrat 173 de preoți. Activitatea acestora a fost coordonată și îndrumată de *Preotul C. Nazarie,* pro-

fesor la Facultatea de Teologie din București. Printre preoții confesori s-au remarcat în activitatea desfășurată : *Teodor Simedrea (viitor mitropolit), Gheorghe Leu (viitor episcop), I. D. Petrescu, Toma Chiricuță, Cicerone Iordăchescu, C. Matasă, C. Mitru, Gh. Petrovanu, P. Savin, I. Gotcu, Val. Iordăchescu, P. Peptu, C. Roșescu, N. Donos, N. Hodoroabă, N. Oniceanu, profesori, iar dintre monahi : Arhim. Teoctist Stupcanu, ierod. Filotei Moroșanu, protos. Emilian Popescu, ierod. Epifanie Acatrinei, protos. Ilarion Bălăiță, ierod. Ghenadie Verenciuc, arhim. Valerie Moglan (viitor arhiereu) ș. a.*

Printr-o scrisoare adresată serviciului religios al armatei, însuși *generalul C. Prezan,* șeful Marelui Stat Major, aprecia modul în care clerul ortodox și-a îndeplinit misiunea : „..Preoții și-au făcut mai mult decît datoria și este o cinste pentru cler care, alături de ostași, au dat mai mult decît le-am cerut noi pentru țară și neam... Rugați-vă lui Dumnezeu ca să ne dea cît mai mulți patrioți de care țara are nevoie și transmiteți tuturor preoților de armată mulțumirile mele calde pentru inimosul concurs ce l-au dat".

4. *Să ne arătăm „cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere"* (I Corinteni I, 10).

Unirea înfăptuită la 1 decembrie 1918 „este opera întregului popor român... un act reclamat de legile obiective ale progresului istoric și social, confirmînd încă o dată dreptul popoarelor la autodeterminare". Statul unitar român era impus de treapta istorică pe care se afla omenirea, de legile progresului istoric. Principiile libertății, autodeterminării și independenței naționale erau atît de vii în conștiința omenirii, încît imperii ca acela habsburgic, de pildă, nu mai puteau dăinui.

La strădaniile încununate de actul unirii românilor s-au adăugat și contribuțiile slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române.

Ca totdeauna, în trecut, Biserica strămoșească, ai cărei fii sînt și fii ai poporului, s-a aflat acolo unde s-a lucrat pentru libertate și dreptate, pentru înlăturarea asupririi naționale, pentru închegarea statului unitar român, cadru în care se poate aduce la îndeplinire sfîntul ei mesaj. Treptat, în noile condiții statornicite în Patria noastră, s-a înfăptuit și unirea organizatorică bisericească, prin Statutul pentru funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, adoptat în anul 1925.

De la unirea înfăptuită la 1 decembrie 1918 s-au împlinit 65 de ani; de la unirea Principatelor Române, în ianuarie 1984 se împlinesc 125 de ani ; de la unirea înfăptuită de Mihai Viteazul se vor împlini peste cîteva luni, 384 de ani ; de la aceea a lui Burebista s-au împlinit 2055 de ani. În conștiința noastră, chipurile celor ce au lucrat pentru înfăptuirea unirii apar așa cum apar înaintea ochilor icoanele sfinților într-un locaș de închinare.

În semn de omagiu și de cinstire a celor ce s-au jertfit, a celor ce au stăruit pentru unire, trebuie să ne rugăm necontenit pentru sălășluirea duhului frățesc în viața credincioșilor și a tuturor semenilor noștri, „pentru unitatea duhului întru legătura păcii" (Efeseni 4, 3). Trebuie să înlăturăm tot ceea ce ar putea duce la

vrajbă, tot ceea ce ar putea șubrezi legăturile frățești. Trebuie să lucrăm, călăuziți de flacăra iubirii, pentru înlăturarea mentalității înguste, confesionale, deoarece uneori fii ai aceluiași popor, orbiți de acest duh nesănătos, se desprind și de comunitatea națională, ceea ce este păgubitor. Să ne arătăm „cu totul uniți în același cuget și aceeași înțelegere", (I Corinteni 1, 10), să facem loc, atît cît depinde de noi, duhului ecumenic, prin vorbele și prin atitudinile noastre. Ecumenismul local este negreșit o contribuție la zidirea marelui edificiu, ecumenismul mondial.

Îndatorirea noastră de căpetenie, acum, în iureșul străduințelor pentru desăvîrșirea chipului nou al Patriei noastre este adăugarea, în duhul ascultării și hărniciei, a propriilor noastre străduințe la acelea ale conducătorilor noștri. Țara noastră este, astăzi, un întreg treimic înfăptuit prin silința patriotică a înaintașilor, printre ei și clerici ai Bisericii străbune. Conducătorii și tot poporul nostru se silesc pilduitor pentru unitate și coeziune spirituală, pentru libertate și independență, pentru bunăvoire și pace.

Recunoștința și omagiul cinstitor pe care le putem aduce ctitorilor României, făuritorilor statului unitar, este pomenirea lor în rugăciunile pe care le înălțăm Atotputernicului și, totodată, hotărîrea noastră nestrămutată de a păstra și desăvîrși, în unire tare, moștenirea scumpă ce ne-a fost lăsată.

Pr. Scarlat PORCESCU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Acte și documente relative la istoria României, editate de D. A. Sturdza ș.a., vol-III-VIII, București, 1889-1909; *Arhiva Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, 10 dosare, cota 81/1916-1918; *Bibliografia românească veche*, vol. I-IV, (I. Bianu, N. Hodoș, D. Simonescu), București, 1903-1944; *Fontes Historiae daco-romanae*, IV, București, 1982; *Șt. Andreescu*, Premise ale unității românești, în „Luceafărul" I, 40/1983, II, 42/1983 și III, 43/1983; *C. Diculescu*, Viața Episcopului Melchisedec, București, 1911; *C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu*, Istoria românilor, București, 1971; *C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu*, Istoria românilor, I, București, 1974; *N. Iorga* Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor, I și II, Vălenii de Munte, 1929, 1932; *N. Iorga*, Studii și documente cu privire la istoria românilor, vol. XVIII, București, 1910; *G. Ivașcu*, Istoria literaturii române, I, București, 1969; *Șt. Pascu*, Momente din lupta, poporului român pentru formarea statului unitar, în „Magazin istoric" 2/1978; *Șt. Pascu*, Epoca lui Gelu, Glad și Menumorut, în „Contemporanul", 18/1978; *Șt. Pascu*, Temeiurile istorice ale unirii celei mari, în „România literară", 37/1983; *Șt. Pascu*, Făurirea statului național unitar român, 1918, I și II, București, 1983: *M. Păcurariu*, Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor, în „B. O. R.", 1-2/1967; *M. Păcurariu*, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, 3, București, 1981; † *Pimen, Mitropolitul*, Din vremea marelui război, București, 1919; *Gh. Platon*, Unitatea în conștiința poporului român, în „Cronica", 37/1983; *Dr. Antonie Plămădeală*, Dascăli de cuget și simțire românească, București, 1981; *Sc. Porcescu*, Contribuții aduse de slujitorii bisericești din Arhiepiscopia Iașilor în anii 1916-1918 pentru făurirea statului național unitar, în „M.M.S." 9-12/1978; *Sc. Porcescu*, Contribuția clerului ortodox român la înfăptuirea unirii Principatelor, în „M.M.S.", 1-2/1979; *A. Sacerdoțeanu*, Predosloviile cărților românești, I, 1508-1647, București, 1938; *Nicolae Stoicescu*, Unitatea românilor în evul mediu, București, 1983; † *Teoctist*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Mitropolitul Iacob Putneanul, în „M.M.S.", 5-8/1978; † *Teoctist*, Arhiepiscop și Mitropolit, Mitropolitul Pimen Georgescu, sprijinitor al luptei pentru întregirea și unitatea neamului, în „M.M.S.", 10-12/1983; *Radu Vulpe*, Romanitate și creștinism, coordonate ale etnogenezei române, în volumul „De la Dunăre la Mare", ediția a II-a, Galați, 1979; *Gh. Zaharia*, Făurirea statului național unitar, idealul multisecular al poporului român, în „Magazin istoric", 4/1978; *Iași* 1600, 1859, 1918, *Aspecte ale luptei pentru unitate națională*, Iași, 1983 (Gh. Buzatu, A. Kareţki, D. Vitcu).

EVENIMENTUL UNIRII PRINCIPATELOR OGLINDIT ÎN „TELEGRAFUL ROMÂN“

Locul special pe care publicația întemeiată în 1853, la Sibiu, de către marele Mitropolit Andrei Șaguna, îl ocupă în istoria presei românești se datorează nu numai longevității acestei foi bisericești, ci și constanței cu care *Telegraful Român* a sprijinit acțiunile de menținere și întărire a conștiinței unității românești, mai ales în prima parte a existenței sale, pe cînd românii nu-și făuriseră încă statul lor național unitar.

În perioada de dinainte de 1918, Telegraful Român a receptat cu regularitate tot ceea ce era mai important în viața tuturor provinciilor românești [1], rubrica „Din Principatele de la Dunăre“, constituind o rubrică aproape permanentă, întotdeauna bogată în informații privitoare la evenimentele politice, culturale, sociale și bisericești de pe ambele versante ale Carpaților [2].

La numai cîțiva ani după întemeierea Telegrafului, viața politică a românilor din Principate a cunoscut din nou o perioadă de deosebită efervescență care a dus, în cele din urmă, la realizarea mărețului act de la 24 ianuarie 1859 : Unirea Principatelor Țării Românești și Moldovei.

Știrile despre evenimentele din Principate erau preluate de foaia de la Sibiu din publicații românești de dincolo de Carpați, cum au fost : Steaua Dunării, Zimbrul, Gazeta de stat din România, Gazeta Moldovei, Timpul, din publicații germane și maghiare din Transilvania și Banat ca : Kronstëdter Zeitung, Siebenbűrger Bote, Temeswarer Zeitung, Colosvari Közlöny, din publicații care apăreau în alte părți ale imperiului habsburgic : Österreichische Zeitung, Wiener Zeitung și Jurnalul Triestului. Ca sursă a informațiilor despre evenimentele din Principate erau citate și organe de presă din alte țări ca : Öst Deutsche Post, Jurnal de Débat, Pays, Le Nord, Indépendence Belgique, Times, Morning Star etc. La acestea s-au adăugat unele corespondențe particulare trimise Telegrafului direct din Principate.

Publicația bisericească de la Sibiu, aflată în primii ei ani de existență, se abținea de cele mai multe ori, să comenteze pe marginea evenimentelor de peste munți, dar reproducea în întregime articole din publicații din Principate care nu mai aveau nevoie de comentarii, ci doar cel mult de scurta recomandare : „merită a fi citit de toți românii“, cum s-a făcut cu articolul lui D. Gusti din primul număr al Zimbrului din ianuarie 1856, preluat în întregime de Telegraful Român. Nu este greu să ne închipuim sentimentele pe care le va fi trezit în inimile românilor din Transilvania, cititori

---

1. I. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală. *Telegraful Român, în conștiința Transilvaniei, România în conștiința „Telegrafului Român“*, în „Mitropolia Ardealului“, XXVIII (1983), nr. 1-2, p. 11.

2. Pr. prof. Sofron Vlad, *Ecoul evenimentelor din Biserica Românească din Principate în ziaristica bisericească din Sibiu,* în „Biserica Ortodoxă Română“, LXXIX (1961), nr. 3-4, p. 382.

ai ziarului de la Sibiu, articolul lui D. Gusti, care conținea rînduri ca cele de mai jos :

„Viitorul nostru este în mîna Ta, o Dumnezeul părinților noștri ! Viitorul nostru, confraților, este apoi în inimile noastre, în faptele noastre cele virtuoase și mai mult încă în iubirea pentru sfîntul nume de România, care este comuna patrie a acestor două pămînturi surori.

... Fă, Doamne, ca anul 1856 să ne redea pacea și cu ea constituită o România, o singură România ! din sînul căreia niciodată să nu se stingă iubirea de națiune. Aceasta este dorința mea, aceasta este dorința tuturor confraților români“ [3].

Dr. Petre Vasici, redactorul Telegrafului la acea dată, figură de primă mărime în mișcarea națională a românilor din Transilvania, era deplin conștient de ecoul pe care astfel de articole îl aveau în inima cititorilor publicației de la Sibiu și, de aceea, va reproduce și editorialul semnat în numărul de la 1 ianuarie 1856 al Stelei Dunării de M. Kogălniceanu. În acel articol, speranțe de mari împliniri pentru viitorul românilor se legau de pacea care urma să se încheie, conținutul acestor împliniri fiind pentru români „Evanghelia ce inima fiecăruia o dorește, o așteaptă de atîta timp și cu atîta ardoare : statornicirea autonomă a Principatelor, unirea politică a Principatelor“ [4].

Telegraful Român și-a informat, pe larg și cu regularitate, cititorii, în răstimpul de dinainte de Conferința de pace de la Paris, despre toate manevrele întreprinse de Turcia pentru a păstra în Principate statu quo-ul și chiar de a-și transforma suzeranitatea pe care o avea asupra acestora într-o suveranitate. La aceste știri se adăugau altele despre „dezamăgirea“ produsă în rîndul locuitorilor Principatelor de astfel de intenții, „întărîtarea mare“ în ambele țări, despre protestele prințului Știrbei împotriva tuturor punctelor Conferinței de la Constantinopol care subminau autonomia Principatelor și despre protestele de la Iași împotriva acelorași puncte, proteste conduse de M. Kogălniceanu, redactorul Stelei Dunării.

La cîteva zile după încheierea Conferinței de pace de la Paris, Telegraful anunța că „nădejdile nației românești nu se vor înșela, congresul a primit cu căldură apărarea intereselor acestor provincii asupra apucăturilor ce le avea Poarta în intenție“ [5]. Fără îndoială că această veste a fost primită de către cititorii din Transilvania tot cu căldură.

Telegraful nu s-a mărginit la înserarea în paginile sale a unor informații despre hotărîrile întrunirii de la Paris ci, în cîteva numere consecutive, a reprodus în întregime textul Tratatului de pace de la Paris precum și anexele de la instrumentul de pace [6].

Toate fazele procesului istoric inaugurat de către acest Tratat, culminînd cu mărețul act de la 24 ianuarie 1859, au fost amplu prezentate în paginile publicației sibiene. Rolul ierarhilor și preo-

---

3. „Telegraful Român“, nr. 3 din 11 ianuarie 1856, p. 11.
4. „Telegraful Român“, nr. 4 din 14 ianuarie 1856, p. 15.
5. „Telegraful Român“, nr. 28 din 7 aprilie 1856, p. 111.
6. „Telegraful Român“, nr. 33 din 28 aprilie 1856, p. 128; nr. 34 din 2 mai 1856, p. 133, nr. 35 din 5 mai 1856, p. 137-138, nr. 36 din 9 mai 1856, p. 141.

țimii este pus în lumină încă de la începutul lui iulie 1856, cînd se publică știrea că „preoțimea se declară pe față pentru împreunarea ambelor Principaturi“ [7]. Preoțimea nu s-a mărginit doar la a-și exprima opțiunea deși, chiar numai atît făcînd, ar fi realizat mult în influențarea în această direcție a opiniei publice. Oamenii Bisericii au făcut însă mai mult. „Episcopul moldovenesc, scrie Telegraful, referindu-se cu siguranță la Mitropolitul Sofronie Miclescu, și rectorul Seminarului pentru preoți din Huși, provoacă într-o predică atît de scientifică cît și înfocat elocventă care a ieșit în tipariu sub titlul, „Jertfa pentru împreunarea ambelor Principaturi“, toate clasele poporației ca să năzuiască din toate puterile spre împreunarea cu poporul frate și părintele N. Scriban dă o broșură la lumină care recomandă împreunarea și numai împreunarea sub orice condiție. Aceste fapte săvîrșite vor refuta mai bine noutatea însciințată din Moldova în Gazeta Vieneză : Aicia nu se arată simpatie pentru împreunare“ [8].

Telegraful a avut mereu această grijă de a feri pe cititorii săi de dezinformarea pe care o practicau unele publicații austriece, prezentînd partida unionistă din Principate ca pe o minoritate nesemnificativă. Această dezinformare pornea din atitudinea Austriei care, ca și Turcia, era ostilă unirii pentru motive pe care foaia de la Sibiu nu se sfiește să le înfățișeze, reproducîndu-le după o publicație germană : pentru că nu dorea ca în vecinătatea provinciilor ei locuite de români să se constituie un stat românesc [9]. În ce privește pe Turcia, publicația sibiană va reproduce după Zimbrul un articol preluat de acesta din Spectatorul Orientului de la Atena în care, pe baza argumentelor istoricului austriac Hammer, sînt respinse pretențiile Porții de deplină suveranitate asupra Principatelor românești, arătîndu-se că Turcia n-a avut niciodată dreptul de „întreagă suveranitate“ asupra Moldovei și Țării Românești. Plata tributului către Poartă nu putea fi folosită ca argument pentru pretențiile Turciei, întrucît și alte țări, ca Veneția și Polonia, au plătit tribut fără ca prin aceasta să devină provincii sub suveranitate otomană [10].

Procedînd în felul acesta, Telegraful Român asigura o corectă informare asupra evenimentelor și, în același timp, lăsa ușor să se înțeleagă către cine își îndrepta simpatia. În aprilie 1857 se raporta despre arestarea în Moldova a mai multor partizani ai „împreunării Principatelor“, dar și despre faptul că acțiunile caimacamului au stîrnit protestele Franței, exprimate atît în fața autorităților locale prin consulul francez de aici cît și prin nota trimisă de guvernul francez Porții [11]. Două săptămîni mai tîrziu s-a reprodus textul întreg al unei scrisori de protest pe care partida unionistă din Moldova a adresat-o caimacamului și comisarilor puterilor europene, împotriva măsurilor luate de autoritățile locale împotriva unioniștilor [12].

---

7. „Telegraful Român“, nr. 52 din 4 iulie 1856, p. 208.
8. *Ibidem.*
9. „Telegraful Român“, nr. 83 din 19 octombrie 1857, p. 331.
10. „Telegraful Român“, nr. 73 din 15 septembrie 1856, p. 291.
11. „Telegraful Român“, nr. 33 din 27 aprilie 1857, p. 132.
12. „Telegraful Român“, nr. 36 din 8 mai 1857, p. 143.

Pe fundalul acestui climat politic, cele ce vor fi relatate despre măsurile întreprinse împotriva arhimandritului Neofit Scriban și a arhiereului Filaret Scriban vor fi înțelese de către cititori în adevărata lor semnificație de acte de hărțuire a unor unioniști de frunte [13]. Telegraful informa, în iunie 1857, despre raportul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice din Moldova către caimacamul Vogoride prin care se recomanda înlăturarea arhiereului Filaret Scriban de la conducerea Seminarului de la Socola și înlocuirea lui cu arhiereul Vladimir Suhopan pe motiv că Seminarul s-ar fi aflat într-o stare de dezorganizare intelectuală și de risipă materială [14]. Aceeași recomandare a fost repetată și într-un memoriu adresat de Sfatul Administrativ Extraordinar către Caimacam. Relatarea se încheie însă cu știrea că „după vreo patru zile de la publicarea acestora în Gazeta Moldovei, F. Scriban, iarăși își primi postul“ [15]. Despre cît credit moral acorda publicația sibiană autorității care încuraja astfel de măsuri împotriva arhimandritului Scriban, ne lămurim citind în același număr despre faptul că De Thouvenel, ambasadorul Franței la Constantinopol, a cerut depunerea caimacamului Vogoride, măsură ce era sprijinită și de reprezentanții Rusiei, Prusiei și Piemontului.

După anunțarea anulării primelor alegeri pentru Divanul ad-hoc în Moldova [16], Telegraful Român va urmări cu aceeași atenție pregătirea și desfășurarea noilor alegeri, subliniind rolul deosebit și atitudinea oamenilor Bisericii. „În Moldova se începură alegerile în 29 august — se anunță în numărul din 7 septembrie 1857 — și clerul căruia i se dădu întîietatea... acuma desfășura o rîvnă straordinară. Rezultatul alegerilor lui începute în 29 e mai pînă la unanimitate unionistic“ [17]. Se arăta, în continuare, că din cei 140 de preoți din Iași, 137 și-au dat voturile lor arhimandritului Neofit Scriban, profesor la Seminarul din Socola și „unionist determinat“, pentru candidatul antiunionist votînd doar doi preoți, iar preotul Silvano, cel care cîștigase alegerile anterioare, obținînd acum doar un singur vot.

Aceasta a fost situația la Iași. Despre rezultatele din restul Moldovei, Telegraful informa că din 10 ținuturi clerul a ales unioniști în 9 ținuturi și numai într-un ținut alegerile au fost cîștigate de un separatist. În felul acesta, din cei 32 de deputați, reprezentînd clerul și boierimea moldoveană, 27 erau unioniști.

Paginile publicației de la Sibiu abundă în știri detaliate despre lucrările celor două divanuri ad-hoc de la Iași și București: ambele cer respectarea drepturilor Principatelor și îndeosebi a autonomiei garantate de vechile capitulații, „împreunarea Principatelor“ într-un singur stat care să poarte numele de România, neutra-

---

13. Pr. Scarlat Porcescu, *Clerici ortodocși din Moldova luptători pentru unirea Țărilor Române*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, XXXV (1959), nr. 1-2, p. 42-43.

14. „Telegraful Român“, nr. 48 din 19 iunie 1857, p. 191-192.

15. „Telegraful Român“, nr. 50 din 26 iunie 1857, p. 198-199.

16. „Telegraful Român“, nr. 68 din 28 august 1857, p. 272 publică mai întîi această știre revenind cu alte amănunte în nr. 69 din 31 august 1857, p. 275 și nr. 70 din 4 septembrie 1857, p. 280.

17. „Telegraful Român“, nr. 72 din 11 septembrie 1857, p. 287.

litatea teritoriului, o singură adunare generală cu bază largă de alegere care să reprezinte interesele populației românești [18].

Telegraful și-a onorat misiunea de dascăl în cultivarea sentimentelor naționale românești și angajarea sa pentru drepturi sociale și prin publicarea, în întregime, pe trei coloane, a memoriului deputaților țărani (primul semnatar fiind Ion Roată), adresat Divanului ad-hoc din Iași, la 26 octombrie 1857. Iată cîteva pasaje din acest impresionat document :

„Noi dorim ca tot poporul român să se înfrățească și să trăiască în pace și liniște pe pămîntul strămoșesc al României pentru mărirea și fericirea neamului...

Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm de robia în care sîntem, vroim să ne răscumpărăm, să nu mai fim ai nimănui, să fim numai ai țării și să avem și noi o țară ; am îngenunchiat, am îmbrîncit cu toții, cum sîntem nu o mai putem duce îndelung. Nu voim să le jignim dreptul nimănui ; dar nici al nostru să nu întunece“ [19].

Semnificația publicării acestui memoriu în paginile Telegrafului depășește cu mult caracterul de știre. Nu trecuseră nici zece ani de la revoluție și românii transilvăneni simțeau din greu apăsarea absolutismului instaurat de către austrieci, după înăbușirea ei. Că nemulțumirile românilor din imperiul habsburgic nu se domoliseră au dovedit-o un an mai tîrziu zvonurile care circulau despre iminența unor răscoale de mare întindere [20]. Impactul acestui memoriu a fost fără îndoială deosebit de profund asupra cititorilor Telegrafului care au recunoscut în doleanțele țăranilor moldoveni propriile lor doleanțe. Publicarea memoriului a reprezentat un adevărat act de curaj din partea celor care conduceau destinele acestei foi : Mitropolitul Andrei Șaguna, fără al cărui consimțămînt nu apărea nici un articol, și redactorul Visarion Roman.

Din perioada care a urmat după încetarea căimăcămiei în cele două Principate, sînt prezentate în foaia sibiană informații despre instituirea comisiilor provizorii, despre desfășurarea tratativelor de la Paris în privința viitorului celor două țări, în cîteva numere publicîndu-se textul protocolului Conferinței de la Paris [21] și despre ultimele pregătiri pentru alegerile de domn.

Cea dintîi știre despre rezultatul alegerilor din Iași este înserată în nr. 2 din 8 ianuarie 1859, fiind preluată corespondența reprezentantului ziarului Öst Deutsche Post care scria, din Moldova, că „alegerile n-au reușit pentru partida conservatoare, ci chiar, din contră, pentru partida unionistică“.

---

18. „Telegraful Român“, nr. 86 din 30 octombrie 1857, p. 343, nr. 89 din 9 noiembrie 1857, p. 356, nr. 90 din 13 noiembrie 1857, p. 360 și nr. 91 din 16 noiembrie 1857, p. 363.

19. „Telegraful Român“, nr. 3 din 16 ianuarie 1858, p. 11.

20. Cf. Keith Hitchins, *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*, Editura Dacia, Cluj, 1970, p. 56.

21. „Telegraful Român“, nr. 45 din 6 noiembrie 1858, p. 180 și nr. 46 din 13 noiembrie 1858, p. 184.

În numărul următor se anunță numele noului ales : Alexandru Cuza, bucuria locuitorilor Iașilor fiind exprimată prin salve de tunuri, ceremonii, parade militare și iluminații [22].

O săptămînă mai tîrziu, Telegraful avea la îndemînă și împărtășea cititorilor săi informații detailate despre felul cum s-au desfășurat alegerile. În ședința pregătitoare, atunci cînd s-a propus candidatura lui Alexandru Cuza, aceasta „s-au primit cu aclamațiune". Înainte ca Adunarea să purceadă la alegerea domnului, M. Kogălniceanu a propus spre aprobare un proiect care cerea unirea Principatelor, iar din partea celui care va fi ales cît și din partea membrilor comisiei de la Focșani să se angajeze prin jurămînt ca să lucreze pentru acel țel al unirii.

Ședința de alegere a fost prezidată de către mitropolitul Moldovei în fața căruia deputații au jurat pe Sfînta Evanghelie și pe Sfînta Cruce să aleagă pe noul domn, de bunăvoie și fără nici un interes personal. Tot în fața mitropolitului s-a prezentat, pe rînd, fiecare deputat și din cei 49 de deputați 48 au declarat : „Eu aleg pe colonelul Alexandru Cuza de Principe Guvernatoriu al Moldovei".

Proclamarea ca domn a noului ales a fost făcută de către mitropolit, care l-a prezentat apoi Adunării.

Noul domn a depus jurămîntul pe Sfînta Evanghelie că va susține constituția și va guverna spre binele națiunii și al Principatelor Unite.

Despre felul cum a fost primită de populația orașului vestea alegerii lui Alexandru I. Cuza, Telegraful scria: „Seara era cetatea iluminată într-un mod foarte strălucit, mai multe corpuri muzicale cîntau, parte așezate în locuri publice, parte trecînd dintr-o stradă într-alta și încă petrecuți de poporul cel plin de bucurie, melodii naționale". Relatarea se încheie cu o prezentare a biografiei lui Alexandru I. Cuza [23].

Cuvîntările rostite cu prilejul alegerii lui Alexandru I. Cuza la Iași, de către domnul însuși, de către M. Kogălniceanu și de către arhimandritul Neofit Scriban sînt publicate, în întregime, în numărul următor. N. Scriban își încheia acea alocuțiune cu cuvintele : „Dumnezeu și lumea vă privește, Biserica vă binecuvîntă, Românimea întreagă vă așteaptă" [24].

La 5 februarie, cititorii Telegrafului aflau despre alegerea lui Alexandru I. Cuza și ca domn al Țării Românești, petrecută la 24 ianuarie și despre atmosfera înălțătoare în care s-a făcut această alegere. După cuvîntările lui D. Boerescu și D. Ghica în care se atrăgea atenția deputaților asupra semnificației naționale epocale a momentului, cuvîntări pline de îndemnuri la unitate, „tot auditoriul plîngea ! Un ochi nu era sec. Prințul Cuza, strigară toți ; jurăm a susținea pe Cuza ! E. S. Părinte Mitropolit arădică mîinile înaintea icoanei Sfintei Treimi și cu ochii plini de lacrimi, cu o

---

22. „Telegraful Român", nr. 3 din 15 ianuarie 1859, p. 11.
23. „Telegraful Român", nr. 4 din 22 ianuarie 1859, p. 16.
24. „Telegraful Român", nr. 5 din 29 ianuarie 1859, p. 20.

voce tremurînd zise: Doamne, Dumnezeul părinților noștri, aruncă-ți privirea ta asupra inimilor noastre și nu slăbi curajul fiilor tăi. Unește-i pe toți într-o cugetare și într-o simțire și fă ca inimile tuturor să aibă aceeași bătaie pentru țara lor. Prințul Cuza este unsul Tău între noi ! și pentru dînsul jurăm toți că-l vom susține.

Jurăm, jurăm, strigară toți cu mînile ridicate către cer.

Și toți mandatarii nației, despărțiți ca inamici pînă aici, se îmbrățișară cu căldură, cu lacrimile în ochi ca niște adevărați frați“ [25].

Este descrisă apoi procedura alegerii în unanimitate a lui Alexandru I. Cuza ca domn și la București, proclamarea lui ca domn de către mitropolitul Ungrovlahiei precum și entuziasmul general care a cuprins Bucureștiul, dar și Iașul, la aflarea acestei vești.

Telegraful a urmărit pe domn în cea dintîi călătorie pe care a făcut-o de la Iași la București, călătorie ce a fost „un adevărat triumf“, reproducînd după o gazetă bucureșteană descrierea primirii ce i s-a făcut acolo : „Mărimea acestei serbări unice în felul ei poate de cînd sînt aceste țări și foarte rară în lume chiar este că în ziua aceasta nu erau jandarmi, soldați, ofițeri, funcționari sau clase de oameni care ieșiseră spre a saluta sosirea unui Domnitoriu ci o nație care se manifesta înaintea Europei întregi că este în adevăr o nație fiindcă are un Principiu“ [26].

Ne oprim aici cu prezentarea felului în care pregătirea și realizarea marelui act de la 24 ianuarie 1859 au fost oglindite în Telegraful Român, care a continuat să-și informeze cititorii și pe mai departe despre împlinirile din timpul domniei lui Alexandru I. Cuza [27].

Simpatia cu care a fost urmărită evoluția evenimentelor din Principate este evidentă [28]. Felul în care sînt relatate evenimentele arată că cei care conduceau destinele Telegrafului au sesizat semnificația Unirii Principatelor pentru toți românii. În timp ce pentru cei din Țara Românească și Moldova aceasta era o împlinire, pentru cei din Transilvania, 24 ianuarie 1859 era ziua speranței [29]. Această speranță nu s-a dezmințit și, în ziua împlinirii ei, Telegraful Român n-a mai fost silit să-și măsoare manifestările bucuriei, ci le-a lăsat să se reverse spontan și să se amestece cu cele ale întregului popor.

Prof. dr. Aurel JIVI

---

25. „Telegraful Român“, nr. 6 din 5 februarie 1859, p. 23.
26. „Telegraful Român“, nr. 8 din 19 februarie 1859, p. 31-32.
27. Pr. prof. Sofron Vlad, *op. cit.*, p. 383-390.
28. Keith Hitchins, *Andrei Șaguna — întemeietorul Telegrafului Român*, „Telegraful Român“, nr. 1-4 din 1-15 ianuarie 1978, p. 3.
29. I. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 21.

DEZARMAREA — CERINȚĂ IMPERIOASĂ A LUMII CONTEMPORANE

Este bine cunoscut faptul că în anii 1960-1970, spectrul unui nou război, de data aceasta al unui război nuclear, plana deasupra omenirii, ca sabia lui Damocles.

Părea că cercurile războinice suferă de o gravă amnezie. Ele uitau ravagiile celor două războaie mondiale care abia încetaseră.

În adevăr, aceste cercuri războinice păreau să uite că dacă primul război mondial costase omenirea 10 milioane de oameni uciși și 20 de milioane grav răniți, fără să mai socotim milioanele de oameni care au murit din cauza foametei și a epidemiilor, iar financiar acest război costase 200 miliarde de dolari, al doilea război mondial secerase viețile a 22 milioane de soldați și tot atîția locuitori civili, lăsase 20 milioane de invalizi și 12 milioane de orfani, iar fondurile cheltuite ar fi fost suficiente pentru a se crea tuturor copiilor de pe glob posibilitatea ca să urmeze studii medii, să se construiască fiecărei familii cîte o vilă cu 5 camere și cîte un spital la 5000 de locuitori [1].

Părînd să uite toate acestea, omenirea privea alarmată pregătirile unui al treilea război mondial, care, prin armele sofisticate, prin folosirea energiei nucleare putea constitui un început al sfîrșitului.

În fața acestei situații, conducători de state, oameni ai muncii, luptătorii pentru pace de pe toate continentele, reprezentanți ai cultelor au dat alarma și și-au unit glasurile în numeroase conferințe naționale și internaționale, pentru salvgardarea păcii, pentru înlăturarea definitivă a posibilității izbucnirii unui holocaust. Și aceasta pe temelia unei judecăți, a unei rațiuni sănătoase. Căci dacă cele două războaie mondiale aduseseră omenirii uriașe distrugeri și jertfe omenești, pregătirile războinice, în vederea unui al treilea război, nuclear, vor aduce omenirii cheltuieli militare, care, după părerea unor specialiști, s-ar ridica anual la 1000 miliarde de dolari, ceea ce înseamnă, practic, renunțarea la construirea a 10 milioane de locuințe, a 5 mii de școli și a 10 mii de spitale, iar fondurile cheltuite de toate țările pentru scopuri militare, în 10 ani, ar fi suficiente pentru construirea a 150 milioane de vile cu tot confortul lor. Dar un război nuclear, precizează minți lucide, în actuala situație cînd „puterea încărcăturilor nucleare existente pe glob este de 5 ori mai mare decît ar fi necesar pentru distrugerea vieții pe pămînt și transformarea spațiului terestru al planetei într-un deșert radioactiv,

---

1. Cf. I. V. Lada, *Ce ar aduce omenirii dezarmarea*, Ed. Politică, București, 1961, p. 27.

pune în primejdie nu numai toate cuceririle științei tuturor timpurilor, splendorile culturii universale, toate minunatele realizări ale societății umane, ci ar pune în primejdie însuși omul, făuritorul civilizației și al frumuseților artistice, căci un dezastru atomic poate distruge întreg ciclul vital al umanității, trecutul, prezentul și viitorul“ [2].

Dar, oare, omenirea a rezolvat toate problemele cîte îi stau înainte pentru îmbunătățirea condițiilor de viață, pentru productivitatea terenurilor aride în vederea unor roduri tot mai îmbelșugate, pentru fertilizarea deșerturilor, pentru îmblînzirea climei în regiunile înghețate, pentru folosirea mai judicioasă a rezervelor de apă în continente ca Africa, prin recondiționarea uriașului Congo — altădată o mare, care varsă în ocean apa atît de prețioasă în această parte a „toridului continent“ ?

Deci, cum precizează unii specialiști, dacă pentru fertilizarea deșerturilor s-ar aloca măcar o parte din cheltuielile militare, fondurile obținute ar fi suficiente pentru realizarea tuturor proiectelor cunoscute în acest sens.

O deosebită atenție necesită să se acorde „Continentului albastru“, mărilor și oceanelor lumii, imensele rezervoare de materii prime ale omenirii și de fapt vine, inevitabil, momentul cînd omenirea nu se poate împăca cu ideea că două treimi din suprafața globului sînt acoperite de valurile oceanului și proiectează construirea unor rețele întregi de insule artificiale de mărimi diferite, despărțite prin canale și mări, cu contururi dinainte stabilite [3].

Veacul nostru stă sub imperiul forței energiei electrice. Există posibilități ca aceste nevoi ale industriei, ale consumului zilnic tot mai ridicat să fie satisfăcute, fie prin energia nucleară, dirijată, fie prin folosirea vîntului, a soarelui etc.

Agricultura, la rîndul ei, reclamă urgente îmbunătățiri ale sistemului de îngrășăminte folosite pentru a răspunde cerințelor tot mai presante de hrană ale milioanelor de oameni.

În același timp, este necesară ofensiva împotriva bolilor, cancerul nu și-a aflat încă leacul, ca și alte multe maladii, care seceră viețile miilor de oameni sub limită de vîrstă, pe toate meridianele pămîntului și care reclamă mobilizarea oamenilor competenți, respectiv a fondurilor necesare.

Toate aceste îmbunătățiri, realizări epocale, ar fi cu putință dacă s-ar înlătura cheltuielile pentru înarmare, dacă s-ar hotărî,

---

2. I.P.S. Nestor, Mitropolitul Olteniei, *Vocile păcii — argumentele vieții*, în „B.O.R.“, XCIX (1981), nr. 11-12 p. 1141.

3. I. V. Lada, *op. cit.*, p. 79.

de toate statele din lume, problema crucială a veacului nostru : *Dezarmarea.*

Întrebarea însă care se pune minții noastre este aceasta : oare este posibil ca în stadiul actual de avansare a cheltuielilor militare să se găsească pacea, dezarmarea ? În fața unor pregătiri militare de o asemenea amploare nu se poate uita totuși că în toate timpurile au existat minți lucide care au dorit și au propagat pacea, ca „Frăția păcii", organizație întemeiată în 1882 de dulgherul francez Duraut, ceva mai înainte Thomas Morus și abatele de Saint Pierre formulaseră, în 1713, „Proiectul instaurării păcii veșnice în Europa", au existat apoi Jean Jacques Rousseau, Immanuel Kant, care publică în 1795 tratatul „Spre pace eternă".

Kant vedea „în pacea veșnică" idealul suprem al omenirii. „Războiul reprezintă, după el, starea animalică a popoarelor, dar starea cu adevărat umană este pacea" [4]. Pe această linie se înscrie lupta popoarelor pentru dezarmare. Lupta pentru dezarmare este necesară pentru ca omenirea să nu piară într-un război nuclear. Această luptă pentru dezarmare este astăzi sarcina principală a omenirii.

Învățătura creștină ne arată că pacea este o garanție sigură a unei vieți fericite pe pământ și a moștenirii împărăției veșnice. Pacea, născută „din iubire și întemeiată pe dreptate, este porunca testamentară dată de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos (Ioan 14, 27) și aspirație permanentă a popoarelor, în toate epocile, către o existență, într-adevăr, frățească, reflex al voinței de pace pe care Dumnezeu a pus-o în inima omului" [5].

Pe acest temei, reprezentanții cultelor din Patria noastră s-au adunat în acești ani — 1981 — așa cum preciza Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru dezarmare și pace, ridicînd „glasuri unite cu ale tuturor oamenilor de bine din lume, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru că „odată cu crearea atmosferei de pace în lume este absolut indispensabilă dezarmarea", care constituie imperativul major al timpului nostru, fiind, în același timp, unica soluție pentru evitarea războiului și statornicirea păcii în lume [6].

De la acea înaltă tribună, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei atrăgea atenția, spunînd : „*A sosit ceasul ca fiecare conștiință să fie trează, ca fiecare glas să se ridice cu hotărîre împotriva acțiunii inumane de înarmare și de folosire*

---

4. *Ibidem*, p. 118-119.
5. I.P.S. Nestor, Mitropolitul Olteniei, *op. cit.*, p. 1230.
6. *Ibidem*, p. 1249.

a științei pentru nimicirea vieții. A venit ceasul ca întreaga creștinătate să se roage și să acționeze pentru salvarea vieții, a vieții tuturor oamenilor, darul fundamental al fiecărui om.

Să dăm o dimensiune nouă păcii prin rugăciunile, strădaniile și înmănunchierea eforturilor în slujirea Patriei. Să pășim cu fermitate în rîndurile vestitorilor și făcătorilor de pace, din toate părțile lumii, spre a se face din Europa și din fiecare țară de pe pămînt sanctuare în care să se celebreze neîncetat imnul păcii pe pămînt și al bunelvoiri între oameni".

Țara noastră, sub călăuzirea Președintelui ei, Domnul Nicolae Ceaușescu, accentua Înalt Prea Sfinția Sa *„se arată și acționează în lume ca un stat al păcii"*, pronunțîndu-se *„pentru rezolvarea pașnică a neînțelegerilor, deschizînd sincer căile colaborării cu toate statele"*.

Biserica Ortodoxă, căreia pacea îi este nu numai mesaj dumnezeiesc, ci și poruncă evanghelică și bisericească, stăruie în glasul de rugăciune al tuturor credincioșilor ei pentru „pacea de sus" și „pentru pacea a toată lumea".

Însuși poporul român, în mijlocul căruia lucrăm, este atașat profund de cauza păcii, desfășoară o largă activitate pentru dezarmare și, în primul rînd, pentru dezarmarea nucleară [7].

„Glasul nostru — încheie Înalt Prea Sfințitul nostru Arhipăstor — *care înmănunchează nădejdea a mii și milioane de credincioși, să se facă auzit pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru dezarmare totală și, în primul rînd, dezarmare nucleară, pentru preîntîmpinarea oricărei porniri care ar duce la distrugerea vieții pe pămînt"* [8].

Și aceasta pentru a face cu putință, cu un ceas mai devreme, împlinirea profeției: „Preface-vor săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în cosoare. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu vor mai învăța războiul" (Isaia 2, 4).

Pr. Iustin GASPAR

---

7. *Dezarmarea, chezășie a unei lumi mai drepte, mai bune,* în „Pe treptele slujirii creștine", partea II-a, Editura M.M.S., Mănăstirea Neamț, 1980, p. 344.

8. *Slavă lui Dumnezeu, pace pe pămînt,* în „M,M.S." LIX (1983), nr. 1-3, p. 13.

IUBIREA DE PATRIE — PORUNCĂ EVANGHELICĂ

Ființa umană, întotdeauna deschisă unui dialog viu cu semenii, prin care se afirmă în plenitudinea ei în dăinuirea prin vremuri, această ființă socială este legată de o anumită glie pe care aceasta se recunoaște pe sine ca urmașă a unor generații de care este legată organic, prin gîndire și simțăminte. Astfel, dată fiind această unitate profundă a unei colectivități umane legată de trecut, printr-o tradiție comună și făurindu-și idealuri unitare, sîntem în fața unei realități unice, Patria. Patrie și părinte au o rădăcină identică și o semnificație complementară. Căci Patria înseamnă o legătură cu moșii și strămoșii, înseamnă un „părinte originar", o unitate de ființă pe o vatră comună, în care toți fiii care locuiesc aici se simt una între ei ; în ei pulsînd simțăminte unitare și gînduri și idealuri identice. Astfel se plămădește ființa neamului în istorie, în care generațiile trecute se constituie în temelie neclintită a celor viitoare, care se altoiesc pe această temelie, crescînd și purtînd făclia idealurilor care le însuflețesc, pentru afirmarea și păstrarea ființei naționale, înfrumusețarea și înălțarea ei întru spirit. Toate acestea se fac prin iubire și jertfire de sine, cu conștiința apartenenței la familia mare a neamului de pe glia străbună, în care sudoare și sînge s-au împletit pentru creștere și viață în adevăr și libertate. Căci Patria înseamnă oamenii uniți în cuget și simțiri, aducînd jertfa comună pe altarul ei; jertfa muncii, jertfa iubirii, cuvîntul și lumina ca temeiuri ale ființei, mergînd în clipele supreme pînă la jertfa vieții pentru apărarea ei. Patria este un titlu de glorie, onoare pentru fiecare membru al ei, care, la rîndul lui, trebuie să lucreze pentru gloria și onoarea Patriei, pentru afirmarea ei în universalitate, pentru ca particular și universal să fuzioneze în ea, pentru autenticitatea ființării în lume.

A iubi Patria și neamul, a fi legați de pămîntul pe care au trăit, au muncit, au luptat și se odihnesc moșii și strămoșii este o chemare și o simțire tainică a sufletului, tot atît de naturală ca însăși viața. De aceea, Patria este un organism viu, care curge din adîncurile istoriei și ființează în noi toți cei care o constituim, care purtăm treaz în minte conștiința și faptele de eroism ale înaintașilor și o pregătim pentru generațiile viitoare ; dar sfînt și curat de la străbuni, prin noi cei de azi către fiii și fiii fiilor noștri. Pentru noi creștinii, iubirea de Patrie are temeiuri și sensuri profunde în contextul Revelației divine a Vechiului și a Noului Testament. Căci Dumnezeu fiind iubire, omul nu se poate desăvîrși decît în dimensiunea iubirii, iubirea lui Dumnezeu și iubirea față de aproapele (Luca 10, 27). Iubirea de om, limitată în Vechiul Testament la cel de același neam, nu înseamnă șovinism, după cum iubirea din Noul Testament, extinsă la orice om, nu înseamnă cosmopolitism și negare a patriotismului. Ea este solidară cu gradul de înțelegere și de dezvoltare spirituală a omului, pentru ca iubirea să-l înalțe. Caracterul universalist al creștinismului nu

înseamnă desființarea etnicului, a aspectelor particulare din viața popoarelor. Ele vin la Hristos cu o bogăție naturală care primește un sens nou și înalt. Între universal și particular nu există incompatibilitate, ci complementaritate. Universalul se constituie din particular, care îi dă viabilitate și culoare, particularul fiind ridicat și impregnat de dimensiunea universalului, a totalității, pentru ca totul să fie în parte. Acesta este sensul creștinismului, al credinței în Hristos, a iubirii și luminii aduse lumii de Mîntuitorul, Care prin cuvîntul și viața Sa a dovedit că este legat de un popor și de o glie, fiind copleșit de durere sufletească față de amorțirea spirituală a congenerilor Săi : „Ierusalime, Ierusalime care omori pe prooroci și pe cei trimiși la tine, de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi precum cloșca puii săi, dar nu ai vrut“ (Matei 23, 37).

La rîndul său, Sfîntul Apostol Pavel era cuprins de sentimentul legăturii de sînge cu cei din neamul său : „Că mare îmi este întristarea și necurmată durerea inimii. Căci aș fi dorit să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru frații mei, cei de un neam cu mine după trup, care sînt Israeliți“ (Romani 9, 2-4). Așadar, iubirea semenilor de același neam reprezintă un aspect al iubirii creștine față de aproapele, față de colectivitatea în care omul ca ființă comunitară își duce existența. Prin aceasta creștinismul se înserează profund în viața moral-socială a omului. Iubirea de Dumnezeu și iubirea semenului, porunca supremă a Legii celei noi adusă lumii de Mîntuitorul Iisus Hristos devine izvorul din care își iau ființă toate datoriile pe care omul le are față de colectivitatea umană în care trăiește. Iubirea se concretizează de aceea și în iubirea față de Patrie, de viața nouă care se edifică în aceasta, angajînd plenar, pe fiecare, la efort susținut și hotărîtor pentru înflorirea Patriei în respect și pioasă amintire față de înaintași, față de moși și strămoși ale căror idealuri neîmplinite le dăm viață noi cei de azi, cu speranță și încredere în viitorul luminos al poporului și al lumii în general. Sfera iubirii față de Patrie este extinsă ; ea cuprinde sentiment și voință luminate și călăuzite de rațiune, lucrare creatoare spre înfrumusețare, spre viață pienară, angajînd dimensiunea spirituală și materială a existenței, pe om și poporul său în totalitate.

De aceea, creștinism și patriotism se întrepătrund într-o unitate desăvîrșită în care fiecare element primește nuanță, tărie și structură neclintită. Aceasta este cu atît mai adevărat în cazul poporului nostru român. Căci formarea poporului român și a limbii române înseamnă, totodată, apariția pe scena istoriei și a lumii a unui popor creștin. În etnogeneza noastră întîlnim această fericită simbioză de creștin și de românesc. Sămînța Evangheliei aruncată pe acest pămînt străvechi, aducînd lumii vestea cea nouă a mîntuirii, se va plămădi într-o ființă nouă, aceea a unui popor nou, poporul român. Iar această legătură organică între creștinism și românism va fi o coordonată majoră a istoriei noastre naționale. Iubirea Patriei s-a conjugat permanent cu iubirea lui Hristos și a Bisericii, prosperitatea neamului antrenînd înflorirea vieții bisericești, împodobirea pămîntului milenar cu frumuseți artistice, cu locașuri de cult neasemuite grăind și dînd mărturie peste veacuri

de „iubirea de moșie“ și credința în Hristos. Luptele împotriva otomanilor care au zguduit și au frămîntat pentru aproape cinci secole ținuturile românești sînt atît lupte pentru apărarea gliei străbune de talpa cotropitorilor dar și pentru menținerea legii strămoșești și a credinței creștine, pentru viețuirea în adevăr, libertate și lumină. Piepturile fiilor acestui neam, în vremurile de „restriște și jale“ sub conducerea vrednicilor conducători de țară, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și a tuturor celorlalți, au devenit scuturi de netrecut în apărarea țării și a legii ei strămoșești, făcînd din aceste plaiuri binecuvîntate și stropite cu sînge și sudoare, în luptă și în muncă, un bastion al libertății și păstrării identității etnice, ca și o „poartă a creștinătății“. Aceste aspecte românești se vor permanentiza în istoria noastră, ele devenind un crez și un ideal al fiecărui român, integrînd în devenirea istorică dimensiuni noi și profunde întru structurarea unui profil românesc cît mai distinct și mai înălțător.

Iubirea de glie și de neam manifestată de poporul nostru român se înscrie perfect pe linia învățăturii Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli, actualizată și aprofundată în fluxul vieții din perioada patristică a Bisericii. Manifestîndu-și înaltele sale sentimente patriotice, poporul român este un împlinitor al voinței Mîntuitorului, dînd un răspuns la iubirea Sa de oameni și de glie. Totodată, prin această atitudine firească și stringentă a iubirii Patriei, concretizată în împlinirea de fiecare cetățean al ei a obligațiilor ce-i revin în societate, fiecare la locul său de activitate, prin care se face un slujitor al semenilor săi, prinde viață cuvîntul înflăcărat al Sfîntului Apostol Pavel care îndeamnă stăruitor: „Dacă avem slujbă, să stăruim în slujbă; dacă unul învață, să se sîrguiască la învățătură; dacă îndeamnă să fie la îndemnare; dacă împarte altora să împartă cu firească nevinovăție; dacă stă în frunte să fie cu tragere de inimă“ (Romani 12, 7-8).

Dar sentimentul patriotic se exprimă totdeauna și prin supunerea și ascultarea față de conducătorii Patriei, față de legile care se dau, care sînt mărturii ale purtării de grijă pentru propășirea Patriei, izvorîte din inimi veghetoare și profund simțitoare, îndatoritoare față de binele și înflorirea țării. De aceea, Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă cu clara conștiință a datoriei sacre a iubirii: „Tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu; iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite. Pentru aceea cel care se împotrivește stăpînirii se împotrivește rînduielii lui Dumnezeu. Iar cei care se împotrivesc își vor lua osîndă“ (Romani 13, 1-2). Tot el îndeamnă ca fiecare creștin să se supună, să fie ascultător față de legile statului, față de conducerea de stat

din conștiință (Romani 13, 5). Pentru că aceasta înseamnă a fi drept și onest în împlinirea tuturor obligațiilor cetățenești, a răspunde cu promptitudine și cu iubire la toate chemările care nu au și nu servesc altui scop decît aceluia al prosperității și înfloririi Patriei, pentru viața mai bună a fiecărui cetățean, pentru ridicarea ei pe treptele cele mai înalte de civilizație și cultură.

Sentimentul iubirii față de Patrie este înserat, într-un mod sublim, de pana unor Sfinți Părinți ai Bisericii. Astfel, Sfîntul Grigorie Teologul consideră Patria ca pe o mamă comună (P. G. XXXVII, col. 77), iar Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că „nimic nu este mai plăcut decît Patria“ (P. G. LXIX, col. 35). La fel Fericitul Augustin spune că „cetatea căreia îi aparținem este Patria noastră, ea este ca și mama noastră“ (De libero arbitrio, I, 15, P. L. XXXII, col. 238).

Toate aceste gînduri sînt o mărturie vie și eternă a celui mai firesc sentiment încercat de ființa umană în raporturile cu semenii săi de pe un anumit spațiu, în unitatea de gîndire, simțire și acțiune cu ei, în păstrarea amintirii vii a înaintașilor și în orientarea spre un viitor măreț și luminos.

Aceste idei și sentimente au caracterizat totdeauna poporul român în existența sa multiseculară. Ele primesc astăzi, cînd în Patria noastră se clădește, prin efortul și munca fiecărui cetățean, viață nouă, în deplină libertate, egalitate, pentru afirmarea deplină a personalității umane, o semnificație mai profundă și mai mobilizatoare. Întreaga energie vitală a fiilor Patriei trebuie pusă în slujba celor mai înalte năzuințe și idealuri ale poporului nostru angajat în măreața operă de edificare a României contemporane, cu un înalt nivel de viață spirituală și materială.

Clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române sînt angajați în acest flux de viață și activitate, răspunzînd la toate chemările conducerii de stat. În ultimii patruzeci de ani de cînd în Patria noastră s-a instaurat o viață nouă, de construcție a unei societăți întemeiate pe principiile dreptății și egalității tuturor cetățenilor, Biserica Ortodoxă Română s-a alăturat, cu toată convingerea, la această nobilă și vastă lucrare de înnoire socială, concretizată prin „apostolatul social“, care este caracteristica fundamentală a Bisericii noastre, începînd din 1948. „Apostolatul social“ reprezintă o deschidere a Bisericii spre lumea în care trăiește, pentru cunoașterea cît mai bine a idealurilor de care aceasta este animată, contribuind la concretizarea lor în viața de zi cu zi.

Biserica se arată a fi, în contemporaneitate, slujitoare a progresului social și cultural al națiunii, sprijinitoare și călăuzi-

toare a năzuințelor ei ardente, care se conjugă cu cele ale oamenilor de pe întreaga planetă. Reprezentată în F.D.U.S., Biserica, prin slujitorii și credincioșii ei, cheamă la efort susținut pentru realizarea programelor de dezvoltare a țării. Biserica noastră își afirmă adeziunea deplină la apelurile pentru pace ale poporului nostru, pentru oprirea cursei înarmării nucleare care constituie o serioasă amenințare a păcii în lume, a securității și, ceea ce este mai grav, a însăși vieții pe planetă, a întregului patrimoniu, acumulat în veacuri de muncă și creație, al întregii omeniri. Biserica fiind viață în iubirea lui Hristos, cheamă pe toți fiii ei să fie promotori ai păcii, ai înțelegerii și iubirii între oameni, urmînd lui Hristos, Domnul Păcii, Pacea și Viața noastră.

Iubirea de Patrie, concretizată în muncă neobosită pentru propășirea ei, pentru renumele ei, este un aspect al dimensiunii slujirii care trebuie să caracterizeze pe fiecare credincios creștin, fiu al Patriei, care răspunde la iubirea lui Hristos și se arată un trăitor în viața lui Hristos. Nu există un dualism între creștinism și lume, între iubirea lui Hristos și iubirea de Patrie. Căci Hristos a slujit oamenilor din această lume, pe aceștia i-a răscumpărat, făcîndu-i membre ale Împărăției Sale, pe oamenii trăitori în Patrie și iubitori de ea, dînd dimensiuni noi și o putere înnoitoare vieții lor în lume, deschisă spre adîncul vieții în Dumnezeu și integrînd într-o lumină nouă însăși viața din lume, constituită pe etnii, toate acestea chemate la iubire transfiguratoare.

În contextul lumii contemporane, iubirea de Patrie este în fața unei dileme hotărîtoare și existențiale. Amenințarea crescîndă a vieții în lume înseamnă și amenințarea cu distrugerea organismului spiritual care este Patria, cu comorile sale spirituale și materiale, cu creatorii și purtătorii acestora în lume, cu oamenii. Iubirea de Patrie se înscrie în fluxul, în iubirea cea mare, în iubirea „care salvează ceea ce există și dă naștere la ceea ce nu există". De aceea, toți oamenii sînt chemați la iubire, iubirea Patriei, a vieții, a oamenilor, care sînt răspunsuri la iubirea mîntuitoare a lui Hristos.

Drd. Gh. PETRARU

S t u d i i

CUVINTUL ȘI ICOANA

Trăirea noastră creștină este păstrată în adevărul ei dumnezeiesc și îndrumată întru desăvîrșire prin cuvîntul Sfintei Scripturi, revărsarea harică, prin Sfintele Taine și icoană. Ceea ce cuvîntul transmite prin auz, icoana arată în tăcere prin imaginea sa. Dacă prin cuvînt ne sfințim auzul, prin icoană ne sfințim văzul, cel dintîi simț, cum învață Sfîntul Ioan Damaschin. Într-adevăr, omul, îndată ce se naște, începe să ia act și să cunoască cele din jurul său prin simțul văzului și abia mai tîrziu, cînd începe să vorbească și apoi să citească, cunoașterea sa se îmbogățește.

Oricărui cuvînt, scris sau rostit, îi corespunde imaginea obiectului sau a ființei pe care el o denumește, cu starea sau însușirea ei, imaginea poate fi făcută cunoscută celui care nu o poate vedea din cauza distanței de spațiu sau de timp prin cuvîntul celor care au văzut-o sau prin reproducerea ei ; oricum, legătura între cuvînt și imagine este permanentă : cuvîntul crează în mintea noastră imaginea, iar imaginea trebuie explicată prin cuvînt ; mai mult, imaginea ne dă o mai deplină încredințare despre ceea ce ni se împărtășește prin cuvînt. Noi credem pe cuvînt pe cel care ne spune ceva, dar dacă și vedem ceea ce el ne spune avem deplina mulțumire a cunoașterii noastre.

Cuvintele Sfintei Scripturi ne vorbesc, cum știm, despre Dumnezeu și purtarea Lui de grijă față de lumea pe care a făcut-o din nimic ; citindu-le se imprimă în mintea noastră, odată cu ele și imaginile realităților pe care ele le desemnează. Aceste imagini se pot chiar reproduce în desen și culoare, după cum ele sînt conturate de cuvinte. Aceasta o înțelegem cel mai bine citind ultima carte a Noului Testament : „Am fost în duh în zi de duminică și am auzit, în urma mea, glas mare de trîmbiță, care zicea : Ceea ce vezi scrie în carte și trimite celor șapte Biserici... Și m-am întors să văd al cui era glasul care vorbea cu mine și, întorcîndu-mă, am văzut șapte sfeșnice de aur. Și în mijlocul sfeșnicelor pe Cineva asemenea cu Fiul Omului, îmbrăcat în veșmînt lung pînă la picioare și încins pe sub sîn, cu un brîu de aur. Capul Lui și părul Lui erau albe ca lîna albă și ca zăpada, și ochii Lui ca para focului. Picioarele Lui erau asemenea aramei arse în cuptor, iar glasul Lui era ca un vuiet de ape multe. În mîna Lui cea dreaptă avea șapte stele... iar fața Lui era ca soarele, cînd strălucește în puterea lui. Și cînd L-am văzut am căzut la picioarele Lui ca un mort. Și El a pus mîna dreaptă peste mine, zicînd : „Nu te teme ! Eu sînt Cel dintîi și Cel de pe urmă... Scrie deci cele ce ai văzut și cele ce sînt și cele ce au să fie după acestea“ (Apocalipsa 1, 10-19). În Apocalipsă avem o descoperire mai mult în imagini decît în cuvinte; aici cuvintele nu fac altceva decît să contureze imaginile, icoana lumii ajunsă în pragul înnoirii ei. Despre Schimbarea la Față citim : „Iisus a luat cu Sine pe Petru și pe Iacov și pe Ioan, fratele

lui, și i-a dus într-un munte înalt de o parte. Și S-a schimbat la față, înaintea lor și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Și iată Moise și Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El" (Matei 17, 1-3). Orice pagină a Sfintei Scripturi ne înfățișează în cuvinte, odată cu voia lui Dumnezeu și chipul persoanei și faptelor Lui.

Cuvîntul este rostit de persoană, de om sau de Dumnezeu; citindu-l sau auzindu-l mintea noastră se duce la persoana care a rostit cuvîntul căutînd să o înțeleagă mai ales să o vadă pentru a o cunoaște cît mai bine. De o persoană ne apropiem pentru a intra în comuniune cu ea vorbindu-i. De Dumnezeu ne apropiem vorbindu-I prin cuvîntul rugăciunii: „Auzi, Doamne, glasul meu cu care am strigat; miluiește-mă și mă ascultă, Ție a zis inima mea: Pe Domnul voi căuta. Te-a căutat fața mea; fața Ta, Doamne, voi căuta. Să nu-Ți întorci fața Ta de la Mine" (Psalmul 26, 12-14). Iată cum omul simte nevoia de a se apropia de Dumnezeu, nu numai rostind cuvînt de rugăciune, ci și privindu-I fața Lui. Cuvîntul și imaginea, adică icoana, ne păstrează în comuniunea cu Dumnezeu. Deși „Domnul grăia cu Moise față către față, cum ar grăi cineva cu prietenul său" (Ieșire 33, 11), Moise simțea nevoia de o apropiere și mai mare. De aceea ia îndrăzneala și zice: „Deci, de am aflat bunăvoință în ochii Tăi, arată-Te să Te văd, ca să cunosc și să aflu bunăvoință în ochii Tăi" (Ieșire 33, 13), la care Dumnezeu îi răspunde: „Fața Mea însă nu vei putea să o vezi, că nu poate vedea omul fața Mea și să trăiască" (Ieșire 19, 23). Tîlcuind aceste cuvinte, Sfinții Părinți ai Bisericii, mai ales Sfîntul Grigore de Nyssa spunea că omul nu poate să cunoască pe Dumnezeu ce este în ființa Sa; noi Îl cunoaștem din lucrurile Sale, știind că este Dumnezeu și nu ce este Dumnezeu. Din cuvintele psalmistului și cele ale lui Moise, redate mai sus, înțelegem cum se împletește cuvîntul cu imaginea, iar imaginea apropie pe om de Dumnezeu mai mult decît cuvîntul, îl face să-L înțeleagă mai bine.

Dumnezeu, cunoscînd această dorință a omului de a vedea fața chipului Său, El se arată, în Vechiul Testament, lui Avraam, la stejarul Mamvri, sub chipurile a trei Oameni cărora se adresează la singular: „Doamne, de am aflat har înaintea Ta nu ocoli pe robul Tău", dar și la plural: „Se va aduce apă să Vă spălați picioarele și să Vă odihniți" (Facere 18, 2-4). Aici, Dumnezeu, Cel unul în ființă și întreit în persoane, se arată lui Avraam, dar îi și vorbește: „Tăinui-voi Eu oare"... (Facere 18, 17-21). Dumnezeu se face cunoscut omului prin cuvînt și imagine, sau omul cunoaște pe Dumnezeu vorbindu-I și privindu-L.

Deși în Vechiul Testament Dumnezeu se face cunoscut poporului ales mai mult prin cuvînt și mai puțin prin imagine, arătarea Sa sub chipul celor trei oameni la Stejarul Mamvri nu încetează să se arate și în alte chipuri, sau lui Iacov sub chipul unui „Cineva" care s-a luptat cu el pînă la revărsatul zorilor (Facere 32, 24) în stîlp de nor și foc (Ieșire 13, 21). Mai mult, El se arată între chipurile celor doi heruvimi: „Acolo, între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii, Mă voi descoperi ție și-ți voi grăi de toate, cît am a porunci prin tine fiilor lui Israel" (Ieșire 25, 22).

Dumnezeu Se arată și vorbește între icoane celor doi heruvimi, între două chipuri, El care poruncește lui Moise să nu facă chipuri cioplite și nici un fel de asemănare, să nu se închine lor și nici să nu le slujească (Ieșire 20, 4-5), socotindu-le dumnezeul lor (Ieșire 32, 4). De aici înțelegem că nu orice imagine folosită în cult este socotită idol, ci numai aceea care este identificată cu Dumnezeu, pe de o parte, iar pe de alta vedem cum Dumnezeu voiește nu numai să grăiască, ci să Se și arate între icoanele celor doi heruvimi. Icoana și cuvîntul sînt permanent într-o nedespărțită legătură, chiar în Vechiul Testament unde Dumnezeu caută să ferească pe poporul ales de ispita căderii în idololatrie care stăpînea popoarele în mijlocul cărora el trăia.

Credinciosul Vechiului Testament, hrănit și îndrumat prin descoperire dumnezeiască, prin prooroci, deși se mîngîia cu arătarea Sa, dorea o și mai mare apropiere a lui de Dumnezeu și vădit arătată : „Dacă ai rupe cerurile, striga proorocul Isaia și Te-ai pogorî...!“ (Isaia 63, 19). „Iar cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea“ (Galateni 4, 4-5). „Cuvîntul trup S-a făcut“ (Ioan 1, 14), „Care, Dumnezeu fiind în chip... chip de rob luînd, S-a deșertat pe Sine, făcîndu-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-Se ca un om“ (Filipeni 2, 6-7). Acum credinciosul Noului Testament vede pe Cel Care „este chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut, mai înainte de toată făptura“ (Coloseni 1, 5), în chipul trupului omenesc încît privindu-L vede pe Tatăl : „Cine M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl“ (Ioan 14, 9 ; 12, 45). Acum fața omului poate să vadă fața lui Dumnezeu care a luat chip omenesc, cum dorea psalmistul, fără ca omul să poată vedea pe Dumnezeu în ființa Sa (Ioan 1, 18), ci în chipul Fiului lui Dumnezeu care ia chipul omului.

În Noul Testament Dumnezeu, Cel Unul în ființă și întreit în persoane, se arată și vorbește omului în chipul cel mai concret, la Botez, în apele Iordanului : Tatăl arată lumii pe Fiul, grăind : „Acesta este Fiul Meu“. Fiul, Care S-a întrupat primește botezul de la Ioan, iar Sfîntul Duh în chip de porumbel coboară peste Fiul (Matei 3, 16-17 ; Luca 3, 21-22 ; Ioan 1, 32).

Cum am putea noi citi cuvîntul Sfintei Evanghelii a Botezului la Iordan și să nu avem în minte și icoanele persoanelor Sfintei Treimi, așa cum S-au arătat Ele ? Tocmai faptul întrupării Fiului lui Dumnezeu este temeiul icoanei creștine. Cînd citim în Sfînta Evanghelie despre Nașterea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos avem întreaga icoană a Nașterii Domnului, încît imaginile parcă sînt mai adînc săpate în mintea noastră decît cuvintele și aceasta o simțim și cînd citim despre Schimbarea la Față, Patimile, Învierea și toate cîte a făcut și a învățat Iisus. Aceasta se explică datorită faptului că imaginea este nedespărțită de cuvînt și chiar mai puternică decît cuvîntul, fixînd și conturînd mai bine în minte cele împărtășite prin cuvînt. „Iar după ce îngerii au plecat de la ei, la cer, scrie Sfîntul Evanghelist Matei, păstorii vorbeau unii către alții : Să mergem dar pînă la Betleem, să vedem Cuvîntul acesta ce s-a făcut și pe care Domnul ni L-a făcut cunoscut nouă“ (Luca 2,

15). Păstorii merg să vadă Cuvîntul „și, grăbindu-se, au venit și au aflat pe Maria și pe Iosif și pe Prunc culcat în iesle“ (Luca 2, 16). Deci ei au aflat imaginea cuvîntului : Maria, Iosif și Pruncul. După ce au auzit cuvîntul ; pentru deplina lor încredințare, au mers să vadă cuvîntul. Se poate spune că simțul văzului receptează și ceea ce receptează simțul auzului : cuvîntul. Cît de mult ajută cunoașterii noastre vederea imaginii celor împărtășite prin cuvînt înțelegem și din faptul că cuvîntul rostit de Mîntuitorul a îmbrăcat imaginea literelor scrise, cu toate că El a poruncit Apostolilor să meargă la propovăduirea cuvîntului Evangheliei (Marcu 16, 15, 20). Cuvîntul Evangheliei îl auzim de la cei care îl propoveduiesc, dar îl și vedem scris cînd îl citim din Sfînta Evanghelie sau din Sfînta Scriptură. Cuvîntul Evangheliei, după ce mai întîi a fost vestit prin viu grai (II Tesaloniceni 2, 15 ; II Ioan 1, 12), a îmbrăcat haina imaginii în două chipuri: unul, cel al literelor, cuvintelor scrise, Evanghelia propoveduită a devenit Evanghelie scrisă, altul, cel al imaginii propriu-zise, al icoanei, căci în icoană nu este nimic altceva decît ceea ce se spune în Evanghelie, adică imaginea faptului petrecut : Nașterea, Schimbarea la Față etc. Este adevărat că în Sfintele Evanghelii nu găsim nicăieri porunca din partea Mîntuitorului de a face icoane, dar nu găsim nici porunca de a scrie Sfînta Evanghelie. Dar noi avem deplina încredințare că atît scrierea Sfintei Evanghelii, cît și facerea icoanei s-au făcut din voia și porunca Mîntuitorului, Care, „chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut fiind (Coloseni 1, 15), a luat chipul robului, făcîndu-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflîndu-Se ca un om“ (Filipeni 2, 7-8). S-a făcut prin porunca dată de Mîntuitorul prin viu grai, care nu s-a scris în Evanghelii, ca multe alte cîte a învățat și a făcut, cum scrie Sfîntul Evanghelist Ioan (21, 25). Aceasta o înțelegem și din Faptele Apostolilor (20, 35) : „Să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis : Mai fericit este a da decît a lua“.

Adevărul sau faptul împărtășit prin imaginea icoanei este într-o formă mai sintetică decît împărtășit prin cuvîntul scris sau vorbit. De exemplu, faptul Nașterii Mîntuitorului este arătat, în toată bogăția sa, în mai multe locuri, pe mai multe pagini, în Sfintele Evanghelii, pe cînd în icoană este arătat pe o singură pagină-planșă. Este adevărat că se pot scoate toate cuvintele din Sfintele Evanghelii și scrie pe o singură pagină, dar pentru a le păstra autoritatea lor trebuie, cum știm, menționat evanghelia, capitolul, versetul de unde au fost luate cuvintele, pagina scrisă cu aceste cuvinte luate din Evanghelii, pusă în Evanghelie, este o pagină atașată și nu poate înlocui paginile din care sînt luate cuvintele respective. Nu micșorăm prin cele mai sus scrise autoritatea cuvîntului Evangheliei față de icoană, ci vrem să subliniem lucrarea fiecăruia în parte și mai ales legătura între icoană și cuvîntul Evangheliei : una alteia fiind temei, una pe alta explicîndu-se. Cunoașterea prin icoană este mai directă și mai la îndemîna oricui, icoana fiind și cartea celor care nu știu să citească, cum spune Sfîntul Ioan Damaschin.

Toți cîți auzeau cele spuse de păstori cu privire la Nașterea Domnului „se mirau“, în schimb „păstorii s-au întors slăvind și lăudînd pe Dumnezeu, pentru toate cîte auziseră și văzuseră pre-

cum li se spusese“ (Luca 2, 18, 20). De aici înțelegem că, unit cuvîntul cu imaginea celor împărtășite prin el, ne dă o cunoaștere care ne face să slăvim și să lăudăm pe Dumnezeu. Înainte de citirea Sfintei Evanghelii, după ce se anunță că se citește de la Evanghelistul Matei... ca și după citirea și ascultarea Evangheliei, slăvim și lăudăm pe Dumnezeu cîntînd : „slavă Ție Doamne, slavă Ție !“. Citirea și ascultarea cuvîntului Evangheliei cere o atitudine liturgică din partea noastră pentru a înțelege cît mai bine cele citite și a vedea cu ochii minții icoana Celui care a rostit cuvîntul Evangheliei — Iisus Hristos ca și cea a faptelor conturate de cuvînt.

Nu numai păstorii au simțit nevoia să vadă cuvîntul, adică imaginea celor împărtășite prin cuvînt, pentru o mai deplină cunoaștere, ci și ucenicii Mîntuitorului. „Filip — după ce a fost chemat de Mîntuitorul la apostolat — a găsit pe Natanael și i-a zis : Am aflat pe Acela despre Care a scris Moise în Lege și proorocii, pe Iisus, Fiul lui Iosif din Nazaret. Și i-a zis Natanael : Din Nazaret poate fi ceva bun ? Filip i-a zis : Vino și vezi“ (Ioan 1, 45-46). Natanael, văzînd pe Mîntuitorul, se încredințează, mărturisind că este Fiul lui Dumnezeu. Mîntuitorul, pentru o și mai deplină încredințare, îi spune lui Natanael : „Mai mari decît acestea vei vedea“ (Ioan 1, 50). Apostolul Toma se încredințează pe deplin de Învierea Mîntuitorului văzînd și pipăind, după care exclamă: „Domnul meu“.

Cunoașterea lui Dumnezeu și a faptelor Sale prin imagine aduce și un plus de bucurie față de cunoașterea numai prin cuvînt. Aceasta o înțelegem din cuvintele Mîntuitorului spuse ucenicilor Săi : „Fericiți sînt ochii care văd cele ce vedeți voi ! Căci zic vouă : Mulți prooroci și regi au voit să vadă cele ce vedeți voi, dar n-au văzut și să audă ceea ce auziți, dar n-au auzit“ (Luca 10, 23-24). Și fariseii vedeau cele ce vedeau Apostolii, dar nu erau fericiți, pentru că nu aveau credință.

Apostolul Toma avea credință, dar nu era deplină, de aceea a cerut să vadă ; el a pus la îndoială cele spuse de ceilalți Apostoli despre Învierea Mîntuitorului și dintr-o iconomie dumnezeiască, cum cîntă Biserica în Duminica Tomei. Că este nevoie ca să însoțim cuvîntul de credință, care este tot o vedere (Evrei 11,. 1), adică să unim vederea cu ochiul trupului cu aceea a ochiului sufletului o înțelegem și din experiența celor doi Apostoli, Petru și Ioan, care amîndoi au alergat să se încredințeze de faptul Învierii Domnului vestit prin cuvînt de femeile mironosițe (Luca 24, 2-11 ; Ioan 20, 1) : „Petru, sculîndu-se, a alergat și, plecîndu-se, a văzut giulgiurile singure zăcînd. Și a plecat mirîndu-se în sine de cele ce se petrecuseră“ (Luca 24, 12). „Atunci a intrat și celălalt ucenic (Ioan) care sosise întîi la mormînt și a văzut și a crezut“ (Ioan 20, 8). Faptul Învierii nu a fost văzut de nimeni pentru că aceasta era cu neputință firii omenești, în schimb Dumnezeu a lăsat un semn văzut care să mărturisească adevărul faptului.

Dumnezeu care este Duh Se întrupează, ia chipul omului pentru a fi văzut și cunoscut de om. Dumnezeu vorbește oamenilor, dar Se și arată. După Învierea Sa din morți, trupul Domnului nu mai avea greutatea materiei, căci a intrat la Apostoli prin ușile încuiate, iar pentru a încredința pe Apostoli că El este, a mîncat înain-

tea lor dintr-un fagure de miere și o bucată de pește fript (Luca 24, 42). „S-a înfățișat pe Sine viu, după patima Sa, prin multe semne doveditoare, arătîndu-li-Se timp de patruzeci de zile și vorbind despre Împărăția lui Dumnezeu“ (Fapte 1, 4). Deci, prin imaginea chipului Său, dar și prin cuvintele Sale încredințează pe Apostoli despre El că este Dumnezeu și despre Împărăția Sa.

Sfîntul Ioan Botezătorul boteza în apele Iordanului pentru a pregăti calea Mîntuitorului și pentru a-L arăta lumii ca Miel al lui Dumnezeu Care ridică păcatele lumii. Pentru a cunoaște mai bine pe Mîntutorul i se dă un semn văzut, o imagine : „Și eu nu-L cunoșteam pe El, dar Cel ce m-a trimis să botez cu apă, Acela mi-a zis : „Peste Care vei vedea Duhul coborîndu-Se și rămînînd peste El, Acela este Cel ce botează cu Duh Sfînt“ (Ioan 1, 33). Duhul Sfînt a coborît la Botezul Domnului în chip de porumbel (Matei 3, 16), iar peste Apostoli la Cincizecime în chip de limbi de foc (Fapte 2, 3). Duhul Sfînt, coborît la Iordan în chip de porumbel, întărește cuvîntul rostit de Dumnezeu Tatăl : „Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit“ (Matei 3, 17). Imaginea, icoana Duhului Sfînt întărește cuvîntul rostit de Dumnezeu-Tatăl adeverind că Cel Care se botează este Fiul lui Dumnezeu. Cunoașterea deplină a Mîntuitorului de către Ioan Botezătorul se datorește deci arătării icoanei Duhului Sfînt în chipul porumbelului. „Și eu am văzut și am mărturisit că Acesta este Fiul lui Dumnezeu“. Ioan mărturisește prin cuvînt despre ceea ce s-a încredințat prin icoană.

Mîntuitorul, la sfîrșitul activității Sale pămîntești, după ce „a vorbit cu Sfinții Apostoli“ (Marcu 16, 19) și „i-a binecuvîntat“ (Luca 24, 50), S-a înălțat la cer. Icoana Înălțării ne este înfățișată de Faptele Apostolilor : „Și un nor L-a luat de la ochii lor și privind ei, pe cînd El mergea la cer, iată doi bărbați au stat lîngă ei, îmbrăcați în haine albe, care au și zis : Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer ? Acest Iisus Care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni precum L-ați și văzut mergînd la cer“ (1, 9-11). În auzul cuvintelor și în privirea imaginii icoanei Înălțării la cer, Mîntuitorul se desparte de Sfinții Apostoli. La a doua Sa venire imaginea va premerge cuvîntul (Matei 24, 31-34).

La Sfînta Liturghie, după ce ascultăm cuvîntul lui Dumnezeu și ne împărtășim cu dumnezeiescul Său Trup și Sînge, mărturisim bucuria unirii noastre cu Dumnezeu ca cei care „am văzut lumina cea adevărată...“, adică am văzut pe Dumnezeu Care este lumină (I Ioan 1, 5), unul în ființă și închinat în Persoanele treimice, L-am văzut ascultîndu-I cuvîntul Evangheliei și împărtășindu-ne cu Trupul și Sîngele Său euharistic.

Ultima parte a descoperirii dumnezeiești ne este făcută cunoscută prin mijlocirea imaginilor conturate, chiar și prin culorile lor, de cuvintele cărții care-i poartă numele : Apocalipsa. Aici cuvintele conturează puternic chipul lumii noastre care trece (I Corinteni 7, 31) în pragul intrării ei în ziua a opta, viața veacului ce va să fie. Apocalipsa sfîrșește cu cuvintele de chemare a Celui așteptat încă de la înălțarea Sa la cer : „Vino, Doamne“ (22, 20) și „El vine cu norii — cum S-a înălțat la cer și au spus îngerii Aposto-

lilor — și orice ochi Îl va vedea și-L vor vedea și cei ce L-au împuns... (1, 7). Deci și aici cuvîntul rămîne nedespărțit de imagine pentru că la cuvîntul chemării noastre răspunde icoana, „venirea Sa cu norii".

În viața veacului ce va să fie, în „Noul Ierusalim", cuvîntul nu va înceta, ci el va cînta slava lui Dumnezeu (Apocalipsă 15, 3), după cum nici imaginea nu va dispare, căci imaginea, chipul cerului nou și pămîntului nou, va solicita tot mai mult simțul vederii pentru a privi la „tronul lui Dumnezeu și al Mielului... unde slugile Lui vor sluji Lui și vor vedea fața Lui și numele Lui va fi pe frunțile lor" (Apocalipsă 22, 4); numele și fața Lui, cuvîntul și chipul mereu împreună. Noul Ierusalim în care cerul și pămîntul vor fi noi sînt realități pe care le vom cunoaște numai prin simțul vederii; ele sînt chipul lumii înnoite.

Cunoașterea lui Dumnezeu și a lumii create și apoi înnoite continuă și în viața veacului ce va să fie. Dacă aici cunoaștem în parte, acolo vom cunoaște pe deplin (acest pe deplin înseamnă pe măsura noastră de creaturi). „Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, față către față" (I Corinteni 13, 12), deci o cunoaștere prin simțul vederii, o cunoaștere a unei realități, a realității imaginii Noului Ierusalim despre care Apostolul mărturisește: „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit" (I Corinteni 2, 9). Cunoașterea noastră va fi deplină (pe măsura noastră de creaturi) și a creșterii întru desăvîrșire, pentru că „știm că dacă El se va arăta, noi vom fi asemenea Lui, fiindcă Îl vom vedea cum este" (I Ioan 3, 2); prin vedere se desăvîrșește cunoașterea noastră, vom fi asemenea Lui fiindcă Îl vom vedea. Privirea chipului desăvîrșește și cunoașterea dar și asemănarea noastră cu El. Aici cuvîntul ca mijloc de cunoaștere încetează, el rămîne ca mijloc de slujire liturgică: cîntarea slavei lui Dumnezeu, în schimb rămîne simțul vederii ca mijloc de desăvîrșire a asemănării noastre cu El, fiindcă Îl vom vedea *cum* este, nu *ce* este El. Acolo vor înceta credința și nădejdea pentru că obiectul lor, Dumnezeu, Îl vom vedea cum este, privind față către față; va rămîne numai dragostea, desăvîrșită comuniune în care cei ce se privesc față către față nu-și mai vorbesc pentru a se cunoaște, ci aduc laudă și cîntă slava lui Dumnezeu.

Asemănarea noastră cu Dumnezeu este condiționată de arătarea și vederea Lui (I Ioan 3, 2). Asemănarea înseamnă realizarea chipului lui Dumnezeu în noi. Acest chip, prin păcatul strămoșesc, a slăbit, iar asemănarea a devenit și ea mai palidă. Prin întruparea Mîntuitorului am primit harul, ne-am făcut părtași dumnezeiești firi (II Petru 1, 4), chipul începe să se contureze mai bine și odată cu acesta și asemănarea. În veacul ce va să fie privind față către față, vom fi asemenea Lui pentru că El Se va arăta și noi Îl vom vedea. Prin întrupare, privind chipul omenesc al Mîntuitorului, Îl vedem pe Dumnezeu cum este și nu ce este El în ființa Sa (Ioan 14, 9).

Noi nu putem fi părtași acestui cer nou și pămînt nou, decît înnoind chipul nostru încă din acest veac „al cărui chip trece"

(I Corinteni 7, 31), îndrumați de cuvintele Sfintei Scripturi care au tocmai rostul de a zugrăvi nu numai chipul lui Hristos în noi, ci și pe al nostru care se înnoiește privind chipul lui Hristos, modelul, icoana înnoirii noastre duhovnicești. Numai avînd acest chip înnoit ajungem la starea „de a privi nu la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice“ (II Corinteni 4, 18). Pentru că nu trebuie să uităm că dacă „sîntem ai lui Hristos, sîntem făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi“ (II Corinteni 5, 17) prin întruparea Mîntuitorului Iisus Hristos. Lucrul cel dintîi al nostru este „să ne îmbrăcăm în omul cel nou, cel după Dumnezeu“ (Efeseni 4, 24), „înnoindu-ne din zi în zi“ (II Corinteni 4, 16) „după chipul Celui ce a zidit pe omul cel nou“ (Coloseni 3, 10), care este îmbrăcat în Hristos prin botez (Galateni 3, 27). Mai mult, odată cu omul se înnoiește întreaga făptură (Galateni 6, 15), care „așteaptă cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu... înfierea...“ (Romani 8, 19-22). De aici vedem că viața noastră în Hristos înseamnă realizarea chipului nostru nou care să ajungă la asemănarea prin har, cu Dumnezeu. Acest nou chip este, cum vedem, conturat de cuvintele Sfintei Scripturi. Cum am putea despărți, deci, cuvîntul de imagine? Aceste cuvinte primite în sufletele noastre fără a se transforma în imaginea pe care ele o conturează ar fi zadarnice ca și propoveduirea Apostolului Pavel către Galateni, după cum nici chipul omului nou fără călăuza acestor cuvinte nu ar putea fi realizat. Cuvîntul ajută crearea imaginii, iar imaginea trebuie să corespundă cuvîntului care o conturează, despărțirea imaginii de cuvînt nu este cu putință.

Acolo unde se petrece această despărțire cuvîntul se falsifică, iar imaginea conturată de cuvînt se pierde; de aici pornește orice rătăcire în înțelegerea adevărului cuvîntului. „O, Galateni fără de minte, cine v-a ademenit pe voi, să nu vă încredeți adevărului, pe voi în ochii cărora a fost zugrăvit Iisus Hristos răstignit“ (Galateni 3, 1-2). Sfîntul Apostol Pavel vede lucrarea sa de propoveduire a Sfintei Evanghelii ca pe o lucrare a unui zugrav. Cuvintele Evangheliei propoveduite de el zugrăveau în sufletele galatenilor icoana Mîntuitorului Iisus Hristos răstignit. Cuvintele au darul să zugrăvească chipuri, imagini, așa cum am amintit la început, dar Apostolul știa că imaginea este mai puternică decît cuvîntul, pătrunde mai bine în sufletul omului și odată cu ea și cuvîntul. Deși această imagine slăbește în sufletele Galatenilor, el se silește mai departe să o reînvie: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, pînă ce Hristos va lua chip în voi“ (Galateni 4, 19). Nașterea fiilor duhovnicești cu chipul înnoit ca și chipul lui Hristos în noi, se face din sămînța cuvîntului Evangheliei. Semănată în sufletele oamenilor, dacă nu răsare pentru a ieși din ea icoana, chipul lui Hristos, este ca și semințele din pilda semănătorului, care nu au adus roadă.

Din cele de mai sus înțelegem cît de scumpă este pentru Apostolul Pavel icoana Mîntuitorului, icoana născută din cuvîntul Evangheliei, și anume icoana în care Hristos este înfățișat răstignit: „Căci am judecat să nu știu între voi altceva, decît pe Iisus

Hristos, și pe Acesta răstignit“ (I Corinteni 2, 2), iar lauda cea mare a Apostolului fiind crucea Domnului pe care El este înfățișat răstignit (Galateni 6, 14). Numai icoana răstignirii Mîntuitorului poate cel mai mult să ne facă și pe noi, ca cei ce sîntem ai lui Hristos, să ne răstignim patimile împreună cu poftele (Galateni 5, 24), pentru ca în noi să trăiască Hristos (Galateni 2, 20), luînd chip în noi, devenind nestricăcioși, făcîndu-ne asemenea Lui. Realizarea omului nou, „scăpat de stricăciunea poftei celei din lume“, este legată de darurile lui Dumnezeu, între care și acela de „a ne face părtași dumnezeieștii firi“ (II Petru 1, 4), prin împărtășirea cu Trupul și dumnezeiescul Său Sînge în Sfînta Taină a Euharistiei (Ioan 6, 56). Realizarea acestui chip nou cere și efortul nostru personal sub îndrumarea Bisericii, prin părintele nostru duhovnicesc de care trebuie să ascultăm ca de Dumnezeu (Luca 10, 15).

Credincioșii Bisericii noastre strămoșești ascultă, la biserică, cu toată luarea-aminte, cuvîntul lui Dumnezeu scris în Evanghelii, în atitudine liturgică, și chiar și acasă, după ce vin de la biserică, știind că numai la biserică, ascultîndu-l îl înțeleg mai bine decît acasă, căci la biserică primesc și tălmăcirea lui. Atunci cînd ascultăm cuvîntul lui Dumnezeu în biserică, citit de slujitorul sfințit, iconomul tainelor lui Dumnezeu, avem conștiința că Dumnezeu ne vorbește prin gura slujitorului sfințit, acesta, din urmă trecînd pe planul al doilea, se micșorează ca Ioan Botezătorul înaintea Mîntuitorului la Iordan (Ioan 3, 30). Credincioșii Bisericii noastre nu numai că ascultă sau citesc cuvîntul lui Dumnezeu, dar și privesc icoanele conturate de cuvîntul lui Dumnezeu și se închină lor așa cum se închină cuvîntului Evangheliilor și-l sărută, ei sînt călăuziți în trăirea vieții atît de cuvînt, cît și de icoană, pentru că cuvîntul și icoana sînt strîns legate, cum am văzut pînă acum. Atunci cînd citim sau ascultăm cuvîntul simțim nevoia de a privi și icoana, chipul, Celui care a rostit cuvîntul ca și celelalte chipuri conturate de cuvintele pe care le citim sau le ascultăm. „Maria, așezîndu-se la picioarele Domnului, asculta cuvîntul Lui... Maria partea cea bună și-a ales“ (Luca 10, 40-42). Maria asculta cuvîntul lui Iisus în atitudinea liturgică, șezînd la picioarele Domnului, asculta dar și privea ; Marta numai asculta și pregătea cele ale slujirii.

Imaginile conturate de cuvintele Evangheliei sau ale Sfintei Scripturi, în general, se numesc icoane nu pentru faptul că sînt chipurile unor persoane sfinte sau imagini conturate de cuvintele Sfintei Scripturi, ci pentru faptul că ele arată sfințenia vieții sau stării lor, adică persoanele înfățișate s-au făcut părtașe firii dumnezeiești și prin ele și firea nerațională, natura. De exemplu : Icoana Nașterii Domnului. Aici Mîntuitorul nu trebuie să fie înfățișat numai ca un Prunc ca toți pruncii, ci ca un Prunc care este și Dumnezeu nu numai om, iar firea trupului omenesc este unită fără schimbare și fără amestecare, fără împărțire și despărțire cu firea dumnezeiască în ipostaza Mîntuitorului Iisus Hristos, Fiul Omului, Fiul lui Dumnezeu ; Maica Domnului trebuie să fie înfățișată nu ca o simplă mamă care naște, ci ca cea care naște cu trupul din fecioreștile sale sîngiuiri, cu lucrarea Sfîntului Duh pe Fiul lui Dumnezeu, ea fiind Născătoare de Dumnezeu (Matei 2,

11). Pentru a arăta pururea-fecioria ei, iconarul conturează cele trei stele, una pe frunte și două pe umeri : fecioară înainte de naștere, în timpul nașterii și după naștere. Ieslea și dobitoacele și întregul peisaj ca și celelalte persoane despre care vorbește cuvîntul Evangheliei Nașterii Domnului, trebuie să fie și ele înfățișate ca cele ce s-au împărtășit de harul întrupării privind la dumnezeiescul fapt al întrupării. La fel icoana unui sfînt trebuie să fie înfățișată în așa fel ca privind-o să înțelegem că acea persoană s-a făcut părtașă firii dumnezeiești. Această stare de părtășie la firea dumnezeiască este numai sugerată de linia desenului și culorile icoanei, adică ne face să înțelegem ceva din chipul stării de înnoire a oamenilor și a firii ; starea duhovnicească nu poate fi nici cuprinsă și nici arătată în realitatea ei de elementele materiei, ci doar numai sugerată. Dacă nu putem spune că ea se poate arăta într-un fel descoperit, nu putem spune nici că nu se poate arăta deloc. Sfîntul Duh, la Iordan, a luat chip de porumbel sau la Cincizecime, chipul limbilor de foc. Într-o icoană, elementele ei componente trebuie să fie înfățișate natural, adică așa cum este chipul lor pămîntesc, dar nu naturalist, adică lipsit de acea înfățișare care să sugereze părtășia lor la dumnezeiasca fire.

Arta Renașterii a realizat în domeniul imaginii, deși luată din Sfintele Evanghelii, doar niște chipuri sau tablouri religioase în care a redat frumusețea estetică și nu pe cea etică, frumosul natural al lumii veacului acestuia care trece (I Corinteni 7, 31), sau al firii umane, dar fără să arate că atît firea umană, rațională cît și cea nerațională s-a făcut, prin întrupare, părtașă firii dumnezeiești, așa cum arată cuvîntul Sfintei Scripturi (II Petru 1, 4). De aceea, Renașterea a fost o *re*-naștere a artei antice și nu o renaștere a imaginii prin botezul în apele mișcate de harul întrupării ; ea nu arată *re*-nașterea duhovnicească a omului și a naturii, adică înnoirea lor.

Biserica noastră strămoșească, credincioasă poruncii Mîntuitorului, a păstrat pînă astăzi, neștirbit, curăția artei icoanei ca și cea a cuvîntului Evangheliei ca pe singurele drumare pentru realizarea chipului și asemănării noastre, după har, cu Dumnezeu, înnoirea noastră și a lumii create de Dumnezeu. Prin linia desenului și culorile de apă așternute în tehnica frescă, adică pe peretele ud pentru a intra cît mai bine în tencuială culorile, se sugerează cu multă putere și lesne de înțeles și simțit pentru oricine atît starea de înnoire cît și receptivitatea sau deschiderea persoanei și a firii spre această stare dobîndită prin părtășia la firea dumnezeiască prin harul lui Dumnezeu și strădania personală a omului. Linia corpului uman, dimensiunile lui ca și cele care conturează natura, de asemenea, sugerează tendința de înălțare duhovnicească, care nu

este făcută în duhul izolării, ci al comuniunii cu firea nerațională, cu oamenii și cu Dumnezeu, la care chipurile sfinților privesc deopotrivă. Toate acestea sînt redate potrivit învățăturii Bisericii pentru ca icoana să arate ceea ce transmite cuvîntul Evangheliei.

Dat fiind legătura strînsă între icoană și cuvîntul Evangheliei, trebuie să spunem despre o icoană, cînd vrem să facem aprecierea ei, că este adevărată și nu frumoasă, așa cum spunem despre cuvîntul Sfintei Evanghelii. Putem spune despre o icoană și că este frumoasă, dar nu din punct de vedere estetic, ci etic. Eticul fiind totdeauna frumos, adevărul, frumosul și binele avînd aceeași rădăcină, arată aceeași realitate, stare a unui dat oarecare. O icoană nu cunoaște criteriu de evaluare „stilul“, după cum nici Evanghelia sau mărturisirea de credință, Crezul, ci criteriul adevărului, conform cuvîntului Evangheliei. Arta icoanei este o teologie a frumuseții duhovnicești, această frumusețe fiind chipul adevărului cuvîntului Evangheliei care ne arată că Mîntuitorul ne-a hărăzit „mari și prețioase făgăduințe“ ca prin ele să ne facem părtași dumnezeiești firi, scăpînd de stricăciunea poftei celei din lume“ (II Petru 1, 4).

Păstrînd legătura de nedesfăcut între cuvîntul Sfintei Scripturi și icoană, rămînem în unitatea deplină a credinței și trăirii noastre creștine. Dumnezeu S-a făcut cunoscut omului atît prin cuvînt cît și prin icoană ; a vorbit și S-a arătat așa cum scrie atît de limpede Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan în întîia epistolă sobornicească (1, 1-3) : „Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieții și viața S-a arătat și am văzut-O și mărturisim și vă vestim... ce am văzut și am auzit, ca și voi să aveți împărtășire cu noi. Iar împărtășirea noastră este cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos“, Care a luat chipul omului, El fiind chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut (Coloseni 1, 15), deci S-a arătat și a vorbit cuvîntul Evangheliei.

Omul, fiind făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, el nu-și găsește liniștea, cum spunea Fericitul Augustin, și realizarea sa, ca chip și asemănare a lui Dumnezeu, decît în Dumnezeu, rostindu-I cuvîntul, căutîndu-I și privindu-I chipul : „Auzi, Doamne, glasul meu cu care am strigat; miluiește-mă și mă ascultă. Ție a zis inima mea : Pe Domnul voi căuta. Te-a căutat fața mea; fața Ta, Doamne, voi căuta. Să nu-Ți întorci fața Ta de la mine...“ (Psalmul 26, 12-14).

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

LITURGHIILE BISERICII COPTE (ÎN RITUL ALEXANDRIN) IN COMPARAȚIE CU CELE ALE BISERICII ORTODOXE

I. DESPRE RITURILE LITURGICE ÎN GENERAL (FORMAREA ȘI ÎMPĂRȚIREA LOR)

De la Înălțarea Domnului Hristos la cer și pînă în ziua Cincizecimii, Apostolii, potrivit poruncii primite de la El, să nu se depărteze de Ierusalim (Fapte 1, 4), pentru că le va trimite pe „Mîngîietorul..., Duhul Adevărului...“ (Ioan 15, 26), „într-un cuget stăruiau în rugăciune împreună cu femeile și cu mama lui Iisus și cu frații Lui“ (Fapte 1, 14). Prin pogorîrea Duhului Sfînt peste ei, li s-a dat putere de sus și curaj să propovăduiască învățătura Domnului Hristos, iar „cei ce au primit cuvîntul Lui s-au botezat“ (Fapte 2, 41) și cu toții „stăruiau în învățătura Apostolilor și în comuniune, *în frîngerea pîinii* și în rugăciune“ (Fapte 2, 42).

„*Rugăciunea*“ și „*Frîngerea pîinii*“ au fost în Biserica primară modul de trăire și exprimare a credinței și adeziunii primilor creștini la învățătura Mîntuitorului și au constituit, totodată, nucleul cultului creștin primar.

Biserica creștină, în afară de capitolul XI al Epistolei către Corinteni, unde aflăm o prezentare scrisă despre modul în care Sfinții Apostoli săvîrșeau liturghia creștină, nu mai dispune de nici un alt document scris care să ne prezinte rînduiala Sfintei Liturghii practicată în epoca apostolică.

Cu siguranță însă că acest cult primordial, format din „*Rugăciune*“ și „*Frîngerea pîinii*“ a constituit esența Liturghiei de atunci și de mai tîrziu.

În primele trei veacuri creștine, așa cum putem constata din scrierile Noului Testament, ale Părinților Apostolici și ale literaturii patristice, Liturghia creștină avea o rînduială mai mult sau mai puțin uniformă. Actele ei cultice erau constituite din predicarea învățăturii Domnului Hristos, din reproducerea întocmai a cuvintelor rostite de Domnul Hristos la Cină de către Sfinții Apostoli și urmașii acestora și din rugăciunea de invocare a Duhului Sfînt (epicleza euharistică). Dar, cu timpul, pentru satisfacerea cerințelor spirituale ale credincioșilor, în jurul acestui nucleu liturgic s-au adăugat o seamă de rugăciuni, lecturi și cîntări, fără ca schema originală a cultului creștin să sufere modificări. Forma lor exterioară, însă, în unele centre bisericești, a variat de la regiune la regiune, luînd naștere în felul acesta unele variante locale sau regionale ale modului săvîrșirii cultului, care au fost denumite cu numele de „rituri liturgice“ ale centrelor bisericești mai importante în care ele s-au format (Ierusalim, Antiohia, Alexandria, Roma, etc.) [1]. Toate aceste rituri își aveau originea în ritul primar al Bisericii Ierusalimului, concretizat, după tradi-

---

1. Arhim. Zareh Baronian, *Liturghia Bisericii Armene în cadrul celorlalte rituri liturgice răsăritene*. Studiu comparativ. Teză de doctorat, București, 1975, p. 32.

ție, în Liturghia Sfîntului Iacob cel Mic, fratele Domnului [2]. Edictul de la Milan (313), în urma libertății acordate, favorizează o rapidă dezvoltare a vieții religioase creștine, dar apariția ereziilor și fixarea mai precisă a rînduielilor din cursul anului bisericesc, vor impune Bisericii o nouă reglementare a slujbei Sfintei Liturghii.

În Răsărit un rol important l-au avut Sfîntul Vasile cel Mare și Sfîntul Ioan Gură de Aur, care, în lucrarea lor, au scurtat anaforele și au prelucrat anumiți termeni și anumite expresii din cuprinsul unor rugăciuni, iar în Apus, papa Damasus, care, prin reforma lui, a introdus noi rugăciuni în Liturghie, reușind să creeze un rit nou pentru Biserica Apuseană și să inaugureze, în același timp, separarea liturgică a Apusului de Răsărit. Așa apar ritul oriental și ritul occidental, care, în esența lor, păstrînd cadrul primar, au rămas totuși neschimbate. Sfinții Apostoli Petru și Pavel, care au propovăduit în Răsărit și în Roma aceeași învățătură, nu puteau săvîrși la Roma altă Liturghie decît cea pe care o practicaseră în Răsărit, la Ierusalim [3]. Așadar, nu există nici un temei că în primele secole ale Bisericii creștine ar fi putut fi vorba de diferite rituri liturgice cu fond diferit.

În răsărit, ritul primar universal s-a cristalizat, cu timpul, în două rituri liturgice principale : cel antiohian (sirian) și cel egiptean (alexandrin) [4]. Ritul antiohian (sirian) își are originea în Liturghia Sfîntului Iacob, care se săvîrșea dintru început la Ierusalim, [5] iar ritul egiptean (alexandrin) își are originea în ritul primar al Bisericii din Alexandria, — reprezentat prin Liturghia greacă, a Sfîntului Apostol și Evanghelist Marcu, considerat fondatorul acestei Biserici [6]. Dealtfel, aceste două Liturghii, care reprezintă variante ale Liturghiei apostolice, sînt cele mai vechi Liturghii și constituie, totodată, baza din care au derivat apoi toate celelalte Liturghii creștine din Răsărit.

Clasificarea riturilor liturgice nu este aceeași la toți liturgiștii. Cea mai întrebuințată clasificare este gruparea lor în patru rituri liturgice principale : ritul antiohian (sirian), ritul egiptean (alexandrin), ritul galican și ritul roman [7]. Din ritul egiptean (alexandrin) au derivat Liturghia Bisericii Copte [8] și Liturghia Bisericii

---

2. Despre această liturghie avem informații în Cartea a VIII-a din Constituțiile Apostolice (apud Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.).*

3. *Ibidem,* p. 43.

4. S. Salaville, *Liturgies orientales.* Notions générales, éléments principaux, Paris, 1932. Bibl. cath. des Sciences religieuses, p. 26.

5. Vezi nota 2 din lucrare.

6. Raymond Janin, *Les Églises orientales et les rites orientaux,* Paris, ed. II, 1926, p. 12 ; Cf. Ign. Ephr. Rahmani, *Les liturgies orientales et occidentales étudiées séparément et comparées entre elles,* Beyrouth, p. 29.

7. Vezi Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *Liturghia Bisericii Etiopiene în comparație cu liturghia ritului liturgic bizantin,* în „Ortodoxia", XXIV (1972), nr. 1, p. 38.

8. Termenul „COPT" derivă din limba greacă. Sub influență arabă — după cucerirea Egiptului de către arabi (639-641) —, s-a transformat în GHYPTS, apoi în QUIBT, sau GHIBT. Cu această numire sînt desemnați locuitorii Egiptului dinainte de cucerirea arabă, care, la acea vreme, erau toți creștini. Cei care, după Sinodul IV ecumenic de la Calcedon, s-au separat de Biserica din Alexandria și erau originari din Egipt s-au numit copți (După

Etiopiene, care, laolaltă, vor constitui obiectul de studiu al acestei lucrări.

II. RITUL LITURGIC EGIPTEAN (ALEXANDRIN)

Informații prețioase despre acest rit aflăm în următoarele documente: a) Canoanele Apostolilor [9], b) Evhologhionul lui Serapion [10], episcop de Tmuis și contemporan cu Sfîntul Atanasie cel Mare [11], c) Fragmentul de papyrus, în grecește de la Der-Balyzeh din Egiptul de Sus [12], care redă cea mai simplă formă de epicleză euharistică din Biserica primară [13], d) Scrierile Sfîntului Atanasie cel Mare (296—374) și ale lui Teofil al Alexandriei († 417) [14]. Liturghia originală a egiptenilor a fost cea a Sfîntului Marcu [15].

După Sinodul IV ecumenic de la Calcedon (451), din motive mai mult naționale decît dogmatice, nici copții și nici etiopienii n-au rămas fideli formularelor Liturghiei originare a Sfîntului Marcu, așa încît datorită influențelor externe, fie grecești, fie siriene, pe care le-au suferit Liturghiile lor, s-a ajuns ca atît unii cît și ceilalți să folosească în timpul anului liturgic, pe lîngă Liturghiile lor de bază, și alte anafore de schimb. Astfel, copții, pe lîngă Liturghia Sfîntului Chiril al Alexandriei, mai întrebuințează astăzi încă două anafore de schimb, de origine mai nouă: una a Sfîntului Vasile cel Mare, care nu este identică cu cea din Liturghia bizantină a Sfîntului Vasile, ci numai o derivație în parte din rugăciunea euharistică a acesteia, deci poartă caracter bizantin, și alta a Sfîntului Grigore de Nazianz [16]. Etiopienii, în afară de Liturghia celor doisprezece Apostoli, mai folosesc încă 15 anafore de schimb [17].

1. Liturghia Sfîntului Chiril al Alexandriei

a) **Originea:** Pînă în secolul V, în tot Egiptul s-a oficiat Li-

---

M. Jugie, *Monophysite (Église Copte),* în „Dict. de Theol. Cath.", t. X, col. 2251; Cf. Pr. Asist. Necula D. Nicolae, *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectată în textele ei liturgice (rugăciuni și imne),* teză de doctorat, în „Ortodoxia", XXVIII (1976), nr. 3-4, p. 478, nota 2 și Diac. lector I. Pulpea, *Posibilitatea întoarcerii Bisericii monofizite la Ortodoxie,* în „Ortodoxia", III (1951), nr. 4, p. 595).

9. O lucrare apărută într-o comunitate creștină de pe valea Nilului și care a fost identificată apoi cu așa numita „Rînduială bisericească egipteană", care are la bază tradiția apostolică a lui Ipolit (după Arhim. Zareh Baronian), *op. cit.,* p. 34-35.

10. Descoperit în redactarea grecească de savantul rus A. Dimitrievsky, 1895, într-un manuscris din secolul XI, aparținînd Mănăstirii Lavra din Muntele Athos (Vezi S. Salaville, *op. cit.,* p. 22, nota 1).

11. Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.,* p. 420.

12. Astăzi se păstrează în biblioteca Bodleyană din Oxford (vezi Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.,* p. 421).

13. Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.,* p. 36 .

14. Ibidem.

15. Primul text al acestei Liturghii a fost editat în 1585 de Rossano și a fost reprodus de Renaudot (Lit. ort. I, p. 120-148) Vezi la Ephr. Rahmani, *op. cit.,* p. 418).

16. Vezi Pr. Prof. Ene Branișteș, *Cultul Bisericilor creștine vechi din Orient,* în „Ortodoxia", XVII (1965), nr. 1, p. 111; S. Salaville, *op. cit.,* p. 23.

17. S. Salaville, *op. cit.,* p. 23.

turghia Sfîntului Apostol și Evanghelist Marcu [18]. Hotărîrile dogmatice ale Sinodului IV ecumenic de la Calcedon (451), i-au împărțit pe indigenii egipteni în două tabere : ortodocși (egiptenii melchiți) și monofiziți (marea majoritate a egiptenilor băștinași) și i-au determinat pe aceștia din urmă să traducă, în limba lor națională, limba coptă (egipteană), Liturghia Sfîntului Marcu, pe care au pus-o sub numele Sfîntului Chiril al Alexandriei [19]. După secolul XII-XIII, Liturghia Sfîntului Marcu, folosită de către melchiți (populația ortodoxă de origine greacă), a fost înlocuită definitiv cu Liturghiile bizantine [20]. Liturghia Sfîntului Chiril al Alexandriei (versiunea coptă a Liturghiei Sfîntului Marcu) devine Liturghia de bază a egiptenilor. Ea se săvîrșește în limba coptă și anume, în dialectul ei nordic numit bohairic, cu unele influențe grecești. În timpul din urmă însă, pentru înțelegerea cultului de către credincioși, lecturile biblice au fost traduse și se citesc în arabă.

b) **Rînduiala** [21]. Prima parte a Liturghiei copte, pînă la sărutarea păcii, este întotdeauna aceeași, neschimbată, în tot cursul anului, indiferent de anafora care s-ar săvîrși. Ca și în ritul bizantin, Liturghia Bisericii Copte are aceeași diviziune, în trei părți : 1) Proscomidia; 2) Liturghia catehumenilor [22] și 3) Liturghia credincioșilor.

1. *Proscomidia.* În Biserica Coptă, ca și în ritul bizantin, înainte de oficierea Sfintei Liturghii, preotul își face o pregătire duhovnicească și trupească. Intrînd în biserică, își cere iertare din partea coliturghisitorilor și a credincioșilor, se îmbracă în toate veșmintele sfinte, care sînt aceleași ca și la ortodocși [23], deschide perdeaua sfintelor uși [24] și începe ritualul Proscomidiei, pe Sfînta Masă, în partea dreaptă a ei, deoarece bisericile copte n-au proscomidiar. În acest sens, din fața Sfintei Mese preotul rostește două rugăciuni de pregătire (una este destinată pentru pregătirea sfîntului altar, anume: „Tu, Doamne, care cunoști inimile tuturor...“), își spală mîinile, alege prescurile necesare pentru Sfînta Împărtășanie [25] care

---

18. Vasile Costin, *Cultul Bisericii Copte în comparație cu cultul Bisericii Ortodoxe* (teză de doctorat), în manuscris dactilografiat, Atena, 1972, p. 39.

19. Cel mai vechi manuscris al Liturghiei Sfîntului Chiril în limba coptă este manuscrisul de la Vatican (cod. 17) din anul 1288 (Vezi Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 418).

20. Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 110.

21. Vezi descrierea ei la : Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 113-115 ; R. Janin, *op. cit.*, p. 576-578 ; Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 434 ș. u., H. Leclercq, Alexandrine (Liturgie), în „Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie“, t. I, par. I, col. 1182-1204, p. 40-41.

22. În ritul egiptean (alexandrin) ea nu se numește astfel, în mod distinct, în schimb ea a păstrat același cadru schematic ca și în ritul bizantin. (După V. Costin, *op. cit.*, p. 65).

23. R. Janin, *op. cit.*, p. 574. Deosebirea constă în faptul că preoții, în timpul slujbei, poartă pe cap un turban ornat cu cruci.

24. Vasile Costin, *op. cit.*, p. 41.

25. De obicei se folosesc trei pîini, ca simbol al Sfintei Treimi. Prescura pentru Euharistie este formată din 12 pătrățele mici care au imprimate pe ele cîte o cruce, iar în partea de sus, la mijloc, este pecetluită cu prestolnicul. Această parte din mijloc, pecetluită, poartă numele de *despoticon*, iar pe marginea pecetei prescurei se distinge imprimat tripla invocare a Trisaghionului (la Vasile Costin, *op. cit.*, p. 48).

se pregătesc într-un cuptor atașat bisericii [26] în partea de răsărit [27] și le binecuvintează făcînd semnul sfintei cruci deasupra lor [28].

Luînd prescura principală, numită Agneț, cu mîinile spălate, o sărută, o așează pe Sfînta Masă, pe un procovăț de mătase care ține loc de antimis, o cădește înconjurînd Sfînta Masă de trei ori, după care, înfășurînd-o cu un acoperămînt o ridică pînă în dreptul capului și însoțit de diacon, care ține vasul cu vin în același fel, pornesc, precedați de doi acoluți, în procesiune în jurul Sfintei Mese (ieșind în naos), cîntînd un imn trinitar și rostind o rugăciune pentru pacea Bisericii și pentru cei care au adus ofrandele (darurile). Intrat în altar, preotul face de trei ori semnul crucii peste prescura pe care o ține în mîna stîngă și peste vasul cu vin pe care-l prezintă diaconul [29], așează prescura (Agnețul) pe un disc aflat pe Sfînta Masă. Diaconul toarnă vin și apă în potir, face acoperirea sfintelor vase cu trei rînduri de acoperăminte, ca în ritul bizantin, îngenunchează amîndoi înaintea Sfintei Mese, rugîndu-se în taină și sărutînd-o, după care preotul binecuvintează darurile de trei ori [30], rostind deasupra rugăciunea de punere înainte a Sfîntului Marcu : „Doamne Iisuse Hristoase, Tu ești pîinea cea vie...“ În acest timp diaconul rostește Psalmul 117 [31]. Apoi preotul își cere iertare de la credincioși și rostește „rugăciunea iertării către Fiul“ pentru toți cei de față (preoți și credincioși), iar diaconul face cădirea mare.

2. *Liturghia catehumenilor* începe cu citirea a patru lecturi din Noul Testament : din epistolele pauline, din epistolele sobornicești, din Faptele Apostolilor și din Sfintele Evanghelii (primele trei corespunzînd „Apostolului“ din ritul bizantin) și uneori și Sinaxarul care la sărbătorile sfinților înlocuiește lectura din Faptele Apostolilor.

Uneori se întrebuințează și lecturi din Apocalipsă [33].

Lecturile, care sînt precedate de o rugăciune [34], se fac de către un slujitor inferior (uneori chiar și de către un laic), mai întîi în limba coptă și apoi în limba arabă și sînt separate unele de altele, de prochimene și de aliluia [35].

În timpul lor, preotul face o întreită cădire a Sfintei Mese. Apoi se cîntă în grecește Trisaghionul, cu adăugirile specifice aces-

---

26. S. Salaville, *Liturgies orientales, La Messe,* vol. I, p. 52. (Cf. Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 113).

27. Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.*, p. 47.

28. Copții fac semnul Sfintei cruci cu un deget, simbol al unității Sfintei Treimi și de la stînga la dreapta, arătînd că prin botez ne așezăm la dreapta Mîntuitorului (după J. Mihalcesco, *La Théologie symbolique au point de vue de l'Église orthodoxe orientale,* București-Paris, 1923, p. 68).

29. Vezi descrierea acestei procesiuni la S. Salaville, *op. cit.*, p. 54.

30. Vasile Costin, *op. cit.*, p. 41.

31. Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 128.

33. Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 112, cf. Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 431 și 436 și S. Salaville, *op. cit.*, p. 82, nota 2. R. Janin menționează numai Apostolul și Evanghelia *(op. cit.*, p. 576).

34. Vezi Vasile Costin, *op. cit.*, p. 42.

35. Vezi S. Salaville, *Liturgies orientales. Notions générales,* p. 24.

tui rit [36], urmat de aliluia de două ori și însoțit de versete luate din psalmi, după care urmează procesiunea în jurul Sfintei Mese cu Evanghelia, purtată de diacon și precedată de lumini, cădelniță și cîntări [37], spre analogul din naos, de unde se va face lectura ei (a patra lectură biblică din cadrul acestei Liturghii). Înainte de citire, diaconul adresează îndemnul: „Rugați-vă pentru Evanghelie", la care, fiecare preot, sărutînd Evanghelia, răspunde: „Ador Evanghelia..." [38]. După rugăciunea dinaintea Evangheliei și a formulei de luare aminte adresată mulțimii de către diacon, se face lectura și în limbile coptă și arabă, iar credincioșii răspund: „Slavă Ție, Doamne...". Diaconul prezintă acum Evanghelia spre sărutare, mai întîi clerului și apoi credincioșilor [39] și după acest ceremonial preotul rostește o rugăciune lungă pentru Biserică, iar la ocazii mai solemne, se rostește predica.

Liturghia catehumenilor se încheie cu o ectenie de cerere, rostită de către diacon, prin care credincioșii sînt invitați să se roage pentru bolnavi, călători etc... și în final pentru catehumeni [40].

3. Urmează *Liturghia credincioșilor,* care începe cu rugăciunea voalului (a perdelei sau a catapetesmei) [41] citită de către preot, după care diaconul rostește, în limba greacă, o ectenie la care credincioșii răspund: Kyrie eleison. Preotul citește în taină trei rugăciuni mari, conforme cu subiectul ecteniei, iar diaconul zice: „Înțelepciunea lui Dumnezeu, să luăm aminte...". Preotul, dimpreună cu credincioșii, rostește „Crezul" [42] în limba coptă și arabă, apoi își spală mîinile (pentru a treia oară), binecuvintează poporul cu același salut al păcii ca și la greci.

Poporul răspunde: „Și duhului tău", iar diaconul invită adunarea la sărutarea păcii, zicînd: „Sărutați-vă unul pe altul cu sărutarea sfîntă". În acest timp, preotul citește în taină rugăciunea păcii (atribuită Sfîntului Vasile cel Mare): „Dumnezeule cel Mare și veșnic..." [43] se întoarce și se pleacă spre credincioși, care, la rîndul lor, plecîndu-se fiecare spre cei din jurul lor, își ating reciproc mîinile [44]. În continuare, are loc dialogul la prefața anaforei, care

---

36. Sfinte Dumnezeule, *Cel ce Te-ai născut din Fecioară. Sfinte Tare, Cel ce pentru noi ai înviat din morți și Te-ai înălțat la cer,* miluiește-ne pre noi", iar după „Slavă... Și acum..." se adaugă invocația: „Sfîntă Treime, miluiește-ne pe noi" (la Pr. prof. Ene Branișteș *op. cit.,* p. 112). Uniții au suprimat aceste adaosuri *(Ibidem).*

37. Ritual asemănător cu vohodul mic sau ieșirea cu Evanghelia din ritul bizantin.

38. S. Salaville, *Liturgies orientales. La Messe,* vol. I, p. 84, nota 1.

39. Ibidem.

40. Formula pentru ieșirea catehumenilor este omisă (Vezi Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.,* p. 437).

41. Se numește astfel pentru că în timpul rostirii sale liturghisitorul rămîne ascuns după voal, în sensul că perdeaua de la altar în acest timp este închisă. Ea este împrumutată de la liturghia siriană monofizită a episcopului Ioan de Bostra (după Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.,* p. 437).

42. Coptii uniți au adăugat și Filioque.

43. Luată din Liturghia siriană atribuită lui Sever de Antiohia (după Ign. Ephr Rahmani, *op. cit.,* p. 437).

44. La început credincioșii se sărutau unii pe alții, bărbații între ei, iar femeile între ele (V. Costin, *op. cit.,* p. 42).

începe cu îndemnul rostit de diacon : „Apropiați-vă cu teamă și cu-tremur, priviți spre răsărit ! Să luăm aminte !“ Credincioșii răspund : „Milă și pace, jertfă de laudă“. Preotul rostește : „Domnul să fie cu voi“. Poporul răspunde : „Și cu Duhul Tău“. Preotul : „Sus să avem inimile“. Poporul : „Avem către Domnul“. Preotul : „Să mulțumim Domnului“. Poporul : „Cu vrednicie și cu dreptate“, iar preotul confirmă răspunsul lor, repetînd de trei ori : „Cu vrednicie și cu dreptate“. Dealtfel, acestea sînt și cuvintele de început ale rugăciunii euharistice, în care, după ce se enumeră binefacerile Tatălui ceresc date omului, se continuă cu dipticele (pomenirile pentru vii și pentru morți), care sînt întrerupte de îndemnurile diaconului și de răspunsurile credincioșilor. În timpul dipticelor preotul ține cădelnița în mînă deasupra darurilor, iar după diptice diaconul face strigarea : „Întoarceți-vă, priviți spre răsărit“, după care, preotul începe prefața trisaghionului îngeresc (imnul serafimic), iar credincioșii cîntă trisaghionul Sfînt, Sfînt, Sfînt fără adaosul „Bine ești cuvîntat...“ din ritul bizantin [45].

Urmează prima epicleză, rugăciunea euharistică, cuvintele de instituire sub formă de ecfonise [46] (rostite cu voce tare) în care se spune că Domnul a băut El Însuși din potir înainte de a-l da Sfinților Apostoli [47], fiecare urmate de o mărturisire de credință făcută de credincioși care stau în genunchi și zic : „Credem... credem că așa este... Credem, mărturisim și slăvim“ [48], anamneza (rugăciunea în care se recapitulează opera de răscumpărare a Mîntuitorului) și după cuvintele „Ale Tale, dintru ale Tale...“, epicleza euharistică propriu-zisă (a doua, mai dezvoltată decît prima) [49].

După salutarea poporului de către preot, prin care se marchează începutul părții postnaforale a Liturghiei, preotul, luînd Sfîntul Agneț în mîna stîngă, pune degetul arătător al mîinii drepte pe el și zice : „Sfîntul Trup“. Poporul răspunde : „Adorăm Sfîntul Trup al Tău“. Apoi înmoaie degetul în potir și zice : „Și scumpul Tău sînge“. Preotul udă cu degetul înmuiat în potir Sfîntul Agneț, deasupra și dedesubt (Prima pecetluire consignatio) zicînd : „Să fie laolaltă cele ale lui Hristos, Atotputernicul, Domnul, Dumnezeul nostru“, făcînd semnul crucii întîi peste potir și apoi peste Sfîntul Trup și, după o rugăciune lungă, săvîrșește ceremonia frîngerii, rupînd Sfîntul Agneț (despoticonul) în două, apoi pe acestea, în fracțiuni mai mici, punîndu-le pe disc în formă de cruce, iar poporul rostește Rugăciunea domnească. Preotul continuă cu citirea în taină a trei rugăciuni : a punerii mîinilor, a plecării capetelor și a iertării credincioșilor care se vor împărtăși ; ridică dis-

---

45. Vezi Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 112.

46. Acum are loc prima frîngere, adică separarea „despoticonului“ de prescură, nu însă în mod definitiv, pentru ca să nu se separe de prescură (Vasile Costin, *op. cit.*, p. 48).

47. În timpul rostirii acestor cuvinte, preotul reproduce și gesturile făcute de Domnul la Cină (Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 132).

48. Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 112.

49. Cuvintele Mîntuitorului de la Cină fragmentează, prin locul în care sînt rînduite, textul epiclezei, lăsînd impresia unei duble epicleze (după Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 112).

cul cu Sfîntul Agneț deasupra capului, zicînd : „Sfintele Sfintelor“ [50], la care poporul răspunde: „Unul este Dumnezeu Tatăl Sfînt, Unul este Fiul Sfînt, Unul este Duhul Sfînt“ [51]. Preotul, în timp ce rostește o mărturisire de credință euharistică și hristologică : „Cred, cred, cred și mărturisesc pînă la ultima suflare...“ [52] la care diaconul răspunde : „Amin, Amin. Cred, cred, cred că așa este cu adevărat“ [53] cufundă despoticonul (Sfîntul Agneț) în Sfîntul Sînge, face cu el de trei ori semnul crucii peste celelalte părți din prescura principală (a doua pecetluire), pune despoticonul în potir și termină frîngerea prescurii principale. Urmează împărtășirea slujitorilor. După protos, care se împărtășește primul, următorul cleric în ordine ierarhică, primește Sfîntul Trup de la acesta, iar Sfîntul Sînge direct din potir sau cu linguriță dat de către un diacon [54]. În acest timp credincioșii cîntă Psalmul 150, după care urmează împărtășirea lor [55]. (în ordine : bărbați, femei și copii) în Sfîntul Altar (și nu în fața Sfintelor uși ca în ritul bizantin), unde intră descălțați [56]. Preotul dă fiecărui credincios o părticică din Sfîntul Trup rostind cuvintele : „Trupul lui Emanuil, Dumnezeul nostru, este acesta cu adevărat, Amin“, după care diaconul le oferă Sfîntul Sînge direct din potir, prin sorbire [57].

Pentru copii se practică o împărtășire specială : preotul înmoaie degetul său în potir, îl atinge de Sfîntul Trup și-l dă copilului să-l sugă [58].

După rugăciunile de mulțumire pentru împărtășire, preotul rostește cîteva ectenii [59], iese din naos unde citește o rugăciune (a amvonului n. n.), după care, împreună cu toți credincioșii, zice : „Tatăl nostru“, binecuvintează pe credincioși cu o cruce, le împarte anafora rezultată din celelalte două prescuri neîntrebuințate la proscomidie, și-i stropește cu aghiazmă.

Preotul încheie slujba Sfintei Liturghii zicînd : „Mergeți în pace“, iar diaconul adaugă : „Harul Domnului Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să fie cu voi cu toți! Mergeți în pace!“, credincioșii răspund : „Amin, așa să fie 100 de ani !“ [60].

---

50. Vezi Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 133.
51. Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 444.
52. S. Salaville, *op. cit.*, vol. II, p. 54-55 ; cf. Vasile Costin, *op. cit.*, p. 78-79, nota 24.
53. Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 133.
54. Uneori împărtășirea se face deodată, sub amîndouă formele într-o linguriță sau prin fragmente de Sfîntul Trup îmbibat în Sfîntul Sînge (vezi S. Salaville, *op. cit.*, p. 65).
55. Primirea Tainei Sfintei Euharistii este condiționată de mărturisirea în prealabil a păcatelor și de ajunare, abținere de la fumat și citirea canonului — toate acestea în ziua împărtășirii — (După M. Jugie, *Monophysite* (Église Copte), în Dicț. de Th. Cat. 10, 2, col. 2251-2258).
56. Vezi V. Costin, *op. cit.*, p. 49 și 95, nota 156.
57. Uneori, cînd sînt mai mulți credincioși, li se administrează Sfînta Împărtășanie sub amîndouă formele, într-o linguriță, ca în ritul bizantin. sau prin oferirea unei părticele din Sfîntul Trup, îmbibată cu Sfîntul Sînge (după Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 115).
58. S. Salaville, *op. cit.*, p. 65 ; cf. Pr. prof. Ene Branișteș, *stud. cit.*, p. 115 și Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 444, nota 1 etc.
59. Vezi Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 134.
60. Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 115.

2. *Anafora Sfîntului Vasile cel Mare* aparține ritului antiohian (sirian) și a suferit influențe ale ritului egiptean (alexandrin). În privința originii sale nu există un consens unanim al marilor liturgiști. Unii pun pe seama Sfîntului Vasile cel Mare două anafore (coptă și bizantină), alții numai una singură (coptă sau bizantină)[61]. Remanierea coptă a acestei anafore a constat în prelucrarea sau prescurtarea anumitor rugăciuni din Liturghia Sfîntului Vasile (din ritul bizantin), anume: „Rugăciunea frîngerii", și „rugăciunea plecării capului", care este legată de „Rugăciunea domnească"[62].

Pînă la sfîrșitul dialogului din prefața anaforei propriu-zise, cînd se descoperă și Darurile, după răspunsul Trisaghionului biblic („Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot...") rînduiala acestei Sfinte Liturghii este identică cu cea a Sfîntului Chiril al Alexandriei[63].

Partea propriu-zisă a anaforei sau a rugăciunii Sfintei Jertfe, are următoarea ordine: a) Rugăciunea euharistică; b) Cuvintele de instituire rostite sub forma de ecfonise, ca în ritul bizantin, la care se adaugă mărturisirea de credință a poporului, specifică ritului egiptean (alexandrin): „Credem... Credem, că așa este..."; c) Anamneza; d) Epicleza propriu-zisă[64], la care se trece prin îndemnul diaconului: „Adorați pe Atotputernicul Părinte..."[65] și e) Diptycele, adică rugăciunile de mijlocire generală care sînt în număr de șapte (pentru Biserica luptătoare, pentru sfinți, pentru morți, pentru patriarhi etc...)[66]. Partea post-anaforală se desfășoară în mod obișnuit, ca în Liturghia Sfîntului Chiril.

3. *Anafora Sfîntului Grigore de Nazianz* este o prelucrare a vechii anafore a Bisericii din Nazianz, pe care, probabil, Sfîntul Grigore a revizuit-o. A fost compusă între anii 350—400[67] și provine din Siria. În versiune coptă, inițial și-a găsit aplicare în rîndul obștei monahale, iar cu timpul a fost acceptată de întreaga Biserică Coptă. Caracteristica ei constă în faptul că este adresată în întregime Fiului lui Dumnezeu[68], scoțîndu-I în relief divinitatea negată de arieni și la fel ca și anafora Sfîntului Vasile, pînă la sărutarea păcii, menține aceeași rînduială din Liturghia Sfîntului Chiril.

Anafora propriu-zisă respectă ordinea tipiconală, din anafora Sfîntului Vasile, cu deosebirea că, în locul rugăciunilor sărutării păcii, a prefeței și a rugăciunii *„Domnul să fie cu voi toți..."*, specifice anaforei Sfîntului Vasile, avem rugăciunea *„Dragostea lui Dumnezeu..."*[69].

---

61. *Ibidem*, p. 111, nota 82.
62. V. Costin, *op. cit.*, p. 40-41.
63. Vezi descrierea ei redată de R. Janin, *op. cit.*, p. 575-578.
64. Între anamneză și epicleza propriu-zisă nu mai întîlnim acea întrerupere care există în Liturghia Sf. Iacob și în liturghiile bizantine (Vezi Vasile Costin, *op. cit.*, p. 43), iar R. Janin menționează că, după epicleză, preotul iese cu ostia în biserică, ținînd-o între degete, și trece prin fața bolnavilor (în *op. cit.*, p. 577).
65. V. Costin, *op. cit.*, p. 43.
66. *Ibidem.*
67. *Ibidem*, p. 40.
68. *Ibidem*, cf. Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 419.
69. V. Costin, *op. cit.*, p. 44.

Partea postanaforală este identică cu aceeași parte din Liturghia Sfîntului Chiril al Alexandriei, cu deosebirea că în rugăciunea de mărturisire a credinței [70], făcută de preot în momentul cînd frînge „despoticonul", fraza „L-ai făcut una cu Dumnezeirea Ta", introdusă de patriarhul Gavril Turaik (1113-1145), scandalizînd pe monahii din Egipt, pentru conținutul ei monofizit, a fost completată, tot de acesta, prin adaosul „fără amestecare, fără confundare și fără schimbare" [71].

III. ÎNTREBUINȚAREA ACESTOR ANAFORE ȘI CARACTERELE LOR SPECIFICE

Anafora Sfîntului Chiril se întrebuințează astăzi foarte rar. Se oficiază în perioada Postului Păresimilor, cînd lungimea ei coincide cu prelungirea ajunării pînă la apusul soarelui [72], deci este foarte lungă, în Postul Nașterii Domnului și la slujbele funebre [73]. Puțini preoți mai cunosc modul de săvîrșire al acestei anafore.

Anafora Sfîntului Vasile cel Mare are astăzi cea mai mare întrebuințare în Biserica Coptă. Ea se întrebuințează ori de cîte ori nu se folosește una din celelalte două anafore (a Sfîntului Chiril și a Sfîntului Grigore de Nazianz).

Anafora Sfîntului Grigore se folosește în timpul marilor sărbători închinate Mîntuitorului Hristos: Nașterea, Epifania și Învierea Domnului [74], Bunavestire, Florii, Rusalii [75] și în ocazii mai solemne, motiv pentru care ea, în raport cu celelalte două anafore, se caracterizează printr-o nuanță mai festivă [76].

Cît privește trăsăturile mai distincte și caracteristice ale acestor liturghii de rit egiptean (alexandrin), menționăm următoarele:

1. Preotul desemnat pentru oficierea Sfintei Liturghii, înainte de a intra în Sfîntul Altar, își spală picioarele;

2. Partea preanaforală, pînă la sărutarea păcii, ca și partea postanaforală, este neschimbată în tot timpul anului, indiferent de anafora care s-ar săvîrși;

3. Proscomidia se săvîrșește pe Sfînta Masă, în partea dreaptă a ei, deoarece copții n-au proscomidiar, iar prescurile se pregătesc în dimineața zilei cînd se săvîrșește Sfînta Liturghie;

4. În cadrul Liturghiei catehumenilor se citesc patru pericope biblice din Noul Testament (din epistolele pauline, din epistolele sobornicești, din Faptele Apostolilor și din Sfintele Evanghelii). Uneori se fac lecturi și din Apocalipsă;

---

70. Rugăciunea atribuită lui Sever, patriarhul Antiohiei, p. 512-518 (după V. Costin, *op. cit.*, p. 44).

71. *Ibidem.*

72. *Ibidem*, p. 40. Cf. Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 418-419, R. Janin, afirmă că ea se întrebuințează doar odată pe an, în vinerea care precede duminica Floriilor, (în *op. cit.*, p. 575).

73. Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 111.

74. Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 420; cf. Vasile Costin, *op. cit.*, p. 40.

75. Mag. Colibă I. Mihai, *Cultul Bisericii Copte*, în „Ortodoxia", XVIII (1965), nr. 2, p. 346.

76. Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.*, p. 111.

5. Trisaghionul se cîntă în grecește și în adaosurile menționate (la nota 36) ;

6. La fiecare ectenie diaconală poporul răspunde printr-un triplu *Kyrie eleison ;*

7. Crezul este rostit cu voce tare de către preot și credincioși în limba coptă și arabă ;

8. Sărutarea păcii constă pentru credincioși în strîngeri reciproce de mîini ;

9. Formula de salut de la începutul dialogului introductiv din prefața anaforală este luată din (II Tesaloniceni 3, 16) : „Domnul (să fie) cu voi" ;

10. Dipticele (rugăciunile de mijlocire generală pentru Biserică) sînt așezate în cursul rugăciunii euharistice din prefața anaforei și nu după epiclează, ca în ritul bizantin și în cel antiohian. În timpul lor preotul ține cădelnița deasupra Darurilor, iar la sfîrșit, diaconul face strigarea : „Întorceți-vă, priviți spre răsărit" ;

11. Trisaghionul îngeresc *(Sfînt, Sfînt Sfînt)* este cîntat de credincioși fără adaosul „Bine este cuvîntat..." din ritul bizantin :

12. Cuvintele de instituire ale Mîntuitorului sînt încadrate în cuprinsul epiclezei și sînt rostite sub formă de ecfonise după care, la fiecare din ele, credincioșii adaugă o mărturisire de credință : „Credem... Credem că așa este... Credem, mărturisim și slăvim !"

13. În timpul Sfintei Liturghii preotul se servește de două prosoape cu care atinge Darurile înainte și după sfințire și încă de cîteva, pe care le folosește la împărtășirea credincioșilor în vederea ștergerii buzelor după împărtășire.

4. *Liturghia Bisericii Etiopiene*. Din familia ritului liturgic egiptean (alexandrin) face parte integrantă și Liturghia Bisericii etiopiene, denumită Liturghia celor doisprezece Apostoli [77].

Această liturghie este o versiune etiopiană, în dialectul gheez [78], a Liturghiei grecești a Sfîntului Marcu, sau a versiunii copte a acestuia. În afară de anafora originală a celor doisprezece Apostoli, care se întrebuințează de 27 de ori în cursul unui an liturgic [79], etiopienii mai folosesc încă 15 anafore de schimb [80], dintre care două și anume *anafora Sfîntului Iacob,* fratele Domnului, și o anaforă din cele două atribuite Sfîntului Chiril al Alexandriei, nu mai sînt astăzi în uzul Bisericii Etiopiene [81]. De fapt toate aceste anafore, în parte traduceri de Liturghii ale iacobiților sirieni [82], sînt anafore împrumutate și puse pe seama diferiților

---

77. Denumită astfel după numele Anaforei celor 12 Apostoli care se citește în cadrul ei.

78. Vezi S. Salaville, *Liturgies orientales. Notions générales,* p. 40.

79. Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.,* p. 41.

80. Pr. prof. Ene Branișteș, *op. cit.,* p. 117 ; cf. R. Janin, *op. cit.,* p. 606 și S. Salaville, *op. cit.,* p. 23 și 28. Alții indică 17 anafore. Vezi mai pe larg la Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.,* p. 41 n. 18.

81. Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.*.

82. Petre Vintilescu, *Istoria liturghiei (curs dactilografiat),* București, 1948, p. 219.

autori [83]. Cît privește rînduiala, Liturghia etiopiană este, în general, aproape identică cu Liturghia coptă a Sfîntului Chiril [84]. Deosebirea constă în aceea că unele rugăciuni din Liturghia coptă, în traducerea etiopiană, au suferit adaptări potrivit nevoilor locale și specifice Bisericii Etiopiene.

În cadrul Proscomidiei constatăm că actul pregătirii Darurilor este foarte dezvoltat. Preotul, pe lîngă rugăciunile pentru iertarea păcatelor lui, mai rostește o serie de alte rugăciuni pentru veșminte, pentru Sfînta Masă, pentru sfintele vase în general și apoi cîte una pentru fiecare vas liturgic. Îmbrăcarea cu veșmintele sacerdotale are loc concomitent cu pregătirea Darurilor [85].

Slujba propriu-zisă a Proscomidiei urmează aceeași rînduială ca și la copți [86], cu deosebire că, după rugăciunea de binecuvîntare a Darurilor, preotul mai rostește o rugăciune asupra linguriței și invită toată asistența (slujitori și credincioși) să se roage pentru Darurile aduse.

Referitor la pregătirea materiei pentru Sfintele Daruri, etiopienii sînt mai meticuloși decît copții. Pentru pîine ei încep pregătirea încă de la scuturarea (treierarea) grîului oferit de credincioși în acest scop [87], iar vinul îl pregătește diaconul principal, într-o încăpere anume destinată, din boabe stafidite de struguri aduși de credincioși la biserică, pe care-i spală și-i stoarce într-un vas umplut pe un sfert cu apă, deci se anticipează amestecarea, după care, la vremea potrivită, se toarnă în potir.

Proscomidia se încheie cu ectenia mare rostită de către diacon.

În cadrul Liturghiei catehumenilor, care începe cu rugăciuni de binecuvîntare a tămîiei, o ectenie mică [88] și o serie de rugăciuni adresate persoanelor Sfintei Treimi și precedate fiecare de un dialog între preot, diacon și credincioși, după care urmează o ectenie mare și tămîierea [89], întîlnim același număr de lecturi biblice și aceeași ordine de citire a lor, ca în ritul copt. Liturghia catehumenilor se încheie cu formula scurtă de ieșire a acestora, rostită de către diacon : „Ieșiți, creștini învățăcei (catehumeni)".

În Liturghia credincioșilor, specifică ritului etiopian este

---

83. Anafora Domnului nostru Iisus Hristos ; 2. Anafora Sfîntului Ioan Evanghelistul, fiul tunetului ; 3. Anafora celor 318 ortodocși (a Sfinților Părinți de la Niceea) ; 4. Anafora Sfintei Fecioare Maria ; 5. Anafora Sfîntului Atanasie cel Mare ; 6. Anafora Sf. Vasile cel Mare care este o traducere exactă a versiunii copte ; 7. Anafora Sf. Grigore de Nazianz ; 8. Anafora Sfîntului Epifanie ; 9. Anafora Sf. Ioan Gură de Aur ; 10. Anafora Sf. Chiril al Alexandriei ; 11. Anafora Sf. Iacob de Sarug ; 12. Anafora Sf. Grigore Luminătorul (al Armeniei) ; 13. Anafora Sf. Dioscor (după Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 117 ; cf. Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.*, p. 42).

84. Rînduiala sumar expusă la Ign. Ephr. Rahmani, *op. cit.*, p. 474 ș. u. ; Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 118 ; Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.*, p. 45-47.

35. Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 127.

86. Vezi S. Salaville, *Liturgies orientales. La Messe*, vol. I, p. 54.

87. S. Salaville, *op. cit.*, p. 52.

88. Vezi Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.*, p. 46.

89. Vezi Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 129.

cîntarea Crezului de către credincioși și slujitor și avertizarea pe care o face preotul înainte de rugăciunea păcii : „Cel ce este curat să primească Trupul lui Hristos, cel care nu este curat, să se abțină !“ Anafora propriu-zisă a celor 12 Apostoli, prin părțile ei componente, păstrează aceeași ordine din anafora coptă a Sfîntului Chiril. În timpul epiclezei, credincioșii stau aplecați cu fața la pămînt ca înaintea Domnului [90], iar după epicleza euharistică propriu-zisă, preotul mai face, pe scurt, o altă invocare a Duhului Sfînt pentru întărirea și unirea duhovnicească a credincioșilor [91].

Partea postanaforală este cea obișnuită, ca în Liturghia coptă pînă la momentul împărtășirii. Formula pe care o rostește preotul în momentul cînd împarte Sfîntul Trup celorlalți slujitori variază după anafora care se săvîrșește, iar formula rostită de preotul ajutător la împărtășirea cu Sfîntul Sînge rămîne neschimbată : „Acesta este Paharul care s-a pogorît din cer, acesta este scumpul Sînge al lui Hristos“, la care slujitorul care se împărtășește răspunde : Amin, Amin [92]. Credincioșii, după împărtășire, primesc și aghiazmă, iar după rugăciunile de mulțumire pentru împărtășire slujba se desfășoară, pînă la sfîrșit, după aceeași rînduială ca în Liturghia coptă.

IV. ANALIZA COMPARATIVĂ A ACESTOR LITURGHII CU LITURGHIILE RITULUI BIZANTIN

Putem constata marea asemănare a lor cu Liturghiile bizantine. Liturghiile ambelor rituri sînt de origine apostolică : ritul bizantin are la bază Liturghia Sfîntului Iacob, iar ritul egiptean (alexandrin) pe cea a Sfîntului Marcu. În ambele rituri Liturghia a păstrat aceeași schemă originară a Liturghiei primelor trei veacuri creștine și același unic scop : săvîrșirea jertfei euharistice și împărtășirea credincioșilor din ea. Conținutul Liturghiei are în ambele rituri trei subdiviziuni : proscomidia, liturghia catehumenilor și Liturghia credincioșilor.

1. Dacă în ritul bizantin, Proscomidia apare ca o rînduială cu formă de sine stătătoare, care începe cu o binecuvîntare și sfîrșește cu un otpust, în ritul alexandrin ea nu este altceva decît un simplu moment de pregătire a Darurilor de jertfă. În ambele rituri o aflăm plasată la începutul Liturghiei catehumenilor [93] și constă din aceleași momente : pregătirea duhovnicească a preotului, îmbrăcarea veșmintelor, pregătirea Darurilor, acoperirea, binecuvîntarea și cădirea lor etc.

a) Îmbrăcarea cu veșmintele sacerdotale, care sînt aproape aceleași în ambele rituri, la etiopieni se petrece concomitent cu

---

90. Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 118.
91. Arhim. Zareh Baronian, *op. cit.*, p. 132.
92. Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.*, p. 50.
93. Locul originar al Proscomidiei a fost la începutul Liturghiei credincioșilor (vezi Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 120).

pregătirea Darurilor de jertfă, iar spălarea mîinilor, care apare tot ca o parte pregătitoare, în ritul alexandrin are loc în fața Sfintei Mese, iar în ritul bizantin la „spălătorul“ din fața proscomidiarului.

b) Pregătirea elementelor euharistice diferă în cele două rituri. În ritul alexandrin, pîinea și vinul sînt pregătite de către diacon, într-o încăpere anume destinată, anexată bisericii. La copți și ortodocși, vinul este pregătit din struguri curați, iar la etiopieni îl stoarce din boabe stafidite de struguri, într-un vas cu apă.

În ritul bizantin elementele euharistice se pregătesc din produse naturale, de regulă, de către credincioși, iar vinul se amestecă cu puțină apă care se toarnă direct în potir [94], ca și la copți [95].

c) Vasele sfințite folosite la Proscomidie sînt aceleași în ritul alexandrin și în ritul bizantin, unde, pe lîngă acestea, se mai folosesc încă trei : asteriscul (steluța), copia și lingurița, care este comună ambelor rituri, cu deosebirea că la copți este folosită la împărtășirea credincioșilor, numai cu Sîngele Domnului [96].

d) În ritul alexandrin frîngerea Agnețului se face în timpul liturghiei credincioșilor cu mîna și nu cu copia, în timpul proscomidiei, ca în ritul bizantin. Ceremonialul înconjurării altarului de către preot și diacon cu elementele euharistice constituie specificul ritului egiptean (alexandrin), unde rugăciunea de binecuvîntare a Darurilor rostită la Proscomidie este analoagă cu rugăciunea puneriі-înainte din Liturghia credincioșilor în ritul bizantin. În schimb, ritului egiptean (alexandrin) nu-i este cunoscută rînduiala miridelor, pe care Liturghia ortodoxă o păstrează ca o caracteristică din epoca bizantină.

2. Și *Liturghia catehumenilor* în ambele rituri are aceeași simplitate a Liturghiei creștine din primele trei veacuri.

Binecuvîntarea mare de la începutul acestei Liturghii, ectenia mare și antifoanele constituie specificul ritului bizantin ; în schimb celelalte ectenii, lecturile biblice, procesiunea cu Evanghelia, trisaghionul, plasat înainte de Apostol în Liturghia ortodoxă și după Apostol, cu o amplificare mare în ritul alexandrin [97], rostirea predicii uneori după lectura Evangheliei ca și rugăciunile de la sfîrșitul Liturghiei catehumenilor constituie, pentru ambele rituri, cu mici deosebiri, miezul comun al liturghiei catehumenilor.

O deosebire evidentă în cadrul acestei Liturghii o identificăm în existența unei ectenii (la ortodocși), respectiv a unei formule (la etiopieni) pentru ieșirea catehumenilor, ceea ce nu întîlnim în Liturghia coptă. În plus, în cursul Liturghiei Darurilor mai înainte sfințite [98], din ritul bizantin, s-a păstrat pînă azi ectenia și „rugăciunea pentru cei ce se pregătesc pentru sfînta iluminare“ [99].

---

94. *Liturghier*, București, 1974, p. 81.
95. S. Salaville, *op. cit.*, p. 54 ; Pr. prof. Ene Branișteе, *op. cit.*, p. 113.
96. *Liturghier*, București, 1974, p. 139.
97. Vezi nota 36 din lucrare.
98. Și în ritul alexandrin există o Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite, a Sfîntului Marcu, care nu se mai folosește astăzi (Pr. prof. Ene Branișteе, *op. cit.*, p. 111).
99. Vezi *Liturghierul ortodox*, ediția 1974, p. 219.

3. În cadrul Liturghiei credincioșilor, în ambele rituri, întîlnim cele trei părți comune : partea preanaforală (introductivă), anafora — propriu-zisă și partea postanaforală.

a) În partea preanaforală, la începutul acestei Liturghii, specificul ritului egiptean (alexandrin) îl constituie, la copți, rugăciunea vălului (catapetesmei), la etiopieni rugăciunea Sfîntului Vasile cel Mare, iar în ritul bizantin rugăciunile pentru credincioși, cîntarea heruvimică și procesiunea cu Darurile (vohodul cel mare).

În ambele rituri, însă, întîlnim și elemente comune, asemănări, ca de exemplu : 1) Simbolul de credință niceo-constantinopolitan, pentru care în ritul egiptean (alexandrin) formula de începere este cea de plural „Credem“, ceea ce scoate în evidență și mai mult caracterul comunitar al Liturghiei creștine; 2) spălarea mîinilor liturghisitorilor (în ritul alexandrin, după Crez, iar la ortodocși, după axion) ; 3) Sărutarea păcii, care, în ritul egiptean (alexandrin) se transmite de la slujitori tuturor credincioșilor, deci este mai solemnă și mai dezvoltată decît în ritul bizantin, unde aceasta se face în sfîntul altar și numai între slujitori, la slujba în sobor.

b) În anafora propriu-zisă, care constituie „nucleul originar și centrul tuturor Liturghiilor creștine“, în ambele rituri, întîlnim aceeași ordine schematică : dialogul introductiv dintre preot și credincioși, prefața sau rugăciunea euharistică, rugăciunea teologică, imnul serafimic, „tripe sanctus“, rugăciunea hristologică, cuvintele de instituire, anamneza (recapitularea operei de răscumpărare a Mîntuitorului), epicleza (rugăciunea de invocare a Duhului Sfînt) și dipticele (rugăciuni de mijlocire generală pentru vii și morți). Așezarea dipticelor înainte de epicleză (în ritul alexandrin) și după epicleză (în ritul bizantin), locul cuvintelor de instituire din cursul rugăciunii euharistice, care face astfel ca epicleza să apară fragmentată în două, ca și mărturisirea de credință a credincioșilor după fiecare din cele două ecfonise ale cuvintelor de instituire, din ritul egiptean (alexandrin), cîntarea axionului specifică numai ritului bizantin etc., toate acestea sînt deosebiri numai de formă, care nu afectează cu nimic unitatea esențială existentă în Liturghiile acestor rituri.

c) Dealtfel, la aceeași concluzie ne conduce și rînduiala din ultima parte a acestei Liturghii, partea postanaforală. Rugăciunea domnească, în timpul căreia, în ritul alexandrin, are loc frîngerea și prima pecetluire ; înălțarea Sfintelor, după care, în ritul bizantin, urmează frîngerea și turnarea apei calde în potir, iar acum, în ritul alexandrin, se face a doua pecetluire ; împărtășirea slujitorilor, care, în ritul egiptean (alexandrin), primesc Sfîntul Trup de la protos și Sfîntul Sînge direct din potir sau cu linguriță de la un diacon (la copți) și de la preotul ajutător (la etiopieni), ritual pe care la ortodocși nu îl întîlnim decît în cazul cînd la slujbă participă un arhiereu, singurul în drept să împărtășească pe ceilalți slu-

---

100. Etiopienii, la unele anafore, folosesc Simbolul de credință al Apostolilor. În ambele cazuri crezul se cîntă în cor (după Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *op. cit.*, p. 49).

jitori (preoți); împărtășirea credincioșilor, care, în ritul alexandrin, se face separat, cu amîndouă elementele deodată și cu linguriţa, ca în ritul bizantin, numai în cazul cînd numărul de credincioși care se împărtășesc este prea mare; rugăciunile de mulțumire după împărtășire; rugăciunea amvonului; binecuvîntarea poporului, împărțirea anaforei, consumarea Sfintelor de către unul dintre slujitori și curățirea (purificarea) sfintelor vase, toate acestea sînt caracteristici comune ambelor rituri, cu deosebiri de amănunt și mai mult de formă.

Alte trăsături comune acestor rituri sînt: „rolul important pe care-l are diaconul la desfășurarea slujbei", „practica veche a slujirii în sobor", participarea activă a credincioșilor prezenți la desfășurarea slujbei, care în ritul egiptean (alexandrin) este mai accentuat decît în ritul bizantin (fapt care a făcut ca Liturghia de rit alexandrin să capete un aspect de „Liturghie dialogată"), caracterul de „jertfă și cină" (ospăț sacramental) al Liturghiei, faptul că „altarul de jertfă sau prestolul" este „Sfînta Masă" în ambele rituri, și, mai ales, „vechimea lor", prin care ritul egiptean (alexandrin), bogat în „rituri, rugăciuni și formule liturgice vechi", „datorită spiritului său tradiționalist", se arată mai fidel trecutului decît ritul bizantin [101].

Varietatea ritualurilor, ca și adaptarea rugăciunilor și imnurilor liturgice la spiritul și limbajul caracteristic fiecăreia dintre aceste Biserici (ortodoxă, coptă și etiopiană) nu umbrește nicidecum „caracterul creștin al cultului", căci, așa după cum am putut constata din cercetarea comparativă a Liturghiilor lor, în ambele rituri, pe același jertfelnic al altarului creștin, se săvîrșește mereu unul și același sacrificiu, jertfa nesîngeroasă a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Pr. drd. Nicolae DRAGOMIR

101. Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 124-126.

MĂRTURII ALE TRADIȚIEI ORTODOXE, BIBLICE ȘI PATRISTICE, DESPRE RUGĂCIUNE

Ființa umană a simțit întotdeauna nevoia de a vorbi cu Divinitatea, de a O preamări și de a-I cere ajutor. „Homo religiosus" și-a exprimat această relație ontologică cu Divinitatea în diferite moduri de manifestare — jertfă, rugăciune etc. Deși a fost și este proprie fiecărei religii, conținutul rugăciunii și felul ei de exprimare sînt în funcție de conceptul despre Divinitate. Faimoasa „Carte a morților" [1] — o culegere egipteană de imnuri și rugăciuni — rămîne peste veacuri o mărturie a necesității existențiale a omului de a se ruga Divinității, precum și a modului în care s-au rugat oamenii într-un anumit timp istoric. Vechea literatură didactică și sapiențială sumeriană adevărește și ea că „jertfa îți prelungește viața, iar rugăciunea ispășește păcatul" [2]. Rugăciunea a fost deci „o activitate umană tot așa de veche, ... ca și umanitatea însăși" [3]. În urma Revelației biblice vetero-testamentare, rugăciunea s-a dezvoltat, „pentru prima dată în istoria omenirii", ca „o activitate formală, detașată de cultul de jertfă al templului" [4]. Rugăciunea „Legii Noi" — personală și colectivă — avea să devină expresia credinței vii în Iisus Hristos, Răscumpărătorul [5], avea să devină un rit [6], un cult al adorării lui Dumnezeu. Prin intermediul rugăciunii, creștinii s-au învrednicit și se vor învrednici de harul divin, de comuniunea euharistică cu Însuși Iisus Hristos.

În lumina învățăturii de credință a Bisericii Ortodoxe, rugăciunea este ridicarea minții și voii noastre către Dumnezeu [7], sau, după cuvîntul altui Sfînt Părinte al Bisericii noastre, ea este „știința viețuirii pașnice", care „duce pe lucrătorul ei ... la limanul nepătimirii" [8]. Rugăciunea este, într-adevăr, „maică a tuturor virtuților", „hrană a sufletului" și „luminarea minții" [9]. Prin ea stabilim o comuniune harică cu Dumnezeu, dobîndim mîntuirea, pentru că

---

1. Vezi T. G. Allen, *The Egyptian Book of the Dead,* Chicago, 1960.

2. J. B. Pritchard (ed), *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament,* Princenton, 1955, p. 426-427.

3. Pinhas Hacohen Peli, *From Prophecy to Prayer. On Prayer and the Pray — er in Judaism of Late Antiquity* în „Yearbook", 1978-1979, ed. by Ecumenical Institute for Advanced Theological Studies, Tantur (Jerusalem), p. 46 ; cf. Pierre Benoit, O. P., *La Prière dans les religions gréco-romaines et dans le christianisme primitif,* în „Yearbook", 1978-1979, Tantur (Jerusalem), 1981, p. 19-43.

4. *Ibidem.*

5. Vezi Nikos A. Nissiotis, *The Relationship between corporate Worship and individual prayer in the orthodox tradition,* în „Yearbook", 1978-1979, Tantur (Jerusalem), 1981, p. 129-146.

6. Vezi C. Andronikov, *The Meaning of Rite,* în „St. Vladimir's Theological Quarterly", vol. 20 (1976), nr. 1-2, p. 38.

7. Evagrie Monahul, *Cuvînt despre rugăciune,* în „Filocalia", vol. I, Sibiu, 1946, p. 80 ; Sfîntul Ioan Damaschin, *Dogmatica,* trad. Pr. D. Fecioru, București, 1938, p. 223.

8. *Cuvînt de rugăciune al lui Nichifor din singurătate,* în „Filocalia", vol. VII, București, 1977, p. 11.

9. *Scara Sfîntului Ioan Scărarul și Învățăturile lui Ava Dorotei,* trad. Pr. prof. D. Stăniloae, în „Filocalia", vol. IX, București, 1980, p. 259.

Mîntuitorul ne adevereşte că „oricine va chema numele Domnului, se va mîntui“ (Romani 10, 13).

Tradiția biblică și patristică a Bisericii Ortodoxe ne-a lăsat bogate și prețioase mărturii despre rugăciune. Cu ajutorul acestora putem evoca spiritualitatea ortodoxă și reconstitui însăși pravila rugăciunii. Prin aceasta, avem posibilitatea să oferim și creștinilor ortodocși de astăzi o călăuză normativă pentru viața lor creștinească și obștească, deoarece „fiecare dintre noi învață să se roage și să cunoască din disciplina rugăciunii în ce fel trebuie să fie“ [10].

După cum se știe, teologia rugăciunii își are temeiurile ei în pravila sau disciplina Bisericii din primele secole, stabilită în conformitate cu tradiția apostolică. În cele ce urmează, vom prezenta această pravilă a rugăciunii în lumina mărturiilor tradiției biblice și patristice a Bisericii Ortodoxe.

I. *Rugăciunea Legii Noi a fost instituită de Hristos pentru a intra în comuniune cu Dumnezeu.* „Religia rugăciunii“ a fost instituită de Iisus Hristos. [11]. Mîntuitorul a fixat discipolilor Noului Legămînt o nouă formă de rugăciune (Matei 6, 5-8 ; 9, 16-17), lăsîndu-ne și un îndreptar de rugăciune, Rugăciunea domnească (Matei 5, 9-13), în care se „cuprinde prescurtarea întregii Evangheliii“ [12]. După mărturia apologetului Tertulian, rugăciunea instituită de Iisus Hristos a fost constituită din trei părți : „din cuvînt, prin care vorbește, din spirit, prin care-și manifestă puterea, din rațiune, prin care este învățat“ [13].

Prin intermediul rugăciunii, „intrăm în comuniune cu Dumnezeu, iar cine se află în comuniune cu Dumnezeu, acela se depărtează de lucrurile neplăcute lui Dumnezeu“ [14]. Această comuniune cu Dumnezeu necesită deci o stare de virtute, care se păstrează prin rugăciune.

Comuniunea cu Dumnezeu presupune și o jertfă. Prin rugăciune, creștinul se dăruiește pe sine ca jertfă vie. Această putere a rugăciunii și a jertfei „o are fiecare din puterea lui Hristos și din unirea cu rugăciunea și jertfa Lui, care în chip văzut se aduc prin preot“ [15]. Nimeni nu poate deci intra în comuniune cu Dumnezeu fără rugăciune, care este „bogăția pe care — creștinul — a primit-o de la Domnul și pe care o dă înapoi Domnului, care i-a și dat-o“ [16].

Între celelalte învățături divine, Domnul nostru Iisus Hristos ne-a „dat și forma de a ne ruga, ne-a îndrumat și ne-a arătat și

---

10. Sfîntul Ciprian, *Despre rugăciunea Domnească (De Dominica Oratione),* în „Apologeți de limbă latină“, București, 1981, p. 476.

11. Tertulian, *Despre Rugăciune (De Oratione),* în „Apologeți de limbă latină“, București, 1981, p. 235.

12. *Ibidem,* p. 230.

13. *Ibidem,* p. 229.

14. Sfîntul Grigore de Nyssa, *Cele cinci cuvîntări despre Rugăciunea Domnească,* în „P. G.“, XLIV, 1924 A.

15. Pr. prof. D. Stăniloae, *Mărturisirea dreptei credințe prin rugăciunile preotului însoțite de răspunsurile credincioșilor ca pregătire pentru înfăptuirea jertfei euharistice și a împărtășirii de ea,* în „Mitropolia Banatului“, XXXI (1982), nr. 1-3, p. 46.

16. *Herma Păstorul,* în „Scrierile Părinților Apostolici“, vol. I, București, 1979, p. 269.

cum să ne rugăm pentru a obține mîntuirea“ [17]. Cu prilejul asprului rechizitoriu pe care Mîntuitorul l-a făcut fariseilor vremii Sale, ne-a învățat și cum să ne rugăm și ce să cerem de la Dumnezeu [18]. În primul rînd, Mîntuitorul ne învață să nu facem din starea de rugăciune un act ostentativ, de fățărnicie, ca să ne „arătăm oamenilor“ (Matei 6, 5), ci să ne zăvorîm în cămara sufletului nostru. Apoi, să nu rostim multe cuvinte, fără rost, ci, în primul rînd, rugăciunea pe care Însuși Domnul Hristos ne-a învățat, adică „Tatăl nostru“, pentru „că știe Tatăl vostru de ce aveți trebuință — ne încredințează Mîntuitorul — mai înainte ca să cereți voi de la El“ (Matei 6, 8). În al treilea rînd, Mîntuitorul ne-a învățat că iertarea păcatelor noastre de către Tatăl nostru Cel ceresc este condiționată de însuși actul iertării greșelilor semenilor noștri (Matei 6, 14-15).

Evangheliile ne adeveresc că Domnul nostru Iisus Hristos „se retrăgea în singurătate și se ruga“ (Luca 5, 16), petrecînd „noaptea în rugăciuni către Dumnezeu“ (Luca 6, 12), dar nu pentru Sine, ci pentru iertarea păcatelor noastre (Luca 22, 31-32 ; Ioan 17, 20-21).

Rugăciunea a fost însoțită din partea Mîntuitorului și de o muncă activă [19], pentru cîștigarea pîinii celei de toate zilele. După exemplul Său, rugăciunea și munca au devenit coordonatele majore ale creștinului ortodox.

Sfinții Părinți ai Bisericii au povățuit și cerut cu insistență creștinilor să respecte cu strictețe rînduiala rugăciunii stabilite de Mîntuitorul. În deplin consens cu această rînduială, ei ne-au învățat ca, atunci „cînd ne rugăm, vorba și ruga noastră să fie cu smerenie, în liniște și cuviință, gîndindu-ne că ne aflăm în fața lui Dumnezeu. Trebuie să plăcem ochilor divini și prin ținuta corpului și prin felul vocii. Căci... cel ce se roagă trebuie să arate respect și modestie“ [20]. Se cuvine, deci, să ne rugăm „în gînd, dar cu credința pe față, ...“ [21].

În conformitate cu învățătura Mîntuitorului, Sfinții Apostoli au formulat rînduiala apostolică a rugăciunii [22], care a constituit pentru primii creștini o adevărată pravilă a rugăciunii. În Faptele Apostolilor (2, 42), ni se prescriu primele elemente ale cultului creștin public — predica, frîngerea pîinii și rugăciunile. Liturghia Sfîntului Iacob — alcătuită în forma ei originară în epoca apostolică — ne adevărește că rugăciunile erau concentrate în actul euharistic. Cu rugăciuni începeau și sfîrșeau și agapele creștine, care dădeau expresie stăruinței creștinilor în acea comuniune (κοινωνία), nota definitorie a vieții creștine din Biserica primară [23]. Prin rugăciune se intra deci în comuniune cu Dumnezeu, și tot prin rugăciune se păstra comuniunea între creștini în cadrul cultului.

---

17. Sfîntul Ciprian, *op. cit.*, p. 464.
18. Vezi *Matei* 6, 5-15.
19. Vezi Pr. D. Stamatoiu, *Rugăciune și muncă după Sfîntul Apostol Pavel,* în „Mitropolia Olteniei“, XXXIII (1981), nr. 4-6, p. 237-244.
20. Sfîntul Ciprian, *op. cit.*, p. 465.
21. *Ibidem,* p. 466.
22. Vezi Jerome D. Quinn, *Apostolic Ministry and Apostolic Prayer,* în „Theology Digest“, vol.XX, no. 2 (Summer), 1972, p. 116-120.
23. Vezi Drd. Ion Ciutacu, *Protestanții și creștinismul primar,* în „Studii Teologice“, XIX (1967), nr. 5-6, p. 334-346.

II. *La rugăciunea noastră participă și Duhul ca mijlocitor.* Apostolul neamurilor ne mărturisește că „... și Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci nu știm cum să ne rugăm, ci Însuși Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite. Iar Cel care cercetează inimile știe care este dorința Duhului, căci după Dumnezeu, El se roagă pentru sfinți. Și știm că Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor care iubesc pe Dumnezeu, celor ce sînt chemați după voia Lui“ (Romani 8, 26-28 ; Galateni 4, 6). Comentînd versetele pauline, Origen precizează că „Duhul este cel ce imploră și mijlocește în timp ce noi ne rugăm“ [24]. În rugăciunea noastră trebuie să invocăm deci pe Duhul Sfînt ca mijlocitor și să ne pregătim duhovnicește pentru această întîlnire.

III. *Rugăciunea implică mărturisirea credinței ortodoxe.* În cult, dogma devine rugăciune. Formula dogmatică, care este prin firea ei metarațională, ne pune în legătură cu Logosul personal mai presus de rațiune. Însăși Liturghia este o mărturisire a credinței în formă de rugăciune. Cîntarea comunității este și ea o rugăciune care dă expresie crezului dogmatic al Bisericii Ortodoxe. De aceea, rugăciunea are nevoie de credință, și nu orice fel de credință, ci de credința Bisericii Ortodoxe. „De veți rămîne întru Mine — ne încredințează Mîntuitorul — și cuvintele Mele vor rămîne întru voi, și orice veți vrea veți cere, și se va face vouă“ (Ioan 15, 7). A rămîne în Hristos, a păstra cuvintele Lui înseamnă a mărturisi și păstra neschimbată credința niceoconstantinopolitană a Bisericii Ortodoxe [25]. Cel care nu mărturisește această credință, nu se poate ruga, nu-L poate propovădui pe Hristos. Numai o astfel de credință „înaripează rugăciunea“, numai cu aceasta „se poate zbura la cer“ [26].

Un creștin sau o comunitate creștină, care ignoră în mod voit învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții a Bisericii Ortodoxe nu se află în posesia elementului religios de bază — rugăciunea —, care implică nu numai îndeplinirea ritului în sine, ci și participarea la învățătura și credința creștină cea adevărată. Cel care nu mărturisește credința ortodoxă, nu se împărtășește nici de harul divin mijlocit prin rugăciune. Referindu-se la încercările unor eretici ai vremii sale, de a-și justifica unele abateri doctrinare și cultice, în baza textului Sfintei Scripturi, apologetul Tertulian (160-240) conchidea : „... o firească rînduială a tuturor lucrurilor pretinde ca, înainte de toate, să se discute în mod deosebit următoarele chestiuni: În stăpînirea cui a fost lăsată credința? Ale cui sînt Scripturile? De către cine, prin a cărui mijlocire, cînd și cui i-a fost încredințată învățătura care vădește pe creștini ? Căci acolo se află și adevăratele Scripturi și adevăratele tălmăciri, ca și toate predaniile cele adevărate, unde se va dovedi că este și învățătura cea adevărată și

---

24. *Despre Rugăciune,* în „Părinți și scriitori bisericești“, vol. VII, București, 1982, p. 231.

25. Vezi Pr. N. Dură, *Canoanele Sinodului II ecumenic și obligativitatea mărturisirii și păstrării neschimbate a credinței niceo-constantinopolitane,* în „Ortodoxia“, XXXIII (1981), nr. 3, p. 642-659.

26. *Scara Sfîntului Ioan Scărarul...,* p. 409.

credința creștină cea adevărată“ [26 bis]. Adevăratele Scripturi presupun deci adevărate tălmăciri și, îndeosebi, predaniile cele adevărate, care ne-au transmis învățătura și credința Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe, singura păstrătoare și iconoama harului divin. Sfintele Taine, mijloace sfinte prin care se împărtășește credinciosului, sub diferite forme, harul cel necreat, au fost deci lăsate în stăpînirea Bisericii celei Una, Sfîntă, Sobornicească, Apostolică. Așadar, creștinii de astăzi care nu pot face dovada că mărturisesc credința Bisericii Ortodoxe și nu au cele șapte Sfinte Taine instituite de Mîntuitorul, nu se împărtășesc nici de lucrarea harului invocat în rugăciunile lor.

IV. *Prin rugăciune smerită ajungem la teologhisirea despre Dumnezeu.* Un sfînt părinte al Bisericii Ortodoxe, Cuviosul Nichita Stithatul (sec. al XI-lea), ne spune că însăși „cunoștința lui Dumnezeu“ se dobîndește „prin smerită cugetare și rugăciune“ [27]. Rugăciunea creștină este deci una din căile principale prin care ajungem la teologhisirea despre Dumnezeu. Cu precizarea însă că nu orice fel de rugăciune, ci numai prin rugăciunea care cugetă în smerenie ne putem da posibilitatea a teologhisi despre Dumnezeu. Așa se și explică de ce marii trăitori ai Ortodoxiei, desăvîrșiți în rugăciune, au fost și cei mai mari teologi. Prin rugăciunea care cugetă în smerenie, aceștia s-au învrednicit de vederea tainei ascunse și de îngeri neștiută. Dealtfel, rugăciunea a păstrat echilibrul între cunoaștere și trăire, între teologie și viața creștină. Se poate deci afirma cu îndreptățire că însuși actul teologhisirii presupune, întîi de toate, o stare de rugăciune întru smerită cugetare.

V. *Rugăciunea este jertfă spirituală a Legii Noi.* Pentru părinții Bisericii pre-niceene, „rugăciunea este o jertfă spirituală care a desființat vechile sacrificii“ [28]. Această jertfă spirituală trebuie să izvorască dintr-un cuget curat, pentru că numai o rugăciune „izvorîtă dintr-o conștiință lipsită de mirosul păcatului ar putea fi darul cel mai prețios ce s-ar aduce lui Dumnezeu, de către o ființă cugetătoare“ [29]. Se mai cuvine ca această jertfă „... s-o înălțăm între psalmi și imnuri, la altarul lui Dumnezeu“, „dăruită din toată inima, hrănită din credința noastră, îngrijită prin adevăr, întreagă prin nevinovăție, curată prin castitate, agapă înfrumusețată cu podoaba faptelor bune“ [30].

Jertfa aceasta spirituală trebuie să se aducă de întreaga comunitate creștină, care adaugă jertfa sa la jertfa adusă de Hristos. Rugăciunile preotului de la Sfînta Liturghie dovedesc că nu este deajuns ca să se roage pentru noi „numai Hristos în chip nevăzut, și preotul sau Hristos prin preot în chip văzut dar neauzit de poporul credincios, ci trebuie să ne rugăm, în același timp, și noi, așa cum

---

26. bis. *Despre prescripţia contra ereticilor,* în „Apologeţi de limbă latină“, București, 1981, p. 151.

27. *Cele 300 de capete,* în „Filocalia“, vol. VI, București, 1977, p. 344-345.

28. Tertulian, *Despre rugăciune...,* p. 244.

29. Origen, *Despre rugăciune,* în „Părinți și Scriitori bisericești“, vol. VII, București, 1982, p. 202.

30. Tertulian, *op. cit.,* p. 245.

la jertfa lui Hristos, prezentată în continuare pentru noi, trebuie să adăugăm și jertfa noastră“ [31].

Cine nu se roagă, nu aduce deci jertfă spirituală. Și, după mărturia Sfîntului Ignatie Teoforul, „... de rugăciune se depărtează... cei ce se împotrivesc darului lui Dumnezeu“ [32], adică jertfei Sale pe crucea de pe Golgota.

Pentru primirea acestei jertfe, rugăciunea trebuie să fie făcută după cuvenita pregătire (Tit 2, 12 ; Coloseni 3, 16 ; Matei 6, 15, 23 ; Marcu 7, 6 ; Psalmul 108, 6). Cel care vrea să strige „Avva, Părinte“ (Galateni 4, 6 ; Ioan 1, 12), trebuie să fie, în primul rînd, fiu al lui Dumnezeu „după har“ [33]. În al doilea rînd, el trebuie să fie „fiu al Bisericii noastre, ortodoxe și sobornicești, pentru că cine nu recunoaște Biserica drept maică a sa nu poate să-L recunoască pe Dumnezeu drept Tatăl al său“ [34]. În al treilea rînd, rugăciunea trebuie „să se facă întru curăție și din adîncul inimii“ [35].

VI. *Rugăciunea implică un act sinergetic — între creștin și Dumnezeu.* Rugăciunea presupune o stare de dăruire, de oferire voluntară în mîinile Creatorului. Această stare de dăruire implică însă un proces sinergetic, între creștin și Dumnezeu, pentru că „rugăciunea nu este numai o cerere în folosul meu, ... ci și oferirea mea de a mă face unealtă voluntară a lucrării lui Dumnezeu, expresie a voinței mele de a mă face colaborator al lui Dumnezeu. Rugăciunea implică sinergia între mine și Dumnezeu“ [36].

VII. *Rugăciunea impune stare de priveghere, îndepărtînd orice grijă lumească.* După cuvîntul de îndemn al Mîntuitorului, trebuie să ne rugăm și să priveghem ca să nu cădem în ispită, pentru că „Duhul este... plin de rîvnă, iar trupul neputincios“ (Matei 26, 41).

Rugăciunea trebuie făcută cu mintea întreagă, cu evlavie, cu stăruință și cu cuget curat, lepădînd toată grija lumească. Numai așa putem cugeta la Dumnezeu și obține darul rugăciunii. Apostolul Pavel ne învață să fim veghetori la rugăciune (Coloseni 4, 2), pentru că numai prin această stare de trezvie putem intra în comuniune cu Dumnezeu. Starea de veghe cere însă o pregătire anticipată. De aceea și preotul liturghisitor, înainte de rugăciune, pregătește sufletele creștinilor prin cuvintele : „Sus să avem inimile“ și, în timp ce poporul dreptcredincios răspunde: „Avem către Domnul“, sîntem preveniți că nu trebuie să ne gîndim la nimic altceva decît la Dumnezeu. Sfîntul Simeon Noul Teolog ne spune că „... trezvia și rugăciunea sînt legate între ele ca sufletul și trupul ; lipsind una, nu poate sta nici cealaltă. Unirea lor se face în acest chip ; întîi, trezvia se opune păcatului, ca un străjuitor și înainte mergător ; în urma ei, rugăciunea desființează și șterge îndată gîndurile rele, împiedicate de străjuitor, luarea-aminte nepu-

---

31. Pr. prof. D. Stăniloae, *Mărturisirea dreptei credințe...*, p. 46.
32. *Către Smirneni,* în „Scrierile Părinților Apostolici“, vol. I, București, 1979, p. 184.
33. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe,* Iași, 1642, trad. prof. Al. Elian, București, 1981, p. 114.
34. *Ibidem,* p. 114-115.
35. *Ibidem,* p. 115.
36. Pr. prof. D. Stăniloae, *Modurile prezenței lui Hristos în cultul Bisericii,* în „Mitropolia Banatului“, XXXII (1982), nr. 7-8, p. 435-436.

tînd face singură acest lucru“ [37]. Luarea-aminte, adică trezvia, și rugăciunea sînt deci „poarta vieții și a morții“ [38]. După cuvîntul de învățătură al aceluiași părinte al Bisericii, „luarea-aminte și rugăciunea adevărată și neînșelătoare constă în aceea, ca mintea să păzească inima în vremea rugăciunii și să se întoarcă neîncetat înăuntrul ei și din acel adînc să-și înalțe cererile către Domnul“ [39].

Referindu-se la modul cum trebuie să ne rugăm, în starea aceasta de priveghere, patriarhul Calist II (1397), în ale sale „Capete despre rugăciune“, ne spune: „De voiești să afli cum trebuie să te rogi, privește la sfîrșitul luării-aminte și al rugăciunii și nu vei rătăci. Căci acest sfîrșit este, iubitule, străpungerea continuă, zdrobirea inimii, iubirea față de aproapele, iar contrariul este, în chip vădit, gîndul poftei, șoaptă a bîrfelii, ura față de aproapele și toate cele asemenea acestora“. [40].

Sfinții Părinți ne învață ca în vremea rugăciunii, atunci cînd plecăm genunchii noștri, să nu lăsăm să intre în sufletul nostru nici măcar gîndul bun, fie aflat el într-o carte sau împărtășit de la cineva, ci să avem în minte și să ne concentrăm doar asupra cererii ce-o adresăm lui Dumnezeu [41].

Timpul potrivit pentru rugăciune este întreaga noastră viață, ca să nu intrăm în ispită (Matei 26, 41). Trebuie deci să priveghem, în toată vremea, rugîndu-ne (Luca 21, 36), așa cum ne-a poruncit Mîntuitorul Iisus Hristos.

VIII. *Felurile rugăciunii.* După învățătura Sfinților Părinți ai Bisericii, rugăciunea creștină trebuie să fie de preamărire a lui Dumnezeu, de mulțumire pentru binefacerile primite și de căință pentru păcatele noastre [42]. În general, se cunosc două feluri de rugăciuni. Una, prin care cerem de la Dumnezeu împlinirea dorințelor noastre, și alta prin care cerem ca voia lui Dumnezeu să fie satisfăcută în firea și existența noastră. După cuprinsul ei, rugăciunea este de trei feluri: a) de laudă (doxologică) ; b) de mulțumire; c) de cerere. Prin rugăciunea doxologică, binecuvîntăm și preamărim pe Dumnezeu pentru slava Sa cea mare (Psalmul 144, 2 ; Isaia 6, 3 ; Luca 2, 14). Prin rugăciunea de mulțumire arătăm aducerea aminte de toate binefacerile primite de la Dumnezeu. „Neîncetat vă rugați, întru toate mulțumiți — ne îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel — căci aceasta este voia lui Dumnezeu întru Hristos Iisus spre voi“ (I Tesaloniceni 5, 18). Prin intermediul rugăciunii de cerere, cerem de la Dumnezeu tot ceea ce ne trebuie pentru viața

---

37. *Metoda sfintei rugăciuni și atențiuni,* trad. Pr. prof. D. Stăniloae, în „Filocalia“, vol. VIII, București, 1979, p .528.

38. *Ibidem.*

39. *Ibidem,* p. 533.

40. *Ale preafericitului Calist Patriarhul Capete despre rugăciune,* în „Filocalia“, vol. VIII, p. 232-233.

41. „... Și cînd stăm la rugăciune și plecăm genunchii să nu îngăduim nicidecum nici unui gînd să intre, nici alb, nici negru, nici din dreapta, nici din stînga, nici scris, nici nescris, afară de cererea către Dumnezeu și de iluminarea și de raza de lumină ce-i vine părții conducătoare a sufletului din cer“ *(Culegere din Sfinții Părinți, Despre rugăciune și luare-aminte,* în „Filocalia“, vol. VIII, p. 391).

42. Origen, *op. cit.,* p. 288-289 ; Cf. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe,* Iași, 1642, trad. prof. Al. Elian, București, 1981, p. 111-112.

noastră, inclusiv revărsarea harului și iertarea păcatelor. „Cereți și vi se va da vouă“ (Matei 7, 7), ne asigură Însuși Mîntuitorul Hristos. Apostolul neamurilor ne spune că nu avem pentru că nu cerem, cerem și nu primim pentru că cerem rău. De aceea, trebuie să ne apropiem de Dumnezeu, să ne sfințim inimile și să ne curățim de păcate, pentru ca și El să ne îndeplinească cererile (Iacob 4, 2-8). Evident, Dumnezeu știe toate cererile și nevoile noastre (Matei 6, 32) și poate să ni le îndeplinească fără cerere expresă din partea noastră, dar El voiește să-L rugăm pentru a dovedi că sîntem conștienți de faptul că sîntem fii ai harului care ne putem învrednici de binefacerile Tatălui ceresc.

Folosirea cuvîntului ca mijloc de exteriorizare a credinței religioase este deosebit de variată și expresivă. Cuvîntul ca mijloc de rostire a unei rugăciuni dă expresie stării unei trăiri religioase, unei comuniuni cu divinitatea. După frecvența folosirii cuvintelor în rugăciune, acestea pot fi : a) rugăciunea scurtă care însoțește gesturile ; b) rugăciunea formulată într-un text scris, exprimînd stări de efect ; c) rugăciunea repetată, cu diferite variante, după felurite rînduieli, ținîndu-se seama de timp, adică de ceasurile zilei, de anumite zile, de săptămîni, luni, anotimpuri, sărbători etc.. Acestui fel de rugăciune i se zice de obicei canon, pravilă, ceea ce înseamnă rugăciunea întocmită după o anumită rînduială [43].

După numărul persoanelor care iau parte la ea, locul unde se face și timpul cînd se săvîrșește, deosebim două feluri de rugăciuni: *particulară* și *publică* (rugăciunea Bisericii). În Noul Testament, găsim numeroase mărturii despre rugăciunile particulare, ca de pildă cea făcută de Mîntuitorul pe calea dintre Betania și Ierusalim (Luca 11, 1) ; cea făcută de Sfîntul Apostol Petru pe acoperișul casei din Iope (Fapte 10, 9) ; a vameșului făcută în templu (Luca 8, 13) ; cea făcută de Sfinții Apostoli Pavel și Sila în temniță (Fapte 16, 25) și altele.

IX. *Locul rugăciunii. Direcția în care trebuie să privim în timpul rugăciunii.* Locul hărăzit rugăciunii este casa lui Dumnezeu, adică Biserica (Matei 21, 13). Numai acesteia i se potrivește făgăduiala : „Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor“ (Matei 18, 20). Rugăciunea particulară poate fi adusă oriunde, dar „este plăcut și folositor să fie ales — locul — acela în care se adună credincioșii — adică în Biserică — unde și puterile îngerești sînt de față la adunările credincioșilor și unde este de față însăși puterea Domnului și Mîntuitorului nostru și pe lîngă aceasta și Duhul Sfințitor și ... al celor mai de demult adormiți, precum și, desigur, al acelora care mai sînt încă în viață..., de aceea nu trebuie să se atribuie prea puțină însemnătate rugăciunilor din biserici — preciza Origen — fiindcă ele cuprind ceva excepțional pentru cel ce vine acolo în mod cuviincios“ [44].

Cu privire la direcția în care trebuie să privim cînd ne rugăm, Origen, — teologul rugăciunii — ne spune că „răsăritul ne arată

---

43. Vezi Pr. prof. L. Stan, *Instituție și instituționalizare în viața bisericească,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, XLVI (1970), nr. 3-6, p. 244.

44. Origen, *op. cit.*, p. 286-287.

ceea ce trebuie să cerem și că într-acolo trebuie să ne îndreptăm, în semn că sufletul privește spre răsăritul adevăratei lumini“ [45]. Confirmînd această rînduială a Bisericii apostolice, Sfîntul Vasile cel Mare preciza că „din cele nescrise din obiceiuri“ am învățat „a ne întoarce spre răsărit la rugăciune...“ [46]. După mărturia tradiției apostolice și patristice, Biserica a primit deci de la început porunca să se roage către răsărit, „nu ca și cum Dumnezeu ar fi circumscris acolo... căci precum Dumnezeu este pretutindeni, tot așa El primește închinarea din tot locul... așadar, nu pentru aceasta ne rugăm spre răsărit — preciza Mitrofan Kritopulos în Mărturisirea sa de credință, din anul 1625 —, ci fiindcă stînd la rugăciune, este necesar să privim spre un anumit loc. De aceea, noi îi afierosim (dedicăm) lui Dumnezeu locul cel mai bun, iar locul cel mai bun este Răsăritul, întrucît corespunde luminii. În afară de aceasta, auzim pe Dumnezeu că a sădit Paradisul spre Răsărit, vechea noastră patrie preafericită, pe care în timp ce o căutăm și sîntem răniți de dorul ei, ne închinăm privind într-acolo. Al treilea și mai evident, fiindcă de la Răsărit așteptăm pe Domnul, Judecătorul a toate, să vină, ... dar nimeni să nu creadă — afirma același teolog ortodox — că noi sîntem legați astfel în chip necesar de această tradiție, încît n-am putea face și altfel, căci ar prejudicia, fără discuție, adevărul. Căci dacă ar fi o noapte întunecoasă și fără lună cînd voi intra într-o casă străină, din care pricină nu este ușor să se discearnă unde se află Răsăritul, nu este nici un motiv din cauza aceasta ca să nu mă rog..., ci mă voi ruga privind acolo unde mi s-ar părea mie că este. Dar voi observa aceasta îndeobște în Biserică, pentru pricinile amintite“ [47]. Așadar, de regulă trebuie să ne îndreptăm cu fața spre Răsărit. În cazuri fortuite, ne putem ruga în orice poziție am fi ; nu însă în Biserică, unde trebuie să ne rugăm cu ochii îndreptați spre Răsărit, unde este Sfîntul Altar, acolo unde încep și se sfîrșesc toate cele ce nu se pricep de rațiunea umană.

X. *Trebuie să dobîndim înțelegerea cum să ne rugăm. Rugăciunea minții.* Teologhisind mărturiile biblice despre rugăciune, cu erudiția proprie unui savant, dar și cu evlavia unui ascet, Origen ne spune că „... nu-i de ajuns să ne rugăm, ci trebuie să ne rugăm cum se cuvine și ce se cuvine. Pentru că, chiar dacă am putea preciza, ce anume se cuvine să cerem, totuși aceasta nu este de ajuns cît timp nu am dobîndit și înțelegerea cum să ne rugăm. Și la ce ne-ar folosi dacă am ști cum să ne rugăm, dacă nu știm — conchidea teologul rugăciunii — ce să cerem“ [48].

După cuvîntul Sfintei Scripturi, trebuie să ne rugăm „cu duhul“ și „cu mintea“ (I Corinteni 14, 15) și în „duh și adevăr“ (Ioan 9, 20-24). Sfîntul Ioan Scărarul ne îndeamnă să stăm înaintea lui Dumnezeu „întru simțirea inimii în rugăciune, ...“ [49], pentru

---

45. *Ibidem*, p. 288.
46. *Canonul 91* (Dr. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II, partea 2, p. 131).
47. *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos*, trad, diac. lector Ioan Ică, în „Mitropolia Ardealului“, XVIII (1973), nr. 3-4, p. 262-263.
48. *Despre rugăciune*, ..., p. 201.
49. *Scara Sfîntului Ioan Scărarul...*, p. 259.

ca să ne putem învrednici de starea rugăciunii minții. Dealtfel, una din vechile mărturisiri de credință ale Bisericii Ortodoxe definea rugăciunea o „suire a minții și a voinței noastre la Dumnezeu, prin care-L slăvim pe Dumnezeu, sau Îl rugăm, sau Îi mulțumim pentru binefacerile Sale față de noi“ [50]. Numai o astfel de rugăciune înduplecă pe Dumnezeu, numai ea știe „să cheme înapoi de pe drumul morții sufletele celor decedați, să întărească pe cei slabi, să vindece pe cei bolnavi, să-i izbăvească pe cei apucați de demon...“ [51].

XI. *Creștinul se poate ruga la orice oră din zi și din noapte.* Sfîntul Ciprian († 258), ne spune că „... nu există pentru creștini oră, în care ei să se simtă datori a se ruga lui Dumnezeu, ...“, de aceea, „cei ce sîntem totdeauna în Hristos, adică în lumină, să nu încetăm nici noaptea cu rugăciunile noastre“ [52]. Prin deprinderea de a se ruga neîncetat, creștinul este ferit și de a mai păcătui și, în același timp, de ispitele diavolului, pentru că „... rugăciunea este fortăreața credinței, arma noastră de atac și apărare împotriva dușmanului care ne pîndește pretutindeni...“ [53]. După mărturia Sfîntului Grigore de Nyssa, „dacă orice îndeletnicire a omului ar fi însoțită de rugăciune, atunci păcatul nu și-ar mai găsi loc în sufletul omului“, pentru că atunci „cînd gîndul către Dumnezeu prinde rădăcini în suflet, atunci toate planurile celui rău se distrug“ [54].

Încă din epoca apostolică, creștinii aduceau rugăciuni la anumite ceasuri, după pravila statornicită de tradiția iudeo-creștină. Ulterior, „... pe lîngă orele observate din vechime ni s-au adăugat — ne mărturisește Sfîntul Ciprian — și alte momente de rugăciune“ [55], ca de exemplu, rugăciunea de dimineață, de seară etc.. Prin ruga de dimineață, cinstim Învierea Domnului (Matei 28, 1 ; Psalmul 5, 3-5). Prin rugăciunea de seară, „implorăm venirea lui Hristos, Care va aduce harul luminii veșnice“ [56].

Ceasurile rugăciunii — stabilite de tradiția apostolică — au fost observate cu strictețe și de creștinii și clericii de la Locurile Sfinte. După mărturia lăsată de peregrina Egeria, din secolul al IV-lea, „în fiecare zi, înainte de cîntatul cocoșilor“ se cîntau „imne“ și se intonau „psalmi“ și „antifoane“ și după fiecare imn și antifon preoții rosteau „rugăciuni“ [57]. Îndată ce se lumina de ziuă, episcopul rostea „cea dintîi rugăciune pentru toți“ [58]. La ceasurile 3, 6 și 9, la Vecernie și la slujba de la miezul nopții [59], episcopul rostea rugăciuni adecvate, după „tipicul zilnic“ [60].

---

50. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe*, Iași, 1642, p. 111.
51. Tertulian, *Despre Rugăciune*, p. 245-246.
52. Sfîntul Ciprian, *Despre rugăciunea domnească*, p. 485.
53. Tertulian, *Despre Rugăciune*, p. 245-246.
54. *Cele cinci cuvîntări despre Rugăciunea domnească*, în „P.G.“, XLIV, 1121 D; Cf. A. Hamman, *Le Pater expliqué par les Pères*, texte greque et traduction française, Paris, 1951.
55. *Despre Rugăciunea Domnească...*, p. 484.
56. *Ibidem*, p. 485.
57. *Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria — sec. IV —*, trad. de Pr. M. Branișteș, în „Mitropolia Olteniei“, XXXIV (1982), nr. 4-6, p. 350, (teză de doctorat).
58. *Ibidem*, p. 351.
59. *Ibidem*, p. 351-355.
60. *Ibidem*, p. 355-371.

XII. *Rugăciunea în fața crucii și a icoanelor.* Pravila ortodoxă a rînduit, dintru început, ca rugăciunea să se facă în fața crucii și a icoanelor. Într-adevăr, rugăciunea făcută de creștinul ortodox în fața crucii și a icoanelor își are o veche tradiție, care urcă pînă în vremea Sfinților Apostoli. Sfîntul Apostol Pavel ne mărturisește că, pentru creștini, „crucea este putere“ și „înțelepciunea lui Dumnezeu“ (I Corinteni 1, 18, 24) [61], iar Sfîntul Vasile cel Mare preciza împăratului Iulian Apostatul că cinstește crucea și icoanele și se „închină lor, în chip deosebit, pentru că acestea ne-au fost transmise de la Sfinții Apostoli și n-au fost interzise, și au fost cerute, în toate bisericile noastre“ [62].

Rugăciunea a fost și este o formă vădită de cinstire a sfintelor icoane. Această cinstire a fost întotdeauna raportată „la prototipurile lor“, pentru că icoana își dobîndește valoarea teofanică din participarea la prototip [63]. Sinodul de la Cambray (1565) confirma apusenilor că „cultul care li se aduce — icoanelor — raportîndu-se la prototipurile pe care ele le reprezintă, nu trebuie să apară nici absurd, nici neevlavios ...“ [64]. Într-adevăr, absurdă și neevlavioasă trebuie să pară hotărîrea sinoadelor iconoclaste de la Hiera (753), Francfort (794) și Constantinopol (815), care au interzis venerarea icoanelor, motivînd, printre altele, că acestea „... nu trebuie în nici un caz comparate cu crucea lui Hristos, Sfînta Scriptură, vasele sfinte, moaștele și veșmintele sfinților...“ [65].

Rugăciunea rostită în fața sfintelor icoane este o formă specifică a spiritualității ortodoxe, deoarece pentru noi, ortodocșii, icoanele „sînt un colț din Biserica cerească, spre care tind toți credincioșii de pe pămînt, care se luptă necontenit, cerînd ajutor sfinților, luați ca model de luptă pentru ca să ia răsplata cerească, asemenea lor“ [66]. Rostind rugăciunea în fața icoanei, — acasă sau la biserică — creștinul ortodox păstrează și respectă, prin aceasta, învățătura dreptei credințe despre cultul icoanelor, cuprinsă în Sfînta Scriptură (Facere 50, 26-27 ; II Corinteni 2, 4 ; Coloseni 1, 16 ; Ioan 14, 9 ; Evrei 13, 7 etc.) și formulată de către Sinodul al VII-lea ecumenic (Niceea, 787). Mărturisind că păstrează „neatinse toate tradițiile bisericești confirmate în scris sau verbal“, părinții Sinodului al VII-lea ecumenic au hotărît, în temeiul acestei „tradiții a Bisericii Universale“, „ca sfintele și preacuratele icoane să fie puse înainte, spre închinare, ca și chipul sfintei și de viață făcătoarei cruci“, pen-

---

61. A se vedea interpretarea dată acestor versete la Pr. prof. N. Petrescu, *Tîlcuirea Apostolului de la Înălțarea Sfintei Cruci: I Corinteni 1, 18-24,* în „Mitropolia Olteniei“, XXXIII (1981), nr. 7-9, p. 429-433.

62. Pr. prof. N. Petrescu, *Cinstirea Sfintelor Icoane,* în „Mitropolia Olteniei“, XXXIII (1981), nr. 7-9, p. 437.

63. Vezi P. Evdokimov, *L'art de l'icone,* Bruges, 1970, p. 154 ; Cf. Mitrofan Kritopulos, *Mărturisirea de credință...,* p. 458.

64. Prof. R. P. Charles — Louis Richard, *Analyse des Conciles Généraux et particuliers,* tom. II, Paris, 1772, p. 657.

65, Ch. J. Hefele — D. H. Leclercq, *Histoire des Conciles d'après les documents originaux,* tom. III, partea 2, Paris, 1910, p. 1078 ; Cf. p. 711, 858, 1056, 1220.

66. Pr. prof. N. Petrescu, *op. cit.,* p. 435 ; Cf. Radu Mărculescu, *Léonide Ouspensky, La Théologie de l'icône dans l'Eglise Orthodoxe, Paris, 1980,* în „Mitropolia Banatului“, XXXI (1981), nr. 7-9, p. 604.

tru că „cei ce privesc la aceste icoane sînt îmboldiți a-și aminti înseși prototipurile, ... și cei ce se închină icoanelor se închină chipului zugrăvit pe ele...“ [67].

Icoana este expresia rugăciunii în limbajul luminilor și al culorilor, al unui dialog intim cu Dumnezeu. Integrată în misterul liturgic, icoana personalizează rugăciunea credinciosului, fiind o adevărată „teologie vizuală“ [68]. De aceea, pentru un creștin ortodox, icoana nu are o valoare prin ea însăși, întrucît valoarea sa teofanică se dobîndește prin actul de participare, prin rugăciune, pe care-l determină în conștiința credinciosului. În privința cultului de venerare adus sfinților, Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe, aprobată la Iași în 1642, preciza că, atunci „cînd cinstim icoanele și ne închinăm la ele, nu cinstim văpselele sau lemnul, ci pe sfinții aceia de pe icoană îi slăvim cu închinăciune de slujire, punînd cu mintea, înaintea ochilor noștri, înfățișare“ [69]. Aceeași Mărturisire de credință menționa că „trebuie să ne îngrijim ca fiecare icoană să aibă scris a cărui sfînt este, pentru ca să se împlinească mai cu înlesnire gîndul celui ce se roagă“ [70].

În rugăciunea pe care preotul o citește în luminata zi a Învierii lui Hristos, la împărtășirea credincioșilor, se adevărește că Dumnezeu ne-a arătat „nouă spre închinare chipul cinstitei Sale cruci“ [71].

Creștinul ortodox se roagă la icoana Maicii Domnului să-i fie mijlocitoare stăruitoare către Fiul său, Domnul nostru Iisus Hristos, iar la icoanele sfinților se roagă să le fie soli în rugăciunile lor de mulțumire, laudă și cerere către Dumnezeu, așa după cum au făcut „dascălii Bisericii vechi și cei mînați de Dumnezeu...“ [72]. Fiind mijlocitoare a rugăciunii noastre către Fiul său, creștinul ortodox se roagă Maicii Domnului cu cuvintele : „O, preamilostivă stăpîna mea, nu mă lepăda pe mine, nevrednicul, ci primește această puțină rugăciune a mea din buzele mele cele întinate, și o du Fiului tău și Dumnezeului nostru“ [73]. Păstrătoare fidelă a rugăciunii stabilite de Biserica primară, Biserica Ortodoxă nu a înzestrat rugăciunile adresate Maicii Domnului cu indulgențe, după cum s-a întîmplat în Biserica Romano-Catolică [74]. Desigur, o asemenea practică este necanonică și străină de duhul autentic al tradiției creștine.

Cînd chemăm mijlocirea sfinților, rugăciunea noastră este mai repede ascultată. În fața sfintelor icoane sau a sfintelor moaște ale sfinților, adevărați prieteni și slujitori ai lui Dumnezeu [75], rugăciunea noastră se învrednicește de solia acestora.

---

67. Pr. prof. N. Petrescu, *op. cit.*, p. 438.
68. P. Evdokimov. *op. cit.*, p. 142.
69. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe...*, p. 173.
70. *Ibidem*, p. 174.
71. *Molitfelnic*, București, 1976, p. 565.
72. *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos*, ..., p. 256 ; Cf. *Liturghier*, București, 1974, p. 234.
73. *Rugăciune către Preacurata Născătoare de Dumnezeu*, în „Molitfelnic“, București, 1976, p. 670.
74. În Biserica Romano-Catolică, „Rozariu“ — cunună de rugăciuni în cinstea Maicii Domnului — este înzestrat cu „indulgență plenară“ și „indulgență parțială“ (Vezi *Carte de Rugăciuni*, Ediția a V-a, București, 1981, p. 176-177).
75. Vezi Sfîntul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, ..., p. 276.

În fața crucii și a icoanelor, rugăciunea noastră capătă deci o putere harică, așa după cum ne încredințează Sfinții Apostoli și părinții Bisericii.

XIII. *Rugăciunea presupune credință și nădejde nestrămutată în puterea și îndurarea lui Dumnezeu.* Mîntuitorul ne-a încredințat că toate cîte vom cere întru rugăciune, crezînd vom lua (Matei 21, 22). Fără credință și nădejde în puterea lui Dumnezeu, rugăciunea noastră nu este deci ascultată (Iacob 1, 6-7). Această credință duce la acea rugăciune stăruitoare a orbului din Ierihon, la rostirea cuvintelor „Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă“ (Luca 18, 38).

Avînd ca temei scripturistic mărturia Sfîntului Apostol Pavel (I Tesaloniceni 5, 24), Mărturisirea de credință ortodoxă ne învață că orice cerere a noastră trebuie să fie însoțită de credință și nădejde în Dumnezeu [76].

Sfinții Apostoli ne îndeamnă să facem rugăciuni cu încredere fiască (Iacob 1, 6 ; Fapte 10, 2), pentru că „...aceasta este încrederea ce avem către El că, dacă cerem ceva după voința Lui, El ne ascultă. Și dacă știm că El ne ascultă ceea ce-I cerem, atunci știm că dobîndim cererile pe care I le-am cerut“ (I Ioan 5, 14-15).

XIV. *Rugăciunea noastră nu este ascultată cînd cerem de la Dumnezeu ceva păgubitor nouă sau semenilor noștri.* După cuvîntul Sfintei Scripturi, rugăciunea noastră nu este ascultată atunci cînd, păcătoși și nevrednici fiind, nu voim să renunțăm la deprinderile urîte (Ioan 9, 31) și cînd cerem ceva păgubitor nouă sau semenilor noștri (Iacob 4, 3 ; Marcu 10, 38) etc.. În rugăciunile noastre trebuie să cerem mai întîi ceea ce ajută mîntuirii sufletelor noastre (Matei 6, 25), avînd deplină încredere în ceea ce rugăm pe Dumnezeu. Ca să fie deci bine primită de Dumnezeu, rugăciunea noastră trebuie să fie făcută în numele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos (Ioan 16, 23) și pentru lucruri de zidire sufletească, pentru că „dacă cerem ce este primejdios sufletului, nu ne rugăm în numele lui Iisus Hristos“ [77].

XV. *Cererile noastre trebuie lăsate în grija Tatălui ceresc.* Rugăciunea noastră de cerere să fie lăsată în voia lui Dumnezeu. Așa S-a rugat Mîntuitorul în grădina Ghetsimani (Luca 22, 42) și așa am fost învățați să cerem și noi în Rugăciunea domnească (Matei 6, 10). „De multe ori rugîndu-mă — ne mărturisește Evagrie Monahul — am cerut să mi se împlinească ceea ce am socotit eu că este bine și am stăruit în cererea mea, silind fără judecată voia lui Dumnezeu ; nu am lăsat Lui să rînduiască ce știe El că este de folos. Dar primind, m-am întristat foarte pe urmă, fiindcă nu am cerut să se facă mai bine voia lui Dumnezeu. Că lucrul nu mi-a ieșit așa cum credeam“ [78].

---

76. „... orice vrem să cerem de la Dumnezeu, mai întîi trebuie să-l rugăm cu credință și apoi cu nădejde, ...“ *(Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe,* Iași, 1642, ..., p. 111).

77. Fericitul Augustin, *Cuvîntarea LXXX (De Oratione)*, apud G. Hameau, *Les plus beaux sermons de Saint Augustin,* vol. II, Paris, 1933, p. 43, 50.

78. *Cuvînt despre rugăciune,* în „Filocalia“, vol. I Sibiu, 1946, p. 82.

Prin Rugăciunea domnească adresată Tatălui ceresc, noi cerem pîinea noastră cea de toate zilele, sub întreitul ei aspect, adică : a) „hrana cea mai presus de fire a sufletului nostru, care este cuvîntul lui Dumnezeu, ... ca să ne ferească Dumnezeu să înfometăm după cuvîntul Său cel sfînt, adică după învățătura lui Hristos“ ; b) cea-laltă hrană a sufletului, adică „Împărtășirea cu Trupul și Sîngele lui Hristos“ ; c) „... toate cîte sînt trebuincioase ca să ne păstrăm viața în această lume, atît cele ce privesc hrana, cît și celelalte de care avem nevoie ca să trăim“ [79].

XVI. *Rugăciunea alungă ispitele și dobîndește darul pocăinței.* Fiind pavăză împotriva păcatului, rugăciunea alungă ispitele și mîntuiește sufletul aflat în primejdie. După cuvîntul de învățătură al Sfîntului Ioan Gură de Aur, „rugăciunea lucrează ca apa asupra focului ; este ca o ancoră de mîntuire pentru sufletul în primejdie să se înece“ [80].

Prin rugăciune cîștigăm și darul pocăinței și al întoarcerii la Dumnezeu. Fericitul Augustin († 430) ne încredințează că „cel ce se așterne la rugăciune pune capăt păcatului, iar cel ce pune capăt rugăciunii începe a păcătui“ [81].

Dar nu orice rugăciune alungă ispitele și dobîndește darul pocăinței, ci numai aceea care este „liberă nu numai de mînie, ci, în general, de orice tulburare sufletească...“ [81 bis]. Numai o rugă-ciune „pornită dintr-o conștiință curată izbăvește de moarte“ [82], adică duce la calea luminii, a vieții. În acest sens, părinții apostolici au povățuit pe creștinii epocii lor să nu se ducă „la rugăciune cu cuget rău“ [83], ca să poată dobîndi darul pocăinței.

XVII. *Semnul sfintei cruci trebuie să însoțească orice rugăciune a noastră.* După rînduiala statornicită din epoca apostolică, semnul sfintei cruci trebuie să însoțească orice rugăciune a noastră rostită cu glas tare sau în gînd. Tertulian († 240) mărturisea lumii greco-romane că toți creștinii din vremea sa „la fiecare pas și la fiecare faptă se însemnau ... cu semnul sfintei cruci“ [84]. Făcînd semnul sfintei cruci, noi mărturisim credința în Iisus Hristos, Cel răstignit pe cruce și înviat a treia zi după scripturi, și adeverim credința într-un Dumnezeu, în trei ipostase [85]. Dealtfel, rugăciunea însoțită de semnul sfintei cruci rămîne cel mai vădit act de mărturisire a credinței celei adevărate în Iisus Hristos [86].

---

79. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe,* p. 119-120.

80. *Omilia a doua despre Ana,* 5, Ed. M. Janin, vol. V, p. 500.

81. *Cuvîntarea a LXXX-a,* 7, apud G. Hameau, *op. cit.,* p. 49.

81. bis. Tertulian, *Despre Rugăciune,* p. 236.

82. Sfîntul Clement Romanul, *Către Corinteni (II),* în „Scrierile Părinților Apostolici“, vol. I. București, 1979, p. 102.

83. *Epistola zisă a lui Barnaba,* în „Scrierile Părinților Apostolici“, vol. I, București, 1979, p. 136.

84. *De Corona Militis,* c. 3, în „P. L.“, II, 99.

85. Vezi Dionisie Areopagitul, *Ierarhia bisericească,* cap. VI, 3, trad. Pr. C. Iordăchescu, Iași, 1932, p. 135.

86. „Rugîndu-ne ne mărturisim în Hristos“ (Tertulian, *Despre Rugăciune,* p. 237).

XVIII. *Rugăciunea poate fi însoțită de îngenuncheri și prosternări.* Urmînd cuvîntul de învățătură al părinților Bisericii preniceene, îngenuncherile și prosternările trebuie să însoțească orice rugăciune a noastră, ori „măcar la prima rugăciune cu care începem ziua, ... și în timpul posturilor și al privegherilor", pentru că „nici o rugăciune nu trebuie să se facă fără a sta în genunchi și fără celelalte forme de umilință. Căci nu numai că ne rugăm, dar Îi cerem iertare și-I aducem mulțumiri lui Dumnezeu, Domnul nostru" [87].

Sfinții Părinți ai Bisericii ne sfătuiesc să nu ne îngrijim de cantitatea și măsura stihurilor rugăciunii [88], ci mai mult decît acestea să iubim „în rugăciune mătăniile...[89], însoțite de îngenuncheri". După cuvîntul de învățătură al teologului rugăciunii — Origen († 254) — în îngenunchere este „simbolul omului care se smerește", de aceea „atunci cînd vrem să ne învinovățim de propriile păcate înaintea lui Dumnezeu trebuie să plecăm genunchii și să ne rugăm pentru a ne izbăvi de ele și pentru iertarea lor" [90].

Cu privire la zilele liturgice în care nu trebuie să îngenunchem la rugăciune, Tertulian ne informează că în Biserica primară exista „o varietate de reguli", dar, după „învățătura tradițională" pe care am primit-o, „... trebuie să ne abținem numai în ziua Duminicii Învierii, ... și în timpul Cincizecimii..." [91]. După cum se poate constata, în Biserica Africană nu se păstra vechiul obicei, confirmat ulterior de canonul 66 apostolic, care interzicea îngenuncherea și în ziua de sabat (sîmbăta).

XIX. *Rugăciunea poate fi însoțită de ridicarea mîinilor și de cîntare.* Încă din epoca apostolică, creștinii însoțeau actul rugăciunii propriu-zise prin ridicarea și întinderea mîinilor „în felul pătimirii Domnului" [92], și prin cîntare, așa după cum îi învățaseră Sfinții Apostoli. După cuvîntul de învățătură al unui apologet creștin, înălțarea mîinilor nu trebuie făcută ostentativ, ci cu umilință, iar „sunetele vocii" trebuie și ele stăpînite, pentru că Dumnezeu nu ascultă glasul, ci rugăciunea inimii noastre [93].

Rugăciunea cîntată este o rugăciune rostită cu glas tare. O

---

87. Tertulian, *op. cit.*, p. 243.

88. Sfîntul Isaac Sirul (sec. VI), ne spune : „Lasă cu totul cantitatea stihurilor și să nu te îngrijești de măsurile lor, sau de grija de a rosti stihurile ce țin de felurite rugăciunii ; și părăsește orice rostire din obișnuință și gîndește-te la ceea ce-ți spun ele..." *(Cuvinte despre sfintele nevoințe,* în „Filocalia", vol. X, București, 1981, p. 183).

89. Sfîntul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoințe,* p. 186 ; Cf. *Fapte IX, 40 ; Efeseni 3, 11-15 ; Filipeni 2, 20.*

90. *Despre Rugăciune,* p. 284.

91. Tertullianus, *Liber de Oratione,* prezentare și traducere de Pr. prof. N. Petrescu, în „Mitropolia Olteniei", XXIV (1972), nr. 1-2, p. 57.

92. Tertulian, *Despre Rugăciune,* p. 237.

93. „...Vom adresa lui Dumnezeu rugăciunile noastre cu modestie și umilință, cu mîinile ridicate, nu exagerat și ostentativ, ci măsurat și cuviincios, fără să ne înălțăm cu aroganță privirile... Se cuvine să fie stăpînite și sunetele vocii, căci de ce putere a gîtlejului ar fi nevoie, dacă rugăciunea ne-ar fi ascultată după tăria glasului ? Dumnezeu ne ascultă glasul — ne încredința Tertulian — cu inima, pe care o și vede" *(Despre rugăciune* p. 238).

astfel de rugăciune, făcută de mai mulți laolaltă, înduplecă pe Dumnezeu să fie mai îndurător rugăciunilor noastre (Matei 18, 19-20). Rugăciunea cîntată a fost practicată și de Mîntuitorul cu Sfinții Săi Apostoli (Matei 26, 30). Sfîntul Apostol Pavel îndemna pe coloseni să se deprindă și să se înțelepțească cu psalmi, laude și cîntări duhovnicești, „cîntînd întru inimile voastre Domnului“ (Coloseni 3, 16).

Sfîntul Niceta, episcopul de Remesiana, evidenția rostul și importanța rugăciunii prin laudă de cîntare, care este jertfă de „laudă duhovnicească“ și „jertfă duhovnicească“ [94].

XX. *Rugăciunea pentru cei răposați.* În conformitate cu învățătura ortodoxă, prin rugăciunea Bisericii mijlocim și pentru cei *aflați în iad* [95]. Biserica noastră ne îndeamnă să ne rugăm „... și pentru cei răposați, care au plecat din viața aceasta cu credință ortodoxă ; iarăși și pentru eretici și schismatici, ca să se întoarcă la dreapta credință înainte să părăsească viața aceasta“ [96].

XXI. *Rugăciunea trebuie să fie însoțită de post, milostenie și înfrînarea poftelor trupești.* Sfînta Scriptură ne spune că rugăciunea este bună „cu post și milostenie“ (Tobie 12, 8 ; Fapte 10, 4). Părinții apostolici confirmă și ei că rugăciunea trebuie să fie însoțită de post și milostenie, pentru a nu rămîne o formă seacă a unui ritual religios, colectiv sau individual. În această privință, Sfîntul Clement Romanul (sec. I-II) ne adevărește că „bună este, dar, milostenia, ca pocăință a păcatului ; mai bun este postul sau rugăciunea, iar milostenia mai bună decît amîndouă“ [97]. De aceea, „fericit este tot cel găsit desăvîrșit în acestea“, adică în tripticul faptelor creștinești — milostenie, post și rugăciune.

După cuvîntul de învățătură al apologetului Tertulian, „sacrificiul umilinței“, „înfrînarea cărnii“ și „ținerea posturilor“ recomandă „închinăciunile și întărește rugăciunile“, „deschide urechile lui Hristos Dumnezeu, alungă asprimea și cheamă blîndețea“ [98]. Același apologet al Bisericii primare — Tertulian — ne povățuiește că postul trebuie să „însoțească rugăciunile“ [99], dar, întotdeauna, să ne aducem aminte „de învățătura Domnului, prin care sîntem îndemnați să ne ascundem postul nostru...“ [100].

Rugăciunea făcută cu umilință, cu zdrobirea inimii, adică cu lăuntrică încredințare de slăbiciunea și nevrednicia noastră, se înfățișează la Dumnezeu cu sorți de izbîndă (Sirah 35, 18). „Nu pentru dreptățile noastre cădem înaintea Ta, rugîndu-ne — trebuie

---

94. *Despre folosul cîntării,* II, apud C. H. Turner, *Introduction and Text of the Psalmodiae Bono,* în „The Journal of Theological Studies“, vol. XXIV (1923), nr. 95, p. 233.

95. Vezi Pr. prof. Ioan Petreuță, *Eshatologia ortodoxă în comparație cu cea romano-catolică,* în „Studii Teologice“, III (1950), p. 225-346.

96. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe,* p. 88.

97. *Omilie numită a doua epistolă către Corinteni,* în „Scrierile Părinților Apostolici“, vol. I, București, 1979, p. 101.

98. Tertulian, *Despre răbdare (De Patientia),* în „Apologeți de limbă latină“, București, 1981, p. 183.

99. *Despre pocăință (De Penitentia),* în „Apologeți de limbă latină“, București, 1981, p. 218.

100. Tertullianus, *Liber de Oratione,* p. 53.

să rostim după cuvîntul de învățătură al profetului — ci pentru îndurările Tale cele multe, Doamne" (Daniel 9, 18). Rugăciunea trebuie deci făcută cu umilință, aidoma vameșului din Sfînta Scriptură.

XXII. *Rugăciunea nu trebuie însoțită de tristețe, pentru că ea procură o bucurie duhovnicească în Domnul.* Potrivit poruncii Mîntuitorului Hristos, starea de veselie, de bucurie duhovnicească, trebuie să însoțească pe orice creștin. „Bucurați-vă!", a fost primul cuvînt adresat de Mîntuitorul după învierea Sa (Matei 28, 9). Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă, zicînd: „Bucurați-vă pururea întru Domnul! Și iarăși zic: Bucurați-vă!" (Filipeni 4, 4) și „Rugați-vă neîncetat" (I Tesaloniceni 5, 17). Rugăciunea săvîrșită în această stare de bucurie adusă de Învierea Domnului are întotdeauna „har înaintea lui Dumnezeu și este bine primită de El" [101].

Pentru părinții apostolici, starea de tristețe și îndoială duce la întristarea și alungarea Duhului Sfînt. „Omul trist — ne spune Herma Păstorul — întristează Duhul Sfînt, care i-a fost dat vesel omului; apoi dacă întristează Duhul cel Sfînt, săvîrșește nelegiuire, că nu se roagă, nici nu se mărturisește lui Dumnezeu. Întotdeauna rugăciunea unui om trist nu are puterea să se urce la jertfelnicul lui Dumnezeu" [102]. Părinții apostolici au cerut creștinilor să se ferească și de păcatul mîniei, pentru că „dacă se amestecă mînia cu îndelunga-răbdare, îndelunga-răbdare se pîngărește și rugăciunea ei nu mai este bine primită de Dumnezeu" [103]. Cînd tristețea este amestecată cu rugăciunea, amestecul acesta nu îngăduie ca rugăciunea să se suie curată la jertfelnic. „Curăță-te, dar, de această tristețe — învăța Herma Păstorul, în secolul al II-lea — și vei trăi în Dumnezeu. Și vor trăi în Dumnezeu toți cîți aruncă de pe ei tristețea și îmbracă întreaga veselie" [104]. Așadar, și atunci cînd este impusă de duhovnic ca act de penitență, ca epitimie, rugăciunea trebuie să ne procure o bucurie duhovnicească în Domnul.

XXIII. *Rugăciunea trebuie să fie însoțită de muncă, de muncă cinstită.* Un creștin din Alexandria afirma pe la anul 70 că rugăciunea și munca sînt unicele căi sigure ale răscumpărării păcatelor. „Să-ți aduci aminte, ziua și noaptea, de ziua judecății — scria Apostolul Barnaba — și să cercetezi în fiecare zi, fie ostenindu-te prin cuvînt, mergînd la rugăciune și cugetînd să-ți mîntuiești, cu cuvînt de învățătură, sufletul tău, fie lucrînd cu mîinile tale pentru răscumpărarea păcatelor tale" [105]. În viața primilor creștini, rugăciunea nu a exclus deci starea de activitate, de muncă cinstită pentru binele personal și obștesc. Înseși faptele bune au fost considerate drept rezultatul concret al muncii depuse de creștinul respectiv. Rugăciunea lui Corneliu sutașul, bărbat drept și temător de Dumnezeu, însoțită de post și alte fapte bune a fost grabnic ascultată (Fapte 10, 38). Părinții Bisericii primare mărturisesc și ei că roadele rugăciunii sînt faptele bune. Sfîntul Ciprian ne încredințează că „rugă-

---

101. *Herma Păstorul*, p. 260.
102. *Ibidem.*
103. *Ibidem*, p. 252.
104. *Ibidem*, p. 260.
105. *Epistola zisă al lui Barnaba*, p. 136.

ciunea care n-are roadele ei nu poate fi vrednică de Dumnezeu, fiindcă nu este însoțită de fapte“ [106]. „Ajung repede la Dumnezeu — ne mărturisea același părinte — rugăciunile pe care le aduc în fața lui Dumnezeu faptele noastre bune“ [107]. Ajungînd la această stare de desăvîrșire, putem, într-adevăr, face din întreaga noastră viață „o neîntreruptă și mare rugăciune“, în care să „împreunăm rugăciunea cu fapta bună și fapta bună cu rugăciunea“. [108].

Referindu-se la obligația creștinului de a însoți rugăciunea cu munca, Tertulian ne îndeamnă „... chiar să prelungim ocupațiile noastre, ca nu cumva să dăm locul acesta diavolului“ [109]. Sfîntul Grigore de Nyssa († 395), face și precizarea că orice creștin are obligația să-și cîștige pîinea doar „... după dreptate...“ [110].

XXIV. *Rugăciunea obștească se aducea îndeosebi în zi de duminică, în biserică.* În epoca apostolică, rugăciunea euharistică, de mulțumire, se aducea îndeosebi în zi de duminică, în biserică [111]. Evhologhionul lui Serapion ne păstrează o rugăciune care se rostea înainte de citirea Sfintei Evanghelii, în zi de duminică, la Sfînta Liturghie. Această rugăciune se intitula εὐχὴ ὡρώτη κυριακῆς (Oratio prima duminicae) [112]. Tot în această zi de duminică se săvîrșea și Taina Hirotoniei în treapta de episcop, și se rosteau rugăciunile respective [113].

Deși comunitatea era prezentă la rugăciunile Sfintei Liturghii, preotul sau episcopul liturghisitor a fost întotdeauna săvîrșitorul de neînlocuit al actelor sacramentale. Împreună cu întreaga comunitate, liturghisitorul se ruga lui Dumnezeu să rămînă în adevărul revelat, să-i păzească pe preoți neprihăniți în aducerea jertfei nesîngeroase, să hărăzească pace conducătorilor popoarelor și roade în îmbelușugare pentru toți oamenii. Rugăciunea de mulțumire pentru primirea Sfintei Euharistii, pe care o rostea episcopul liturghisitor, rămîne o mărturie elocventă privind modul în care s-a rugat Biserica primară. „Stăpîne, Dumnezeule, ...Care asculți pe cei ce Te cheamă cu toată inima, Care știi și rugăciunile celor care tac — se adeverește în această rugăciune — Îți mulțumim că ne-ai învrednicit a ne împărtăși cu Sfintele Tale Taine, pe care ni le-ai dat spre deplina încredințare de cele ce bine știam, spre păstrarea pietății, spre iertarea păcatelor, că s-a chemat asupra noastră numele Hristosului Tău și ne-am unit cu Tine... Păstrează-ne în adevăr prin insuflarea Sfîntului Duh, cele ce nu știm descopere, împlinește lipsurile noastre, întărește cele ce știm. Pe preoți păzește-i neprihăniți

---

106. *Despre rugăciunea Domnească (De Dominica Oratione)*, p. 482.
107. *Ibidem*, p. 483.
108. Origen, *Despre Rugăciune*, p. 224.
109. *Liber de Oratione*, p. 57.
110. *Cele cinci cuvîntări despre Rugăciunea Domnească*, în „P. G.“, XLIV, 1173 B-1173 C.
111. Vezi *Învățătură a celor Doisprezece Apostoli*, în „Scrierile Părinților Apostolici“, București, 1979, p. 31 ; Sfîntul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, în „Scrierile ...“, București, 1979, p. 39.
112. *Sacramentarium Serapionis*, în „Didascalia et Constitutiones Apostolorum“, tom. II, Ed. Fr. Funk, Paderborne, 1905, p. 159.
113. *Constitutiones Ecclesiae Aegypticae*, în „Didascalia et Constitutiones...“, p. 78, 98.

în cultul Tău, pe conducători păstrează-i în pace, pe dregători în dreptate, văzduhurile în bună stare, roadele în îmbelșugare, lumea în pronia Ta cea atotputernică... Păstrează pe cei în feciorie, pe cei în căsătorie păzește-i în credință, pe cei în curățenie întărește-i“ [114].

XXV. *Creștinii trebuie să aducă jertfe de rugăciune pentru întreaga Biserică.* Încă de la începuturile organizării Bisericii, creștinii au avut conștiința ecumenicității și unității lor, și s-au rugat stăruitor Mîntuitorului Hristos pentru păstrarea acestei unități ecleziale. După mărturia Sfîntului Clement Romanul (sec. I-II), protocreștinii Bisericii din Ierusalim aduceau „jertfe de rugăciune“ [115] și făceau „stăruitoare rugăciuni și cereri, ca, Creatorul tuturor lucrurilor să păstreze numărul cel socotit al aleșilor Lui din întreaga lume, prin iubitul Lui Fiu, Iisus Hristos, prin Care ne-a chemat de la întuneric la lumină“ [116]. Comentînd Rugăciunea domnească, Sfîntul Ciprian († 258) mărturisea că „înainte de toate, Învățătorul păcii și Propovăduitorul unității n-a voit să se facă rugăciunea de fiecare în mod particular, numai pentru sine... Rugăciunea noastră este publică și comună și, cînd ne rugăm, nu ne rugăm numai pentru unul, ci pentru tot poporul, fiindcă tot poporul formăm o unitate“ [117]. Creștinii vremurilor noastre au deci datoria să se roage stăruitor pentru refacerea unității creștine, pentru păstrarea duhului ecumenist [118].

XXVI. *Rugăciunea obștească este dătătoare de har numai atunci cînd este făcută, în numele lui Hristos și al Bisericii Sale, de către preoții lui Hristos.* Cei care s-au despărțit de Hristos și de Evanghelia Lui, de Biserica Ortodoxă căreia i s-a încredințat spre păstrare și propovăduire tezaurul credinței apostolice, nu se împărtășește de harul rugăciunii, chiar dacă o săvîrșesc în numele Său. Adeverind această realitate, Sfîntul Ciprian spune: „Să nu înșele cineva printr-o răstălmăcire deșartă cuvîntul Domnului: Oriunde vor fi doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu cu ei. Interpreți falși și stricători ai Evangheliei rețin ce este secundar și trec ceea ce este principal, își amintesc de unele părți, iar altele intenționat le uită: precum sînt rupți de Biserică, așa schimbă adevărul la fiecare verset biblic“ [119]. După mărturia aceluiași părinte al Bisericii primare, prin cuvintele „dacă doi se vor uni pe pămînt“, Domnul Iisus Hristos a arătat „că harul divin se atribuie nu multora, ci celor uniți care-l cer“. Punînd „la bază unirea ca premisă a păcii, ne-a învățat — adeverea același părinte al unității creștine — să fim uniți prin puterea credinței. Dar cum poate să fie unit cu cineva cel ce nu se unește cu însuși trupul Bisericii și cu frăția universală? — întreabă și astăzi Sfîntul Ciprian pe frații creștini

---

114. *Scrierile Părinților Apostolici dimpreună cu Așezămintele și Canoanele Apostolice,* trad. Pr. prof. I. Mihălcescu, Chișinău, 1928, p. 248.
115. Sfîntul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni,* p. 67.
116. *Ibidem,* p. 76.
117. *Despre Rugăciunea Domnească (De Dominica Oratione),* p. 467.
118. Vezi Ștefano Virgulin, *Settimana di preghiere per l'unità dei cristiani 1982,* în „Unitas“, XXXVI (1981), nr. 4, p. 241-247.
119. *Despre Unitatea Bisericii Ecumenice (De Catholicae Ecclesiae Unitate),* în „Apologeți de limbă latină“, București, 1981, p. 442.

separați de Biserica Ortodoxă. Cum pot să se adune doi sau trei în numele lui Hristos — li se adresează același părinte al Bisericii primare — cînd aceștia se separă de Hristos și de Evanghelia Lui? Nu noi ne-am despărțit de ei — adevereşte pentru veacuri Sfîntul Ciprian —, ci ei s-au despărțit de noi și de aceea s-au născut ereziile și schismele, de aceea s-au făcut diverse bisericuțe, pentru că ei au părăsit principiul și originea adevărului“ [120]. Așadar, în textul de la Matei 18, 20, Domnul Hristos „vorbește despre Biserica Sa și despre cei ce sînt în Biserică“ [121], și nu despre cei aflați în afara Bisericii instituită de El, pentru că „nu desparte pe oameni de Biserică Cel ce a făcut Biserica, ci reproșînd celor vicleni răzbunarea și recomandînd celor credincioși pacea, arată cu propriile Sale cuvinte că El este mai degrabă cu doi sau trei care se roagă uniți în același cuget, decît cu mai mulți, dar dezbinați, și că se poate obține mai mult prin rugăciunea unită a celor puțini, decît prin ruga gîlcevitoare a multora“ [122].

În conformitate cu rînduiala apostolică, rugăciunea liturgică se face de către preoții Bisericii, împreună cu întreaga obște creștină. Jertfa duhovnicească, adică rugăciunea, este bine primită la Sfîntul Altar numai dacă se face de către preoții Bisericii, care-și revendică o succesiune apostolică. Cei care s-au despărțit de preoții Bisericii Ortodoxe, ridicînd altare separate, răstălmăcind și textul de la Matei 18, 20 — în virtutea căruia Hristos ar fi și cu ei dacă sînt doi sau trei adunați în numele Lui — sînt în afară de Biserică. Adeverind această realitate, Sfîntul Ciprian ne spune: „Ce sacrificii cred că aduc dușmanii preoților? Cînd s-au adunat împreună, cred ei că sînt cu Hristos dacă se adună în afara Bisericii lui Hristos?“ [123]. Același Sfînt Părinte ne adeverea că „... nu poate fi martir cel ce nu este cu Biserica“ [124].

După îndemnul și povața Sfinților Părinți ai Bisericii primare, creștinii sînt datori să nu uite „respectul și disciplina“ [125], pe care le datorează preoților, atunci cînd se află în Biserică la rugăciunea liturgică.

Creștinii sînt sfătuiți de Sfîntul Ciprian să nu facă „rugăciuni pretutindeni, cu cuvinte nepotrivite“, ci să se adreseze lui Dumnezeu „cu smerenie, nu cu glas zgomotos“ [126].

XXVII. *Nu ne putem ruga lui Dumnezeu pentru iertare, dacă noi nu iertăm pe aproapele nostru.* Psalmistul ne spune că rugăciunea celui care nu iartă pe aproapele său se preface în păcat (Psalmul 108, 7). În Rugăciunea domnească, pe care fiecare dintre noi o rostim, cerem Părintelui ceresc iertarea păcatelor, adeverind că „și noi iertăm greșiților noștri“. De aceea, cel care nu este în stare să ierte aproapelui său, să nu se încumete a cere iertare la Tatăl ceresc. În această privință, Sfîntul Grigore de Nyssa ne învață că, ori de cîte ori „...cerem milostivire și iertare, trebuie să fim

---

120. *Ibidem.*
121. *Ibidem.*
122. *Ibidem,* p. 443.
123. *Ibidem.*
124. *Ibidem,* p. 444.
125. Sfîntul Ciprian, *Despre Rugăciunea Domnească,* p. 465.
126. *Ibidem,* p. 465-466.

încredințați prin conștiința noastră că viața ne dă dreptul la aceasta, putînd zice : precum și noi iertăm greșiților noștri“ [127]. Nu putem deci cere iertare de la Dumnezeu dacă nu uităm relele pricinuite de vrăjmașii noștri, pentru că doar „uitarea răului este culmea desăvîrșirii“ [128].

Rugăciunea, ca jertfă desăvîrșită și bine plăcută lui Dumnezeu, presupune deci o stare de vrednicie morală din partea celui care o aduce lui Dumnezeu [129]. Fără această vrednicie morală, care ne dă posibilitatea să iertăm aproapelui nostru, rugăciunea noastră nu este o jertfă, ci rămîne doar o cerere, o mulțumire sau o simplă prosternare în fața lui Dumnezeu în care ne mărturisim păcatele. Această vrednicie se impune cu atît mai mult celui care aduce lui Dumnezeu rugăciunea euharistică, adică episcopului sau preotului liturghisitor, pentru că „...pe păcătoși Dumnezeu nu-i ascultă“ (Ioan 20, 31).

XXVIII. *Rugăciunea este cel mai potrivit mijloc de a birui ispitele*. Mîntuitorul ne îndeamnă să ne rugăm, ca să nu cădem „în ispită“ (Luca 22, 4) și să putem sta împotriva diavolului (Iacob 4, 7; I Petru 5, 8).

Cuviosul părinte Marcu Ascetul ne încredințează că „cel ce vrea să biruiască ispitele fără rugăciune și răbdare, nu le va putea depărta de la sine, ci mai tare se va încîlci în ele“ [129 bis].

XXIX. *Trebuie să ne rugăm pentru omul păcătos și nu pentru păcatele sale de moarte dacă acesta nu voiește să fie iertat*. După cuvîntul Apostolului, nu trebuie să ne rugăm pentru păcatele de moarte — dacă cel ce a săvîrșit asemenea păcate nu voiește să fie iertat — ci pentru omul păcătos. Sfîntul Apostol Ioan ne spune că „este păcat spre moarte ...și este păcat nu spre moarte“ (I Ioan 5, 16-19). Din aceste cuvinte înțelegem că sînt păcate grele sau de moarte și păcate ușoare, sau care pot fi iertate. Pricina neiertării păcatelor grele stă în îndărătnicia omului de a se pocăi, de a se ruga. Cel ce săvîrșește astfel de păcate de moarte nu primește iertarea, fiindcă nu voiește să fie iertat și nu voiește să asculte de poruncile lui Dumnezeu. Dacă însă, un astfel de vinovat se căiește din adîncul inimii și, hotărît să nu mai păcătuiască, cere îndurarea lui Dumnezeu, atunci prin Sfînta Taină a Pocăinței, el va putea primi iertare, căci nu este păcat, oricît de greu ar fi el, care să covîrșească bunătatea și dragostea de oameni a lui Dumnezeu. Trebuie deci să ne rugăm lui Dumnezeu „să ne dea iertare pentru păcatele noastre

---

127. Sfîntul Grigore de Nyssa, *Cele cinci cuvîntări despre Rugăciunea Domnească*, în „P. G.“, XLIV, 1192 B.

128. Origen, *Despre Rugăciune*, p. 219.

129. „... Rugăciunile și euharistiile, care se aduc de cei vrednici, sînt singurele jertfe desăvîrșite și bineplăcute lui Dumnezeu, căci numai pe acestea au primit poruncă să le aducă și creștinii, chiar în timpul în care ei fac comemorarea Patimii pe care a suferit-o Fiul lui Dumnezeu pentru ei“ (Sfîntul Iustin, *Dialogul cu iudeul Trifon*, în „Părinți și Scriitori Bisericești“, vol. II, București, 1980, p. 229).

129 bis. *Filocalia*, vol. I, Sibiu, 1946, p. 249.

mai ales pentru acelea pe care le-am săvîrșit după Sfîntul Botez, fie că ele sînt de moarte, fie că nu“ [130].

După cum se știe, în Vechiul Testament, preoții nu puteau aduce jertfe pentru unele păcate, nici ardere de tot pentru adulter sau ucidere premeditată, sau pentru altă greșeală mai mare, sau jertfă de expiere pentru păcate grele (Levitic 4, 2 ; Regi 2, 25). În Noul Testament, „...Apostolii și preoții, care sînt urmașii Apostolilor, ca unii care au primit alături de Marele Preot îndrumarea dumnezeiască, știu, fiind luminați de Duhul Sfînt, pentru ce fel de păcate trebuie aduse jertfe, cînd și în ce chip, după cum tot ei cunosc și pentru care nu sînt de adus...“ [131].

Plecînd de la mărturia versetului 16 din epistola I Ioan, capitolul 5, Origen afirma că preotul nu poate ierta păcatele de moarte prin rugăciunile sale, dacă cel ce a săvîrșit asemenea păcate nu dorește să fie iertat. „Nu știu cum unii își arogă ceea ce depășește demnitatea preoțească — afirma Origen — lăudîndu-se, fără să cunoască temeinic știința preoțească, că sînt în stare să ierte idolatria, adulterul și desfrîul, ca și cum rugăciunea făcută pentru cei care au îndrăznit astfel de fapte ar șterge înseși aceste păcate de moarte“ [132]. După cuvîntul de învățătură al Sfîntului Petru Damaschinul (sec. XI), pentru cei păcătoși trebuie să plîngem „ca pentru niște pierduți, cum au făcut Domnul și Apostolii, iar pentru cei credincioși să ne rugăm și să lucrăm“ [133].

XXX. *O teologie a rugăciunii se poate face doar în lumina tradiției Bisericii primare, în temeiul căreia pot fi combătute și învățăturile greșite despre aceasta. O teologie românească a rugăciunii.* Cea mai veche și cea mai temeinică tălmăcire de limbă greacă a rugăciunii creștine în general, și a Rugăciunii domnești în special, rămîne tratatul lui Origen, intitulat „Despre rugăciune“. Prin acest tratat, scris între anii 232-234, marele teolog alexandrin a elaborat o teologie a rugăciunii în lumina tradiției apostolice. Teologhisind despre rugăciune, Origen a combătut pe epicurienii, stoicii și scepticii vremii sale, care afirmau că, în baza determinismului universal și al prestiinței lui Dumnezeu, rugăciunea este fără rost. În același tratat, Origen a evidențiat legătura dintre libertatea omului și Dumnezeu, care se stabilește prin rugăciune, în urma căreia devenim **participanți la viața harică.**

La poporul român dreptcredincios, rugăciunea — și în general spiritualitatea filocalică — au fost o realitate permanentă, datorită genezei și existenței sale specifice [134].

Sfîntul Niceta de Remesiana — cel care a făcut să răsune pe pămîntul românesc cîntări de laudă lui Dumnezeu, încă de la sfîrșitul secolului al IV-lea — povățuia ca rugăciunea în comun să se facă după rînduiala tipiconală stabilită de Biserică. „Cînd se cîntă,

---

130. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe,* p. 120-121.
131. Origen, *Despre Rugăciune,* p. 271.
132. *Ibidem.*
133. *Învățături duhovnicești,* în „Filocalia“, vol. V, București, 1976, p. 249.
134. Vezi Pr. prof. D. Stăniloae, *Isihaștii și sihaștrii și rugăciunea lui Iisus în tradiția ortodoxiei românești,* în „Filocalia“, vol. VIII, București, 1979, p. 556.

toți să cînte; cînd se roagă, — afirma Sfîntul Părinte — toți să se roage ; cînd se citește să se facă liniște ca să se audă la fel de către toți ceea ce citește cititul, nu altul rugîndu-se cu voce tare să facă zgomot... E timp de rugăciune cînd ne rugăm cu toții, dar e și timp oricînd vrei. De cîte ori vrei să te rogi în particular, fă rugăciune (obtentu oratione), ca să nu pierzi cetirea, fiindcă nu totdeauna poți avea la îndemînă aceasta, pe cînd rugăciunea stă la dispoziția oricui. Să nu socotești că se naște un folos mic din ascultarea citirii sfinte. Într-adevăr, rugăciunea aceasta — conchidea Sfîntul Părinte — este mai roditoare, deoarece mintea fiind hrănită cu o lectură recentă, merge pe imaginea lucrurilor dumnezeiești pe care le-a auzit de curînd“ [135].

Tradiția românească sihăstrească ne-a lăsat pagini de o aleasă frumusețe duhovnicească. În paginile acestei literaturi găsim povățuiri și despre modul cum trebuie să ne rugăm. Prea cuviosul schimonah Vasile de la Poiana Mărului din Țara Românească povățuia pe ucenicii săi să nu rămînă doar la „rugăciunea cea din afară“, „adică numai la citirea și cîntarea psalmilor, a troparelor și a canoanelor“, ci să urce „la treapta lucrării celei cu mintea“ [136]. Purtător al aceleiași spiritualități filocalice, ieroschimonahul Iosif, duhovnicul Mănăstirii Văratec, îndemna ca, și atunci cînd rostim rugăciunea, „tot să umbrim cu mintea peste prestolul inimii“ [137].

Concluzii. După cum s-a putut constata, părinții apostolici, apologeții și teologii de seamă ai Bisericii Ortodoxe s-au preocupat și de pravila rugăciunii, acest „oxigen spiritual al vieții duhovnicești“ [138]. Ei au comentat Rugăciunea domnească, au interpretat și explicat textele biblice despre rugăciune și au dat îndrumări prețioase privind modul cum trebuie să ne rugăm. Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe au elaborat, în temeiul acestei mărturii, o adevărată teologie a rugăciunii. În lucrările lor teologice, creștinii tuturor veacurilor vor găsi mărturii prețioase privind pravila rugăciunii, adică a însăși ființei cultului creștin.

Mărturiile Bisericii Ortodoxe despre rugăciune rămîn pentru noi, cei de astăzi, o pravilă pe care trebuie să o cunoaștem și să o îndeplinim.

Pr. asist. dr. N. V. DURĂ

---

135. Sfîntul Niceta de Remesiana, *Despre folosul cîntării,* XIII-XIV, apud C. H. Turner, Introduction..., p. 240-241 ; Cf. Mag. Ștefan C. Alexe, *Foloasele cîntării bisericești în comun după sfîntul Niceta de Remesiana,* în „Biserica Ortodoxă Română“, LXXV (1957), nr. 1-2, p. 178.

136. *Cuvînt înainte sau călăuză,* în „Filocalia“, vol. VIII, București, 1979, p. 588.

137. *Tipicul sfintei rugăciuni cea cu mintea, precum de la părintele Iosif s-a primit. Scris la 1810,* în „Filocalia“, vol. VIII, p. 609.

138. Diac. prof. O. Bucevschi, *Iisus Hristos în viața duhovnicească,* în „Studii Teologice“, VII (1955), nr. 7-8, p. 515.

Pe tărîm pastoral

„FACEȚI-MI BUCURIA DEPLINĂ...“

† *TEOCTIST*
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

Unitatea de credință este o chemare pe care Domnul nostru Iisus Hristos ne-a lăsat-o, testamentar, cînd S-a rugat pentru Sfinții Apostoli și „pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvîntul lor, ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis“ (Ioan 17, 20-21). În vremea noastră această chemare se face tot mai adînc auzită și slujită, cu dragoste, pentru a se ajunge la adevăr, de către Bisericile și Confesiunile creștine în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al altor organisme creștine internaționale. Și, cu bucurie subliniem aici, că Biserica Ortodoxă Română, căreia unitatea de credință îi este scumpă, precum omului lumina ochilor, a adus și aduce o contribuție de seamă în vederea apropierii între Biserici și mai ales a refacerii unității mărturisirii de credință, ea însăși chezășie a unității spirituale a credincioșilor și mărturie de netăgăduit pentru unitatea vieții creștine și a vieții bisericești. În Biserici, într-adevăr, domină astăzi „un spirit nou de a înțelege dragostea între frații de credință. Orice creștin este convins că nu va putea avea loc o unire, dacă nu există mai întîi o unitate de credință și sinceritatea indispensabilă acestei unități“.

O astfel de unitate slujește Biserica noastră strămoșească și numai pe o astfel de cale se poate îndrepta către unire. Așa a făcut întotdeauna. A purtat răni pe trupul ei prin smulgerea, uneori cu de-a sila, alteori prin viclesug, a unor fii credincioși. I-a privit în continuare, cu durere de mamă, ca fii ai ei; i-a așteptat și mulți s-au reîntors acolo unde îi cheamă și glasul strămoșilor. De aceea, ea îndeamnă, stăruitor, pe cei ce s-au despărțit, să revină la sînurile ei pentru a preamări pe Dumnezeu în plinătatea adevărului și deplinătatea comuniunii.

Ca Biserică păstrătoare a întregului tezaur de credință, Biserica noastră Ortodoxă are convingerea că fiii ei dreptcredincioși stăruie „în învățătura apostolilor și în împărtășire, în frîngerea pîinii și în rugăciuni“ (Fapte 2, 42) și, mai ales, că de-a lungul veacurilor au stat „neclintiți“ și au ținut „predaniile pe care le-au învățat, fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră“ (II Tesaloniceni 2, 15). Totodată, fiind Biserică ce a odrăslit prin propoveduire și mirun-

gere apostolică, ea trăiește tainic legătura cu părinții și cu toți cei ce, dreapta credință mărturisind, s-au mutat către Domnul, spre a fi mădulare ale Bisericii triumfătoare. Pe temeiul acestei comuniuni ea face să rodească îndemnul Sfîntului Apostol Pavel, cînd scrie: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu; priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința" (Evrei 13, 7).

Adorarea Persoanelor Sfintei Treimi, supracinstirea Maicii Domnului, ca „ceea ce este mai cinstită decît Heruvimii și mai preamărită decît Serafimii", cinstirea Sfinților, a Sfinților Îngeri și a Sfintei Cruci sînt pentru fiii Bisericii noastre adevăruri de credință. De trăirea acestor adevăruri depinde și revărsarea harului Sfîntului Duh în Biserică prin Sfintele Taine care ne ajută să dobîndim mîntuirea.

Mărturisirea de credință ortodoxă cuprinde aceste adevăruri împreună cu toate celelalte, iar cînd fiii ei le primesc și le trăiesc în toată adîncimea lor, sufletele lor se înalță și chipul Bisericii se împodobește. Păstrarea unității de credință este în același timp îndatorire creștină și de simțire românească, patriotică. Românii, care dintotdeauna au năzuit să fie una, și-au văzut visul împlinit. Sîntem cu toții în unitate și unire, cînd ne desfășurăm activitatea pe tărîm patriotic.

Dorința noastră este să fim una și în credință, să cristalizăm unitatea spirituală prin păstrarea uneia și aceleiași mărturisiri de credință. Purtîndu-i în rugăciuni, ca fii ai Bisericii noastre drept-măritoare, pe cei ce din anumite pricini s-au rupt de trunchiul ei sănătos și viguros, îi încredințăm că, revenind la sînul Bisericii, ei vor fi „fii adevărați", știind că doar acei care sînt „fără de certare de care toți au parte" sînt „fii nelegitimi" (Evrei 12, 8). Nimeni nu trebuie să se izoleze, ci dimpotrivă, să-și sporească strădaniile pentru a vieții în sînul Bisericii celei adevărate, Biserica noastră Ortodoxă și pentru a da înfățișarea unității spirituale a credincioșilor, care este și o chezășie a unității de neam. Să fim statornici în credință, știind că statornicia *„e tăria biruinței noastre în istorie, care e tăria ce a dat poporului nostru puterea să învingă toate vitregiile vremurilor". Cunoscînd aceste adevăruri și „avînd împrejurul nostru atîta nor de mărturii, să lepădăm orice povară și păcatul ce grabnic ne împresoară și să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înainte, cu ochii ațintiți asupra lui Hristos, începătorul și plinitorul credinței" (Evrei 12, 1-2), pentru a da viață testamentului Său, acela „ca toți să fie una" (Ioan 17, 21).*

„URMAȚI-MĂ . . .“

Părintele Laurențiu Popovici, parohul bisericii Nicorița din Iași, a exprimat — în numele dumneavoastră — sentimente și gînduri care sînt firești oricărui început de an nou. Pentru fiecare dintre noi, ca dealtfel pentru fiecare om, începutul unui nou an aduce cu sine un întreg noian de năzuințe, preocupări și gînduri de viitor. Aduce în suflete o înviorare, o înnoire a tuturor năzuințelor de mai bine, sădindu-ne încrederea că toate nădejdile de bine se vor împlini. Pentru slujitorii și credincioșii Bisericii noastre dreptslăvitoare, pe lîngă specificul sărbătoresc, acest moment de cumpănă dintre ani este și un popas binevenit de bilanț sufletesc a ceea ce am năzuit și ce am izbutit să realizăm din tot ceea ce Biserica noastră ne îndrumează a face spre sporul nostru duhovnicesc și cel obștesc.

Dacă pe fiecare tărîm de activitate, începutul noului an prilejuiește o însumare și un angajament în același timp pentru mai bine și mai mult, această situație este valabilă și pe tărîmul slujirii strămoșești, atît de cuprinzător și atît de frumos pentru cel ce a primit „acest odor“ al preoției în clipa hirotoniei. La năzuința de împlinire a acestei chemări sfinte rostite neîncetat de către Însuși Mîntuitorul fiecăruia dintre noi: „Urmează-Mă“ (Ioan 1, 43). Ca și primii Apostoli care L-au urmat atunci, preotul, prin harul dobîndit, devine făptură nouă. Iar dacă „cineva în Hristos este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi“ (II Corinteni 5, 17). Slujirea noastră în acest sens trebuie să poarte această permanentă înnoire. Toate năzuințele noastre trebuie să fie puse în slujba acesteia, deoarece din această înnoire izvorăște continuu rîvna pastorală, înțelepciunea și stăruința în a fi folositor credincioșilor încredințați și binelui comun.

Năzuind către „înnoirea vieții“ (Romani 6, 4), putem spune că popasul de acum, legat de chemarea noastră la Altarul străbun și legat, de asemenea, de felul în care împlinim această chemare, depășește granițele timpului și ale spațiului, deschizînd, an de an, noi și noi orizonturi de strădanii. De aici, din realitățile în care ne aflăm, de pe această bază în care Biserica cea văzută și-a adîncit temeliile învățăturii ei, lucrarea noastră pururea înviorată de Duhul Sfînt ne îndreaptă către tărîmul veșniciei. Înnoirea pentru noi însemnînd tocmai această necontenită depășire a limitelor vieții și a deschiderii acesteia spre Dumnezeu, adică îmbogățirea și înfrumusețarea ei cu toate strălucirile și luminile unei existențe dinamice și creatoare, a unei existențe străbătute de Luminile dumnezeiești.

Pornim de la adevărul — în veci neuitat — că sîntem ca și strămoșii noștri, odrasle ale Bisericii dreptslăvitoare și fii ai neamului nostru, înscriși în spațiul și temporalitatea acestei vetre străbune în care ei, înaintașii noștri „au urmat“, de-a lungul celor aproape două mii de ani, „calea cea nouă și vie“, înnoită de Fiul lui Dumnezeu cel întrupat (Evrei 10, 20). Aflîndu-ne pe acest drum, trebuie să și umblăm întru „înnoirea Duhului Sfînt“ (Tit 3, 5),

pentru a ajunge astfel la starea de părtași ai „dumnezeiești firi" (II Petru 1, 4). Pentru aceasta viața noastră însăși trebuie să fie o reală participare la „noutatea" adusă de Iisus în lume, prin întruparea Sa — cum spune Sfîntul Ioan Damaschin. În aceste momente de sfîrșit și început de an, de astfel de gînduri trebuie să fie stăpînit cugetul unui slujitor al Bisericii noastre strămoșești: care este agonisita urmării lui Hristos, ce a izbutit el să înfăptuiască pentru păstrarea dreptei credințe, pentru Biserică și înălțarea neamului, care este tăria hotărîrii lui de a deveni cu adevărat „lumina lumii și sarea pămîntului" (Matei 5, 13, 14), acea lumină spre înnoirea vieții sale și a celor din jurul său ?!

În cuprinsul larg al noțiunii de înnoire aflăm strălucind darurile Duhului Sfînt (Galateni 5, 22-23), fără de care lucrarea preotului rămîne zadarnică. Între acestea, un loc aparte îl are pacea, atît de des întîlnită în spusele Mîntuitorului Hristos, atît de nelipsită apoi din scrierile Sfinților Apostoli și ale Sfinților Părinți. Tocmai ceea ce întreaga lume nădăjduiește să covîrșească în noul an. Sfîntul Apostol Pavel spune că „Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos și Care ne-a dat nouă slujirea împăcării" (II Corinteni 5, 18), pe acest cuvînt al împăcării, al slujirii păcii, l-a pus în noi. Ca slujitori ai păcii, ai împăcării între Dumnezeu și oameni, și ai sălășluirii păcii între oameni, mai ales în aceste clipe de adevărată „cumpănă" între existența și neexistența lumii — căci 1984 apare un an decisiv —, trebuie să-i închinăm acestei strădanii rugăciuni, însoțite de acțiuni și hotărîri din ce în ce mai ferme. Într-o asemenea stare de lucruri, creată de excesiva înarmare din ultimul timp al anului trecut, ca și amplasarea de rachete în Europa, cugetul unui slujitor al Bisericii noastre dreptslăvitoare nu poate fi altul decît acela al întregului nostru popor: grabnica înțelegere pentru distrugerea acestora și pentru asigurarea vieții și a întregii existențe pe pămînt. La aceasta trebuie să-și aducă, mai mult ca oricînd, întreaga lor contribuție și slujitorii Bisericii noastre și ai tuturor Cultelor din țara noastră și din întreaga lume. Acest fapt presupune necurmată frămîntare și hotărîtă angajare plină de responsabilitate din partea oricărui om și, cu atît mai mult, din partea unui slujitor al Bisericii strămoșești.

Ca slujitori ai păcii, ai vieții și înnoirii acesteia hărăzite de Dumnezeu, Creatorul ei, cunoaștem că viața nu poate fi, și nu trebuie să fie umbrită, nici de norii păcatului și nici de norii ucigători ai armelor nucleare. Primejdia lor catastrofală aruncă omenirea în întunericul și umbra morții (Matei 4, 16), sub a cărei frică și amenințare trăiesc popoarele din țările unde a început amplasarea rachetelor. Fiecare fiu al Bisericii, credincios sau slujitor, să ne gîndim, acum la început de an, atît la soarta tragică a omenirii, cît și la datoria sfîntă de a sprijini inițiativele poporului român pentru pace și dezarmare. Potrivit cu învățătura noastră sfîntă, toți trebuie să participăm la dăltuirea propriului nostru chip sufletesc și, de asemenea, a omului care permanent înnoiește viața și se înnoiește pe sine pentru viața celor din jurul său de la o zi la alta.

După cum însăși societatea noastră depune stăruință pentru modelarea unui om nou, al muncii, păcii și binelui, și Bise-

rica este chemată să-și aducă partea sa specifică de contribuție, prin lucrarea preoților și credincioșilor, prin trăirea tezaurului de credință nemuritoare, izvor de înnoire și desăvîrșire. Dacă anul 1984 este un an decisiv în apărarea dreptului la viață al omenirii, înseamnă că acest lucru implică și responsabilitatea slujitorilor „Domnului vieții" în apărarea existenței și în formarea unei lumi mai drepte și mai bune.

Bisericile și Cultele creștine și necreștine din lume, în întrunirile lor la diferite nivele, își fac tot mai auzite glasurile pentru pace și tot mai fermă împotrivirea față de cursa înarmărilor. Ce pot și ce se cade să fac pentru mai binele omului, pentru viața lui, pentru fericirea omenirii, a harnicului nostru popor, trebuie să fie întrebarea fiecăruia dintre noi. Dacă pînă acum mai mult s-a vorbit despre pacea și viața lumii, iată că a venit vremea cînd este stringentă nevoia de a se acționa, cu toată hotărîrea, pentru transformarea cuvintelor în acțiuni și fapte. Sfîntul Ioan ne arată în prologul Evangheliei: „Și Cuvîntul S-a făcut Trup" (1, 14). Credința noastră în întruparea Cuvîntului este în primul rînd viața plenară, caracterizată de dinamismul faptelor ce dau plenitudine și sens gîndirii. Noi sîntem slujitorii Cuvîntului întrupat, împlinit sub ochii noștri, căci „am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr" (Ioan 1, 14). Pe acesta Îl vestim, dînd mărturie cu viața și cu faptele noastre. Acestea să ne definească și nu cuvintele, pentru că ele numai vor fi în stare să convingă pe cei din jurul nostru despre sfințenia și actualitatea chemării noastre preoțești. De această responsabilitate să fim pătrunși în fiecare clipă pe drumul urmării lui Hristos.

Viața ne încredințează de prioritatea faptei, a întrupării virtuților nobile și folositoare. Este atît de limpede că oricît de frumoase ar fi vorbele ele nu pot întrece valoarea și însemnătatea faptelor în a convinge că viața este bunul cel mai sfînt, pe care ni l-a dat Dumnezeu și pe care trebuie să-l apărăm cu orice preț. Din faptele noastre trebuie să se vădească dreptatea cauzei pe care o slujim, încît vorbele noastre să nu fie „aramă sunătoare" (I Corinteni 13, 1). „Arată-mi credința ta fără fapte și eu îți voi arăta din faptele mele, credința mea" (Iacob 2, 18). Faptele sînt cea mai concretă expresie a dragostei cu care slujim lui Dumnezeu și oamenilor, a dăruirii și jertfelniciei cu care ne împlinim urmarea lui Hristos. Din marea Sa iubire, a dat Dumnezeu pe Unicul Său Fiu să moară pentru noi, ca astfel lumea viață să aibă și încă din belșug (Ioan 10, 10). Tot din dragostea Sa față de noi ne-a rînduit Sfîntul Duh în această slujire a Dumnezeului păcii și vieții, deoarece „nimeni nu-și ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu" (Evrei 5, 4).

Cred că nu se găsesc cuvinte mai potrivite pentru programul fiecăruia de slujire pastorală ca întrebarea lui Iisus: „Cine, oare, este slujitorul credincios și înțelept" (Matei 24, 45)? Cel al faptelor iubirii, al credinței lucrătoare prin iubire (Galateni 5, 6), sau cel al vorbelor este slujitorul adevărat? Doresc să meditați cu toții asupra acestui fapt și să judecați cu toată maturitatea responsabili-

tății asupra chemării preoțești, a rolului pe care-l avem în mijlocul credincioșilor, atît de îndatoritori față de Biserică și de slujitorul ei.

Cînd întregul nostru popor pășește hotărît pe calea înnoirilor, a înfăptuirilor epocale, cum am putea noi să nu fim părtași muncii sale avîntate? Înnoire pentru noi, care-L slujim pe Mîntuitorul Iisus Hristos, înseamnă împăcare, bunăînțelegere, pace și unitate. Faptele noastre sînt dovada împărtășirii năzuințelor poporului, a sprijinului nostru responsabil și activ. Ele vădesc atitudinea noastră pozitivă și plină de angajare. Din păcate însă uneori sînt și stări negative, întrucît „într-o casă mare, cum scrie Sfîntul Apostol Pavel, nu sînt numai vase de aur și de argint, ci de lemn și de lut; și unele sînt spre cinste, iar altele spre necinste" (II Timotei 2, 20). Aceste vase de necinste, aceste cazuri, e adevărat, sporadice, umbresc misiunea sfîntă și zădărnicesc roadele duhovnicești așteptate din partea unui slujitor al Sfîntului Altar, care micșorează și chiar știrbesc prestigiul celui ce trebuia să fie păstor și pilduitor de bine. Asupra acestui aspect trebuie să medităm cu toată seriozitatea, în fiecare zi, în fiecare clipă din viața noastră de următori și slujitori ai lui Hristos. Dacă „dragostea nu se poartă cu necuviință" și „nu gîndește răul" (I Corinteni 13, 5), prin asemenea aspecte negative cum putem spune că slujirea noastră este cu adevărat slujire a dragostei, prelungire — prin puterea Duhului Sfînt — a iubirii și jertfei lui Hristos pînă la sfîrșitul veacurilor? Să fim cu toată luarea-aminte asupra noastră și să ne împlinim cu toată conștiința și responsabilitatea misiunea noastră. Viața liturgică a preotului nu se desfășoară numai între cei patru pereți ai bisericii, ci se prelungește în viața enoriașilor, în viața comunității Bisericii — Trupul lui Hristos. De aceea, faptele și cuvintele preotului trebuie să fie străbătute de seva vieții Trupului lui Hristos, pentru a zidi duhovnicește pe credincioși, pe toți cei chemați spre înnoire permanentă (II Corinteni 4, 16). Prin faptele noastre să întărim nu numai pe credincioșii Bisericii noastre, ci să cuprindem în dragoste și rugăciune și pe cei ce s-au depărtat de la sînul ei, readucîndu-i în aceeași unitate a credinței Bisericii — Trupul lui Hristos —, la harul Altarului strămoșesc. Aceasta este consecvența dintre gînd și faptă și ea trebuie să fie cea dintîi grijă.

Așadar, pentru noi, fiii Bisericii strămoșești, acest început de an este legat de permanenta înnoire căreia sîntem chemați să slujim în acest măreț leagăn al culturii, Iașul, unde au înflorit cele dintîi năzuințe și idei de unire și unde au strălucit chipurile marilor ierarhi, ca pretutindeni pe pămîntul nostru strămoșesc. Ținuta și disciplina preoțească trebuie să vădească această permanentă preocupare. Preotul este lucrătorul păcii, al împăcării și prin aceasta este pildă credincioșilor de slujire și predicare, de trăire și mărturisire.

Faceți-vă deci, iubiți părinți, cu fapta și cu cuvîntul „vase de cinste, sfințite, de bună trebuință, potrivit pentru tot lucrul bun" (II Timotei 2, 21). Și mai ales să puneți la inimă și alt îndemn al Sfîntului Apostol Pavel: „Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin proorocie, cu punerea mîinilor preoției" (I Timotei 4, 14). Ce mult am dobîndi dacă aceste adevăruri

ar rodi în viața noastră liturgică și pastorală! Iar în această privință cunoașteți cîtă atenție acordăm învățămîntului teologic spre a se modela ființa unui astfel de preot.

Toate strădaniile Bisericii noastre sînt îndreptate în acest sens. Să nu dezicem întru nimic cinstirea și prețuirea pe care credincioșii le acordă slujitorilor Bisericii. Să nu-i mîhnim în buna lor credință și să nu-i jignim în pilduitoarea sinceritate și dragoste pentru casa lui Dumnezeu, cu acele fapte regretabile. Ei se așteaptă din partea noastră la o prezență și conduită de vrednici slujitori ai Bisericii. O astfel de prezență nu va rămîne niciodată neprețuită de ei. Ci, dimpotrivă. Preoția cere dăruire permanentă, prezență și jertfelnicie; cere, mai ales, iubire și înțelegere frățească. Nicidecum o activitate de rutină cu care s-au obișnuit unii și nici o simplă îndeplinire a unor atribuții de serviciu. O preoție adevărată este o permanentă grijă și preocupare pentru înnoire, din an în an, din zi în zi, din clipă în clipă. Devoțiunea cu care intră cineva în preoție trebuie să n-o uite niciodată, ci să-i fie permanent izvor de dăruire. Din fericire, în largul cîmp al Eparhiei noastre întîlnim și aflăm în această stare majoritatea zdrobitoare a preoțimei noastre. Ne sînt scumpe cuvintele Sfîntului Apostol Pavel care acordă unor astfel de preoți o apreciere asemănătoare unei peceți: „Voi sînteți pecetea apostoliei mele" (I Corinteni 9, 2). Angajarea noastră responsabilă și plină de dăruire în slujirea Bisericii și a Patriei atrage după sine angajarea și dăruirea credincioșilor. Vă fac urarea părintească, în acest prag de an, ca prin dăruirea în împlinirea chemării în care ați fost rînduiți de Biserică, prin lucrarea Duhului Sfînt, să fiți „cununa laudei" (I Tesaloniceni 2, 19) Bisericii noastre strămoșești.

Să nădăjduim că noul an 1984 va aduce înțelegere și pace în lume. Va însemna noi împliniri în viața poporului nostru, către culmile înfloritoare spre care urcă scumpa noastră țară. Va însemna, de asemenea, spor și în viața Bisericii noastre strămoșești. Belșugul roadelor unei slujiri închinate înnoirii vieții și statornicirii păcii să încununeze întreaga noastră strădanie ★.

★ Cuvînt rostit la tradiționala întîlnire cu preoții de Anul Nou — 2 ianuarie 1984.

RECUNOȘTINȚA, MIJLOC DE DESĂVÎRȘIRE

Mănăstirile și bisericile noastre, dintre care unele de mare însemnătate istorică și artistică, sînt mărturii ale statorniciei noastre în dreapta credință și ale permanentei noastre ființări pe această vatră părintească. Această legătură cu brazda străbună este temeiul existenței noastre ca români și creștini. De fapt, aceasta este — gîndindu-ne la cuvintele Mîntuitorului (Luca 4, 4) — hrana sufletelor noastre de fii ai acestor plaiuri strămoșești. Și această hrană sufletească, Cuvîntul lui Dumnezeu, este pentru noi un izvor de tărie pentru păstrarea unității de credință și închinare, de neam, de grai și de simțire, îndestulîndu-ne, neîncetat, din aceste strădanii. Această hrană dăruită nouă de Sfînta Biserică este nesfîrșită. Cine dobîndește o asemenea hrană înțelege de ce bucuria noastră este „deplină" (Ioan 15, 11) numai atunci cînd sîntem în comuniune cu Mîntuitorul și cu semenii, precum și cu înaintașii, moșii și strămoșii cărora le urmăm credința dreptslăvitoare. Această bucurie izvorăște din tăria unității precum la Meriba a izvorît din stîncă apă pentru poporul israel (Ieșirea 17, 6-7). Psalmistul David spunea că „pîinea inima omului o întărește" (Psalm 103, 17). Atunci cu cît mai mult Iisus — „Pîinea care Se coboară din cer" (Ioan 6, 50) — ne va întări inimile noastre spre trăirea bucuriei vieții, așa cum El Însuși ne-a încredințat: „Eu am venit ca (lumea) viață să aibă și mai mult să aibă" (Ioan 10, 10). Legătura noastră cu pămîntul străbun o trăim și prin aceste Sioane ale credinței care sînt mănăstirile, izvorul tăriei și al bucuriei vieții trăite în unitate de cuget și simțire cu toți fiii acestor plaiuri strămoșești. Închinîndu-ne la altarele acestor vetre de credință și simțire românească, noi dăm glas recunoștinței față de înaintașii noștri, ctitori ai acestor neîntrecute realizări ale geniului românesc, cinstirii și prețuirii cu care evocăm dragostea lor de țară, credința și vredniciile lor. Despre recunoștință vorbește și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos în pericopa evanghelică de astăzi (Luca 17, 12-19), aceasta fiind strîns legată de mărturisirea credinței celei dreptslăvitoare.

Sfîntul Evanghelist Luca ne istorisește una din cele mai mișcătoare minuni ale Mîntuitorului, săvîrșită într-un sat în vreme ce „mergea spre Ierusalim și trecea prin mijlocul Samariei și al Galileii" (Luca 17, 11), vindecînd 10 leproși. Această boală, iubiții mei, este una din cele mai grele, căreia pînă în zilele noastre nu i s-a aflat leacul. Provoacă dureri groaznice, cel cuprins de ea ajungînd să se descompună, să se dezmembreze de viu și să-și dea obștescul sfîrșit în suferințe de neînchipuit. De aceea, și în vechime ca și în zilele noastre ei sînt izolați de obște. Oricine i-ar fi întîlnit trebuia să-i ocolească, fiind considerați niște făpturi sortite pierzării. În călătoriile pe care le-am făcut la invitația Bisericii tomite din Malabar-India mi-a fost dat să văd oameni bolnavi de lepră. Este peste puterea noastră de imaginație suferința celor leproși. Trupul este descompus. Chipul omenesc — atît de înfrumusețat de trăsăturile divine, căci Însuși Mîntuitorul a purtat chipul nostru omenesc — este desfigurat. Într-adevăr este ceva foarte dureros să vezi

oameni cuprinși de suferințele acestei boli! Și iată că Mîntuitorul pe asemenea suferinzi i-a vindecat, arătînd prin aceasta puterea credinței. Și totuși Mîntuitorul, spre surprinderea celor ce asistau la întîlnirea cu ei, se apropie cu milă și înțelegere, spre mirarea tuturor. Mai mult, ascultîndu-le rugămintea cu care L-au intîmpinat: „Iisuse, Învățătorule, fie-Ți milă de noi" le-a zis: „Duceți-vă și vă arătați preoților" (Luca 17, 13-14). Și minunea nu întîrzie a se înfăptui, pentru că cei zece leproși, mergînd să se arate preoților, „s-au curățit", spune Sfînta Evanghelie (Luca 17, 14). Dintre cei zece vindecați unul, văzîndu-se sănătos, s-a întors către Iisus „slăvind pe Dumnezeu cu glas mare" (Luca 17, 15). Cu ochii credinței vedem această întîlnire și ne putem imagina emoția martorilor, a celor ce Îl înconjuraseră pe Mîntuitorul. Mai presus de toate, emoția acestui bolnav, care „a căzut cu fața la pămînt la picioarele lui Iisus, mulțumindu-I" (Luca 17, 16). Ce pildă de recunoștință dă el pentru totdeauna! Însuși Mîntuitorul Hristos îl privește cu aceeași blîndețe și după ce constată lipsa celorlalți, lăudînd gestul acestuia care era și de alt neam, i-a zis: „Scoală-te și du-te, credința ta te-a mîntuit" (Luca 17, 19). Înțelesul acestei vindecări este strîns legat și de tăria credinței, de puterea și harul Mîntuitorului de a vindeca ființa umană, de a o izbăvi nu numai de suferințele trupești, ci și de cele pricinuite de păcat. Săvîrșind binele, dînd viață morților și sănătate bolnavilor, El le împărtășea dragostea Lui și mîntuirea lor prin rugăciune și credință. Însănătoșindu-i pe toți cei ce I se adresau, indiferent de neam, El le da și lumina vieții, le vindeca și sufletul și acesta era semnul vieții depline pe care o anunța. În acest sens, Iisus spune acestuia: „Scoală-te și du-te; credința ta te-a mîntuit" (Luca 17, 19).

Din Evanghelia de astăzi noi mai deslușim și un alt înțeles: Mîntuitorul nu a dat o clipă dormitare genelor „tămăduind toată boala și toată neputința în popor" (Matei 4, 23). De multe ori „făcîndu-se seară, cînd soarele apunea" îi aduceau „pe toți bolnavii și demonizații" (Marcu 1, 32) la El să-i vindece. El vindeca zi și noapte pe cei „bolnavi de felurite boli", aduși de mulțimile care Îl ascultau, „punîndu-și mîinile pe fiecare dintre ei" și făcîndu-i sănătoși (Luca 4, 40). Sfîntul Evanghelist Luca ne istorisește că Mîntuitorul vindecă pe leproși în timp ce „mergea spre Ierusalim și trecea prin mijlocul Samariei" (Luca 17, 11). De nenumărate ori Îl vedem pe Iisus fiind „pe cale" (Matei 20, 17; Marcu 10, 52) și săvîrșind numeroase fapte minunate. El mereu se află „pe cale", mereu caută să întîlnească „în cale" pe cineva spre a-i dărui „Cuvîntul vieții".

Recunoștința celui vindecat este întîmpinată de veghea Mîntuitorului, de ocrotirea și mîngîierea Sa divină. Ce tablou impresionant ne prezintă aici Sfîntul Evanghelist Luca, cel care a fost pictor și a știut să surprindă ceea ce mișcă sufletul: Suferința umană copleșită de bunătatea lui Dumnezeu! Ca medic, el a arătat o deosebită aplecare spre suferințele umane alinate și vindecate de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Care a înnobilat și înfrumusețat viața, redînd oamenilor libertatea și bucuria de a trăi plenar viața ca dar al lui Dumnezeu, ca binecuvîntare divină, aureolată de nimbul sfințeniei și al desăvîrșirii. Această conștiință, că „voia lui

Dumnezeu acesta este: sfințirea voastră" (I Tesaloniceni 4, 3), străbate ca un fir roșu întreaga Sa viață și operă.

Scopul suprem al vieții este sfințirea și desăvîrșirea. Sfîntul Evanghelist Luca, prin faptele minunate săvîrșite de Iisus, subliniază tocmai aceea că sensul divin al vieții, adică cel hărăzit de Dumnezeu, este adevărul la care ne-a chemat Iisus Hristos, adevăr care a fost propoveduit de Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți ai Bisericii și de toți urmașii acestora. Astfel, Sfînta Evanghelie este „Cuvîntul vieții" din care izvorăște bucuria spre împărtășirea căreia ne-a zidit Dumnezeu-Tatăl. Asemenea Făcătorului a toate (Facerea 1, 31), omul are menirea de a se bucura de viața sa, de faptele și lucrul mîinilor sale. De aceea, Sfîntul Apostol Petru exclamă: „Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice" (Ioan 6, 68). Cuvîntul lui Dumnezeu este plin de strălucirea, de lumina vieții. Pentru acest motiv noi nu putem fi indiferenți față de cuvîntul vieții, rostit de Cel ce Însuși S-a numit „Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6). Ne mai putem întreba noi ca și ucenicii: „Cum putem ști calea?" (Ioan 14, 4), cînd Însuși Iisus este cu noi „pe cale", întîmpinîndu-ne pe fiecare dintre noi cu suferințele și durerile noastre? La fiecare Liturghie, El ne așteaptă, El, Arhiereul nostru cel mare, Care aduce și Se aduce pe Sine jertfă, cum zice Sfîntul Ioan Gură de Aur. El Însuși este calea noastră, făcîndu-ne „cunoscute căile vieții" și umplîndu-ne de bucurie „cu înfățișarea Sa" (Fapte 2, 28). Atunci cum să nu fim noi plini de recunoștință față de Dumnezeu pentru toate cîte ne-a dat nouă? Se zice că recunoștința este o floare rară. Dealtfel, ca orice virtute. Cere străduință și osteneală din partea noastră. Ajutorul lui Dumnezeu presupune voință și credință, curățenie sufletească din partea noastră. Recunoștința față de Dumnezeu înseamnă apropiere de El, înseamnă a trăi bucuria acestei apropieri, așa cum se bucură fiii de părintele lor. Înseamnă a te hrăni din „Cuvîntul vieții", a te împărtăși cu Sfintele Taine, a viețui și a te închina în fața Mîntuitorului, ca cel din Evanghelie, a iubi pe Dumnezeu și pe semeni. Acest răspuns din partea noastră la chemarea lui Dumnezeu de a săvîrși binele este de fapt și mulțumirea noastră fiască față de dragostea părintească a Tatălui ceresc. De aceea, această mulțumire și recunoștință din partea noastră sînt strîns legate de mărturisirea credinței celei adevărate, de trăirea în comuniunea de iubire și har a Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. Numai cel ce are în inima sa această recunoștință pentru iubirea lui Dumnezeu, Care „revarsă darurile Sale cele bogate" și „nemăsurata Sa milă", se poate învrednici de auzirea cuvintelor: „Scoală-te și du-te; credința ta te-a mîntuit" (Luca 17, 19). Cu adevărat, nu poate fi mulțumire sufletească mai mare decît a-L întîmpina pe Iisus „pe cale", de a ne ști în apropierea Lui, între ucenicii Săi și cu toți cei care au urmat acestora în mărturisirea dreptei credințe. Aceasta este calea pe care a mers dintotdeauna Biserica noastră strămoșească și fiii ei, din neam în neam, printre care și fericiții ctitori ai acestei mănăstiri. Este calea pe care au mers și înaintașii noștri: Calea credinței și a păcii, calea vieții și a slujirii semenilor noștri.

Mîntuitorul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Căruia Îi slujesc cetele

îngerești, atribuie puterea vindecărilor săvîrșite credinței acestora și atotputerniciei dumnezeiești. Ce minunat și necuprins lucru este acest fapt pe care, în cîteva cuvinte, ni-l zugrăvește Sfîntul Evanghelist Luca! Cu adevărat, bunătatea lui Dumnezeu copleșește mintea și ființa noastră omenească la auzul acestor cuvinte: „Credința ta te-a mîntuit". Cît de mult înalță și înnobilează faptul că Mîntuitorul spune celui vindecat: „Scoală-te!" (Luca 17, 19). Ea îl face capabil să dialogheze cu Dumnezeu. Îi dă putere acestuia să se înalțe la Părintele ceresc, străbătînd calea vieții pînă la înălțimile desăvîrșirii. Credința vie și harul dumnezeiesc sînt acelea care vindecă pe om de păcat, de suferințe și zdrobește puterea morții. Cel ce crede capătă puterea de a privi „față către față" pe Dumnezeu și de a dobîndi „dovedirea lucrărilor celor nevăzute" (Evrei 11, 1). „Credința ta te-a mîntuit" înseamnă că Dumnezeu ți-a dat lumină și bucurie sufletului, încredințîndu-te de cele nădăjduite. Dumnezeu ți-a dat tărie și înțelepciune spre a-I mulțumi și a-I fi recunoscător pentru toate darurile Sale, exclamînd ca și psalmistul: „Cît este de mare mulțimea bunătății Tale, Doamne, pe care ai gătit-o celor ce se tem de Tine, pe care ai făcut-o celor ce nădăjduiesc în Tine!" (Psalmul 30, 19). Cei ce se împărtășesc din lumina cuvîntului dumnezeiesc aceia se bucură și de roadele acesteia „în orice bunătate, dreptate și adevăr" (Efeseni 5, 9). Recunoștința noastră este astfel rodul acestei bunătăți a lui Dumnezeu în noi, împreună cu dreptatea și adevărul din care toți cei ce mărturisim pe Hristos ne împărtășim. El este bunătatea noastră, dreptatea și adevărul spre care Biserica ne cheamă. Iată cum recunoștința este roada luminii, a credinței și a nădejdii pe care le-am primit de la Dumnezeu, Cel care a făcut ca viața și bucuria noastră să fie depline în Hristos, Mîntuitorul și Calea înălțării noastre duhovnicești. Aceasta este puterea credinței care lucrează asemenea fapte minunate în cel ce o are. Ea este cea mai mare comoară a omului doritor de a urma Mîntuitorului. Este „mărgăritarul" pe care, aflîndu-l cineva, își vinde toate cîte are pentru a-l dobîndi (Matei 13, 46). Ea este „comoara" pe care Mîntuitorul o recomandă tînărului doritor de desăvîrșire: „Dacă voiești să fii desăvîrșit, du-te, vinde averile tale, dă-le săracilor și vei avea comoară în cer și vino de urmează Mie" (Matei 19, 21). Nimic nu poate fi mai mare pentru un credincios decît credința. Ea este mai de preț decît întregul univers, dînd adevărata valoare sufletului nostru, fiind pururea în legătură cu nădejdea și iubirea, podoabele sufletului despre care Mîntuitorul a zis: „Ce-i va folosi omului, dacă va cîștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26). Ea dă valoare ostenelilor și jertfelor noastre de zi cu zi. Prin credință și roadele ei, prin Sfintele Taine ale Bisericii noastre, noi sîntem „seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu", avînd puterea Duhului Sfînt de a aduce „jertfe duhovnicești, plăcute lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos" (I Petru 2, 9, 5). Prin credință profeții cei din vechime „au făcut dreptate, au dobîndit făgăduințele, au astupat gurile leilor, au stins puterea focului, au scăpat de ascuțișul sabiei, s-au întărit în slăbiciune" (Evrei 11, 33-34). Prin credință, noi cei ce am primit harul lui Dumnezeu prin Iisus Hristos — „începătorul și plinitorul credinței"

(Evrei 12, 2) — avem conștiința că din „al Lui neam și sîntem“ (Fapte 17, 28). Această conștiință, izvorîtă din credință, ne face să mărturisim ceea ce „Duhul Însuși mărturisește împreună cu duhul nostru că sîntem fii ai lui Dumnezeu. Și dacă sîntem fii, sîntem și moștenitori, moștenitori adică ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos“ (Romani 8, 16-17). Iată, cît de mari sînt darurile credinței pe care am primit-o de la Dumnezeu prin Mîntuitorul Iisus Hristos. Atunci, cum am putea noi pentru toate să fim nerecunoscători lui Dumnezeu?

Credința aureolează întreaga noastră viață. Puterea ei, lumina ei ne însoțește permanent. Darurile ei le primim nu numai la altar, ci în toată viața noastră prin viețuirea cea adevărată creștină, dîndu-ne putere să săvîrșim binele și să urmăm cele ale dreptății și iubirii dumnezeiești. Ea ne dă tărie în greutăți, nădejde în necazuri, încredere în lucrarea noastră, statornicie în viața noastră, putere de dăruire semenilor noștri, cuget curat în ispite și încercări, inimă blîndă în dosădiri. În toată viața, strălucirile ei ne încoronează ființa și sufletul cu darurile lui Dumnezeu, făcîndu-ne să nu ne simțim niciodată singuri, ci în comuniune cu toți frații noștri, cu înaintașii și cu semenii noștri. De aceea, lumina ei zidește și împrăștie orice întuneric din sufletele credincioase. Nu spune Sfînta Evanghelie că leproșii erau în loc singuratic? Ce îngrozitoare este această boală pentru trupurile noastre, dar cu cît este ea mai grea pentru suflete!

Dumnezeu desăvîrșește darurile dobîndite prin puterea și lucrarea credinței. El cheamă pe fiecare dintre noi să ne facem părtași acestei desăvîrșiri. De aceea, Mîntuitorul, prin cuvintele pericopei evanghelice de astăzi, se adresează fiecărui fiu al Bisericii noastre: „Credința ta te-a mîntuit!“ (Luca 17, 19). Cu această încredințare, cu această nădejde trăim și mărturisim credința noastră, ne rugăm și lucrăm zi de zi spre binele nostru al tuturor. Avem nevoie deci de această încredințare pentru a păstra unitatea de credință, unitate de care unii desprinzîndu-se, dintr-un motiv sau altul, se înstrăinează comuniunii de gîndire și simțire românească. Pentru aceasta vă îndemn pe toți părintește să contribuiți la întărirea unității de neam și de credință, străduindu-vă întotdeauna să vă faceți părtași unor asemenea popasuri duhovnicești ca și acesta de astăzi, urmînd pilda înaintașilor noștri. Această conștiință să o avem permanent: Credința noastră este credința Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. Rugăciunea noastră este rugăciunea Bisericii. Lauda și mulțumirea aduse de noi lui Dumnezeu sînt, de asemenea, ale Bisericii, pentru că nu putem să le aducem decît în comuniunea de credință a Bisericii. Noi toate le primim și le trăim prin Biserică. De asemenea, tot prin comuniunea Bisericii — mama noastră a tuturor —, ne înfățișăm lui Dumnezeu ca fii plăcuți și binecuvîntați, învrednicindu-ne să auzim cuvintele Mîntuitorului: „Veniți, binecuvîntaților Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii“ (Matei 25, 34).

*Să ne învrednicească Bunul Dumnezeu pe fiecare dintre noi a ne bucura de binefacerile credinței, după acest minunat și sfînt cuvînt: „Scoală-te și mergi; credința ta te-a mîntuit“. Amin**.

* Cuvînt rostit la Mănăstirea Cetățuia-Iași, duminică, 15 ianuarie 1984.

CU VREDNICIILE NOASTRE SĂ ÎNCUNUNĂM NOUL AN ÎN CARE AM PĂȘIT

Iată, cu ajutorul lui Dumnezeu, am deschis o nouă pagină din viața noastră, pășind în prima zi a mult așteptatului și dătător de nădejdi an 1984. În aceste clipe, gîndurile tuturor se îndreaptă spre viitorul nostru ca neam și al fiecăruia dintre noi, al familiilor noastre, al Bisericii și credinței dreptslăvitoare. E cu neputință să cuprinzi în cîteva cuvinte noianul simțămintelor care ne stăpînesc în aceste momente sufletele și inimile noastre, frămîntările și gîndurile noastre. Într-un cuvînt, întreaga noastră ființă. E greu să redai acest moment al trecerii, de pe o culme a vieții pe alta, cu emoție și cu nădejde, cu părere de rău pentru ceea ce nu s-a realizat anul trecut și cu încredințarea că noul an va fi încununarea celor dorite și așteptate.

Anul nou, pentru fiecare, este însoțit de trăirea unor simțăminte specifice pășirii pe o nouă treaptă din viața noastră, mai înaltă și mai dătătoare de noi nădejdi. Tuturor acestora poporul nostru le-a dat o frumusețe cu totul aparte. Gîndul că te despărți de un an și bucuria de-a întîmpina un altul l-au găsit pe român între ai săi, în cadrul acesta familial pe care-l oglindesc toate datinile și obiceiurile noastre tradiționale.

Desigur că tuturor acestora Biserica noastră dreptslăvitoare nu le-a fost străină. Dimpotrivă, urmînd frumoasele tradiții românești, toate nădejdile și dorințele noastre ale tuturor le-a ancorat în statornicia de neclintit a credinței strămoșești, care — ca o ancoră ce ține în loc vaporul izbit de valurile mării — a ținut statornice, în fața tuturor vicisitudinilor veacurilor, năzuințele noastre de bine, de libertate și dreptate, de apărare a vieții și păcii.

De cîte ori istoria nu ne-a convins de acest adevăr al vieții noastre de zi cu zi ca fii ai Bisericii și ai acestui nebiruit neam? Această statornicie a credinței a dat, întotdeauna, tărie nădejdilor și așteptărilor, preocupărilor, gîndurilor, simțămintelor și bucuriilor noastre. Dar mai ales în această zi de început de an, pe care poporul nostru permanent a trăit-o mai deosebit decît celelalte zile, este aureolată de această tărie a nădejdii și credinței. Ce oglindesc oare toate datinile străvechi legate de această zi dacă nu această ființială credință în mai bine, în biruința binelui și dreptății? De aceea, această zi este așteptată cu emoție și cu bucurie, cu frămîntare sufletească și cu încredințarea împlinirii năzuințelor celor nobile — un adevărat popas luminos și înălțător pentru sufletele noastre.

Iubiți credincioși, este — în acest sens — grăitoare așezarea pomenirii Sfîntului ierarh Vasile cel Mare în această zi de început de an, a acestui sfînt părinte care — așa cum ați auzit din cîntarea troparului — a împodobit obiceiurile oamenilor. Podoabelor sufletești ale noului an iată că Biserica adaugă pomenirea marelui ierarh — el însuși podoabă a dreptei credințe, mărturie că întruparea Domnului prin Nașterea în Betleemul Iudeei este un proces

de desăvîrșire umană continuă. Întruparea Domnului deci nu s-a petrecut numai atunci „pentru noi și pentru a noastră mîntuire", ci permanent se continuă, se repetă prin vestirea anului „milei Domnului" (Luca 4, 19).

Prin această împodobire a obiceiurilor oamenilor, Biserica noastră a îndemnat pe credincioși la continuarea desăvîrșirii acestui proces de permanentă jertfă care este înnoirea și sfințirea începute de Iisus la Betleem. Virtuțile și faptele bune continuă real întruparea Domnului în fiecare din noi. Deci sărbătoarea de astăzi ne încredințează că minunea Betleemului nu-i o închipuire — cum au afirmat unii — ci un fapt real, coborît în existența noastră umană din înălțimile cerurilor. Iisus, în mod real, S-a întrupat, luînd ființa noastră omenească și desăvîrșind-o. Totodată, El ne ajută și pe noi să ne facem părtași acestei lucrări de desăvîrșire.

Desăvîrșirea începută la Betleem și înălțată pe culmile sfințeniei, prin jertfa Sa pe cruce și înviere, este tăria credinței de care vorbeam. Astfel, legile Vechiului Așezămînt prin Iisus devin „legi ale adevărului, învățături și orînduiri minunate" (Neemia 9, 13), căci ne descoperă voia lui Dumnezeu (Psalmul 1, 2), care nu este alta decît desăvîrșirea și sfințirea noastră (I Tesaloniceni 4, 3). Deci, prin Mîntuitorul Legea dată lui Moise ni se arată a fi Legea dreptății și adevărului: „Dreptatea Ta este dreptate în veac și legea Ta adevărul" (Psalmul 118, 112), din care izvorăște mila și viața. Și iată că adevărul și mila și viața și iubirea lui Dumnezeu de la Betleem se continuă, după învățătura Sfinților Părinți ai Bisericii, în viața fiecăruia dintre noi ca un fapt real, cu ajutorul harului Duhului Sfînt, cum spune Sfîntul și Marele Apostol Pavel: „Drept aceea, avînd Arhiereu mare, Care a străbătut cerurile, pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu", ne apropiem „de tronul harului, ca să luăm milă și să aflăm har, spre ajutor" (Evrei 4, 14, 16). Prin Nașterea lui Iisus în Betleem, cerurile nu ne mai despart de Tatăl nostru cel ceresc. Ele sînt scările care duc spre înălțimile de desăvîrșire, la care sîntem chemați să urcăm neîncetat. De bună seamă că această taină, care — cum cîntă Biserica — este „taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută", este o taină deosebit de mare. De necuprins cu mintea noastră. Numai aripile credinței ne ajută să ne înălțăm la trăirea ei. Aceasta este taina Nașterii Fiului întrupat la Betleem și în sufletele și inimile noastre, cîntată de Apostolul neamurilor: „Mare este taina dreptei credințe: Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propoveduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă" (I Timotei 3, 16). Această taină a întrupării Domnului, fără de care n-ar fi fost posibilă înălțarea noastră la Dumnezeu, o sărbătorim zilnic, dar mai ales în această zi de început de an, căci prin întruparea Domnului se binecuvintează „cununa anului" (Psalm 64, 12), iar anul devine „anul răscumpărării" (Isaia 63, 4), an bineplăcut Domnului și de milostivire. La fiecare Sfîntă Liturghie se face amintirea întrupării și jertfei, a patimilor și Învierii Domnului. Aceasta este temelia credinței noastre, care dă tărie nădejdilor și așteptărilor noastre din noul an, trăite în această zi odată cu încredințarea întrupării și Învierii Domnului, la Sfînta Liturghie. Fără

această încredințare și convingere nu putem avea o credință tare și lucrătoare. Aceasta este de fapt și edificiul Bisericii, al învățăturii, gîndirii și vieții propoveduite de-a lungul celor două mii de ani. Prin această credință lucrarea lui Dumnezeu se răsfrînge asupra ființei noastre, desăvîrșind-o și înălțînd-o spre locașurile Tatălui ceresc de unde a venit și S-a arătat în lume Fiul cel întrupat. Cu această credință dreptslăvitoare, prin care trăim taina coborîrii lui Dumnezeu în lume și a înălțării noastre la ceruri, a fost botezat încă din leagănul ființei sale poporul nostru, prin propoveduirea „întîiului chemat", Sfîntul Apostol Andrei.

Așa ne încredințează în secolul al IV-lea și Sfîntul Vasile cel Mare, a cărui pomenire și Sfîntă Liturghie am săvîrșit astăzi. Scrisorile sale, îndreptate către Biserica Gothiei, căci așa se numeau acum 1600 de ani locurile nord-dunărene, sînt vii mărturii ale acestui adevăr: credința noastră dreptmăritoare a adus nenumărate roade pe această vatră părintească încă din primii ani de existență a poporului român. Sfîntul Vasile cel Mare amintește de Sfîntul Sava, mucenicit în părțile Buzăului. Tăria credinței împodobită cu roadele sfințeniei iat-o aureolată de chipurile sfinților, al căror noian se pierde în adîncimea vremurilor!

Poporul român deci din leagănul ființei sale are o credință luminată de chipurile sfinților răsăriți din acest neam. Ortodoxia noastră, pe care o numim românească, și-a împropriat astfel tot ceea ce a rodit această credință mai frumos, mai înălțător și mai nobil.

Așadar, iată că pentru poporul nostru pomenirea Sfîntului ierarh Vasile cel Mare are profunde rezonanțe istorice și creștine. Ea ne arată rodirea credinței în întruparea Mîntuitorului — sfinții care sînt mărturia statorniciei și permanentei noastre ființări pe plaiurile strămoșești carpato-danubiano-pontice. Ea este legată din străvechi timpuri de mărturisirea credinței dreptslăvitoare. De aceea, multe locașuri au hramul tocmai sărbătorirea pomenirii acestui mare sfînt al Ortodoxiei și mulți dintre fiii Bisericii noastre poartă numele slăvitului ierarh Vasile cel Mare. Pentru acest motiv ziua aceasta ne îndreaptă luarea aminte spre luminile cu strălucirile, învățăturile și gîndurile date de Sfîntul Vasile tezaurului de credință dreptslăvitoare. Și cum am putea noi fi deplin următori ai tuturor învățăturilor acestui ierarh privitoare la Biserică, la comuniunea de credință, la importanța familiei și a sensului vieții creștine? Dar ce să mai spunem de importantele sale povățuiri pentru viața obștească și patriotică, oglindite în atîtea împliniri ale slujirii Bisericii vremurilor noastre?

Ele pun mereu sufletul creștin în stare de veghe pentru săvîrșirea oricărui bine și părerea de rău pentru ceea ce nu s-a putut înfăptui. Ele ne dau acea stare de îngrijorare, specifică trăirii autentic creștine și necesară oricui în viața de zi cu zi, dar mai ales în clipele începutului de nou an — momente de referință și bilanț. Creștinul, permanent, trebuie să se îndrepte, să se frămînte, să gîndească mijloacele împlinirii binelui. Această stare o oglindesc rugăciunile Sfintei Liturghii a Sfîntului Vasile cel Mare, care parcă s-ar fi adresat în mod special nouă, celor de astăzi, îngrijorați de

amenințările distrugerii a tot ceea ce înseamnă viață pe pămînt. Parcă uimit te întrebi: de unde a putut acest mare sfînt părinte să redea frămîntarea creștinilor în toată profunzimea ei? Pentru noi cei de astăzi, îngrijorați și neliniștiți de amenințările și ororile unui război nuclear, aceste rugăciuni sînt îndemnuri vii, îndemnuri ale credinței dreptslăvitoare de a lupta necurmat pentru pacea lumii. Ele ne încredințează de frumusețea și roadele vieții, care nu pot fi împărtășite deplin atîta timp cît nu toți oamenii au pace. De aceea, noi ne rugăm pentru pacea lumii întregi. Întruparea lui Hristos și chemarea noastră de a ne desăvîrși trăind în comuniune cu El nu își găsesc loc prielnic în sufletele noastre neliniștite de frămîntarea și grija lumii, provocate de amenințările războiului. Cît de frumos și de profund leagă acest părinte al Bisericii pacea noastră în Hristos (Efeseni 2, 14), de pacea întregii lumi (Evrei 12, 14). El ne îndeamnă, ca și Sfîntul Apostol Petru, ca pacea primită de la Dumnezeu și de la Domnul nostru Iisus Hristos (Galateni 1, 3) să o înmulțim (I Petru 1, 2 și II Petru 1, 2), prin lucrarea iubirii, prin slujire și dăruire față de semenul nostru, față de poporul din care am răsărit, față de întreaga lume. Iar lumea de astăzi are nevoie de mai multă iubire, de mai multă pace.

*Iată, iubiții mei fii duhovnicești, am căutat ca în această zi de ales popas duhovnicesc să aprofundăm cîteva din gîndurile acestui mare ierarh al Bisericii, strîns legate de frămîntările și gîndurile noastre pentru apărarea vieții și păcii, neliniștind deopotrivă și cler și credincioși, precum și pe toți oamenii de bine din întreaga lume. Ele se leagă de năzuința noastră ființială de mai bine, năzuință de dreptate și libertate, de împlinire a tot ce este frumos și înălțător. Ea este sădită în sufletele noastre de Dumnezeu. De aceea, e firesc ca fi nutrită de oamenii din toate vremurile, dar mai ales de cei din vremea noastră cînd viața lumii este amenințată cu distrugerea totală. Biserica a sprijinit și sprijină această năzuință nobilă și sfîntă menită să înfrumusețeze chipul omenesc luat de Însuși Fiul lui Dumnezeu prin întrupare, pentru a-l face „chipul slavei Domnului" (Iezechiel 1, 28), adică „după chipul ființei Sale" (Cartea înțeleptului Solomon 2, 23). Ea a îndemnat permanent pe fiii săi ca, urmînd chemările lui Iisus Domnul păcii, să se facă părtași chipului Celui care ne-a și zidit (Coloseni 3, 10), adică chipului ceresc al lui Iisus Hristos (I Corinteni 15, 49), Domnul vieții și al păcii. În acest sens strădania noastră spre desăvîrșire, spre plinirea binelui, rîvna spre agonisirea celor de pace și bunăvoire ne duce la părtășia lui Hristos Însuși, Care prin virtuțile — aceste roade ale harului sfințitor — și bunătățile sufletești „va lua chip în noi" (Galateni 4, 19). Iată de ce spuneam mai înainte că această sărbătoare, prin popasul ei duhovnicesc și prin învățăturile și îndemnurile marelui ierarh Vasile, continuă procesul început la Nașterea Domnului: fiecare din noi are posibilitatea de a deveni el însuși un Betleem, prin lucrarea Duhului Sfînt, în care să Se întrupeze Cel Unul-Născut și să Se desăvîrșească, pînă la totală transfigurare, chipul lui Hristos, al Duhului Sfînt; noi avem deci posibilitatea de a ne face părtași comuniunii strălucirii slavei și chipului ființei lui Dumnezeu (Evrei 1, 3). Iată, așadar, căror chemări înalte și măreț*e,

cu adevărat pline de uimire și de răscolire sufletească, ne fac părtași chemările credinței dreptslăvitoare. Aceasta este tăria și încredințarea de care avem nevoie în lupta noastră pentru apărarea vieții și păcii. Cu adevărat, spune Sfîntul Apostol Pavel, orice credincios în Hristos — pacea noastră (Efeseni 2, 14) va străluci, lucrînd iubirea și binele, ca un adevărat luminător în lume (Filipeni 2, 15). Va fi făclia bunătății și buneivoiri, purtînd luminile vieții aduse de Iisus în lume. Această bunătate au avut-o și strămoșii noștri, atît de cunoscută nouă. Fie vesel, fie necăjit, românul întotdeauna a păstrat această bunătate sub forma cinstei și omeniei. Și cît de mult valorează toate acestea în societatea noastră de astăzi! Și tuturor valorilor ce izvorăsc din acestea permanent le-a slujit Biserica noastră dreptslăvitoare. Acestora aș mai vrea să adaug luarea aminte asupra balsamului încrederii pe care rugăciunea de la Te-Deum o toarnă în sufletele noastre. Cu această încredere să pășim în noul an. Cauza păcii și vieții, a bunătății și buneivoiri va triumfa. Să avem această nădejde neclintită în Dumnezeu, Care a încununat credința moșilor și părinților noștri cu asemenea vrednicii — podoabe nemuritoare ale sufletului românesc și ale poporului, statornic trăitor al unității de credință și grai pe vatra părintească.

Cu această nădejde și încredere să pășim în noul an și să sprijinim toate acțiunile de apărare a vieții și a păcii, inițiate de Conducerea poporului nostru. Dacă Dumnezeu n-a lăsat neîmplinită dreptatea neamului nostru — făurirea unirii la 1 Decembrie 1918 — să avem credința că nu va lăsa neîmplinită nici dreptatea lumii — apărarea vieții tuturor oamenilor. Nu există putere mai mare decît puterea credinței oamenilor în dreptatea lumii. Această credință să o împărtășim și noi cu prisosință.

Aceasta este de fapt cea care ne-a adunat pe toți în jurul Altarului strămoșesc în aceste prime clipe ale noului an și tot aceasta trebuie să fie nelipsită în viața noastră, în împlinirile noastre, în năzuințele noastre cu care vrem să încununăm noul an în care am pășit. Această credință care ne-a unit pe noi în trăirea acelorași sfinte momente ale Dumnezeieștii Liturghii să ne dea tăria încredințării că prin unire și muncă înfrățită cu toți fiii poporului nostru vom contribui la pacea lumii, la apărarea și înflorirea vieții. Numai în această unitate pășim pe același drum cu toți fiii neamului, împărtășind aceleași năzuințe și vreri nobile și mărețe.

*Îndemnîndu-vă spre tot ceea ce este vrednic de laudă și de cinste, vă împărtășesc tuturor, în această primă zi a noului an, doriri de viață lungă, sănătate, fericire și prosperitate în familiile dumneavoastră și în marea familie a neamului nostru românesc. Cu această pace, pe care ne-a adus-o Iisus în lume, urmînd înaintașilor noștri, să prăznuim acest popas duhovnicesc la anul și la mulți ani !**

---

* Cuvînt rostit în Catedrala mitropolitană de Anul Nou — 1 ianuarie 1984.

LA DUMINICA A XV-A DUPĂ RUSALII

„Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău... și pe aproapele tău ca pe tine însuți“

(Matei 22, 37-39)

Dumnezeu a făcut pe om și i-a dat putința de a judeca și de a decide liber. Omul se frămîntă, se zbuciumă și este neliniștit ca o trestie în bătaia vîntului, pînă cînd nu află răspunsuri la unele din întrebările mari ale vieții.

În aceasta constă și tragicul și sublimul vieții omenești: de a întreba mereu, de a iscodi și a afla răspunsuri căutate.

De aceea, nu e întîmplător faptul că în Sfintele Evanghelii găsim deseori oameni punînd întrebări chiar Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, fie în chip sincer, fie cu gînd de a-L ispiti și a-L afla vinovat, prinzîndu-L în cuvînt.

Cine nu-și amintește cazul cînd la Iisus au venit fariseii, ispitîndu-L dacă se cade a da dajdie Cezarului sau nu? Iar Iisus, cunoscîndu-le viclenia lor, le-a răspuns pentru toate timpurile: „Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu“ (Luca 20, 25). Însă nu toți cei din mulțime care-L ascultau pe Iisus erau dușmani de neîmpăcat, ci chiar mulți dintre cei care veneau la Iisus plecau mulțumiți de învățătura Lui.

Evanghelia de astăzi înfățișează întîlnirea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos cu un învățător de lege, care împreună cu fariseii au venit să-L ispitească pe Iisus.

Din dialogul purtat se pot desprinde primele două porunci fundamentale pentru viața oamenilor de totdeauna — *iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele cît și întrebarea referitoare la Iisus dacă este Fiul lui David.*

Învățătorul de lege, ispitindu-L cu viclenie pe Iisus, a căutat să-L prindă „în cuvînt“, pentru a-L vădi nesocotitor al Legii și dușman al lui Dumnezeu și astfel a-L putea aduce în fața autorităților și a-L discredita în fața mulțimilor care-L îmbulzeau, socotind în felul acesta că vor zădărnici răspîndirea învățăturii creștine.

Aprigă discuție provocase pe atunci în mijlocul fariseilor, între altele și întrebarea: dacă și care sînt în Lege poruncile cele mai mari și care sînt mai mici.

Legea însăși nu oferea o posibilitate sigură de ierarhizare a poruncilor și astfel părerile erau împărțite.

Angajarea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos în discuțiile asupra acestei probleme părea potrivită pentru a-L aduce în conflict cu una sau altele din părerile susținute, fapt ce ar provoca nemulțumiri și motiv pentru a se împotrivi Lui față către față.

Dar Mîntuitorul, nu se lasă antrenat în cearta fariseilor și totuși le dă un răspuns cu aprobare unanimă.

Întrebarea lui Iisus pusă fariseilor: „Ce vi se pare de Hristos? Al cui Fiu este?“. Se datorează zvonurilor răspîndite de potrivnicii lui Iisus cum că El nu este Fiul lui David și, prin urmare, nu este Mesia, cum îl recunoșteau ucenicii Lui și mulțimea care-L urma. Dacă e așa, atunci întrebarea lui deveni înțeleasă. Dacă El nu este Fiul lui David și, prin urmare, nu este considerat Mesia, atunci de cine vorbește David, numind pe Fiul Domn al său? Adevăratul răspuns nu le-a venit în minte fariseilor, adică faptul că Mesia este Fiul lui David după obîrșia Sa omenească, dar ca Fiu al lui Dumnezeu este mai înainte de veci de la Tatăl. El e înălțat și peste David și peste toată omenirea și, de aceea, David îl numește pe drept cuvînt Domn al său.

În fața ispititorului legist, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos pune în lumină esența învățăturii Sale, care constă în cele două porunci: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău“ (Matei 22, 37) și apoi asemenea acesteia „Să iubești pe aproapele

tău ca pe tine însuți“ (Matei 22, 39), porunci care cuprind într-adevăr, după cuvîntul Scripturii „toată legea și prorocii“ (Matei 22, 40).

În răspunsul dat învățătorului de Lege, care ispitindu-L, L-a întrebat despre marea poruncă din Lege, Mîntuitorul, evident nu enunță o nouă poruncă, ci se referă la Legea mozaică, care era binecunoscută iudeilor.

Porunca nu are nevoie de o motivare specială, fiindcă Mîntuitorul se adresa unui popor în istoria căruia Dumnezeu intervenise de nenumărate ori, popor care avea credința într-un Dumnezeu, creator, susținător, binefăcător, îndeosebi al poporului iudeu ca poporul Său ales.

„Dumnezeu este iubire“, spune Sfîntul Apostol Ioan, cuprinzînd în aceste cuvinte cel mai de preț lucru ce ni l-a descoperit Iisus Hristos (I Ioan 4, 5). Într-adevăr, Iisus a venit în lume ca să ne descopere nouă pe Dumnezeu-Tatăl. Dumnezeu este Tatăl nostru al tuturor. Fiind Tată, Dumnezeu este iubire. Și El este acea iubire, încît „răsare soarele și peste cei răi și peste cei buni și plouă și peste cei drepți și peste cei nedrepți“ (Matei 5, 45).

El este desăvîrșit în iubire (Matei 5, 45, 48). Iubirea Lui nu se stinge nici cînd Adam a căzut în păcat și, prin el, tot omul.

Asemenea părintelui din pilda fiului risipitor, Tatăl aduce jertfă pentru împăcarea noastră : „Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață de veci“ (Ioan 3, 16).

Dar dacă Dumnezeu este iubire rezultă că și noi trebuie, ca fii ai iubirii lui Dumnezeu, să fim părtași iubirii lui Dumnezeu. Căci „cine rămîne în iubire rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu rămîne în El“ (I Ioan 4, 16).

Aceasta înseamnă că și noi să iubim pe Dumnezeu și să împlinim voia Lui, ca fii ai Tatălui, așa cum ne-a arătat Iisus Hristos că este cu adevărat Fiu al Tatălui. „Noi iubim pe Dumnezeu — ne spune Sfîntul Ioan Evanghelistul — pentru că El ne-a iubit întîi“ (I Ioan 4, 5). Dar „a rămîne în iubire“ nu înseamnă numai a iubi pe Dumnezeu, ci totodată a iubi pe om, pe semenul nostru. „Toate cîte voiți să vă facă vouă oamenii — ne învață Mîntuitorul — asemenea și voi faceți lor, că aceasta este legea și proorocii“ (Matei 7, 12).

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos nu numai a enunțat porunca iubirii față de semeni, ci a pus-o în aplicare prin pilda vieții Sale. El a vindecat orbi, șchiopi, stăpîniți de duhuri rele, a iertat și a binecuvîntat pe orice om care a venit cu credință la Sine. În vremea aceea trei sferturi din oameni nu aveau dreptul să se bucure de numele de „om“, erau socotiți în rîndul animalelor, erau vînduți în tîrguri și desconsiderați.

Iubirea față de aproapele era îngrădită de tot felul de prejudecăți. Aproapele omului era numai cel de același neam cu el, cel de același rang sau de alte interese mărunte.

Iubirea de aproapele trebuie să izvorască din însăși inima creștinului, ca mărturie spontană a unui sentiment de recunoștință față de Domnul nostru Iisus Hristos, Acela Care a descoperit pe Dumnezeu și Care și-a vărsat sîngele ca să ne răscumpere din osînda păcatului și să ne mute din moarte la viață.

Iubirea față de aproapele, după exemplul iubirii lui Hristos față de noi oamenii, constituie mijlocul cel mai potrivit pentru a intra în comuniune cu Dumnezeu.

„Pentru că aceasta este vestea pe care ați auzit-o de la început, ca să ne iubim unul pe altul... Noi știm că ne-am mutat din moarte la viață, pentru că iubim pe frați“ (I Ioan 3, 11, 14, 16).

Sfîntul Apostol Petru, de asemenea, arată că iubirea de frați să fie din inimă nefățarnică : „În sfîrșit, fiți toți, într-un gînd, împreună pătimitori, iubitori de frați, milostivi, smeriți, nu răsplătiți rău cu rău, sau ocară cu ocară, ci, dimpotrivă binecuvîntați, căci spre aceasta ați fost chemați ca să moșteniți binecuvîntarea“ (I Petru 3, 8-9).

Sfîntul Apostol Pavel înalță tipul adevăratei viețuiri creștine în societate spunînd : „De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător. Și de aș avea darul proorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință, și de aș avea atîta credință încît și munții să-i mut, iar dragoste nu am, nimic nu sînt... Dragostea îndelung rabdă, dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă“ (I Corinteni 13, 1-7).

Iubirea de Dumnezeu și de oameni este însușirea aleasă a adevăratului creștin, este podoaba lui de mare preț și mărturia că el este în legătură permanentă cu Iisus Hristos, modelul și idealul vrednic al acestei iubiri.

Căci iubirea pe care o datorăm noi aproapelui și cînd zicem aproapele înțelegem pe orice om, pe oricare meridian ar trăi, prieten sau dușman, orice înfățișare ar avea, orice îmbrăcăminte ar purta sau orice ocupație ar avea, orice concepție sau credință ar avea, nu este altceva decît răspunsul pe care-l dăm nemăsuratei iubiri pe care Dumnezeu a avut-o și o are neîntrerupt față de noi toți. Amin.

Pr. V. VAIDA

LA DUMINICA A XVI-A DUPĂ RUSALII

Într-un parc din Londra este obiceiul să se țină cuvîntări pentru oamenii ieșiți la plimbare sau la aer curat. Oratori de tot felul se urcă pe scaune sau pe tribune improvizate și-și spun părerile liber, despre tot ce socot ei că este de interes, celor ce vor să-i asculte.

Într-o însorită după-amiază de Duminică, un tînăr s-a ridicat în parcul londonez și a zis: „Creștinii umblă cu capul prin nori. Visînd la o fericire din altă lume, ei nu-și dau osteneala s-o asigure aici pe pămînt". Oare așa să fie? O lumină clară cu privire la atitudinea creștinului fața de lumea prezentă, cu îndatoririle și răspunderile ei, ne-o dă pildă talanților din Evanghelia acestei duminici.

Un stăpîn, voind să plece într-o călătorie, a încredințat slugilor avuția sa. Fiecăruia i-a dat „talanți", după bună voia sa, cu obligația ca slugile să lucreze cu banii primiți și să sporească avutul.

După oarecare vreme, stăpînul s-a întors și a cerut slugilor socoteala. Două din ele au dat răspuns bun, arătînd că au cîștigat îndoit din cît au primit. Dar unul n-a înmulțit cu nimic talantul: l-a îngropat în pămînt, iar în ziua socotelii l-a restituit stăpînului fără cîștig. Cunoașteți sfîrșitul: stăpînul s-a mîniat pe sluga leneșă, i-a luat talantul și l-a dat celui ce fusese mai harnic, iar pe leneș l-a pedepsit fără milă. Să încercăm să pătrundem mai adînc înțelesul acestei parabole, deoarece ea lămurește foarte bine îndatoririle noastre față de viața pămîntească.

Cea dintîi învățătură prețioasă pe care ne-o împărtășește Evanghelia zilei, este adevărul că noi depindem de Dumnezeu. Sîntem slugile Lui, precum El ne este Stăpîn. El ne-a creat și ne-a împodobit cu daruri bogate. Viața însăși este un dar de la Dumnezeu, apoi toate celelalte bunuri trupești și sufletești, ca inteligența, sănătatea, puterea de muncă și altele. Unul e priceput la carte, altul la meserie, unul cîntă frumos, altul are dar la desen.

Toate aceste sînt daruri de la Dumnezeu. „Ce lucru ai să nu-l fi primit?", întreabă Sfîntul Apostol Pavel. „Iar dacă le-ai primit de ce te lauzi ca și cînd nu le-ai fi căpătat?" (I Corinteni 4, 7). Cunoscînd deci că „tot darul desăvîrșit vine de la Părintele luminilor", cea dintîi îndatorire a noastră este să ne arătăm mereu recunoștința către Dumnezeu, prin rugăciune și să ne păzim de spiritul de trufie că sîntem sau avem ceva numai prin noi înșine.

A doua îndatorire desprinsă din Sfînta Evanghelie de astăzi este munca, străduința pentru înmulțirea darurilor primite. Lauda și răsplătirea celor două slugi harnice care au dublat talanții, precum și pedepsirea slugii leneșe, nu lasă nici o îndoială în privința aceasta. Obligația muncii o învățăm din prima pagină a Sfintei Scripturi. Autorul inspirat al Genezei ne arată că omul a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Adevărat că „asemănarea constă în latura spirituală și în libertatea ființei omului, dar ea rezultă și din activitatea noastră creatoare, după pilda lui Dumnezeu Care a creat lumea, o susține și-i poartă de grijă. Chiar înainte de ispită și cădere în păcat, primul om a avut poruncă să muncească, să cultive pămîntul și să-l îngrijească (Geneză 2, 15). Prin neascultare, munca a devenit mai

grea, mai apăsătoare, „întru sudoarea feței", dar ea a rămas pentru om un mijloc de desăvîrșire, de împlinire.

Prin muncă noi facem să devină reale puterile cele ascunse în ființa noastră și în universul care ne înconjoară. Prin muncă ne cîștigăm cele trebuitoare nouă și celor a căror răspundere o avem. Prin ocupațiile de fiecare zi biruim primejdia lenei, a plictiselii, a dezordinei. După fiecare osteneală, fie cu mintea, fie cu brațele, sîntem răsplătiți cu o satisfacție deosebită. Cînd Dumnezeu ne poruncește să lucrăm șase zile pe săptămînă și „să ne împlinim treburile noastre" (Exod 20, 9), El ne invită să colaborăm cu Dînsul la opera de recreare și de mîntuire a lumii, făcînd-o mai bună, mai frumoasă. Creștinismul a înălțat și mai mult acest înțeles religios al muncii, ridicînd-o la o nouă treaptă de demnitate. Iisus a crescut în casa unui dulgher și pînă la vîrsta de 30 de ani a mînuit rindeaua, rigla și fierăstrăul. El nu S-a rușinat de „munca de jos...!". Cînd a fost să-Și aleagă discipoli la apostolie, nu i-a căutat între trîndavii ce stăteau la umbră sub măslinii Galileii, ci i-a ales din rîndurile pescarilor cu fețele arse de soare și cu mîinile crăpate de vîsle. „Tatăl Meu lucrează și Eu lucrez" (Ioan 5, 17), exclama Fiul Omului și Evanghelia Sa răsună de imnurile muncii. El ne vorbește de semănătorul care seamănă ogorul cu nădejde, de păstorul care se îngrijește de turma sa, de stăpînul care se duce în piață să angajeze lucrători în via sa. După învățătura creștină este atît de folositoare și de necesară, încît marele Pavel, care ziua predica Evanghelia, iar noaptea făcea corturi, a rostit o poruncă ce răsună cu putere peste veacuri : „Cine nu vrea să muncească, nici să nu mănînce" (I Tesaloniceni 3, 10).

Din cele ce v-am spus se poate vedea că numai un om de rea credință sau un neștiutor al adevărului poate arunca învinuirea că religia creștină îndeamnă la lene, la nepăsare. Ce e drept, Domnul Iisus Hristos ne învață ca să căutăm mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui ; apostolul ne arată că cetățenia noastră este în ceruri și că trebuie să năzuim spre cele ce nu se văd. Însă nicăieri în învățătura Bisericii creștine nu sîntem sfătuiți să ne neglijăm îndatoririle pentru viața prezentă. Tocmai contrarul este încurajat. Creștinismul a dat muncii un conținut religios, de aceea el a fost și va rămîne un puternic stimulent pentru progresul omenirii.

Un alt adevăr pe care îl pune în lumină Evanghelia acestei zile este acela că darurile lui Dumnezeu nu sînt împărțite în chip egal tuturor oamenilor. Unuia i se dă mai mult, altuia mai puțin. Să luăm aminte însă că aceasta este voia Stăpînului. „Dumnezeu a pus membrele în trup, pe fiecare așa precum a voit El" (I Corinteni 12, 18). Din aceste cuvinte putem învăța că fiecare stare, fiecare slujire în marele trup care este omenirea, dacă e cu voia Stăpînului lumii, este onorabilă, de cinste. Sînt mulți oameni care se simt umiliți că se află pe treapta de jos a societății. Mulți socot că ei, fiindcă sînt săraci, sau fără înaltă educație, nu sînt folositori pentru semenii lor, pentru Biserică, pentru omenire. Voi zice și eu cu Apostolul Pavel : „Să nu fie !". Trebuie să dispară între membrii Bisericii această părere. Toți sîntem necesari, toți sîntem „importanți". Fiecare dintre noi, oricare ar fi locul său între oameni, este un „ambasador" al lui Dumnezeu, un împreună-lucrător la opera de mîntuire a lumii. „Prin ceea ce dă fiecare membru, trupul își primește creșterea și se zidește în dragoste" (Efeseni 4, 16). Fiecare este de trebuință și demn, dacă muncește cinstit și se străduiește să împlinească voia lui Dumnezeu, în iubire. Tatăl de familie care se duce la fabrică sau pe ogor ca să agonisească pîinea sa și a familiei, soția și mama care gătește la plită, curăță casa și-și îngrijește copiii, măturătorul de stradă, ca și savantul din laborator care descifrează tainele naturii, toți sînt valoroși și aduc prin munca lor o contribuție la înfrumusețarea și desăvîrșirea lumii.

Citim în Biblie că odată regele David, voind să ceară mila lui Dumnezeu ca să scape din bîntuiala unei ciume, s-a gîndit să aducă jertfă Domnului. Dar el se afla pe cîmp, la o arie de treier, fără preot prin partea locului, fără altar de jertfă, fără vase și tămîie. Asta însă nu a fost o piedică pentru David să plinească actul religios. Acolo, pe arie, el a făcut rugăciune, a adus jertfă boii și uneltele de muncă. Iar Cartea sfîntă ne spune că Dumnezeu a primit jertfa (II Samuil 24, 25).

Noi vedem în această întîmplare un înțeles adînc. Iar înțelesul este că fiecare om, dacă are dragoste de Dumnezeu și ia aminte la nevoile celor

din jurul său, are dreptul să privească unealta sa de muncă — condei, ciocan, bisturiu sau manual de școală — un material de jertfă, iar munca sa o liturghie.

Datoria noastră de creștini este să fim slugi „bune și credincioase" Domnului și Dumnezeului nostru.

Să mulțumim Stăpînului ceresc pentru talanții primiți și să căutăm a-i înmulți cu grijă și devotament.

Oricare ar fi locul nostru sau răspunderile, mari sau mici, să știm că ele ne impun obligații de care vom avea a da cîndva socoteală. Să muncim cu cinste, cu bucurie, cu nădejde. Să avem în privire împărăția cea de dincolo de veac, dar să nu uităm că și lumea asta văzută este lucrarea lui Dumnezeu, la care noi sîntem chemați s-o desăvîrșim.

Termin cu cuvintele unui scriitor creștin din zilele noastre: „Pe altarele bisericilor noastre, luminările preamăresc pe Dumnezeu. În serviciile noastre divine, tămîia jertfelor noastre se înalță la ceruri, în semn de laudă și rugă. Ele sînt de preț cîtă vreme sînt oferite cu dragoste. Dar înainte de Liturghia Bisericii, este imensa liturghie a universului în proces de desăvîrșire. O lumînare la această liturghie putem zice că e coșul de fabrică care se ridică deasupra orașului. O „tămîie" este urma avionului cu reacție care se înscrie pe cer. Coșul și turbo-reactorul au însemnătatea lor proprie: ele însemnează strădania omului să participe la lucrarea Creatorului".

Fie ca și noi, în locul nostru, să luăm parte la această sfîntă lucrare. Creștinii credincioși sînt datori să ajute la crearea unei lumi mai bune în Hristos, așa ca împreună cu El s-o aducem în mîinile lui Dumnezeu Tatăl. Amin.

Pr. Șt. SLEVOACĂ

LA DUMINICA A XVII-A DUPĂ RUSALII

După ce a combătut cu asprime pe fariseii și cărturarii care cinsteau pe Dumnezeu doar cu buzele, iar inima era departe de El (Matei 15, 8), Mîntuitorul Iisus Hristos a trecut din Țara Sfîntă în părțile Tirului și ale Sidonului, localități foarte însemnate pe atunci, dar ai căror locuitori erau păgîni și stăteau „în întuneric și în umbra morții" (Matei 4, 16).

Fiind înconjurat ca de obicei de mult popor, iată deodată se aude un strigăt puternic de femeie, semănînd mai mult cu o rugăminte fierbinte: „Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de demon" (Matei 15, 22). Era glasul unei mame zbuciumate și copleșite de durere din cauza unei boli îngrozitoare de care era cuprinsă fiica sa și pentru care cheltuise mult și se zbătuse zadarnic.

Vestea despre săvîrșirea multor minuni de către Domnul Iisus Hristos se răspîndise nu numai în Țara Sfîntă, dar și departe peste hotarele ei. Cîtă bucurie și mai ales cîtă nădejde a cuprins pe biata mamă cînd a auzit că tocmai acest mare Doctor, acest mare Prooroc, Fiul lui David, despre Care și dînsa auzise atîtea lucruri minunate, intră în acele părți ale Siriei. Dar, împotriva așteptării ei, Iisus nu-i dă nici un răspuns, nici o atenție. Dînsa însă nu se oprește, nu-și pierde nădejdea, ci continuă a striga cu aceeași putere, poate chiar sporită, cerînd ajutor și milă pentru copila ei atît de suferindă. Ruga ei fierbinte a înduioșat puternic pe toți Sfinții Apostoli care au rugat, la rîndul lor, pe Iisus zicînd: „Slobozește-o că strigă în urma noastră". Sfinții Apostoli au intervenit cu credința că Iisus n-o auzise, fiindcă Învățătorul lor, atît de bun și milostiv, Care a înviat morții și vindecat atîtea boli și suferințe fără chiar să fi fost măcar rugat, cum ar fi putut în acest caz să nu se milostivească, dacă ar fi auzit ruga mamei! Să se creadă așa ceva ar fi fost o gravă impietate. Totuși, Iisus auzise glasul ei îndurerat, era mișcat de suferința ei, ba chiar s-ar putea spune că venirea Sa în aceste părți era rînduită de Pronia divină spre a se răspîndi lumina Evangheliei și în aceste părți întunecate de păcat și a se arăta un exemplu de credință și deosebită perseverare în rugăciune. Atît tăcerea lui Iisus cît și răspunsul dat Apostolilor că nu este trimis decît „către oile cele pierdute ale casei lui Israel", n-au putut frîna elanul și slăbi nădejdea mamei ci, dimpotrivă, mama

îndurerată și-a făcut loc prin mulțime, a căzut în genunchi înaintea lui Iisus, s-a închinat cu smerenie zicînd : „Doamne, ajută-mă“. Prin aceste cuvinte, puține, dar rostite cu credință și profund efect de rugăciune, femeia cananeancă și-a manifestat din nou convingerea că Iisus este Fiul lui Dumnezeu și că poate s-o ajute.

Atunci Domnul Iisus Hristos îi răspunde : „Nu este bine să iei pîinea copiilor și s-o arunci cîinilor“, prin care cuvinte a comparat pe cananeeni cu cîinii pentru că erau păgîni, iar pe iudei cu fiii Săi pentru credința lor în singurul și adevăratul Dumnezeu.

Și la acest răspuns atît de categoric și tăios în același timp, care ar fi și descurajat pe oricine, femeia cananeancă a rămas în continuare statornică în rugăciunea ei și cu elan sporit, a răspuns cu lacrimi de nădejde : „Da, Doamne, dar și cîinii mănîncă din fărîmiturile ce cad de la masa stăpînilor lor“. Adînc impresionat de credința acestei femei, Mîntuitorul a exclamat în fața tuturor : „O, femeie, mare este credința ta : fie ție după cum voiești“. Și în ceasul acela, cum se arată în Sfînta Evanghelie, s-a vindecat fiica sa (Matei 15, 28). Nu se pot găsi cuvinte spre a se exprima profunda bucurie ce a învăluit întreaga ființă a acestei mame care, cu lacrimi de fericire, a mulțumit din adîncul inimii Bunului și Milostivului Iisus Hristos pentru că i-a ascultat ruga și S-a îndurat de necazul ei, vindecîndu-i fiica ei scumpă și dragă ca lumina ochilor.

Din cuprinsul acestei Sfinte Evanghelii putem scoate multe învățături folositoare pentru viața noastră duhovnicească. Înainte de toate rezultă că cel ce se roagă trebuie să aibă multă credință, multă stăruință și multă nădejde. Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a dat multe exemple de rugăciune, culminînd cu cea din grădina Ghetsimani cînd S-a rugat stăruitor, cu sudori de sînge, Tatălui Ceresc. Mîntuitorul a spus lămurit : „Cereți și vi se va da ; căutați și veți afla ; bateți și vi se va deschide“ (Matei 7, 7), cu condiția însă ca rugăciunea să fie făcută cu credință vie (Matei 21, 22), cu inimă înfrîntă și umilită, cu stăruință, cu încredere nezdruncinată în îndurarea lui Dumnezeu.

O astfel de rugăciune poate cu adevărat să înduplece voia lui Dumnezeu, să „mute și munții“, așa cum s-a întîmplat cu femeia cananeancă.

Rugăciunea însă făcută fără căldura inimii, cu răceală, mecanic, fără atenție la cele spuse, distrată, fără de evlavie, nu poate să se ridice la cer, la Părintele îndurărilor. Dacă rugăciunea, fie ea de cerere, de mulțumire sau de laudă, este considerată de toți Sfinții Părinți bisericești ca o convorbire sublimă a sufletului cu Dumnezeu, atunci cel ce se roagă trebuie să fie conștient de momentul intim și sacru în care s-a angajat. Nimeni și nimic să nu-i poată tulbura și întrerupe acest flux sufletesc ce unește cerul cu pămîntul, pe om cu Dumnezeu. „Rugăciunea, spune Lacordaire, care nu pornește din inimă se împrăștie înainte de a ajunge la cer. Ea nu slăvește, ci insultă pe Acela Căruia I se adresează“.

Fericitul Augustin spune : „Rugăciunea este liman pentru cei învăluiți de vifor, ancoră pentru cei asupriți de valuri ; toiag pentru cei osteniți ; comoară pentru cei săraci; ajutor contra bolilor...“. După pilda Mîntuitorului, a Sfinților Apostoli și a creștinilor primelor veacuri, a rămas pînă astăzi o practică sfîntă și rugăciunea făcută în genunchi ca semn și manifestare de evlavie, de pocăință, de supunere și smerenie. Dar, spre deosebire de trecut, astăzi îngenuncherea la rugăciune se practică din ce în ce mai rar și nu are acel sens profund de altădată. Ne gîndim la rugăciunea sfinților și martirilor, cu ochii ațintiți spre cer și genunchii pe pămînt (Fapte 7, 60). Deși se aflau în fața fiarelor sălbatice și flămînde din circuri, în flăcările de pe ruguri, pe roțile dințate, sub tortura înfiorătoare a călăilor, ei totuși primeau moartea pentru Hristos cu bucurie, ca suprema lor fericire !

Bucuria în mijlocul supliciilor îngrozitoare este o taină, o taină sfîntă, eroică, care avea un suport moral invincibil, o dorință irezistibilă de a se uni prin suferință cu Hristos, spre a locui împreună în cetatea cea cerească netrecătoare, mîntuitoare, veșnică. Copleșiți de bucuria că vor avea parte de împărăția cerurilor „unde nu este durere, nici suspinare, ci viața cea fără de moarte“, unii nici nu simțeau chinurile la care erau supuși cu brutalitate de ucigașii păgîni, socotind ca și marele Apostol Pavel care zice : „Mie a trăi este pagubă, a muri este cîștig“.

Rugăciunile — cum s-a arătat mai sus — sînt de cerere, de mulțumire și de laudă. Cele de mulțumire și de laudă sînt incomparabil mai puține la

creștinii noștri, în raport cu cele de cerere. În general omul se gîndește mai mult la sine decît la altul, iar recunoștința este, cum se spune, rara avis, o pasăre rară, o floare rară. Mulți cer, solicită și se roagă lui Dumnezeu pentru pedepsirea dușmanilor lor în diferite feluri, încît preotul se află în nedumerire și situații dificile și se întreabă în sine despre conștiința acelui creștin. Mîntuitorul a spus doar atît de răzvedit : „Dacă voi nu veți ierta greșelile voastre!". Greșelile pe care le facem înaintea lui Dumnezeu, prin diferite acte ale vieții noastre, cu fapta sau cu gîndul, de voie sau fără de voie, sînt incomparabil mai mari și mai multe ca cele cauzate nouă de cineva dintre semenii noștri și ca urmare iertarea se impune cu atît mai mult.

Dacă fiecare ar fi adînc pătruns de acest mare adevăr, atunci socot că astfel de cereri n-ar mai exista și s-ar ierta unii pe alții așa cum au făcut și trăit creștinii veacurilor de aur ale creștinismului !

Proorocul Moisi, fiind în apropierea muntelui Horeb, în una din zile a văzut un rug care ardea necontenit și nu se mistuia. Atras de acest miracol se apropie de rug, dar deodată un glas răsunător îi zice : „Moisi ! Moisi !... nu te apropia aici! Ci scoate-ți încălțămintea din picioarele tale, că locul pe care calci este pămînt sfînt" (Ieșire 3, 4-5). Același glas divin ne strigă cu putere și azi cînd noi ne „apropiem" de Sfînta Biserică, de Sfîntul Altar, de Sfînta Cuminecătură, după cum rostește preotul, ținînd cu dreapta Potirul cu Sfintele Taine : „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați".

Un alt adevăr, o altă învățătură mai desprindem din Sfînta Evanghelie de astăzi : Mîntuitorul Hristos a vindecat copila bolnavă la rugămintea mamei sale. De aici decurge valabilitatea cererilor și rugăciunilor ce le facem pentru alții, inclusiv și pentru pruncii mici ce se botează și ca atare se combate argumentul acelora care nu botează copiii mici pe motiv că ei, copiii, nu pot crede. Credința lor este substituită prin credința nașilor și prin rugăciunile preoților și ale Bisericii, pe care Dumnezeu le primește cu aceeași bunăvoință cu care a primit rugăciunea mamei pentru fiica sa bolnavă. Rugăciunea femeii cananeence poate fi considerată ca exemplu nu numai că este stăruitoare, dar este în același timp curată și firească cu niște răspunsuri sincere și pline de respect pînă la duioșie.

Există unii care sub cuvînt că sînt „luminați" se lamentează, plîng, își închid ochii, schimonosesc fața, tremură ca și cei cu epilepsie, bolborosind cuvinte neînțelese nici de ei nici de alții, susținînd, chipurile, că-s insuflați de Duhul Sfînt și prin aceasta aduc hulă și blasfemie lui Dumnezeu.

Desigur, astfel de rugăciuni exaltate n-au nimic comun cu adevărata rugăciune, avînd și o notă de deznădejde în îndurarea lui Dumnezeu care este, de asemenea, un greu păcat. Creștinul adevărat se roagă cu sufletul curat, cu mintea trează, cu inima plină de căldură și dragoste. El solicită, prin cuvinte simple, sincere, ajutorul lui Dumnezeu, revărsarea Harului spre a se întări și învrednici de cele duhovnicești. „Doamne, zicea Sfîntul Apostol Petru pe muntele Taborului, bine este nouă să fim aici ; dacă voiești, voi face aici trei colibe : Ție una, lui Moisi una și lui Ilie una" (Matei 17, 4). Erau atît de fericiți de priveliștea strălucitoare, de lumină, de fața lui Iisus care strălucea ca „soarele", încît pentru ei nu era nimic mai presus în viață, decît să rămînă pentru totdeauna în acest extaz de supremă fericire. Și noi asistăm de atîtea ori la schimbarea la față a Domnului Iisus, sîntem învăluiți de atîtea ori de aceeași lumină strălucitoare, de lumina lui Hristos care „luminează tuturor" ; vedem cu sufletul nu numai pe Moisi și pe Ilie, ci pe toți proorocii și drepții Noului și Vechiului Testament, pe toți martirii și sfinții bine plăcuți lui Dumnezeu, pe Prea Curata Fecioară Maria care, în Sfînta și dumnezeiasca Liturghie, se roagă împreună, într-o minunată și neegalată simfonie sacră, lui Dumnezeu-Tatăl și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și Duhului Sfînt, Treimei Celei de o ființă și nedespărțită, pentru noi toți, atît vii cît și pentru cei morți.

Biserica strămoșească cu Sfîntul ei Altar, cu Antimisul ei cel sfînt ce cuprinde părți din osemintele martirilor, este locul unde Iisus Hristos, Domnul, se jertfește mereu, mereu, de veacuri și pînă în veacuri, împărtășind

lumina Sa strălucitoare și mîntuitoare ca un luminos far în întunericul nopții, asupra călătorilor pe marea înviforată a acestei vieți.

Pătrunși în sufletul nostru de această sfîntă lumină, să zicem și noi : Doamne, bine este nouă a fi aici ; aici lîngă altarul Bisericii strămoșești ; aici în Patria noastră scumpă și dragă. Ocrotește-ne, Doamne, cu dreapta Ta și ne binecuvintează viața noastră, ca un bun și iubitor de oameni, de la leagăn și pînă la mormînt. Amin.

Pr. T. BODNAR

LA SFÎNTUL MUCENIC HARALAMBIE

„Astăzi Biserica prăznuiește... pe purtătorul de biruință Haralambie, cel care a fost adus jertfă fără prihană, bineprimită și bineplăcută lui Hristos..."

(Slava glas 2)

În anumite zile ale anului bisericesc au fost rînduiți de Sfînta noastră Biserică spre pomenire mărturisitori ai lui Dumnezeu, Cel întreit în persoane și Unul în ființă, pentru că în multe chipuri aceștia și-au jertfit viața sau și-au închinat-o cu desăvîrșire Ziditorului și Dătătorului de viață. Printre aceștia se numără și Sfîntul Mare mucenic Haralambie, făcătorul de minuni, a cărui prăznuire Sfînta noastră Biserică a rînduit să fie cinstită de binecredincioșii creștini, în fiecare an, la 10 februarie, împreună cu alți aleși și bineplăcuți ai lui Dumnezeu care au primit cununa muceniciei drept răsplată pentru stăruința în mărturisirea credinței celei adevărate în Domnul nostru Iisus Hristos.

Sfîntul Mucenic Haralambie a suportat chinurile muceniciei din porunca împăratului Septimius Sever (193-211) și din chiar mîinile ighemonului Lucian din cetatea Magnezia, unde și-a dat obștescul sfîrșit în ziua de 10 februarie anul 202. Acolo, în cetatea Magnezia, Sfîntul Mucenic Haralambie, mai înainte de cîștigarea acestei cununi de desăvîrșire dumnezeiască, a fost preot al Bisericii dreptslăvitoare a lui Dumnezeu, păstrînd pe binecredincioșii creștini din acea cetate, învățîndu-i calea dreptății și propovedu ind, cu timp și fără timp, cu fapta și cu cuvîntul, credința cea adevărată în Domnul nostru Iisus Hristos. Acest preot și mucenic nebiruit, ostaș viteaz și stîlp nemișcat al Bisericii, sprijin tare al credincioșilor și împotrivitor tuturor nelegiuirilor, a fost plin de lumina lui Hristos, mintea i-a fost luminată de dumnezeiescul har, a avut darul vindecărilor de multe boli. Toată viața el și-a păzit sufletul neprihănit și cugetul neîntinat de păcat. Cu harul și dumnezeiasca-i rugăciune a înviat din morți un tînăr, a vindecat pe chinuitorul său, ighemonul Lucian, pe unii dintre închinătorii la idoli care au văzut minunile sale, săvîrșite în numele lui Iisus Hristos, i-a convins să se încreștineze, printre ei chiar pe Lucian și să mărturisească pe Dumnezeu cel adevărat.

Pe însăși împărăteasa Galina, care a văzut pe mucenicul Haralambie că a tămăduit un îndrăcit din înșelăciunea diavolului, a adus-o la Hristos, încununînd-o ca pe o fecioară muceniță cu cununa lui Hristos.

Porfiriu și Vaptos, care-l chinuiau spre moarte pe Sfîntul mucenic, la vederea minunii vindecării prin rugăciunea sa plină de har dumnezeiesc, a ighemonului Lucian, au crezut în Hristos, lepădîndu-se de închinarea la idolii cei păgînești.

Alte două femei Enata și Valentina, închinătoare la idoli, s-au lepădat de aceștia și botezîndu-se, au mărturisit pe Hristos, iar pentru fapta lor au fost bătute cumplit pînă și-au dat obștescul sfîrșit în nădejdea învierii și vieții celei veșnice. Și pe Pavel, mucenicul a cărui pomenire Biserica o face tot în această zi, pentru că a mărturisit credința în Hristos la vederea minunilor săvîrșite de Sfîntul mucenic Haralambie, pentru care păgînul ighemon Firmilian din Gaza a poruncit să i se taie capul.

Iată numai cîteva din efectele minunilor săvîrșite de Sfîntul mucenic Haralambie care pe mulți a întors la Hristos.

Dar n-am spus nimic despre cununa muceniciei pe care a cîștigat-o de la Atotputernicul Dumnezeu, Sfîntul Haralambie. Să vedem atunci cine a fost acest mult pătimitor al lui Hristos, slujitor și mărturisitor al învățăturii Domnului nostru Iisus Hristos în cetatea Magnezia din Elada, Grecia de astăzi. Sfîntul mucenic Haralambie a fost preotul care a condus, a învățat și sfințit pe credincioșii păstoriți de el cu puterea harului său. În vremea aceea, mărturisitorii păgînești idoli căutau pe orice cale să distrugă pe toți cei ce credeau și cu bărbăție suportau orice chinuri pentru mărturisirea lui Hristos. Unul dintre aceștia fiind și Sfîntul Haralambie, care bărbătește mărturisea pe Hristos, lămurit propovăduia credința cea adevărată, aducea lui Dumnezeu jertfa de laudă, pururea preot preadrept și sfeșnic luminos lumii se arăta și în nenorociri și întristări mereu mîngîietor, din primejdii izbăvitor și purtător de biruință asupra celui rău.

Sfîntul Haralambie a fost supus la chinuri groaznice pentru faptele sale pe care le-ați auzit că le-a făcut spre binele tuturor. A fost dezbrăcat de veșmintele preoțești, i s-a jupuit pielea de pe trupul său nevinovat, apoi însuși ighemonul Lucian, păgînul, i-a strujit carnea de pe trupul său cu mîinile sale, pe care Dumnezeu le-a pedepsit rupîndu-i-le și lipindu-i-le de trupul mucenicului Haralambie care, cu toate că suferea cele mai groaznice munci, totuși, din dragoste față de Hristos și de aproapele său, s-a rugat cu osîrdie lui Dumnezeu ca să-l ierte pe răufăcătorul său și plin de har dumnezeiesc l-a vindecat prin puterea rugăciunii.

La vederea acestei minuni, am amintit mai sus, că mulți dintre cei care au fost de față, chiar doi dintre chinuitorii sfîntului, s-au lepădat de închinarea la idoli și au mărturisit pe Hristos, pentru care și ei fiind supuși la chinuri de moarte, și-au cîștigat cununa muceniciei.

Iată, deci, cum diamantul înțelept al răbdării și viteaz nevoitor de chinuri, Sfîntul mucenic Haralambie, s-a făcut lui Hristos rîu mare de evlavie, preoților strălucit purtător de lumină dumnezeiască și părinților lauda mare de cinste.

A fost împodobit, prin urmare, Sfîntul mucenic Haralambie cu răsplătirile suferințelor sale și împreună cu cetele mucenicilor pururea se bucură.

Acestea sînt doar răsplătirile pentru toate cele ce a săvîrșit încă în viață fiind Sfîntul mucenic Haralambie, mărturisitorul lui Hristos. Dar să vedem ce a săvîrșit el după trecerea sa în rîndul sfinților mucenici ai Bisericii prin minunile ce s-au întîmplat să fie vădite de cei ce cu credință și stăruitoare rugăciune au cîștigat prin cinstirea sfintele sale moaște.

După cum aflăm din Sfînta Tradiție și din cărțile noastre de cult, din sfintele moaște ale Sfîntului mucenic Haralambie se mai păstrează în una din bisericile din Grecia, spre cinstire, numai o parte din trupul său și anume sfîntul său cap cinstit și păstrat de credincioși ca pe o comoară de mare preț, pentru ca însăși puterea harului său dumnezeiesc care l-a transformat pe acesta în izvor limpede de tămăduiri, fîntîna ce izvorăște bogăția neîmputinată și veselește sufletele celor ce cu credință îl slăvesc pe el, îndepărtează bolile, alungă pe demoni și dă izbăvire de rele tuturor credincioșilor care aleargă la ajutorul lui, știind că parte din trupul Sfîntului mucenic Haralambie a rămas ca mijloc de mîntuitoare vindecare celor ce se apropie și se ating de el cu dragoste în Hristos.

Aceste efecte vindecătoare, lîngă cinstitele sale moaște, se datoresc tocmai faptului că Dumnezeu le-a împodobit cu asemenea puteri minunate, pentru că s-a adus pe sine jertfă fără prihană, bine plăcută lui Hristos, pentru că a suferit, înflăcărat de dragoste mucenicească, săgețile cele ascuțite ale vicleanului cu cugetul plin de putere, pentru că a fost cu adevărat părtaș rîvnitor al patimilor lui Hristos.

Iată de ce cinstim noi cu credință și evlavie moaștele mucenicului lui Hristos, Haralambie, care se roagă neîncetat să ne dea Dumnezeu iertare de păcate și izbăvire de tot felul de boli.

Săvîrșind acest dumnezeiesc și cinstit praznic al Sfîntului Sfințitului mucenic Haralambie, să venim cu toții și să-l slăvim ca să primim izbăvire din necazurile noastre. Amin.

Pr. D. ISOPESCU

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA SFÎNTA TAINĂ A BOTEZULUI

II *

Duminica trecută, la sfîrșitul Sfintei Liturghii, făceam în acest sfînt locaș, o scurtă expunere în legătură cu învățătura Bisericii despre Sfintele Taine. Aducînd, atunci, în conștiința fiecăruia ceea ce învață Biserica Ortodoxă despre Sfintele Taine, spuneam, anume, că ele sînt lucrări văzute „așezate de Mîntuitorul Hristos prin care se împărtășește credincioșilor harul cel nevăzut al lui Dumnezeu... ca ajutor pentru mîntuire“ [1]. Adăugam că, prin *Botez* vine nașterea duhovnicească, prin *Mir* creșterea, prin *Împărtășanie* hrana, prin *Preoție* puterea de a sfinți, prin *Pocăință* înnoirea, prin *Căsătorie* tăria legăturii familiale și prin *Maslu* tămăduirea de boli și întrarmarea morală [2].

În continuare, referindu-ne la latura sfîntă, tainică, a acestei Taine, vă expunem dreapta învățătură despre Botez, cea dintîi Taină prin care cel ce o primește dobîndește înfierea, adică trecerea în rîndurile fiilor Bisericii. Deși am convingerea că ați reținut ceea ce expuneam atunci, cu toate acestea, repet acum, că prin afundarea de trei ori în apa sfințită, care închipuie înmormîntarea și învierea, cu rostirea cuvintelor care pun în lumină esența credinței creștine, anume aceea despre Sfînta Treime, orice om se curăță de păcatul strămoșesc și de păcatele proprii. Vă mai spuneam că Botezul așezat de Mîntuitorul Hristos este o Taină, iar cel pe care-l săvîrșea Sfîntul Ioan Botezătorul, o chemare la pocăință ; de asemenea, că Botezul săvîrșit în numele Sfintei Treimi nu se repetă ; că botezarea pruncilor este întemeiată pe învățătura Sfintei Scripturi ; în sfîrșit, că, în afară de Botezul așezat de Mîntuitorul, săvîrșit cu Duh Sfînt, mai este botezul lui Moise, al nădejdii, botezul Sfîntului Ioan Botezătorul săvîrșit cu apă și botezul prin „mucenicie și sînge“ [3].

Dacă duminica trecută mă refeream, îndeosebi la latura tainică, sfîntă a Tainei Botezului, astăzi voi expune învățătura Bisericii privind slujba sau ritualul celei dintîi Taine prin care cel ce o primește intră în sălașul sfînt al Bisericii.

Aș dori să cunoașteți și să rețineți că, potrivit celor statornicite în Sfînta Scriptură și de Sfînta Tradiție, „dreptul de a săvîrși Botezul îl are numai episcopul și preotul“ [4]. Deoarece Botezul, prin ființa sa, este un mijloc sau o cale indispensabilă mîntuirii, în mod excepțional, de pildă, dacă un prunc este pe moarte, această Taină poate fi săvîrșită, prin iconomie, de un diacon, un bărbat sau chiar o femeie, laici, ortodocși, adică fii ai Bisericii, prin rostirea formulei sfinte a Botezului [5]. Dacă pruncul botezat, în chip excepțional, trăiește, episcopul sau preotul vor completa slujba Botezului, fără a mai citi lepădările și fără a săvîrși sfințirea apei. Săvîrșitorul Tainei Botezului și, bineînțeles, al celorlalte Taine „se ascunde sub slujbele sfinte pe care le săvîrșește“. Lăsînd lui Dumnezeu lucrarea lor, în chip nemijlocit, el rostește la forma pasivă sau la persoana a treia actul sfînt care se împlinește : *se botează, se împărtășește, se cunună* etc.

Primitorul Tainei Botezului este orice om pregătit pentru această lucrare a Bisericii. Pe de o parte, dacă este vîrstnic, el trebuie să cunoască și să accepte, în conștiința sa, adevărurile de credință ale Ortodoxiei, iar pe de altă parte să se apropie de ușa prin care intră în Biserică prin pocăință [6]. Însuși Mîntuitorul, trimițînd pe Sfinții Apostoli la propovăduire, le-a spus că acei ce cred și se botează se vor mîntui (Marcu 16, 16). Aducînd la înde-

---

* Vezi partea întîi în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, LIX (1983), nr. 1-3, p. 56-59.

1. *Catehismul creștinului dreptcredincios,* Iași, 1957, p. 40.
2. *Învățătura de credință creștină ortodoxă,* București, 1952, p. 150.
3. *Ibidem.*
4. Hristu Andrutsos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene,* traducere de Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 355.
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem,* p. 356.

plinire mesajul primit, Sfinții Apostoli cereau credință celor ce doreau Botezul [7].

Pruncii nu înțeleg adevărurile de credință ale Bisericii și nici nu au conștiința stării lor morale, dar sînt botezați, deoarece „nu sînt în stare să opună Harului vreo piedică“ [8]. Lipsa credinței și a căinței la prunc o suplinește nașul care se obligă în fața lui Dumnezeu că se va îngriji „de dezvoltarea și educația sa în credința creștină ortodoxă“ [9]. El este chezaș sau garant în fața lui Dumnezeu că pruncul botezat se naște pentru viața cea nouă. Nașul trebuie să fie creștin ortodox ; el are îndatorirea morală de a se îngriji de viața religioasă și morală a finului, de a-l învăța și îndruma spre „a face din el un bun credincios și vrednic fiu al Bisericii în care a intrat prin Botez“ [10].

În legătură cu locul unde se săvîrșește Botezul, Biserica a statornicit că această Taină trebuie oficiată în pridvorul sau pronaosul unui sfînt locaș de închinare, dar, în cazuri excepționale, de pildă, primejdia de moarte a pruncului, frigul mare etc., ea poate fi săvîrșită și într-o altă încăpere anume pregătită. Dacă un prunc este slab el poate fi botezat îndată după naștere ; dacă este sănătos, Botezul va fi săvîrșit la opt zile după naștere sau mai tîrziu.

Înainte de întreita afundare în baia Botezului, se face pregătirea celui ce va fi botezat prin îndeplinirea rînduielii numită *la facerea catehumenului.* Această rînduială se săvîrșește înaintea ușilor unui sfînt locaș de închinare, deoarece acel ce vine la Botez nu este un fiu al Bisericii. Săvîrșitorul Tainei, după ce suflă asupra acestuia de trei ori și-l înseamnă, în chipul crucii, rostind cuvintele : „Mîinile Tale m-au făcut și m-au zidit“, se roagă Atotputernicului să îndepărteze de la dînsul înșelăciunea cea veche și să-l umple pe el de credință, de nădejde și de dragoste, ca să cunoască pe Dumnezeu cel adevărat și să fie împreunat cu turma moștenirii Sale.

Prin trei rugăciuni, cunoscute sub numele de *exorcisme,* săvîrșitorul roagă pe Dumnezeu să îndepărteze de la cel însemnat, adică de la catehumen, puterea diavolului și să-l învrednicească „de tainele cele nemuritoare și cerești“, apoi, prin altă rugăciune, cere să fie primită „în împărăția cea cerească și făptura aceasta“.

Cel ce vine la Botez este întors cu fața spre apus, locul de unde vine întunericul și prin însăși gura sa dacă este el un om în vîrstă sau prin nașul său dacă este el un prunc, *se leapădă* de cel rău, „stăpînitorul întunericului“, (Luca 22, 53 ; Efeseni 6, 6, 12), apoi, întors cu fața spre răsărit, mărturisește *împreunarea* sau unirea sa, prin credință, cu Hristos, „Soarele dreptății“, „*Răsăritul Cel de sus*“ (Luca 1, 78) și rostește Simbolul credinței.

Exorcismele și lepădările nu arată că Biserica îl socotește pe catehumen ca pe un stăpînit cu adevărat și muncit de diavol, ci spun, numai, că acela ce nu-L are pe Hristos se află în afara Harului, este un „rob al păcatului, rob al duhului care lucrează în fiii neascultării“ (Efeseni 2, 2).

După *exorcisme, lepădări* și *mărturisirea catehumenului* că se unește cu Hristos, adică după ce s-a săvîrșit rînduiala premergătoare Sfîntului Botez, urmează, iubiți credincioși, slujba principală a acestei Taine constînd din trei părți.

Cea dintîi este *sfințirea apei de botez ;* preotul, adică săvîrșitorul, se roagă acum să vină peste apa pe care o are în fața sa „lucrarea cea curățitoare a Treimii celei mai presus de fire“, pentru ca acel ce vine la Sfînta luminare „să se arate fiu al luminii și moștenitor al veșnicelor bunătăți, pentru ca să-și păzească apa botezului“, pentru ca apa aceasta să i se facă „baie nașterii de a doua, spre iertarea păcatelor și spre îmbrăcăminte în nestricăciune“ ; totodată se roagă pentru el însuși ca să i „se spele necurăția trupului și întinăciunea sufletului“, ca să i se trimită putere de sus și întărire „spre slujba acestei Taine mari și cerești“, ca să ia chip Hristosul lui Dumnezeu în cel „ce se va naște din nou“ ; cere, apoi, Iubitorului de oameni să vină cu pogorîrea Sfîntului Duh ca să sfințească apa.

A doua parte a slujbei Botezului este *ungerea* catehumenului cu *untdelemnul bucuriei* (Evrei 1, 9). Untdelemnul, prin rugăciunile preotului, este

---

7. *Ibidem.*
8. *Ibidem,* p. 357.
9. *Ibidem.*
10. *Învățătura de credință...,* 1952, p. 327.

binecuvîntat „cu puterea, cu lucrarea și cu pogorîrea Sfîntului Duh", ca să se facă „ungere de nestricăciune, armă dreptății, înnoire sufletului și trupului... spre înlăturare a tuturor răutăților". Din untdelemnul binecuvîntat se toarnă în apa sfințită, de trei ori, cruciș și este uns cel ce vine la Botez, pe frunte, pe piept, la mîini și picioare. Ungerea „este semnul milei și al bunătății dumnezeiești, prin care catehumenul a fost izbăvit de noianul păcatelor, așa cum ramura de măslin adusă de porumbel lui Noe era semnul împăcării mîniei dumnezeiești ; ea ne amintește că arhiereii și proorocii Legii Vechi au fost unși. Numele de „creștin" pe care-l capătă cel ce se botează vine de la Hristos care înseamnă „uns al Domnului" ; în sfîrșit, ungerea închipuiește mirodeniile cu care a fost uns trupul Domnului înainte de îngropare, deoarece, afundarea în apă închipuie îngroparea împreună cu Hristos și învierea împreună cu El [11].

A treia și cea mai importantă parte a slujbei Botezului este însăși săvîrșirea Tainei, adică întreita afundare a catehumenului în apa sfințită, în timp ce preotul rostește cuvintele : „Se botează robul (roaba) lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui, Amin (la întîia afundare), și al Fiului, Amin (la a doua afundare) și al Sfîntului Duh, Amin (la a treia afundare) acum și pururea și în vecii vecilor". Întreita afundare, cu rostirea persoanelor Sfintei Treimi, arată că temeiul credinței noastre este Sfînta Treime ; totodată, ea închipuiește cele trei zile petrecute de Domnul Iisus în mormînt, iar ieșirea din apă învierea împreună cu El pentru viața cea nouă întru Hristos [12], cum spune Sfîntul Apostol Pavel : „Îngropați fiind împreună cu El, prin Botez, cu El ați și înviat prin credința în puterea lui Dumnezeu" (Coloseni 2, 12).

Vasul în care se face întreita afundare, numit cristelniță și apa Botezului sînt pentru noi mormînt și, în același timp, maică duhovnicească ; ele închipuie trupul Sfintei Fecioare din care S-a născut Hristos.

Sfîrșind, iubiți credincioși, acest scurt cuvînt de învățătură privind pregătirea celui ce vine la botez prin săvîrșirea rînduielii la facerea catehumenului, cum și slujba acestei Taine, vă amintesc, și vă rog să rețineți, că orice om care primește Botezul se curăță de păcatul strămoșesc, se naște din nou „prin apă și prin Duh" și i se dăruiește „iertarea păcatelor celor de voie și celor fără de voie" [13]. Cel botezat este îmbrăcat cu „haina dreptății, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh" ; el este, acum, un om nou, „făcut după chipul lui Dumnezeu" (Efeseni 4, 24).

Deoarece, spre marea noastră durere sufletească, sînt creștini care susțin și propovăduiesc învățături și practici privind slujba acestei Sfinte Taine, neîntemeiate pe Sfînta Scriptură și pe Sfînta Tradiție, vă sfătuiesc și vă îndemn părintește să ascultați de Biserică și să păstrați dreptele ei învățături. Sînt, de pildă, unii preoți, pe alocuri, chiar în Biserica noastră străbună, care săvîrșesc Botezul prin stropire sau vărsare. Nu mai amintesc acum temeiurile puternice scripturistice și tradiționale ale Botezului prin întreita afundare. Repet, doar, ceea ce spuneam mai înainte : întreita afundare în apă amintește de cele trei zile petrecute de Domnul nostru Iisus în pămînt, iar ieșirea din apa Botezului închipuie învierea Sa, de aceea, săvîrșirea acestei Sfinte Taine prin stropire sau vărsare nu este încuviințată de

---

11. *Ibidem.*
12. *Ibidem,* p. 331.
13. Vezi în *Aghiazmatar,* rugăciunea rostită după întreita afundare.

Biserica Ortodoxă decît prin iconomie, în cazuri cu totul excepționale și numai dacă este făcută în numele Sfintei Treimi [14].

Botezul este ușa prin care un om, fie el prunc, fie vîrstnic, intră în Biserică și la viața veșnică [15]. Odată ce un om a intrat pe această ușă, odată ce a fost săvîrșit în numele Sfintei Treimi, Botezul nu se mai repetă. Cei care din motive cu totul neîntemeiate îl repetă, nesocotesc dreapta învățătură a Bisericii exprimată atît de limpede de Sfîntul Apostol Pavel: „Este un Domn, o credință, un Botez" (Efeseni 4, 5), cum și ceea ce s-a statornicit prin Simbolul credinței: „mărturisesc un Botez spre iertarea păcatelor". În Biserica Ortodoxă sînt primiți cei care vin de la alte culte și organizații creștine dacă au fost ei botezați în numele Sfintei Treimi, fiind unși, numai, cu Sfîntul și Marele Mir [16].

Vă mai amintesc, iubiți credincioși, că mi s-au adresat întrebări în legătură cu un botez al copiilor pierduți, spunîndu-mi-se că, pe alocuri, se și săvîrșește. Dacă, într-adevăr, este așa, vă rog să rețineți că practica aceasta nu are temeiuri dogmatice. Potrivit dreptei învățături a Bisericii, cel care vine la Botez, el însuși dacă este matur sau prin nașul său, dacă este prunc, se leapădă de puterea diavolească, făgăduiește că se unește cu Hristos și mărturisește credința, apoi este afundat în apa sfințită a Botezului. Înțelegeți, fără îndoială, că, în cazul copiilor pierduți, aceste condiții nu sînt îndeplinite. Pentru acești prunci „fără de vreme, parte bărbătească și parte femeiască", Biserica înalță rugăciuni Atotputernicului Dumnezeu [17].

În încheierea acestui cuvînt de învățătură, vă dau, iubiți credincioși, părintească îndrumare de a păzi cu sfințenie dreapta învățătură a Bisericii privind atît ființa Botezului, latura sfîntă a acestei Taine, cît și rînduiala sau slujba ei, deoarece au temeiuri în Sfînta Scriptură și în practica ei de veacuri. Orice fel de răstălmăcire a dreptei învățături, orice practică neîntemeiată, tulbură conștiința credincioșilor și știrbește unitatea duhovnicească în Biserică. Să ascultați, drept aceea, de păstorii bisericești rînduiți după lege, pentru că ei propovăduiesc și vă învață necontenit adevărata credință, se roagă pentru sfințenia vieții fiecăruia și vă călăuzesc spre limanul rîvnit de orice bun credincios: mîntuirea. Tot cel ce se ia „după basme meșteșugite", după învățături și practici greșite, se desprinde de sfîntul sălaș al Harului, de Sfînta Ortodoxie a moșilor și strămoșilor noștri. Amin.

Pr. Scarlat PORCESCU

---

14. Hristu Andrutsos, *op. cit.*, p. 352-354.

15. *Ibidem*, p. 346.

16. Hristu Andrutsos, *Simbolica*, traducere de prof. univ. Iustin Moisescu, Craiova, 1955.

17. Vezi *Liturghier*, rugăciunea pentru pomenirea celor răposați, la proscomidie.

ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI
ÎN ICONOGRAFIA BISERICILOR DIN NORDUL MOLDOVEI

Icoana Întîmpinării Domnului este prezentă în orice catapeteasmă, în rîndul icoanelor praznicelor împărătești sau separată, și pusă pe analog pentru închinare de sărbătoarea praznicului ; o mai întîlnim în frescele interioare ale bisericilor, în cadrul Sinaxarului sau, în cele exterioare, în cadrul Acatistului Maicii Domnului, ilustrînd condacul al 7-lea : „Vrînd Simeon să se mute din acest veac înșelător de acum, Te-ai dat lui, ca un prunc, dar Te-ai făcut cunoscut lui și Dumnezeu desăvîrșit ; pentru aceasta s-a mirat de înțelepciunea Ta cea nespusă, strigînd : Aliluia“ — textul liturgic avînd la bază pe cel al Sfintei Evanghelii.

Icoana Întîmpinării înfățișează, în culoarea și liniile desenului, cuvintele Sfintei Evanghelii de la Luca : „Și cînd s-au împlinit zilele curățirii lor, după Legea lui Moise, L-au dus pe Prunc la Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului, precum este scris în Legea Domnului că „orice întîi-născut de parte bărbătească să fie închinat Domnului“, și ca să dea jertfă, precum s-a zis în Legea Domnului, o pereche de turturele sau doi pui de porumbel. Și iată, era în Ierusalim un om, cu numele Simeon ; și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu, așteptînd mîngîierea lui Israel, și Duhul Sfînt era asupra lui. Și i se făgăduise de către Sfîntul Duh să nu vadă moartea pînă ce nu va vedea pe Hristosul Domnului. Și din îndemnul Duhului a venit la templu ; și cînd părinții au adus înăuntru pe Pruncul Iisus, ca să facă pentru El după obiceiul Legii, el L-a primit în brațele sale și a binecuvîntat pe Dumnezeu și a zis : Acum, slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace, că ochii mei văzură mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor ; lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel. Iar Iosif și mama Lui se mirau de cele ce se grăiau despre Prunc. Și i-a binecuvîntat Simeon și a zis către Maria, mama Lui: Iată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și spre semn de contrazicere ca să se descopere gîndurile din multe inimi. Și prin însuși sufletul tău va trece sabie. Și era și Ana proorocița, fiica lui Fanuel, din seminția lui Așer, înaintată în zile multe, care trăise cu bărbatul ei șapte ani după fecioria sa și ea era văduvă, în vîrstă de optzeci și patru de ani și nu se depărta de la templu, slujind noaptea și ziua în post și în rugăciuni. Și venind și ea în acel ceas, lăuda pe Dumnezeu și vorbea despre El tuturor celor care așteptau mîntuire în Ierusalim“ (Luca 2, 22-38).

Iscusiții iconari moldoveni din perioada de aur a iconografiei noastre — secolele XV-XVII — în zugrăvirea icoanei Întîmpinării s-au folosit și de textele liturgice ale praznicului, în care dumnezeiescul fapt este comentat cu o adîncă pătrundere a înțelesului său dogmatic și cu o duioșie de-a dreptul mișcătoare : „Spune, Simeoane, pe Cine porți în brațe în templu bucurîndu-te ? Cui strigi și grăiești ; acum am fost liberat, că am văzut pe Mîntuitorul meu ! ? Acesta este Cel ce S-a născut din Fecioară ; Acesta este Dumnezeu, Cuvîntul cel din Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru noi și a mîntuit pe om. Acestuia să ne închinăm“ [1].

Faptul Întîmpinării s-a petrecut, potrivit Evangheliei, înăuntrul templului, în prezența a patru persoane : Maica Domnului, dreptul Simeon, dreptul Iosif și proorocița Ana.

În unele icoane, cum este cea din Acatistul Bunei Vestiri de la Moldovița, mai este înfățișată și a cincea persoană, care poate fi una din femeile de la templu, împreună-slujitoare „noaptea și ziua în post și rugăciune“ cu proorocița Ana, „care așteptau mîntuire în Ierusalim“ (Luca 2, 37-38). În icoana din Sinaxarul de la Sucevița nu mai este înfățișată proorocița Ana; compoziția aici este simplificată — apare numai Maica Domnului împreună

---

1. *Stihira la Doamne strigat-am,* de la Vecernia mare a praznicului.

cu dreptul Iosif și dreptul Simeon. Între persoanele feminine, acolo unde sînt înfățișate două sau trei împreună cu Maica Domnului, una din ele ar fi Sfînta Ana, mama Sfintei Fecioare Maria [2].

În centrul icoanei — compoziției — este înfățișată Sfînta Masă sau prestolul. Pruncul Iisus ținut în brațele dreptului Simeon, care se află în partea dreaptă a prestolului, nu în fața lui, pare că stă deasupra prestolului. De cealaltă parte a prestolului, în stînga, stau Maica Domnului cu dreptul Iosif. Proorocița Ana este înfățișată fie împreună cu Maica Domnului și dreptul Iosif, fie împreună cu dreptul Simeon urmîndu-l din urmă potrivit cuvintelor : „și venind și ea în acel ceas..." (Luca 2, 38). În icoană mai este înfățișat și un baldachin care, la bisericile noastre, acolo unde este folosit, străjuiește deasupra prestolului. Aici, grafic, este înfățișat lîngă prestol ; în icoana din Acatistul de la Moldovița, baldachinul nu mai este înfățișat.

Dumnezeiescul fapt s-a petrecut înăuntrul templului (Luca 2, 27). Pentru a înfățișa în icoană lăuntrul — interiorul — templului, meșterul zugrav, ca în orice icoană, îl schițează sau îl sugerează înfățișînd părți din construcție : ziduri străpunse de ferestre și uși pentru a reda comunicarea între ceea ce se află în afară cu ceea ce se petrece înăuntru, adică ceea ce este în afară are posibilitatea să se împărtășească cu ceea ce se petrece înăuntru și ceea ce se petrece înăuntru este pentru a se oferi spre împărtășanie celor din afară. Partea principală din interiorul templului este Sfînta Sfintelor, care în Biserica creștină se numește Sfîntul Altar, cu cel mai sfînt loc ; Sfînta Masă sau prestolul. De aceea, în icoană, locul principal îl ocupă prestolul sau Sfînta Masă. Baldachinul, care este simbolul cerului, prin rostul lui de a acoperi prestolul, acolo unde el este folosit în bisericile noastre, vine să sugereze și mai mult interiorul Sfîntului Altar. Este adevărat că, baldachinul, grafic, este înfățișat alături de prestol, dar în icoană, elementele ei componente au rostul mai mult de a sugera decît de a înfățișa, fotografic, obiectul zugrăvit. În icoana din Acatistul de la Moldovița lipsește baldachinul. Aici, el este înlocuit ținînd seama de simbolul lui : cerul prin fîșia de pînzătură care leagă cele două turnuri ale zidurilor, — pînzătură care prin linia sa de curbătură tocmai coborîrea cerului vrea să simbolizeze. Coborîrea reală a cerului pe pămînt, aici, este arătată și chiar realizată prin însăși prezența Pruncului în templu : „Să se deschidă astăzi porțile cerului, că luînd început sub ani, Cuvîntul Tatălui Cel fără început, nedespărțindu-Se de a Sa dumnezeire, ca un prunc la patruzeci de zile, este adus de bunăvoie în Templul Legii, de Fecioara Maică, și pe Acesta Îl primește în brațe bătrînul strigînd: „Liberează pe robul Tău, Stăpîne, că văzură ochii mei mîntuirea Ta... Cel ce ai venit în lume să mîntuiești neamul omenesc, Doamne, slavă Ție !" [3].

Tocmai acest comentar al deschiderii porților cerului subliniază icoana de la Moldovița din Imnul Acatist ; ca urmare a deschiderii porților cerului. cerul simbolizat de baldachin face pe zugrav să nu mai figureze simbolul cerului, căci deasupra prestolului străjuiește Făcătorul cerului.

Cea mai evocatoare înfățișare a interiorului templului rămîne tot prestolul, prin faptul că locul lui este numai în templu.

Cuvîntul Sfintei Evanghelii spune ; „au adus pe Prunc la Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului"(Luca 2, 22). Zugravii moldoveni au înfățișat pe Prunc ținut în brațele bătrînului Simeon, în dreptul și mai ales deasupra Sfintei Mese care, atît în Sfînta Sfintelor a templului Vechiului Testament, cît și în Altarul bisericii din Noul Testament, este locul prezenței personale a lui Dumnezeu. Această prezență personală este mărturisită în Vechiul Testament prin cuvintele : „Acolo între cei doi heruvimi de deasupra chivotului Legii, Mă voi descoperi ție și-ți voi grăi de toate, cît am a porunci prin tine fiilor lui Israel" (Ieșirea 25, 22). Chivotul Legii era în Sfînta Sfintelor pe altarul tămîierii (Evrei 9, 4-5). În Noul Testament, locul prezenței personale a lui Dumnezeu este tot Sfînta Masă din altar, unde se află Trupul euharistic al Domnului Iisus. Iată de ce Mîntuitorul, Pruncul, este înfățișat de zugravul teolog stînd deasupra prestolului. Ca om-prunc, El a fost adus

---

2. † Irineu Crăciunaș, Episcop-vicar, *Acatistul Maicii Domnului în pictura exterioară din Moldova*, II, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", (XLVIII) 1972, nr. 5-6, p. 324.

3. *Slava glas 6 la Doamne strigat-am*, de la Vecernia mare a praznicului.

la templu ca să fie pus „înaintea Domnului", al cărui loc de odihnă și prezență este tocmai Sfînta Masă, prestolul din Sfîntul Altar. Pe Sfînta Masă zugravul nu figurează chivotul Legii, ci pe Cel ce se arăta deasupra lui, Dumnezeu făcut om și adus la templu și purtat pe brațele dreptului Simeon, stînd deasupra locului rezervat de El Însuși prezenței Sale personale. Această prezență personală în Noul Testament se face în Sfînta Taină a Euharistiei. De aceea, scena Întîmpinării prin înfățișarea Pruncului deasupra prestolului, ia înfățișarea faptului prezenței lui Dumnezeu și a întîlnirii omului cu Dumnezeu care se săvîrșește în taina Euharistiei, în care de fapt se realizează mai mult decît o întîlnire : însăși unirea omului cu Dumnezeu. Este o apropiere mult mai mare — maximă — față de cea de care s-au învrednicit dreptii Vechiului Testament, dintre care cel mai mult bătrînul Simeon : „Astăzi Simeon primește în brațe pe Domnul slavei, pe care Moise mai înainte sub nor L-a văzut, în Muntele Sinai, cînd i-a dat tablele Legii" [4]. Dacă Moise L-a văzut sub nor, iar Simeon L-a primit în brațe pe Domnul slavei, noi Îl vedem trupește cu „Trupul Său euharistic și-L primim nu în brațe, ci în trupul nostru, pătrunzîndu-ne în toată ființa noastră de El, prin Sfînta Taină a Împărtășaniei, așa cum mărturisim în rugăciunea de mulțumire după Împărtășanie : „Cel ce de bună voie mi-ai dat mie spre hrană Trupul Tău, foc fiind, care arde pe cei nevrednici, să nu mă arzi și pe mine, Făcătorul meu, ci mai vîrtos intră în alcătuirea mădularelor mele și întru toate încheieturile, în rărunchi și în inimă și arde spinii tuturor păcatelor mele ; curățește-mi sufletul ; sfințește-mi gîndurile și oasele ; numărul deplin al celor cinci simțuri îl luminează ; peste tot mă pătrunde cu frica Ta..." [5].

Pruncul a fost adus la templu de Sfînta Fecioară și dreptul Iosif ca să fie pus înaintea Domnului ; slujirea de punere înainte a Domnului o face bătrînul Simeon „om drept și temător de Dumnezeu, așteptînd mîngîierea lui Israel, și Duhul Sfînt era asupra lui. Și lui i se vestise de către Duhul Sfînt că nu va vedea moartea, pînă ce nu va vedea pe Hristosul Domnului. Și din îndemnul Duhului a venit la templu ; și ...el L-a primit în brațele sale și a binecuvîntat pe Dumnezeu și a zis : Acum, slobozește pe robul Tău, Stăpîne..." (Luca 2, 31). Slujirea a făcut-o nu cu de la sine putere, ci din încredințarea lui Dumnezeu prin Duhul Sfînt, pentru că „nimeni nu-și ia singur cinstea de slujitor al tainelor lui Dumnezeu, ci numai dacă este chemat de Dumnezeu, după cum și Aaron" (Evrei 5, 4). Această slujire, dreptul Simeon o face cu frică, bucurîndu-se cu cutremur (Psalmul 2, 11). Starea aceasta a sufletului său este subliniată de zugrav prin linia corpului aplecat, linie care caracterizează poziția trupului slujitorului Tainelor lui Dumnezeu, iar în cazul dreptului Simeon subliniază și bătrînețele sale adînci, care i-au încovoiat trupul său de om postitor și fierbinte rugător, așteptînd întru nădejde mîngîierea lui Israel. Dreptul Simeon este zugrăvit de iscusitul iconar cu trupul încovoiat și aplecat spre Prunc, întruchipînd gestul de oferire, de punere înaintea Domnului, dar și cel de înapoiere a Fiului lui Dumnezeu în brațele Maicii Domnului. Gestul său și linia trupului parcă însoțesc cuvintele rostite de preotul liturghisitor al Noului Testament : „Ale Tale dintru ale Tale" sau „Să nu întorci fața Ta de la mine, nici să mă lepezi dintre slujitorii Tăi, ci binevoiește să-Ți fie aduse darurile acestea de mine păcătosul și nevrednicul robul Tău". Dreptul Simeon face slujba sa cu conștiința slujitorului liturghisitor din Noul Testament : „Că Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci, Cel ce primești și Cel ce Te împarți, Hristoase, Dumnezeul nostru". Zugravul, pentru a arăta că dreptul Simeon purta pe brațele sale nu un prunc oarecare, ci pe Pruncul Iisus, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, îl înfățișează cu mîinile acoperite de o pînzătură. Această atingere a mîinilor de trupul Pruncului Iisus, prin mijlocirea unei pînzături, ne trimite la ceea ce a văzut proorocul Isaia : „Și a trimis la mine pe unul din serafimi și în mîna lui avea cărbune arzător, pe care îl luase de pe altar cu cleștele. Și l-a atins de gura mea" (6, 6). Cărbunele nu era altceva decît simbolul Pruncului Iisus-Dumnezeu pe care Simeon se învrednicise acum să-L primească și să se atingă de El. Stihira de la stihoavna praznicului cîntă astfel cele spuse mai sus de Isaia : „Cărbunele-Hristos, Cel

---

4. *Stihira glas 2,* de la Litia praznicului.
5. *Rugăciunea a treia a Sfîntului Simeon Metafrastul.*

ce S-a arătat mai înainte proorocului Isaia, ca într-un cleşte este dat acum bătrînului de mînile Născătoarei de Dumnezeu".

Pruncul este înfățișat stînd în brațele dreptului Simeon nu oricum, ci potrivit cu firea Sa de om și Dumnezeu, așa cum arată și slava de la stihoavna praznicului : „Cel ce este purtat pe heruvimi și este lăudat de serafimi, astăzi fiind adus în dumnezeiescul templu, după Lege, șade ca pe un scaun în brațele bătrînului...". Pentru a arăta că Pruncul cel de patruzeci de zile este și Dumnezeu, Dumnezeu întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria (Luca 1, 35), este îmbrăcat în veșmînt și încins, cu aureolă în jurul capului și cu o fizionomie care-I dă maturitatea trupească depășind starea de pruncie, și deplinătatea spirituală a Persoanei Sale ; deci nu este înfățișat ca un simplu „bebe", ci ca om desăvîrșit și Dumnezeu desăvîrșit. Și totuși firea Pruncului zugravul nu o trece cu vederea, tocmai pentru a sublinia că Cel purtat în brațe este și Om și chiar Prunc, nu numai Dumnezeu. Astfel, Pruncul este înfățișat stînd în brațele bătrînului Simeon, cu o mînă ținîndu-se de haina sau barba lui, iar cealaltă întinzînd-o, cu o mișcare a trupului de desprindere din brațele bătrînului pentru a ajunge din nou, cît mai curînd, în brațele Preasfintei Sale Maici, care stă cu brațele întinse pentru a-L primi. Aici, zugravul, un adevărat teolog, înfățișează cu toată limpezimea învățătura dogmatică cu privire la cele două firi ale Mîntuitorului, unite în persoana Sa, în chip nedespărțit, fără amestecare și fără schimbare, la fel și lucrările și voințele celor două firi. Dătătorul Legii, care după ce S-a supus Legii lăsîndu-Se să fie primit și ținut în brațele bătrînului Simeon, acum, ca un Prunc, ascultînd de legile firii omenești, Se desprinde cu toată ființa Sa de Prunc pentru a fi pus din nou în brațele Mamei Sale, unde — numai acolo — ca orice fiu se simte cel mai bine. În acest gest al Mîntuitorului vedem dragostea Sa față de Mama Sa care L-a născut din sîngiurile sale pururea fecioreşti cu conlucrarea Duhului Sfînt (Luca 1, 35), învățîndu-ne prin aceasta aceeași dragoste și cinste pe care trebuie să le avem atît față de Maica Domnului, cît și față de Biserică cea care ne naște prin Taina Botezului ca fii ai Împărăției lui Dumnezeu. Gestul de desprindere al Pruncului din brațele bătrînului Simeon arată în chipul cel mai plenar gingășia Pruncului, iar prin aceasta cît de uman au știut vechii noștri iconari să înfățișeze pe Dumnezeu făcut om la vîrsta pruncie. Umanismul care a stăpînit sufletele lor a fost împletit în chipul cel mai cumpănit, cu totul desăvîrșit, cu realismul adevărului dogmatic-teologic al unirii celor două firi în Persoana Fiului lui Dumnezeu „în Care locuiește, trupește, toată plinătatea dumnezeirii" (Coloseni 2, 9). „Chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut, mai întîi născut decît toată făptura" (Coloseni 2, 9) ; „Cuvîntul lui Dumnezeu trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi" (Ioan 1, 14).

Maica Domnului, cu brațele întinse pentru a-și primi, din brațele bătrînului Simeon, dumnezeiescul Fiu, rămîne la locul ei pe latura stîngă a prestolului, pentru ca prestolul cu Pruncul Iisus să rămînă locul central al icoanei către care viața noastră trebuie să se îndrepte neîntrerupt. Gestul Maicii Domnului de întindere a mîinilor ei către Prunc poate să fie și gestul mîinilor atunci cînd la nunta din Cana Galileii a rostit către ucenici : „Faceți orice vă va spune !" (Ioan 2, 4). Ar fi fost foarte firesc, omenește vorbind, ca Maica Domnului din dragostea de Fiul ei, Care cu atîta putere vrea să Se desprindă din brațele bătrînului pentru a fi primit în brațele Mamei, să se apropie de Prunc trecînd în fața prestolului și să-L ia în brațe. Aceasta zugravul nu o înfățișează pentru a lăsa ca în locul central al icoanei să rămînă numai prestolul și Pruncul, așa cum este înfățișat cel mai bine în icoana din Acatistul de la Humor.

Zugrăvirea icoanei Întîmpinării fără prezența prestolului și a Pruncului în centrul icoanei ar reduce dumnezeiescul fapt la unul istoric, care s-a petrecut la timpul său, fără să arate că acest fapt, ca toate celelalte fapte ale Întrupării, se continuă în chip tainic în cadrul vieții liturgice a Bisericii, al cărei centru este Sfînta Liturghie care se săvîrșește pe prestolul din Sfîntul Altar. Faptul punerii înainte a Domnului și al Întîmpinării se petrece și cu noi, ca urmare a celui împlinit cu Pruncul Iisus, tot la patruzeci de zile, a cărui plinătate se săvîrșește tocmai în împărtășirea noastră cu dumnezeiescul Trup și Sînge al Mîntuitorului și aceasta chiar și cu partea femeiască, care nu este închinată în Sfîntul Altar, înaintea presto-

lului. „Stăpîne Dumnezeule, — rostește preotul în rugăciunea la slujba închinării noastre — care la patruzeci de zile Prunc în biserica Legii Te-ai adus de Maria... și pe acest prunc ce s-a adus ca să se arate Ție, Făcătorului tuturor, binecuvintează-l... ca învrednicindu-se de Sfintele Taine, să dobîndească partea aleșilor Împărăției Tale...“ [6]. Faptul Întîmpinării — ca și celelalte fapte ale iconomiei mîntuirii noastre — este strîns legat de faptul răstignirii Domnului pe Cruce. Și teologul iconar tocmai aceasta vrea să sublinieze, figurînd sfîntul prestol pe care Mîntuitorul Se jertfește în chip nesîngeros, în taina Euharistiei. El Îl așează nu oricum, ci în centru, deși purtat pe brațele lui Simeon, potrivit profeției psalmistului cu privire la jertfa adusă de Mîntuitorul pe Golgota: „Mîntuire ai lucrat în mijlocul pămîntului“ (Psalmul 73, 13). Despre răstignirea Mîntuitorului pe Cruce proorocește și dreptul Simeon, după ce a rostit cuvintele „Acum, slobozește...“, adresîndu-se Maicii Domnului: „Și prin sufletul tău va trece sabie“ (Luca 2, 35), adică durerea pe care o va avea atunci cînd va vedea pe Fiul ei răstignit pe Cruce. Aceste cuvinte profetice rostite de dreptul Simeon au făcut să se coboare în sufletele tuturor celor care erau de față, ca și în sufletul dreptului Simeon, o adîncă durere. Zugravul de la Moldovița, în icoana din Sinaxar, o și înfățișează pe fețele lor. De remarcat că această durere ei o trăiesc cu o putere de stăpînire unită cu o pace lăuntrică a sufletelor lor, dată de Pruncul la care ei privesc cu o neclintită încredere. Această stare sufletească în care durerea este unită cu o pace lăuntrică o vedem înfățișată atît în icoana punerii Domnului în mormînt, din epitaful de la Putna (1490), cît și în icoana răstignirii (1500), păstrată tot la Putna. Iconografia ortodoxă nu cunoaște, nu înfățișează durerea pînă la lacrimi, ci durerea stăpînită care oprește lacrimile știind că „prin Cruce, bucurie a venit la toată lumea“; această bucurie a fost adusă de Învierea Mîntuitorului. Ea este cîntată și de troparul praznicului Întîmpinării Domnului: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Născătoare de Dumnezeu Fecioară; că din tine a răsărit Soarele dreptății, Hristos, Dumnezeul nostru, luminînd pe cei dintru întuneric. Veselește-te și tu, bătrînule drepte, cel ce ai primit în brațe pe Slobozitorul sufletelor noastre, Cel ce ne-a dăruit nouă și învierea“ [7].

Maica Domnului este înfățișată cu chipul celei mai ascultătoare și smerite persoane care aduce pe Fiul ei la templu pentru a împlini porunca Legii pentru cei dintîi născuți. Gestul mîinilor, linia corpului conturează starea ei sufletească de curăție și ascultare, care este aceeași pe care o întîlnim și în icoana Bunei-Vestiri, rostind cuvintele supremei ascultări: „Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul Tău“ (Luca 1, 38).

Dreptul Simeon este înfățișat ca bătrînul — care cu vîrsta, potrivit tradiției, era încărcat de mulți ani — așteptînd mîntuirea lui Israel, căruia îi era făgăduit de la Duhul Sfînt să nu vadă moartea, pînă ce nu va vedea pe Domnul nostru Iisus Hristos. Simeon era unul din cei 70 de bărbați învățați cărora pe vremea lui Ptolomeu Filadelful, în jurul anului 250 î. H., li s-a dat să traducă din Scriptura Vechiului Testament, din limba ebraică în limba greacă, cartea proorocului Isaia. Cînd a ajuns la cuvintele: „Iată, fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel“ (7, 14), Simeon a înțeles că este o proorocie despre venirea lui Mesia și a vrut să traducă cuvîntul „fecioară“ cu „femeie tînără“, căci nu înțelegea cum ar putea naște fără prihană o fecioară. Cuvintele „femeie tînără“ le-a aflat a doua zi șterse de o mînă necunoscută și înlocuite cu cuvîntul „fecioară“. Din nou a șters, din nou a apărut cuvîntul „fecioară“. Fiind în mare nedumerire, i s-a descoperit de la Duhul Sfînt că nu va muri pînă ce nu va vedea cu ochii pe Fecioara care va naște pe Mesia. La timpul rînduit, după ani îndelungați, „din îndemnul Duhului a venit la templu și a primit în brațele sale pe Cel născut din Fecioară...“ (Luca 2, 27-32). Zugravul luînd aminte la cuvintele Sfintei Scripturi și la Sfînta Tradiție, înfățișează pe dreptul Simeon cu chipul omului „drept și temător de Dumnezeu...“ (Luca 2, 25) și încărcat de mulți ani, cu trupul aplecat de bătrînețe dar și din respectul față de Cel născut din Fecioara Maria, cu fața iradiind de bucuria întîlnirii și dobîndirii slobozirii sale din această

---

6. *Molitfelnic.*
7. *Troparul* praznicului.

viață, cu mîinile întinse tremurînd de slăbiciunea bătrîneților adînci, dar și de conștiința că primește pe mîini Cărbunele vieții, „pe Acela Căruia slujitorii de sus se roagă cu cutremur..., pe Domnul slavei“ [8].

Bucuria și mîngîierea nespusă a bătrînului Simeon, pe care o trăiește atunci cînd primește în brațe pe Pruncul născut din Fecioară, este înfățișată în chipul cel mai desăvîrșit — în iconografia noastră clasică — în icoana din absida de miazăzi a peretelui exterior, deasupra ferestrei, al bisericii de la Voroneț ; deasupra acestei icoane, în care este înfățișat numai dreptul Simeon cu Pruncul în brațe, străjuiesc chipurile a doi îngeri, cu mîinile acoperite de o pînzătură, în atitudinea de slujire a lui Dumnezeu cu frică și cu cutremur, asemenea îngerilor de la Botez. Aici, dreptul Simeon ține în brațe pe Pruncul Iisus și cu fruntea plecată își lipește obrazul de cel al Pruncului, cu duioșia, dragostea, cu zîmbetul și bucuria nespusă, pentru că ochii săi au văzut mîntuirea Lui pe care a gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor (Luca 2, 29-32). Privirea ochilor lui este îndreptată înăuntrul sufletului său, unde vrea să o păstreze ca pe cea mai de preț comoară, dar și peste veacurile ce se vor desfășura din caerul veșniciei, în care oamenii se vor împărtăși de Lumina venită de la Tatăl spre descoperirea neamurilor (Luca 2, 32)

Pruncul stă în brațele bătrînului cu toată gingășia unui copil care „se desfătează în brațele bunicului“, iar cu mîna dreaptă, ca Cel ce este Dumnezeu adevărat, nu uită să binecuvînteze.

Dacă în toate icoanele bătrînul Simeon este înfățișat cu trupul slăbit de bătrînețe, cum subliniază și cîntările praznicului : „Întăriți-vă mîini slăbite de bătrînețe“ [9], aici, în icoana de la Voroneț, amintită mai sus, este înfățișat plin de putere, de o putere sufletească, aceea a deplinei bucurii că ochii lui au văzut mîntuirea tuturor popoarelor și a sa, adusă de Pruncul pe care acum s-a învrednicit să-L țină în brațe, putere care face să nu mai simtă slăbirea bătrînețelor. Pruncul, Care și El se desfătează în brațele bătrînului, rostește cuvintele pe care Biserica I le-a pus în gura Sa dumnezeiască : „Nu bătrînul Mă ține pe Mine, ci Eu îl țin pe dînsul, fiindcă acesta cere liberare de la Mine“ [10]. Frumusețea acestei icoane rămîne fără egal; este frumusețea omului purtător de Dumnezeu ; duioșia și gingășia omenească este unită cu bucuria nespusă a feței omului alipită de fața lui Dumnezeu făcut om, a omului care caută Fața, Persoana lui Dumnezeu : „Ție a zis inima mea : pe Domnul voi căuta. Te-a căutat fața mea ; Fața Ta, Doamne, voi căuta“ (Psalmul 26, 13). Cele două fețe s-au întîlnit și frumusețea acestei întîlniri rămîne una din negrăitele valori ale sufletului omenesc.

Proorocița Ana este înfățișată, potrivit vîrstei sale înaintate, ținînd în mînă un rotulus cu cuvintele : „Acest Prunc a făcut cerul și pămîntul“ — cuvinte lăsate de tradiție. Ea venind în acel ceas lăuda pe Dumnezeu și vorbea despre Prunc tuturor celor ce așteptau mîntuirea în Ierusalim“ (Luca 2, 38).

Dreptul Iosif care însoțește pe Maica Domnului aduce jertfa cerută de Lege (Levitic 12, 6-8), o pereche de turturele sau porumbei. Și prin aceasta dreptul Iosif se face părtaș la slujirea Tainei Răscumpărării săvîrșită de Fiul lui Dumnezeu. Gestul mîinilor lui în care ține cele două păsărele este gestul slujitorului sfințit al altarului, un gest liturgic de oferire a unui dar lui Dumnezeu din darurile Sale : „ale Tale dintru ale Tale“, toată lumea fiind darul lui Dumnezeu.

Dumnezeiescul fapt al Întrupării Domnului este înfățișat de zugravii moldoveni, cum am văzut, potrivit Sfintei Evanghelii și comentarului liturgic al slujbei praznicului. În centrul icoanei se află prestolul și Pruncul, care sînt și centrul vieții noastre creștine. Dacă faptul Întîmpinării ar fi arătat în icoană că se petrece în fața templului și nu înăuntrul lui, s-ar greși împotriva celor relatate de Evanghelie, care precizează : „și cînd părinții au adus înăuntru pe Pruncul Iisus...“ (Luca 2, 27). Dacă dreptul Simeon ar fi înfățișat primind Pruncul fără ca mîinile lui să fie acoperite

---

8. *Cîntarea praznicului,* din Canon pesna 3.
9. *Cîntarea I-a,* de la Utrenie.
10. *Stih la cîntarea a IX-a.*

de o pînzătură, ar însemna că el primește un prunc oarecare, așa cum am fost și noi primiți la vîrsta copilăriei noastre, și nu pe Pruncul Iisus pe care trebuie să-L primim așa cum a arătat proorocul Isaia (6, 7), prin mijlocirea cleștelui care, în Noul Testament, este înlocuit de o pînzătură, de care ne folosim atunci cînd ne împărtășim din Sfîntul Potir. Pînzătura pe mîini, linia corpului aplecată spre Prunc odată cu brațele întinse înfățișează atitudinea liturgică a omului atunci cînd se apropie de Dumnezeu, sau mai ales cînd se împărtășește cu El în Taina Euharistiei. Dacă Pruncul ar fi înfățișat, atît în icoana Întîmpinării, cît și în cea a Nașterii, gol, ca orice „bebe" și nu îmbrăcat — cum se vede în icoanele clasice ale iconografiei noastre vechi — și cu aureolă în jurul capului, ar fi înfățișarea unui fapt care s-a petrecut cu un prunc care nu a fost și Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. O astfel de imagine și-ar pierde însușirea de a fi numită icoană și ea ar putea fi numită în acest caz cel mult un tablou cu subiect religios.

Dumnezeu Se întrupează ca să mîntuiască pe om, să-l răscumpere, — lucrare care are un conținut nu juridic, de iertare și de împăcare, ci unul ontologic de vindecare de boala păcatului neascultării și de înnoire a ființei umane și a întregii firi, înnoire din care nu lipsește fapta iertării și a împăcării, dar nu ca act juridic, ci ca faptă a iubirii lui Dumnezeu pentru om și pentru lume, pe care le-a creat din iubire, aducîndu-le din neființă la ființă. Această lucrare de înnoire, de mîntuire, adusă lumii de Dumnezeu prin întruparea Fiului Său, ni se împărtășește în Sfintele Taine ale Bisericii slujite numai de preoții sfințiți de Arhiereu în Sfîntul Altar, în timpul Sfintei Liturghii, cînd pe Sfîntul prestol se jertfește în chip tainic și nesîngeros Pruncul născut în peștera din Betleem și purtat în brațele bătrînului Simeon.

La Întîmpinarea Pruncului, la punerea Lui înaintea Domnului, s-au adus ca jertfă doi pui de porumbei, prefigurînd jertfa pe care Pruncul a venit în lume să o aducă Tatălui, pe Cruce, prin răstignirea și moartea Sa, despre care și dreptul Simeon a proorocit după ce a primit Pruncul. Iată de ce, cum în dese rînduri am subliniat, spunem în încheiere, vechii noștri iconari zugrăvind icoana Întîmpinării au înfățișat în locul central al ei prestolul și Pruncul ținut în brațele dreptului Simeon deasupra lui.

Aplecîndu-ne cu toată luarea-aminte la icoana Întîmpinării Domnului, zugrăvită în catapetesmele și frescele bisericilor Moldovei lui Ștefan cel Mare, din secolele XV-XVII, privindu-le odată cu închinarea noastră la locul unde se păstrează pînă astăzi sau în albumele unde sînt reproduse de iubitorii și cercetătorii iscusiți ai vechii arte și culturi românești, vom dobîndi o înțelegere cît mai deplină privind frumusețea, valoarea și adevărul icoanei, cum trebuie să fie zugrăvită o icoană și cum trebuie să o apreciem, pentru a simți, a crede și a trăi în adevărul și frumusețea ei care mîntuiesc și conduc la izvorul frumuseții : Iisus Hristos făcut om pentru ca pe om să-l facă, după har, purtător de Dumnezeu.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

SFÎNTA TAINĂ A MĂRTURISIRII, MIJLOC DE PĂSTRARE ȘI PROMOVARE A UNITĂȚII SPIRITUALE A CREDINCIOȘILOR

Viața duhovnicească a creștinului, în urcușul spre mîntuire, se prezintă ca o luptă zilnică și înverșunată cu păcatul și cu duhul cel rău. Păcatul, în toate înfățișările lui, reprezintă în lume o dezordine spirituală atît de gravă, încît Dumnezeu a socotit de cuviință să Se întrupeze în chip de om și să-Și jertfească pînă și viața pe Cruce, spre a-l ajuta pe om să poată birui acest vrăjmaș care i-a adus moartea, căci „plata păcatului este moartea" (Romani 6, 23).

Puterea legării și dezlegării păcatelor, încredințată Sfinților Apostoli odată cu trimiterea lor la propovăduire, a fost reînnoită și după învierea Sa din morți: „Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute" (Ioan 20, 22-23). Prin aceste cuvinte Mîntuitorul instituie Sfînta Taină a Mărturisirii, pe care o încredințează Sfinților Apostoli și urmașilor. „Tatăl a dat toată judecata Fiului" (Ioan 5, 22), iar Fiul, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, toată judecata a dat-o preoților".

Păcatul trebuie pedepsit, zice Fericitul Augustin, ori în cel ce l-a săvîrșit, ori de cel împotriva cui s-a săvîrșit. Pentru aceasta Mîntuitorul a lăsat două tronuri de judecată; unul pe pămînt în scaunul Mărturisirii, unde creștinul are posibilitatea și dreptul de a se judeca și pedepsi singur, suplinind pe Dumnezeu în acest rol, și al doilea scaun de judecată în cer în fața lui Dumnezeu. Fericitul Augustin oglindește acest privilegiu uimitor al creștinului în felul următor: „Să ne închipuim, frații mei, că Dumnezeu ar fi încheiat cu noi un pact și ar fi zis: „Trebuie, ca: sau să vă judecați voi pe voi, sau să fiți judecați de Mine, peste voia voastră; vă las alegerea. Dacă vă judecați singuri prin pocăință, nu mai sînteți răspunzători în fața Mea, oricît de păcătoși ați fi fost. Deci, dacă nu voiți să vă pedepsească Dumnezeu, pedepsiți-vă voi singuri". Diavolul este acuzator — zice Sfîntul Ambrozie. Cărțile ce se vor deschide la judecata cerească, reprezintă descoperirea cavernelor întunecate ale conștiinței și rațiunii, prin care Dumnezeu tronează în om, și oglindirea felului în care au fost judecate și ispășite păcatele în scaunul Mărturisirii. „Căci dacă ne-am fi judecat pe noi înșine, atunci n-am fi judecați" (I Corinteni 11, 31). „Spune tu mai întîi păcatele tale, ca să te dezvinovățești" (Isaia 43, 26). Cîte le fac preoții jos, pe pămînt, zice Sfîntul Ioan Gură de Aur, le întărește Hristos sus și judecata robilor o confirmă Stăpînul".

S-au făcut aceste cîteva reflecții referitoare la Taina Mărturisirii, pentru a scoate în relief uimitoarea bunăvoință pe care ne-o arată Dumnezeu spre mîntuirea noastră.

Însă această „capodoperă a îndurării divine" obligă pe slujitorii Bisericii la mari îndatoriri și răspunderi, în lucrarea lor de slujire a poporului și de păstrare a dreptei credințe.

Sfînta Taină a Mărturisirii, pe lîngă faptul că este un mijloc atît de important pentru sfințirea credincioșilor, mai poate fi valorificată ca cea mai potrivită metodă de pastorație individuală, pentru promovarea principiilor morale și sociale, pentru promovarea dragostei, a păcii și a bunei-înțelegeri dintre oameni, pentru păstrarea și întărirea unității de credință. Ea este locul cel mai indicat de unde se poate practica o pedagogie creștină, pentru fortificarea spirituală-religioasă a credincioșilor spre a-i orienta pe făgașul credinței ortodoxe, ferindu-i astfel de toate abuzurile și ademenirile inovațiilor destrămătoare. În vederea „înnoirii din zi în zi a omului dinlăuntru" (II Corinteni 4, 16) nu se poate găsi în ogorul Bisericii altă instanță mai adecvată, mai eficientă și mai plină de încredere pentru credinciosul ce vrea să urmeze calea cea dreaptă a mîntuirii și să-și găsească, în același timp, un refugiu de mîngîiere și întărire sufletească, în lupta cu necazurile și suferințele vieții.

Unitatea de credință influențează direct și puternic unitatea spirituală în general, între oameni și unitatea socială, în timp ce dezbinarea religioasă

generează atîtea simțăminte negative : vrajba, discordia, răzbunarea, ura și fărîmițarea sufletească. Avem exemplu în societatea primară a Bisericii creștine din Ierusalim, care caracterizîndu-se printr-o puternică unitate de credință, a putut realiza și o puternică unitate social-economică, care a decurs de la sine, din unitatea de credință. „Credincioșii, însă, erau toți împreună și aveau toate în comun ; își vindeau moșiile și averile și le împărțeau tuturora, după trebuința ce o avea fiecare... și primeau hrană cu inimă curată și veselă“ (Fapte 2, 44-46).

Sfîntul Apostol Pavel întemeiază dogmatic unitatea spirituală a credincioșilor, astfel : „Nu este decît un Domn, o credință, un Botez. Un Dumnezeu și Tatăl tuturor, Care este peste toate și prin toate și întru noi toți“ (Efeseni 4, 5-6). În interpretarea acestor cuvinte, Sfîntul Ioan Gură de Aur spune : „Numai dacă toți cred la fel, numai atunci este unire“. Discordia religioasă este un mare păcat nu numai împotriva unității de credință, ci, în același timp, și împotriva unității morale, sociale și unității de neam.

În marea cuvîntare pe care Mîntuitorul o ține înainte de patimile Sale, Se roagă pentru unitatea de credință, „ca toți să fie una“ și ca această unitate să fie ferită de influența celui viclean (Ioan 17, 15-22). Toți acei care lucrează cu înverșunare și cu o inconștiență demnă de toată osînda la destrămarea permanentă a unității de credință, putem afirma, în spiritul Sfintei Scripturi, că sînt dimpreună lucrători „cu cel viclean“. Ei comit, fără să-și dea seama, cel mai mare rău actual împotriva credinței creștine și împotriva unității spirituale și sociale, de care lumea contemporană are atîta trebuință. Cine seamănă discordia pe tărîm religios, nici nu poate fi socotit un adevărat creștin. „Cine nu ține această unitate a Bisericii poate el crede că respectă credința ?“ — se întreabă Sfîntul Ciprian. După interpretarea profundă a Sfinților Părinți, nici moartea de martir nu poate aduce iertare pentru un păcat atît de păgubitor ca acesta al destrămării unității de credință cu toate urmările lui inevitabile. De aceea, se cade ca Biserica, prin slujitorii ei, să se îmbrace „în toată armura lui Dumnezeu, ca să poată sta împotriva uneltirilor diavolului... biruind toate“ (Efeseni 6, 11, 13).

Sfînta Taină a Mărturisirii trebuie valorificată ca un turn de veghe și control asupra tuturor devierilor periculoase de la credința ortodoxă strămoșească. Tot binele ce se poate face în slujba lui Dumnezeu și a poporului, se poate face în gradul cel mai înalt și mai rodnic, din scaunul Mărturisirii, despre care Tertulian spune că este „scîndura de salvare în naufragiu“. Din acest scaun trebuie să pornească lucrarea grea, dar esențială de a plivi din sufletul credincioșilor noștri toate buruienile otrăvitoare care împresoară tulpina dreptei credințe, moștenite din moși-strămoși care sînt superstițiile de tot felul și care formează acel misticism retrograd și bolnav care pune în pericol puritatea și unitatea credinței ortodoxe, precum și prestigiul ei. Dar ce nu mai poate face aceeași Sfîntă Taină, pentru trăinicia, unitatea și indisolubilitatea căsătoriei și pentru a o feri de naufragiu ? Poate face mai mult decît orice. În ce împrejurare și în ce poziție mai apropiată, mai intimă și mai favorabilă poate Biserica întîlni pe fiii ei, ca în scaunul acestei Sfinte Taine ? — în genunchi, în smerenie, tăcere, ascultare și cu demonul mîndriei izgonit afară din casa sufletului, făcîndu-se părtaș de atîta îndurare divină. Pentru că în această împrejurare duhovnicul este „urechea lui Hristos“ trebuie să se întrarmeze cu cea mai trează conștiință, cu cel mai înflăcărat zel și devotament pastoral, pentru a-i face pe credincioși să recolteze cele mai frumoase roade.

Sfîntul Efrem Sirul se adresează astfel credincioșilor, cu privire la această Taină : „Vă rog, în genunchi, cu lacrimi și suspine, să cinstiți acest tezaur al preoției, pe care Hristos a binevoit să-l încredințeze nevrednicelor Sale făpturi“.

Pr. M. ȘFICHI

SFÎNTUL DANIIL SIHASTRUL

(† 1496)

1. Vetrele românești de sihăstrie, presărate pe tot cuprinsul Moldovei, numeroase și fiecare cu mulţi sihaștri și cu un număr și mai mare de ucenici, și-au adus contribuția lor la promovarea și dezvoltarea spiritualității românești ortodoxe alături de celelalte vetre de sihăstrie din toate ţinuturile românești.

Cuviosul părintele nostru Daniil Sihastrul a fost unul dintre cei mai mari sihaștri pe care i-a dat Bisericii noastre pământul Moldovei, mare dascăl al pustiei, al rugăciunii inimii și povățuitor al călugărilor.

În viața vestitului sihastru Daniil de la Voroneţ, care a trăit pe vremea lui Ștefan cel Mare, faptul istoric este învelit și însoțit de multe tradiţii. Documentele istorice n-au păstrat ceea ce a păstrat tradiţia. Dealtfel, faptele bărbaţilor de seamă care nu iubeau publicitatea, cum era Sfîntul Daniil, se răspîndeau încă din timpul vieţii acestora, căci credincioșii le purtau din gură în gură pînă departe de locul și timpul afirmării lor în viață. Iar istorisirea unei fapte minunate a sfîntului atrăgea istorisirea alteia, așa că erau povestitori bătrîni prin mănăstirile și satele Moldovei care reușeau să strîngă amănunte multe și semnificative din viața lui, cele mai multe neconsemnate în cronicile ţării. Un fapt este însă sigur, anume că Daniil Sihastrul face parte dintre sfinţii români atestaţi documentar. În jurul lui s-au putut ţese multe tradiţii [1], care departe de a trăda în vreun fel datele istorice ale vieţii și personalităţii sale le completează în mod fericit.

2. Cele mai multe tradiţii sînt răspîndite în părţile de sus ale Moldovei, străjuite de mănăstirile Putna și Voroneţ, ctitorii ale lui Ștefan cel Mare, în care Sfîntul Daniil Sihastrul a trăit și și-a desfășurat minunata sa activitate. Din aceste ţinuturi vestea despre faptele sale s-a răspîndit în împrejurimi, fiind purtată la mari depărtări. Și astăzi, în ţinuturile Rădăuţiului, Putnei și Voroneţului, viața și activitatea Sfîntului Daniil sînt cel mai bine cunoscute, tradiţiile păstrîndu-se și transmiţîndu-se pe cale orală din generație în generație. Felurite întîmplări din viața sfîntului, cunoscute și transmise de călugării și credincioșii din aceste ţinuturi, au fost adunate și consemnate de cercetători ca : I. G. Sbierea [2], C. Erbiceanu [3], Fr. Ad. Wickenhauser [4], E. A. Kozak [5], Pr. Simeon Florea Marian [6], Dimitrie Dan [7], C. Bobulescu [8], G. T. Kirileanu [9], Dr. Liviu Stan [10], Pr. prof. Petru Rezuș [11], C. Turcu [12] ș. a. Alte tradiţii legate de Sfîntul Daniil Sihastrul mai circulă și astăzi pe cale orală.

---

1. Pe larg despre tradiţiile privind pe Sfîntul Daniil Sihastrul vezi Pr. prof. Petru Rezuș, *Viața și faptele Sfîntului Daniil Sihastrul,* în „Studii Teologice", VIII (1956), nr. 3-4, p. 227-231.

2. *Codicele Voroneţean,* Cernăuți, 1885.

3. *Notiţe istorice extrase din Vieţile Sfinţilor a lui Dosofteiu Mitropolitul Moldaviei,* în „Biserica Ortodoxă Română", XI (1887), nr. 9.

4. *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna,* 2 Heft, Urkunden, 1888.

5. *Die Inschriften aus der Bukovina,* I Teil, Wien, 1903.

6. *Tradiţii poporane române,* București, 1895.

7. *Mănăstirea și comuna Putna,* cu două apendice, București, 1905, și *Daniil Sihastrul,* în „Șezătoarea", VI (1916), Fălticeni.

8. *O legendă confirmată de istorie : Daniil Sihastrul,* în „Lamura", IV (1923), nr. 8, București.

9. *Ștefan cel Mare și Sfînt. Istorisiri și cîntece populare,* București, 1924.

10. *Sfinţii români,* Sibiu, 1945.

11. Pr. prof. Petru Rezuș, *op. cit.,* p. 227-228 sq. ; Idem, *Sfîntul Daniil Sihastrul,* în „Altarul Banatului", III (1946), nr. 7-8.

12. *Daniil Sihastrul,* în „Studii și cercetări istorice", vol. XX, Iași, 1947.

Cea mai veche consemnare a unei tradiții despre Sfîntul Daniil Sihastrul ne-a dat-o cronicarul Ion Neculce în „O samă de cuvinte". Alte tradiții, prezente încă în memoria bătrînilor, au fost auzite și cercetate de Pr. prof. P. Rezuș, care constată că Sfîntul Daniil este cunoscut în acestea sub numele de „Sfîntul Daniil Sihastrul cel Bătrîn", „Sfîntul Daniil Schimonahul" și „Sfîntul Daniil cel Nou", spre deosebire de proorocul Daniil din Vechiul Testament. El s-a născut într-o casă de oameni săraci, pe moșia Episcopiei de Rădăuți. La botez a primit numele de Dumitru. Crescînd mare, a lucrat cu părinții pe moșia episcopiei, alături de călugări și țărani. Face cunoștință și îndrăgește de timpuriu viața călugărească, petrecînd nopțile în rugăciuni. Intrînd în monahism ia numele de David.

La Rădăuți, în acea vreme, la străvechea mănăstire a lui Bogdan, înflorea o viață duhovnicească aleasă, cultivîndu-se virtuțile creștine, știința de carte și munca. Aici tînărul călugăr David a cunoscut în amănunt pravila vieții marilor asceți creștini, a învățat carte și a deprins meșteșugul împletirii coșurilor de nuiele. Din acest centru monahal foarte puternic — unde își avea metania și cuviosul David — călugării plecau în văile și munții din jur, întemeind schituri și sihăstrii și ducînd o viață ascetică. După cîțiva ani de aspră nevoință se învrednicește de harul preoției și se retrage la Mănăstirea Sfîntului Lavrentie din Vicovul de Sus [13]. Cît va trăi, cuviosul David va păstra pravila rădăuțeană și își va îmbunătăți necontenit alesele daruri care îi împodobiseră tinerețile, cîștigîndu-și pîinea zilnică din împletitul coșurilor și iubind pe Dumnezeu din tot sufletul său și din tot cugetul său, căruia I se ruga necontenit.

Sihăstrindu-se de lume, cu binecuvîntarea egumenului Mănăstirii Sfîntul Lavrentie, a îmbrăcat mai întîi marele și îngerescul chip al schivniciei, schimbîndu-și numele din David în Daniil. Apoi, tăinuindu-se de lume, el s-a retras singur în adîncul codrilor de pe valea pîrîului Putna, cu puțin înainte de anul 1450.

„Sihăstria lui Lavrentie" sau „Laura" (Lavra) a fost cea mai vestită sihăstrie din Moldova de Nord. Ucenicii lui Lavrentie practicau asceza și rugăciunea lui Iisus în deplină ascultare și tăcere, iar el învrednicindu-se de harul preoției și al facerii de minuni era toată ziua și noaptea petrecînd cu ucenicii. Lavrentie a ajuns episcop de Rădăuți și apoi, luînd marea schimă și numele de Leontie, s-a mutat la cele veșnice.

Cuviosul Daniil Sihastrul a fost cel mai vestit dintre toți ucenicii Sfîntului Lavrentie. Călăuzit de Dumnezeu, Părintele Daniil Sihastrul și-a făcut mai întîi o colibă pe valea pîrîului Vițeul. Aflînd, apoi, o stîncă mare în apropierea locului unde se va ridica Mănăstirea Putna, Sfîntul Daniil și-a săpat cu dalta, mulți ani în șir, o mică chilioară în peretele stîncii, cît să poată încăpea. Alături și-a scobit o altă încăpere, drept paraclis de rugăciune, cum se vede pînă astăzi. În această chilie, săpată în stîncă, a nevoit Sfîntul cuvios Daniil la Putna, în rugăciune și postire aspră, mai mult de 20 de ani. Este peștera care se păstrează și îi poartă pînă astăzi numele.

Vestea călugărului sihăstrit se răspîndește repede pretutindeni, iar de numele lui cel nou se leagă nimbul sfințeniei. Viața lui duhovnicească aleasă, plină de mireasma faptelor sale bune, atrage spre chilia lui credincioși pentru sfaturi și tămăduiri de suferințe și boli. El avea și darul proorociei și multe fapte minunate făcea.

Mulțimea faptelor lui minunate ajunsese pînă la urechile domnitorului Ștefan cel Mare, care îl cercetase încă înainte de a fi domn, dîndu-i ascultare și cinstire. Încă din această epocă a vieții sale a început înrîurirea mare a Sfîntului Daniil asupra voievodului. Ștefan Vodă l-a cercetat pe Sfîntul Daniil încă de pe vremea cînd domnea tatăl său, Bogdan Vodă, cel ucis la Reuseni. Atunci tînărul Ștefan venea adesea la chilia sfîntului și poposea mai multe zile în șir, dormind pe o prispă de piatră — arătată și astăzi vizitatorilor — și-i asculta sfaturile și învățătura înțeleaptă. Iar după uciderea tatălui său Bogdan, de către Petru Aron, tînărul Ștefan s-a oprit

---

13. Astăzi satul Laura, derivat din „Lavrentie" sau de la „lavra". Vezi Dimitrie Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, București, 1905, p. 113.

iarăși la chilia sihastrului, pentru îmbărbătare, întipărindu-și în minte proorocia Sfîntului Daniil că în scurt timp va ajunge domn al Moldovei.

Cele mai multe și mai frumoase tradiții scrise și orale, din viața Sfîntului Daniil Sihastrul, se împletesc cu faptele minunate ale domnitorului Ștefan cel Mare, căruia credincioșii care au păstrat aceste tradiții i-au dat numele de „Ștefan cel Mare și Sfînt". Dar Vodă-Ștefan l-a cercetat pe Sfîntul Daniil la Putna nu numai în vremuri de grea cumpănă pentru el și pentru țară (de pildă, după înfrîngerea suferită la Valea Albă), ci și în vremuri de pace. Astfel, cercetîndu-l odată pe sfînt, acesta l-a sfătuit pe Vodă Ștefan să înalțe aici, în aceste locuri frumoase, o mănăstire. Și plăcîndu-i domnitorului sfatul și locul, a zidit el aici frumoasa Mănăstire Putna (1466-1469), pe care a sfințit-o cu mare alai în anul 1471. La sfințirea acestei mănăstiri, care nu era prea departe de chilia sfîntului, au luat parte mitropolitul țării Teoctist, episcopul de Roman Tarasie, arhimandritul Teodor de la Bistrița, arhimandritul Anastasie de la Moldovița, arhimandritul Stahie de la (Pobrata) Probota, arhimandritul Ioasaf de la Neamț, noul egumen al mănăstirii sfințite, precum și ctitorul moral al Putnei, Sfîntul Daniil. Deși Ștefan Vodă îl voia pe Sfîntul Daniil ca stareț al acestei mănăstiri, acesta n-a primit, rămînînd mai departe la chilia sa de lîngă mănăstire, dar fiind prezent în mănăstire la toate momentele mai importante din viața obștei și o dată pe săptămînă spovedind și împărtășind pe călugări.

După sfințirea mănăstirii, Valea Putnei s-a umplut de călugări și de credincioși veniți de departe și din împrejurimi. Rădvane boierești se îndreptau spre mănăstire și spre chilia sfîntului. Sihăstria sfîntului era din ce în ce mai tulburată de curiozitatea oamenilor ; sfîntul începea a dori liniștea și pacea altor locuri, necercetate de picior de om. Murind, în 1477, mitropolitul Teoctist, ochii Domnului, ai ierarhilor țării și ai credincioșilor se opriră asupra Sfîntului Daniil Sihastrul ca să-l ridice în treapta de mitropolit și, deci, de părinte duhovnicesc al întregii țări. Acesta însă cînd alaiul se îndrepta spre chilia lui părăsește Valea Putnei și se afundă tot mai adînc în munți. Astfel trimișii Domnului și ai soborului aflară chilia goală.

El trece munții Obcina Mare și se oprește în valea Voronețului sau apa Corbului, unde își începe a doua parte a vieții sale. Aici, în locuri sălbatice, asemănătoare cu cele ale Putnei, Sfîntul Daniil Sihastrul își făcu o altă chilie, sub stînca Șoimului de pe Voroneț. Alți mulți ani, vreo douăzeci, trec aici cu nevoințe călugărești aspre și cu nenumărate fapte minunate. Credincioșii și ucenicii își îndreaptă pașii spre Voroneț. În vale, mai jos de chilia sihastrului, era o mănăstire de călugări, cu biserică veche de lemn, unde stărețea „popa Misail".

Înaintînd în ani, el mergea din ce în ce mai greu, aplecat, sprijinindu-se în toiag. Vindeca felurite „boli și betegiuni", făcea proorociri și avea viziuni minunate. Ca și în Valea Putnei, ucenicii au început să roiască în juru-i. Dintre ucenicii lui de la Voroneț se vor ridica unii pînă la scaunul mitropolitan al Moldovei, ca Grigore Roșca. Ucenicii îi urmăresc cu evlavie pașii, îi sorb învățăturile și îi cinstesc viața de sfînt, încercînd să-i fie și ei cît mai asemănători.

În vremi de cumpănă îl cercetă iarăși Voievodul Ștefan cel Mare. Era după lupta pierdută la Valea Albă (1476), cînd Domnul, după ce pierduse în luptă pe cei mai de seamă oșteni ai săi, se retrage din calea sultanului Muhamed El-Fatîh-Cuceritorul, spre nordul țării și în munți, fapt consemnat într-una dintre legendele culese de Ion Neculce în „O samă de cuvinte". Sihastrul era în rugăciune. Și terminîndu-și rugăciunea, sihastrul l-a ascultat, ca și în alte dăți și, la întrebarea pusă de voievod dacă să se mai bată sau să închine țara turcilor, „i-au zis să nu se închine, că războiul este al lui ; numai după ce va izbîndi să facă o mănăstire acolo în numele Sfîntului Gheorghe, să fie hramul bisericii". Și, continuă legenda, „deci au și purces Ștefan Vodă în sus, pre la Cernăuți și pre la Hotin și au strîns oare feliuri de oameni și au purces în gios. Iar Turcii înțălegînd că va să vie Ștefan Vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunăre. Iar Ștefan Vodă au început a-i goni din urmă și a-i bate pînă i-au trecut Dunărea. Și întorcîndu-se înapoi, Ștefan Vodă s-au apucat de au făcut Mănăstirea Voronețul și au pus hramul bisericii Sfîntul Gheorghe".

Povestirea „Daniil Sihastrul", din „O samă de cuvinte", pune în relief personalitatea puternică a sfîntului. Acesta nu-și întrerupe rugăciunea nici cînd Domnul țării îl așteaptă afară. Îl primește pe Domnitor, iar acesta i se spovedește și apoi îi cere sfatul cu privire la soarta țării. Sfîntul îi proorocește biruința, dar îl leagă să zidească o mănăstire, cum a și făcut.

Ștefan cel Mare biruie pe turci și, amintindu-și de făgăduința dată lui Dumnezeu și Sfîntului Daniil, zidește din temelie, în vara anului 1488, la Mănăstirea Voroneț, o frumoasă biserică de piatră închinată Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe, în locul vechii biserici de lemn. Printr-un act domnesc, la 17 august 1488, Ștefan Vodă dăruiește Mănăstirii Voroneț — stareț, în acea vreme, fiind Efrem —, satul Stilbicanii de lîngă Toplița Rece, pe Suha Mare, și Suha Mare de la gura ei pînă la izvoare, cu toate poienile și muncelele, cu izvoarele Răcăoane, Ostia și Negrileasa, cumpărate de la Șandru Gardu și de la neamurile lui [14]. În acest act nu se vorbește nimic despre Sfîntul Daniil Sihastrul. Aceasta pentru că stareț al Mănăstirii Voroneț era atunci Efrem, după care a urmat Sfîntul Daniil. La 14 septembrie 1488, biserica a fost sfințită de mitropolitul Gheorghe, în prezența fericiților ei ctitori, Ștefan Voievod și cuviosul Daniil Sihastrul și a mii de credincioși, călugări, clerici și dregători de țară. În această zi — după unele tradiții — Sfîntul Daniil Sihastrul, deși bătrîn, a fost numit egumen al mănăstirii Voroneț [15].

Timp de aproape zece ani, Sfîntul Daniil a povățuit obștea Mănăstirii Voroneț, ca un mare părinte duhovnicesc al călugărilor, al sihaștrilor și al întregii Moldove. Și, deși petrecea mai mult la chilia sa de pe stînca Șoimului, fiind iubitor de liniște, Sfîntul Daniil cobora adeseori în obște, mărturisea soborul, tămăduia pe cei bolnavi care se adunau de prin sate și îi mîngîia pe toți. Apoi se retrăgea la chilia sa [16].

În timpul egumeniei Sfîntului Daniil Sihastrul, Mănăstirea Voroneț a cunoscut cea mai înfloritoare viață duhovnicească din istoria ei, fiind socotită multă vreme lavra isihasmului din Moldova. Toți monahii din obște, care număra peste 60 de nevoitori, practicau rugăciunea lui Iisus. Unii erau vestiți păstori și duhovnici pentru credincioși, alții erau dascăli învățați în școala mănăstirii și neobosiți caligrafi. Aici au învățat carte și au deprins nevoința duhovnicească numeroși preoți de enorie, egumeni, episcopi, monahi, sihaștri precum și dregători de țară [17].

Simțindu-se slăbit, îndată după trecerea vîrstei de nouăzeci de ani, Sfîntul Daniil Sihastrul s-a adăpostit în mănăstire și aici, spre sfîrșitul veacului al XV-lea (1496), și-a dat duhul în brațele lui Hristos. Mulțimea ucenicilor lui împreună cu mitropolitul și Domnul țării, plîngîndu-l mult, l-au înmormîntat în pronaosul bisericii Voroneț, punînd deasupra mormîntului o piatră cu inscripția: „Acesta este mormîntul părintelui nostru David, Schimonahul Daniil".

După săvîrșirea sa din viață, văzînd că se fac unele minuni și vindecări de boli la moaștele cuviosului, ucenicii și credincioșii l-au trecut în ceata sfinților, numindu-l „Sfîntul Stareț Daniil", „Sfîntul Daniil Sihastrul" sau „Prea Cuviosul de Dumnezeu rugătorul părintele nostru Daniil cel Nou" [18].

Obștea Mănăstirii Voroneț, împreună cu mitropolitul Grigore Roșca, ucenicul sfîntului, au dat acestei lavre, după hramul „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe" și al doilea hram, al „Sfîntului Daniil cel Nou", pomenindu-l în rîndul fericiților ctitori. Și i-au fixat ca zi de prăznuire peste an, a treia zi după pomenirea Sfîntului Daniil Stîlpnicul (11 decembrie), adică în ziua de 14 decembrie cînd, după tradiție, s-a săvîrșit din viață, în 1496.

---

14. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare,* vol I, București, 1913, p. 350, sq., apud Pr. prof. Petru Rezuș, *op. cit.,* p. 232.

15. Ierom. Ioanichie Bălan, *Pateric românesc,* București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1980, p. 49.

16. *Ibidem.*

17. *Ibidem,* p. 50.

18. *Documente privind Istoria României — veacul al XVI-lea — A. Moldova,* vol. III, Editura Academiei, 1951, p. 57; Ierom. Ioanichie Bălan, *op. cit.,* p. 50.

Și de atunci, secole de-a rîndul, Mănăstirea Voroneț pomenește, ca al doilea hram al său, pe Sfîntul Daniil Sihastrul, la 14 decembrie, după primul său hram, Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, la 23 aprilie.

Poporul credincios l-a cinstit, încă în viață fiind, cu numele de „sfînt", așezîndu-l între ceilalți sfinți, zugrăvindu-i chipul pe peretele bisericii Voroneț ului și făcîndu-i icoane. Viața și faptele lui sînt vii în suflete pînă astăzi, purtate mai departe pe cale orală și intrînd în legendă.

3. Sfîntul Daniil Sihastrul este un sfînt român atestat documentar. În documentele epocii, de pildă, cînd va apare Mănăstirea Voroneț, se va face pomenire oficială fie despre hramul Sfîntului Daniil Sihastrul, fie despre moaștele sfîntului care sînt în biserică. Într-un act de la 21 martie 1551, de la Ilieș Vodă Rareș, se arată că mitropolitul Grigore Roșca, ucenicul sfîntului, îi cinstește amintirea într-un chip deosebit. Datoria recunoștinței îl îndeamnă pe mitropolitul Grigore să se îngrijească de mormîntul sfîntului. Prin acest act se întărește dania pe care o face mitropolitul Grigore Mănăstirii Voroneț cu hramul Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe și unde se odihnește Sfîntul stareț Daniil.

Într-un alt act, de la Alexandru Vodă Lăpușneanul, din 5 aprilie 1558, se întărește Mănăstirii Voroneț, „unde este hramul Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe și unde este Sfînt starețul Daniil", satul Drăgoiești, făcut danie de călugărul Teodosie. Iar într-un act de la Petru Vodă Șchiopul, dat în iunie 1575, sînt întărite unele danii pentru Voroneț și se face iarăși amintire despre „moaștele Sfîntului stareț Daniil". O altă mărturie o avem într-un alt act de la Ieremia Movilă, din 17 decembrie 1599, prin care Mănăstirea Voroneț, „unde se odihnesc sfintele moaște ale prea cuviosului de Dumnezeu rugător părintele nostru Daniil cel Nou", se întăresc ca danii satele Trăisteni, cu iazuri și mori, Tărnauca și Hlinovoda din ținutul Sorocii [19].

Nu mai puțin importantă este mărturia lui Zaharia Kopystenski, de la 1621-1622, din cunoscuta „Palinodie" în care, în rîndul sfinților români, după Leontie de Rădăuți, este trecut Daniil de la Voroneț: „În Voroneț, în mănăstire, Daniil, sfîntul făcător de minuni" [20].

Șaizeci de ani mai tîrziu, după Kopystenski, mitropolitul Dosoftei al Moldovei amintește, de asemenea, pe Daniil Sihastrul între sfinți, în opera sa *Viețile Svinților* (vol. IV, fila 152), așezîndu-l în fruntea unui șir de 9 sfinți români, pe care marele cărturar îi notează la loc potrivit spre veșnică pomenire: „Deci mulți sfinți să fac la Ruși și pînă astăzi să fac, că am văzut pre Arhimandritul Inochentie în Pecersca de patru luni mort și părea că-i din acest ceas adormit, îți părea că-i scăldat. Așa era de curat, nemică acru sau greu ceva, ca niște moaște trupul lui. Că și în vremea de acum mulți sfinți sînt de petrec cu noi, care numai Dumnezeu îi știe la inima lor. Dară tocmai și din Rumâni mulți sînt carii am și văzut viața și traiul lor, dară nu s-au căutat fără numai Daniil de Voroneț și Rafail de Agapia, am sărutat și sfintele moștii..." [21]. Mărturia lui Dosoftei, care dă și un număr de 9 sfinți români, avînd în frunte pe Daniil Sihastrul, a

---

19. *Documente* ..., p. 57. Prezentarea tuturor acestor acte la Pr. prof. Petru Rezuș, *op. cit.*, p. 233-234.

20. Liviu Stan, *Sfinții români*, p. 31.

21. Dosofteiu, Mitropolitul Moldaviei, *Viețile Svinților*, vol. IV, Iași, 1686 ,fila 152, la ziua de 9 iunie; cf. și Liviu Stan, *op. cit.*, p. 32.

fost preluată de mitropolitul Veniamin Costachi în *Viețile Sfinților din luna Dechembrie,* Neamț, 1811, de *Mineiul lunei Dechembrie,* Neamț, 1840, de același *Minei,* editat de Andrei Șaguna la Sibiu, 1856, de *Oratoriu,* publicat de episcopul Melchisedec în 1869 [22], precum și de alte cărți și autori.

4. Moaștele Sfîntului Daniil Sihastrul se odihnesc la Voroneț în biserică, în pronaos, pe dreapta, lîngă analoghionul pe care se află icoana sa. Deasupra mormîntului este așezată o lespede de gresie, cu 10 cm mai înaltă decît pardoseala bisericii, lungă de 132 cm și lată de 50 cm, „care este din vremea lui Ștefan cel Mare" [23], avînd următoarea inscripție : „Acest mormînt este al părintelui nostru David, ca schimnic Daniil". Inscripția laconică este tipică vieții sfîntului, care a fugit de slava deșartă, căutînd anonimatul faptei bune. Documentele istorice atestă existența moaștelor Sfîntului Daniil Sihastrul în acest mormînt. Ele au fost făcătoare de minuni, cum atestă și Kopystenski, atunci cînd amintește de sfînt și de ele.

Rîvna credincioșilor a îndemnat pe călugării de la Voroneț, la începutul secolului al XVII-lea, să scoată moaștele sfîntului din mormînt și să le așeze în biserică, într-un sicriu frumos împodobit, pentru închinare. Pe acestea le-a sărutat și mitropolitul Dosoftei. Vestea minunilor sfîntului ajunsese pînă la Kiev, în Polonia, în Transilvania, la Sfîntul Munte, de unde veneau credincioși să i se închine, toți numind pe sfînt „Sfîntul Daniil cel Nou, făcătorul de minuni".

În 1749, egumenul Mănăstirii Voroneț, Ghedeon, a dat Mănăstirii Putna degetul arătător al Sfîntului Daniil Sihastrul, ferecat în argint, unde se păstrează pînă astăzi. Moaștele poartă următoarea inscripție : „Aceste relicve le-am ferecat eu, Ghedeon, egumen de la Voroneț, cu toată cheltuiala mea în anul 1749, decembrie 4" [24]. În 1775, Moldova de Nord — Bucovina ajungînd sub ocupație austriacă, moaștele Sfîntului Daniil Sihastrul au fost așezate din nou în mormînt, unde se odihnesc și astăzi [25].

Amintirea Sfîntului Daniil Sihastrul a trecut din tradițiile care înconjoară viața și faptele sale minunate în documentele istorice, apoi într-o serie de cărți bisericești și în literatură (Daniil Sihastrul, de D. Bolintineanu).

Viața și faptele minunate ale acestuia sînt mărturia spiritualității ortodoxe românești, discretă și adîncă, proprie Bisericii și poporului român dreptcredincios.

Pr. Gh. I. POPOVICI

---

22. Vezi pe larg Liviu Stan, *op. cit.,* p. 33-39 și urm.

23. Gh. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare,* București, 1926, p. 36.

24. Dimitrie Dan, *op. cit.,* p. 111 ; Pr. prof. Petru Rezuș, *op. cit.,* p. 236.

25. Ultima dată cînd aceste sfinte moaște au fost scoase din mormînt a fost în anul 1962, cu prilejul restaurării bisericii, după care au fost din nou introduse în mormînt.

Un distins slujitor al ecumenismului

O CARTE DESPRE KARL BARTH

După ce am încercat o caracterizare şi am expus liniile mari ale operei lui Karl Barth, în studiul „Despre Karl Barth" (10 mai 1886 — 10 decembrie 1968), publicat în nr. 3-6/1970 al acestei reviste, p. 163-196 şi închinat Înalt Prea Sfinţiei Sale Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, de atunci, azi Prea Fericitul Patriarh dr. Iustin Moisescu, acum cînd în 1986 se va sărbători un veac de la naşterea sa, închin această prezentare a lucrării lui Eberhard Busch despre: „Karl Barth" I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei, după ce aceasta mi-a fost trimisă de autorul ei în semn de prietenie şi de dragoste, cunoscîndu-ne într-o adunare ecumenică.

Lucrarea intitulată: Eberhard Busch, Karl Barth, His life from letters and autobiographical texts (Viaţa sa din scrisori şi texte autobiografice), este tradusă din germană în englezeşte de John Bowden, Fortresse Press, Philadelphia, 1980, 570 p. [1].

În *prefaţa la ediţia engleză,* traducătorul ei arată că Barth a ezitat să continuie o autobiografie, pe care a început-o în al optzecilea an al vieţii, scriind un capitol al istoriei familiei sale. Lucrarea de faţă rămîne un studiu extrem de subiectiv, cu toate caracteristicile unei autobiografii, cunoscut fiind faptul că era foarte subiectiv, ironic faţă de el însuşi şi, scrie traducătorul, „ceea ce a însemnat el pentru teologia modernă o va arăta viitorul". A scris o operă de două ori mai mare decît a lui Toma de Aquino, cu care l-a comparat un papă din vremea noastră. A fost dat afară din învăţămînt de la Universitatea din Bonn de guvernul nazist şi a devenit foarte nepopular, fiindcă a refuzat să condamne comunismul. Partea cea mai interesantă a vieţii sale, rămîn cei zece ani dintre 1935-1945, cînd a luptat împotriva nazismului. Caracteristica Teologiei barthiene rămîne acceptarea autorităţii unice a Bibliei (deşi este cel care a citat cel mai frecvent pe Sfinţii Părinţi).

În pagina adresată „către cititorul englez", Eberhard Busch, fostul secretar al lui Karl Barth către sfîrşitul vieţii, autorul cărţii, îl caracterizează pe Barth cu citatul folosit de Friedrich Schleiermacher pentru Frederic cel Mare al Prusiei şi de Karl Barth pentru Schleier-

---

1. Cartea cuprinde 586 p., avînd materialul împărţit astfel: Tablă de materii, prefaţă la ediţia engleză (semnată de traducătorul John Bowden), cuvînt înainte către cititorul englez (semnat de autor), listă de ilustraţii, nouă capitole ale cărţii, arborele genealogic al familiei lui Barth, o hartă a oraşului Berna, o hartă a oraşului Basel, o hartă a regiunii Aargau din Elveţia, o hartă a Elveţiei, o hartă a Germaniei, lista cronologică a lucrărilor majore ale lui Karl Barth, introducere la note, apoi note ale citaţiilor, lucrările folosite de Karl Barth (în lucrările sale scrise în cele nouă categorii de slujbe pe care le-a îndeplinit din copilărie pînă la moarte), indice de nume, indice de locuri şi indicele de subiecte. Au fost lăsate la o parte citaţiile scripturistice din pricină că erau prea numeroase şi ar fi mărit mult cartea. În carte sînt şi 104 ilustraţii, cele mai multe din ele fotografii, înfăţişîndu-l pe Barth şi pe alte persoane, cu care a venit în contact. Se văd şi cîteva facsimile ale scrierilor lui Barth.

macher: „El n-a întemeiat o școală, ci o eră", fiindcă cei ce l-au cunoscut, chiar cei de altă confesiune, ori din altă școală, n-au putut să nu fie influențați de Barth. Opera sa a fost o parte esențială a vieții sale, după cum viața sa a fost esențială pentru opera sa, care se formula după adevărate lupte și cercetări.

De aceea descrierea operei sale este foarte grea, căci e greu să descrii un munte cînd îl vezi din vîrful lui. „Noi am fost prea aproape de Karl Barth pentru ca să-l putem descrie altfel decît în perspectiva lui și chiar cu cuvintele lui"...

Trecînd la cuprinsul cărții credem că nu greșim dacă o apreciem drept extraordinară. Cu o muncă titanică și ajutoare mai ales familiale, Dr. Eberhard Busch a reconstituit pas cu pas toate etapele vieții marelui teolog într-o înșiruire cursivă de citate din scrisori ale lui Barth și ale cunoscuților săi și din nenumărate texte. Totul este făcut cu minuțiozitate și măiestrie, intervențiile cu fraze de legătură ale autorului fiind introduse cu discreție la nevoie. Aparițiile cele mai importante din vasta operă a lui Barth sînt semnalate cu punctarea clară a caracteristicilor esențiale ale lucrărilor prezentate.

Primul capitol al cărții e închinat copilăriei lui Barth, mediului în care a copilărit și de aceea e intitulat „*Karli, copilăria* (10 mai 1886-1904)". Reținem cîteva mici date din vasta întindere a descrierii mediului intens religios și intelectual al familiei marelui teolog. Tatăl său — Johann Friedrich Barth era el însuși un teolog, profesor universitar în Basel și apoi la Berna, cu doctoratul asupra unei probleme patristice și după aceea cu cărți de Noul Testament. Înrudit cu familii nobile din vremea sa, micul Karli — al cincilea copil al familiei sale — a manifestat în cadrul unei educații foarte îngrijite, o inteligență, un caracter ferm și unele talente deosebite, îndeosebi cel muzical, pînă la urmă cîntînd artistic la vioară și cu o voce baritonală, și publicînd chiar un studiu celebru despre Mozart, artistul său preferat, alături de poetul Schiller. În septembrie 1904 absolvește „școala de gramatică liberă" și decide să studieze Teologia.

Anii de studență sînt descriși în capitolul intitulat: „*Student în Teologie. La Universitate și ca pastor asistent, 1904-1911*". Primii pași i-au fost îndrumați de tatăl său, la Berna, unde va întîlni și pe prietenul său de o viață Eduard Thurneysen (1888-1974). Între 1906 și 1907 va continua studiile la Berlin, ca elev al lui Adolf von Harnack (1851-1930), care-l îndrumează să studieze religia în cadrul filosofiei. Cea mai mare influență în anii de studență a avut-o asupra sa Wilhelm Hermann (1866-1922), profesor de Teologie sistematică la Berlin, care îmbina ideile lui Kant cu ale lui Schleiermacher, și Barth va socoti cele trei semestre din 1908-9 petrecute la Marburg, lîngă veneratul său magistru „drept cele mai fericite din viața sa de student".

La 4 noiembrie 1908 este făcut pastor (ordinat) de tatăl său, în catedrala de la Berna, iar în 1909 este numit pastor-asistent la Geneva. Mîndria sa nu va avea limite văzîndu-se în situația de a predica de la același amvon, unde predicase Calvin. În 1911 se logodește cu Nelly Hoffmann, tovarășa de viață care-l va urma pretutindeni cu copiii lor în viața zbuciumată, pe care o va duce Barth după ce se vor căsători în 1913.

Capitolul al III-lea al cărţii este intitulat: „*Colegul pastor. Anii din parohia de la Safenweil* (1911-1921)". Predicile ţinute erau pregătite cu minuţiozitate şi scrise — obicei bun, păstrat pînă la moarte. Pe lîngă Thurneysen (pastor la Leutwil) va cunoaşte şi pe omul de afaceri R. Pestalozzi — ambii prieteni pînă la moarte. În 1914 avea primul copil, Franziska.

După izbucnirea războiului mondial, pastorul Barth desfăşoară o febrilă activitate antirăzboinică prin predici şi conferinţe, cerînd Bisericii să se implice mai mult în realitate. La treizeci de ani „dăruieşte lumii teologice" prima sa carte, „Epistola către Romani" (în 1919), care a fost marea sa „ieşire în arenă". Cu aceasta marca eliberarea de influenţa covîrşitoare a lui Schleiermacher şi a lui W. Hermann ca şi de aceea a „teologiei moderne". De asemenea, ia poziţie împotriva aşa-zisei „mişcări romantice" din Biserică şi a pietismului. În 1917 publică împreună cu Thurneysen prima carte de predici, iar începutul anilor 1920 marchează despărţirea definitivă de „socialiştii creştini"; „Să nu socializăm pe Dumnezeu" spunea Barth. De asemenea s-a depărtat de Harnack, care-i prezisese că va deveni sectant, comparîndu-l cu Thomas Münzer. Orizontul său cultural se măreşte prin Kant, Nietzsche şi Dostoievsky. În 1922 publică a II-a ediţie a Epistolei către Romani cu dedicaţia: „Karl Barth către dragul său Karl Barth, 1922", prin care marca deosebirile dintre ediţii: Cea nouă mult mai voluminoasă, de 521 pagini, cuprindea o critică serioasă a Teologiei secolului al XIX-lea, socotită de el pozitivistă, liberală, antropocentristă. (Între timp i s-au născut încă patru fii: Marcus (în 1915), Christoph (1917), Mathias (1921) şi Hans-Jack (1925).

Urmează al IV-lea capitol: „*Printre veacuri. Profesor de Teologie la Göttingen şi Münster*".

Invitat la catedra de Teologie reformată de la Göttingen, o acceptă şi în curînd prelegerile sale vor deveni faimoase; seminariile sale cu orice fel de probleme au contribuit şi mai mult la celebritatea sa, ele fiind continuate şi mai tîrziu la Münster şi Berlin cu serbări exuberante, fiind fericit că putea convinge oamenii. A făcut legătura cu teologi celebri din epoca sa: Friedrich Gogarten, Rudolf Bultmann, Paul Tillich; cu ei va fi într-o luptă continuă.

Socotit drept cel mai important reprezentant al „Teologiei dialectice", Eberhardt crede că e mai drept să-l numim „teologul Cuvîntului", această Teologie avînd afinităţi nebănuite nici de el cu existenţialismul şi fenomenologia. S-a ghidat mai ales după învăţătura lui Calvin.

În 1922 Barth fondează împreună cu Thurneysen, Gogarten (de care nu se răcise încă) şi cu Georg Merz, „Zwischen den Zeiten" (Printre timpuri), care avea să fie un oficios al noului curent teologic, respingînd Teologia pozitiv-liberală şi liberal-pozitivă a protestantismului de la începutul veacului şi pe „Omul-Dumnezeu, pe Care credem că-L recunoaştem în sanctuarul Său". In schimb propunea o Teologie a Cuvîntului lui Dumnezeu strict reformată. Intră în polemică cu fostul său magistru A. von Harnack şi cu P. Tillich.

În 1924 publică primul volum al cursurilor şi conferinţelor sale („Cuvîntul lui Dumnezeu şi Teologia") şi, împreună cu Thurneysen,

al doilea volum de predici („Vino, Duhule blînd!"). În 1925 face o recenzie favorabilă cărţii lui Emil Brunner („Mistica şi Cuvîntul"), cu care avea să intre apoi într-o polemică de o viaţă.

În septembrie 1925, Charlotte von Lirschbaum devine asistenta şi colaboratoarea sa principală.

În octombrie 1925 este invitat ca profesor onorific la Münster, unde va ţine două cursuri capitale despre Schleiermacher, care, în evoluţia gîndirii lui, a încercat să facă religia, revelaţia şi relaţiile dintre Dumnezeu şi om un predicat al omului. Aflîndu-se într-o perioadă de căutări şi clarificări proclamă pînă la urmă ideea că relaţia dintre Dumnezeu şi om este Cuvîntul. Pe această cale el publică, ajutat de noua sa asistentă, „Prolegomene la Teologia Dogmatică. Învăţătura despre Cuvîntul lui Dumnezeu".

Între timp bunul său prieten Thurneysen este numit profesor de Teologia protestantă la Basel. Cursurile lui Barth erau din ce în ce mai atractive, iar publicaţiile sale erau traduse în limbi străine. Era foarte aspru ca profesor şi pretindea o bună pregătire studenţilor care participau la seminarii (ca Edmund Schlink şi alţii).

Problemele tratate către sfîrşitul decadei 1920 au fost: Relaţiile cu Romano-Catolicismul (studiind întreaga operă a lui Toma de Aquino), probleme în legătură cu etica creştină. Se ştie că Barth a fost acuzat că făcea abstracţie de etică; în schimb el a acuzat pe Bultmann şi Gogarten că dizolvau totul în etică. În sfîrşit, ultimele teme de studiu priveau pe Duhul Sfînt (p. 188).

Ruptura de Gogarten şi Bultmann se făcea din ce în ce mai simţită. După cel dintîi, scria Barth, „totul este determinat de o ordonanţă a credinţei", iar după Bultmann totul este ontologic şi existenţialist, istoricul lucrurilor interesîndu-l prea mult.

Între timp situaţia generală din Germania se înăsprise odată cu primele succese electorale ale naţionalismului german. Barth, cu îndoita sa cetăţenie, a început o campanie forte împotriva acestui curent. Concomitent se provoacă ruptura cu Brunner, a cărui teologie era „neavansată" pentru Barth. Aceasta era situaţia din punctul de vedere barthian în 1930 cînd se dezvoltă *al cincilea capitol* al cărţii lui Eberhard Busch: *„Existenţa teologică astăzi. Anii de la Bonn, 1930-1935"*.

În 1930, prin pensionarea lui Otto Ritschl, catedra de Teologie sistematică de la Facultatea de Teologie din Bonn devine vacantă şi Barth acceptă invitaţia de a o ocupa. Aici se bucură de o primire foarte călduroasă din partea colegilor cu care începe o activitate foarte intensă în acest centru de mare tradiţie catolică. Barth devine imediat principalul centru de atracţie. Din cauza afluenţei prea mari, seminariile se ţineau de două ori, deşi se făceau restricţii la intrare. Japonezul Kazumi Takizawa, nebotezat, totuşi, combătea într-un articol pe Bultmann. În 1931, Barth primeşte al doilea doctorat „honoris causa" la Glasgow în Scoţia, care onora pe „cel mai discutat teolog al Germaniei". Tot în 1931 colegiul reformat de la Sarospatak din Ungaria îl proclamă profesor onorar şi Barth va planta un pom în grădina Facultăţii Teologice protestante din Cluj.

În 1931 apare cartea la care ţinea foarte mult Barth: „*Anselm*: Fides quaerens intellectum". El a declarat că învăţătura Sf.

Anselm a însemnat un proces vital pentru Barth în scrierea Dogmaticii sale — cum a arătat şi H. U. von Balthasar de altfel.

În 1932 apare tot în editura Christian Kaiser Verlag „Dogmatica Bisericii", vol. I, partea I: „Învăţătura despre Cuvîntul lui Dumnezeu" (514 p.), dedicată prietenului său Rudolf Pestalozzi; deci „Dogmatica Bisericii" în sensul că nu e liberă, ci apare în sfera Bisericii. Busch numeşte Dogmatica sa: „operă monumentală, una din marile simfonii ale gîndirii umane, din păcate neterminată". În continuare, Barth va elimina tot ce era existenţialist, ducînd mai departe lupta împotriva „antropologismului" lui Gogarten şi al lui Bultmann şi împotriva Dogmaticii „sistemice" sau sistematice — fiindcă trebuia să fie liberă.

În vara lui 1932 încep traduceri engleze din opera lui Barth.

Din păcate, această perioadă decisivă în existenţa lui Barth este marcată de creşterea ameninţării naziste. În 1931 Barth devine membru al Partidului Social-Democrat German, afirmîndu-şi cu aceasta hotărîrea de a lupta împotriva nazismului.

La 30 ianuarie 1933 a venit la putere Hitler. Barth susţine cu curaj că Biserica trebuie să fie autonomă şi să propovăduiască numai cuvîntul lui Dumnezeu. El declară: „Dragul meu popor german a început să venereze un fals Dumnezeu". Se retrage şi de la conducerea ziarului „Zwischen den Zeiten". Ca o încununare a acestei atitudini, Karl Barth scrie în 1933: „Existenţa teologică astăzi" împotriva situaţiei politice din Germania şi a mişcării creştinilor germani, pe care a numit-o erezie. Broşura a avut un ecou imens şi imediat au urmat încă două ediţii. La 1 iulie 1933 trimite un exemplar lui Hitler care o interzice la 28 iulie. În prima din cele 14 teze de la Düsseldorf din iunie 1933 scrisese că „Biserica creştină nu ascultă de vocea unui străin". El a continuat lupta sa pentru drepturile Bisericii împotriva nazismului, în contextul legiferării rasismului în Biserică (privind faptul că în Biserică trebuiesc primiţi numai „arieni" şi cei „necăsătoriţi cu nearieni"). Barth refuză şi postul de deputat în Camera teologică a Reichului şi demisionează din Consistoriul de la Rin, după cea de la redacţia ziarului „Zwischen den Zeiten".

Niemöller, militant înflăcărat pentru dreptate şi libertate de credinţă, va juca un rol decisiv în crearea, la începutul anului 1934, a Bisericii Confesionale din Germania — formă de organizare superioară a celor rămaşi independenţi în Biserică. Barth fusese însărcinat cu redactarea declaraţiei de constituire, citită la 4 ianuarie 1934 şi adoptată fără schimbări la Barmen. Apoi intră în conflict grav cu autorităţile de la Berlin, refuzînd să deschidă cursurile cu salutul hitlerist. Invitat să ţină o conferinţă la Paris, el arată acolo slăbiciunile Teologiei: aroganţa, abur uşor şi propria-i caricatură.

Pentru întărirea noii Biserici Confesionale a avut loc la Barmen, între 29 şi 31 mai 1934, Sinodul confesional al Bisericii Evanghelice Germane. „Declaraţia de la Barmen" a fost redactată de Barth, după lungi discuţii cu ceilalţi reprezentanti şi a avut un rol important în ceea ce priveşte unitatea Bisericii Germane. Din punct de vedere teoretic s-a ocupat de problema teologiei naturale: „Barmen, scrie Barth (p. 247) l-a desemnat pe Iisus Hristos... ca unic Cuvînt al lui Dumnezeu, pe Care trebuie să-L ascultăm şi în Care trebuie să cre-

dem în viaţă şi în moarte...“. Pe aceeaşi linie condamnă cartea lui Emil Brunner „Natură şi iertare“, prin manifestul intitulat „Nu“ din 1934. În această carte Brunner declarase că sarcina generaţiei sale teologice actuale este de a găsi o cale spre o Teologie naturală legitimă. Cu aceasta, scria Barth, Brunner s-a alăturat celor ce ameninţau Biserica. Secretarul său Busch nu ezită să amintească firea impulsivă şi intolerantă a lui Barth, cu care a pierdut mulţi prieteni — pe lîngă marii prieteni care l-au adorat ca Niemöller, H. Hesse, Pierre Maury, Visser't Hooft. Starea de tensiune generată de nazism s-a permanentizat şi, după o sesiune furtunoasă de la 20-21 noiembrie 1934, Biserica Confesională şi-a încetat de fapt existenţa. Episcopul Marabens, marele duşman al lui Barth este declarat la 22 noiembrie 1934 şef al conducerii provizorii a Bisericii; Barth părăseşte imediat Consiliul Naţional de la Bremen, consfinţind astfel ruptura sa cu Biserica Confesională, fiind urmat de Hesse, Niemöller, Immer. Evenimentele s-au precipitat din nou: după refuzul lui de a depune jurămîntul de credinţă faţă de Hitler, la 26 noiembrie, Barth este suspendat din funcţie, în ciuda unui protest masiv al studenţilor. La tribunal, Barth refuză cu curaj să depună jurămîntul şi, ca urmare, este demis. Apelurile au fost respinse. La 1 martie 1935, i se interzice să vorbească în public. Avînd o dublă cetăţenie, continuă să locuiască în Germania. După ce ţine 16 prelegeri în Olanda la Utrecht, se întoarce în mai 1935 în Elveţia, pentru ca la 22 iunie 1935, ministrul Culturii publice din Germania să emită o decizie de demitere. Dar peste două zile este numit profesor la Universitatea din Basel, plecînd astfel cu mare regret de la Bonn.

Capitolul al VI-lea care prezintă perioada următoare este intitulat: *„O voce elveţiană. Anii de la 1935 la 1936 la St. Albanring, Basel“*. Barth se instalează la St. Albanring (la nr. 186), nu departe de actuala piaţă Karl Barth. În această epocă a spus despre Mişcarea ecumenică: „Chestiunea unităţii Bisericii trebuie să fie identică cu aceea a lui Iisus Hristos ca adevărat cap al Bisericii şi Domn al ei... Iisus Hristos, ca mediator între Dumnezeu şi om este El Însuşi unitatea Bisericilor, acea unitate în care pot exista o mulţime de congregaţiuni...“ (p. 265).

Oarecum dezamăgit de tendinţele conservatoare al şcolii teologice elveţiene, Barth se întîlneşte din nou cu Hromadka în Cehoslovacia, care-l impresionează prin supleţea spiritului său. Apoi, ca act de mare curaj, se întoarce în Germania, pentru o conferinţă citită la Barmen de K. Immer, cu titlul „Evanghelie şi Lege“ (în prezenţa lui). Ea a fost urmărită de o mulţime imensă sub supravegherea Gestapoului. Avea să mai revină în Germania abia peste 10 ani, în 1945. Fiii săi Marcus şi Christoph erau, împreună cu alte somităţi de mai tîrziu, printre auditori, la Basel. Profesorii de aici erau foarte distinşi şi prietenoşi; Eduard Thurneysen a rămas acelaşi vechi şi devotat prieten. Fratele lui Barth, Heinrich, a scris despre Barth: „Un om care nu suferă opoziţie... dar trebuie să i se spună că şi el chiar are limite“.

Barth n-a părăsit lupta în Germania; trimitea regulat scrisori codificate reprezentanţilor Bisericilor confesionale, îndemnîndu-i la luptă şi cerîndu-le să ocrotească pe evrei. A ţinut în casă pe

„nearieni“ şi-şi exprima în scris ideile — ceea ce a atras protestul ambasadei hitleriste. Întreţine relaţii cu personalităţi ca Thomas Mann, pianistul Rudolf Serkin şi ajută la obţinerea premiului Nobel pentru pace pe Karl von Ossietzky. Universitatea din Utrecht-Olanda îi acordă în această perioadă titlul de „doctor honoris causa“.

Totuşi lupta sa nepotolită n-a găsit un ecou prea mare în rîndurile universitarilor elveţieni, ceea ce le-a atras dispreţul lui.

La 10 mai 1936 Barth împlineşte 50 de ani; la volumul omagial participă cu un articol şi Bultmann, iar unui munte din Noua Zeelandă i s-a dat cu această ocazie numele de Barth.

Şi-a amintit totdeauna cu plăcere de călătoriile pe care le-a făcut în Ungaria şi Transilvania, unde a şi plantat un arbore în grădina Facultăţii protestante din Cluj, comemorativ, în toamna lui 1936 (v. a 60-a fotografie de la p. 295), după ce a ţinut o conferinţă foarte apreciată şi i s-a oferit titlul de „doctor honoris causa“. A urmat călătoria în Anglia şi Scoţia, unde a primit doctoratul „honoris causa“ la St. Andrew's.

În vara lui 1937 încheie volumul I din „Dogmatica Bisericii“, partea a doua, cu „Învăţătura despre Cuvîntul lui Dumnezeu“, (care a apărut în 1011 p. în „Evangelische Verlag“ anul următor. El deosebeşte realitatea obiectivă de cea subiectivă în realizarea Revelaţiei. I-a rămas recunoscător toată viaţa editorului Arthur Frey care i-a publicat aproape toate operele de la o vreme.

Încă din vara anului 1937 Barth începe să lucreze la vol. al II-lea al Dogmaticii sale, volum care se va ocupa cu „doctrina despre Dumnezeu“ şi despre care spunea: „Acum, cu polemica lăsată în urma mea, puteam să merg mai departe la doctrina asupra lui Dumnezeu şi să descriu în termeni pozitivi cine şi ce este Dumnezeu“. El a intitulat-o tot „Dogmatica Bisericii. Învăţătura despre Dumnezeu“, vol. II, partea I (1940); partea a II-a (1942). Ca un adevărat protestant, el a formulat esenţialul Revelaţiei cunoaşterii lui Dumnezeu astfel: „Dumnezeu este cunoscut numai prin Dumnezeu“.

În 1938, Barth devine decan al Facultăţii de Teologie din Basel. Urmează o perioadă de îmbinare a activităţii de teologie cu cea politică, Barth înţelegînd să lupte din toate puterile împotriva nazismului. Astfel la 8 octombrie 1937, el compune un „aide-mémoire“ pentru Biserica Confesională, care protesta împotriva decretelor lui Himmler (dar nu în „Existenţa teologică astăzi“). Scriind în diverse periodice, el afirmă că „o comunitate care este întemeiată pe implicarea responsabilă a tuturor cetăţenilor“ este forma de stat cea mai apropiată de Evanghelie. Ferindu-se de confuzia dintre Biserică şi Stat descrie sarcina politică a Bisericii pe următoarea bază: Biserica nu trebuie să se complacă într-o obedienţă pasivă, ci trebuie să se manifeste în mod responsabil şi activ în treburile statului. Serviciul decisiv care poate fi adus de Biserică statului este în concepţia lui Barth *predica:* „Proclamînd justificarea dumnezeiască ea aduce cel mai bun serviciu instituţiilor statale şi menţinerii justiţiei umane“ (Aluziile la situaţia şi sarcinile Bisericii Germane la acea dată sînt clare, p. 287).

În 1938 Barth primeşte doctoratul „honoris causa“ la Universitatea din Oxford; Niemöller este închis într-un lagăr de concentrare.

La 30 sept. 1938 este semnat tratatul de la München. Nazismul era în plină ascensiune. Scrierile lui Barth sînt interzise în Germania. El își continuă însă activitatea în cadrul Societății Evanghelice Elveţiene pentru ajutorarea Bisericii Confesionale din Germania şi a evreilor (Barth spunea: „Antisemitismul este un păcat împotriva Duhului Sfînt"). În vara lui 1939, Barth completează vol. II partea I din Dogmatica sa, despre care am amintit (v. Noua analiză, p. 292-297).

La 1 sept. 1939 izbucneşte al doilea război mondial. Barth, cetăţean al Elveţiei neutre va asista la această nouă teribilă încercare a omenirii. El trimite în 1939 o scrisoare către Franţa (prin Ch. Westphal), cerînd francezilor să lupte împotriva hitlerismului care a consolidat „păgînismul natural al germanilor". O scrisoare similară a fost trimisă episcopului de Chichester. În 1940 întîlneşte pentru prima dată pe eminentul teolog catolic Hans Urs von Balthasar, iezuit, elev al lui Przywara venit la Basel ca student capelan catolic. Ei vor lega o prietenie constantă pînă la sfîrşitul vieţii în ciuda multor diferenţe de opinii şi chiar critici ale lui von Balthasar.

Urmează o serie de decese. După acela al mamei lui Barth, cel al fratelui său Peter şi al fiului lui Barth, Mathias, într-un accident pe munte la 22 iunie 1941. Dar era foarte încîntat de talentaţii lui fii Marcus (teolog distins), Christoph (asistent ministrant) şi Hans-Iack (pictor).

Barth începe să trimită o serie de mesaje radio-difuzate către creştinii din Olanda, Norvegia şi către creştinii germani. În multe dintre ele se făcea apel pentru ajutorarea evreilor.

În martie 1942 se tipăreşte Dogmatica, vol. II, partea 2-a, despre care am amintit. Volumul este dedicat Societăţii Biblice Britanice. Apoi începe vol. al III-lea al Dogmaticii sale, închinat doctrinei creaţiei. Sarcina pe care şi-a impus-o Barth cu această nouă scriere monumentală începea să apese greu pe umerii lui. „De ce m-am încărcat cu această Dogmatică, scria el (p. 321) şi mi-am cerut mie însumi să cunosc atîtea lucruri, care poate că ar fi putut fi lăsate nestudiate, sau ar fi putut fi studiate cu mai puţine amănunte?"

Războiul se apropia de sfîrşit. Ca şi alţii, Barth începea să se preocupe de ce va fi după lichidarea în cît mai mare măsură a rănilor războiului.

La începutul lui 1945, Barth ţine o conferinţă memorabilă, care a fost viu criticată şi în care spune că germanii au nevoie de „prieteni în ciuda a orice": „Sînt prietenul vostru...".

Tot în 1945 Barth îşi strînge în volum articolele sale şi cuvîntările pe tema războiului, sub titlul „O voce elveţiană".

Al doilea război mondial se încheiase.

Îmbarcat la bordul unui jep al armatei americane, Barth face o călătorie prin Germania în ruine. Participă la reorganizarea Bisericii Germane, întîlnind vechi prieteni de care-l despărţise războiul, de pildă un Niemöller, eliberat din lagăr. Îi cere să dea o declaraţie ecumenică în care să arate că, urmînd pe Hitler, poporul german „a luat o direcţie greşită, că prezentul dezastru este o consecinţă a acestei erori şi Biserica împărtăşeşte responsabilitatea pentru această

eroare". Aşa-numita „declaraţie de culpabilitate de la Stuttgart", care a urmat, l-a nemulţumit pe Barth, fiind redactată în termeni prea vagi.

În ce priveşte marea operă a vieţii lui Barth amintim că în semestrul de vară al lui 1945, el a fost scutit de ore la Facultate, pentru a-şi putea termina volumul III al Dogmaticii cu învăţătura despre creaţie. Iniţial el plănuia ca şi acest al III-lea volum să apară divizat în două părţi, ca şi primele două şi anume: În prima parte doctrina despre Creator şi doctrina despre creatură (antropologie), iar în a doua parte doctrina Providenţei şi etica creaţiei (p. 327).

Mărimea considerabilă a materialului a făcut cu neputinţă publicarea în această formă. În 1945 apar primele două părţi din „Dogmatica Bisericii vol. III, Doctrina despre creaţie". Cu aceasta o nouă etapă începe în viaţa lui Barth şi un nou capitol al cărţii Iui Busch şi anume: *Capitolul al VII-lea: „Între Est şi Vest. Anii de la 1946 la 1955 în Pilgerstrasse 25, Basel".*

Participînd în continuare la reconstrucţia spirituală a Germaniei, Barth pleacă la Bonn în 1946, unde va ţine două cursuri. În acest scop, Barth refuză să devină rector al Universităţii din Basel. Între timp, catedra sa de la Basel a fost suplinită de Brunner. El socotea că în volumele apărute deja ale Dogmaticii sale e bine „să aducă o mică contribuţie spre o bază fundamentală a unei viitoare reconstrucţii a culturii germane". La Bonn Barth se întîlneşte cu diferite personalităţi ale vieţii religioase şi politice, printre care K. Adenauer şi G. Heinemann. Face şi o călătorie în Germania de Est, unde este primit de W. Ulbricht, O. Grotewohl şi W. Pieck, cu care are convorbiri sincere şi constructive în spiritul convieţuirii şi colaborării între Est şi Vest, care i-a caracterizat întreaga atitudine.

În 1957 apare una dintre cele mai populare cărţi ale lui Karl Barth, numită „Dogmatica pe scurt", la „Christian Kaiser Verlag". La Göttingen are o ultimă întîlnire cu Gogarten, cu care s-a certat.

Întors la Berlin, el scrie „11 puncte de critici împotriva regimului aliat militar", în care îşi exprimă îngrijorarea despre primejdia unui nou militarism german şi arată că educaţia poporului german nu era făcută în mod adecvat.

Rugat să colaboreze la Mişcarea ecumenică, Barth ţine o conferinţă la Centrul de la Bossey despre „Autoritatea şi semnificaţia Bibliei", în care arată că „unitatea ecumenică este adevăr sau iluzie în măsura în care autoritatea Bibliei, definită astfel, este validată sau invalidată de ea". G. Aulen şi ortodoxul G. Florovsky pregătesc o declaraţie pentru „Adunarea Consiliului Mondial al Bisericilor", planificată pentru Amsterdam, cu titlul „Biserica — Congregaţie vie a Domnului nostru viu Iisus Hristos".

În 1947, la Bonn, sînt ţinute de Barth memorabilele cursuri asupra Catehismului de la Heidelberg, al căror mesaj dogmatic putea fi exprimat prin cuvintele: „Faceţi loc, spirite ale tristeţii, pentru că intră Iisus, Domnul bucuriei!"

Deşi avea o poziţie mai fermă decît oricînd împotriva lui Bultmann, cu programul lui de demitologizare a Noului Testament prin „procedee existenţiale", Barth s-a opus unei „disciplinări" ecclesiale plănuite împotriva acestuia, afirmînd că cea mai bună opoziţie împotriva lui Bultmann nu putea fi decît o Teologie mai bună. In conti-

nuare, el se ocupă de o serie de lecţii de „antropologie“ la Basel. Arătînd că programul de demitologizare ridică o serie de probleme, Barth se întreabă dacă n-au fost şi evenimente care pot fi verificate istoric şi care s-au petrecut deci cu adevărat? Poate „viziunea modernă asupra lumii“ să impună condiţiile sale asupra felului cum înţelegem noi conţinutul Bibliei?

Între timp, fiii lui Barth îşi susţin tezele de doctorat (p. 349), Marcus la Göttingen („Mărturia ochiului. O investigare asupra felului cum pricepeau Apostolii pe Fiul Omului“), Christoph cu W. Baumgartner (cu tema: „Eliberarea din moarte în lamentările individuale şi cîntecele de mulţumire în Vechiul Testament“). După ce a editat cartea tatălui său asupra Teologiei protestante din sec. al XIX-lea, Christoph a plecat ca misionar în Indonezia, unde a activat ca profesor de teologie pentru pastori în Radjarmasin. Marcus predica la Bubenfeld şi tatăl său mergea des să-l asculte.

În 1948 apare Dogmatica III, 2 (Doctrina creaţiei), amintită. Barth a refuzat diferite invitaţii la Facultăţile de Teologie din Germania, a căror evoluţie îl nemulţumeau. Începînd din 1948 devine coleg la Berna cu Karl Jaspers, cu care acum împărţea calitatea de „vedetă“ a Universităţii şi pe care-l aprecia foarte mult, fiindcă „direcţiona atenţia colegilor săi, cu toate preocupările lor diverse, către ultimele probleme ale existenţei umane“. Convins că seminarul este forma cea mai vie de învăţămînt, făcea 6 ore de seminar din cele 10 ale cursului său, zicînd că „studentul trebuie să înveţe să citească singur..., să înţeleagă ce a citit în contextul istoriei respective şi să ia atitudine critică“. La deschiderea fiecărui seminar, participanţii trebuiau să prezinte un scurt raport asupra a ceea ce lucrase la ultimul seminar. Foarte mulţi tineri au obţinut doctoratul în Teologie cu Barth. Pe toţi i-a îndrumat către pastoraţie.

Consecvent atitudinii sale de deschidere spre Est, Barth face o nouă vizită în Ungaria. Împotriva vocilor din Apus, care îndemnau la „cruciadă împotriva comunismului“, el continuă să creadă în buna înţelegere între popoare şi în coexistenţa celor două sisteme politice.

În ianuarie 1948 are loc, la Amsterdam, Adunarea Consiliului Mondial al Bisericilor. La rugămintea expresă a lui Hromadka, Barth ţine cuvîntarea de deschidere, cu titlul „Dezordinea omului şi rînduiala lui Dumnezeu“. Militînd împotriva trufiei omeneşti spune: „Nu noi sîntem cei care schimbăm această lume stricată în una mai bună. Dumnezeu nu şi-a luat mîna de deasupra noastră... Ce ni se cere este ca în mijlocul dezbinărilor politice şi sociale să fim martorii lui Dumnezeu...“ Barth a prezidat în această Adunare secţia „Viaţa şi activitatea femeilor în Biserică“. Printre faptele pozitive remarcate de el amintim: Dezvoltarea Bisericilor tinere, realizarea unei oarecare unităţi, deschiderea spre Est etc. A fost ales printre cei 30 eminenţi invitaţi la încoronarea reginei Iuliana a Olandei.

În 1948-1949 H. U. von Balthasar a ţinut la Basel zece lecţii foarte discutate despre „Karl Barth şi Catolicismul“, publicate în 1951. A fost pentru Barth un prilej de dialog viu cu romano-catolicii, care nu participaseră la Mişcarea ecumenică şi de strîngere a relaţiilor cu von Balthasar.

În vara lui 1950, apare „Dogmatica Bisericii“, vol. III, partea 3 — „Doctrina despre creaţie“ (p. 364-365). Cele trei teme mari

erau: „Părinteasca Providenţă a lui Dumnezeu, Regatul Său din mîna stîngă şi Ministeriul îngerilor". În partea finală a cărţii, scrisă în timpul furtunoasei controverse a demitologizării, Barth se întoarce spre angelologie, declarîndu-i pe îngeri drept „martorii puri ai lui Dumnezeu", disociindu-se de curentul foarte la modă în Teologia postbelică, demonologia practicată de ex. de Asmunssen.

În iarna următoare ţine un ciclu de lecţii asupra eticii — subiectul următorului volum al Dogmaticii sale.

Anul 1950, proclamat an sfînt la Roma, a atras atenţia lui Barth, invitat. Enciclica „Humani generis" va fi foarte criticată de Barth, care va spune că „am stins aproape de tot, dacă nu chiar complet, orice licărire de viaţă cu prietenii mei catolici...".

În anul 1951 apare „Dogmatica Bisericii", vol. III, partea 4 („Doctrina creaţiei"), dedicat Academiei Americane de Arte şi Ştiinţe din Boston, al cărei membru onorific devenise la 64 ani (v. p. 376-7).

În acest volum, Barth împarte etica în patru aspecte principale ale umanităţii: Libertatea cu Dumnezeu, în tovărăşie, pentru viaţă şi libertate. Barth începuse să simtă povara muncii uriaşe pe care o continua: „Viaţa şi munca mea au fost mult mai împovărătoare decît pot să-şi închipuie mulţi oameni... Numai bunul Dumnezeu ştie cît timp va mai tolera eforturile mele...".

La 65 de ani, Barth începe, în 1961, să lucreze la doctrina reconcilierii, propunîndu-şi să scrie trei volume însumînd peste 3000 de pagini. Aranjarea materialului s-a făcut după doctrina lui Calvin, „manus triplex", privind întreitul oficiu al lui Hristos ca profet, preot şi împărat (v. 425-426). Materialul trebuia să constituie volumul IV al Dogmaticii, care n-a putut fi terminat şi a luat forma: „Dogmatica Bisericii", vol. IV — „Doctrina reconcilierii", care a apărut între 1953 şi 1968 în patru părţi. Întreaga Dogmatică a lui Barth a fost tradusă în alte limbi, începînd cu cea engleză. Apariţia acestor noi volume a suscitat numeroase comentarii contradictorii. De pildă, în 1952, olandezul Marinus Pictet van Dijk şi elveţianul Maurice Neeser îl declarau pe Barth „nimic altceva decît un existenţialist", deşi Bultmann se plîngea în mod constant că Barth nu lua în serios existenţialismul. În 1913, fundamentalistul Cornelius van Til scrie o carte din care rezultă, cum spune Barth însuşi „că eram poate cel mai rău eretic din lume". H. U. von Balthasar îl acuză, în cartea amintită, de „oarecare îngustime hristologică". După atacurile violente şi repetate ale Bisericii Reformate Olandeze a apărut o carte, în 1954, a lui Gerrit Cornelis Berkouwer, intitulată „Triumful harului în Teologia lui Karl Barth", care i-a dat de gîndit acestuia prin seriozitatea ei (Bineînţeles că opiniile nefavorabile au fost mult mai puţin numeroase decît cele favorabile şi critica lor a fost mai ales în scop documentar).

Atît Barth (în vol. IV, partea 1), cît şi mulţi alţi teologi de diferite confesiuni au combătut „demitologizarea" lui Bultmann. Bultmann le-a dedicat un seminar special în semestrul de iarnă 1951-52 cu tema „Kerygmă şi mit", care s-a bucurat de o afluenţă foarte mare. Un caiet cu problemele dezbătute în acest seminar este trimis lui Bultmann cu notiţa (din „Nunta lui Figaro"): „O, îngere, iartă-mă!" La care Bultmann a răspuns: „Cum aş putea să mă

supăr? Inima mea pledează pentru tine!" Cartea lui Barth: „Hristos şi Adam", urmată de răspunsul prompt al lui Bultmann au continuat lupta. În toţi aceşti ani (1951-55), cursurile şi prelegerile lui Barth, sînt dominate de temele din vol. IV al Dogmaticii sale (Între timp, fiul său Marcus devenise profesor de Noul Testament în S.U.A. la Dubuque-Iowa).

Barth lucrează cu alţi 25 de teologi în 1951 (printre care Hromadka, H. Vogel, E. Schlink, G. Florovsky, E. Brunner, la pregătirea conferinţei ecumeniste din Evanston (S.U.A.). A doua pregătire a avut loc la Bossey, în 1952. La a treia, cuvîntul de încheiere a fost rostit de Barth. Dar, obosit, el nu va putea participa la această Adunare ţinută la Evanston în august 1954. La recomandaţia doctorilor, Barth va face o serie de excursii în Italia şi alte ţări.

Cu aceasta se deschide *al VIII-lea capitol* al cărţii intitulat: *„Partizan voios al bunului Dumnezeu. Anii de la 1955 la 1962 în Bruderholzalle 26, Basel"*.

Aici s-a mutat Barth, la marginea oraşului, într-o zonă cu aer mai bun. In 1956 împlineşte 70 de ani, prilej de mari sărbători în ţară. Cărţile mai puţine, selecţionate acum sînt cele necesare în permanenţă: Sfinţii Părinţi, scolasticii, reformatorii, ortodocşii, Schleiermacher şi cele proprii. Participă cu însufleţire la sărbătorirea lui Mozart — alt punct de referinţă pe harta valorilor universale mereu prezente în inima sa. Conferinţa „Libertatea lui Mozart" a fost un triumf, fiind repetată de mai multe ori şi făcînd profunde şi subtile legături între creaţia geniului de la Salzburg şi poziţia omului în faţa lui Dumnezeu — ceea ce i-a adus lungi şi fructuoase întîlniri cu mari muzicieni.

Universitatea l-a numit profesor pe viaţă împotriva regulamentului, la insistenţele lui Jaspers şi a celorlalţi colegi. (In acelaşi an mor prietenii săi K. L. Schmidt, A. Frey şi Pierre Maury).

La festivităţile oficiale ale sărbătoririi sale (la 11 mai, 1956), au participat, din partea Mişcării ecumenice, Visser't Hooft, din partea Bisericii Germane, Constantin von Dietz etc. A fost editat un uriaş volum omagial, cu o masivă contribuţie şi din partea lui Barth, intitulată „Răspuns". Editat de Thurneysen, el cuprinde şi o parte din corespondenţa lor. Revoluţionarul Hans Küng şi iezuitul Henri Bouillard şi-au susţinut tezele de doctorat cu subiecte inspirate din opera lui. Fiul său Marcus devine profesor de Noul Testament la Chicago şi-l însoţeşte pe Barth în Scoţia, unde primeşte titlul LLD la Edinburgh, după care este primit de Arhiepiscopul de Canterbury şi de prinţul Philip. Intre timp primise al cincilea doctorat „honoris causa" de la Facultatea din Budapesta şi al doilea doctorat „honoris causa" în drept de la Universitatea din Edinburgh.

Ca o retrospectivă revizuită a Teologiei sale, Barth ţine o conferinţă foarte importantă la Aargau: „Umanitatea lui Dumnezeu" (p. 423-424).

Incepînd din 1957, preocupat de problema înarmării atomice şi de primejdia războiului, Barth începe o serie de conferinţe şi face şi o postfaţă la o carte a lui Hromadka pe aceeaşi temă, spunînd că „Iisus Hristos a murit şi pentru marxişti", numindu-i pe „capitalişti" şi „imperialişti" şi „fascişti".

Resimţind din ce în ce mai grea povara anilor, îşi restrînge activitatea universitară, renunţînd la participarea la examene şi micşorînd numărul vizitatorilor admişi. In 1958 îl primeşte pe Paul Tillich „omul încîntător, deşi cu o Teologie imposibilă", pentru care organizează un seminar în semestrul de iarnă 1958-1959, iar în 1959 participă la festivităţile jubileului lui Calvin, adăugînd un seminar şi două articole, — unul omagial (p. 439). In 1959 primeşte alte două doctorate „honoris causa", de la Universităţile din Geneva şi Strasbourg.

În 1959 apare Dogmatica sa, vol. IV, partea 3, diviziunea a doua (în total 1107 pagini), iar în 1960 începe pregătirea pentru volumul IV, care nu va fi terminat şi a apărut fragmentar în 1968. Marea sa operă se va opri aici. In 1960 el întrerupe definitiv lucrul la Dogmatica sa. Bătrînul teolog simţea că scrierea sa nu putea fi dusă pînă la capăt şi că aşa cum a conceput-o el n-o putea scrie nimeni. Dar, scrie Busch, această „simfonie neterminată, teologică" îl pune pe Barth pe unul din primele locuri între teologii din toate timpurile.

O întîlnire interesantă cu predicatorul american Billy Graham are loc în august 1960. Barth va scrie despre acest „trîmbiţaş al Evangheliei" că este totuşi un „jolly good fellow" (un plăcut tovarăş de muncă), care poate fi şi un foarte bun ascultător şi interlocutor. O întîlnire cu E. Brunner, tot în 1960, are loc în locuinţa lui Barth. Nu s-au reconciliat, vederile lor teologice rămînînd total diferite: „Este, a zis Barth, ca relaţia dintre elefant şi balenă: Amîndouă sînt creaturile Domnului, dar pur şi simplu nu se pot întîlni". Nici cu Bultmann, a cărui şcoală dădea culoarea specifică teologiei germane, începînd din 1960, nu s-a mai putut reconcilia.

Ca un adevărat vizionar, Karl Barth s-a ridicat împotriva războiului rece, a prevăzut trezirea popoarelor din Asia şi Africa şi şi-a manifestat solidaritatea cu ceea ce numim astăzi popoarele lumii a treia — toate acestea în ciuda anilor care trecuseră peste el.

În 1961, la 75 de ani, Barth predă ultimul semestru (în vară) al carierei sale profesorale, retrăgîndu-se apoi la pensie din propria-i dorinţă. A avut o mare dezamăgire la vestea că Hellmut Gollwitzer, pe care-l recomandase ca succesor, n-a fost numit, fiind preferat tînărul elveţian Heinrich Otto, prorectorul Universităţii din Basel, economistul Edgar Salin, ţinînd o „conferinţă anti-Barth".

Am ajuns astfel la *ultimul capitol* al vieţii lui Karl Barth, *al IX-lea: „Ultimii paşi* pe care îi mai putem face. Anii retragerii: 1962-1968".

In acest ultim răstimp, Barth îndeplineşte ultimul proiect plăcut: Vizita în Statele Unite ale Americii, cu cei doi fii ai săi, Christoph şi Marcus. Subiectul celor cinci conferinţe pe care le-a ţinut în America a fost „Introducere în Teologia contemporană", recent tradusă şi în limba engleză; cu aceasta îşi încheia practic activitatea profesorală.

La Chicago, unde primeşte titlul de „doctor honoris causa" se întîlneşte cu Mircea Eliade; la Dubuque şi Princeton, unde ţine conferinţe, face cunoştinţă cu ecumenistul Mc Gord, cu liderul de culoare Martin Luther King, iar la Washington are o oră de discuţii cu

membri ai guvernului federal american. La New-York vizitează cîteva închisori precum şi cartierul Harlem.

Întors în Elveţia, Barth inaugurează o sumă de seminarii cu caracter privat, lîngă Universitatea din Basel — mai ales împotriva Teologiei contemporane, „un adevărat bîlci al deşertăciunilor", cu Bultmann şi Tillich în frunte. Această supărare şi-a manifestat-o şi la Televiziunea franceză. În schimb, s-a întors cu mare simpatie spre Romano-Catolicism, impresionat de puternica personalitate a papei Ioan al XXIII-lea şi, prin intermediul lui O. Cullmann şi H. Küng, a urmărit cu mare interes lucrările Conciliului Vatican II.

La 19 aprilie 1963 primeşte de la Copenhaga foarte importantul premiu Sonning, atribuit doar unor personalităţi ca W. Churchill, I. Stravinsky, A. Schweitzer etc. La 6 noiembrie 1963, este declarat „doctor honoris causa" de Sorbona, discursul de recepţie fiind rostit de Paul Ricoeur. În decembrie 1963 are o ultimă, zadarnică, întîlnire cu Paul Tillich. Rînd pe rînd, colegii săi de generaţie trec în veşnicie: În 1965 Tillich, în 1966 E. Brunner, P. Altman şi Fr. Gogarten. (Înainte de moarte Barth trimisese lui Brunner un vibrant mesaj de împăcare în Domnul nostru Iisus Hristos). Activitatea sa era din ce în ce mai redusă şi sănătatea şubredă; la 29 martie 1964 ţine ultima din cele 670 de predici ale vieţii sale. E supus la două operaţii în anii 1964 şi 1965. Colaboratoarea lui de o viaţă Charlotte von Kirschbaum se îmbolnăveşte de o boală grea, mintală, şi este internată într-un azil în 1966, unde va primi regulat vizitele lui; va muri în 1975, fără a-şi fi revenit.

Locul ei va fi luat de Dr. Eberhard Busch, autorul cărţii.

Marcus Barth trece profesor de Noul Testament la Universitatea din Pittsburg, iar fratele său Christoph se întoarce din Indonezia pentru o catedră de Vechiul Testament la Mainz. Toată familia — 14 nepoţi — participă la sărbătorirea celor optzeci de ani ai lui Karl Barth. Printre cei care l-au felicitat au fost şi Bultmann şi viitorul preşedinte al R. F. G., Gustav Heinemann. Volumul omagial, intitulat *Parrhesia*, a fost editat de J. Fangmeier, M. Geiger şi E. Busch.

Barth a avut o anumită corespondenţă şi cu papa Paul VI.

Presimţindu-şi sfîrşitul, Barth hotărăşte în iarna anilor 1966-1967 să publice documentele scrise din Dogmatica vol. IV, partea 4-a, în care trata despre etică. N-a mai apucat să scrie vol. V, despre Răscumpărare — partea privitoare la eshatologie. A fost partizan al Botezului tîrziu; n-a acceptat teologia lui Teilhard de Chardin, nici teologia speranţei a lui J. Moltmann, nici pe aceea a lui Pannenberg

În 1968 participă la sărbătorirea lui Schleiermacher şi a fost

nemulţumit de faptul că Universitatea din Basel nu l-a sărbătorit.

În acelaşi an primeşte premiul „Sigmund Freud“ („pentru elocvenţa prozei sale academice“) al Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice a Institutului Franţei. Moare în noaptea de 10 decembrie 1968 şi e înmormîntat în cimitirul Hörnli din Basel într-un cadru familiar. La 14 decembrie a fost omagiat într-un cadru oficial, am zice universal.

Terminînd, nu putem reproduce toată caracterizarea profesorului Busch, la un nivel excepţional de înţelegere şi pătrundere.

Luăm numai ultima parte: „A fost înzestrat, scrie el, cu o minte excepţională şi o forţă de muncă teribilă. A fost un mare savant şi un mare gînditor. Opera sa de o originalitate tulburătoare, admirată şi însuşită de unii cu veneraţie, contestată cu pasiune de alţii —, evident de o vastitate copleşitoare. „Dogmatica Bisericii“, adevărată epopee teologică, însumează 9185 de pagini, de două ori cît „Summa“ lui Toma de Aquino şi de nouă ori cît acele „Institutes“ ale lui Calvin. Plecînd dintre cei vii, Barth a lăsat lumii mai mult decît o bibliotecă plină. A lăsat o lume vie, o gîndire creatoare şi neliniştită, un imn de slavă lui Dumnezeu şi un imperativ de continuare a operei întrerupte de întinderea prea mică a unei vieţi omeneşti.

Mai presus de toate, însă, Barth a fost un creştin, umil slujitor al Domnului.

Nu găsim altă încheiere mai bună decît cuvintele sale; „Ultimul cuvînt pe care îl am de spus, atît ca teolog cît şi ca politician, nu este un termen abstract ca „graţie“, ci un nume: „Iisus Hristos“. El este harul şi El este Cel din urmă, dincolo de lume, de Biserică şi chiar dincolo de Teologie...“.

Prof. N. CHIŢESCU

C o m e m o r ă r i

POMENIREA PATRIARHULUI JUSTINIAN MARINA

† T E O C T I S T
ARHIEPISCOP ŞI MITROPOLIT

Împlinindu-se șapte ani de la trecerea la cele veșnice a Patriarhului Justinian, în Catedrala mitropolitană din Iași a avut loc slujba de pomenire, duminică 25 martie a. c.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, înconjurat de soborul catedralei, arhimandriți, preoți și diaconi, a săvîrșit Sfînta Liturghie, la terminarea căreia a urmat, în mijlocul bisericii, rînduiala parastasului. Cunoscînd bine numele și activitatea sa îndelungată în cîrmuirea duhovnicească a Sfintei noastre Biserici din anii 1945-1948, ca Episcop-vicar și Mitropolit, numeroși credincioși au participat cu emoție la îndătinata pomenire.

Înainte de *Veșnica pomenire*, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a arătat însemnătatea momentului și activitatea bogată a Patriarhului Justinian, spunînd :

„Acum șapte ani, cînd magnoliile din parcul reședinței patriarhale își deschideau potirele în razele soarelui de primăvară, inima celui ce le sădise, a Patriarhului Justinian, a încetat să mai bată. Cei șaptezeci și șapte de ani împliniți, cu care Dumnezeu i-a binecuvîntat viața sa pămîntească, i-au purtat pașii din Suiești Vîlcii, vatra sa părintească, către orizontul larg al unui drum de muncă ce avea să-l poarte de la starea de seminarist, preot, profesor și director de seminar, pînă la cea de arhiereu, mitropolit și patriarh.

Vlăstar al unei evlavioase familii legate de sat și de truda ogorului, Marin și Elena, din frageda vîrstă de elev Ioan Marina se arăta purtătorul unei zestre de crez și de suflet specifică fiilor ținuturilor oltenești, pe unde Oltul străbate biruitor ultimele praguri stîncoase, luîndu-și cale spre largul cîmpiei. Frumusețile naturale ale acestor bătrîne plaiuri românești întregite de salba străvechilor mănăstiri, dîrzenia pandurilor și luptătorilor pentru libertate și dreptate socială, nume și locuri evocatoare de bărbăție, vitejie și eroism, au înrîurit modelarea simțirilor și au pus pecetea în stilul de viață și în stabilirea idealului tînărului, care avea peste ani să vîslească în rosturile bisericești cu aceste trăsături și care avea să vegheze aproape trei decenii la cîrma corabiei Ortodoxiei românești.

Cronica bogată a vieții și apostolatului său, a strădaniilor practice sau a cuvîntului, în diferite ipostaze ale chemării făcute de Biserică : slujitor cu prestanță la altar, predicator totdeauna pregătit la amvon, iscusit chivernisitor al bunurilor și rosturilor încredințate, inițiator și președinte de cercuri pastorale sau cooperatiste, toate i-au atras aprecierea ierarhului de largă cuprindere intelectuală, Vartolomeu Stănescu și a întregului cler din cuprinsul Episcopiei Rîmnicului-Noul Severin. În toate aceste multe și importante

însărcinări s-a definit ca o personalitate de excepție, stăpînit de conștiința vie a slujirii Sfintei noastre Biserici, de o voință neînfrîntă.

În largul creștinătății și al Ortodoxiei, în marile adunări pentru pace, ca și în cele legate de bunăstarea și fericirea poporului nostru, pașii și cuvîntul său n-au zăbovit a aduce hotărîrea tuturor fiilor Bisericii Ortodoxe Române întru slujirea marilor și sfintelor idealuri de înflorire a țării noastre și de pace și înțelegere a omenirii contemporane. Ceea ce se cuvine să subliniem în aceste clipe, din noianul preocupărilor celui adormit întru fericire Patriarhul Justinian, din strădania de ierarh al Bisericii lui Hristos, este rodul acelei brazde noi, de a fi îndreptat lucrarea preoțimii pe făgașul slujirii Bisericii strămoșești, cu aceeași rîvnă și dăruire ca și slujirea Patriei și a poporului nostru. „Patria este pentru noi totuna cu Biserica", afirma el deseori, cu multă convingere.

Trecînd pragul acestei vieți către limanul Răsăritului celui neapus, el ne-a lăsat tuturor o scumpă agonisită duhovnicească, pe care datori sîntem să o prețuim și să o înmulțim. Sîntem încredințați că în cugetul său și-au aflat sălaș cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: „Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptății, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, El, dreptul Judecător" (II Timotei 4, 7-8), de a duce la liman orice început, orice inițiativă temeinic și matur elaborată. În toate se întrezărea nimbul atașamentului față de cei nedreptățiți sau asupriți, dragostea și devotamentul pentru țară. În viziunea sa, aceasta a dobîndit dimensiuni în îndelungata strădanie de călăuzire a obștei dreptmăritoare din Patria noastră, sădind cu fiecare prilej sentimentul fierbinte al iubirii de glie, de sat, de plaiurile de obîrșie ale căror frumuseți și valori au dobîndit frumuseți de gîndire și de expresie în opera sa „Apostolat Social", cuprinsă în 11 volume.

IUBIȚI CREDINCIOȘI,

Acum, la acest soroc de pomenire îndeosebi, cînd în același dangăt de clopote soborul de ierarhi în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin înalță rugăciuni în catedrala Sfintei Patriarhii și la locul său de veci din biserica Mănăstirii Radu Vodă din București, am socotit de bine ca această îndătinată comemorare să o săvîrșim și aici, la acest dumnezeiesc altar al Catedralei mitropolitane, la care fericitul întru adormire, Patriarhul Justinian, și-a plecat genunchii și fruntea, în august 1945, spre a primi Harul Duhului Sfînt, hirotonia în arhiereu, cu titlul de Vasluianul, prin rugăciunile și mîinile marelui Mitropolit al Moldovei, Irineu Mihălcescu, înconjurat de ierarhii eparhiilor moldovene.

Era anul cînd soarele păcii din mai încălzea speranțele zdruncinate ale omenirii din bătrîna Europă de dezastrul material și spiritual provocat de cel de al doilea război mondial. Era anul nădejdilor noastre românești, întruchipate în jertfele ostașilor noștri și eroicului popor român, care, luîndu-și destinele în propriile mîini, punea temeliile marii epopei de refacere a țării pe noile

temelii de pace și dreptate socială. Trupul bătrînelor plaiuri moldovene, ca dealtfel al celorlalte ținuturi străbune, purta încă rănile adînci ale războiului necruțător și nedrept. Asemenea întregului nostru popor, Biserica era chemată la o lucrare demnă de misiunea ei sfîntă : de a mîngîia, ajuta și încuraja cu fapta mai ales pe cei lipsiți de părinți, de frați, de fii căzuți jertfă pe cîmpurile de luptă.

Înțelepciunea clarvăzătoare și experiența cîrmuirii duhovnicești a Mitropolitului Irineu, părintele atîtor generații de preoți, i-au îndreptat atenția spre harnicul și cunoscutul preot Ioan Marina, de la biserica Sfîntul Gheorghe din Rîmnicu Vîlcea, chemîndu-l să-i fie colaborator în calitate de Episcop-vicar în misiunea grea de conducere a Mitropoliei.

De-a lungul și de-a latul Moldovei, prezența și îndemnul Episcopului Justinian Vasluianul se revărsau ca un balsam înviorător în lucrarea clerului, pentru sprijinirea marilor inițiative și acțiuni de așezare a vieții, cu forțele proprii, pe făgașul încrederii și muncii creatoare. Această primă pagină de pastorală și strădanie arhierească înscrisă la Iași, ca Episcop-vicar și apoi Mitropolit, a fost mărturia grăitoare că nădejdea pusă în puterea sa de muncă de către învățatul Mitropolit Irineu a fost pe deplin îndreptățită.

Convins că rolul adevăratei credințe, și deci și al slujitorilor bisericești, trebuie să treacă pragul rutinei și formalismului steril, noul ierarh aducea și predica prin graiul faptelor iubirea, dăruirea, jertfelnicia ; din perioada activității sale în Moldova, acestea au rămas înscrise ca pagini de neuitat. Președinte și membru al unor organizații obștești, ca Apărarea Patriotică, Crucea Roșie, Comitetul pentru refacerea localităților distruse de război, Episcopul-vicar Justinian Marina îndemna, cu fapta și cu cuvîntul, clerul și credincioșii în sprijinirea acestora. Zecile de mii de copilași rămași orfani de tată sau mamă, uneori de ambii părinți, au fost repartizați familiilor din Transilvania, Muntenia, Oltenia, în stare să-i îngrijească și să-i crească. Și-a meritat, pe bună dreptate, titlul dat de toți cei recunoscători de „Părintele orfanilor". Mișcat a rămas, cînd, în vara anului 1960, vizitînd combinatul de la Hunedoara, Patriarhul Justinian a fost întîmpinat de un tînăr inginer, care i-a exprimat recunoștința sa și a familiei pentru grija arătată în timpul de restriște de după război.

Făurirea prezentului și viitorului poporului revine ca îndatorire de căpetenie tuturor fiilor acestuia și, în aceeași măsură, preoțimii ortodoxe române, una cu ființa neamului nostru. Noua orînduire de dreptate socială, de muncă și de bunăstare, oferea Bisericii Ortodoxe Române, și celorlalte Culte din țara noastră, cîmp larg de strădanii bisericești și patriotice. Intronarea adevăratelor valori spirituale, după care a însetat de secole poporul nostru, cerută de prăbușirea pentru totdeauna a stărilor de asuprire a celor mulți și obidiți și nașterea unei lumi noi, impuneau slujitorului altarului o pregătire teologică adîncă și actuală, precum și un zel deosebit patriotic, un atașament ferm pentru sprijinirea principiilor vieții celei noi.

Din agonisita sa pastorală, dobîndită în anii unei preoții active, cu deschideri sociale, cu forme de lucrare obștească, adunări și con-

ferințe bisericești ale slujitorilor altarului, practicate sub îndrumarea Episcopului-misionar Vartolomeu Stănescu al Rîmnicului-Noul Severin, Justinian Marina a formulat și modelat, ca membru al Sfîntului Sinod, pe măsura cerințelor actuale, ceea ce s-a definit a fi, în strădania sa de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, „Apostolatul Social" : metode pastorale avînd darul de a îmbogăți și actualiza misiunea preoțească pentru noile vremi. Cu multă îndreptățire spunea atunci unul din ierarhii de frunte, Mitropolitul Nicolea Bălan al Ardealului : „Biserica avea nevoie, la vremuri noi, de un om nou, care — pricepînd spiritul timpului — să o călăuzească cu înțelepciune și energie pe calea cea nouă, fără a știrbi nimic din tradiția ei milenară" [1]*. În acest duh a călăuzit fericitul întru adormire Patriarhul Justinian viața noastră bisericească, urmînd întru slavă pe primii doi, Miron Cristea și Nicodim Munteanu și înscriindu-se ca primul Patriarh în epoca transformărilor înnoitoare din țara noastră, legat de marele act istoric al reîntregirii și consolidării unității Bisericii din Transilvania.*

Viața și strădania sa de Întîistătător al Bisericii noastre strămoșești, închinate Sfîntului Altar și Patriei, îl vor păstra de-a pururi pe bolta Ortodoxiei românești, cu chipul său de patriarh biblic împodobit cu chemarea de sus și credință statornică în îndeplinirea cuvîntului și voii lui Dumnezeu, întru slujirea clerului și credincioșilor și întru iubirea neamului, țării și pămîntului străbun. Deosebit de cuprinzător, Prea Fericitul Patriarh Iustin zugrăvește astfel lucrarea celui pe care îl pomenim astăzi : „Acum..., scrutînd cu luare-aminte spre lucrarea bisericească și patriotică săvîrșită de Patriarhul Justinian, vom înțelege mai bine motivele pentru care întreaga noastră obște l-a cinstit, l-a prețuit și l-a iubit. Înconjurat de nimbul înfăptuirilor sale, chipul Patriarhului Justinian va fi așezat în panteonul marilor ierarhi ai Bisericii noastre și numele lui va fi pomenit din neam în neam" [2]*. În tăinuitele cămări ale timpului și ale inimilor noastre, ca fiu duhovnicesc întru primirea hirotoniei în arhiereu, ca și în dragostea tuturor celor ce s-au împărtășit din aroma ziditoare de suflet a povățuirilor sale, candela recunoștinței nu va înceta să lumineze. Mîntuitorul Hristos, viața și învierea noastră, să-l aibă în ceata sfinților Săi și să-l învrednicească de „cununa dreptății" (II Timotei 4, 8). Veșnica lui pomenire".*

În atmosfera plină de evlavie a cîntării *Veșnica pomenire*, intonată de sobor și de corala mitropolitană, toți cei de față s-au rugat și au închinat un gînd de recunoștință pentru fericitul întru adormire Justinian Marina — Episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei între 1945 și 1947, Mitropolit în 1947-1948 și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române între 1948 și 1977.

---

1. „Biserica Ortodoxă Română", LXIX (1951), nr. 3-6, p. 107.
2. „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LIII (1977), nr. 4, p. 226.

Însemnări

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA CULTURAL-SPIRITUALĂ A PAROHIILOR ORTODOXE ROMÂNE DIN STRĂINĂTATE

Credința noastră dreptslăvitoare, de-a lungul veacurilor, a fost unul din principalii factori care au cimentat unitara și statornica ființare a românilor pe vatra părintească. Numită în vremuri de restriște „lege românească", credința este totodată și una din mărturiile zbuciumatului nostru trecut istoric. Pentru aceste motive, așa cum în dese rînduri subliniază I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist, credința noastră strămoșească este strîns legată de trecutul nostru, de ființa noastră națională. De aceea, nu-i posibil să te gîndești la credință, uitînd pe înaintași și de legătura lor cu vatra străbună. De fapt, această legătură o trăim și noi urmîndu-le în mărturisirea credinței celei dreptslăvitoare. Ea îi face pe românii de pretutindeni să nu-și uite identitatea și să și-o afirme, recunoscîndu-se și regăsindu-se în aceeași plămadă cu toți fiii alesului nostru neam. În acest sens activitatea românilor în țările în care s-au stabilit îi face să fie adevărați soli ai omeniei românești, ai prieteniei și păcii cu toți oamenii — atît de amplu și puternic afirmate de întregul nostru popor în zilele noastre —, fiind adevărate „punți de legătură și prietenie" între poporul român și popoarele lumii.

1. **Avem bucuria de a semnala cititorilor revistei noastre ★ apariția unei noi publicații de spiritualitate românească:** Mărturie ortodoxă, **buletinul comunității ortodoxe române din Olanda. Noua publicație (format 21 × 14), apărută în 1982, înainte de Sfintele Paști, are un bogat și divers conținut, fiind editată sub îngrijirea unui comitet de redacție condus de P. C. Pr. Iconom stavrofor dr. Ioan Dură. Noua publicație își propune să fie „o prezență, o mărturie a Ortodoxiei și ethosului ei", un buletin „al românilor ortodocși" și al „spiritualității românești, precum și al specificității culturale a credincioșilor comunității", care să fie animat „de un adevărat spirit ecumenic" în „promovarea unor cît mai bune relații ecumenice" între membrii comunității românești „și frații noștri în Hristos, catolici și protestanți din Olanda". Desigur că acestea vor contribui la aprofundarea tradiționalelor legături „seculare de prietenie dintre poporul român și poporul olandez" (p. 3-4).**

Ca o deschidere a tuturor studiilor ce vor fi publicate în noul buletin, P. C. Pr. I. Dură consacră un documentat studiu aniversării a 72 ani de viață, 26 ani de slujire arhierească și 5 ani de patriarhat ai Prea Fericitului Patriarh dr. Iustin Moisescu — „purtător prin excelență al duhului și mesajului Ortodoxiei", propoveduitor statornic al idealurilor de pace în țară și peste hotare. Apoi se subliniază solicitudinea pe care cu grijă părintească a arătat-o P. F. Sa față de nevoile și lipsurile materiale ale comunităților românești ortodoxe de peste hotare, o parte din ele bucurîndu-se de primirea în mijlocul lor a P. F. Sale. Totodată autorul remarcă și faptul că „noi comunități ortodoxe române și-au început activitatea" prin purtarea de grijă a P. F. Sale, printre care și comunitatea ortodoxă din Olanda (p. 20).

Dintre rubricile noii publicații amintim: Din imnografia Bisericii, Din poezia românească, Pateric românesc, Evocări istorice, Comemorări, România pitorească, Datini românești și Știri din viața comunității noastre. Dintre studiile de o aleasă și distinsă ținută științifică și teologică, apărute în paginile noii publicații, se remarcă: Pr. prof. Ioan Bria, Cine sînt creștinii în lume? **(nr. 1, p. 29-30 și 92-95), în care autorul prezintă creștinismul ca un „mod de a fi și de a trăi". Creștinii sînt „prezenți și solidari cu societatea" în care muncesc și trăiesc, avînd „conștiința că puțin aluat dospește toată frămîntătura" (Luca 13, 21), (p. 95) și Arhim. Gheorghe I. Dimapoulos,** Din bogăția noastră liturgică **(nr. 1, p. 31-34, nr. 2, p. 20-25 și nr. 3, p. 26-29). Ceea ce dă însă o notă distinctă revistei față de alte publicații similare este că își propune să prezinte, în românește și, paralel, în versiune engleză,**

pagini din Patericul românesc. Astfel, prin strădania Christinei Dură, au apărut, în traducere engleză, viețile cuvioșilor Gherman și Ciprian Ieroschimonahul, egumeni ai Mănăstirii Neamț, Sofronie, Pimen și Silvan, Sfîntul Nicodim de la Tismana († 26 decembrie 1406), Cuviosul Pahomie Ieromonahul, exarhul patriarhal și egumenul Mănăstirii Peri din Maramureș, și Mitropolitul Iosif Mușat, primul mitropolit al Moldovei (1402-1415). În Unirea Principatelor Române de la 24 Ianuarie 1859, rezultat multisecular al luptelor multiseculare ale românilor, Pr. I. Dură prezintă împlinirea secularei năzuințe a tuturor românilor — unirea — care străbate ca un fir roșu întreaga noastră istorie națională, de cînd „a început a se spune cîte ceva despre daci" (C. Bolliac). În cadrul aceleiași rubrici — Evocări istorice — Pr. I. Dură consacră un frumos studiu plinirii a Patru secole de la tipărirea Paliei de la Orăștie. Prima tipărire în românește a Vechiului Testament. Autorul propune cititorilor un documentat excurs în evaluarea, la adevărata sa dimensiune, a acestui moment de afirmare a limbii și literaturii române, care „atestă în același timp și continuitatea și unitatea poporului român în această țară românească" (nr. 2, p. 40). Pr. prof. dr. M. Păcurariu, cu prilejul împlinirii a 340 de ani de la Sinodul de la Iași (1642), prezintă Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă (1596-1646), în studiul O carte scrisă de un român tipărită în Olanda, subliniind faptul că aceasta ocupă „un loc neatins de nici o altă lucrare similară din cadrul teologiei simbolice ortodoxe" (Al. Elian). Numărul 3 al revistei închină această rubrică a evocărilor istorice Marii uniri de la Alba Iulia prin Hotărîrea luată la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, iar Prof. D. Pop consacră un studiu comemorării a 100 ani de la nașterea lui Nicolae Titulescu, eminent „promotor al idealurilor de pace, care a știut să rezolve cu măiestrie diplomatică problemele spinoase europene la masa tratativelor" și luptător pentru împlinirea idealurilor naționale românești de unificare a tuturor provinciilor într-un singur stat național unitar. Tot în această rubrică Prof. Rodica Vuijsters-Tudur, cu prilejul împlinirii a 130 ani de la nașterea celui mai mare dramaturg român, Ion Luca Caragiale, îi consacră un studiu, iar Pr. prof. T. Bodogae face evocarea marelui patriot al poporului nostru, N. Bălcescu, în numărul 2 al revistei, arătînd că este unul din cei mai iubiți fii ai neamului, pe care „l-a iubit ca puțini alții și pentru care s-a jertfit prin tot ce-a lucrat cu condeiul, cu inima, cu graiul, cu fapta". Sub titlul Nicolae Titulescu și Transilvania, Pr. I. Dură publică discursul rostit de marele diplomat român la mitingul național de la Ploiești (4 mai 1915), din care spicuim cîteva pasaje: „Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria" neamului românesc. „Ardealul nu e numai inima României politice... Ardealul este inima României geografice!". Din culmile lui izvorăsc apele care „au scăldat românismul în istorie" (p. 55). Diac. asist. dr. Em. Cornițescu, evocînd comemorarea a 100 ani de la nașterea arheologului Vasile Pârvan, închină elogioase pagini ilustrului savant român, care ne-a lăsat numeroase studii, monografii și rapoarte arheologice, „adevărate capodopere ale istoriografiei românești, lucrări de bază pentru cunoașterea și cercetarea trecutului neamului nostru" (p. 49-50), subliniind că opera lui Vasile Pârvan deschide nebănuite perspective „în cunoșterea vieții sociale, culturale și spirituale a poporului român în decursul existenței sale multimilenare" (p. 51).

Din celelalte rubrici mai amintim materialele publicate în ciclul De Transylvanische Vestingkerken, De Poorten van Maramureș și Luid het Jaar nit en Doe het Luit, sub semnătura lui Hans Hoogendoorn, în care sînt prezentate frumusețile pămîntului românesc cititorilor olandezi. Florica Goethart ne prezintă în Relațiile româno-olandeze legătura frățească dintre Satu Mare și Zutphen, înfrățite încă din 1970, legătură care contribuie la promovarea „cauzei generale, a colaborării frățești internaționale și a păcii în lume" (nr. 3, p. 73).

Un emoționant popas îl oferă cititorilor rubrica Datini românești. I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului subliniază adevărul de necontestat că datinile creștine sînt „mărturie despre Ortodoxia poporului român, despre trăinicia poporului român pe acest pămînt al nostru, pe această vatră a noastră dintotdeauna". Despre colindele Crăciunului face o sentimentală chemare tuturor românilor să se aplece, cu sufletele pline de candoarea copi-

lăriei, asupra acestor nestemate și să se împărtășească din milenarele lor scînteieri. La aceeași meditație și luare-aminte ne îndeamnă și articolul semnat de Pr. prof. dr. Constantin N. Galeriu, „Hristos se naște, măriți-L ! Hristos din ceruri întîmpinați-L!“, în care autorul, arătînd importanța Nașterii Domnului pentru mîntuirea noastră — singurul lucru nou sub soare de la crearea lumii —, îndeamnă pe toți la pătrunderea înțelesului înnoitor al Crăciunului — mesajul străvechi al colindelor românești. Pr. asist. dr. Nicolae Dură, cu În atmosfera sărbătorilor Bisericii străbune, încheie evocarea bucuriei prilejuite de sărbătorile sfinte ale românilor de pretutindeni, căreia i-a fost consacrată rubrica amintită a numărului 3: „Cine dintre românii ortodocși poate să uite că în noaptea Paștelui se îndreaptă spre bisericuța aruncată între răzoare sau cuibărită la streașina unei înălțimi cu lumînarea credinței alături de mama sau frații săi ? Cine poate să uite că odinioară, pe cînd era copilul răsfățat al mamei, aștepta cu nerăbdare să vină Crăciunul cu darurile lui Moș Crăciun, cu sarmale, cu șorici, cu sămînță și nămeți, cu plugușor și cu ghețuș ?“ (p. 58). Autorul conchide pe drept cuvînt că „pentru noi, românii ortodocși, din țară sau de peste hotare, sărbătorile Bisericii străbune fac parte din însăși spiritualitatea noastră românească“, fiind ele însele „o sărbătoare a sufletului românesc, prilej pentru care trebuie să ne pregătim, trupește și sufletește, așa cum se cuvine, după datina străbună“ (p. 60).

În sfîrșit, rubrica Știri din viața comunității încheie fiecare număr al Mărturiei ortodoxe.

2. Deși apare încă din 1980, buletinul parohiei ortodoxe române cu hramul „Prea Sfînta Fecioară Maria“ din Madrid-Spania, Gînd românesc, nu am avut pînă acum posibilitatea să-l prezentăm cititorilor noștri. Publicația (format 31 × 21) apare sub îngrijirea unui colectiv redacțional condus de P. C. Pr. Teofil Moldovan, care în nr. 2-4/1982, semnează articolul, Sfînta Liturghie, făcînd o frumoasă prezentare a rolului Sfintei Liturghii în viața Bisericii și a credincioșilor. În cadrul Sfintei Liturghii fiecare se „simte prezent cu toți cei dragi ai lui, vii și morți, părinți, frați, prieteni și cunoscuți din marea familie creștină românească“ (p. 5). De aceea, Sfînta Liturghie mai presus de orice cheamă pe fiecare fiu al Bisericii strămoșești „la unire și pace cu toți oamenii, la frățietate“ și slujire, avînd „în centru pe Hristos, puntea de legătură între semeni, ce naște iubirea“. Pentru acest motiv românii de peste hotare, stînd în bisericile unde slujește preotul ortodox, se simt „la ei acasă“, adică trăiesc legătura cu Patria Mamă ca cei ce sînt „sînge din sîngele neamului nostru“, cu „necazurile și bucuriile“ lor (p. 7).

Eroilor români care odihnesc în cimitirele de la Soultz — mat — Vale de Patte și Haguenau, nu departe de Strasbourg (Franța), în număr de aproape 900, P. S. Episcop Adrian Hrițcu, acum Arhiepiscop, le dedică evocarea Eroi români căzuți pe teritoriul Franței în primul război mondial 1914-1918 (p. 9-10), motivînd că „a-i uita pe ei înseamnă a ne uita pe noi înșine“. Arhid. V. Axinia semnează articolul, La 100 ani de la nașterea mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului (1882 — 27 aprilie — 1982), închinat cunoscutului ierarh de al cărui nume se leagă multe străduințe ardelene pentru unirea Transilvaniei cu Patria Mamă — „milenar vis al poporului nostru cu aceeași conștiință a contopirii ființei spirituale a Bisericii cu însăși marea ființă a neamului românesc de dincoace și de dincolo de Carpați“ (p. 11-12). La aceeași rubrică a comemorărilor, Prof. univ. dr. George Uscătescu închină un articol celor două mari personalități ale culturii noastre naționale, George Bacovia și George Enescu sau lirismul absolut, iar Prof. dr. Gheorghe Șora evocă personalitatea lui Vasile Goldiș. La 120 ani de la nașterea lui. Pr. Gh. Cunescu oferă cititorilor revistei plăcute pagini închinate scriitorului-preot : Ion Agârbiceanu, iar Diac. asist. dr. Em. Cornițescu semnează 100 de ani de la nașterea lui Aurel Vlaicu, pioner al aviației românești, evocînd personalitatea unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai cuceririlor tehnice românești.

In numărul 1/1983, cunoscutul și neobositul istoric Vasile Netea semnează documentatul studiu, închinat celei mai vechi publicații religioase a Bisericii noastre strămoșești, Telegraful român — 130 de ani de neîntreruptă apariție. „Nici o altă publicație periodică românească nu se poate lăuda cu o asemenea longevitate și, totodată, cu o contribuție atît de intensă la reflectarea și dezvoltarea vieții publice românești“, afirmă autorul. Timp de

130 de ani „Telegraful Român“ a fost neabătut un far al Transilvaniei, un amvon pentru luminarea ei, o tribună a drepturilor românești... în mod permanent un organ mobilizator al conștiinței naționale a românilor ardeleni, un sprijinitor al luptelor naționale“ (p. 17-18). Aniversarea celor 130 de ani ai „Telegrafului Român“, apreciat de M. Eminescu, într-unul din articolele sale, ca fiind „foaia cea mai modernă de peste Carpați“, se constituie într-o adevărată „sărbătoare a scrisului românesc, a solidarității permanente a Bisericii noastre cu toate acțiunile și evenimentele politice, cu neamul“, conchide autorul.

P. S. Episcop Lucian Făgărășanul semnează articolul, La aniversarea unui mare eveniment patriotic — 1848-1983, în care este evocată generația pașoptistă, care „a dat expresie ideii de unitate națională ce se cristalizase în decursul unei evoluții îndelungate“. P. S. Sa închină Țării Maramureșului, „una din cele mai vechi și puternice autonomii românești“, un frumos studiu, intitulat : Din istoria Transilvaniei — voievozi maramureșeni.

Pastoralele și studiul Sfinții Trei Ierarhi, mari luminători ai lumii, ale I.P.S. Arhiepiscop Adrian Hrițcu, oferă o adevărată trezire sufletească românilor de peste hotare, făcîndu-i să ia aminte la ce înseamnă să fii creștin și român. Pr. prof. dr. D. Călugăr oferă un ales moment de meditație creștină asupra postului — „cea mai puternică armă împotriva celui rău și a tot ce vine de la el“, prins studiul Postul și foloasele lui.

La rubrica Evocări este prezentată Teologia Dogmatică Ortodoxă a Părintelui prof. dr. D. Stăniloae, adevărat monument de gîndire ortodoxă și valoroasă contribuție a teologiei românești, în contextul preocupărilor creștine de astăzi, la adîncirea învățăturii Mîntuitorului, datorat „celui mai mare teolog ortodox“ al zilelor noastre (O. Clement). Opera Părintelui Stăniloae este apreciată ca fiind „cea mai de valoare lucrare teologică a Bisericii Ortodoxe din zilele noastre“ (nr. 1, p. 24). Contribuției Bisericii dreptslăvitoare la afirmarea spiritualității românești, Arhim. Valeriu Anania îi închină articolul „Carte pe limba românească“. Din agenda Bisericii Ortodoxe române, consemnată în paginile acestei publicații, amintim, Vizita Prea Fericitului Patriarh Diodor al Ierusalimului în România (nr. 2-4/1982, p. 40-42), 15 august 1982 : Adormirea Maicii Domnului și aniversarea morții lui Constantin Brîncoveanu, Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române în India, Vizita în România a Arhiepiscopului de Uppsala și primatul Bisericii Luterane din Suedia (p. 44-45), Premieră discografică religioasă românească (nr. 1/1983, p. 35-37). Acestora se adaugă, Știrile din viața comunității ortodoxe române din Madrid și Barcelona.

3. Almanahul pe 1983, publicat de un comitet de redacție sub conducerea P. C. Pr. Ioan Stănculescu, parohul parohiei ortodoxe române din Götteborg (Suedia), vine să întregească lista acestor publicații. Bogata publicație (format 24,5 × 17,5), însumînd 116 p., se află în cel de al patrulea an de apariție. Conținutul acestei publicații este deschis de consemnarea alegerii P. S. Adrian Hrițcu ca Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală, urmată de Pastorala la Nașterea Domnului 1982, a I.P.S. Sale. Un moment de alese emoții oferă cititorilor rubrica prezentată în text bilingv, român și suedez, Colinde românești și eseul În ajun de Anul Nou, semnat de cunoscutul scriitor Fănuș Neagu.

I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și I.P.S. Arhiepiscop Adrian Hrițcu, prin învățăturile și adevărurile Bisericii noastre împărtășite cititorilor în articolele Domnului să ne rugăm și Sfinții Trei Ierarhi, mari luminători ai lumii, întăresc pe românii parohiilor românești în convingerea că adevărata credință strămoșească o trăim numai în comuniunea de rugăciune și sfințenie a Bisericii dreptslăvitoare, după chipul înaintașilor noștri care au pus „pecete de aur“ chipului dreptei mărturisiri și închinări, de-a lungul veacurilor, prin strădaniile lor jertfelnice de întărire a unității de grai și de simțire românească. Acestora se adaugă mărturisirile sincere ale Katarinei Hallingberg din Întîlnire cu Biserica Ortodoxă, care nutrește convingerea că „doctrina tradițională ortodoxă, cu rădăcinile sale în creștinismul originar, poate să aducă și să ne învețe multe“ (p. 43). Aceleași aprecieri au fost exprimate și din partea celor ce au luat parte, protestanți și catolici, la vernisajul expoziției „Ortodox Kyrkoliv“. Birger Hassel prezintă organizația KFUK KFUM — în pragul a 100 de ani, organizație al cărei scop este colaborarea responsabilă față de viitorul omenirii dintre creștini și necreștini. Această organizație, care numără circa 30 milioane de participanți

din 95 de țări, își propune să realizeze unul din cele mai stringente idealuri ale omenirii de astăzi — apărarea vieții și a păcii în lume, prin promovarea solidarității internaționale, a prieteniei și bunei-înțelegeri dintre oameni. Dr. Cornelius Dima Drăgan evocă unul din momentele luptei românilor pentru libertate și independență. Studiul Românii apărători ai Europei convinge pe cititori că românii au făcut un neîntrerupt sacrificiu, de-a lungul secolelor, pentru afirmarea ființei lor naționale și „pentru apărarea civilizației" Europei (p. 58). Un loc de seamă este rezervat prezentării Simpozionului internațional „Cantacuzino"-Viena, care a avut loc între 11 și 12 septembrie 1983, cuprinzînd secțiile: Istorie, Limbă și literatură, Artă și Viață religioasă. I.P.S. Arhiepiscop Adrian semnează o emoționantă evocare a marelui muzician român născut în Livenii Dorohoiului. „Așa cum muzica reușește să contopească sufletele în armonia sa... și mormintele marilor noștri înaintași pot constitui îndemn la unitate „în cuget și simțire", pentru toți cei de un neam și de o lege străbună" (p. 75), afirmă I.P.S. Sa în Gînduri la mormîntul lui G. Enescu din cimitirul Père Lachaise-Paris. Aceleași îndemnuri la unitate, I.P.S. Sa le face și în Pastorala la Învierea Domnului din 1983, praznic căruia îi închină frumoase versuri Pr. D. Ichim prin poezia Triptic pascal. Publicația își încheie bogatul conținut cu Știri din activitatea Bisericii Ortodoxe Române și Cronica parohiei ortodoxe române din Götteborg.

4. Anuarul bisericesc pe anul comun 1983 (format 16,5 × 12), cuprinzînd 40 p., este publicația Vicariatului ortodox român din Banatul iugoslav. Rugăciunile începătoare și Crezul deschid partea duhovnicească în care sînt cuprinse Istorioare și pilde, Șematismul Vicariatului ortodox român din Banatul iugoslav și Sinaxarul. În Șematism se prezintă cititorului parohiile și filiile acestora pe cele trei protopopiate: Panciova, Toracul Mare și Vîrșeț, oferind celui ce vrea să cunoască istoria Altarului străbun de pe acele plaiuri date privind viața parohiilor și modul lor de organizare. Astfel biserica din Grebenaț (Vîrșeț) este zidită din 1722, avînd hramul „Înălțarea Domnului", cea din Rîtișor (Vîrșeț) este zidită la 1736, avînd hramul „Sfîntul Ierarh Nicolae" — cele mai vechi biserici păstrate pînă astăzi în satele românești de dincolo de Dunăre, aparținînd Vicariatului ortodox român de Vîrșeț. În Șematism se mai amintește și una din cele mai străvechi datini nedeia — păstrată în acele părți românești, constituind adevărate prilejuri de manifestare a unității noastre naționale. În protopopiatul Vîrșeț au loc asemenea nedei la Nicolinț, în Duminica Tomii, și la Oreșaț, în Duminica Rusaliilor. P.C. Pr. Moise Ianeș, vicarul Vicariatului ortodox român din Banatul iugoslav, încheie această publicație cu rubrica Bisericile noastre, în cadrul căreia este prezentată parohia Marcovăț.

5. Recent ne-a sosit la redacție numărul din luna mai 1983 al publicației Buna Vestire, editată sub îngrijirea P. C. Prot. prof. V. Ignătescu, parohul parohiei ortodoxe misionare române „Sfinții Arhangheli" din Los Angeles (S.U.A.). Această publicație (format 21,5 × 15) cuprinde O făclie de Pași, meditație semnată de Pr. prof. V. Ignătescu, care arată că sufletul nostru — „curat și cristalin ca și izvoarele de stîncă din salba Carpaților noștri", fiind străluminat de harul revărsat peste lume de Învierea Domnului — trebuie să fie cu adevărat o făclie a „crezului nostru românesc în nemurirea noastră ca popor născut în cuibul Carpaților Transilvaniei, cu viață și istorie multimilenară" (p. 3), făcînd tuturor cititorilor îndemnul ca, indiferent unde se află, să fie autentici mesageri ai păcii, bunei-înțelegeri și colaborării între toți oamenii din lume.

În același context, de sprijinire a oricărei inițiative pentru afirmarea plenară a nebiruitei dorințe de pace a întregii omeniri, se înscrie cuvîntul Domnului ambasador al Republicii Socialiste România la Washington, Acad. prof. M. Malița, rostit cu prilejul vizionării la Alpine Village, în 15 mai 1983, a filmului românesc „Columna". Conținutul acestei publicații se încheie cu Știri privind viața parohiei și înfăptuirile celor care cu inimă și suflet românesc afirmă legătura lor cu Patria Mamă, prin întărirea unității de credință și datini în jurul Altarului strămoșesc.

Diac. V. NECHITA

---

* Au mai fost prezentate materiale în revista noastră despre publicații de spiritualitate ortodoxă ale parohiilor românești de peste hotare în numerele: 5-6/1973; 10-12/1977; 5-8/1978; 9-12/1979; 6-8/1980; 1-3/1981; 4-6/1981; 1-2/1982 și 1-3/1983.

ZOTU TIGARA († 1599) ȘI LEGĂTURILE SALE CU MOLDOVA

Originar din orașul Ioannina [1], provincia Epir din nord-vestul Greciei, Zotu Tigara a avut foarte probabil „sînge de vlah în vine" [2], căci elementul valah era destul de numeros acolo.

Atras de bogăția Țărilor românești și de situația lor politică privilegiată în raport cu Epirul și favorizat de frumoasa lui înfățișare [3], Zotu Tigara a reușit să se căsătorească cu Maria [4], fiica voievodului Moldovei Petru Șchiopul (1574-1577 ; 1578-1579 ; 1582-1591). Stabilit în Moldova, Zotu Tigara a fost ridicat de socrul său, domnitorul Petru Șchiopul, la demnitatea de protospătar [5]. Numele lui Zotu Tigara avea să rămînă însă legat de istoria Moldovei îndeosebi datorită ctitoriei sale și a soției lui, și anume a Mănăstirii Hlincea [6], din Iași, înălțată în penultimul deceniu al secolului al XVI-lea [7].

După cea de-a treia domnie a domnitorului Petru Șchiopu pe tronul Moldovei (1582-1591), Zotu Tigara și soția au părăsit țara și s-au stabilit la Veneția. Aici, datorită demnității sale de ginere al fostului domnitor Petru Schiopul al Moldovei și a averii sale aduse din Moldova, Zotu Tigara a ajuns intendentul (ἐπιστάτης) comunității grecești din Veneția în anul 1594 și 1595 [8].

În anul 1599, Zotu Tigara trecea la cele veșnice, fiind înmormîntat lîngă biserica „Sfîntul Gheorghe" din Veneția, așa cum se indică pe inscripția de pe piatra funerară [9]. Dealtfel, inscripția funerară oferă și prețioase informații despre Zotu Tigara și Moldova, așa cum se poate vedea din traducerea românească pe care o redăm, în continuare :

„Pe piatra de încercare, cîndva, vis-à-vis de iconostas, în fața icoanei biruitorului Gheorghe, Zotu Tigara cel din Ioannina, fiind ales, în mod meritat, în timpul Domnului și Principelui Petru Schiopul [10], al întregii Moldovii, protospătar și ginere al acestuia, trăind de o manieră desăvîrșită și ortodoxă, se odihnește așteptînd învierea din morți în acest mormînt, care a fost construit pentru el și pentru moștenitori de fratele lui Apostol, 1599, aprilie, 11" [11].

---

1. Că Zotu Tigara era originar din Ioannina ne-o confirmă inscripția de pe piatra funerară a mormîntului său. A se vedea inscripția la : Ioan Veludis, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία. Ἱστορικόν ὑπόμνημα, Ἔκδ. 2α, Ἀναθεωρηθείσα ὑπό τοῦ αὐτοῦ Συγγραφέως, Veneția 1893, Ἐπιγραφαί ἐπί λιθίνας πλάκας. Αἱ ἐντός καί ἐκτός τοῦ ἐν Βενετία ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου. Ἔξω τοῦ Ναοῦ, nr. 15.

2. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor. De la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea,* București, 1976, p. 398.

3. *Ibidem.*

4. Vezi Ioan Veludis, *op. cit.,* p. 185 ; Ana Dobjanschi, Victor Simion, *Arta în epoca lui Vasile Lupu,* București, 1979, p. 38.

5. Vezi Ioan Veludis, *op. cit.,* nr. 15.

6. Despre mănăstirea Hlincea vezi : Al. Lepădatu, *Noi monumente istorice. Mănăstirea Hlincea,* în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", I (1908), p. 47-48 ; Orest Tafrali, *Mănăstirea Hlincea,* în „Însemnări ieșene", I (1936), nr. 10, p. 487-491 ; N. Grigoraș, D. Miron, *Biserica mănăstirii Hlincea,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLI (1965), nr. 2, p. 82-94 ; N. Grigoraș, *Bisericile mănăstirilor Hlincea și Aroneanu,* în „Cercetări istorice", I (1970), Iași.

7. Vezi *Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei.* Prefața † Iustin, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Introducerea : Prof. dr. Vasile Drăguț, Conf. univ. dr. Corina Niculescu, Ed. Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, p. 232.

8. Ioan Veludis, *op. cit.,* p. 185.

9. *Ibidem,* nr. 15.

10. In textul grecesc al inscripției este redat „τοῦ Μιχνέστου", adică al lui Mihnea.

11. Ioan Veludis, *op. cit.,* nr. 15.

Zotu Tigara a lăsat după moartea sa mai bine de o mie de ducați (1000 καί ἐπέκεινα) pentru a se ridica la Veneția un paraclis, ce urma să poarte numele Sfinților fără de arginți [12]. Firește, cei mai bine de o mie de ducați proveneau din banii și obiectele prețioase aduse din Moldova de către Zotu Tigara și soția sa, Maria. Comunitatea grecească din Veneția însă avea să facă uz de banii lui Zotu Tigara abia după zece ani de la moartea lui, în 1609, pentru cumpărarea unei case de la proprietara Diamanta Kokkinis. Casa, cumpărată cu suma de două mii de ducați [13], a servit din anul 1609, drept așezămînt mănăstiresc [14], pentru călugărițele ortodoxe din Veneția, venite aici din Cipru, Navplion și alte ținuturi grecești din cauza persecuțiilor turcilor [15]. Astfel, în anul 1609, la Veneția, lua ființă prima mănăstire ortodoxă, la care, datorită contribuției sale pecuniare, Zotu Tigara poate fi considerat, pe bună dreptate, principalul ctitor al acesteia.

Rămasă văduvă și singură la Veneția, fosta soție a lui Zotu Tigara, Maria, s-a recăsătorit cu patricianul venețian Paolo Minio [16]. După cîtva timp însă, Maria avea să se întoarcă în Moldova, la Iași, unde la 26 martie 1618, în înțelegere cu domnitorul de atunci, Radu Mihnea (1616-1619); (1623-1626), închina Sfîntului Mormînt [17], în anii de patriarhat ai lui Teofan al III-lea al Ierusalimului (1608-1644), Mănăstirea Galata [18], ctitoria tatălui său. Intoarcerea Mariei la Iași și închinarea Mănăstirii Galata sînt menționate de patriarhul Dositei al Ierusalimului (1669-1707) [19], în lucrarea sa „Istoria Patriarhilor Ierusalimului“ [20].

„Teofan — scrie autorul lucrării — a luat de la Radu Vodă Mănăstirea Galata, situată lîngă Iași, ctitorită și închinată Kievului de Petru Vodă, dar bunurile mănăstirii fiind distruse de ruși, cînd soția lui Zotu și fiică a lui Petru Vodă s-a întors la Iași de la Veneția, Radu Vodă a închinat-o Sfîntului Mormînt și a luat-o mitropolitul Betleemului, Atanasie, vărul patriarhului...“ [21].

Prin căsătoria cu fiica voievodului Petru Schiopul, prin deținerea demnității de protospătar în timpul domniei socrului său și prin înălțarea Mănăstirii Hlincea de lîngă Iași, împreună cu soția sa, Zotu Tigara și-a legat, implicit, soarta sa de a aceluia și de aceea a Moldovei. Totodată, cu bani aduși din aceeași țară a Moldovei, Zotu Tigara avea să contribuie postum la întemeierea primei mănăstiri ortodoxe grecești la Veneția.

Pr. dr. I. DURĂ

---

12. *Ibidem*, p. 113.
13. *Ibidem.*
14. *Ibidem.*
15. *Ibidem*, p. 112.
16. Vezi Marin Branișteș, *Patriarhii de Constantinopol prin Țările Române în a doua jumătate a secolului al XVII-lea,* în „Mitropolia Olteniei“, X (1958), nr. 1-3, p. 60.
17. Vezi *Monumente istorice bisericești...,* p. 236.
18. Cu privire la Mănăstirea Galata a se vedea îndeosebi: N. Grigoraș, *Despre mănăstirea Galata,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, XVI (1940), nr. 7-8, p. 435-455; Idem, *Mănăstirea Galata,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, XXXVI (1960), nr. 5-6, p. 338-346.
19) Privitor la patriarhul Dositei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Române, vezi Ioan Durră, Ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων καί ἡ προσφορά αὐτοῦ εἰς τάς Ρουμανικάς Χῶρας καί τήν Ἐκκλησίαν αὐτῶν, Atena, 1977, 293 p.
20. Despre „Istoria Patriarhilor Ierusalimului“, vezi Ioan Durră, *Știri despre Țările române în „Istoria Patriarhilor Ierusalimului“ a patriarhului Dositei al Ierusalimului,* în „Studii Teologice“, XXVIII (1976), nr. 1-2, p. 120-129.
21. Dositei, Ἱστορία περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, București, 1715, p. 1190.

ARHIMANDRITUL DEMOSTENE TEBEICĂ

Un vrednic vieţuitor al Mănăstirii Neamţ, care a cinstit catedra de muzică bisericească şi vocală ca profesor la Şcoala de muzică bisericească şi apoi la Seminarul monahal şi ca dirijor al corului mănăstirii, mai bine de douăzeci de ani, a fost Arhimandritul Demostene Tebeică despre care nu s-a scris nimic în paginile revistei noastre atunci cînd, în Mănăstirea Curtea de Argeş, şi-a dat obştescul sfîrşit, la 5 februarie 1961, datorie ce o îndeplinim acum prin cele ce urmează.

Arhimandritul Demostene Tebeică era de loc din Humuleştii lui Creangă, văzînd lumina zilei în casa părinţilor săi — Vasile şi Panorea Tebeică. El s-a născut la 28 februarie 1905, şi la Sfîntul Botez a primit numele de Dumitru. Crescut în casa părinţilor cu grija pentru cele sfinte, după ce a urmat şcoala primară şi liceul, s-a înscris la Conservatorul de muzică din Iaşi, deoarece a avut înclinaţii pentru muzică.

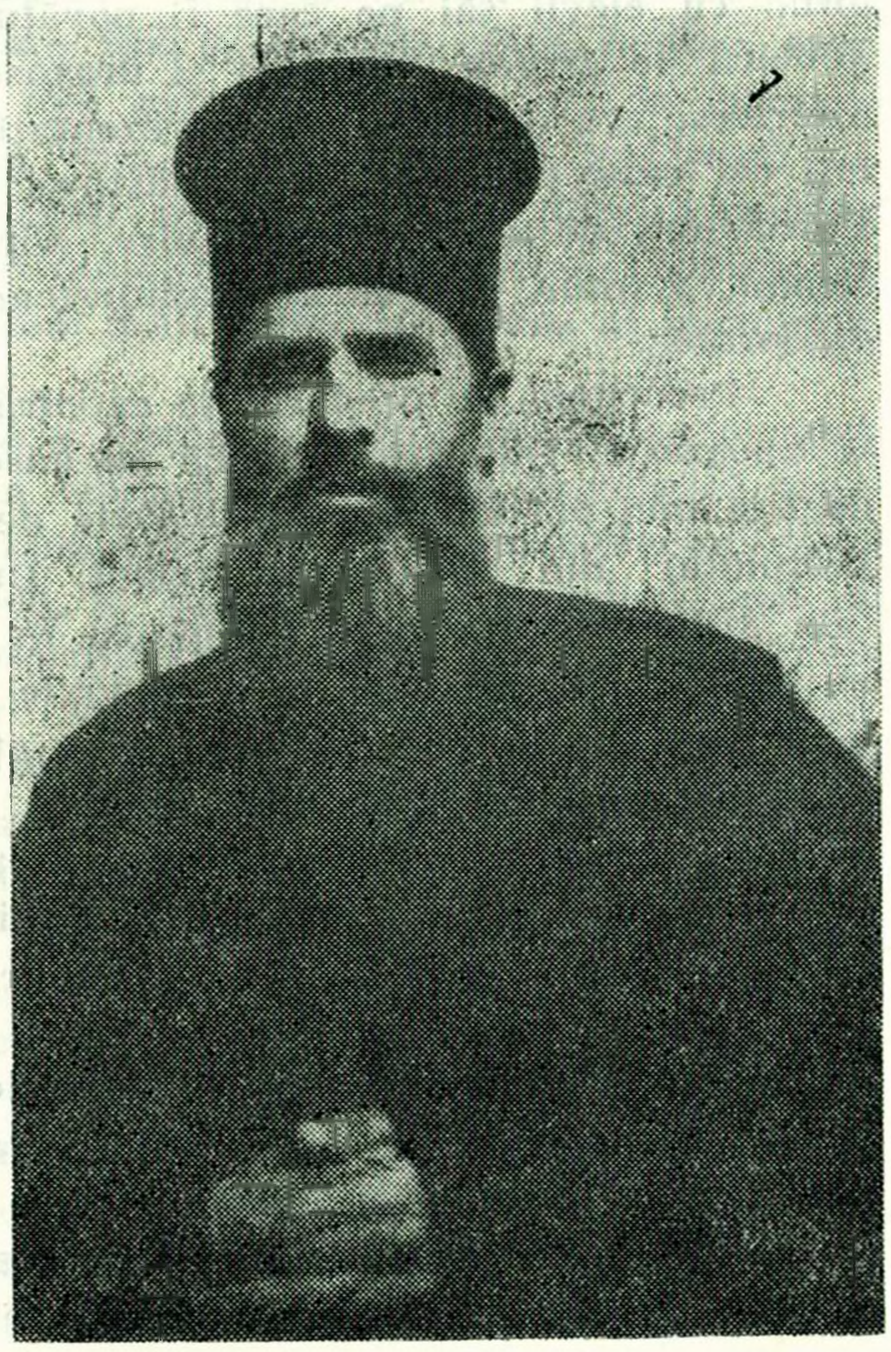

Arhimandritul Demostene Tebeică

Viaţa mănăstirilor nemţene a stîrnit, din fragedă copilărie, un interes deosebit pentru tînărul Dumitru Tebeică. Frumuseţea picturii lui N. Grigorescu de la Mănăstirea Agapia, strălucirea catapetesmei de la Mănăstirea Văratec, dar, mai ales, slujbele şi cîntările de la Mănăstirea Neamţ îl fascinau pe acest tînăr inimos, care în timpul studiilor se vedea pe el însuşi ca pe unul din cei care ar putea să contribuie la fastul cuviincios, la promovarea unei trăiri religioase la tensiuni înalte, la înaripare pentru săvîrşirea virtuţilor după îndemnul Sfintei Evanghelii.

În timpul cît a fost student la Conservatorul din Iaşi, vacanţele le petrecea la Mănăstirea Neamţ, activînd la pupitrul dirijorului ce entuziasma pe fraţii şi părinţii selecţionaţi pentru corul bisericesc. Urmărea pe ierodiaconul Filotei Moroşanu care a condus şi corul maicilor de la Mănăstirea Văratec, a predat muzica bisericească şi vocală la Şcoala de muzică din Mănăstirea Neamţ şi a condus şi corul acestei mănăstiri. Filotei Moroşanu cu a sa cîntare „Lumină lină...", glasul al optulea, care a devenit în zilele noastre un imn „ecumenic" a stîrnit multă admiraţie şi interes pentru tînărul humuleştean. A mai avut şi pe alţi părinţi cu aptitudini muzicale ca model: pe protosinghelii Gherasim Stamate, Nazarie Lupu, Irinarh Vîntu — cîntăreţ şi liturghisitor —, dar nici unul nu a exercitat o influenţă atrăgătoare pentru el ca Filotei Moroşanu.

În anul 1931, tînărul Dumitru Tebeică, avînd serviciul militar satisfăcut, se prezintă la Mănăstirea Neamţ şi este numit începînd cu 19 noiem-

brie, același an, profesor de muzică vocală și bisericească la Seminarul de muzică și dirijor de cor, cu un salar lunar de trei mii lei. Director al Seminarului de muzică era atunci Arhimandritul Valerie Moglan, profesor de cunoștințe religioase, viitorul arhiereu. Dumitru Tebeică a rămas credincios acestei nobile activități, cu toate că a fost numit suplinitor de director al Școlii de muzică din anul 1941 și apoi director de la 30 iunie 1945 pînă la 1 februarie 1947.

O bună perioadă de timp, cînd la tipografia Mănăstirii Neamț s-au tipărit voluminoasele lucrări ale Patriarhului Nicodim Munteanu, harnicul humulestean a îndeplinit și migăloasa muncă de diortosire a tot ceea ce se imprima, ajutat fiind la corecturi de Claudiu Derevleanu care făcea corectura în șpalt, iar Dumitru Tebeică în pagină.

Fire de adevărat pasionat în arta muzicii, sever cu sine însuși și blînd cu elevii săi pe care îi povățuia și-i pregătea cu răbdare, Dumitru Tebeică le trezea interesul și dragostea și pentru cîntarea vocală. Corul bisericesc era o adevărată reprezentație de desfătare sufletească, apreciat de toți cei care poposeau la Mănăstirea Neamț, mai ales în sezonul de vară. Patriarhul, de vrednică pomenire, Nicodim Munteanu, pe cînd era stareț la Neamț, a intuit că tînărul humulestean este un virtuos mînuitor al baghetei dirijorale.

Preocupat de predarea la catedră, de conducerea corului, de corecturile la tipografie, Dumitru Tebeică se găsea tot timpul absorbit de muncă. Nu neglija nici participarea la slujbele de zi și noapte de la biserica „Înălțării Domnului" din Mănăstirea Neamț. După ani de severă analiză a puterilor sale sufletești, pe care le punea în permanentă comparare cu cele ale cuvioșilor mărturisitori ai Ortodoxiei și ai neamului nostru românesc, în anul 1938 s-a hotărît să intre în viața monahală și la 10 martie, în ziua Sfinților mucenici Codrat și Dionisie, a fost tuns în monahism cu numele de Demostene. A avut ca naș de călugărie pe ieromonahul Grigore Cobzaru în vremea celei dintîi stăreții a Arhimandritului Melchisedec Dimitriu. În februarie 1940 a fost hirotonit ierodiacon în Catedrala patriarhală din București de către Episcopul Emilian Antal, iar în același an, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, a fost hirotonit ieromonah în biserica „Înălțarea Domnului" din Mănăstirea Neamț de către Patriarhul Nicodim. Vrednicia celui care la tunderea în monahism a primit numele de Demostene a fost apreciată și răsplătită, acordîndu-i-se prin hirotesie rangul onorific de protosinghel, la 25 august 1942 și de arhimandrit, la 15 august 1945, de către Patriarhul Nicodim. Duhovnicia a primit-o mai tîrziu după cîștigarea unei bogate experiențe liturgice și pastorale, la 18 iunie 1951, la Schitul Vovidenia, unde Arhimandritul Demostene Tebeică era egumen încă de la 28 februarie 1951. Duhovnicia a primit-o de la Arhiereul Pavel Șarpe, care era director al Seminarului monahal și stareț al Mănăstirii Neamț.

La 1 august 1952, Arhimandritul Demostene Tebeică a fost transferat de Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Sebastian Rusan, ca stareț la Mănăstirea Putna, unde s-a atașat acestui loc de vrednică cinstire, prin menținerea candelei aprinse la mormîntul lui Ștefan cel Mare și Sfînt, pe care toată suflarea românească îl cinstește. Aproape patru ani s-a nevoit Arhimandritul Demostene Tebeică la altarul Mănăstirii Putna, sporind zestrea gospodărească și îngrijindu-se și de desăvîrșirea vieții duhovnicești a soborului mănăstirii. La 1 iunie 1956, din motive de sănătate s-a retras din funcția de stareț al mănăstirii Putna și revine la metania sa de la Neamț, rugînd să i se îngăduie a vieții la schitul Episcopului Pahomie de la Pocrov, unde a rămas

pînă la 6 noiembrie 1957, cînd Patriarhul Justinian a rînduit trecerea Arhimandritului Demostene Tebeică la Mănăstirea Curtea de Argeș, ca slujitor, timp de patru ani, cînd starea sănătății i se înrăutățește tot mai mult și, la 5 februarie 1961, a încetat din viață, cu bucuria în suflet că a slujit lui Dumnezeu la altarul Biisericii și al neamului nostru românesc. După rînduiala monahală, Arhimandritul Demostene Tebeică a fost înmormîntat în cimitirul Mănăstirii Curtea de Argeș, spre veșnică odihnă.

Cu chip atrăgător, cu ținută demnă, cu omenie și noblețe sufletească, în anturajul Arhimandritului Demostene Tebeică oricine se simțea ca într-un adevărat moment de slujire duhovnicească. Cu prestanță, cu voce caldă și plăcută transmitea simțăminte de aleasă trăire. Foștii săi elevi îi poartă și acum în inimile lor parfumul și frumusețea orelor de curs, entuziasmul ce li se inspira pentru a se identifica cu trăirea momentelor liturgice pentru care erau îndemnați la o cîntare lină și liniștită, fără forțare spre duritate. Frații și părinții cărora le-a fost părinte duhovnicesc, ca egumen și stareț, sau ca duhovnic, nu vor uita ce a însemnat pentru progresul lor duhovnicesc acest om sever cu sine însuși și bun pînă la dăruire pentru alții. Cei care l-au luat ca naș pe Arhimandritul Demostene Tebeică, la intrarea în cinul monahal, au simțit și mai mult sufletul generos al părintelui lor duhovnicesc.

Arhimandritul Demostene Tebeică a înscris o bogată activitate pe mai multe planuri. La Mănăstirea Neamț, în cronica Seminarului de muzică bisericească, la pupitrul de dirijor al corului mănăstirii, la tipografie ca diortositor de cărți, la Vovidenia ca egumen, în stăreția de la Putna și apoi ca duhovnic la Curtea de Argeș, Arhimandritul Demostene Tebeică s-a dovedit o adevărată torță vie și dinamizatoare în viața Bisericii strămoșești. Arhimandritul Demostene Tebeică a fost un „om sfințitor de locuri", deoarece ori pe unde a trecut a lăsat lucruri care grăiesc de la sine despre calitățile lui sufletești, despre formația sa duhovnicească, despre însușirile sale native pentru cîntarea cea bineplăcută lui Dumnezeu și oamenilor. Pretutindeni pe unde a lucrat a rămas vrednic de pomenire. La Mănăstirea Neamț, la slujbele religioase i se face pomenirea, cu recunoștință, pentru că în acest așezămînt monahal a lucrat cu dăruire și jertfelnicie făcînd cinste mănăstirii.

Este programat ca în vara anului 1984, la 18 august, prin deosebita grijă a recunoscătorului fiu duhovnicesc, Petroniu Bulbucanu, conducătorul Tipografiei Centrului mitropolitan de la Mănăstirea Neamț, rămășițele pămîntești ale Arhimandritului Demostene Tebeică să fie deshumate din cimitirul „Bolnița" de la Mănăstirea Curtea de Argeș, aduse la Mănăstirea Neamț și reînhumate în locul de mai înainte pregătit, chiar pentru sine, ca o recunoștință deosebită purtată față de părintele lui duhovnicesc.

Acum, cînd Arhimandritul Demostene Tebeică ar fi împlinit 79 de ani, rîndurile de față se înscriu ca un pios omagiu adus de cei ce l-au cunoscut și stimat.

Diac. I. IVAN
și
Petroniu BULBUCANU

Recenzii

Vasile Drăguț, **Arta românească** (Vol. I), preistorie, antichitate, ev mediu, renaștere, baroc și *Vasile Florea,* **Arta românească** (Vol. II), modernă și contemporană, cu o prefață pentru ambele volume de Prof. V. Drăguț, o bibliografie selectivă și un indice de nume, de locuri geografice, de monumente istorice și de artă, Editura Meridiane, București, 1982, 520 + 444 p. cu ilustrații color și alb-negru.

Autorul primului volum, Prof. Vasile Drăguț, rectorul Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu" din București, prezintă, așa cum mărturisește în prefață, „evoluția creației artistice din țara noastră de la primele sale manifestări pînă în preajma anului 1800" (p. 5).

Lucrarea este izvodită dintr-o necesitate științifică de lucru pentru cercetători și iubitorii de frumos și o datorie de conștiință patriotică a autorului față de bogăția, valoarea și permanența realizărilor artistice create pe întregul cuprins al pămîntului nostru strămoșesc, începînd cu preistoria-paleoliticul. Aceasta o înțelegem din înseși constatările mărturisite de autor în prefața lucrării : „Referitor la istoriografia artelor din țara noastră, trebuie observat că, în pofida unei bibliografii aparent bogate, încercările de sinteză generală sînt puține și niciodată cuprinzătoare ale întregului spațiu cronologic, iar uneori nici măcar ale spațiului geografic național... lucrarea de față își asumă riscurile unui debut, fiind prima încercare de prezentare generală a evoluției artelor pe teritoriul patriei noastre de la origini și pînă în prezent" (p. 5).

În prezentarea evenimentelor artistice, comentarea succesiunii de forme și stiluri, autorul a căutat să stabilească „un raport cît mai strîns între existența istorică a poporului nostru și activitatea sa cultural-artistică, ca expresie a condițiilor de viață și a aspirațiilor sale..., ceea ce a stat în atenția autorului a fost punerea în evidență a elementelor de consonanță, respectiv a fondului de unitate a culturii și artei noastre vechi, pe suportul acestei unități fiind operate distincțiile de expresie locală sau au fost comentate acele momente de înflorire care au permis maturizarea unor școli regionale..., valorificînd o mai veche idee a lui Nicolae Iorga care spunea : „Noi am făcut unirea la 1859, dar unirea artistică și literară o făcusem încă din secolul al XVI-lea și de aceea, unirea de mai tîrziu a fost așa de solidă după cum unirea cu Ardealul sub forma culturală și artistică era făcută de pe vremea lui Brîncoveanu, și, de aceea, unirea definitivă este așezată pe baze solide" (N. Iorga, Ce este vechea noastră artă ?, în B.C.M.I. 1942, p. 113-114). Considerînd cu necesară prețuire operele de artă ale conaționalilor, autorul a încercat să scoată în evidență neîncetatele schimburi artistice interne, în contextul cărora a fost favorizat și procesul de aclimatizare a curentelor stilistice străine, curente care în spațiul autohton au dobîndit o inconfundabilă marcă de originalitate. „Poporul nostru nu a fost niciodată refractar înnoirilor ci, dimpotrivă, a manifestat o remarcabilă capacitate de absorbție culturală și artistică... Numeroasele și statornicele sale contacte cu principalele centre de cultură din Europa de răsărit și de apus au înlesnit nu numai absorbția de inovații artistice, dar și spiritul de sinteză, în ultimă instanță fiind hotărîtoare contribuția meșterilor autohtoni, beneficiari ai unor trainice tradiții ale căror rădăcini coboară în vremuri imemorabile" (p. 6-7).

Autorul și-a propus să demonstreze că „pe harta țării nu există pete albe pentru creația artistică, după cum nu a existat nici o epocă istorică lipsită de nobilul însemn al operelor de artă. Recunoaștem în efortul, nu o dată împovărat de sacrificii, pentru înălțarea vechilor

ctitorii, o indelebilă legătură cu pămîntul patriei, un sentiment al duratei care nu putea să aparţină decît unor oameni pentru care patria constituia un fapt necesar şi obligatoriu de existenţă". „Se poate recunoaşte în fiecare secol o anume tendinţă caracteristică, un anumit conţinut definitoriu. Tocmai în vederea evidenţierii acestui conţinut, titlurile interioare sînt însoţite de unele motto-uri în care s-a încercat să se surprindă, la modul condensat, ideile fundamentale care au călăuzit redactarea" (p. 7).

Dintre cele patru capitole, primul : *„Arta preistorică pe teritoriul României"* cuprinde epocile : paleolitic, neolitic, a bronzului, a fierului, protoistoria artistică a geto-dacilor. Fiecare din aceste subperioade sînt ilustrate de valoroase obiecte de artă lucrate şi descoperite pe teritoriul patriei noastre care vin să întărească afirmaţiile autorului privind gustul pentru frumos şi puterea de creaţie şi sinteză a trăitorilor pămîntului nostru străbun, viaţa spirituală şi economică atît de înfloritoare trăită într-o permanentă muncă creatoare.

Al doilea capitol : *„Arta antică pe teritoriul României"* cuprinzînd : epoca regatului dac, epoca daco-romană, epoca migraţiilor şi a stăpînirii bizantine la Dunăre, care se întinde din secolul III d. H. pînă în secolul al IX-lea. În cadrul epocii regatului dac, perioada din secolele I î. d. H.-I d. H., este perioada „de maximă înflorire a culturii geto-dacice" (p. 49). În epoca daco-romană, „pe teritoriul vechii Dacii... o foarte mare parte dintre obiectele de artă sînt rezultatul unor sinteze, la a căror realizare au participat tradiţiile artistice locale. Treptat, fenomenul artistic pe teritoriul Daciei va căpăta o nouă expresie, putîndu-se vorbi de o artă daco-romană" (p. 53). „Prezenţa pe teritoriul întregii Dacii a ceramicii de tradiţie, demonstrează permanenţa unor forme de viaţă legate de realităţile autohtone şi concură la precizarea rolului pe care populaţia geto-dacă l-a avut în procesul etnogenezei poporului român şi, în acelaşi timp, la transmiterea unui fond de elemente artistice ce vor fi valorificate cu precădere în cuprinsul artei de ambianţă rurală" (p. 58). Arta arhitecturii şi iconografiei creştine şi-a vădit substanţialul aport la dezvoltarea şi îmbogăţirea artei pe pămîntul patriei noastre (p. 62).

Epoca migraţiilor şi a stăpînirii bizantine la Dunăre, „pe fondul consistent al moştenirii constantiniene, secolele V-VI, au reprezentat o progresivă dezvoltare a arhitecturii şi artei romane la Dunărea de Jos" (p. 64). Din această epocă datează numeroase bazilici şi obiecte de cult. Bazilicile erau pictate (p. 66). Moştenirea artistică din secolele VI-VII „evocă în mod sugestiv condiţiile de viaţă şi orizontul artistic al populaţiei autohtone..., urmînd ca, pe viitor, cercetările arheologice să completeze imaginea acestei perioade, în general atît de puţin cunoscută" (p. 67).

Penultimul capitol : *„Arta medievală românească"*, cuprinde secolele IX-XV, cu 4 perioade : a. *Secolele IX-XII* — „zorii artei de tip feudal". „În pofida neîncetatelor năvăliri ale popoarelor migratoare, populaţia autohtonă a reuşit să-şi păstreze aşezările şi îndeletnicirile tradiţionale... Începînd cu ultimul sfert al secolului al X-lea, relaţiile artistice cu Bizanţul au fost riguros reactivate ca urmare a strălucitei victorii (971)... a conducătorului de oşti Tzimiskes" (p. 74). Numărul mare de locaşuri de cult şi obiecte arată o viaţă creştină bine organizată în această perioadă.

b. *Secolul al XIII-lea* în care au loc „mari confluenţe artistice", vădite în arhitectura fortificată şi cea religioasă, în sculptură, pictură şi alte arte (p. 81-96). „Mult mai bine definite din punct de vedere stilistic, locaşurile religioase fac evidente legăturile tradiţionale cu lumea bizantină şi totodată ilustrează noile moduri arhitectonice de provenienţă occidentală, romanice în primul rînd, gotice timpurii în faza următoare" (p. 84),

c. *Secolul al XIV-lea* — „asimilări şi sinteze". „Sporirea capacităţii de consum şi rafinarea pretenţiilor artistice ale comanditarilor explică fenomenul de absorbţie a unor modele de prestigiu, dar, pe de altă parte, este proprie acestei epoci o neîncetată căutare a soluţiilor de expresie locală, capabilă să răspundă sensibilităţii mediului autohton ale cărui tradiţii erau foarte puternice" (p. 96). Arhitectura for-

tificată, arhitectura religioasă, sculptura, pictura, arta metalelor și alte arte sînt marile capitole ale creației artistice din această perioadă. Dacă sculptura este modest reprezentată..., pictura murală ocupă un loc de excepție, ilustrînd, ca și arhitectura, cele două mari sfere stilistice : bizantină și gotică (p. 116).

d. *Secolul al XV-lea*—„maturitatea împlinirilor artistice". În condițiile neîncetatelor amenințări din afară: frecventele invazii otomane și tătărăști, tendințele de hegemonie ale regatelor polonez și maghiar, au obligat Țările române la un neîncetat efort de autoapărare. Adevăratul simbol al acestei lupte a fost domnitorul Ștefan cel Mare. „Confluențelor artistice tradiționale, cu participarea elementelor de proveniență bizantină și gotică, li se vor alătura în acest veac sugestii din lumea Renașterii italiene. Dar, mai presus decît aceste confluențe, veacului al XV-lea, veac al marilor eforturi pentru rezistența națională, îi revine meritul de a fi dat la iveală realizări artistice majore, sinteze de o pregnantă originalitate în care se recunosc deopotrivă capacitatea de absorbție culturală și aspirația către frumos ale poporului nostru. Cu atît mai remarcabile par realizările artistice ale secolului al XV-lea cu cît ele au fost dobîndite în împrejurările grele despre care a fost vorba" (p. 135). Operele de artă din acest secol constituie marile capitole privind arhitectura fortificată, civilă și religioasă, precum și sculptura, pictura, broderia, miniatura, arta metalelor și mobilierul.

Ultimul capitol : *„Arta românească între medieval și modern"* cuprinde secolele XVI-XVIII: Secolul al XVI-lea, este caracterizat prin două motto-uri: „Bizanț după Bizanț"și „Aurora unității naționale". După stingerea din viață a lui Ștefan cel Mare, voievozii noștri „au înțeles că împotriva dușmanului națiunii, principalul instrument de luptă a devenit cultura și ca urmare au făcut din inițiativele culturale și artistice un instrument de prestigiu și protectorat spiritual în întregul spațiu al Orientului ortodox căzut sub stăpînirea otomană". „Spre sfîrșitul secolului al XVI-lea, arta din ținuturile românești va prezenta numeroase trăsături comune, anticipînd prin semnificațiile sale de unitate culturală, marele eveniment al unirii politice săvîrșite sub gloriosul sceptru al lui Mihai Viteazul" (p. 214). Cu privire la trăsăturile specifice ale arhitecturii religioase se înserează și această valoroasă observație : „...dincolo de variantele stilistice aparente, lasă să se descifreze sensul mai profund privind concepția spațială și relația dintre monumentul construit și mediul înconjurător", cum se vede în prezența pridvorului deschis, „exprimînd o relație specifică dintre interior și exterior, în ea fiind implicat raportul fundamental dintre om și lume" (p. 227).

Secolul al XVII-lea — „umanism și modernitate", cînd „cărțile se scriu pentru toți românii". În acest secol „poate fi urmărită răbdătoarea muncă a cărturarilor și meșterilor de artă care, încet dar temeinic, pregăteau desăvîrșirea unirii prin luminarea conștiinței naționale, prin pregătirea unui fond cultural și artistic comun țărilor românești... Se constată o sporită absorbție a elementelor muntenești în Moldova și în Transilvania, dar și preluarea unor elemente din Moldova în Țara Românească" (p. 325).

În domeniul creației artistice, secolul al XVII-lea este caracterizat printr-o excepțională capacitate de înnoire a morfologiei decorative, a cărei diversificare decurge din curajoasele „preluări din elementele orientale și occidentale, în contextul unor interpretări proprii, a căror progresivă tendință de barocizare nu va ajunge niciodată să concureze structurile tradiționale, cu a lor implicită aspirație de rigoare și echilibru stabil" (p. 325). Se scot în evidență „tendințele de unitate ale arhitecturii românești în general" (p. 347).

Secolul al XVIII-lea—„baroc urban și baroc rural ; meșterii de țară vestesc o epocă nouă". În acest secol „s-a produs o explozivă declanșare a inițiativelor ctitoricești din sînul breslelor de oraș și obștilor țărănești, în întreaga țară fiind construite sute și sute de locașuri, în ale căror forme arhitectonice și decorații monumentale pot fi recunoscute tocmai aspirațiile păturilor mici și mijlocii care luptau pentru o viață nouă. Circulația multor meșteri de o parte și de alta a munților, însoțită de o activă circulație

a cărților ce se tipăreau în teascurile din București, Buzău, Rîmnic, Iași au contribuit la stabilirea unor programe comune, făcînd posibilă nu numai o relativă unificare de fond, dar și una de ordin formal" (p. 419).

În încheiere, autorul precizează : „În preajma anului 1800, fenomenul artistic românesc se înfățișează cu toate semnele caracteristice trecerii spre o nouă epocă. Formele artistice de veche tradiție, pe care societatea nobiliară le cultivase cu atîta îndîrjire, erau din ce în ce mai puțin apte să exprime aspirațiile unei societăți în plină transformare revoluționară... Aspirațiile de libertate și unitate națională, nevoia de comunicare cu lumea prin îndepărtarea barierelor samavolnice puse de marile imperii învecinate, otoman, țarist și habsburgic, irezistibila dorință de libertate și progres care va aprinde flăcările răscoalei lui Tudor Vladimirescu și ale mișcării revoluționare de la 1848, iată principalii factori care au contribuit la închiderea lungului proces evolutiv al artei de tradiție și expresie feudală..., de aici încolo plămădindu-se cu tinerească vigoare arta care avea să participe la emanciparea socială, la unitatea și la independența românilor" (p. 484-486). Cu aceste precizări, dascălul nostru dă ștafeta cercetării autorului volumului al II-lea al lucrării Arta românească.

Autorul celui de-al doilea volum al lucrării, Vasile Florea, a urmărit cu un susținut efort să ofere „o imagine cît mai cuprinzătoare și nuanțată a artei românești moderne și contemporane", după cum subliniază semnatarul cuvîntului înainte (I, p. 7). Privind arhitectura și artele decorative, autorul s-a străduit să arate locul și rolul cuvenit al „contribuției unor artiști străini călători și stabiliți în țara noastră", subliniind în același timp „procesul de modernizare care se opera cu mijloace autohtone antrenate în impetuosul curs istoric de înnoire socială și politică, de emancipare națională". Cu acest gînd nobil de patriot și cu competență științifică, criticul de artă Vasile Florea urmărește atingerea scopului propus.

Autorul ține ca, de la început, să facă precizarea : „Conceptul de modern constituie un atribut definitoriu pentru arta laică, de orientare occidentală, ce se instaurează la un moment dat în locul celei vechi, medievale, de esență preponderent religioasă. Ca și celelalte țări din estul continentului european, aflate multe secole în sfera de influență a culturii bizantine, această artă nouă, modernă, n-a apărut nici întîmplător, nici dintr-o dată. Ea este, dimpotrivă, rezultatul întregii dezvoltări istorice a societății românești și n-o putem înțelege decît în cadrul procesului de modernizare, urmat de aceasta din urmă în ansamblul ei, la baza căruia s-au aflat profunde schimbări de structură social-politică" (p. 6). Și încă o precizare : „Departe de a fi un fenomen de mimetism sau un conglomerat de elemente eterogene împrumutate, cultura românească se prezintă ca o sinteză spirituală majoră între cele două mari arii ale civilizației medievale europene, trăsăturile ei fiind definite nu numai de poziția geografică, dar și de dubla ei apartenență la grupul limbilor romanice, pe de o parte, și la religia ortodoxă, pe de alta". Sincronizarea „culturii românești cu cea europeană... demonstrează nu numai conștiința europeană a culturii românești, dar și originalitatea mesajului ei în concertul respectiv..." (p. 6). „Oricum, în starea în care le găsim împămîntenite pe teritoriul României, formele de artă, chiar dacă își au cîteodată modelele în altă parte, se depărtează mult de acestea, uneori în așa măsură încît aspectele de originalitate nici nu mai îngăduie să fie identificată sursa de la care s-a pornit" (p. 13). Acest proces autorul îl urmărește în cele două mari perioade : arta românească modernă și arta românească contemporană, cu subdiviziunile : arhitectura, pictura, grafica, sculptura și artele decorative.

Este cu neputință ca în aceste cîteva consemnări să facem cunoscute frumoasele și judicioasele aprecieri de valoare ale operelor de artă și puterii de creație originală a artiștilor-maeștrilor noștri, totuși, nu putem să nu ne oprim asupra cîtorva.

„Grigorescu aduce încă din primele sale pînze un țăran pe care, datorită propriei sale obîrșii, îl cunoaște bine, dinăuntru, cu care se poate identifica..., în care se simte o

atitudine reculeasă în fața naturii, ...seriozitate, cufundare în reflexie, un fel de religiozitate" (p. 85). Opera lui Grigorescu, în ansamblul ei, rămîne în zonele unei arte prestigioase din care se desprind note de autentică vibrație poetică. O adevărată monografie a satului românesc se configurează în scenele cele mai simple: un car cu boi, un țăran își ară ogorul, un ciobănaș. (p. 91). Andreescu face ca operele sale să respire „aerul tare al meditației grave, sincere și austere" (p. 94), alegînd motive potrivite cu firea sa austeră (p. 95). „Andreescu rămîne în fața firii spre a-i dezlega adîncile-i taine, în toate anotimpurile, inclusiv iarna" (p. 96). „Melancolia pe care o respiră peisajele pictorului nu este una și aceeași cu tristețea, ci percepția simultană a eternității și perisabilității lucrurilor, a masivității lor inviolabile cununată cu o extremă fragilitate, a distanței și, în același timp, a apropierii lor de cugetul nostru" (p. 102). Autorul amintește „considerațiile pe care le face Vasile Varga în colaborare cu Eleonora Costescu, în legătură cu rolul grîului-culoare ambiguă, înzestrată cu multiple virtuți și folosită cu o mare frecvență de pictor ca „factor expresiv al melancoliei sale", ca „mijloc de transcendere a aparențelor", ca „simbol ontic" (p. 103). Andreescu „a orientat definitiv arta românească" (p. 100). „Cu pensula legată de mîna paralizată — cum picta în ultima parte a vieții —, cu ochii mistuiți de flacăra unui suflet mare și sensibil, cu care ne privește din Autoportretul intitulat cu modestie „un zugrav", Luchian, sprijinindu-se pe învățăturile tradiției românești și pe noile cuceriri ale arte moderne, a tălmăcit în culoare un mesaj de înalt umanism și de puritate morală. Adevărat ctitor al picturii românești moderne, alături de Grigorescu și Andreescu, el poate fi aproape venerat de generațiile următoare de artiști" (p. 130).

Deși autorul apreciază cu toată sinceritatea ca „succintă și lacunară această incursiune în istoria artei românești moderne și contemporane", fapt datorită căruia, continuă autorul, nu poate să dea, prin forța lucrurilor, decît în parte „măsura efortului creator depus de generațiile de artiști care s-au succedat pe teritoriul României" (p. 430), totuși lucrarea rămîne cu valoarea ei necontestată, pentru că ne-a deschis fereastra prin care să privim cu mîndrie și recunoștință „efortul creator al ctitorilor culturii și artei noastre românești". Aceasta o asociem cu însăși observația prof. V. Drăguț făcută în prefața lucrării — în două volume — a operei prezentate că „o lucrare de asemenea proporții și, mai ales, cu asemenea încărcătură de evenimente și fapte de studiat, nu poate fi scutită de imperfecțiuni. Considerăm că este de preferat o lucrare imperfectă decît absența oricărei lucrări și nădăjduim că încercarea de față se va constitui într-o stimulatoare provocare pentru realizarea unor lucrări mai bune. Poate părea paradoxal dar, alături de bucuria cuceritorilor de piscuri, poate dura și satisfacția celui care știe că prin strădania sa a așezat o primă treaptă pe scara de valori a timpului" (p. 8). Oricum ar fi această treaptă, știm că este a noastră și este veche, trainică și frumoasă, fiind o treaptă de valori spirituale. Așezați pe această treaptă pe care am stat dintotdeauna cu statornicie și hărnicie știm mai bine să pășim și pe celelalte trepte ale valorilor noastre spirituale, păstrîndu-ne în unitatea de gîndire, simțire și lucrare românească pentru care, și pe această cale, mulțumim cu aleasă recunoștință celor doi prea distinși autori ai valoroasei lucrări Arta românească.

Această prețioasă lucrare nu trebuie să lipsească din nici o bibliotecă. Citind în ea ca într-o pravilă sfîntă, înțelegem și ne privim începuturile, nașterea și creșterea; permanenta noastră strădanie de desăvîrșire spirituală și materială în duhul dărniciei și al permanentei noastre deschideri ecumenice către popoare și culturi, de aproape și de departe; ea este o icoană a sufletului nostru românesc cu permanența sa scumpă a unirii în cuget și simțire.

Pictura murală din Moldova, secolele XV-XVI. Text de *Vasile Drăguț,* Antologie de imagini de *Petre Lupan,* Editura Meridiane, București, 1982, 60 p. + 235 p. ilustrații.

Lucrarea este deosebit de valoroasă pentru înțelegerea vechii noastre zestre artistice. Mărturiile străinilor care au vizitat și au admirat frumusețile vechilor noastre fresce sînt susținute și completate, în continuare, cu binecunoscuta competență a autorului textului. Textul mai cuprinde o „bibliografie selectivă" și „scurtă privire asupra principalelor monumente" ale căror picturi intră în cuprinsul lucrării („Antologia de imagini").

„Perioada de glorie a picturii murale din Moldova medievală, se precizează în „preliminarii istorice", așa cum ne este cunoscută prin intermediul monumentelor păstrate, se așează între mijlocul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVII-lea". Acestei perioade de glorie îi premerge „o perioadă de început despre care știm, este adevărat, continuă autorul, puțin, dar pe care avem dreptul să o socotim ca deosebit de importantă pentru pregătirea epocii de maturitate a fenomenului de care ne ocupăm", referindu-se la „deceniile anterioare, din vremea întemeietorilor de țară și a primilor domnitori din dinastia mușatinilor" (p. 6).

Pornind de la încredințarea autorului că : sutele de biserici de lemn care, fiecare în parte, va fi conținut „un cît de modest inventar de opere de artă" (p. 6), opere de artă prin care în primul rînd înțelegem icoanele, iar cînd ne gîndim la „sutele de biserici" ne gîndim la toate bisericile, nu numai din deceniile anterioare, ci și din veacurile anterioare, încă de la începutul creștinismului de origine apostolică pe pămîntul nostru strămoșesc (cum consemnează autorul în lucrarea sa „Arta românească", p. 63-81), putem coborî „perioada de început" încă în primele veacuri creștine. Este adevărat că „știm puțin", cum spune autorul, dar învățătura Bisericii ne încredințează că niciodată nu a lipsit dintr-o biserică și nici din casa binecredincioșilor noștri creștini-icoana. Tocmai această vechime și permanentă prezență a icoanei în bisericile noastre și casele noastre, împreună cu învățătura Bisericii care a îndrumat permanent și cu deosebită grijă pe iconari de a exprima în limbajul culorilor și liniilor adevărul teologic al Întrupării și roadele ei — îndumnezeirea persoanei umane și înnoirea firii în general — a asigurat frumusețea și adevărul icoanei, nelipsind nicicînd strădania spre progresul artistic al icoanei care trebuia să exprime progresul teologic în formulare și trăirea adevărului Întrupării. Biserica a luptat permanent pentru păstrarea adevăratei icoane și cinstirea ei. Momentul restabilirii cultului icoanei este sărbătorit, cum știm, în prima Duminică din Postul Mare — numită Duminica Ortodoxiei — de aici înțelegem și mai bine importanța icoanei pentru viața Bisericii. Înlăturarea icoanei din Biserică sau falsificarea ei înseamnă înlăturarea învățăturii cu privire la Întrupare sau falsificarea ei. Potrivit învățăturii Bisericii, o icoană este frumoasă în măsura în care exprimă adevărul teologic cu privire la Întrupare și roadele ei — îndumnezeirea — de aceea Biserica preferă să folosească în locul termenului de „icoană frumoasă", „icoană adevărată".

Tocmai această icoană adevărată este în preocuparea autorului textului, icoană ce a cunoscut glorie și strălucire în secolele XV și XVI. Se analizează, mai întîi, picturile interioare, din secolul XV.

Autorul textului face valoroasa remarcă cu privire la „perfectul acord între programul iconografic (cu ale sale complicate existențe de ordin simbolic-teologic n.n.) și ordinea arhitectonică, cu jocul de suprafețe decurgînd din însăși structura construcției" (p. 16). Este acordul între scrisul teologic al penelului zugravilor-iconarilor și învățătura Bisericii privind unitatea, comuniunea între fiii și casa Părintelui lor ceresc — Dumnezeu (Matei 21, 13), care este biserica, locaș de închinare. Mai mult : „Acordul fundamental între pictură și construcție se traduce, pe plan artistic (sugerînd conținutul teologic n. n.) printr-o calmă armonie interioară, menită să pună în evidență expresi-

vitatea spațiului arhitectonic și, în același timp, nobila ordonanță a scenelor pictate, scene al căror mesaj se descifrează astfel cu multă ușurință" (p. 14). Acordul fundamental... tradus „printr-o calmă armonie interioară" este plasticizarea cuvintelor Sfîntului Apostol Pavel „...ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ — toate întru El" (Efeseni 1, 10) „căci „El este pacea" (Efeseni 2, 14-19). Calda armonie interioară este roada Întrupării, îndumnezeirea omului, în termeni pur teologici. Ca roadă a întrupării, pe lîngă cea a calmei armonii interioare a chipurilor sfinților, este și „expresivitatea spațiului arhitectonic". Întruparea cu roadele ei se răsfrînge și asupra materiei care slujește taina Întrupării și se împărtășește în același timp de roadele ei.

Biserica noastră strămoșească deși se desprinde din punct de vedere administrativ, pentru motive prea îndreptățite, cum se știe, de Biserica ecumenică a Constantinopolului, rămîne mai departe în unitatea de credință, trăită și formulată în cadrul specific cultural, geografic și istoric al pămîntului nostru strămoșesc. „Avînd ca punct de plecare modelele bizantine (ale Bisericii Ortodoxe una și nedespărțită n.n.) din epoca acelei ultime și tragice renașteri paleologe, pictorii moldoveni au păstrat compoziția de bază a scenelor cu întreaga lor încărcătură simbolică (teologică n. n.), au păstrat ordinea ierarhică a reprezentării și unele elemente de tradiție elenistică, specifice cadrului stilistic, dar au simplificat recuzita decorativă, au renunțat la gesturile retorice în folosul unei viziuni esențiale, cu autentice calități monumentale" (p. 14). În unele realizări artistice, chiar în vremea lui Ștefan cel Mare, autorul textului constată o îndepărtare „de modelele bizantine în sensul unei umanizări, în sensul unei aprofundate comunicări cu lumea reală" în care autorul recunoaște „fără echivoc, în primul rînd, sensul moral al epocii, valențele realiste fiind, poate, și în legătură cu ecourile Italiei renascentiste, în ale cărei cetăți poposeau adeseori emisarii Moldovei" (p. 15). „Umanizarea" chipurilor, „aprofundata comunicare cu lumea reală", căutarea „sensului moral al epocii", arată preocuparea permanentă a Bisericii noastre strămoșești de a fi realistă tocmai pentru a da sensul cerut de chemarea timpului, pentru a-l „plini", mesaj desprins din cel al Întrupării care s-a petrecut „la plinirea vremii" (Galateni 4, 4) ; Biserica slujește pe om cu problemele epocii sale, iar prin acesta pe Dumnezeu Care plinește orice timp. În ce privește ecourile Italiei : „nimic mai firesc pentru noi care, potrivit cuvintelor cronicarului, „de la Rîm ne tragem". O limbă de origine latină în care am scris, începînd cu Sfîntul Casian, o teologie românească, era firesc deci ca limbajul artistic al teologiei icoanei să aibă „coloratura mediului latin". Umanizarea chipurilor din frescele moldovenești pentru noi a însemnat mai puțin laicizarea și mai mult sau, chiar, în primul rînd „comunicarea cu lumea reală" pentru a-i da sensul cerut de Întruparea lui Dumnezeu, adică ridicarea lumii la frumusețea cea dintîi, frumusețe pe care frescele Moldovei lui Ștefan o vădesc cu prisosință, formînd „perioada de glorie a picturii murale din Moldova medievală" (p. 6), frumusețe concretizată în redarea chipurilor sfinților cu „o mișcare lăuntrică ce se prelungește spre exterior, comunicînd valorile unor prezențe umane de autentică trăire" (p. 17).

Pe scara ierarhizării valorilor artistice, autorul așează, în primul rînd, pe cea mai înaltă treaptă, frescele de la Bălinești. „Înfruntînd riscurile ce decurg din încercările de ierarhizare, se poate afirma că treapta cea mai înaltă, din punct de vedere artistic (artisticul sugerează conținutul teologic n. n.) a picturilor din epoca lui Ștefan cel Mare, a fost atinsă cu ansamblul care decorează biserica Sfîntul Nicolae din Bălinești, realizat de meșterul Gavriil Ieromonah, artist pe care trebuie să-l considerăm în galeria celor mai de seamă pictori români din toate timpurile și, fără îndoială, în rîndul marilor pictori ai orientului european din epoca sa" (p. 18). Dacă pe plan teologic valoarea artistică a unei icoane constă în capacitatea de sugerare și realizarea unei comunicări și comuniuni între chipul zugrăvit și persoana care-i stă în față și se roagă sau îl privește, această comunicare este

atît de puternică în frescele de la Bălinești încît, privindu-le, cu greu te desprinzi de aceste chipuri sfinte. Nu greșim dacă afirmăm că gradul de desăvîrșire a frescelor de la Bălinești se datorează și faptului că meșterul era și ieromonah, care slujind Sfintele Taine și parcurgînd textele cărților de slujbă a intuit mai bine rostul teologic al icoanei, apropiind mai bine limbajul artistic de cel al cuvintelor cărților de slujbă, ambele încărcate cu podoaba frumuseții de exprimare.

Picturile murale exterioare sînt analizate cu aceeași competență și pasiune. În vremea lui Petru Rareș ele îmbracă întreaga fațadă a multor biserici, uimind prin „unitatea expresiei compoziționale, prin armoniile de culoare care se adună într-o orchestrație unică, captivantă prin frumusețe în orice anotimp". Precizarea „în orice anotimp" arată permanența valorilor de expresie a gîndirii și simțirii noastre românești. Autorul nu exclude sugestii venite din afară, dar numai în Moldova epocii lui Petru Rareș frescele acoperă în întregime fațadele exterioare ale bisericilor. „Nu trebuie să se creadă, mai precizează autorul, că el — fenomenul picturilor exterioare — a apărut ex nihilo", ci că a fost un început, tot în Moldova, încă din vremea lui Alexandru cel Bun (p. 22), iar zugrăvirea pereților exteriori ai bisericilor continuă și după domnia lui Petru Rareș.

Autorul, stăpînind pe deplin analiza fenomenului artistic, face remarca : în pictura de după Ștefan cel Mare începe un proces de laicizare care se face mai simțit în frescele de la Sucevița, considerate de Paul Henry drept „testament al artei vechi moldovenești" (p. 37). Cu toate acestea, „picturile Suceviței, apreciază autorul textului, vădesc o excepțională știință a echilibrului, un subtil simț al raporturilor, atît ca volum cît și ca parte cromatică..." (p. 38). „Echilibrul" și „subtilul simț al raporturilor" se datorează tocmai preocupării permanente a Bisericii de a îndruma pe iconarii ei să vegheze la păstrarea curățeniei, frumuseții și adevărului icoanei, păstrînd un minim de fond teologic chiar și acolo unde — în icoană — își făcea loc „un proces de laicizare" (p. 37). Tocmai echilibrul, cumpănirea, cum se exprimă poporul, este una din trăsăturile specifice ale Ortodoxiei românești care știe să-l păstreze în tot ceea ce simte, gîndește și înfăptuiește. Deși „tendințele de laicizare se vor accentua progresiv, odată cu îmbogățirea aparatului ornamental..." (p. 40), icoana ortodoxă românească rămîne să-și păstreze frumusețea ei artistică, adevărul ei teologic.

Cum se știe, la un moment dat, începînd cu secolul al XIX-lea, arta laică își croiește calea ei păstrînd urme din cea tradițională (bisericească n. n.) (V. Drăguț, *Arta românească*" p. 487), de care s-a desprins, iar cea bisericească, după un timp de găzduire a artei occidentale, reintră pe făgașul ei, începînd cu primele decenii ale veacului nostru.

Picturile din Moldova, care, datorită calităților de ordin tehnic, au rezistat la intemperiile atîtor secole „constituie una din cele mai nobile și mai elocvente mărturii despre capacitatea creatoare și despre aspirațiile poporului român. În universul lor de forme și de culori, poate fi deslușită irezistibila dorință de frumusețe și armonie, daruri supreme care nu pot ființa decît în condițiile unei depline libertăți, libertate pentru care au luptat cu atîta eroism românii acelor vremuri sub glorioasa conducere a lui Ștefan cel Mare sau a lui Petru Rareș". Mai mult, „mijloc de comunicare de o generoasă bogăție umană, picturile... din Moldova evului mediu condensează în bucuria culorilor un mesaj cu valoare perenă, care poate fi înțeles de toți care poposesc în minunata lor lume de frumusețe". Este mesajul dăinuirii și al plinirii „Bizanț după Bizanț", al înnoirii și al comuniunii ecumenice, al deschiderii cu omenie și ospitalitate, după tradiția străbună.

Această zestre materializată în ansamblurile de pictură murală din Moldova, „a căror frumusețe ne este cu atît mai dragă cu cît ne apare ca un simbol al luptei și aspirației de libertate, ca un simbol de caldă și neprecupețită generozitate umană" (p. 40) și, în același timp, tezaur al teologiei noastre ortodoxe românești, astăzi, sub directa, permanenta purtare de grijă părintească a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist

continuă să fie păstrată și restaurată. Lucrările de la Voroneț și Sfîntul Ioan cel Nou Suceava o vădesc cu prisosință.

Lucrarea „Pictura murală din Moldova" se recomandă de la sine să fie nelipsită din orice bibliotecă. Este primul îndrumar care ne înlesnește cunoașterea frumuseții și mesajului picturii murale a icoanei. Harisma culturii autorului textului, agonisită de-a lungul a cîteva decenii cu pasiune și conștiința poruncii muncii, conferă deplina autoritate a lucrării la care a ostenit, cu aceeași pasiune și competență, binecunoscutul autor al Antologiei de imagini, Petre Lupan, cărora, pentru valoroasa lucrare, le rămînem îndatorați cu aleasă recunoștință, mulțumindu-le — și pe această cale — pentru lucrul făcut dintr-o conștiință cinstitoare de neam și iubitoare de frumosul care dăinuie peste veacuri, purtînd mesajul permanenței noastre.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

Mitropolia Banatului la stăruința și cu sprijinul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit dr. *Nicolae Corneanu*, a editat, în anul 1981, următoarele cărți: **Arta feudală în Țările Române** și **Arta veche a Banatului** de I. D. Ștefănescu, **Monumente istorice bisericești din Lugoj** de Ioan Stratan și Vasile Muntean și **Monumente bisericești și culturale din zona Oraviței** de Vasile Vărădean.

Prima dintre ele este o lucrare de sinteză privind evoluția artei bisericești în țările române, diversificată în fel și chip ; a doua cuprinde informații istorice, considerații, aprecieri și concluzii, expuse, cum s-a remarcat, în prefață, clar și sintetic ; a treia pune în lumină trecutul orașului Lugoj și monumentele sale bisericești cu particularitățile lor artistice, iar a patra oferă informații referitoare la istoria și zona geografică a Oraviței, la viața cultural-artistică cu laturile ei, apoi la vechimea creștinismului în zonă și, în sfîrșit, la bisericile monumente istorice. Cărțile sînt prefațate de I.P.S. Mitropolit dr. Nicolae Corneanu. Din ceea ce scrie I.P.S. Sa înțelegi motivele care au condus la hotărîrea de a se scrie și edita aceste cărți : cunoașterea temeinică a trecutului, păstrarea și cinstirea comorilor noastre de artă și cultură. Relev bogăția materialului ilustrativ anexat în cele patru cărți și condițiile grafice excelente în care au apărut.

Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1982.

Niciodată nu s-a acordat, în țara noastră, monumentelor istorice și de artă, inclusiv celor religioase, atenția care li se acordă acum. Multe dintre ele au căpătat, îndeosebi cele de arhitectură, prin lucrările de restaurare, înfățișarea pe care o aveau ele la început. Fiind mărturii care, între altele, atestă identitatea și originalitatea noastră, îngrijirea, păstrarea și cinstirea acestei avuții material-spirituale constituie o îndatorire cetățenească. Odată cu lucrările de restaurare săvîrșite, mai cu seamă, în ultimele trei decenii, cu măsurile adoptate pentru ocrotirea lor, a fost inițiată o amplă acțiune de popularizare a monumentelor, printre ele cele religioase, prin editarea unor monografii sau a unor opere de sinteză spre a se cunoaște istoria și valoarea lor. Astfel de lucrări s-au scris și s-au tipărit atît cu sprijinul forurilor culturale de stat, cît și cu al eparhiilor în care se află monumente religioase istorice și de artă. Au editat, pînă acum, lucrări de genul acesta, — am în vedere numai eparhiile — Mitropolia Moldovei și Sucevei, Mitropolia Banatului, Arhiepiscopia Dunării de Jos și Episcopia Oradiei.

De curînd, Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, cu binecuvîntarea și purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Teofil, a scos de sub tipar un cuprinzător și aspectuos volum intitulat *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*. Spre deosebire de unele eparhii

care au publicat în fruntea cuprinsului volumelor editate, studii introductive, apoi micromonografii, unele mai dezvoltate, altele mai succinte, asupra monumentelor, Arhiepiscopia Clujului a înmănunchiat, în volumul editat, cîteva studii privind, fie istoria acestei arhiepiscopii *(acad. Ștefan Pascu)* și urmele vechi creștine din regiune *(Mihai Bărbulescu),* fie arhitectura și pictura bisericească *(acad. Virgil Vătășianu),* fie bisericile de zid și de lemn din diferite zone ale arhiepiscopiei *(dr. Marius Porumb, Bogdana Tarnavschi, Gheorghe Mândrescu, Nicolae Sabău, Adriana Morar, † Episcop-vicar Justinian Chira).* Studiile au ca țel cunoașterea în ansamblu a istoriei neamului românesc din părțile nordice ale Transilvaniei, a particularităților arhitecturii și picturii religioase din această vatră strămoșească și, totodată, a monumentelor valoroase de artă.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teofil semnează un *Cuvînt înainte* în care subliniază, mai întîi, că „bisericile noastre... sînt expresia necesară a credinței noastre ortodoxe... opera credincioșilor români", apoi adaugă că, în cele două „depozite ale Revelației", sînt referiri și precizări în legătură cu noțiunea de Biserică, printre care aceea că Dumnezeu este atotprezent, necontenit în orice lucru. Teologicește vorbind, pentru creștini, o biserică este „Casa Părintelui lor prezent deodată în cer și pe pămînt". Fiind casa lui Dumnezeu, ei au împodobit-o prin „talentul și iscusința lor artistică", au înfrumusețat-o spre a fi atrăgătoare. Cînd au beneficiat de liniște și posibilități materiale, strămoșii noștri „au ctitorit biserici și catedrale mari și impunătoare"; dimpotrivă, cînd ei au fost strîmtorați „au înălțat biserici dintr-un lemn falnic sau din belșugul de lemne al pădurilor". În biserici, continuă I.P.S. Teofil, cei mai dinainte de noi au cunoscut cine este aproapele lor și au învățat să-l iubească; tot aici au învățat ei să iubească pămîntul în care s-au născut, Patria pe care au moștenit-o. Păstorii dreptcredincioșilor, întrarmați de harul și puterea Păstorului Celui Mare, au stat „alături de poporul nostru în toate împrejurările vieții lui... în toate clipele de bucurie ca și în momentele de restriște și de amărăciune".

Referindu-se la celălalt aspect al Bisericii, acela de familie sau comunitate duhovnicească, I.P.S. Teofil a scos în relief contribuția adusă de Biserica Ortodoxă Română la adîncirea unității naționale a românilor. „Deși despărțiți sub mai multe stăpîniri politice, românii cu toate acestea, aparțineau aceleiași Biserici, cu aceeași organizare canonică, foloseau același ritual liturgic înveșmîntat de timpuriu în limba română". Chiar acei români care, în vîltoarea evenimentelor de la sfîrșitul secolului XVII și începutul celui următor, s-au unit cu Roma „mai mult formal decît real", au fost necontenit alături de Biserica strămoșească „în lupta de apărare a intereselor majore ale poporului român".

Următoarele studii incluse în volum, consacrate unor probleme generale, aduc în conștiința cititorului istoria politică și bisericească a neamului nostru, cele mai vechi urme creștine de pe teritoriul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, cotele la care a ajuns arhitectura și pictura bisericească, reliefîndu-se particularitățile specifice ale acestor arte. Astfel, acad. Ștefan Pascu, cu rigurozitatea sa cărturărească binecunoscută, afirmă că, în secolele IV și V e.n. „acele *Romanii populare* care ființ au în depresiunile carpatine și pe văile rîurilor erau, probabil, organizate și din punct de vedere bisericesc în eparhii". Enumerînd numeroasele vestigii care atestă vechimea creștinismului în Transilvania, acad. Șt. Pascu susține că acestea sînt un indiciu sigur privind continuitatea „instituțiilor social-bisericești și a celor autohtone". Comparația între izvoarele care uneori „sînt nevoite din cauza împotrivirii rocilor să-și poarte apele ascunse sub scoarța pămîntului", apoi, sporite în putere, ies la suprafață, „tot astfel și instituțiile politice și bisericești ale românilor se consolidează mereu", în condițiile îngrădirilor și opresiunilor, și „apar la lumina istoriei îndeajuns de viguroase pentru a nu mai putea fi înăbușite". În cuprinsul Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ca pe întreg teritoriul carpato-dunărean, nu lipseau *țările românești,* numite, uneori, *judecii, cnezate și voievodate,*

cu viață bisericească ortodoxă organizată. Foarte probabil, în locul vechilor episcopii române ortodoxe, cu vremea, autoritățile maghiare au organizat episcopii romano-catolice (la Cenad, Biharia și Alba Iulia). Tradiția istorică, toponimele și documentele păstrate sînt concludente în legătură cu mănăstirile „grecești", adică române ortodoxe transilvănene în primele secole ale mileniului nostru și, fără îndoială, în secolele anterioare.

Întemeiat pe acte istorice indubitabile, autorul studiului scoate în lumină legăturile strînse politice și bisericești între Transilvania, Muntenia și Moldova, între Bisericile din cele trei țări. Spre exemplificare, amintește de Episcopiile Feleacului și Vadului, întemeiate de domnii moldoveni, cum și de mai mulți ierarhi hirotoniți fie de mitropolitul Ungrovlahiei, fie de cel al Moldovei și Sucevei. Sprijinul și ajutorul acordat transilvănenilor a fost foarte binevenit, mai cu seamă, în vîltoarea împrejurărilor apăsătoare cauzate de acțiunile prozelitiste ale protestantismului și romano-catolicismului. Analizînd judicios cauzele care au dus la unirea unei părți a românilor ardeleni cu Biserica Romei, în anul 1700, cum și urmările ei, Ștefan Pascu mărturisește textual: „Unirea nu a dat roadele așteptate, deoarece făgăduielile cu privire la îndreptarea situației preoțimii și țărănimii (ceea ce condusese, de fapt, la unire) nu se adeveriseră". Partea ultimă a studiului este consacrată acțiunilor pe care cele două Biserici din Transilvania le-au adus la îndeplinire la finele secolului al XVIII-lea, la 1848, la finele secolului al XIX-lea și în anul 1918, pentru viața și demnitatea poporului român, pentru făurirea statului național român unitar, scoțîndu-se, totodată, în relief contribuția adusă de vestiții ierarhi Inochentie Micu, Andrei Șaguna și de alți fii luminați ai poporului român din Transilvania. În ultimele pagini ale studiului, avem amănunte cu privire la întemeierea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, la ierarhi care au păstorit-o, precum și la epocalul act — reîntregirea bisericească, săvîrșit în anul 1948.

Acad. Virgil Vătășianu, în studiul *Considerațiuni privind evoluția arhitecturii ecleziastice pe teritoriul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului,* după ce se referă la condițiile și împrejurările în care poporul român, a adaptat, în limba sa, termenul de basilică pentru locașurile de închinare — cele dintîi de lemn — notează că, în această arhiepiscopie, se cunosc, pînă acum, fundațiile a două biserici de piatră din secolele X-XI, „de la Dăbîca", pînă în punctul numit *grădina lui Tămaș* cu naos dreptunghiular și altar aproape pătrat, iar a doua la punctul *Boldîga* cu naos dreptunghiular și absidă pentagonală. Numărul basilicilor în cuprinsul arhiepiscopiei este redus din cauza „restricțiilor impuse de autoritatea statală cultului ortodox" dar s-au descoperit urmele unor biserici de piatră ceva mai tîrziu, de pildă, la *Giulești* de formă romanică și la *Cuhea, Sarăsău, Blăjenii de Jos și Sănduleștі* de formă „sală gotică". Începînd din secolul XIV, sînt menționate în documente biserici de lemn la care se resimte înrîurirea stilului gotic, mai cu seamă, la înfățișarea turnului clopotniță. Cu vremea, pe la sfîrșitul secolului XV, „s-a închegat și aspectul estetic, unitar și fermecător, al tipului de biserică de lemn ce poate fi numit *maramureșan*", rezultat al inițiativelor locale, interferențelor și înrîuririlor. Pe măsură ce se lărgeau contactele, îndeosebi ale intelectualilor uniți, cu Roma și Viena au pătruns, în arta bisericească, forme ale barocului. În schimb, legăturile cu Moldova și Țara Românească, mai ales ale ortodocșilor, au dus la „împămîntenirea, în Transilvania, a unor aspecte formale și a unor particularități din arta" acestor țări. Se constată, mai cu seamă, înrîurirea „triconcului moldovenesc". Astăzi, în Transilvania își face tot mai mult loc „un stil românesc".

Unele mărturii, descoperite în timpul săpăturilor, arată, potrivit celor scrise de *dr. Marius Porumb,* în studiul *Pictura vechilor biserici din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului,* că biserica din Giulești, ctitoria cnezilor locali, „pe la mijlocul secolului XIV, a fost ornamentată cu pictură murală". S-au mai găsit fragmente de pictură din aceeași vreme, la biserica din Cuhea. Se presupune că și bisericile de la Feleac și Vad au fost pictate.

Materialul iconografic păstrat dovedește „existența unui curent de factură bizantină... contaminat de influențe occidentale". Numeroase icoane și picturi murale la care se referă autorul studiului demonstrează că în nordul Transilvaniei erau școli de pictură. În secolul XVII, la Mănăstirea Moisei se constată „un centru de zugravi" la care se pictau „icoane pentru diferite biserici". În afară de pictorii de la Moisei mai „era un al doilea grup de pictori anonimi" în arta cărora se resimt ecouri ce își au originea în arta tardiv-gotică din țările învecinate. Din fericire, se păstrează numele unor pictori — *Luca din Iclod, Mihai Grigore Maler, Tudor Zugravul, Alexa Zugravul, Iosif Iacovu, Gheorghie Zugravul, Mihăilă Muntean, Zaharia, Filip, Grigore* și mulți alții — de la care au rămas ansamble sau numai fragmente de pictură murală cum și icoane pe lemn sau pe sticlă.

Studiul semnat de Mihai Bărbulescu, *Vechi urme creștine* care, în iconomia volumului, a firului său tematic, are valoarea unei uverturi, deci putea fi plasat înaintea celor amintite, tratează problema „începuturilor creștinismului... la nivelul întregii provincii daco-romane" și, pe temeiul mărturiilor arheologice, problema vechimii acestei religii în cele trei județe — Maramureș, Bistrița-Năsăud și Cluj — care intră în componența eparhiei. Oprindu-mă numai la partea finală a studiului, menționez, în rîndurile care urmează, o parte dintre mărturiile arheologice care atestă vechimea creștinismului în această arhiepiscopie : „o *gemă* din onyx care înfățișa scena Bunului Păstor", provenită, probabil, de la Turda (Potaissa) și datată secolul IV, din nefericire, pierdută în secolul trecut dar cunoscută printr-un desen ; „un *opaiț* de bronz descoperit în împrejurimile Dejului... împodobit cu o cruce", datat sec. IV-VIII ; un monument păgîn creștinat : un *cippus funerar* cu o cruce și monogramul creștin cu formula „opt[o] s[it] t[ibi], t[erra] l[evis]", descoperit la Cluj-Napoca și datat secolul IV ; „*două monumente funerare romane,* cu simboluri ce pot fi creștine de la Gilău și de la Turda" ; *două inele,* probabil creștine, de la Bologa și Turda ; o *piesă păgînă* de la Bistrița-Lechința care oglindește lupta „dintre vechea religie romană și creștinism", dar cu autenticitate îndoielnică. La mărturiile referitoare la vechimea creștinismului se adaugă altele care atestă o viață creștină în epoca migrațiilor : un *inel* cu numele unei căpetenii germanice *Omharus* pe care este gravată o cruce, descoperit la Apahida ; un *pectoral* germanic pe care este gravată crucea, descoperit la Someșeni și înseși bisericile de la Dăbîca.

Celelalte studii publicate în volum, amintite mai sus, sînt consacrate locașurilor de închinare din Arhiepiscopia Clujului începînd de la cele mai vechi, cunoscute, pînă la cele înălțate în zilele noastre. Unele, cele mai multe, sînt de lemn, iar altele din materiale neperisabile. Deși prezentate schematic, uneori la scara unui inventar, — un astfel de volum nu îngăduia expuneri analitice detaliate — cu toate acestea este scos în lumină ceea ce le apropie și ceea ce le diversifică. Autorii s-au oprit prioritar la particularitățile arhitecturale ale bisericilor, dar n-au lăsat la o parte pictura religioasă, cărțile vechi, manuscrise ori tipărite, sculptura în lemn și piatră, însemnările, slujitorii bisericești care au ținut, mereu nestinsă, flacăra românismului și Ortodoxiei în Transilvania : copiști, meșteri, zugravi etc. O caracteristică specială, îndeosebi, a bisericilor de lemn din Maramureș este „turnul clopotniță dezvoltat considerabil în înălțime sub influența arhitecturii gotice". Privind bisericile din Budești, Cuhea, Șieu, Șurdești, Remetea Chioarului, Sihotin ș.a. care se avîntă cu suplețe în înaltul cerului înțelegem ceea ce au gîndit și realizat meșterii de altădată. Cum remarcă unul dintre autori, „la prima vedere bisericile Maramureșului impresionează prin dimensiunile neobișnuite ale construcțiilor de lemn, monumentalitatea ce o degajă perfecțiunea proporțiilor, sobrietatea motivelor decorative". Nu de mult un scriitor japonez, care a poposit în Maramureș, nota că a văzut acolo o atmosferă edenică.

Biserici de zid mai noi, dar cu valoare artistică, de care se ocupă *Adriana Morar, Gheorghe Mândrescu* și *Episcopul-vicar Justinian Chira,* înălțate în secolul trecut și în seco-

lul nostru — printre ele monumentala catedrală arhiepiscopală din Cluj-Napoca —, punînd în lumină stilul arhitectonic nou al regiunii, sînt incluse în volumul pe care-l semnalez.

La tot ceea ce s-a publicat, pînă acum, referitor la bisericile monumente istorice și de artă din țara noastră se adaugă și volumul editat de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, prin mijlocirea căruia se poate cunoaște sensibilitatea artistică și gîndirea celor ce au ctitorit aceste biserici în regiunile nordice ale Transilvaniei. Studiile scrise cu atenție științifică, materialul ilustrativ abundent, plasat cu grijă în volum, rezumatele în limbile franceză, engleză și germană, indicele de localități — era util și un indice al numelor de persoane — imprimă acestei cărți o valoare deosebită. Ea instruiește și, în același timp, îndeplinește un mare rol educativ. Prețuire aleasă Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Teofil și tuturor celor ce, într-un fel sau altul, au ostenit la întocmirea și editarea acestui volum.

Pr. Scarlat PORCESCU

Ion Barnea și *Octavian Iliescu,* **Constantin cel Mare,** Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, 212 p.

Erudiții Ion Barnea și Octavian Iliescu, autori ai unor numeroase studii și cercetări istorice și de arheologie, au realizat prin cartea susmenționată prezentarea personalității Împăratului roman Constantin I (zis cel Mare) (306-337), studiind-o în lumina tuturor cercetărilor trecute și mai ales în raport cu teritoriul actual al R. S. România.

Cartea publicată de autori este rezultatul unei continue preocupări față de istoria, arheologia și gîndirea largă, sistematică și adînc creatoare asupra perioadei de înnoire și transformare a epocii, de înlocuire a păgînismului cu creștinismul.

Despre Constantin cel Mare s-a scris poate mai mult decît despre alți împărați romani, într-o manieră mai variată. Istoricii sînt de acord că el a continuat și desăvîrșit reformele întreprinse de ilustrul său înaintaș Dioclețian, mai puțin activitatea acestuia pe tărîm religios. Continuînd cu aceleași reforme, constată autorii, Împăratul Constantin a pus bazele Imperiului Roman de răsărit (Bizantin), cu capitala la Constantinopol.

Sesizînd mai bine decît înaintașii săi cursul evenimentelor, Împăratul Constantin I a adoptat față de religia creștină o atitudine de toleranță.

Îngăduința inițială va deveni o politică protecționistă, iar în a treia etapă a domniei sale, chiar o propagandă fățișă a creștinismului, în a cărui unitate vedea el o condiție necesară pentru menținerea integrității imperiului său.

Artele și cultura sînt o continuare a artelor și culturii antice greco-romane, dar reprezintă, în același timp, și începutul culturii creștine oficiale și al celei medievale.

Cu privire la regiunea sud-dunăreană în ansamblul său și mai ales la fosta provincie, Dacia Traiana, împăratul Constantin a reluat politica cuceritorului Daciei, arată autorii, cu care se considera cel puțin egal și pe care a căutat să-l imite nu numai în politica sa internă și externă, dar chiar și în maniera de a se îmbrăca. Chiar dacă Împăratul Constantin n-a reluat în stăpînirea sa decît o parte din teritoriul fostei provincii Dacia, se poate afirma că politica lui de expansiune la nord de Dunăre a contribuit în cel mai înalt grad la continuarea și consolidarea procesului de romanizare a populației daco-romane, sub acest aspect el putînd fi considerat „al doilea Traian". Concomitent a avut loc în rîndurile aceleiași populații răspîndirea creștinismului.

Cea mai bună dovadă în acest sens o constituie terminologia fundamentală creștină, de origine latină, din limba română și în primul rînd cuvîntul „biserică" derivat din basilică, formă de locaș de cult adoptată de creștini tocmai în perioada lui Constantin cel Mare.

Pornind de la aceste observații autorii enumeră anii 324-337, cînd Constantin rămăsese singur împărat, preocupîndu-se în primul rînd de menținerea integrității și unității imperiului. El era convins că pentru păstrarea acestei unități era necesară o religie unică, pusă în slujba statului. A anulat toate deciziile lui Licinius împotriva creș-

tinilor, extinzînd și în Orient legislația favorabilă creștinismului, din partea occidentală a imperiului. Funcțiile înalte din provinciile orientale și chiar cea de „Praefectus Urbis" de la Roma, atît de importantă pentru religia romană, au fost încredințate creștinilor. În timp ce păgînilor le interzicea aducerea de jertfe, comunităților creștine le acorda ajutoare pentru înălțarea și refacerea locașurilor de cult, iar episcopii erau considerați personalități de frunte, devenind un fel de consilieri imperiali, cum a fost Osius de Cordoba. În schimb, împăratul însuși prelua conducerea supremă a treburilor bisericești urmînd și în domeniul religios aceeași conducere unică, pe care o realiza pe tărîm politic.

În continuare, autorii arată că cel mai important act în legătură cu Biserica creștină, în perioada anilor 324-332, a fost fără îndoială primul Sinod ecumenic de la Niceea, convocat și prezidat de însuși împăratul, ca adevăratul șef al Bisericii și ale cărui hotărîri, în calitate de șef al statului, a dispus să fie cunoscute și respectate de creștinii din toate provinciile Imperiului roman ; cei ce nu se supuneau erau exilați. În toate acțiunile sale, Împăratul Constantin a urmărit menținerea unității Bisericii, ca o condiție absolut necesară pentru unitatea statului. De aceea, el se considera dator să intervină pentru înlăturarea oricăror discordii ce ar fi putut duce la dezbinarea Bisericii. Adevărul este că dacă n-ar fi intervenit forța politică pentru a înăbuși schismele și ereziile, unitatea Bisericii ar fi putut repede să fie destrămată, cu toate că în principiu Biserica contestă împăratului dreptul de a interveni în disputele teologice. Bogăția de informații istorice arată că conflictul între Împăratul Constantin și Episcopul Atanasius al Alexandriei este primul episod al luptei între puterea imperială și cea sacerdotală creștină. Convins că în creștinism se află cea mai înaltă expresie a divinității preconizate de Platon, Constantin cel Mare a acordat noii religii tot sprijinul, socotind că pentru aceasta are și adeziunea filozofilor.

Constantin cel Mare a știut și a reușit să supună Biserica creștină și ierarhia ei intereselor statului, cărora le acorda prioritate. Talentul scriitoricesc și bogăția de informații istorice, arheologice, teologice și lingvistice ale autorilor, invită pe cititor să pătrundă în tezaurul cultural al epocii respective, mărturie vie la opera de îmbogățire a tezaurului istoric.

Pr. Anton FRUNZĂ

Onisifor Ghibu, **Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură,** Ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de *Nadia Nicolaescu*, Postfață de *Mircea Zaciu,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 382 p.

Cartea pe care încercăm să o prezentăm este o confesiune sinceră ce cuprinde amintiri care au fost așternute de Onisifor Ghibu în anul 1961, la vîrsta de 78 de ani. Cele relatate aici se referă mai ales la perioada 1889-1909, adică cei douăzeci de ani ai autorului „de formație" (intelectuală, morală, socială etc.), începînd cu școala primară din Săliștea Sibiului și terminînd cu luarea doctoratului în filozofie la Jena. În realitate, cartea epuizează primii săi 27 de ani de viață constituindu-se astfel ca volumul I — Anii mei de învățătură — al trilogiei intitulate „Pe baricadele vieții".

Această lucrare este o „închinare" a autorului : „Amintirii neuitate a celei ce, timp de o jumătate de veac, mi-a fost tovarășă credincioasă de gînduri și idealuri, de muncă și de luptă, de bucurii și de dureri" (p. 48), adică soției sale Veturia Ghibu.

Onisifor Ghibu (31 mai 1883-31 octombrie 1972) a fost un mare pedagog român, membru corespondent al Academiei Române, profesor universitar la Cluj (1919-1945), istoric și „militant pentru educația națiunii prin intermediul școlii românești, pentru a cărei apărare și creștere și-a consumat viața, știința și dîrzenia lui de luptător încercat" (p. 44). Mircea Zaciu, în Postfața acestei lucrări (p. 375), descrie pe autorul cărții astfel : „Rectiliniu, mereu convins de propria lui viziune, nici o clipă ispitit de dubiu sau de un

demon al erorii, Onisifor Ghibu e din familia profeților biblici : odată ce s-au încredințat Dumnezeului lor, nimic nu-i mai poate clinti din urmărirea stîlpului de foc al ideii".

Primii și neclintiții dascăli de idealuri ai lui Onisifor Ghibu au fost „Fericitul Arhidiacon și doctor în teologie și legi" Gheorghe Lazăr și marele Mitropolit Andrei Șaguna, reorganizatorul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. A ucenicit iubirea de neam și dreptate la directorul Liceului ortodox din Brașov, Virgil Onițiu, „cel mai iscusit inginer de suflete din cîți am cunoscut" și la marele Nicolae Iorga. A fost prieten apropiat cu O. Goga, I. Lupaș, V. Pârvan, G. Coșbuc, Șt. O. Iosif și Em. Gârleanu. Deși foarte tînăr nu s-a sfiit să-și declare dezacordul cu personalități ca T. Maiorescu, V. Goldiș și, cînd a fost cazul, chiar cu prieteni ca O. Goga și N. Iorga.

★

Acest volum reprezintă amintiri din anii de învățătură, cînd s-a cristalizat în ființa sa, pe de o parte „dragostea nemărginită pentru întregul nostru neam, înflăcărata dorință de a lupta pentru unitatea și consolidarea lui și, pe de altă parte, ideea integrării lui organice într-o umanitate vrednică de un asemenea nume" (p. 50). Textul acestor amintiri este împărțit în douăzeci și cinci de capitole.

Primii pași din viața mea. Satul meu natal (capitolul I) ne introduce în atmosfera satului natal și a familiei lui Onisifor Ghibu. Satul natal al autorului, Săliștea Sibiului, este o veche și vestită vatră românească, din care s-au ridicat nu numai cîțiva luptători dîrji (în frunte cu Mucenicul Oprea Nicolae), împotriva manevrelor Vienei de odinioară, dar și „o pleiadă de figuri impunătoare în domeniul spiritualității românești a veacurilor XVIII-XIX, ca starețul Gheorghe de la Cernica, ale cărui manuscrise cu cuprins filozofic-religios, împodobite cu splendide miniaturi în culori, constituie un titlu de mîndrie al Bibliotecii Academiei R.S. România. Lui i se alătură episcopul de odinioară al Buzăului, Dionisie Romano, — ctitor al Bibliotecii Academiei Române și primul membru de onoare a acesteia, tot astfel blajinul ecleziarh al bisericii din Săliște, Picu Procopie Pătruț, cel mai mare poet și miniaturist popular religios român" (p. 52), ...iar în secolul nostru Săliștea a dat și cîțiva academicieni (I. Lupaș, Ioan Moga, D. D. Roșca, O. Ghibu). Acest sat, cu „moravuri bune și curate", avea un „spirit de sobrietate impresionant" și avea obiceiuri străvechi, păstrate cu sfințenie : slujbe religioase zilnice, săvîrșite de trei preoți de lege veche, duminicile și sărbătorile cinstite cu cea mai deplină rigoare ; botezuri și nunți cuviincioase ; respect pentru tradițiile din trecut, pentru bătrîni, pentru săraci, pentru străini, acestea toate împreună cu școala primară românească, considerată printre cele mai bine organizate din Transilvania și-au pus pecetea și au fost hotărîtoare pentru formația lui O. Ghibu.

În familia sa de oameni aprigi, iubitori de muncă și doritori de carte, a primit o „creștere simplă, dar solidă și sănătoasă sub toate raporturile" (p. 56). În casa aceasta existau cărțile sfinte necesare unui creștin (Psaltirea, Ceaslovul, Octoihul, Noul Testament), împreună cu o serie de cărți din literatura populară. În această familie Onisifor, „cărturarul familiei", citea cu glas tare într-o atmosferă de pioșenie gazetele românești ale epocii.

În următoarele două capitole sînt redate cîteva amintiri în legătură cu continuarea școlii. În timpul petrecerii celor șapte ani în școlile Sibiului (unul la școala germano-maghiară și ceilalți la liceul maghiar), O. Ghibu s-a convins de statutul special al populației românești din Transilvania, despre nedreptățile ce i se făceau, deși reprezenta cea mai legitimă prezență pe acele meleaguri, acum el vede și trăiește acele „detalii" pe care le aflase de la Săliște ; numele copiilor de altă naționalitate decît cea maghiară erau înscrise sub formă maghiarizată în registre, folosirea limbii materne era socotită aproape un delict, iar portul național nu era permis în școală. Datorită acestei atmosfere ce exista în liceul maghiar din Sibiu, O. Ghibu merge la Liceul românesc din Brașov, aceasta însemnînd pentru el o „reîntoarcere la matcă".

Onisifor Ghibu urmează trei ani de studii la Seminarul teologic ortodox din Sibiu, la „vechia școală șaguniană care oferea multe posibi-

lități de formare sănătoasă dacă îți stătea gîndul la așa ceva" (p. 98). Aici — mărturisește autorul — „am citit tot timpul, enorm de mult", căci „biblioteca era bogată să-ți deschidă perspective largi în toate domeniile". Întrebările și problemele la care vîrsta, inteligența și lecturile l-au condus, n-au putut primi întotdeauna răspunsuri limpezi și argumentele pe care le aștepta.

După absolvirea cursurilor teologice de la Sibiu, Onisifor Ghibu, fiindcă simțea o altă chemare decît aceea de preot sau învățător și dorind mult să stabilească contacte cu deținători ai catedrelor universitare : „Mă interesa desigur cartea, dar mă interesa și mai mult personalitatea umană a celor miruiți de Providență cu darurile cele mai înalte în domeniul literelor, al artei, al științei, al credinței" (p. 122), a mers la studii la București. Aici Ghibu audiază selectiv și cu deosebit interes discipline și profesori de seamă : Nicolae Iorga, D. Onciul, I. Bogdan, T. Maiorescu, C. Dumitrescu-Iași, C. Rădulescu-Motru. Dintre toți aceștia N. Iorga i-a devenit „marele său profesor și părinte sufletesc, inestimabilul său protector și prieten" (p. 128).

După un an de studii universitare la București, doi dintre cei mai influenți consilieri mitropolitani de la Sibiu : Nicolae Ivan, mai tîrziu episcop al Clujului, și Miron Cristea, mai tîrziu patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, au propus lui Onisifor Ghibu să se dedice pedagogiei și să plece, cu o bursă oferită de Biserica Ortodoxă transilvană, în Germania, la Jena, pentru trei ani. Împrejurările vitrege i-au deturnat însă itinerariul, astfel că bursa acordată de Arhiepiscopia Sibiului pentru Germania a stîrnit autoritățile maghiare, care l-au obligat să meargă la Universitatea din Budapesta. Dar și această nedorită „trecere prin purgatoriu" i-a fost deosebit de profitabilă în nenumărate privințe.

În anul școlar următor, Liga Culturală, prin N. Iorga, îi acordă mult rîvnita bursă pentru Germania. După un scurt popas la Zürich și Basel, se oprește la Universitatea din Strasbourg. Și de aici continuă să urmărească politica oficială de deznaționalizare a populației românești din Transilvania. Se informează, cu asiduitate, despre viața școlară din țările europene. Face o excursie de studii în Alsacia și Lorena, pentru a cunoaște modul de organizare a școlilor aflate aici într-o situație asemănătoare cu cele din Transilvania. La Strasbourg, pentru O. Ghibu, pedagogia și filozofia au fost puse pe prim plan (p. 172), aici a făcut o solidă inițiere în filozofie. De aici a făcut scurte popasuri la Heidelberg, unde a audiat cîteva prelegeri ale unor gînditori de renume ai timpului : W. Windelband și E. Troeltsch ; la Baden-Baden a fost oaspetele Arhimandritului Iuliu Scriban, preotul bisericii ortodoxe de acolo, cu care fusese coleg la Strasbourg ; de asemenea a vizitat și alte centre importante ca Viena, München, Göttingen.

Deosebit de instructiv autorul descrie, în capitolele XVII-XX, perioada pe care a petrecut-o la Jena, centrul mondial al pedagogiei de atunci, unde O. Ghibu obține înaltul titlu academic de doctor în filozofie. Aici, în această celebră metropolă a pedagogiei, O. Ghibu dorise din adîncul sufletului să se „hirotonească pedagog sub baldachinul de atîtea ori sfințit al ei" (p. 221).

O. Ghibu numește această perioadă „arsenalul german al formației mele", precizînd că a venit aici cu armele de acasă, ca să le ascută și fortifice. El se pregătea să combată politica greșită a Ungariei, cu argumente pedagogice și juridice.

Teza sa de doctorat se intitula : „Utracvismul modern. O cercetare în lumina pedagogiei și a politicii școlare, cu deosebită considerare la Ungaria" (1910). Utracvismul modern însemna învățămîntul bilingv introdus de statele moderne încă în școala primară și care aparent urmărea ca tinerii elevi să ajungă la bilingvism (vorbirea curentă a două limbi), dar în realitate se interesa doar de însușirea limbii statului, nu și a celei materne, care dacă nu este cu totul alungată din școala primară, urma să aibă această soartă pe treptele următoare ale învățămîntului. O. Ghibu în acest „studiu științific temeinic" se ridică, cu toată forța argumentelor de ordin pedagogic, psihologic, sociologic,

etnic și logic, împotriva introducerii învățămîntului bilingv în școlile populare, prin nesocotirea oricăror condiții și considerente naturale, obiective.

Ultima parte din perioada petrecută la Jena era o „inițiere mai adîncă în politica școlară ardeleană-românească“ (p. 285). De aici cîteva probleme-cheie ale politicii școlare a vremii le-a pus în discuție publică, prin articole apărute în „Tribuna“, „Biserica și școala“ din Arad și în „Telegraful român“.

Autorul descrie emoționant întoarcerea acasă (capitolele XXII-XXIV), cînd, abia ajuns de praznicul Sfîntului Nicolae în Săliștea copilăriei, și primește vestea că temnița îl așteaptă cu porțile deschise. Dar „o mare învolburare cu caracter politic internațional a tras o dungă neagră peste întreaga încercare“ (p. 333) și nici măcar judecata de condamnare nu s-a ținut și astfel O. Ghibu scapă de temniță.

Caracterul, firea, personalitatea pedagogului Onisifor Ghibu le putem înțelege din operele sale și din activitatea sa, din autobiografia aceasta precum și din însemnările și amintirile celor care l-au cunoscut. Chipul său îl putem reconstitui cu ajutorul fotografiilor prezentate pe pagina 2 și pe ultimele pagini ale cărții. Chipul său impresionează prin privirea pătrunzătoare și neliniștită, parcă tot timpul scrutătoare și căutătoare, dar senină. Ochii săi mari te fixează și comunică cu tine de parcă ar fi vii.

„În Transilvania — menționează autorul — Biserica veacuri de-a rîndul fusese pentru români principalul paladiu de apărare nu numai a ființei lor etnice, ci și a virtuților și idealurilor morale supreme.

Biserica nu este o simplă treabă a popilor și a proștilor, ci este una dintre cele mai importante probleme naționale“ (p. 122).

O. Ghibu era convins în concepția sa că „poporul are nevoie și de religie ca să poată să reziste presiunilor de ordin național“ (p. 35). Religia face parte din „pîrghiile eficiente de răspîndire a principiilor și vieții morale sănătoase“ (p. 36).

Cît de adevărat și de permanent este și principiul : „Să nu plecăm de la străini, ca să ajungem la noi, ci să plecăm de la cunoașterea temeinică a sufletului nostru, iar în teoriile străine să căutăm numai un control, de care e firesc să nu ne putem dispensa“ (p. 271).

„Cel ce ne-a dat viață nu ne-a dat-o pentru „a trăi bine“ în lumea aceasta, ci pentru a crea, prin înalta conștiință a demnității omenești, o lume mai bună. Prin aceasta se deosebește omul de celelalte viețăți de pe pămînt“ (p. 314).

„Oricît de minunată ar fi îndeletnicirea cu cărțile și cu operele de artă, contactul viu cu sufletele mari este mai prețios decît toate acestea“ (p. 243).

Onisifor Ghibu s-a condus și după ideea „filozofului-apostol“ englez Carlyle: „Omul să nu se plîngă împotriva vremii în care i-a fost dat să trăiască. Sînt rele vremurile? Ei bine, de aceea sîntem aici ca să le facem mai bune !“ (p. 269).

★

Lucrarea prezentată înfățișează un „copil de țăran ce-și croiește, cu o irezistibilă energie, un drum deloc ușor către luminile științei și culturii, dar și spre o conștiință“ (p. 375). Cartea prezintă pe tînărul O. Ghibu care „a răzbit să treacă prin școli numai cu prețul unor mari privațiuni, al unei dîrzenii și perseverențe ieșite din comun“ (p. 33). Din cuprinsul acestui volum se pot descifra „nu numai greutățile tinerilor români de odinioară, plecați din straturile de jos ale unui popor împilat, în școli și universități, spre culmile cele mai înalte ale vieții, ci și hotărîrea acestora de a se înarma cu toate cele necesare pentru o biruință sigură, întemeiată deopotrivă pe știință, cît și pe credința nezdruncinată în dreptate, în adevăr, în iubire de neam și de umanitate“ (p. 51).

Lectura acestei cărți — atît de semnificativ intitulată : „Pe baricadele vieții“ — instruiește și zidește, putînd fi citită cu real folos îndeosebi de tinerii care se pregătesc să devină cît mai folositori societății. Chiar titlul acestei trilogii vădește pe autor ca fiind posesorul unei voințe puternice, spirit perseverent, care nu precupețește nici un efort pentru atingerea înaltului scop propus. Citirea acestor pagini poate avea, pentru oricare cititor, multiple valențe educative. Pedagogul O. Ghibu, prin această confesiune sinceră a unei experiențe de formație, întărește și

susține convingerea puternică și conștiința sigură a acelor tineri studioși și harnici care înțeleg că formarea unui om, a unui spirit se împlinește numai prin muncă și perseverență, prin contactul și confruntarea efectivă, directă cu marile valori, printr-o viață în care primează biblioteca, lectura, studiul — socotite nu ca mijloace de superficială și sterilă delectare, ci ca surse ale hrănirii spirituale, puse în slujba unui ideal de viață activ.

Cartea prezentată constituie „înfățișarea unei sinteze științifice asupra învățămîntului de diverse grade" (p. 41) și o frescă a vieții sociale transilvănene de la începutul secolului nostru.

Lectura „Anilor mei de învățătură" își dovedește, mai mult, caracterul educativ și instructiv prin citirea unor confesiuni sincere făcute de un pedagog prin formație și prin activitate.

Onisifor Ghibu s-a dovedit toată viața sa, prin atitudinea sa constantă, drept un fiu al Bisericii Ortodoxe Române și această confesiune a sa se dovedește instructivă și educativă și pentru studenții teologi, pentru preoți și pentru credincioșii Bisericii strămoșești.

Preot N. DURA

Constantin Mateescu, **Drumurile lui Anton Pann,** Editura Sport-Turism, București, 1981, 264 p.

La 2 noiembrie 1983 se împlinesc 129 ani de cînd, după o scurtă suferință, la 2 noiembrie 1854, s-a stins din viață Anton Pann — „finul Pepelei, cel isteț ca un proverb". Osemintele i-au fost îngropate lîngă peretele nordic al altarului bisericii Lucaci din București. Asociația cîntăreților din România i-a ridicat un monument. După primul război mondial, enoriașii de la acea biserică i-au ridicat un bust din piatră, așezat în latura din stînga a bisericii. Dar cel mai trainic monument și l-a ridicat Anton Pann singur prin tipăriturile sale, prin adunarea proverbelor românești, lucrare de valoare națională, unanim apreciată de contemporani și just proiectată de poeți și prozatori din epoca noastră pe planul principal al artei.

Opera tipografică și literară a lui Anton Pann este strîns legată de drumețiile sale. Iată de ce lucrarea ce i se închină de către Constantin Mateescu poartă titlul : „Drumurile lui Anton Pann".

Propunînd cititorului o deschidere spre mai buna înțelegere a geniului acestui mare și tulburător ctitor de limbă și cultură, autorul îl fixează în conștiința contemporanilor ; „se crease în jurul său o aură de legendă", fiind văzut mai înainte de toate ca un scriitor, ca un artist (Perpessicius), ca un depozitar al tezaurului popular (Alecsandri), „Omer al poporului său" (Eminescu). Urmărind această idee, autorul precizează că „opera lui nu și-a încheiat destinul", iar explicația perenității sale constă în faptul că poetul a reușit „să se substituie geniului nativ al poporului român concretizat în înțelepciunea lapidară a proverbului, în sclipirea vorbei de duh, în ghidușia usturătoare a snoavei și mai presus de orice în comoara graiului popular care le cuprinde pe toate".

Anton Pann se naște în Sliven, localitate situată pe versantul sudic al Balcanilor, în Bulgaria de azi. După moartea tatălui său, mama sa Tomaida, cu cei trei fii ai ei — Anton de 10 ani — ia calea pribegiei peste Balcani și peste Dunăre în Țara Românească, apoi peste Prut la Chișinău. Cei doi fii mai mari ai Tomaidei se înrolează în armata țaristă și mor în 1809. Anton e sopran în corul bisericii din Chișinău de unde în 1812 cu mama sa, pe calea Lăpușnei, a Leovei, apoi pe calea Bîrladului și Focșanilor ajung la București.

La București bîntuie „ciuma lui Caragea". Anton Pann e numit paraclisier la biserica Olari, apoi se transferă la biserica „cu sfinți" sau „cu sibile" din mahalaua Popa Herea (Filotei), cîntăreț.

În timpul liber ia lecții de muzică bisericească de la serdarul Dionisie Fotino, „scriitor erudit și compozitor", împreună cu viitorul episcop al Buzăului, Chesarie.

În 1816, Petru Efesiul aduce noua metodă a transcrierii psaltice a lui

Agapie Paliermu din Chios, perfecționată la Constantinopole de Grigorie Protopsaltul, Hurmuz Chartofilax și Hrisant de Maudit și întemeiază o nouă școală la biserica Sf. Nicolae-Șelari, unde Anton Pann studiază doi ani, ridicîndu-se în mare stimă în ochii profesorului său care îl așează „diriguitor al tipografiei". Acum începe Anton Pann lucrare de „românire" a cîntărilor psaltice, lucrare începută de Macarie și care a constituit pentru Anton Pann o trudă fără de odihnă, pe parcursul a două decenii de muncă.

Un drum la Brașov îi luminează conștiința că prin tipărirea cărților se realizează o operă națională de ridicare a poporului prin cultură și ținută morală. Reîntors în București — era acum domn Grigore Ghica — Anton Pann își reia locul la strană și continuă lucrarea de „românire" a cîntărilor bisericești și lucrarea de „psalt învățător" de copii în arta muzichiei, la școala de pe podul Mogoșoaiei. Traduce tot acum „cîntări bisericești" pe care le va publica mai tîrziu, cum și „cîntece de stea".

În anul 1826 încheie prima sa căsătorie, cu Zamfira din care va rezulta un fiu, Lazăr, care va deveni preot la biserica Visarion. Drumurile Rîmnicului îl arată „dascăl de muzichie" la școala de pe lîngă Episcopia Rîmnicului și totodată cîntăreț la biserica „Buna Vestire" din centrul tîrgului — ctitoria lui Mircea voievod —, neuitînd lucrarea de românire a muzicii bisericești — polielee după Dionisie, cele 11 voscresne îndreptate de Anton Pann — „Antonie Pataleon", care au fost intercalate în manuscrisul Mitropolitului Iosif Naniescu.

Din Rîmnic va drumeți spre Brașov, unde va avea și oarecari satisfacții sufletești dar și nenumărate neplăceri.

Înainte de anul 1829, îl întîlnim iarăși la Brașov, în acest an reîntorcîndu-se la București. În 1830 publică versuri „ce se cîntă la Nașterea Mîntuitorului", urmate de „Poezii deosebite sau cîntece de lume". E o lume care se vrea nouă, într-o literatură care se conturează, pe măsura generalizării învățămîntului în limba românească.

Anul 1831 e anul apariției „Poeziilor deosebite", într-un București care numără 58.791 baștinași, 13.065 familii, alcătuind cu flotanții și streinii 60.800 de locuitori — fixați în 10.074 case, cu 26 mănăstiri, 95 biserici ortodoxe, 6 biserici ale altor culte și 98 fabrici — și este anul afirmării destinului de povestitor al lui Anton Pann, se conturează de acum portretul său, așa cum avea să-l vadă peste ani Marin Sorescu : „Purta plete lungi ca Eminescu, potcap ca Ion Creangă. Avea mustață — cum avea Ioan Barbu. Știa grecește, slavonește, bulgărește, turcește, tocise pragurile învățaților și, modest, se considera că știe carte pînă la glezne".

În 1838 publica „Hristoitia", la vîrsta de 38 de ani. În „Casa cu foișor" va locui Anton Pann în cea de a doua ședere la Rîmnic, reluîndu-și locul în strana bisericii Buna Vestire și îndeletnicirea de „românire" a muzicii eclesiastice, cum și de alcătuire a numeroase cîntări bisericești.

Anii de cumpănă ni-l fixează iarăși la București, poate la biserica Albă în 1840. Acum se recăsătorește, cu Ecaterina — la 10 februarie 1840. În 1841 tipărește „Fabule și istorioare", „Doxastarul", „Triodul" și „Penticostarul". Anul 1848 îl află funcționînd ca profesor la Seminarul din București — după ce în 1845 își deschisese tipografia.

Între anii 1852 și 1853, apare „Povestea vorbii", carte care-i va ridica autorului un monument — elogiată de poeți și scriitori. Tot în această perioadă publică „Cîntece de lume" și „Spitalul amorului", „O șezătoare la țară sau călătoria lui Moș Albu", socotită operă de maturitate a lui Anton Pann.

În acești ani sîntem introduși în lumea cultă din Brașov — ilustrată de Ioan Barac, Ioan Popazu, Iosef Barac. De aici va recruta pe noul său ucenic și colaborator — George Ucenescu. Brașovul îi va conserva memoria prin amenajarea, în muzeul bisericii Sfîntul Nicolae din Șchei, a unei săli ce poartă numele lui Anton Pann.

După „Povestea vorbii", cea mai semnificativă carte este „Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea", tipărită după o ediție turcească din 1837, dar pe care o îmbogățește cu multe adaosuri românești, care cir-

culau pe cale orală în versuri. Casa din strada Taurului, în care a locuit ultimii ani, poartă o placă de marmură amintind acest fapt.

Ultimele drumuri ale lui Anton Pann sînt legate de desfacerea tipăriturilor sale din anul 1854. Abia întors din ultima sa drumeție la Rîmnic, se îmbolnăvește și moare, la 2 noiembrie 1854. Era în vîrstă de 58 ani.

O inscripție pe locul mormîntului său atestă dispariția aceluia care „a fructificat și sporit nu numai cultura obștească în proporțiile ce se cunosc, dar a și primenit apele izvoarelor noastre lirice".

Pentru Biserică, Anton Pann este important căci cu el pătrunde în strană rostirea românească. De asemenea, el este unul din precursorii muzicii moderne românești, în același timp cu I.A. Wachmann și înaintea lui Alexandru Flechtenmacher. Totodată Anton Pann introduce, printre primii în tipografie, notația muzicală liniară, contribuind la dezvoltarea studiilor muzicale în Principate. Dar meritul ce i se recunoaște e aportul său în educarea și instruirea maselor prin operele sale moralizatoare.

Anton Pann s-a identificat prin viața sa, ca și prin prospețimea naturală a sensibilității sale artistice cu gîndul anonim al celor cărora li se adresau cărțile lui : cu înțelepciunea folclorică românească.

Scriitor popular și poet în înaltă accepție a cuvîntului, locul lui Anton Pann este, așa cum i l-a fixat Eminescu încă din 1870, printre marii clasici ai literaturii noastre — și așa cum l-a subliniat sărbătorirea a 175 de ani de la nașterea sa, eveniment desfășurat sub egida U.N.E.S.C.O. În concluzie, cartea lui C. Mateescu împlinește un rol deosebit în cunoașterea vieții și activității marelui povestitor și creator popular. Volumul se încheie cu o bibliografie care enunță 164 de titluri — tot atîtea referințe la opera lui Anton Pann.

Pr. Iustin GASPAR

Nicolae Stoicescu, **Unitatea Românilor în Evul Mediu,** București, 1983, 182 p.

Prin valoroasele sale studii și cărți tipărite — dintre care amintesc doar cîteva : *Dicționar al marilor dregători, curteni și slujitori, Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România I Țara Românească, Bibliografia localităților și monumentelor medievale din Banat, Sfatul domnesc și marii dregători, Cum măsurau strămoșii, Repertoriu bibliografic al monumentelor feudale din București, Repertoriu bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova, Continuitatea românilor* ș. a., care pun în lumină erudiția și meticulozitatea cărturărească-științifică în cercetarea documentelor istorice și în formularea concluziilor —, Nicolae Stoicescu și-a dăltuit un loc de cinste în viața noastră culturală. Noua sa carte, pe care o semnalez acum și o recomand stăruitor, este o foarte bună lucrare de sinteză consacrată unității românești în evul mediu. Cercetătorul trecutului nostru istoric are, în paginile acestei scrieri, coordonatele sau temeiurile epocalei înfăptuiri — unirea românilor într-un stat unitar — expuse într-o viziune de ansamblu.

După ce amintește, într-un capitol introductiv, că problema unității românilor a fost și este o preocupare de căpetenie a vestiților istorici și oameni de cultură : *N. Bălcescu, S. Bărnuțiu, M. Kogălniceanu, G. Barițiu, Al. D. Xenopol, N. Iorga, D. Onciul, I. Lupaș, G. Brătianu, P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, D. Berciu, Șt. Pascu, Șt. Ștefănescu, V. Netea, I. D. Suciu, A. Armbruster, Șt. Meteș, M. Păcurariu* ș. a., accentuînd că „deși s-a scris foarte mult în problema unității poporului român, nu există încă o lucrare în care să se prezinte pe larg și împreună toate aspectele acestei unități în evul mediu", autorul notează că, în noua sa carte, a alcătuit „un inventar al tuturor dovezilor unității poporului român" prin care „spulberă opiniile eronate ale unor așa-ziși învățați străini care neagă această unitate" (p. 12).

Secole de-a rîndul, românii „au trăit împărțiți în mai multe state sau provincii istorice", dar au avut mereu conștiința unității de neam. Totdeauna, adică, fiii neamului nostru, ori din Banat, Bihor, Dorna, ori de la Dunărea de Jos, au avut sentimentul comunității, sentimentul că sînt frați. Temeiurile sau factorii care au întreținut și adîncit acest sentiment constituie, de fapt, miezul cărții istoricului Nicolae Stoicescu. Aceste temeiuri sau dovezi, cum le numește autorul, sînt : *unitatea geografică* a teritoriului în care au locuit urmașii daco-romanilor ; *unitatea economică* vădită de schimburile de mărfuri, de legăturile comerciale dintre provinciile românești, facilitate de pasurile și trecătorile carpatine ; *unitatea vieții social-politice* din țările române, mai cu seamă, în evul mediu ; pe tot teritoriul românesc au existat obști sătești, apoi județe, voievodate, „țări" cu aceeași organizare social-politică ; *mișcările demografice,* fie sub forma transhumanței păstorilor transilvăneni, în teritoriile extracarpatice, fie în anumite împrejurări istorice, prin stabilirea unor locuitori din Transilvania dincoace de Carpați, au contribuit la întărirea unității poporului român ; *limba română,* considerată de specialiști drept cea mai unitară limbă din familia celor de origine latină, a constituit unul dintre factorii care au asigurat și consolidat unitatea românească ; în această ordine de idei, autorul se alătură celor ce susțin că limba română este unitară prin structura ei gramaticală și prin fondul principal de cuvinte ; particularitățile dialectale, de pildă, îndeosebi cele moldovenești, la care se referă autorul, nu știrbesc unitatea limbii române ; *unitatea culturii medievale românești* „concretizată în colaborarea oamenilor de cultură din țările române, în circulația manuscriselor și cărților, ca și în circulația ideilor" ; impresionantă este, în capitolul respectiv, bogăția de informații privind circulația manuscriselor și cărților ; *credința religioasă* a strămoșilor a fost, de asemenea, un factor de unitate, „de coeziune și de rezistență împotriva încercărilor de cotropire făcute de state ce propovăduiau altă credință" ; relațiile interbisericești pe care autorul le amintește, cu detalii, au avut, fără îndoială, un important rol, atît în păstrarea neștirbită a unității ortodoxe, cît și a unității naționale românești ; în sfîrșit, termenii — *valah, Valahia, român apoi România* — folosiți de însuși poporul român din toate provinciile, ca și de străini, exprimă unitatea acestui popor.

Acești factori sau aceste temeiuri asupra cărora autorul insistă, în cartea sa, au întreținut și adîncit sentimentul comunității de neam. Treptat, sentimentul unității naționale s-a transformat în conștiință națională, factor de căpetenie în procesul istoric de făurire a statului român modern. Pentru documentarea temeinică a celor ce vor să cunoască istoria adevărată a poporului nostru, mai cu seamă, acum, în atmosfera sărbătorească prilejuită de a 65-a aniversare a unirii Transilvaniei cu România și de împlinire a 125 de ani de la Unirea Principatelor, cartea lui Nicolae Stoicescu este foarte bine venită. Remarc silința autorului de a demonstra, obiectiv, cu convingeri și simțăminte patriotice și, firește, cu argumente grăitoare, că statul unitar național român „nu este rezultatul unor tratate de pace favorabile României" sau „o creație artificială", cum susțin unii istorici străini, ci o înfăptuire epocală legică, ai cărei piloni de rezistență sînt mai ales unitatea teritoriului, limbii, culturii și credinței. N-aș putea încheia această scurtă prezentare a cărții fără a reliefa ampla bibliografie pe care se sprijină Nicolae Stoicescu — o pasiune cărturărească a sa — în construcția frazelor sale și în formularea concluziilor.

Pr. Scarlat PORCESCU

Maria Luncanu și *Al. Luncanu*, **Monografia comunei Berești-Bistrița, județul Bacău,** București, 1981, 224 p.

Nu de mult a apărut o importantă lucrare monografică despre comuna Berești-Bistrița, județul Bacău, așa cum se prezenta pînă la

ultima reformă administrativ-teritorială din 1968, cînd a fuzionat cu comuna Ițești, formînd o singură unitate cu centrul la Berești, vatră veche moldovenească, poate chiar înainte de descălecare. Pe parcursul lucrării, doi entuziaști intelectuali ai locurilor, Preotul Alexandru Luncanu și soția sa Maria, au înserat în 14 capitole rezultatele cercetării lor, pentru a aduce în atenția generațiilor de acum fapte dintr-un trecut îndepărtat, alături de remarcabilele înfăptuiri ale zilelor noastre. În susținerea afirmațiilor au fost folosite numeroase citate din documente de arhivă, grafice, hărți și ilustrații. Materialul folosit a fost adunat de-a lungul a 15 ani, fiind ajutați și de cetățenii comunei.

Strădaniile nu le-au fost zadarnice. Lucrarea relevă, între altele, că aceste meleaguri sînt atestate documentar, printr-un act de danie emis la 1400, august 4, prin care Alexandru Voievod, împreună cu fratele său Bogdan, dăruiește lui Nicola și fraților săi, satul lui Berea (Bereștiul de azi) pentru credincioasă slujbă. Deci este vorba de o vechime de aproape șase secole. Satele Berești și Pădureni sînt aceleași amintite și în 1634, ghenarie 25 și în 1803 în ținutul Neamțului, așezate lîngă Cîrligii și Galbenii mănăstirii Precista.

În capitolul întîi, așezarea geografică este reconstituită după zeci de documente ale istoriei vechi a satelor din comună pînă în epoca contemporană. Nu sînt lăsate la o parte nici aspectele legate de climă, floră și faună. Structura, sistematizarea satelor, portul popular prin țesăturile și cusăturile sale, tipologia și temperamentul, proverbele și zicătorile mai frecvente, arată nota distinctă, predominantă față de alte regiuni.

Administrația comunală este redată juridic ca și dezvoltarea culturală și economică ce sînt expuse în amănunt. Trecutul nostru glorios, prin eroii săi, și folclorul sînt descrise cu multă competență. În capitolul al XIII-lea intitulat „Datini, obiceiuri, folclor", autorii reușesc să zugrăvească tabloul vieții etno-folclorice a minunatelor vetre de sate așezate între văile rîurilor Bistrița și Siret. Surprinderea specificului local este arătată și în obiceiurile legate de principalele evenimente ale vieții omului: ceremonialul natal, nupțial și funerar, precum și în obiceiurile prilejuite de sărbătorile de iarnă sau de peste an, toate impresionînd prin bogăția, varietatea și semnificația lor. O mare parte a lucrării este dedicată înfloririi fără precedent a comunei în anii vieții celei noi, aspecte ilustrate prin relatarea despre vizita Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, efectuată la ferma „Avicola"-Brad din comună. Este o carte scrisă cu mult suflet și pasiune, fiind un modest omagiu închinat vetrei strămoșești care reactualizează probleme legate de istoria spirituală a celor patru sate: Berești, Pădureni, Climești și Brad.

Monografia cucerește atît prin bogăția documentării și informării cît și prin căldura și dragostea autorilor față de locurile natale, care se observă din fiecare pagină.

Este meritul autorilor de a fi adus la lumină monografia unei comune de pe aceste strămoșești plaiuri moldovene.

Ca rod al strădaniilor multiple. lucrarea reține atenția și se impune ca pildă și îndemn pentru oricine vrea să aducă noi contribuții la cunoașterea vieții și trecutului satelor noastre, aflate astăzi în permanentă înnoire și dezvoltare.

Pr. Gh. TUDOR

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

O A S P E Ț I

Între 20 și 22 februarie a. c., pastorul baptist Al. Horasti, consilierul lui Billy Graham, S.U.A., însoțit de Dl. director Ion Popescu din Departamentul Cultelor, Dl. lector Remus Rus de la Institutul Teologic din București și pastorul baptist Ioachim Țunea din București a vizitat Centrul eparhial Iași, mănăstiri și biserici, monumente istorice, din Iași și din părțile Sucevei. Domnia Sa a fost primit de I. P. S. Mitropolit Teoctist. În cadrul discuțiilor, un loc important l-a ocupat problema ecumenismului, apropierea și intensificarea colaborării dintre creștini în slujirea și apărarea vieții. Mișcarea ecumenică nu poate fi rezumată la o simplă unitate de acțiune cu scopuri umanitare și nici confundată cu o asociație filantropică. Ea urmărește în primul rînd, a accentuat I. P. S. Mitropolit, refacerea unității de credință și mărturisire a tuturor celor ce sînt următori ai lui Hristos Mîntuitorul. Aceasta înseamnă angajare și responsabilitate. E drept că trebuie aprofundat în acest sens ceea ce unește pe creștini și îi apropie, dar nu înseamnă că această unitate trebuie să fie expresia unui compromis între creștini, ci a unei angajări responsabile, începînd cu apărarea și înfrumusețarea vieții, acest dar al lui Dumnezeu. În continuare, I. P. S. Sa s-a referit la ecumenismul practic și integral realizat între cultele din țara noastră, model de lucrare și slujire și pentru cultele din alte țări. Referindu-se la lucrarea Bisericii Ortodoxe Române, I. P. S. Sa a arătat că aceasta este caracterizată în toate întrunirile creștine printr-o prezență vie și dinamică. Ea este integrată vieții poporului așa cum însuși oaspetele se va putea convinge la fața locului, cunoscînd necontenite înfloriri și roade tot mai bogate care pot fi întîlnite pretutindeni. De la Iași, oaspetele, însoțit de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, a plecat spre Suceava, unde a vizitat Mănăstirile Sfîntul Ioan cel Nou, Dragomirna și Sucevița, admirînd realizările de excepție ale acestor bijuterii arhitectonice, competenta lor restaurare, buna gospodărire și îngrijire, care fac din ele nu numai vetre de credință strămoșească, ci și izvoare dătătoare de putere și echilibru sufletesc. Pretutindeni, oaspetele a avut numai cuvinte de admirație, izvorîte din sentimentul descoperirii unor adevărate vetre ale isihiei și credinței în Hristos Mîntuitorul — pacea și viața noastră.

În ziua de 28 februarie a. c., un grup din partea Televiziunii grecești, condus de Costas Serezis, a filmat în Moldova pentru un documentar privind „Eteria". Grupul însoțit de Dl. Chelaru, directorul postului teritorial de radio-Iași, a fost primit de I. P. S. Mitropolit Teoctist. În cadrul discuțiilor au fost subliniate bunele relații dintre popoarele român și elen, dintre țările și guvernele acestora, factor de o deosebită importanță în realizarea unei zone denuclearizate în Balcani, ceea ce ar contribui efectiv la statornicirea păcii în Europa și în întreaga lume. Înfrățite prin împărtășirea aceleiași credințe, popoarele român și elen pot și trebuie să contribuie la asigurarea păcii întregii lumi, la apărarea dreptului sacru al vieții pe pămînt.

Drd. Gheorghe PETRARU

ANUL NOU LA CENTRUL EPARHIAL

Sărbătorile sînt binecuvîntate deschideri ale unora față de alții, de aceea ele sînt așteptate și trăite de toți cu aleasă bucurie. Dintre toate însă, cea mai frumoasă rămîne „cumpăna" dintre ani, Anul Nou, care — așezat în crugul marilor sărbători ale Nașterii și Botezului Domnului — își răsfrînge binecuvîntarea înnoirii aduse de întruparea și arătarea Fiului lui Dumnezeu pentru oameni și pentru lume, oglindită atît de simbolic de „cununa anului". Colindătorii sînt și urători, transformînd vatra noastră strămoșească — ai cărei fii, din generație în generație, de la „bădica Trăian", cum

spune „Plugușorul", au fost sfințitorii acestui pământ cu munca și cu jertfa lor — într-un Betleem românesc.

Pentru fiii Bisericii noastre dreptslăvitoare, datorită vechimii ei și bogăției de frumuseți spirituale, această sărbătoare este binecuvîntat prilej de revărsări ale bucuriei, întru „nădejdea la care ne-a chemat" (Efeseni 1, 18) pe noi Dumnezeu, nădejde care nu este alta decît nădejdea păcii, pentru că El „ne-a chemat spre pace" (I Corinteni 7, 15). În acest sens, „cununa anului" este în primul rînd cununa păcii, roada vieții celei noi și desăvîrșite prin strădania tuturor și a fiecăruia în parte.

Pentru aceste motive sărbătorirea Anului Nou — după cum spunea I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei în cuvîntul rostit cu prilejul tradiționalei întîlniri cu preoții și cîntăreții din municipiul Iași în ziua de 2 ianuarie a. c. — aduce un întreg noian de năzuințe, preocupări și gînduri de viitor, dar și o înviorare, o înnoire a tuturor năzuințelor de mai bine, sădindu-ne încrederea că toate nădejdile de bine se vor împlini.

Și în anul acesta, în urările celor cu plugușorul, cu semănatul și cu colinda sau în simțămintele exprimate cu prilejul tradiționalei întîlniri a Părintelui nostru duhovnicesc cu membrii Permanenței Consiliului eparhial, cu slujitorii Catedralei mitropolitane, cu salariații Centrului eparhial și ai Atelierului de lumînări și cu clerul și credincioși ieșeni, ca și în ceilalți ani, s-a dat glas adeziunii tuturor fiilor Bisericii noastre de pe aceste străvechi moșești plaiuri la susținerea tuturor inițiativelor Conducerii țării noastre de apărare a vieții și de statornicire a păcii pe pământ, de instaurare a unui climat de bunăînțelegere și colaborare între toate statele lumii.

Împărtășind aceeași conștiință dintotdeauna a Bisericii noastre Ortodoxe Române, de integrare în viața poporului — din sînul căruia a răsărit și ale cărui nobile năzuințe întotdeauna le-a slujit — nădăjduim ca și în noul an să sprijinim toate inițiativele poporului nostru pentru apărarea vieții și făurirea unui viitor mai fericit pentru toți oamenii din lume.

LA MĂNĂSTIREA CETĂȚUIA

Ca niște cetăți întărite în calea celor ce doreau să știrbească unitatea tuturor românilor, mănăstirile au contribuit la întărirea și menținerea unității de credință și de neam a fiilor acestor strămoșești plaiuri. Această conștiință i-a determinat pe înaintași să-i dea numele de Cetățuia vechii mănăstiri de pe una din cele șapte coline ale Iașului, al cărei rol în păstrarea unității fiilor acestor plaiuri ieșene a fost, de-a lungul veacurilor, destul de însemnat.

Ca un adevărat Sion al credinței strămoșești, ea adună și astăzi în jurul ei credincioși, care iau parte la slujbele săvîrșite de ostenitorii acestui străvechi locaș de închinare.

Duminică 15 ianuarie 1984, spre bucuria ostenitorilor și închinătorilor ctitoriei lui Duca-Vodă, I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist a săvîrșit Sfînta Liturghie în cadrul căreia a hirotonit ieromonah pe P. Cuv. Arhidiacon Mitrofan Băltuță, starețul mănăstirii. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, I. P. S. Sa, a hirotesit în protosinghel pe P. Cuv. Ierom. Mitrofan Băltuță după care a ținut un părintesc cuvînt de învățătură: *„Niciodată nu trăim mai vie nădejdea credinței* — a spus I. P. S. Sa — *nădejdea că viața și pacea vor fi încununate de binecuvîntarea lui Dumnezeu ca la începutul unui an. Această nădejde sădește în noi un fel de emoție care ne face mai sensibili la chemările celor din jurul nostru, mai plini de solicitudine și responsabilitate. Nădejdea trăită la început de an este, am putea spune, o adevărată chemare spre înnoirea vieții noastre, spre desăvîrșire în Hristos. Această nădejde afirmă și mai mult legătura cu brazda străbună — temeiul existenței noastre ca români și creștini, adevărata hrană sufletească de care vorbește Mîntuitorul (Luca 4, 4). Această hrană sufletească este pentru noi cei ce păstrăm unitatea de neam, de grai și de simțire, de credință și închinare deosebit de bogată, îndestulîndu-ne pe fiecare din prisos. Cine are o ase-*

menea hrană înțelege de ce bucuria noastră este deplină (Ioan 15, 11) numai atunci cînd sîntem în comuniune cu Mîntuitorul și cu semenii noștri, precum și cu înaintașii noștri, moșii și strămoșii cărora le urmăm în păstrarea aceleiași credințe dreptslăvitoare".

În continuare, I. P. S. Părinte Mitropolit s-a referit la pericopa evanghelică (Luca 17, 12-19), subliniind importanța comuniunii de credință în afirmarea dialogului omului cu Dumnezeu și cu semenii săi, a deschiderii omului față de lume și a dobîndirii sfințeniei și desăvîrșirii, făcînd părtașă firea umană vieții celei dumnezeiești (II Petru 1, 4).

În încheiere, I. P. S. Sa a îndemnat pe toți cei prezenți să păstreze unitatea de credință și de neam, fiecare aducîndu-și partea sa de contribuție, prin lucrarea de zi cu zi, la înflorirea scumpei noastre Patrii și la afirmarea vitalității și dinamismului credinței noastre strămoșești, spre binele comun al tuturor fiilor acestor părintești plaiuri.

Diac. V. NECHITA

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA FEBRUARIE 1984

Pentru conferințele preoțești din luna februarie a. c., Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a stabilit o temă adecvată cu marea și semnificativa comemorare de la 24 ianuarie, pe care întreaga națiune a sărbătorit-o cu o inimă și cu un gînd într-un entuziasm general : „125 de ani de la formarea statului național român modern prin unirea Moldovei cu Muntenia".

În Arhiepiscopia Iașilor lucrările s-au desfășurat la sediile protopopiatelor după cum urmează : 7 februarie la protopopiatul Iași și Cîmpulung, 9 februarie la protopopiatele Fălticeni și Hîrlău, 11 februarie la protopopiatele Pașcani și Rădăuți, 22 februarie la protopopiatul Piatra Neamț, 23 februarie la protopopiatele Botoșani și Tg. Neamț și 24 februarie la protopopiatele Suceava și Dorohoi.

Lucrările conferințelor au fost prezidate la protopopiatul Iași de către I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și de următorii delegați : P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul la protopopiatele Suceava, Rădăuți, Cîmpulung și Fălticeni, P. C. vicar administrativ Constantin Sîrbu la protopopiatul Pașcani, P. C. Pr. Dimitrie Isopescu, consilier administrativ, la protopopiatele Botoșani și Dorohoi, P. C. Pr. Toma Rîpă, consilier administrativ, la protopopiatul Hîrlău și P. C. Pr. Aristide Lefter, inspector bisericesc, la protopopiatele Piatra Neamț și Tg. Neamț.

În deschiderea lucrărilor, delegații chiriarhali, împărtășind arhierești binecuvîntări din partea I. P. S. Mitropolit Teoctist, au reliefat sintetic marile evenimente din istoria poporului român care vor fi comemorate în acest an, cea mai semnificativă fiind împlinirea a 40 de ani de la epocalul 23 August 1944, zi a eliberării și a deplinei noastre libertăți.

Au urmat referatele, de o mare bogăție documentară și de idei, susținute de P.P. C.C. preoți : Coșofreț-Zmeu Mircea-Mînzătești (Iași), Popa Viorel, Talpa-Bîrgăoani (Piatra Neamț), Guja Veniamin-Icușeni (Botoșani), Theodor Damian-„Adormirea Maicii Domnului" Dorohoi (Dorohoi), Patrolea Constantin-Ciumulești (Fălticeni), Cojocaru Nicolae-Bilca (Rădăuți), Crăciun Petru-Crucea (Cîmpulung), Sevastre Viorel-Chiscăreni (Hîrlău), Boteanu Teofil-„Sfinții Voievozi" Iței (Suceava), Astanei Gheorghe-Galu (Tg. Neamț) și Alexa Dumitru-Tătărași (Pașcani).

În referatele prezentate, precum și în discuțiile care au avut loc s-a adus un pios omagiu înaintașilor care, prin viața și activitatea lor, au împlinit visul de aur al românilor dintotdeauna, de a fi una între ei, liberi și independenți, problemă centrală a istoriei noastre naționale. Unirea a fost un crez de care au fost însuflețiți toți românii, de la conducătorul de țară și de oaste, la păstorul de suflete, prin scrierea, tipărirea și răspîndirea cărților de cult care reflectă și în care se oglindește unitatea noastră, de la cărturarul care prin pana sa aducea tuturor lumina și cunoștința trecutului pînă la ostașul și țăranul român care, prin activitatea lor, erau una cu întregul popor.

Toți vorbitorii au reliefat puternica angajare a reprezentanților Bise-

ricii în sprijinirea realizării unirii prin alegerea unui singur domnitor pentru cele două Principate, dînd astfel dovadă despre rolul important al Bisericii în promovarea unității neamului românesc, despre atașamentul ei față de cauza dreaptă a poporului român.

Mărețul eveniment de la 1859 a fost privit și analizat în contextul general al istoriei noastre moderne și contemporane, fiind ca o deschidere de drum, ca un început pentru împlinirile ulterioare și de o semnificație mereu crescîndă din viața poporului nostru, cucerirea independenței de stat la 1877-1878, desăvîrșirea statului român unitar prin unirea Transilvaniei cu România, la 1918, culminînd cu 23 August 1944, cu începutul unei vieți noi și libere pentru toți românii. S-a evidențiat în referate și în discuții rolul jucat de masele largi populare în actul de la 24 ianuarie 1859, unirea fiind încununarea dorinței lor vii de a fi cu toți una, căci „unirea națiunea a făcut-o".

Toți cei care au participat la discuții, în numele întregii preoțimi au arătat că și noi cei de astăzi trebuie să fim la înălțimea înaintașilor, fiind oameni ai epocii noastre, profund ancorați în realitățile vieții de azi, așa cum au fost și toți cei care ne-au lăsat moștenire „creșterea limbii românești și-a patriei cinstire", insuflînd credincioșilor cele mai înalte sentimente creștinești și cetățenești, sprijinind acțiunile conducerii de stat pentru păstrarea și apărarea unității, a independenței și suveranității naționale, a păcii și a vieții în întreaga lume.

În partea a doua a lucrărilor conferinței, au fost prezentate rapoarte de activitate, analizîndu-se aspectele legate de buna desfășurare a activității pastoral-misionare și administrative din parohii și dîndu-se îndrumări pentru îmbunătățirea permanentă a acestei activități de care depind unitatea credinței în Biserica noastră strămoșească și prosperitatea vieții tuturor credincioșilor.

Drd. Gh. PETRARU

SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI MISIONARE

În zilele de 6 și 7 ianuarie, P.S. Pimen, Episcop-vicar, a oficiat Sfînta Liturghie la Mănăstirea „Sfîntul Ioan cel Nou" de la Suceava. În cuvîntul de învățătură rostit cu acest prilej, P.S. Sa a subliniat și reliefat importanța Botezului Domnului pentru viața noastră, îndemnînd pe credincioșii prezenți la această sărbătorire să păstreze „unitatea Duhului întru legătura păcii", slujind adevărul și viața și lucrînd pentru prosperitatea și înflorirea Patriei, pentru ca ființa umană să se manifeste plenar în iubirea față de Dumnezeu și de aproapele.

Duminică 8 ianuarie, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie la parohia Vicovul de Jos, protopopiatul Rădăuți. P.S. Sa a tinut un cuvînt de învățătură în care a arătat adevărul despre lucrarea Sfîntului Duh în Biserica cea dreptslăvitoare pentru ca adevărații creștini să contribuie la o și mai mare unitate de viață și slujire în comuniunea Bisericii.

La 25 ianuarie, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, cu un sobor de preoți, a oficiat Sfînta Liturghie la parohia Rediu-Iași. În cuvîntul rostit cu această ocazie, P.S. Sa a evidențiat importanța păstrării dreptei credințe și a participării tuturor credincioșilor la comuniunea Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, dreptcredincioșii creștini afirmîndu-se astfel și ca buni slujitori ai susținutelor eforturi pentru continua înfrumusețare a Patriei și a vieții ei.

Duminică 29 ianuarie, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie în parohia Costișa-Suceava. În cuvîntul rostit cu acest prilej sărbătoresc, P.S. Sa a îndemnat la păstrarea dreptei credințe, tezaurul inestimabil al vieții noastre duhovnicești și al mîntuirii pe care l-am moștenit din moși-strămoși și pe care nealterat trebuie să-l transmitem fiilor noștri pentru unitatea nezdruncinată a Bisericii și a neamului nostru românesc.

Luni 30 ianuarie, — Sfinții Trei Ierarhi, Vasile, Grigore și Ioan, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie cu un sobor de preoți, într-un cadru sărbătoresc și înălțător, la biserica „Sfinții Trei Ierarhi" Botoșani, rostind cu acest prilej un cuvînt de învățătură și îndemnînd pe credincioși să aibă ca modele în desăvîrșirea lor spirituală și în viața lor obștească pe acești trei mari sfinți ai „veacului de aur" al Bisericii creștine, deplin angajați în problemele complexe ale timpului lor. *(Drd. Gh. PETRARU).*

Sîmbătă 4 februarie a. c., P.S. Episcop Pimen Suceveanul a săvîrșit slujba Vecerniei și a rostit un cuvînt de învățătură în biserica „Sfîntul Nicolae"-Săveni.

Apoi, a doua zi, *Duminică 5 februarie a. c.,* Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie în biserica „Sfîntul Gheorghe" din parohia Rediu, protopopiatul Dorohoi.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, Prea Sfințitul a rostit un însuflețit cuvînt de învățătură, în care s-a referit mai întîi la pericopa evangheliei zilei (Matei 15, 21-28), subliniind credința femeii cananeence pe care Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos o evidențiază, zicînd : „O, femeie, mare este credința ta" (v. 28) și o răsplătește vindecînd pe fiica ei.

În continuare, Prea Sfințitul Pimen Suceveanul a vorbit despre cinstirea sfintelor icoane, care, potrivit Sfintei Scripturi, nu sînt chipuri cioplite sau idoli, ci înfățișări ale unor sfinți bineplăcuți lui Dumnezeu, căci între doi serafimi, în templul lui Solomon, S-a arătat Dumnezeu. De aceea, noi cinstim sfintele icoane, ca înfățișări ale lui Dumnezeu și prin ele gîndul nostru se duce la Însuși Dumnezeu.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a transmis tuturor credincioșilor arhierești binecuvîntări și a oferit preotului paroh C. Straton un rînd de veșminte preoțești din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, ca o apreciere pentru activitatea susținută pe care o desfășoară în parohia Rediu, din protopopiatul Dorohoi.

Pentru credincioșii din această parohie, slujba arhierească din ziua de 5 februarie a. c., va rămîne mereu vie, ziditoare de suflet și întărire în credința noastră strămoșească.

Sîmbătă 24 martie, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie în biserica Mănăstirii Sfîntul Ioan cel Nou din orașul Suceava.

În cadrul Sfintei Liturghii, Prea Sfinția Sa a hirotonit în treapta diaconiei pe tînărul seminarist Petru Macovei. În aceeași zi, ajungînd la Mănăstirea Vatra Moldoviței, Prea Sfinția Sa a săvîrșit slujba Privegherii — Vecernia, Litia și Utrenia.

A doua zi, 25 martie, de sărbătoarea Bunei Vestiri, Prea Sfințitul Episcop-vicar a săvîrșit, după tradiția mănăstirească, înconjurat de un sobor de slujitori, Sfînta Liturghie, precum și sfințirea apei și Sfîntul Maslu. În timpul Sfintei Liturghii, Prea Sfinția Sa a hirotonit preot pe seama parohiei Ștefănești din protopopiatul Botoșani pe diaconul Petru Macovei și în diacon pe tînărul seminarist Ioan Grațian Cenușă, fiul satului Moldovița.

După otpust, luînd cuvîntul, Prea Sfinția Sa a arătat întreita însemnătate a zilei: Buna Vestire-hramul mănăstirii, duminica Sfintei Cruci și înjumătățirea sfîntului și marelui Post. Referindu-se la icoana Bunei Vestiri, Prea Sfinția Sa a făcut un amplu elogiu celor două virtuți creștinești : smerenia și ascultarea, pe care le sugerează icoana Bunei Vestiri celor ce o privesc cu credință și dragoste, îndemnînd pe copii să asculte de părinții și de dascălii lor, și pe credincioși să asculte de Dumnezeu, ca niște fii vrednici de strămoșii noștri.

În continuare, P.S. Sa s-a referit la cele două hirotonii pe care le-a săvîrșit și la răspunderea pe care o au în fața lui Dumnezeu cei ce s-au învrednicit de darul preoției, îndemnînd pe credincioși cu cuvintele Sfintei Scripturi : „Ascultați pe preoții voștri" (I Petru 5, 5).

Prea Sfinția Sa, mulțumind lui Dumnezeu pentru ziua de hram, frumoasă și însorită, a transmis din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist arhierești binecuvîntări. *(Arhidiac. T. MELEȘCAN).*

ADUNAREA GENERALĂ A C. A. R. C. IAŞI

În ziua de 26 ianuarie 1984, Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului-Iași s-a întrunit în sala festivă de la Centrul eparhial. Au luat parte delegați din cele 11 protopopiate, Seminarul teologic și de la Centrul eparhial.

Ședința a fost onorată de prezența Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, însoțit de Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, de P. C. vicar administrativ C. Sîrbu, P.P. C.C. consilieri administrativi Toma Rîpă, C. Buzdugan, P. C. inspector bisericesc A. Lefter, P. C. Diac. M. Manolică, secretar eparhial și Dl. V. Vicol, șef contabil.

P. C. președinte Pr. Dimitrie Isopescu, luînd cuvîntul, și-a exprimat respectul și recunoștința față de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist pentru sprijinul și îndrumările date în activitatea de zi cu zi și grija ce o poartă față de Casa de Ajutor Reciproc a Clerului.

P.C. Preot președinte a salutat pe membrii Adunării cu urarea de „mulți ani", amintind că ședința Adunării are loc în aceste zile de ianuarie cînd toți fiii Patriei aduc prinos de recunoștință și cinstire aniversării a 125 de ani de la Unirea Principatelor și aniversării zilei de naștere a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, căruia îi urăm sănătate, viață îndelungată și noi împliniri pentru ridicarea pe noi culmi a poporului și Patriei noastre.

P. C. președinte, Pr. D. Isopescu, a făcut în continuare propuneri pentru constituirea biroului de lucru al Adunării, care a fost alcătuit din doi membri delegați : P. C. Protopop T. Moroșanu-Cîmpulung și P. C. Pr. Anania Roșca-Dorohoi, iar ca secretari: P. C. Protopop I. Ciornei-Rădăuți și Pr. Gh. I. Popovici-Iași.

Făcîndu-se apelul și constatîndu-se prezența legală a membrilor delegați la Adunare, s-a trecut la desfășurarea lucrărilor potrivit ordinei de zi .

Dl. Ioan Zamfirescu, secretarul Comitetului de conducere al C.A.R.C., a expus „Darea de seamă asupra gestiunii anului 1983" din care se desprinde o frumoasă activitate și cu rezultate bune. S-au acordat ajutoare de înmormîntare și de boală, precum și împrumuturi însemnate.

P. C. Pr. Anania Roșca, membru în Comisia de verificare, dă citire raportului comisiei asupra operațiunilor anului 1983, arătînd că s-au făcut cu respectarea dispozițiunilor legale.

Pe marginea dării de seamă și a raportului comisiei de verificare, au luat cuvîntul : P. C. Prot. Teodor Moroșanu-Cîmpulung, P. C. Prot. Mandache Ciubotar-Suceava. P. C. Pr. Mihai Gheorghiu-președintele Comisiei de verificare, P. C. Prot. T. Irimia Iași și P. C. Pr. prof. Vasile Irina de la Seminarul teologic, propunînd aprobarea gestiunii și apreciind modul cum și-a desfășurat activitatea C.A.R.C.

Adunarea Generală a aprobat Darea de seamă și gestiunea C.A.R.C., Bilanțul și Contul de execuție bugetară pe anul 1984.

În continuare, Adunarea generală aprobă schema de funcții și salarii pe anul 1984, indemnizația pentru ședințe și planul financiar pe anul 1984.

Dîndu-se citire listei ajutoarelor de înmormîntare, Adunarea generală păstrează un moment de reculegere pentru cei decedați.

La închiderea lucrărilor, P. C. președinte al Adunării, Pr. D. Isopescu, mulțumește membrilor pentru participare, rugînd pe I. P. S. Mitropolit să dea arhierească binecuvîntare.

Luînd cuvîntul, I. P. S. Mitropolit Teoctist a apreciat activitatea și realizările frumoase ale C.A.R.C. și strădania clerului din Arhiepiscopia Iașilor de a îndeplini cu cinste chemările lor pastorale în parohii, împărtășind, în încheiere, arhierești binecuvîntări celor prezenți.

I. ZAMFIRESCU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR PETRU CURCĂ

În dimineața zilei de 13 martie 1984, după o grea și neiertătoare suferință, s-a stins din viață, în locuința sa din comuna Mălini, județul Suceava, vrednicul slujitor al altarului Bisericii strămoșești, Preotul iconom stavrofor Petru Curcă.

Născut la 29 noiembrie 1914, în localitatea Neagra Șarului de lîngă Vatra Dornei, dintr-o familie de buni creștini, după ce a urmat cursurile școlii primare din localitatea Heci-Lespezi (Pașcani), dînd urmare unei chemări lăuntrice, s-a înscris la Seminarul teologic „Sfîntul Gheorghe" din Roman, pe care l-a absolvit în anul 1935, apoi a urmat Facultatea de teologie din Cernăuți, luîndu-și licența în anul 1939.

S-a căsătorit în anul 1940, cu Elena Vasiliu din Heci-Lespezi, iar în anul 1941 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Mălini, județul Suceava, pe care a păstorit-o fără întrerupere timp de peste patru decenii, pînă în noiembrie 1983, cînd a solicitat ieșirea la pensie.

Fire blîndă, prietenoasă, modest în manifestările vieții lui, săritor și ajutător la nevoie, adormitul în Domnul, Preotul Petru Curcă, a știut să se facă iubit și apreciat de toți cei care l-au cunoscut. Nota dominantă și structurală a vieții sale a fost acea sinceră bonomie, acel zîmbet dezarmant pentru toți, izvorît dintr-o inimă caldă de adevărat părinte. Ospitalier și sincer, avea inima și mîna binecuvîntate, ca ale samarineanului.

De numele și ostenelile lui pastorale este legată ctitorirea frumoasei și monumentalei biserici parohiale, spre cinstea enoriașilor din Mălini, care a fost sfințită la 25 iunie 1978, prin binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei. Cu acel prilej, i s-a acordat, prin hirotesie, rangul de iconom stavrofor ca o răsplată pentru meritele sale pastorale și administrativ-gospodărești.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită în ziua de 17 martie 1984, de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Vasile Hrestic din Fălticeni, care în cuvîntul său a scos în lumină chipul Preotului Petru Curcă de bun slujitor al Bisericii și al neamului, transmițînd, din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, compasiune și arhierească binecuvîntare familiei și enoriașilor pentru greaua pierdere suferită.

Despre viața, activitatea și personalitatea Preotului Petru Curcă au mai vorbit P. C. Pr. Teodor Bodnar-Gura Humorului, P. C. Pr. paroh Bîrsanu Vasile, P. C. Pr. Gheorghe Brădățanu-Pîraie, P. C. Pr. Mircea Diaconescu — fostul său coleg de școală — și, în numele enoriașilor, Dl. Vasile Scutăreanu, învățător pensionar.

După ocolirea tradițională a sfintei biserici, sicriul cu trupul neînsuflețit al Preotului Petru Curcă, purtat pe brațe de preoții slujitori, a fost depus în cripta familiei.

Prot. V. HRESTIC

PREOTUL SILVESTRU GROSU

În ziua de 1 februarie 1984 a trecut la cele veșnice Preotul Silvestru Grosu, în vîrstă de 77 ani.

Născut în orașul Gura Humorului din părinți muncitori harnici și buni creștini, Gheorghe și Veronica Grosu, împreună cu ceilalți 12 frați și surori, tînărul Silvestru s-a călit de mic copil cu greutățile vieții. Fiind inteligent și perseverent, după ce a absolvit școala primară și liceul din Gura Humorului, a urmat și terminat Facultatea de teologie din Cernăuți.

S-a căsătorit apoi cu profesoara Maria Bărbuşel din părţile Dorohoiului şi a activat timp de peste 20 de ani ca ghid la biserica Voroneţ — monument istoric, apoi a fost hirotonit preot, activînd pînă la pensionare, la parohia Păltinoasa unde a dus la bun sfîrşit lucrările de reparaţii interioare şi exterioare ale bisericii, precum şi împrejmuirea incintei şi a cimitirului cu gard de fier.

În anul 1982, s-a pensionat din motive de sănătate şi s-a mutat la locuinţa sa în oraşul Gura Humorului, unde şi-a dat obştescul sfîrşit.

În ziua de duminică, 5 februarie a.c., după sfînta slujbă, un sobor de preoţi, avînd ca protos pe P. C. Pr. Teodor Bodnar, parohul parohiei Gura Humorului, a oficiat slujba înmormîntării. Au luat cuvîntul P.P. C.C. preoţi : Teodor Bodnar, Nicolae Bîtîcă-Păltinoasa şi Nicolae Creţu, pensionar, care au scos în lumină viaţa şi activitatea regretatului Preot Silvestru Grosu.

Regretat de familie şi de cei ce l-au cunoscut, stimat şi iubit, de credincioşi, care l-au condus pe ultimul drum, corpul neînsufleţit al celui ce a fost Preotul Silvestru Grosu a fost coborît în mormînt.

Pr. Aurel TURTUREANU

PREOTUL VASILE PANŢIRU

În ziua de 7 februarie 1984 a trecut la cele veşnice Preotul Panţiru Vasile, parohul parohiei Oboroceni, din Protoieria Paşcani, în vîrstă de 77 de ani.

S-a născut în localitatea Doljeşti-Roman la data de 8 ianuarie 1907. După absolvirea şcolii primare, se înscrie la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iaşi, pe care-l absolvă în anul 1927. Întrucît posibilităţile materiale ale seminaristului Vasile Panţiru erau modeste, şi-a întrerupt studiile şi s-a căsătorit cu tînăra învăţătoare Neculau Profira din localitatea Cozmeşti, comuna Stolniceni-Prăjescu, Este hirotonit diacon la data de 19 noiembrie 1927 şi la 21 noiembrie preot pe seama parohiei Oboroceni, unde păstoreşte neîntrerupt timp de 57 de ani.

Şi-a iubit din inimă enoriaşii pe care i-a deservit fără preget. A fost un preot de o modestie rară, prin vorba cumpănită şi rostită la timp, prin ţinuta vestimentară aproape rustică, prin sobrietate şi măsură în toate.

A fost un bun soţ, un deosebit părinte, un om adevărat şi un preot distins şi iubit de enoriaşi. A avut cultul muncii, atît intelectuale cît şi celei practice într-un mod aparte. Timp de 57 de ani, acest preot, cu chip aspru, cu straie de şiac, şi-a purtat paşii prin hîrtoapele parohiei Oboroceni, de la sat la sat, de la biserică la biserică. Parohia pe care a păstorit-o, pînă la ultimele zile, are trei sate cu patru biserici, toate rînduite şi bine chivernisite de regretatul Părinte Vasile Panţiru.

Deşi în ziua prohodirii, sîmbătă 11 februarie, era un timp nefavorabil, cu multă zăpadă, viscol şi ger, Preotul Panţiru Vasile s-a bucurat de o asistenţă deosebită, şi de o prezenţă impresionantă din partea rudelor, prietenilor, colegilor şi recunoscătorilor săi enoriaşi.

Despre viaţa frumoasă şi activitatea bogată a bunului şi modestului Preot Vasile Panţiru, au rostit cuvîntări P. C. Prot. Mihai Mocanu, P. C. Pr. Pantelimon Lupu, Prof. Muraru Ioan şi ucenicul iubit al Părintelui Vasile, studentul teolog Matcovici Vasile, fiul cîntăreţului bisericesc de la acea parohie.

În asistenţa familiei îndoliate, a rudelor, prietenilor, colegilor, în suspinele enoriaşilor, în dangătul clopotelor, trupul neînsufleţit a fost coborît în cripta familiei din curtea bisericii din Oboroceni-Vale.

Prot. M. MOCANU

PREOTUL DUMITRU ENACHE

La 19 februarie a. c. s-a stins din viaţă Preotul Dumitru Enache, după o grea suferinţă, în vîrstă de 73 de ani.

S-a născut în anul 1911 în comuna Broscăuţi, lîngă Dorohoi, sat în care a

urmat și cursurile școlii primare, apoi se înscrie la Seminarul teologic din Dorohoi, după care a urmat cursurile Facultății de teologie din Cernăuți. S-a căsătorit și a fost hirotonit preot pe seama unei parohii din Oltenia.

Ieșit la pensie se reîncadrează pe seama unei parohii în Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, de unde vine în orașul Dorohoi, stabilindu-se aici. Cu aprobarea Sfintei Mitropolii, a fost îmbisericit la parohia „Adormirea Maicii Domnului" Gr. Ghica, catedrala orașului Dorohoi, unde a activat între anii 1979 și 1983.

A fost un slujitor de mare sensibilitate sufletească, cu o conștiinciozitate și corectitudine exemplare, iubitor al muzicii psaltice, recunoscut predicator, apreciat și căutat duhovnic, bun păstor și om de o rară modestie. Acesta este profilul moral al celui ce a lăsat în sufletul enoriașilor pe care i-a păstorit o adîncă durere, amintire de neuitat și un bun nume de vrednică pomenire.

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 22 februarie 1984 în cimitirul orașului Dorohoi. A fost condus pe ultimul drum de către un sobor de preoți, de cîntăreți și de corul catedralei acelui oraș.

Prot. Th. DAMIAN

MONAHUL VALERIE ȘANDRU

La 29 februarie 1984, după ce s-a spovedit și împărtășit, în liniște sufletească, a închis ochii, trecînd către Domnul monahul Valerie Șandru.

S-a născut la 26 decembrie 1898 în comuna Mălini, jud. Suceava. A satisfăcut serviciul militar și apoi, din anul 1935, a venit în Mănăstirea Rîșca, unde, după un timp de ucenicie, a fost tuns în monahism cu numele de Valerie.

În Mănăstirea Rîșca, monahul Valerie a împlinit multe ascultări, pe toate făcîndu-le cu toată dragostea. Cu ochii ațintiți la picturile cu care biserica acelei mănăstiri este împodobită, monahul Valerie se silea să-și facă datoria creștinească spre a se învrednici de cununa cea nevestejită. Aduna în inima sa cuvintele cele folositoare de suflet și se înaripa către smerenie, rugăciune și ascultare de la cei care au fost trăitori în această istorică mănăstire.

Monahul Valerie Șandru a viețuit numai în Mănăstirea Rîșca timp de 49 de ani. Era un bătrîn sfătos și cu bunăviețuire, iubit și respectat de viețuitorii mănăstirii.

Slujba înmormîntării, după rînduiala călugărească, a fost săvîrșită în ziua de 3 martie a. c. de către un sobor de slujitori: P.P. C.Cuv. ieromonahii Macarie Iftimie și Arsenie Dodu; P.P. C.C. preoți Gheorghe Vrăjitoru și Dumitru Erhan, sub protia P. Cuv. Protos. Teofil Popa, starețul Mănăstirii Rîșca.

La această tristă ceremonie a asistat și Prea Sfințitul Epifanie, Episcopul Buzăului, nepot al răposatului monah Valerie Șandru.

În sunetul toacei și al clopotelor, monahul Valerie Șandru a fost înmormîntat în cimitirul mănăstirii. Viețuitorii mănăstirii și binecredincioșii creștini care au fost de față s-au rugat pentru primirea sufletului monahului Valerie în locașurile cerești.

Diac. I. IVAN

PREOTUL EUGEN PETRESCU

În seara zilei de 6 martie 1984, pe neașteptate, a trecut la cele veșnice Preotul Eugen Petrescu de la parohia „Sfîntul Pantelimon"-Iași.

El s-a născut în anul 1914 în comuna Dracșani, județul Botoșani, dintr-o familie de buni creștini. Școala primară a urmat-o în satul natal, apoi și-a continuat studiile la Seminarul Veniamin Costachi din Iași. Dornic de desăvîrșire, a urmat apoi Facultatea de teologie din Iași și Chișinău. În tot timpul studiilor se distinge ca un exemplu pentru toți colegii săi prin conduita frumoasă, prin ordinea și curățenia ce domneau în jurul său. Harnic și muncitor, a folosit

orice clipă spre a-şi acumula cunoştinţele necesare pentru marea misiune a preoţiei.

În anul 1940 s-a căsătorit cu Eugenia Frunză, apoi a fost hirotonit, la 15 februarie 1942, păstorind în mai multe parohii: Ulmi-Lăpuşna, Bistreţ-Dolj, spiritual la Seminarul teologic din Rîmnicu Vîlcea, apoi paroh la Miroslava-Iaşi, iar din anul 1945, a slujit la biserica Sfîntul Pantelimon din municipiul Iaşi.

Slujba pogribaniei preoţilor de mir a fost săvîrşită în biserica parohială Sfîntul Pantelimon din oraşul Iaşi, de către un sobor de preoţi, în frunte cu Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, care, în necrologul rostit, a scos în evidenţă firea blîndă a celui decedat precum şi munca sa neobosită pînă în ultima clipă la biserica Bărboi din Iaşi.

Au mai scos în lumină viaţa şi activitatea regretatului Preot Eugen Petrescu P. C. Protopop Teodor Irimia şi P. C. Pr. Vasile Azoiţei de la parohia Doroşcani-Iaşi.

Purtat de preoţii slujitori pe umeri, s-a făcut înconjurul bisericii parohiale şi apoi, în sunetele duioase ale clopotelor bisericii, sicriul cu trupul neînsufleţit al Preotului Eugen Petrescu a fost dus şi înhumat în cavoul familiei din cimitirul „Eternitatea" din Iaşi, regretat de familia îndoliată, de colegii preoţi şi de enoriaşii pe care i-a slujit cu dăruire totală.

Pr. Anton FRUNZĂ

B.— Episcopia Romanului şi Huşilor

CONFERINŢELE PREOŢEŞTI DIN LUNA FEBRUARIE 1984

Potrivit dispoziţiilor Cancelariei Sfîntului Sinod, pentru luna februarie a. c. s-a pregătit tema: „125 de ani de la formarea Statului naţional român modern, prin unirea Moldovei cu Muntenia".

Şedinţele conferinţei au fost programate la protopopiatele: Bîrlad şi Tg. Ocna la 29 februarie; la protopopiatele Roman, Bacău şi Vaslui la 1 martie; la protopopiatele Huşi şi Moineşti la 2 martie.

Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a condus lucrările acestor conferinţe la protopopiatele Bacău şi Tg. Ocna, iar la celelalte protopopiate delegaţi ai P. S. Sale. La protopopiatele Bîrlad, Vaslui şi Huşi P. C. Pr. Ioan Mareş, vicar administrativ; la protopopiatul Roman, P. C. Pr. Costică Cazan, consilier economic, iar la protopopiatul Moineşti P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial.

După oficierea Te-Deum-ului, la fiecare protopopiat delegaţii P. S. Episcop Eftimie au trecut în revistă evenimentele interne şi externe care au avut loc în viaţa Patriei şi a Bisericii în ultima vreme. În continuare s-au expus lucrările cu tema menţionată de către următorii P.P. CC. preoţi: Ioan Răduc de la parohia Cordun, la Roman; Constantin Ciobanu de la parohia Schineni, la Bacău; Grigore Popa de la parohia Tazlău, la Moineşti; Constantin Simon de la parohia Bogdăneşti, la Tg. Ocna; Vasile Pîrcălabu de la parohia Costeşti, la Vaslui; Ioan Dănăilă de la parohia Horga, la Bîrlad; Ioan Voloacă de la parohia Gugeşti, la Huşi.

Pe marginea referatelor prezentate, au luat cuvîntul mai mulţi participanţi care au adus completări şi îmbunătăţiri, îmbogăţite de P. S. Episcop Eftimie şi delegaţii P. S. Sale.

În partea a doua a conferinţelor, s-au purtat discuţii asupra activităţii pastoral-misionare şi administrativ-gospodăreşti din parohii, dîndu-se indicaţiile necesare unei bune desfăşurări a vieţii bisericeşti în eparhie.

Pr. I. MAREŞ

SESIUNEA ANUALĂ A ADUNĂRII GENERALE A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI ȘI ANGAJAȚILOR BISERICEȘTI

Joi, 23 februarie 1984, la Centrul eparhial a avut loc sesiunea anuală a Adunării generale a membrilor Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și a angajaților din Episcopia Romanului și Hușilor.

Ședința a fost deschisă de P. C. Pr. Constantin Chiriac, președinte, care a salutat pe delegatul Prea Sfințitului Episcop Eftimie, P. C. Pr. Costică V. Cazan-consilier economic, cît și pe cei de față. La rîndul său, delegatul eparhial a transmis arhierești binecuvîntări din partea Prea Sfințitului Episcop Eftimie, cît și dorința Prea Sfinției Sale ca întreaga gestiune a C. A. R.-ului, ca formă și fond, să fie și în anul 1984 întocmită cu respectarea disciplinei financiare, după care s-a trecut la ordinea de zi. Făcîndu-se apelul și constatîndu-se numărul legal de membri prezenți, s-a constituit și biroul adunării. Apoi, P. C. Preot președinte, Constantin Chiriac în cuvîntul său s-a referit, printre altele, la menirea pe care o are Casa de Ajutor Reciproc a angajaților bisericești, la activitatea desfășurată în anul 1983, prezentînd Proiectul de plan financiar pe anul 1984. Apoi a dat citire Dării de seamă asupra lucrărilor din anul 1983, precum și a cuantumului de execuție bugetară și a bilanțului C. A. R. încheiate la 21 decembrie 1983.

P. C. Preot Nicolae Vascan a prezentat apoi raportul Comisiei de verificare cuprinzînd constatările făcute la revizia din anul 1983, arătînd că întreaga gestiune — sub toate aspectele — se prezintă mulțumitor, insistînd ca și în anul 1984 spiritul gospodăresc să nu fie mai prejos, ci la fel de judicios în respectarea disciplinei financiare, iar celor cu debite restante să li se facă comunicări asupra obligațiilor pe care le au.

La discuții au luat cuvîntul următorii PP. CC. Preoți: Costică Cazan, consilier economic, Arhire Basceauș-Vaslui, Ioan Juncu-Vaslui, Nicolae Vascan-Bacău, Nicolae Busuioc-Tg. Ocna și Gheorghe Mihăilescu-Roman. Vorbitorii s-au referit la diferite aspecte ale activității pe anul 1983 și au făcut unele propuneri.

Supunîndu-se la vot, Adunarea generală a aprobat Darea de seamă a C. A. R.-ului pe anul 1983 și Proiectul de plan financiar pe anul 1984. Apoi, P. C. președinte Constantin Chiriac a exprimat respectuos supunere și recunoștință fiască față de P. S. Episcop Eftimie care a sprijinit totdeauna problemele C. A. R.-ului dînd îndrumări prețioase.

În încheiere, P. C. Preot Costică V. Cazan, consilier economic, apreciază felul judicios în care s-au desfășurat lucrările Adunării generale a C. A. R.-ului, urînd succes, cu roade bogate, în activitatea viitoare.

Pr. C. CATANĂ

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL PETRU PAIU

După o scurtă suferință, în după-amiaza zilei de 12 ianuarie 1984, s-a stins din viață Preotul Petru Paiu.

Născut dintr-o familie de țărani plugari din comuna Cîrlomănești, județul Galați, la data de 8 aprilie 1907, urmează cursurile școlii primare în satul natal, apoi studiile secundare la Seminariile din Galați și Huși, iar după absolvirea

Seminarului și a Facultății de teologie este hirotonit preot pe seama parohiei Ipatele din județul Vaslui, apoi transferat în satul natal Cîrlomănești, unde păstorește pînă în anul 1947, cînd, pentru merite deosebite, este transferat în orașul Bîrlad, mai întîi la parohia „Sfinții Voievozi", pînă în anul 1953. Din anul 1953 slujește la parohia „Sfinții Constantin și Elena", pînă în anul 1957, cînd revine la parohia „Sfinții Voievozi", și aici slujește la Sfîntul Altar pînă la ieșirea la pensie, iunie 1983.

A fost înzestrat cu alese calități muzicale, bun slujitor și bun gospodar, iubit nu numai de enoriașii parohiei ci și de toți credincioșii din orașul Bîrlad.

Corpul neînsuflețit a fost depus în biserica „Sfinții Voievozi" din Bîrlad, unde, timp de 32 de ani, a slujit ca paroh.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți sub protia P. C. Prot. Vasile Grigore, care a vorbit arătînd calitățile deosebite cu care a fost înzestrat ca slujitor și bun păstor de suflete, totodată transmițînd condoleanțe familiei îndoliate din partea Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, apoi P. C. Preot paroh Mihai Căpriță și P. C. Pr. Gheorghe Sandu — ca unii ce-l cunoșteau mai îndeaproape.

Marți 17 ianuarie 1984, corpul neînsuflețit, purtat de preoții slujitori, a fost coborît în cavoul familiei din cimitirul Eternitatea din Bîrlad.

Prot. V. GRIGORE

PREOTUL DUMITRU LAPTEȘ

La 8 februarie 1984 s-a stins din viață, în locuința sa din orașul Vaslui, Preotul pensionar Dumitru Lapteș, fost paroh al parohiei „Sfîntul Nicolae" din orașul Vaslui.

S-a născut la 3 noiembrie 1902 în satul Berească, comuna Dănești, județul Vaslui, din părinții, preot Mihai Lapteș și presvitera Marița.

Școala primară a făcut-o în satul natal, apoi Seminarul la Galați și Huși, fiind licențiat în teologie de la Facultatea din Chișinău.

În anul 1924 s-a căsătorit cu tînăra Lucia Elisabeta Munteanu din orașul Brăila. A fost hirotonit preot pe seama parohiei Ferești din județul Vaslui, unde a păstorit timp de 12 ani, iar în anul 1936 a fost transferat în orașul Vaslui pe seama nou-înființatei parohii „Sfîntul Nicolae", fără a avea biserică. În această situație, Preotul Dumitru Lapteș a acționat energic și, în anul 1937, prin contribuția credincioșilor și cu ajutorul Episcopiei de Huși, a construit monumentala biserică cu hramul „Sfîntul Nicolae".

Din preocupările sale ca bun slujitor se poate evoca, în primul rînd, pasiunea sa pentru muzica bisericească și vocală, în felul acesta dînd slujbelor bisericești un caracter solemn și impunător.

A fost și un bun părinte duhovnicesc atașat total de credincioșii pe care i-a păstorit. În 1982, la o vîrstă patriarhală, din motive binecuvîntate, s-a retras la pensie, dar cu conștiința împăcată, putînd spune împreună cu Apostolul: „Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîșit, credința am păzit" (II Timotei 4, 7).

Slujba înmormîntării a fost oficiată duminică 12 februarie 1984 de un sobor de preoți, prieteni și colegi, participînd și un mare număr de credincioși. Despre vrednicia regretatului Preot Dumitru Lapteș au vorbit P.P. C.C. Preoți: Gheorghe Păun, în calitate de paroh, Ion Duca, Costică Irimia și Costică Burduja.

În sunetul clopotelor, sub privirile înlăcrimate ale familiei și credincioșilor, trupul neînsuflețit al Preotului Dumitru Lapteș este scos din biserică și condus spre cimitirul orașului Vaslui unde a fost înhumat.

Pr. Gh. PĂUN

PREOTUL ICONOM STRAVROFOR VASILE PASCALINI

În ziua de 17 februarie 1984 a trecut la cele veșnice Preotul pensionar Vasile Pascalini din comuna Dărmănești, protopopiatul Moinești, județul Bacău.

Născut la data de 28 iunie 1906 în comuna Dărmănești, fiul lui Nicolae și Maria — agricultori, urmează școala primară în satul natal, apoi, timp de 8 ani, Seminarul „Sfîntul Gheorghe" din orașul Roman. După terminarea Seminarului, se căsătorește cu tînăra Elena Ghica și este hirotonit preot în anul 1930, activînd din octombrie 1930 pînă în anul 1943 la parohia Răcăciuni-Bacău, filia Gîșteni, după care se transferă la parohia Brătești-Tg. Ocna, iar la 1 iulie 1953 trece la parohia Boiștea-Dărmănești, pînă în anul 1978 cînd se pensionează. Prin grija, osteneala și strădania sa și a enoriașilor a construit din nou biserica din Boiștea și a împodobit-o cu o pictură interioară, pentru care i s-a acordat rangul de iconom stavrofor.

Înmormîntarea a avut loc la 21 februarie 1984, în cimitirul din curtea bisericii parohiale din satul natal Dărmănești, de către un sobor de preoți sub protia P. C. Protopop Ioan Andrioaie-Moinești, ca delegat al Prea Sfințitului Eftimie, Episcop al Romanului și Hușilor.

Despre viața și activitatea regretatului preot, precum și despre responsabilitatea misiunii preoțești, au vorbit P. C. Protopop Ioan Andrioaie și P. C. Pr. Vasile Cojoc, parohul parohiei Plopu din comuna Dărmănești.

Regretat de familie și plîns de enoriași, în sunetul clopotelor, a fost așezat în mormînt după rînduielile înmormîntării preoților.

Prot. I. ANDRIOAIE

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Iassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXe No. 1 — 3 janvier — mars 1984

SOMMAIRE

Nouvels échelons de l'épanouissement de la Patrie (*Drd. Gh. Petraru*) 3

L'UNION — C'EST LE PEUPLE QUI L'A ACCOMPLIE!

125 années depuis la réalisation de l'Etat roumain moderne par l'Union de la Moldavie et de la Valachie (*Drd. Gh. Petraru*) 9

P. Scarlat PORCESCU, Contributions du clergé de notre Église ancestrale à l'accomplissement de l'Union des roumains 12

Prof. dr. Aurel JIVI, L'Union des Principautés Roumaines reflétée dans la publication „Telegraful român“ . . 38

PROBLÈMES DU MONDE CONTEMPORAIN

P. Iustin GASPAR, Le désarmement — impératif du monde contemporain 45

Drd. Gh. PETRARU, L'amour de la Patrie — commandement évangélique 49

ÉTUDES

† *PIMEN SUCEVEANUL, Évêque-vicaire*, La parole et l'icône . 54

P. drd. Nicolae DRAGOMIR, Liturgies de l'Eglise Copte (en rituel alexandrin), par rapport â celles de l'Eglise Orthodoxe 65

P. assist. dr. N. V. DURĂ, Témoignages de la tradition orthodoxe, biblique et patristique, sur la prière 81

DANS LE DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite*,
„Faites-Moi la joie entière...“ 104
„Suivez-Moi...“ 106
La reconnaissance, moyen de rédemption . . . 111
Couronnons avec nos vertus le Nouvel An dans lequel nous sommes entrés 116

HOMÉLIES

P. V. VAIDA, Au XV-e dimanche après la Pentecôte . . 121

P. Şt. SLEVOACĂ, Au XVI-e dimanche après la Pentecôte . 123

P. T. BODNAR, Au XVII-e dimanche après la Pentecôte . . 125

P. D. ISOPESCU, À la fête du Saint martyr Haralambie . . 128

P. Sc. PORCESCU, Catéchèse au Sacrement du Baptême (II) . 130

LA JUSTE DOCTRINE DE L'EGLISE

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire*, La Présentation de Jèsus dans l'icônographie des églises du nord de la Moldavie . 134

P. Mircea ŞFICHI, Le Sacrement de la Confession, moyen pour garder et soutenir l'unité spirituelle des croyants . . 141

VIES DE SAINTS

P. Gh. POPOVICI, Saint Daniil Sihastrul († 1496) . . . 143

UN REMARQUABLE SERVITEUR DE L'OECUMÉNISME

Prof. N. CHIŢESCU, Un livre sur Karl Barth . . . 149

COMMÉMORATIONS

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,*
La commémoration du Patriarche Justinian Marina . 164

NOTES 168

De la vie et de l'activité culturel-spirituelle des paroisses orthodoxes roumaines á l'étranger (*Diacre V. Nechita*); Zotu Tigara († 1599) et ses liens avec la Moldavie (*P. dr. I. Dură*); L'Archimandrite Demostene Tebeică (*Diacre I. Ivan* et *Petroniu Bulbucanu*).

COMPTES RENDUS 8

Vasile Drăguț, **L'Art roumain** (Vol. I), **préhistoire, antiquité, moyen âge, renaissance, baroque** et *Vasile Florea* **L'Art roumain** (Vol. II), **moderne et contemporain**, préface pour les deux volumes par le Prof. *V. Drăguț*, une bibliographie sélective, index de noms, d'endroits géographiques, de monuments historiques et d'art, Éditions Meridiane, Bucarest, 1982, 520 + 444 p. avec illustrations color et blanc-noir ; **La peinture murale de Moldavie, les siècles XV-e—XVI-e;** Texte par Vasile Drăguț, **Antologie d'images** par Petre Lupan, Editions Meridiane, Bucarest, 1982, 60 p. + 235 p. illustrations († *Pimen Suceveanul, Evêque-vicaire*); *I. D. Ștefănescu*, **L'Art féodal dans les Pays Roumains** et **L'Art ancien du Banat**; *Ioan Stratan* et *Vasile Muntean*, **Monuments historiques ecclésiastiques de Lugoj**; *Vasile Vărădean*, **Monuments ecclésiastiques et culturels du pays d'Oravița** — volumes édités par la Métropolie de Banat, Timișoara 1981; **Monuments historiques et d'art religieux de l'Archevêché de Vad de Feleac et de Cluj**, Cluj-Napoca, 1982, (*P. Scarlat Porcescu*); *Ion Barnea* et *Octavian Iliescu*, **Constantin le Grand**, Bucarest, 1982, 212 p. (*P. Anton Frunză*); *Onisifor Ghibu*, **Sur les barricades de la vie. Mes années d'étude**, Edition surveillée, préface, notes et commentaires par Nadia Nicolaescu, postface par Mircea Zaciu, Editions Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 382 p. (*P. N. Dură*); *Constantin Mateescu*, **Les chemins d'Anton Pann**, Bucarest, 1981, 264 p. (*P. Iustin Gaspar*); *Nicolae Stoicescu*, **L'Unité des Roumains au Moyen Âge**, Bucarest, 1982, 182 p. (*P. Scarlat Porcescu*); *Maria Luncanu* et *Al. Luncanu*, **Monographie de la commune Bereşti-Bistrița, département de Bacău**, Bucarest, 1981, 224 p. (*P. Gh. Tudor*).

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

A. — ARCHEVÊCHÉ DE IASSY 200

Hôtes (*Drd. Gh. Petraru*); **Le Nouvel An au Centre de l'Eparchie**; **Au monastère de Cetățuia-Iassy** (*Diacre V. Nechita*); **Conférences ecclésiastiques du mois de fevrier 1984** (*Drd. Gh. Petraru*); **Liturgies épiscopales et missionnaires** (*Drd. Gh. Petraru et arhid. T. Meleșcan*); **Assemblée générale du C.A.R.C.-Iassy** (*I. Zamfirescu*).

† APPELÉS DEVANT DIEU: **Le Prêtre Petru Curcă** (*Prot. V. Hrestic*); **Le Prêtre Silvestru Grosu** (*P. Aurel Turtureanu*); **Le Prêtre Vasile Pantiru** (*Prot. M. Mocanu*); **Le Prêtre Dumitru Enache** (*Prot. T. Damian*); **Le Moine Valerie Șandru** (*Diacre I. Ivan*); **Le Prêtre Eugen Petrescu** (*P. Anton Frunză*).

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI . . . 209

Conférences ecclésiastiques du mois de février 1984 (*P. I. Mareș*); **Session annuelle de l'Assemblée générale du C.A.R.C.-Roman** (*P. C. Catană*).

† APPELÉS DEVANT DIEU: **Le Prêtre Petru Paiu** (*P. V. Grigore*); **Le Prêtre Dumitru Lapteș** (*P. Gh. Păun*); **Le Prêtre Vasile Pascalini** (*Prot. I. Andrioaie*).

COMEMORĂRI

† TEOCTIST, Arhiepiscop şi Mitropolit,
Pomenirea Patriarhului Justinian Marina . . . 164

ÎNSEMNĂRI 168

Din viaţa şi activitatea cultural-spirituală a parohiilor ortodoxe române de peste hotare (*Diac. V. Nechita*); **Zotu Tigara († 1599) şi legăturile sale cu Moldova** (*Pr. dr. I. Dură*); **Arhimandritul Demostene Tebeică** (*Diac. I. Ivan şi Petroniu Bulbucanu*).

RECENZII 178

Vasile Drăguţ, **Arta românească** (Vol. I), **preistorie antichitate, ev mediu, renaştere baroc** şi *Vasile Florea,* **Arta românească** (Vol. II), **modernă şi contemporană,** cu o prefaţă pentru ambele volume de Prof. V. Drăguţ, o bibliografie selectivă şi un indice de nume, de locuri geografice, de monumente istorice şi de artă, Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, 520 + 444 p. cu ilustraţii color şi alb-negru; **Pictura murală din Moldova, secolele XV-XVI.** Text de *Vasile Drăguţ,* **Antologie de imagini** de *Petre Lupan,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, 60 p. + 235 p. ilustraţii († *Pimen Suceveanul, Episcop-vicar*); *I. D. Ştefănescu,* **Arta feudală în Ţările Române** şi **Arta veche a Banatului;** *Ioan Stratan* şi *Vasile Muntean,* **Monumente istorice bisericeşti din Lugoj;** *Vasile Vătădean,* **Monumente bisericeşti şi culturale din zona Oraviţei** volume editate de Mitropolia Banatului, Timişoara, 1981; **Monumente istorice şi de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului,** Cluj-Napoca, 1982 (*Pr. Scarlat Porcescu*); *Ion Barnea şi Octavian Iliescu,* **Constantin cel Mare,** Bucureşti, 1982, 212 p. (*Pr. Anton Frunză*); *Onisifor Ghibu,* **Pe baricadele vieţii. Anii mei de învăţătură,** Ediţie îngrijită, prefaţă, note şi comentarii de *Nadia Nicolaescu,* Postfaţă de *Mircea Zaciu,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, 382 p. (*Pr. N. Dură*); *Constantin Mateescu,* **Drumurile lui Anton Pann,** Bucureşti, 1981, 264 p. (*Pr. Iustin Gaspar*); *Nicolae Stoicescu,* **Unitatea românilor în Evul Mediu,** Bucureşti, 1983, 182 p. (*Pr. Scarlat Porcescu*); *Maria Luncanu* şi *Al. Luncanu,* **Monografia comunei Bereşti-Bistriţa, judeţul Bacău,** Bucureşti, 1981, 224 p. (*Pr. Gh. Tudor*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAŞILOR 200

Oaspeţi (*Drd. Gh. Petraru*); **Anul Nou la Centrul eparhial; La Mănăstirea Cetăţuia-Iaşi** (*Diac. V. Nechita*); **Conferinţele preoţeşti din luna februarie 1984** (*Drd. Gh. Petraru*); **Slujbe arhiereşti şi misionare** (*Drd. Gh. Petraru şi Arhid. T. Meleşcan*); **Adunarea generală a C. A. R. C. Iaşi** (*I. Zamfirescu*).

† CHEMAŢI LA DOMNUL: **Preotul iconom stavrofor Petru Curcă** (*Prot. V. Hrestic*); **Preotul Silvestru Grosu** (*Pr. Aurel Turtureanu*); **Preotul Vasile Panţiru** (*Prot. M. Mocanu*); **Preotul Dumitru Enache** (*Prot. Th. Damian*); **Monahul Valerie Şandru** (*Diac. I. Ivan*); **Preotul Eugen Petrescu** (*Pr. Anton Frunză*).

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ŞI HUŞILOR . . . 209

Conferinţele preoţeşti din luna februarie 1984 (*Pr. I. Mareş*); **Sesiunea anuală a Adunării generale a C.A.R.C. şi a angajaţilor bisericeşti** (*Pr. C. Catană*).

† CHEMAŢI LA DOMNUL: **Preotul Petru Paiu** (*Prot. V. Grigore*); **Preotul Dumitru Lapteş** (*Pr. Gh. Păun*); **Preotul iconom stavrofor Vasile Pascalini** (*Prot. I. Andrioaie*).

P. I. 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LX, Nr. 4 — 6 APRILIE — IUNIE 1984

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

INDEPENDENŢA, CREZ ŞI ÎMPLINIRE

Independenţa, năzuinţa multiseculară a poporului nostru (*Prot. M. Mocanu*) 217

TREPTE DE ÎNFLORIRE A PATRIEI

„Iar tu, Românie mîndră, tot mereu să dăinuieşti" (*Redacţia*) . 227

LA SĂRBĂTOAREA SĂRBĂTORILOR

† *TEOCTIST, Arhiepiscop şi Mitropolit,* Viaţa este mai tare decît moartea 230
† *EFTIMIE, Episcopul Romanului şi Huşilor,* Sfîntă Învierea Ta o slăvim 236

ÎMPREUNĂ CU ÎNTREGUL POPOR PENTRU PACE ŞI DEZARMARE

Adunarea Cultelor din R. S. România pentru dezarmare şi pentru pace (Bucureşti, 21-23 iunie 1984) (*Drd. Gh. Petraru*). . 241

PĂSTRÎND UNITATEA DUHULUI ÎNTRU LEGĂTURA PĂCII

VIZITA Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române în Grecia (24-29 mai 1984) (*Drd. Gh. Petraru*) . . 284

ÎN SLUJBA ECUMENISMULUI

Sesiunea de lucru a Prezidiului şi Comitetului Consultativ al Conferinţei Bisericilor Europene (3-6 mai 1984) (*Participant*) 286

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pace cu Dumnezeu, pace cu oamenii 290
Binefacerile încrederii şi colaborării (*Gh. Badea*) 291

STUDII

Pr. asist. dr. Viorel IONIŢĂ, Relaţiile actuale ale Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile Protestante. Dialoguri cu acestea. Contribuţii ale Bisericii Ortodoxe Române . . . 298
Drd. Gh. PETRARU, Învierea — plenitudine de viaţă . . 307
Pr. drd. Th. DAMIAN, Implicaţiile morale ale relaţiei om-natură în contextul preocupărilor ecologice 322

PE TĂRÎM PASTORAL

† *TEOCTIST, Arhiepiscop şi Mitropolit,*
Tezaurul credinţei strămoşeşti, izvor de mîntuire . . 336
Întru slujirea şi păstrarea dreptei credinţe . . . 342

UN VREDNIC IERARH AL BISERICII DREPTSLĂVITOARE

Episcopul Iosif Gafton (*Diac. V. Nechita*) 348

PREDICI

Pr. Gh. POPOVICI, La învierea lui Lazăr 351
Pr. Th. DAMIAN, Cuvînt de învăţătură în Săptămîna Patimilor 354
Pr. Anton FRUNZĂ, La Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe . 357
Diac. conf. dr. P. I. DAVID, La Duminica a VII-a după Paşti . 358

DREAPTA ÎNVĂŢĂTURĂ A BISERICII

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar,* Cinstirea icoanei după învăţătura Bisericii Ortodoxe 361
Pr. prof. Mircea CHIALDA, Învăţătura despre Sfînta Scriptură 367

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LX, Nr. 4 — 6 APRILIE — IUNIE 1984

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

MEMBRI

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. IOAN MAREȘ, vicar administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

INDEPENDENȚA, NĂZUINȚA MULTISECULARĂ A POPORULUI NOSTRU

Independența de stat cucerită în anul 1877, o înfăptuire de importanță crucială, n-a fost niciodată considerată ca un dar oferit de puterile vremii, ci ca o împlinire a unui vis de veacuri al poporului român, al fiilor săi care, oriunde au fost, permanent au năzuit și au luptat pentru realizarea sa.

Referindu-se la independența națională, Eminescu o numea „suma vieții noastre istorice". „În viața unui popor — spunea el — munca generațiilor trecute, care pun fundamentul, conține deja în ea ideea întregului. Este ascuns în fiecare secol din viața unui popor complexul de cugetări care formează idealul lui, cum în sîmburele de ghindă e cuprinsă ideea stejarului întreg. Și oamenii cei mari ai României nu-i vedem urmărind cu toții, cu mai multă ori cu mai puțină claritate, un vis al lor de aur, în esență același la toți și în toți timpii ?" [1].

Într-adevăr, mergînd pe firul istoriei poporului român, încă din leagănul formării sale și pînă în zilele noastre, nu vom găsi epocă în care acest popor să nu se arate iubitor de glia străbună, dornic de pace, trăind în bună armonie cu cei din jur, ospitalier cu cei pe care valurile istoriei i-au făcut împreună cu noi trăitori pe aceste plaiuri carpato-pontico-dunărene, popor care, zi de zi și veac de veac, a năzuit spre unitatea de neam, limbă și credință, a așteptat secole pentru a fi recunoscut între națiile de sine stătătoare, libere și independente ale planetei noastre.

Plămădit pe teritoriul străbun al Daciei, poporul român și-a păstrat, în ciuda tuturor vitregiilor, continuitatea de viață materială și spirituală. Robustețea fizică, vigoarea sufletului și rădăcinile puternice ascunse în adîncul anilor l-au făcut să fie, dintru început, popor vestit și apreciat. Referindu-se la cele de mai sus, marele nostru istoric Nicolae Iorga spunea : „Este vorba de un popor care, prin strămoșii săi, își are rădăcini de patru ori milenare; aceasta este mîndria și aceasta este puterea noastră" [2]. *Despre strămoșii noștri geto-daci se știe că „părintele istoriei", Herodot, i-a descris ca fiind „cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci". Că aprecierea a fost adevărată, ne-a arătat-o, cu prisosință, istoria poporului nostru pe toată durata sa. Momente de încercare nu ne-au ocolit, n-au fost nici puține și nici ușoare. Dar nimeni și nimic n-a putut să ne schimbe nici locul dăinuirii și nici firea. Se știe că acest popor n-a rîvnit pămînt străin, n-a cunoscut războiul de cotropire, nu și-a întins brațul la bun străin, ci, așa cum a spus poetul, „și-a apărat sărăcia, nevoile și neamul". „Iubirea de moșie", cu tot tezaurul*

---

1. *Pui de lei — 1877 — antologie din literatura independenței naționale*, București, 1977, p. VII.
2. Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, 1983, p. 12.

material și spiritual, i-a făcut pe strămoșii noștri vestiți pentru vitejia lor. În timpul lui Burebista, cînd statul dac era centralizat, unitar și independent, geto-dacii se bucurau de aprecieri unanime. Istoricul maghiar Huszti András scria: „Geto-dacii au fost locuitorii cei mai vechi ai Ardealului Moldovei și Munteniei, fiind foarte viteji și neîntrecuți în lupte. Unii spun că cuvîntul Get ar însemna suliță de aruncat sau lance și lăncieri. Alți învățați socotesc că numele de Dacus înseamnă luptător, adică viteaz“ [3].

Îmbinarea elementului dacic și roman a condus la formarea poporului român, în care virtuțile, trăsăturile esențiale s-au păstrat într-o unitate desăvîrșită. Acest lucru l-a formulat și exprimat frumos istoricul A. D. Xenopol. „Ființa neamului dac — spunea el — nu pieri în întregime; fu retezată numai coroana copacului; trunchiul rămase plin de vigoare, pe care elementul roman s-a altoit, punînd temelia acelui popor care astăzi poartă pe corp și energia dacică și înclinarea spre civilizația moștenită de la romani“ [4].

În procesul de etnogeneză a poporului român, proces ce se întinde pe mai multe secole, un rol important în această simbioză l-a avut noua religie, religia creștină care pătrunsese în Dacia destul de timpuriu, într-un moment atît de favorabil și de necesar strămoșilor noștri. Dacă pentru lumea întreagă a existat „plinirea vremii“ [4 bis], *prin venirea Mîntuitorului Hristos, există „o împlinire a vremii“ și la strămoșii noștri, prin pătrunderea creștinismului pe pămîntul vechii Dacii, cu toate urmările determinante asupra formării noului popor. Că sămînța Sfintei Evanghelii a fost aruncată de mîna apostolică a Sfîntului Andrei ne-a arătat-o, printre altele, și vigoarea creștinismului, atît de pregnant manifestat în vechea Dobroge, prin prezența unor martiri, prin activitatea unor episcopi de la Tomis participanți la Sinoadele ecumenice și care, prin pregătirea lor superioară își permiteau să intre în dispute teologice de mare rafinament, de maximă dificultate, sau să apere ortodoxia unui Sfînt Părinte ca Sfîntul Ioan Gură de Aur etc.*

Revenind la populația daco-romană, trebuie să reținem că a rezistat și în perioada migrațiilor, păstrîndu-și deopotrivă limba, portul, datinile, credința, obiceiurile, unitatea ființială. La toate acestea gîndind, Alexandru Vlahuță scria: „Vijelii cumplite au trecut peste noi. La toate am ținut piept și nu ne-am dat, ș-aici am stat. Ca trestia ne-am îndoit sub vînt, dar nu ne-am rupt. Și-am rămas stăpîni pe moșia noastră. Știe numai Bunul Dumnezeu cu cît sînge ne-am plătit noi pămîntul acesta, scump tuturor românilor, scump pentru frumusețile și bogățiile lui, scump pentru faptele mărețe și înălțătoare care s-au petrecut pe el“ [5]. *Înfrățindu-se cu munții și codrii seculari, cu apele învolburate, strămoșii noștri, în negura anilor grei, cînd pămîntul Daciei Felix era călcat și cotropit de picior străin, împreună cu oastea participau la lupte grele și masele largi, care nu-și permiteau tihna, pînă dușmanul nu era învins și alungat.*

---

3. *Ibidem*, p. 35.
4. *Ibidem*, p. 54-55.
4 bis. † I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, *Plinirea vremii*, în „M.M.S.“, LVI (1980), nr. 9-12, p. 776-783.
5. Al. Vlahuță, *Din trecutul nostru*, București, 1974, p. 119.

Trecînd peste valurile invaziei tătare, cnezatele și voievodatele românești din spațiul carpato-dunărean și-au continuat drumul ascendent de consolidare și afirmare pe scena mare a istoriei. Nimic n-a putut să le zdruncine autonomia și independența.

„Posada lui Basarab I", „Nicopole al lui Mircea", „Vasluiul lui Ștefan" și „Călugărenii lui Mihai", sînt locuri pline de istorie, cronici scrise cu litere de foc și sînge, unde ființa neamului s-a afirmat, s-a întărit, s-a cristalizat puternic și fără tăgadă. Domnitorii Principatelor Române se intitulau, spre știința tuturor și spre luarea-aminte a celor ce rîvneau la pămînt străin: „Voievod al Țării Moldovei de la munte pînă la mare" (1392, Roman I), iar Mircea cel Bătrîn își avea frumoasa titulatură: „Io Mircea, mare Voievod și Domn cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărăști ale Almașului și Făgărașului herțog și Banatului de Severin domn, și de amîndouă părțile de peste toată Dunărea pînă la Marea cea mare și cetății Dîrstorului stăpînitor" [6]. *Și dacă spada s-a frînt, iar brațul a obosit în toiul luptelor pentru independență, atunci au intervenit tratatele care, în condițiile timpului, conveneau Țărilor Române. Așa se face că, în 1393, intervine între Baiazid și Mircea cel Bătrîn un prim tratat politic, capitulație, în care se prevedea ca Principatul Valahiei „să se guverneze ca și domnul său după propriile sale legi, și ca domnul Valahiei să aibă dreptul de a face război și pace cu vecinii săi și să încheie tratate de prietenie cu ei"* [7]. *Aceeași situație o va împărtăși și Moldova prin tratatul cu Poarta în 1456, semnat de Petru Aron Vodă și întărit de Ștefan cel Mare și Mahomed al II-lea în 1479, în care se spunea: „Poarta recunoaște Moldova ca țară liberă și necucerită". Alte articole precizau că „Moldova va fi condusă și guvernată după propriile ei legi, fără ca Poarta să se amestece", că „domnitorii săi vor fi aleși pe viață de popor" și confirmați de Sublima Poartă* [8].

Pe aceeași linie de luptă pentru neatîrnare și independență, trebuie reținut și faptul de întrajutorare frățească, independența domnitorilor din Țările Române, ca o mărturie în plus de unitate etnică, unitate de credință, limbă și simțire românească. Iată cum scria transilvănenilor Alexandru Aldea, domnul Țării Românești, la 1432: „Dacă ar fi să piară țara aceasta (Țara Românească n.n), veți pieri și voi" [9]. *Iar Vlad Țepeș, la 11 februarie 1462, înainte de înfruntarea cu otomanii, scria lui Matei Corvin, regele Ungariei și aliatul său: „Dacă această țărișoară a noastră va pieri, nici măriei tale nu-i va ieși un folos din asta și nici un ajutor, căci ar fi spre paguba tuturor creștinilor"* [10]. *De reținut și faptul că brașovenii anunțau pe Ștefan că nu numai ei îl așteaptă, ci și boierii munteni îl „așteptau pe Ștefan, suspinînd foarte, ca să-i izbăvească și pe ei împreună" cu tovarășii lor* [11]. *Se știe cît de mult au fost apreciați domnitorii noștri pentru vitejia și vrednicia armatelor pe care*

---

6. Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 113.
7. *Ibidem*, p. 116.
8. *Ibidem*, p. 120-121.
9. *Documenta Romaniae Historica*. Seria B, Țara Românească, vol. I, București, 1966, p. 296.
10. Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 139.
11. *Ibidem*.

le-au condus spre biruință în lupta cu turcii, care ne-au hărțuit secole întregi. E suficient să amintim de Ștefan cel Mare, care după lupta de la Vaslui și-a atras admirația Papei Sixt al IV-lea, care l-a numit „atletha Christi", iar cronicarul polonez J. Dlugosz, cu deplină admirație, scria : „O, bărbat minunat, cu nimic mai prejos decît marii eroi ai antichității pe care atît îi admirăm, cel dintîi principe al lumii care a repurtat în zilele noastre o victorie atît de strălucită împotriva turcilor". După opinia lui Dlugosz, Ștefan era „cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpînirea lumii și mai ales funcția de comandant și conducător împotriva turcilor, cu sfatul comun, înțelegerea și hotărîrea creștinilor, pe cînd ceilalți regi și principi trîndăvesc în lene, în desfătări și lupte civile" [12].

Și Mihai Viteazul, ca într-o litanie convingătoare și stăruitoare, se adresează celor de la care aștepta ajutor în lupta cu turcii: „Iarăși și iarăși vă rugăm stăruitor să vă îndurați de treburile creștinești și să stingeți focul care arde peretele vecinului, înainte ca el să vă ajungă și pe voi" [13]. *Domnia lui Mihai Viteazul a reprezentat un moment unic și remarcabil în solidarizarea popoarelor din sud-estul Europei împotriva dominației străine și a culminat cu unirea celor trei țări române în hotarele vechii Dacii. Astfel, el semna la 27 mai 1600 : „Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Moldova"* [14]. *Prin acest act, nu numai pentru el „pohta ce-am pohtit" s-a împlinit, ci pentru toți cei care de veacuri se simțeau una s-a împlinit visul și „pohta ce-au pohtit". Și fapta lui, ca și bravura lui Ștefan, n-a rămas fără răsunet în țară și peste hotare. „Unind pe toți românii într-un tot, restatornicind Dacia veche — scria Florian Aaron —, Mihai a făcut o nație mare, demnă de a fi recunoscută de alte nații. Ca un alt Temistocle, se sili să-și dezrobească țara, să facă respectat statul românesc și să dea în mîna românilor puterea de a-și ține demnitatea lor"* [15], *iar un ziar publicat la Roma scria : „Dacă a fost vreodată un principe în lume demn de glorie pentru acțiuni eroice, acesta este signior Mihai, principele Valahiei"* [16].

Deși efemeră, înfăptuirea lui Mihai, datorită condițiilor interne și vrăjmășiilor externe, ea a constituit întruchiparea unui ideal de veacuri, scump tuturor românilor din cele trei ținuturi românești, care nu vor renunța în secolele ce vor urma la realizarea acestui plan măreț.

Matei Basarab și Vasile Lupu, Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir, ca toți domnitorii ce-au urcat pe cele două tronuri din Principate, au luptat pentru neatîrnare și pentru independența țării lor.

Răscoala lui Horea din 1784, în Transilvania, Revoluția lui Tudor de la 1821, ca și Revoluția de la 1848, au constituit pentru poporul nostru acte de afirmare a unității unui neam puternic și

---

12. *Ibidem*, p. 140.
13. *Ibidem*, p. 149.
14. *Documente privind istoria României*. Seria B, Țara Românească, vol. VI (1591-1600), București, 1953, p. 382.
15. Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 157.
16. *Ibidem*.

independent, au fost ani care au condus la înfăptuirile din 1859 și 1877.

Dînd expresie unei gîndiri și simțiri comune, unei voințe de nezdruncinat, animînd pe toți românii, Nicolae Bălcescu, „capul și sufletul" Revoluției de la 1848, scria în anul 1850: „Vrem să fim o nație, una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire... Aceste condiții de putere, de care avem nevoie, nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sînt meniți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, simțăminte, prin poziție geografică, prin trecutul lor și, în sfîrșit, prin nevoia de a se păstra și de a se mîntui. Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, dacă el păstrează acest semn caracteristic al individualității sale, acest spirit de viață, el este învestit cu dreptul imprescriptibil de-a trăi liber, unitatea națională este chezășia libertății lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară și să amorțească, ci, din contră, să poată crește și a se dezvolta" [17].

Ceea ce a înfăptuit, pentru scurtă durată, Mihai Viteazul la 1600, ceea ce a exprimat Nicolae Bălcescu, și cu el toți oamenii de bine ai țării de pretutindeni și de totdeauna, acestea s-au împlinit desăvîrșit prin Unirea de la 1859, prin alegerea unui singur domnitor, în persoana lui Alexandru Ioan Cuza. Dînd aripi gîndurilor curate de care erau cuprinși fiii țării la acest măreț act, Dimitrie Bolintineanu, martor ocular, consemna: „Pînă în ziua alegerii domnului Moldovei, de la 1848, nu se văzuse acest entuziasm sublim. Străinii înșiși se bucură cu românii. Sînt rare zilele acelea cînd un popor nobil și mărinimos, strivit de secole sub tirania străinilor, poate să răsufle liber... [18]. *Iar celor care revendicau pe nedrept meritul de a fi realizat Unirea, Mihail Kogălniceanu, în 1863, le răspundea categoric: „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că Unirea este opera sa, Unirea e actul energic al întregii națiuni române..."* [19].

Ne-am apărat împotriva celor ce-au venit peste noi și cu sabia, și prin înfrățirea cu codrii, munții și apele noastre. Și cînd acestea nu ne-au fost îndeajuns a intervenit înțelepciunea, cumințenia, dialogul, calea diplomatică, tratativele. Iar peste toate am adăugat, tainic dar sigur, încet dar precis, energiile creatoare ale dăruitului nostru popor, exprimate în opere de artă, cultură, limbă vorbită și scrisă cu migală, prin activitatea unor oameni pe cît de vrednici, pe atît de modești și de neștiuți. A fost arma cugetului, care nu poate fi ușor biruită și nimicită. Cronicari, tîlcuitori de cărți, autori de hrisoave și izvoade, alcătuitori de stihuri, copiști și miniaturiști, meșteri iscusiți, zugravi neîntrecuți, călugări smeriți alcătuitori de bucoavne, ierarhi înțelepți și iubitori de carte veche românească, în mănăstiri voievodale sau în modeste biserici de țară, în curgerea secolelor, au vegheat la păstrarea tezaurului sfînt

17. N. Bălcescu, *Opere*, I, București, 1940, p. 140.
18. Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, 1979, p. 192.
19. Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 287.

de credință, de simțire și trăire românească pe aceste plaiuri de doină, baladă, vers și cîntec românesc.

La străduințele de veacuri ale poporului nostru de a-și apăra identitatea, unitatea, independența, limba, credința și vrerea prin timp, la această măreață și nepieritoare lucrare și Biserica Ortodoxă, prin slujitorii și credincioșii săi, totdeauna, cu devotament, fără preget, cu dăruire și jertfelnicie, și-a slujit poporul, de care s-a simțit legată sufletește și s-a integrat perfect intereselor sale vitale. Vom exemplifica, din cele multe, prin cîteva. Este suficient să amintim că Mitropolitul Varlaam al Moldovei, în răspunsul la Catehismul calvinesc, din 1643, se adresează „către creștinii din Ardeal... și cu noi de un neam români, pretutindenea ce se află în părțile Ardealului ce sînteți cu noi într-o credință", iar în Cartea românească de învățătură, același ierarh face apel la „toată semința românească, pretutindenea ce se află pravoslavnici într-această limbă", să se adape din slovele cărții pe care o considera un „dar limbii românești, carte pre limbă românească" [20]*. Și cronicarii Moldovei exprimă cu pregnanță unitatea locuitorilor din toate colțurile locuite de români. Grigore Ureche arăta în cronica sa că „românii, cîți se află locuitori și la Ardeal și la Maramureș, de la un loc sînt cu moldovenii și toți de la Rîm se trag"* [21]*. Aceeași idee a unității neamului o găsim exprimată și în cronica lui Miron Costin: „Numele cel mai adevărat, autentic, de la primul descălecat prin Trăian este Rumân sau Romanus, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna între dînșii. Același nume este dat îndeobște muntenilor și moldovenilor și celor care locuiesc în Țara Transilvaniei. Un alt nume ei înșiși nu au primit între dînșii niciodată". Iar mai departe scria: „Locul acesta unde este acum Moldova și Țara Muntenească este drept Dacia, cum și tot Ardealul și Maramureșul și Țara Oltului. Alte nume mai vechi decît acesta Dacia nu se află, în toți cîți sînt istorici"* [22]*. Mai convingător, și în expresii vrednice de reținut, ne lasă mărturie Stolnicul Cantacuzino, în Istoria Țării Românești, unde citim: „Românii sînt adevărați în credință, în bărbăție... însă român nu înțeleg numai aceștia de aici, ci și din Ardeal, care însă și mai neaoși sînt și moldovenii și toți cîți într-altă parte se află și au această limbă, măcar fie și ceva mai osebită în niște cuvinte de amestecarea altor limbi cum au zis mai sus, iară tot una sînt. Pe aceștia, cum zic, tot de români îi ține, că toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorît și cură"* [23].

Iar învățatul domnitor Dimitrie Cantemir al Moldovei ne întărește aceeași realitate, că noi sîntem urmașii vestiților romani, care sînt: „moșii și strămoșii noștri, a moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, precum și numele cel de moșie ne arată (români chemîndu-ne) și limba cea părintească (care din românească sau latinească este), nebiruit ni iaste" [24].

Iconomia studiului de față nu ne permite să dezvoltăm, ceea

---

20. *Ibidem*, p. 172.
21. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1958, p. 134
22. Miron Costin, *Opere*, București, 1957, p. 207.
23. Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*, București, 1961, p. 68.
24. Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 175.

ce îndeobște se știe și se apreciază la adevărata valoare, activitatea unor ilustre personalități ale culturii noastre vechi, ca smeritul Coresi diaconul, tipăritor de cărți, Mitropolitul Simion Ștefan, cunoscut prin opera sa privind circulația cuvintelor, Mitropolitul Dosoftei, întîiul nostru poet de vers cult, Mitropolitul Antim Ivireanul, primul nostru mare orator bisericesc, Episcopii Damaschin și Chesarie ai Rîmnicului, făuritori ai limbii literare române, prin cărțile de cult pe care le-au tipărit, Veniamin Costachi, Mitropolitul Moldovei, care în testamentul său ne lăsa mărturie peste veacuri: „Totul ce mi-a stat prin putință am făcut, și cu sfatul și cu fapta, ca să sporesc și sufletește și materialicește înflorirea Sfintei noastre Biserici și a Patriei“ [25]. *Nu-l putem uita nici pe Mitropolitul Iacob Putneanul, care a fost descris astfel: „Făclier al culturii noastre naționale, purtător al mesajului de libertate, de dreptate și demnitate națională, iscusitul arhipăstor a aflat mijloacele cele mai potrivite de a da glas tuturor acestora, în ciuda potrivniciilor veacului său“* [26]. *Vorbind de ierarhii care au condus eparhia Romanului, I.P.S. Mitropolit Teoctist, la instalarea P.S. Episcop Eftimie, printre altele, a spus: „Unii și-au înscris numele prin evlavie și înțelepciune, alții prin osteneala slovei sau prin migăloasa și mult prețioasa scriere a cronicilor istoriei voievozilor țării românești a Moldovei, unii prin creația unor opere de artă, pictură și miniatură, și toți au purtat în suflet făclia aprinsă a dragostei de țară și neam, sporind aportul lor neuitat la împlinirea năzuințelor de libertate, de dreptate socială, de neatîrnare, de unitate și independență națională“* [27]. *Sintetizînd activitatea cărturarilor noștri bisericești din evul mediu în răspîndirea cărții și contribuția lor la formarea limbii literare, criticul și istoricul literar Prof. G. Ivașcu a denumit această activitate „internațională monahicească“* [28].

Dar Biserica strămoșească nu numai prin literatură și-a slujit țara și poporul, ci și prin creații de artă, monumente de arhitectură, vestigii de valoare ale spiritualității noastre. Miniaturile, broderiile, argintăria, pictura și sculptura, toate sînt mărturii ale geniului creator al unui popor atins de geniul frumuseții. Am mînuit cu aleasă iscusință nu numai spada, ci și penelul, dalta și pana, ca arme de afirmare a ceea ce putem, a ceea ce-am simțit și-am trăit aici, în vîltoarea tuturor vitregiilor. La toate acestea a gîndit genialul nostru poet, ca cel care cunoștea bine istoria țării, cînd a numit independența „suma vieții noastre istorice“.

Izvorul ce-și adună apele din adîncul pămîntului nu poate fi oprit. Apele sale puternice pot fi cel mult dirijate, dar niciodată oprite. Așa ne-a fost istoria, ca mereu să fim încercați, dominați pentru moment, amenințați, știrbite hotarele vechii Dacii, dar nicicînd biruiți și înfrînți. Întocmai ca în basme, răul a fost înfrînt, iar binele a biruit. Atunci cînd Mihail Kogălniceanu a rostit declarația la Adunarea deputaților privind Proclamarea Independenței Româ-

---

25. † Dr. Antonie Plămădeală, Episcopul Buzăului, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 107.

26. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, partea I, Mănăstirea Neamț, 1981, p. 193.

27. *Ibidem.*

28. George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1972, p. 70.

niei, în ședința solemnă de luni, 9 mai 1877, prin cuvintele: „Sîntem independenți; sîntem națiune de sine stătătoare. Avem un domn de sine stătător. Însă domnilor, aici se oprește travaliul nostru? Am ajuns la scopul urmărit nu azi, ci pot zice, de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace“ [29], *se recunoștea că secole întregi am urmărit împlinirea acestui vis de aur al poporului nostru. Și în continuare, Kogălniceanu, cu patosul omului dăruit intereselor țării, argumentează: „Mai întîi de toate, domnilor, ne facem întrebarea: ce am fost înainte de declararea războiului? Fost-am noi dependenți către Turcia? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran? Străinii au zis aceasta; noi n-am zis-o niciodată. Noi n-am fost vasali. Sultanul n-a fost suzeranul nostru. Însă era ceva: erau nește legături sui-generis, nește legături care erau slabe cînd românii erau tari; nește legături care erau tari cînd românii erau slabi... Trebuie — va spune în continuare marele nostru învățat — să dovedim că reclamăm independența pentru că și noi, ca națiune, avem dreptul să trăim cu viața noastră. Cînd toată Europa predică simțămintele de justiție, este cu drept ca aceste simțăminte să se răspîndească și asupra noastră și să ne lase să trăim cu viața noastră proprie, răspunzînd numai pentru greșelile noastre, iar nu pentru ale altora...“. Iar în încheiere spune: „Încă o dată vă declar, domnilor, în numele guvernului, că noi ne privim ca în rezbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sunt rupte, că guvernul face tot ce va fi cu putință ca starea noastră, de stat independent și de sine stătător, să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care și guvernul, și dumneavoastră, și țara întreagă o dorește să o vadă cu o oră mai înainte“* [30].

În războiul ce a urmat, pentru cucerirea independenței, armatele noastre au făcut încă o dată dovada vitejiei și a bărbăției lor Primul ministru I. C. Brătianu justifica războiul ca o necesitate internă de apărare, și nu de cucerire: „Nu avem ce să cucerim... nu avem să luăm Constantinopolul; avem să ne afirmăm și să ne asigurăm naționalitatea română înaintea Europei, care trebuie să asculte dreptățile noastre“ [31]. *Iată cum inimile tuturor românilor s-au umplut de entuziasm, și cum toți, de la mic și pînă la mare, erau gata să se arunce în focul luptelor, cu convingerea că și-au făcut datoria față de țară. Un participant va scrie în memoriile sale: „De la o margine la alta, toate inimile românilor sînt cuprinse de un nespus entuziasm. Autoritățile și corpurile constituite, orașele, satele, cătunele, toți, într-un cuvînt, de la mic pînă la mare, se rostesc gata la orice jertfe, pentru a susține, cu toate bunurile națiunii, cu aurul și sîngele ei, libertatea și neatîrnarea Patriei“* [32]. *Se știe că ostașii noștri au dat lupte grele la Nicopole, Vidin, Smîrdan, Grivița, Rahova, Plevna. Aproape zece mii au rămas pe cîmpul de luptă, devenind eroi ai neamului, pururea pomeniți pentru jertfa supremă adusă pe altarul Patriei sfinte și dragi.*

„Ostașii acceptau jertfa supremă cu conștiința împlinirii celei

---

29. *Pui de lei*, p. 2.
30. *Ibidem*, p. 4-6.
31. † Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 379.
32. *Ibidem.*

mai înalte datorii; ei se simțeau înconjurați neîncetat de dragoste fierbinte, de întregul popor, care participa cu bucurie la greutățile războiului. Tînăra noastră armată își sporea neîncetat rîndurile cu voluntari care veneau nu numai din Principate, ci și din toate celelalte părți românești, aflate sub dominație străină. Sub stindardul român, împreună cu moldoveni și munteni au trecut Dunărea țărani și muncitori, elevi și studenți, intelectuali de toate categoriile, tineri din Banat, Transilvania, Maramureș și Bucovina... Principalul efort l-a făcut însă țărănimea, cea mai numeroasă pătură a poporului nostru" [33]. *La această mare epopee a neamului, Biserica și slujitorii săi, cu credincioșii săi, s-a arătat și acum la înălțimea chemării sale. Biserica noastră, ca în tot decursul vremii, s-a arătat a fi, cu adevărat, o Biserică a slujirii, ancorată puternic în timp, identificată cu interesele poporului. Și aceasta a făcut-o nu numai la modul general, ci în mod practic și eficient, legînd răni și turnînd untdelemn acolo unde durerea era mai mare. Pe lîngă serviciile religioase, rugăciuni de binecuvîntări ale armatei și armelor, pe lîngă asistența religioasă asigurată pe cîmpul de luptă, Biserica a organizat colecte de bani pentru îmbrăcăminte, alimente și medicamente. Un rol important l-au avut monahii și monahiile, care s-au evidențiat mai ales în îngrijirea bolnavilor și a răniților. N-au fost uitate familiile care au dat țării eroi, familii cu copii orfani și femei văduve, care aveau nevoie de ajutorul material și spiritual.*

Cu ocazia Centenarului Independenței, în anul 1977, revistele noastre teologice, ca și presa întreagă, au publicat materiale inedite și interesante, referitoare la contribuția Bisericii și a slujitorilor ei la războiul de Independență din 1877.

Independența din 1877 a condus firesc și logic la independența și autocefalia Bisericii noastre, autocefalie ce s-a realizat la 1885, cînd Mitropolitul primat Calinic Miclescu declară autocefală Biserica Ortodoxă Română. Așa cum a procedat și conducerea de stat în 1877, declarînd Independența prin faptul împlinit, așa și Biserica va proceda, declarîndu-se autocefală. Recunoașterea din partea Patriarhiei de Constantinopol a venit la 25 aprilie 1885, se înțelege, nu prea ușor.

Biserica Ortodoxă Română s-a considerat îndreptățită la acest titlu, fiind convinsă, că este o biserică apostolică. Sămînța Evangheliei a fost răspîndită nu prin misionari străini, n-a fost impusă noua învățătură prin sabie, nici prin hotărîri de moment, prin acte administrative și artificiale, ci prin gură apostolică, prin predica Sfîntului Apostol Andrei la gurile Dunării, în părțile Sciției, prin activitatea misionară a Sfîntului Apostol Pavel care a atins și spațiile în care locuiau sciții. Trebuie spus că destul de timpuriu, în secolele IV-V, avem deja la Tomis o episcopie bine organizată, condusă de episcopi învățați, cunoscători ai disputelor teologice, participanți la Sinoade ecumenice, fapt ce ne îndreptățește să credem că avem de a face cu o viață creștină autentică, puternică, viguroasă, cu rădăcini puternice și cu tradiție frumoasă. De aseme-

---

33. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Centenarul Independenței*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LIII (1977), nr. 5-6, p.291.

nea, nu trebuie uitați martirii pe care această Biserică primară a strămoșilor noștri i-a dat Ortodoxiei întregi. De amintit aici cei patru martiri de la Niculițel, ale căror Moaște au fost descoperite acum cîțiva ani. Și acest fapt arată că sîntem pe urmele celei mai autentice trăiri creștine în primele secole din viața poporului nostru.

Prezența unor sfinte Moaște în catedralele mitropolitane, ca și în alte biserici și mănăstiri, sînt, de asemenea, mărturii ale demnității bisericești, mărturie a conștiinței de autocefalie. Spre a limita exemplificarea numai pentru părțile Moldovei, vom aminti de Moaștele Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, aduse în țară în timpul lui Alexandru cel Bun, deci destul de timpuriu pentru noua eparhie a Țării de Sus. Apoi, la Iași, în timpul lui Vasile Lupu sînt aduse și depuse în biserica ctitorită de el, Sfinții Trei Ierarhi, o capodoperă, Moaștele Prea Cuvioasei Parascheva. Și tot ca o mărturie a demnității de care se bucura Biserica moldovenească și ierarhii săi, trebuie să amintim că Mitropolitul Varlaam a fost propus candidat pentru ocuparea scaunului de Patriarh al Constantinopolului, iar Vasile Lupu, ca și alți domnitori ai Principatelor, se considera protector al sfintelor așezăminte de la Athos și Locurile Sfinte și a ajutat materialicește cele patru Patriarhii ecumenice.

Și la alte biserici și mănăstiri s-au păstrat părticele de sfinte Moaște. În ultimul timp au fost descoperite nu mai puțin de 30 de părticele de sfinte Moaște la biserica parohială din Miclăușeni-Pașcani, ctitoria lui Dimitrie Sturza ★.

Această prezență nu se explică numai prin evlavia familiei Sturza de la Miclăușeni, ci vrea să se adauge și altor mărturii care ne spun că ne aflăm într-o biserică conștientă de apostolicitatea, autoritatea, autonomia, demnitatea și personalitatea sa în rîndul Bisericilor Ortodoxe surori.

Vorbind de autocefalia Bisericii noastre nu ne gîndim la înstrăinarea și izolarea noastră de celelalte Bisericii surori. De totdeauna, Biserica neamului a fost atentă la tot ce se întîmplă în jurul său, atît în hotarele țării, cît și peste hotare, în comuniune de dragoste, de întrajutorare cu toate Bisericile creștine.

Evenimentele pe care succint le-am amintit aici ne-au arătat, cu prisosință, că Biserica noastră totdeauna s-a aflat la datorie, slujind poporul cu convingere și devotament. Dinamismul vieții sociale nu poate să surprindă o Biserică ce de veacuri s-a știut în slujba poporului. Înnoirile, prefacerile, transformările, dinamismul vieții actuale, nu sînt și nici nu vor fi străine preotului ortodox și credincioșilor săi.

Prot. M. MOCANU

★. Prot. Mihai Mocanu, *Sfintele Moaște din biserica parohială Miclăușeni, mărturii ale vieții bisericești din Moldova,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LIX (1983), nr. 7-9, p. 468-476.

Trepte de înflorire a Patriei

„IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ DĂINUIEȘTI"!

Culturale. *Fiii plaiurilor moldovene și bucovinene, ca dealtfel toți fiii Patriei noastre, trăiesc sub flamurile luminoase ale măreței aniversări a 40 de ani de libertate, mărturii ale devenirii celei noi și înfloritoare. Ca și lumina zorilor, acestea ne îndreptățesc să nădăjduim într-un viitor fericit și prosper, adică într-un „viitor de aur" — cum spunea marele poet al neamului, M. Eminescu, căruia studenții la filologie ai centrelor universitare din țară i-au închinat comunicări și referate în cadrul unui colocviu, care a avut loc la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, manifestare aflată la cea de a X-a ediție. Această manifestare de prestigiu a cuprins prezentarea și dezbaterea unor tematici despre poetica și stilistica textului eminescian și universalitatea lui Eminescu, pelerinajul la Botoșani și un cenaclu, „Lacul lui Eminescu", ce a avut loc la casa memorială a poetului din Ipotești Botoșanilor.*

Acesteia i s-a adăugat tradiționala „Sărbătoare a teiului", aflată la a XV-a ediție, care a avut loc la Iași, prilejuind evocarea monumentalității operei eminesciene, contribuția marelui poet la dezvoltarea limbii și literaturii românești, afirmarea spiritualității naționale peste hotarele țării. Din cadrul acestei manifestări amintim: expoziția de cărți și documente „Eminescu la Iași" și spectacolele de muzică și poezie sub genericul „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie" și „Lui Eminescu".

Iubitorii de muzică ieșeni, între 11 și 18 mai, au avut bucuria de a lua parte la cea de a VIII-a ediție a „Festivalului muzicii românești", la care au fost participări de prestigiu din diferite centre muzicale ale țării.

În luna iunie, a avut loc la Fundul Moldovei, Colacu și Botuș, Județul Suceava, cea de-a VIII-a ediție a festivalului „Cîntecele obcinii", la care au luat parte invitați și din alte zone de cultură populară. Această manifestare s-a constituit, astfel, ca un omagiu al celor din Țara de Sus adus datinilor și obiceiurilor românești, pe care nimeni și niciodată nu le-a putut smulge din conștiința fiilor acestor plaiuri străbune, cum afirma și cunoscutul polihistor ardelean Iosif Benkö.

„Tribuna României" își anunță cititorii că la Mănăstirea Bistrița, unul din valoroasele monumente istorice, care prin grija I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist a îmbrăcat haina înnoirilor, s-au încheiat „amplele lucrări de restaurare", punîndu-se astfel în valoare unul dintre cele mai valoroase monumente istorice din Moldova. Ctitoria lui Alexandru cel Bun, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, unind în plăsmuirea sa diferite epoci, este o dovadă vie și grăitoare a permanentei noastre ființări pe aceste străvechi plaiuri, a întăririi unității românești prin apărarea unității de credință strămoșească. Totodată, ea este mărturie a gloriosului trecut,

căruia i se adaugă, prin elanul tuturor fiilor acestei vetre părintești, mărețele împliniri ale prezentului.

Cititorii revistei „Cronica" află de apariția unei prestigioase monografii închinate unui alt monument istoric din aceeași zonă a „Moldovei de sub munte", Mănăstirea Neamț, alcătuită de P.P. C.C. Pr. Sc. Porcescu și Diac. I. Ivan. Apreciată pentru „vigoarea științifică, în lumina celor mai recente cercetări, metoda sistematică (remarcăm și glosarul, cei doi indici, de locuri și de nume, mențiunile literare, rezumatele în franceză, engleză și germană etc.), claritatea și eleganța expunerii", ca o importantă operă de referință, lucrarea este recomandată tuturor celor doritori de a-și îmbogăți cunoștințele despre trecutul nostru istoric românesc și bisericesc.

În aceeași publicație, cunoscutul istoric Ștefan S. Gorovei închină lui Ștefan cel Mare și Vasile Lupu, două medalioane cu importante referiri la activitatea lor culturală și bisericească.

N. Theodorescu, cercetător al culturii noastre vechi, face considerații binevenite privind literatura în epoca străromână, într-o altă publicație („Ramuri"), arătînd că „circulația intensă a manuscriselor grecești și slavone, înlesnită de mișcarea isihastă, presupune și o circulație a unor scrieri daco-romane în centre culturale renumite: Bistrița-Vîlcea, Hodoș-Bodrog, Neamț, Putna, Dragomirna, Sucevița, Moldovița, Voroneț etc., a unor traduceri aparținînd unor clasici ai genului: Popa Bratu din Brașov sau Popa Grigore din Măhaci".

Aceleiași contribuții bisericești la afirmarea culturii românești de-a lungul veacurilor, cunoscutul poet Ioan Alexandru îi dedică însemnarea O capodoperă. *Informînd pe cititorii revistei „Săptămîna" despre apariția primului volum al* Patrologiei *P.C. Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, face considerația că aceasta este o adevărată „operă de sinteză de valoare europeană, ca și sinteza de istorie a religiilor oferită lumii de Mircea Eliade".*

Privitor la importanța vechilor capitale românești, ca oglindire a civilizației și culturii înflorite de timpuriu pe aceste plaiuri carpato-danubiano-pontice, Răzvan Theodorescu (în „Contemporanul"), consideră că „sedes regiae", așezate în locuri alese după bună cumpănire (...), la Siret, Rădăuți, Cîmpulung și Argeș, la Suceava, la Tîrgoviște, la Iași și București, au reprezentat, „în istoria mai veche a Europei răsăritene", un „caz de fericită confluență a structurilor cu statutul unei politice și morale neaserviri".

Grija față de om. *Dintre noutățile privind grija față de om din țara noastră, amintim strădania Intreprinderii de antibiotice din Iași de a produce extrase din plante medicinale, cum ar fi :* Instramixt, *pentru tratarea afecțiunilor hepato-biliare,* Sedinstant, *pentru ameliorarea stărilor de agitație, insomnie și hipertensiune arterială și* Ticiverol, *pentru tratamentul unor procese inflamatorii ale cavității bucale și a amigdalitelor.*

Nici slujitorii sănătății băcăuani nu sînt mai prejos în această privință. În ultimul timp, numai în municipiul Bacău au fost date în folosință trei dispensare moderne cu policlinici, de care beneficiază locuitorii noilor cartiere ale orașului de la confluența Bistriței cu Siretul.

Realizări economice și industriale. *În munca lor de zi cu zi,*

fiii acestor plaiuri consemnează noi succese, unele în premieră națională, tălmăcind atașamentul lor pentru voința întregului popor de a face viața mai frumoasă, de a împodobi vatra străbună cu noi și minunate împliniri — ctitorii ale acestor ani de lumină pe care îi trăim.

Dintre acestea amintim, în primul rînd, premiera tehnică înregistrată la C.U.G.-Iași, unde s-a realizat o cajă QUATRO, *pentru laminor, în greutate de 325 t, cea mai grea piesă turnată la noi în țară.*

Specialiștii de la tînăra Intreprindere Mecanică „Ceahlăul"-Piatra Neamț au realizat, în vederea permanentei îmbunătățiri a tehnologiei agricole, un dispozitiv electronic pentru controlul automat al distribuției semințelor în sol, două mașini de însămînțat și supraînsămînțat pe terenuri în pantă (M.C.T. 2, 5 și M.C.R. 2, 5), precum și o mașină de semănat plante prășitoare, echipată cu dispozitive de efectuare simultană a operațiilor de semănat, fertilizat, erbicidat și combaterea dăunătorilor.

La C.P.L. Comănești a intrat în funcție o nouă capacitate de producție, Fabrica de furnire sintetice, prima unitate echipată cu utilaje fabricate în exclusivitate în țara noastră, iar la Fabrica de mobilă din cadrul C.P.L. Piatra Neamț s-au introdus în fabricație 26 noi tipuri de mobilier. De asemenea, la I.P.L. Vaslui, celor 45 modele noi de mobilier, intrate în producție de la începutul anului, li s-au adăugat alte 30.

Grija permanentă pentru valorificarea oricăror resurse energetice a făcut pe cei din Strunga-Iași să găsească o originală rezolvare, instalînd pe conducta de apă Timișești-Iași o microhidrocentrală cu o putere de 360 Kw, care a și fost conectată la sistemul energetic național.

Specialiștii și muncitorii de la Trustul de antrepriză-Bacău au conceput și realizat o „centrală solară", compusă din peste 3.300 de captatori solari, iar în județul Suceava s-au dat pînă acum în folosință 18 microhidrocentrale cu o putere instalată de 1.100 Kw și se află în construcție încă 15 asemenea microhidrocentrale.

Pe linia acelorași preocupări, de găsire a noi rezerve și resurse de energie, se înscrie și recenta punere în exploatare a celui mai tînăr zăcămînt de țiței din Moldova, cel de la Pipirig-Neamț, unde a și fost dată în producție cea de a noua sondă, iar alte 30 de sonde se află în diferite stadii de instalare, sau urmează să intre în foraj în perioada următoare.

Specialiștii de la ICECHIM-București, în colaborare cu cei de la Combinatul petrochimic-Borzești, au realizat o nouă masă plastică, avînd o rezistență mecanică și termică și o bună transparență, copolimer SAN.

Specialiștii de la IITPIC, Filiala Iași, în colaborare cu cei de la Centrul de cercetări pentru fibre chimice-Săvinești, unde s-a pus la punct o nouă tehnologie de obținere a polistirenului prin polimerizare în masă și au fost asimilate sortimente de granule poliamidice autostatizate permanent, au conceput și realizat, în premieră națională, o instalație de obținere a unei noi poliamide cu caracteristici fizico-mecanice superioare, utilizată în industria constructoare de mașini.

Redacția

VIAȚA ESTE MAI TARE DECÎT MOARTEA

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

Cu sufletele și inimile pline de lumina și bucuria Învierii Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos, întîmpinăm în această strajă a dimineții pe „Mirele Bisericii" în negrăita Sa strălucire, vestind cuvîntul îngeresc: Hristos a înviat! și răspundem fără încetare: Adevărat a înviat! Slăvind această „Sărbătoare a Sărbătorilor", Sfîntul Ioan Gură de Aur spunea credincioșilor din Constantinopol: „Iată a venit la noi praznicul cel dorit și mîntuitor, ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, temeiul păcii, pricina împăcării, îndepărtarea războaielor, nimicirea morții, înfrîngerea diavolului" [1]. *De o mare actualitate, salba strălucitoare a valorilor și bunurilor neprețuite, care alcătuiesc miezul și sensul Învierii, rămîne de-a pururi izvorul credinței și strădaniilor cu care întîmpinăm cea mai mare sărbătoare creștină. Sînt valorile nemuritoare ale Bisericii și sînt bunuri duhovnicești ale fiecărui credincios, adevărate cîrme ale vieții. Spre Mormîntul de viață dătător își îndreaptă astăzi privirea creștinătatea de pretutindeni, cu gîndul și hotărîrea de a îndeplini porunca Domnului Iisus, „ca toți să fie una" (Ioan 17, 21), ca toți să slujească viața și pacea, atît de amenințate de armele atomo-nucleare. Prăznuind împreună sărbătoarea Învierii, în acest an, Bisericile și confesiunile creștine de pe toate meridianele pămîntului sînt chemate să mărturisească dorința vie de apropiere și unitate, să apere viața și pacea. Cu convingerea că viața va birui, precum Iisus Hristos a biruit moartea, cîntăm imnul Paștilor, imnul vieții atotbiruitoare: „Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le".*

De aceeași vechime cu însuși faptul Învierii și cu aceeași bogăție de învățătură pururea nouă și neîmputinată, această cîntare, cu care încep toate rugăciunile și slujbele pînă la Înălțarea Domnului, a răsunat pe plaiurile noastre strămoșești din primele secole creștine. Sîntem printre primele popoare care s-au împărtășit din rodul sfințitor al Învierii atît de timpuriu. Pașii și agonisita duhovnicească pe pămîntul nostru românesc dintre Dunăre și Marea Neagră rămase de la Sfîntul Apostol Andrei, unul din cei doisprezece ucenici ai Mîntuitorului, s-au păstrat în scrieri de netăgăduită valoare științifică, precum și în numeroase mărturii — biserici, obiecte liturgice, morminte cu martiri etc. —, comori tăinuite în cetățile și localitățile din Dobrogea și din întreg ținutul vechii

---

1. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Cuvînt la Sfintele Paști*, Migne, P. G. 52, col. 765 ; cf. „Izvoarele Ortodoxiei", vol. III, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, București, 1942, p. 212.

Dacii[2]. *Prin sensibilitatea și trăinicia cu care au primit Evanghelia păcii, strămoșii noștri daco-romani au pecetluit pentru veșnicie — odată cu pecetea Duhului Sfînt, a Învierii — și obîrșia și statornicia neclintită a întregului neam pe această vatră a existenței lor. Ofranda închinării lor, după învățătura Ortodoxiei, ne-a fost, ne este și ne va rămîne scut pentru unitatea credinței, pentru legătura de inimă și de faptă cu glia străbună, pentru unitatea de grai și de năzuințe. Stăpînit de bună seamă de aceste simțăminte și cunoscător al străvechilor izvoare, dreapta Mitropolitului Dosoftei, primul făuritor de vers cult românesc, a zăbovit și asupra predicii Sfîntului Apostol Andrei ca părinte al încreștinării daco-romanilor de pe malul Pontului Euxin*[3].

Din inima lor bună și curată, ca dintr-o țarină binecuvîntată, adevărul Sfintei Învieri a odrăslit și a rodit holde bogate, dovada unei îndelungate viețuiri creștine, a unei închinări și slujiri neîntrerupte după învățătura și rînduielile Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. Sub bolțile locașurilor sfinte, durate trainic de mîinile lor, așa cum mărturisesc vestigiile numeroaselor locașuri de cult[4], *mesajul Sfintelor Paști, Cuvîntul Învierii și vieții, a răsunat din convingerea lor adîncă, închegîndu-i în comuniunea de credință și de strădanii, bunuri atît de scumpe unui neam. Intonînd acest imn al bucuriei pascale, ne unim cu ei în aceeași credință, în aceeași lumină de viețuire, ca moștenitori și continuatori întru păstrarea acestor comori nepieritoare. Ne naștem la același altar „din apă și din duh" (Ioan 3, 5), ne bucurăm de același cer, ne înviorăm din aceeași dragoste de glie și din aceleași izvoare de înțelepciune ale neamului nostru. Prin acest fir de aur, deci, al mărturisirii Învierii și al străvechilor noastre datini de Paști, ne știm a fi una cu ei, vlăstare ale aceleiași tulpini, călăuziți, din veac în veac, de același far de lumină al Bisericii întemeiate cu scump sîngele lui Hristos (Fapte 20, 28).*

Fiorul sfînt, propriu descoperirilor dumnezeiești pe care îl trăim acum, ca și la fiecare Sfîntă Liturghie, deschide inimile spre iubirea aproapelui cu mai multă înțelegere, spre slujirea lui cu mai caldă rîvnă, cu mai curată frățietate. Îndreaptă văzul cel lăuntric spre limanul cel de sus, spre atingerea țintei supreme a vieții noastre, împărăția lui Dumnezeu. Retrăim momentele de atunci, cînd, în fața mormîntului gol, îngerul a strigat: „Căutați pe Iisus Nazarineanul, cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde a fost pus" (Marcu 16, 6). Apostolii, care „au văzut și au crezut" (Ioan 20, 8), au vestit, cu timp și fără timp pretutindeni că: „Pe acest Iisus Dumnezeu L-a înviat și la aceasta noi toți sîntem martori" (Fapte 2, 32). De aceea, pentru orice fiu al Bisericii noastre strămoșești, participarea la slujba Învierii este un prilej deosebit de înălțător, este o culme de mărturisire a adevărului veșnic, precum

---

2. *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină,* ediția a II-a, Galați, 1979, p. 9-170.

3. Mitropolitul Dosoftei, *Viața și petreacerea svinților,* luna noiembrie, ziua 30, Iași, 1681-1682.

4. I. Barnea, *Arta creștină în România,* Secolele III-VI, vol. I, București, 1979, p. 37-273.

a rostit Sfîntul Apostol Toma: „Domnul meu și Dumnezeul meu!“ (Ioan 20, 28). Crez al întregii creștinătăți, adevărul Învierii devine bunul suprem al fiecărui credincios în parte. În el credem și viețuim, pe acesta îl păstrăm neștirbit, lui se cade să-i dăm neîncetat strălucire prin credință curată, prin iubirea jertfelnică, prin muncă și cinste, podoabe de mare preț ale vieții în Hristos. De roadele Sfintei Învieri, dintre care viața se află pe treapta cea mai de sus, se bucură împreună cu noi întreaga făptură, ca fruct al iubirii lui Dumnezeu: „Pentru că și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii ca să se bucure de libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu“ (Romani 8, 20).

Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos cea de a treia zi după Scripturi, cum o mărturisim în Simbolul de credință, a încoronat împlinirea a tot ceea ce profeții Vechiului Testament au scris despre întruparea, viața și jertfa Sa. A arătat, de asemenea, dumnezeirea Sa, recunoscută de cei prezenți încă de la răstignire prin cuvîntul sutașului: „Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta!“ (Matei 27, 54). Ca Fiu al lui Dumnezeu a biruit moartea și puterea ei distrugătoare asupra sufletului, adeverind prin aceasta că „El este viața“ (Ioan 1, 4) și, de asemenea: „Atît a iubit Dumnezeu lumea încît pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică“ (Ioan 3, 16). Prețul întrupării Sale, al viețuirii pe pămînt între semenii timpului Său pe care i-a iubit, i-a vindecat, i-a mîngîiat cu balsamul cuvîntului Său dumnezeiesc plin de imagini și frumuseți pătrunzătoare; prețul smereniei desăvîrșite, luînd chip de rob (Filipeni 2, 7), „neavînd unde să-și plece capul“ (Matei 8, 20) și suportînd greutatea chinurilor zguduitor de dureroase, cum n-au putut exista altele; prețul tuturor acestora a fost și a rămas viața noastră, darul cel dumnezeiesc, restaurat prin slăvita Sa Înviere. Poate fi un dar mai scump ca acesta? Poate fi un semn de mai mare iubire, de mai mare dăruire, de mai largă cuprindere ca această mărturie vie cu adevărat? Numai El, Fiul lui Dumnezeu, Care a spus: „Am venit ca lumea viață să aibă și încă din belșug să aibă“ (Ioan 10, 10), a săvîrșit o asemenea lucrare.

Iată cîtă măreție dumnezeiască sălășluiește în ființa noastră! Cîtă purtare de grijă trebuie să avem întru împodobirea vieții, spre a o înălța, a o desăvîrși și a o păstra în toată sfințenia ei, în toată plinătatea ei! Sfîntul Apostol Pavel arată că lucrarea harului lui Dumnezeu face viața nemuritoare: „Iar acum s-a dat pe față prin arătarea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Cel ce a nimicit moartea și a adus la lumină viața și nemurirea prin Evanghelie“ (II Timotei 1, 10). Pătrunși de însemnătatea acestui dar suprem, fiii Bisericii noastre cîntă: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le“. Este viață din viața lui Hristos, Cuvîntul cel întrupat (Ioan 1, 14). Este viața dată de Dumnezeu dintru început omului, coroana întregii firi create, cînd Ziditorul cerului și al pămîntului „l-a făcut din pămînt și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul cu suflet viu“ (Facerea 2, 7). Tălmăcind acest adevăr, Sfîntul Gri-

gore de Nyssa scrie: „Făcînd-l Dumnezeu pe om „cu suflet viu", care a devenit părtaș la tot ceea ce există pe pămînt, trebuie deci ca omul să aibă în firea sa ceva înrudit cu Dumnezeu de Care ține. Din această pricină el a fost împodobit cu viață, direct de la Dumnezeu, izvorul vieții" (Psalmul 36, 9) [5].

Dar sfînt, viața își dobîndește împlinirea prin eforturile și vredniciile celui ce se bucură de ea, omul de totdeauna, hărăzit a fi coroana întregii zidiri, a fi „vestitorul strălucirii ei", cum scrie Sfîntul Grigore de Nazianz [6]. *Deși viața cea veșnică este pentru noi scopul suprem, totuși și cea de aici cu nimic nu rămîne mai prejos în însemnătatea și prețuirea pe care sîntem chemați să i-o acordăm. Pentru a-i arăta valoarea, Iisus a săvîrșit învieri, le-a dăruit multora sănătate trupească, odată cu cea sufletească, le-a dat vederea celor lipsiți spre a se bucura de lumina zilei, de chipul celor scumpi din jurul lor și de frumusețile naturii. Dăruindu-i folositori familiei și societății, Mîntuitorul Hristos a veșnicit valoarea acestei vieți, dreptul sacru al fiecărui om, El Însuși cinstind-o prin dumnezeiasca Sa întrupare de la Duhul Sfînt și din Sfînta Fecioară Maria. Combătînd lăcomia, abuzul și alte forme de înlăturare a primatului vieții asupra celorlalte bunuri materiale, Iisus spune în Predica de pe munte: „Au nu este viața mai mult decît hrana și trupul decît îmbrăcămintea?" (Matei 6, 25).*

Viața de care ne bucurăm, așadar, ca rod al Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, cuprinde un cîmp nesfîrșit de vrednicii ale iubirii noastre față de Dumnezeu și de oameni, ca „fii ai Învierii" (Luca 20, 36). Viața numai atunci intră în toate drepturile ce i se cuvin, atît pentru plinătatea ei în veșnicie, cît și pentru tărîmul dezvoltării ei firești de aici, cînd i se asigură climatul favorabil creșterii și împlinirilor ei. În contrast cu tot ceea ce o întunecă și o degradează, Sfîntul Apostol Pavel arată că cel ce stăruie și dobîndește „dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția" (Galateni 5, 22), acela are pe Duhul Sfînt călăuză dreaptă străduniilor sale.

Pe cît de dumnezeiască, de necesară și vrednică de toată cinstirea este viața, darul cel mai sfînt al fiecărui om în parte și al întregii făpturi, pe atîta orice știrbire, orice întunecare și orice fel de stingere a ei constituie păcatul cel mai greu. Niciodată în îndelungata sa existență, omenirea n-a cunoscut vreo perioadă în care acest dar suprem să fi fost atît de încercat, atît de amenințat și supus la atît de grele vătămări ca în anii aceștia, cînd locul rațiunii sănătoase a fost luat de forța oarbă a armelor. Lumea n-a trăit o mai crudă realitate ca acum, cînd dreptul la viață, cel mai sfînt și cel mai firesc, să fie atît de nesocotit și pus în cîntar cu hazardul. Cît întuneric a cuprins judecata acelora care socotesc că viața poate fi salvată prin dezlănțuirea catastrofei nucleare, că pacea poate fi

---

5. *Sfîntul Grigore de Nyssa, Marea cuvîntare catehetică,* traducere de Pr. D. Cristescu și N. I. Barbu, București, 1947, p. 36.

6. *Sfîntul Grigore de Nazianz,* Migne, P. G., 37, col. 1327.

apărată prin înmulțirea armelor ! Cîtă nesăbuință poate fi în mintea acelora care fac din om, această coroană a făpturii lui Dumnezeu, chemată să creeze valori, să fie tocmai el drept obiectiv, țintă armelor ucigătoare! Din zi în zi, Europa, leagăn de cultură și civilizație străveche, suportă tot mai greu apăsarea armamentelor, instalarea rachetelor atomo-nucleare, ajungînd la un pas de înfricoșata declanșare a cataclismului.

În fața acestei situații, toți fiii Bisericii noastre strămoșești se află alături de popor, sprijinind cu hotărîre strădania lui consecventă pentru apărarea dreptului fundamental al omului, dreptul la viață. Rugăciunilor pentru pace să le adăugăm fapte și acțiuni, pentru ca, în unire cu toți „făcătorii de pace", să se oprească cursa înarmărilor, să se distrugă armele existente. Nu poate fi un rost mai nobil pentru un mărturisitor al Învierii, o preocupare mai urgentă și mai actuală ca aceea de a contribui cu toate puterile sale a se înlătura pentru totdeauna din viața omenirii această umbră sinistră a morții. Eforturile și voința de înțelegere, colaborare și pace ale tuturor celor ce le este scumpă viața, ale tuturor popoarelor, au făcut ca, în calea tendințelor războinice, în calea celor ce vor să dezlănțuiască asupra Europei împărăția morții și întunericului, să se înalțe zidul de netrecut al păcii, al colaborării, al prieteniei, al încrederii.

Viața, spre a fi ridicată pe cea mai înaltă treaptă, viața fiecăruia în parte ca și viața unui popor, cere, pe lîngă vremuri pașnice, și strădanii, dăruire, muncă încordată; cere înțelepciune în chivernisirea tuturor rosturilor obștești. În lumina acestor coordonate s-a dezvoltat viața poporului nostru în cele patru decenii de la Eliberarea Patriei noastre de sub dominația fascistă. Ziua de 23 August 1944 a încrustat în istorie lupta eroică a poporului nostru, a tuturor fiilor lui, care, cu prețul vieții, s-au jertfit și au săvîrșit marea epopee a revoluției naționale, antifasciste și antiimperialiste, piatra de temelie a edificiului măreț, înălțat în acești ani de muncă avîntată, făurindu-se o viață nouă, plină de lumină, chipul cel strălucit al Patriei noastre scumpe, România contemporană. Din lanțul marilor și istoricelor împliniri, presărate de-a lungul și de-a latul țării, strălucesc cetățile de cultură, de industrie, precum și cele din domeniul agriculturii, ca rod al gîndirii, înțelepciunii și dragostei de popor a celui dintîi Președinte al României, Domnul Nicolae Ceaușescu. Cei zece ani, de cînd Domnia Sa poartă cu neîntrecută înțelepciune sceptrul țării, au adăugat „Epocii Ceaușescu" noi și trainice înfăptuiri și au înălțat Patria pe trepte de cultură și civilizație în fața lumii întregi. Legat prin toate fibrele ființei sale de popor și de viitorul țării, Președintele României, „Erou al păcii" de prestigiu mondial, susține și apără dreptul la viață și la libertate, independență și suveranitate pentru toate popoarele de pe pămînt. Din această conștiință a izvorît și vibranta chemare a Marii Adunări Naționale către conducătorii de state, guverne și popoare spre a-și uni eforturile, în aceste momente de agravare a situației internaționale, pentru instaurarea unui climat de încredere și pentru eliminarea pericolului nuclear. Aderînd cu hotărîre la această chemare, se cade a depune eforturi sporite în înfăptuirea acestor nobile idealuri, ale păcii și dezarmării.

Să dăm viață, prin strădania noastră, tuturor inițiativelor și chemării Conducerii noastre de stat. Chezășia bunăstării, a creșterii izvoarelor de belșug, a înfloririi scumpei noastre țări și a vieții fiilor ei sînt munca, cinstea, patriotismul, atașamentul fiecăruia pentru bunul obștesc. Chezășia viitorului luminos este unitatea întregului popor, unitatea de năzuințe și de fapte, trăsătură a orînduirii de stat, care face ca în jurul nostru să se planteze arbori, să apară uzine, locuințe noi, ctitorii de cultură și sănătate, să se îmbunătățească rodnicia pămîntului. Din înțelepciunea strămoșească știm că omul este acela care poate și trebuie să-și sfințească și viața lui și locul unde trăiește. Iar a trăi înseamnă a crede și a nădăjdui, a zidi și a crea, a te dărui țării și poporului din care ai odrăslit. Înseamnă a împlini dumnezeiasca menire de continuitate a izvorului neamului prin nașterea de fii, îndatorire primordială pentru viața marii noastre familii românești. Cu fiecare nou prunc, pe vatra strămoșească intră o nouă binecuvîntare, lumină și bucurie. Toate acestea sînt, de fapt, de o ființă cu gîndirea și chipul sufletesc de totdeauna al românului, iubitor pînă la identificare de glie, de codrul secular, de pajiște și de seninul cerului de deasupra creștetului.

Niciodată astfel de năzuințe n-au apărut mai pline de nădejde, mai luminoase, ca în aceste zile de Paști, zile de biruință a vieții, de bucurie, cînd și primăvara, această reînnoire a firii, ne întîmpină în fiecare ramură și în fiecare fir de iarbă. Să facem și din inima și din sufletul nostru o adevărată primăvară. Să facem din credința noastră strămoșească o mărturisire neîncetată a roadelor Sfintei Învieri, a lucrării Duhului Sfînt, dîndu-i străluciri prin iubire, „legătura desăvîrșirii" (Coloseni 3, 14). În acest chip vom adeveri fără încetare, prin viața și lucrarea noastră, învățătura cea de-a pururi aducătoare de bucurii a Învierii lui Hristos. Cu aceste îndemnuri părintești poposesc în mijlocul tuturor bunilor credincioși și vrednicilor slujitori ai Sfintei noastre Biserici de pe plaiurile strămoșești ale Moldovei și Bucovinei, îmbrățișîndu-vă cu dragoste și dorindu-vă să prăznuiți cu sănătate și voioșie Sfintele Paști.

HRISTOS A ÎNVIAT!

SFÎNTĂ ÎNVIEREA TA O SLĂVIM

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

Cu inimile pline de bucurie, după trecerea unei ierni cu destule greutăți, după călătoria Sfîntului și Marelui Post, ne găsim din nou în plină sărbătoare, care pe toate le schimbă și le înnoiește. Din nou ne aflăm la altarul evlaviei noastre, cu aceeași tărie a credinței, cu același elan de viață rodnică și pașnică, cu aceeași nestrămutată nădejde în progresul nostru duhovnicesc și material ca moșii și strămoșii noștri cei din veac, trăitori pe aceste meleaguri sfinte, adevărate grădini ale neamului nostru. Cu lumînările aprinse, cu hainele curate de sărbătoare, cu deplină curățenie trupească și sufletească, ne-am adunat în sfintele noastre biserici pentru a cinsti, după cuviință, „Sărbătoarea Sărbătorilor" și „Praznicul Praznicelor", care este Învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Nici o bucurie nu poate fi mai mare ca aceea pe care o trăiește creștinul care se pregătește, după cuviință, păzind mereu candela credinței aprinsă. Acum, la vestirea venirii Domnului înviat din morți, creștinul pregătit iese în întîmpinare și cu ramurile sau stîlpările Floriilor și cu candela sau lumînarea aprinsă. Acum, văzînd strălucirea luminii, încredințați de adevăr, creștinii, astfel pregătiți, nu pot decît să mărturisească, cîntînd și zicînd: „Hristos a înviat!" și răspunsul, cu același ton, se aude peste tot: „Adevărat a înviat!".

Învierea Domnului nostru Iisus Hristos este adevăr de nestrămutat al dreptei credințe pentru că este dovedit în mod hotărît prin mărturiile binecunoscute: a îngerilor, a Sfintei Fecioare Maria, a Femeilor Mironosițe, a Sfinților Apostoli, a celor peste 500 de frați și a multor altora pe care Iisus i-a întărit cu multe semne în timp de 40 de zile (Fapte 1, 3). Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, pe lîngă adevăr de credință, cum mărturisim în Crez: „Și a înviat a treia zi după Scripturi", este și „minunea minunilor", deoarece, de la viața de mai înainte, vremelnică, omenească, pe pămînt, trecînd prin durerile crucii și prin moarte, Domnul S-a ridicat la viața veșnică, dumnezeiască, în ceruri. Învierea Domnului a umplut toate de lumină, împlinindu-se ceea ce El Însuși a spus: „Eu sînt lumina lumii" (Ioan 8, 12). De acum înainte toți cei care primesc a fi ai lui Hristos și ei sînt lumina lumii, după cum în chip hotărît a zis ucenicilor Săi: „Voi sînteți lumina lumii" (Matei 5, 14).

Minunea Învierii, pe care o prăznuim în fiecare primăvară, nu înseamnă repetarea ei în forma în care ea a avut loc acum aproape două mii de ani. Noi o repetăm pentru înnoirea noastră. Noi cei care așa de ușor alunecăm din lumină în întuneric, care așa de lesne cădem din virtute în păcat, care, de bunăvoie, lăsăm adesea viața de libertate morală pentru a ne înjuga robiei păcatului, avem pusă înainte această minune, săvîrșită o dată pentru totdeauna, „pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire", spre a ne smulge

din întuneric, din păcat și din robie și a ne reface viața noastră cea destrămată.

Învierea Domnului dezleagă taina vieții și a morții. Cei care sînt ai lui Hristos nu mai mor, ci trăiesc în veac, pentru că, pentru ei, moartea nu mai are putere și moartea nu mai este decît un prilej de a ajunge la adevărata viață. De aceea și cîntarea din care v-am citat la început ne arată că „acum", prin Înviere, toate s-au umplut de lumină: Și cerul, și pămîntul, și cele dedesubt. Lumina lui Hristos luminează acum tuturor. Această dumnezeiască lumină a pătruns „în cele dedesubt", adică în părțile întunericului și ale iadului, luminînd calea celor care erau ținuți din veac în legături, ca, dezlegați, să umble spre calea bucuriei veșnice. Această dumnezeiască lumină a strălucit pe pămînt pentru ca noi cei care sîntem în marea familie creștinească să ne bucurăm că lumina a strălucit peste noi, ca și peste unii dintre Sfinții Apostoli pe Tabor și în casa din Ierusalim, unde le-a zis după Înviere: „Pace vouă!" Și să nu ne mirăm că această lumină a Învierii a strălucit și în cer, deoarece Trupul înviat al Mîntuitorului S-a învrednicit de nestricăciune și, astfel, „va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfîrșit" (Luca 1, 33). Acum cerul s-a bucurat, îngerii slujind Domnului cu frică și cu cutremur.

Jertfa de pe Cruce nu a rămas zadarnică, iar făgăduința Domnului că va învia a treia zi s-a împlinit. Crucea strălucește și mai mult prin Înviere, de aceea și noi ne-am închinat și am zis: „Crucii Tale ne închinăm Stăpîne și Sfîntă Învierea Ta o slăvim!".

Iubiții mei, viața pe care o avem este dar al lui Dumnezeu. Sîntem sortiți vieții și nu morții. Pentru viața lumii a venit Fiul lui Dumnezeu. Pentru viața lumii a trăit Domnul pe pămînt, ca să arate și să învețe cum se poate alege binele de rău, viața de moarte, cum se poate lega vremelnicul cu nepieritorul, cum se cade să facem din viața noastră o slujire a oamenilor și cum să mulțumim, cu inimi curate, pentru acest dar pe care l-am primit.

În înțelesul ei măreț, viața, ca dar al lui Dumnezeu, ne arată că trebuie să trăim cu toată grija creștinească pentru a ajunge la mîntuire, la eliberarea de păcat, la slobozirea din robia păcatului. Pe de altă parte, viața, ca dar dumnezeiesc, ne îndeamnă la un permanent act de dăruire pentru semenii noștri, pentru că sîntem unii altora datori, deoarece fiecare dintre noi, cu viața lui, este un dar al lui Dumnezeu. Este o așa de mare legătură între noi încît nu ne mîntuim de unul singur, ci ne mîntuim împreună. Cînd este vorba de a ne pierde, atunci fiecare se pierde prin el însuși și cu toții sîntem vinovați de pierderea unui frate al nostru. Domnul nostru Iisus Hristos ne-a arătat că a venit să caute oaia cea pierdută, că păstorul cel bun, cînd pierde o oaie, lasă pe cele nouăzeci și nouă și pornește cu mare mîhnire și grabă după cea pierdută, și o caută pînă ce o găsește, iar cînd o găsește se bucură așa de mult, ca și pentru cele nouăzeci și nouă care au rămas în turmă lîngă el.

Lumina Învierii aduce în casele noastre grija pentru viața trupească și sufletească. În familiile noastre, lumina Învierii se îngemănează cu lumina odraslelor noastre. Copiii, acești „muguri de la Dumnezeu" și „oglinzi ale frumuseții Sfintei Treimi", ca dar al vieții, ca rod al rugăciunilor noastre, aduc mărgăritarul cel nepre-

țuit în familiile noastre creștine și românești, aduc raza bucuriei și speranțelor nobile. De aceea, la acest moment al Învierii, cunoscînd că viața este dar al lui Dumnezeu, că dar al lui Dumnezeu sînt copiii noștri, avem creștineasca datorie ca unii altora să împărtășim darul și să-l facem vrednic de iubire, de cinstire și de ascultare. Soții, unii altora, sînt dar al lui Dumnezeu ; copiii sînt dar al lui Dumnezeu pentru părinți ; părinții sînt dar al lui Dumnezeu pentru copii. În felul acesta, „acum", „aici", „astăzi", în mijlocul nostru, lumina lui Hristos face ca toate să fie pline de har și de bucurie, de satisfacții și de mîngîiere. Cum să nu putem slavoslovi mereu și să nu zicem : „Slavă Învierii Tale, Hristoase, slavă Împărăției Tale, slavă purtării Tale de grijă, Iubitorule de oameni" ? ! (Troparul Învierii, glas 1).

Niciodată omenirea nu a fost stăpînită de atîta neliniște și nesiguranță, ca în vremea noastră. Pe întreaga planetă, oameni și popoare se frămîntă sub povara unor griji apăsătoare. Întreaga omenire este stăpînită de o teamă cumplită, provocată de cursa fără seamăn a înarmărilor. Puterea de ucidere a armamentului existent pe planeta noastră, mai mult decît știm și decît ne putem închipui, este de ajuns spre a ucide, nu o dată, ci de zeci de ori, populația globului. Îndepărtarea grijilor și primejdiilor nu se poate asigura prin înarmare, ci prin conlucrarea pașnică, prin cultivarea și îmbogățirea valorilor materiale și cultural-spirituale ale fiecărui popor, prin împreuna-trăire și împărtășire din bunurile vieții.

Problema fundamentală a lumii noastre o constituie asigurarea păcii, iar cheia rezolvării acestei probleme nu poate fi alta decît dezarmarea. Omenirea se află în fața unei alegeri hotărîtoare : sau să distrugă armele sau să se lase distrusă de ele ! Parcă mai mult ca oricînd, în viața omenirii, cuvîntul Domnului străbate văzduhul, poruncindu-ne : „Alege viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi" (Deuteronom 30, 19). Învățătura dumnezeiască ne arată că Dumnezeu a creat pe om ca „ființă vie" (Facerea 2, 7), cu menirea de a progresa necontenit, de a se înmulți, de a stăpîni pămîntul, de a domni peste toate viețuitoarele apelor, văzduhului, peste cele „ce se mișcă pe pămînt și peste tot pămîntul" (Facerea 1, 28). Aceeași dumnezeiască învățătură ne învață că în Hristos „era viață și viața era lumina oamenilor" (Ioan 1, 4). În felul acesta înțelegem că viața, într-adevăr, este cel mai mare dar făcut de Dumnezeu oamenilor, pentru că Dumnezeu „dă tuturor viață și suflare și toate. El a făcut, dintr-un sînge, tot neamul omenesc, ca să locuiască peste toată fața pămîntului, așezînd vremile cele de mai înainte rînduite și hotarele locuirii lor" (Fapte 17, 25-26).

Dumnezeu a sădit în noi „darul de a trăi", zic Sfinții Părinți. Viața, ca dar al lui Dumnezeu, se cere a fi trăită prin păstrare, cultivare și înfrumusețare. Viața veșnică este o făgăduință al cărei început se face încă de pe pămînt. Între una și alta nu este o ruptură. Viața veșnică nu se realizează prin distrugerea celei pămîntești, ci prin desăvîrșirea acesteia. Altfel, cuvîntul Domnului : „Eu am venit ca viață să aibă și mai mult să aibă" (Ioan 10, 10) nu ar avea sens. Lumea este modul firesc de manifestare a vieții, ca și locul strădaniilor, desăvîrșirii și mîntuirii noastre.

Unele manifestări și mișcări pentru pace, de pe întreg cuprinsul lumii, demonstrează că în lume este dorința arzătoare pentru a se împiedica izbucnirea unui nou război mondial. În ceea ce privește țara noastră, o nouă expresie a lucrării constructive, consacrată promovării nobilelor idealuri ale păcii, colaborării și înțelegerii internaționale o constituie APELUL, *adoptat la lucrările sesiunii a noua a celei de a opta legislaturi a Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România, din zilele de 23-24 martie anul acesta,* Apel *care a fost adresat Sovietului Suprem al U.R.S.S., Congresului S.U.A., parlamentelor din țările europene pe teritoriul cărora se amplasează rachete nucleare cu rază medie de acțiune, parlamentelor din celelalte țări europene și din Canada. Apelul este un document de mare și vitală însemnătate. Grija pentru om, pentru viața omenirii atît de primejduită, este trăsătura fundamentală a Apelului : „Pornind de la răspunderea supremă pe care noi, parlamentele o avem în fața popoarelor, față de cauza păcii și vieții tuturor națiunilor lumii — se subliniază în Apel —, să facem totul pentru a opri amplasarea rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune, pentru a se trece la eliminarea tuturor armelor nucleare de pe continentul european și apoi la dezarmarea generală, la făurirea unei lumi a păcii și colaborării, fără arme și războaie". Încheierea Apelului este o invitație categorică la salvarea cu răspundere a vieții omenirii : „Pornind de la marea răspundere pe care o avem față de popoarele noastre, să punem mai presus de orice interesele supreme ale apărării vieții popoarelor, ale civilizației umane, să acționăm și să facem totul pentru făurirea unei lumi a păcii și a colaborării internaționale !".*

Trăim în anii glorioși ai scumpei noastre Patrii. Trăim o adevărată înviere a țării noastre. Ca din pămînt — de pe urma atîtor distrugeri cauzate de cel de al doilea război mondial, de secetă, de cutremur, de năvălirea puhoaielor dezlănțuite cu urgie — ne-am ridicat prin muncă stăruitoare și, prin îndemn înțelept și călăuzitor, am reușit să facem țara bogată, cu construcții mărețe, uzine, canale navigabile, lacuri de acumulare pentru hidrocentrale, cu o industrie și o agricultură avansată. Așa cum prea bine știți, și cum s-a subliniat la aceeași sesiune a Marii Adunări Naționale despre care am amintit mai înainte, anul acesta vom sărbători, la 23 August, cea de a 40-a aniversare a Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România. Se cuvine ca, în timpul ce ne mai desparte pînă la istorica aniversare, să punem la încercare tradiționala hărnicie a poporului nostru, pentru a face mai rodnice și mai pilduitoare eforturile pentru propășirea Patriei și pentru fericirea poporului nostru. Atîtea forme de evidențiere a hărniciei

oamenilor care își dau osteneala în toate domeniile de activitate, cîte s-au făcut arătate la sesiunea Marii Adunări Naționale, ne dau încrederea că, umăr la umăr, se vor împlini toate speranțele justificate, pentru a fi și anul acesta un an de mari și frumoase realizări.

Îndemnul nostru este ca să sporiți în toate și să ne exprimăm cu toții întreaga noastră recunoștință pentru jertfelnica dăruire a Conducătorului iubit al Patriei, pentru buna rînduire a treburilor obștești, pentru strădaniile de apărare a păcii în lume. O primăvară care ne grăbește la asigurarea pîinii „celei de fiecare zi“ să ne găsească mereu la locul pregătirii ei. Vara să fie o vară „fierbinte“, a hărniciei și a vieții celei înnoite, spre mai mult spor și bunăstare.

Cu dorința de adevărat părinte, am așteptat acest sfînt moment al Învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, spre a vă împărtăși o parte din gîndurile și simțămintele care am socotit că trebuie să fie puse în atenția noastră în aceste luminate zile. Învierea este lumină, este viață, este dar al lui Dumnezeu. Lumina Învierii scoate totul la iveală (Efeseni 5, 13) și luminează neamurile (Luca 2, 32).

În dubla calitate pe care o avem, de fii ai Sfintei noastre Biserici Ortodoxe și de cetățeni ai scumpei noastre Patrii, se cuvine să fim „lumina lumii“ (Matei 5, 14), căci numai așa nu vom umbla în întuneric, ci vom avea „lumina vieții“ (Ioan 8, 12). Se cuvine ca să umblăm în lumina Învierii, pentru a avea împărtășire unul cu altul și ca Sîngele Domnului să ne curățească de tot păcatul (I Ioan 1, 7). „Dumnezeu-Tatăl, prin Învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut din nou spre nădejde vie“ (I Petru 1, 3-4). Grija pentru pacea lumii, cu realizarea păcii între fiecare dintre noi, să fie mereu înaintea feței noastre. „Duhul trîndăviei“, cum ne-am rugat în Postul Mare, să se depărteze de la noi, iar „duhul curăției, al gîndului smerit, al răbdării și al dragostei“ să ne însoțească în toate zilele vieții noastre.

Odată cu acest cuvînt de învățătură, la acest praznic al luminii și al bucuriei, care este Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, vă trimit arhierești binecuvîntări, cu dorirea de a vă vedea mereu sporind în toate, de a fi în lumină și adevăr, în dreptate și pace, în dragoste și înfrățire.

Vă îmbrățișez cu dragoste părintească și frățească, cu vestirea :

„HRISTOS A ÎNVIAT“ !

Împreună cu întregul popor pentru pace și dezarmare

ADUNAREA CULTELOR DIN ROMÂNIA PENTRU DEZARMARE ȘI PENTRU PACE

(București, 21-23 iunie 1984)

Înscriindu-se în simfonia universală a tuturor popoarelor și dînd glas profundelor sentimente umane și creștine de apărare a păcii și a vieții în lume, în zilele de 21-23 iunie a. c., a avut loc la Institutului teologic universitar din București Adunarea Cultelor din România pentru dezarmare și pace, la care au participat 191 delegați ai Bisericii Ortodoxe Române și ai celorlalte Culte din țara noastră și 45 delegați reprezentînd Culte creștine din 19 țări din Europa, S.U.A. și Canada.

Lucrările Adunării s-au deschis în dimineața zilei de 21 iunie, precedate de slujba Te-deum-ului și s-au desfășurat în ședințe plenare și în trei secții. Lucrările primei ședințe plenare au fost prezidate și deschise de Prea Fericitul Patriarh Iustin, din prezidiu făcînd parte Înalți Ierarhi ai Bisericii noastre și toți conducătorii Cultelor din Republica Socialistă România: I.I. P.P. S.S. Mitropoliți Teoctist al Moldovei și Sucevei, Antonie al Ardealului și Nestor al Olteniei, din partea Bisericii Ortodoxe Române, Episcopul Iakab Antal al Episcopiei Romano-Catolice de Alba-Iulia, Episcopul Albert Klein, conducătorul Bisericii Evanghelice Luterane C. A. din Republica Socialistă România, Episcopul Paul Szedressy al Bisericii Evanghelice Luterane S. P. din Republica Socialistă România, Episcopul Nagy Gyula, Președintele Sinodului Bisericii Reformate din Cluj-Napoca, Episcopul Papp Laszlo al Episcopiei Reformate din Oradea, Episcopul Kovacs Lajos al Bisericii Unitariene, Episcopul-vicar Kiprian Savici al Bisericii creștine de rit vechi, Arhiepiscopul Dirayr Mardichian al Arhiepiscopiei Armeano-Gregoriene din România, P.C. Pr. Vladimir Marcovici de la Vicariatul ortodox sîrb de Timișoara, Pastorii: Mihai Hușanu, președintele Cultului Baptist, Dumitru Popa, președintele Cultului Adventist de ziua 7-a, Meliton Lazarovici, din partea Cultului creștin după Evanghelie, Pavel Bochian, președintele Cultului Penticostal, Dr. Moses Rosen, Șef-rabin al Cultului Mozaic din Republica Socialistă România, Iacub Hagi Mehmet, conducătorul Cultului Musulman din Republica Socialistă România.

Secretariatul general al Adunării a fost constituit din P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul-vicar patriarhal, Arhid. prof. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic universitar Sibiu, Prof. Dumitru Radu, prorector la Institutul teologic universitar București, Pr. Constantin Pîrvu, consilier-vicar patriarhal, Pr. Eugen Trebiți, rector al Institutului teologic catolic de la Alba-Iulia, Pastor prof. Lorand Lengyel de la Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca și Pastor Ioachim Tunea, consilier al Cultului Baptist.

În cuvîntul său, primit cu vii aplauze, Prea Fericitul Patriarh Iustin a spus :

PREA CINSTIȚI CONDUCĂTORI AI CULTELOR,
STIMATE DOMNULE PREȘEDINTE
AL DEPARTAMENTULUI CULTELOR,
DISTINSĂ ADUNARE,

„Eu am venit pentru ca oamenii viață să aibă și din belșug să aibă“ *(Ioan 10, 10). Acestea sînt cuvintele pe care le-a rostit Mîntuitorul spre a defini oarecum rostul venirii Sale în lume. În alte împrejurări El a lămurit această zicere, precizînd că ne-a adus de la Dumnezeu viață veșnică și fericirea. Pentru înfăptuirea lor ne străduim noi acum. Luptînd pentru pace, luptăm pentru viață ; străduindu-ne pentru înfăptuirea României celei noi, căutăm fericirea.*

Aceste idealuri izvorăsc, pe de o parte din firea poporului nostru, iar pe de altă parte din convingerile noastre religioase.

ONORATĂ ADUNARE,

Pacea a fost totdeauna un element constitutiv al sufletului românesc, al concepției și practicii noastre de viață. Însăși așa-numita omenie, specifică neamului românesc, poate fi înscrisă în fruntea virtuților noastre tradiționale. Ea se referă la pacea și buna înțelegere între oameni, la prietenie și ajutorare, la ospitalitate, la bunătatea și dragostea frățească între ei. Omenia cuprinde deopotrivă atitudini asemănătoare și față de lumea celor necuvîntătoare sau chiar față de firea neînsufletită.

Tot ceea ce caracterizează un om de omenie se reflectă într-un anumit fel în viața întregului popor.

Poporul nostru nu s-a lăsat ispitit de gîndiri expansioniste, n-a rîvnit la teritorii care nu-i aparțineau, n-a purtat niciodată vreun război de cucerire, întreg șiragul de lupte pe care au fost siliți să le poarte înaintașii noștri s-a limitat la apărarea propriului lor pămînt, la apărarea „moșiei“, adică a teritoriului moștenit de la înaintașii noștri, moși sau strămoși. S-au străduit românii să-și apere ființa lor națională, s-au zbătut să-și păstreze întregul lor patrimoniu cultural. Au luptat vitejește pentru viața și bunurile lor materiale sau spirituale.

De aceea, în chip firesc, întruchipînd virtuțile neamului nostru, președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, se afirmă ca personalitate politică integrată în marea mișcare pentru pace în lume și îndeosebi în viața națiunii noastre. Iată cum exprimă Domnia sa voința de pace a poporului nostru : „Imperativul cel mai arzător al zilelor noastre este unirea eforturilor și conlucrarea tot mai strînsă a popoarelor, a celor mai largi forțe sociale și politice, indiferent de concepțiile lor filosofice și religioase, a întregii opinii publice mondiale, pentru oprirea agravării situației internaționale, pentru reluarea și continuarea curentului spre destindere și colaborare, pentru promovarea fermă a unei politici de respect și a independenței și suveranității popoarelor, de securitate și pace“.

Alături de pace, în țara noastră stă hotărîrea națiunii de a-și zidi o viață nouă. Și în acest domeniu, conducerea țării, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, și-a asumat ctitoria. Istoria noastră înscrie acum cele mai frumoase pagini din viața ei.

În același spirit, Biserica Ortodoxă Română, pe temeiul învățăturii ei religioase și pe experiența ei de secole, se simte deplin integrată în viața, idealurile și năzuințele credincioșilor ei, ale poporului nostru, străduindu-se permanent să-și aducă obolul ei atît pentru zidirea vieții celei noi în țară, cît și pentru apărarea păcii în lume. Ea este deplin convinsă că pacea constituie condiția firească, autentică, a vieții și a progresului ei calitativ și cantitativ. De aceea Biserica este solidară cu întregul nostru popor și ia parte la toate eforturile lui pentru pace și progres.

Fără îndoială, participarea la lupta pentru apărarea păcii constituie astăzi o necesitate absolută pentru orice popor, pentru orice om. Pacea este acum grav amenințată. Competiția înarmărilor a atins proporții uriașe, unice în istorie, iar criza morală merge mînă în mînă cu criza politică, socială și economică. În diferitele domenii ale vieții se instaurează încetul cu încetul un grav dezechilibru. Sumele fabuloase care se cheltuiesc pentru înarmare se iau de la gura copiilor din statele mai sărace; asistența medicală este redusă; știința și artele încep să devină privilegii ale oamenilor înstăriți. Pe scurt, noua ordine economică cere transferul cheltuielilor de la înarmare la slujirea valorilor care apără și garantează o viață demnă și îndestulătoare pentru toți oamenii. O nouă ordine în lume întemeiată pe dreptate devine din zi în zi tot mai imperios necesară. Altfel, criza economică va putea deveni una din principalele cauze ale tulburării păcii în lume, ale izbucnirii unui nou război.

ONORATĂ ASISTENȚĂ,

Nu am intenția să analizez toate aspectele dezarmării și păcii. Aceasta se va putea face în cursul Adunării noastre. Ceea ce trebuie însă limpede subliniat este adevărul că pacea este indivizibilă. Mai mult ca oricînd, astăzi se cere ca pacea să fie integrală din punct de vedere moral și totală din punct de vedere geografic. Apoi, după cum războiul prinde întîi chip în sufletele noastre și apoi se manifestă în afară, tot astfel și pacea trebuie realizată întîi înlăuntrul nostru. Numai în asemenea extensiuni fiecare națiune și fiecare ins își poate avea reală securitate. Salutăm desigur gîndurile de limitare a războaielor sau crearea de zone denuclearizate, care reprezintă expresii ferme și pilduitoare ale voinței de pace și care pot evita, local și temporar, primejdia. Dar ce fel de liniște poate da conștiinței cu adevărat creștine numai o zonă limitată, neutră, de pe planetă, știind că în alte părți ale spațiului uman alte ființe suferă și mor? Creștinul trăiește ca pe ale sale durerile celorlalți: „Dacă suferă un mădular, toate mădularele suferă împreună" (I Corinteni 12, 26), zice Apostolul. Profund gîndind, pentru conștiința creștină o salvare egoistă a vieții unora nu este satisfăcătoare. De aceea, aceste zone denuclearizate noi dorim să se extindă, să fie cît mai multe, pînă la identificarea cu întreaga planetă.

Noua realitate cu care sîntem confruntați, aceea de distrugere totală, în eventualitatea unui război nuclear, ne obligă de altfel să concepem salvarea umanității nu numai local, ci universal. Mesajul universal al mîntuirii ne obligă la concepția unei păci universale. Apărăm pacea și viața tuturor, pentru că tot neamul omenesc și toată lumea sînt creația lui Dumnezeu, Care este „Domnul tuturor". Prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu în lume, nu numai Biserica, ci întreaga umanitate , într-un anumit fel, devine trup al lui Hristos. Mîntuitorul ni se revelează ca Domn al tuturor.

Întregul mesaj al Mîntuitorului întrupat în omul păcii face din virtutea păcii, pentru creștini, o poruncă dumnezeiască. Apostolii și-au împlinit misiunea ca solii ei și au înțeles-o ca o condiție și o componentă a împărăției lui Dumnezeu, care pentru Sfîntul Pavel este „dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt" (Romani 4, 17). În cele mai critice momente ale vieții lor au rămas, neabătuți, pînă la sacrificiu, oameni ai păcii. Au văzut în ea salvarea umanității.

Privită și de noi în acest larg orizont și ca o imperioasă cerință a timpului nostru, pacea ni se impune astăzi ca o gravă răspundere. Asemenea talanților, și darul ei divin trebuie cultivat. Numai lucrînd darul, culegem fructul. Toți sîntem împreună răspunzători pentru apărarea păcii și slujirea vieții, fiindcă toți beneficiem de bunurile ei. Nimeni nu poate rămîne străin de ea. Toate opțiunile sînt aici convergente spre pace.

Pacea se obține prin străduanii și luptă. Trebuie să militäm pentru înlăturarea tuturor cauzelor care o zădărnicesc : înarmarea nucleară, criza economică născută în cea mai mare parte din aceasta, neînțelegerile politice, discriminările sociale și mai ales neîncrederea între oameni și popoare. Trebuie să ajutăm pe conducătorii de state să restabilească în conștiința umană valorile morale autentice, în sensul că nu afirmarea puterii, care generează conflicte, ci dimpotrivă afirmarea încrederii, a dreptății, a cooperării, a întrajutorării, a respectului, a avantajului reciproc și, mai profund, a dragostei frățești, reliefează adevărata sumă de valori care slujesc viața.

Datoria Cultelor și a credincioșilor din țara noastră de a apăra pacea izvorăște astfel din conștiința noastră religioasă cu care slujim lui Dumnezeu, prin slujirea oamenilor, dar în același timp și din calitatea noastră de fii ai poporului din care facem parte. Atît prin rugăciunile lor, prin propovăduirea cuvîntului, prin educarea credincioșilor în acest spirit, cît și prin participarea la diversele întruniri inter-creștine și inter-religioase, Cultele și-au exprimat cu tărie atît dorința lor de a trăi în pace între ele, cît și de a sprijini orice efort pentru apărarea ei în lume. Iar ca fii ai Patriei sîntem angajați să sprijinim ferm toate propunerile și inițiativele de pace ale statului nostru.

În această atmosferă de trezire a conștiinței popoarelor pentru apărarea propriei lor vieți, Biserica Ortodoxă Română ca și celelalte Culte și-au intensificat lucrarea lor pentru apărarea păcii. Ele sînt solidare cu întregul nostru popor și iau parte la toate străduaniile lui pentru crearea climatului de pace, pentru zidirea unei vieți noi în patria noastră și pentru apărarea păcii în lume. Ele sînt conștiente că propovăduirea păcii este o necesitate vitală.

Astăzi trebuie militat nu numai pentru preîntîmpinarea războiului, ci și pentru eliberarea omenirii de orice amenințare și teroare. Pacea nu e o simplă tăcere a armelor, ci desființare a lor. Spiritul uman, capacitatea creatoare, progresul, realizarea unei tot mai depline calități a vieții, toate acestea nu se pot înfăptui decît într-o atmosferă de pace reală și statornică.

De aceea, chiar în acest climat internațional în care suspiciunea, neîncrederea între state, încearcă încă să motiveze continuarea înarmărilor, să genereze noi cantități de arme tot mai sofisticate, datoria noastră de slujitori ai religiei, odată cu vigilența neslăbită în lupta pentru pace, este să menținem și să susținem în suflete credința și speranța în această virtute fundamentală și de neînvins. Să ajutăm pe oameni să nu-și piardă încrederea într-un viitor mai bun al lumii și să nu slăbească deloc puterea, capacitatea lor de muncă creatoare. Chiar în cele mai critice momente, Mîntuitorul poruncește: „Prindeți curaj, ridicați capetele voastre!" (Luca 17, 18). Munca noastră ziditoare să dovedească tocmai virtuțile păcii.

În acest scop, cu forța spiritului, a cuvîntului și a exemplului, cu convingerea dreptății acestei cauze sacre, trebuie să luptăm mai ales pentru aceste obiective: scoaterea în afara legii a armamentului nuclear, a armelor chimice și biologice; încheierea de tratate între cele două blocuri și între state, în care să fie eliminată forța și amenințarea cu forța; o dezarmare echilibrată și treptată pînă la acel nivel care să nu mai reprezinte nici o amenințare pentru existența și viața popoarelor. Împreună cu acestea să militățm pentru cultivarea unui climat de încredere, prin eliminarea suspiciunilor, solicitînd conducătorilor de state și popoare dovezi concrete care să ilustreze dorința lor sinceră de pace; prin eliminarea limbajului și oricărei acțiuni care exaltă violența și, mai profund, printr-o educație susținută care să ducă le eliminarea din conștiința oamenilor a gîndurilor și planurilor războinice. Toate diferendele dintre state să fie rezolvate pe calea tratativelor, prin dialog și nu prin război. Toate conflictele să fie rezolvate prin idei, prin apeluri la rațiune și nu prin apelul la forță.

În acest scop, propunem ca Adunarea noastră să adreseze un APEL către toate Bisericile, Religiile și Organizațiile religioase din lume, de a-și spori eforturile în vederea realizării idealurilor lumii contemporane de pace, dreptate, egalitate, libertate, încredere între oameni și popoare, bunăstare și progres, mai ales pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale.

Însuflețiți de acest binecuvîntat țel de înfăptuire a păcii pe pămînt și de slujire a vieții, deschidem lucrările noastre, invocînd cuvintele profetului biblic: „Doamne, revarsă pacea peste noi, căci toate lucrurile noastre pentru noi le-ai făcut" (Isaia 26, 12).

În încheiere, vă rog să-mi îngăduiți să dau glas sentimentelor de bucurie de care sîntem cuprinși cu toții, constatînd că Adunarea noastră pentru manifestarea voinței de dezarmare și pace este onorată de prezența Domnului președinte al Departamentului Cultelor și a altor reprezentanți ai unor autorități de stat sau organizații obștești. Tuturor le aducem calde mulțumiri pentru cinstirea pe care o arată Adunării noastre, precum și pentru interesul pe care îl acordă apărării păcii în lume.

Avem de asemenea marea satisfacție că împreună cu noi se află acum și distinșii reprezentanți ai Conferinței Bisericilor Europene, împreună cu secretarul ei general, Dr. Glen Garfield Williams. Găsindu-se la București pentru a discuta unele probleme teologice, ei au socotit de bine să se facă împreună lucrători cu noi, participînd la lucrările Adunării Cultelor din România pentru dezarmare și pace.

Mulțumind deopotrivă tuturor celor care într-un fel sau altul se ostenesc, împreună cu reprezentanții Cultelor din țară, să-și aducă contribuția lor pentru dezarmare și pace, îi îmbrățișăm cu frățească dragoste".

Au luat cuvîntul și alți vorbitori din țară și de peste hotare, care au reliefat în alocuțiunile lor necesitatea sporirii eforturilor pentru apărarea păcii, atît de amenințată în lumea noastră de astăzi prin creșterea continuă a cheltuielilor militare împovărătoare ce îngrădesc și frînează progresul general al umanității.

În acest sens, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a spus :

„Prin însuși actul creației, Dumnezeu ni Se descoperă ca Dumnezeul dragostei și al păcii. Cuvîntul cel dintru început : „Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră" (Facere 1, 26), reflectă în iconomia dumnezeiască și, de bună seamă, pentru istoria mîntuirii, pacea supremă, pacea Sfintei Treimi, atît de necesară vieții omului, devenirii sale.

Drama lui Cain care l-a ucis pe Abel avea să devină început al multor nedreptăți și suprimări de vieți omenești. În toată perioada veterotestamentară pacea este nădejde și profeție. Proorocul Isaia, inspirat de către Duhul Sfînt, rostea profetic despre Domnul păcii : „Și mare va fi stăpînirea Lui și pacea Lui nu va avea hotar" (9, 6). Nu însă numai atît. Binefacerile păcii sînt invocate de către poporul deznădăjduit prin cereri stăruitoare : „Doamne, revarsă pacea peste noi, căci toate lucrurile noastre pentru noi le-ai făcut" (Isaia 26, 12). Este semnificativă această invocare. Omul recunoștea că Dumnezeu „a făcut toate lucrurile noastre pentru noi". *Iar aceste lucruri erau sub amenințarea distrugerii pentru că nu mai erau ale „noastre", deoarece se pierduse prin căderea în păcat darul comuniunii umane, care ar fi trebuit să fie în istorie expresia comuniunii treimice.*

Oamenii ajunși în această stare au conștiința depărtării : „Pace, pace celor de aproape și celor de departe, zice Domnul" (Isaia 57, 18). „De aproape și de departe" reprezintă pentru umanitate conștiința unei sciziuni, a unei ruperi, cauza atîtor neînțelegeri și a războaielor nimicitoare. „Dumnezeul dragostei și al păcii" (II Corinteni 13, 11) este și al nădejdii. El nu ne-a părăsit și „la plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea" (Galateni 4, 4-5). Opera mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos este pace și viață. Semnificativ este în acest sens faptul că aducînd împăcarea omului cu Dumnezeu, prin jertfă, El cheamă de la moarte la viață, întîmpinîndu-Și Apostolii cu vestirea

păcii: „Pace vouă" (Ioan 21, 19-22), primul cuvînt rostit către ei după slăvita Sa Înviere. Pacea adresată Apostolilor odată cu trimiterea la predicare a însemnat pentru ei porunca sfîntă de a o răspîndi și de a o sădi în sufletele tuturor, ca pe un drept al fiecăruia în parte și drept, de asemenea, în viața popoarelor.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos nu numai că a binevestit „pace vouă, celor de departe și celor de aproape" (Efeseni 2, 17), ci a dat un fundament slujirii păcii, apărării ei, ca pe un drept sfînt al omului și popoarelor. Întru apărarea păcii și vieții și spre statornicirea acestor valori, atît de amenințate în zilele noastre, se cade a depune și a ne spori eforturile. Drept fundamental al omului și al popoarelor, pacea trebuie apărată cu și mai mare ardoare, fără întrerupere, în mai mare măsură decît cei care o nesocotesc și vor să transforme Europa și lumea în „întuneric și în umbra morții" (Luca 1, 79). Ca drept legat de ființa umană și condiție de dezvoltare a popoarelor, pacea, care include o întreagă scară de valori sociale — libertate, egalitate, prietenie, încredere —, nu poate fi îngrădită, nu poate fi limitată, deoarece „ea nu are hotar" (Isaia 9, 6). Reluînd această idee străveche, Sfîntul Grigorie de Nyssa deschide orizontul unei continue lucrări pentru ca pacea să rodească pe pămînt, să fie cunoscută și să apropie popoarele. „Dumnezeu dă pace, spune acest Sfînt Părinte, în așa măsură ca pe ea să nu o aibă fiecare numai pentru sine, ci din prisosința cea bogată să dea și acelora care nu o au, căci „fericiți sînt făcătorii de pace" (Matei 5, 9). Făcătorii de pace sînt nu numai cei ce au pace, ci și aceia care dau pace altora, dar unul nu poate acorda altuia ceea ce el însuși nu are. El voiește ca tu să fii mai întîi săturat de bunurile păcii, ca apoi să dai din acest bun și altora care au trebuință" (Despre fericiri, *Cuvîntul al VII-lea, în P. G., 44, 1284). Într-adevăr, pacea — acest drept fundamental al omului și al popoarelor —, ca dar dumnezeiesc și timp al dobîndirii mîntuirii, este amenințată în vremea noastră de cursa nesăbuită a înarmărilor și de pericolul izbucnirii unui nimicitor cataclism nuclear.*

N-am fi la înălțimea misiunii și crezului nostru, n-am fi cu adevărat închinători Dumnezeului păcii, dacă am rămîne pasivi, dacă n-am lua aminte, cît nu este prea tîrziu, la primejdia care se abate asupra omenirii. În credința, voința și hotărîrea fiecărui fiu al acestui pămînt, a popoarelor, stă puterea de a preveni o catastrofă nucleară, de a trezi conștiințele conducătorilor popoarelor întru respectarea și apărarea dreptului lor la pace. La această tribună exprim nu numai convingerea mea în prețuirea și apărarea păcii, dreptul fundamental al oamenilor și popoarelor, ci și hotărîrea clerului și credincioșilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei. Vrednici păstrători ai credinței părintești, împodobiți cu virtuți și daruri deosebite, ei au înălțat pe aceste plaiuri voievodale, ca pretutindeni în scumpa noastră țară, ctitorii și cetăți noi ale păcii și fericirii, durîndu-le cu mintea și brațele lor pentru veșnicirea poporului nostru și a fiilor lui.

Ca și acești ziditori de viață nouă, într-un singur glas susținem strădaniile Conducerii noastre de stat, demersurile și apelurile adresate conducătorilor de popoare și forurilor internaționale, în

vederea realizării unui dialog constructiv și pentru înfăptuirea grabnică a dezarmării și a nimicirii tuturor rachetelor din Europa și din lume. Socotim că strădaniile închinate păcii vor fi încoronate cu roade îmbelșugate, că forțele uriașe ale păcii vor birui pe cele ale războiului, că sufletul și avîntul întregii omeniri pentru dreptate și un viitor luminos sînt mult mai tari decît armele ucigătoare. Iar „Domnul va binecuvînta pe poporul său cu pace" (Psalm 28, 11).

În aceste zile premergătoare aniversării gloriosului jubileu al Eliberării Patriei, afirmîndu-ne totala adeziune la întreaga politică internă și externă a statului nostru și puternic mobilizați de exemplul personal al Domnului președinte Nicolae Ceaușescu, de neobosita dăruire și devotamentul nemărginit cu care slujește țara și poporul, noi, reprezentanții Cultelor din România ne angajăm, în numele credincioșilor pe care-i păstorim, să nu precupețim nici un efort pentru a contribui la ridicarea României Socialiste pe noi culmi de civilizație și progres".

Lucrările Adunării au continuat în după-amiaza aceleiași zile, desfășurîndu-se în trei secții de lucru.

Cele trei secții, în fiecare din ele luînd cuvîntul numeroși participanți la lucrări, au dezbătut următoarele teme: Secția întîi, avînd la masa Prezidiului pe I. P. S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, P. S. Episcop Iakab Antal conducătorul Episcopiei Romano-Catolice de Alba-Iulia, Eminența Sa Paul Szedressy, Conducătorul Eparhiei Reformate din Cluj-Napoca; Eminența Sa Kovacs Lajos, conducătorul Bisericii Unitariene și Dl. Muftiu Iacub Mehmet, conducătorul Cultului Musulman, iar ca secretari pe Pr. prof. Ioan Ică de la Institutul Teologic Sibiu și Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ patriarhal, a dezbătut tema: „Responsabilitatea cultelor față de apărarea vieții și păcii". Secția a doua, avînd la masa Prezidiului pe I. P. S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, Eminența Sa Laszlo Papp, conducătorul Eparhiei Reformate Oradea, P. S. Episcop Kiprian Savici, conducătorul Cultului creștin de rit vechi, Eminența Sa Moses Rosen, Șef-rabinul Cultului Mozaic, Pr. vicar Vladimir Marcovici, conducătorul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara și Dl. Mihai Hușanu, președintele Cultului Baptist, iar ca secretari pe Pr. prof. Dumitru Abrudan, prorectorul Institutului Teologic Sibiu și Prof. Lengyel Lorand de la Institutul Teologic Protestant Unic din Cluj-Napoca, a dezbătut tema: „Dezarmarea: cheltuielile militare, povară pe umerii umanității", iar secția a treia, avînd la masa Prezidiului pe I.P.S. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, I. P. S. Dirayr Mardichian, conducătorul Arhiepiscopiei Armeano-Gregoriene din București, Mgr. Ioan Robu, administrator diocezan al Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București, Eminența Sa Albert Klein, conducătorul Bisericii Evanghelice C. A. Sibiu, Eminența Sa Gyula Nagy, conducătorul Eparhiei Reformate din Cluj-Napoca și Dl. Pavel Bochian, președintele Cultului Penticostal, iar ca secretari pe Pr. prof. Nicolae Necula, de la Institutul Teologic Universitar București și pe Arhim. Nifon Mihăiță, consilier patriarhal, a dezbătut tema: „Securitate și cooperare în Europa. Oprirea amplasării de rachete nucleare cu rază medie de acțiune. Retragerea celor existente".

Lucrările Adunării au fost reluate, în plenară, vineri 22 și sîmbătă 23 iunie.

Redăm, în continuare, luările de cuvînt în cadrul lucrărilor Adunării ale următorilor participanți din țară și de peste hotare :

Dr. *Glen Garfield Williams* — secretar general al Conferinței Bisericilor Europene :

„În numele celor 115 Biserici membre ale Conferinței Bisericilor Europene, răspîndite de-a lungul și de-a latul continentului european, de la Atlantic și pînă în Uniunea Sovietică și din Islanda pînă jos, în partea de Răsărit a Mediteranei, vă aduc salutul lor și ne bucurăm cu această ocazie că aceasta nu este doar un privilegiu, ci și un prilej de comuniune și, mai ales, pentru discuții și meditații privind pacea și dezarmarea.

Problema păcii, a încrederii reciproce și a destinderii formează împreună unul dintre principalele scopuri ale Conferinței Bisericilor Europene. Sîntem preocupați de pacea dintre Biserici și dintre confesiuni. De asemenea, sîntem preocupați de pacea dintre națiuni și popoare. Există două adevăruri în legătură cu lumea modernă. În primul rînd, lumea în care trăim este o lume înarmată și o lume care se înarmează. În timp ce veneam spre țara Dumneavoastră, citeam unul dintre cele mai prestigioase ziare din lume, în care se afla un articol de seamă, și în care se afirma că înarmarea este din nou intensificată.

O lume înarmată, o lume desfigurată, o lume nedreaptă este o lume extrem de periculoasă. Însă, în același timp, este și o lume secularizată. Și aceasta ne interesează și pe noi, deoarece are efecte în contextul activității diferitelor comunități religioase.

Noi nu sîntem politicieni. Nu sîntem diplomați, nu avem o putere politică structurală. Nu am face noi un lucru mai bun cu timpul nostru dacă am fi acum altundeva și nu am vorbi despre pace ? Cred că este un lucru esențial că noi, nepoliticienii, noi care sîntem fără o putere politică structurală, noi cei care nu avem importanță în ochii multora, trebuie să ne ocupăm acum cu problema păcii și dezarmării. Orice ar spune alții, noi avem o contribuție de adus, deoarece pacea aparține mesajului nostru și misiunii noastre, oricare ar fi convingerile noastre religioase. Nu întîmplător Conferința Bisericilor Europene a ales ca temă a viitoarei sale Adunări generale „Slavă lui Dumnezeu și pace pe pămînt“. Mesajul de pace, străduințile de pace sînt esențiale în mesajul nostru și, prin urmare, misiunii și rațiunii noastre în această lume.

În al doilea rînd, nu trebuie să uităm că prin activitatea comunităților religioase milioane de credincioși din Europa sînt informați și angajați în lupta pentru pace și dezarmare.

Și, în al treilea rînd, oricare ar fi credința noastră religioasă, oricare ar fi convingerile credinței noastre, noi aducem în discuțiile privind pacea și dezarmarea o perspectivă care nu poate fi descoperită în discuțiile pur umaniste. Prin convingerile religioase pe care le avem noi punem istoria acestui moment în istoria veacurilor viitoare. Deși aceasta nu reduce pericolul, ea aduce însă verdele

speranței într-un context în care realitatea ar fi, pur și simplu, neagră sau albă.

Și, în al patrulea rînd, permiteți-mi să adaug două observații finale. Dialogul interconfesional și interreligios în care sîntem angajați chiar și în clipa de față, în perspectiva celor pe care deja le-am spus, este, prin el însuși, o contribuție de valoare la pace. În timp ce încercăm să realizăm încrederea unul în altul, în calitate de credincioși, în timp ce ne străduim să discutăm unul cu celălalt pentru a ne accepta ca frați, noi contribuim în sfera noastră la întărirea acelei încrederi care este atît de esențială. Acesta este punctul la care eu și voi, frați și surori în Domnul, intrăm împreună în înțelepciunea păcii la nivelul încrederii reciproce, al înțelegerii reciproce, al frățietății, care este singura temelie pe care destinderea și dezarmarea internațională poate fi construită. Noi trebuie să ajutăm popoarele și națiunile Europei să trăiască împreună, altminteri cu siguranță vom muri împreună. Cealaltă remarcă are în vedere experiența pe care am avut-o în Conferința Bisericilor Europene și sînt fericit să pot afirma că există o creștere permanentă și puternică a angajării Bisericilor creștine și a creștinilor în lupta pentru pace, în lupta pentru înțelegere, în lupta pentru frățietate.

De aceea, noi încurajăm toate eforturile de acest gen și sîntem fericiți că putem contribui la sensibilizarea credincioșilor pentru a-și juca rolul lor de cetățeni cu o dublă responsabilitate: responsabili în fața aproapelui lor și în fața lui Dumnezeu, în societatea în care noi trăim. Societățile sînt diferite, situațiile noastre sînt diferite, însă sarcina noastră este aceeași: stabilirea condițiilor în care omul să poată nu numai să trăiască ci să se și dezvolte.

Sîntem cu toții recunoscători pentru concertul de ieri seară. Probabil unii dintre Dumneavoastră știți că sînt originar din Țara Galilor. Și nouă, galezilor, ne place foarte mult să cîntăm în cor. Două dintre punctele din programul de ieri seară m-au mișcat foarte mult: cîntecul „Doamne, pe noi miluiește-ne“ pe care l-am auzit pentru prima oară în Uniunea Sovietică. A fost cîntat într-o mănăstire la Odesa, de către un diacon tînăr a cărui voce îmi persistă încă în urechi. Iar cînd l-am reascultat aseară, am fost profund mișcat; al doilea, „Aleluia“ de Häendel. Trebuie să mărturisesc că ori de cîte ori ascult această melodie, sînt pur și simplu transpus undeva, nu știu unde, dar sînt transpus, în afară de mine.

Să ne amintim că această cîntare, „Aleluia“, este pentru preamărirea Împărăției lui Mesia ce va să vină. Aleluia, pentru că El nu este numai promis, ci a și venit, după cum noi creștinii credem. Punctul central al corului „Aleluia“ este o afirmare extraordinară a Aceluia care trebuie să fie sfătuitor minunat, Dumnezeu cel atotputernic, Tatăl cel veșnic, Prințul Păcii. Dumnezeu să ne facă urmași efectivi ai credinței noastre și ai Aceluia care este Prințul Păcii. Fie ca aceasta să însemneze și o chemare a generației noastre pentru acest mod de activitate și pentru acest loc“.

Dr. *Lubomir Mirejovsky* — secretar general al Conferinței Creștine pentru Pace:

„Mai întîi vreau să-mi exprim bucuria pentru invitația adre-

sată de a participa la această Adunare. O considerăm o Adunare foarte importantă și iată de ce : Conferința Creștină pentru Pace, poate face util mesajul său de pace în lume, dacă membrii ei, Bisericile, sînt cu totul angajate în lupta pentru pace. În mișcarea noastră nu am putea înțelege corect problemele lumii, nu am putea înțelege nici responsabilitățile noastre în fața provocărilor lumii noastre, dacă oamenii angajați în această luptă nu ne-ar ajuta să înțelegem.

Noi știm că în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace contribuția Bisericii Ortodoxe Române a avut întotdeauna un înțeles specific și o valoare deosebită în ceea ce privește pacea. Abordarea teologică a problemei păcii și dreptății a fost unul dintre punctele de forță ale muncii noastre. În al doilea rînd, această situație din România, unde coexistă religii diferite, are un înțeles specific. Pentru că tocmai frații din România sînt cei care au promovat în rîndurile noastre cooperarea dintre diferite religii în lupta pentru pace și dreptate.

Sîntem bucuroși de a vedea în cadrul acestei Adunări că reprezentanții diferitelor religii stau unul alături de celălalt și-și exprimă preocuparea comună pentru pace, arătînd că Duhul Sfînt este Cel Care conduce peste tot în lume, peste toți oamenii, chemîndu-i la lupta pentru apărarea și salvarea vieții umanității.

Știm foarte bine că, numai cu cîțiva ani în urmă, religiile justificau războaiele. Chiar astăzi, frați și surori, în cîteva locuri din lume au loc războaie care sînt motivate religios. Sîntem acum împreună pentru a discuta viitorul omenirii, o lumea a păcii care va fi o lume a cooperării dintre popoarele noastre, dincolo de tradițiile și concepțiile religioase.

Frați și surori din România, voi aduceți mesajul poporului și guvernului vostru, pe care noi îl considerăm foarte important pentru că România și poporul român știu bine ce înseamnă războiul și dificultățile apărării independenței. Apreciem propunerile făcute de guvernul român, în diferite adunări, conferințe mondiale și la O.N.U. și, în special, ultima, care militează pentru limitarea și reducerea bugetelor militare și pentru neagresiune.

Așa că înțelegerea spirituală, politică și morală a necesităților lumii contemporane — care trebuie să fie a unei lumi responsabile față de marile pericole ale acestui moment istoric — este de o înaltă valoare.

Acum, cînd există mai multe arme decît sînt necesare pentru distrugerea omenirii, este mare nevoie de unitatea forțelor noastre luptătoare pentru pace, de unitatea, puterea și întegrarea forțelor morale, filosofice și, bineînțeles, intelectuale ale lumii de astăzi.

Fraților și surorilor, vă doresc succes în această Adunare. Ne rugăm ca această Adunare să fie o treaptă, o contribuție pentru unitatea credincioșilor din România, o contribuție la unitatea forțelor luptătoare pentru pace, o contribuție pentru pace și dreptate între oameni".

I.P.S. *Antonie Plămădeală* — Mitropolitul Ardealului :

„Nu am intenția să țin propriu-zis o cuvîntare ; ceea ce vă voi spune nu urmează canonul de alcătuire al unei cuvîntări. M-am

gîndit să renunț la introducere, m-am gîndit să renunț la cuvintele de legătură pentru diferite idei și să trec direct la cîteva idei, poate mai mult sintetizînd ceea ce cei mai mulți dintre Dumneavoastră ați spus, să spun ceva în cîteva sentințe despre omul confruntat cu absurdul în vremea noastră, despre pace și război. Problema păcii nu este o problemă oarecare. E problema despre care nu poți să nu vorbești, pe care nu o poți amîna pe mîine. Dacă o lași pe mîine, alternativa e că nu va mai exista un mîine. Problema păcii nu e problema cuiva, a unora doar, din vreun continent, din vreo zonă, dintr-un așa-zis lagăr ideologic, e problema tuturor. Bombele, rachetele, după cum știți, s-au „deșteptat“ foarte mult în ultima vreme. Știu să urmărească o țintă, să meargă într-un loc anumit, știu să urmărească chiar o țintă în mișcare. Dar bombele nu știu să selecționeze ființele umane. Bombele omoară orbește și fiecare dintre noi e o victimă posibilă. Ucigașul nu ne cunoaște, ne ucide la întîmplare, și se crede la adăpost moral pentru că nu operează chiar cu mîna lui, ci apasă pe un trăgaci sau pe un buton.

Se vorbește astăzi în multe medii de posibilitatea unui război nuclear limitat. Dar nu e vorba de a alege între un fel sau alt fel de război — cu arme convenționale, cu bombe, cu bîte, cu săbii, cu arme atomice sau nucleare. Nu e vorba de a alege între un război și altul, ci e vorba de a termina o dată pentru totdeauna cu războiul de orice fel. Așa cum, de altfel, învață toate religiile, așa cum învață și religiile reprezentate astăzi în această sală. Războiul e o rușine pe obrazul omenirii. E incompatibil cu inteligența și cu rațiunea umană. Și acest lucru trebuie spus mereu, iară și iară.

Problema cursei înarmărilor, dacă e s-o privim cu luciditate și curaj, e o problemă de bun simț elementar. Nu are nevoie de explicații prea sofisticate, pentru ca să emiți o judecată de valoare asupra ei. Urmările cursei înarmărilor sînt evidente, și aici s-a vorbit — mai mulți vorbitori au vorbit despre aceasta — : foame, subdezvoltare, poluarea sufletelor și a conștiințelor orientate, de altfel, de fapt dezorientate, spre teamă, creșterea urii, a egoismului. Bunul simț cel mai elementar cere stoparea cursei înarmărilor. Altfel, nu va mai fi cine să aibă bun simț. Noi trebuie să-i facem — ca oameni ai religiilor — pe cei care conduc omenirea astăzi — în numele nostru, de altfel — să înțeleagă acest lucru și să înțeleagă voința noastră, a tuturor.

Ați auzit, desigur toți, despre balenele sinucigașe. Un fenomen ciudat și aproape inexplicabil. Colonii întregi de balene eșuează pe plăji, voind ele să facă așa, ca să moară : se sinucid. Oamenii par, în ultima vreme, a fi dat în mintea balenelor sinucigașe. Deși chiar în viața balenelor există și antiteze. De pildă, citeam într-un ziar, deunăzi, că un pui de balenă a eșuat pe o plajă. Ca să-l salveze, o ceată imensă de balene mature au încercat totul ca să salveze puiul de pe plajă, multe dintre ele plătind cu viața lor încercarea, pentru că nu s-au mai putut întoarce de pe plajă înapoi în apă. Pentru un pui de balenă! Va fi ajuns pînă la ele pilda cu oaia cea pierdută? Numai unii dintre oameni merg orbi spre prăpastie, nu pentru a salva un pui de om, ci zămislind arme cît mai multe ca să ucidă puiul de om și cît mai mulți oameni. Fiecare piesă dintr-o armă agresivă — și toate armele sînt, pînă la urmă, agre-

sive — e un simptom de nebunie. Vorbim de balenele sinucigașe dar ele n-au rațiune. Cel puțin prin aceasta se justifică, poate; dar cum să-l justifici pe om? Omul nu poate fi justificat, el poate fi doar convertit: convertit la pace, convertit la viață, reconvertit la viață. Drepturile fundamentale ale oamenilor pornesc de la dreptul fundamental la viață și de la dreptul la pace. Numai Dumnezeu — spunem noi, în Mărturisirea de credință — este Domnul de viață Făcătorul. Viața îi aparține lui Dumnezeu; numai El are dreptul să dispună de viață. Dumneavoastră știți sau, dacă nu știți, cei care sînteți de alte confesiuni, că în Ortodoxie sinucigașilor nu li se asigură asistență religioasă. Nu e voie să li se facă nici măcar o rugăciune, nu e voie să fie duși în biserică și nu e voie să fie înmormîntați în cimitir cu ceilalți credincioși. De ce ? Pentru că au dispus singuri de viața lor, de care numai Dumnezeu are dreptul să dispună. Nici o armă, nici o bombă nu se creează pentru viață și pace. Toate ucid. Trebuie să fie scos în afara legii dreptul de a face bombe. Altfel, dreptul la pace e o vorbă fără acoperire. Și e ciudat că amenințările care ne pîndesc și de care ne temem nu vin din altă planetă. Iată paradoxul, iată inadvertența, inexplicabilă aproape pentru o minte sănătoasă. Noi înșine ne amenințăm pe noi, noi, oamenii. Ca și cum cu o mînă am amenința-o pe cealaltă, uitînd că asta ne distruge pe noi înșine. Gura ar amenința urechile, nasul ar amenința ochii și picioarele ar amenința capul. N-am numit întîmplător picioarele. Din tot ce se petrece acum în lume, se pare că unii au început să gîndească cu picioarele. Trebuie să restaurăm omul în poziția normală, firească, cu capul la locul lui. Oamenii religiilor — cred eu — au un cuvînt esențial de spus în această privință și o acțiune concretă și eficientă de desfășurat. Acum, mai în urmă, sîntem informați că războiul se mută și în cer. Înalt Prea Sfințitul Filaret ne-a vorbit despre o masă rotundă, la Moscova, cu titlul „Un cosmos fără arme". Războiul se mută în spațiu, între sateliți și împotriva sateliților. Se fură lumii și bucuria curată a stelelor cerului, luna, poezia și frumusețea. Uitîndu-ne în sus, vom vedea în loc de constelațiile care spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui — cum spune Psalmistul —, vom vedea și în sus ură și explozii. în locul îngerilor, pe care i-am presupus întotdeauna că zboară la înălțimi, se pregătesc să zboare liber, eliberați din legăturile lor, diavolii. S-a citat aici un scriitor originar din România, Elie Whisel, care spunea că astăzi antiteza dragostei nu este ura, ci indiferența. Există indiferență din disperare și indiferență din indolență. Nici una să nu fie a noastră. S-a spus și se spune mereu, în toate conferințele pentru pace, în toate întrunirile intercreștine, și nu numai între creștini : nu poate fi pace fără dreptate socială. Nu poate fi dreptate socială, fără o nouă ordine economică internațională. O pace fără dreptate socială și fără egalitate, fără acces liber la resurse pentru toți oamenii și pentru toate popoarele, o pace fără echilibru economic, e o pace în echilibru nestabil. O pace a fricii, a frămîntărilor, o pace în vertigiu. Ea nu poate duce și nu poate sfîrși decît cu război. E atît de complicată situația, încît unii nu mai cred în posibilitatea realizării dreptății sociale, ca bază pentru o pace trainică. De aceea, nu văd decît o alternativă : sau moartea prin război, sau o pace fără dreptate, preferîndu-se de către

unii cea din urmă spre a se evita războiul. Dar aceasta e o falsă dilemă. A alege între moarte și o pace fără dreptate înseamnă a sacraliza agonia, a accepta drept normală o lume pe dos, monstruoasă. Soluția e pace prin dreptate socială, pentru care oamenii sînt capabili, sînt înzestrați pentru că au rațiune.

Țara noastră cere acest lucru neîncetat, cu timp și fără timp. În lume e nevoie de o restaurare și de o reabilitare a omului, a funcțiilor minții și a inimii, a logicii. Fără aceasta nu se va ajunge la o adevărată nouă ordine economică internațională. Acesteia însă trebuie să-i premeargă o nouă ordine morală. Oamenii trebuie să înțeleagă că trebuie să se reașeze pe alte baze înainte de a putea schimba lumea ; înainte de a putea schimba lumea trebuie să se schimbe oamenii. De aici, necesitatea educației pentru pace, pentru care noi, oamenii religiilor, avem o chemare cu totul și cu totul deosebită. Omul, să nu mai fie omului lup — homo homini lupus —; omul să nu-i mai fie omului lup, să-i fie frate. Să se restaureze valorile și însușirile esențial umane : generozitate, echitate, egalitatea, dragostea, dreptatea, respectul pentru viață. Să se restaureze încrederea în cuvînt. Să se respecte cuvîntul dat, să se respecte tratatele și legile internaționale, să se restaureze încrederea omului în om. Da să fie da și nu să fie nu, și nimeni să nu se mai teamă că în dosul unui da se ascunde un nu sau în dosul unui nu se ascunde un da. Aceasta nu va face niciodată să crească încrederea ci, dimpotrivă, va face să crească suspiciunea și neîncrederea. Fără această restaurare a ființei umane, acum mutilată, fără restaurarea unei noi ordini morale, vor lipsi instrumentele adecvate construirii unei ordini economice internaționale, și pacea va fi amenințată iară și iară. Cred că și în această privință, a unei restaurări a ordinii morale în conștiința oamenilor, religiile pot contribui, poate mult mai mult decît oricine altcineva, și sînt convins, și am auzit aici, că toți reprezentanții lor sînt gata să o facă. Problema păcii nu e o problemă pentru mîine. Dealtfel, unii consideră că războiul a și început, în fapt. Dacă am lua un singur exemplu, el ar putea fi prin el însuși concludent. Se moare de foame astăzi ? Se moare foarte mult, și de sete, și de subdezvoltare sub toate formele ei. De ce ? Pentru că se cheltuiește aproape totul pentru înarmare. Se cheltuiește totul pentru război. Morțile acestea nu sînt, oare, consecințe ale unui război ? Reducerea cheltuielilor militare ar fi primul pas spre încetarea și a acestui război nevăzut, cu consecințe atît de dezastruoase. Reducerea cheltuielilor militare pînă la stoparea lor definitivă ar fi calea trecerii în fapt la pace. Cîte nu s-ar putea face cu milioanele care se aruncă zilnic pe arme ucigașe. Și gîndiți-vă că toate aceste milione sînt produsul muncii oamenilor, sînt produsul efortului, al sudorii oamenilor de pe pămînt. Ei bine, acest produs al muncii lor se cheltuie împotriva oamenilor, absurd, și noi trebuie să ne pronunțăm împotriva absurdului. O fi mergînd absurdul în teatrul așa-zis al absurdului, dar în viață nu generează nimic altceva decît absurd. Ideologiile care se confruntă astăzi, și care sînt gata să facă război, sînt elaborări ale minții omenești, chiar dacă ele pornesc de la conflicte sau de la motive economice. Dar ele sînt elaborări ale minții omenești. Normal este ca diferendele să fie rezolvate tot prin mijloacele minții, prin dialog, la nivelul omului

și civilizației vremii noastre. Aceasta ar fi, cu adevărat, omenește. Civilizația bîtei a trecut de mult. Dar pe atunci omul nu avea nici un cuvînt. Între timp a alcătuit Divina Comedie, a alcătuit Luceafărul și Simfonia a IX-a, și cîte n-am mai putea încă menționa. Între timp a reușit să pună piciorul pe Lună și reușește să trimită nave în spațiu, pe care le conduce de pe Pămînt. Ei bine, acestui om nu-i stă bine cu bîta în mînă, fie că bîta e bîtă la modul propriu, fie că bîta e un trăgaci de mitralieră, fie că e un buton de lansare a unei rachete. Ideologiile nu-și vor rezolva competiția dintre ele prin război, deși trebuie să spunem că fiecare dintre ele are această speranță secretă. Și această speranță secretă, care este o înșelăciune, este foarte periculoasă. Ea trebuie demascată. S-a spus de către cineva că cenușa ideologiilor, după un război nuclear, oricare ar fi ele, va fi aceeași. Nu se va deosebi una de alta. O tristă unitate de sfîrșit. Dar nu aceasta este unitatea către care tinde omenirea. Sper că măcar acest lucru toți oamenii îl pot înțelege, și asupra lui toți pot cădea de acord.

La Vancouver, în vara trecută, am auzit o declarație a unei doamne din Insulele Marshall, din Pacific, care se plîngea de poluarea atomică a apelor Oceanului din jurul insulelor, ape din care ei își extrag, în cea mai mare parte, mîncarea. Poluate din deșeurile atomice care se aruncă în vecinătate și care vor duce la moartea tuturor vietăților din apele Oceanului din acele părți. Aceasta în timp ce ei, insularii, au trăit de milenii în pace și înțelegere, fără să facă nimănui nici un rău și fără să se simtă în ceartă cu cineva. Spunea acea doamnă — și lucrul a impresionat — că în vocabularul lor, în limba lor, nici nu există cuvîntul *dușman*. Cu ei, ca și cu mulți alții, prin urmare, se repetă uciderea inocenților, oarbă, inumană, barbară. Ce bine ar fi și ce firesc ar fi pentru fiii lui Dumnezeu să poată și ei scoate din vocabularul lor cuvîntul *dușman*. Să fie toți oamenii frați și prieteni. Războiul nu e inevitabil. Depinde de noi să-l facem sau să nu-l facem. Să nu-l facem, ci să-l evităm. Sfîntul Pavel zice că omul este împreună-lucrător cu Dumnezeu (I Corinteni 3, 9). Poate că Dumnezeu vrea să ne cunoască părerile, poate că vrea să ne cunoască punctul de vedere în această problemă. Să ni-l spunem cît mai limpede. Și dacă ar fi ca Dumnezeu să procedeze la un vot, mînile noastre ridicate pentru pace să le covîrșească pe cele ale voitorilor de război. Aduceți-vă aminte că ține Dumnezeu seama și de număr. Avraam L-a întrebat: „Doamne, dacă vor fi cincizeci vei salva cetatea ?“ „Voi salva-o“. „Dar dacă vor fi numai patruzeci ?“ „Și atunci“. „Dar dacă vor fi numai zece ?“ „Și atunci“. N-a găsit nici zece. La noi să găsească cît mai mulți. Aceasta contează și în fața oamenilor, aceasta va fi contînd fără îndoială, și în fața lui Dumnezeu.

Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, cunoscut pe plan mondial pentru dăruirea și pasiunea cu care luptă pentru pace, a lansat mai de mult o chemare realistă, puternică, o chemare care este mereu, mereu actuală: pace, cît nu e prea tîrziu ! Să fie aceasta hotărîrea și strigătul nostru, al tuturor !“.

I.P.S. *Nestor Vornicescu* — Mitropolitul Olteniei :

„Pe lîngă înfăptuirile epocale datorate științei orientate în acest sens pozitiv, pentru progres și civilizație, una dintre cele mai importante cuceriri ale științei contemporane, energia nucleară, manipulată politic în sens negativ, poate îndrepta omenirea către o catastrofă nucleară. Este grav amenințată pacea, bunul cel mai de preț al omenirii, expresie și materializare a dreptului suprem al oamenilor și națiunilor — dreptul la viață.

Cu crescîndă îngrijorare constatăm faptul că securitatea europeană este grav afectată prin acumularea fără precedent de armament nuclear pe bătrînul nostru continent, armament capabil să distrugă de mai multe ori nu numai Europa ci întreaga planetă, civilizația făurită de omenire de-a lungul mileniilor.

Orice nouă măsură de înarmare nucleară generează noi tensiuni, determină contramăsuri de aceeași natură, accentuînd sentimentul de neliniște al popoarelor.

Implicată direct în această situație-limită produsă prin escaladarea cursei înarmărilor, Europa își asumă răspunderea asupra evoluției evenimentelor. De milenii acest continent a îmbogățit tezaurul culturii și civilizației umanității, dar au rămas vii în memorie cele două experiențe tragice pe care le-a trăit în acest secol — cele două conflagrații mondiale declanșate în Europa. Învățămintele dureroase ale acestor experiențe, cei 40 de ani de relativă pace, cu perioade alternînd între destindere și încordare, trebuie să determine la o atitudine de luciditate, la rațiune.

Apărarea vieții și a păcii este imperativul total și cel mai acut al epocii noastre. Decurgînd din acest imperativ, securitatea și cooperarea europeană sînt premisele fundamentale ale păcii mondiale.

Este necesar mai mult decît oricînd ca statele europene să participe direct, pozitiv, la adoptarea unor măsuri concrete, eficace de dezarmare generală, pentru o Europă a păcii și colaborării, a securității și încrederii. Acesta este și singurul rezultat pe care îl așteaptă omenirea de la Conferința de la Stockholm — forul actual cel mai autorizat pentru soluționarea situației atît de primejdioase în care se găsește Europa.

Referindu-se la perspectiva etapei actuale a Conferinței, președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, sublinia că este de cea mai mare importanță să se continue eforturile „pentru consolidarea și dezvoltarea rezultatelor obținute, pentru făurirea unei Europe unite, a păcii și colaborării, ceea ce va avea un rol important asupra întregii vieți mondiale“.

Interesele vitale ale popoarelor europene impun astăzi, mai mult decît oricînd, să se acționeze concret pentru o Europă unită, constituită din state independente și suverane, dezvoltînd relații multilaterale care să contribuie la întărirea încrederii și securității pe continent și în întreaga lume.

„Problema problemelor“, problema păcii impune astăzi în cel mai înalt grad abordarea ei în contextul universal, planetar contem-

poran — cel politic și diplomatic, cel al civilizației materiale și spirituale. Pacea și securitatea unui stat nu pot fi astăzi dobîndite și menținute prin eforturi izolate, în scopuri izolate, în absența păcii și securității pentru toate celelalte popoare.

Astfel, interdependența, pe care o găsim mai puțin adeverită de istorie prin condiționări obiective, este impusă de realitatea contemporană în aceste zile cînd se constată o evidentă dihotomie a progreselor științei — într-un sens creator, constructiv, și în altul distrugător, malefic, în acest prezent cînd dezvoltarea fără precedent a înarmărilor și a tipurilor de arme cu putere de distrugere aproape nelimitată poate avea consecințe catastrofale la nivel planetar.

Adesea, evoluția evenimentelor obligă la regîndirea unor concepte, la restructurarea lor. În contextul contemporan, ceea ce numim pacea relativă este un deziderat insuficient, intrat în desuetudine. Cu un sfert de secol în urmă, conceptul de coexistență pașnică părea să acopere necesitățile conviețuirii popoarelor fără manifestări de agresiune. Iată că omenirea contemporană, apropiindu-se de sfîrșitul ultimului secol al mileniului al doilea, trebuie să reformuleze conceptul, înțelegînd că această coexistență trebuie restructurată și circumscrisă plenitudinii în conceptul Proexistență — angajare activă în „slujire“ — am spune noi creștinii, în includerea totală a existenței și intereselor unora în existența și interesele celorlalți.

Proexistența este un principiu esențial și definitoriu pentru Creștinism, dar este promovat de toate marile religii ale lumii. Este un principiu promovat de Mișcarea Ecumenică — și a fost formulat elocvent de secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Past. Philip Potter, la inaugurarea Centrului ecumenic din Frankfurt (R.F.G.), în Februarie 1978.

Putem medita profund în acest sens, noi creștinii, pe versetele epistolelor pauline : „Purtați-vă sarcinile unii altora...“ (Galateni 6, 2), și mai departe : „Silindu-vă să păziți unitatea Duhului, întru legătura păcii“ (Efeseni 4, 3). Precepte asemănătoare conține și învățătura celorlalte mari religii.

Astfel de concepte-precepte își au echivalentul în cerințele vieții mondiale contemporane de colaborare multilaterală, de cooperare în baza principiilor care reglementează relațiile internaționale. În acest sens, România, țară cu vocația istorică a păcii, în frunte cu Președintele Nicolae Ceaușescu își declară solidaritatea activă cu toate mișcările pentru pace de pe glob, cheamă popoarele Europei la luciditate și rațiune pentru asumarea unei responsabilități crescute față de prezentul și viitorul umanității, acționează concret pentru cooperare între toate statele europene pentru adoptarea unor măsuri eficace întru prezervarea păcii, pentru destindere și securitate pe continent și în întreaga lume.

Spiritul de responsabilitate al fiecărui stat ca și al fiecărui cetățean al Terrei de asemenea nu poate fi conceput izolat, imperativele epocii și contextul actual mondial implică necesitatea Coresponsabilității. Însăși întrunirea noastră confirmă înțelegerea cu luciditate a acestui imperativ. Nu „răspundem“ numai fiecare în parte, ci toți împreună. Înțelegem ca o îndatorire fundamentală

pentru toate cultele participarea activă la eforturile pentru salvgardarea păcii, pentru cooperare mondială, pentru securitatea Europei și a lumii prin acțiuni energice capabile a contribui la înlăturarea primejdiei nucleare și a izbucnirii unui nou război cu consecințe dezastruoase incalculabile.

Singura atitudine eficientă pentru apărarea păcii, la latitudinea fiecărui stat european, este de a-și exprima cu fermitate opțiunea — unica posibilă — pentru securitate regională și generală și a nu se limita la declarații, ci a contribui la adoptarea de măsuri concrete și eficace pentru interzicerea continuării amplasării de armament nuclear și trecerea la denuclearizarea spațiilor pe care în prezent se află amplasat, precum și distrugerea lui.

Să ne unim eforturile pentru apărarea vieții, să demonstrăm hotărîre de neclintit și voință fermă, activă, de a contribui la securitatea Europei, la apărarea vieții pe frumoasa planetă albastră unde este loc pentru noi toți. Să traducem în faptă voința noastră de a nu îngădui ca „noaptea nucleară“ să întunece definitiv frumusețea zilei, să distrugă binefacerile luminii. Pentru că „noaptea nucleară“ ar schilodi ireversibil ființa umană, pe care Dumnezeu o cheamă la perfecțiune, ar distruge imensa civilizație de milenii a lumii, distrugînd în același timp în mod definitiv echilibrul energetic și climatic al Terrei.

Considerăm că atitudinea și fapta noastră trebuie să aibă o dublă direcție inseparabilă : să reflectăm profund și responsabil și, mai ales, să acționăm ferm și neîntîrziat, în spiritul coresponsabilității și al proexistenței, pornind de la evidența faptului că energia creatoare a omului este inepuizabilă, dar tot pe atît ființa și viața sa sînt fragile ; pe cît natura, biosfera, este inepuizabilă în manifestările bogăției darurilor sale, pe atît este de vulnerabilă.

Avem datoria sacră de a ne aduce contribuția activă la o amplă și fără sincope mobilizare a conștiințelor și pentru traducerea deziderateIor în faptă, pentru a determina schimbarea radicală a actualului curs al evenimentelor și a se crea condițiile necesare unei rodnice și trainice conlucrări internaționale în măsură să asigure dezvoltarea fiecărei națiuni, progresul continuu social-economic și moral-spiritual al umanității.

Să acționăm fără contenire pentru eliminarea armelor ucigătoare prin trecerea neîntîrziată la măsuri reale și eficiente de dezarmare, în primul rînd de dezarmare nucleară, pentru eliberarea omenirii de coșmarul primejdiei dezastrului atomic, pentru un climat de încredere și securitate pe continentul european și pe întreaga planetă“.

I.P.S. *Nicolae Corneanu* — Mitropolitul Banatului :

„Nu spun nimic nou afirmînd că pe zi ce trece oamenii de pe întreg întinsul pămîntului devin tot mai conștienți de pericolul pe care îl prezintă armele nucleare, halucinanta cursă a înarmărilor. Perspectiva dispariției biologice a speciei umane, odată cu anihilarea tuturor sau aproape tuturor formelor de viață terestră în urma utilizării chiar a unei mici părți din stocul acestor arme, a inspirat

o multitudine de scrieri literare, științifice, științifico-fantastice, ca și filme, piese de teatru, creații artistice. Dar și fără a merge atît de departe cu investigarea efectelor posibile ale febrei înarmărilor nucleare, omenirea este îngrijorată, pe bună dreptate, în tot atît de mare măsură, de faptul că împingînd lumea în pragul unui holocaust nuclear, cursa înarmărilor are consecințe din cele mai grele asupra popoarelor, chiar și fără ca armele respective să fie folosite. Pentru că, sustrăgînd circuitului productiv imense resurse, escalada înarmărilor și a cheltuielilor militare afectează în cel mai înalt grad dezvoltarea economică și socială în lume, mutilează condițiile de viață ale popoarelor, afectează grav posibilitățile de creștere a nivelului lor de trai. În acest sens România, prin glasul președintelui ei, Domnul Nicolae Ceaușescu, atrage atenția că „dacă va continua creșterea bugetelor militare în ritmurile din ultimii ani, aceasta va submina măsurile și semnele unei redresări economice, va duce la o înrăutățire și mai gravă a situației economice generale. Dacă nu se va opri cursa înarmărilor, atunci și perspectivele economice sînt puse sub semnul întrebării".

Un fenomen foarte nou și foarte interesant în cadrul opoziției actuale față de politica înarmărilor nucleare și în general față de politica de forță, în condițiile existenței imenselor arsenale nucleare actuale, în stare să distrugă de mai multe ori, de cîteva zeci de ori, omenirea și chiar planeta pe care trăiește ea acum, după cum au calculat experții, este relevarea de către specialiștii cei mai autorizați a faptului că într-un război nuclear orice teze ale războiului clasic, orice strategii și tactici, își pierd valoarea, inclusiv cele referitoare la descurajarea războiului prin înarmarea preventivă.

Pe măsură ce cresc primejdia și implicațiile prezente și viitoare ale cursei înarmărilor, se confirmă că problema fundamentală a contemporaneității este lupta pentru dezarmare și în special pentru dezarmare nucleară. Este o luptă în care omenirea trebuie să-și spună cuvîntul, în care slujitorii altarelor și credincioșii de toate convingerile trebuie să-și aducă contribuția. Eforturile perseverente și unite ale tuturor pot determina forurile de conducere ale statelor și în primul rînd ale celor deținătoare de arme nucleare, să adopte hotărîri raționale în conformitate cu dreptul fundamental la viață, la pace, la dezvoltare, al tuturor oamenilor, al tuturor popoarelor și țărilor lumii.

În ce ne privește, ca oameni ai religiei, nu putem să nu ne aducem aminte de cuvintele profetului Ieremia care se lamenta: „Pace! Pace! Și numai pace nu-i!" (6, 14). În același timp însă păstrăm nădejdea tare că pacea va izbuti, deoarece Iisus Hristos Domnul ne-a spus: „Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă ... Să nu se tulbure inima voastră, nici să se înfricoșeze" (Ioan 14, 27). „Și pacea lui Dumnezeu, care covîrșește orice minte, va păzi inimile și cugetele noastre, întru Hristos Iisus" (Filipeni 4, 7).

În încheiere aș vrea să folosesc această ocazie pentru a exprima adeziunea mea, a credincioșilor, preoților și ierarhilor din Banat la politica internă și externă a statului nostru, la propunerile și inițiativele de pace și dezarmare ale României și ale Domnului președinte Nicolae Ceaușescu".

Prof. *Gregor Larentzakis* — Patriarhia Ecumenică :

„Sînt bucuros că sînt prezent la această Adunare și că vă pot adresa salutul Patriarhiei Ecumenice.

Domnul nostru a spus : „Pace vouă ! Pacea Mea dau vouă !“ Nu trebuie să pierdem din vedere această pace.

Toate forțele din toate Bisericile și religiile, ca și instanțele politice de pretutindeni, pot crea cu ajutorul lui Dumnezeu atît premisele păcii, cît și pacea însăși, pentru ca popoarele să poată trăi în încredere, ba chiar în iubire.

Acest lucru este valabil pentru popoare ca entități, dar și pentru fiecare om în parte, pentru că toți oamenii au valoare egală ; după concepția noastră, creștină, fiecare om în comuniune cu ceilalți este chipul lui Dumnezeu celui întreit, chiar înainte de naștere. Repet, chiar și cei ce nu s-au născut încă, viața nenăscută. De aici poate începe realizarea dreptului la viață și trăirea păcii.

Deci noi avem datoria deosebită și misiunea, conform mandatului Domnului nostru, să întreprindem totul pentru menținerea păcii. Altfel ne facem vinovați în fața lui Dumnezeu și față de aproapele nostru. Resemnarea și pesimismul nu-și au loc în viața noastră. Iar ca creștini, noi știm că după moarte vine învierea.

Din această cauză, consider inițiativa Dumneavoastră, a Bisericilor creștine din România, ca pe o contribuție importantă și optimistă pentru conștientizarea datoriei noastre în Răsărit și în Apus, pentru apărarea și păstrarea păcii pentru noi cei de astăzi și pentru generațiile viitoare.

Fie ca Dumnezeu să ajute această inițiativă pentru ca ea să devină un succes și un mesaj important pentru toată lumea !“

Mgr. *Jean François Arrighi* — subsecretar al Secretariatului pentru Unitate al Vaticanului :

„Permiteți-mi ca în numele confratelui meu Mgr. Fortino și al meu personal — delegați pentru a participa din partea Sediului Apostolic la această Adunare — de a vă exprima mulțumirile noastre pentru invitația care ne-a parvenit prin mijlocirea Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București. Doresc de asemenea să mulțumesc celor care ne-au oferit prietenia și încrederea, celor care ne-au oferit șansa de a revedea Bisericile surori, de a lua contact cu frații noștri catolici și de a revedea încă o dată frumoasa Dumneavoastră țară.

A vorbi despre dezarmare și pace înseamnă a vorbi despre un angajament al tuturor creștinilor. Prea Fericitul Patriarh Iustin spunea că apărarea păcii renaște în conștiința noastră religioasă. Într-adevăr, în toate părțile, Bisericile își iau angajamentul să apere pacea.

Fie-mi permis să reamintesc că în fiecare an — iar inițiativa are acum aproape 20 de ani — Pontiful Roman a decis ca 1 ianuarie să fie pentru Biserica Romano-Catolică „Ziua Păcii“. Această inițiativă a primit din ce în ce mai mult adeziunea Bisericilor Catolice din întreaga lume. Aceasta nu este numai o ceremonie exterioară, ci este o pregătire prin mijloace catehetice în Școlile Catolice, în parohii și în mișcările acțiunii catolice. Pregătirea acestei

zile pentru pace privește toate dicasteriile, toate departamentele Curiei Romane. Anul trecut, subiectul mesajului pe care Papa l-a transmis Bisericii Catolice, și care a parvenit tuturor Bisericilor Creștine și șefilor de guverne, vorbea de dialog ca necesitate prealabilă a păcii. Și îmi permit să subliniez acest argument, dialogul — necesitate prealabilă a păcii, pentru a arăta că Biserica Romano-Catolică activează permanent pentru pace și nu numai la Roma, ci și în alte țări, de pildă : Episcopii din Germania Federală au publicat o scrisoare pastorală intitulată „Dreptatea construiește pacea" ; Episcopatul Nord American a publicat o scrisoare pastorală intitulată „Sfidarea păcii" ; compatrioții mei francezi au publicat o scrisoare intitulată „Cîștigați pacea" ; Episcopul belgian a publicat o altă scrisoare intitulată „Dezarmare pentru construirea păcii", iar Episcopul olandez a publicat scrisoarea „Pacea în dreptate".

Cu cîteva luni în urmă, la Geneva, s-a ținut o Conferință asupra dezarmării. Delegatul Sediului Apostolic, Mgr. Silvestrini, care împarte cu cardinalul secretar de stat grija pentru politica religioasă a Sfîntului Scaun, a ținut o conferință asupra dezarmării și păcii. Și îmi place să subliniez că atunci cînd Mgr. Silvestrini a luat cuvîntul era de față și ambasadorul României.

A promova pacea, a educa în spiritul păcii, a salva pacea, iată domeniile în care Biserica poate aduce contribuția sa specifică. Este necesar ca toți oamenii să se angajeze în acțiuni etice, capabile de a asigura în mod durabil pacea. Pacea presupune punerea în lucru a valorilor spirituale, precum : adevărul, libertatea, dreptatea, solidaritatea. Pacea este o sarcină pentru care trebuie să ne simțim răspunzători.

Cu cîteva zile în urmă, la Geneva, la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Papa Ioan Paul al II-lea adresa o chemare tuturor creștinilor, spunînd : „Apărarea omului, a demnității sale, a libertății sale, a drepturilor sale în sensul plenar al vieții sale, este o preocupare majoră a Bisericii Catolice. Intervenind în favoarea omului, indiferent de regimurile politice ale țărilor, respectăm nobila și dificila funcție a celor care își asumă sarcini spre binele comun al tuturor. Și noi întreținem un dialog și chiar relații stabile pentru a face să progreseze dreptatea și pacea.

Socotind că nu are rolul de a interveni în modurile de guvernare, Biserica Romano-Catolică dorește ca Bisericile și Comunitățile creștine să-și ridice glasul împreună cu ea pentru o autentică libertate de conștiință, pentru dreptate și pentru pace".

Nu mai am nimic de adăugat la aceste cuvinte atît de autorizate, decît să-mi exprim marea bucurie de a fi participat la această Adunare ale cărei rezultate și importanță — sînt sigur — vor depăși granițele țării Dumneavoastră și vor marca o piatră de hotar pe calea dificilă pe care creștinii s-au angajat împreună pentru apărarea dreptății și a păcii".

I.P.S. *Filaret al Kievului* — care a dat citire mesajului adresat de Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii, adresat Adunării Cultelor din România pentru dezarmare și pace :

„Dumneavoastră, celor care v-ați întrunit la București la invitația iubitei noastre surori, Biserica Ortodoxă Română, vă transmit

un cordial salut și vă urez, din tot sufletul, succes și activitate rodnică pentru întărirea păcii și echității în relațiile dintre popoare. Dumnezeu, cel Preamărit în Treime, să binecuvînteze acum lucrările voastre.

Doresc să-mi exprim profunda satisfacție pentru organizarea acestei Adunări, care, sîntem convinși, va deveni un eveniment important în activitatea pacificatoare interreligioasă a Bisericilor, pentru preîntîmpinarea războiului și destinderea încordării internaționale; de asemenea, doresc să-mi exprim recunoștința față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru frățeasca invitație de a participa la lucrări.

Dragi prieteni, iubirea creștină de pace se bazează pe normele morale profund evanghelice, luate întotdeauna ca semn de dragoste față de aproapele nostru, dragoste propovăduită de Iisus Hristos. Noi credem cu tărie că activitatea pacificatoare conține în sine o însemnătate eshatologică, deoarece altfel toate bunurile create în această viață trecătoare se duc odată cu omul în veșnicie.

Biserica Ortodoxă îndeplinindu-și cu adevărat misiunea sa de salvare a oamenilor și de aducere a lor pe calea mîntuirii recunoaște că propovăduirea păcii este parte integrantă a activității sale bisericești.

Slujirea socială a Bisericii este o expresie a conștiinței sale lăuntrice, deoarece pacea este dată nouă de Creatorul tuturor bunurilor.

În zilele noastre toți oamenii de bună credință sînt profund neliniștiți de proporțiile crescînde ale producției diferitelor arme din ce în ce mai perfecționate, în primul rînd a celor nucleare, care amenință însăși existența vieții pe pămînt.

Despre aceasta s-a vorbit și la Conferința Mondială a reprezentanților religiilor, care a avut loc la Moscova în anul 1982. „Un factor nou în lumea de astăzi este — s-a spus în documentul final al Conferinței de la Moscova — faptul că pentru prima oară în istoria omenirii, catastrofa nucleară amenință întreaga viață, iar un război nuclear nu se poate termina decît cu o catastrofă generală".

Dezvoltînd aceste idei, Conferința interreligioasă a Mesei Rotunde „Cosmosul fără arme", care s-a desfășurat la invitația Bisericii Ortodoxe Ruse la Moscova în luna aprilie a acestui an, a declarat: „Apărarea cosmică și acțiunile militariste în cosmos nu numai că sînt grele din punct de vedere tehnic și că presupun cheltuieli imense, dar sînt periculoase pentru viața întregii omeniri, pentru întreaga viață pe planeta noastră". Acum, ca niciodată mai înainte, reprezentanții religiilor au datoria de a păstra sfîntul dar al vieții și al păcii, ca fiind condiții esențiale ale vieții.

O îngrijorare legitimă este provocată de creșterea amplasării de arme nucleare în Europa Apuseană, a rachetelor nucleare americane și tendința Statelor Unite de a obține superioritate militară.

O mare neliniște este provocată, de asemenea, de intenția actualei administrații americane de a folosi cosmosul în scopuri militare, ceea ce duce la cheltuieli imense de resurse intelectuale și materiale și la creșterea probabilităților unui război atotucigător. Toate acestea se petrec în timp ce foamea și sărăcia în țările în curs de dezvoltare fac să piară zilnic zeci de mii de vieți omenești,

pentru salvarea cărora a venit pe pămînt Mîntuitorul lumii, Domnul Iisus Hristos.

Pentru noi, statele participante la Helsinki, este deosebit de importantă acțiunea care s-a început la Stockholm, și anume, Conferința pentru măsuri de întărire a încrederii, siguranței și a dezarmării în Europa, în succesul căreia întregul popor al țării noastre și-a pus mari speranțe.

Astăzi, din păcate, nu se văd schimbări importante în ceea ce privește destinderea, dar avem deplină încredere că, cu ajutorul lui Dumnezeu, gîndurile rele ale unor conducători de stat, sub influența mișcărilor sociale antirăzboinice, se vor îndrepta spre bine.

Adunarea noastră, dedicată dezarmării, vine să întărească speranțele noastre creștinești.

Încă o dată, iubiți frați și surori, vă transmit cele mai sincere urări de bine. Fie încununată de succese depline întrunirea voastră ale cărei lucrări sperăm să constituie încă un popas pe calea acelei binecuvîntate zile în care popoarele „preface-vor săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în seceri. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu vor mai învăța războiul“ (Isaia 2, 4). Dumnezeu să binecuvînteze lucrarea voastră“.

I. P. S. *Antim Nica* — Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos :

„Pacea — aspirație sacră a omenirii, îmbrățișată de înțelepții și vizionarii tuturor veacurilor și propovăduită de marile religii — este pusă în grea primejdie în vremea noastră.

Întreaga omenire se află în prezent într-o încordare fără precedent pentru soarta sa, din cauza intensificării cursei înarmărilor de distrugere în masă, care a întrecut orice măsură și pune în pericol însăși viața umană, bunul cel mai de preț ce ni s-a dat pe lume. În loc să se bucure de marile realizări ale tehnicii și ale descoperirilor științei, care, folosite în scopuri pașnice, pot face viața mai fericită, sufletul omenirii este întristat peste măsură de primejdia distrugerii a tot ce s-a creat de mintea omenească cu mari strădanii de-a lungul miilor de ani ai existenței sale.

„A fi sau a nu fi“ este problema la ordinea zilei de astăzi.

Pe arena internațională se mențin focare de război care macină zilnic vieți de oameni nevinovați și bunuri materiale și culturale incalculabile, iar contradicțiile dintre unele state se mențin încordate, fără să se ajungă la o înțelegere. Pe de altă parte se continuă să se amplaseze în diferite țări occidentale noi rachete purtătoare de încărcătură nucleară, cu rază medie de acțiune, cu toate protestele maselor populare, din țările respective, ca și ale opiniei publice mondiale.

Se urmărește de asemenea ca pămîntul, apa, spațiul cosmic, să fie folosite de cercurile militariste ca teatru de război, punînd în primejdie în același timp regnul animal și vegetal și însăși existența vieții pe pămînt. Cît de înfricoșător este și numai gîndul acesta sinistru despre planeta noastră — pămîntul — cu toată podoaba lui, care ca o mamă ne naște și ne hrănește, să devină un pustiu selenar din cauza omului !

În fața acestei cumplite perspective toată zidirea lui Dumnezeu, întreaga natură se cutremură și suferă împreună cu noi, după cuvîntul Apostolului Pavel : „Știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri“ (Romani 8, 22).

Dar Dumnezeu n-a creat lumea aceasta pentru pieire, ci pentru viață, iar pe fiecare om l-a rînduit să fie un colaborator al Său (I Corinteni 3, 9). „Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și supuneți-l“ (Facerea 1, 28) — este binecuvîntarea Sa veșnică asupra întregului neam omenesc, cît va fi lumea. Iar Mîntuitorul a venit pe pămînt „ca lumea viață să aibă și încă din belșug“ (Ioan 10, 10).

Viața este însă în cea mai strînsă corelație cu pacea. „Cine voiește să iubească viața și să vadă zile bune — zice Sfîntul Apostol Petru — să se ferească de rău și să facă bine, să caute pacea și s-o urmeze“ (I Petru 3, 10-11). Pacea nu este o acțiune de moment, ci ea constituie o deprindere și un efort constant, o luptă permanentă pentru bine.

În fața situației atît de încordate, țara noastră, conștientă de pericolul în care se află pacea și viața omenirii, prin glasul autorizat al Președintelui Nicolae Ceaușescu, recunoscut pe plan mondial ca stegar al păcii, s-a manifestat în permanență și consecvent prin numeroase acțiuni, documente de Stat, propuneri și inițiative în cadrul O.N.U. și al altor organisme internaționale, pentru oprirea cursei înarmărilor, în primul rînd a celor nucleare și pentru asigurarea păcii și a colaborării între toate popoarele lumii.

În marea problemă a asigurării păcii și securității în lume sînt angajate și Bisericile creștine, ca și alte religii ale lumii, căci toate propovăduiesc pacea și luptă împotriva răului și a violenței sub orice formă, considerîndu-le ca păcat împotriva lui Dumnezeu și a oamenilor. Cît va fi omenirea, ea are nevoie de pace, de încredere, de dreptate, iar Bisericile de pretutindeni au datoria de a ajuta societatea umană să se lepede de egoismul și ura care înăbușă la unii sentimentele nobile care sînt zidite de Creator în firea omului.

Biserica Ortodoxă Română, precum și celelalte Culte religioase din țara noastră, strîns unite, participă la acțiunile poporului nostru pe plan extern pentru apărarea vieții, pentru pace și dezarmare. De asemenea Cultele din țara noastră sprijină cu loialitate strădaniile ce se depun de către Conducerea de stat și de întreaga națiune pentru zidirea vieții noi în Patria noastră, pentru destindere și cooperare între popoare.

Biserica noastră, prin clerul și credincioșii ei, slujește cu dragoste cauza poporului nostru, pacea, unitatea și prosperitatea Patriei, ca pentru Dumnezeu, aceasta făcînd parte din misiunea ei de bază în toată istoria neamului nostru“.

P. S. *Eftimie Luca* — Episcop al Romanului și Hușilor :

„Una din problemele esențiale ale contemporaneității este fără îndoială acțiunea pentru pace, destindere, colaborare, dezarmare, apărarea drepturilor fundamentale ale omului la viață, a existenței statelor ca independente, egale și stăpîne pe soarta lor.

Cu toții cunoaștem că pe bătrînul continent european au fost atîtea războaie care au dus la ruină, suferințe, subjugări, pierderi de vieți omenești, de bunuri materiale și spirituale.

În Europa, ca și în alte părți, continuă cursa înarmărilor, amplasarea de rachete nucleare, fabricarea de tot felul de arme atomice, încît continentul european s-a transformat într-un arsenal de arme atomice, necunoscute pînă acum în istorie.

Întreruperea negocierilor sovieto-americane de la Geneva, lupta pentru zone de influență, recurgerea la forță — toate duc la un cataclism nuclear.

Sute și mii de specialiști lucrează în așa-zisul „laborator al morții“ pentru arme noi de distrugere.

Întreaga lume se întreabă : va fi pace sau război ? Pacea de azi este cu totul altfel ca cea de ieri, iar războiul are alte dimensiuni: ar fi un ultim război din lume prin puterea armelor existente de azi, iar pacea nu ar mai avea nici un sens, căci pămîntul ar intra în rîndul planetelor lipsite de ființe rationale.

Declanșarea unui război constituie o crimă, un atentat la dreptul la viață al tuturor oamenilor.

Față de pericolul ce ne stă în față trebuie pus capăt cît mai repede cursei înarmărilor și trebuie trecut la dezarmare generală și totală. Preîntîmpinarea războiului și asigurarea păcii sînt probleme fundamentale ale zilelor noastre. Se cere o acțiune unită a popoarelor care iubesc viața și pacea.

Pacea este astăzi lumina care trebuie să călăuzească viața oamenilor și a popoarelor. Trebuie să sporim eforturile în apărarea acestui suprem bun al omenirii.

În învățătura Bisericii noastre găsim izvoare nesecate de îndemn pentru a fi mesagerii păcii și ai vieții în lume. Fericitul Augustin zice : „Este o mare glorie să ucizi războiul prin cuvînt sau să obții pacea prin pace și nu prin război“.

În numele credinței noastre, în numele Dumnezeului păcii pe care Îl propovăduim în diferite chipuri, să ne unim glasurile și strădaniile, spre a obține din partea conducătorilor de state să interzică experiențele cu astfel de arme, manevrele, să dispună retragerea rachetelor existente, pentru evitarea războiului atomic în omenire.

Este o datorie sfîntă a tuturor Cultelor din lume ca să acționeze alături de celelalte organisme laice, pentru salvarea vieții oamenilor și întronizarea păcii în lume, căci „Dumnezeul nostru este Dumnezeul vieții și al păcii“. De asemenea, vreau să asigur autoritățile că preoții și credincioșii din episcopia noastră vor sprijini cu toate puterile lor politica României și a Președintelui Nicolae Ceaușescu de pace și prietenie cu toate popoarele“.

P. S. Episcop-vicar *Pimen Suceveanul* — Arhiepiscopia Iașilor:

„Dezarmarea și pace — iată două imperative ale lumii contemporane. Am putea spune că este vorba despre viață și despre moarte, iar mîntuirea se dobîndește în cursul vieții, viață care este un dar dumnezeiesc și față de care trebuie să avem cea mai înaltă responsabilitate.

Vocația noastră creștină este ca lumea viață să aibă și încă din belșug. Răspunderea față de împlinirea acestei vocații nu este numai a unui om, care-L mărturisește pe Iisus Hristos ca Domn al păcii.

Împărtășim cu toată ființa inițiativele pe care conducerea superioară de stat, personal Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, le-a întreprins în vederea rezolvării anumitor conflicte la masa de discuții și mai ales în ceea ce privește poziția țării noastre față de dezarmare, în primul rînd dezarmarea nucleară.

Sădind în sufletele credincioșilor noștri darul păcii, avem convingerea că ne unim cu toți oamenii de bine de pretutindeni pentru sălășluirea păcii pe pămînt și a bunei învoiri între oameni.

Îmi este deosebit de plăcut că de aici, de la această tribună, adresez rugămintea către factorii de răspundere pentru ca Conferința noastră să-și realizeze pe deplin scopul și să găsească un adînc ecou în rîndurile popoarelor europene.

Dezarmarea și pacea presupun instaurarea unei noi ordini economice și politice, precum și a unei noi ordini morale în viața contemporană. Să nu uităm că făcătorii de pace sînt fericiți în rîndul al VII-lea. Dreptatea, bunătatea, milostenia, pacea celor de aproape și pacea celor de departe sînt astăzi unite fiindcă pacea o dorim cu toții. Prin aceasta ne împlinim una din cele mai nobile slujiri ca fii ai lui Dumnezeu și fii ai unui popor pentru care pacea este un dat ontologic.

Fie ca Bunul Dumnezeu să-Și reverse pacea asupra întregii lumi !“

Excelența Sa *Jakab Antal* — conducătorul Episcopiei Romano-Catolice din Alba-Iulia :

„Biserica noastră Romano-Catolică a acționat întotdeauna împotriva războiului și pentru pace. Papa Pius cel Sfînt a murit în anul 1914 de amărăciune pentru că, în pofida tuturor intervențiilor pe lîngă guvernele implicate, nu a putut să oprească izbucnirea primului război mondial. Papa Pius al XI-lea avertiza asupra pericolului hitlerismului, care amenința cu teroare omenirea civilizată, prin enciclica : „Mit brennender Sorge“, în 1936. Papa Pius al XII-lea, prin enciclica „Opus iustitiae Pax“, a luat protecția și sprijinirea tuturor refugiaților în sferele unde a putut să pătrundă. Avertismentele date în timpul războiului deja declanșat — spunînd că acest război este total greșit și singura rezolvare justă ar fi numai restabilirea păcii sub orice preț și sacrificiu — nu au găsit ascultare. Acest apel a fost pronunțat public de sărbătoarea Înălțării Domnului în 1942. În cuvîntarea sa adresată păstoriților săi cu ocazia Crăciunului anului 1947, suveranul pontif afirma : „Nu merită nume de om acela care se gîndește că rezultatele tehnicii moderne s-ar putea folosi ca armă contra omenirii“.

Din momentul în care înarmarea atomică a început să amenințe omenirea, papa Paul al VI-lea, cu 16 ani în urmă, a introdus „Ziua Păcii“, cu care se începe de atunci fiecare an. Aceasta se manifestă prin devoțiunile speciale ale credincioșilor noștri pe baza apelului de pace, care se dă publicității de către Papă. Cine urmărește

activitatea Papei Ioan Paul al II-lea se va convinge că tema centrală a recepțiilor din fiecare miercuri, precum și recepțiile diplomaților și grupurilor oamenilor de știință, este exprimarea datoriilor tuturor oamenilor de a propovădui pacea între popoare. Este dorința firească de a scăpa de coșmarul războiului nuclear, care infectează și activitățile noastre cele mai pașnice.

Papa Ioan Paul al II-lea a primit în ziua de 8 mai 1983 în audiență un grup de 500 de savanți și cercetători, dintre care 40 laureați ai premiului Nobel, cărora le-a amintit de obligația lor morală ca prin activitatea pe care o desfășoară să urmărească progresul și pacea. Este regretabil că o parte din rezultatele cercetărilor științifice se transformă în armamente.

Biserica noastră Catolică a fost prezentă la Helsinki, la Belgrad, Madrid și, în aceste zile, la Geneva militînd cu responsabilitate și curaj pentru dezarmare și arătînd că războiul nuclear nu este ceva fatal, că el poate fi evitat cu prudență și bunăvoință desăvîrșită.

Ideea sfîntă a păcii este protejată și propagată de noi și cu ocazia catehizării copiilor și a tineretului, cu ocazia pregătirilor pentru primirea Mirungerii, cu ocazia exercițiilor spirituale care se țin mai ales în timpul Postul Paștilor, cel puțin trei zile.

Clerul și credincioșii Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia acordă o atenție deosebită educării tineretului și celorlalți oameni ai muncii în spiritul păcii și sprijină acțiunile și inițiativele țării în care ne-am născut și trăim, ale președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, pe plan internațional, pentru pace trainică, dezarmare generală și totală și pentru cooperare între oameni și popoare.

Credincioșii și preoții pe care-i reprezint sînt hotărîți să acționeze în această direcție deoarece în România, în calitatea lor de naționalitate conlocuitoare, li s-au creat toate condițiile pentru afirmare și liberă dezvoltare a capacității lor creatoare, pentru desfășurarea normală a vieții lor culturale și religioase".

Șef-rabin Dr. *Moses Rosen* — conducătorul Cultului Mozaic :

„Vă vorbesc în numele Cultului Mozaic care, din prima zi a creării Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, adică din 1949, adică de 35 de ani, aduce întreaga sa adeziune la înfăptuirea nobilei cauze a păcii în lume, prin lupta și munca poporului român și a naționalităților conlocuitoare.

O fac într-o triplă calitate, nu numai pentru că noi aparținem poporului care a adus pentru prima dată în lume, prin glasul profeților săi, nobilele idei ale păcii, ale dreptății, contra asupritorilor, contra urii de rasă ; ale poporului care prin glasul lui Iești Navi a întrevăzut vremurile în care lăncile se vor transforma în pluguri, în care, în sfîrșit, lumea să nu mai fie o lume de lupi, ci lupul va putea să trăiască împreună cu mielul — îndeobște cunoscute.

Nu numai din această cauză, dar și pentru că am suferit toți de pe urma războaielor, toate popoarele, chiar și cele care s-au considerat învingătoare pînă la urmă, au cîștigat războiul unii din

fruntea lor, dar nu popoare. Dar am fost victima celui din urmă război mondial. Biblia, Cartea cărților, care este comună tuturor, care ne unește în dragoste și în înfrățire, ne istorisește despre primele începuturi ale speciei umane și parcă vedem tabloul zilelor noastre. Doi frați, doi oameni, stăpînesc întregul pămînt, și comentariul nostru Midrașim spune că ei și-au împărțit oarecum și meseriile. Cain a devenit agricultor și Abel a devenit păstor și s-au înțeles să facă schimburi economice : „Eu îți dau ție lîna mea, ca să ai cu ce să te îmbraci, și-mi dai mie grîul tău, ca să am ce mînca".

Și, totuși, Cain n-a putut suporta situația care, pe atunci, nu căpătase formula de „coexistență pașnică". Interesant este că textul biblic nici nu spune de vreun conflict între Cain și Abel, nici nu este vreo motivare. Cain îl omoară pe Abel. E prea strîmt pămîntul pentru el, pentru acești doi, și vrea să-l stăpînească pe de-a-ntregul. Cred că nu e nevoie să se actualizeze această imagine biblică ce amenință acum lumea cu o catastrofă cum n-a mai putut fi, care amenință lumea acum ca un Auschwitz atomic pe scară mondială, care ne aduce în față imaginea a două puteri în care fiecare se teme să nu devină un Abel și poate deveni fără voia lui un Cain. În fața acestei primejdii este elementar ca noi, slujitorii de culte, noi care slujim pe același Dumnezeu, în diferite limbi, la diferite altare, în România Socialistă nu mai sîntem puși să ne luptăm prin zîzanii ci să ne unim și să sprijinim toate inițiativele și acțiunile pentru pace. Nu mai există în țara aceasta regimul de altădată al lui „divide et impera" — împarte-i pe oameni pentru ca popoarele să se lupte între ele, naționalitățile să se lupte între ele, ca să se stăpînească.

Trăim într-o țară în care, dimpotrivă, principiile dragostei și ale frăției între toți oamenii sînt propovăduite. Este, deci, elementar și logic ca Bisericile eliberate, definitiv eliberate de prejudecățile urii de rasă, să se unească în acest suprem efort pe care omenirea întreagă îl face, în care România, sub înțeleapta conducere a Domnului Ceaușescu, are un rol precumpănitor prin propunerile omenești, înțelepte, umaniste pe care le face, ca nici unul nici celălalt să nu amenințe viața Europei, căci asistăm la acest spectacol care ar putea face ca, pînă la urmă, primele victime să nu fie din rîndurile lor, ci din cele ale celor mici.

Permiteți-mi o scurtă digresiune. Nu este vorba de umor aici, dar e un umor amar. Șalom Alehem are o schiță în care doi cazaci merg la drum și întîlnesc doi evrei și atunci pun mîna pe ei și spune unul : Nu le face nimic ; ăsta e evreul meu, ăsta e evreul tău; și se așează la masă, la o răspîntie de drum și dau de mîncare și evreilor lor. La un moment dat unul îi spune celuilalt : Șnel al tău se uită urît la Meer al meu, dacă o să continue așa îi dau o palmă. Atunci celălalt îi spune că dacă ai să atingi pe evreul meu, am să-l zdrobesc și eu pe al tău. Pe scurt, încep să apere fiecare pe evreul său, zdrobindu-l pe evreul celuilalt. Cam această imagine, care este tragicomică, avem în Europa de astăzi, cea de Răsărit și cea de Apus.

Nu vrea nimeni să devină „evreu", spunea Elie Whisel, marele scriitor, purtătorul premiului Medicis — copilul de la Sighet care a

fost scos, la vîrsta de 14 ani, împreună cu tatăl său și cu mama sa și frații săi și alți 150.000 de evrei din casele lor și aruncați de către hortiștii fasciști în cuptoare, împreună cu alte 6 milioane de evrei. Spunea Elie Whisel : „Toată omenirea, fiecare om, astăzi, candidează pe postul său de evreu. Auschwitzul nu mai este un monopol evreiesc. Auschwitzul este o amenințare pentru fiecare om care are puțin simțul răspunderii și care are ochii deschiși și-și dă seama că ne aflăm pe marginea prăpastiei". De aceea, frățietatea noastră, ajutorul nostru reciproc, este nu numai un element moral, ci unul de instinct de conservare, dacă vrem să trăim, dacă vrem să existăm, dacă vrem să respectăm ceea ce reprezentăm noi. Dragostea de oameni, toate legile au un singur Tată Ceresc și dacă este un singur Tată Ceresc nu se poate să nu-ți iubești fratele. Aceasta este morala noastră, spunea tot Elie Whisel și, pentru că uneori a văzut niște lucruri care dau de gîndit, spunea: „Antiteza dragostei nu este ura, antiteza dragostei este indiferența". Oamenii au alunecat pe marginea prăpastiei și au dat milioane și zeci de milioane de victime pentru că au stat indiferenți. Pentru că nu au înțeles pericolul. Fascismul a fost precedat de antisemitism, antisemitismul a adus fascismul și fascismul a adus războiul, și cine nu-și aduce aminte de această axiomă nu poate lupta pentru pace. Nu este o axiomă din istorie, ci este o axiomă pe care am trăit-o nu numai noi evreii. Au murit 400.000 de evrei uciși de fasciștii hortiști, dar au murit 600.000 de români într-un război nedrept antisovietic și au murit 6.000.000 de evrei, a fost distrusă cultura și civilizația europeană. Acesta este apelul, acesta este memento-ul care sesizează întreaga condiție umană și cine, dacă nu noi, care reprezentăm dumnezeirea mesajului dragostei și al frăției, trebuie să fie în primele rînduri ale unei asemenea lupte de conservare a culturii, a civilizației, de salvare a ceea ce a rămas din condiția umană.

Îmi permiteți să-mi termin cuvîntul meu cu o evocare a unui cîntec pe care l-am auzit acum în ultimele zile, în pelerinajul prin nordul Transilvaniei, de multe ori cîntat, un cîntec al unui poet de-al nostru, pe care l-a cîntat în ajunul catastrofei celei mari. El vorbește acolo despre orășelul nostru care arde.

„Arde orășelul nostru, arde — spune el — și voi stați cu brațele încrucișate. Dacă vă este drag orășelul, dacă vreți să-l salvați, puneți mîna pe unelte, stingeți focul atîta cît mai este timp". Acesta este și, în esență, Apelul pentru pace pe care toată omenirea îl urmează și noi, desigur, vom fi în primele rînduri ale acestei lupte pentru apărarea omului.

Vă mulțumesc".

Eminența Sa *Albert Klein* — conducătorul Bisericii Evanghelice C. A. din Sibiu :

„Străduințele pentru pace din întreaga lume sînt îngreunate prin faptul că cuvîntul pace a devenit unul din termenii prea uzitați, care în limbajul mediilor de abia mai sînt folosiți și înțeleși în sensul lor originar. Se observă tendința de a vorbi deja de pace, unde nu se mai aud decît focuri de arme. Dar cuvîntul pace face

parte din cuvintele de bază ale revelației lui Dumnezeu, cum se poate observa în întreaga Sfîntă Scriptură. Are locul său în Liturghia creștină pentru că exprimă mai mult decît absența războiului. Este misiunea propovăduirii creștine de a revela mereu înțelesul său plin din Sfînta Scriptură, cu privire la împrejurările schimbătoare. Slujirea păcii de către Biserici va avea temeiul ei solid numai dacă va fi orientată la mesajul păcii cuprins în Sfînta Scriptură, adică la evanghelia păcii (Efeseni 2, 17).

Amintim că în Vechiul Testament cuvîntul pace — șalom — exprimă cuprinzătoarea orînduire a lumii și a vieții, așa cum corespunde ea voinței lui Dumnezeu. Nu o orînduire statică, ci dinamică, care, deși este darul lui Dumnezeu, se înfăptuiește prin activitatea omului, potrivit poruncilor lui Dumnezeu. Aceasta presupune că exercitarea puterii să fie în slujba păcii, asigurînd o orînduire de viață (un sistem social) în care cei neajutorați, văduvele, orfanii, săracii și străinii să fie ajutați să-și găsească dreptul lor și protejați față de asupritorii lor. De aceea și stăpînitorii sînt legați față de lege și faptele lor se vor judeca în raport cu dreptatea. Ordinea și liniștea aparentă într-un sistem de nedreptate nu înseamnă pace și este condamnată de proorocul Ieremia cu cuvintele: „Ei zic: „Pace, pace“ și numai pace nu-i!“ (Ieremia 6, 14). Originea păcii este voința de mîntuire a lui Dumnezeu. De la Dumnezeu așteaptă poporul Său un nou legămînt de pace (Isaia 54, 10), care va fi o rînduială universală de pace. În această nădejde apropierea noțiunii de pace de cea a mîntuirii devine evidentă. Niciodată pace nu înseamnă numai o stare sufletească a individului. Șalom este o realitate socială și descrie orînduirea cea bună a poporului, care corespunde voinței lui Dumnezeu.

Dar statornicirea păcii și apărarea ei țin de noi, cum ne arată și Iisus Hristos: „Fericiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ (Matei 5, 9). De aceea, și noi ca slujitori ai Altarului și trăitori pe aceste meleaguri ne simțim datori să sprijinim cu toate puterile noastre propunerile și acțiunile președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, și ale întregului popor, pentru pace în Europa și în lumea întreagă.

Noi, credincioșii și preoții Bisericii noastre, sîntem hotărîți să sprijinim politica de pace a țării în care trăim, deoarece statul, rezolvînd în mod democratic și umanist problema națională, ne-a creat cadrul necesar pentru a ne manifesta ca naționalitate germană. Dispunem de aceleași condiții de muncă și de viață ca toți cetățenii țării, avem cărți, ziare, reviste și școli în limba noastră, iar credincioșii pot să se roage și să asculte predica în limba germană.

În Iisus Hristos, în care Dumnezeu Se arată ca Dumnezeu al păcii (Romani 16, 20), avem însuși temeiul luptei noastre pentru apărarea păcii și sprijinirea acțiunilor pentru pace.

Din Epistola lui Pavel către Efeseni (2, 14-18) reiese cu o deosebită claritate, că pacea între oameni este o consecință a păcii instituite de Dumnezeu în Hristos. Pentru că Hristos, prin moartea Sa „a surpat zidul vrăjmășiei, întemeind pacea și împăcînd cu Dumnezeu pe cei doi — iudeii și grecii — prin cruce într-un singur trup“.

Hristos este pacea noastră, deschizîndu-ne prin Jertfa Sa calea de a convietui în pace, dar nu fără participare activă la sprijinirea păcii. Ca cei împăcați cu Dumnezeu, sîntem chemați să căutăm pacea și să o urmăm (I Petru 3, 11), să nu răsplătim nimănui răul cu rău, să nu ne răzbunăm singuri ci, pe cît stă în puterea noastră, să trăim în bunăpace cu toți oamenii (Romani 12, 17-19).

Slujirea noastră pentru pace depășește granițele Bisericii în care propovăduim aceasta. Nu vom aștepta deci o asemenea orientare la împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui (Matei 6, 33), la oamenii de stat din lumea întreagă, în ale căror mîini este dată puterea politică. Vom sprijini însă străduințele lor pentru destindere, dezarmare, pace și împăcare și îi vom ruga să dea mereu semne noi ale voinței lor de pace. Să nu pierdem din vedere că slujirea păcii trebuie să înceapă cu clarificarea relației noastre cu Dumnezeu, cu îndreptarea noastră spre El, Care ne oferă în Fiul Său împăcarea, îndemnîndu-ne să fim făcători ai păcii".

Dr. *Edmond Perret* — secretar general al Alianței Reformate Mondiale :

„Este o cinste și o bucurie pentru mine să particip la această Adunare și vă aduc salutul frățesc al celor 157 de Biserici din lumea întreagă care alcătuiesc Alianța Reformată Mondială, precum și cel al membrilor Comitetului său Executiv.

Alianța Reformată Mondială acordă o deosebită atenție problemei păcii în zilele noastre. Din acest motiv, Comitetul său Executiv a propus Bisericilor un „Pact pentru pace și dreptate".

Angajamentul pentru pace și dreptate trebuie să fie considerat drept o îndatorire spirituală, cerută de însuși Dumnezeu. „Problema păcii se leagă într-adevăr, în mod direct, de angajamentul nostru față de Dumnezeu, Dumnezeul păcii", proclamase Adunarea noastră generală în august 1982. A trăi după Evanghelie implică o luptă constantă pentru apărarea vieții pe care Dumnezeu a dăruit-o întregii omeniri și întregii creații.

Angajamentul pentru pace este astăzi de cea mai mare urgență, pentru că trebuie să ținem piept unor arme a căror capacitate de distrugere poate duce la suprimarea oricărei forme de viață. Lumea trăiește sub amenințare și nimeni nu poate rămîne indiferent la ceea ce se întîmplă. Sîntem conștienți de greutățile enorme care apar atunci cînd această atitudine față de cosmos trebuie transpusă în realitatea politică. Recunoaștem aceste greutăți și ne asumăm riscurile. Dar pe de altă parte sîntem convinși că doar pe baza unei certitudini determinate se va accentua voința politică de a găsi o ieșire din acest impas, precum și noi soluții.

Dar pacea nu implică numai o „luptă împotriva", ci necesită și o „luptă pentru". Căci pacea înseamnă o comunitate trăind în respect reciproc, solidaritate și dreptate. O angajare în favoarea păcii comportă mult mai mult decît lupta împotriva înarmărilor. Nu putem neglija celelalte forțe care amenință omenirea — foamea, sărăcia, exploatarea, discriminarea, represiunea —, care duc în mod inevitabil la violarea drepturilor umane fundamentale. Nu există

angajare în favoarea păcii fără o angajare asemănătoare în favoarea dreptății. Pacea și dreptatea sînt nedespărțite.

Iată de ce Alianța Mondială Reformată, cu prilejul Adunării sale generale din 1982, a desemnat două domenii anumite în care o angajare reînnoită este necesară :

— pacea este amenințată de intolerabila nedreptate a foamei, a malnutriției și a sărăciei. Nu ne putem resemna pur și simplu să acceptăm situația de față ;

— pacea este amenințată de discriminare și de represiune. Dacă Bisericile vor să slujească cauza păcii, ele trebuie să-și însușească cauza drepturilor omului. Hristos le cere să fie prezente pretutindeni unde demnitatea omenească este în cauză, îndeosebi atunci cînd sînt violate drepturile umane fundamentale. O mișcare de protest este necesară pentru a menține cel puțin un minimum de protecție a drepturilor omului. Iată de ce Adunarea noastră generală a cerut insistent Bisericilor membre să se angajeze într-o campanie împotriva utilizării torturii.

Trebuie să învățăm din ce în ce mai mult să mărturisim și să acționăm împreună prin eforturi concrete. În momentul în care lupta pentru pace și dreptate întîlnește o rezistență crescîndă, în care mulți oameni sînt ispitiți să cedeze, avem mare nevoie de mărturia și de încurajarea Bisericilor, a Cultelor, a creștinilor, a tuturor fiilor lui Dumnezeu din alte țări.

Dintr-o acțiune ca această Adunare poate să rezulte o mișcare de reînnoire spirituală comună.

Știm că nu putem determina cursul istoriei. Viitorul nu se află în mîinile noastre. Dumnezeu are propriile sale căi pentru ca Împărăția Sa să vină. Dar cînd noi ne rugăm „Vie Împărăția Ta“, trebuie să facem tot ce ne stă în putință pentru a ne opune distrugerii vieții. Atîta timp cît trăim, sîntem chemați să fim martorii iubirii lui Dumnezeu pentru toate ființele omenești și pentru întreaga creație.

Fericiți fiii lui Dumnezeu, căci ei vor fi chemați să fie făcători de pace. Cred că o asemenea inversare a Fericirii din Predica de pe Munte este îndreptățită și că pentru noi, astăzi, constituie atît o chemare cît și o făgăduință.

Vă mulțumesc“.

Revd. *Robert Braun* — reprezentantul Arhiepiscopului de Canterbury din Anglia :

„Aduc Bisericilor din România și comunităților iudaică și islamică salutările Bisericii Anglicane și ale Arhiepiscopului de Canterbury.

Pacea,cred, nu este o țintă la care putem să ajungem imediat și nu o vom aduce mai aproape dacă vom acționa în așa fel încît să se pară că o aducem. Nici nu trebuie să căutăm o pace rapidă care nu este pace, în care răul ar putea să prevaleze neschimbat. Nu pot vedea cînd sau cum s-ar putea realiza o pace veșnică. Acest țel poate fi extrem de îndepărtat. Probabil dincolo de viețile noastre. Cu toate acestea, sarcina majoră a creștinilor trebuie, în mod sigur, să fie de a ajuta la crearea unei înțelegeri și deschideri internațio-

nale în care națiunile să nu mai poată lua în mod serios posibilitatea unui conflict armat. Națiunile trebuie să caute, prin controlul armelor și diplomație, să își reducă armamentul nuclear, inutil de mare și extrem de costisitor. Totuși, numai dreptatea, libertatea, deschiderea și încrederea internațională pot transforma actualele noastre condiții.

În calitate de creștini cred că putem să ne rugăm și să lucrăm pentru o pace pe care ne-o permite starea noastră actuală de păcătoșenie. Între timp, noi trebuie să ne pocăim și să cerem și altora să facă același lucru, în speranța că Dumnezeu ne va da o lume mai bună și mult mai sfințită. Închei, dînd citire — cu îngăduința Dumneavoastră — mesajului încredințat de Arhiepiscopul de Canterbury : „Salutări Adunării Cultelor din România pentru dezarmare și pace. Cred că creștinii au o mare contribuție la înțelegerea și reconcilierea internațională, în special atunci cînd politicienii găsesc dialogul dificil, cu condiția ca Bisericile să nu fie doar un simplu ecou al retoricii Răsăritului sau Apusului. Nădăjduiesc că Adunarea Dumneavoastră va aduce o astfel de contribuție autentică. Al vostru frate în Hristos, Robert, Arhiepiscop de Canterbury".

Eminența Sa *Papp Laszlo* — conducătorul Eparhiei Reformate din Oradea :

„Nu sînt sigur, dar presupun că fiecare vocație își are tentația specifică. Oare care este tentația noastră, a preoților ? Cred că nu greșesc, dacă o numesc „simbolism". Mai explicit vorbind, influența simbolurilor exercitată asupra gîndirii și vorbirii noastre.

Mă grăbesc să vă dau un exemplu actual, și anume : în luna februarie am fost invitat în Capitală la două consfătuiri. Ambele au avut aceeași temă : pacea. Prima a avut loc la sediul Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, cealaltă la Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române. Deci una într-un local așa-zis laic, iar alta într-un centru bisericesc. Dar amîndouă axate pe aceeași temă, în aceeași lună, cum v-am spus. Ulterior, făcînd analiza celor două consfătuiri, mi-a venit ideea că data lor fixată în luna februarie era ceva simbolic : a discuta modalitățile apărării păcii în luna denumită februarie e semnificativ, deoarece cuvîntul „februarie" își are originea în cuvîntul latin „februarius" *(Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, București, 1975, p. 327), iar acesta derivă din numele zeului Februus al etruscilor, care a devenit mai tîrziu zeul Pluto la romani. Februus era zeul morților, iar Pluto cel al infernului *(Dictionnaire Encyclopédique Quillet*, Paris, 1969, p. 2449).

Cunoscînd înțelesul noțiunilor care nu se potrivesc cu pacea, sau chiar sînt împotriva ei — ca de exemplu cursa înarmărilor, războiul atomic etc. — cred că nu mai e necesar să continui aceste referiri mitologice, constatînd că luna februarie a fost foarte reușit aleasă pentru cele două întruniri legate de problema arzătoare a contemporaneității : lupta împotriva „cavalerilor morții", care doresc să împingă lumea în „infernul nuclear". Am accentuat intenționat cuvîntul „lupta", care presupune o activitate fără răgaz, depusă simultan cu vorbe și cu fapte. Sînt convins că pe acest cîmp special de bătaie vorbele devin fapte, iar faptele sînt grăitoare.

Au venit cele două războaie mondiale, cu sacrificiile umane și materiale inexprimabile în cifre. Biserica noastră a început să vadă cu claritate că apărarea păcii este datoria primordială a celor ce se numesc după Domn al Păcii (Isaia 9, 5). De aceea s-a grăbit să colaboreze sincer în comunitatea ecumenică binecuvîntată a Cultelor din țara noastră la elaborarea principială a sarcinilor concrete ce o așteaptă pe acest teren. Iar în cadrul social oferit de conducerea Patriei noastre a învățat să promoveze — atît acasă, cît și în străinătate — interesul nostru al tuturor : asigurarea unui viitor strălucit, nu numai fără arme nucleare, dar fără orice arme, pentru cei aproape cinci miliarde de oameni, fără deosebire de credință, de rasă, de limbă maternă, de convingere filosofică.

Pentru promovarea acestui interes multiplu — în familia Cultelor din țară — și Bisericii noastre îi sînt puse la dispoziție posibilități minunate, inspirate de principiile umaniste întruchipate în practica democratică a orînduirii societății Patriei noastre. Și anume: în condițiile libertății religioase garantate de Constituția țării noastre, caracterizată de deplina egalitate a tuturor Cultelor religioase — într-un cadru social armonios, în care s-a realizat egalitatea deplină a tuturor cetățenilor, fără umbra cea mai palidă a oricărei discriminări — așa încît realitățile noastre pot oferi altora, și din acest punct de vedere, un exemplu demn de urmat !

Biserica Reformată din România se va strădui și în viitor ca această convingere să nu rămînă o „poziție oficială“ a conducătorilor și deservenților ei, ci să fie înrădăcinată — prin propovăduire și prin pastorație — în conștiința și în activitatea zilnică a enoriașilor ei ; ca fiecare membru cleric și laic al Bisericii noastre luptătoare pentru pace — în calitatea lui de cetățean loial și credincios devotat —, prin comportarea lui exemplară și munca lui cinstită, să devină un luptător neînfricat împotriva „cavalerilor morții“, avînd un obiectiv major : anihilarea pentru totdeauna a „infernului nuclear“ !

Relevînd, în acest context, contribuția activă și responsabilă a poporului român la cauza păcii, dăm glas sentimentelor noastre de justificată mîndrie, aleasă stimă și profundă recunoștință față de gîndirea Domnului președinte Nicolae Ceaușescu, care, de-a lungul celor aproape două decenii, de cînd conduce destinele Patriei, a imprimat politicii interne și externe românești noi dimensiuni valorice, un dinamism fără precedent și o largă perspectivă, asigurînd prezența României în politica mondială, la cote superioare de prestigiu“.

Eminența Sa *Nagy Gyula* — conducătorul Eparhiei Reformate din Cluj-Napoca și președintele Sinodului Bisericii Reformate :

„Sînt prezent la acest înalt forum al Cultelor din România ca reprezentant al Eparhiei Reformate din Cluj-Napoca.

Mulțumesc din toată inima Prea Fericitului Patriarh Iustin pentru străduințele sale neobosite, izvorîte dintr-o adîncă credință, pentru organizarea acestei Adunări și pentru faptul de a ne fi invitat la această frățească consfătuire.

Ni se oferă ocazia ca în numele poporului credincios, al preoților și Întîistătătorilor Bisericii noastre, să depunem o mărturie plină de responsabilitatea credinței, în problema securității Europei și a păcii.

1. Despre securitatea Europei și pacea ei trebuie să vorbim cu deplină convingere și responsabilitate. Acest lucru înseamnă în primul rînd că problema pe care o discutăm este chestiunea vitală a popoarelor și națiunilor ce locuiesc în Europa. Noi sîntem îndreptățiți ca să evaluăm și să păstrăm moștenirea și tradițiile sfinte ale trecutului nostru milenar, udate cu sînge și lacrimi ! Noi, popoarele Europei, sîntem îndreptățiți, pe baza dreptului și datoriilor noastre strămoșești, să ne îngrijim de viitorul nostru și de făurirea lui după credința și responsabilitatea noastră. Datoria noastră e ca să realizăm aspirațiile, nădejdea și idealurile noastre despre securitate și pace, împreună cu toate condițiile necesare lor.

2. Sîntem europeni în limitele condiționate de realitate și ca oameni credincioși, și ca Biserici și comunități religioase. Biserica și omul credincios nu sînt realități rupte de viață. Ea trăiește în lume, în condițiunile orizontale ale ei și este părtașă a tuturor harurilor verticale, care obligă la slujire !

În Faptele Apostolilor 17, 26 citim : „Dumnezeu a făcut dintr-un sînge tot neamul omenesc, ca să locuiască peste toată fața pămîntului". Tot Dumnezeu a „așezat și hotarele locuirii lor", dar „și vremile cele de mai înainte rînduite". Nouă ne-a rînduit hotarele locuirii noastre în Europa !

3. Scopul omului pe pămînt este crearea condițiilor pentru o viață demnă, prin desființarea foametei, a rămînerii în urmă, a beznei spirituale, cît și asigurarea progresului, dezvoltării, înfloririi economice și culturale, împreună cu un echilibru stabil ! Dimpotrivă, în ciuda acestora, se risipesc miliarde pentru mașinării din ce în ce mai noi, din ce în ce mai sofisticate, pentru distrugerea vieții, pentru nimicirea omenirii și a vieții întregi.

Milioane de oameni sînt înfricoșați de nesiguranță, de neîncredere, de periclitarea securității și păcii ! Și acestea amenință în primul rînd siguranța și pacea Europei !

Iată numai cîteva date din statisticile Institutului Internațional de Studiul Strategiei din Londra și din anuarul Institutului de Cercetare pentru Pace din Stockholm :

a) În 1973 s-au cheltuit 273 miliarde de dolari pentru înarmare. Suma aceasta anul trecut a ajuns la 800 miliarde ! Dacă creșterea continuă și pe mai departe, în următorii cinci ani se va ajunge la 4.350 miliarde, iar după zece ani la 6.700 miliarde și numai pentru arme noi și mai perfecționate !

b) 96 % din armele nucleare stocate sînt proprietatea statelor militarizate din Europa ! O rachetă cu rază medie de acțiune „Pershing 2" (care corespunde cu o sută de mii de bombe de tip Hiroșima) are o rază de acțiune de 1.800 kilometri, iar viteza de 14.000 kilometri pe oră. Racheta „Cruise" poate zbura la o înălțime mai mică de 50 m, apărată în contra detectării radar, urmînd în mod automat denivelațiunile terenului sau valurile mării.

c) Și mai înfricoșătoare este dezvoltarea informaticii prin sateliții artificiali. Pentru nimicirea unei rachete lansate, poate

emite informații în zecimi de secundă, iar pentru contralovituri are nevoie de circa 4 minute. Dacă persoana însărcinată cu decizia nu poate hotărî în acest răstimp — atunci se poate decide cu ajutorul unui „ordinator“ în mod automat ! Acest fapt însă arată că din luarea deciziei se poate exclude omul care a conceput-o și care e responsabil !

4. În situația aceasta noi, ca oameni credincioși, cu responsabilitate impusă de credința noastră, trebuie să declarăm tot ceea ce se așteaptă de la noi !

Trebuie să recunoaștem că primul război mondial a pornit de pe pămîntul Europei ca și cel de-al doilea. Europa este cea mai periclitată zonă din punct de vedere al declanșării unui război nuclear și de aceea securitatea păcii este datoria noastră primordială ! Oare de ce este tocmai datoria noastră ? Pentru că Biserica are un dar specific. Dumnezeu a făcut legămînt cu ea. În acest legămînt, Dumnezeu ne dăruiește viața, darurile vieții, bucuria, fericirea, siguranța, pacea. Iar noi sîntem datori cu supunere !

Legămîntul lui Dumnezeu nu este legămînt al distrugerii, al discordiei, al dușmăniei, al dorinței de a subjuga pe alții ; dimpotrivă, el înseamnă legămîntul păcii, al dreptății, al adevărului și iubirii !

În istoria legămîntului și a poporului acestui legămînt ne înconjoară un nor de mărturii !

Înaintea noastră au pășit dascăli mari ai securității și păcii.

Vreau să amintesc numai două exemple : 1) Un savant distins cu premiul Nobel, care a slujit omenirea cu dragostea lui Hristos pînă la venerabila vîrstă de 90 de ani, a spus următoarele : „Binele moral este respectul față de viață, tot ceea ce apără viața, o păzește, o face posibilă ; rău e tot ce cauzează suferință sau distruge viața !“. Teologul protestant cunoscut de toată lumea, Karl Barth, a spus în explicația sa despre porunca a șasea (Kirchliche Dogmatik, III, 4) că problema este de ordin personal: ce faci, sau nu faci, în multiplele posibilități pentru evitarea războiului ? Cum gîndești și cum vorbești ? Ce ai făcut și ce ai omis pînă acum ? Ce faci și ce omiți să faci tocmai acum ? Ce plănuiești să faci, sau să nu faci ?

5. Ce am făcut noi pentru securitatea și pentru pacea Europei ?

Declar cu răspunderea credinței că datoria și responsabilitatea noastră este buna *informare permanentă :* cine, ce și unde face ? *Mobilizarea* la locul nostru și în slujba noastră, ca fiecare credincios să-și cunoască datoria! *Educația* copiilor și adulților noștri, orientarea lor, ca să facă totul, cu gîndul, simțămîntul și sacrificiul său pentru asigurarea și pacea vieții noastre. Cooperarea reciprocă, urmarea conducătorilor noștri, în lupta milioanelor de oameni, în manifestațiile lor, în revendicările lor. Vrem viață, securitate, pace, fericire pe pămîntul și în lumea noastră. Să ne rugăm necontenit, pentru că rugăciunea înseamnă putere și noi avem promisiunea că rugăciunile noastre vor fi ascultate și împlinite !

În încheiere : Mărturisirea noastră de credință ne întreabă : „Tu de ce te numești creștin ?“ Răspunsul : „Pentru ca să mărtu-

risesc numele lui Dumnezeu, să mă sacrific Lui și ca în viața aceasta să mă lupt împotriva păcatului și a satanei, cu conștiința liberă" (32).

În numele credincioșilor, preoților, Întîistătătorilor Bisericii mele și în numele meu personal promit și făgăduiesc că vom mărturisi numele Său în cuvinte și fapte; vom lupta cu conștiința liberă împotriva păcatului și a satanei, împotriva înarmării și distrugerii și vom face tot ce ne stă în putință pentru viață și pace.

De aceea, solidar cu voința de pace a întregului popor, împreună cu preoții și credincioșii Bisericii mele, vom sprijini din toate puterile noastre inițiativele statului nostru și personal ale președintelui țării nostre, Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru pace, securitate și cooperare în Europa și în lumea întreagă, convinși fiind că realizarea păcii și securității nu poate avea loc prin amplasarea de arme nucleare tot mai sofisticate, ci prin renunțarea la ele și edificarea încrederii între oameni.

Ca episcop al Bisericii Reformate din România, care îmi desfășor activitatea în limba maternă a credincioșilor, respectiv în limba maghiară, vreau să subliniez că statul nostru a soluționat problema națională prin asigurarea folosirii limbii materne de către naționalitățile conlocuitoare, atît în societate cît și în bisericile noastre. Avem cărți de cîntece, Sfînta Scriptură, Catehismul din Heidelberg etc., care se tipăresc permanent, în funcție de nevoile noastre. Toți credincioșii și preoții care fac parte din episcopia noastră dispun de largi posibilități pentru a se manifesta liber din punct de vedere religios și etnic".

Eminența Sa *Paul Szedressy* — Conducătorul Bisericii Evanghelice S. P. din Cluj-Napoca :

„Nu este deloc ușor să se formuleze un răspuns satisfăcător la întrebarea dacă descoperirea energiei nucleare a slujit interesele și progresul omenirii sau contribuie la distrugerea ei. Nu putem uita că în timpul anilor '40 ai secolului nostru energia nucleară a fost folosită. Folosirea energiei atomice fusese prezentată omenirii în condiții tragice prin bombardarea și distrugerea orașelor nipone : Hiroșima și Nagasaki.

Atunci, chiar la început, ca și azi în fața omenirii au stat posibilitatea și chiar obligativitatea unei alegeri : viața sau moartea.

Se descoperise o nouă sursă de energie care putea sluji interesele omenirii, cu atît mai mult cu cît către mijlocul secolului, dar mai ales în ultimul sfert de veac, ieșirea din criza energetică devenise o problemă vitală. Această criză a început să influențeze chiar și viața din țările dezvoltate, nu numai pe aceea din țările subdezvoltate sau aflate în curs de dezvoltare. Omenirii i-a fost oferită șansa de a alege viața !

Prin urmare a existat ceva cu totul nou, încurajator, s-a ajuns la minunate perspective, la vise care prevedeau că energia nucleară va reforma bazele aprovizionării populației cu energie. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Descoperirea energiei nucleare, folosirea drept armament a acestei energii poate duce pînă la distrugerea totală a omenirii, poate să provoace o tragedie fără seamăn.

Omenirea nu poate scăpa de acest coșmar, de această vedenie dramatică.

În această situație conștiința omenirii, din toate părțile Terrei, a format un cor uriaș și a încercat să dirijeze la masa tratativelor părțile intrate în conflict, pentru a salva viața, fericirea, cultura — cu alte cuvinte ca să supraviețuiască. Ne aflăm în faza căutării soluțiilor prin dialog, prin convorbiri și este necesar ca peste tot să se treacă la promovarea și asigurarea încrederii reciproce.

Încrederea trebuie să devină o realitate, un imperativ. Aceasta cu atît mai mult cu cît în practică se afirmă un mare adevăr, pe care să-l scoatem în evidență cu ajutorul unui aforism al lui V. Eftimiu : „Totdeauna șoferul celălalt este vinovat". Desigur, se poate afirma că această constatare este o formulare mult prea scurtă și nu poate fi aplicată în toate împrejurările existente. Totuși, trecînd acum la o formulare biblică, nouă nu ne este deloc străină expresia oarecum ironică a lui V. Eftimiu, deoarece cunoaștem cuvintele Mîntuitorului : „De ce vezi paiul din ochiul fratelui tău și bîrna din ochiul tău nu o iei în seamă ? Sau cum vei zice fratelui tău : lasă-mă să scot paiul din ochiul tău și iată bîrna este în ochiul tău ?" (Matei 7, 2-3).

Ne aflăm într-o conferință de pace și dorim ca hotărîrea noastră să fie auzită chiar și acolo unde părțile aflate în conflict examinează ochiul celălalt și vor să măsoare și paiul și bîrna! Ne aflăm într-o conferință de pace și dorim din toată inima să se întîmple ceva care mărește încrederea, reduce pericolul declanșării unui nou conflict, al unui război nuclear, nimicitor, cu perspectivele unei tragedii apocaliptice. Ne aflăm într-o conferință de pace și dorim ca întîlnirea noastră să constituie o treaptă spre scopul final: o viață în pace, fără arme, fără amenințări, fără ură, fără dușmănie.

În drum spre realizarea acestor deziderate, noi înșine, Cultele religioase sîntem chemați la masa dialogurilor, la practica zilnică a unor exemple în găsirea soluțiilor pașnice.

Este categoric un imperativ, că fără o dezarmare totală primejdia declanșării unui război nimicitor nu poate fi înlăturată.

Dar ce înseamnă de fapt dezarmarea ? Ea este un proces complex, care presupune, ba chiar necesită o dezarmare spirituală, cu alte cuvinte : cînd se cere să se renunțe la folosirea forței sau la folosirea amenințării cu forța se cere totodată renunțare la convingeri potrivit cărora unul sau altul ar poseda adevărul întreg și se crede infailibil, iar pe celălalt îl judecă drept unul care umblă pe căi greșite, rătăcite.

Dacă dezarmarea ni se pare un proces în care succesul nu ne surîde și rezultatele par să întîrzie, această stare de lucru se datorează tocmai faptului că primul pas hotărîtor îl așteptăm din partea cealaltă.

Secretarul general al Națiunilor Unite, cu prilejul unei vizite efectuate către sfîrșitul lunii februarie într-una din țările socialiste, s-a întîlnit cu reprezentanții vieții publice, între care și reprezentanți ai Cultelor religioase. Cu acest prilej, Dl. Perez de Cuellar a relevat rolul important pe care îl au Cultele religioase prin faptul că: „o datorie specială a Bisericilor constă în asigurarea și păstrarea temeliei morale a păcii și dreptății. Pe bază morală și argumente

etice Bisericile trebuie să găsească soluții împotriva oricărei forme a conflictelor armate". Această bază moral-etică poate fi susținută și printr-un studiu teologic aprofundat despre învățătura Sfintelor Scripturi în privința păcii și a iubirii. Dincolo de această preocupare internă, nouă ne revine răspunderea în privința activității dinamice prin crearea unei atmosfere deschise, sincere, gata întotdeauna fiecare din nou să fie atent și să păstreze respectul necesar față de toți cu care trăim împreună într-un oraș, într-o țară și în această lume. Cultele religioase din întreaga lume să nu depună armele spirituale de care dispun : rugăciunea, căutarea adevărului, formarea unei baze morale și a argumentelor etice, indispensabile în pregătirea dezarmării și apărarea păcii.

După cum este cunoscut, România și Președintele Nicolae Ceaușescu folosesc toate ocaziile și toate modalitățile, atît cele practice, politice și diplomatice, cît și cele teoretice pentru a sensibiliza opinia publică mondială și factorii direct răspunzători pentru a se trece urgent la măsuri care să creeze premisele necesare realizării dezarmării și păcii. Aceste demersuri s-au bucurat și se bucură de adeziunea întregului popor, a credincioșilor, preoților, pastorilor și ierarhilor tuturor Cultelor din țara noastră".

Pr. consilier *Costache Buzdugan* — Arhiepiscopia Iașilor :

„Freamătul pe care omenirea contemporană îl cunoaște ne arată tuturor că viața omului și a planetei sînt grav amenințate. Tehnica, și în primul rînd acest fantastic arsenal al înarmărilor, l-au depășit, în bună măsură, pe om. Departe însă de a depăși voința oamenilor de bine de pretutindeni ! Sîntem cu toții solidari în acest sens. Vrem ca lumea viață să aibă și încă din belșug. Vrem ca investițiile pentru înarmare să se transforme în bunăstarea popoarelor.

Dezarmarea ar aduce rezolvarea multor probleme vitale pentru țările subdezvoltate și în curs de dezvoltare. În acest sens, cu mîndrie patriotică, vrem să ne referim la importanța și semnificația politică majoră a sublinierilor Președintelui Nicolae Ceaușescu privind legătura strînsă dintre dezarmare și instituirea unei noi ordini economice și politice internaționale.

Mesaj și poruncă, pacea este vocația slujirii oamenilor de bine. În viața creștină ocupă un loc central, de vreme ce invocăm la Sfînta Liturghie și la celelalte slujbe „pacea de sus și mîntuirea sufletelor noastre". Ne rugăm ca Bunul Dumnezeu să-Și reverse pacea peste noi. Avem conștiința că „făcătorii de pace, fiii lui Dumnezeu se vor chema". Potrivit acestei atît de nobile chemări și avînd convingerea că în lucrarea noastră nu sîntem niciodată singuri, ci avem ajutorul lui Dumnezeu, cerem ca să se găsească cele mai eficiente căi și mijloace care să ducă la dezarmare și în primul rînd la dezarmare nucleară. Nu vrem ca cei mici, copiii, să crească sub spectrul cataclismului nuclear. Nu vrem ca bunurile civilizației umane să fie distruse.

Nu vrem ca pămîntul pe care a propovăduit Mîntuitorul să fie victima unui atac atomic, care l-ar distruge.

De aceea, noi cerem tuturor celor ce poartă răspunderea să asculte glasul luptătorilor pentru pace și să întreprindă măsuri care să ducă la statornicirea unei păcii trainice pe pămînt".

În luările de cuvînt pe marginea acestor teme, participanții din Mitropolia Moldovei și Sucevei, au reliefat importanța și semnificația majoră a păcii pentru viața și existența omului, a națiunilor și a lumii în general, a progresului general uman. Fundamentînd dorința de pace a poporului român, a tuturor popoarelor, potrivit temeiurilor naturale și legii generale a existenței și vieții, temeiuri integrate viziunii și concepției creștine despre lume și viață potrivit Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, vorbitorii au arătat necesitatea sporirii eforturilor tuturor oamenilor de bine în vederea instaurării dreptății, iubirii și păcii în lume prin trăirea vieții celei noi, a vieții în Hristos Domnul, Care este, „Calea, Adevărul și Viața“ (Ioan 14, 6).

În cuvîntul său, P. C. Pr. *Constantin Sîrbu,* vicar-administrativ la Arhiepiscopia Iașilor, a spus : „Pacea este o altă față a iubirii, iubirea și creșterea în ea fiind condiție și cadru al vieții în pace, cînd energiile creatoare umane se pot manifesta în toată plenitudinea lor. Fiind într-o legătură organică cu iubirea, pacea este, de asemenea, într-un raport natural și cu dreptatea, așa cum sugestiv o însereză Psalmul 84, 11: „Dreptatea și pacea se vor săruta“. Mai mult, pacea este un element constitutiv al Evangheliei, un dar de la Dumnezeu, de la Hristos Domnul păcii ; însă spre a se menține, a se dezvolta și a ajunge la biruința deplină, ea postulează angajarea tuturor forțelor umane pentru pace, ea este un dar și o cucerire permanentă. Astfel se explică angajarea întregului nostru popor, mai mult, a întregii omeniri pentru cauza păcii, a vieții, în lumea atît de grav amenințată de escaladarea fără precedent a cursei înarmărilor, în primul rînd a înarmării nucleare, care amenință existența civilizației și a vieții pe planetă“.

P. C. Pr. *Ion Mareș,* vicar-administrativ la Episcopia Romanului și Hușilor, în cuvîntul său a spus că: „planeta noastră cu viața ei multimilenară, cu cuceririle și frumusețile ei, este amenințată astăzi cu dezintegrarea, cu moartea. În fața acestei amenințări apocaliptice, se ridică o forță mult mai puternică, și anume, energia spirituală a tuturor popoarelor iubitoare de pace, capabilă să anihileze intențiile diabolice ale celor ce doresc să piardă omenirea într-un cataclism atomic... Biserica noastră strămoșească în tot trecutul său istoric s-a identificat cu mărețele idealuri și aspirații ale poporului pe care l-a slujit. Pacea este piatra de temelie a Bisericii noastre și slujirea ei este lumină călăuzitoare a misiunii noastre. Pacea și ecumenismul sînt coordonatele apostolatului nostru social... Pacea este taina fericirii noastre. Cînd pacea va lua locul războiului, atunci făgăduințele fericirilor biblice se vor împlini și oamenii vor trăi vremuri mesianice“.

P. C. Pr. prof. *Mihai Vizitiu,* directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț, a spus în cuvîntul său că „darul cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a dat omului este viața, iar omul are datoria de a o apăra și păstra pentru că Dumnezeu nu vrea moartea celei mai frumoase creaturi ci, dimpotrivă, vrea ca „aceasta să trăiască și să se bucure de viață“, după cum ne arată profetul Iezechiel“.

În cuvîntul său, P.C. Pr. prof. *Vasile Irina,* de la Seminarul teologic Mănăstirea Neamț, evocînd spiritul pașnic al românilor oglindit și în comuniunea cu natura înconjurătoare a spus că : „argumentul cel mai convingător al atitudinii noastre de respingere a războiului îl constituie urmările dezastruoase ale războaielor din trecut, dar, mai ales, cele ce ar avea loc în urma unui război nuclear mondial".

La fiecare dintre cele trei secții în care s-au desfășurat lucrările Adunării s-au tras concluzii care reflectă situația politică, economică și socială internațională, gravele amenințări și angoasa creată în ființa umanității de cursa galopantă a înarmărilor, marșurile de pace, mitingurile, și manifestațiile pacifiste tot mai dese, la care participă un număr tot mai mare de persoane de diferite convingeri politice, filozofice, religioase, fiind un apel la rațiune, adresat tuturor acelora care vor să arunce Terra într-o catastrofă nucleară.

În această atmosferă, de preocupare intensă pentru apărarea cauzei păcii, Cultele din țara noastră care, prin însăși esența învățăturii lor de credință sînt destinate să slujească binele și viața, se se simt obligate să contribuie, prin mijloacele care le sînt specifice, la promovarea păcii și încrederii între oameni. Cultele, pe lîngă temeiurile naturale proprii tuturor oamenilor, în sprijinirea acțiunilor pentru pace invocă și temeiurile religioase, izvorîte din Revelația naturală sau supranaturală ; viața este un dar de la Dumnezeu, iar omul este creatura care are cea mai înaltă valoare, fiind însuși chipul lui Dumnezeu în lume și, de aceea, atitudinea plină de solicitudine și demnă față de orice om, față de viața lui și creațiile lui, trebuie să devină un imperativ hotărîtor în aceste vremuri de răscruce pentru viața omenirii. Din punct de vedere creștin, valoarea lumii, a vieții și a omului dobîndesc noi valențe, căci, pentru om, Însuși Cuvîntul cel din veșnicie al lui Dumnezeu S-a întrupat integrînd lumea și omul într-un mod superior de existență mai deplină, aceea a vieții în Dumnezeu. În spiritul idealului mesianic al păcii universale, Cultele conjură pe cei care sporesc nesiguranța lumii să renunțe la creșterea stocurilor de arme nucleare, chemînd pe oamenii de bine, popoarele lumii la crearea unui front comun pentru apărarea păcii și vieții și declarîndu-și solidaritatea activă cu toți acei ce se străduiesc pentru binele omenirii.

Concluziile generale ale Adunării Cultelor pentru dezarmare și pace, de la București, sînt adevărate mărturisiri ale credinței în demnitatea și valoarea supremă a vieții în general și a celei umane în special, misiunea sacră a tuturor fiind aceea de a promova viața și valorile ei, potrivit mandatului divin de la creație : „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți" (Facerea 1, 28).

La sfîrșitul lucrărilor, I.P.S. Mitropolit Teoctist a invitat pe P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriahal, să dea citire *Apelului către toate Bisericile și organizațiile creștine mondiale, religiile lumii și oamenii doritori de bine de pretutindeni,* pe care participanții la această Adunare consacrată păcii și dezarmării l-au adoptat ca document oficial.

În încheierea Adunării Cultelor din România pentru dezarmare

și pace, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei a ținut un vibrant și înălțător cuvînt în care a evidențiat hotărîrea fermă a Bisericii noastre strămoșești, a tuturor Cultelor din țara noastră de a-și aduce o contribuție tot mai activă și mai intensă la propovăduirea păcii și a iubirii între oameni, pentru binele și progresul general al lumii. Mulțumind participanților pentru prezența și concursul însemnat pe care l-au dat pentru reușita lucrărilor Conferinței, I.P.S. Sa a dat citire textului telegramei adresate Președintelui Nicolae Ceaușescu, neobosit apărător al păcii, recunoscut pe plan mondial ca un erou al luptei pentru pace și bună înțelegere între toate popoarele lumii.

EXCELENȚEI SALE
DOMNULUI *NICOLAE CEAUȘESCU*,
PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA,

Conducătorii și reprezentanții Cultelor din Republica Socialistă România, întruniți în Adunarea solemnă consacrată dezbaterii problemelor dezarmării și păcii, desfășurată la București, în zilele de 21, 22 și 23 iunie 1984, cu participarea reprezentanților unor Biserici, religii și organizații creștine mondiale, își exprimă profunda admirație pentru neobosita dăruire și devotamentul nemărginit cu care Domnia Voastră, mult stimate Domnule președinte, acționați pentru propășirea Patriei, pentru binele și fericirea poporului, pentru apărarea păcii, promovarea destinderii și colaborării.

Pe fundalul complex, zbuciumat, sfîșiat de contradicții al epocii pe care o traversează în acest moment omenirea, marcată de agravarea fără precedent a situației pe plan mondial, România proiectează imaginea luminoasă a unei țări al cărei țel este de a contribui la triumful păcii și colaborării, la asigurarea vieții și demnității tuturor națiunilor lumii.

Cu deplină îndreptățire putem afirma că datorită eforturilor neobosite depuse de Dumneavoastră, mult stimate Domnule președinte, România are astăzi în lume mai mulți prieteni ca oricînd, realizările ei sînt tot mai cunoscute și prețuite pretutindeni pe glob, iar numele Domniei Voastre este pronunțat cu profundă stimă pe toate meridianele.

Strălucitele Dumneavoastră inițiative și acțiuni consacrate păcii și dezarmării, care și-au găsit o nouă și elocventă expresie în Apelul adresat de Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România Sovietului Suprem al U.R.S.S., Congresului S.U.A., parlamentelor țărilor europene pe teritoriul cărora sînt instalate rachete cu rază medie de acțiune, parlamentelor altor state europene și Canadei, vibranta chemare la acțiune hotărîtă pentru eliminarea primejdiei războiului nuclear, pentru apărarea dreptului funda-

mental al oamenilor la viață, al națiunilor la existență liberă și demnă, pentru triumful păcii pe planeta noastră — ne îndatorează și ne mobilizează și pe noi, slujitorii Cultelor, să ne unim și mai mult eforturile pentru a sprijini mai eficient măsurile întreprinse pentru apărarea păcii, asigurarea destinderii, promovarea colaborării și fraternității între oameni și popoare. Desfășurată în spiritul idealurilor de pace și libertate, de progres și civilizație, ce caracterizează voința și faptele poporului român, Adunarea noastră a demonstrat, încă o dată, hotărîrea slujitorilor Altarelor, a credincioșilor pe care-i păstoresc, de a contribui cu toată energia, prin mijloace specifice, la eforturile pe care popoarele, forțele progresiste, iubitoare de pace din lume, le depun pentru apărarea celui mai sfînt, dar și celui mai amenințat drept al omenirii, dreptul la viață, la existență.

Însuflețiți de preceptele noastre religioase și pentru a preîntîmpina o catastrofă ce ar distruge planeta, noi, conducătorii și reprezentanții Cultelor din România, împreună cu distinșii oaspeți de peste hotare, dînd expresie sentimentelor și voinței tuturor membrilor comunităților noastre, am adresat un apel către toate Bisericile, religiile lumii și tuturor oamenilor de bine de pretutindeni, chemîndu-i să acționeze, împreună cu popoarele cărora le aparțin, cu toate forțele iubitoare de pace, pentru încetarea cursei înarmărilor, oprirea amplasării noilor rachete americane pe continentul european și a contramăsurilor nucleare anunțate de U.R.S.S., pentru reluarea tratativelor sovieto-americane în vederea realizării unui acord care să ducă la eliminarea rachetelor nucleare, a oricăror arme nucleare din Europa și din lume.

Dînd expresie gîndurilor noastre de adînc respect pentru tot ceea ce ați făcut și faceți în apărarea păcii și promovarea progresului, afirmîndu-ne totala adeziune la întreaga activitate internă și externă a statului nostru, urmînd însuflețitorul Dumneavoastră exemplu de slujire devotată a Patriei și poporului, ne angajăm, mult stimate Domnule președinte, ca, într-o neclintită unitate cu țara, să sprijinim, cu toată ființa noastră, mărețele acțiuni consacrate păcii, să stimulăm în conștiința oamenilor și a popoarelor încrederea și speranța într-o lume fără războaie, eliberată de coșmarul distrugerii atomice, să relevăm și să susținem puterea și capacitatea lor de muncă creatoare spre binele și folosul întregii umanități.

Lucrările Adunării au mobilizat energie și elan, înscriindu-se în sfera largă a tuturor mișcărilor pentru pace, care, de la un capăt la altul al pămîntului, dau expresie vie dorinței și voinței de pace și viață a tuturor oamenilor de bine, a tuturor popoarelor lumii.

Drd. Gh. PETRARU

V I Z I T A

PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH IUSTIN AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN GRECIA

(24—29 mai 1984)

Dîndu-se urmare bunelor și frățeștilor legături creștine tradiționale dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Grecia, între 24 și 29 mai 1984, la invitația Sanctității Sale Serafim, Arhiepiscop al Atenei și al întregii Elade, a avut loc vizita în Grecia a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, condusă de Prea Fericitul Patriarh Iustin. Din delegație au făcut parte Înalt Prea Sfinției Mitropoliți Teoctist al Moldovei și Sucevei, Antonie al Ardealului și Nestor al Olteniei, Prea Sfințitul Episcop Vasile Tîrgovișteanul vicar patriarhal, și P. P. C. C. Arhidiaconi Ion Bănățeanu, secretar al Cabinetului patriarhal și Laurențiu Movileanu, de la Catedrala patriarhală.

Joi 24 mai, la sosirea pe aeroportul din Atena, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost întîmpinată, în acordurile unei fanfare și în prezența unei gărzi militare de onoare, de către Sanctitatea Sa Arhiepiscopul Serafim, de membri ai Sinodului Bisericii Greciei, de clerici și credincioși. Erau prezenți la aeroport M. I. Kapsis, ministru adjunct la Ministerul Afacerilor Externe, M. C. Ecobescu, ambasadorul român la Atena, precum și alți membri ai corpului diplomatic român acreditat în capitala elenă. Erau arborate sărbătorește drapelele de stat ale României și Greciei, fluturînd și transmițînd, prin simbolurile reprezentate pe ele, mesajul înfrățirii, al păcii și colaborării dintre cele două popoare.

În aceeași zi la orele 18, în Catedrala din Atena a avut loc primirea oficială a delegației Bisericii Ortodoxe Române, rostindu-se alocuțiuni și fiind de față și Stylianos Papatemelis, ministru adjunct la Ministerul Învățămîntului și Cultelor.

Vineri 25 mai, la orele 11, înalta delegație a Bisericii Ortodoxe Române a participat la sesiunea festivă a Sinodului permanent al Bisericii Ortodoxe a Greciei. La această solemnitate a avut loc decorarea distinșilor oaspeți români cu ordine eclesiastice grecești. Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit „Crucea de onoare“ a Bisericii Greciei, iar ceilalți membri ai delegației „Crucea de aur“ sau „Crucea de argint“ — Sfîntul Apostol Pavel. I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a fost decorat cu „Crucea de aur“ a Sfîntului Apostol Pavel. În continuare, Întîistătătorii celor două Biserici frățești au rostit alocuțiuni.

Tot vineri, la orele 18, s-a făcut o vizită la Ministerul Învățămîntului și Cultelor. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost primită de ministrul Apostolos Kaklamanis, apoi a avut loc o cină

oficială oferită de Ministerul Învățămîntului și Cultelor la hotelul „Astoria“ din Atena, aproape de colina Acropole, la care au participat oficialități ale ministerului, Episcopul Yannulatos, decan al Facultății de teologie, Prof. N. Nissiotis, precum și alte personalități ale vieții științifice și culturale a Atenei.

Sîmbătă 26 mai, la orele 19,30, a avut loc recepția oficială oferită de Ambasada română de la Atena în onoarea Prea Fericitului Patriarh Iustin, la care a participat delegația Bisericii Ortodoxe Române și Sanctitatea Sa Arhiepiscopul Serafim al Atenei însoțit de membri ai Sinodului permanent al Bisericii Greciei.

Duminică 27 mai, în Catedrala Arhiepiscopiei din Atena s-a celebrat Sfînta Liturghie în comuniunea iubirii și a fraternității ortodoxe. La sfîrșit s-au rostit alocuțiuni și s-au făcut prezentările de rigoare, apoi a avut loc dejunul la Mănăstirea Pendeli, aproape de Atena, unde gazdele și oaspeții s-au întreținut cordial, discutînd diferite probleme ale Ortodoxiei și ale creștinismului în general, în contextul vieții contemporane.

Luni 28 mai, la orele 11, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost primită de către Excelența Sa Președintele Republicii Elene, Constantin Karamanlis. În aceeași zi, la orele 13, a avut o întrevedere cu Domnul I. Kapsis, ministru adjunct în Ministerul de Externe al Greciei.

La orele 14, la hotelul „Grande Bretagne“, unde de fapt delegația Bisericii Ortodoxe Române a rezidat în timpul vizitei în Grecia, a avut loc dejunul oferit de guvernul Greciei în onoarea înalților oaspeți. În seara aceleiași zile s-a vizitat localitate Sunion, situată la 60 km de Atena.

Marți 29 mai, în cursul dimineții s-a vizitat Seminarul teologic „Rizarion“ din Atena și reședința Sanctității Sale Arhiepiscopul Serafim, iar la orele 13 delegația română a fost primită de primul ministru al Guvernului elen, Excelența Sa Andreas Papandreu.

În aceeași zi, la orele 18, pe calea aerului, delegația Bisericii Ortodoxe Române s-a înapoiat în Patrie.

Vizita în Grecia a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, la cel mai înalt nivel, reprezintă un moment de culme în cronica relațiilor bisericești româno-elene, cu ecou și asupra ansamblului relațiilor dintre cele două țări și popoare situate în zona geografică a Mării Mediterane. Primirile oficiale de către cele mai înalte autorități de stat grecești, în cursul cărora s-au schimbat mesaje de salut frățesc și urări cordiale pentru popoarele român și elen, au conferit vizitei o notă specifică, ea contribuind la întărirea colaborării și păcii în zona Balcanilor.

Vizita a însemnat un pas înainte în strîngerea legăturilor dintre ierarhii și credincioșii celor două Biserici Ortodoxe surori, în cunoașterea reciprocă mai temeinică a gîndirii teologice, pentru afirmarea Ortodoxiei în Mișcarea ecumenică. Ea a dat expresie comuniunii panortodoxe, spiritului iubirii, care trebuie să cuprindă și să anime pe toți creștinii pentru ca în lume să se instaureze înțelegerea și pacea.

Drd. Gh. PETRARU

În slujba ecumenismului

SESIUNEA DE LUCRU A PREZIDIULUI ȘI COMITETULUI CONSULTATIV AL CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

(3—6 mai 1984)

După cum se știe, în acest organism ecumenic sînt reprezentate toate Bisericile și Confesiunile creștine din Europa, în scopul de a se apropia printr-o cunoaștere reciprocă, de a promova spiritul ecumenic între credincioșii și slujitorii lor și pentru a-și aduce fiecare contribuția în rezolvarea arzătoarelor probleme europene: apărarea păcii, dezarmarea, înlăturarea pe calea tratativelor a diferitelor litigii și neînțelegeri, întărirea întrajutorării, a dreptății sociale etc. În răstimpul dintre Conferințele generale, hotărîrile acestora sînt aduse la îndeplinire de către Prezidiu și Comitetul Consultativ, alcătuit din 30 persoane, ținînd ședințe o dată pe an împreună.

Membrii acestor foruri sînt aleși de Adunarea generală a Conferinței pentru perioada următoare. La ultima adunare, din Creta — octombrie 1978, din partea Bisericii Ortodoxe Române au fost aleși Înalt Prea Sfinției Mitropoliți Teoctist al Moldovei și Sucevei și Antonie al Ardealului, reales. Cu același prilej, P.C. Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, rectorul Institutului Teologic Universitar din București, a fost ales în postul de director de studii al acestei Conferințe.

Sesiunea comună a Prezidiului și Comitetului Consultativ din acest an a avut loc între 3 și 6 mai, în localitatea Les Avants din Elveția. Au fost prezenți aproape toți membrii aleși; cei absenți din motive binecuvîntate au încredințat reprezentarea altor persoane din Biserica respectivă.

Lucrările sesiunii au fost conduse de dr. André Appel de la Strasbourg, președintele Conferinței Bisericilor Europene, înconjurat de membrii Prezidiului: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Alexei de Talin și Estonia, vicepreședinte, Episcopul anglican Patrick C. Rodger de la Oxford, Dr. Glen Garfield Williams, secretar general și Pr. prof. Dumitru Popescu, director de studii.

Dintre participanți amintim pe președintele de onoare al Conferinței, Episcopul dr. Egbert Emmen, din Germania Federală, Episcopul Gerhard Heintze, Episcopul Werner Krusche, din Republica Democrată Germană, P. C. Arhim. dr. Gennadios Limouris, din partea Patriarhiei Ecumenice, reprezentînd pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Chrysostom de Mira, Episcopul Miloslav Hajek, al Bisericii Sinodale din Cehoslovacia, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Irineu din Austria, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, Pastorul Jean-Pierre Jornod de la Geneva, Prof. Grigorios Larentzakis, din partea Patriarhiei Ecumenice, Doamna Prof. Fairy von Lilienfeld, din partea Bisericii Luterane din Germania Federală, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Calinic de Vrața, din partea Bisericii Ortodoxe Bulgare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Chrysostomos de Peristerion din Grecia și alții.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Înalt Prea

Sfinților Mitropoliți Teoctist al Moldovei și Sucevei și Antonie al Ardealului.

În calitate de observatori, la lucrările sesiunii au participat și reprezentanți ai Secretariatului pentru Unitate Creștină al Bisericii Romano-Catolice: Monseigneurul Jean-François Arrighi, de la Vatican, și Monseigneurul Ivo Fürer, din partea Consiliului Conferințelor Episcopale din Europa. Acestora li s-au adăugat secretarii diferitelor comisii din cadrul Conferinței Bisericilor Europene, pentru a prezenta — spre evaluare — activitățile desfășurate în anul trecut.

Din ordinea de zi foarte bogată se reține raportul secretarului general al Conferinței, Pastorul Glen Garfield Williams, cu privire la consultările regionale, ca cea care a avut loc la Moscova, a unor grupe de lucru, ca cele pentru drepturile omului, a ședinței Prezidiului de la Luxemburg pentru cea de a treia întîlnire europeană de la Riva del Garda-Italia, despre situația financiară. Ultimele două probleme, împreună cu definitivarea datei și locului celei de a IX-a adunări generale, ca și discutarea alegerii noului secretar general și îmbunătățirii Constituției Conferinței, au ocupat un spațiu larg în dezbaterile în plen și pe secții.

Un bogat și interesant raport a prezentat P. C. Pr. prof. dr. D. Popescu, împreună cu programul Direcției de studii pentru perioada următoare. Expunerea a impresionat plăcut și de această dată, prin claritatea teologică și actualitatea programului de studii prezentat și aprobat cu viu interes. Aici a fost cuprins și programul colocviului de la București, consacrat discutării documentului de la Lima : „*Botez, Euharistie, Minister*“, la invitația Bisericii Ortodoxe Române. S-a acordat o atenție deosebită relațiilor dintre Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Ecumenic al Bisericilor cu Biserica Romano-Catolică, cu Forum-ul Ecumenic ale femeilor, cu Consiliul Bisericilor din întreaga Africă, din Orientul Mijlociu etc.

În acest scop, pentru mijlocul anului 1985, s-a preconizat ținerea unui colocviu asupra problemelor din bazinul mediteranean — cu participarea a circa 70 delegați —, tema fiind : „*Mărturie, slujire și viața creștinilor : sensul situației actuale în regiunea mediteraneană*“. În această temă trebuie să se arate relațiile interconfesionale și interreligioase, primejdia cursei înarmărilor, probleme sociale și economice.

Cu privire la cea de a IX-a adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene, s-a hotărît ca aceasta să aibă loc în septembrie 1986 în Scoția, cu tema : „*Slavă lui Dumnezeu și pace pe pămînt*“.

Problema care a reținut atenția tuturor participanților a fost cea a stabilirii locului și temei celei de a III-a întîlniri ecumenice, între Episcopatul Bisericii Romano-Catolice din Europa și reprezentanții Conferinței Bisericilor Europene. S-a definitivat tema acestei adunări : „*Mărturisirea noastră comună, izvor de nădejde*“, precum și numărul participanților, programul celor patru zile de lucru și localitatea, Riva del Garda.

Ca și în alte împrejurări asemănătoare, aportul Înalt Prea Sfinților Mitropoliți Teoctist și Antonie a fost prețios, pentru clarificarea situațiilor ivite în secții sau în plen. S-au designat grupe de lucru pentru studierea unor probleme ale Conferinței.

Cum se obișnuiește, reuniunile comune ale Prezidiului și Comi-

tetului Consultativ au, pe lîngă un program zilnic de lucru, și timpul prevăzut pentru rugăciune și pentru cult, de care se ocupă unul dintre cei prezenți.

În ziua de 5 mai, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, la vremea potrivită, a rostit în limba franceză în biserica parohială din localitatea Les Avants o meditație asupra textului din Ioan 20, 19 :

„Ne aflăm, în cea de a doua săptămînă după Paști. Simțim și trăim aici, la adăpostul Alpilor, atmosfera plină de lumină și de bucurie a Învierii Mîntuitorului. În seara sfîntă a aceleiași zile a Învierii, ucenicii se aflau împreună, stăpîniți încă de nedumerire și frică. În Biserica Ortodoxă, Evanghelia întîlnirii celei dintîi a lui Iisus cu ucenicii Săi se citește la Sfînta Liturghie în cea de a doua duminică după Paști, numită Duminica Sfîntului Apostol Toma. Iubindu-i ca „pe prietenii Lui“ (Ioan 15, 14), Iisus nu uită să le dea curaj, să li Se arate și să le dăruiască Pacea Sa.

La prima întîlnire, cînd Sfîntul Apostol Toma nu a fost de față, Iisus le-a zis: „Pace vouă“. Este primul dar făcut lor, primul cuvînt rostit de El în această nouă înfățișare, arătîndu-le mîinile și coasta Sa. Mențiunea făcută de Sfîntul Evanghelist Ioan, că „s-au bucurat ucenicii văzînd pe Domnul“, lasă să se înțeleagă cît de înfricoșați erau și cît de mult doreau să-L vadă. Și iată, acum, El li Se înfățișează și le vorbește ca și înainte de patimi, înlăturîndu-le din inimi orice nedumerire. „Vedeți mîinile Mele și picioarele Mele, spune Iisus, că Eu Însumi sînt ; pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am“ (Luca 24, 39). Cît de stăruitor ies în evidență chemările Mîntuitorului la cele mai simple posibilități de cunoaștere : „Vedeți și Mă pipăiți !“ — spre a-i ajuta să-L recunoască.

De această vedere și recunoștere s-a încredințat pe deplin Toma, la cea de a doua întîlnire, întîmplată după opt zile. Același glas auzit de Maria Magdalena, de Luca și Cleopa în drum spre Emaus, aceeași privire cu care Iisus încălzea și deschidea inimile Apostolilor, cînd încă de pe malul Tiberiadei i-a chemat la predicare (Luca 24, 42), aceeași blîndețe îl învăluie acum pe Toma, cel care atît de mult dorea să-L vadă pe Iisus și să-I atingă rănile. El și Maria cea din Magdala s-au învrednicit să fie chemați pe nume, să se bucure personal de cuvintele mîngîietoare. „Adu degetul tău încoace, îi zise Iisus, și vezi mîinile Mele și adu mîna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios“. La această chemare, ucenicul, îndoielnic pînă atunci, a răspuns printr-un act de credință deplină și de adorare: „Domnul meu și Dumnezeul meu“.

Ni se înfățișează aici o adevărată culme a bunătății dumnezeiești și o față din cele mai mărețe și mai convingătoare ale chipului în care Mîntuitorul Hristos oferă tuturor nesfîrșite posibilități de cunoaștere și mîntuire. Rănile primite de bună voie le oferă privirii speciale a ucenicului atît de sincer, pînă la aparenta îndoială și le arată drept mărturie a Învierii Sale și dovadă a Dumnezeirii. Actul credinței este un act plin de lumină, plin de lumina cea veșnică, care nu exclude spiritului uman voința de discernămînt. Deși credința poate depăși limitele rațiunii — ca adeve-

rirea celor nevăzute, cum spune Sfîntul Apostol Pavel (Evrei 11, 1)—, aceasta totuși nu este rațională. Spre a dobîndi o credință luminată, o înțelegere dreaptă, se cere ca rugăciunea, plină de căldură, sinceră și iubitoare, să fie însoțită necontenit de eforturile stăruitoare întru dobîndirea cunoștințelor călăuzitoare către Adevărul suprem, către Dumnezeu, către taina întrupării Fiului Său și, de asemenea, către dobîndirea Harului dumnezeiesc prin săvîrșirea faptelor bune. Unul din marii gînditori ai Bisericii din secolul al VIII-lea, Sfîntul Ioan Damaschin, tălmăcește cum necredința Apostolului Toma s-a arătat roditoare de o nouă și dreaptă credință, scriind: „Cine a ferit mîna ucenicului nearsă, atunci cînd s-a apropiat de coasta cea de foc a Domnului? Cine i-a dat ei îndrăzneală, de a putut pipăi osul cel de văpaie? Numai coasta care a fost pipăită. Căci dacă aceasta n-ar fi dat putere dreptei celei de lut, cum ar fi putut pipăi semnele patimilor care au făcut să se cutremure cele de sus și cele de jos? Lui Toma i s-a dat darul acesta, de a o pipăi pe ea și de a striga lui Hristos: „Domnul meu ești și Dumnezeul meu“ [1].

IUBIȚI FRAȚI ȘI SURORI ÎN DOMNUL,

Ca fii ai Învierii (Luca 20, 36) și slujitori ai Bisericilor noastre, care s-au născut și s-au dezvoltat pe adevărul Învierii, viu și lucrător în viața și predica noastră, avem nădejdea nezdruncinată că vom binemerita fericirea proclamată de Iisus în încheierea minunatei convorbiri cu Toma: „Fericiți cei care n-au văzut și au crezut“ (v. 29). Avîndu-L pe Iisus euharistic permanent în mijlocul nostru, cu ochii sufletului Îl vedem, și cu buzele ne atingem de preacuratele Sale răni, și ne împărtășim cu scump Sîngele Său. Către acest orizont, către acest Emaus al descoperirilor dumnezeiești, ne aflăm adunați în acest locaș de rugăciune, convinși că Iisus cel înviat este în mijlocul nostru. Și va fi pururea, mărturisim noi, slujitorii și poporul lui Dumnezeu, la Sfînta Liturghie.

Am sărbătorit anul acesta împreună, în aceeași zi, Învierea lui Hristos. De la un capăt la altul al lumii, imnul de biruință al vieții, păcii și bucuriei a străbătut văzduhul, adeverind, într-un glas, adevărul mîntuitor al Învierii Domnului. Noi, din România, moștenitori și continuatori ai credinței primelor veacuri creștine, am avut în cuget și în inimă creștinătatea de pretutindeni, ca și pe toți frații întru Hristos, cei ce mărturisesc pe Dumnezeul vieții și al păcii. Conștiința că în aceeași zi slăvim împreună Învierea, că Cel ce ne-a răscumpărat pe noi prin Cruce de păcat și de moarte este Dumnezeul, Învățătorul și Sfințitorul vieții noastre, această conștiință ne-a întărit încrederea că El este pururea cu noi și cu străduințele noastre, îndreptate spre refacerea unității Bisericii, spre menținerea păcii în Europa, spre apărarea vieții, darul sfînt al tuturor oamenilor, spre îndepărtarea pericolului nuclear și spre realizarea ecumenismului dorit de toate Bisericile noastre. Iar această unitate de rugăciune și această nădejde, laolaltă, aduc spor de dragoste între noi, a cărei trăire înseamnă mărturia în fața lumii „că sîntem ucenicii Lui“ (Ioan 13, 35). Amin“.

Participant

1. *Icosul de la Duminica Tomii*, în Penticostar, ediția a 6-a, București, 1973, p. 73.

Pentru pacea a toată lumea

PACE CU DUMNEZEU, PACE CU OAMENII

Într-o lume bîntuită de fantoma războaielor, într-o lume al cărei cer este umbrit de păsările morții nucleare, uităm prea des că Dumnezeu, Domnul Vieții și al Păcii, ne-a pus înainte moartea și viața, îndemnîndu-ne să alegem viața (Deuteronom 30, 19).

Într-o lume în care trîmbițele morții și ale luptelor fratricide răsună pe întreaga planetă, îngrozind și lăsînd în părăsire mame și copii, noi uităm că Hristos are, așa cum spunea Clement Alexandrinul [1], trîmbița Sa, care nu este alta decît Evanghelia cea mîntuitoare pentru noi, trîmbița din care El sună și noi nu vrem să-l mai auzim. Cînd Hristos S-a făcut cunoscut prin *cîntecul* Său, după cum ne învață același sfînt părinte, pînă la marginile pămîntului, adunînd, cu sîngele și cu cuvîntul Său, armata Sa nesîngeroasă, căreia i-a dat împărăția cerurilor, noi refuzăm să luăm armele păcii, să îmbrăcăm „platoșa dreptății, luînd păvaza credinței, punînd pe cap coiful mîntuirii și ascuțind sabia Duhului care este cuvîntul lui Dumnezeu", după chemarea dumnezeiescului Apostol iluminat pe drumul Damascului (Efeseni 6, 14,16-17) și ne lăsăm despărțiți de muntele de gheață al fabricanților de arme, ale cărui culmi cresc și datorită indiferenței, răcelii și lipsei noastre de înțelegere.

Dumnezeul nostru este Dumnezeul păcii. „El îndeamnă la pace, spunea Sfîntul Ambrozie, comentînd Epistola către Filipeni, nu poruncind precum cel puternic, nici cu frică precum cel slab, ci numai ca să ne ierte pînă și păcatele săvîrșite împotriva Lui, deși, înfricoșîndu-i prin arătarea puterii Lui și a mărimii Lui de nespus, ar putea să-i silească nu la pace, ci la supunere pe cei care I se împotrivesc. Dar pacea de acest fel este pacea lumii, nu a lui Dumnezeu, a Cărui ființă însăși este pacea" [2].

Dar nimic nu ne este de folos dacă, avînd pace cu oamenii, sîntem în război cu Dumnezeu. Numai avînd „pacea lui Dumnezeu care covîrșește orice minte" (Filipeni 4, 7) putem fi în siguranță, putem trăi fără teamă, putem găsi ușa iubirii și a comunicării, putem dărîma zidul suspiciunilor și neîncrederii.

Să nu fim însă cuvioși în credință și fățarnici prin viața și faptele noastre [3]. Să ne străduim fără încetare, după puterile noastre, să readucem pacea în mijlocul nostru, slujind astfel Mîntuitorului Hristos, pentru că „pacea între frați, spunea Petru Hrisologul în una dintre predicile sale, este voia lui Dumnezeu, bucuria lui Hristos, desăvîrșirea sfințeniei" [4]. Să căutăm pacea cu

---

1. Clement Alexandrinul, *Cuvînt de îndemn către eleni*, 11, în P. G. 8, 236.
2. Sfîntul Ambrozie, *Comentariul la Epistola către Filipeni*, în P. L. 17, 442.
3. Vezi Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilia a șaptea la Epistola întîi către Timotei*, în P. G. 62, 535.
4. Petru Hrisologul, *Predica a LIII-a. Despre Pace*, în P. L. 52, 347.

semenii noștri, să o păstrăm și să o cultivăm ca pe o floare rară ce are nevoie de o îngrijire deosebită.

Într-o lume poluată nu atît de reziduurile civilizației industriale cît de aburii unor teorii care urăsc omul și-i doresc moartea, teorii ce rodesc în minți bolnave, paranoice, să facem totul ca pe cerul senin să lumineze steaua iubirii, astrul păcii, călăuzindu-ne, precum altădată pe învățații Orientului, spre Betleemul mîntuirii noastre.

Cînd Hristos Însuși ne-a lăsat moștenire pacea Lui (Ioan 14, 27), poruncindu-ne să ne iubim unii pe alții, pentru că numai așa vom fi recunoscuți drept ucenici ai Lui (Ioan 13, 35), să înălțăm cîntarea noastră de pace spre tării, chemîndu-i să ni se alăture pe toți cei ce doresc să facă împreună cu noi un drum lung, poate și anevoios, dar la capătul căruia ne așteaptă dragostea și, cu brațele deschise, Hristos, Domnul păcii.

Uităm cuvîntul Sfîntului Ioan Gură de Aur că, dintre toate cele multe care caracterizează creștinismul, mai presus de toate se află dragostea reciprocă și pacea [5]. Să întindem mîna peste bariere, peste hotare, peste munții de arme, glasul nostru de pace să fie mai puternic decît bubuitul discordiei și al tunurilor. Vorbele noastre să fie porumbei purtători ai mesajului divin: „Pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“ (Luca 2, 14).

Să facem să rodească liniștea și pacea, căutînd viața nu în dogme, nu în teorii, ci în țelul ei. Viața noastră să fie dusă „întru toată cuviosia și buna cuviință“ (I Timotei 2, 2), adică zidind pacea; faptele noastre să fie modele vrednice de urmat, cuvintele noastre să aibă mierea vindecătoare de răni sufletești.

Numai astfel vom fi făcători de pace, numai astfel vom putea fi numiți fii ai lui Dumnezeu (Matei 5, 9), numai astfel vom vedea pe Dumnezeu (Evrei 12, 14).

BINEFACERILE ÎNCREDERII ȘI COLABORĂRII

Omenirea a dorit totdeauna să trăiască în pace. Numai *în pace* și *prin pace* popoarele se pot dezvolta libere, independente, deplin stăpîne pe soarta lor. De aceea, mai ales astăzi, cînd pe planeta noastră există atîtea zone fierbinți, atîtea focare de război care pun în primejdie milioane de vieți omenești, cînd stocurile de armament cresc neîncetat, iar Europa tinde să devină un uriaș depozit de arme nucleare, nici un efort nu este prea mare pentru a topi muntele de gheață al neîncrederii între oameni și popoare, pentru a deschide o nouă cale lumii, calea înțelegerii, a colaborării, a asigurării dreptului vital al popoarelor la viață, la libertate și la pace, a soluționării într-un chip democratic a problemelor internaționale.

Înalta Conducere de stat a României Socialiste, Președintele Nicolae Ceaușescu, analizează într-un mod profund științific,

---

5. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilia 31, 1, la Evrei,* în P. G. 63, 213.

cu luciditate și cu realism politic, fenomenele lumii contemporane, elaborînd teze care reliefează înalta principialitate, desăvîrșita înțelegere a istoriei și clarviziunea Conducătorului statului nostru. Justețea politicii externe românești, strădaniile depuse pentru triumful rațiunii și dreptății în lume, poziția constantă adoptată cu privire la marile probleme ce frămîntă omenirea, poziție neinfluențată de împrejurări sau de interese de grup, au atras României și poporului român dragostea, stima și prețuirea tuturor națiunilor lumii.

În activitatea sa externă, țara noastră pornește de la adevărul fundamental că în lume se confruntă astăzi două tendințe opuse : pe de o parte se afirmă tot mai puternic voința popoarelor de a se dezvolta în chip liber și suveran, în condiții de securitate și pace, iar pe de altă parte continuă să se manifeste, ba mai mult, tinde să se accentueze politica de forță și dictat, de împărțire a lumii în zone de influență, de încordare a relațiilor internaționale prin menținerea focarelor de război și prin declanșarea altora noi.

În această situație deosebit de gravă trebuie să fie oprită cursa înarmărilor și să se treacă la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară. România, Președintele Nicolae Ceaușescu, adresează o chemare hotărîtă tuturor factorilor de decizie din lume, tuturor statelor, pentru declanșarea procesului de renunțare la crearea și producerea unor noi arme, acum, pînă nu este prea tîrziu, să fie înlăturat pericolul nuclear ce amenință însăși existența vieții pe pămînt.

O problemă deosebit de importantă, pentru rezolvarea căreia România a prezentat propuneri menite să conducă la găsirea unor soluții, este problema rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune. Țara noastră a relevat, prin reprezentanții săi, că un echilibru de forță nu poate fi asigurat prin amplasarea acestor păsări ale morții în diferite state din Vestul sau Estul Europei, ci prin oprirea trimiterii de noi rachete în Europa de către Statele Unite ale Americii, prin renunțarea Uniunii Sovietice de a recurge la contramăsuri și prin reluarea tratativelor de la Geneva.

Potrivit concepției românești, în actuala situație internațională atît de încordată nici un fel de înțelegere nu poate fi rezolvată pe calea armelor, prin forță, pentru că folosirea forței nu a putut duce niciodată la soluții realiste, ci pe calea tratativelor. Oricît de îndelungate, oricît de complicate ar fi tratativele, ele pot îndepărta scînteia unor noi conflicte armate, într-o lume în care se recurge tot mai des și tot mai ușor la arme. Tratativele ar duce la înlăturarea neîncrederii și suspiciunilor, la dispariția tensiunii și a psihozei de război. În același timp, ar trebui să se treacă la reducerea cheltuielilor militare (România poate servi de exemplu în acestă privință), ceea ce ar avea ca efect soluționarea gravelor probleme economice și sociale cărora trebuie să le facă față lumea contemporană.

În ciuda speranțelor înșelate de care Europa a avut parte în anul 1983, același an a lăsat în urma lui — după cum se exprima plastic Președintele Nicolae Ceaușescu — și „o rază de lumină“, prin hotărîrea luată la Madrid de a se convoca la Stockholm, în ianuarie 1984, Conferința pentru încredere și securitate și pentru dezar-

mare, la care să participe reprezentanții celor 35 de state semnatare ale Actului final de la Helsinki. „Noi acordăm o mare însemnătate Conferinței de la Stockholm, declara Președintele României. Considerăm că, în actualele împrejurări internaționale și în situația care s-a creat în Europa, această reuniune poate avea un rol foarte important în adoptarea de măsuri concrete în direcția încrederii, a înfăptuirii dezarmării, ceea ce va putea exercita o influență puternică asupra evoluției generale. În acest spirit, vom participa la conferință animați de dorința de a ne aduce întreaga contribuție la întărirea încrederii, colaborării și păcii pe continent".

Propunerile prezentate de România la Conferința de la Stockholm, sub titlul „Poziția României, concepția și considerentele Președintelui Nicolae Ceaușescu privind măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa", dovedesc încă o dată analiza lucidă pe care Conducătorul statului nostru o face realităților de pe continentul european și din lume. Încă o dată, cu acest prilej, au fost ilustrate concepția de largă perspectivă și atitudinea consecventă, principială și fermă ale Președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la salvgardarea păcii, promovarea înțelegerii și colaborării internaționale. Convocată pe baza consensului realizat la reuniunea de la Madrid, Conferința pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa este primul for special întrunit pentru a se discuta asupra măsurilor de creștere a încrederii și securității, ca un prim pas spre examinarea și adoptarea unor măsuri concrete de dezangajare militară și dezarmare în Europa.

Pornind de la realitățile lumii de azi, de la necesitatea stăvilirii cursului periculos al evenimentelor din Europa, Președintele României a propus : 1. Oprirea lucrărilor de amplasare a rachetelor cu rază medie de acțiune și reluarea tratativelor de la Geneva ; 2. Adoptarea unor măsuri concrete și eficiente pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la înfăptuirea unui program efectiv de dezarmare și dinamizarea lucrărilor Conferinței pentru dezarmare de la Geneva ; 3. Trecerea la reducerea armamentelor clasice, avîndu-se în perspectivă dezarmarea generală și totală ; 4. Înghețarea cheltuielilor militare și trecerea la reducerea lor cu 10-15% în prima etapă ; 5. Crearea de zone denuclearizate ; 6. Adoptarea unor măsuri eficiente pentru creșterea încrederii între state și întărirea securității internaționale.

În același timp, România a mai făcut propuneri privind măsurile care să fie examinate și adoptate în prima fază a Conferinței, referitoare la manevrele militare, stabilirea unui culoar liber de arme nucleare între statele din cele două pacte militare, notificarea manevrelor militare, înghețarea cheltuielilor militare, interzicerea propagandei de război etc.

Hotărîtă să aducă, alături de celelalte state participante, întreaga sa contribuție la succesul Conferinței, România consideră că, prin efortul constructiv al tuturor celor 35 de state, poate fi oprit cursul actual spre confruntare și neîncredere. „Sperăm că la această conferință, declara Președintele Nicolae Ceaușescu, se va acționa în așa fel încît ea să răspundă așteptărilor tuturor popoarelor din Europa și să marcheze un nou moment pe calea realizării

unei colaborări pașnice, a întăririi securității și prieteniei între toate statele continentului nostru".

Concepția României privind fenomenele și procesele care au loc astăzi în lume prevede că, prin sporirea măsurilor de încredere și de securitate, prin pornirea, cu adevărat, pe calea dezangajării militare și a dezarmării se pot crea condițiile optime pentru făurirea unei lumi mai bune, a unei lumi mai drepte, în care fiecare stat, fiecare națiune să se afirme plenar, să-și împlinească năzuințele și aspirațiile de pace și de libertate. Totodată, prin făurirea unei ordini internaționale democratice, toate statele, indiferent de mărime, de nivel de dezvoltare sau de sistem social, ar putea participa la rezolvarea problemelor politice, economice și sociale ale lumii, contribuind la lichidarea subdezvoltării, a foametei, a analfabetismului și a altor plăgi rușinoase ale secolului al XX-lea. S-ar putea asigura o dezvoltare armonioasă a tuturor popoarelor, mai ales, după cum arată Președintele Nicolae Ceaușescu, acum, „în condițiile cînd economia mondială devine tot mai interdependentă, cînd greutățile și dispozițiile care apar într-o parte sau alta a lumii pot avea, pînă la urmă, repercusiuni — mai mari sau mai mici — asupra dezvoltării mondiale și a evoluției fiecărui stat în parte".

În același timp, în cadrul convorbirilor de la Stockholm este evidentă tendința de recunoaștere a punctului de vedere promovat de România potrivit căruia ansamblul de măsuri ce urmează a fi convenit trebuie să conducă la schimbări în conduita statelor care au dus la actuala stare de încordare în Europa, schimbări necesare influențării în mod real și activ a climatului politic de pe continent.

Țara noastră se pronunță pentru trecerea urgentă la negocieri, depășindu-se faza premergătoare acestora care durează de atîta timp, astfel încît Conferința pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa să poată contribui, prin rezultate practice, la întărirea încrederii și securității în Europa, să răspundă pe deplin năzuințelor popoarelor europene privind trecerea la dezarmare, și în primul rînd la dezarmare nucleară, să contribuie la construirea unei Europe unite, în care să nu existe arme nucleare, o Europă a păcii și a colaborării între toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, o Europă în care pacea și securitatea să fie durabile și nu supuse diferitelor conjuncturi de moment.

Atașamentul Bisericii Ortodoxe față de cauza păcii izvorăște din învățătura descoperită de Mîntuitorul Hristos, în care se găsesc temeiurile doctrinare pentru împărtășirea nobilului ideal al omenirii : apărarea păcii, apărarea vieții. De aceea, „omul nou" (Efeseni 2, 15), „bărbatul desăvîrșit" (Efeseni 4, 13), care este creștinul împlinit duhovnicește, nu poate decît să-L urmeze în toate pe Hristos, Cel Care este „Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6) și la nașterea Căruia mulțimea de îngeri proslăvea : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire" (Luca 2, 14). „Domn al păcii" (Isaia 9, 5), Mîntuitorul Hristos aduce lumii, prin învățătura Sa, o solie a păcii, a păcii ca rod al dragostei între oameni.

De aceea, cei care lucrează pacea în lume „fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Matei 5, 9).

La apropierea patimilor Sale, în cuvîntul de despărțire, Mîntuitorul spune Sfinților Apostoli : „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă“ (Ioan 14, 27), pentru ca ei prin pace să poată birui încercările prin care vor trece : „Întru Mine pace să aveți. În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea“ (Ioan 16, 33). Iar primul cuvînt pe care Mîntuitorul l-a spus ucenicilor Săi, după ce a înviat, a fost : „Pace vouă“ (Ioan 20, 19).

Să dăm ascultare, așadar, îndemnului pe care ni-l face dumnezeiescul Apostol Pavel : „Să urmărim cele al păcii și cele ale zidirii unuia de către altul“ (Romani 14, 19), pentru ca „pacea și sfințenia fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu“ (Evrei 12, 14) să păzească inimile și cugetele noastre întru Hristos (Filipeni 4, 7).

Dumnezeu este izvorul vieții și „toate prin El s-au făcut ; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viața și viața era lumina oamenilor“ (Ioan 1, 3-4). Însuși Domnul Dumnezeu ne îndeamnă să alegem viața : „Viață și moarte ți-am pus Eu astăzi înainte, binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi“ (Deuteronom 30, 19).

Înflăcărată apărătoare a păcii, Biserica Ortodoxă Română a sprijinit totdeauna năzuințele de pace și de bună-înțelegere între oameni. Doritori de a se învrednici de darul pe care ni-l oferă Dumnezeu, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre strămoșești consideră că este o datorie sfîntă a lor să împlinească mesajul Celui Care a venit în lume pentru ca aceasta „viață să aibă și din belșug să aibă“ (Ioan 10, 10).

Socotind că propovăduirea și apărarea păcii este o misiune permanentă a sa, Biserica Ortodoxă Română participă și își spune cuvîntul la toate manifestările închinate acestei nobile năzuințe a omenirii, zidind pacea cu mijloacele și cu puterile ei, pentru că pacea, după cuvîntul Apostolului, este izvorul dreptății și al celor-lalte bunuri : „Roada dreptății se seamănă întru pace de cei ce lucrează pacea“ (Iacov 3, 18). De aceea, Biserica, pronunțîndu-se împotriva războiului, împotriva înarmărilor, are în vedere nu numai avantajele economice pe care le-ar aduce dezarmarea și reducerea cheltuielilor militare, ci și avantajele morale ale unei noi ordini internaționale bazate pe încredere și pe securitate. Într-o lume fără arme, fără amenințarea cu forța, fără primejdia de a izbucni un război, vor înflori, sub aripa ocrotitoare a păcii, dreptatea, frăția, egalitatea, respectul față de viață.

Angajată în această vastă lucrare a păcii, Biserica Ortodoxă România și-a făcut cunoscut crezul său și la 20 septembrie 1983, la Adunarea reprezentanților organizațiilor componente ale Frontului

Democrației și Unității Socialiste consacrată luptei pentru oprirea cursei înarmărilor. Luînd cuvîntul, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în numele Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a spus : „*Pace și viață, libertate și liniște, bunăstare și progres — iată exprimate succint năzuințele de totdeauna ale oamenilor doritori de bine de pretutindeni. Astăzi, omenirea străbate o gravă criză marcată de instabilitate și nesiguranță, de teamă și neîncredere. Creșterea necontenită a armelor de tot felul, îndeosebi a celor nucleare, dezvoltarea noilor planuri de perfecționare și punere în aplicare a unui uriaș și îngrozitor arsenal pentru distrugerea omului trezește neliniște și îngrijorare în rîndul oamenilor doritori de bine. Datorită acestui fapt, epoca noastră este dominată de cea mai mare mișcare care a cuprins vreodată lumea, pentru apărarea păcii... ...Este firesc ca în această uriașă mișcare să activeze și reprezentanții Cultelor. Și tot atît de firesc este ca în strădania pentru pace să fie totdeauna prezenți ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, iar cadrul creat de Frontul Democrației și Unității Socialiste constituie un prilej binevenit de manifestare a crezului nostru pentru pace, pentru care ne simțim adînc recunoscători. Clerul și credincioșii vă încredințează, prin noi, că vor continua cu sporită rîvnă să apere pacea și viața — bunuri fundamentale ale omenirii*“.

Biserica Ortodoxă Română a găzduit la Institutul Teologic Universitar din București și a doua Adunare a Cultelor din România pentru dezarmare și pace (prima Adunare a avut loc în noiembrie 1981). Lucrările Adunării s-au desfășurat în zilele de 21-23 iunie 1984 cu participarea membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a conducătorilor celorlalte Culte din țară și în prezența a numeroși oaspeți de peste hotare, conducători ai unor organizații religioase europene și mondiale și reprezentanți ai unor Biserici creștine din mai multe țări europene. Deschizînd oficial lucrările Adunării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române a spus, printre altele : „*Pacea a fost totdeauna un element constitutiv al sufletului românesc, al concepției și practicii noastre de viață. Însăși așa numita omenie, specifică neamului românesc, poate fi înscrisă în fruntea virtuților noastre tradiționale. Ea se referă la pacea și buna înțelegere între oameni, la prietenie și ajutorare, la ospitalitate, la bunătate și dragostea frățească între ei... Biserica Ortodoxă Română, pe temeiul învățăturii ei religioase și pe experiența ei de secole, se simte deplin integrată în viața, idealurile și năzuințele credincioșilor ei, ale poporului nostru, străduindu-se permanent să-și aducă obolul ei atît pentru zidirea*

vieții celei noi în țară, cît și pentru apărarea păcii în lume. Ea este deplin convinsă că pacea constituie condiția firească, autentică a vieții și a progresului ei calitativ și cantitativ. De aceea, Biserica este solidară cu întregul nostru popor și ia parte la toate eforturile lui pentru pace și progres. Datoria Cultelor și a credincioșilor din țara noastră de a apăra pacea izvorăște din conștiința noastră religioasă cu care slujim lui Dumnezeu, prin slujirea oamenilor, dar în același timp și din calitatea noastră de fii ai poporului din care facem parte. Atît prin rugăciunile lor, prin propovăduirea cuvîntului, prin educarea creștinilor în acest spirit, cît și prin participarea la diversele întruniri intercreștine și interreligioase, Cultele și-au exprimat cu tărie atît dorința lor de a trăi în pace între ele, cît și de a sprijini orice efort pentru apărarea ei în lume. Iar ca fii ai Patriei sîntem angajați să sprijinim ferm toate propunerile și inițiativele de pace ale Statului nostru".

În această atmosferă de trezire a conștiinței popoarelor pentru apărarea propriei lor vieți, Biserica Ortodoxă Română și celelalte Culte și-au intensificat lucrarea lor pentru apărarea păcii. Ele sînt solidare cu întregul nostru popor și iau parte la toate strădaniile lui pentru crearea climatului de pace, pentru zidirea unei vieți noi în Patria noastră și pentru apărarea păcii în lume. Ele sînt conștiente că „propovăduirea păcii este o necesitate vitală".

Adunarea a adresat un „Apel către toate Bisericile și organizațiile creștine mondiale, religiile lumii și oamenii doritori de bine de pretutindeni", cerînd stăruitor tuturor să-și sporească strădaniile pentru apărarea păcii, pentru ocrotirea vieții, pentru oprirea cursului periculos al înarmărilor și salvgardarea omenirii de la o catastrofă nucleară.

Rostind, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, cuvîntul de închidere a lucrărilor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a dat încă o dată expresie voinței unanime de pace a slujitorilor și credincioșilor Cultelor din țara noastră, hotărîrii lor ferme de a nu precupeți nici un efort în sprijinirea acțiunilor poporului român în direcția înlăturării pericolului războiului nuclear și întăririi păcii și colaborării în lumea întreagă.

Slujind lui „Dumnezeu, Domnul păcii" (Romani 15, 33), Biserica Ortodoxă Română cheamă omenirea la pace, în numele iubirii și al vieții, pentru că „Dumnezeu este iubire" (I Ioan 4, 8), pentru că „Dumnezeu este lumină" (I Ioan 1, 5), pentru că Dumnezeu este viață (Luca 20, 33).

Gh. BADEA

Studii

RELAȚIILE ACTUALE ALE BISERICILOR ORTODOXE CU BISERICILE PROTESTANTE. DIALOGURI CU ACESTEA. CONTRIBUȚII ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Prin Biserici Protestante, în sens restrîns, înțelegem acea grupă de confesiuni creștine de tradiție luterană care se bazează pe învățătura lui Martin Luther († 1546) și își trag numele de la atitudinea de protest a unor principi germani, adepți ai reformatorului de la Wittenberg, în dieta de la Speyer din 1529. În sens larg, prin Biserici Protestante, sau de tip protestant, înțelegem toate acele confesiuni creștine născute din Marea Reformă occidentală, începînd cu adepții lui John Wycliffe († 1384) și ai lui Jan Hus († 1415), contopiți mai tîrziu cu alte grupări reformatoare, și pînă la adepții lui Jean Calvin († 1564), care sînt reformații propriu-ziși. Astăzi, Bisericile Protestante se împart în două mari grupe : 1. Biserici Evanghelice de tip luteran, majoritatea lor cuprinse în Federația Luterană Mondială, înființată în anul 1947 și 2. Bisericile Evanghelice de tip reformat, calvinist sau Bisericile Reformate, grupate din anul 1875 în Alianța Mondială Reformată [1]. Cele două organizații internaționale își au sediul la Geneva și colaborează strîns cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

După unele împărțiri mai noi, în grupul Bisericilor Evanghelice intră atît confesiunile creștine de tip anglican, cît și cele de tip neoprotestant (cum sînt baptiștii) [2], dar acestea nu se încadrează în Bisericile Protestante propriu-zise, astfel că ies din obiectivul temei noastre.

Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile Protestante au fost inițiate de protestanți chiar de la primele mișcări reformatoare, întrucît aceștia căutau să-și alieze Biserica Ortodoxă în lupta lor cu Biserica Romei, mai ales pe considerentul că Biserica Răsăriteană a păstrat intactă tradiția creștinismului primar. Încă din secolul al XV-lea, husiții cehi au luat legătura cu Patriarhia Ecumenică [3], fără însă să se ajungă la un rezultat concret, iar în secolul al XVI-lea Philip Melanchton († 1560), prietenul și colaboratorul lui Luther, a trimis, în 1559, Patriarhului Ioasaf al II-lea (1555-1565), Confesiunea Augustană, tradusă în limba greacă [4].

---

1. Vezi Friedrich Heyer, *Konfessionskunde,* Walter de Gruyter, 1977, p. 750.

2. *Ibidem,* p. 575 sq.

3. Vezi Leb Ioan Vasile, *Relațiile husiților cehi cu Patriarhia Constantinopolului în secolul al XV-lea,* în „Studii Teologice", XXX (1978), nr. 3-4, p. 254-263 ; cf. R. P. prof. M. Șesan, *Problèmes d'histoire ecclésiastique dans les ouvrages des chercheurs orthodoxes roumains,* în „De la Théologie Orthodoxe roumaine des origines à nos jours", Bucarest, 1974, p. 103-120.

4. Cu privire la această corespondență vezi Diac. lect. Ioan Ică, *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopoulos,* teză de doctorat în teologie, Sibiu, 1973, p. 301 sq.

Aceste relații culminează apoi prin corespondența teologilor din Tübingen cu Patriarhul Ieremia al II-lea (1572-1577 ; 1580-1584 ; 1587-1595)[5], ca mai apoi să se continuie pînă în secolul nostru, însă cu mai puțină intensitate.

După primul război mondial (1914-1918), Bisericile Ortodoxe au colaborat cu Bisericile Protestante în cadrul Mișcării Ecumenice, participînd la congresele ținute de grupa creștinismului practic „Viață și acțiune" (Life and Work), mai întîi la Stockholm, între 19 și 30 august 1925, apoi la Oxford între 12 și 24 iulie 1937, precum și la congresele ținute de grupa „Credință și Constituție" (Faith and Order), primul ținut la Lausanne, între 3 și 21 august 1927, iar al doilea la Edinburgh, între 1 și 18 august 1937.

În perioada care a urmat celui de al doilea război mondial (1939-1945), relațiile Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile Protestante s-au lărgit, în primul rînd prin colaborarea lor în cadrul diferitelor organizații ecumenice regionale și internaționale (cum sînt : Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace, Federația Mondială a Studenților Creștini, Consiliul Ecumenic pentru tineret în Europa ș. a.). În al doilea rînd, relațiile ortodoxe-protestante s-au lărgit prin legături bilaterale frățești, care s-au concretizat în ultimul timp în dialoguri teologice bilaterale.

Biserica Ortodoxă Română a adus o contribuție importantă la adîncirea relațiilor cu Bisericile Protestante, în primul rînd prin legăturile de frățietate și colaborare întreținute cu Bisericile Protestante din țara noastră[6].

Legăturile Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericile Protestante au devenit și mai strînse de cînd Biserica noastră a devenit membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la a treia Adunare Generală a acestuia, întrunită la New Delhi-India, între 19 noiembrie și 17 decembrie 1961. Astfel, o interesantă discuție teologică a avut loc în zilele de 27-28 martie 1964 între profesorii Institutelor Teologice ale Patriarhiei Române și o delegație a Comisiei „Credință și Constituție", a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în frunte cu pastorul Bisericii Reformate din Elveția, Lukas Vischer, Secretarul de studii al Comisiei „Credință și Constituție". Temele discutate au fost : *Sfînta Euharistie și Hristos cosmic, în cadrul istoriei universale.*

Cu ocazia vizitei făcute Consiliului Ecumenic al Bisericilor la Geneva, în 23 iunie 1966, Patriarhul Justinian al Bisericii Ortodoxe Române a fost primit în Biserica protestantă „Sf. Petru" din Geneva, fiind salutat cu căldură de I. G. Bondor, Președintele Adunării Ecumenice a Bisericilor din Geneva și al Comisiei Ecumenice a Bisericilor Naționale Protestante creștine și de Pastorul Dominicé, Secretarul General al Bisericilor naționale Protestante din Geneva.

---

5. Vezi Ioan Ică, *Importanța dogmatică a Răspunsurilor Patriarhului Ieremia al II-lea,* în „Ortodoxia", XII (1961), nr. 3, p. 368-392.

6. Vezi Pr. prof. dr. Ioan I. Ică, *Relațiile între Ortodoxie și Luteranii din România din sec. XVI pînă astăzi,* în „Mitropolia Ardealului", XXV (1980), nr. 1-3, p. 58-75 ; cf. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Privire de ansamblu asupra Conferințelor teologice interconfesionale din România,* în „Studii Teologice", XXXI (1979), nr. 5-10, p. 647-716.

O mare importanță pentru adîncirea relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Bisericile Protestante a avut-o vizita pe care a făcut-o, în fruntea unei delegații bisericești, Patriarhul Justinian, între 7 și 20 octombrie 1970, în Republica Federală Germania. La 12 octombrie același an, a fost vizitat la reședința Episcopiei sale din München Episcopul german Dietzfelbinger, Președintele Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. Germania.

În ziua de 13 octombrie 1970, Patriarhul Justinian și delegația română au făcut o vizită, la Frankfurt am Main, Episcopului Adolph Wischman, fostul președinte al Oficiului pentru relațiile externe al Bisericii Evanghelice din R. F. Germania pînă în 1974, avînd ca scop promovarea relațiilor ecumenice cu Bisericile Protestante din lume prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor[7].

De asemenea, cu ocazia comemorării a 450 de ani de la nașterea Reformei Protestante, la 31 octombrie 1967, la Wittenberg, Biserica noastră a fost reprezentată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pe atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei și de Pr. prof. Milan Șesan de la Institutul teologic din Sibiu.

Între 10 și 14 septembrie 1971, a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române Dr. Eugen Carson Blake, Secretarul General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, pastor presbiterian din Statele Unite, însoțit de I. P. S. Mitropolit Emilian Timiadis, Mitropolit al Calabriei, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol de pe lîngă Consiliul Ecumenic, preotul ortodox grec Tsetsis și pastorul John Taylor din Statele Unite, ambii în conducerea Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva. Scopul acestei vizite a fost adîncirea colaborării dintre Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor în spiritul dragostei lui Hristos[8].

Colaborarea Bisericii Ortodoxe Române cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor a culminat apoi cu participarea unei delegații formată din 12 membri, avînd în frunte pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pe atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, la cea de a V-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi (1975), unde au fost reprezentate 273 de Biserici membre ale acestei organizații. Tema principală a Adunării a fost: *Iisus eliberează și unește*. Lucrările s-au desfășurat în 6 secții. La această Adunare, P. F. Părinte Patriarh Iustin și I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, pe atunci Vicar patriarhal, precum și Episcopul evanghelic C. A., Albert Klein, au fost aleși membri în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor[9].

Poziția Bisericii Ortodoxe Române în Mișcarea Ecumenică a fost precizată, încă o dată, cu prilejul vizitei pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, însoțit de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, de I. P. S. Antonie al Ardealului, pe atunci Episcop de Buzău și de P.C. Pr. Gheorghe Bogdan, redactor la Edi-

---

7. Vezi „Biserica Ortodoxă Română", LXXXVIII (1970), nr. 9-10, p. 909-918.

8. Vezi „Biserica Ortodoxă Română", LXXXIX (1971), nr. 9-10, p. 770-777.

9. Pr. Dumitru Soare, *Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la cea de a V-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor* (Noirobi-Kenya, 23 noiembrie-10 decembrie 1975), în „Biserica Ortodoxă Română", XCIII (1975), nr. 11-12, p. 1551.

tura Institutului Biblic, a făcut-o, între 20 și 25 octombrie, la sediul diverselor organizații creștine internaționale de la Geneva. Cu acest prilej, Pastorul Philip Potter, Secretarul General al C.E.B., a subliniat contribuția pozitivă pe care a adus-o Biserica Ortodoxă Română la soluționarea problemelor diferite cu care a fost confruntat Consiliul Ecumenic al Bisericilor de-a lungul anilor, cum au fost : restabilirea unității creștine, lupta pentru pace și dreptate socială, contribuția delegaților Bisericii Ortodoxe Române la elaborarea și punerea în practică a unor documente ale C.E.B. etc.[9 bis].

Relațiile ortodoxe-protestante, la nivelul colaborării în cadrul unor organizații ecumeniste internaționale, s-au adîncit și prin acțiunile susținute de Conferința Creștină pentru Pace, în cadrul căreia s-au evidențiat mai ales Bisericile Ortodoxe Rusă și Română, ca și în acțiunile susținute de Conferința Bisericilor Europene, care și-a ținut ultima sa Adunare Generală — cea de a VIII-a — în orașul Chania din insula Creta, la invitația Patriarhiei Ecumenice, pentru prima dată într-o țară ortodoxă. La această întrunire — care și-a desfășurat lucrările între 18 și 25 octombrie 1979 și a avut ca temă generală „*În puterea Duhului Sfînt, liberi pentru lume*“ — delegația Bisericii Ortodoxe Române, condusă de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, a adus o importantă contribuție prin evidențierea necesității „angajamentului Bisericilor în slujba dreptății sociale, a unei noi ordini economice internaționale, a securității în Europa ș. a.“ [10]. În Comitetul Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, Biserica noastră este reprezentată de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, iar în prezent directorul de studii al acestei organizații este un teolog român, în persoana P. C. Pr. prof dr. Dumitru Popescu. La invitația și cu cheltuiala Patriarhiei Române, Direcția de Studii a Conferinței Bisericilor Europene a susținut — între 22 și 26 martie 1982 — la Institutul Teologic Universitar din București, o importantă consultație pe tema : „*Suspinul creației — creștinii din Europa pe calea căutării responsabilității lor astăzi*“.

Am menționat mai sus că un alt domeniu în care s-au adîncit legăturile Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile Protestante a fost acela al relațiilor bilaterale, concretizate în dialoguri teologice oficiale. În acest sens sînt de menționat dialogurile Bisericii Evanghelice din R.F.G., mai întîi cu Institutul Teologic Ortodox „Saint Serge“ din Paris (1950), mai apoi cu Patriarhia Rusă (din 1959), cu Patriarhia Ecumenică (din 1969) și cu Patriarhia Română (din 1979). Trebuie să mai menționăm dialogul teologic bilateral, inițiat în 1970, între Biserica Ortodoxă din Finlanda și Biserica Ortodoxă Rusă, ca și cel inițiat în 1974, între Federația Bisericilor Evanghelice din R. D. Germană și Biserica Ortodoxă Rusă [11], iar în 1979 a fost inițiat dialogul teologic între Federația Bisericilor Evanghelice din R. D. Germană și Biserica Ortodoxă Bulgară [12].

---

9 bis. Vezi „R.O.C.“, XI (1981), nr. 4, p. 72-74.

10. Diac. asist. dr. Viorel Ioniță, *A VIII-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene, Chania-Creta, 18-25 octombrie 1979*, în „Biserica Ortodoxă Română“, XCVII (1979), nr. 9-12, p. 1103.

11. Vezi, *The Russian Orthodox Church*, Progress Publishess, Moscow, 1982, p. 181.

12. Vezi, *Informationen aus der orthodoxen Kirche*, nr. IX (1981), p. 17.

Pe lîngă dialogul complex pe care Biserica Ortodoxă Română îl poartă cu Bisericile Protestante din țara noastră, încă din anul 1949, și care a constituit „o bază pentru relații prietenoase cu Bisericile Protestante din afara țării noastre“ [13], Patriarhia Ortodoxă Română a inițiat, în ultimul timp, un dialog teologic cu Biserica Evanghelică din R. F. Germania.

Primul dialog dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania a avut loc la Goslar, în R. F. Germania, între 19 și 23 noiembrie 1979 (Goslar I). Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost formată din : P. S. Episcop dr. Vasile Coman al Oradiei, conducătorul delegației, Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, Pr. prof. dr. Dumitru Radu, de la Institutul Teologic Universitar din București, Pr. prof. dr. Ioan Ică de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, ca membri ai delegației, și Diac. asist. Ioan Caraza de la Institutul Teologic Universitar din București, ca interpret. Din delegația Bisericii Evanghelice din R. F. Germania au făcut parte : Președintele Dr. Heinz Joachim Held (Serviciul de Relații Externe al E.K.D.-Frankfurt am Main), conducătorul delegației, Dr. Gerhard Heintze, Episcopul Bisericii Evanghelice Luterane a Landului Braunschweig, Pastor prof. dr. Hans Helmut Esser, de la Universitatea din Münster, moderatorul Alianței Reformate, Pastor prof. dr. Ferdinand Hahn, de la Universitatea din München, Pastor prof. dr. Peter Hauptmann, de la Universitatea din Münster și Pastor prof. dr. Georg Kretschmar, de la Universitatea din München. Ca observatori ai Bisericilor Protestante din România au participat Pastorul prof. dr. Hermann Pitters (Biserica Evanghelică C. A. din Republica Socialistă România, Sibiu) și Pastorul prof. dr. Zoltán Gálfy (Biserica Reformată din Republica Socialistă România, Cluj-Napoca) [14].

Tema generală a dialogului teologic a fost : *Sfînta Scriptură, Tradiția și Mărturisirea.* Membrii delegației române au prezentat următoarele referate: 1. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Sfînta Scriptură și Tradiția apostolică în Mărturisirea Bisericii;* 2. P. S. Episcop dr. Vasile Coman, *Însemnătatea Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții în viața liturgică (cultică) a Bisericii Ortodoxe ;* 3. Pr. prof. dr. Ioan Ică, *Mărturisirea de credință astăzi, pe baza Sfintei Scripturi și a Tradiției, ca sarcină permanentă a Bisericii ;* 4. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Sfintele Taine în viața Bisericii.* Fiecărui referat i-au urmat discuții, în care s-au aprofundat, de o parte și de alta, tema și implicațiile ei, s-au evidențiat elementele complementare și convergente și s-au făcut pași pe drumul cunoașterii și apropierii reciproce și al înaintării spre unitatea de credință. S-a subliniat din partea ortodoxă, de către Părintele profesor Dumitru Stăniloae, necesitatea căutării împreună a unor formule și formulări mai cuprinzătoare, paradoxale, ale adevărului de credință care implică

---

13. Pr. prof. D. Stăniloae, *Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericile Vechi Orientale, cu Biserica Romano-Catolică și cu Protestantismul,* în „Ortodoxia“, XX (1968), nr. 2, p. 220.

14. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Dialogul teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania,* în „Biserica Ortodoxă Română“, XCVIII (1980), nr. 11-12, p. 1098.

relația între factorul divin și uman în înțelegerea și redarea acestuia. Prin astfel de formule sau formulări Protestantismul ar ieși din imobilismul în care este ținut de autoritatea exclusivă a unei singure Confesiuni inițiale (Confesiunea Augustană), sau de dezvoltarea exclusivă pe linia ei, iar Ortodoxia ar reveni la nuanțări în unele formulări prea depărtate de timpul nostru, nuanțări mai apropiate totodată de spiritul hotărîrilor cu caracter paradoxal al Sinoadelor Ecumenice.

În legătură cu acest dialog, conducătorul delegației germane, Episcopul Dr. Heinz Held, arăta că specificitatea discuțiilor dintre B.O.R. și E.K.D. stă în faptul că la aceste discuții participă, ca observatori, cîte un delegat al Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană din R. S. România și, respectiv, cel al Bisericii Reformate din R. S. România și aceasta exprimă „caracterul relațiilor bisericești din România pentru ca dialogul E. K. D. — B. O. R. să fie pus în legătură cu rezultatele întrunirilor interconfesionale din România“ [15].

Cel de al doilea dialog teologic dintre B.O.R. și E.K.D. s-a ținut la Sediul Mitropoliei Moldovei și Sucevei din Iași, între 24 și 26 octombrie 1980. Membrii delegației române, menționați mai sus, au întîlnit pe membrii delegației germane formată din: Dr. Heinz Joachim Held, conducătorul Serviciului de Relații Externe al Bisericii Evanghelice din Germania, președinte; Prof. dr. Hans Helmut Esser, de la Universitatea din Münster, Moderatorul Federației Reformate; Prof. dr. Ferdinand Hahn, de la Universitatea din München; Prof. dr. Peter Hauptmann, de la Universitatea din Münster; Prof. dr. Georg Kretschmar, de la Universitatea din München. Delegația germană a fost însoțită de Pastor Uwe Poter Heidingsfeld și Pastor Heinz Ohme, consilieri în Serviciul de Relații Externe al Bisericii Evanghelice din Germania. La această întrunire de la Iași au luat parte, ca observatori: Pastor prof. dr. Hermann Pitters (Sibiu), reprezentantul Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană din Republica Socialistă România și Pastor prof. dr. Zoltán Gálfy (Cluj-Napoca), reprezentantul Bisericii Reformate din Republica Socialistă România.

Tema generală a acestui dialog a fost: „*Sfintele Taine ale Bisericii în Confesiunea Augustană și în Mărturisirile de credință Ortodoxe din secolele XVI și XVII*“. Această temă a fost aleasă mai ales pentru motivul că Bisericile Evanghelice Luterane au sărbătorit în acest an 450 de ani de cînd Confesiunea Augustană, care constituie cea mai importantă mărturisire de credință a acestor Biserici, a fost prezentată de Philip Melanchton în dieta de la Augsburg (1530). Iar hotărîrea ca acest dialog să-și desfășoare lucrările sale, în cea de a doua întrunire, la Iași, a fost luată pe considerentul că la Iași s-a ținut Sinodul din 1642, care a aprobat Mărturisirea de credință a Mitropolitului Petru Movilă [16].

Delegația română a prezentat următoarele referate: 1. Pr. prof.

15. *Die Heilige Schrift, die Traditionen und das Bekenntnis*, Beiheft zur Ökumenischen Rundschau, nr. 42, Frankfurt am Main, 1982, p. 7.

16. Pr. dr. Viorel Ioniță, *Cel de al II-lea dialog teologic doctrinal dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* (Iași, 24-26 octombrie 1980), în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, LVI (1980), nr. 9-12, p. 726.

dr. Dumitru Radu, *Sfintele Taine ale Bisericii după Tradiția apostolică din punct de vedere ortodox*; 2. Pr. prof. dr. Ioan Ică, *Sfintele Taine în viața Bisericii după Mărturisirile de credință ortodoxe din secolele XVI-XVII;* 3. Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, *Sfintele Taine în Confesiunea Augustană după concepția luterană actuală și după învățătura Bisericii.*

Așa cum sublinia și conducătorul delegației germane în studiul introductiv al volumului publicat în anul 1982, la Frankfurt am Main, în legătură cu actele întrunirii de la Iași, comunicatul acestei întruniri cuprinde trei categorii de puncte: 1. acorduri; 2. convergențe și 3. probleme deschise [17], ceea ce constituie o metodă nouă și eficace în dialogul ortodoxo-luteran.

În întrunirea de la Iași, s-a arătat că „există un acord deplin în concepția despre prezența Domnului nostru Iisus Hristos în săvîrșirea acțiunilor sacramentale precum și despre prezența Sa reală în Sfînta Euharistie. De asemenea, cele două părți au ajuns la convingerea că Sfintele Taine sînt mijloace de mîntuire prin care Dumnezeu dăruiește harul Său mîntuitor în Biserică și pentru Biserică. Sfintele Taine au fost instituite pentru ca credincioșii să se facă părtași la lucrarea mîntuitoare a lui Hristos și s-o primească de bună voie. Sfîntul Duh actualizează pe Hristos în săvîrșirea Sfintelor Taine și dă naștere unei vieți noi a oamenilor“ [18].

Cel de al III-lea dialog teologic între B.O.R. și E.K.D. s-a desfășurat între 28 mai și 3 iunie 1982, la Hüllshort-R. F. Germania și a avut ca temă: „*Pocăință și Mărturisire*“ *în credința și viața celor două Biserici și însemnătatea lor pentru înnoirea și sfințirea credincioșilor*. Membrii delegației române au prezentat următoarele referate: 1. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Înnoirea și sfințirea credincioșilor în Taina Pocăinței după învățătura Bisericii Ortodoxe, pe temeiul Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții;* 2. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Preotul ca săvîrșitor al Tainei Pocăinței și puterea sa de a dezlega păcatele, după învățătura ortodoxă*; 3. Pr. prof. dr. Ioan Ică, *Taina Pocăinței în practica sacramentală și însemnătatea ei în lucrarea pastorală a Bisericii Ortodoxe;* 4. P. S. Episcop dr. Vasile Coman al Oradiei, *Taina Mărturisirii în rînduiala cultului ortodox.*

Potrivit observațiilor făcute în darea de seamă asupra acestei întruniri, adresată Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin de către P. S. Episcop Vasile al Oradiei, conducătorul delegației Bisericii noastre, „în lucrările sale dialogul nu s-a limitat să arate numai punctele comune sau deosebitoare cu privire la Taina Mărturisirii, ci s-a străduit să aducă o contribuție la adîncirea și înnoirea vieții religios-morale a credincioșilor. Biserica este chemată să le îndeplinească această năzuință. Aici revine rolul mare al preotului de a împăca pe oameni cu Dumnezeu și cu semenii“.

Dialogurile teologice bilaterale între ortodocși și protestanți, care își continuă cu mult folos activitatea lor, au avut ca prim rezultat pregătirea terenului pentru inițierea dialogului panortodox-panluteran. În acest sens a fost constituită o Comisie interortodoxă

17. *Die Sakramente der Kirche in der Confessio Augustana und in Orthodoxen Lehrbekenntnissen des 16/17 Jahrhunderts.* Beiheft zur Ökumenischen Rundschau nr. 43, Frankfurt am Main, 1982, p. 8.

18. Pr. dr. Viorel Ioniță, *op. cit.*, p. 729.

pentru pregătirea dialogului cu Bisericile Luterane, care în întrunirea sa din 4-9 noiembrie 1978 de la Sigtunga (Suedia), unde B.O.R. a fost reprezentată de P.S. Episcop Vasile al Oradiei, a luat hotărîrea înființării unui centru ortodox de documentare la Universitatea din Helsinki (Finlanda), sub conducerea I.P.S. Ioan de Helsinki, și a unui centru luteran de documentare la Universitatea din Erlangen (R.F.G.), sub conducerea Prof. dr. F. von Lilienfeld. Cele două centre de documentare au ca scop să ușureze sarcina teologilor celor două grupe de Biserici în dialog, oferind posibilitatea unei mai bune cunoașteri reciproce. Pe această bază, între 6 și 13 septembrie 1980, s-a ținut la Skalholt (Islanda) întrunirea Comisiei interortodoxe pregătitoare pentru dialogul teologic cu Bisericile Luterane, la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.S. Episcop Vasile al Oradiei și P.C. Pr. prof. dr. Ioan Ică de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu. La această întrunire, unde s-a discutat tema: „*Participarea la Taina Bisericii*“, s-a hotărît ca pînă la următoarea adunare a acestei Comisii, care urma să aibă loc în toamna anului 1981, să fie adunate și valorificate rezultatele dialogurilor bilaterale ortodoxo-luterane. Astfel, între 28 august și 4 septembrie 1981, la Helsinki s-au desfășurat lucrările dialogului teologic general dintre ortodocși și luterani, un eveniment important în viața celor două grupe de Biserici, căci acesta este primul dialog general din secolul al XVI-lea pînă în prezent. La această întrunire, unde Biserica noastră a fost reprezentată prin P.S. Episcop Vasile al Oradiei și P.C. Pr. prof. dr. Ioan Ică de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, s-au discutat următoarele teme: 1. *Evaluarea dialogului Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol cu teologii de la Tübingen în secolul al XVI-lea, ca și rezultatele dialogurilor bilaterale ale Bisericilor Autocefale Ortodoxe cu luteranii*; 2. *Importanța Sinodului II Ecumenic și a Simbolului de credință niceo-constantinopolitan în viața Bisericii*; 3. *Participarea la sacerdoțiul Bisericii*.

Între 27 martie și 2 aprilie 1982, s-a întrunit la Mănăstirea Penteli din Atena Subcomisia pentru dialogul dintre Biserica Ortodoxă și cea Luterană. Președintele acestei întruniri, care a avut ca temă generală: „*Participarea la misterul Bisericii*“, a fost I. P. S. Mitropolit Emilian de Calabria, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice, iar vicepreședinte P.S. Episcop Vasile al Oradiei, reprezentantul Bisericii noastre. P.S. Episcop Vasile al Oradiei a prezentat la această întrunire un referat intitulat: „*Ființa Bisericii și însușirile sale*“. La Penteli s-a stabilit ca următoarea etapă a dialogului teologic ortodox-luteran să aibă loc în luna mai 1983, în Cipru.

Se poate vedea, deci, că relațiile Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile Luterane au evoluat foarte mult mai ales în ultimii ani. Nu același lucru se poate spune însă despre relațiile Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile Reformate. Relațiile ortodoxo-reformate sînt foarte intense la nivelul colaborării în cadrul organizațiilor ecumeniste regionale și internaționale și tot atît de intense la nivelul relațiilor bilaterale. Biserica Ortodoxă Română întreține, spre exemplu, legături frățești cu mai multe Biserici Reformate din lume. Astfel, între 25 și 27 mai 1981, o delegație condusă de Episcopul dr. Tibor Bartha, președintele Sinodului general al Bisericii Reformate din Ungaria, a făcut o vizită de prietenie Bisericii Ortodoxe Ro-

mâne, iar între 18 și 21 octombrie 1982, o delegație a Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, a vizitat Biserica Reformată din Ungaria.

La nivelul dialogului teologic ortodox-reformat discuțiile nu sînt însă atît de avansate ca în dialogul ortodox-luteran. Dialogul teologic ortodox-reformat a fost stimulat mai ales în urma discuțiilor dintre Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios I și Prof. James McCord (Princeton-S.U.A.), președintele Alianței Mondiale Reformate, între 24 și 30 iulie 1979 la Constantinopol [19].

Prima reuniune ortodoxo-reformată (intitulată și Debrețin I), a avut loc în ziua de 18 septembrie 1972, la Debrețin-Ungaria, cu tema: „*Tradiție și actualitate*". La această întrunire Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.S. Episcop Vasile al Oradiei [20]. Cea de a doua reuniune ortodoxo-reformată (Debrețin II) a avut loc în anul 1976 la Leningrad, cu tema: „*Euharistia și responsabilitatea socială în învățătura Bisericii Ortodoxe și în aceea a Bisericii Reformate*" [21]. Iar cea de a treia reuniune ortodoxo-reformată s-a ținut la Budapesta între 10 și 15 octombrie 1979 și a avut ca temă: „*Complementaritatea valorilor spirituale și responsabilităților sociale, potrivit dogmei de la Calcedon*" [22]. La această întrunire, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată prin Prof. Nicolae Chițescu și Pr. prof. Constantin Galeriu, ambii de la Institutul Teologic Universitar din București.

Aceste reuniuni ortodoxo-reformate, la care Biserica Ortodoxă Română a adus o valoroasă contribuție, au rostul de a pregăti terenul pentru adîncirea dialogului teologic propriu-zis între cele două grupe de Biserici.

*

Relațiile dintre Bisericile Ortodoxe și Bisericile Protestante, în plină desfășurare, constituie nu numai un prilej de apropiere între aceste Biserici, ci și o reală contribuție la promovarea ecumenismului actual pe calea refacerii unității creștine. În cadrul acestor relații s-au realizat pași importanți în privința refacerii unității de credință dar, în același timp, a fost consolidată unitatea creștină esențială de slujire a lumii de astăzi.

Biserica Ortodoxă Română și-a adus contribuția sa valoroasă la adîncirea relațiilor cu Bisericile Protestante și continuă să-și intensifice această contribuție, în conștiința că dialogul teologic, ca și dialogul slujirii, trebuie să angajeze toate Bisericile creștine din lume pentru ca eforturile de refacere a unității creștine să fie, în același timp, eforturi de slujire și mărturisire de credință, cu care creștinii sînt datori față de lumea de astăzi.

Pr. asist. dr. Viorel IONIȚĂ

---

19. Lector dr. Cezar Vasiliu, *Participarea și activitatea profesorilor români de teologie la dialogurile interconfesionale*, în „Ortodoxia", XXXIII (1981), nr. 4, p. 554.

20. P.S. Episcop Vasile al Oradiei, *Serbările Bisericii Reformate din Ungaria și Colocviul asupra temei „Tradiție și actualitate"*, în „Biserica Ortodoxă Română", XC (1972), nr. 9-10, p. 984.

21. Vezi Prof. Nicolae Chițescu, *Primele două dialoguri ortodoxo-reformate (Debrețin) după Episcopul dr. Tibor Bartha, președintele Sinodului reformat ungar*, în „Ortodoxia", XXXII (1980), p. 427.

22. Idem, *Dialogul ortodox-reformat* (Budapesta), 10-15 octombrie 1979, în „Ortodoxia", XXXII (1980), nr. 2, p. 398-405.

ÎNVIEREA — PLENITUDINE DE VIAȚĂ

Realitatea istorică și rațiunea umană ne relevă, ca moment ultim al existenței, moartea, ca pe o experiență unică și personală, care cuprinde pe toți oamenii. Moartea sfîrșește toate realizările și speranțele, îndreptățindu-se punerea unui semn de întrebare asupra existenței umane în general. Putea fi aceasta doar o licărire, o pîlpîire palidă și neînsemnată pe scena lumii, între neantul dinaintea nașterii și neantul ce urmează morții? Viața în sine se manifesta cu putere și se dovedea o plenitudine a ființei care nu putea sfîrși în vid. Ea era mai degrabă un început pentru o realitate plenară. Dacă n-ar fi așa, totul ar fi lipsit de sens, iar lumea și oamenii din ea, în special, ar fi o ironie supremă care, în jocul ei capricios, ar duce spre indiferență, sau spre suferință. De aceea, omul, mai păstrînd în sine ceva din bunătatea originară, a sesizat nefirescul condiției sale de ființă spre moarte. Viața și experiența au un sens al lor și, în ele însele, sînt o cale, o trecere spre un plan superior al existenței. Dar lipsindu-i lumina de sus, divinul care luminează și în lumina căruia se luminează toate, omul n-a ajuns la adevăr. Doar l-a întrezărit, refugiindu-se în ciclul naturii, în a cărei moarte și renaștere periodică a căutat a insera și condiția sa, sau ajungînd la ideea nemuririi sufletului doar, supunînd persoana sa însă unei despărțiri în însuși fundamentul său unitar — spirit-materie — care înjosea un aspect al aceluiași om unic în detrimentul celuilalt.

Sensul total al vieții și existenței omenești nu putea veni decît de acolo unde era cauza și scopul lor, de la Dumnezeu, în Care, și prin Care, există toate, omul neputînd veni decît de la El și totodată neputîndu-se întoarce decît la El [1]. Dumnezeu a creat pe om pentru ca acesta să-și afle sensul existenței sale în comunitatea fericită cu Dumnezeu. Păcătuind însă, el s-a depărtat de Dumnezeu și, în egoismul său, a găsit moartea, care era la antipodul intenției divine originare. Dar păcatul și moartea nu puteau fi condiția ultimă a creaturii, căci Dumnezeu crease lumea pentru viață, iar a o lăsa în această stare dureroasă însemna, ori că Dumnezeu nu voia s-o salveze, ori că nu putea să facă aceasta, ceea ce nu era în conformitate cu El, Care este iubirea, iubire care nu lasă să se piardă nimic din ceea ce El a adus la existență. De aceea era necesară o nouă intervenție divină absolută în lume, o re-creare, care să redea acesteia dimensiunile pierdute prin păcat și moarte și, totodată, să o conducă spre ținta pentru care fusese creată dintru început. Nu omul, ci Dumnezeu pecetluiește sensul existenței, dimensiunea umanului identificîndu-se cu o continuă asumare a ceea ce îi este dăruit, aceasta fiind totodată și o neîncetată încorporare a sa în planul divin — prin aceasta omul dobîndindu-și statutul său ontic autentic. Trebuia reinstaurată relația adevărată Dumnezeu-om. Dar omul era

---

1. Paul Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Delachaux et Niestlé, Neuchâtel, 1965, p. 313.

atît de decăzut încît nu se putea ridica, nu se putea salva prin propriile sale puteri. Trebuia cineva care să nu fie supus condiției păcatului și morții, iar între oameni o astfel de persoană nu se putea afla, umanul fiind sinonim cu păcat și moarte. Totodată, trebuia cineva cu putere absolută care să poată realiza mîntuirea, aceasta fiind compatibilă doar cu Dumnezeu; și, totodată, trebuia un om în care, și asupra căruia, să se realizeze mîntuirea, căci pasivitatea absolută a omului ar fi făcut ineficientă și totodată forțată, neliberă, mîntuirea. De aceea, mîntuirea se putea realiza printr-o dăruire totală din partea lui Dumnezeu și din partea omului, iar aceasta se va concretiza în persoana divino-umană a lui Hristos, în Care Cuvîntul cel din eternitate ipostaziază natura umană, pentru a o deschide și a o proiecta din nou spre Dumnezeu, focarul vieții și existenței fericite și eterne.

Cuvîntul întrupat „la plinirea vremii“ (Galateni 4, 4) va reda omului dimensiunea originară de la creație, iar chipului întunecat și știrbit prin păcat îi va da posibilitatea asemănării cu Dumnezeu, prin viață în El, în energiile Sale, prin jertfa Sa, prin moartea, Învierea, Înălțarea de-a dreapta Tatălui și trimiterea Sfîntului Duh Bisericii întemeiate de El. Prin acestea umanitatea Sa atinge plenitudinea ontologică, iar în virtutea acestui fapt întreaga omenire, în general, și fiecare ins uman, în particular, virtual e deschis spre aceeași realitate, căci Hristos, recapitulînd în Sine toate, cele pe care le face pentru Sine le face în același timp pentru toți.

Așadar, Învierea lui Hristos și biruința asupra morții nu este un act solitar, prin care Dumnezeu Își manifestă atotputernicia Sa, aceasta nu constituie un miraj, care uimește și îngrozește totodată, fiind independent și fără legătură cu realitatea omenească, sau atîrnînd de capriciul subiectiv al omului de a o primi sau nu. Învierea lui Hristos este un element esențial al planului tainic al lui Dumnezeu față de creație și scopul ei (Efeseni 1, 9-10), solidară cu concepția creștină despre existență. Ea nu poate fi despărțită de elementele protologiei, de căderea omului, care constituie cauzalitatea ei profundă, precum nici realitatea Bisericii, consecință a ei, ca de altfel a întregii lucrări de Răscumpărare, în care Hristos e prezent în Duhul Său, Biserica fiind plină de Duhul Sfînt, precum și de eshatologie, cînd totul va fi restaurat în plenitudine ontică, toate fiind una cu Hristos în har.

Învierea are astfel un profund caracter soteriologic și hristo-teologic. Ea este un fapt unic și central al existenței, un fapt major prin care istoria va fi umplută de realitatea lui Hristos, a Cărui supremă expresie este corpul Său tainic, ea fiind totodată o anticipare a învierii tuturor la sfîrșitul veacurilor și a chipului lumii actuale. Dar, a vorbi de înviere, nu este o întreprindere ușoară, căci învierea, ca și moartea, care o precede, sînt evenimente absolut personale. Ele constituie o transcendere a condiției actuale a omului și, pentru cunoașterea lor, e necesară experierea lor. De aceea, vorbind despre înviere, ne situăm deja în sfera credinței, între cele două existînd o interrelație organică, învierea întemeind credința, iar credința ancorînd în înviere, așa cum magistral a sesizat-o Sfîntul Apostol Pavel, cînd a scris Corintenilor că „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră“ (I Corinteni 15, 14-17).

I. ÎNVIEREA LUI HRISTOS — O REALITATE

Realitatea pascală reprezintă momentul unic și cel mai semnificativ al istoriei, căci acum intervine în planul creației o noutate absolută, cea a Învierii. Deci o noutate nu ca a celorlalte învieri, care au mai avut loc (învierea tînărului din Nain, a fiicei lui Iair sau a lui Lazăr), care însemnau doar o readucere la viață în aceleași condiții imanente, ci ca o depășire a acestei condiții-limită a existenței naturale și un salt în transcendent, într-o altă modalitate de viață, nemaisupusă stricăciunii. Centrul istoriei îl constituie Paștile [2], care, nedespărțit de Înălțarea de-a dreapta Tatălui și trimiterea Sfîntului Duh la Cincizecime, constituie irupția transcendentului divin și etern în timp și în istorie, pentru a le transfigura și a le umple de harul Sfîntului Duh.

Învierea nu e nici o evoluție firească a corpului care, trecînd prin mai multe faze de dezvoltare, va culmina cu învierea, căci ea „nu este o fază ulterioară a desfășurării vieții, ca și cum după moarte una din posibilitățile interne ale acestei vieți ar lua consistență, ci ea este răspunsul la un apel care vine din suveranitatea lui Dumnezeu“ [3]. Nici o cauzalitate imanentă nu poate determina învierea, ea fiind un act exclusiv al Treimii celei dumnezeiești, Care lucrează conform tainei celei inaccesibile omului aflat în mediul naturii.

Învierea, totodată, este ceva personal, ea ține de persoana lui Hristos. Ea nu este doar un fenomen obiectiv și de sine stătător, ci este învierea firii umane din Persoana lui Hristos. Deci Învierea este un act profund ancorat în realitatea Personală a lui Hristos și este expresia plenitudinii ontice la care umanul a ajuns în El, prin lipsă de păcat și încordare neîncetată în dăruire, în jertfă lui Dumnezeu, care culminează în moartea pe cruce. De aceea, Învierea nu constituie ceva independent în sine, ci ea se inserează, se include în opera de răscumpărare a omului de către Hristos, din robia morții și a păcatului, deschizînd totodată perspectiva îndumnezeirii, aspectul suprem al asemănării cu Dumnezeu în har, pentru care lumea a fost creată, și care constituie împlinirea ultimă a creației [4]. Învierea luminează trecutul și viitorul umanității care, încorporată în Hristos, Capul ei, va urma aceeași cale ca și El. În acest sens Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune că „Taina întrupării Cuvîntului cuprinde în sine înțelesul tuturor ghicitorilor și tipurilor din Scriptură și știința tuturor făpturilor văzute și cugetate. Căci Cel Care a cunoscut Taina Crucii și a mormîntului a înțeles rațiunile ...iar Cel Care a cunoscut înțelesul tainic al Învierii a cunoscut scopul spre care Dumnezeu a întemeiat toate mai dinainte“ [5].

---

2. Oscar Cullmann, *Christ et le temps*, Delachaux et Niestlé, Neuchâtel, Paris, 1966, p. 47.

3. R. Guardini, *Les fins derniers*, Paris, 1950, apud Pr. C. Galeriu, *Jertfă și Răscumpărare*, teză de doctorat, București, 1973, p. 129.

4. Paul Evdokimov, *Le Christ dans la pensée russe*, Les Editions du Cerf, Paris, 1970, p. 25.

5. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Centuriile gnostice*, I, 66, trad. Pr. D. Stăniloae, în *Filocalia*, vol. II, Sibiu, 1974, p. 148.

Întruparea și întreaga operă a lui Hristos are un aspect îndreptat spre trecutul cuprins de păcat și de moarte prin neascultarea primului om. El osîndește pe cruce răutatea ce a desfigurat chipul autentic al omului. Firea umană, care a participat la păcat, fiind prin libertatea sa un instrument al introducerii răului în lumea văzută, a participat acum la omorîrea păcatului, făcîndu-se părtașă învierii [6].

Întruparea, așadar, nu poate fi separată de soteriologie. Sf. Grigorie de Nyssa consideră că învierea nimic altceva nu este decît „repunerea naturii noastre în vechea stare și condiție“ [7]. Misterul crucii, moartea și învierea sînt baza și scopul creației [8], dar nefăcîndu-se abstracție de căderea omului. A cugeta la moartea și Învierea Domnului nostru Iisus Hristos fără raportarea la căderea în păcat și consecințele dezastruoase pe care acest act le-a avut, afundînd umanitatea în păcat, în decăderea spirituală și morală inimaginabile și în moarte, care precede întruparea și constituie și premisa ei, înseamnă atît minimalizarea și relativizarea păcatului și a morții, de al căror vid S-a îngrozit Însuși Hristos pe cruce, cît și abordarea hristologiei în perspectiva unei ontologii evolutive, care ar contorsiona fața reală a creștinismului, lipsindu-l de aspectul său soteriologic.

Mîntuitorul a ipostaziat natura umană tocmai pentru a o ridica din păcat și moarte și, apoi, pentru a o îndumnezei, prin penetrarea ei de Duh. De aceea, Cel fără de păcat, luînd asupra Sa păcatele omenirii, va frîna tendințele centrifugale, patimile păcătoase, ce risipesc și îndepărtează de Dumnezeu, principiul de viață, și, prin continua înclinare și centrare a omenescului în dumnezeiesc, aduce jertfă binemirositoare Tatălui o natură umană pură, așa cum trebuia să se aducă de la început.

Întreaga viață a Mîntuitorului Hristos e o pregătire și o întărire a naturii omenești pentru moarte și înviere. El Însuși era perfect conștient de acest fapt căci, în repetate rînduri, le vestea ucenicilor scopul misiunii Sale (Ioan 2, 19, 21 ; Matei 26, 61). Natura umană cunoaște un progres ontologic care culminează în înviere, cînd este total îndumnezeită, pătrunsă de Duh, trupul nemaiîmpiedicînd spiritul să se manifeste în toată strălucirea și mărirea Sa. Deși între înviere și moarte este un abis ființial de netrecut, pentru firea umană, totuși în Hristos firea umană neputînd fi materia morții, căci ea a murit păcatului pentru totdeauna (Romani 6, 10), trăind exclusiv pentru Dumnezeu, ea se apropie la maximum de moartea ca viață în Dumnezeu, Care n-o lasă pradă morții ci, printr-un act exclusiv al dumnezeirii Sale [9], o învie. De aceea, „moartea și Învierea Domnului trebuie privite împreună ca un întreg“ [10], ele

---

6. Anca Manolache, *Învierea și Înălțarea Domnului, încununarea operei de răscumpărare,* în „Ortodoxia“, XXI (1969), nr. 2, p. 241.

7. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *De anima et resurrectione,* în P. G., XLVI, 156 B.

8. Hans Urs von Balthasar, *Liturgie cosmique,* traduit de l'allemand par L. Lhaumet et H. A. Prentout, Aubier, Paris, 1947, p. 76.

9. Pr. drd. Ilie Moldovan, *Teologia învierii în opera Sfîntului Maxim Mărturisitorul,* în „Studii teologice“, XX (1968), nr. 7-8, p. 5.

10. Pr. prof. D. Stăniloae, *Legătura interioară dintre moartea și Învierea Domnului,* în „Studii teologice“, VIII (1956), nr. 5-6, p. 275.

constituind „două fețe inseparabile ale aceluiași mister“ [11]. Sfîntul Maxim Mărturisitorul consideră că toate cele văzute, create, se cer după cruce, adică după deprinderea de a stăvili afecțiunea față de ele, deci întoarcerea de la făptură și închiderea în ea spre Creator și deschiderea totală spre El, după moarte și înviere [12]. Aceasta implică un dinamism, o finalitate imanentă a făpturii care nu poate depăși prin sine condiția creaturalului, trebuie să ajungă la limita lui, care este moartea, implicînd totodată o deschidere și o atașare puternică spre viața în Dumnezeu, Care, Singur El, printr-un act suprem, scoate făptura din imperiul naturalului, orînduind-o în modul supranatural al vieții. Moartea este totodată cel mai mare efect al firii omenești, iar învierea ei este suprema tărie a firii [13]. Moartea pe cruce reprezintă suprema întărire a firii umane și scoaterea afectelor ireproșabile din ea. Astfel natura omenească crește în dimensiunile ei autentice și profunde, de vehicul al prezenței harice a lui Dumnezeu. Natura nu mai este ceva opus spiritului, ci energia dumnezeiască o modelează, o înfrumusețează prin sălășluirea în ea. În Hristos există o continuă lucrare de subțiere și un proces de transparență al naturii omenești, acest lucru fiind și calea pentru sensibilizarea naturii corporale a fiecărui om și devenirea ei într-un vas ales al harului, spre învierea cea prealuminoasă de la sfîrșitul veacurilor.

Între moarte și Învierea lui Hristos este o legătură de întrepătrundere tainică și insolubilă. Moartea lui Hristos e calea Sa spre Înviere. Învierea se lucrează interior în trup și această lucrare e întîmpinată și finalizată de Dumnezeu. Nu sîntem în fața unui act arbitrar al lui Dumnezeu, Care învie trupul lui Hristos din moarte doar pentru că trebuie să-L învie conform unei legi a firii exterioare naturii umane. Ci, natura omenească în Hristos, învingînd afectele și moartea, lucrează la îndumnezeirea ei, ajungînd la limita finală a ei totodată, pentru depășirea acesteia fiind necesară intervenția absolută a lui Dumnezeu, Care, înviind umanul, îl ridică la condiția supranaturii, a pătimirii îndumnezeirii, cînd, puterile omenești împlinindu-și rolul lor, singur Dumnezeu lucrează pentru eternitate [14]. Există un paradox al morții și învierii, căci, prin primirea morții, Hristos învinge moartea, dimensiunea jertfei implicate în moartea Sa însemnînd o „săltarea ontologică“ [15] a firii Sale

---

11. L. Richard, *La dogme de la Rédemption,* Blond et Gay, Paris, 1932, p. 200. Deși, ca acte prin care trece, ca persoană, Iisus Hristos, moartea și învierea nu se pot despărți, teologia occidentală a plasat evenimentul mîntuirii oamenilor, mult timp, exclusiv în jertfa de pe Golgota, cînd Hristos aduce satisfacție onoarei ofensate a Părintelui ceresc. Chiar și L. Richard spune apriat că „mîntuirea este procurată de moartea Calvarului“, p. 189. Astăzi, teologii catolici, bazîndu-se pe soteriologia Noului Testament, încearcă să depășească soteriologia scolastică „prea strîmtă“ (V. Tüssing) (cf. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, București, 1978, p. 150-151 ; K. Barth, *Dogmatik).*

12. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Centurile gnostice,* I, 67, p. 148-149; cf. *Teologia Dogmatică și Simbolică,* vol. II, Manual, București, 1958, p. 619-621; H. Urs von Balthasar, *Liturgie cosmique*, p. 86-87.

13. Pr. prof. D. Stăniloae, *Legătura interioară dintre* ..., p. 281.

14. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie,* trad. Pr. prof. D. Stăniloae, *Filocalia,* vol. III, Sibiu, 1974, p. 69.

15. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 285.

omenești, prin predarea ei Părintelui, Acesta sfințind-o și pregătindu-i Învierea. Moartea lui Hristos pe cruce „nu e drum spre Înviere numai în sensul de condiție prealabilă a Învierii, în sensul că trebuie să dispară forma veche de viață pentru a face loc celei noi, care vine cu totul din altă parte. Ci, moartea și Învierea Domnului sînt legate într-un mod lăuntric, moartea Domnului e mișcare spre Înviere, așa cum moartea grăuntelui vechi, semănat în pămînt, este mișcare spre grăuntele cel nou și început de viață pentru acest grăunte nou. Din moartea Domnului ia putere actul de Înviere, căci moartea Lui e și un act de putere. Dar e act de putere prin faptul că moartea Lui e afundarea desăvîrșită a omenescului în dumnezeiesc, prin faptul că omenescul soarbe pentru, în și prin acest act putere din Dumnezeire“ [16]. Moartea și Învierea lui Hristos nu sînt realități statice, ci poartă amprenta unui dinamism ce orientează spre plenitudinea îndumnezeirii, ambele realități întîmpinîndu-se și convergînd în persoana Logosului. În acest sens, se poate vorbi despre Învierea care începe în iad, căci Hristos, coborînd cu strălucire în tenebrele adîncului morții, ridică la viață pe cei drepți de acolo. Învierea se arată astfel a fi și o lucrare a firii dumnezeiești din Hristos, nu numai a Tatălui, ea fiind și aparținînd și subiectivității lui Hristos, care nu suportă Învierea doar pasiv. Considerarea Învierii ca începînd de sîmbătă, cu pogorîrea la iad, înseamnă și „o transformare a triumfului obiectiv și pasiv într-un triumf subiectiv și activ al lui Hristos“ [17].

Referitor la subiectul Învierii, în Sfînta Scriptură aflăm locuri unde se spune că acesta este Dumnezeul Tatăl Care L-a înviat pe Hristos din morți (Fapte 3, 15 ; 17, 13 ; I Corinteni 6, 14 ; Romani 8, 11), dar, în aceeași măsură, aflăm și locuri unde Hristos Însuși este subiectul Învierii (I Corinteni 15, 4 ; Luca 24, 34 ; Ioan 2, 22). Aceasta înseamnă că Dumnezeu, în atotputernicia Sa și în iubirea Sa absolută, care nu lasă nimic din ale Sale să se piardă, este Cel Care învie. Subiectul Învierii este Hristos, însă lucrarea dumnezeiască cea una și unitară. fiind, totodată, și trinitară, căci acolo unde lucrează Unul lucrează și Celălalt din Treime, în virtutea perihorezei, a întrepătrunderii reciproce între persoanele treimice (Ioan 5, 17). Sfîntul Chiril al Alexandriei spune în acest sens că : „fiind puterea lui Dumnezeu și Tatăl, Fiul Și-a făcut El Însuși viu trupul Său“ [18]. Învierea nu înseamnă așadar o suportare pasivă a ei din partea lui Hristos, ci o angajare, o implicare profundă a Lui în ea, în virtutea atît a firii Sale divine, aceeași cu a Tatălui, cît și a naturii Sale aflate în prima fază a îndumnezeirii, cea dinainte de Înviere, după care aceasta va fi definitivă, Fiul reintrînd în slava Sa. Hristos Își manifestă în actul Învierii Sale misiunea Sa de Împărat și maxima unitate a celor două firi ce coexistau în ipostasul Său.

---

16. *Ibidem*, p. 286.

17. Hans Urs von Balthasar, *Le Mystère pascal*, Les Editions du Cerf, Paris, 1972, apud Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 171.

18. Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Glaphyrarum in Gensis*, în P. G., LXIX, col. 365 B, apud Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 168.

Învierea este un salt în plenitudinea existenței. La Sfîntul Maxim Mărturisitorul această modalitate a plenitudinii e simbolizată prin ziua a șaptea [19], cînd Dumnezeu S-a odihnit, aceasta însemnînd că deja creația ajunsese la o deplinătate internă care să o facă să-și poată atinge scopul ei. Prin Înviere, Dumnezeu, prin Cuvîntul întrupat, intră în cadrele istoriei și timpului deplin și, de acum, harul său odihnește în ele, anticipînd modul teandric al deplinei lucrări umane de transfigurare. Hristos, înălțat de-a dreapta Tatălui, reprezintă, totodată, pe unul dintre noi în Sfînta Treime pentru eternitate și un fascicul de viață pentru noi oamenii, care ne vom ridica la comuniunea de viață cu Sfînta Treime.

Trupul Înviat al lui Hristos și noua lui modalitate de existență, spiritualizată, pnevmatizată, reprezintă expresia reală și cea mai semnificativă a bunătății și unității creației. Acel, „a văzut Dumnezeu că e bună“ de la creație, își dobîndește dimensiunea sa integrală în Hristos și virtual, pentru întreaga umanitate și cosmosul întreg. Moartea și Învierea lui Hristos au înnoit virtual modul nostru de viață și lucrare după modul lucrării lui Hristos, Care săvîrșește cele omenești într-un mod nou și minunat [20], în relație și în unire cu Dumnezeu. Se revelează valoarea lumii și a omului în totalitatea lor și sensul lor multiplu și unic deodată în creație și în Dumnezeu, într-un plan al ascensiunii valorice continue, intersectate și infuzate de pneuma, ce își are izvor mereu actual în umanitatea înviată și glorificată a lui Hristos Celui din Treime. Astfel, sensul luminează în același timp, plenar, și sus și jos cu raze încrucișate în sus și în jos, în toate părțile [21]. De aceea, Paștile, Învierea, este supremă revelație [22] despre sensul autentic al umanității și al existenței în general, care e transfigurarea și pătrunderea de harul dumnezeiesc. Harul desființează opacitatea și rigiditatea naturii, făcînd-o un mediu deplin al Duhului. Prin Înviere, trupul lui Hristos e spiritualizat, copleșit total de Duh, Duhul actualizîndu-Se în plenitudinea potențelor Sale [23], revelîndu-ne prin aceasta adevărata noastră modalitate de existență și viață și ajutîndu-ne, totodată, pentru ca ea să se împlinească la sfîrșit și cu realitatea omenească. De aceea, Învierea e sărbătoare a luminii care alungă tenebrele morții, în care era înfășurată existența omenească, a bucuriei vieții, a speranței în existența veșnică și fericită în Dumnezeu, căci „Paștile sînt țîșnirea deplină a vieții dumnezeiești în existența noastră creștină“ [24].

Existența umană este în deplinătatea sa numai atunci cînd ea este orientată și deschisă spre totalitatea existenței, înțeleasă ca principiul transcendent care, la rîndul lui, în calitate de Persoană

---

19. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* în P. G., XCI, col. 1080 D.

20. Pr. Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii,* teză de doctorat, în „Ortodoxia“ XXX (1978), nr. 1-2, p. 51.

21. Jer. Trubetskoy, *Der Sinn des Lebens,* apud Pr. C. Galeriu, *Jertfă și Răscumpărare,* p. 135.

22. Pr. C. Galeriu, *op. cit.,* p. 130.

23. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* Sibiu, 1943, p. 333.

24. Pr. prof. D. Stăniloae, *Paștile, sărbătoarea luminii și a bucuriei în Ortodoxie,* în „Studii teologice“, XXVIII (1975), nr. 5-6, p. 349.

absolută se deschide spre noi. Iar umanitatea înviată a lui Hristos este tocmai acest principiu de viață curată și sfîntă, din care irupe bogăția darului dumnezeiesc, a harului care ne ajută la exprimarea tuturor potențelor noastre latente și la afirmarea omenescului în plenitudinea sa. Paștile reprezintă, pentru Hristos, pentru umanitatea Sa, trecerea de la condiția creaturală la cea a transcendenței supraistorice, cu eficiență finalistă și ontologică pentru umanitatea care, prin istorie, în corpul Său tainic, face drumul lui Hristos cu El. Existența întreagă e umplută de Hristos, iar săgeata timpului găsește la capăt pe Hristos Cel de la Înviere, Care, în plenitudinea Sa divină, atrage pe toți la Dumnezeu, umplîndu-le pe toate de har. Deci Învierea înseamnă și expresia supremă a comuniunii omului cu Dumnezeu, anticipată unic și irepetabil de unirea ipostatică a celor două naturi în Hristos, prin care se deschide pentru noi toți viața de sfințenie, îndumnezeirea, care se „actualizează prin sălășluirea lui Hristos, prin Duhul Sfînt, în ființa noastră“ [25], în Biserică.

Învierea este o realitate absolută, dar care transcende posibilitățile naturale ale experienței și cunoașterii omenești. Trupul lui Hristos cel Înviat este același cu al lui Hristos cel dinainte de moarte dar și cu totul altfel, în sensul că este deplin spiritualizat, necircumscris condițiilor naturii omenești. Însuși actul Învierii scapă experienței și observației obișnuite, este fără martori, pentru că e cu adevărat de neînchipuit față de ceea ce ar fi putut fi o reanimare a cadavrului, precum cea a lui Lazăr [26]. Modul de a fi al trupului înviat al lui Hristos depășește posibilitatea noastră de înțelegere. Căci El acum intră cu trupul prin ușile încuiate, adeverindu-le totodată ucenicilor și realitatea corpului Său : „Pipăiți-Mă și vedeți, căci duhul nu are carne și oase precum Mă vedeți pe Mine că am“ (Luca 24, 39). Sfîntul Grigorie de Nyssa îndeamnă nu să constatăm actul Învierii, căci atunci am fi dezamăgiți ca femeile care au aflat mormîntul gol, căci nu poate fi văzut ceea ce e invizibil, ci să credem în această minune a minunilor, care a avut loc în ziua pe care „a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim întru ea“ (Psalmul 117, 24) [27]. Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că așa cum raționamentul nu poate nicidecum să ne reprezinte vreo înviere, pentru că aceasta depășește natura noastră și cursul obișnuit al lucrurilor, ce raționament ar putea să ne reprezinte această Înviere, așa de diferită de toate celelalte (ale celor înviați și care au murit, n. n.) ? Niciunul, desigur, ci noi nu avem nevoie decît de credință pentru a crede că un corp muritor a înviat și a ajuns la o viață nemuritoare, care este fără limită și fără sfîrșit [28]. Învierea, nefiind o condiție experiată în trupul nostru, noi o primim prin credința în Cel înviat, Care va face și trupurile noastre nemuritoare. Căci ea, ca eveniment unic, care dă sens la tot ceea

---

25. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, p. 175.

26. G. Martelet, *Résurrection, Eucharistie et genèse de l'homme,* Desclés, Paris, 1972, p. 47.

27. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *În Christi Resurrectione,* în P. G., XLVI col. 606 B, 615.

28. Saint Jean Chrysostôme, *De l'incompréhensibilité de Dieu,* tome I, în „Sources chrétiennes“, nr. 28, Les Editions du Cerf, Paris, 1970, p. 179.

ce o precede și la tot ceea ce o urmează (Apocalipsa 1, 17-18), „va fi cu noi, în noi, sursă în noi a unei ființe noi“ [29], înviată spiritual în viața actuală și destinată învierii la sfîrșitul veacurilor. Căci noi trăim prin credință dimensiunea cea mai profundă a existenței, ceea ce înseamnă o participare a noastră la realitatea absolută și o atragere a noastră în focarul ei, depășind sferele raționaliste înguste ale subiectului și obiectului, care postulează o cunoaștere empirică, uitînd că Hristos cel Înviat „este real fără a fi obiectivat, El fiind materia penetrată de Duh“, iar credința dobîndește o funcție noetică, „fiind facultatea ridicată în noi de Duhul, care ne face să pătrundem în această lume „pnevmatizată“ [30]. Dar, a face din credință un element de cunoaștere nu înseamnă să facem din ea și ceva arbitrar, ce reduce realitatea la sfera subiectivității pure, ca de exemplu în cazul lui R. Bultmann și a școlii sale, care consideră credința ca o structură a conștiinței ce nu poate depinde de un eveniment transcendent, semnificat în istorie [31]. În acest sens, învierea este credința trăită de primele comunități creștine, fără ca în lume să se fi produs vreun eveniment care să orienteze și să dea lumii un sens superior, ea rămînînd mai departe închisă în naturalitatea sa, în faza sa actuală. A spune că Hristos a înviat înseamnă că El e mereu viu și că lumea va fi transformată, dar fără ca între acestea și Hristos Cel în trup să fie vreo relație, căci trupul lui Hristos e supus aceleiași condiții general omenești a stricăciunii [32]. Acestea sînt contrazise însă de realitatea trupului înviat al lui Hristos, de aparițiile Sale, de forța extraordinară a Apostolilor, care, din tenebrele deznădejdii și din resemnarea aparent ireversibilă, s-au transformat, într-un chip minunat, în oameni plini de curajul care nesocotea chiar moartea în propovăduirea lui Hristos, după coborîrea Sfîntului Duh la Cincizecime. Ori, nu se poate propovădui o himeră care s-a răspîndit rapid și în arii geografice imense. La mijloc este, cu siguranță, puterea Duhului Sfînt care a învăluit lumea, prezența Sa transfiguratoare care înnoiește toate, intim legat și efect al operei mîntuitoare și îndumnezeitoare a lui Hristos, care culminează cu Învierea Sa din morți.

II. ÎNVIEREA LUI HRISTOS — PLENITUDINE DE VIAȚĂ ÎN TIMP ȘI ESHATOLOGIC

Învierea lui Hristos nu poate fi un eveniment în sine, lipsit de intenționalitate și de direcție spre umanitatea totală. Ceea ce El face, o face pentru noi, în locul nostru, pentru ca, la rîndul nostru, să ne putem fiecare împlini în plenitudinea de viață cu Dumnezeu și în Dumnezeu. Semnificația morții lui Hristos depășește eticul ancorînd în ontologic. Prin El, i se deschide umanității perspectiva luminoasă și plenară a modalității de viață teandrică, de la Cincizecime harul fiind o prezență virtuală ce se actualizează real și eficient pentru toți cei care intră sacramental în Corpul tainic al

---

29. Stéphane Charalambidis, *Le mystère de la Résurrection,* în „Contacts“, XXIV (1972), nr. 2-3, (78-79), p. 106.
30. *Ibidem,* p. 102.
31. G. Martelet, *op. cit.,* p. 63-64.
32. St. Charalambidis, *op. cit.,* p. 101-102.

lui Hristos — Biserica. Între Paști și Parusie istoria este umplută de Hristos, în Duhul Său lucrînd moartea lumii față de rău și înviind-o neîncetat pentru bine, pentru ca toate să atingă scopul lor final în eshatologie. Hristos este „învierea și viața“ (Ioan 6, 51), iar El este astfel pentru omul, și începînd de la omul, de aici și de acum, pentru că, deși „metaempiric și transfenomenal“, evenimentul Învierii rămîne istoric totuși [33], lumea actuală urmînd să fie definitivată în eternitate, și nu în altă realitate necunoscută. Dincolo de opacitatea și de vicisitudinile stării actuale, Hristos înviat, Cel transcendent și Cel de la capătul istoriei, este ținta noastră și pecetluirea finală a existenței, fiind totodată și Cel ce dă valoare și consistență lumii actuale însăși.

De aceea, Învierea deschide un orizont nou omenirii, lumea își dobîndește adevărata sa valoare, ea există cu un scop înalt și luminos, fiind pe calea spre eternitatea cea fără sfîrșit, cînd totul va deveni transparent și transfigurat, desăvîrșit de Dumnezeu. Învierea e bucuria și speranța lumii, victoria asupra răului și a morții și afirmare a vieții, a existenței în toată amploarea sa. Și aceasta se actualizează în Biserica lui Hristos, trupul Său tainic, prelungire în Duhul a Întrupării, prezență a lui Dumnezeu între oameni pentru ca pe creștini să-i înalțe spre El, o viață înnoită prin harul lui Hristos, Care de la Cincizecime atrage și încorporează pe oameni în Trupul Său, o existență care consideră, evaluează și soluționează toate, „in lumine Dei“. De aceea, opera lui Hristos se prezintă ca o adevărată creație din nou, căci noua creație nu e decît corpul Său slăvit [34]. Sfîntul Grigorie de Nyssa, jubilînd în sărbătoarea Învierii spune că, prin ea, „a venit o altă împărăție a vieții, și s-a dezlegat imperiul morții. A apărut altă generație, o altă viață, un alt mod de-a vieții, o mutație a naturii noastre însăși“ [35]. Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur, cu geniul său oratoric și viziunea sa amplă, consideră Învierea ca „temei al păcii, pricină a împăcării, îndepărtare a războaielor, nimicire a morții, înfrîngere a diavolului“ și „drum spre mîntuire“ [36]. Iată așadar, sintetizată, varietatea sensurilor Învierii pentru omenirea întreagă, ancorarea și viața noastră în Hristos actualizînd în istorie adevărata noastră umanitate [37]. Și această realitate nouă este Biserica. Comuniunea și viața în Hristos cel înviat o avem în „tainele Bisericii și în Biserica ca taină“ [38], în această realitate teandrică, temporală și eternă totodată după elementele ei componente în care Hristos și oamenii, în Duhul Sfînt, constituie un mod nou de existență, deschis spre Dumnezeu, spre învierea spirituală mai întîi, și apoi spre învierea în slava lui Hristos, la Parusie. Viața Învierii lui Hristos este viața plinătății din Biserică, taina și puterea Bisericii [39]. Prin

---

33. G. Martelet, *op. cit.*, p. 29.
34. Olivier Clément, *L'Eglise Orthodoxe*, P.U.F., Paris, 1965, p. 43.
35. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *In Christi Resurrectione*, în P. G., XLVI, 603, G.
36. Sfîntul Ioan Hrisostom, *Cuvîntări la praznice împărătești*, trad. Pr. D. Fecioru, București, 1942, p. 212-214.
37. Alvin C. Porteous, *The Search for Christian Credibility*, Abingdon Press, Nashville-New York, 1971, p. 152.
38. O. Clément, *op. cit.*, p. 44.
39. Pr. D. Radu, *op. cit.*, p. 71.

încorporarea la Hristos, noi actualizăm moartea și Învierea Sa. Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că noi oamenii am murit de o îndoită moarte și, deci, trebuie să așteptăm și o îndoită înviere. În timp ce Hristos a murit de o singură moarte și, pentru aceasta, a înviat o singură dată. Și întrebîndu-se, cum este aceasta, spune că „Adam a murit și cu trupul și cu sufletul; a murit și cu păcatul și cu firea“ [40], transpunînd, ca și înainte Sfîntul Pavel și asemenea lui, realitatea hristică în planul moral-duhovnicesc al vieții ecclesiale. Învierea noastră este deci, mai întîi, o înnoire spirituală în Botez, cînd murim împreună cu Hristos și înviem simbolic, tainic, împreună cu El, și apoi o înviere trupească la învierea universală (Romani 6, 3-4). Botezul în Hristos înviat înseamnă îmbrăcarea cu El (Galateni 3, 27), adică viața în comuniunea harică cu El, prin care sîntem atrași și consacrați absolutului dumnezeiesc, murind răului, păcatului, care ne situează în existență marginalizată și neautentică. Sfîntul Grigorie de Nazianz, intuind la rîndul său unitatea indistructibilă a acestor două aspecte și legătura lor organică și antinomică totodată, spune că Dumnezeu „a luat trup și a murit pentru ca noi să fim vii. Am murit împreună ca să ne curățim; în același timp, înviem pentru că am murit: totodată, am fost preamăriți pentru că în același timp am înviat“ [41]. Omul recapitulat originar în Hristos ajunge acum, în existența sa, să fie una cu Hristos, Hristos să trăiască în el (Galateni 2, 29), punctul culminant al acestei stări constituindu-l Euharistia, care „actualizează în semne corpul înviat al lui Hristos, adică pe Domnul Însuși, în raportul Său totodată transfigurat și transfigurator cu lumea și cu noi“ [42]. Între Biserică și Euharistie fiind o identitate, o unitate, „Biserica făcînd Euharistia și Euharistia făcînd Biserica“ [43], înseamnă că, în această Taină supremă a Bisericii, credincioșii „sînt asociați învierii“ [44], învierea devenind în ei o anticipație tot mai pregnantă a morții, înțeleasă ca o pătrundere tot mai accentuată în misterul dumnezeiesc, care este totodată înviere tainică, duhovnicească, o premisă și o dovadă neclintită a învierii din ziua cea mare a Parusiei și a vieții eterne și fericite în Dumnezeu, Care le va uni pe toate și va străluci în toate, în comuniunea perfectă a iubirii care întemeiază fiecare existent în plenitudinea sa, legîndu-l de profunzimea de ființă de dincolo de sine și absolută. De aceea, viața creștinului în Hristos, în comunitatea eclesială, este totodată pascală și eshatologică[45], legată de trecutul istoric al Golgotei și al mormîntului gol, orientată spre eshatologic, dar experiată în plenitudinea clipei, a lui „acum“ istorico-temporal, decisiv și salvator, în dialogul vertical cu Hristos ce le depășește și le conține pe toate, angajînd totodată orizontali-

---

40. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 205.

41. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *In Sanctam Pascha*, în P. G., XXXVI, col. 662, C.

42. G. Martelet, *op. cit.*, p. 100.

43. *Ibidem*, p. 180, cf. Pr. D. Radu, *op. cit.*, p. 257.

44. F. X. Durrwell, *La Résurrection de Jésus, mystère du salut*, Lepuy-Lyon-Paris, 1963, p. 385.

45. *Ibidem*, p. 315.

tatea, și pecetluind, și făcînd legătura între trecutul și viitorul omenirii convergente spre pleroma ființei. Viața eclesial-sacramentală a omului reprezintă, totodată, consacrarea, sfințirea sa, prin unirea cu binele absolut Hristos și, totodată, consacrarea lucrării și a orizontului său de activitate și viață, făcînd din sine și din cele ale sale un vehicul al unei prezențe spirituale tot mai transfigurate și mai sensibile pentru infinitul dumnezeiesc. De aceea, oamenii euharistici sînt oameni ai învierii în timp [46], ai învierii dintre timpul Învierii lui Hristos și dinainte de învierea noastră, mărturisind în ființa, și cu ființa lor, opera mîntuitoare a lui Hristos și dînd dovadă autentică despre unitatea dintre Hristos și lumea Sa, dintre pămîntesc și ceresc, care vor fuziona, în final, într-o unire și o armonie a iubirii desăvîrșite. Materialul și spiritualul nu se mai află „în contradicție, ci materia este străbătută de spirit și „subțiată“ la maximum, Învierea lui Hristos fiind principiul de evaluare adevărată a întregii ordini a existenței care va fi transmutată, transpusă în ordinea spiritului. Hristos cel Înviat, Euharistia, reprezintă modelele originare ale acestei unități a existenței și principiul nemuririi și nestricăciunii, al trecerii de la moarte la viață, la existență deplină. „Sărbătoarea pascală, ca sărbătoare euharistică care o actualizează, nu este decît o anticipare, dar o anticipare reală a sărbătorii definitive, aceea a Noului Ierusalim“, cînd esența însăși a lucrurilor se va cunoaște în toată amploarea sa, căci Mielul, Hristos cel de pe tronul slavei, va iradia toate lucrurile direct [47].

Biserica este laboratorul învierii, în ea se înaintează spre înviere [48], căci în ea se moare pentru lume și se viază prin luarea și purtarea crucii în Duhul lui Hristos. Ordinea pnevmatică a Bisericii, concretizată în sacramente, lucrează la plenitudinea ontică. Euharistia este expresia cea mai elocventă a acestui fapt, ea întipărind în noi starea de înviere cu care vom depăși moartea [49], ce se înscrie în existența noastră ca un moment unic și profund personal și care își dobîndește sensul prin învierea trupului [50].

Omul este întreg trup și suflet, iar moartea înseamnă pentru el, totodată, incompatibilitatea dintre imanent și transcendent, dintre natură și supranatură, între care nu este o trecere, ci o ruptură abisală, surmontată printr-un salt din partea făpturii, pe care Singur Dumnezeu însă îl împlinește și îl desăvîrșește.

---

46. Michel Evdokimov, *L'Eglise et la Résurrection* în „Contacts“, XXIV (1972), nr. 2-3 (78-79), p. 111.

47. Olivier Clément, *La Fête des Fêtes,* în „Contacts“, *vol. cit.,* p. 122-123.

48. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, p. 26.

49. *Ibidem,* vol. III, p. 88.

50. N. Berdjaeff, *De la Destination de l'homme,* Essai d'éthique paradoxale, Les Editions du Cerf, Paris, 1935. Moartea e faptul cel maj profund și mai semnificativ al vieții, ea singură pune profund problema sensului vieții. Ea pune capăt răului din lume pentru a nu dăinui infinitatea rea (p. 323-324). Este adevărat că condiția morții constituie un motiv pentru o responsabilitate deplină a vieții. Dar nu se poate rămîne la moarte, ceea ce înseamnă despărțirea sufletului de trup, știindu-se că omul e întreg trup-suflet. Învierea restabilește caracterul integral al omului prin reunirea trupului și a sufletului.

Învierea lui Hristos înseamnă învierea noastră, ridicarea trupurilor noastre din tenebrele mormîntului și unirea cu sufletul pentru eternitate, spre fericire veșnică, sau spre osîndă veșnică, în funcție de răspunsul sau refuzul la chemarea lui Hristos din viața de pe pămînt. Între Euharistie și învierea noastră există o intimă interrelație, căci „pîinea pe care o frîngem este remediul nemuririi, medicament pentru a nu muri, mijloc de a trăi în Hristos pentru totdeauna“ [51].

Trupul omenesc care s-a împărtășit cu Trupul și Sîngele lui Hristos Celui înviat și preamărit nu poate fi lăsat în starea stricăciunii și a risipirii ireversibile. Sfîntul Irineu de Lyon spune în acest sens : „Cum pot ei spune că trupul merge spre corupție și nu are parte de viață, cînd el este hrănit cu trupul Domnului și sîngele Lui ?...“. Pentru noi, modul nostru de a gîndi se acordă cu Euharistia, și Euharistia confirmă, în schimb, modul nostru de a gîndi. Căci noi oferim ceea ce este al Său, proclamînd armonios comuniunea și unirea trupului și sufletului ; căci așa cum pîinea, care vine din pămînt, după ce a primit epicleza de la Dumnezeu nu mai este pîine obișnuită, ci Euharistie, constituită din două lucruri, unul ceresc și unul pămîntesc, tot așa corpurile noastre care participă la Euharistie nu mai sînt stricăcioase, căci ele au speranța învierii“ [52].

Învierea noastră cu trupul, din morți, va fi o înviere reală ca și aceea a lui Hristos, dar aceasta va fi la Parusie, la ziua cea mare cînd toată virtualitatea va fi act plenar, cînd toate se vor cunoaște direct, față către față (I Corinteni 13, 12), cînd săgeata Duhului va pătrunde și va lumina toate în veritabila lor structură ontică, descoperindu-le sensul spre care au mers, sau pe care l-au refuzat, atrăgîndu-și fericirea eternă sau osînda eternă.

„Învierea trupească a credincioșilor constituie consecința ultimă și inevitabilă a acțiunii divine de înviere“ [53]. Aceasta constituie dovada peremptorie a faptului că Dumnezeu, printr-un act suprem al voinței Sale, le reinstaurează pe toate în dimensiunea lor autentică, la adevărata lor valoare și plenitudine, astfel ca Dumnezeu să fie „totul în toate“ (I Corinteni 14, 28), toate să se bucure în ziua a opta cea fără de sfîrșit și să glorifice Treimea cea de viață făcătoare și mîntuitoare. Învierea aruncă lumină asupra vieții și a situației temporale a umanității și a cosmosului întreg, evidențiindu-le o valoare totodată intrinsecă dar și trecătoare, în neîncetată mișcare spre plenitudinea divină care, singură, în atotputernicia Sa și în bunătatea și iubirea Sa absolute, le atrage pe toate la Sine și le transpune în ordinea existenței supranaturale, spre existența cea bună și eternă. Dar cele din timp și istorie, și nu altele, vor fi în eternitate, astfel reliefîndu-se identitatea ființială

---

51. Sfîntul Ignatie al Antiohiei, *Lettre aux Ephésiens*, XX, 2, în „Sources chrétiennes“, nr. 10, Les Editions du Cerf, Paris, 1951, p. 91, la G. Martelet, *op. cit.*, p. 60.

52. Sfîntul Irineu de Lyon, *Adversus Haereses*, IV, 18, 5, în „Sources chrétiennes“, la G. Martelet, *op. cit.*, p. 189.

53. F. X. Durwell, *op. cit.*, p. 341.

a lor în cele două planuri ale existenței și, totodată, calitatea situației noastre actuale de vehicul în mișcare spre plenitudinea de viață în Dumnezeu, pe care El singur o va împlini cînd cele de sub cer își vor împlini menirea lor, ajungînd la o limită peste care singur Dumnezeu va putea trece, asigurînd progresul spiritual infinit cu El și în El, lumea devenind strălucirea cosmică a misterului lui Hristos și a noastră în El [54], într-o unire haric negrăită și copleșitoare.

Învierea trupurilor la Parusie, aceleași din viața pămîntească, dar cu însușiri cu totul noi în același timp, compatibile cu noua modalitate de viață din Împărăția lui Dumnezeu care a atins expresia sa maximă, înseamnă salvarea, înnoirea și existența plenară a tuturor în Dumnezeu și comuniunea fericită cu El, anihilarea și depășirea oricărei dualități, a oricărui interval al rigidității și opacității existenței nespiritualizate, și o unitate desăvîrșită în cunoaștere și iubire. Căci Dumnezeu a chivernisit ca unirea părților care au fost odată unite, a trupului cu sufletul, să rămînă în veșnicie, învierea fiind întoarcerea după destrămarea lucrurilor care fuseseră odată unite, pentru ca să fie chemat iarăși primul har al omului și să ne întoarcem din nou spre viața veșnică [55]. Sfîntul Grigorie de Nyssa vede în înviere „evoluția necesară a firii“ [56] și aducerea, prin înviere, din nou la un loc, reunirea trupului și sufletului pentru a trece hotarul vieții și morții, în sensul că așa este conform cu voința lui Dumnezeu și că așa lucrează El — nu că ar exista în natura umană, luată separat, puterea învierii —, această situație fiind singura adevărată și conformă cu Dumnezeu-principiul de existență și împlinire a tuturor.

Trupurile înviate vor fi nestricăcioase, slăvite, puternice, spiritualizate (I Corinteni 15, 42-44), relația lor cu Hristos cel Înviat fiind acum deplină, lumina iradiind din Hristos umplînd și copleșind lumea [57], omul întreg, suflet-trup, spiritualizat, se afirmă prin înviere ca valoare supremă a lumii, „și odată cu el și lumea actuală, care va fi văzută prin spirit, și nu invers“ [58]. Se evidențiază, astfel, rolul major al omului ca partener al dialogului cu Hristos, ca ființă care are drept scop suprem asemănarea cu Hristos, învierea și penetrarea de harul divin prin care creatul se

---

54. G. Martelet, *op. cit.*, p. 189.

55. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Marea cuvîntare catehetică*, trad. de Pr. D. Cristescu și N. I. Barbu, București, 1974, p. 63-64.

56. *Ibidem.*

57. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, p. 393.

58. *Ibidem*, p. 390.

află în Dumnezeu, plenitudine a vieții și a existenței, în bucuria iubirii și comuniunii eterne și neîngrădite de nimic.

*

Învierea se prezintă astfel ca un fapt și ca o stare a umanității lui Hristos aflate în sînul Părintelui Său, de o importanță și o semnificație decisive, cu o pondere soteriologică și ontologică pentru omenire, în timp și în eternitate.

Învierea precedată de moartea pe cruce înseamnă, pentru omenirea din stadiul actual al existenței sale, o irupție a harului în dimensiunea creației, în Biserică, Trupul tainic al lui Hristos în care cei care sînt încorporați ei devin mădulare ale Capului ei, Hristos, fiind împreună părtași la viața lui Hristos și realizînd treptat asemănarea cu El în har, dobîndind astfel mîntuirea. Învierea lui Hristos înseamnă pentru umanitate sensul ei în Dumnezeu, existența fericită și deplină, în comuniunea sacramentală și eclesială cu Hristos care salvează pe om de la moarte, deschizîndu-i perspectiva vieții fără de sfîrșit prin învierea spirituală din păcat și prin învierea din morți, la Parusie.

Învierea lui Hristos este începătura învierii noastre, dincolo de semnificația temporal-istorică a învierii fiind semnificația ei eshatologică, atunci cînd împărăția lui Dumnezeu va fi deplină, Hristos, Rațiunea Supremă a existenței, fiind cu noi, integrali acum, suflet și trup, spiritualizați după chipul Său în asemănarea eternă a iubirii, fiecare bucurîndu-se de aceasta în măsura credinței și a iubirii din viața pămîntească, premiză și condiție a eshatologicului, plenitudine de viață cu Hristos, cu Dumnezeu, care începe pe pămînt, în mod sacramental-eclesial și se desăvîrșește în Împărăția lui Dumnezeu cea eternă.

Drd. Gh. PETRARU

IMPLICAȚIILE MORALE ALE RELAȚIEI OM-NATURĂ ÎN CONTEXTUL PREOCUPĂRILOR ECOLOGICE

Întreaga existență a omului este strîns legată de mediul în care trăiește. În primul rînd, pentru că omul, prin trup, este o ființă dependentă și unul dintre factorii de care depinde existența sa este natura. Atît omul cît și natura au o serie de caracteristici comune, ceea ce face ca relația lor să constituie o necesitate existențială, natura reprezentînd temelia existenței sale. Omul este astfel făcut încît să nu poată exista prin sine și pentru sine, ci prin și pentru altul. El trebuie să trăiască pentru cineva. Existînd prin sau și datorită naturii, el trebuie să trăiască și pentru ea, indiferent sub ce formă s-ar prezenta natura în această ipostază.

Dacă-l privim din punct de vedere ontologic, caracterul de necesitate al relației om-natură ne apare și mai evident. El însuși fiind natură, omul este o parte desprinsă din întreg. Și chiar dacă el are o altă menire, poartă mereu cu sine pecetea întregului. Evoluția sau regresul omului antrenează și pe ale naturii. Omul este dependent de natură pentru că el s-a desprins de aceasta și nu invers. El este partea, iar ea întregul și trăirea lui în mijlocul naturii este firească și necesară.

Trăind în mijlocul naturii, omul se folosește de ea în tendința și eforturile sale pentru progres moral și material. Nu trăiește lîngă sau deasupra ei, ci în ea, pentru ca să cunoască mai bine și toate cîte le cuprinde, pentru ca pe această cunoaștere să se întemeieze progresul său.

Natura, prin puritatea și neputința ei de a greși, amintește omului de dreptatea inițială. Ea reprezintă un veșnic și nesecat izvor de chipuri pentru desăvîrșirea materială și spirituală, de aceea, din formele ei, omul ia model pentru a-și desăvîrși propria sa viețuire.

Orice vibrație a naturii are un profund ecou în viața omului și el își modifică felul de trai potrivit manifestărilor mediului înconjurător.

Relația om-natură în concepția creștină. Din punct de vedere al originii, atît omul cît și natura sînt creaturi divine, desfășurîndu-și existența în stare de interdependență. Faptul că din punct de vedere cronologic natura apare înaintea omului, iar acesta este făcut dependent de natură, marchează mai concret caracterul de dependență și de necesitate a relației sale cu mediul înconjurător.

Deși dependent de ea, prin creație, omul a căpătat menirea de a fi stăpîn al acesteia prin inteligența și prin celelalte însușiri care-l situează deasupra făpturii (Facerea 1, 28).

Trebuia s-o stăpînească, s-o îngrijească, ca prin aceasta să aibă o ocupație continuă și odată cu progresul său în realizarea asemănării cu Dumnezeu dependența de natură să scadă pînă la dispariție, cînd omul avea să fie un stăpîn total al ei, dar muncitor

cu dragoste și rîvnă, ascultînd și slujind pe Dumnezeu.

Dacă Dumnezeu este stăpîn absolut al creației, și omul avea posibilitatea asemănării cu Creatorul, înseamnă că și el avea chemarea de a fi stăpîn. Desigur, o stăpînire bazată pe dragoste și grijă, o stăpînire în alt sens decît cel pe care îl acordăm în mod obișnuit noțiunii.

Tot în virtutea asemănării pe care omul trebuie s-o dobîndească, este necesar ca precum Dumnezeu continuă creația lumii prin păstrare și guvernare, la fel omul, asemănîndu-se cu Dumnezeu, trebuie să fie, prin inteligența și munca sa, un creator care să păstreze și să conducă ceea ce i s-a încredințat (Facerea 2, 15).

Faptul că omul trebuia să lucreze și să păzească natura, astfel stăpînind-o, implica niște relații care aveau să se întărească tot mai mult. Căci lucrînd cu dragoste, omul se atașează de obiectul muncii sale, mai ales că trebuie să se hrănească din roadele pămîntului. Cît timp omul a stat în comuniune de ascultare și iubire cu Dumnezeu, natura era pentru el un rai înfloritor.

Neascultarea, depărtînd pe om de Dumnezeu și de menirea pentru care a fost creat, face ca omul să-și piardă din însușirile sale și să devină dependent de natură, deși, de drept, își știa chemarea, pe care se străduia, dar nu reușea, s-o împlinească.

Starea morală a omului avea influențe directe și asupra naturii, ceea ce confirmă legătura cu ea. Odată cu păcatul, din cauza omului natura este blestemată de Creator (Facerea 3, 17-19), pentru ca, pînă la urmă, omul să se întoarcă în pămîntul din care a fost luat, ceea ce înseamnă mai mult decît o relație bazată pe frățietate, o relație bazată pe apartenență.

Înainte de cădere, Adam a făcut uz de autoritatea sa asupra creației, dînd nume animalelor și întărind dependența naturii de omul ce-i era stăpîn [1].

După cădere, autoritatea se pierde, natura îi opune rezistență omului atunci cînd se îndepărtează de adevărata viață în Dumnezeu (Facerea 4, 12). În aceste condiții, omul muncea cu greutate și sudoare, nu atît pentru a împlini porunca divină, ci pentru faptul că existența sa depindea de această muncă. Era însă conștient de motivul greutății vieții sale și ar fi dorit o mîngîiere pe care și-o găsea tot în natură (Facerea 5, 29). Aici își găsea și adăpost și împlinirea tuturor celorlalte necesități ale existenței (Isaia 2, 19; Oseea 10, 8).

Deoarece munca era singura cale de redobîndire a autorității pierdute în fața naturii, care-i aducea aminte că este chemat și poate fi totuși un stăpîn, omul e sfătuit mereu să nu o disprețuiască: „Să nu urăști lucrarea cea cu osteneală și lucrarea pămîntului cea orînduită de Cel Preaînalt“ (Înțelepciunea lui Isus Sirah 7, 16).

Precum omul trăiește în natură, și natura este prezentă în viața omului, resimțind puternic înălțarea și decăderea lui și reacționînd în consecință, potrivit tratamentului pe care acesta îl aplică: „Pentru că făptura, slujindu-Ți Ție Celui Care ai făcut-o, se încordează pentru pedepsirea celor nedrepți și se domolește spre facerea de bine a celor ce se încred în Tine“ (Înțelepciunea lui Solomon 16, 24).

---

1. St. Jean Chrysostôme, *Quatorzième homélie sur la Génèse*, în „Oeuvres complètes“, trad. par M. Jeannin, tom. V, Paris, 1865, p. 80.

Această sensibilitate pentru destinul uman îi crează omului obligații concrete față de tot ce îl înconjoară, căci totul participă la viața lui într-un fel sau altul, fie pe plan spiritual, fie material (Psalm 103).

Cînd omul este mai puțin conștient de obligațiile sale, Dumnezeu i le poruncește pentru ca dreptatea Sa să fie împlinită. Astfel, îi aduce aminte de grija pe care trebuie să o aibă pentru pomi. Să nu-i distrugă cu nechibzuință căci din ei se hrănește (Deuteronom 20, 19). Aceeași grijă să o manifeste și față de animalele de care se folosește în activitățile sale : să le dea hrană la vreme (Deuteronom 25, 4), să aibă față de ele înțelegere și dragoste (Înțelepciunea lui Isus Sirah 7, 23).

Chiar pămîntul pe care calcă, deoarece l-a primit ca moștenire de la Domnul Dumnezeu, să fie păstrat neîntinat (Deuteronom 24, 4) și cu atît mai mult, cu cît, atît prin creație, cît și prin existență, între om și pămînt sînt raporturi atît de strînse.

Pentru că se folosește de făptură, omul trebuie să trăiască în armonie cu aceasta, să-i respecte legile, să o apere, să-i acorde odihnă (Ieșirea 23, 13) ; pentru aceea, Dumnezeu a rînduit ziua a șaptea ca zi de odihnă, la fel lunile, anii sabatici și anul jubileu.

În relațiile sale cu natura, omul trebuie să dovedească aceleași principii morale care stau la baza relațiilor cu ceilalți oameni.

În aceasta constă superioritatea concepției despre relația om-natură, a Vechiului Testament în special și a creștinismului în general, față de celelalte religii și față de alte sisteme de gîndire apărute în timp.

Prin dușmănia pusă de Dumnezeu între femeie, ca chip al său, și șarpe (Facerea 3, 15), ca simbol al minciunii, vicleniei și răutății, omul își începe existența pămîntească întemeiată pe lupta între bine și rău [2]. În această luptă cu răul însă, adesea omul ieșea învins. Îndepărtarea de Dumnezeu nu o dată a confundat creatura cu Creatorul și, în frica sa cauzată de neputința de a supune natura, a ajuns la divinizarea acesteia, de unde și sacrificiile, ritualurile magice, care aveau drept scop reconcilierea omului cu forțele „divine“ ale naturii. Important este totuși un fapt, și anume că, în această stare de decădere, omul păstra, ca o conștiință vagă și nelămurită, dar continuă, ideea că este chemat să supună natura. De aceea, jertfele lui și celelalte ritualuri urmăreau nu numai reconcilierea sa cu forțele naturii dar și stăpînirea acestor forțe.

În Noul Testament, Mîntuitorul restabilește poziția omului în lume, ridicînd pe om la treapta pe care fusese inițial și pe care trebuie să rămînă în continuare, urmînd întru totul învățătura sa dumnezeiască. Pentru aceea Hristos a luat trup omenesc, pentru că prin păcat omul a ridicat întreaga fire împotriva lui, iar Fiul lui Dumnezeu întrupat împacă acum pe om cu firea înconjurătoare [3], transfigurînd-o și luminînd-o.

Hristos vine în mijlocul cosmosului sfințindu-l și inițiind pro-

---

2. Metropolitan Aleksiy of Talinn and Estonia, *The christian wiew of the ecological problem*, în „The Journal of the Moscow Patriarchate“, nr. 3/1974, p. 53.

3. D. Rădulescu, *Botezul Domnului*, în „Studii Teologice“, XII (1960), nr. 1-2, p. 75.

ceasul de înnoire ce trebuie să fie continuat de om [4], pentru ca omul, desăvîrșindu-se pe sine, să desăvîrșească și natura cuprinsă calitativ în trupul său [5]. Pentru a întări tot mai mult omului conștiința că este stăpîn al naturii și a face mai accesibilă învățătura sa oamenilor, Mîntuitorul Hristos folosea imagini din natură. Imaginea țarinei, a viei, a holdelor cîmpului etc., sînt tot atîtea îndemnuri la munca, îngrijirea și ocrotirea naturii prin care omul trebuie să iasă de sub robia ei, impunîndu-și dominarea. O dominație blîndă, înțeleaptă, nobilă. Omul nu putea intra în comuniune cu Dumnezeu ca rob, ci ca stăpîn al făpturii, după menirea ce-i fusese dată de Creator (Facerea 1, 26-28). De aceea, așa cum Dumnezeu stăpînește natura conservînd-o, la fel și omul trebuie să o stăpînească nu distrugînd-o, ci ocrotind-o [6] și lucrînd-o, perfecționînd-o prin calitățile sale deosebite. Natura n-ar fi trebuit perfecționată, căci Dumnezeu pe toate le-a creat foarte bune, dar căderea omului a antrenat și căderea naturii. Și dacă la început munca lui în natură se rezuma doar la a o menține pe aceasta în calificativul creației, după cădere, munca lui în natură are rolul de a o perfecționa, de a o readuce la starea pe care a avut-o inițial și de la care a căzut din cauza lui, lucru care de fapt trebuia să se petreacă și cu sine.

Spinii păcatului care au apărut în calea raporturilor dintre om și natură trebuiau înlăturați printr-o muncă asiduă și îndelungată, fapt care a constituit premiza progresului vieții sale [7]. Și dacă omul merge pe calea progresului și desăvîrșirii sale, această desăvîrșire este așteptată de natură. „Întreaga făptură suspină pentru păcatul omenesc și așteaptă mărirea fiilor lui Dumnezeu“ (Romani 8, 19-23).

Cînd omul va trăi în dreptate, întreaga natură se va schimba (II Petru 3, 13). Această perspectivă a deschis-o Hristos : un om trăind în comuniunea cu Dumnezeu și o natură scutită de blestem, asemenea celei dintîi, pe care omul s-o stăpînească, dar fără sudoare și fără greutate, ci prin dreptatea vieții sale (Isaia 66, 22 ; Apocalipsa 21, 1); un om naturalizat, o natură umanizată.

În privința concepției despre natură, Noul Testament se aseamănă cu cel Vechi și este firesc, cîtă vreme Mîntuitorul n-a venit ca să strice Legea Veche. Dar, așa cum în Vechiul Testament a existat o diferență între concepție și actualizarea ei în viața omului, și în Noul Testament se constată o asemenea diferență. Este adevărat că Evanghelia eliberează pe om de teama față de forțele naturii și de orice teamă, căci credința izgonește frica ; Evanghelia actualizează în om înalta chemare de a fi stăpîn al naturii, promovînd stăpînirea conștientă a acesteia, prin muncă și știință, dar între principiul evanghelic și viața practică a oamenilor există o uriașă, nedorită diferență.

Odată cu răscumpărarea omului de către Hristos și natura a fost restaurată și făcută vehicul al harului divin pentru om. Fiind un microcosmos, omul influențează puternic, prin acțiunile sale,

---

4. *Ibidem*, p. 67.
5. *Ibidem*, p. 61.
6. Metropolitan Aleksiy, *op. cit.*, p. 52.
7. *Ibidem*, p. 53.

mediul înconjurător, de aici necesitatea unei cît mai ridicate conștiințe în raporturile sale cu natura. În întreaga creație este prezent Dumnezeu, prin energiile necreate care o potențează pentru om, care o transfigurează la chemarea omului. Urmărind propria sa desăvîrșire, omul trebuie să sfințească natura, beneficiind de aceasta ca dar al lui Dumnezeu și de posibilitățile pe care le are.

Creștinismul a fost acela care l-a eliberat pe om de frică, care a inspirat curajul prin care este chemat să biruiască nu numai natura înconjurătoare, ci chiar natura umană. Stimulînd exercițiul de voință, creștinismul, prin postul, rugăciunea și viața severă a pustnicilor săi, a dovedit cu prisosință că atît natura înconjurătoare cît și cea umană pot fi stăpînite, că omul este deplin compatibil cu această calitate de stăpîn al naturii.

Asceții creștini, îndepărtați de lume, iubeau natura care era singurul lor tovarăș de viață. O înfruntau și o iubeau și cu cît o înfruntau mai greu cu atît o iubeau mai mult. În aceasta consta supunerea naturii. O supunere din care să nu lipsească iubirea.

Prin ignorarea principiilor evanghelice, omul ajunge la un egoism distructiv pentru tot ce e în jurul său și, în cele din urmă, distructiv și pentru sine, de aici cruda și maxima exploatare a naturii, fapt care în condițiile existenței contemporane a generat dificila și îngrijorătoarea problemă ecologică[8]. Egoismul provoacă suferința celor asupra căruia se răsfrînge, iar suferința provoacă moartea. Suferința și moartea nu sînt niște bunuri naturale. Dacă ar fi naturale, omul le-ar dori așa cum dorește fericirea și viața. Natura este conformă firii inițiale a omului. Îndepărtînd egoismul din viața sa, omul și-ar îmbunătăți raporturile și cu natura și cu tot ce este natural și deci și-ar consolida o temelie pentru propria sa fericire și viață, care sînt lucruri firești[9]. De aceea, rămînerea în Hristos înseamnă rămînerea în viață, iar viața fără Hristos înseamnă moarte.

Hristos a venit în mijlocul firii ca să dea o importanță creației Sale și a dovedit concret reînnoirea pe care a adus-o naturii[10]. Venind în natură, Hristos n-a tulburat nici o lege a ei, ci a armonizat-o în interior, orientînd-o spre starea dintîi, în care omul trebuie s-o consolideze, s-o sfințească, iar el, în fire înnoită, restaurat în Hristos fiind, să crească pînă la starea bărbatului desăvîrșit (Efeseni 4, 13)[11].

Spunînd că primul om a fost chemat ca să unească în sine totalitatea făpturilor create[12], Sfîntul Maxim Mărturisitorul arată o posibilitate care nu s-a pierdut, ci care este mereu actuală și demnă de realizat. Dar nu fără învățătura Fiului lui Dumnezeu. Această recapitulare, a întregii făpturi create, în om, această oglindire a creației în cel care a fost pus stăpîn al ei, duce la realizarea unei perihoreze similare celei treimice, în care dragostea străbate de la un capăt la celălalt întreaga făptură, singura stare care duce

---

8. *Ibidem*, p. 54.
9. Jean de Saint Denis, *Les Triades sotériologiques*, în „Présence orthodoxe", nr. 4, 1968, p. 36.
10. D. Rădulescu, *op. cit.*, p. 60.
11. *Ibidem*, p. 73.
12. Metropolitan Aleksiy, *op. cit.*, p. 53.

la deplina comuniune cu Dumnezeu. Dragostea ar transforma tot pămîntul în rai [13].

Pentru a ajunge la acest țel final al existenței este nevoie și de o înțelegere a celor mai înalte sensuri ale acestei existențe, și de o conformitate a acțiunii umane cu această înțelegere. Natura are o anumită raționalitate, care nu este fără o anumită continuitate cu rațiunea și cu voința liberă a omului.

Venind în lume, Hristos nu vine la ceva străin, ci la acele logoi pe care le-a semănat prin creație în elementele naturii, logoi care-l cunosc, îl așteaptă și se bucură de venirea lui [14].

Prin această comuniune a rațiunilor în Hristos nu se desființează caracterul individual, singular al fiecăreia, ci are loc numai transfigurarea lor, prin revenirea la izvor într-o unire supremă [15]. Aceste logoi, rațiuni ale elementelor naturii, ale lucrurilor, sînt în legătură ontologică cu rațiunea umană, iar frumusețea relației stă în convergența comună spre Logosul divin prin care toate stau. Prin aceste logoi, natura participă la stările umane. Precum se crispează, cu evidență, la moartea lui Hristos și saltă de bucurie la Înviere, la fel suspină la păcatul uman, dar bucurîndu-se de îndreptarea omului. Și pentru că rațiunea umană este aceea care îl ridică pe om spre cele mai înalte sensuri ale existenței, natura avînd și ea o raționalitate, îl ajută pe om în progresul său spiritual spre sensul său ultim și suprem al existenței, natura fiind făcută pentru intervenția rațiunii umane în ea [16]. Vorbind despre această comuniune om-natură în Hristos, putem aminti aici una din frumoasele idei patristice, care spune că întregul cosmos a fost creat pentru a deveni Biserică.

Este vizibil rolul naturii în progresul spiritual și material al omului. Cele mai multe din marile realizări ale progresului omenirii își au prototipul în natură, descoperit prin gîndirea necontenită a omului la rostul firii înconjurătoare, printr-o analiză a acesteia care duce la înfrățire, la comuniune.

Pînă cînd nu a cunoscut cum poate zbura o pasăre, omul nu a realizat un aparat de zbor, pînă cînd nu a știut cum se afundă un pește, omul n-a putut realiza un submarin. Exemple de acest fel sînt întîlnite peste tot. Caracterul imitativ al elementelor acestui progres uneori este superior prototipului natural, alteori este inferior, dar intervenția spiritului în natură, din acest punct de vedere, actualizată la condiția umană istorică, întotdeauna a însemnat un pas înainte în existența omului.

Se desprinde de aici, cu evidență, faptul că natura fiind guvernată de legi, acestea, sau o parte din ele, fiind cunoscute de către om, respectarea lor și conformarea activității umane la ele constituie un factor al progresului. Nerespectarea lor poate provoca catastrofe distrugătoare. De aceea, este necesar ca omul să studieze cît mai temeinic efectele și influențele legilor naturii în viața sa, pentru

---

13. Vl. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii Răsăritene,* cap. II, apud Metropolitan Aleksiy, *op. cit.*, p. 53.
14. D. Rădulescu, *op. cit.*, p. 63.
15. Pr. prof. D. Stăniloae, *Creația ca dar și Tainele Bisericii,* în „Ortodoxia", XXVIII (1976), nr. 1, p. 23.
16. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* București, 1978, p. 362.

ca astfel relația om-natură să fie o garanție a evoluției pozitive a existenței umane [17].

Urmărind desăvîrșirea sa materială și spirituală, omul adaptează legile naturii la noile sensuri existențiale și, prin maleabilitatea sa, natura dovedește că este făcută pentru această adaptare — realizînd cu natura un început de comuniune deschis înaintării spre veșnicie.

Prin intervențiile libertății umane în natură și omul cîștigă, dar și legile naturii se întregesc [18], căci pentru aceasta este așezat omul în mijlocul naturii, ca să se completeze cu ea și prin spiritul său să o spiritualizeze. Prin activitatea sa specifică, omul învață, gîndește, surprinde secretele naturii, prin voință o domină, iar prin sentiment gustă din frumusețea ei [19].

Legătura strînsă între om și natură devine mai accentuată cînd se întemeiază pe libertate. Omul este ființă liberă. Iar legile naturii cuprind în sine legea libertății. Conformîndu-se naturii, omul se conformează celei mai necesare legi care atestă personalitatea, progresul, libertatea [20]. Dar cîtă vreme omul trăiește în păcat, omul nu este deplin liber. Sînt două tipuri pentru alegerea celor două alternative ale relației om-natură: Adam și Hristos. Unul este supus, altul este stăpîn; unul robit de dulcețile ei, al doilea cu spiritul triumfător, dar nu fără renunțarea la aceste dulceți și la darurile crucii [21].

Aducînd eliberarea de păcat și deplina libertate umană, Hristos se face modelul spiritului care transfigurează natura printr-o putere izvorîtă din comuniunea cu Dumnezeu.

Hristos dovedește că lumea poate fi spiritualizată, prelucrată însă prin muncă, deoarece munca este un atribut al omului ca ființă spirituală. Și cu toate că spiritul este deosebit de materie, el are relații cu aceasta, fiind legat de un trup material. Prin trupul omenesc, spiritul prelucrează natura care, la rîndul ei, îl ajută pe om în progresul dorit [22]. Acest progres implică eliberarea de păcat și trăirea în conformitate cu libertatea. Libertatea umană superioară trebuie să se oglindească în cea a naturii create pentru om. Într-o contradicție de acest fel nu există fundament al progresului. Armonia dintre natură, libertate și legea morală constituie una din premisele desăvîrșirii [23].

De la baza relației om-natură nu trebuie să lipsească respectul și iubirea. Faptul că tot ce ne înconjoară este creația lui Dumnezeu trebuie să-l determine pe om să reflecteze profund la rațiunea existenței a tot ce-l înconjoară, căci în baza creației și a Providenței divine nimic nu este inutil și nici un lucru nu este prea mic, sau prea umil, încît să nu poarte efigia, imaginea Dumnezeului și Creatorului său.

---

1. Le dr. Hottinger, *Bibliothèque théologique du XIX-e siècle* „Théologie Fondamentale ou Apologétique", I, Paris, 1888, p. 156.
18. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică...*, p. 361.
19. Henri Morion, *Leçons de morale,* Paris, 1898, p. 206.
20. Jules Lagneau, *De l'éxistence de Dieu,* Paris, 1925, p. 87.
21. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică...*, p. 360.
22. *Ibidem,* p. 365.
23. J. Lagneau, *op. cit.,* p. 88-91.

La baza relațiilor sale cu natura, omul trebuie să așeze convingerea sau înțelegerea faptului că natura ca mediu al iubirii divine să încadrează în ordinea harului, care este și el expresie a iubirii și puterii divine, iradiind prin Hristos, Cel Care Și-a asumat întreaga creație prin trupul luat [24], deci Însuși Hristos apare lumii în formă de dar, atît prin trimiterea în lume de Tatăl, cît și prin participarea concretă la darul naturii. Dacă Dumnezeu se comunică prin Hristos, se comunică prin natura umană și prin creația legată de ea [25].

Duhul lui Dumnezeu animă totul și gîndirea la aceasta face evidentă generozitatea și bunătatea Creatorului. Natura este un dar precum și omul, expresie a iubirii Dăruitorului. Dacă Hristos este expresie maximă a iubirii și apropierii lui Dumnezeu față de om, iubire prelungită în Taina Sfintei Euharistii, pînă în prezent, și natura este o taină, într-un înțeles larg, este un vehicul al dragostei Creatorului [26].

Relația om-natură, nu se poate realiza temeinic fără a fi clădită pe credința în Dumnezeu, deoarece întreaga natură este ca o piatră prețioasă cu mii de fețe pe care este gravat numele Creatorului [27]. În baza creației, omul și natura sînt două realități unite ditr-un punct de vedere prin același destin. Nici natura nu constituie o realitate pentru ea însăși, și nu poate fi înțeleasă sau explicată fără prezența semnificativă a omului în centrul ei [28], nici omul nu există prin el și pentru el, căci orice vibrație cosmică are o puternică influență în sufletul și în viața lui. Omul este finalitatea naturii. Tot ce se naște, crește, se agită, se luptă, rezistă, suferă, moare în univers, se repercutează dinamic în viața omului. Nimic din ceea ce este în univers nu-i este străin. Se bucură de tot, profită, uzează, posedă. Omul participă activ la viața naturii, pentru că el este al naturii și natura este a sa [29].

Dar pentru ca relația de comuniune care-l duce pe om la stăpînire să aibă efecte pozitive în viața sa, este necesar ca omul să țină cont de înnoirea pe care Hristos, Cel prin Care toate s-au făcut, a adus-o și omului și firii înconjurătoare, să mențină și să desăvîrșească această renaștere adusă de Fiul lui Dumnezeu, căci renașterea și desăvîrșirea lui sînt condiția renașterii și desăvîrșirii universului [30].

Numai cînd păcatul va dispărea definitiv, natura va fi realizată în splendoarea ei inițială, paradisiacă [31].

Prin Hristos, Care a luat trup din creația Sa, natura se transfigurează, devine mediu de transmitere a vieții netrecătoare [32]. De idealul la care omul trebuie să ajungă, îi amintește condiția sa prezentă : făcut din pămînt, petrecîndu-și toată viața pe pămînt,

---

24. Pr. prof. D. Stăniloae, *Creația ca dar...*, p. 11.
25. *Ibidem*, p. 12.
26. *Ibidem*, p. 10.
27. Pierre Ch. Marcel, *Á l'écoute de Dieu*, Paris, 1948, p. 33.
28. Karl Barth, *Esquisses d'une Dogmatique*, Neuchâtel, 1960, p. 58.
29. George Fulliquet, *Essai sur l'obligation morale*, Paris, 1898, p. 27-29.
30. Bernard Rey, *Créés dans Jésus Christ*, Paris, 1966, p. 221.
31. Edouard Hamel S. B., *Loi naturelle et Loi du Christ*, Paris, 1964, p. 16.
32. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Creația ca dar...*, p. 13.

întorcîndu-se în pămînt. Alianța strînsă între el și „cealaltă“ creatură [33] este un stimulent pe drumul realizărilor finale, supreme.

Relația om-natură și implicațiile ei morale în contextul preocupărilor ecologice. Omul, în calitate de stăpîn relativ, ridică și coboară, atrage după sine, în progres sau regres, tot ceea ce stăpînește.

Dar, în virtutea creării sale cu posibilitatea asemănării cu Dumnezeu, omul trebuie să fie un creator. Nu la modul absolut, ca Dumnezeu, ci relativ, potrivit condiției sale. Dacă prin păcat și-a pierdut această aptitudine, prin Hristos a redobîndit-o și n-o poate folosi favorabil decît trăind în Hristos, căci în afară de Fiul lui Dumnezeu trăind, omul, chiar cînd crează, distruge [34], iar virtuțile își pierd caracteristica și valoarea lor fundamentală. Dragostea, respectul, milostenia, dreptatea se relativizează pînă la decădere, iar lăcomia, ura, nedreptatea își capătă false justificări, cu efecte dezastruoase pentru omenire și natură.

În decursul întregii sale existențe, omul a cunoscut o evoluție continuă, care însă, de multe ori, n-a fost scutită de aspecte sau implicații negative. Astăzi, mai mult ca oricînd însă, omul este confruntat cu propriile sale descoperiri, cu reversele și regresele civilizației sale, cu lipsurile și neajunsurile ei. Pentru că alături de știință, tehnică, artă, civilizație, mai poate exista exploatare, analfabetism, foame, război, iar omul, cu drepturile și îndatoririle lui, se află cuprins între aceste două extreme ale existenței sale, aceste lipsuri se fac simțite și în raporturile sale cu natura. Exploatarea irațională a naturii, foamea nechibzuită de natură tradusă în lăcomie, avariție, războiul declarat naturii, toate acestea l-au pus pe om în fața unei îngrijorătoare deteriorări a ecosistemului planetar. Ca disciplină, ecologia cuprinde preocupările științifice referitoare la menținerea echilibrului biologic într-o armonioasă relație om-natură.

Pe zi ce trece, se constată tot mai mult transformarea ființei umane într-un „homo naturae lupus“ — ceea ce antrenează deteriorarea catastrofală a acestui echilibru, vizibilă prin diversele poluări ale apelor, ale solului, ale cerului, poluare acustică, morală etc., precum și prin alte acte iresponsabile.

Cîteva exemple: În apele oceanelor Terrei au fost scufundate o mulțime de conteinere cu iperită, cu deșeuri radioactive, provenite din combustibilul reactoarelor și uzinelor atomice. Au fost, de pildă, depozitate în apele oceanelor 7000 tone arsenic, suficiente pentru nimicirea populației actuale a Terrei [35].

Orașul Oslo, constată Institutul norvegian de cercetări atmosferice, este unul din cele mai poluate orașe din nordul Europei, concentrația de substanțe nocive fiind de patru ori mai ridicată decît limitele de toleranță stabilite pe scară mondială.

În India, dacă exploatarea pădurilor va continua în ritmul de pînă acum, se vor cunoaște perioade de secetă și inundații tot mai distrugătoare. În prezent, 23 % din suprafața țării este acoperită cu

---

33. K. Barth, *op. cit.*, p. 60.
34. Drd. Ion I. Năstase, *Problema ecologică în lumina învățăturii creștine*, în „Studii Teologice“, XXVII (1975), nr. 7-8, p. 599.
35. Metropolitan Aleksiy, *op. cit.*, p. 56.

păduri : 140 milioane ha din suprafața țării sînt supuse sau amenințate de eroziunea solului. Degradarea mediului înconjurător, poluarea crescîndă periclitează viața a 280 specii mamifere, 350 specii păsări, 20.000 specii vegetale din patrimoniul florei și faunei indiene [36].

Statistici din acestea, dezolante, se pot da cu sutele, pe fiecare continent și din multe domenii de viață și activitate. Nu mai vorbim de poluarea marilor metropole ale lumii ca Tokio, San Francisco, Los Angeles etc.

Clădită pe ruinele civilizației greco-latine, alimentată din belșug din Renaștere, civilizația modernă europeană, civilizația mondială a dezvoltării la maximum a mijloacelor de producție, îl face pe om, mai mult ca oricînd, dependent de natura înconjurătoare, care este, de fapt, prin resursele ei, una din bazele progresului uman. Dezvoltarea civilizației este legată de dezvoltarea producției de orice fel, aceasta este legată de resursele naturii, iar folosirea nelimitată și irațională a acestora duce, în mod inevitabil, la epuizarea lor și la perturbarea echilibrului relației om-natură.

În țările capitaliste, dezvoltarea industrială, deci și folosirea resurselor naturale, este dependentă de proprietatea privată. Și cum fiecare proprietar dorește un venit cît mai mare, procedează la o exploatare cît mai intensă a acestor resurse, chiar dacă ea este irațională. Deci bogățiile naturii, devenite obiectul unei crîncene exploatări, sînt determinate în existența lor de dorința cîștigului nesăbuit.

Dacă în Evul Mediu atitudinea omului față de natură, prin prisma ascetismului creștin, era concretizată prin responsabilitate și grijă față de creația divină și față de legile ei, epoca capitalismului se caracterizează prin egoism, prin concurența și lupta pentru acapararea izvoarelor de materii prime, a piețelor de desfacere, prin dominația economică și politică [37].

În acest context, puterea omului asupra naturii se transformă într-un despotism economic contra oricăror convingeri morale, cu efecte catastrofale pentru om. Abaterea civilizației de la învățătura eternă și universal valabilă a Fiului lui Dumnezeu nici nu poate să ducă la urmări pozitive pentru viața omului. Și cu cît se va depărta mai mult de aceste învățături, cu atît catastrofele vor fi mai mari. În această strînsă relație în care se găsește omul cu natura este normal ca un rău făcut naturii să se întoarcă tot împotriva omului. Amenințarea naturii se transformă într-o amenințare împotriva celui nedrept.

De aceea, statele capitaliste sînt primele care suferă de pe urma dezechilibrului naturii. Poluarea rîurilor, a mărilor și a oceanelor cu deșeuri radioactive sau chimice, poluarea atmosferei cu gazele toxice ale coșurilor marilor întreprinderi sau ale țevilor automobilelor, sînt o problemă de stringentă acuitate, lucru care se vede în mod pregnant în presa cotidiană a tuturor țărilor.

Din acest punct de vedere, progresul tehnico-științific aduce omului o cruntă dezamăgire, care preocupă întreaga omenire.

---

36. „Scînteia", nr. 11407, an. XLVIII, din 25 aprilie 1979, p. 5.
37. Metropolitan Aleksiy, *op. cit.*, p. 55.

Cu mai puțină pregnanță se ridică problema ecologică în țările socialiste, unde nu există proprietatea privată cu egoismul ce-i aparține, unde dezvoltarea mijloacelor de producție cu folosirea resurselor naturale se face echilibrat după o planificare rațională, generală.

Dar cu toate că în țările socialiste problema ecologică este mai puțin acută, deoarece cauzele dezechilibrului natural nu se găsesc în structurile sociale și ideologice nejuste, totuși ele nu rămîn indiferente în fața perspectivei obscure ce se deschide lumii din acest punct de vedere, căci, mai mult sau mai puțin direct, întreaga omenire suferă de pe urma războiului declarat de om naturii [38].

Cum omul trăiește între viață și moarte, aceste două coordonate se transmit în toate acțiunile lui. Dezvoltarea tehnicii și a civilizației, ca acțiuni umane, înseamnă atît viață, cît și moarte.

Omul, cu subiectivismul său, este singura cauză, atît a propriei sale distrugeri, cît și a naturii. Nu în zadar, ci ca un profet spunea Seneca, în antichitate, că „omul nu moare, ci se omoară". Subiectivismul, abuzul, egoismul, dezechilibrul, sînt noțiuni cu efecte ce îndreptățesc pe mulți să se gîndească la semnele vremii de apoi [39].

Orice realizare, descoperire sau cucerire, cînd este rău înțeleasă și aplicată nu poate duce la nimic bun. Viteza este o cucerire a secolului. Se muncește intens pentru ca aparate tot mai perfecționate să dezvolte viteze tot mai mari pentru a scurta timpul și spațiul, dar tributul acestei cuceriri nu este neglijabil. Anual se înregistrează zeci de mii de morți, sute de mii de răniți, victime ale acestei cauze. Un alt efect al dezechilibrului naturii sînt penuriile: de combustibil, de materii prime etc. Lipsind materia primă, scade producția, se accentuează concurența și egoismul, toate iarăși fiind în detrimentul omului.

Orice fel de poluare a solului și a apelor are efecte negative asupra plantelor și a animalelor, precum și asupra omului care se hrănește cu acestea.

Atomul este o descoperire epocală, dar acesta îl poate face pe om sau să cîștige tot, sau să piardă tot. Și pe măsură ce civilizația urcă pe noi trepte de dezvoltare, problema ecologică devine mereu mai îngrijorătoare și preocupă cercuri tot mai largi de specialiști.

În toată această complicată situație se observă o relație invers proporțională. Progresul tehnico-științific, pe de o parte, și declinul moral al omului, pe de altă parte. Cursa acaparării și a dominației distruge atenția omului de la sine spre obiectivul urmărit și, în uitarea de sine, starea morală a omului se înrăutățește tot mai mult. Antrenat de dorința de cîștig, omul nu mai are timp să se gîndească la propria sa conduită morală și să o pună în relație cu ceea ce îl înconjoară și cu ceea ce el ar trebui să devină. Uită să-l compare pe cel ce este cu cel ce ar trebui să fie, să analizeze cît mai mult aceste ipostaze ale condiției sale și să se conformeze constatărilor.

În această situație de exploatare nerațională a mediului înconjurător, se poate ajunge la un dezechilibru total, provocîndu-se o calamitate iremediabilă.

---

38. *Ibidem*, p. 56.
39. *Ibidem*, p. 50.

În societatea actuală, creștinul trebuie să se gîndească îngrijorat la îngrozitoarea posibilitate a sfîrșitului lumii, posibilitate care ar trebui să pună pe oameni nu numai pe gînduri ci și pe fapte [40].

Referindu-se la aceste îngrijorătoare stări ale lumii contemporane, un gînditor creștin francez spunea că „lumea este bolnavă ca un cîine“ [41], constatare ce concordă cu altele făcute de observatorii contemporani, care au pus fenomenul degradării spirituale, morale a societății la baza calamităților ecologice. Degradarea morală, interesul pentru profitul imediat, lăcomia, răzbunarea, crima, violența, deformează bazele normale ale relației om-natură, făcînd din progresul tehnologic un progres nu creator ci distructiv [42].

Industrializarea și urbanizarea nu trebuie să devasteze natura. Lumea în sine este frumoasă, dar omul o poate face opacă, prin folosirea atroce și viciată a inteligenței sale [43].

Între progresul tehnico-științific și cel moral trebuie să existe o strînsă dependență, pentru ca omul să se bucure de roadele muncii sale.

De fapt, tot ceea ce trăiește are dreptul la aceeași existență. Numai în mod abuziv omul, în virtutea superiorității sale și a posibilităților sale, distruge ceea ce întîlnește în cale. Dacă ar studia mai bine raportul între el și natură, omul ar fi ceva mai modest și ar trata cu mai multă rațiune viața din jur, care-l ajută, în mod indispensabil, la propria sa existență [44].

Nu se poate spune că lumea a rămas surdă la ceea ce o amenință, dar ceea ce se face este prea puțin în raport cu ceea ce ar trebui.

O.N.U., ca o expresie a colaborării tuturor țărilor lumii pentru pace și progres, pentru protejarea naturii, a reunit savanți, oameni de stat, fizicieni, tehnicieni pentru a rezolva probleme de interes comun, printre care și cea ecologică. Se preconizează rezoluții, programe, proiecte, recomandări pentru o cît mai rațională administrare a darurilor naturii. Dar acestea vor fi realizabile numai cînd între toate statele lumii va exista o colaborare din care să dispară orice tensiune și neîncredere, orice tendință de dominație politică sau economică. Atunci se vor găsi și mai multe soluții eficiente care să facă din problema ecologică doar o amintire istorică.

Se va ajunge la această rezolvare numai dacă omenirea va ține seamă de corelația strînsă ce trebuie să existe între știință și moralitate, dacă orice activitate umană va avea un fundament moral, dacă omul, ori de cîte ori își va exercita influența asupra naturii, nu-i va încălca legile ei. Rolul creștinismului în această perspectivă este de o mare însemnătate. Mîntuitorul Hristos a venit ca să reînnoiască firea omului cea stricată de păcat, dar omul a rămas surd la chemarea Fiului lui Dumnezeu. Numai o reabilitare a omului în demnitatea inițială a firii poate să-l ajute să-și recîștige suveranitatea asupra naturii, fără a o distruge, ci protejînd-o pe ea și pe sine.

---

40. Metropolitan Aleksiy, *The Christian wiew of the ecological problem,* în „The Journal of the Moscow Patriarchate“, nr. 4/1974, p. 36.
41. Dr. Emmanuel Ponsoye, *Le monde, science et sens de l'être,* în „Présence Orthodoxe“, nr. 6, Paris, 1969, p. 33.
42. Metropolitan Aleksiy, *The Christian...,* p. 32.
43. Dr. Emmanuel Ponsoye, *op. cit.,* p. 37.
44. Louis Süchner, *Force et matière,* Leipzig, 1865, p. 109-110.

Natura mereu l-a protejat pe om în situațiile cele mai dificile. Astăzi, mai mult ca oricînd, omul trebuie să ajute natura și să întrețină cu ea raporturi armonioase, mai ales știind că aceasta are aceeași origine divină ca și el [45].

Relația dintre om și animale, de exemplu, se bazează pe o voință superioară, care se impune fără explicații și o voință inferioară, care se supune. În virtutea creației și existenței, această relație este normală. Dar cînd ea depășește limitele rațiunii, este un abuz care se întoarce împotriva omului [46].

Faptul că omul este superior animalelor nu trebuie să-l determine la cruzime. Acesta este un viciu pur omenesc. Nici animalele cele mai feroce nu ucid decît pentru a se hrăni [47].

Plantele și animalele, chiar dacă sînt deosebite mult de om, totuși au și ele însușiri demne de admirație și respect. Se nasc, au o viață ca și omul, se dezvoltă și mor. Animalele au adesea comportări mai umane decît ale omului : hărnicia, curajul, puterea de sacrificiu, statornicia, ascultarea, credința, sînt tot atîtea motive pentru a le privi și a le trata cu dragoste și înțelegere. Omul nu trebuie să răspîndească durere în jurul său, să distrugă în mod inutil. Și animalele, ca și plantele, au primit, ca și el, viață de la Creator și sînt vrednice de respect.

Plantele ne desfată sufletul, ne sînt folositoare vieții, ne pot împrumuta calități care ne lipsesc. Studiul naturii, plimbările, raporturile apropiate cu tot ce ne înconjoară, toate acestea sînt factori de educație în contextul respectului și dragostei față de făptura lui Dumnezeu [48].

Mîntuitorul Hristos Însuși, ca Fiu al lui Dumnezeu, ne-a învățat acest lucru, căci El a vorbit frumos despre animale, a folosit adesea imagini din natură în sens pozitiv, S-a intitulat pe Sine Miel al lui Dumnezeu, pentru a arăta că animalele, pentru calitățile lor, sînt demne de respect. Peștele era simbolul creștinismului, porumbelul, chipul Sfîntului Duh, nașterea lui Hristos într-o iesle de animale, toate acestea sînt lucruri semnificative în acest context. Chiar și materia neînsufletită este demnă de dragoste și prețuire din partea omului. Apa a fost sfințită de Mîntuitorul prin botezul Său, lemnul prin sîngele curs pe cruce, pămîntul prin luarea de trup pămîntesc etc.

Atitudinea Fiului lui Dumnezeu față de natură, prin redescoperirea caracterului de dar al creației, a devenit o obligație pentru fiecare creștin care se roagă în biserică, în Taine și ierurgii, pentru întreaga fire înconjurătoare, pentru liniștea văzduhului, pentru roadele pămîntului, pentru ploi la bună vreme etc.

Prin Hristos natura se transfigurează rămînînd însă mai departe la condiția de dar al lui Dumnezeu. Prin rămînerea lui Hristos în Biserică în chipul Sfintei Jertfe, natura își păstrează această calitate de a fi purtătoare sau transmițătoare a vieții veșnice pentru cel care se cuminecă cu Hristos, prin natura transfigurată și transformată. Sfintele Taine, însă, ca purtătoare ale harului nevăzut

---

45. J. Lagneau, *op. cit.*, p. 123.
46. G. Fulliquet, *op. cit.*, p. 201-203.
47. Drd. Ion I. Năstase, *op. cit.*, p. 594.
48. H. Morion, *op. cit.*, p. 208-209.

al lui Dumnezeu, cu substanța lor văzută se situează pe o linie intermediară între trupul lui Hristos, ca natură transparentă, și natura opacă, dar chemată la transfigurare. Progresul Sfintelor Taine în creație duce la ridicarea creației spre starea identică cu trupul lui Hristos cel înviat[49]. Deci, omul trebuie să privească natura atît prin prisma directei sale legături cu ea, cît și prin prisma posibilităților pe care aceasta le cuprinde și pe care i le poate oferi. În acest context, dimensiunea soteriologică a naturii este determinantă pentru atitudinea omului față de ea.

Ca trăitor în creație creștinul, și orice om, are obligația de a activa personal pentru reconsiderarea raporturilor cu aceasta pe baze mai înțelepte, mai morale. Respectînd personal natura în orice împrejurare, iubind-o, avînd grijă de orice colț al ei care poate fi rezervație naturală, sau de orice plantă, sau animal, care pot fi monumente ale naturii, creștinul își aduce personal o valoroasă contribuție la rezolvarea problemei ecologice, în măsura posibilităților și competenței sale.

Din considerarea naturii ca dar dumnezeiesc, expresia iubirii celei mai înalte, creștinul trebuie să-și facă temelia raporturilor sale cu ceea ce îl înconjoară. De aici și justificarea înaltei sale responsabilități, sau păcatul pentru lipsa acesteia. Natura îl poate ajuta pe om în progresul spre Dumnezeu prin elementele ei participante la Sfintele Taine, prin care se transmite harul nevăzut, mîntuitor.

Omul, în calitate de creatură, se găsește într-un anumit raport de asemănare cu tot ceea ce a mai creat Dumnezeu. În baza acestui raport de asemănare, omul trebuie să-și dezvolte și să-și manifeste conduita sa față de făptura cu care vine în contact.

Dacă omul a fost creat să stăpînească natura, aceasta nu se face prin duritate și abuz, pentru că natura nu este vinovată de păcat, neavînd libertate și rațiune, ci trebuie stăpînită cu dragoste și prețuire.

Dar îndepărtarea omului de la voia lui Dumnezeu duce la îndepărtarea de menirea ce i-a fost dată, de a fi stăpîn al naturii. Prin păcat, din stăpîn a devenit rob al ei. Și numai prin Fiul lui Dumnezeu omul s-a restabilit în condiția sa inițială. Dar rămînerea în această stare, de făptură renăscută, era și este dependentă de rămînerea în Hristos. Neascultînd nici de Hristos, precum odinioară de Dumnezeu, omul este pe mai departe o făptură supusă păcatului care-l face rob întregii firi, robie care întunecă rațiunea. Și dintr-o rațiune întunecată pornesc niște acțiuni neconforme cu voința lui Dumnezeu, deci cu efecte catastrofale pentru om.

Omul se iubește pe sine dar nu destul pentru a renunța la sine. Trebuie să renunțe la propriile porniri pătimașe, pentru a se conserva, pentru a putea trăi mai departe pe această planetă. Numai în măsura în care oamenii își vor reconsidera, în mod responsabil, raporturile lor cu natura înconjurătoare, și-și vor întemeia concepțiile și faptele pe învățătura morală și temeinică a Fiului lui Dumnezeu, numai în această măsură amenințătoarea problemă ecologică va deveni doar o amintire a istoriei, iar ei își vor putea duce viața progresînd spre desăvîrșire.

Pr. drd. Th. DAMIAN

---

49. Pr. prof. D. Stăniloae, *Creația ca dar...*, p. 15.

TEZAURUL CREDINȚEI STRĂMOȘEȘTI, IZVOR DE MÎNTUIRE

† *TEOCTIST*
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

Prăznuim astăzi sărbătoarea Înălțării Domnului, petrecută la 40 de zile după Învierea din morți a Fiului lui Dumnezeu, cum citim în Sfînta Scriptură (Marcu 16, 19; Luca 24, 51; Fapte 1, 9-11). Adevăr de temelie al credinței noastre, Înălțarea Domnului o mărturisim neîncetat cînd rostim Crezul sau Simbolul de credință: „Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui" (art. 6).

Sărbătoarea închinată acestui moment sfînt este numită praznic împărătesc, fiind vorba de Mîntuitorul Iisus Hristos Care ne unește în mărturisirea Lui și ne chezășuiește sfințenia, dobîndirea Împărăției lui Dumnezeu. Anul acesta însă, ca o binecuvîntare a lui Dumnezeu și ca o chemare cerească spre unitatea de credință, această sărbătoare este slăvită de întreaga creștinătate în aceeași zi.

Înălțarea Domnului mai are încă o însemnătate deosebită, fiindcă este și hramul acestei străvechi mănăstiri — una din cele mai mari și mai vestite din țara noastră și una din cele mai îndrăgite ctitorii voievodale din Moldova. Vatră de credință și de iubire de țară, cu un bogat tezaur de cultură din patrimoniul național, Mănăstirea Neamț a fost sălașul unui șir nenumărat de călugări, statornici slujitori ai graiului și unității românești. În memoria celor de astăzi chipurile și numele sihaștrilor, cronicarilor, tipografilor, care au viețuit în incinta ei, sînt vii, la Proscomidie, și în sufletele urmașilor, alături de fericiții ei ctitori. De ea și-au legat numele atîția credincioși care s-au închinat aici, atîția călugări și cuvioși care s-au nevoit în chiliile ei secole de-a rîndul, lăsîndu-ne o moștenire atît de scumpă, atîția ierarhi și voievozi moldoveni, care i-au slăvit trecutul.

De aceea, Înălțarea Domnului, pentru noi cei ce luăm parte la hramul acestei mănăstiri, este, în același timp, mesajul de înălțare sufletească, păstrînd unitatea de credință și mărturisire a învățăturilor ortodoxe. Înălțarea Domnului ne îndeamnă să ne înălțăm în iubire frățească, în păstrarea tezaurului de credință și de cultură strămoșească, în elanul muncii, în devotamentul și atașamentul nostru ființial față de scumpa noastră Patrie și de înfăptuirile înnoitoare din ultimele decenii, în care timp țara întreagă s-a împodobit cu strălucirile înfăptuirilor epocale. Acestea își au izvorul în înțelesul cel adînc și duhovnicesc al praznicului Înălțării Domnului. Prin Înălțarea Sa la ceruri, Mîntuitorul a ridicat și firea noastră omenească la negrăita părtășie a „dumnezeiești firi" (I Petru 1, 4), cum învață Sfîntul Apostol Petru. Iisus, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu Cel întrupat, S-a înălțat la sînurile Tatălui ceresc cu Trupul Său înviat din morți, trup cu care S-a născut din Sfînta Fecioară Maria, cu puterea Duhului Sfînt. Chipul nostru cel omenesc El l-a umplut de „slava și chipul ființei lui Dumnezeu" (Evrei

1, 3). Prin Înălțarea Fiului lui Dumnezeu, Cel întrupat de la Duhul Sfînt și din Sfînta Fecioară Maria, de-a dreapta Tatălui, cerurile s-au deschis, pentru a primi și noi darurile cerești și pentru a ne înălța pe urcușul desăvîrșirii pînă la culmile îndumnezeirii prin urmarea poruncilor Evangheliei și a învățăturilor Sfinților Apostoli, care ne-au propoveduit nouă „Cuvîntul vieții" (I Ioan 1, 1).

Biserica noastră a păstrat neștirbit acest „cuvînt, izvor de viață", fiind apostolică, adică păstrătoare a învățăturii Sfinților Apostoli, martorii celor săvîrșite de Mîntuitorul nostru pentru mîntuirea noastră (Luca 24, 48), martori ai vieții Lui de dinainte și de după Înviere, martori ai Înălțării Lui. Ei s-au întors de la Muntele Eleonului plini de nădejde în împlinirea încredințărilor date de îngeri și în permanenta și reala prezență a Lui în lume, pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei 28, 20). Prezența aceasta a Mîntuitorului este izvorul bucuriei care ne adună în trăirea acelei comuniuni de credință și închinare. Este bucuria dăruită de Hristos cel înviat ca și astăzi, a lui Hristos cel înălțat la ceruri, care bucurie, atîta timp cît El este cu noi, „nimeni nu o va lua de la noi" (Ioan 16, 22). Aceasta este bucuria deplină, bucuria izvorîtă din plinătatea iubirii dumnezeiești, căci „din plinătatea Lui noi toți am luat și har peste har" (Ioan 1, 16). Este bucuria vederii și trăirii împreună cu Hristos și în Hristos, prin lucrarea Sfîntului Duh. Strălucirea și slava dumnezeiască se revarsă astăzi în inimile noastre din icoana Mîntuitorului Care ne cheamă la neîncetată înălțare sufletească.

Iată cum bucuria credinței se face pentru noi început al oricărei înălțări în virtute, credință și dragoste, pînă la „starea bărbatului desăvîrșit" și „măsura vîrstei deplinătății lui Hristos" (Efeseni 4, 13), spre care trebuie să tindem fără răgaz. De aceea, după învățătura Bisericii noastre, icoana nu este numai un obiect de artă, ci mai ales unul de credință, necesar înălțării noastre sufletești. În chipul fiecărui sfînt, cuvios sau mucenic, vedem chipul lui Hristos cel înviat și înălțat la cer și pururea prezent în mijlocul nostru. Așadar, iată către ce înțelesuri adînci ne îndreaptă luarea-aminte praznicul Înălțării Domnului nostru Iisus Hristos ; popasul duhovnicesc al hramului acestei mănăstiri fiind mereu un mesaj nou, de înălțare duhovnicească. Bucuria Mîntuitorului o simțim în sufletele noastre, după cuvintele Sale : „Bucuria Mea să fie în voi..., ca bucuria voastră să fie deplină" (Ioan 15, 11), datorită prezenței Sale permanente în mijlocul nostru. Prin Înălțarea Domnului la cer, noi n-am rămas orfani, pentru că El este pururea cu noi (Ioan 14, 18), prin Sfintele Taine.

Biserica este în întregimea ei, ca Trup tainic al Domnului (Efeseni 1, 23), prin lucrarea Sfîntului Duh, actualizarea prezenței cu noi a Mîntuitorului pînă la sfîrșitul veacurilor. De aceea, toți cei ce trăim în unitatea de viață și slujire, de credință și mărturisire a Sfintei Biserici simțim prezența vie și reală a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Fiecare rugăciune sau act de închinare, fiecare slujbă, fiecare faptă bună, și mai ales Sfînta Liturghie, poartă „pecetea" acestei prezențe dumnezeiești. Cînd ne rugăm sau luăm parte la slujbele Bisericii, cînd lucrăm sau călătorim, niciodată nu sîntem singuri, ci împreună cu Hristos. Rugăciunea este, în acest sens, o convorbire, un dialog al nostru cu Hristos, care ne angajează fiin-

țial în trăirea acestei prezențe vii și reale. Fiecare clipă petrecută astfel, în comuniunea de rugăciune și sfințire a Bisericii, este o trăire împreună cu Hristos. Viețuirea noastră se îmbogățește prin iubire și rugăciune permanentă și ne face părtași la dumnezeiasca fire și astfel, întreaga noastră viață, de fii ai Bisericii, este o permanentă rugăciune, o permanentă trăire a prezenței lui Hristos. Aceasta este bucuria cea mare și deplină de care ne vorbește Mîntuitorul; bucuria de a fi în același loc cu Mirele Bisericii, în cămara cea împodobită. În adevăr, mare este bucuria prietenilor Mirelui, precum spune Sfîntul Ioan Botezătorul: „Cel ce are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă și ascultă, se bucură foarte mult de glasul lui. Deci această bucurie a mea s-a împlinit" (Ioan 3, 29). Iar Hristos, fiind pururea cu noi, pînă la sfîrșitul veacurilor și bucuria noastră este netrecătoare. Sărbătorile de peste an poartă, de aceea, această cunună a bucuriei ca și această reîntîlnire de astăzi. Ca și Apostolii, venim și ne întoarcem spre și de la aceste Ierusalime ale credinței noastre ortodoxe, poposim la acest Eleon românesc, unde simțim mai puternic mireasma binefacerilor credinței noastre.

Bucuria ne-a fost făgăduită de Iisus nouă tuturor împreună și fiecăruia în parte, după cum le-a spus și Sfinților Apostoli: „Iarăși Mă veți vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi" (Ioan 16, 22), fiindcă prin privirea unora către alții și a tuturor către Hristos ni se dă această bucurie. Dacă într-o familie bucuria se trăiește cînd se întîlnesc părinții, frații și surorile împreună, cum să nu ne bucurăm întîlnindu-ne noi ca frați de aceeași credință, frați și surori ai aceluiași neam? Tatăl nostru cel ceresc spre această bucurie a comuniunii și întîlnirilor noastre ne-a chemat. Din harul dumnezeiesc luăm această putere de a ne întîlni și a rămîne cu Mîntuitorul ca fii și împreună-moștenitori cu El ai slavei celei cerești (Romani 8, 17).

Această putere de a trăi bucuria comuniunii, prin deschiderea unora față de alți, a întărit unitatea noastră națională de-a lungul veacurilor, și ne-a făcut să ne simțim atît de legați de vatra noastră părintească. Numai aceste comuniuni au făcut atît de vii legăturile noastre cu moșii și strămoșii noștri; avînd credința vie că în Hristos toți sîntem una, chemați spre împărtășirea acelorași daruri ale dreptei credințe. Această comuniune a făcut ca înaintașii noștri să ctitorească atîtea locașuri de închinare, adevărate vetre ale credinței și culturii, unde flacăra iubirii de neam și de glie nu s-a stins niciodată. Fiecare din ele au, într-un fel, părtășie la acest hram al Înălțării Domnului. Nu numai prin faptul că mulți călugări de aici au mers și în alte mănăstiri, sau că numeroși credincioși din diferite părți ale ținuturilor românești au venit și s-au închinat aici, ci, mai mult, pentru că fiecare dintre vetrele noastre de închinare ne transmit același mesaj de permanentă înălțare duhovnicească, fiind adevărate oaze ale isihiei și bucuriei, unde, an de an, au venit nenumărați următori ai lui Hristos pentru a se întări din această „întîlnire" vie și reală cu El. Ei sorbeau putere din aceste Sioane ale credinței pentru a-și apăra glia de dușmani, pentru a înfăptui valori ale patrimoniului nostru național, pentru a-și desfășura viața în unitate de muncă și simțire românească. Din timpuri străvechi,

Biserica noastră și-a împletit slujirea sa cu viața și munca poporului român, fiind, prin lucrarea sa specifică, un adevărat factor de progres și de coeziune morală între toți fiii acestei vetre străbune. Bucuriile ei s-au împletit cu bucuriile poporului nostru, nădejdile ei cu nădejdile neamului, durerile ei cu durerile tuturor românilor de pretutindeni. Unitatea de credință și unitatea de neam au fost trăite puternic și simțite în toată ființa lor. Unitatea de credință se contopea în viața lor cu cea de neam, fie în Transilvania, fie în Muntenia, fie aici, în Moldova. Ceea ce Mihai Viteazul a săvîrșit la 1600 a fost consfințirea pe plan politic a acestei unități, trăite de toți fiii acestor strămoșești și istorice plaiuri românești, din cele mai adînci vremuri ale istoriei noastre. Drumul măreț către unitatea noastră națională a urcat la înfăptuirea Unirii Principatelor, în anul 1859, la făurirea Statului național unitar român din 1918, spre desăvîrșirea independenței și suveranității naționale, în ultimele patru decenii. Ca niciodată în istoria noastră, acum s-a afirmat unitatea de simțire și de elan creator a tuturor fiilor Patriei noastre, în unitatea de năzuințe și eforturi neprecupețite pentru ridicarea țării pe cele mai înalte culmi de civilizație și bunăstare.

Această unitate trebuie să o afirmăm neîncetat. Mai presus de orice, această unitate este scumpă ca lumina ochilor. Indiferent că unii credincioși țin sau nu calendarul îndreptat, acest fapt nu poate fi o pricină de despărțire între ei. Calendarul este un calcul necesar, făcut cu multă osteneală și grijă de cei cu pregătire specială pentru acest lucru. El nu poate fi însă mai presus de credința în Mîntuitorul Hristos și în Biserica Sa, unde El este prezent neîncetat. Calendarul nu este dogmă care nu poate fi schimbată. El în sine nu este obiect de credință, ci sfinții rînduiți de Biserică. El poate fi corectat și îndreptat ca orice lucru omenesc. Și așa au făcut și cei 318 Părinți de la Niceea, îndreptînd, la 325, calendarul iulian, îndreptat apoi, în 1923, de întreaga Biserică Ortodoxă. Așadar, calendarul este o rînduială omenească, iar îndreptarea lui nu trebuie să fie prilej de dezbinare între frații de același neam. El nu poate fi mai presus decît Evanghelia lui Hristos prin care ni s-a adus nouă darul împăcării. Cîntările și slujbele sau rugăciunile și imnurile liturgice, de mai multe ori seculare, depășesc orice alte compoziții religioase, deoarece sînt inspirate de Duhul Sfînt. Acesta este tezaurul Tradiției și nu se poate schimba sub nici un motiv. Ele sînt un mesaj al unității și nu al dezbinării, cum au făcut unii din frații noștri să fie calendarul, care, în esența sa, a fost rînduit de Sfinții Părinți să slujească aceleiași unități. În Biserica Mîntuitorului nimic nu poate sluji despărțirilor și dezbinărilor, ci uneia și aceleiași unități la care ne-a chemat Hristos pe toți, ca să ne facem părtași, după chipul

comuniunii Persoanelor Sfintei Treimi (Ioan 17, 22). Cîtă binefacere simțim că, din timp în timp, întreaga creștinătate, ca și anul acesta, sărbătorește împreună: Învierea, Înălțarea, Pogorîrea Sfîntului Duh! În fiecare duminică de peste an serbăm Învierea Domnului — temelia credinței noastre, despre care Sfîntul Apostol Pavel zice: „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propoveduirea noastră, zadarnică și credința voastră" (I Corinteni 15, 14). Și cum putem noi fi martorii și mărturisitorii Învierii Domnului fără a păstra unitatea de credință, propoveduind „apropierea către Tatăl, într-un Duh" (Efeseni 2, 18)? De aceea, să nu se înșele nimeni că nepăzind „unitatea Duhului întru legătura păcii" (Efeseni 4, 3), va putea să culeagă roadele dreptei credințe și cununa bucuriei adevăratei comuniuni cu Hristos. Cuvîntul lui Dumnezeu nu se împarte nici după adunări sau grupări, nici după calendar și nici după alte părute rînduieli. Credința și Cuvîntul lui Dumnezeu sînt una, pentru că Unul este Hristos, și una este Biserica intemeiată cu scump sîngele Său, așa cum mărturisim și în Simbolul de credință: „Și întru una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică" (art. 9). Se vede, așadar, cît de importantă este pentru noi încununarea noastră cu desăvîrșirea vieții creștine prin neîncetata înălțare către Dumnezeu, Care ne întărește permanent cu harul Său, în trăirea aceleiași unități de credință și împărtășirea din același Sfînt Potir. Am venit la această mănăstire cu sufletele aprinse de dragoste pentru credința cea dreptslăvitoare, pentru a lua putere în înviorarea unității de credință. Să păstrăm toate aceste revărsări ale bucuriei prilejuite de această măreață prăznuire ca un scump tezaur al sufletului nostru. Ele sînt darurile credinței noastre și izvorul înălțării noastre duhovnicești. Unitatea de credință trebuie să ne fie scumpă tuturor ca lumina ochilor. Așa cum trupul este în întuneric dacă ochiul este bolnav (Matei 6, 23), la fel și cei ce nu păstrează unitatea de credință sînt în întunericul păcatului, al necunoașterii, pentru că „cine zice că este în lumină și pe fratele său îl urăște, acela este în întuneric pînă acum. Cine iubește pe fratele său rămîne în lumină și sminteală nu este în el" (I Ioan 2, 9-10). Acolo unde unitatea de credință este știrbită și iubirea se răcește, și motivele de sminteală între frații aceleiași credințe se înmulțesc. De aceea, să ne ferim de asemenea ispite, iubiții mei, căutînd cele ale unității și ale trăirii comuniunii noastre duhovnicești.

Cu această conștiință a unității și comuniunii bucuriei, să ne întoarcem de la acest munte al Înălțării, Mănăstirea Neamț, purtînd în sufletele noastre aprinse făcliile dragostei unora față de alții.

Dumnezeu a rînduit ca și noi, aici la altar, să vă putem oferi o imagine a acestei unități de care v-am vorbit. Alături, avem ca

oaspete pe P. S. Damaschin Severineanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, care, cu multă dragoste și bucurie, a venit să slujească împreună cu noi la această măreață prăznuire. În toate să fim cu toții una și să îndemnați pe toți cei dragi și cunoscuți spre trăirea acestei unități, mai ales în aceste vremuri de înfăptuire a unor mărețe realizări naționale, cum este Canalul Dunărea-Marea Neagră. Să fim la înălțimea acestor mărețe vremuri pe care le trăim, răspunzînd tuturor chemărilor Conducerii noastre de stat cu dăruire și solicitudine. Să sprijinim și mai mult unitatea poporului nostru în jurul Președintelui său, Domnul Nicolae Ceaușescu, unitate de elan creator, de muncă neprecupețită pentru înfăptuirea celor mai înalte năzuințe de prosperitate și viață liberă și fericită, de apărare și statornicire a păcii în lume.

Vă cunosc atașamentul pentru vatra strămoșească. Sînteți cu brațele, cu gîndul, cu inima și cu faptele integrați unității de muncă și construire a vieții celei noi din țara noastră, purtînd respectul și dînd cinstirea cuvenită Conducerii poporului nostru.

Această unitate neîncetat să o promovăm, prin munca noastră plină de dăruire, prin ordinea și disciplina cu care să ne împlinim îndatoririle de cetățeni și fii ai Bisericii strămoșești. Dumnezeu să vă binecuvinteze toate strădaniile, încununîndu-vă lucrarea unității cu bucurie și fericire. Tuturor vă doresc multă sănătate, ani mulți și binecuvîntați, iar osteneala de a fi împreună cu noi să fie primită înaintea tronului Sfintei Treimi. Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți. Amin ⋆.

⋆ Cuvînt rostit la praznicul Înălțării Domnului, joi 31 mai 1984, la hramul Mănăstirii Neamț.

ÎNTRU SLUJIREA ȘI PĂSTRAREA DREPTEI CREDINȚE

Aseară, ca și astăzi, am săvîrșit slujba îndătinată, închinată hramului acestei slăvite mănăstiri din cetatea de scaun a voievozilor Moldovei, avînd alături și împreună cu noi slujitorii altarelor și pe bunii credincioși, care au urmărit nu numai cu ochii trupului, ci mai ales cu cei ai sufletului și ai credinței, frumusețile acestei sărbători.

Trăim laolaltă clipe de emoție, de vibrație a credinței pe care o mărturisim și o propovăduim prin puterea harului dumnezeiesc. Ne dăm astfel seama cît de mare este puterea credinței, cît de mult întărește ea slăbiciunile noastre, cît de puternic încheagă sufletele și le topește în aceeași căldură a Duhului Sfînt. De fiecare dată, credința ortodoxă dă la iveală, cu prilejul Sfintei Liturghii, înțelepciunea și statornicia fiilor Bisericii noastre, izvorîte din păstrarea învățăturii dreptslăvitoare și a întregului tezaur al Sfintei noastre Tradiții. Această împreună-slujire a noastră, cler și credincioși, această cîntare de biruință pe care o înălțăm, dintr-un singur cuget, ne arată a fi mărturisitorii și îndeplinitorii voii Mîntuitorului Iisus Hristos de a alcătui Trupul Său tainic, împărtășindu-ne din același Sfînt Potir, Astăzi, însă, ni se pare că această revărsare de bucurie a covîrșit inimile noastre ale tuturor. Bunătatea dumnezeiască și harul sfințitor s-au revărsat din belșug în sufletele noastre. La aceasta a contribuit, de bună seamă, și faptul că prăznuirea Sînzienelor a fost împletită cu sărbătorirea Duminicii, zi închinată Învierii, adevărul de temelie al credinței creștine. Izvorul întregii învățături de credință și al vieții Bisericii noastre, Învierea Domnului, despre care Sfîntul Apostol Pavel zice: „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră" (I Corinteni 15, 14), o trăim nu numai în fiecare duminică, ci și la fiecare Sfîntă Liturghie.

În aceasta aflăm și temeiul cinstirii pe care o acordăm sfinților bineplăcuți lui Dumnezeu, din rîndul cărora strălucește și Sfîntul Mucenic Ioan cel Nou, ale cărui Sfinte Moaște străjuiesc pămîntul Bucovinei încă de la Alexandru cel Bun. Acești bineplăcuți ai lui Dumnezeu ne dau puterea de a trăi tainele dreptei credințe și de a ne învrednici să fim părtași desăvîrșirii, sfințeniei, nestricăciunii și nemuririi, după pilda viețuirii lor. Dintre fericiții noștri strămoși, mulți s-au împărtășit din aceste bunuri, cum ne adeverește Mitropolitul Dosoftei în Viețile Sfinților. Iar cinstirea pe care noi le-o arătăm este însăși năzuința către primirea făgăduinței Domnului că nu vom gusta stricăciunea și moartea, ca unii care mărturisim Învierea Sa.

Vă sîntem mult îndatorați pentru evlavia pilduitoare cu care întîmpinați sărbătorile tradiționale, ca cea de astăzi, sau de la

Mănăstirea Neamț, Putna și altele. De fiecare dată retrăim sfînta unitate de credință și dumnezeiasca împărtășire, trăite odinioară și de strămoșii noștri, ctitorii acestor vetre de credință pe care ne adunăm, an de an, ca în niște Sioane ale credinței. Dragostea cu care ne-ați înconjurat la această Sfîntă Liturghie și, mai ales, atenția cu care ați participat, ne încredințează de adevărul că Biserica noastră, avînd asemenea altare duhovnicești, cum sînt inimile dumneavoastră, nu poate să fie decît o Biserică vie și lucrătoare, așa cum fiecare o putem constata din viața de zi cu zi a parohiilor și mănăstirilor noastre. Sînt oglinda credinței strămoșești, sînt roadele strădaniilor înaintașilor noștri, sînt limpezimi de trăire și de strălucire ale sfințeniei celei cerești și leagăne de cultură străbună. În asemenea străluciri aureolate fiindu-ne chipurile, ce frumusețI mai alese și ce cununi mai de cinste și de laudă mai putem noi dori a ne dărui unii altora în astfel de revărsări ale bucuriei și comuniunii dreptei credințe decît această întîlnire duhovnicească!?

Am trăit momente de aleasă bucurie datorate măreției acestei prăznuiri, dar și faptul că, venind de la Adunarea Cultelor din țara noastră pentru pace și dezarmare — care a avut loc între 21 și 23 iunie la București, sub președinția Prea Fericitului Patriarh Iustin —, avem în mijlocul nostru pe I.P.S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală, cu sediul la Paris, cunoscut dumneavoastră încă de cînd a fost Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, la Mitropolia Moldovei și Sucevei. I.P.S. Sa păstorește frații noștri români din acele părți care păstrează vie imaginea țării și a vetrei strămoșești, această sfîntă glie pe care cei ce-ați privegheat în jurul acestui altar, rugîndu-vă și îngenunchind, ați mîngîiat-o cu fețele și cu frunțile dumneavoastră. Orice român de peste hotare nu poate să uite căldura și frumusețile vetrei strămoșești, legăturile sufletești cu țara și cu satul natal, amintirile părinților, fraților și rudeniilor, care iau chipul credinței strămoșești, precum nimeni nu poate uita chipul mamei.

Împreună cu noi se află P.S. Danilo, Episcop-vicar patriarhal, din partea Bisericii Ortodoxe Sîrbe, cu care Biserica noastră are străvechi și bogate legături frățești. De asemenea, din bucuria noastră s-a împărtășit și P. Cuv. Arhim. Ambrosius, din partea Bisericii Ortodoxe Finlandeze, starețul Mănăstirii Valaamo. Cu adevărat deci, mare ne-a fost bucuria noastră astăzi. Cu toții am avut posibilitatea de a ne îndulci din bucuria comuniunii noastre românești, din această bogăție sufletească purtată de pe tot întinsul pămîntului românesc pe această vatră de credință și închinare, din credința vie și curată care ne dă putere de a ne înălța duhovnicește într-un mod atît de tainic și de statornic cum numai strămoșii noștri au știut s-o facă și să ne învețe, lăsîndu-ne asemenea moșteniri spirituale.

Acum, cînd privesc în lumina acestei zile de praznic al Sucevei soborul slujitor și credincioșii, îmi amintesc de cuvîntul proorocului Isaia tălmăcit de una din cîntările ortodoxe de la Înviere: „Ridică împrejur ochii tăi și vezi că toți se adună și se îndreaptă către tine. Fiii tăi vin de departe și fiicele tale sînt aduse pe umeri“ (Isaia 60, 4). Aceasta este imaginea unității noastre trăite

de-a lungul veacurilor în jurul Altarului nostru strămoșesc, pe aceste vetre de credință și închinare. Iar popasurile duhovnicești prilejuite de asemenea prăznuiri, cum este și cea de astăzi, sînt chipurile vii, pline de viață și bucurie, ale trăirii acestei unități de către toți fiii Bisericii Ortodoxe Române, indiferent de colțul pămîntului strămoșesc unde se aflau ei. Așa au trăit strămoșii noștri unitatea credinței dreptslăvitoare. Tot astfel și noi — cei ce le urmăm în credință, păstrînd neștirbit tezaurul de mărturisire și închinare — trebuie să ne arătăm iubitorii aceleiași unități, de neam și de credință. Altarul credinței noastre s-a înălțat pe această vatră, sfințită de sîngele strămoșilor, și de aceea ele una sînt pentru noi. În sălașul acestui Betleem românesc am primit noi cuvîntul lui Dumnezeu, și de aceea închinarea noastră ortodoxă nu ne poate despărți de această vatră, care este și a părinților și a credinței. Aceasta este unitatea noastră dintotdeauna, care ne-a ținut strîns legați de acest pămînt strămoșesc. Această unitate deplină, a Trupului Bisericii și neamului nostru, o găsim descrisă de Sfîntul Apostol Pavel, care zice: „Este un singur trup și un singur Duh, precum și chemați ați fost la o singură nădejde a chemării voastre; este un Domn, o credință, un Botez" (Efeseni 4, 4-5). Nici un mădular nu poate defăima pe altul, ci, în unitatea aceluiași trup, se bucură de aceeași cinste din partea lui Dumnezeu. Desigur, fiecăruia în parte i se va da cinstea pe care o merită. Dar Apostolul neamurilor spune: „Cu mult mai mult mădularele trupului socotite a fi mai slabe sînt mai trebuincioase" (I Corinteni 12, 22). Încît nici unul dintre noi nu trebuie să se socoată a fi mădular slab sau neînsemnat, pentru că ceea ce va lipsi fiecăruia dintre noi, prin puterea și lucrarea lui Dumnezeu i se va plini, pentru a nu fi dezbinare în acest trup al unității pe care-l constituim, cu puterea lui Dumnezeu, toți cei ce credem și-L mărturisim pe Hristos. Această imagine a unui singur trup deci, iubiți credincioși, este chipul unității noastre. Cei ce se rup unității acestui trup sînt asemenea mădularelor de necinste și sminteală de care vorbește Mîntuitorul: „Dacă ochiul tău cel drept te smintește, scoate-l și aruncă-l de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale decît tot trupul tău să fie aruncat în gheenă" (Matei 5, 29). Așadar, cei ce se rup de acest trup al unității sînt mădulare de rușine și sminteală, iar cei ce rămîn în această unitate, îngrijindu-se unul de altul (I Corinteni 12, 25), plinind unii altora slăbiciunile și alinînd durerile, se vor împărtăși din aceeași cinste a întregului trup al cărui Cap este Hristos, ținînd adevărul, în iubire și sporind întru toate pentru El (Efeseni 4, 15).

Bunul Dumnezeu ne-a ajutat să trăim bucuria acestei unități, participînd la cîntările Sfintei Liturghii și la rugăciunile sfintelor slujbe. Împreună am cîntat „Sfinte Dumnezeule" și „Doamne miluiește". Am cîntat cu toții rugăciunea pe care ne-a lăsat-o Însuși Mîntuitorul, cunoscută și sub numele de Rugăciunea domnească, sau „Tatăl nostru". Ce poate fi mai înălțător decît trăirea unității prin rugăciune și cîntare? Care adunare sau cîntare o poate depăși în frumusețe și trăire? Se poate dori ceva mai înălțător decît această trăire a unității de credință și închinare? Această unitate a dat tărie strămoșilor noștri în apărarea pămîntu-

lui străbun. Ea le-a dat puterea de a se opune cu dîrzenie celor ce le amenințau vatra părintească, venind cu gînduri de cucerire și de jaf. Tot cu această unitate în trăirea aceleiași credințe drept-slăvitoare au trecut pragul acestei vieți, adormind în nădejdea Învierii Domnului de care spuneam că se leagă trăirea acestei unități, revărsările de bucurie prilejuite de popasurile noastre duhovnicești și cinstirea sfinților, a cuvioșilor sau mărturisitorilor răsăriți de pe această brazdă străbună și ocrotitorii acestor plaiuri pline de istorie și legendă, cum sînt Sfîntul Ioan cel Nou de aici, de la Suceava, și Cuvioasa Maica noastră Parascheva, de la Iași.

Unitatea noastră de credință și de neam este deci cea mai mare și mai scumpă moștenire pe care ne-au lăsat-o moșii și strămoșii noștri. Ea este darul credinței noastre dreptslăvitoare, prin trăirea căreia ne învrednicim de toate binefacerile sfințitoare ale Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. În acest sens sîntem, prin slujirea unora față de alții (I Corinteni 12, 25), seminție a lui Dumnezeu, „preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu" (I Petru 2, 9). El a venit să slujească pentru ca și noi să slujim unii altora, ca din puterea Sa noi să luăm tărie de a sluji lui Dumnezeu, la care am „fost chemați, că și Hristos a pătimit pentru noi, lăsîndu-ne pildă, ca să păsim pe urmele Lui", cum scrie Sfîntul Apostol Petru (I Petru 2, 21). După harul pe care l-a primit fiecare de la Dumnezeu, trebuie să ne slujim unii pe alții „spre folosul tuturor, ca niște buni iconomi ai harului celui de multe feluri" (I Petru 4, 11).

Celui ce leapădă însă „unitatea Duhului" (Efeseni 4, 3), care este în trupul cel tainic al Bisericii lui Hristos, înțelegerea celor sfinte îi este abătută de valul ispitelor, făcîndu-l să stea „împotriva adevărului". Asemenea oameni sînt ca niște „stricați la minte și netrebnici pentru credință", ca niște vicleni și amăgitori, care „vor merge spre tot mai rău, rătăcind pe alții și rătăciți fiind ei înșiși" (II Timotei 3, 8, 13). Unor asemenea ispite au căzut pradă și frații noștri care, „mereu învățînd și neputînd niciodată să ajungă la cunoașterea adevărului" (II Timotei 3, 7), învață că nu au nevoie de preoți, deși ei înșiși se numesc „neam ales și preoție împărătească", răstălmăcind cele spuse de Sfîntul Apostol Petru. Ei sînt nesupuși orînduielii lui Dumnezeu și orînduielii Bisericii, neînțelegînd că „Dumnezeu nu este al neorînduielii" (I Corinteni 14, 33), iar darurile duhovnicești care s-au dat fiecărui mădular al Bisericii ni s-au dat ca, fiecare prisosind în lucrarea sa, să întărim unitatea trupului „spre zidirea Bisericii" și toate să se săvîrșească spre slava lui Dumnezeu, „cu cuviință și după rînduială" (I Corinteni 14, 33, 12, 40). Deci unitatea și buna rînduială sînt roadele și darurile dreptei credințe. Iar cei ce se leapădă de tezaurul credinței se leapădă și de darurile unității și împreunăslujirii noastre în Hristos.

Cei ce păstrează credința și darul Bisericii revarsă din lucrarea și dragostea lor și celor ce sînt mai puțin vrednici de numele de creștin. Căci, spune Mîntuitorul, „Dumnezeu face să răsară soarele Său peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste

drepți și peste cei nedrepți" (Matei 5, 45). Așa și în Biserică, harul se revarsă peste toate mădularele trupului lui Hristos, căci nimic nu am primit de la Dumnezeu pentru vrednicia noastră, ci pentru iubirea cea mare a lui Dumnezeu: „Nu că de la noi înșine sîntem destoinici să cugetăm ceva ca de la noi înșine, ci destoinicia noastră este de la Dumnezeu, Cel Care ne-a învrednicit să fim slujitori" (II Corinteni 3, 5-6). Prin faptele și slujirea noastră să ne arătăm cu mulțumire și cu bucurie „Tatălui Ceresc, Care ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moștenirea sfinților" (Coloseni 1, 12), pentru că El Însuși ne-a iubit cînd noi eram încă păcătoși, pentru a ne face vrednici unii de iubirea altora. „Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu" și nu poate deci sluji lui Dumnezeu, Care „ne-a dat din Duhul Său". În această iubire trăind, „mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul, Mîntuitor al lumii". Iar cine „mărturisește că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu rămîne întru el și el întru Dumnezeu" (I Ioan 4, 8, 14-15). În această mărturisire deci sîntem noi preoție sfîntă și neam ales, pentru că prin aceasta slujim porunca cea nouă a Mîntuitorului: „Poruncă nouă vă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi unul pe altul să vă iubiți. Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții" (Ioan 13, 34-35). Priveam și aseară și dis-de-dimineață cum vă rugați împreună cu noi. Ce altă slujire mai înaltă decît cea a iubirii lui Dumnezeu în comuniune sfîntă unii cu alții mai putem noi oare dori altceva? De aceea, vă îndemn, împreună cu Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan: „Să vă păziți pe voi înșivă de alte învățături, ca să nu pierdeți ceea ce ați lucrat" și dacă vine cineva la voi și „nu aduce învățătura aceasta, să nu-l primiți în casă și să nu-i ziceți: „Bun venit!" (II Ioan, 8, 10).

Prin cîntările dumneavoastră, asemenea îngerilor, să slăviți cu aceleași cuvinte, gînduri și simțiri pe Dumnezeu, aducînd jertfe duhovnicești și laude, bineștiind că „lucrările sînt felurite, dar este același Dumnezeu Care lucrează toate în toți" (I Corinteni 12, 6). Cu adevărat, mare este taina aceasta, taina dreptei credințe, cum cîntăm noi în cîntările noastre și cum ne încredințează Sfîntul și Marele Apostol Pavel! Cu toții avem datoria să păstrăm unitatea credinței și să facem să rodească darurile ei în sufletele tuturor.

Într-o asemenea zi, iubiții mei, se cade să ne aducem aminte de mai marii noștri. „Ascultați de conducătorii voștri, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre — ne îndeamnă Apostolul neamurilor. Aduceți-vă aminte de mai marii voștri" (Evrei 13, 7, 17) și vă supuneți „înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu; iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite", căci „cel ce se împotrivește stăpînirii se împotrivește lui Dumnezeu" (Romani 13, 2). Mai mult, el ne îndeamnă ca pe niște slujitori ai lui Dumnezeu, ca pe niște slujitori ai lui Hristos, fiecare după harul său: „Slujitorilor, ascultați pe conducătorii voștri cei după trup", slujind „ca slugile lui Hristos" (Efeseni 6, 5-6). Trăim vremuri noi și înfloritoare pe tot cuprinsul plaiurilor noastre românești. Roadele și împlinirile acestor vremuri uimesc pe toți cei care, an de an, ne vizitează țara, convingîndu-se, la tot pasul, de unitatea și

*tăria avîntului creator pe care-l trăim în orice domeniu de activitate, așa cum ne-a fost dat să auzim, și în aceste zile, asemenea mărturisiri, la Adunarea Cultelor din țara noastră pentru pace — la care au participat numeroși invitați din străinătate. Cu toții, într-un glas, au avut numai cuvinte frumoase pentru țara și poporul nostru, cît și pentru Biserica strămoșească, Pentru toate acestea, nu din teamă, ci din conștiință, să acordăm cinstire Conducerii noastre de stat. Omenirea întreagă este zbuciumată și trăiește sub înfricoșarea înarmărilor care au depășit limitele. Cheltuielile pentru fabricarea celor mai îngrozitoare unelte ale morții lipsesc de hrană și de cele necesare vieții milioane de oameni. Amenințarea unui holocaust nuclear întunecă zarea dialogului, cooperării și păcii Cuceririle cele mai avansate ale științei au devenit amenințări ale groazei și neliniștii. Noi avem privilegiul că avem la cîrma țării o minte luminată în persoana Președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, inițiatorul unor numeroase și importante acțiuni, propuneri și apeluri pentru înfăptuirea păcii în lume. Și noi, fiii Bisericii strămoșești, cler și credincioși, sprijinim — alături de toți fiii Patriei noastre — toate aceste acțiuni și apeluri pentru pacea și liniștea întregii lumi, avînd conștiința că, pe cît ne stă în putere, avem datoria sfîntă de a trăi „în bună pace cu toți oamenii" (Romani 12, 18) și de a apăra viața lumii. Dumnezeu a dat putere omului ca, prin credință statornică și prin luptă necurmată împotriva răului, să poată birui cele mai îngrozitoare forțe ale morții. Nu a spus Mîntuitorul că de vom avea credință cît un grăunte de mușt**a**r vom reuși să mutăm din loc și munți? Să ne rugăm, dar, cu nădejde în cuvîntul lui Dumnezeu că lumina vieții va birui și să ne străduim neîncetat a ne face, prin cuvînt și faptă, „fii ai luminii" (Efeseni 5, 8), întăriți în Domnul prin puterea tăriei Lui. Să ne străduim a ne afirma în aceeași unitate de muncă și elan cu întregul popor. Să fim toți ca unul în munca de ridicare a țării pe noi culmi de progres și bunăstare. În tot ce facem și gîndim, să se vadă sentimentele noastre de buni cetățeni ai Patriei și de buni fii ai Bisericii, sentimentele de atașament față de cuceririle poporului nostru și de solicitudine față de chemările Conducerii noastre de stat. Tuturor vă doresc multă sănătate, fericire și succes în munca dumneavoastră. Binecuvîntarea lui Dumnezeu să se reverse peste noi toți, peste țara și poporul nostru, peste fiecare dintre dumneavoastră, cît și peste familiile dumneavoastră. Amin* .*

---

* Cuvînt rostit de Sînziene, Duminică 24 iunie 1984, la hramul Mănăstirii „Sfîntul Ioan cel Nou"-Suceava.

Un vrednic ierarh al Bisericii dreptslăvitoare

EPISCOPUL IOSIF GAFTON

Sîmbătă 9 iunie 1984, a trecut la cele veșnice Episcopul Iosif Gafton al Rîmnicului și Argeșului. Născut la 5 decembrie 1896, în satul Puteni-Tecuci, tînărul Ion a urmat cursurile școlii primare în satul natal, după care, din dragostea slujirii Altarului strămoșesc ce i-a fost cultivată în casa părintească — tatăl său fiind preot — urmează cursurile Seminarului teologic din Galați, apoi se înscrie la Facultatea de teologie din București, pe care o absolvă în 1924. Anul următor, la 14 octombrie, este hirotonit preot pe seama parohiei Rotari-Prahova. În anul 1933, i-a decedat soția rămînînd văduv. Ca un adevărat „răsădit în casa Domnului“ (Psalmul 91, 13), se remarcă printr-o aleasă ținută pastoral-misionară, prin realizări gospodărești și obștești, dar mai ales prin grija părintească față de păstoriți.

În anul 1935 este transferat la biserica „Sfînta Ecaterina“ din București, unde se distinge prin aceeași grijă deosebită în împlinirea lucrului de apostol al Bisericii lui Hristos. Pentru merite deosebite pastorale, în 1941 a fost numit consilier referent cultural, iar în 1942 consilier referent administrativ la Arhiepiscopia Bucureștilor. La 1 noiembrie 1943 a fost rînduit vicar patriarhal. După ce, în 1942, primise tunderea în monahism, cu numele de Iosif, la „Ierusalimul Ortodoxiei românești“ — Mănăstirea Neamț, de care s-a simțit sufletește legat toată viața, la 6 decembrie 1943 Părintele Iosif este hirotesit arhimandrit, iar la 19 decembrie același an este hirotonit arhiereu, în Catedrala patriarhală, de către fericitul întru adormire patriarhul Nicodim, cu titlul de „Sinaitul“.

Anul următor, la 15 ianuarie, Arhiereul Iosif este ales de Marele Colegiu Electoral în demnitatea de Episcop al Argeșului, primind învestirea la 6 mai ; la 21 mai 1944 a fost înscăunat în Catedrala din Curtea de Argeș. În anul 1949 devine Episcop al Rîmnicului și Argeșului, fiind înscăunat la 27 martie 1949, în Catedrala episcopală din Rîmnicu Vîlcea. În cei 35 de ani de arhipăstorie a acestei eparhii s-a dovedit a fi preocupat în mod deosebit de permanenta îmbunătățire a activității pastoral-misionare, îndemnînd și îndrumînd pe preoți să găsească cele mai potrivite metode și mijloace de apărare și întărire a unității de credință strămoșească a credincioșilor. De asemenea, cu dragoste părintească tuturor le-a atras luarea-aminte că prin slujirea noastră sîntem

datori să sprijinim împlinirea năzuințelor poporului din sînul căruia am răsărit. O deosebită grijă a arătat regretatul episcop față de monumentele istorice din eparhie, afectate de trecerea vremii sau de unele intemperii, aducînd mari contribuții la restaurarea lor, pentru buna gospodărire și întreținere a bisericilor și caselor parohiale, pentru valorificarea și păstrarea bunurilor patrimoniului cultural național.

În timpul arhipăstoririi sale, Centrul eparhial și celelalte instituții anexe au îmbrăcat haina înnoirilor. Astfel s-au construit noile și spațioasele clădiri ale Cancelariei eparhiale și ale Căminului preoțesc. De asemenea, s-a restaurat și înfrumusețat Catedrala episcopală și Reședința episcopală. Aceeași înnoire au cunoscut-o mănăstirile și schiturile eparhiei în frunte cu Hurezi, Cozia, Cornet, Brîncoveni, Bistrița și Govora.

„Oglindirea înaltelor principii călăuzitoare ale ierarhului Rîmnicului și Argeșului a trecut hotarele eparhiei sale", constituind „aripi de nădejde în continua rostuire a așezămîntului seminarial, pepiniera duhovnicească a Mitropoliei Olteniei". Grija pentru o cît mai corespunzătoare formare a viitorilor slujitori ai Sfintele Altare din eparhia pe care a păstorit-o a manifestat-o, „pilduitor", în toate ședințele Sinodului mitropolitan și ale Sfîntului Sinod.

Funeraliile sale au avut loc în ziua de 12 iunie 1984 ; Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de un sobor de slujitori, avînd în frunte pe I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, P.P. S.S. Vasile Tîrgoviș-teanul, Episcop-vicar patriarhal, și Gherasim Hunedoreanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului.

Din soborul arhieresc care după Sfînta Liturghie a oficiat, potrivit rînduielilor tipiconale ale Bisericii dreptslăvitoare, slujba înmormîntării, au făcut parte: Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, I.I. P.P. S.S. Mitropoliți Teoctist al Moldovei și Sucevei, Antonie al Ardealului și Nestor al Olteniei, P. P. S. S. Epifanie, Episcopul Buzăului, Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, Emilian, Episcopul de Alba Iulia, Vasile, Episcopul Oradiei, Vasile Tîrgovișteanul, Episcop-vicar patriarhal, Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Damaschin Severineanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, Gherasim Pitești eanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului și Argeșului și Gherasim Hunedoreanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului.

La sfîrșitul slujbei de înmormîntare, P. F. Patriarh Iustin a

rostit un emoționant cuvînt, evocînd personalitatea distinsului Episcop Iosif Gafton, care știa „ca slujba să și-o împlinească deplin, așa cum spunea Sfîntul Apostol Pavel". P. F. Sa a arătat că celor care i-au urmărit viața le este cunoscută bogata sa activitate de slujire a Bisericii strămoșești și a scumpei noastre Patrii, constituind o pildă vrednică de urmat pentru oricare slujitor al Altarului strămoșesc chemat să sprijine înfăptuirea bunăstării și sporirea binelui obștesc.

„Într-adevăr, lupta cea bună s-a luptat în tot cursul vieții sale de aproape un veac — a spus P. F. Sa. El a fost un om de excepție și prin vîrsta sa, și prin vigoarea sa, și prin rîvna sa".

În încheiere, P. F. Sa a spus: „Noi, în numele Sfîntului Sinod aducem fratelui nostru întru arhierie, Episcopul Iosif, prinosul nostru de cinstire, de frățească dragoste pe care i-am purtat-o și de păstrare a numelui său bun pe care l-a lăsat în urma sa...".

Au mai rostit cuvîntări I.P.S. Nestor, Mitropolitul Olteniei și P.S. Gherasim Pitești teanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, care au evocat lucrarea de slujire depusă de regretatul Episcop de-a lungul celor 41 de ani de arhierie, exprimînd și sentimentele de tristețe care au cernit inimile tuturor.

Din partea Centrului eparhial Iași a fost trimisă următoarea telegramă : „Cu adîncă mîhnire am aflat de trecerea către Domnul a veșnicului întru pomenire, Vlădica Iosif Gafton. Ne alăturăm regretul celor ce l-au cunoscut așa cum era, un vrednic ierarh al Bisericii românești și far al dreptei credințe și vieții obștești a clerului și credincioșilor din acea de Dumnezeu-păzită episcopie.

Dumnezeu să-l odihnească".

Diac. V. NECHITA

Predici

LA ÎNVIEREA LUI LAZĂR

„Această boală nu este spre moarte, ci pentru slava lui Dumnezeu, ca, prin ea, Fiul lui Dumnezeu să Se slăvească“

(Ioan 11, 4)

Prin aceste cuvinte nu se exprimă numai o stare sufletească a Mîntuitorului față de prietenul său Lazăr, ci ceva mult mai important ; prin ele Mîntuitorul anunță faza penultimă a planului de mîntuire a omenirii, din veci conceput de Dumnezeu și înfăptuit în timp, în anumite etape. În ultima etapă, în foarte scurt timp, el avea să se împlinească prin „Fiul Omului“.

Dar pînă a ajunge la înțelegerea planului divin, în măsura posibilului, să ne însușim unele cunoștințe care stau în strînsă legătură cu acest plan, plecînd de jos în sus, pe scara ascensiunii spirituale, în meditație, cum practic Sfînta Biserică a orînduit.

Mîntuirea neamului omenesc, înfăptuită prin moartea și Învierea Mîntuitorului, a fost încredințată Sfinților Apostoli, înzestrați cu harul divin de a ierta sau a reține, și preluată de la ei de Biserică, fiind primul ei scop. Mîntuirea, deși este de ordin supranatural, Biserica a transpus-o în timp, a legat-o de formule și forme vizibile, sacramente și ierurgii. Biserica, urmărind mîntuirea fiilor săi, nu se rezumă numai la vremea cît fiii ei petrec în viață, ci își extinde activitatea sa și după trecerea lor în veșnicie, pentru că mulți din fiii săi nu s-au putut mîntui în timpul vieții, ci au trecut împovărați de păcate în lumea cealaltă.

Activitatea Bisericii se împarte în : sfătuitoare, îndrumătoare, sfințitoare, cît timp fiii ei sînt în viață, și rugătoare, după trecerea lor din această viață.

Pentru mîntuirea fiilor ei trecuți din această viață, Biserica a orînduit rugăciuni și timp de pomenire a lor. Ce zi din săptămînă este cea mai proprie și care să corespundă, în același timp, cel mai bine învățăturii sale despre moarte ? Biserica a chibzuit mult și adînc în alegerea zilei. Biserica a hotărît ca sîmbăta să fie, în mod specific, zi de pomenire a morților. Sînt două sîmbete numite „de moși“: sîmbăta premergătoare „Duminicii Judecății de apoi“ (Lăsata secului de carne), sub numele de „moșii de iarnă“, și sîmbăta premergătoare „Pogorîrii Sfîntului Duh“ — Duminica mare —, sub numele de „moșii de vară“; alături de acestea sînt șase sîmbete din Postul Mare. Biserica a avut temeiuri puternice în această hotărîre. *Sîmbăta* vine de la cuvîntul evreiesc *Sabat* — care înseamnă, odihnă. Moise a rînduit sabatul ca zi de odihnă, ziua în care Dumnezeu S-a odihnit după crearea lumii. Odihna este o stare necesară după un efort fizic sau intelectual, este o consecință a oboselii. Raportat la Dumnezeu termenul ar fi impropriu — apare ca o știrbire a Dumnezeirii. Dar Moise nu a găsit alt termen mai potrivit pentru a arăta terminarea dumnezeiescului act al creației văzute, odată cu crearea omului, ființa văzută cea mai perfectă, podoaba universului, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, Care l-a făcut pe el stăpîn peste întreaga creație.

Încă un alt motiv că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a șaptea este pentru a da autoritate divină sabatului, legiferat ca zi de repaus și închinare (Facerea 1, 2 ; Ieșirea 20, 11).

Biserica i-a păstrat sîmbetei înțelesul de odihnă, pentru că acest înțeles corespunde doctrinei sale despre moarte, care în sens creștin este o odihnă și nu o distrugere a ființei umane.

Moartea pune capăt unei activități atît pentru suflet, care nu mai poate înfăptui nici binele și nici răul, cît și pentru corp care, obosit de cît

a lucrat în viață, se odihnește la sînul de unde și-a luat ființa, se contopește cu el și intră în marele circuit universal, dar păstrîndu-și elementele ce l-au constituit spre înviere, precum sufletul se identifică cu spiritualitatea din care se trage. Sufletul și trupul după moarte intră în veșnicie, care este totuși temporară, abia după învierea cea de obște atît sufletul cît și trupul intrînd în veșnicie absolută, luînd răsplata definitivă ca împreună-făptuitori ai binelui sau răului.

Sufletul, după moarte, își păstrează facultatea receptivă, în baza căreia el se bucură de rugăciunile celor vii (în Sinaxarul sîmbetei lăsatului sec de carne) ; numai așa își au rațiunea rugăciunile Bisericii pentru cei răposați.

Biserica a considerat că timpul cel mai potrivit pentru pomenirea răposaților este Postul Mare, cînd spiritul este predispus cel mai mult spre meditare, cînd sub ochii și simțirea omului se desfășoară întreaga operă de mîntuire, culminînd cu moartea și Învierea Domnului, încheierea planului de mîntuire din veci conceput de Dumnezeu.

Dacă Biserica a orînduit pomenirea răposaților în sîmbetele din Postul Mare, se impune o precizare. Sîmbăta a VI-a, numită Sîmbăta lui Lazăr, are specificul ei și simbolul ei, prin care se deosebește de toate celelalte sîmbete și chiar tipiconal (Cîți în Hristos și Învierea lui Hristos).

Pomenirea răposaților se încheie în Joia Mare, pe un temei doctrinar — Sîmbăta a VII-a este ziua pe care Fiul Omului o petrece în mormînt. Dacă Moisi, în lipsa unui termen adecvat, folosește la creație cuvîntul odihnă, în schimb aici la re-creație (reînnoirea omului), termenul este cu totul potrivit. Fiul Omului a ostenit începînd cu ruga din Ghetsimani, cum nu s-a rugat nimeni pînă atunci și nici de atunci : a suferit povara injuriilor, a ponegririlor, scuipări și palme, cununa de spini ; Și-a dus crucea, a îngenuncheat sub greutatea ei, chipul I-a fost scăldat în sudori și Și-a lăsat pe năframă chipul, a suferit pe cruce atît sufletește cît și trupește. După atîta osteneală, Fiul Omului, cu firea Sa omenească, a aflat odihnă în mormînt cu adevărat.

Sîmbăta și-a pierdut însemnătatea ei din Vechiul Testament și și-a luat pe cea din Noul Testament, de odihnă pentru cei răposați, conform credinței creștine, că moartea este numai odihnă vremelnică.

Prin tot ce am ascultat pînă acum ne-am pregătit de a pătrunde și a înțelege, prin meditație luminată de credință, suprafirescul cuprins în Sfînta Evanghelie de azi, spre pătrundere cu mintea în planul de mîntuire, din veci conceput de Dumnezeu. Lazăr a fost integrat în el. Existența lui era absolut necesară, ca toate acele persoane biblice ce au avut un rol. Prin aceasta nu se confirmă doctrina predestinației, că ar fi fost „predestinați", ci învățătura despre Atotștiința lui Dumnezeu, care trece peste veacuri, iar cele ce par oamenilor mistere sînt calități prezente și se înfăptuiesc în timp și spațiu.

Lazăr făcea parte dintre farisei, totuși el corespundea, prin însușirile sufletești ce le avea, pentru a intra în acest plan divin : credință, dragoste, devotament, sinceritate. Lazăr n-a fost constrîns, ci cu deplină voie liberă a conlucrat cu harul lui Dumnezeu, a cunoscut pe Mesia din Lege și Profeți, din învățătura și minunile Sale, s-a alipit de Mîntuitorul de la început și a devenit prietenul său. Prin aceasta el devine un simbol — de doctrină — al morții și Învierii Domnului său, dar se deosebește de Stăpînul vieții și al morții, al Cărui corp n-a suferit stricăciune, pe cînd al său începuse a se descompune, arătînd nu numai deosebirea față de moartea și Învierea Domnului, dar și consecința păcatului moștenit, ca fiu al lui Adam, născut pe cale naturală. Lazăr a fost simbolul cel mai adecvat învățăturii Mîntuitorului despre învierea cea de obște, pe care Biserica o mărturisește în cîntarea liturgică : „Învierea cea de obște mai înainte de patima Ta încredințînd-o, pe Lazăr din morți l-ai sculat, Hristoase Dumnezeule ! Pentru aceasta și noi, ca pruncii, semnele biruinței purtînd, Ție Biruitorului morții strigăm : Osana Celui dintru înălțime, bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului !".

În Lazăr, simbolic, este cuprins întreg neamul omenesc, care se descompune fizicește și așteaptă ziua învierii celei de obște. Se obișnuiește în unele părți, la înmormîntări, să se citească Evanghelia lui Lazăr; dacă tipiconal nu se prevede, totuși doctrinar ar fi o mărturisire a învierii de obște, fiindcă orice om este un Lazăr înfășurat în giulgiu și nutrește speranța învierii.

Învierea lui Lazăr a realizat proslăvirea Fiului lui Dumnezeu de către cei ce au fost de față, dar desăvîrșită și generală avea să se înfăptuiască după Învierea Domnului: „Nu trebuia, oare, să pătimească acestea Hristos și să intre în Slava Sa?“ (Luca 24, 26). Prin învierea lui Lazăr s-a realizat proslăvirea Fiului lui Dumnezeu, chezășia mîntuirii și scopul final al creștinismului, grăbind însă condamnarea la moarte a Mîntuitorului — care, după unii comentatori, ar fi urmat numai după 15 zile.

Dar și surorile lui Lazăr, Marta și Maria, intră în planul de mîntuire, ca o justiție divină și pentru partea femeiască. Marta și Maria iubeau pe Mîntuitorul cu evlavie și devotament. Marta mărturisește credința ei: „Eu am crezut că ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, Care ai venit în lume, cum și credința în învierea cea de obște — va învia fratele meu în ziua cea de apoi“, ori, aceste două mărturisiri alcătuiesc însăși esența mîntuirii. Ele se condiționează reciproc au un fundament comun, credința în Mesia.

În atașamentul celor două surori față de Mîntuitorul există o deosebire, dacă nu fundamentală, cel puțin în exprimarea lui. Marta își arată atașamentul ei față de Mîntuitorul printr-o primire ospitalieră — un ospăț îmbelșugat; dacă prin aceasta are în vedere mai mult natura umană a persoanei Mîntuitorului, Marta n-a negat natura divină a Mîntuitorului, pe care a și mărturisit-o. Mîntuitorul n-o dojenește pentru aceasta, însă arată prioritatea în manifestarea devotamentului față de El. Și creștinii de azi însoțesc adesea importanța actelor suprafirești cu o copioasă materializare: partea Martei. „Marto, Marto, te silești și de multe te îngrijești, dar un lucru trebuiește“ (Luca 10, 41).

Maria se deosebește de Marta, poate chiar printr-o concepție proprie despre Mesia — ea dă precădere naturii divine a Mîntuitorului. Maria, la moartea fratelui său, Îl întîmpină pe Mîntuitorul îngenunchind: „Doamne, dacă ai fi fost aici, n-ar fi murit fratele meu!“. La pregătirea ospățului de către Marta, Maria sta la picioarele Mîntuitorului și asculta cuvintele Lui.

Prin această atitudine Maria diviniza cele două naturi: divină și umană, în persoana lui Iisus.La aceasta dublă adorare Mîntuitorul confirmă: „Maria partea cea bună și-a ales care nu se va lua de la dînsa“ (Luca 10, 42).

Dar Maria intra în planul de mîntuire mai mult decît Marta. Miruirea morților, fie înainte, fie după moarte, era prevăzută în lege, sau se practica din tradiție ca o datină. În practică se vede că erau femei numite mironosițe (amintite în cele patru Evanghelii), care îndeplineau această îndatorire de credință și morală. Și numai femeilor le era încredințată această miruire, ca o îndatorire sacră, de aici se vede că și femeia are o chemare în planul de mîntuire. Maria face slujba de mironosiță, turnînd mir de mult preț pe picioarele Mîntuitorului și le șterge cu părul capului ei. Ea deci îndeplinește ultima condiție față de Fiul Omului, pregătit de a suferi moartea pentru mîntuirea neamului omenesc. Că fapta Mariei era o datorie și o împlinire a celor prevăzute în planul divin, Mîntuitorul o confirmă la protestul lui Iuda Iscariotul, că mirul putea fi vîndut cu trei sute de dinari și să se fi împărțit la săraci. „Las-o, că pentru ziua îngropării Mele l-a păstrat“ — îi răspunde Domnul Iisus. Mirosul mirului a trezit lui Iuda dorul de cîștig, mascat cu grija pentru săraci. Nu numai că L-a vîndut pe Mîntuitorul, dar voia să-L lipsească și de această ultimă datină și de acest omagiu, adus de o conștiință curată. Această familie de trei: Lazăr, Marta și Maria nu este o întîmplare, ci o realitate, prevăzută din veci, integrată în slujba suprafirescului (transcendentalului), ca la vreme dinainte hotărîtă să devină o realitate terestră, la bază stînd rațiunea divină.

După ce am poposit în sfera transcendentului — cum pe Muntele Tabor spunea Petru: „bine este nouă aici“ —, să coborîm pe pămînt, spre a întîmpina suprafirescul, supranaturalul încoronat. Prin suprafiresc sau supranatural se înțeleg adevărurile ce nu pot fi cuprinse, nici înțelese de mintea omenească, dar se împărtășesc oamenilor prin har și meditație, cum spune proorocul David: „Cele nearătate și ascunse (proprii), ale înțelepciunii Tale, mi-ai arătat mie“ (Psalmul 50).

„Oare, Acesta, Care a deschis ochii orbului, nu putea să facă și pe Lazăr să nu moară“? Peste cîteva minute aveau să se facă martori la o minune mai impresionantă decît cea a vindecării orbului. Prin aceste cuvinte ei mărturiseau miracolul, dar nu vedeau suprafirescul întrupat. Ei vedeau pe

omul providențial — proorocul — dar nu vedeau Dumnezeirea întrupată — pe Mesia. Lăudau faptele, fără a adora pe făptuitor.

Poate în nici o altă pericopă evanghelică nu se manifestă mai clar cele două firi în Persoana Mîntuitorului ca în Evanghelia lui Lazăr, problemă care a preocupat și frămîntat mintea oamenilor, a stîrnit controverse, iar pentru stabilirea adevărului s-au ținut sinoade cu Sfinți Părinți.

Mîntuitorul se comportă întocmai ca un om. Întreabă : „Unde l-ați pus“ ? S-a întristat în fața lacrimilor surorilor și a celor ce plîngeau ; a lăcrimat mult pentru moartea prietenului său ; suspinînd a mers la mormînt. Dar nu întîrzie de a se manifesta și firea divină ; numește pe Dumnezeu, Părinte, și strigă cu glas tare : „Lazăre, vino afară!“ Își arată astfel puterea Sa asupra morții și a vieții ca un Dumnezeu.

Ascultînd și meditînd asupra cuprinsului acestei Sfinte Evanghelii, pe lîngă că am simțit o înălțare sufletească, făcînd o reflecție asupra noastră înșine, dar, mai presus de toate, am descoperit acele adevăruri neschimbătoare ale Dumnezeirii, în care ființa omenească intră ca o preocupare fundamentală. Adusă din inexistență la o existență trecătoare, în care, prin har și puterile sale spirituale perfecționate mai mult sau mai puțin să se învrednicească de o moștenire la care este chemată, pe care Testamentarul, înainte ca această moștenire să fie perfectată prin moartea și Învierea Sa, o anticipează simbolic prin moartea și învierea lui Lazăr, dă o confirmare și asigurare celor ce vor crede și vor urma Lui, că vor moșteni „Împărăția cerurilor“, pe care El a propoveduit-o și făgăduit-o : „Tot cel ce va crede în Mine, deși va muri viu va fi“ (Ioan 11, 25).

Pe lîngă acest adevăr de credință, Sfînta Evanghelie este o consolare pentru toți acei care, într-un mormînt rece și acoperit cu țărînă, sau sub o lespede de piatră, pun pe cei dragi, ca pe niște comori de mare preț de care cu greu se pot despărți. Lacrimile și suspinele noastre sînt cele ale Martei și Mariei, prin care se degajează durerea, făcînd loc unei conștiințe a împlinirii datoriei față de cei răposați ; și, pentru această conștiință, Biserica vine întru întîmpinarea ei, prin rugăciuni, pentru a mîngîia sufletește pe fiii săi.

Pr. Gh. POPOVICI

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN SĂPTĂMÎNA PATIMILOR

„Fericită este sluga pe care o va afla priveghind“

(Tropar)

Săptămîna Sfintelor Patimi este perioada de cea mai intensă spiritualitate a vieții din întreg Postul Mare și chiar din întregul an liturgic, datorită deosebitei bogății a semnificațiilor rugăciunilor specifice, datorită pocăinței totale trăite de credincios și datorită perspectivei în care se desfășoară spiritualitatea acestei săptămîni : Învierea Domnului.

Atitudinea generală a creștinului în tot acest timp este smerenia. Toate rugăciunile sînt un îndemn la această virtute, iar printre altele cu deosebire două, care se rostesc pentru ultima dată în cadrul anului liturgic în Sfînta și Marea Miercuri. Este vorba de cîntarea liturgică : „Iată Mirele vine în miezul nopții“ și de rugăciunea Sfîntului Efrem Sirul : „Doamne și stăpînul vieții mele“. De ce în mod deosebit aceste două rugăciuni ? Pentru că ele se repetă în cadrul sfintelor slujbe, în diverse perioade, tocmai pentru frumusețea conținutului lor și pentru importanța actualizării acestor îndemnuri în viața noastră.

Prima rugăciune se cîntă la primele patru denii din săptămîna Patimilor, iar a doua este compoziția Sfîntului Efrem Sirul și se repetă de mai multe ori decît prima, deoarece este rostită la toate slujbele din Sfîntul și Marele Post, pînă în Sfînta și Marea Miercuri, fiind însoțită întotdeauna de metanii și închinăciuni.

Troparul „Iată Mirele“ este inspirat din pilda celor zece fecioare

(Matei 25, 1-13), unde Mîntuitorul Hristos este înfățișat ca Mirele ce vine la miezul nopții și întru întîmpinarea Căruia se iese cu candela aprinsă. Autorul cîntării a transformat pilda într-un îndemn duhovnicesc cu dublă semnificație, după evenimentele la care se referă: La Învierea Domnului, care este celebrată la miezul nopții — moment cînd Domnul nostru Iisus Hristos este așteptat de către credincioși în stare de priveghere, cu lumînările aprinse — sau la a doua venire a Mîntuitorului, la Parusie, în vederea căreia se cere aceeași stare de priveghere, aceeași candelă a sufletului aprinsă, aceeași continuă rugăciune, aceeași permanentă smerenie. Rugăciune și smerenie, deoarece atît în evenimentul Învierii cît și în cel al Parusiei, Mîntuitorul vine ca un biruitor al păcatului și al morții. În ambele ipostasuri, Domnul nostru Iisus Hristos nu mai este persoana umilită și batjocorită, ci Persoana Treimică a cărei Dumnezeire, autoritate și putere nu mai este pusă în discuție de către nimeni.

Această rugăciune conține cîteva teme importante: venirea Mirelui, așteptarea în stare de umilință, răsplata, avertismentul, Împărăția lui Dumnezeu, rugăciunea de laudă, rugăciunea de cerere.

„Iată Mirele vine în miezul nopții, și fericită este sluga pe care o va afla priveghind, iar nevrednic este acela pe care îl va afla lenevindu-se; vezi dar, suflete al meu, cu somnul să nu te îngreunezi ca să nu te dai morții și afară de împărăție să te încui; ci te deșteaptă strigînd: Sfînt, Sfînt, Sfînt ești Dumnezeule, pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, miluiește-ne pre noi".

Să poposim asupra momentelor principale ale rugăciunii: Venirea Mirelui este o certitudine. Aceasta ne încredințează de faptul că și credința noastră este o certitudine, pe care noi o avem despre lucrările ce nu se văd, așa cum spune dealtfel și Sfîntul Apostol Pavel (Evrei 11, 1). Venirea este iminentă. „Iată", El vine. Încă nu a sosit ca să încuie porțile Împărăției, dar Îl vedem. „Iată-L", este în drum spre noi, vine. De aceea, așteptarea este atitudinea firească a credinciosului, a slugii înțelepte care și-a pregătit lumina, iar neașteptarea, deci lenevirea, atrage după sine consecința menționată în textul rugăciunii: moartea, încuierea afară de Împărăție.

Este normal ca Mirele să vină, cîtă vreme El are o legătură cu „logodnica" Sa, Biserica. Dar El vine în calitate de Cap al Bisericii, cum spune Sfîntul Apostol Pavel în Epistola către Efeseni. De aceea, așteptarea și ieșirea în întîmpinare este o obligație. El este Cel mai mare și El este Cel ce vine spre noi, „slugile" Sale. De fapt, o asemenea dovadă de smerenie a mai dat-o Mîntuitorul și la spălarea picioarelor ucenicilor, precum și în alte multe ocazii. El este Cel ce face mereu primul pas, Cel ce vine spre noi. Noi doar trebuie să-L așteptăm, să-I ieșim întru întîmpinare. Drumul cel mai lung, El e Cel Care-l face, și nu noi. Noi doar așteptăm, sau ieșim în întîmpinare. Efortul nostru este mult mai mic, dar trebuie făcut, și tocmai pentru că este mai mic nu are scuză sau motiv de a nu fi făcut... Mirele se spune că vine în miezul nopții..., și aceasta pentru a se sugera permanenta stare de veghe pe care trebuie să o aibă credinciosul în continua așteptare și pregătire, grijă de a nu i se stinge candela.

Acest miez al nopții este la noi și nu la Mire, pentru că noi sîntem în viață la miezul nopții, iar El vine spre noaptea noastră, să risipească întunericul și să instaureze lumina Sa, cea pururea ființială și dumnezeiască. Făcliile noastre sînt semnul că noi dorim această lumină, că noi vrem să fim fii ai luminii (Ioan 12, 36) și că, purtînd luminile noastre, vrem să ne unim cu marea Lumină, cu Soarele dreptății, să fim cu ea în stare de comuniune, de participare.

În sfîrșit, întunericul este locul fricii, al îndoielii, al confuziei, al neștiinței. Rugăciunea sugerează că venirea Luminii izgonește frica, risipește îndoiala, clarifică confuzia, luminează neștiința, iar acolo unde nu există frică și îndoială, există certitudine și curaj în credință.

Celelalte momente ale rugăciunii sînt prezente în temele menționate deja. Toate acestea la un loc formează un îndemn duhovnicesc, de cea mai mare importanță în pregătirea celor ce cred în El, pentru marea întîlnire cu Dumnezeu.

Cealaltă rugăciune, a Sfîntului Efrem Sirul, care și ea își termină

ciclul rostirii în Sfînta și Marea Miercuri, cuprinde, de asemenea, unele din marile teme remarcate în troparul „Iată Mirele". Însă, dacă în acest tropar este vorba mai mult de legătura pe „verticală" între credincios și Dumnezeu, în rugăciunea Sfîntului Efrem se vorbește în special de dimensiunea „orizontală" a vieții omului, adică de raportul său cu semenii.

„Doamne și Stăpînul vieții mele, duhul trîndăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpînire și al grăirii în deșert, nu mi-l da mie.

Iar duhul curăției, al gîndului smerit, al răbdării și al dragostei, dăruiește-l mie, slugii Tale ;

Așa Doamne, dăruiește-mi ca să-mi văd greșelile mele și să nu osîndesc pe fratele meu, că bine ești cuvîntat în vecii vecilor".

Însă trebuie specificat că, în viața creștinului, amîndouă aceste dimensiuni este necesar să se îmbine armonios fără ca una sau alta să fie dezvoltată în lipsa celeilalte (Apocalipsa 21, 16).

Dealtfel, atunci cînd în prima rugăciune se vorbește despre raportul omului cu Dumnezeu, rugăciunea finală de cerere este făcută la plural, ceea ce arată că așteptarea, pregătirea pentru primirea Mirelui, se face în mod comunitar. Personal, dar în comuniune cu ceilalți, căci Hristos este Mirele Bisericii, care este comuniunea credincioșilor, iar după pilda evanghelică din care s-a inspirat rugăciunea, Mirele este așteptat nu de o singură persoană, ci de mai multe ; și toate așteaptă împreună — desigur fiecare cu pregătirea sa — și tocmai în ceea ce privește această pregătire, troparul „Iată Mirele" face o subliniere specială.

Tot așa, în rugăciunea Sfîntului Efrem Sirul, cererea virtuților este făcută pentru a fi aplicate în această viață, între semeni, fapt confirmat de menționarea directă a raportului dintre frați, aflat la sfîrșitul rugăciunii. De fapt, toate cererile sînt făcute în scopul instaurării unor legături reale între frați. Dar legătura directă a credinciosului cu Dumnezeu nu lipsește din această rugăciune, deoarece ea este adresată Părintelui Ceresc, Stăpînului a toate ; virtuțile cerute aici își primesc sensul plenar în actualizarea lor în relațiile cu ceilalți.

Aceste două rugăciuni se aseamănă din mai multe puncte de vedere : în primul rînd, chiar dacă fiecare din ele evidențiază mai mult una din laturile vieții spirituale, înălțimea sau lățimea, totuși, fiecare din ele face referire directă la dimensiunea dezvoltată special în cealaltă, în așa fel încît armonia, echilibrul, le caracterizează pe amîndouă.

Mai mult, „verticala" și „orizontala", fiind evocate în fiecare rugăciune, dau imaginea Crucii. A Crucii pe care S-a răstignit Fiul lui Dumnezeu, a Crucii purtate de fiecare credincios în parte, a Crucii celei biruitoare și mîntuitoare.

O altă asemănare între cele două rugăciuni o constituie smerenia, ce se desprinde ca îndemn și însușire a vieții creștinului care este „slugă" a Domnului. De asemenea, în calitate de Mire, Dumnezeu este evocat în autoritatea, în puterea Sa nemărginită.

Rugăciunea de cerere și cea de laudă formează și ele un punct comun între cele două texte duhovnicești.

Sfînta și Marea Miercuri, zi în care aceste rugăciuni își încheie ciclul rostirilor în anul liturgic, devine tocmai prin acest fapt un moment de reflecție mai intensă și mai meditativă, adînc duhovnicească, deoarece, rostindu-se pentru ultima dată, ele au și un sens recapitulativ. Repetarea lor, în decursul unor perioade mai mici sau mai mari, semnifică importanța ce o au pentru spiritualitatea creștină din Sfîntul și Marele Post, în care credinciosul intră în comuniune cu Fiul lui Dumnezeu, alăturînd sacrificiu la sacrificiu, supunere la supunere, umilință la umilință, făcîndu-se astfel partener într-un dialog real și efectiv, nu numai de rugăciune, dar și de fapte și de viață.

„Așa Doamne, dăruiește-mi, să-mi văd greșelile mele și să nu osîndesc pe fratele meu, că bine ești cuvîntat în vecii vecilor. Amin".

Pr. Th. DAMIAN

LA SFÎNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE

„Ca pe un viteaz între mucenici te lăudăm, pe tine, purtătorule de chinuri, Gheorghe..., căci călătoria ai săvîrșit, credința ai păzit și cununa biruinței de la Dumnezeu ai luat!“

Astăzi prăznuim pe Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, izbăvitorul celor robiți și săracilor folositor. El era originar din Capadochia și făcea parte din armata împăratului Dioclețian (284-305), din ceata ostașilor tribuni, îndeplinind dregătoria de comis. A avut curajul să mărturisească public, că singur Iisus Hristos este Dumnezeu cel adevărat și să se lepede fățiș de înșelăciunea idolilor. Pentru aceste fapte curajoase a suferit moarte martirică, iar noi se cade să-i „împletim cununi de lumini și laude din adîncurile duhului nostru“ — cum se spune într-o cîntare liturgică din slujba zilei —, să scoatem perlele rare ale evlaviei, cu care să alcătuim, plini de iubire și smerenie, podoabele cele de mult preț ca ofrandă Sfîntului Mucenic Gheorghe.

Se cuvine, dar, să-i aducem cîntare de laudă lui Hristos, Celui Care a înviat din morți, căci astăzi primăvara cea mult așteptată a răsărit nouă, dînd flori cuvîntătoare, pomenirea înțeleptului Mucenic Gheorghe, ale cărui răni au dat izvoare de tămăduiri și, lăudîndu-l să-i strigăm: „Bucurăte, primăvara bucuriei; bucură-te, cunună martirică a bărbăției; bucură-te, floare a învierii, viteazule Gheorghe; bucură-te, cel întocmai la obicei cu apostolii, cedru răsărit în Liban, dar cu creștetul în ceruri; bucură-te, turn al credinței fierbinți și puternice, icoană aleasă a credinței martirilor, care te ridici ca soarele pe cer, împodobindu-l cu razele harului duhovnicesc“. Să ne apropiem toți creștinii binecinstitori, căci dincolo de el vom vedea pe Însuși Stăpînul tuturor și Făcătorul Căruia I se aduc acum, ca niște flori de primăvară, rugăciunile noastre, ca unui Mai Mare al oștirilor cerești; apropiați-vă de locul acesta în care se cinstește chipul celui înspre care strămoșii noștri și-au îndreptat nădejdea din cele mai vechi timpuri.

Împăratul Dioclețian s-a îngrozit ca de o stîncă tare a credinței, de Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, cel care a împletit prin viața lui o cunună de virtuți creștine, pe care a dăruit-o ca ofrandă lui Hristos!

Acest Mare Mucenic s-a ridicat cu curaj și a înfruntat cu toată priceperea și căldura sufletească măsurile asupritoare ale împăratului Dioclețian împotriva credinței creștine.

El își hrănise sufletul din fragedă copilărie cu învățătura Blîndului Învățător din Nazaret, Mîntuitorul Hristos, și strălucita lui carieră de arme în loc să-i înăsprească firea, o înnobilase și înarmase cu o tărie sufletească de nezdruncinat împotriva păcatului și a necredinței. La întrebarea pusă de un înalt demnitar: „Cine te-a îndemnat să vorbești cu atîta îndrăzneală“? — Sfîntul Mucenic Gheorghe a răspuns, simplu, că „Adevărul“ l-a determinat să facă acest lucru. Cu toate făgăduielile și eforturile împăratului de a-l face să-și lepede credința, Sfîntul Gheorghe rămînea statornic în convingerile sale creștine. I se pregăteau cele mai cumplite unelte de tortură: bătaia cu biciul, roata țintuită și ferecată cu cuțite ascuțite, groapa cu var, temniță, otrăvuri etc. Și totuși nimic nu l-a înfricoșat, rămînînd nevătămat, din toate la cîte a fost supus. Fiind adus în templu zeului Apollo, spre a-l îndupleca să jertfească zeilor, el s-a rugat cu atîta însuflețire dumnezeiescului Hristos Domnul, încît toate statuile zeilor s-au prăbușit la pămînt, fapt ce a avut un mare ecou în întregul imperiu. Urmarea a fost că însăși împărăteasa Alexandra s-a creștinat. Împăratul, mîniindu-se, a poruncit să li se taie capetele la amîndoi. Astfel, Sfîntul Gheorghe și-a dat obștescul sfîrșit în ziua de 23 aprilie.

Urmînd firul vieții Sfîntului Mucenic Gheorghe, un fior de cutremur străbate întreaga noastră făptură, căci o pildă covîrșitoare ni s-a deslușit înaintea ochilor noștri sufletești. Adevărul se bucură de unitate și simplitate, iar minciuna de înfățișări variate. De aceea, adevărul are temelia neclintită, el biruiește totul, iar minciuna este nesinceritate și se risipește. Așadar, din această pricină, veniți să lăudăm cu glas înalt pe cel care cu limba lui mărturisea credința în Domnul nostru Iisus Hristos.

Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe este susținătorul adevărului, al nevinovăției, al sincerității, o făptură binecuvîntată a lui Dumnezeu. Capadochia, metropolă în care și-a petrecut tinerețea acest viteaz mărturisitor, Gheorghe, avea să-și primească înapoi, prin iconomia Atotbunului Părinte, ofranda dăruită cîndva ca să se îndulcească din fagurii înțelepciunii desăvîrșite, din florile credinței și să ia calea trăirii creștine și a martiriului.

Dacă reflectăm la chinurile pe care le-a suferit Sfîntul Gheorghe, de cînd a luat cununa muceniciei și pînă în clipa descapitării sale, ne copleșește fiorul credinței sale.

Marele Mucenic al creștinătății, Gheorghe, a strălucit cu aurită lumină a sfințeniei, dăruindu-se Mîntuitorului Hristos cu întreaga sa ființă. De aceea, ajutorul său, ca solitor al nostru către Dumnezeu, ne este întotdeauna de mult folos duhovnicesc. Ca un diamant al răbdării strălucește între cetele celor drepți, soare purtător de lumină și sfeșnic cu luciri de aur în Biserica lui Hristos, biruitorul viteaz, Marele Mucenic Gheorghe este de mare ajutor tuturor creștinilor.

Pe cel care, asemenea răsăritului soarelui în zi de primăvară, a luminat prin viața și prin faptele sale dreapta credință, astăzi îl prăznuim ca pe un mucenic al lui Hristos, vas ales al harului, care întru toate strălucește împreună cu toți mucenicii.

Mare Mucenice Gheorghe, semănător al dreptei credințe, roagă-te neîncetat, ca duhul păcii să nu plece de la noi, spre slava lui Dumnezeu, ai Cărui dreptmăritori creștini sîntem. Bucură-te, purtătorule de chinuri, Gheorghe, și trimite-ne făclia ajutorului tău ca să ne lumineze viața, să ne înmulțească talantul neștirbit al credinței noastre. Amin.

Pr. Anton FRUNZĂ

LA DUMINICA A VII-A DUPĂ PAȘTI

„... cuvintele pe care Mi le-ai dat
le-am dat lor și ei le-au primit... și
au crezut că Tu M-ai trimis“
(Ioan 17, 8)

Prin aceste cuvinte, Mîntuitorul Hristos, înainte de patimile Sale, ne-a lăsat testamentul credinței și al cunoașterii adevărului. Avînd liberă voință, ca însușire creaturală, omul a acceptat sau nu învățătura dumnezeiască, descoperită prin drepții Vechiului Testament, prin prooroci, iar mai pe urmă prin Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii (Evrei 1, 1-2).

După Înălțarea la cer a Domnului nostru Iisus Hristos, după Pogorîrea Sfîntului Duh și după răspîndirea Evangheliei, în toată lumea romană au început persecuțiile sîngeroase împotriva creștinilor, care erau socotiți periculoși statului roman. Împărații considerau creștinismul o religie obișnuită, lumească, un curent „de modă“, care ar lua locul cultului imperial și zeităților de tot felul, deci o comunitate religioasă care ar pune în pericol stăpînirea absolută și familiile împăraților și despoților, a conducătorilor militari și provinciali, nevoiașii fiind cei dintîi care acceptau religia salvării și libertății. În aceasta era totuși și un adevăr, pentru că, potrivit cuvintelor Mîntuitorului : „Veniți la Mine toți cei asupriți și împovărați și Eu vă voi da odihnă“ (Matei 5, 3), masele de oropsiți, sclavi, și năpăstuiți, acceptau noua învățătură ca o salvare ființială.

Nici persecuțiile însă, nici exterminările în masă, nici exilurile, nici amenințările și deposedarea de bunuri ale creștinilor n-au oprit șuvoiul propovăduirii Evangheliei. Împărații și filozofii păgîni, reprezentanții religiilor naturiste, cinstitorii zeilor și idolilor, de pe urma cărora își duceau viața de lene și huzur, „au căutat să falsifice învățătura Evangheliei nemuririi“, acomodînd-o sau schimbîndu-i sensul, interpretînd-o conform unor norme de gîndire religioasă sau unui sincretism religios potrivit cu intențiile lor (Marcu 7, 13). Așa s-a întîmplat cu nenumăratele secte și erezii, oracole și vrăjitorii,

care căutau să cîștige pe naivi într-o cursă diabolică, străină Evangheliei nemuririi.

Reprezentantul de căpetenie al acestei negre pagini din istoria Bisericii creștine a fost ereticul Arie, împotriva căruia s-a ridicat cinstea, adevărul, sacrificiul și credința curată a Sfinților Părinți de la Sinodul I Ecumenic, Niceea 325, pe care-i prăznuim astăzi.

Ca să putem înțelege situația creată de erezie, trebuie să includem dezbaterile în împrejurările istorice reale de atunci. Arie studiase la școlile filozofice și retorice ale timpului, era crescut în credința curată într-o familie de creștini adevărați, fapt care-l determină să intre în cler. Ca diacon s-a distins repede și a fost chemat la Alexandria, unde a fost făcut preot de episcopul Petru. Era orator desăvîrșit, cu putere de convingere, dar rău la suflet, pervers, îngîmfat, disprețuitor, avar, invidios și răzbunător ; de aceea, Sfinții Părinți l-au numit : apostolul minciunii, temelia iadului...

Erezia răspîndindu-se și luînd proporții, nu numai Biserica, ci și imperiul, erau puse în fața unei noi situații. Constantin cel Mare caută o lămurire a lucrurilor și o împăcare din partea episcopilor celor două partide. La mijloc însă nu era numai aceasta, ci ceva mai grav. Arie introdusese în învățătura lui speculații religioase, care confundau creștinismul, chemarea la mîntuire, cu o religie de misterii, „la modă" în primele secole (Apocalipsă 2, 6).

Pentru lămurirea lucrurilor, Împăratul Constantin cel Mare a convocat mulți episcopi și teologi pregătiți, trăitori profunzi ai Evangheliei lui Hristos. În mod cu totul aparte se distinge, printre ei, diaconul Atanasie din Alexandria, care nu numai că știa părerile lui Arie, dar îi cunoștea viața și activitatea potrivnică cerințelor adevăratului credincios.

Lucrările adunării au început în primăvara anului 325 și au ținut pînă vara, hotărînd : Iisus Hristos, după cum S-a descoperit, după minunile făcute, după patimile îndurate, după înviere și arătare, după înălțare și preaslăvire, este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, născut din Tatăl mai înainte de veci, este Mîntuitorul și Răscumpărătorul lumii, de-o-ființă cu Tatăl, Judecătorul suprem ; El, pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire, S-a pogorît din cer, a luat trup, asemenea nouă, din Sfînta Fecioară Maria, fără a avea păcat, și Și-a încheiat activitatea pămîntească la Ierusalim, în timpul împăratului roman Tiberiu (14-37) și a reprezentantului său în Palestina, Ponțiu Pilat (28-37).

Ca să demonstreze de-o-ființimea și unitatea Sfintei Treimi, Sfîntul Spiridon a săvîrșit minunea cu strîngerea cărămizii, la care ereticul Arie nici n-a vrut să privească.

S-a arătat că Evanghelia lui Hristos nu-i filozofie, ci normă de viață a credincioșilor, nu-i sistem de gîndire, ci obiect de credință ; Evanghelia este împlinirea profețiilor și un act de dreptate făcut omului, de descoperire a lui Dumnezeu și de risipire a stăpînirii întunericului asupra fiilor lui Dumnezeu. Mărturie au fost sfinții și martirii, mărturisitorii și cuvioșii, care prin viața lor au lăsat veșniciei încrederea în puterea lui Dumnezeu.

Așa s-a formulat prima *Mărturisire de credință,* comună, după ce fusese cunoscută în comunitățile creștine, cuprinzînd învățătura adevărată despre Dumnezeu-Omul Iisus Hristos, pînă astăzi.

După moartea lui Constantin cel Mare (337) însă, încep iarăși neînțelegerile ; arienii revin și revine erezia. Mai tîrziu, împăratul Iulian dă libertate tuturor falsificatorilor creștinismului pentru a prezenta ca adevăruri erorile și, prin aceasta — zice el —, creștinismul va dispare. Dar, fiind aproape în culmea falsei sale glorii, Arie ereticul, care avea 80 de ani, moare subit la marginea orașului Alexandria. Puțin după aceasta, o săgeată a străpuns și pieptul apostatului Iulian, care a zis : Ai învins Galileene... (anul 363) — referindu-se la Domnul Hristos.

Așadar, iată plata falsificatorilor și a celor ce se împotrivesc adevărurilor dumnezeiești ; ucigașul Cain a fost urmărit de propria conștiință toată viața și iadul i-a fost răsplata faptei lui ; Iuda a murit spînzurat pentru trădare și vînzare ; Arie a luat plata pentru minciună și înșelare, pentru falsificarea Evangheliei și rătăcirea multora de la adevărata credință.

Dar să vedem ce importanță are amintirea Sfinților Părinți de la

Niceea pentru viața Bisericii. În primul rînd, este a doua mare întrunire după Sinodul Sfinților Apostoli, care a avut loc în anul 50 la Ierusalim, cînd s-au înlăturat unele nedumeriri. Sinodul I Ecumenic este prima adunare a episcopilor din toată lumea și primul răspuns dat la atacurile răspînditorilor de învățături false. În al doilea rînd, arianismul și toate ereziile erau instrumentele diavolului care întunecau mintea credincioșilor, spre a o abate de la credința în Evanghelia dreptății și a Dumnezeirii lui Iisus Hristos.Învățătura lui Hristos este Evanghelia împlinirii, dragostei și împăcării, este un sistem de viață și facere de bine, nu de rezervă față de suferințele altora. În al treilea rînd, s-a formulat pentru noi *Mărturisirea de credință* (primele șapte articole ale Simbolului credinței), pe care o rostim și prin care ne arătăm convingerea în adevăratul Dumnezeu prin Evanghelia împăcării.

Acest Sinod a împăcat lumea creștină și a adus pace în imperiu.

Dar amintirea celor 318 Sfinți Părinți este importantă și pentru Biserica românească, Poporul daco-roman, pe atunci într-o fază de constituire, a avut reprezentantul său la adunare, pe episcopul de Tomis, ca trimis al locurilor noastre și ca ortodox. A fost prezent și episcopul Teofil-Gotul, care era arian, și care în acele timpuri cîrmuia pe credincioșii goți, migratori pe pămîntul nostru străbun.

Strămoșii noștri au fost credincioși adevărați, fapt care a făcut pe Sfîntul Ioan Gură de Aur să-i aprecieze prin persoana Sfîntului Ioan Cassian. Episcopul Bretanion din Tomis era prieten cu Sfîntul Vasile cel Mare: „Bretanion a mărturisit credința curată în fața împăratului arian Valens", iar Paulin de Nola scria prietenului său, Sfîntul Niceta de Remesiana: „Peste Istrul înghețat există o căldură permanentă a credinței curate a păstoriților tăi...".

Dacă este prilej de bucurie astăzi amintirea Sfinților Părinți, constatăm și o pată neagră în istoria sfîntă a trăitorilor în Hristos, anume fărîmițarea Bisericii lui Hristos. În loc de una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică, așa cum rostim în Crez, existau peste cinci sute de Biserici și peste două mii de grupări zise creștine, de denominațiuni și confesiuni religioase etc. Ce erau acestea, oare?! Nu altceva decît ecoul tîrziu al ereziei ariene. Aceleași imnuri cîntate de Arie, negînd Dumnezeirea lui Hristos, se aud uneori și astăzi în comunitățile rupte de Biserică.

Dar conștiința unității Bisericii există, prin încrederea deplină în cuvintele Mîntuitorului, „ca toți să fie una" (Ioan 17, 21). Este datoria tuturor creștinilor ortodocși ca, prin viața lor, prin faptele lor, prin credința lor curată și convingerea nestrămutată în adevăr, să contribuie la apropierea între oameni și religii, în general și între Biserici și Confesiunile creștine, în special.

Să prăznuim cu inimi curate și sincere amintirea Sfinților Părinți și să zicem: „Luminători preastrălucitori ai adevărului lui Hristos v-ați arătat lumii pe pămînt, după cuviință, Prea Fericiților Părinți, înlăturînd ereziile și pe hulitorii cei cu limbile otrăvite și ați stins văpăile relelor socotințe. Pentru aceasta, ca niște ierarhi (chemați) ai lui Hristos, rugați-vă pentru izbăvirea noastră!" (Sedelna praznicului). Să prăznuim „propovăduirea Apostolilor și învățătura Părinților care au întărit credința Bisericii cu haina cea de sus a adevăratei teologii, îndreptînd și mărind Taina" (Condacul praznicului).

Să deosebim credința de erezie, adevărul de eroare, slujirea devotată de obligație, experiența de minciună și să ne străduim să cunoaștem pe Dumnezeu în Biserica Sa cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească, în strălucirea Lui evanghelică, ajungînd astfel la viața veșnică, la cunoașterea Sa (Ioan 17, 3).

Să ne străduim să înțelegem cuvintele Domnului Iisus Hristos: „Unde sînt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20). Să ne sîrguim spre a avea parte de un loc în împărăția Sa, precum Însuși a spus: „În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt" (Ioan 14, 2) — și Lui I se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. Amin.

Diac. conf. dr. P. I. DAVID

CINSTIREA ICOANEI DUPĂ ÎNVĂȚĂTURA BISERICII ORTODOXE

Icoana, potrivit învățăturii Bisericii, cum ne relatează Sfîntul Ioan Damaschin în tratatul al treilea al lucrării sale intitulate: *Cultul Sfintelor Icoane,* este o asemănare, un model, o întipăritură a cuiva, care arată în ea pe cel ce este înfățișat în icoană. În general, însă, icoana nu seamănă întru totul cu originalul, adică cu cel reprezentat. Altceva este icoana și altceva este originalul și, în general, se observă o deosebire între ele, pentru că acesta nu este cealaltă și cealaltă nu este acesta. Spre exemplu, icoana omului, cu toate că întipărește figura corpului, totuși nu are facultățile sufletești, de vreme ce nici nu trăiește, nici nu cugetă, nici nu vorbește, nici nu simte, nici nu se mișcă. Tot astfel fiul, cu toate că este icoana naturală a tatălui, totuși are ceva deosebitor față de el, pentru că este fiu, și nu tată.

Orice icoană, spune Sfîntul Ioan Damaschin, scoate la iveală și arată ceea ce este ascuns. Spre exemplu: pentru că omul nu are o cunoștință completă despre ceea ce este nevăzut, deoarece sufletul sălășluiește în trup și în timp, nici despre cele ce vor fi după el, și nici despre cele distanțate și depărtate în spațiu și timp, a fost făcută icoana, pentru conducerea cunoștinței și pentru arătarea și punerea la iveală a celor ascunse. În general, icoana a fost făcută spre folos, binefacere și mîntuire, pentru ca, prin faptul că sînt scoase la iveală și vădite lucrurile, să cunoaștem cele ascunse și astfel „pe cele bune să le dorim și să le rîvnim, iar pe cele contrare, adică pe cele rele, să le evităm și să le urîm" (p. 113).

Din cele arătate mai sus de Sfîntul Ioan Damaschin cu privire la întrebarea: ce este icoana? — înțelegem că ea ne arată, ne pune în evidență originalul, adică un lucru pe care nu-l avem în față, căci de ar fi de față nu am mai avea nevoie de icoană. Deci, urmează că icoana este cerută de insuficiențele firii omenești: omul, fiind circumscris în timp și în spațiu, nu poate avea o cunoștință directă a celor nevăzute, nici a celor trecute sau viitoare și nici a celor depărtate în spațiu. Din pricina acestor insuficiențe ale persoanei umane a fost descoperită icoana, care servește la ghidarea cunoștinței și la revelarea și arătarea celor ascunse.

„Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sînul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut" (Ioan 1, 18). Dacă Dumnezeu nu poate fi văzut cum este El, în ființa Sa, se înțelege că El nu poate fi zugrăvit în icoană. Dar Fiul cel Unul-Născut spune în alt loc: „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl" (Ioan 14, 9). Iată că Dumnezeu poate fi văzut privind pe Fiul Care întrupîndu-Se, luînd trup omenesc, S-a făcut icoană a lui Dumnezeu, cum vorbește atît de limpede Sfîntul Apostol Pavel în Epistola către Filipeni: „Care, Dumnezeu fiind în chip — adică *în icoană* n. n. — n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-Se ca un om" (2, 6). Iată de ce Fiul lui Dumnezeu, prin întrupare, a luat chip de om și în această stare fiind icoană a lui Dumnezeu, rămînînd mai departe întocmai cu Dumnezeu, zugrăvirea chipului Fiului lui Dumnezeu făcut om este posibilă. Dacă Dumnezeu nu S-ar fi întrupat, noi n-am fi putut avea și n-am fi putut zugrăvi icoana Sa.

Prin cuvîntul icoană nu se înțelege idol; „idolul nu este nimic în lume" (I Corinteni 8, 4), pe cîtă vreme icoana arată o persoană. Iisus Hristos „este chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut..." (Coloseni 1, 15).

Că Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, este icoana Tatălui, este limpede pentru oricine, așa cum s-a arătat mai sus și cum citim în atîtea locuri din Sfînta Scriptură a Noului Testament. Dar poate ca cineva să pună întrebarea: unde este scris, în Noul sau Vechiul Testament, porunca lui Dumnezeu ca să zugrăvim icoane și să le și cinstim?

Mai întîi răspundem cu o întrebare: unde scrie în Noul Testament porunca Mîntuitorului către Sfinții Apostoli ca să scrie cuvîntul Evangheliei, căci, așa cum știm prea bine, Mîntuitorul a trimis pe Sfinții Apostoli în lume, poruncindu-le: „Mergeți în toată lumea și propoveduiți Evanghelia la

toată făptura..." (Marcu 16, 15), propoveduiți, vestiți prin viu grai, și nu scrieți. Și totuși ei au scris-o ; au scris-o, sigur, din porunca Mîntuitorului, poruncă însă care nu a rămas scrisă, ca și „multe lucruri pe care le-a făcut Iisus..." (Ioan 21, 25). În Faptele Apostolilor citim : „Să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis : Mai fericit este a da, decît a lua" (20, 35). Cum vedem, cuvintele Mîntuitorului, care fac parte din Evanghelie, au fost păstrate în tradiție și, mai tîrziu, s-au scris în Faptele Apostolilor. De aceea, la întrebarea : unde este scrisă porunca Mîntuitorului de a zugrăvi icoane ? — răspundem că ea se găsește în Sfînta Tradiție. Cine a poruncit Sfinților Apostoli să scrie Evanghelia, nu este altul decît Mîntuitorul, căci Apostolii nu puteau să o scrie fără porunca Lui ; tot El a poruncit să se zugrăvească icoane. Și nu este altul decît tot Mîntuitorul Iisus Hristos.

Și dacă cinstim cuvîntul Evangheliei scris, deși el a fost împărtășit de Dumnezeu prin viu grai, cuvîntul scris fiind imaginea celui vorbit, de ce să nu cinstim și icoana, pentru că privind-o mergem cu mintea la persoana înfățișată în icoană, după cum, ascultînd sau citind cuvîntul, mintea noastră se duce la persoana care a rostit cuvîntul, care mai pe urmă a fost scris. Le cinstim pe amîndouă pentru că Mîntuitorul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a fost numit atît cuvînt „și Cuvîntul S-a făcut trup..." (Ioan 1, 14), cît și icoană (chip), „acesta este chipul lui Dumnezeu cel nevăzut..." (Coloseni 1, 15). Cinstim atît cuvîntul Sfintei Scripturi, cît și icoana, pentru că dacă prin cuvîntul Sfintei Scripturi ne sfințim auzul, prin icoană ne sfințim cel dintîi simț, care este văzul (Sfîntul Ioan Damaschin, p. 19), unindu-ne, cu ajutorul minții, atît cu cel ce a rostit cuvîntul sfînt, cît și cu cel care este înfățișat în icoană. „Cinstea adusă icoanei, învață Sfîntul Vasile cel Mare, se îndreaptă către cel înfățișat în icoană", după cum cinstea adusă cuvîntului Sfintei Scripturi se îndreaptă către Cel ce l-a rostit. Spre deosebire de cinstirea adusă icoanei, cuvîntului lui Dumnezeu și obiectelor care au ceva sfînt în ele, sau sînt în legătură cu divinitatea, cinstirea adusă lui Dumnezeu se numește închinare sau adorare ; noi folosim cuvîntul : „închinare" și pentru cinstirea adusă persoanelor și obiectelor sfinte, dar în acest caz această închinare se numește închinare relativă.

Cînd ne rugăm în fața unei icoane zicem că ne închinăm cu închinare relativă, și chiar rostim cuvîntul „închinare" în rugăciunea pe care o adresăm înaintea icoanei Mîntuitorului : „Prea curatului Tău chip ne închinăm, Bunule, cerînd iertare greșelilor noastre, Hristoase Dumnezeule; că de voie bine ai voit a Te sui pe cruce, ca să scapi din robia vrăjmașului pe cei ce i-ai zidit. Pentru aceasta, cu mulțumită strigăm Ție : Toate le-ai umplut de bucurie, Cel ce ai venit să mîntuiești lumea". Icoana Mîntuitorului, ca și orice altă icoană, noi o cinstim și, stînd în fața icoanei Mîntuitorului, rugîndu-ne, zicem : „Prea curatului Tău chip ne închinăm, Bunule...". Folosim cuvintele : „ne închinăm", cu înțelesul de cinstire sau închinare relativă. Rugăciunea pe care o adresăm Mîntuitorului, stînd înaintea icoanei Lui, trece dincolo de chipul înfățișat, se îndreaptă către persoana înfățișată Care este Persoana Mîntuitorului. De aceea, avînd în vedere că cinstea se îndreaptă către Persoana Mîntuitorului, Biserica folosește în rugăciunea adresată Lui, stînd în fața icoanei Lui, termenul : „închinare".

Folosirea cuvîntului „închinare", cu înțelesul de închinare relativă, pentru icoane și pentru lucrurile și persoanele sfinte, o găsim în întreaga Sfîntă Scriptură : „Intra-vom în locașurile Lui, închina-ne-vom la locul unde au stat picioarele Lui" — sau în traducerea unei ediții britanice: „Hai la locuința Lui, să ne închinăm înaintea așternutului picioarelor Lui" (Psalmul 130 (131), 7). „Iacob s-a închinat la vîrful toiagului Său" (Facerea 47, 31). Iacob s-a închinat lui Isac de șapte ori pînă la pămînt (Facerea 33, 3). „Atunci s-a sculat Avraam și s-a închinat poporului țării aceleia, adică fiilor lui Het (popor idololatru n. n.)" (Facerea 23, 7). „Dar eu, prin îndurarea Ta cea mare, pot să intru în casa Ta și să mă închin în templul Tău cel sfînt" (Psalmul 5, 7, traducere britanică); în templu se afla chivotul, în care se afla vasul cu mană, tablele legii, toiagul lui Aaron care odrăslise, iar deasupra capacului său chipurile celor doi heruvimi între care Dumnezeu se arăta și vorbea lui Moise (Ieșirea 25, 16-22; Iosua 7, 6), dar și chipuri de lei și boi, ca în templul zidit de Solomon (III Regi 7, 29). „...Bătrînii căzură și se închinară..., Mielului înjunghiat" (Apocalipsa 5, 13-14), deci

Mîntuitorului în chip de miel. Și dacă bătrînii din Apocalipsă se închinau Mîntuitorului înfățișat înaintea lor ca un miel, cu atît mai mult noi ne închinăm înaintea icoanei Mîntuitorului, în care este înfățișat prin icoană, în chipul Omului-Dumnezeu.

Noi cinstim și icoanele sfinților, ale îngerilor și icoana Maicii Domnului și ne închinăm lor cu închinare relativă, cu venerare ; cinstirea Maicii Domnului o numim supravenerare, termen pe care noi îl folosim în vorbirea curentă mai puțin, preferînd termenul de supra- sau preacinstire.

Că cinstea pe care o dăm icoanei se îndreaptă către cel înfățișat pe ea, o știm, și am înțeles-o din cele arătate mai înainte și, îndeosebi, din cuvîntul Sfîntului Vasile cel Mare : „Cinstea adusă icoanei se îndreaptă către cel înfățișat în icoană". Că trebuie să cinstim pe sfinți, aceasta o înțelegem și din faptul că trebuie, potrivit voii lui Dumnezeu, să cinstim pe toți oamenii : „Dați tuturor cele ce sînteți datori..., celui cu cinstea, cinste..." (Romani 13, 7). Cinstim pe tot omul, pentru că orice om este făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Facerea 1, 26). Chipul lui Dumnezeu în om sînt însușirile lui sufletești : mintea, voința, simțirea și conștiința, iar asemănarea înseamnă tinderea omului spre cea mai înaltă treaptă de desăvîrșire, călăuzindu-se de aceste însușiri și ajutat de harul lui Dumnezeu, împărtășit prin Sfintele Taine, prin care „ne facem părtași dumnezeiești firi, scăpînd de stricăciunea poftei celei din lume" (Petru 1, 4). Icoana înfățișează tocmai chipul omului făcut părtaș firii dumnezeiești și numai o asemenea imagine care arată, sau mai bine zis sugerează, această stare sufletească poate fi numită icoană, în care se face prezent Dumnezeu, prin harul împărtășit de El omului ; privind icoana cu aceste trăsături sufletești ale persoanei sfinte, mintea noastră se duce la Dumnezeu, Care a făcut pe om după chipul Său ; chipul omului sfînt fiind o oglindire a chipului lui Dumnezeu, nu fizionomic, ci sufletesc, cu însușirile arătate mai înainte. Cum să nu cinstim icoanele sfinților despre care Psalmistul spune : „Prin sfinții care sînt pe pămîntul Lui minunată a făcut Domnul toată voia întru ei" (15, 3). Cum să nu cinstim pe sfinți, cînd Mîntuitorul numește pe Sfinții Apostoli prietenii Săi (Ioan 15, 14)?

Pe Maica Domnului o preacinstim fiind Născătoare de Dumnezeu. Maica lui Dumnezeu întrupat (Matei 2, 11) : „Și magii intrînd în casă, au văzut pe Prunc împreună cu Maria, Mama Lui, ..." ; „Duhul Sfînt se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri ; pentru aceea și Sfîntul Care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu Se va chema" (Luca 1, 35). În vizita la Elisabeta, Maica Domnului, lăudînd pe Dumnezeu, a rostit, între altele : „Iată, de acum mă vor ferici toate neamurile" (Luca 1, 48).

Pe îngeri îi cinstim pentru că „toți sînt duhuri slujitoare, trimise ca să slujească, pentru cei ce vor fi moștenitori mîntuirii" (Evrei 1, 14). Chipurile lor le înfățișăm pentru că ei s-au arătat oamenilor slujind și făcînd cunoscută voia lui Dumnezeu.

Biserica Ortodoxă dă o mare importanță cinstirii, cultului, sfintelor icoane. Duminica întîi din Postul Mare, cum știm, se numește Duminica Ortodoxiei ; în această Duminică, slujba sărbătorii face amintire de Sinodul al VII-lea ecumenic, care a restabilit și statornicit cinstirea icoanelor, în urma luptelor iconoclaste. Sinodul precizează, între altele : „Cu cît credinciosul privește icoanele, cu atît mai mult își aduce aminte de cel care este înfățișat... Vai de cel care ar cinsti imaginile, și nu persoanele înfățișate în icoane". Dacă evocarea momentului restabilirii cinstirii icoanelor se face în cadrul unei sărbători bisericești și în zi de Duminică, numită Duminica Ortodoxiei, am putea spune că Ortodoxia înseamnă icoană, și invers, și dacă sărbătoarea restabilirii cinstirii icoanelor se face în zi de Duminică, în care sărbătorim Învierea Domnului, aceasta este pentru a sublinia, și mai mult, că icoana înfățișează chipul și starea omului făcut părtaș firii dumnezeiești (II Petru 1, 4), îmbrăcat într-un trup asemănător celui al Mîntuitorului înviat a treia zi din mormînt, chipul omului după învierea cea de obște, al cărui început a fost Învierea Domnului Iisus Hristos. Condacul sărbătorii Duminicii Ortodoxiei subliniază cu toată limpezimea : „Cuvîntul Tatălui cel necuprins, din tine, Născătoare de Dumnezeu, S-a cuprins întrupîndu-Se; și chipul cel întinat, la chipul cel dintîi întorcîndu-l, cu dumnezeiasca podoabă l-a amestecat". Deci mărturisim mîntuirea, îl închipuim cu fapta și cu cuvîntul. Tocmai întruparea Mîntuitorului pentru mîntuirea noastră și întoarcerea chipului întinat al omului la chipul cel

dintîi, dinainte de păcat, și amestecarea lui cu dumnezeiasca podoabă și frumusețe, mărturisește icoana și este înfățișată în ea. Prin icoană mărturisim, cum spune condacul sărbătorii Ortodoxiei, mîntuirea, starea de înnoire a omului, cu frumusețea, nu numai cea pe care a avut-o Adam înainte de căderea în păcat, ci chiar cea pe care trebuia s-o realizeze, dar nu a mai realizat-o el, ci Mîntuitorul prin Întrupare. Chipul omului înnoit, întors la chipul cel dintîi, noi, potrivit învățăturii Bisericii, mărturisită și în condacul de la slujba sărbătorii Ortodoxiei, îl închipuim, îl zugrăvim cu fapta și cu cuvîntul, adică zugrăvim, în icoană, chipul realizat prin faptele săvîrștie de persoana sfîntă cu ajutorul harului lui Dumnezeu dar și cu cuvîntul, prin care arătăm frumusețea omului înnoit prin harul Întrupării, așa cum citim în Sfînta Scriptură și în operele Sfinților Părinți ai Bisericii.

Cinstim Sfintele Icoane pentru că ele sînt ferestre deschise spre veșnicie sau viață veșnică, spre care tindem prin întreaga noastră gîndire și trăire creștină. În Rugăciunea Domnească rostim : Vie împărăția Ta, iar în Crez : Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie ; „Căci nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie“ (Evrei 13, 14). Icoana, prin frumusețea chipului întors la frumusețea cea dintîi și amestecat cu podoabă dumnezeiască, ne face să gustăm din această frumusețe, pe care ea numai o sugerează, într-un fel în care însă ne face să înțelegem că frumusețea omului înnoit, prin harul Întrupării, este cu mult mai mult decît ne închipuim, dar nu se poate arăta cu posibilitățile noastre omenești. Despre această frumusețe Sfîntul Apostol Pavel a mărturisit : „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El“ (I Corinteni 2, 9). Apoi, mărturisind Întruparea, starea omului cu frumusețea dobîndită prin Întrupare, înțelegem că la această stare nu se poate ajunge fără harul Întrupării, care se împărtășește de Biserică numai prin Sfintele Taine. De aceea, prezența icoanelor este atestată de istoria Bisericii încă de la începutul vieții creștine; pereții catacombelor erau împodobiți cu icoane. Icoanele, arătîndu-ne starea de sfințenie, chipul înnoit al omului și al lumii prin harul lui Dumnezeu, ne feresc în rugăciunea și trăirea credinței și nădejdii noastre de a rătăci cu mintea prin diferite închipuiri tulburătoare și himerice.

După cum nu orice cuvînt ne conduce spre Dumnezeu, tot așa nu orice imagine ne conduce spre chipul omului și al lumii înnoite prin harul lui Dumnezeu și, prin aceasta, spre Dumnezeu. Așa cum cuvîntul Sfintei Scripturi, rostit de Dumnezeu și scris apoi de bărbații sfinți, precum și cuvîntul rostit de orice om care se străduiește să păstreze și să propășească în împodobirea chipului lui Dumnezeu în el, ne conduce spre Dumnezeu și ne face să stăm în legătură cu El, la fel numai imaginea făurită de Biserică: „Stîlpul și temelia adevărului“ (I Timotei 3, 15), care sugerează frumusețea omului înnoit, chipul veacului ce va să fie, poate să ne îndrepte trăirea spre Dumnezeu. Și numai această imagine, cu acest mesaj, se numește icoană. Cum să nu cinstim ceea ce ne călăuzește trăirea noastră spre viața veacului ce va să fie și ne arată chipul omului și al lumii în care trăiește Dumnezeu (Galateni 2, 20), chipul omului în care Hristos a luat înfățișare omenească (Galateni 4, 19), așa cum ne este zugrăvit chiar prin cuvintele Sfintei Scripturi (Galateni 3, 1) ! Dacă nu punem la îndoială că trebuie să cinstim cuvîntul Sfintei Scripturi, nu putem pune la îndoială nici ceea ce este zugrăvit prin propoveduirea Sfintei Scripturi, de cuvintele Sfintei Scripturi.

Cinstim tot ceea ce ne pune în legătură cu Dumnezeu, tot ceea ce constituie loc al prezenței lui Dumnezeu : personale (Sfînta Împărtășanie),

sau harice, cuvîntul Sfintei Scripturi și icoana, ca și toate celelalte lucruri sfinte slujitoare mîntuirii noastre prin Sfintele Taine ale Bisericii.

Dacă Dumnezeu se făcea prezent, arătîndu-Se lui Moise între chipurile celor doi heruvimi : „Acolo, între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii, Mă voi descoperi ție, și-ți voi grăi de toate cîte am a porunci prin tine fiilor lui Israel“ (Ieșirea 25, 22), cu cît mai mult Dumnezeu se face prezent în chip haric în icoana omului făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, în icoana în care se înfățișează starea de înnoire adusă de Dumnezeu lumii prin Întrupare !

Unii cred că icoanele sînt ca și idolii, atunci cînd citesc în Sfînta Scriptură unele locuri în care se vorbește chiar despre idoli : „Dacă sîntem neam al lui Dumnezeu, nu trebuie să credem că Dumnezeu este asemenea aurului sau argintului, sau ca marmura cioplită de meșteșugul și de gîndirea omului“ (Fapte 17, 29), sau: „Idolii neamurilor sînt argint și aur, lucruri de mîini omenești. Gură au și nu vor grăi, ochi au și nu vor vedea, urechi au și nu vor auzi, căci nu este duh în gura lor. Asemenea lor să fie toți cei ce îi fac pe dînșii și se încred în ei“ (Psalmul 134, 15-18 ; 113, 12-16). Cuvintele acestea se referă cu adevărat la idoli, dar acestea nu se potrivesc icoanelor, pentru că noi nu spunem că icoana Mîntuitorului este Mîntuitorul, ci numai chipul Mîntuitorului, și nici icoana Maicii Domnului, sau a unui sfînt, că ar fi Maica Domnului, sau sfîntul care este înfățișat, ci zicem : acesta este chipul sau icoana Maicii Domnului, sau chipul sfîntului al cărui chip este înfățișat.

În timp ce Moise era în Muntele Sinai să primească tablele Legii, poporul Israel a turnat un vițel din aur și s-a închinat la el, aducîndu-i jertfe și zicînd : „Iată, Israele, dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului !“ (Ieșirea 32, 8). De aici înțelegem ce este un idol și ce înseamnă închinarea la idoli. Poporul ales, în acel moment amintit mai sus, a căzut în greșeala pe care o arată Sfîntul Apostol Pavel (Romani 1, 22-25): „Zicînd că sînt înțelepți au ajuns nebuni. Și au schimbat slava lui Dumnezeu Celui nestricăcios întru asemănarea chipului omului celui strălucitor și al păsărilor și al celor cu patru picioare și al tîrîtoarelor..., au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună și s-au închinat și au slujit făpturii, în locul Făcătorului...“. Chipul omului din icoana noastră nu este cel stricăcios, dimpotrivă cel nestricăcios și duhovnicesc, ajuns la această stare prin harul lui Dumnezeu (I Corinteni 15, 40, 42, 44). În templul lui Solomon erau puse din porunca lui Dumnezeu, cum am amintit mai înainte, și chipuri de boi și de lei, iar poporul se închina în templu, iar templul sfințit, în care erau și chipurile de animale, s-a umplut de slava lui Dumnezeu (II Paralipomena 7, 3), iar Solomon a auzit pe Dumnezeu spunîndu-i : „Am auzit rugăciunea ta și cererea ta cu care te-ai rugat către Mine și ți-am îndeplinit toate după cererea ta ; am sfințit templul pe care l-ai zidit, ca să petreacă numele Meu acolo în veci și vor fi ochii și inima Mea acolo în toate zilele“ (III Regi 9, 3), acolo unde erau chipuri de animale care aveau ochi și nu vedeau, animale care nu erau însă socotite dumnezeu și cărora nu li se aducea închinare. Chipurile celor doi heruvimi, făcuți și puși din porunca lui Dumnezeu deasupra chivotului legii, la fel aveau ochi și nu vedeau, gură și nu vorbeau, urechi și nu auzeau și totuși nu erau socotiți idoli, ci erau chipurile unor ființe cerești, iar Dumnezeu se arăta lui Moise și-i vorbea tocmai între chipurile celor doi heruvimi. Înaintea chivotului legii în care se afla toiagul lui Aaron care odrăslise, tablele legii, vasul cu mană și străjuit de chipurile celor doi heruvimi, toate lucruri făcute de mîna omului,

poporul se închina căzînd cu fața la pămînt (Iosua 7, 6), și aducea jertfe (III Regi 3, 15) ; preoții tămîiau înaintea lor (Ieșirea 30, 8) și se aprindeau candele (Ieșirea 27, 20-21). Aceasta pentru că ele erau locuri ale arătării lui Dumnezeu, locuri de înălțare a sufletului omului către Dumnezeu, locuri, lucruri și fapte liturgice poruncite de Dumnezeu, cum am văzut din cele arătate mai sus. Dacă acele obiecte folosite în templu erau locuri ale prezenței lui Dumnezeu, cu cît mai mult icoanele din bisericile noastre, care înfățișează oamenii și lumea-firea necuvîntătoare — munții, dealurile — cu starea și înfățișarea înnoirii lor prin harul lui Dumnezeu, cu atît mai mult Dumnezeu se face prezent și se arată într-un chip tainic în omul care este chip și asemănare a lui Dumnezeu, în omul și lumea înduhovnicită de harul lui Dumnezeu.

În icoana unui sfînt sau în icoana Mîntuitorului nu zugrăvim firea lor, căci aceasta nu se poate, ci persoana lor, sau, mai bine zis, chipul persoanei lor prin care sufletul și mintea noastră se îndreaptă către cei care sînt înfățișați și cărora trebuie să le dăm cinstea cuvenită.

Cinstim Sfintele Icoane pentru că aceasta ne învață Biserica noastră potrivit cuvintelor Sfintei Scripturi, așa cum am văzut și din cele arătate mai sus. Cartea ultimă a Noului Testament, numită Apocalipsa, adică : „Descoperirea lui Iisus Hristos... ca să arate robilor Săi — nouă tuturor n. n. — cele ce trebuie să se petreacă...“ (1, 1), chipul lumii în pragul vieții veacului ce va să fie, ne înfățișează numai și numai imagini cu ajutorul cuvintelor, imagini de care luăm act prin simțul vederii. „El vine cu norii și orice ochi Îl va vedea și-L vor vedea și cei ce L-au împuns...“ (Apocalipsa 1, 7) și, ne îngăduim să spunem, și cei ce nu vor să aibă înaintea ochilor lor icoana lui Dumnezeu, așa cum El ni S-a descoperit de la începuturile lumii și icoana Maicii Domnului, a sfinților și a îngerilor și toate celelalte cete îngerești. Cum ar putea fi aduse în rătăcire ochii și mintea noastră, privind și cinstind icoanele făcute din porunca lui Dumnezeu, cum am spus mai la început, sub îndrumarea Bisericii care, ca „stîlp și temelie a adevărului“ (I Timotei 3, 15), a păstrat cuvîntul Sfintei Scripturi în aceeași curăție a adevărului revelat de Dumnezeu prin viu grai, dar apoi prins, conturat, în imaginea literelor și a cuvintelor Sfintei Scripturi ?!

Fiii Bisericii noastre strămoșești au primit, odată cu cuvîntul Evangheliei vestit de Sfîntul Apostol Andrei, și icoanele, pe care le-au cinstit și le cinstesc neabătut. Noi cunoaștem cuvîntul Apocalipsei; „Afară... vrăjitorii... ucigașii și închinătorii de idoli !“ dar cunoaștem și ce este o icoană, pe care unul din cei mai distinși cercetători în acest domeniu o numește foarte sugestiv „Flacăra Mîntuirii“ [1]. Știm cu toții că „cinstirea adusă icoanei se îndreaptă către cel înfățișat în icoană“.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

---

1. Wilhelm Nyssen, *Die Flamme des Heils, Fresken der orthodoxen Kirche St. Johannes des Täufers in Ferentari bei Bukarest*, Luther-Verlag, Köln, 1983.

ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE SFÎNTA SCRIPTURĂ

I. 1. *Denumire — conținut — inspirație.* După învățătura Bisericii Ortodoxe, Sfînta Scriptură este, alături și împreună cu Sfînta Tradiție, calea sau forma prin care s-a transmis și se păstrează descoperirea făcută de Dumnezeu oamenilor, spre a desluși cît mai clar sensul și scopul vieții lor și spre a cunoaște calea spre mîntuire. Este mesajul divin prin care Dumnezeu, adresîndu-se oamenilor, le face cunoscut prin descoperire supranaturală cuvîntul Său, care conține învățătura de credință și normele de viață religios-morală după care să se conducă spre a ajunge la fericirea vieții celei veșnice. Fiind „cuvîntul lui Dumnezeu" (Luca 3, 2; Fapte 4, 31; Efeseni 6, 17), Sfînta Scriptură este călăuza credinciosului pe calea respectării și împlinirii poruncilor divine (Deuteronom 32, 47), îndrumătorul spre credința în Iisus Hristos, spre îndreptare și mîntuire, după cum mărturisește Sfîntul Apostol Ioan: „Iar acestea s-au scris, ca să credeți că Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu și, crezînd, viață să aveți în numele Lui" (Ioan 20, 31). Din mărturiile aghiografilor, se desprinde adevărul că Sfînta Scriptură este „cuvîntul mîntuirii" (Fapte 13, 26), este „cuvîntul vieții" (Filipeni 2, 16); învățătura ei călăuzește pe om la o nouă viață (Fapte 6, 7). Însuși Mîntuitorul spune: „Cuvintele pe care vi le-am spus Eu sînt duh și sînt viață" (Ioan 6, 63). Ele sînt veșnice, necesare și folositoare spre mîntuire, pentru toți credincioșii, din toate timpurile și locurile, căci „cerul și pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece", zice Mîntuitorul, Cel ce este „calea, adevărul și viața" (Ioan 14, 6). Cuvintele Sfintei Scripturi sînt izvor de viață veșnică, pentru că „Cel care ascultă cuvîntul Meu — zice Mîntuitorul — și crede în Cel Care M-a trimis, are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață" (Ioan 5, 24). Pentru cei credincioși, Sfînta Scriptură este cartea de căpetenie, este o carte a vieții, în care adevărul, revelația lui Dumnezeu, se adresează omului în scopul ajungerii la asemănarea sa cu Dumnezeu, pentru care a fost creat (Facere 1, 26). Întrucît Sfînta Scriptură conține tot adevărul, cuvîntul lui Dumnezeu pentru credință și viață, aducător de mîntuire și viață veșnică, Biserica Ortodoxă își fundamentează adevărul de credință, hotărîrile dogmatice, normele morale și prevederile sau prescripțiile canonice pe mărturiile oferite de textele biblice. Biserica Ortodoxă a învățat întotdeauna că Sfînta Scriptură, prin cuvîntul lui Dumnezeu pe care îl conține, scris sub înrîurirea Sfîntului Duh, este un prim și absolut izvor pentru doctrină, pentru viața religios-morală și pentru practica liturgică. Sfîntul Apostol Ioan mărturisește că toată Sfînta Scriptură s-a scris pentru ca credincioșii să creadă că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și astfel să aibă viață veșnică (Ioan 20, 30), iar Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă pe ucenicul său Timotei să ia aminte la citirea Sfintei Scripturi, la învățătura pe care o conține, să cugete la cele scrise, să păzească această învățătură și să stăruie în ea, deoarece „făcînd aceasta, și pe tine te vei mîntui și pe cei care te ascultă" (I Timotei 4, 13-16).

După învățătura Bisericii Ortodoxe, Sfînta Scriptură este și colecția cărților scrise de către aghiografi sub înrîurirea Sfîntului Duh. Cărțile Sfintei Scripturi au fost redactate în scris prin lucrarea Sfîntului Duh săvîrșită asupra aghiografului, ca acesta să priceapă pe deplin cuvîntul lui Dumnezeu, adică adevărul despre mîntuire, pe care să-l transmită într-o formă corectă și corespunzătoare, ferindu-l totodată de orice greșeală sau rătăcire. De aici rezultă apoi că Sfînta Scriptură este expresia unui sinergism divino-uman, este o operă teandrică, rezultatul unei colaborări dintre Dumnezeu și om. De aceea, Sfînta Scriptură este, în același timp, opera lui Dumnezeu, ca autor principal al ei, și opera aghiografului, ca autor secundar. Potrivit acestei colaborări, cărțile Sfintei Scripturi prezintă o autoritate divină, fiind denumite sfinte, dumnezeiești sau de Dumnezeu insuflate. Moise vorbește în acest sens despre „cartea Legii" (Deuteronom 31, 9), iar Iosua despre „cartea Legii lui Dumnezeu" (Iosua 24, 26), în timp ce Mîntuitorul, referindu-se la Vechiul Testament, îl numește „Legea" (Ioan 10, 34), sau „Legea și proorocii" (Matei 11, 13), sau „Legea, proorocii și psalmii" (Luca 24, 44). Sfinții Părinți și Scriitori bisericești i-au dat denumirea de „ta biblia, ta aghia" (cărțile

sfinte — Sfîntul Ioan Hrisostom, Origen), de unde a rămas denumirea generală de „BIBLIE".

Pentru Biserica Ortodoxă, inspirația Sfintei Scripturi este un adevăr de credință, o dogmă afirmată în articolul al optulea din Simbolul de credință : „Și întru Duhul Sfînt..., Care a grăit prin prooroci". Sînt numeroase textele biblice care depun mărturie în sensul că aghiografii, cînd au scris, au fost pe deplin convinși că scriu din poruncă divină și că ceea ce scriu este cuvîntul lui Dumnezeu. Astfel, în Legea lui Moise se arată că „atunci a zis Domnul către Moise : Scrie acestea în carte spre pomenire..." (Ieșire 17, 14), sau că „Moise a scris toate cuvintele Domnului" (Ieșire 24, 4). Atunci cînd Dumnezeu alege și trimite pe Moise în misiunea de a cere faraonului eliberarea evreilor, îi spune lui și fratelui său Aaron : „Tu îi vei grăi lui și-i vei pune în gură cuvintele Mele, iar Eu voi deschide gura ta și gura lui și vă voi învăța ce să faceți" (Ieșire 4, 15), iar numai lui Moise îi spune : „Mergi dar, Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce să grăiești" (Ieșire 4, 12). La fel, Iosua mărturisește că „a scris cuvintele acestea în cartea legii lui Dumnezeu" (Iosua 24, 26). Porunca dată aghiografilor de a scrie cuvîntul lui Dumnezeu descoperit oamenilor se întîlnește mai ales la proorocii aleși și trimiși de Dumnezeu poporului evreu. Astfel, Isaia scrie : „Și a zis Domnul către mine : Ia o carte mare și scrie deasupra ei cu slove omenești : Maher-șalal-haș-baz" (Isaia 8, 1) ; Ieremia primește porunca : „Scrie-ți într-o carte toate cuvintele pe care ți le-am grăit Eu" (Ieremia 30, 2); Lui Ezechiel i se dă porunca de a scrie numele zilei în care va veni regele babilonian asupra Ierusalimului (Ezechiel 24, 2); Daniel va primi porunca de „a pecetlui cartea pînă la sfîrșitul vremii" (Daniel 12, 4); iar lui Avacum i se spune : „Scrie vedenia și o sapă cu slove pe table, ca să se poată citi ușor" (Avacum 2, 2). Peste tot la prooroci se întîlnesc expresiile : „Așa zice (grăiește) Domnul" (Isaia 43, 1 ; Amos 1, 3 ; Avdie 1, 1 ; Naum 1, 12 ; Agheu 1, 2 ; Zaharia 1, 3 ; 3, 7), sau „fost-a cuvîntul lui Dumnezeu către" (Ieremia 1, 2 ; 16, 1 ; Ezechiel 1, 3 ; Osea 1, 1 ; Miheea 1, 1 ; Ioil 1, 1 ; Iona 1, 1 ; 3, 1 ; Sofonie 1, 1 ; Maleahi 1, 1). Regele David mărturisește : „Duhul Domnului grăiește prin mine și cuvîntul Lui este pe limba mea" (II Regi 23, 2), iar în legătură cu proorocul Ilie se spune : „Și a zis Domnul către Ilie" (III Regi 17, 2). Proorocul Isaia mărturisește că ceea ce scrie este de la Dumnezeu, căci „a auzit glasul lui Dumnezeu" (Isaia 6, 5-9), așa după cum afirmă și Avacum (Avacum 3, 2). În repetate rînduri, referindu-se la mărturiile vechitestamentare, Mîntuitorul confirmă caracterul inspirat și conținutul cărților Vechiului Testament. Saducheilor, care nu credeau în înviere, Mîntuitorul le spune : „Iar despre învierea morților, care n-ați citit ce vi s-a spus vouă de către Dumnezeu zicînd : „Eu sînt Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob. Nu este Dumnezeu al morților, ci al viilor" (Matei 22, 31-32 ; Ieșire 3, 6); iar fariseilor le pune întrebarea : „Cum David în duh Îl numește pe El Domn zicînd : „Zis-a Domnul, Domnului meu, șezi de-a dreapta Mea, pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale" (Matei 22, 43-44 ; Psalm 109, 1). Citind în sinagoga din Nazaret textul din Isaia (61, 1), referitor la misiunea Sa, Mîntuitorul adaugă : „Astăzi s-a împlinit scriptura aceasta în urechile voastre" (Luca 4, 18-21). Mustrînd pe fariseii fățarnici, Mîntuitorul le atrage atenția că prin respectarea unor datini ale lor, ei calcă „astfel cuvîntul lui Dumnezeu" (Marcu 7, 13), aflat în Sfînta Scriptură. Confirmînd împlinirea unor proorocii despre Iisus Hristos, Sfîntul Apostol Matei spune că „acestea toate s-au făcut ca să se împlinească ceea ce s-a zis de Domnul prin proorocul care zice" (Matei 1, 22 ; Isaia 7, 14 ; Matei 2, 15 ; Osea 11, 1). Sfîntul Apostol Pavel arată că Dumnezeu S-a descoperit în Legea Veche prin prooroci, iar în Legea cea Nouă prin Fiul Său : „După ce Dumnezeu odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul" (Evrei 1, 1-2). Tot Sfîntul Apostol Pavel, scriind ucenicului său Timotei, mărturisește direct și clar caracterul inspirat al Sfintei Scripturi, avînd în vedere, în primul rînd, Vechiul Testament : „Și fiindcă de mic copil cunoști Sfintele Scripturi, care pot să te înțelepțească spre mîntuire, prin credința întru Hristos Iisus. Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțelepțirea cea întru dreptate" (II Timotei 3, 15-16). Cu aceeași pregnanță și autoritate, inspirația Sfintei Scripturi este afirmată de Sfîntul Apostol Petru, în cuvintele :

„Dar mai înainte de toate, trebuie să știți că nici o proorocie a Scripturii nu se tîlcuiește după socotința fiecăruia, pentru că niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit, purtați fiind de Duhul Sfînt" (II Petru 1, 20-21).

Pe baza mărturiilor din cărțile sfinte, teologia ortodoxă susține teza că toată Sfînta Scriptură este inspirată, așa cum spune Sfîntul Apostol Pavel. De aceea, nici nu caută să facă o distincție, prin limitare, între elementul divin și cel uman în Sfînta Scriptură, ceea ce, dealtfel, nici nu s-ar putea face. Chiar dacă în Sfînta Scriptură se întîlnesc texte în care aghiograful se referă la unele izvoare pe care le cunoaște direct (I Corinteni 5, 1; 7, 1; 11, 18, 23), sau texte care conțin dorințe, păreri, speranțe și griji personale (I Corinteni, 7, 8 ; 7, 16, 32, 35 ; 11, 14 ; 16, 6-7 ; I Tesaloniceni 2, 18 ; Filipeni 1, 19), și acestea se încadrează în actul inspirației, întrucît inspirația biblică este introducerea mesajului divin în istoria omenirii.

Consecința directă și logică a inspirației biblice este inerența, sau lipsa de greșeală a Sfintei Scripturi. Prin revelația supranaturală, cuvîntul lui Dumnezeu scris sub înrîurirea Sfîntului Duh conține tot adevărul necesar mîntuirii omului. Prin Sfîntul Duh, Dumnezeu nu descoperă ceva ce ar fi de prisos sau lipsit de valoare, de aceea Sfînta Scriptură nu se înșeală și nici nu înșeală pe nimeni, este străină de orice greșeală sau rătăcire și nici nu se contrazice cu ea însăși. În acest sens, Sfîntul Apostol Pavel face distincție între poruncile divine, date de Mîntuitorul, a căror împlinire este necesară, obligatorie și folositoare pentru mîntuire, și recomandările sale personale, care sînt sfaturi, îndrumări, dar nu porunci divine (Romani, 3, 5 ; I Corinteni 7, 10, 12, 25, 40 ; I Tesaloniceni, 4, 15 ; Galateni 3, 15).

2. *Raportul dintre Vechiul și Noul Testament — unitatea Sfintei Scripturi.* Din motive de ordin pedagogic, descoperirea supranaturală a lui Dumnezeu, adresată oamenilor în vederea mîntuirii lor, s-a făcut treptat și progresiv. Descoperirea divină supranaturală nu se putea face dintr-o dată, în completul și complexitatea ei, ci trebuia să țină seama de puterea de înțelegere și capacitatea de asimilare sau însușire din partea omului a adevărurilor necesare mîntuirii, de puterea lui de adaptare la aceste adevăruri. De aceea, de la un conținut și forme mai simple, mai puțin complete, se ajunge la un conținut complet, la o formă desăvîrșită, care va include în complexitatea ei toate adevărurile de credință necesare și folositoare mîntuirii omului. Din acest motiv și Sfînta Scriptură ne înfățișează istoria mîntuirii cu cele două etape ale ei : a) etapa de pregătire, în care cuvîntul lui Dumnezeu se adresează primilor oameni și apoi poporului evreu prin patriarhi, prin Moise și prin prooroci ; b) etapa de realizare pe deplin a mîntuirii, cînd Revelația divină supranaturală se face prin Însuși Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, adresîndu-se tuturor oamenilor din toate timpurile și locurile. La rîndul său, etapa de pregătire cunoaște și ea două perioade : a) perioada primordială, de la căderea în păcat a primilor oameni, pînă la chemarea lui Avraam, cînd Dumnezeu se adresează strămoșilor întregii omeniri ; b) perioada specială, de la Avraam pînă la venirea lui Iisus Hristos, cînd Dumnezeu se adresează în mod special, și în particular, numai poporului ales, perioadă în care monoteismul se afirmă prin contrast cu politeismul sau idolatria păgînă, iar curăția vieții morale în opoziție cu imoralitatea și nelegiuirile neamurilor păgîne. Este perioada în care poporul lui Israel se învrednicește de făgăduințele divine, că, din mijlocul lui se va naște Mesia, Mîntuitorul Iisus Hristos, după cum a proorocit Isaia, că „din Sion va ieși Legea și Cuvîntul Domnului din Ierusalim" (Isaia 2, 3).

Cele două mari etape din istoria mîntuirii corespund cu cele două mari părți ale Sfintei Scripturi : Vechiul Testament, care corespunde cu etapa de pregătire, și conține istoria mîntuirii pînă la venirea lui Iisus Hristos, și Noul Testament, care corespunde cu etapa de realizare, înfățișînd istoria mîntuirii de la Iisus Hristos pînă la sfîrșitul veacurilor.

Etapele din istoria mîntuirii au fost bine marcate de Sfîntul Apostol Pavel, cînd scrie : „După ce Dumnezeu, odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin Care a făcut și veacurile" (Evrei 1, 1-2). Tot Sfîntul Apostol Pavel este cel care subliniază evoluția treptată și progresivă a revelației divine supra-

naturale. În acest sens, Apostolul neamurilor scrie corintenilor că n-a putut să le vorbească după felul „unor oameni duhovnicești, ci ca unora trupești, ca unor prunci în Hristos", pe care i-a hrănit cu lapte, nu cu alimente mai grele (I Corinteni, 9, 1-2) ; le-a vorbit ca unor copii în mod simplu și nedeplin (Corinteni 3, 11-12).

Încă din vechime, prima parte a Sfintei Scripturi, istoria mîntuirii din etapa de pregătire, a primit denumirea de Vechiul Testament, potrivit cuvintelor Sfîntului Apostol Pavel, care folosește expresia de : legămîntul sau testamentul cel vechi, cînd amintește de practica evreilor de a citi la cult din cărțile Vechiului Testament (II Corinteni, 3, 14) ; cînd vorbește despre legămîntul cel nou, care va înlocui pe cel vechi, așa cum proorocise Ieremia (Evrei 8, 8-10 ; Ieremia 31, 31); sau cînd arată superioritatea jertfei Iui Iisus Hristos față de jertfele mozaice (Evrei 9, 15-20). Dar Revelația divină supranaturală s-a făcut și în Israel tot treptat și progresiv, adaptîndu-se la particularitățile și mentalitatea acestui popor, iar la depunerea în scris a acestei Revelații sub înrîurirea Sfîntului Duh s-a ţinut seama de mediul, cultura, obiceiurile și tradițiile lui Israel. De aceea, Legea Veche trebuie apreciată după rolul ei, și la justa ei valoare, numai în raport cu cei cărora le-a fost dată și cu epoca în care a fost promulgată sau scrisă, cu scopul pentru care a fost descoperită. Avînd un rol de pregătire, de îndrumător sau călăuză spre Hristos, și ținînd seama de misiunea și viața lui Israel, așa se explică de ce Legea Veche a fost mai puțin perfectă și inferioară Legii celei Noi. Această imperfecțiune nu-și are originea la Dumnezeu, deoarece Însuși Mîntuitorul afirmă valoarea Legii Vechi, cînd spune : „Cercetați Scripturile... și acelea sînt care mărturisesc pentru Mine" (Ioan 5, 39), iar Sfîntul Apostol Pavel scrie că „Legea este sfîntă și porunca este sfîntă și dreaptă și bună" (Romani 7, 12), imperfecțiunea se datorește numai posibilității de pricepere și puterii de cunoaștere și însușire a poporului evreu, modului ei de aplicare. În acest sens, Sfîntul Apostol Pavel spune clar : „Noi știm că Legea este bună, dacă se folosește cineva de ea potrivit Legii" (I Timotei 1, 8).

Pregătirea lui Israel în vederea venirii Mîntuitorului s-a făcut pe diferite căi : prin proorociile despre venirea lui Mesia ; prin simboluri profetice, prin chipuri și prefigurări istorice, prin simboluri rituale și acțiuni profetice simbolice (Ieremia 28, 10) ; dar, mai ales, prin acele tipuri de persoane, obiecte sau acţiuni care au preînchipuit persoana și activitatea Mîntuitorului. Toată Legea Veche n-a fost decît un mijloc pedagogic, cu un marcant rol educativ și instructiv, pentru Legea cea Nouă.

Acest rol instructiv-educativ va fi subliniat de Sfîntul Apostol Pavel, cînd spune că „Legea ne-a fost călăuză spre Hristos" (Galateni 3, 24), sau cînd afirmă că instituțiile Legii Vechi, jertfele, sărbătorile, au fost „umbra celor viitoare" (Coloseni 2, 16-17 ; Evrei 10, 1). Odată ce acestea au fost desăvîrșite în Hristos (Evrei 10, 14), creștinii nu mai sînt sub Legea Veche, adică „sub călăuză" (Galateni 3, 25). În același timp însă, el va sublinia și valoarea Legii Vechi, atunci cînd va scrie lui Timotei că : „De mic copil cunoști Sfintele Scripturi" și că „toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu" (II Timotei, 3, 15-16), referindu-se la Vechiul Testament.

Valoarea permanentă a Legii Vechi și raportul ei cu Legea cea Nouă vor fi marcate în mod evident de Mîntuitorul, cel mai îndreptățit și autorizat tîlcuitor al Legii Vechi, Persoana care unește cele două părți ale Sfintei Scripturi. Referindu-se de multe ori la Vechiul Testament, Mîntuitorul arată că în Persoana Lui s-au împlinit toate proorociile. Iudeilor le adresează îndemnul : „Cercetați Scripturile... și acelea sînt care mărturisesc despre Mine" (Ioan 5, 39), și continuă : „Căci dacă ați fi crezut pe Moise, M-ați fi crezut și pe Mine, căci despre Mine a scris acela" (Ioan 5, 46). În sinagoga din Nazaret, citind din profeția lui Isaia, declară că aceste cuvinte s-au împlinit astăzi (Isaia 61, 1,2 ; Luca 4, 16-21); celor doi ucenici, Luca și Cleopa, în drum spre Emaus, le explică toate Scripturile cele despre El (Luca 24, 27), iar Sfinților Apostoli le arată că în El trebuie să se împlinească toate cele din Lege, prooroci și psalmi (Luca 24, 44). Raportul dintre Legea Veche și cea Nouă va fi stabilit principial, și apoi dezvoltat și precizat de Mîntuitorul, în Predica de pe Munte (Matei 5, 17-20), atunci cînd spune : „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii" (Matei 5, 17). Sub o formă negativă Mîntuitorul subliniază că Legea cea Nouă nu

are scopul de a desființa sau abroga în întregime și definitiv Legea Veche, nici de a o dezbrăca de valoarea ei. Caracterul și valabilitatea normativă a Legii Vechi vor fi subliniate, dealtfel, de Mîntuitorul în parobola despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr (Luca 16, 29), precum și în răspunsul dat tînărului bogat, cînd îi cere acestuia împlinirea poruncilor din Decalog (Matei 19, 18,19). Apoi, prin cuvintele : „N-am venit să stric, ci să împlinesc" (Matei 33, 17), într-o formă directă și pozitivă, Mîntuitorul subliniază că Legea Veche este completată, perfecționată sau desăvîrșită prin Legea cea Nouă. Analizînd într-o formă paralel-comparativă șase porunci din Legea Veche (uciderea, adulterul, divorțul, jurămîntul, legea talionului și iubirea aproapelui), Mîntuitorul arată cum Legea Veche, care sancționa numai actul extern, păcatul săvîrșit, va fi completată și desăvîrșită prin Legea cea Nouă, care condamnă și actele care întrețin pofta sau dorința spre păcat. Legea Veche, venită din exterior, avea ca scop împlinirea dreptății, adică să facă pe om drept în fața lui Dumnezeu, în timp ce Legea Nouă, pornită din interiorul omului, trebuia să-l transforme radical pe acesta, în ființa lui completă de trup și suflet. În alte împrejurări, Mîntuitorul va arăta că Legea Veche a fost bună (Matei 23, 2,3), dar cărturarii și fariseii au răstălmăcit-o, schimbîndu-i sensul și conținutul.

Mîntuitorul arată iudeilor cum poruncile divine au fost înlocuite cu porunci omenești sau datini stabilite de către ei (Matei 15, 1-9 ; Marcu 7, 1-13 ; Luca 11, 36-52). În formalismul lor, cărturarii și fariseii au adăugat la poruncile Legii prescrieri noi, care au făcut ca Legea să fie tot mai greu de îndeplinit, de aceea Mîntuitorul, mustrîndu-i că nu împlinesc porunca dragostei și a dreptății și că sînt fățarnici și călăuze oarbe, le spune : „Împovărați pe oameni cu sarcini anevoie de purtat, iar voi nu atingeți sarcinile nici cel puțin cu un deget" (Luca 11, 46 ; Matei 23, 2-38). Și în Legea Veche a existat porunca dragostei față de aproapele (Levitic 19, 18), însă printr-o interpretare greșită împlinirea ei a fost limitată numai la cei de același neam, adică numai la evrei. Unele porunci din Legea Veche, Mîntuitorul le înlocuiește, deoarece nu mai corespundeau cu spiritul sau esența Legii celei Noi. Astfel, legea talionului este înlocuită cu porunca de a răspunde la rău cu bine (Matei 5, 39-42), după principiul din Regula de aur : „Toate cîte voiți să vă facă vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea, căci aceasta este Legea și proorocii" (Matei 7, 12); iar desfacerea arbitrară a căsătoriei (Matei 19, 7-9) este limitată numai la adulter (Matei 5, 32).

Mîntuitorul a respectat Legea Veche și a subliniat valoarea ei, dar a desăvîrșit-o prin interiorizare, spiritualizare și universalizare. Ceea ce a fost incomplet a devenit complet, ceea ce a fost unilateral și legat de un anumit popor și de o anumită epocă devine universal, ceea ce a fost răstălmăcit este îndreptat, ceea ce a fost imperfect devine perfect și desăvîrșit, ceea ce a fost temporar devine veșnic.

Dacă legea morală a Vechiului Testament și-a păstrat valabilitatea, fiind completată și desăvîrșită prin Legea cea Nouă, legile civile privind organizarea vieții sociale, politice și economice ale lui Israel, avînd un caracter temporar, fiind destinate unui anumit popor și pentru o anumită epocă, prin Legea cea Nouă ele și-au pierdut valabilitatea. La fel și legile ceremoniale, instituite cu scopul de a feri pe Israel de idolatrie, avînd și un caracter tipic, au fost înlocuite în Legea cea Nouă, prin norme și instituții noi, pe care le-au prefigurat. Este cazul jertfelor, sîngeroase și nesîngeroase, prin care se promova conștiința păcatului (Evrei 10, 3), dar nu se aducea îndreptarea omului (Evrei 10, 14). Preoția aaronită, legată de un singur neam și de o singură semințe, sau familie, deci cu un caracter și o misiune limitate, a fost înlocuită, în Legea cea Nouă, cu preoția lui Iisus Hristos, după rînduiala lui Melchisedec (Psalm 109, 5; Evrei 7, 1-11). Sărbătorile din cultul mozaic, strîns legate de istoria și viața religioasă a lui Israel, fiind și „umbra celor viitoare" (Coloseni 2, 16-17), au fost înlocuite cu sărbători și praznice după specificul, sensul și scopul Legii celei Noi. Jertfa de Pași, a mielului pascal, a fost înlocuită cu prăznuirea Învierii Mîntuitorului, „Mielul lui Dumnezeu Cel care ridică păcatele lumii" (Ioan 1, 29, 36 ; I Corinteni 5, 7); iar circumciderea cu botezul creștin (Facere 17, 10-14; Coloseni 2, 11-12).

Valoarea instructiv-educativă a Legii Vechi este pusă în evidență prin toate acele persoane, acțiuni, obiecte și rînduieli care au avut un caracter profetic, fiind imagini sau prefigurări ale unor rînduieli și acțiuni din Legea

cea Nouă. În acest sens, se poate vorbi despre caracterul tipologic al Legii Vechi, subliniat atît de mult de Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 10, 6-11). Însuși legămîntul cel vechi a prefigurat pe cel nou, proorocit de Ieremia (31, 31-33), care va fi mai bun (Evrei 8, 7-10), întrucît nu va fi scris pe table de piatră (Ieșire 31, 18,32,15; Deuteronom 9, 15), ci în inimile și în cugetele oamenilor (Evrei 10, 16; Ieremia 31, 33; Evrei 8, 10), și va fi sancționat nu prin sîngele jertfelor (Ieșire 24, 8; Evrei 9, 19-20), ci prin sîngele lui Iisus Hristos (Matei 26, 28).

Dacă legătura organică și firească dintre cele două mari părți ale Sfintei Scripturi, Vechiul și Noul Testament, se face evidentă prin conținutul lor, din raportul dintre ele, din caracterul tipologic al Vechiului Testament, această legătură devine și mai evidentă din acele profeții mesianice, împlinite în persoana Mîntuitorului Iisus Hristos. Căci ideea centrală, care alcătuiește esența tuturor descoperirilor divine făcute proorocilor, este ideea mesianică. Toate proorociile mesianice pe care le întîlnim în Vechiul Testament, de la Facere și pînă la proorocia lui Maleahi, au fost un adevărat far călăuzitor al oamenilor, în nădejdea lor spre o stare mai bună și mai fericită. Aghiografii Noului Testament vin să confirme împlinirea proorociilor despre Hristos, prin formulele: „Ca să se împlinească ceea ce s-a zis de Domnul prin proorocul care zice..." (Matei 1, 22; Isaia 7, 14); sau: „ca să se împlinească Scriptura" (Ioan 19, 36; Psalm 33, 19). Această confirmare imprimă Vechiului Testament o valoare documentară și o autoritate divină, dovedind identitatea dintre Mesia și Iisus Hristos, legătura și raportul dintre Vechiul și Noul Testament.

Din cele menționate se desprinde că Vechiul Testament face parte integrantă din Sfînta Scriptură, și că, împreună cu Noul Testament, alcătuiește o unitate organică, firească, indisolubilă, completă, perfectă și desăvîrșită. Această unitate relevă apoi că Vechiul Testament este ca un izvor din care ia naștere Noul Testament, ca o rădăcină din care crește tulpina, ca o temelie pe care se zidește edificiul — așa cum subliniază și Fericitul Augustin, în clasicele cuvinte: „În Vechiul Testament este ascuns cel Nou, iar în cel Nou este descoperit cel Vechi" (P. L. 40, 315).

În concluzie, putem spune că unitatea Sfintei Scripturi se desprinde din următoarele: a) ambele părți, Vechiul și Noul Testament, conțin, deopotrivă, cuvîntul lui Dumnezeu adresat oamenilor (Ieșire, 24, 4; Iosua 24, 26; Luca 3, 2; Fapte 4, 31; Efeseni 6, 17); b) ele conțin mesajul divin, descoperit oamenilor ca necesar și folositor pentru mîntuire; c) cărțile lor au fost scrise sub inspirația aceluiași Duh Sfînt (II Timotei 16-17; II Petru 1, 20-21); d) ambele Testamente au fost scrise cu același scop (Ioan 20, 21); e) întreaga Sfîntă Scriptură are un caracter hristocentric, prin Mesia din Vechiul Testament (Ioan 5, 39; Luca 24, 27) și Iisus Hristos din Noul Testament, căci în centrul întregii Sfinte Scripturi se află persoana lui Iisus Hristos (Ioan 1, 45; 2, 22; 5, 39,46; 12, 16,41; 20, 9); prin caracterul tipologic și mesianic, Vechiul Testament este orientat în întregime spre Mîntuitorul, Persoana Mîntuitorului fiind Cea care chezășuiește unitatea și legătura dintre cele două Testamente, de aceea, cel ce vrea să cunoască cu adevărat, și în mod deplin, pe Iisus Hristos, trebuie să cerceteze și să cunoască toată Sfînta Scriptură; f) unitatea Sfintei Scripturi este, în același timp, și o garanție a continuității și omogenității Revelației divine, de aceea cel ce separă, sau respinge, Vechiul Testament, va trebui să respingă și Noul Testament. A rupe legătura dintre cele două Testamente nu înseamnă numai a distruge unitatea Sfintei Scripturi și a Revelației divine, ci înseamnă a lovi în însăși învățătura hristologică, centrul și esența religiei creștine.

3. *Tîlcuirea Sfintei Scripturi.* Sfînta Scriptură fiind cuvîntul lui Dumnezeu adresat oamenilor, redactarea în scris a adevărului divin prin mîna aghiografilor s-a făcut cu multe secole în urmă, în mod treptat și progresiv, ținîndu-se seama de particularitățile și capacitatea de asimilare a oamenilor din acele vremuri, de mediul, cultura, obiceiurile și tradițiile vremurilor și ale oamenilor. Ținînd seama de conținutul specific al Sfintei Scripturi, de împrejurările deosebite și de vremurile îndepărtate cînd au fost scrise cărțile sfinte, Biserica Ortodoxă, potrivit mărturiilor biblice, a împărtășit totdeauna învățătura că nu orice credincios are destulă pricepere ca să înțeleagă pe deplin cele scrise și să tîlcuiască, sau să propovăduiască, în mod corect cuvintele Sfintei Scripturi.

După mărturiile cărților sfinte, citirea și cunoașterea Sfintei Scripturi sînt necesare, folositoare și obligatorii. Despre cei din Bereea, cărora Sfîntul Apostol Pavel le-a predicat Evanghelia, Sfîntul Luca scrie: „Ei au primit cuvîntul cu toată osîrdia, în toate zilele cercetînd Scripturile, dacă ele sînt așa" (Fapte 17, 11), după cum, celor din Tesalonic, Sfîntul Apostol Pavel le-a grăit „din Scriptură" (Fapte 17, 2); iar despre cuvîntul lui Dumnezeu, Sfîntul Apostol Pavel spune că „este viu și lucrător...", și destoinic să judece simțirile și cugetările inimii (Evrei 4, 12). Cu toate acestea însă, Sfînta Scriptură nu poate fi tîlcuită și propovăduită de oricine și oricum.

Fiind cuvîntul lui Dumnezeu, Sfînta Scriptură conține taine și adevăruri mai înalte despre Dumnezeu și despre lucrarea Lui în lume, despre om și mîntuirea lui, adevăruri care uneori sînt mai greu, sau mai ușor, de priceput, după priceperea și puterea de pătrundere a omului. Acest lucru este subliniat de Sfîntul Apostol Petru care, vorbind despre epistolele pauline, afirmă că în ele sînt unele „cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare" (II Petru 3, 16). De aici reiese clar că, încă în vremea Sfinților Apostoli, erau unii care tîlcuiau Sfînta Scriptură după priceperea lor personală, iar tălmăcirea greșită, răstălmăcirea ei, era considerată drept o abatere de la dreapta credință, ceea ce duce la pierderea fericirii celei veșnice. Istoria bisericească, încă din primele veacuri, depune mărturie că toate ereziile, sectele și marile schisme își au originea în interpretarea greșită, sau răstălmăcirea cuvintelor Sfintei Scripturi.

Că Sfînta Scriptură nu este ușor de înțeles, se vede și din convorbirea diaconului Filip cu un famen al reginei Candachia a Etiopiei. În timp ce acesta mergea de la Ierusalim spre Gaza, citind un text din profeția lui Isaia (53, 7-8), după îndemnul îngerului, Filip se apropie de el și îl întreabă: „Înțelegi oare ce citești?", la care famenul răspunde: „Cum aș putea să înțeleg dacă nu mă va călăuzi cineva?", după care, Filip i-a explicat textul Sfintei Scripturi, iar famenul, înțelegînd totul, s-a botezat (Fapte 8, 26-39). Sfînta Scriptură, deci, trebuie bine studiată și adîncită, nu simplu citită, iar adevărurile ei trebuie bine aprofundate, cercetarea și cunoașterea lor trebuie să se facă prin meditație profundă, prin pregătire asiduă, spre a nu duce la rătăcire, așa cum Mîntuitorul mustră pe saduchei, zicîndu-le: „Vă rătăciți neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu" (Matei 22, 29).

Dreptul, obligația și chemarea de a tîlcui Sfînta Scriptură și de a propovădui dreapta credință, nu le are decît Biserica, cea care păstrează, garantează și propovăduiește credința în Iisus Hristos. Biserica este autoritatea care, pe baza mărturiilor interne și externe, călăuzită fiind de Sfîntul Duh, a admis și a stabilit canonul biblic, adică scrierile sfinte, pe care apoi le tîlcuiește în lumina Sfintei Tradiții. Căci Sfînta Scriptură s-a dat nu unor persoane individuale, ci comunității religioase, adică Bisericii. Așa după cum a existat o comunitate religioasă a lui Israel, căreia i s-a dat, prin Moise, Legea lui Dumnezeu, tot așa a existat o comunitate creștină, care a luat ființă la Cincizecime, prin predica Sfîntului Apostol Petru (Fapte 2, 14-47), deci înainte de a fi scrise cărțile noutestamentare, pe care le-a primit. Biserica are dreptul de tîlcuire și propovăduire a dreptei credințe, întrucît este „stîlp și temelie adevărului" (I Timotei 3, 15), de aceea cel ce învață în Biserică trebuie să învețe așa cum a învățat totdeauna Biserica, deoarece ea este călăuzită în acest sens de Tradiția apostolică (Fapte 8, 26-39), îndrumată de Sfîntul Duh, întrucît și Mîntuitorul a deschis mintea Apostolilor, ca „să priceapă Scripturile" (Luca 24, 45), și, tot lor, le-a promis că le va trimite pe Sfîntul Duh care îi va învăța toate, și le va aduce aminte, despre toate cele ce le-a spus (Ioan 14, 26).

Chemarea și misiunea de a tîlcui corect Sfînta Scriptură și a propovădui adevărul ei, Biserica o îndeplinește și o asigură prin persoane alese care, prin darul Sfîntului Duh, au primit de la Dumnezeu puterea de a învăța cuvîntul adevărului. Așa au fost, la început, Sfinții Apostoli, cărora Mîntuitorul le spune: „pentru că vouă vi s-a dat să cunoașteți tainele împărăției cerurilor" (Matei 13, 11), și, tot lor, le dă porunca: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura" (Marcu 16, 15; Matei 28, 19-20). Sfîntul Apostol Pavel spune că el propovăduiește înțelepciunea de taină a lui Dumnezeu (I Corinteni 2, 7), ca cei ce ascultă să cunoască

taina lui Dumnezeu-Tatăl și a lui Hristos (Coloseni 2, 2). De la Sfinții Apostoli, chemarea și misiunea de a tîlcui Sfînta Scriptură și a propovădui cuvîntul Evangheliei au fost transmise urmașilor acestora, așa după cum Sfîntul Apostol Pavel încredințează această misiune ucenicilor săi Timotei și Tit (I Timotei 1, 3; Tit 1, 5), după cum spune și despre episcopi, preoți și diaconi, că trebuie să fie destoinici spre a învăța și pe alții (I Timotei 2; Tit 1, 9). Prin succesiunea apostolică, Biserica asigură și garantează, prin cei aleși și trimiși, tradițională tîlcuire a cărților sfinte și dreapta propovăduire a cuvîntului lui Dumnezeu. Deci, trimiterea de sus, apostolia, este o condiție necesară pentru cei ce tîlcuiesc Sfînta Scriptură, învățînd adevărul, așa după cum afirmă și Sfîntul Apostol Pavel: „Și cum vor propovădui de nu vor fi trimiși" (Romani 10, 15).

În Biserica creștină deci, nu oricine, sau nu toți au chemarea și misiunea, sau trimiterea, de a învăța, tîlcuind Sfînta Scriptură, ci numai acei cărora li s-a împărtășit acest dar de sus, prin Sfîntul Duh. Sfîntul Apostol Pavel subliniază că, în Biserică, pe unii Dumnezeu i-a rînduit apostoli, sau profeți, sau învățători, de aceea nu toți pot să fie apostoli, învățători sau tîlcuitori (I Corinteni 12, 28-30; Efeseni 4, 11). Deci, fiecare trebuie să se țină de darul pe care l-a primit de sus și să nu-și atribuie un dar, sau o chemare, ce nu i-au fost date, după îndemnul Apostolului: „Fiecare fraților, întru ce a fost chemat, întru aceasta să rămînă înaintea lui Dumnezeu" (I Corinteni 7, 20-24), deoarece cel ce-și atribuie un dar, pe nedrept, va fi aspru condamnat: „Nu vă faceți mulți învățători, frații mei, știind că mai mare osîndă vom lua" (Iacob 3, 1). Celor care pe nedrept și din mîndrie vor să fie tîlcuitori ai Sfintei Scripturi, înțeleptul Sirah le spune: „Ceea ce covîrșește mintea ta nu căuta; și ceea ce este mai presus de puterile tale nu iscodi..., nu te apuca să iscodești cele ce trec dincolo de îndeletnicirile tale, căci ți s-au arătat mai multe decît poate să priceapă o minte omenească; după ce singura lor închipuire pe mulți i-a înșelat și relele socotințe au strîmbat cugetele lor" (Sirah 3, 20-23).

Deci, dreptul și datoria de a tîlcui Sfînta Scriptură și a propovădui Evanghelia lui Hristos le au numai aceia care au primit acest dar de la Dumnezeu, cei ce au chemare și trimitere, cei ce sînt învățători și păstori în Biserică.

II. *Păreri deosebite față de învățătura ortodoxă.* În general, teologia protestantă, cultele neoprotestante și sectele recunosc și afirmă că Sfînta Scriptură este o carte sfîntă în care aghiografii, sub înrîurirea Sfîntului Duh, au depus în scris cuvîntul lui Dumnezeu, deci poruncile ei sînt obligatorii pentru cel ce crede în Iisus Hristos, mai ales că numai prin împlinirea lor se poate obține și comuniunea cu Dumnezeu, prin ele ni se garantează fericirea și viața cea veșnică. Cu toate acestea, ei împărtășesc unele păreri deosebite față de învățătura ortodoxă. De pildă, ei nu admit ca normă de credință, și formă prin care s-a transmis și se păstrează Revelația divină, decît numai Sfînta Scriptură — „Sola Scriptura" —, refuzînd, sau respingînd integral Sfînta Tradiție. Dar, cu toate că mărturisesc principiul „Sola Scriptura", totuși, ei împărtășesc unele păreri deosebite despre Sfînta Scriptură, în anumite probleme, cum sînt: inspirația biblică, cărțile Sfintei Scripturi, valoarea Vechiului Testament și, mai ales, tîlcuirea cărților sfinte. Să analizăm, succint, această problemă.

1. Cu toate că protestanții, neoprotestanții și sectele admit inspirația Sfintei Scripturi, totuși, în anumite aspecte, în ce privește actul inspirației și redactarea cărților sfinte, ei împărtășesc păreri deosebite.

a. În problema extensiunii inspirației divine, este împărtășită teza inspirației verbale, după care, Sfîntul Duh ar fi dictat aghiografilor din cuvînt în cuvînt, forma în care ei să redea în scris cuvîntul lui Dumnezeu descoperit oamenilor. Se afirmă, chiar, că și semnele ortografice ar aparține tot inspirației, de aceea la scrierea cărților sfinte aghiograful n-a contribuit cu nimic, nu are nici un merit, încît Sfînta Scriptură ar fi numai opera lui Dumnezeu nu și a omului, chiar și după forma ei, pentru a se oferi astfel credinciosului un contact direct cu poruncile divine, nu numai după fond, ci și după formă. Numai pe calea inspirației verbale s-ar fi putut păstra, și se păstrează, nealterat, mesajul divin sau cuvîntul lui Dumnezeu. Teza inspirației verbale este susținută pe baza unor texte biblice, în care se afirmă

identitatea dintre vorbire și scris (Psalmul 44, 2); se arată, că poporul evreu n-a ascultat de glasul lui Dumnezeu grăit prin prooroci (Ieremia 37, 2), că Mîntuitorul a spus : „Înainte de a trece cerul și pămîntul, o iotă sau o cîrtă din lege nu va trece, pînă ce se vor face toate" (Matei 5, 18), sau că „mai lesne este să treacă cerul și pămîntul, decît să cadă din lege un corn de literă" (Luca 16, 17), sau cînd Sfîntul Apostol Pavel spune, despre creștinii din Bereea, că erau mai mărinimoși decît cei din Tesalonic, căci „au primit cuvîntul cu toată osîrdia, în toate zilele cercetînd Scripturile, dacă ele sînt așa" (Fapte 17, 11).

În cele două texte din Vechiul Testament, psalmistul și profetul se referă la cuvîntul lui Dumnezeu descoperit lor, dar nu la forma în care ei au redat acest cuvînt. Ei vor să arate că în cele scrise nu fac decît să redea poruncile divine, după conținutul lor, dar nu și după formă. Sfinții Apostoli și toți aghiografii au fost conștienți atunci cînd au scris că primesc, prin luminarea Sfîntului Duh, cele descoperite de Dumnezeu. Astfel, Sfîntul Apostol Pavel spune că adevărurile divine, „nouă ni le-a dezvăluit Dumnezeu prin Duhul Său" (I Corinteni 2, 10); iar Sfîntul Apostol Ioan scrie următoarele, despre trimiterea Sfîntului Duh promisă de Mîntuitorul : „Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus" (Ioan 14, 26). Deci, și omul, sau aghiograful, își are partea lui de contribuție la scrierea cărților Sfintei Scripturi, deoarece el scrie după cele primite de la Sfîntul Duh, dar forma îi aparține.

În cuvintele în care Mîntuitorul se referă la Legea divină (Matei 5, 18; Luca 16, 17), El are în vedere nu forma în care a fost scrisă, ci împlinirea ei întru totul. El subliniază caracterul permanent și veșnic al cuvîntului lui Dumnezeu, nu după literă, ci după duh. Sfîntul Apostol Pavel arată clar, că Dumnezeu i-a învrednicit pe Apostoli să fie slujitori „nu ai literei, ci ai duhului ; pentru că litera ucide, iar duhul face viu" (II Corinteni 3, 6); că ei slujesc „întru înnoirea duhului, iar nu întru vechimea slovei" (Romani 7, 6); iar celor din Efes le dorește să fie întăriți prin „Duhul Său (al lui Hristos), în omul dinăuntru" (Efeseni 3, 16). Sfîntul Apostol Pavel spune despre cei din Bereea că cercetau Scripturile, în sensul că voiau să se convingă pe deplin că în persoana lui Iisus Hristos s-au împlinit toate proorociile făcute de profeți, deoarece prin „Scripturile", se are în vedere Vechiul Testament, întrucît, la acea vreme, nu toate cărțile Noului Testament au fost scrise. Dealtfel, în Noul Testament se întîlnesc reproduse multe texte vechitestamentare luate după Septuaginta, sau citate după memorie și în mod liber, deci s-a respectat fondul doctrinal al lor, dar nu și forma. Așa este cazul cu textul din Ioil 3, 1, reprodus în Fapte 2, 17, dar nu în aceeași formă; sau cu textul din Amos 9, 11, reprodus în altă formă în Fapte 15, 17.

După învățătura Bisericii Ortodoxe, în actul inspirației biblice, personalitatea aghiografului n-a fost anulată, el fiind liber să scrie cuvîntul lui Dumnezeu respectînd forma de exprimare după vremurile și cititorii respectivi. De aceea, există o mare diferență de stil și limbă între diferitele cărți ale Sfintei Scripturi, formă care nu alterează fondul sau învățătura revelată. Dacă se admite inspirația verbală, atunci drept inspirate nu pot fi socotite decît textele originale, nu și traducerile, copiile sau diferitele ediții ale Sfintei Scripturi, care, în forma lor, prezintă unele deosebiri față de original.

b. Se afirmă, apoi, că certitudinea și vrednicia de credință a Sfintei Scripturi nu rezultă din inspirația Sfîntului Duh, unde accentul s-ar pune numai pe intervenția lui Dumnezeu, ci din sfințenia aghiografilor, astfel că nu se poate vorbi despre o inspirație a Sfintei Scripturi, ci a celor care au scris cărțile sfinte. În susținerea acestei teze se folosesc textele : „Precum a grăit prin gura sfinților Săi prooroci din veac" (Luca 1, 70 ; Fapte 3, 21), sau „Ca să vă aduceți aminte de cuvintele cele mai înainte grăite de sfinții prooroci, și de porunca Domnului și Mîntuitorului, dată prin Apostolii voștri" (II Petru 3, 2).

Pe baza acestor texte, protestanții, cultele neoprotestante și sectele vor să-și fundamenteze teza că orice credincios poate fi inspirat, și deci poate tîlcui Sfînta Scriptură. Dar din aceste texte nu rezultă altceva decît adevărul că Dumnezeu S-a adresat omului împărtășindu-i învățătura de credință necesară întăririi sau îndreptării lui, mai întîi prin prooroci, așa după cum Mîntuitorul va descoperi tainele împărăției lui Dumnezeu Apostolilor

Săi. Pentru această misiune însă, proorocii au fost aleși, prin chemare, și trimiși să vorbească oamenilor, propovăduind dreapta credință, îndemnînd la păstrarea ei pe unii și mustrînd și amenințînd pe cei ce nu îndeplineau poruncile divine. Astfel, proorocul Isaia declară că a fost ales și trimis de Dumnezeu : „Du-te și spune poporului acestuia“ (Isaia 6, 9); proorocul Ieremia, care voia să se sustragă de la misiunea grea de profet, pe motivul că este prea tînăr, se supune totuși chemării și misiunii încredințate de Dumnezeu: „Să nu zici: Sînt încă tînăr, căci la cîți te voi trimite, la toți vei merge și tot ce-ți voi porunci, vei spune... Iată am pus cuvintele Mele în gura ta“ (Ieremia 1, 7-9); Ezechiel arată că a fost ales prin viziune și trimis să grăiască cuvîntul lui Dumnezeu (Ezechiel 1, 1 ; 2, 3-7); iar Amos afirmă despre chemarea și misiunea sa : „Și de la turmă m-a luat Domnul și mi-a zis : Du-te și proorocește în poporul Meu Israel“ (Amos 7, 15). Vorbind despre Împărăția cerurilor, Mîntuitorul spune Apostolilor Săi : „Pentru că vouă vi s-a dat să cunoașteți tainele împărăției lui Dumnezeu“ (Matei 13, 11; Marcu 4, 11; Luca 8, 10). Deci, pentru misiunea de tîlcuire și propovăduire, după cum am mai spus, trebuie chemare și trimitere. Dealtfel, inspirația biblică fiind o harismă, adică un dar special și temporal, nu implică în natura ei ideea de sfințenie. Acțiunea Sfîntului Duh asupra aghiografului nu durează decît pe timpul misiunii acestuia, deci nu este permanentă, nici nu presupune vreo stare de sfințenie anterioară, după cum nici nu sfințește persoana respectivă. Inspirația nu are loc în folosul personal al aghiografului, deoarece acesta lucrează după voința lui Dumnezeu, de a se vesti în lume cuvîntul Său. De aceea, Dumnezeu Se servește în acest sens și de persoane străine, cum este cazul proorocului Valaam, care, chemat fiind să blesteme pe Israel, prin porunca lui Dumnezeu, devine prooroc (Numeri 22-24), sau de persoane necredincioase, cum este cazul arhiereului Caiafa, care totuși va mărturisi că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu (Matei 26, 63; Marcu 14, 61; Luca 22, 67).

c. De asemenea, se afirmă că inspirația Sfîntului Duh ar fi un izvor și pentru alte inspirații, de care s-ar putea învrednici, pe baza unor experiențe personale, cei ce sînt „aleșii Domnului“, în calitatea de prooroci.

Întrucît toți sectarii se socotesc că sînt „aleșii Domnului“, consideră că au chemarea și dreptul de a tîlcui Sfînta Scriptură. Pe baza unei experiențe personale, sau a unei vieți morale subiective, vor să justifice că au nu numai dreptul și posibilitatea de a tîlcui Sfînta Scriptură, ci și de a face unele proorocii, interpretînd subiectiv anumite texte biblice, pe care vor să le aplice la unele realități ale vieții, cum este cazul cu sfîrșitul lumii.

2. În ceea ce privește cărțile Sfintei Scripturi, se afirmă că din Sfînta Scriptură nu trebuie să facă parte și cărțile Anaghinoscomena, sau „bune de citit“, deoarece nu sînt inspirate, sînt scrieri apocrife. În acest sens se folosesc textele în care Moise cerea lui Israel ca la cuvîntul lui Dumnezeu poporul să nu adauge nimic, dar nici să îndepărteze ceva din cele poruncite, și să împlinească întru totul cele rînduite prin porunca lui Dumnezeu : „Să nu adăugați nimic la cele ce vă poruncesc, nici să lăsați ceva din ele, păziți poruncile Domnului Dumnezeului vostru“ (Deuteronom 4, 2; 12, 32); cum, dealtfel, cere acest lucru și autorul Proverbelor lui Solomon (Proverbe 30, 5-6).

Moise cere poporului să respecte întru totul legea dată de Dumnezeu, fără a-i face vreo modificare, întrucît de împlinirea ei era legată intrarea în Canaan și toată soarta de viitor a lui Israel, după cum, respectarea ei era cea mai puternică garanție pentru păstrarea credinței monoteiste și cel mai bun mijloc de a feri poporul de orice influențe politeiste sau idolatre, precum și de orice păcate sau fărădelegi. Porunca lui Moise are în vedere întregul popor, dar nu și persoanele prin care ulterior Dumnezeu Și-a făcut cunoscută voia Sa, cum este cazul lui Iosua, care „a scris cuvintele acestea în cartea Legii lui Dumnezeu“ (Iosua 24, 26), al lui Samuel, care „a înșirat poporului drepturile regelui, le-a scris în carte și le-a pus înaintea Domnului“ (I Regi 10, 25), sau al întregului șir de profeți. În istoria lui Israel au fost introduse ulterior unele instituții și lucruri noi, care nu existau în lege, și care n-au fost respinse sau condamnate de Dumnezeu. Astfel, regele David introduce cîntarea psalmilor la cultul divin (I Cronici 25, 1-7; II Cronici 5, 12; 35, 15); Solomon adaugă templului unele ornamente noi (III Regi 7, 29, 36, 42); iar ulterior se introduc noi zile de post (IV Regi 25, 8, 25;

Ieremia 52, 6, 12 ; 39, 1 ; 41, 1 ; Isaia 58, 5 ; Zaharia 8, 19 ; Estera 4, 14 ; 9, 31); și noi sărbători (Estera 9, 20-28; I Macabei 4, 59 ; II Macabei 2, 20; 10, 1-8).

Prezența celor zece cărți Anaghinoscomena și a unor suplimente la cărțile canonice se datorește Septuagintei, iar folosire îndelungată a acestei traduceri în Biserica creștină primară a determinat și păstrarea lor în edițiile și traducerile Sfintei Scripturi.

La început, părinții Reformei — Luther și Calvin — au păstrat cărțile Anaghinoscomena în traducerile Sfintei Scripturi, după cum ele vor fi menționate și în unele mărturisiri de credință protestante (Confessio Galicana, Confessio Helvetica, Mărturisirea Anglicană), însă la începutul secolului al XIX-lea le-au îndepărtat.

În Biserica Ortodoxă, după mărturiile Sfinților Părinți și ale Scriitorilor bisericești, care le-au considerat „cărți folositoare și bune de citit", ținîndu-se seama și de valoarea lor educativă și de zidire sufletească, de întărire a credinței și sporire a evlaviei, ele au fost menținute în Sfînta Scriptură și introduse chiar la cultul divin. În acest sens, Biserica Ortodoxă Română afirmă în *Cartea de învățătură ortodoxă:* „În afară de aceste cărți numite „canonice", Sfînta Scriptură a Vechiului Testament mai cuprinde și alte cărți, pe care Biserica Ortodoxă le socotește „bune de citit și ziditoare de suflet".

3. În ce privește unitatea Sfintei Scripturi, valoarea Vechiului Testament și raportul lui cu Noul Testament, unele secte împărtășesc păreri deosebite. În liberalismul și subiectivismul lor, orientîndu-se mai mult după literă decît după sens, răstălmăcesc anumite texte biblice. În timp ce unii acordă Vechiului Testament o apreciere deosebită, în defavoarea Noului Testament, alții subapreciază Vechiul Testament, pe care îl dezbracă de adevărata lui valoare considerînd drept absolut valabile pentru mîntuire numai adevărurile descoperite direct de Mîntuitorul și depuse în scris în cărțile Noului Testament. În felul acesta însă se întrerupe unitatea Sfintei Scripturi, legătura dintre cele două Testamente nu-și mai păstrează adevăratul ei sens și dreapta ei valoare, iar Revelația divină este lipsită de continuitate și omogenitate.

a. Unele culte neoprotestante și secte, în special (iehoviștii, mileniștii calculați și adventiștii reformiști), interpretînd unele texte biblice în sensul învățăturii lor, susțin teza că Vechiul Testament ar trebui păstrat și împlinit integral în toate normele și poruncile lui. Pe baza cuvintelor Mîntuitorului: „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii ; n-am venit să stric, ci să împlinesc" (Matei 5, 17), se afirmă că Însuși Iisus Hristos ar fi confirmat în felul acesta valabilitatea absolută și obligativitatea împlinirii integrale a Vechiului Testament. Toată Legea Veche a rămas în vigoare și ea trebuie integral împlinită de cei ce vor să obțină mîntuirea.

S-a arătat că, prin cuvintele respective, Mîntuitorul formulează, în principiu, raportul dintre Legea Veche și Legea cea Nouă, în sensul că Legea Veche nu este nici abrogată sau înlocuită în întregimea ei prin Legea cea Nouă, dar nici obligatorie în totalul ei. Ea a fost completată sau desăvîrșită prin Legea cea Nouă, deoarece a avut un rol de pregătire, un rol temporal, corespunzător misiunii lui Israel. Legea Veche a fost numai un „îndrumător spre Hristos" (Galateni 3, 24-25), iar instituția ei „umbra celor viitoare" (Galateni 2, 16-17) și „nu însuși chipul lucrurilor" (Evrei 10, 1); de aceea, Mîntuitorul o completează în aspectul ei moral prin interiorizare și spiritualizare, imprimîndu-i o valabilitate permanentă și universală. Încă prin profetul Ieremia, Dumnezeu a vestit oamenilor că va veni un nou legămînt, care va fi ființial și structural deosebit de legămîntul cel vechi încheiat cu poporul lui Israel, întrucît nu va mai fi scris pe table de piatră, ci va fi sădit în însăși inima omului, încît să-l transforme pe acesta pornind din interior, și nu din exterior, ca cel vechi (Ieremia 31, 31-33). La cuvintele profetice, Sfîntul Apostol Pavel adaugă : „Și zicînd „nou", Domnul a învechit pe cel dintîi. Iar ce se învechește și îmbătrînește, aproape este de pieire" (Evrei 8, 13). Odată cu venirea lui Iisus Hristos și prin El Legea cea Nouă, era firesc ca Legea cea Veche, după rolul ei de pregătire, să înceteze. Însuși Mîntuitorul afirmă clar acest adevăr cînd spune că „toți proorocii și Legea

au proorocit pînă la Ioan (Botezătorul)" (Matei 11, 13). Încetarea Legii Vechi și înlocuirea ei cu Legea cea Nouă s-a făcut pentru caracterul ei nedeplin — imposibilitatea de a împăca pe om cu Dumnezeu —, Legea Nouă aducînd însă mîntuirea tuturor. Sfîntul Apostol Pavel arată că îndreptarea omului se obține prin credința în Iisus Hristos și nu prin faptele Legii celei Vechi. „Căci sfîrșitul Legii este Hristos, spre îndreptarea a tot celui ce crede" (Romani 10, 4), zice Sfîntul Apostol Pavel, adăugînd : „Știind însă că omul nu se îndreptează din faptele Legii ci prin credința în Hristos Iisus..., căci dacă dreptatea vine prin Lege, atunci Hristos a murit în zadar" (Galateni 2, 16, 21). Dacă mîntuirea ar fi venit numai prin împlinirea Legii Vechi, jertfa lui Iisus Hristos ar fi fost zadarnică și de prisos. Or, Legea Veche, prin așezămintele ei, n-a putut aduce mîntuirea întrucît prin jertfele Legii Vechi se obține numai o sfințire „spre curățiа trupului", deci de natură externă, în timp ce, prin jertfa lui Iisus Hristos din Legea cea Nouă, se aduce și o curățire a cugetului, deci și internă, totală și deplină (Evrei 9, 13-14). Întrucît Legea Veche a conținut numai icoane simbolice, tipuri, lucruri și acțiuni care au prefigurat pe cele din Legea cea Nouă, tot ceea ce a avut un caracter prefigurativ și s-a împlinit în Iisus Hristos și-a încetat rostul și viabilitatea. Astfel, jertfele Legii Vechi au fost înlocuite cu jertfa lui Hristos (Matei 26, 27-28 ; I Corinteni 11, 25); circumciderea cu botezul (Facere 17, 12; I Corinteni, 7, 18-19 ; Galateni 5, 5; Filipeni 3, 3); preoția aaronită cu cea a lui Iisus Hristos (Isaia 66, 18, 21); sărbătorile și alte rituri levitice (spălările rituale), fiind umbra celor viitoare, cu alte sărbători (Coloseni 2, 16; Evrei 10, 1); iar legea despre mîncăruri curate și necurate încetează, potrivit scopului pe care l-a avut, căci după cuvintele Legii celei Noi, orice făptură a lui Dumnezeu este bună (Fapte 10, 15; I Timotei 4, 4-5; Tit 1, 15), căci „nu ceea ce intră în gură spurcă pe om, ci ceea ce îi iese din din gură, aceea spurcă pe om" (Matei 15, 11, 17-19). Dealtfel, schimbarea preoției era firesc să aducă și schimbarea Legii (Evrei 7, 12), deoarece Legea s-a dat pe temeiul preoției, prin care să se ajungă la împăcarea cu Dumnezeu și la desăvîrșire (Evrei 7, 11). În această situație, după cum spune Sfîntul Apostol Pavel, Legea Veche trebuia să fie schimbată printr-o Lege Nouă, astfel că, prin venirea Sa, Iisus Hristos „desființează deci pe cel dintîi ca să statornicească pe al doilea" (Evrei 10, 9). Problema respectării și a împlinirii poruncilor din Legea Veche a fost discutată la Sinodul apostolic (Ierusalim, anul 50 d. Hr.), unde s-a stabilit că Legea Veche nu mai este obligatorie pentru păgînii care treceau la religia creștină, după cum cereau iudeo-creștinii; dar pentru a nu se produce disensiuni între iudeo și păgîno-creștini, pentru cei din urmă se stabilește obligativitatea împlinirii „clauzelor lui Iacob", adică de a nu consuma idolotite, carnea animalelor sugrumate și sînge, și a se feri de desfrîu (Fapte 15).

Dacă Legea Veche a avut numai un rol pregătitor, temporal, legat de o anumită epocă, este clar că împlinirea integrală a poruncilor ei nu mai este obligatorie pentru creștini. Ei trebuie să împlinească poruncile Legii celei Noi, o lege desăvîrșită, universală și veșnică, deoarece mîntuirea vine prin Evanghelie (Romani 1, 17; Avacum 2, 4), după îndemnul Mîntuitorului: „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie !" (Marcu 1, 15). Deși Legea Veche a fost înlocuită cu Legea cea Nouă, totuși ea și-a menținut valoarea, dar numai în măsura în care a fost desăvîrșită prin Legea cea Nouă, păstrîndu-și pe deplin rolul de a contribui la o deplină înțelegere și la o apreciere valorică reală și adevărată a Legii celei Noi.

b. Spre deosebire de cei ce afirmă obligativitatea integrală a Vechiului Testament, sînt unele culte neoprotestante și secte (nazarenii sau pocăiții, secerătorii sau creștinii ultimelor zile, penticostalii universali), care, minimalizînd sau subestimînd valoarea și importanța Vechiului Testament, răstălmăcind unele texte din Sfînta Scriptură, susțin că Vechiul Testament nu ar mai avea nici o valoare pentru creștini și că împlinirea Legii Vechi nu mai este obligatorie, încît Vechiul Testament ar trebui îndepărtat cu totul. În acest sens, sînt folosite numeroase argumente.

Se afirmă, în primul rînd, că Vechiul Testament ar trebui îndepărtat cu totul, fiind lipsit de orice valoare, deoarece conține Legea Veche dată de Dumnezeu evreilor din vechime și de astăzi, și nu creștinilor. Deci, creștinii care au primit Legea cea Nouă nu ar mai avea obligația de a mai respecta nimic din Legea Veche. În acest sens, se susține și afirmația că termenul

„Israel" ar trebui să fie îndepărtat cu totul din terminologia creștină, dogmatică și liturgică.

Dar Vechiul Testament nu poate fi nici disprețuit și nici îndepărtat cu totul, deoarece conține cuvîntul lui Dumnezeu, descoperit oamenilor și depus în scris prin inspirația Sfîntului Duh. Sfîntul Apostol Petru spune clar că vechii prooroci „au grăit purtați fiind de Duhul Sfînt" (II Petru 1, 21), iar Sfîntul Apostol Pavel scrie că „toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu" (II Timotei 3, 16), prin Scriptură înțelegîndu--se și Vechiul Testament, mai ales că la acea vreme n-au fost scrise toate cărțile Noului Testament, iar ucenicul său Timotei cunoștea încă din pruncie Vechiul Testament, după cum spune Apostolul, mama lui fiind evreică (II Timotei 3, 15; Fapte 16, 1). Convins fiind că Legea Veche este de la Dumnezeu, și conține cuvîntul lui Dumnezeu, Sfîntul Apostol Pavel spune că „Legea este sfîntă și porunca este sfîntă și dreaptă și bună" (Romani 7, 12), iar dacă scrie că îndreptarea omului se obține prin credința în Iisus Hristos (Romani 3, 22), tot el subliniază că acest lucru nu exclude și nu desființează Legea, deoarece prin credință Legea nu se desființează, ci se întărește (Romani 7, 31), întrucît conține și porunci care au rămas valabile prin desăvîrșirea lor în Legea cea Nouă. Legea Veche nu este numai valabilă pentru creștini, ci este și necesară și de folos, întrucît îi ajută la o înțelegere mai bună a Noului Testament, întărind credința în Iisus Hristos, în Care s-au împlinit toate cele proorocite în Legea Veche. Sfîntul Apostol Pavel scrie lui Timotei că Sfînta Scriptură îl poate îndruma spre mîntuire, prin credința în Iisus Hristos, fiind „de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțelepțirea cea întru dreptate" (II Timotei 3, 15-16). Dealtfel, Însuși Mîntuitorul a respectat și a împlinit unele porunci din Legea Veche. S-a circumcis la 8 zile de la naștere, primind numele de Iisus (Luca 2, 21), a plătit darea către templu (Matei 17, 24-27), a cinstit templul pe care l-a numit „casa Tatălui Meu" (Ioan 2, 16), sau „casă de rugăciune" (Matei 21, 13; Marcu 11, 17; Luca 19, 46). Din Vechiul Testament au rămas valabile toate cele despre credința în unicul și adevăratul Dumnezeu, toate proorociile mesianice, care s-au împlinit în Iisus Hristos, precum și acele norme religios-morale desăvîrșite prin Legea cea Nouă. Au încetat să mai fie valabile și obligatorii acele norme din Legea Veche care au avut un caracter prefigurativ, fiind înlocuite cu alte norme noi, precum și cele ce aveau în vedere în mod direct numai viața familială, economică și socială a lui Israel.

Termenul „Israel" nu poate fi îndepărtat din terminologia creștină, deoarece este menționat și în Noul Testament, unde marchează pe urmașii spirituali ai lui Avraam prin credință, acel „Israel al lui Dumnezeu" (Galateni 6, 16), Israelul după duh, adică pe creștini, spre deosebire de Israelul cel după trup, prin care se înțeleg evreii (I Corinteni 10, 18; Romani 11, 1-32; 2, 28-29; 9, 6-8 ; Galateni 3, 7-8, 29; Coloseni 3, 3).

De asemenea, se afirmă că Vechiul Testament nu mai este obligatoriu, deci trebuie îndepărtat, întrucît Însuși Mîntuitorul a arătat că pentru mîntuire este necesară numai împlinirea poruncilor din Noul Testament, atunci cînd a spus : „S-a împlinit vremea și s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu. Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie" (Marcu 1, 15).

Prin îndemnul Său, Mîntuitorul vrea să arate că, odată cu venirea Sa, a venit între oameni și împărăția lui Dumnezeu, deci pentru a intra în această împărăție, ei trebuie să împărtășească noua învățătură care le va aduce mîntuirea, împăcarea cu Dumnezeu. Mîntuitorul n-a declarat niciodată că Vechiul Testament nu mai trebuie respectat, sau că anumite porunci ale lui să nu mai fie împlinite. Pentru a convinge pe evrei că El este adevăratul Mesia, Fiul lui Dumnezeu trimis de Tatăl, Mîntuitorul apelează la mărturiile Vechiului Testament, arătînd că în persoana Lui s-au împlinit toate cele proorocite despre El (Marcu 14, 21; Luca 22, 22; Ioan 5, 46), mai ales cînd spune că „trebuie să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în prooroci și în psalmi" (Luca 24, 44). Dacă Mîntuitorul ar fi considerat că Legea Veche nu mai este valabilă, n-ar fi spus ; „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii, n-am venit să stric, ci să împlinesc" (Matei 5, 17); nici n-ar fi afirmat că Moise este cel care a scris despre El (Ioan 5, 46), sau că Scripturile sînt cele „care mărturisesc despre El" (Ioan 5, 39). Mîntuitorul a confirmat valoarea Vechiului Testament și

atunci cînd a explicat Legea cea Veche după adevăratul ei sens (Luca 24, 27, 32, 45; Matei 22, 24; Marcu 12, 24; 1, 44), așa cum face față de tînărul bogat, căruia îi cere împlinirea unor porunci ca să ajungă la viața cea veșnică, porunci care nu erau decît cele din Decalog (Matei 19, 17-21). El apreciază valabilitatea poruncilor morale din Legea Veche, cînd spune că în iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele se cuprinde „toată Legea și proorocii" (Matei 22, 37, 40). La rîndul lor, Sfinții Apostoli și ucenicii Mîntuitorului au respectat Vechiul Testament, arătînd că în Iisus Hristos s-au împlinit vechile proorocii (Fapte 3, 18, 22; 4, 25; 28, 23), considerînd că prin cele vestite proorocii au fost adevărați înaintemergători ai lui Iisus Hristos (Romani 1, 2-4; I Corinteni 15, 3).

Potrivit cuvintelor Sfîntului Apostol Pavel: „Desființează deci pe cel dintîi ca să statornicească pe al doilea" (Evrei 10, 9), se afirmă că venirea Mîntuitorului ar fi avut drept scop principal înlocuirea Legii Vechi prin Legea cea Nouă, deci Legea Veche nu ar mai avea nici o valoare, valabilitatea și obligativitatea ei ar fi încetat, astfel că trebuie îndepărtată total și definitiv.

Din contextul respectiv rezultă însă că Sfîntul Apostol Pavel nu se referă la întreaga Lege Veche, cînd scrie cele de mai sus, ci are în vedere numai legea ceremonială a jertfelor mozaice (Evrei 10, 4-10). Comparînd jertfele mozaice cu jertfa Mîntuitorului, Apostolul ține să sublinieze că jertfele din Legea Veche au avut numai un rol de pregătire sau de prefigurare a Jertfei de pe Cruce și că prin ele nu s-a realizat îndreptarea omului și împăcarea lui cu Dumnezeu. Acest lucru îl subliniază Apostolul în cuvintele: „Legea avînd umbra bunurilor viitoare, iar nu însuși chipul lucrurilor, nu poate niciodată cu aceleași jertfe, aduse neîncetat în fiecare an, să facă desăvîrșiți pe cei ce se apropie" (Evrei 10, 1). Jertfa Mîntuitorului, fiind mai perfectă și mai deplină, a adus pe deplin mîntuirea omului, de aceea a înlocuit jertfele Legii Vechi, realizînd împăcarea cu Dumnezeu și harul mîntuitor. Acest lucru îl determină pe Sfîntul Apostol Pavel să scrie: „El — adică Hristos — a intrat o singură dată în Sfînta Sfintelor, nu cu sînge de țap și de vițel, ci cu însuși sîngele Său și a dobîndit o veșnică răscumpărare" (Evrei 9, 12). Prin înlocuirea jertfelor mozaice însă n-a fost îndepărtată toată Legea Veche, ci numai acele norme din ea care au fost „umbra bunurilor viitoare". În timp ce jertfele mozaice, fiind lipsite de perfecțiune și de împărtășire a harului, aduceau omului numai o îndreptare externă, spre curățirea trupului (Evrei 10, 13), făcînd pe om drept în fața Legii, dar fără a-l putea împăca pe deplin cu Dumnezeu, jertfa Mîntuitorului, prin puterea ei desăvîrșită și prin harul sfințitor, a adus omului și o îndreptare internă, realizînd pe deplin mîntuirea lui.

Se afirmă apoi că Însuși Mîntuitorul ar fi abrogat toată Legea Veche, înlocuind poruncile ei cu porunca dragostei, atunci cînd a spus unui învățător de lege că în iubirea de Dumnezeu și de aproapele se cuprinde toată Legea și proorocii (Matei 22, 35-40).

Sintetizînd toată Legea Veche în porunca iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele, Mîntuitorul vrea să arate că la mîntuire nu se poate ajunge decît prin împlinirea acestei porunci, în care se cuprind toate datoriile omului față de Dumnezeu și față de semenii săi, datorii pe care le întîlnim și în Legea Veche, în Decalog. Sfîntul Apostol Pavel va reduce totul la o singură poruncă, arătînd că „toată Legea se cuprinde într-un singur cuvînt, în acesta: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Galateni 5, 14), deoarece „iubirea este împlinirea Legii" (Romani 13, 8-10). Sfîntul Apostol Ioan arată clar că iubirea aproapelui conține în ea și iubirea față de Dumnezeu, după porunca dată de Iisus Hristos „că cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său", fără iubirea aproapelui nu poate să existe iubirea față de Dumnezeu: „Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut, nu poate să-L iubească" (I Ioan 4, 20-21).

Am arătat că Mîntuitorul n-a îndepărtat și n-a înlocuit toată Legea Veche, pe care în partea ei morală a desăvîrșit-o (Matei 5, 17). Atunci cînd cere tînărului bogat să împlinească o întreagă gamă de porunci morale din Legea Veche, repetînd aproape toate poruncile Decalogului, Mîntuitorul arată că Vechiul Testament rămîne valabil și că împlinirea poruncilor lui

religios-morale sînt obligatorii pentru cel ce dorește să ajungă la mîntuire, la moștenirea vieții celei veșnice. Deci, Mîntuitorul și Sfîntul Apostol Pavel, cînd sintetizează Legea în porunca dragostei, nu înseamnă că în felul acesta ar fi desființat toate celelalte porunci, ci arată că cel ce împlinește această poruncă nu poate să nu le împlinească și pe celelalte. Dealtfel, porunca iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele, chiar și față de cel străin și pribeag, a existat și în Legea Veche (Levitic 9, 18; Deuteronom 10, 12, 19), însă din cauza unor interpretări și practici greșite, împlinirea ei a fost restrînsă numai la cei de același neam.

Legea Veche trebuie îndepărtată — se afirmă și se „argumentează" —, deoarece Sfîntul Apostol Pavel ar spune acest lucru prin cuvintele: „Iar dacă preoția s-a schimbat, urmează și schimbarea Legii" (Evrei 7, 12), sau după mențiunea că Dumnezeu a făgăduit un „testament nou", care „a învechit pe cel dintîi, iar ce se învechește și îmbătrînește, aproape este de pieire" (Evrei 8, 8, 13). În același sens, este folosit ca argument și faptul că Ismael, fiul sclavei Agar, prin care a fost simbolizată Legea Veche (Galateni 4, 22-26), a fost îndepărtat, deci trebuie îndepărtată și Legea Veche, fiind o lege a robiei.

Vorbind despre preoția aaronită, strîns legată de o anumită familie și de o singură seminție, de un anumit popor și o anumită epocă, prin slujirea căreia nu s-a putut realiza împăcarea omului cu Dumnezeu, Sfîntul Apostol Pavel vrea să sublinieze adevărul că, din acest motiv, ea a fost înlocuită cu preoția lui Iisus Hristos. Era firesc ca, odată cu înlocuirea preoției, să se facă și înlocuirea Legii, pentru „neputința și nefolosul" celei dintîi (Evrei 7, 12-18). Dacă preoția aaronită a fost instituită „după legea unei porunci trupești", preoția cea nouă trebuia să fie instituită după o altă lege, care are „puterea unei vieți nepieritoare" (Evrei 7, 16).

Cînd Sfîntul Apostol Pavel aseamănă cele două Testamente cu cele două femei ale lui Avraam, Sara și sclava Agar, vrea să scoată în evidență superioritatea Legii celei Noi față de Legea Veche — față de Legea Veche care corespunde epocii în care omenirea se afla în robia păcatului. Legea cea Nouă este o lege a libertății, adică a eliberării din robia păcatului și de sub Legea cea Veche. De aceea, „libertatea în Hristos" (Galateni 2, 4) înseamnă slobozenia de sub jugul păcatului, libertatea creștină față de Legea mozaică, a cărei respectare, în rituri și ceremonii, nu mai este necesară.

Peste tot în cele afirmate, Sfîntul Apostol Pavel nu are în vedere Legea Veche în totalitatea ei, căci n-ar fi spus că „Legea este sfîntă și porunca este sfîntă și dreaptă și bună" (Romani 7, 12), sau că prin credința în Iisus Hristos Legea se întărește (Romani 3, 31). Apostolul are în vedere numai acele rînduieli și instituții din Legea Veche care, prin venirea lui Iisus Hristos, și-au încetat rostul, încît au fost abrogate sau înlocuite, așa cum este cazul cu jertfele mozaice (Evrei 10, 1-14; Ioan 6, 53-58; Matei 26, 28), cu preoția aaronită (Evrei 7), cu circumciderea (I Corinteni 7, 18-19; Galateni 5, 5; Filipeni 3, 3), cu legile despre sărbători, mîncări și băuturi (Coloseni 2, 16), sau cu ritualul de cult (Fapte 15).

Învățătura de credință și poruncile morale din Legea Veche au rămas valabile, astfel că Sfîntul Apostol Petru poate cere creștinilor să respecte, atît cele grăite prin prooroci, cît și cele rostite de Mîntuitorul (II Petru 3, 2), iar Sfîntul Apostol Pavel să le spună că „toate cîte s-au scris mai înainte, s-au scris spre învățătura voastră" (Romani 15, 4).

4. În problema tîlcuirii Sfintei Scripturi, protestanții, cultele neoprotestante și sectele, se călăuzesc după principiul că „Sfînta Scriptură este interpretul legitim al ei însăși", iar la explicarea textelor mai grele se folosește „analogia credinței". La înțelegerea Sfintei Scripturi, orice creștin este ajutat de Sfîntul Duh, Care, luminînd firea lui spirituală, îl face să pătrundă adevăratul sens al textului și să înțeleagă pe deplin învățăturile din Sfînta Scriptură. Analogia credinței și iluminarea interioară ar fi cele două călăuze ale creștinului în tîlcuirea Sfintei Scripturi. De aceea se afirmă peste tot teza că orice creștin are dreptul, datoria și posibilitatea de a explica Sfînta Scriptură. În susținerea acestei teze sînt folosite ca argumente numeroase texte biblice, interpretate sau răstălmăcite și adaptate concepției pe care o împărtășesc.

a. Se afirmă că orice creștin știe și poate să tîlcuiască Sfînta Scriptură, deoarece aceasta este o carte care se adresează personal fiecărui creștin, care are datoria de a cunoaște adevărul revelat. Ea nu se adresează unei comunități sau Bisericii, de aceea fiecare credincios, fără ajutorul Bisericii, prin luminarea Sfîntului Duh, poate ști sau cunoaște întregul adevăr despre mîntuire, poate tîlcui personal Sfînta Scriptură prin această luminare, potrivit cuvintelor : „Iar voi ungere aveți de la Cel Sfînt și știți toate...; ungerea pe care ați luat-o de la El rămîne întru voi și n-aveți trebuință ca să vă învețe cineva, ci precum ungerea Lui vă învață despre toate..., rămîneți întru El, așa cum v-a învățat“ (I Ioan 2, 20, 27).

Prin „ungerea“ din acest text se au în vedere darurile Sfîntului Duh împărtășite primilor creștini, menționate de Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 12, 8-11). Sînt acele harisme, dăruite primilor creștini prin Sfîntul Duh, cu scopul de a întări, spori și răspîndi credința în Iisus Hristos, în perioada cînd Biserica creștină era la începutul ei, de aceea Sfîntul Apostol Pavel afirmă că, odată cu răspîndirea și întărirea Bisericii, aceste daruri vor înceta (I Corinteni, 13, 8). Astăzi „ungerea de la Cel Sfînt“, se împărtășește prin Sfînta Taină a Mirungerii, imediat după Botez, după cum s-a făcut și pe vremea Apostolilor, dar atunci prin punerea mîinilor (Fapte 8, 16-17; 19, 6; 2, 38; 10, 44-45; 11, 15; II Corinteni 1, 21; Ioan 16, 13; Romani 8, 9). Deci ungerea, sau revărsarea Sfîntului Duh se săvîrșește în și prin Biserică, fiind o lucrare a Bisericii, și nu o lucrare exterioară ei, după cum și Sfîntul Duh se află în Biserică și se împărtășește credincioșilor prin lucrarea Bisericii. Prin cuvintele „știți toate“, se arată că orice creștin trebuie să cunoască tot adevărul despre Dumnezeu și despre mîntuire, dar la cunoașterea acestui adevăr se ajunge mai întîi în Biserică și prin slujitorii Bisericii, Sfîntul Apostol Pavel arată clar că numai cei ce fac parte din Biserică, din Trupul lui Hristos, se învrednicesc de diferite daruri duhovnicești sau harisme (I Corinteni 12, 27-28), deci numai ca membri ai Bisericii, și nu ca persoane izolate.

Dacă orice creștin are datoria de a cunoaște Sfînta Scriptură, nu orice creștin are însă dreptul de a învăța și a tîlcui Sfînta Scriptură. Cel ce învață, tîlcuind, Sfînta Scriptură, trebuie să aibă chemare și trimitere, să învețe în numele și din încredințarea Bisericii, și ceea ce învață Biserica, păstrătoarea și tîlcuitoarea autentică a Sfintei Scripturi în lumina Sfintei Tradiții și sub asistența Sfîntului Duh. Mîntuitorul a încredințat puterea de a învăța numai Apostolilor Săi, cînd i-a trimis în misiune și le-a zis : „Mergînd învățați toate neamurile“ (Matei 28, 19-20), și nu tuturor celor care au crezut în cuvîntul Lui, deoarece numai lor le-a fost dat să cunoască „tainele împărăției cerurilor“ (Matei 13, 11; Marcu 4, 11; Luca 8, 10). După mărturiile Sfintei Scripturi cel ce propovăduiește cuvîntul lui Dumnezeu și tîlcuiește Sfînta Scriptură trebuie să aibă „trimitere“ (Romani 10, 15), după cum Sfîntul Apostol Pavel a încredințat această sarcină ucenicului său Timotei (II Timotei 4, 2; 2, 24), cerîndu-i să fie destoinic pentru a învăța și pe alții (I Timotei 3, 2); trebuie să aibă priceperea necesară deoarece în Sfînta Scriptură „sînt unele lucruri cu anevoie de înțeles“ (II Petru 3, 16); căci darul de a învăța nu este dat fiecăruia (I Corinteni 12, 29).

b. Potrivit poruncii date de Mîntuitorul : „Cercetați Scripturile, căci socotiți că-n ele aveți viața veșnică; și acelea sînt care mărturisesc despre Mine“ (Ioan 5, 39), se susține teza că orice creștin are datoria și dreptul de a cunoaște și a tîlcui Sfînta Scriptură.

Dar Mîntuitorul se adresează în acest fel iudeilor, îndemnîndu-i să cerceteze Sfînta Scriptură, pentru a se convinge că El este Mesia și că în persoana Lui s-au împlinit toate cele proorocite în Vechiul Testament. De aceea, Mîntuitorul spune „Scripturile“, avînd în vedere toate cărțile din Vechiul Testament, singularul „Scriptura“ fiind folosit cînd este vorba numai despre un anumit text din Vechiul Testament (Marcu 12, 10; 15, 28; Luca 4, 21; Ioan 2, 22), sau despre o profeție referitor la persoana Sa (Fapte 8, 32; Luca 4, 21; Ioan 7, 38). Din porunca Mîntuitorului reiese clar că în textul respectiv este vorba despre Vechiul Testament ca îndrumător sau călăuză spre credința în Iisus Hristos (Galateni 3, 24), și nu despre obligația și dreptul fiecărui creștin de a tîlcui Sfînta Scriptură. Folosind pluralul, „Scripturile“, Mîntuitorul arată că Sfînta Scriptură trebuie cunoscută în

totalitatea ei, fiind o operă unitară (II Timotei 3, 15; I Timotei 5, 18; Apocalipsa 20, 18-19), iar conținutul ei nu poate fi pe deplin cunoscut și înțeles decît numai în completul celor scrise și numai de către cei ce au priceperea necesară (II Petru 3, 16).

Sfîntul Apostol Pavel, arătînd că propovăduirea Evangheliei nu stă în măiestria cuvintelor, nici în înțelepciunea lumească, ci în înțelepciunea cea după Dumnezeu, subliniază că el, ca și ceilalți Apostoli, propovăduiește „la cei desăvîrșiți... înțelepciunea de taină a lui Dumnezeu, ascunsă", rînduită „spre slava noastră" (I Corinteni 2, 6-7). De aici se vede clar că nu toți creștinii au puterea de înțelegere perfectă, sau maturitatea de a pricepe pe deplin Sfînta Scriptură, ci numai cei ce au ajuns la o cunoaștere și o înțelegere mai deplină a marilor taine ale cuvîntului lui Dumnezeu, cei desăvîrșiți, în timp ce celor începători în cunoașterea adevărului Apostolul le spune că nu le-a putut încredința adevărurile mai profunde și tainice (I Corinteni 8, 1). De aceea, și în tîlcuirea Sfintei Scripturi, după rînduiala ermeneutică, trebuie să se țină seama de sensul din conținutul cărților sfinte: sensul literal, gramatical, sau istoric ; sensul alegoric sau metaforic ; sensul spiritual-duhovnicesc și sensul profetic tipic.

c. De asemenea, se afirmă că pentru cunoașterea și tîlcuirea Sfintei Scripturi n-ar fi necesară o pregătire specială, deoarece ar fi suficientă înțelepciunea ce vine de la Hristos, care s-ar împărtăși și celor neînvățați, după cuvintele Mîntuitorului : „Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului, căci ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor" (Matei 11, 25).

Prin „cei înțelepți și pricepuți", Mîntuitorul are în vedere, în primul rînd, pe aceia dintre iudei (cărturari și farisei) care, deși cunoșteau prea bine Legea Veche și căutau s-o împlinească cît mai riguros, totuși n-au voit să accepte noua învățătură adusă de Mîntuitorul, și nici n-au voit să recunoască în persoana Lui pe Mesia. Noua învățătură, înțelepciunea cea adevărată, a fost acceptată însă de Apostoli, oameni simpli dar curați sufletește, așa cum sînt „pruncii", de aceea lor li s-au încredințat tainele împărăției lui Dumnezeu (Matei 13, 11). În al doilea rînd, Mîntuitorul are în vedere pe acei înțelepți ai vremii care, în înțelepciunea lor laică, se considerau prea înțelepți pentru a-și însuși învățătura Mîntuitorului, pe care o considerau drept contrară sistemelor lor filosofice.

Cuvintele Mîntuitorului nu sînt împotriva înțelepciunii celei adevărate, care vine de la Dumnezeu, căci n-ar fi spus Apostolilor : „Fiți dar înțelepți ca șerpii și blînzi ca porumbeii" (Matei 10, 16). Deci, textul nu exclude înțelepciunea cea adevărată, care izvorăște din credința în Dumnezeu, și face pe cineva priceput în „dezlegarea pildelor", sau în arătarea pe calea cea dreaptă a credinței (Sirah 38, 26-46), de unde și îndemnul : „Ceea ce covîrșește mintea ta, nu căuta ; și ceea ce este mai presus de puterile tale, nu iscodi" (Sirah 3, 20).

Pentru cunoașterea și tîlcuirea Sfintei Scripturi este necesară o anumită pregătire, sau instruire, așa cum este cazul Sfîntului Apostol Pavel, care, deși era un bun cunoscător al Vechiului Testament, crescut în școala rabinului Gamaliel (Fapte 22, 3), dar neinstruit în noua învățătură, a trebuit să se învrednicească de o descoperire specială pentru a cunoaște adevărul despre Iisus Hristos și a deveni Apostol, propovăduitor și tîlcuitor al Evangheliei (Galateni, 1, 11-12, 15-19; I Corinteni 15, 1-11). La fel și Iosif din Arimateea, care a fost un om instruit, sfetnic în Sinedriu (Luca 23, 50), sau sutașul Corneliu (Fapte 10, 1), s-au învrednicit de a cunoaște și a împărtăși credința în Iisus Hristos.

d. Afirmația că orice creștin ar fi capabil și singur, fără ajutorul altora, adică al celor cunoscători și instruiți, de a cerceta, a înțelege și a tîlcui Sfînta Scriptură, s-ar putea desprinde și din cuvintele : „Și aceștia erau mai buni la suflet decît cei din Tesalonic; ei au primit cuvîntul cu toată osîrdia, în toate zilele cercetînd Scripturile, dacă ele sînt așa" (Fapte 7, 11).

Sfîntul Apostol Pavel vorbește aici despre cei din Bereea, cărora le-a predicat cuvîntul Evangheliei, și care, în dorința de a se încredința și mai mult despre adevărul primit, cercetau Scripturile, adică Vechiul Testament, spre a se întări în credința că în Iisus Hristos s-au împlinit toate cele

proorocite. Despre ei, Sfîntul Apostol Pavel afirmă, mai întîi, că au primit cuvîntul Evangheliei „cu toată osîrdia", deci înainte de a cerceta Sfînta Scriptură, au primit noua învățătură propovăduită lor de Sfîntul Apostol. Desigur că, în cuvîntul său, Sfîntul Apostol Pavel le-a arătat cum se tîlcuiesc cele din Vechiul Testament despre Iisus Hristos și care este învățătura creștină. Deci ei cunoșteau adevărata tîlcuire a Sfintei Scripturi, pe care o înțelegeau, nu după priceperea sau tîlcuirea personală a oricărei persoane, ci după tîlcuirea arătată de Sfîntul Apostol Pavel.

e. După mărturiile Sfintei Scripturi, Dumnezeu a condamnat înțelepciunea oamenilor, în cuvintele : „Căci scris este : Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și știința celor învățați o voi nimici... Oare n-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia ?" (I Corinteni 1, 19-20), sau „Înțelepciunea celor înțelepți se va pierde și istețimea celor isteți va pieri" (Isaia 29, 14). Deci Dumnezeu n-ar fi acordat dreptul de a tîlcui Sfînta Scriptură numai celor cu știință de carte, cum sînt preoții, a căror știință sau înțelepciune este osîndită.

În cuvintele sale, profetul Isaia se adresează evreilor din acea vreme, care, în nesocotința lor, și neîncrezători în puterea și ajutorul lui Dumnezeu, dar încrezători în puterea lumească, s-au aliat cu egiptenii împotriva asirienilor. De aceea, Dumnezeu îi amenință, avertizîndu-i că după înțelepciunea lor nu vor ajunge la nici un bun rezultat, și vor fi înfrînți, după cum au și fost biruiți de către asirieni. Reproducînd cuvintele profetului, Sfîntul Apostol Pavel, adresează același avertisment popoarelor păgîne contemporane, care, socotindu-se înțelepte după filosofia vremii, împărtășeau o gîndire și o logică specifică, total contrară învățăturii creștine. După raționamentele lor simple nu puteau accepta doctrina evanghelică, de aceea și-au pus uneori problema, ca și evreii dealtfel, cum poate Hristos să mîntuiască pe alții, cînd nu se poate mîntui nici pe Sine, ci a murit și încă de o moarte rușinoasă (Matei 27, 39-42). Deci profetul și apostolul nu au în vedere înțelepciunea cea adevărată, care-și are izvorul la Dumnezeu și care se împărtășește ca dar oamenilor, ci înțelepciunea cea deșartă, născută numai din prejudecata și dorința subiectivă a omului. Prin termenul „înțelepciune" se înțeleg toate curentele filosofice ale vremii, total străine și în opoziție cu învățătura lui Iisus Hristos, refuzată de unii evrei și păgîni, fiind considerată drept o nebunie sau sminteală (I Corinteni 11, 21-30).

Dacă prin textele respective ar fi fost osîndită adevărata înțelepciune, care izvorăște de la Dumnezeu, după cuvintele : „Începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu și priceperea este știința Celui Sfînt" (Proverbe 1, 7; 9, 10; Iov 28, 28; Psalm 110, 10; Eclesiastul 12, 12), Același Dumnezeu n-ar fi dăruit adevărata înțelepciune și pricepere celor doi meșteri care au construit Cortul Sfînt, Beţaleel și Oholiab (Ieșire 31, 2-6), și n-ar fi înzestrat pe regele Solomon cu darul înțelepciunii (III Regi 3, 11-12). Mîntuitorul nu le-ar fi spus Apostolilor : „Fiți înțelepți ca șerpii și blînzi ca porumbeii" (Matei 10, 16) și n-ar fi cerut celor ce-L ascultau să fie înțelepți și pricepuți în cunoașterea adevărului despre învățătura cea nouă, spre a nu rătăci (Matei 22, 29).

f. Se afirmă apoi că întrucît fiecare aghiograf a fost inspirat de Sfîntul Duh, individual sau în parte, atunci cînd a scris, și înțelegerea sau tîlcuirea adevărului din cărțile Sfintei Scripturi trebuie să se facă tot individual. Din cuvintele Mîntuitorului : „Oare n-ați citit niciodată în Scripturi ?" (Matei 21, 42), sau : „Vă rătăciți neștiind Scripturile" (Matei 22, 29), precum și din îndemnul : „Cercetați Scripturile" (Ioan 5, 39), ar rezulta că fiecare carte a Sfintei Scripturi ar trebui să fie cercetată și cunoscută în mod separat, deci tîlcuirea Sfintei Scripturi n-ar avea nici o legătură cu Biserica sau cu slujitorii ei, preoții, încît poate fi făcută de orice credincios.

Atunci cînd Mîntuitorul vorbește despre „Scriptură", sau „Scripturi", are în vedere atît mărturiile profetice, singurele despre Sine, cît și cărțile Vechiului Testament în completul lor, care, în rolul de călăuză, sau de pregătire, au fost un îndrumător spre Hristos (Galateni 3, 24). Mîntuitorul, vorbind evreilor, S-a referit adesea la mărturiile vechitestamentare, pentru a dovedi că El este Fiul lui Dumnezeu, Mesia cel proorocit de profeți, de aceea îi și îndeamnă să cerceteze Vechiul Testament, pentru a se convinge de acest adevăr. Am arătat că tîlcuirea Sfintei Scripturi nu se poate

face de oricine, deoarece unele texte sînt mai greu de înțeles (II Petru 3, 16), că pentru adevărata lor tîlcuire este necesară o anumită pregătire și cunoaștere (Fapte 8, 26-39) și că această putere de cunoaștere a fost dată de Mîntuitorul Apostolilor Săi, cărora le-a deschis mintea ca să priceapă Sfînta Scriptură (Luca 24, 45; Ioan 14, 26), iar de la aceștia a trecut la ucenicii lor (I Timotei 1, 3; Tit 1, 5) și apoi, prin succesiune, la toți slujitorii Bisericii (I Timotei 2; Tit 1, 9). Din cuvintele Sfintei Scripturi rezultă clar că numai cei ce au chemare și trimitere pot propovădui cuvîntul Evangheliei, tîlcuind Sfînta Scriptură (Matei 28, 19-20; Marcu 16, 15; Romani 10, 15). Și această tîlcuire se face numai în Biserică și prin Biserică.

g. De asemenea, se susține că pentru cunoașterea și tîlcuirea Sfintei Scripturi n-ar fi necesari anumiți dascăli duhovnicești, deoarece cuvîntul lui Dumnezeu este clar, iar sensul lui se împărtășește direct fiecărui credincios, mai ales că toți au darul preoției și deci pot tîlcui Sfînta Scriptură, potrivit cuvintelor : „Iar voi sînteți seminția aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată“ (I Petru 2, 9).

Reproducînd în parte cuvintele rostite de Moise despre poporul evreu (Ieșire 19, 6), Sfîntul Apostol Petru vrea să sublinieze adevărul că cei ce au primit botezul prin credința în Iisus Hristos alcătuiesc o comunitate aleasă, fac parte din împărăția lui Dumnezeu, iar prin adevărata lor credință și viața lor curată sînt mărturisitori ai cuvîntului lui Dumnezeu. Dar de aici nu rezultă că toți creștinii sînt și preoți și pot înțelege pe deplin, și tîlcui după adevăratul ei sens, Sfînta Scriptură. Biserica Ortodoxă împărtășește teza despre o preoție universală a tuturor creștinilor prin harul primit în Sfînta Taină a Botezului, prin care au intrat în Biserică unde pot slăvi pe Dumnezeu, aducîndu-I „jertfe duhovnicești“ (I Petru 2, 5), prin închinare, rugăciuni și cîntări, participînd la serviciile divine. Dar pe lîngă această preoție universală există și o preoție harică, după cum și Sfîntul Apostol Petru face deosebirea între cele două preoții, atunci cînd se adresează mai întîi preoților, cărora le arată cum să păstorească pe credincioșii lor, și apoi tuturor credincioșilor, cărora le cere : „Supuneți-vă preoților“ (I Petru 5, 1-5). Deci, Apostolul face distincția clară între păstori și păstoriți, ceea ce înseamnă că nu toți credincioșii au și darul special al preoției.

★

După învățătura Bisericii Ortodoxe, potrivit mărturiilor din Sfînta Scriptură, preoția este o slujire primită în mod special, prin harul lui Dumnezeu. Sfîntul Apostol Pavel cere ucenicului său Timotei, pe care l-a rînduit episcop la Efes (I Timotei 1, 3), să nu fie nepăsător față de harul pe care l-a primit prin „punerea mîinilor mai-marilor preoților“ (I Timotei 4, 14; II Timotei 1, 6), adică prin Sfînta Taină a Hirotoniei. Tot Sfîntul Apostol Pavel este cel care arată că în Biserica lui Iisus Hristos nu toți au aceeași chemare și același dar, fiecăruia i s-a dat după vrednicia și puterea lui (I Corinteni 12, 28-30; Efeseni 4, 11); așa după cum arată și Sfîntul Apostol Petru, că nu fiecare are puterea și capacitatea corespunzătoare de a înțelege pe deplin și de a tîlcui corect Sfînta Scriptură (II Petru 3, 16).

Pr. prof. Mircea CHIALDA

BIBLIOGRAFIE

Diac. prof. Mircea Basarab, *Sfînta Scriptură în concepția ortodoxă*, în „Mitropolia Banatului“, XXIII (1973), nr. 7-9.

Idem, *Autoritatea Sfintei Scripturi în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia“, XXXII (1980), nr. 2.

Idem, *Biblia în liturghia și viața spirituală ortodoxă*, în „Mitropolia Banatului“, XXIX (1979), nr. 1-3.

Diac. asist. Ion Bria, *Scriptură și Tradiție*, în „Studii Teologice“, XXII (1970), nr. 5-6.

Drd. Gh. Burtan, *Rolul îndrumător al Vechiului Testament*, în „Studii Teologice“, XXV (1973), nr. 9-10.

M. A. Calnev, *Metodica misionară, Combaterea sectelor raționaliste*, trad. de Pr. Al. Sevoznicov, Chișinău, 1929.
Carte de învățătură Creștină Ortodoxă, București, 1978.
Pr. prof. Mircea Chialda, *Cărțile anaghinoscomena ale Vechiului Testament în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia", XIV (1962), nr. 4.
Idem, *Raportul dintre Vechiul și Noul Testament, Unitatea Sfintei Scripturi*, în „Biserica Ortodoxă Română", XCIX (1981), nr. 5-6.
Prof. N. Chițescu, Pr. prof. Isidor Todoran, Pr. prof. I. Petruță, *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. I, București, 1958.
Arhim. Cleopa Ilie, *Despre credința ortodoxă*, București, 1981.
Diac. asist. Emilian Cornițescu, *Sfînta Scriptură în mîna credinciosului*, în „Ortodoxia", XXXII (1980), nr. 2.
Prot. dr. P. Deheleanu, *Manual de Sectologie*, Arad, 1948.
Pr. Ilarion V. Felea, *Sfînta Scriptură în mîna preotului*, în „Revista Teologică", Sibiu, 1937, nr. 24.
Pr. prof. Gh. Ghia, *Atitudinea Mîntuitorului față de legea Vechiului Testament*, Craiova, 1929.
Vasile Loichiță, *Despre izvoarele revelațiunii divine, sau ale religiunii creștine*, în „Candela", 1937.
Pr. prof. Grigorie Marcu, *Cunoașterea aprofundată a Sfintei Scripturi, îndatorire de căpetenie a preotului zilelor noastre*, în „Studii Teologice", IV (1952), nr. 3-4.
Idem, *Cartea de căpătîi a preotului*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXXII (1956), nr. 5.
Idem, *Unele precizări cu privire la locul Bibliei în Ortodoxie*, în „Mitropolia Olteniei", XIV (1962), nr. 10-12.
Idem, *Necesitatea de a cunoaște și a tîlcui corect Sfînta Scriptură*, în „Mitropolia Banatului", XXII (1972), nr. 4-6.
Pr. asist. Vasile Mihoc, *Sensul tipic al Vechiului Testament după I Corinteni 10, 1-11*, în „Mitropolia Ardealului", XX (1976), nr. 4-6.
Prof. dr. Iustin Moisescu, *Sfînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sf. Ioan Hrisostom*, în „Candela", 1939-1941.
Pr. conf. Ilie Moldovan, *Cunoașterea Sfintei Scripturi după învățătura ortodoxă*, în „Ortodoxia", XXXII (1980), nr. 2.
Dr. L. G. Munteanu, *Vechiul Testament și creștinismul*, Cluj, 1937.
Pr. prof. Nicolae Neaga, *N-am venit să stric Legea*, Sibiu, 1940.
Idem, *Hristos în Vechiul Testament*, Sibiu, 1944.
Idem, *Ortodoxia și Vechiul Testament*, în „Mitropolia Banatului", XII (1962), nr. 7-8.
Diac. prof. N. Nicolaescu, *Biblia Ortodoxă, păstrătoarea celor mai bune tradiții și metode de exegeză biblică*, în „Studii Teologice", IV (1952), nr. 3-4.
I. Popescu-Mălăești, *Studii și comentarii. Valoarea Vechiului Testament pentru creștini*, București, 1932.
Pr. prof. Vl. Prelipcean, *Sfînta Scriptură, cartea de căpetenie a preotului*, în „Studii Teologice", I (1949), nr. 7-8.
Idem, *Inspirația Sfintei Scripturi*, în „Ortodoxia", XIV (1962), nr. 4.
Idem, *Vechiul Testament : cuprinsul, caracterul, sensul*, în „Glasul Bisericii", XXIII (1964), nr. 3-4.
Idem, *Cuvîntul lui Dumnezeu în viața Bisericii. Unitatea Sfintei Scripturi, temei pentru interpretarea hristologică a Vechiului Testament*, în „Studii Teologice", XXIII (1971), nr. 1-2.
Arhim. Mina Prodan, *Călăuza cunoașterii și combaterii sectelor*, Mânăstirea Neamțu, 1928.
Pr. prof. dr. Corneliu Sîrbu, *Sfînta Scriptură și folosul citirii ei*, în „Mitropolia Banatului", XXIII (1973), nr. 1-3.
Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978.
Pr. prof. Is. Todoran, *Etapele revelației*, în „Mitropolia Ardealului", I (1956), nr. 1-2.
Diac. prof. Emilian Vasilescu, *Sfînta Biserică, explicatoarea fără greșeală a Sfintei Scripturi*, în „Glasul Bisericii", XXIII (1964), nr. 3-4.

COMEMORAREA LA BADEN-BADEN A 100 DE ANI DE LA TRECEREA LA CELE VEȘNICE A PRINȚULUI MIHAIL STURDZA, DOMNITORUL MOLDOVEI (1834-1849), CTITORUL CAPELEI ROMÂNE DIN ACEL ORAȘ

Împlinindu-se 100 de ani de la trecerea la cele veșnice a binecredinciosului voievod al Moldovei Mihail Sturdza, în orașul Baden-Baden, în care din 1866 se află ctitoria sa, măreața capelă românească „Principele Mihail Sturdza" și locuința superiorului capelei, predominînd colina care-i păstrează pînă astăzi numele, duminică 6 mai 1984 a avut loc o impresionantă festivitate închinată acestui moment aniversar.

La invitația Domnului primar general al orașului Baden-Baden, Dr. Walter Carlein și a superiorului capelei „Mihail Sturdza", P. C. Pr. Radu Mironovici, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, venind din Elveția (Montreux), unde au avut loc lucrările Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericilor Europene, a participat la festivitățile desfășurate în orașul Baden-Baden.

Întîmpinat cu multă căldură de P. C. Pr. Radu Mironovici, superiorul capelei, de Dl. consilier Otto Eberhard Kugler, de Dl. Axinte Baroncea și de credincioșii apropiați acestui așezămînt, Înalt Prea Sfinția Sa a sosit la Baden-Baden în după amiaza zilei de 5 mai a. c. Potrivit programului stabilit de comun acord, solemnitatea comemorării a avut în centrul său săvîrșirea Sfintei Liturghii, a slujbei parastasului și depunerea unor coroane de flori la mormîntul ctitorului, încheiate prin rostirea de cuvîntări omagiale.

Duminică 6 mai a. c., în prezența Domnului primar general, Dr. Walter Carlein și a numeroși oaspeți și invitați — reprezentanți ai oficialităților orașului și landului Baden-Württemberg, precum și a unui însemnat număr de credincioși ortodocși români din împrejurimile orașului Baden-Baden, s-a săvîrșit Sfînta și dumnezeiasca Liturghie, cu ectenie de pomenire a ctitorului.

Printre invitații oficiali, peste 60, s-a remarcat prezența Vicarului general al Arhiepiscopului de Freiburg și a Decanilor Hermann Stigler și H. M. Siehl din partea Bisericii Romano-Catolice din land, a Superintendentului Gottfried Daub, reprezentantul Bisericii Evanghelice Luterane, a reprezentanților autorităților administrative și ai instituțiilor culturale și de presă, precum și a familiei Sturdza, Prințul Dimitri Sturdza, împreună cu doamna, veniți special din Elveția pentru a lua parte la această pioasă solemnitate.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii s-a oficiat slujba parastasului după rînduiala Bisericii Ortodoxe. În jurul Înaltului Ierarh se aflau P. C. Pr. Radu Mironovici, superiorul capelei, P. C. Ierod. Casian Crăciun și Eugen Rusu, doctoranzi la Strasbourg-Franța și Con-

stantin Strugariu, bursier român la Freiburg și de credincioși români veniți din Franța, Elveția, Austria și din diferite localități din R. F. Germania. De asemenea, de față erau prezenți distinșii oaspeți germani veniți special pentru marea sărbătoare.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, după ce a arătat însemnătatea Duminicii mironosițelor pentru viața fiecărui credincios și mărturisitor al lui Hristos, a tălmăcit înțelesul teologic al prezenței lor dis-de-dimineață la mormîntul Domnului cel de viață dătător, Care — potrivit învățăturii creștine — este izvorul învierii noastre, mărturia trecerii noastre de pe pămînt la cer și din moarte la viață, și prezența dintotdeauna a românilor la mormintele ctitorilor, moșii și strămoșii noștri, adormiți cu nădejdea învierii în dreapta credință, morminte care pentru noi, fiii Bisericii dreptslăvitoare, sînt dătă-

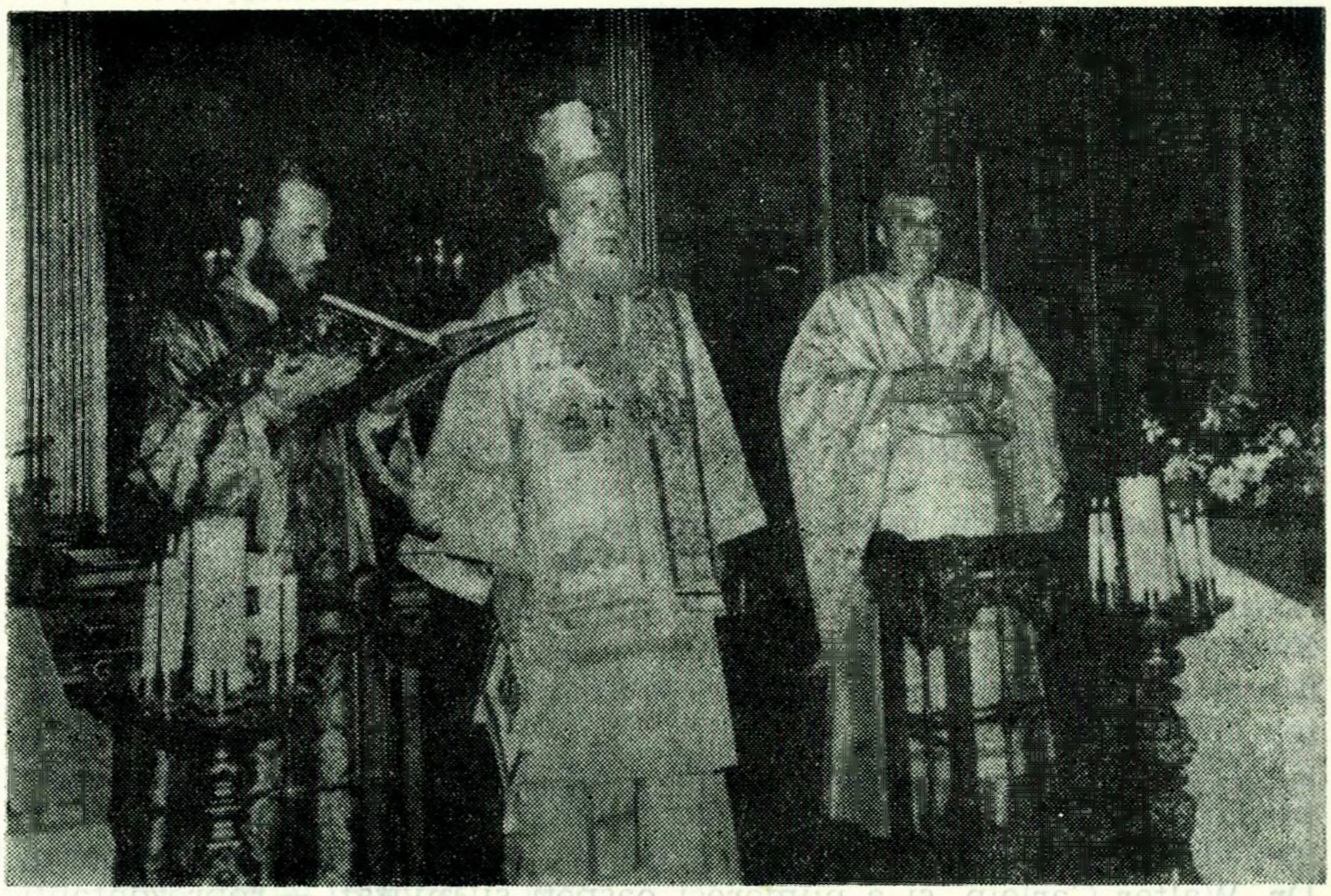

I. P. S. Mitropolit TEOCTIST slujind în Capela „Mihail Sturdza" — Baden-Baden

toare de viață, de lumină și de biruință. Pomenirea ctitorilor și slujbele săvîrșite la mormintele lor constituie o rînduială de mare valoare în Ortodoxie. Această rînduială se împlinește și acum — a spus Înalt Prea Sfinția Sa — cînd toți cei adunați în această adevărată catedrală comemorează pe unul din domnitorii Moldovei veacului al XIX-lea, în preajma rămășițelor lui pămîntești :

„IUBIȚI CREDINCIOȘI,
STIMAȚI INVITAȚI ȘI OASPEȚI,

Trăim încă minunatele sentimente de bucurie și pace pe care le revarsă în sufletele noastre Învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Ziua Învierii este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim de dînsa. Este ziua cînd lumina lui Hristos

a străbătut și a luminat pretutindeni; a biruit întunericul, a biruit păcatul, a biruit moartea.

Cu bucurie putem spune că sărbătorind anul acesta împreună Sfintele Paști, creștinii de pretutindenea ne aflăm pe cale, aceea care va trebui să ducă la plinirea testamentului Domnului nostru Iisus Hristos „ca toți să fie una“ [1]. *Una sîntem acum întru bucuria Învierii, în acea bucurie dăruită de Iisus cel Înviat harnicelor mironosițe în dimineața Învierii, zicîndu-le: „Bucurați-vă“* [2], *iar ucenicilor: „Pace vouă“* [3].

Adevărul Învierii ne înrourează inimile și ne dă speranța că lumea va crește prin iubire întru adevăr spre a înțelege că sîntem cu toții fii ai Unuia și Aceluiași Părinte, „fii ai învierii“ [4], *ai bucuriei și ai păcii, adică ai vieții. Cunoscînd acest adevăr vom înțelege că viața este dar dumnezeiesc, darul suprem pe care l-am primit și trebuie să-l apărăm, să-l vestim, potrivit îndemnului străvechi al Bisericii: „Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le“.*

Mărturisim cu toții că „pogorîndu-Se întru cele mai de jos ale pămîntului“, Iisus Hristos cel Înviat „a adus de la moarte la viață pe strămoșii noștri și trupurile a multor sfinți“ [5]. *Învierea este viață și viața este înviere. Sînt aceste adevăruri comune mărturisirii noastre de credință, care ne apropie și ne unesc în aceeași sfîntă nădejde, „pe cei de aproape, ca și pe cei de departe“* [6]. *Trăim la Paști acest belșug de bucurie, cînd cerurile sînt deschise și cînd cele de jos împreună se veselesc cu cele de sus, mădulare ale Bisericii triumfătoare și ale Bisericii luptătoare. În calitate de ierarh canonic al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ne aflăm aici spre a adeveri acest mare adevăr al credinței noastre și spre a înălța rugăciuni pentru odihna sufletului fostului voievod al Moldovei Mihail Sturdza, vrednic ocrotitor al Ortodoxiei în vremurile frămîntate pe care Moldova le trăia în acea epocă.*

În cultul ortodox se acordă o mare cinstire pomenirii ctitorilor de biserici, binefăcătorilor și, în general, înaintașilor, care au înscris pagini de cultură și de spiritualitate în mult zbuciumata istorie a poporului român. Acum, cînd se împlinesc 100 de ani de la trecerea către Domnul a Principelui Mihail Sturdza, cel ce a condus Țara Moldovei de la 1834 pînă la 1849, ochii și gîndurile noastre se înalță către cer, invocînd milostivirea dumnezeiască să-l așeze în ceata drepților și rostind liturgic „Dumnezeu să-l ierte“. Și nu aș putea să nu adresez, aici și acum, un cuvînt de omagiu rudelor descendente ale voievodului moldav. Făcîndu-mă ecoul fiilor Bisericii noastre strămoșești, le adresez cuvînt de prețuire pentru prezența la această comemorare pioasă și le împărtășesc arhierești binecuvîntări, iar celui ce alături de iubitul său fiu Mihail Sturdza așteaptă în cripta acestei mărețe ctitorii învierea cea de obște să-i zicem: Veșnica pomenire.

---

1. Ioan 17, 21.
2. Matei 28, 9.
3. Ioan 20, 19.
4. Luca 20, 36.
5. Matei 26, 52.
6. Efeseni 2, 17.

Au trecut anii. Avem însă bucuria să constatăm că această ctitorie românească, expresie a artei și credinței poporului român, a prilejuit de-a lungul deceniilor o mai bună cunoaștere a Ortodoxiei românești și a contribuit la întărirea relațiilor de prietenie dintre poporul german și poporul român. Ne-am cunoscut reciproc și în același timp ne-am îmbogățit spiritual. În acest locaș, ca și astăzi, la Sfînta Liturghie au participat credincioșii români, aflați în trecere prin acest frumos oraș, Baden-Baden, sau stabiliți în această țară ospitalieră. În epoca noastră s-au închegat și se dezvoltă trainice legături între țara noastră, Republica Socialistă România și Republica Federală Germania. Ecumenismul ne-a deschis punți de legătură bisericești atît cu Biserica Evanghelică, cît și cu Biserica Romano-Catolică. Conducători și teologi ai Bisericilor noastre s-au întîlnit și se întîlnesc în dialogul teologic fie în România, fie în Germania. Capela „Mihail Sturdza" a fost cinstită cu prezența și slujbe patriarhale de către vrednicul de pomenire patriarhul Justinian și de către Prea Fericitul Patriarh Iustin. Noi înșine, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, ne aflăm pentru a treia oară în acest locaș. Cu deosebită bucurie, Prea Fericitul Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române transmite, cu acest prilej, Excelenței Sale Domnului primar general Dr. Walter Carlein cele mai cordiale salutări.

Pe linia cunoașterii reciproce înregistrăm roade binecuvîntate. În luna octombrie 1980, a avut loc la Iași, la sediul Centrului nostru mitropolitan, sesiunea a doua a dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. Germania. În scrisoarea de mulțumire pe care am primit-o de la președintele Comisiei Bisericii Evanghelice se spunea: „Datorită spiritului frățietății și încrederii care a caracterizat primul dialog din noiembrie 1979, de la Goslar și cel de al doilea dialog teologic, Consiliul E.K.D. se vede îndreptățit în așteptarea sa că aceste convorbiri, precum și vizitele legate de acestea în parohii și comunități bisericești, vor contribui la o înțelegere crescîndă între Ortodoxie și Bisericile Reformate" [7].

Biserica Ortodoxă Română, ai cărei fii duhovnicești sîntem, se bucură pentru momentele acestea de comuniune și ea își va spori străduințele pentru apropiere și cunoaștere, pentru prietenie și pace în lume, pentru înlăturarea unui cataclism nuclear, năzuințe arzătoare ale tuturor popoarelor.

„IUBIȚI CREDINCIOȘI,

Pentru momentele de bucurie trăite astăzi, pomenind numele fericitului ctitor Mihail Sturdza, voievod al Moldovei, în lumina dumnezeiestii Liturghii, prezint cele mai calde mulțumiri Excelenței Sale Domnului primar general Dr. Walter Carlein care, împreună cu Prea Cucernicul Preot Radu Mironovici, superiorul Capelei, ne-au adresat invitația ca, în calitatea noastră de Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, să aducem la îndeplinire

---

7. Pr. dr. Viorel Ioniță, *Cel de al doilea dialog teologic doctrinal dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania* (Iași, 24-26 octombrie 1980), în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LVI (1980), nr. 9-12, p. 732.

Testamentul înaintat în anul 1882 Mitropolitului Iosif Naniescu, ca această fundație să aparțină canonic de Mitropolia Moldovei [8].

Și de această dată mă bucur să văd capela, cripta voievodală și locuința superiorului în bună stare și să reînnoiesc recunoștința față de Excelența Sa Domnul primar general pentru sprijinul pe care îl acordă bunei întrețineri a acestui locaș, o adevărată podoabă a orașului Baden-Baden.

Cu toată dragostea salut în Domnul cel înviat întreaga distinsă asistență și, în mod deosebit, pe reprezentanții Bisericilor din R. F. Germania a căror prezență ne-au adus în imagine colegiul Apostolilor, pe care Iisus cel înviat l-a întîmpinat cu vestirea: „Pace vouă“ [9].

Împărtășesc binecuvîntări și mulțumiri Prea Cucernicului Preot Radu Mironovici, împuternicitul nostru, potrivit Testamentului ctitoricesc, să fie în acest post de răspundere, să păstreze candela aprinsă la mormîntul ctitorului și să îndeplinească rînduielile și datinile românești, aici unde se vede imaginea Bisericii și țării românești. Ca Părinte duhovnicesc al Bisericii din Moldova și Bucovina împărtășesc binecuvîntări bunilor credincioși români și vă îndemn, iubiți frați și surori, să păstrați valorile Ortodoxiei românești și în același timp să vă dovediți ca români buni și loiali cetățeni ai țării în care vă aflați.

Hristos a înviat“.

Domnul primar general al orașului Baden-Baden, Dr. Walter Carlein, în cuvîntul pe care l-a rostit, a înfățișat însemnătatea artistică a capelei „Mihail Sturdza“, care pentru orașul Baden-Baden este o adevărată podoabă arhitectonică. Făcînd o evocare a personalității prințului Mihail Sturdza, a realizărilor acestuia, Domnia Sa a arătat importanța scoaterii capelei de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, conform dorinței ctitorului din scrisoarea trimisă Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu, la 20 august 1882, dorință prevăzută și în actul de fundație, prin codicilul adițional, din 21 august 1882, și trecerea acesteia sub oblăduirea canonică a Mitropoliei Moldovei și Sucevei, încheind cu mulțumirile aduse Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, pentru prezența Înalt Prea Sfinției Sale la Baden-Baden cu prilejul acestui solemn moment jubiliar — act care constituie un important eveniment pentru renumita stațiune Baden-Baden, de al cărei istoric se leagă numele atîtor personalități europene.

Lînd cuvîntul, P. C. Pr. Radu Mironovici a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei pentru osteneala de a fi prezent la această festivitate de pomenire a ctitorului așezămîntului românesc de la Baden-Baden și a rugat să se transmită Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române fiești mulțumiri pentru darurile trimise, după care a pre-

---

8. *Scrisoare trimisă la 20 august 1882 Mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei și Sucevei de către Prințul Mihail Sturdza,* la Arhivele Statului-Iași, Dosar nr. 1 bis (171), anul 1882, Fondul Mitropolia-Iași.
9. Ioan 20, 19.

zentat frumusețea artistică a capelei, excepționala sa realizare arhitectonică, precum și legătura fondatorului cu Mitropolia Moldovei și Sucevei. P. C. Sa a înnoit, și în numele credincioșilor români stabiliți în împrejurimile orașului Baden-Baden, dorința de a continua lucrarea încredințată, de a menține vie prezența ctitorului, îndeplinind cu conștiinciozitate pomenirea fondatorului și a familiei sale.

Într-o atmosferă de pioasă reculegere, a urmat depunerea coroanelor la cripta ctitorului din partea Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Primăriei orașului Baden-Baden, în timp ce s-a cîntat „veșnica pomenire".

Ca o atenție deosebită acordată de primarul orașului Baden-Baden, Dr. Walter Carlein, comemorării ctitorului capelei române „Mihail Sturdza", a oferit în cinstea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei o recepție în saloanele hotelului „Europäischer Hof", la care au participat cca 60 de persoane, înalte personalități din viața culturală, administrativă și bisericească a orașului Baden-Baden. Dintre aceștia amintim: Dl. Prof. dr. Wolker Himmelein, director al Muzeului Karlsruhe, Dl. Benno Bueble, director în Ministerul de finanțe al landului Baden-Württemberg, Dl. Dr. Trudpert Müller, președintele prezidiului de conducere din Karlsruhe, Dl. Prof. H. Fecher, dirigent în Ministerul de finanțe al landului Baden-Württemberg, Dl. Iosef Wemrich, dirigent în Ministerul pentru economie și mijloace de transport al landului Baden-Württemberg, Dl. Kurt Schneider, directorul Editurii „Badische Neueste Nachrichten", Domnii primari Iorg Zwosta și Klaus Klein, Doamna Dr. Sigrun Land din comitetul de conducere al orașului Baden-Baden și împrejurimilor, reprezentanții din partea redacțiilor locale ale publicațiilor „Badische Neueste Nachrichten" și „Badisches Tagblatt", Dl. Dr. Hubert Locher, directorul postului de radio „Südwestfunk" și Dl. Willibald, intendentul aceluiași post de radio, Dl. Dr. Menz, director în Ministerul pentru știință și artă al landului Baden-Württemberg, Dl. Werner Nachmann, președintele Consiliului superior israelit din Baden, Domnii Rainer Fahrencruch și Udo Theobald din partea prezidiului de conducere din Karlsruhe, Dl. Karl Dreyer din partea redacției „Actualitatea regională" a postului de radio „Südwestfunk", Dl. Klaus Donath din partea redacției „Stuttgarter Zeitung", Dl. Kanter din partea redacției din Karlsruhe a agenției „Deutsche Presse Agentur", Domnii Dr. Dahringer și Rothenbiller din partea administrației Primăriei generale, Dl. Dr. Erich Würfel din partea Consiliului landului Baden-Württemberg, Domnii Ludwig Bram, Axel Brenke, Klaus Buchler, Dr. Olaf Feldman, Dieter Haberbasch, Kurt Liebenstein și Peter Ruge din partea Consiliului municipal al orașului Baden-Baden, precum și alți reprezentanți din partea altor instituții culturale, sociale și administrative.

În cadrul acestei recepții, luînd cuvîntul, Domnul primar general Dr. Walter Carlein a ținut să exprime, și cu acest prilej, deosebita satisfacție a locuitorilor orașului Baden-Baden pentru comemorarea ctitorului capelei „Mihail Sturdza", aureolată de Sfînta Liturghie — săvîrșită de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei —, eveniment unic în viața orașului. Stăruind

asupra importanței capelei pentru viața spirituală și culturală a orașului Baden-Baden, un important monument istoric și de artă, de o rară și valoroasă realizare, distinsă capodoperă de arhitectură și pictură, Domnia Sa a prezentat Înalt Prea Sfinției Sale recunoștința și mulțumirile tuturor, subliniind că înțelege să acorde mai departe tot sprijinul în păstrarea bunelor raporturi dintre Mitropolia Moldovei și Sucevei, respectiv Biserica Ortodoxă Română, și primăria orașului Baden-Baden, încît astfel să fie dusă la îndeplinire cu sfințenie dorința testamentară a ctitorului. Așa cum s-a subliniat și în presa locală, Domnul primar general Dr. Walter Carlein, în cuvîntul său, „a preamărit personalitatea defunctului, activitatea sa din patrie și faptele sale de caritate făcute pentru Baden-Baden". În încheierea cuvîntului său, Domnia Sa a făgăduit să respecte și în viitor „voința ctitorului Capelei Sturdza și a răspuns cordial la salutările Patriarhiei".

Mulțumind pentru aceste călduroase sentimente exprimate de Domnul Dr. Walter Carlein, în numele locuitorilor din Baden-Baden, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a subliniat că momentul prilejuit de pomenirea ctitorului capelei „Mihail Sturdza" face parte dintr-un lanț întreg de legături ale Bisericii și poporului nostru cu spiritualitatea și cultura Europei centrale. Fericitul de pomenire ctitorul Mihail Sturdza nu este ultimul care și-a pus pecetea credinței sale ortodoxe în părțile centrale ale Europei, prin zidirea așezămîntului ce-i poartă numele, potrivit uricului de fundație din 29 august 1867, întărit de oficialitățile Marelui Ducat din Baden, și scrisorii trimise Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu, la 20 august 1882. Din aceste prețioase mărturii se pot vedea puternicele legături ale fostului domnitor al Moldovei, Mihail Sturdza, cu Biserica-Mamă și cu pămîntul strămoșesc, încredințînd Mitropoliei Moldovei și Sucevei grija de a asigura, pentru totdeauna, „serviciul religios în capela cu hramul Sfîntul Arhanghel Mihail", prin numirea preoților și slujitorilor ce vor deservi acest locaș și prin continuarea „în perpetuitate" a slujbei de pomenire a ctitorului și a familiei sale.

Criptele voievodale, atît de numeroase în țara-mamă, sînt pentru noi românii ortodocși nu numai locuri de odihnă veșnică ale înaintașilor ci, în același timp, și adevărate locuri de pelerinaj — cum sînt neuitatele morminte ale mușatinilor, de la mănăstirile Bogdana din Rădăuți, Bistrița-Neamț, Putna și Neamț, Ierusalimul Ortodoxiei românești și altele —, la care, de secole, fiii poporului român aduc rugăciunile lor curate, păstrîndu-se astfel legătura vie cu faptele și vredniciile lor în apărarea neamului și a legii strămoșești. „*De aceea, exprimăm aici bucuria noastră, ca Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei* — a spus în continuare Înalt Prea Sfinția Sa —, *de a fi auzit din partea Excelenței Voastre, Domnule Primar general, prețuirea și cinstea pe care le acordați, atenția și respectul pe care le îndreptați permanent spre așezămîntul românesc, care se află aici în inima Europei, nu departe de izvoarele bătrînului nostru Danubiu. Ne este plăcut să reamintim numele unor renumiți cărturari români, personalități prin care de-a lungul veacurilor poporul român s-a aflat în cultura Europei. Spătarul Nicolae Milescu, cunoscut umanist al veacului al XVII-lea, care a călătorit prin*

Germania, Franța, Suedia și care a tipărit un tratat de teologie în 1667, la Stockholm, despre Sfînta Euharistie și alte probleme teologice (Enchiridion sive stella Orientalis occidentali splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet graece, de transsubstantione corporis Domini, aliisque controversiis), domnitorul Șerban Cantacuzino al Țării Românești (1678-1688), care a avut un rol covîrșitor în apărarea Vienei amenințată de invazia otomană (1683) și cărturarul de dimensiuni europene, domnitorul Țării Moldovei, Dimitrie Cantemir, membru al Academiei din Berlin alături de proeminente personalități ale Europei tuturor timpurilor, precum și mulți alții care au constituit la vremea lor adevărate punți de legătură — tot atîtea afinități ale culturii noastre cu cultura europeană.

Acest așezămînt, care poartă numele ctitorului Mihail Sturdza, a constituit la rîndul său o asemenea punte de legătură atît pe plan cultural cît și pe plan ecumenic. La altarul său, ca și astăzi, de mai bine de 100 de ani, au fost auzite slujbe ortodoxe în graiul strămunilor, au fost admirate odoarele bisericești, pictura și ferecăturile, care au îndreptat atenția tuturor spre arta și formele de manifestare ale Ortodoxiei noastre românești. Toate acestea au fost deci momente de apropiere, de legături frățești între credincioșii diferitelor Biserici și confesiuni și între slujitorii acestora. Ele au rodit astfel sentimente de prietenie, înlesnind apropierea și cunoașterea reciprocă. Pentru aceasta ne bucurăm să afirmăm că legăturile acestea sînt trainice și astăzi, atît între popoarele și țările noastre, cît și pentru credincioșii Bisericilor noastre.

În duhul prețuirii și dragostei, mulțumim pentru acest prilej Domnului primar general, Dr. Walter Carlein, și vă încredințăm, pe toți cei de față, că Biserica noastră Ortodoxă Română și poporul nostru păstrează cu credincioșie toate legăturile de prietenie, care astăzi sînt chezășii puternice în păstrarea atmosferei de încredere și pace în Europa".

În aceeași zi, în salonul oficial al locuinței superiorului capelei „Mihail Sturdza", P. C. Pr. Radu Mironovici a oferit, în cinstea oaspeților, Domnului primar general, Dr. Walter Carlein, și altor invitați tradiționala agapă de pomenire a ctitorului așezămîntului, la care a luat parte un însemnat număr de proeminente personalități ale orașului și landului Baden-Württemberg.

Cu acest prilej s-au rostit cuvîntări ocazionale, dîndu-se glas simțămintelor de încredere și prețuire, din partea superiorului capelei „Mihail Sturdza", P. C. Pr. Radu Mironovici, și Dl. primar general al orașului Baden-Baden, Dr. Walter Carlein, care cu satisfacție și bucurie a arătat că se află pentru prima dată în mijlocul unei familii românești, luînd parte la o astfel de manifestare — inedită prin specificul și frumusețile ei. În acest sens, Domnia Sa și-a exprimat întreaga recunoștință față de cei care i-au oferit această posibilitate. În încheiere, Domnia Sa a făcut Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei invitația de a vizita Consiliul municipal al orașului Baden-Baden, prilej cu care, asemenea tuturor înaltelor personalități care vizitează orașul, să semneze în cartea de aur a renumitei stațiuni.

În cadrul agapei a luat cuvîntul, de asemenea, și descendentul ctitorului așezămîntului românesc, prințul Dimitri Sturdza, care și-a

exprimat emoțiile trăite de el și de familia sa, atît în timpul Sfintei Liturghii, cît și al tuturor momentelor prilejuite de festivitatea comemorării care s-a desfășurat în această zi. Mulțumind cu recunoștință Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, care a venit special la Baden-Baden pentru pomenirea ctitorului, vorbitorul a subliniat frumusețile credinței ortodoxe — care prilejuiesc asemenea revărsări de bucurii comune — și satisfacția de a fi nu numai descendentul unei familii cunoscute în istoria Moldovei, ci și fiul Bisericii Ortodoxe Române, legat prin botezul său și al fiilor săi de această capelă, dorind să întărească și mai mult această legătură de suflet cu Altarul străbun și prin cununia fiilor săi în acestă capelă. Vădit mișcat sufletește, tuturor celor de față le-a spus, încheindu-și cuvîntul său: „Peste toate diferențele noastre de vederi sociale să nu uităm, frați români, Biserica, țara și poporul nostru !".

Încheind șirul cuvîntărilor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a mulțumit pentru frumoasele cuvinte de prețuire pe care le-a auzit din partea tuturor celor care au luat cuvîntul. Înalt Prea Sfinția Sa a felicitat pe superiorul capelei „Mihail Sturdza", pe credincioșii ortodocși români care au ținut să fie prezenți în număr atît de impresionat la Sfînta Liturghie, cît și pentru sprijinul pe care ei îl aduc așezămîntului nostru românesc. Îndemnîndu-i pe toți să fie fruntași în muncă și noblețe sufletească și să se distingă peste tot ca fii vrednici ai neamului nostru, ca români și creștini, prin vredniciile și virtuțile alese ale sufletului, prin păstrarea unității credinței strămoșești, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a rugat pe cei prezenți să transmită tuturor celor apropiați lor sufletește dragostea și binecuvîntarea Bisericii-Mame.

Într-o atmosferă de înaltă trăire creștinească și românească, toți cei prezenți au avut cuvinte de adîncă mulțumire pentru acest binecuvîntat moment prilejuit de comemorarea fericitului întru pomenire ctitor al capelei, care îi poartă numele, și de întîlnirea cu Mitropolitul Moldovei, de care aceasta aparține canonic.

Această pioasă comemorare s-a bucurat de un larg răsunet nu numai pe plan local, ci și la nivel de land, așa cum reiese din presă.

De bună seamă că asemenea clipe de comuniune, trăite departe de țară, revarsă în suflete tărie și încredere, iar imaginea vetrei natale apare în toată frumusețea ei. Agapa românească oglindește ospitalitatea de acasă, deschiderea inimilor și crează punți de legătură peste deosebirile de stare și de credință. Înaltele personalități prezente din partea administrației locale, aflate pentru prima dată la slujba ortodoxă și la întîlnirile din această zi, au remarcat atașamentul românilor de credința și de datinile românești.

În ziarele „Badisches Tagblatt" și „Badische Neueste Nachrichten" din zilele de 7 și 8 mai a. c., au apărut fotografii din timpul Sfintei Liturghii și de la întîlnirea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist cu Dr. Walter Carlein la primăria orașului. Sub titluri ca : „Liturghie ortodoxă în capela Sturdza", „O mare aniversare jubiliară cu Mitropolitul Moldovei și Sucevei și Arhiepiscop de Iași", sau „Parastas celebrat în Capela Sturdza", ziarele menționate acordă spații largi împlinirii a 100 de ani de la moartea fostului voievod

I. P. S. Mitropolit TEOCTIST în vizită la primarul orașului Baden-Baden

al Moldovei. După ce arată însemnătatea bisericii, personalitatea de vastă cultură europeană a lui Mihail Sturdza și împrejurările stabilirii acestuia în orașul Baden-Baden, autorii articolelor subliniază momentele liturgice, prezența oficialităților în frunte cu primarul general, cuvintările rostite și depunerea coroanelor la morminte.

„Ca acest mare prinț să fie cinstit într-un mod cuvenit a sosit la Baden-Baden Înalt Prea Sfințitul Teoctist Arăpaș, Arhiepiscop al Iașilor (capitala Moldovei) și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, ca, împreună cu reprezentanți ai orașului și stațiunilor balneo-climaterice (care au preluat folosirea și îngrijirea complexului bisericii), urmași ai prințului Mihail, Dimitri Sturdza și familia sa, să săvîrșească o slujbă comemorativă într-un cadru festiv. De asemenea, au sosit mulți credincioși români, unii de departe chiar, ca să participe la Liturghia săvîrșită de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit în limba română.

După celebrarea festivă, Mitropolitul Teoctist a transmis primarului Dr. Carlein salutări cordiale din partea Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Dr. Iustin Moisescu, și a mulțumit pentru buna îngrijire a Capelei. De asemenea, el a salutat cordial și pe Dimitri Sturdza și familia sa care venise de la Zürich.

Pregătirea acestei aniversări jubiliare a fost desemnată de primarul Dr. Carlein în cuvîntul său de salut ca o obligație plăcută. În cuvîntul său a preamărit personalitatea defunctului, activitatea sa din patrie și faptele sale de caritate făcute pentru Baden-Baden. El a promis să respecte și în viitor voința ctitorului Capelei Sturdza și a răspuns cordial la salutările Patriarhiei“.

Capela „Mihail Sturdza“ din Baden-Baden a fost prezentată în revista noastră, fie cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la zidirea ei, fie cu prilejul vizitelor făcute de fericitul întru pomenire Patriarhul Justinian, de Prea Fericitul Patriarh Iustin, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist, Întîistătătorul Bisericii din Moldova și Bucovina, precum și de alți înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române. Astfel, această vizită a I.P.S. Mitropolit Teoctist se înscrie în șirul neîntreruptelor legături ale Capelei și așezămîntului „Mihail Sturdza“ din Baden-Baden cu Biserica strămoșească și cu Patria-mamă, expresie peste veacuri a dorinței ctitorului dar și a unității românești — permanență ființială a tuturor celor ce au răsărit din chivotul neamului nostru.

În zilele următoare, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, însoțit de P. C. Pr. Radu Mironovici și Dl. consilier al primăriei Otto Eberhard Kugler, a vizitat diferite obiective culturale, religioase și de interes istoric din Baden-Baden și împrejurimi, printre care : Castelul nou Florentinerberg, biserica în stilul ultramodern „St. Cristophe“, castelul Mark-Grafilor din secolul al XV-lea, orașul Freundenstadt, zona munților Pădurea Neagră și izvoarele Dunării, cetățile din localitățile Singen, Konstanz și insula Mainau de pe Bodensee. I.P.S. Sa s-a întîlnit și cu Arhiepiscopul romano-catolic din Freiburg I. Br. Dr. Oskar Saier, cu care a avut o cordială și frățească întreținere, exprimîndu-se cu acest prilej bucuria reciprocă pentru cunoștință, cît și pentru participarea reprezentanților Arhiepiscopului la solemnitatea pomenirii. Au mai fost vizitate orașele Karlsruhe, Heidelberg și cimitirul eroilor căzuți în primul război mondial pe Rin, în apropiere de Rasstadt.

Tot în acest interval, I.P.S. Sa a avut o întîlnire cu studenții bursieri la Strasbourg și Freiburg : Ierod. Casian Crăciun, Rusu Eugen și respectiv C. Strugariu, cărora le-a dat părintești îndrumări de a munci cu hărnicie și silință, remarcîndu-se prin meritorii rezultate obținute la învățătură și făcînd astfel cinste Bisericii noastre strămoșești.

I.P.S. Sa a vizitat, de asemenea, atelierul și expoziția de pictură bisericească, admirînd icoanele pe lemn și sticlă ale pictoriței de origină română Doamna Prof. Elena Cozmeanu Zahirnic din Baden-Baden și pe Dl. Prof. univ. Zahirnic, sprijinitori de nădejde ai capelei „Mihail Sturdza“, strîns legați de Biserica strămoșească și Patria-mamă.

În drum spre țară, I.P.S. Sa, sosind la Viena vineri după masă, 11 mai a. c., a fost întîmpinat de P. C. Pr. Marin Braniște, parohul Parohiei ortodoxe române din Viena.

Sîmbătă 12 mai a. c., I.P.S. Sa a fost oaspetele Domnului Henn, împreună cu care a vizitat mănăstirea romano-catolică de călugări de la Neuerberg, fiind primit de superiorul mănăstirii și condus prin încăperile muzeului așezămîntului.

Duminică, 13 mai a. c., I.P.S. Mitropolit Teoctist a luat parte la Sfînta Liturghie, săvîrșită în biserica Parohiei ortodoxe române din Viena de P. S. Episcop Emilian Birdaș de Alba Iulia.

De față au fost ambasadorul Republici Socialiste România la Viena, Dl. Octavian Groza, președintele Asociației culturale „Unirea", Dl. Dr. Pipolski, sculptorul C. Lucaci, precum și numeroși credincioși ai parohiei.

I.P.S. Sa a răspuns cuvîntului de salut rostit de P. C. Pr. dr. Marin Branișteț, felicitînd pe preot și pe credincioși pentru statornicia și atașamentul lor față de Biserica noastră strămoșească, față de rodnica activitate culturală pe care o desfășoară comunitatea românească din Viena și salutînd prezența Domnului ambasador Octavian Groza, a președintelui Asociației culturale „Unirea". Tuturor dorindu-le în continuare activități încununate de rodnice rezultate în promovarea credinței și sentimentelor naționale românești, I.P.S. Sa a urat celor prezenți ani mulți și binecuvîntați, aducînd totodată cuvînt de apreciere sculptorului C. Lucaci, sărbătorit în cadrul Asociației „Unirea" pentru decernarea premiului „Herder".

Din discuțiile avute atît la Baden-Baden, cît și la Viena, cu prilejul întîlnirilor I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei cu diferitele personalități și cu membrii fruntași ai obștilor românești, s-a desprins respectul și dragostea pe care aceștia le nutresc pentru Biserica-Mamă și pentru Sfîntul Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, pentru largul ecou al acestei prezențe a Bisericii strămoșești în viața credincioșilor de peste hotare prin rîvna slujitorilor parohiilor noastre ortodoxe, pentru activitatea și oglindirea ei în scrisul teologic de înaltă ținută spirituală și culturală pe care Biserica noastră o face vie și dinamică în mijlocul lor.

De asemenea, se consideră ca fiind o prestigioasă realizare, unică în felul ei, constituirea Asociației culturale „Unirea", pentru românii din străinătate, despre care presa noastră ca și cea europeană a scris și comentat deosebit de favorabil. La loc de cinste se situează și organizarea Arhiepiscopiei noastre Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală cu sediul la Paris, datorită prezenței titularului ei, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Adrian Botoșăneanul, care pretutindeni este așteptată și privită cu încredere de toți românii stabiliți pe acele plaiuri, dornici de a păstra și a îmbogăți legăturile lor cu Biserica strămoșească și cu Patria-mamă.

Pr. Radu MIRONOVICI

SFÎNTUL IUSTIN MARTIRUL ŞI FILOZOFUL
DORINŢA DE A CUNOAŞTE ADEVĂRUL

Istoria Bisericii oferă creştinilor dintotdeauna, tuturor celor care rîvnesc la trăirea unei vieţi autentice, exemple vii, pentru ca aceste nobile şi arzătoare năzuinţe să devină realitate în vieţuirea noastră. Iar aceste exemple sînt viaţa şi lucrarea Sfinţilor Bisericii, oameni care, fiecare la timpul lor, trecînd şi depăşind cele efemere şi neroditoare ale vieţii, s-au angajat plenar la viaţa cea tainică şi profundă în Hristos, în Dumnezeu, în lumina Căruia toate cele din existenţă îşi află raţiunea şi sensul lor adevărat, iar viaţa omenească însăşi, proiectată în dimensiunea eternităţii îşi actualizează imensele şi nebănuitele-i potenţialităţi spre transfigurarea ei şi a întregii firi, începînd de acum şi de aici, din viaţa de pe pămînt. Multe sînt personalităţile celebre ale istoriei care au lăsat posterităţii comori de gîndire, de înţelepciune şi moralitate. Dar Sfinţii, pe lîngă acestea, reprezintă un salt esenţial în dimensiunea vieţii omeneşti, căci viaţa lor este viaţă în Hristos, este lucrarea Duhului Sfînt în ei, lumina dumnezeiască străluceşte în ei şi prin ei, ei participă la unitatea dinamică a existenţei, fiind puteri din puterea dumnezeiască a lui Hristos care ajută pe fraţii lor mai mici de pe pămînt în călătoria lor din împărăţia pămîntească, începătoare, spre Împărăţia lui Dumnezeu cea cerească, desăvîrşită.

Din imensitatea de sfinţi ai Bisericii am ales spre exemplificare pe Sfîntul Iustin Martirul şi Filozoful, un exemplu de iubitor al adevărului, care peregrinînd în toate domeniile vieţii l-a aflat, după atîta căutare, la limanul cel primitor şi liniştit al Bisericii lui Hristos.

Se cuvine, aşadar, să aflăm cîteva date asupra vieţii acestui sfînt martir şi filozof, se cuvine să ştim ce semnificaţie are viaţa lui pentru noi, ce am putea reţine pentru împrospătarea vieţii noastre cunoscîndu-i pilda vieţii, bogăţia faptelor şi trăirea duhovnicească.

Despre copilăria lui cunoaştem puţine date. Ştim că s-a născut în jurul anului 100, din părinţi păgîni, în localitatea Flavia Neapolis (Vechiul Sichem) din Palestina, fostă capitală a Samariei. De mic a crescut în tradiţiile şi cultura păgînă, primind o aleasă educaţie. Încă din fragedă copilărie era dornic de a cuprinde cu mintea cît mai mult din cele ce i se păreau lui că pot duce spre adevăr ; dor nestăvilit după cunoaşterea adevărului ; zbucium neobosit pentru dobîndirea lui; dispoziţie nestrămutată pentru propovăduirea lui şi moarte martirică pentru mărturisirea lui, aşa va fi caracterizat de Pr. prof. Olimp Căciulă (Apologeţi de limbă greacă, Bucureşti, 1980).

Acest dor de a cunoaşte adevărul l-a făcut să treacă din sistem în sistem filozofic, să cerceteze filozofia stoică, pitagorică, peripatetică, platonică. Încercările sale de a cunoaşte adevărul, odiseea sufletului său în veşnică frămîntare sînt mărturisite de el într-o lucrare a sa, intitulată : „Dialogul cu iudeul Tryfon". O întîmplare providenţială a făcut ca sfîntul să întîlnească într-o zi, pe cînd se afla la plimbare, pe malul mării, un bătrîn. În scurt timp a început o discuţie cu acest bătrîn asupra filozofiei ca ştiinţă a adevărului. Tînărul Iustin aducea laudă filozofiei lui Plato, ca una care ar

conduce la fericire, la cunoștința de Dumnezeu și mai cu seamă la vederea lui Dumnezeu. Bătrînul care se arăta a fi un înțelept, în sensul cel mai adevărat al cuvîntului, îi răspunse lui Iustin că Plato și Pitagora sînt rătăciți în principiile lor, că ei n-au cunoscut sufletul omenesc în toate ipostazele sale și ca urmare n-au cum deveni mentori spirituali. Descumpănit în așteptările sale, Iustin întreabă unde ar putea să afle cuvintele vieții. Și atunci bătrînul începu să-i spună că înainte de a fi filozofii pe care tu îi lauzi, au existat oameni drepți, adevărați și înțelepți, prieteni ai lui Dumnezeu, inspirați de duhul Său. Aceștia, va zice bătrînul, sînt proorocii. Aceștia, sub înrîurirea puterii dumnezeiești, au prezis cele viitoare, care s-au și împlinit prin întruparea Logosului, prin Iisus Hristos. Profeții, își va continua discuția bătrînul, spre a stabili adevărul, nu se foloseau de dispute, nici de raționamente subtile, nici de demonstrații abstracte. Ei erau crezuți pentru viața lor curată, ei convingeau prin minunile ce le săvîrșeau, prin puterea și căldura sufletului, erau ascultați fiindcă predicau cuvîntul revelat, descoperit cu putere de sus, nu se predicau pe sine, ci predicau cuvîntul adevărului. După ce-i vorbi de Dumnezeu, ca singurul Creator a toate, de Fiul Său, pe Care L-a trimis în lume spre mîntuirea tuturor, bătrînul își încheie cuvîntul astfel : „Iar tu, roagă-te cu căldură ca să ți se deschidă porțile vieții. Cele ce-ți vorbesc nu le poți pricepe acum, dacă nu-ți dă Dumnezeu și Iisus Hristos înțelegerea lor". După aceste cuvinte bătrînul dispăru și Iustin nu l-a mai văzut. Istorisind această minunată întîmplare, Sfîntul Iustin mărturisește : „Iar mie mi s-a aprins deodată un foc în suflet și m-a cuprins o mare dragoste de profeți, ca și de bărbații aceia care au fost prietenii lui Hristos. Și gîndind la cuvintele lui, găseam că aceasta este singura filozofie sigură și aducătoare de folos. În felul acesta și pentru aceasta sînt filozof". Această convorbire a fost determinantă pentru viața lui Iustin. O lume nouă, orizont nou, licărire sfîntă, rază plină de lumină cuprinsese sufletul celui însetat de adevăr, lumină și viață. De aceea el se va apropia din ce în ce mai mult de viața creștinilor și în cele din urmă va îmbrățișa cu deplină convingere creștinismul, ca „singura filozofie sigură și folositoare", cum va spune el.

Nu știm exact vîrsta și anul cînd Iustin devine creștin. Unii zic că ar fi avut 30 de ani. Alții zic că ar fi primit și taina preoției sau cel puțin ar fi fost hirotonit diacon. Ceea ce știm precis este faptul că, fiind creștin, n-a lepădat niciodată haina, mantia de filozof. După convertire el își începe adevărata viață de filozof. De aici înainte, asemeni celui convertit tot sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Sfîntul Apostol Pavel, va trăi și el cu aceeași convingere că, „de acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine". Toată viața sfîntului a fost închinare în trăirea în Hristos și Biserica Sa, o continuă lucrare de predicare, de apărare a creștinismului, de filozofare asupra adevărurilor fundamentale ale Evangheliei, de mistuire pentru frumusețile vieții creștine.

Partea a doua a vieții o petrece la Roma, unde înființează o școală de răspîndire a doctrinei creștine. Tot din cetatea Romei va trimite împăraților, senatului și poporului roman, prima și a doua Apologie în favoarea oamenilor din toate neamurile, care sînt pe nedrept pedepsiți, urîți și persecutați. Aici a scris și alte lucrări ale sale, în frunte cu cea mai cunoscută, Dialogul cu iudeul Tryfon.

În cele din urmă, activitatea sa filozofică și catehetică, de apologet, îl aduce în conflict cu filozoful Crescens, un imoral, ignorant și cinic. Sfîntul Iustin relatează, în scrierile sale, cum în discuții cu acest Crescens, care

acuza pe creștini de ateism și imoralitate, fără a-i cunoaște, l-a zdrobit pe acesta cu argumentele sale. Înfrînt, Crescens denunță pe Iustin autorităților, care l-au condamnat la moarte. Conștient de toate cele ce vor urma, asemenea celor mulți care au pătimit pentru Hristos, Iustin se va arăta neînduplecat în convingerile sale, chiar în fața amenințării cu moartea. De aceea, cu fermitate, el răspunse judecătorului : „Noi nu dorim alta decît să pătimim pentru Hristos. Muncile vor grăbi fericirea noastră și ne vor inspira încredere în acel tribunal, unde toți oamenii trebuie să se arate spre a fi judecați". În aceste clipe hotărîtoare pentru destinul vieții sale, Sfîntul Iustin era încredințat de valoarea cuvintelor rostite de Sfîntul Apostol Pavel : „Căci socotesc că pătimirile vremii de acum nu sînt vrednice de mărirea ce mi se va descoperi" (Romani 8, 18), sau : „Căci necazul nostru de acum, ușor și trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veșnică, covîrșitoare, neprivind noi la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice" (II Corinteni 4, 17-18).

Cu astfel de simțăminte Sfîntul Iustin filozoful devine și martir, împreună cu alți șase creștini, sub prefectul Iunius Rusticus, în anul 165-166, iar pomenirea lui se face la 1 iunie.

Să reținem pentru noi, cu osebire, dorința lui de a cunoaște și a trăi adevărul. Citindu-i viața, cu tot dramatismul ei, gîndim la acei fii ai Bisericii străbune care, printr-o nemulțumire oarecare, mereu se află în căutarea adevărului și de cele mai multe ori nu-l găsesc și rătăcesc pe căi greșite, lipsindu-se pe ei înșiși de limanul mîntuirii. Unii ca aceștia trebuie să ia pildă din viața Sfîntului Iustin Martirul și Filozoful, care și-a găsit deplină satisfacție, împlinirea duhovnicească, în sînul Bisericii. În Biserica strămoșilor noștri sînt create toate condițiile mîntuirii, pentru ca viața noastră să se afle totdeauna pe calea adevărului, adumbrită și susținută de Dumnezeu și de sfinții Săi, pentru ca noi toți să ne aducem jertfă întru mireasmă frumos mirositoare pe altarul sfințeniei, lui Hristos, calea, adevărul și viața (Ioan 14, 6).

Prot. M. MOCANU

Dascăli ai teologiei ortodoxe române

PREOTUL PROFESOR DR. ENE BRANIȘTE

Duminică, 18 martie 1984, Părintele Profesor Dr. Ene Braniște a trecut la cele veșnice, lăsînd un mare gol în sufletele celor care l-au cunoscut. Născut în anul 1913, în comuna Suseni, județul Argeș, din părinții Marin și Ana Braniște, fiind al treilea din cei 11 frați, a urmat școala primară în satul natal și Seminarul teologic „Neagoe Vodă", din Curtea de Argeș. A urmat Facultatea de Teologie din București, susținînd teza de licență în 1938, sub titlul „Liturghierul ortodox. Studiu istorico-liturgic". A urmat apoi în anul școlar 1938/1939 cursurile Seminarului „Titu Maiorescu" din București și în 1947/1948 Facultatea de Litere, secția Limba română, din același oraș. Dornic de a aprofunda studii liturgice, a urmat cursurile de doctorat, obținînd titlul de Doctor în Teologie în anul 1943, cu mențiunea

„Magna cum laude". Subiectul tezei de doctorat a fost „Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila". Și-a dedicat întreaga ființă Bisericii, devenind unul din cei mai buni cunoscători ai Teologiei practice, fiind un mare liturgist și pedagog al multor generații de preoți.

Calitățile deosebite de dascăl și pedagog au făcut ca Părintele Doctor Ene Branișteă să îndeplinească din 15 octombrie 1950 funcția de profesor titular la Institutul teologic din București, la catedra de Liturgică Pastorală și Tipic devenită, din 1956, Catedra de Liturgică Pastorală și Artă creștină, funcționînd neîntrerupt pînă la pensionare la 1 octombrie 1982. Între 1970 și 1971 a fost prorector, iar în perioada 15 decembrie 1980-1 octombrie 1982 a îndeplinit funcția de rector al Institutului teologic din București.

În 1940 a fost hirotonit diacon și în 1950 preot, slujind cu dăruire și vrednicie, pentru care a fost distins cu rangul onorific de „Iconom-stavrofor" și cu „Crucea patriarhală".

A educat și învățat multe serii de preoți care astăzi sînt slujitorii Sfintelor Altare și care păstrează cu sfințenie cunoștințele teologice și liturgice cu care împodobesc sfintele slujbe.

În timpul cît Părintele Dr. Ene Branișteă a fost profesor titular la Institutul teologic de grad universitar din București a publicat multe lucrări de Teologia practică și pastorală care sînt de mare folos preoților, peste 163 de lucrări și studii de specialitate și 90 de recenzii și note bibliografice. De asemenea, a contribuit la diortosirea, după texte originale, a Octoihului mic (Catavasierul), a Slujbei Învierii, a Penticostarului, a Tipicului bisericesc, a Liturghierului și altele. Dar, pe lîngă calitățile sale de devotat slujitor al Sfîntului Altar, dascăl și pedagog, avea o ținută mereu pilduitoare pentru studenți, cuminte și bun la suflet, delicat și manierat în toate manifestările sale ; a fost iubit de toți profesorii și studenții pentru felul distins cum știa să se prezinte și mai ales să-și păstreze demnitatea de liturghisitor și slujitor al Sfintei Biserici, totdeauna deplin conștient de rolul său pentru misiunea pe care o îndeplinea.

Convins de cuvîntul scris care rămîne și își găsește în orice vreme calea spre lumină a preotului, regretatul Preot Profesor Ene Branișteă a îmbogățit literatura teologică practică cu numeroase contribuții. Așa l-am cunoscut pe Preotul Profesor Dr. Ene Branișteă care a plecat dintre noi la cele veșnice.

Corpul neînsuflețit a fost depus la biserica Sfînta Ecaterina, iar slujba înmormîntării a fost săvîrșită în ziua de 20 martie de un sobor de preoți, în frunte cu P.S. Vasile Tîrgovișteanul, Episcop-vicar patriarhal și rector al Institutului teologic din București și de P.S. Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. În calitate de delegați din partea Prea Fericitului Patriarh Iustin au vorbit la sfîrșitul slujbei : P.S. Vasile Tîrgoviș-teanul, Pr. prof. dr. Ilie Moldovan și Pr. prof. dr. Nicolae Necula, urmașul său la catedră, scoțînd în relief calitățile care au împodobit personalitatea distinsului Preot Profesor Dr. Ene Branișteă.

Din partea Arhiepiscopiei Iașilor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a transmis familiei următoarea telegramă : *Aflînd cu mîhnire de trecerea la cele veșnice a neuitatului Preot și Profesor Ene Branișteă, împărtășim durerea familiei în aceste grele clipe și vă prezentăm sincere condoleanțe, asigurîndu-vă de sentimentele noastre de profundă compasiune.*

Dumnezeu să-l odihnească în pace și cu cei drepți să-l sălășluiască".

Generațiile de clerici din Mitropolia Moldovei și Sucevei, care l-au avut îndrumător duhovnicesc și dascăl în timpul formării lor ca teologi, mereu își vor aduce aminte de el și-l vor pomeni la sfintele slujbe.

Veșnică să-i fie pomenirea.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

Însemnări

O CARTE DESPRE ISTORIA PICTURII BIZANTINE

Sub egida Editurii Meridiane s-a tipărit traducerea lucrării Istoria picturii bizantine *, **opera capitală a lui V. N. Lazarev, prin care se „înfăptuiește un major act de cultură", punîndu-se la îndemîna cititorilor un important repertoriu științific al domeniului — cum mărturisește semnatarul prefeței, Prof. Vasile Drăguț.**

Urmare a constatării „că locul ocupat de monumentele din țara noastră, în lucrarea lui V. N. Lazarev, este mult prea modest în raport cu numărul și calitatea realizărilor", chiar dacă autorul lucrării motivează că cele din secolele XIV-XV, „sînt sărace și neconcludente" (I, p. 18), prof. V. Drăguț, „fără să-și propună o amănunțită prezentare a picturilor de ambianță stilistică bizantină din țara noastră", socotește necesar să pună la dispoziția cititorului cîteva date orientative (I, p. 19), începînd cu mărturiile din secolul al IV-lea, descoperite în zona anticului Tomis, pînă în secolul al XV-lea (I, p. 19-23).

În „Cuvînt înainte", V. Lazarev precizează că menirea principală a acestei lucrări este „să definească în mod clar caracterul stilului picturii bizantine și rolul pe care l-a jucat aceasta în viața artistică a Evului Mediu" (I, p. 30). „În lucrarea de față, continuă el, picturile bizantine sînt studiate mai ales din punct de vedere artistic și stilistic" (I, p. 31), fără să se neglijeze analiza conținutului iconografic.

În motivarea nașterii icoanei, în afară de cea a prezenței și cultului persoanei și tabloului împăratului și a temelor „triumfale" romane din arta clasică (I, p. 96, 98), autorul o menționează și pe cea teologică creștină: Întruparea Fiului lui Dumnezeu (I. p. 66-67, 74-75).

Conceptul de imagine ca mijloc de apropiere a omului de Dumnezeu fusese formulat încă de apologeții artei păgîne (Platon, Dion Chrysostomos, Olimpiodoros, Porfirios), iar în secolul al IV-lea scriitorii creștini și l-au apropriat. Către sfîrșitul secolului al V-lea, acest concept a fost reelaborat de către Pseudo-Dionysios (Dionisie Areopagitul) care i-a dat o profundă motivare teologică. Postulatele repetate de obicei erau două: „întrucît Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și asemănarea Sa și Hristos S-a întrupat ca om, reprezentarea lui Hristos este cu putință" (I, p. 191-192). În continuare autorul menționează contribuția Sfinților Ioan Damaschin și Teodor Studitul la justificarea icoanei creștine (p. 192). Din cele mărturisite de autor înțelegem cu ușurință „unde și-a avut începutul cultul icoanelor și ce anume a fost reprezentat în icoanele mai vechi" (I, p. 192), pe care el le pune însă sub semnul îndoielii. De fapt, în primele trei capitole, el „sintetizează concepția sa asupra artei bizantine" (I, p. 31).

Parcurgînd cuprinsul lucrării, împărțit în 9 capitole, găsim un bogat material pentru a putea înțelege nașterea, evoluția și, în parte, conținutul teologic al icoanei.

În capitolul întîi, Bazele artei bizantine, **se găsesc mențiuni despre procesul de formare a artei paleocreștine și bizantine, arta populară a Orientului creștin fiind „un factor de o enormă importanță" (p. 43-44). Păstrînd în mod substanțial antropomorfismul elenistic, Bizanțul l-a îmbogățit cu un nou conținut spiritual care exprima esența creștinismului oriental. „La Bizanț, arta a încetat să mai fie obiectul percepției pur senzaționale, care fusese proprie lumii antice și s-a transformat într-un puternic instrument de influențare religioasă, destinată să-l îndepărteze pe credincios de lumea materială pentru a-l introduce în cea transcendentală" (p. 45-46). Artistul era considerat nu un creator de valori individuale, ci interpretul unei puteri supraterestre..., tematica era supusă unui foarte sever control: orice fel de inovație și de variantă la subiect, care putea eventual să ducă la o formulare eretică,**

---

* Victor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, traducere de Florin Chiriței, prefață de Vasile Drăguț, 3 vol., București, 1980, 972 p. (364, 312, 296), și 1213 (189, 448, 576) planșe alb-negru.

era imediat eliminată. În vreme ce în arta occidentală iconografia se schimbă fără întrerupere, în Bizanț ea se distinge prin fixitate și conformism. Motivele iconografice cele mai apreciate erau cele care se arătau mai atașate tradiției. „Redă imaginile prin culorile tale, potrivit tradiției", recomanda Sfîntul Simion din Tesalonic. Aceasta este pictura cea adevărată, ca și scriptura în cărți, „și binecuvîntarea divină coboară asupra ei, deoarece și conținutul reprezentării e sacru" (p. 52-53).

După ce autorul arată rolul artei și culturii elenistice în formarea celei creștine, conchide: „Nu trebuie să se creadă totuși că arta din Constantinopol deriva numai din elenism, care era izvorul principal, dar nu unicul. Constantinopolul suferea influențele orientale ale provinciilor și ale stepelor limitrofe populate de nomazi. În secolele al IV-lea și al V-lea, Constantinopolul a fost supus unor influențe egiptene, siriene și microasiatice, pe care nu a reușit să le asimileze. Începînd însă din secolul al VI-lea el a devenit independent, reelaborînd toate influențele externe într-un stil original și devenind un centru creator cu o fizionomie proprie, profund personală. Chiar și după aceea, Constantinopolul a continuat să folosească influențe orientale după gusturile și cerințele societății din capitală. Atmosfera sa artistică deosebită fascina pe oricine se apropia de ea: armeni, georgieni... Din momentul în care la Constantinopol s-a format un stil curat bizantin, influența sa a început să se răspîndească tot mai mult, mai ales acolo unde se formase un regim social mai mult sau mai puțin analog, adică avînd o curte și o biserică centralizată" (p. 56). Între centrele sale, în afara Constantinopolului, autorul menționează și orașele și mănăstirile din România (p. 57).

Astfel, paralel cu stilul bizantin, continua să subziste o artă populară care se exprima în limba națională, își avea propriile tradiții iconografice și, cînd presiunea bizantină o îngăduia, elabora un stil original care influența la rîndul său Constantinopolul. „Datorită unei asemenea existențe paralele a două stiluri, cadrul general al dezvoltării artei bizantine este foarte complex" (p. 57).

Estetica bizantină, tratată în capitolul al doilea, se grefează pe concepția sa despre lume care este profund religioasă, pe „importanța întrupării Fiului lui Dumnezeu coborît pe pămînt pentru mîntuirea oamenilor"; ea capătă, aici, la Bizanț, o pondere mult mai mare decît în creștinismul occidental. Pe ea s-a fondat parțiala reabilitare a lumii materiale și credința profundă în viitoarea victorie asupra păcatului și morții; datorită ei omul devenea ființa corporală cea mai apropiată de Dumnezeu. Dezvoltată de către Atanasie, Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur și de către Efrem Sirul, doctrina întrupării, a pătimirii și a Învierii Fiului lui Dumnezeu trebuia să asigure în mod firesc omului un loc de o deosebită importanță în sfera creațiunii. „Cuvîntul se făcu om ca să putem deveni asemenea lui Dumnezeu", afirma Sfîntul Atanasie (De incarnatio Verbi, în P. G., 25, col. 54 B; cf. N. Arseniev, Östkirche und Mystik, p. 7) (p. 65).

„În afară de coborîrea lui Hristos pe pămînt, un alt factor umplea de fericire și de speranță inima credinciosului, îngăduindu-i încă din timpul existenței pămîntești comunicarea cu Dumnezeu: practica cultului, care însemna în sine toate tainele" (p. 66). Continuînd analiza fenomenului, autorul precizează că istoria mișcării iconoclaste arată cu precizie care erau în imperiul bizantin principalele interese teologice; lăcașurile, mozaicurile, frescele, icoanele, mobilierul bisericii, podoabele sacerdoților, ritualurile de sfințire, imnurile și textele liturgice erau părți integrante din cult, grandios complex artistic care îndeplinea, în același timp, funcția de a oferi o plăcere estetică și de a ridica sufletul credinciosului la cer. „În orice act al serviciului divin credinciosul vedea o aluzie simbolică la lumea suprasensibilă. De aceea, estetica lumii clasice a fost înlocuită cu aceea spiritualistă a bizantinilor, care au dat cultului o amprentă rafinată" (p. 70).

Dar cu toate acestea bizantinii nu erau atrași numai de caracterul spiritualist al cultului, ci și de fastul său orbitor, de strălucirea aurului, a argintului și a pietrelor prețioase, a marmurei policrome. „Dacă aceste efemere pompe pămîntești — scria Porfirios, episcop de Gaza — sînt atît de fastuoase, care trebuie să fie fastul pompelor cerești, pregătite pentru cei drepți?". Aceste cuvinte exprimă în mod evident tendința tipic bizantină de a inter-

preta cultul somptuos nu ca un complex estetic care se are ca scop pe sine însuși, ci ca pe un fel de act sacramental care să îngăduie sufletului să guste toate bucuriile și plăcerile fericirii cerești. „Inimile lor se îndreptau spre Dumnezeu Căruia-I percepeau prezența invizibilă în orice bucățică de anafură, în orice piatră de mozaic, în orice notă din cîntecul liturgic, în efluviile de tămîie".

Așa cum serviciul divin apărea pentru bizantini principalul inel de legătură între pămînt și lumea de dincolo, tot astfel și arta, în măsura în care era parte integrantă a cultului, trebuia să îndeplinească aceeași funcțiune. Imaginea artistică avea menirea de a îndrepta către cer gîndurile credinciosului și de a-l îndemna să contemple ceea ce este pur. Numai cu ajutorul icoanelor creștinul putea să se desprindă de toate cele pămîntești. „Cu ajutorul imaginii, mintea noastră trebuie să-și ia zborul către măreția invizibilă a lui Dumnezeu" (I. D. Mansi, Sacrorum Conciliorum..., t. XII, p. 1061 C). Nu întîmplător Sfîntul Ioan Damaschinul în Omiliile despre chipurile sfinte (P. G., 94, col. 1261 B, 1341 A, 1360 A) și Sfîntul Teodor Studitul (P. G., 90, col. 467 C), în respingerea poemelor iconoclaștilor citau cuvintele lui Dionisie Areopagitul despre elevația omului „la contemplarea lui Dumnezeu cu ajutorul unor imagini sensibile" (De ecclesiastica hierarchia, I, 2, în P. G., 3, col. 373 B). Fără ele divinitatea nu era accesibilă ; numai cu ajutorul lor, și mai ales cu acela al icoanelor, se putea ajunge la cunoașterea lumii transcendentale. Se încerca astfel să se dematerializeze pe cît posibil conținutul icoanelor, „pentru a se lipsi de toate acele elemente senzualiste care ar putea cumva să împiedice expresia unei spiritualități extrem de înalte".

Acest fel particular de a concepe sarcinile fundamentale ale artei făcea, din punct de vedere logic, cu neputință o artă realistă ; pentru că prezenta prototipurile ideale ale fenomenelor, iconografia trebuia să fie și a fost, într-adevăr, caracterizată printr-o mare stabilitate. De aici deriva logic tradiționalismul misoneist (neîncrederea în rațiune), al iconografiei bizantine, care înregistra nu episoadele irepetabile, ci elabora portrete sui generis de prototipuri și îmbrăca cu forme riguros stabilite scenele biblice și evanghelice. Nu era loc pentru fantezia liberă și creatoare, care nu putea să introducă decît anarhia într-o tematică supusă legilor de fier ale lumii ideilor. De aceea, „modelele iconografice consacrate ale tradiției erau interpretate ca o reprezentare veridică a personajelor și faptelor petrecute într-adevăr și se păstrau timp de secole, suferind doar nesemnificative modificări și păstrînd în mod constant amprenta arhetipurilor lor ideale" (p. 71-73).

Autorul observă în mod judicios că arta, astfel concepută, dobîndea un caracter care ignora timpul și spațiul, și „prevala principiul irealității". Icoanele și mozaicurile bizantine aveau un fond de aur abstract, care înlocuia adevăratul spațiu tridimensional, izola și separa de cursul real al vieții imaginea reprezentată, care trebuia să intre într-o lume ideală, lipsită de legături cu pămîntul și cu legile sale fizice. Obiectele erau fără greutate, iar „figurile fără volum se profilau ca umbre acorporale, acoperite de o plasă foarte fină de fire aurite care părea să simbolizeze razele emanate de divinitate. Locuințele acestor figuri acorporale erau clădiri ușoare și aeriene cărora „perspectiva inversă" le conferea o natură fragilă și imaterială. Pretutindeni dominau liniile abstracte : corpul era tratat după canoanele unui sever ascetism ; veșmintele cădeau în cute rigide ; copacii erau stilizați și geometrici ; dealurile și munții luau forme de cristale. Culoarea ireală făcea și mai sensibilă deosebirea de imaginea lumii pămîntești ; legată de tradiția iluzionismului antic, ea își păstrase în multe cazuri rafinamentul delicatelor sale nuanțe. Aceste nuanțe au pierdut repede vaporozitatea lor impresionistă, cedînd locul tentelor uniforme, care exprimau imuabilitatea esenței fenomenelor..." (p. 73-74).

Despre imaginea artistică autorul observă că, deși avea un caracter voit transcendental, nu a devenit niciodată abstractă la Bizanț. Ea s-a bazat totdeauna pe figura umană și tocmai în aceasta a constat diferența dintre Bizanț și Orient, unde ornamentația pură și stilizarea geometrică dominau cel mai adesea. La Bizanț, în schimb, figura umană a rămas constant în centrul preocupărilor artistice. Antropomorfismul bizantin avea rădăcini profunde în ideologia religioasă. Doctrina Întrupării Cuvîntului, care căpătase trăsături omenești și în acest chip adusese mîntuirea neamului omenesc, făcea din om axul universului. „Omul — scria Nicolae Methone — are un

spirit, un suflet și un corp într-adevăr divine, este unit în chip inexplicabil cu Dumnezeu-Cuvîntul și datorită acestei uniri a devenit pe cale supranaturală ceea ce este Acesta din urmă... Ca părți din El și datorită harului Său, spiritul nostru, sufletul nostru și corpul nostru „pot fi divinizate" (îndumnezeite n. n.) și în felul acesta putem deveni asemenea făpturilor divine. „Dumnezeu nu S-a întrupat într-un înger, ci într-un om viu și adevărat" (P. G., 24, col. 1348 A).

Raportul existent între antropomorfismul artei și doctrina întrupării lui Hristos s-a exprimat mai ales în lupta stîrnită de cultul icoanelor. Teza fundamentală a părții ortodoxe era că posibilitatea de a-L reprezenta pe Hristos în icoane constituia o garanție a Întrupării Sale. Dacă Iisus Își luase cu adevărat trăsături omenești, putea deci să i se facă și chipul ; în caz contrar nu se putea. Urma de aici ca logică inevitabilitatea falimentului mișcării iconoclaste, care amenința să elimine antropomorfismul grec. Învingînd, concepția ortodoxă s-a afirmat definitiv în domeniul artei și a deschis perspective largi pătrunderii influențelor elenistice. Figura umană, care era în centrul preocupărilor pictorilor antici, a rămas și pentru bizantini principalul obiect de reprezentare ; și, așa stînd lucrurile, este logic deci că ei s-au inspirat fără încetare din tradiția elenistică, în care găseau de-a gata formele de tot felul. „De la elenism au moștenit tehnica iluzionistă, evitînd ca volumul să se dizolve cu totul în suprafața plană și fundamentalul sistem al proporțiilor, care a împiedicat figura să se transforme în ornament geometrizat. Dezvoltarea artei bizantine a fost însă caracterizată de faptul că pictorii săi nu au copiat niciodată în mod servil motivele moștenite de la antichitate, ci le-au supus mereu unei serioase elaborări, dîndu-și silința să sublinieze în operele lor principiul spiritual" (p. 74-75). „Lupta s-a dat, de iconoclaști, pentru o artă strict spirituală, care s-a dezvoltat într-adevăr la Bizanț după resturarea cultului icoanelor".

„Spre sfîrșitul secolului al X-lea, s-a ajuns la elaborarea definitivă a acelui model ideal care, secole de-a rîndul, avea să rămînă același pentru tot Orientul creștin. Capul, în care se concentra capacitatea expresivă a sufletului, devine elementul dominant al figurii ; corpul a căpătat o importanță cu totul secundară : lipsit aproape de greutate, se pierdea sub cutele rafinate ale veșmintelor, al căror ritm liniar avea o amprentă abstractă și irațională", (p. 76).

În icoana bizantină, capul a obținut acel relief excepțional pe care-l avea torsul statuii clasice. „Artistul bizantin pornea de la dimensiunile capului pentru a fixa proporțiile figurii" (nota 39). Capul era partea care-l interesa cel mai mult, pentru că aici se putea exprima „o contemplare spirituală și acorporală" (nota 40). După Ioan Euchaites (nota 41), adevăratul pictor nu reprezintă numai corpul, ci și sufletul. În efortul de a se exprima cît mai mult sufletul, chipul se modela în mod caracteristic : „Ochii fixați asupra privitorului erau exagerat de mari; buzele subțiri, aproape imateriale, erau lipsite de senzualitate ; nasul se profila ca o linie aproape nesemnificativă, verticală sau ușor curbă ; fruntea era foarte înaltă și cu dimensiunile sale domina tot restul feței. Astfel figura devenea acea formă sensibilă care să-i permită omului să se ridice spre Dumnezeu".

Icoana bizantină era total deosebită de pictura europeană (nota 42). Era făcută pentru o contemplare prelungită și, ca și cultul bizantin, urmărea un scop „pasiv", acela de a oferi fericirea cerească. Construcția frontală și perspectiva inversă făceau ca atenția credinciosului să se îndrepte asupra „punctului focal", al conținutului spiritual : ochii sfîntului, întotdeauna fixați asupra celui ce se roagă. Între ochii sfîntului și cel ce se roagă mii de fire invizibile îl constrîngeau pe om să se îndrepte spre o lume diferită, suprasensibilă. Și perspectiva inversă, prin care figurile și obiectele de dimensiuni mai mari erau trecute în planul al doilea, era menită să-l atragă pe credincios spre icoană : pentru a avea o viziune de ansamblu acesta era constrîns să se concentreze tot mai mult asupra compoziției. Toate acestea erau lipsite de tensiune și de elan : staticitatea imaginii cerea o imobilitate aproape egală în asceza spre Dumnezeu. Imobilitatea figurilor antropomorfice din pictura bizantină conținea un element profund religios : pentru bizantini omul era imobil cînd era pătruns de un suflu supraomenesc, divin, cînd lua într-un fel parte la pacea vieții divine. În schimb, omul, care nu cîștigase, sau care pierduse grația și care nu se „liniștise întru Domnul", sau doar nu izbutise

să ajungă scopul vieții sale, era în general reprezentat cu o figură foarte mobilă, plină de tensiune nervoasă (nota 43). De aceea, „în icoana bizantină sfinții erau reprezentați într-o stare de ascetică impasibilitate, cu simțurile adormite, cu ochii minții înălțați să contemple divinitatea" (p. 76-77).

Din capitolul al treilea : Arta antică tîrzie și izvoarele spiritualismului creștin, se desprind, de asemenea, unele caracterizări esențiale, pornind de la faptul că „este greu de găsit în istoria culturii o epocă mai complexă și mai multiformă decît cea a artei antice tîrzii, în care se încrucișează, într-o formă cît se poate de contradictorie, curente deosebite. Foarte felurite idei și sisteme religioase se ciocnesc, „generînd o serie de conflicte profunde și dramatice. Totul este agitat și răvășit. Cultura clasică, îmbătrînită și decăzută, cedează presiunii forțelor noi" (p. 83). În acest context, divinitatea este așezată departe de lumea sensibilă, „care își pierde importanța în comparație cu cea suprasensibilă" (p. 84). În sistemul de gîndire al timpului se aprecia că frumusețea perfectă există numai în lumea ideilor ; orice reflectare a sa în materie este prin sine un compromis, „o cădere din sublim în non finit, din perfect în imperfect". În opera de artă și în natură, frumusețea poate doar să transpară, „fără să se încadreze vreodată cu totul" (p. 84-85).

Această viziune clasică-tîrzie asupra lumii exercită, cu profundul său spiritualism, o enormă influență asupra dezvoltării artei și, începînd aproximativ din secolul al treilea ale erei noastre, se profilează tendințe complet noi care-și au rădăcini în primele timpuri ale elenismului, ajungînd la maturitate doar în cursul secolelor al III-lea și al IV-lea (p. 85).

„Arta antichității clasice — precizează autorul — se caracterizase printr-un monism rigid și ignorase contrastul dintre trup și suflet : trupul exprima în mod armonic viața sufletului și alcătuia cu el o unitate indisolubilă. De aceea, frumusețea fizică era considerată o expresie a celei spirituale. Unui corp normal, bine dezvoltat, îi corespunde, după antici, un suflet frumos" (p. 85).

În clasicismul tîrziu, în acest raport monist între corp și spirit se strecoară o concepție cu totul nouă. Corpul și spiritul intră în conflict și încep să fie opuse în mod conștient unul altuia. Spiritul pare că vrea să se elibereze „de învelișul corporal și îl dizolvă în sine sau îl tîrăște după sine ca pe o apăsătoare dar inevitabilă povară" (p. 85).

Portretele din secolele I și al II-lea încă mai exprimă vitalitatea clasică. În secolul al III-lea, începînd aproximativ din 220-230, „se declară o criză : ochii, fixați asupra spectatorului, par să sfîșie învelișul material, violînd tipicul echilibru clasic dintre spirit și trup" (p. 85-86). Acum, chipurile obosite dau la iveală trăsăturile unei sensibilități aflate în suferință, cutele de pe frunte și din jurul nasului atestă acuitatea conflictelor interioare și expresia în general este accentuat spirituală. Acum, ruperea echilibrului dintre suflet și corp este ridicată, în mod conștient, la rangul de principiu artistic. În toate aceste portrete „sufletul tinde către lumea suprasensibilă și pare că vrea să se elibereze de învelișul material care-l acoperă și îi frînează năzuința către înalt" (p. 86).

Mai tîrziu, arta creștină și succesiv cea bizantină au eliminat această tensiune subordonînd corpul sufletului, care va deveni elementul dominant. Cu toate acestea, nici arta bizantină, nici cea europeană nu au renunțat vreodată în reprezentarea omului „la acel dualism care se manifestă pentru prima dată în arta antică tîrzie" (p. 86).

Temele noi ale artei paleocreștine nu au o valoare pur formală, ci reflectă o nouă concepție asupra lumii, o nouă religie, un mod în întregime nou de a înțelege realitatea ; prin urmare, nu pot să folosească mecanic vechile forme clasice, ci au nevoie de mijloace de expresie care să încarneze în cel mai fericit chip idealurile spirituale ale creștinismului. „Elaborarea lor este tocmai scopul tuturor eforturilor creatoare ale artiștilor creștini" (p. 88).

Cînd, în anul 330, a fost întemeiat Constantinopolul, la Roma și în Orient arta creștină avea o lungă istorie proprie. Fiecare metropolă avea propriile sale școli artistice și tradiții locale. Numai Constantinopolul era lipsit de tradiții în acest sens. Creat prin voința lui Constantin, încă de la început a fost constrîns să imite celelalte centre. Este firesc deci să se rețină că izvorul principal al picturii din Constantinopolul secolului al IV-lea și al V-lea a fost arta Romei, a Alexandriei, a Antiohiei, a Efesului și a

altor orașe elenistice din Orient. Aici, prin secolul al V-lea, fuseseră elaborate principiile fundamentale ale acelui „bizantinism" pe care unii cercetători îl leagă, „cam la întîmplare", numai de Constantinopol. În realitate, Constantinopolul a găsit în formă gata exprimată mult din ceea ce mai tîrziu a devenit baza esteticii sale. El a primit ca moștenire o artă spiritualistă în care se exprima limpede dualismul, un minuțios sistem iconografic care îmbrățișa Vechiul și Noul Testament, o tehnică evoluată a mozaicului, a frescei și a encausticii cu care se putea reprezenta un fenomen nu numai sub aspectul său static și liniar, ci și pe un plan pur pictural, impresionist; a primit un repertoriu foarte bogat de motive ornamentale, o paletă rafinată și un sistem avansat de decorațiuni monumentale. Totuși, rolul Constantinopolului nu s-a redus niciodată la imitarea servilă a modelelor străine; el a început foarte repede o selecție critică, respingînd tot ceea ce nu corespundea exigențelor sale. Aceasta l-a îndepărtat treptat de tradițiile romane, care constituiau un pericol prin senzualismul lor direct, în care se reflecta spiritul practic al Bisericii occidentale și de tradițiile siriene, al căror realism expresiv și puțin cam rudimentar nu se putea impune gusturilor rafinate ale societății din capitală, și l-a apropiat de tradițiile clasice ale artei alexandrine, care păstrase „elenismul grec în forma cea mai pură". În acest fel Constantinopolul a devenit moștenitorul lui direct, logica continuare a dezvoltării sale de civilizație urbană. După ce a respins influențele populare, el a păstrat cu grijă toate acele forme care în antichitatea tîrzie se bucuraseră de sprijinul claselor superioare. Pentru el au fost deosebit de prețioase formele spiritualizate ale clasicismului tîrziu. Din toată această complicată confluență de curente diverse, Constantinopolul și-a extras un stil propriu, care s-a manifestat pentru prima dată ca un tot organic în timpul lui Justinian, în secolul al VI-lea (p. 107-108). Secolul al V-lea este considerat de autor „drept perioada de formare a școlii picturale de la Constantinopol și a cristalizării treptate a acelor trăsături stilistice care i-au fost proprii" (p. 122).

Am insistat asupra primelor trei capitole întrucît în ele întîlnim probleme de iconografie care ne interesează în mod deosebit. În capitolele următoare autorul face minuțioase analize stilistice și estetice ale celor peste o mie de opere de artă. Vom sublinia, în cele ce urmează, evoluția conceptului de artă iconografică în periodele mai importante ale istoriei artei bizantine, așa cum este prezentată în capitolul patru: Epoca lui Justinian și secolul al șaptelea, și în capitolele următoare.

În secolul al șaselea, elementele risipite ale bizantinismului s-au contopit pentru prima oară într-un tot organic. Ceea ce creaseră pînă la sfîrșitul secolului al șaselea artiștii creștini ai Occidentului și ai Orientului, a slujit pentru a se pune bazele artei bizantine din epoca lui Justinian.

După stabilizarea sa, creștinismul avea nevoie de o artă care să încarneze principalele dogme religioase. Din imensa moștenire de subiecte foarte diferite, teologii bizantini au început să aleagă reprezentările mai potrivite pentru ei, simplificîndu-le și coordonîndu-le. Luînd numai scenele mai importante din ciclul evanghelic și motivele de mai mare importanță din rezerva de imagini simbolice, ei au rezolvat definitiv problema transformării sistemului decorativ al bisericii într-o formulă concisă și clară, în timpul dinastiei macedonene, cînd acest sistem a fost fixat în liniile sale esențiale, „ascultînd de o unică idee teologică". În cursul secolelor al VI-lea și al VII-lea se poate constata o varietate încă relativ mare de scheme iconografice adaptate picturii. Cu toate acestea, încă de pe atunci începe să se prefigureze tendința spre simplificare: „Decorațiunea își pierde antica sa somptuozitate și cedează locul unui sever geometrism de linii simple, figurile se micșorează ca număr și se măresc ca dimensiuni, dobîndind o remarcabilă solemnitate, naiva minuțiozitate a povestirii este înlocuită cu o expunere concisă, care nu mai îngăduie nici un detaliu secundar. Formele tind tot mai mult spre abstractizare, exprimînd idealurile transcendentale ale creștinismului oriental" (p. 148).

„Operele picturii constantinopolitane preiconoclaste au în comun o rară noblețe de expresie; în majoritatea cazurilor se și profilează evident o caracteristică fundamentală a artei bizantine; o accentuată spiritualizare a formei...". Se remarcă, de asemenea, că monumentele constantinopolitane preiconoclaste au în comun o elevată calitate artistică, picturalitatea lor de-

săvîrșită este exprimată într-un stil liber și în ampla folosire a nuanțelor delicate, adesea așezate în mod contrastant una lîngă alta. Elementul liniar, atît de tipic Orientului, trece pe planul al doilea ; se topește în tușe impresioniste și în cuburi care conferă figurii un caracter imaterial, păstrîndu-i însă, totodată, o anumită corporalitate (nota 16). Se observă o legătură directă cu elenismul, „care caracterizează în mod predominant acest stil" (p. 161).

Iconoclaștii se sprijineau pe un centru unic, remarcă autorul în capitolul cinci : Perioade iconoclastă, **unde se elabora complicata sa ideologie care nu a devenit niciodată accesibilă oamenilor obișnuiți. Nu era cu putință ca poporul obișnuit să cinstească icoanele..., să fie făcut acum să creadă într-un Dumnezeu pe care nimeni nu putea să-L reprezinte. În numele unui spiritualism foarte pur, iconoclaștii au anticipat în teritoriul bizantin victoria unei arte spiritualiste" (p. 222).**

Dinastia macedoniană (867-1056). **Epoca dinastiei macedoniene reprezintă o cotitură în evoluția artei bizantine. În această epocă se remarcă „o transformare radicală, a cărei urmare logică a fost elaborarea unui stil clasic bizantin" (p. 225).**

La sfîrșitul secolului al X-lea se profilează o nouă orientare : arta neoclasică se orientează spre o spiritualizare treptată a formei. De acum înainte arta se confruntă cu probleme tot mai decisive : icoanele, mozaicurile, frescele trebuiau să exprime o spiritualitate foarte adîncă ; în caz contrar ar fi fost pusă din nou la îndoială posibilitatea de a reda prin mijloace figurative „esența divinității". Stilul cel nou se elaborează spre sfîrșitul secolului al X-lea sub influențele orientale, tot mai puternice pe teritoriul constantinopolitan. „Spiritualismul predomină în mod definitiv : figura devine imaterială, chipurile capătă o expresie severă și ascetică, se simplifică și se schematizează concepția asupra spațiului, picturalul este înlocuit cu liniarul, gama cromatică își pierde nuanțele impresioniste devenind compactă și cu culori separate ; în ilustrarea codicelor se afirmă un stil miniatural bazat pe rafinatul joc al liniilor, care se transmite foarte repede și la pictura monumentală". Acest stil nou, abstract și spiritual apare ca forma clasică a religiozității bizantine : în el se rezolvase acea contradicție între formă și conținut care de atîtea secole suscita mînia iconoclastă. „Fusese, în sfîrșit, găsită forma primitivă pentru idealul spiritualist" (p. 257).

Este necesar să notăm un aspect esențial : dispunerea istorică a scenelor își pierde importanța sa capitală. Prin înlocuirea bazilicilor cu edificii cruciforme și cupolă, pictorii sînt constrînși să limiteze tot mai mult numărul reprezentărilor, alegîndu-le doar pe cele mai importante și explicative. Acum mozaicurile și frescele sînt destinate nu numai să ilumineze și să clarifice dogmele fundamentale ci, mai mult, trebuie să slujească ca ajutoare în desfășurarea serviciului divin. Alegerea, așadar, este dictată mai ales de considerații de ordin liturgic. Portretele fondatorilor sînt transferate din naos în nartex, pictura se transformă ușor într-un sistem contemplabil, fără balastul nici unui detaliu secundar. În totalitatea ei, pictura din naos simbolizează ideea Bisericii eterne. Ea reunește în sine patriarhi, profeți, apostoli, părinți ai Bisericii, sfinți martiri și pe toți cei care au profetizat triumful Bisericii, care au luptat pentru ea, care au contribuit la consolidarea ei. Toate aceste imagini urmează ordinea foarte complicatei ierarhii, culminînd cu semifigura Pantocratorului care decorează cupola. Hristos, plasat în punctul cel mai elevat al bisericii, domină tot spațiul. Bustul său impunător exprimă spiritul Dumnezeului creator și stăpînitor al lumii. Ca și cum ar fi cercetat tot ceea ce se petrece, el ne apare ca centrul logic al vastului complex decorativ. Pentru a obține o mai mare importanță, bustul lui Hristos, pus într-un medalion, este de obicei înconjurat de un alai de arhangheli. În tambur sînt reprezentați fie apostoli, fie profeți, heralzi și mesageri ai doctrinei Sale, pe pandantivi — evangheliștii. Așezarea lor pe stîlpii care susțin cupola nu este cîtuși de puțin întîmplătoare, deoarece sînt considerați drept cei „patru stîlpi ai doctrinei evanghelice". Compoziția absidei este intim legată de Pantocratorul de pe cupolă: Fecioara se roagă cu mîinile întinse spre Mîntuitorul, sau este așezată pe tron cu Pruncul Iisus. În primul caz simbolizează Biserica terestră. Deși ocupînd în ierarhia cerească al doilea loc după Hristos, ea domină în naos împreună cu Pantocratorul din cupolă, deasupra tuturor celorlalte reprezentări. Alături de ea (pe arcul triumfal, în altar, în absidă, sau în absidele laterale), sînt așezați arhanghelii

Mihail și Gavriil. În altar este reprezentată Hetimasia, adică tronul lui Hristos, pregătit pentru Judecata de apoi. Partea inferioară a absidei este adesea completată cu Euharistia și cu figuri de patriarhi, de arhidiaconi, de părinți ai Bisericii. Ultimele reprezentări par să-l facă pe credincios să coboare, din cerul simbolizat de cupolă și de bolți, pe pămînt, unde se desfășoară activitatea numeroșilor sfinți și martiri. Ca reprezentanți, fondatori și edificatori ai Bisericii terestre, ei sînt puși în mod intenționat de-a lungul întregii zone inferioare a naosului. În felul acesta pictura din registrul inferior al naosului este pusă în legătură directă cu compoziția cupolei, unde Hristos, Capul Bisericii cerești, prin Maica Domnului, imaginea Bisericii terestre, prin apostoli, evangheliști și sfinți, se află în eternă legătură cu Biserica terestră. Dacă la aceasta se mai adaugă ciclul celor douăsprezece praznice mai importante (împărătești) ale Bisericii, „care treptat au fost separate de ciclul istoric, deoarece aveau o importanță deosebită pentru Liturghie, se obține un complex grandios care surprinde prin armonie și prin forță monumentală" (p. 263-265).

În ceea ce privește dimensiunile figurilor, meșteri, bizantini se ghidau după două principii : după ierarhia tradițională a imaginilor și după considerarea punctului de vedere al spectatorului în raport cu distanța mai mică sau mai mare a imaginilor față de el. Primul principiu cerea ca dimensiunile figurilor să depindă de locul pe care acestea îl ocupă în ierarhia cerească sau pămîntească. De aceea, reprezentarea lui Hristos și cea a Fecioarei trebuia să fie de dimensiuni mai mari decît cele ale apostolilor, iar cele ale celor din urmă mai mari decît imaginile sfinților, și așa mai departe. Un al doilea principiu cerea să se țină seamă de structura compozițională a unui mozaic, dar și de distanța sa de spectator. Acest principiu corijează pe primul și introduce în scara generală a dimensiunilor acea „temperare înțeleaptă, care neutralizează extremele doctrinei ierarhice" (p. 268-269). Autorul menționează mai departe și „alte corective..., pentru a se elimina deformările optice. Astfel, de exemplu, partea inferioară a figurilor este alungită cu scopul de a se evita alterarea proporțiilor în perceperea figurilor de jos. Reprezentările situate în semicercul absidei se lățesc cu cît se apropie mai mult de margini, pentru ca figurile situate la extremități să nu pară prea alungite din cauza schimbării unghiului vizual" (p. 270).

Analizînd manuscrise cu miniaturi din secolele IX-X, autorul face remarca : „În cursul celei de a doua jumătăți a secolului al X-lea, în pictura bizantină se petrecuse o transformare radicală : reminiscențele vechii concepții asupra formei se dizolvaseră într-un nou stil transcendental care a constituit baza întregii arte a secolelor XI-XII". Acum este reluată supremația asupra ornamentului abstract, figura umană păstrînd, în mare parte, corectitudinea proporțiilor elenistice, păstrîndu-se solida construcție a formelor, desenul exact și fidel. Dar, spre deosebire de antichitate, „aceste figuri dobîndiseră și un caracter imaterial" (p. 285).

Cea de a doua jumătate a secolului al IX-lea și secolul al X-lea au însemnat o perioadă extrem de activă pentru gîndirea teologică a Bizanțului și de foarte vastă difuzare a interpretărilor corespondențelor simbolice dintre Vechiul și Noul Testament. De aici rezultă un interes justificat pentru scenele din Vechiul Testament, care erau introduse cu bună știință în sistemul pictural ca prototipuri și paralele a ceea ce a găsit propria sa realizare în Noul Testament. „O asemenea interpretare a imaginilor iconografice creștine a început să se reliefeze încă din arta paleocreștină și protobizantină, dar a ajuns la o maturitate deplină numai în epoca posticonoclastă" (p. 307-308).

Începînd cu cel de al șaptelea capitol, Epoca dinastiilor Ducas, Comnen și Anghelos (1059-1204), **materialul este prezentat în volumul II al lucrării.**

A doua jumătate a secolului al XI-lea și întreg secolul al XII-lea marchează perioada clasică a artei bizantine. Acele tendințe, care erau „in nuce" în arta macedoniană tîrzie, se dezvoltă și se maturizează într-un stil împlinit, persistînd ferm aproape un secol și jumătate. „Se afirmă pe deplin un stil solemn, elevat, chemat să exprime momentele cele mai profunde ale religiozității grecești... Elementul precumpănitor al picturii devine linia delicată, abstractă, stilizată ; se răspîndește pe larg fondul de aur, care scoate imaginea în afara timpului și a spațiului, bogatele planuri secundare arhitectonice de altădată se simplifică și se schematizează tot mai mult. Edificiile aplatizate devin asemenea unor construcții fantastice care au pierdut orice legă-

tură cu lumea reală (aceasta pentru că vrea să exprime ziua a opta n. n); căsuțe de carton cu rol de culise decorative. Figurile, uneori accentuat alungite, capătă o imaterialitate eterică, specială. Chipurile severe, ascetice sînt profund spirituale, mișcările sînt supuse unor canoane rigide. Apare acel hieratism al figurilor imobile în gesturile lor prestabilite, care duce treptat la predominarea unei poziții frontale statice. Dintre culori încep să aibă o funcție fundamentală cele dense și compacte care amintesc, cu nuanțele lor, smalțurile prețioase..., o schemă abstractă de culoare, menită să redea strălucirea unei lumini provenite din ceruri" (p. 5-6).

Stilul bizantin clasic, produs de arta metropolitană a ajuns acum la maxima sa înflorire pe teritoriul Constantinopolului. De la jumătatea secolului al XI-lea, Constantinopolul îndeplinește o funcție cu totul excepțională, transformîndu-se într-un centru artistic de care depind aproape toate școlile naționale și provinciale. Influența sa se răspîndește în toate direcțiile și o regăsim în Capadocia, la Patmos, în Muntele Athos, în Italia, topind împreună aspirațiile creatoare ale aproape tuturor popoarelor din Orientul creștin, dîndu-le o trăsătură comună. Fără îndrumările artei Constantinopolului multe din școlile naționale nu ar fi avut dezvoltarea strălucită pe care o constatăm în secolele al XIII-lea și al XIV-lea (p. 6).

Capitolul al VIII-lea al volumului se ocupă de secolul al XIII-lea, care reprezintă una dintre perioadele „cele mai interesante și mai agitate din istoria picturii bizantine" (p. 167).

Pentru Orientul creștin, cucerirea Constantinopolului de către cruciați, în anul 1204, a fost una dintre cauzele celei mai intense activități a școlilor naționale locale, sporite de puternicul avînt creator popular. Este cunoscut faptul că, „alături de posesiunile feudale latine, pe teritoriul imperiului oriental s-au format, după sciziunea lui, centre grecești independente: imperiul din Niceea și imperiul din Trapezunt în Asia Mică și despotatul Epirului în Grecia de nord" (p. 168-169).

Autorul face o interesantă și necesară paralelă între arta secolelor al XII-lea și al XIII-lea. În arta secolului al XIII-lea, artiștii tind spre o unitate optică a imaginii. Ei se străduiesc să asigure o construcție unitară spațiului; figurile și arhitectura sînt indisolubil legate. Pentru secolul al XII-lea este tipică insuficienta adîncime a compoziției, în secolul al XIII-lea se vădește, în schimb, tendința de spațializare. În secolul al XII-lea, peisajul este extrem de concentrat și de sobru: stîncile, extrem de stilizate, seamănă cu niște decoruri plate, edificiile simple se reduc la cîteva tipuri fundamentale. În secolul al XIII-lea, peisajul devine mai complex: apar forme arhitectonice cu totul noi, care nu arareori se datoresc prototipurilor elenistice; construcțiile devin mai voluminoase și mai diferențiate; tot mai adesea își fac apariția linii curbe și sinuoase; stîncile își pierd aspectul lor grafic, se transformă într-o suprapunere de blocuri voluminoase. În secolul al XII-lea predomină figurile monumentale, statice, așezate de obicei frontal, cu veșminte care cad în falduri armonioase. În secolul al XIII-lea, figurile devin mai mici, încep să se miște mai liber, veșmintele par să fluture în vînt. Faldurile liniare, într-o vreme complet plate, capătă un oarecare relief. În același timp se schimbă și „modalitatea de lucru și, cu trecerea timpului, capătă o mai mare libertate; tușele devin mai curajoase și mai ample, scara cromatică este mai complexă și se îmbogățește cu tonalități mai delicate". În general, stilul secolului al XIII-lea se caracterizează printr-o dezvoltare a elementelor pur picturale. Concomitent cu schimbarea stilului, în secolul al XIII-lea, se schimbă și iconografia și se constată o serie de transformări substanțiale. Tot mai adesea apar episoade dramatice și detalii de gen, care dau iconografiei o vivacitate evidentă. În reprezentarea Răstignirii, corpul lui Hristos, pînă atunci aproape drept, se frînge, capul cade pe umăr, „exprimînd suferința omului sfîrșit" (p. 171-172).

În secolul al XIV-lea și ultimele decenii ale epocii bizantine (1300-1453), perioadă prezentată în capitolul IX, volumul III, Bizanțul este un organism statal încă splendid în aparență, dar deja distrus... Și, cînd reconstituim istoria activității sale intelectuale în cursul ultimilor o sută cincizeci de ani din existența sa, ne întrebăm, cum a putut el să dezvolte, în condiții atît de precare, o asemenea activitate în domeniul gîndirii și al artei? Dar oricît de interesantă ar fi arta bizantină a secolului al XIV-lea, ea nu este începutul noului, ci sfîrșitul, desăvîrșirea vechiului. Asemenea „umanismului" paleo-

log, „ea întoarce privirea spre trecut și este iremediabil condamnată. În ansamblu, pictura paleologă reprezintă un stil unic prin premisele sale (nota 5). Este un fenomen aproape tot atît de monolitic ca și al artei din epoca comnenă, în dezvoltarea sa arta străbătînd acum două faze stilistice deosebite: una mai picturală și alta mai grafică, cea de pe urmă tinzînd spre o specifică formă de academism“ (p. 6-7).

În pictura acestei perioade, ansamblul decorativ își pierde antica monumentalitate. Frescele sînt dispuse în registre suprapuse, formînd frize neîntrerupte sau o serie de diverse scene închise, separate de rame de un roșu brun. Această diminuare decorativă a suprafeței, ca și redusele dimensiuni ale edificiilor, dau interiorului bisericii un caracter intim deosebit. Cantitatea subiectelor care decorează biserica se mărește sensibil... De asemenea, iconografia se complică evident. Se subliniază mai ales „revelația esenței mistice a serviciului divin și, în legătură cu aceasta, apare o serie de noi compoziții de ordin liturgic... Întreg ansamblul face ca decorația să piardă unitatea riguroasă și laconica monumentalitate a epocii comnene“. Privind pictura murală a unei biserici paleologe ai întotdeauna impresia că este alcătuită dintr-un mare număr de icoane de sine stătătoare, volumul, care șerpuiește fără încetare, își găsește o foarte largă aplicație. Figura umană și fundalurile arhitectonice și peisagistice se contopesc într-un singur ansamblu, figurile sînt mai mici, spațiul sporește în adîncime. Trăsăturile feței devin mai delicate, expresia mai puțin severă și paleta se modifică: devine mai catifelată, mai dulce, mai delicată. Deși gama cromatică devine în general mai limpede, ea cîștigă în unitatea tonală. Pe scurt, se afirmă un stil „mai dezinvolt, mai pitoresc, de tendință umanistă; cu toate acestea ar fi inexact să-l considerăm realist. Ca și în trecut, el ține spre cel mai pur transcendentalism și, ca și în trecut, iconografia păstrează o formă rigidă, neschimbată, figurile rămîn tot lipsite de greutate și de volum... Bizanțul rămîne fidel față de sine însuși și în această fază exclusivă a dezvoltării sale“ (p. 7-9).

O caracteristică nouă a secolului al XIV-lea este aceea că operele sînt tot mai adesea contrasemnate cu numele autorului (p. 9). Acest secol „este caracterizat de un proces de cristalizare a școlilor naționale care se eliberează treptat de influența bizantină“ (p. 10).

Vorbind despre școlile naționale, V. Lazarev amintește și pe cele din România, „mult prea modest“ prezentate, cum remarca Prof. V. Drăguț în prefața lucrării (I, p. 18). Motivarea de către V. Lazarev a acestui fapt și mai ales aprecierea sa asupra frescelor „picturilor de ambianță stilistică bizantină din țara noastră“, cum formulează V. Drăguț (I, p. 19), merită să fie menționate. „Toate picturile românești de mai tîrziu depășesc limitele cronologice ale lucrării“, — spune autorul — deși pe teritoriul țării noastre au existat opere care se încadrează în perioada studiată de V. Lazarev în lucrarea sa de față, cum subliniază Prof. V. Drăguț în prefață (p. 19-23). V. Lazarev consideră că ele aparțin secolului al XVI-lea, cînd poporul român a reușit să propună o soluție pe deplin originală în domeniul picturii monumentale (Voroneț, Vatra Moldoviței, Sucevița). Acoperind fațadele bisericilor cu un covor neîntrerupt de fresce vii, artiștii din Moldova și din Bucovina „au obținut strălucite efecte decorative care nu-și găseau analogie în pictura bizantină (nota 208). A fost un cuvînt nou și pe deasupra rostit cu puțin timp după prăbușirea Bizanțului“ (p. 78). A fost o situație cu totul caracteristică, acel „Bizanț după Bizanț“, cum a afirmat, pentru prima dată, N. Iorga.

Analizele picturilor bizantine, „mai ales din punct de vedere artistic și stilistic“, cum mărturisește autorul (I, p. 31), dar fără să neglijeze pe cele din punct de vedere iconografic, ne inițiază în „citirea“ acestor opere de artă și de teologie vizuală, cum se mai numesc icoanele.

În ceea ce privește unii termeni pentru problemele de teologie în general și de iconografie în special, s-au strecurat și unele erori sau nepotriviri, de formulare, de traducere, de tipar ori termeni mai puțin potriviți cu cei specifici sau consacrați. Un exemplu: „Posibilitatea de a reda prin mijloace figurative esența divinității“ (I, p. 257), — formularea „esența divinității“ (a lui Dumnezeu n. n.) aparține iconoclaștilor și, cum autorul pune formula pe seama iconodulilor, trebuia să folosească formula „persoana lui Dumnezeu“ (vezi L. Ouspenski, Essai sur la Théologie de l'icône dans l'Église orthodoxe, Paris, 1960, p. 79), în loc de „esența divinității“. Alt exemplu: sufletul nostru și corpul nostru „pot fi divinizate“ (I, p. 74); Cuvîntul „divinizate“, în

cazul de față, trebuie înlocuit cu „îndumnezeite". Se folosește expresia „mărăcinișul arzînd" (I, p. 172, 216), în loc de, „rugul arzînd". Pentru expresia „așa-zisa renaștere a Ortodoxiei" (I, p. 257), fiind vorba de sărbătoarea respectivă, noi folosim expresia consacrată „Duminica Ortodoxiei". Expresia „înflorirea vieții călugărești" este mai corectă decît „înflorirea călugăriei" (I, p. 325), unele dintre ele, putînd fi, așa cum spuneam mai sus, inadecvări de traducere.

Bogata bibliografie de la sfîrșitul fiecărui capitol ne pune în fața unei lucrări deosebit de valoroase pentru informarea în problema tratată de V. Lazarev : istoria picturii bizantine.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

CONTRIBUȚIA CLERULUI BOTOȘĂNEAN LA SPRIJINIREA LUPTEI PENTRU INDEPENDENȚĂ 1877—1878

Cucerirea independenței de stat, unul din cele mai de seamă momente ale istoriei României, a fost — după cum se știe — rezultatul efortului colectiv al întregului popor.

Mii de ostași și-au vărsat sîngele pe cîmpul de luptă împotriva dușmanului asupritor de veacuri, iar cei rămași acasă au sprijinit armata, insuficient echipată și înzestrată, donînd diferite mijloace de transport, cantități însemnate de alimente, îmbrăcăminte, scamă și pînzeturi pentru nevoile spitalelor și mari sume de bani pentru cumpărarea de arme.

În cadrul acestui efort general, o însemnată contribuție a avut și clerul ortodox român, atît prin sprijinul material direct, cît și prin cel moral și spiritual, acordat atît celor de pe fronturile de luptă, cît și celor de acasă.

Prezentăm mai jos documente care ilustrează în chip vădit acest sprijin dat de clerul din județul Botoșani în acele momente de suprem efort pentru cîștigarea libertății și independenței naționale.

Unele documente se referă la donațiile bănești, altele la ofrandele de obiecte necesare spitalelor pentru îngrijirea ostașilor răniți, iar altele la sprijinirea acțiunilor colective inițiate în același scop de diferite societăți de binefacere.

Precizăm că, desigur, această contribuție va fi fost mult mai substanțială, dar multe din aceste documente s-au pierdut. Certitudinea ne este dată de menționările unor documente pe care le prezentăm și în care se specifică faptul că preoții au subscris și încurajat subscrierile la toate listele ce au circulat pe atunci (și nu au fost puține), iar direct prin Mitropolie au făcut donații în mai multe rînduri.

Ordinul circular nr. 461 al Protoieriei Botoșani din 24 mai 1877 către preoții din județul Botoșani, de a sprijini adunarea de ofrande inițiată de „Comitetul Doamnelor din Iași", spune : „Sfinților Sale, preoților servitori bisericilor din Botoșani... Conform ordinului Înalt Prea Sfințitului Mitropolit nr. 945, motivat de adresa Comitetului Central Iassy pentru ajutorul ostașilor români, instituit sub președinția Măriei Sale Doamnei, vi se face cunoscut ca să primiți prin biserici cutiile ce se vor înființa și așeza de zisul comitet pe spezile și controlul său, după care, mai cu seamă să le recomandați enoriașilor pentru a contribui fiecare cu ce va putea în ajutorul soldaților români răniți pe cîmpul luptei de către inamicul țării și al creștinătății" [1].

Un ordin circular al Mitropoliei Moldovei cu nr. 1516 din 14 iulie 1877 către Protoieria Botoșani, de asemenea, spune : „Clerul Bisericii noastre Ortodoxe Române, ales și ieșit din națiune, în toate împrejurările vieții națio-

---

1. Arhivele Statului Botoșani, *Fond Protoieria Botoșani,* dosar 154, fila 47.

nale prin care a trecut România de secole, a fost totdeauna alături**a** și **împreună cu naţiunea.**

Acum dar, mai cu seamă, cînd fiii poporului român, copiii și fraţii noștri, sînt la hotarul ţării, cu arma în mînă, pentru a apăra drepturile, viaţa, averea, căminurile și onoarea românilor, împreună cu templurile sfintei noastre religii, clerul nu se poate să rămîie nepăsător și fără a lua parte, pe cît se poate, la sacrificiile ce se cer în asemenea timp extraordinar. Pe lîngă rugăciunile ce Biserica, prin clerul său, înalţă neîncetat ziua și noaptea către Dumnezeu pentru ajutorul armatelor creștine în contra inamicului secular, al nostru în parte și al creștinătăţii în genere, Noi, clerul se cuvine și sîntem datori să însoţim pe bravii fii ai României și cu ajutoarele materiale de care **putem dispune...**

Credem dar de cuviinţă ca Cucernicia Ta să *[i]*ei iniţiativa... să îndemni pe preoţi a contribui fiecare cu ce poate înlesni... adresîndu-te asemenea și către superiorii și superioarele mănăstirilor și schiturilor din judeţ.

Pentru acest finit vi se trimit șase liste cu sigiliul nostru și sub numerele 10, 11, 12, 13, 14, 15... în care urmează a se înscrie fiecare contribuitor cu numele și suma ce va oferi și pe care liste Cucernicia Ta Ni le vei trimite îndată *[*ce se vor completa*]* spre a se trimite de noi unde se cuvine".

ss) *Iosif Mitropolitul Moldovei* [2]

Circulara mitropolitană a început să dea rezultate frumoase. Astfel, subprotoiereul plășii Ștefănești cu raportul din 18 septembie 1877 comunică protoiereului de Botoșani:

„*Onorabile părinte iconoame,*

Odată cu aceasta cu supunere trimit lista nr. 14 a Înaltei Chiriarhii dimpreună cu suma de 20 (două zeci) lei noi, adunaţi în folosul ostașilor răniţi de pe la preoţii subsemnaţi în menţionata listă.

Nu s-a*[u]* putut aduna mai multi ofrandi din cauză că mai multi listi au urmat în acest caz la cari au dat și preuţii din plasa Ștefănești" [3].

Tot în acest sens răspunde la ordinul Mitropoliei mai sus amintit și protoiereul de Botoșani, cu raportul nr. 622 din 20 septembrie 1877, spunînd: „Dintre listele primite la această protoierie cu Înalta ordonanţă nr. 1516, alăturat acestuia cu întru tot smerite și prea plecate metanii ni se prezintă: a) lista nr. 14 dimpreună cu suma de 20 lei, prevăzuţi prin ea, adunată de subprotoiereul plășii Ștefănești și b) lista nr. 15 dimpreună cu suma de 205 lei noi, prevăzuţi prin ea, adunaţi prin subsemnatul de la clerul bisericilor din urbea Botoșani, cu lămurire că listele nr. 10, 11, 12 și 13 s-au cerut de urgenţă de la preoţii însărcinaţi cu ele pentru adunare de ofrande.

Totodată, cu cea mai profundă umilinţă iau îndrăzneala de a Vă supune Înaltei cunoștinţe că clerul în genere din acest judeţ au contribuit cu ofrande bănești și altele în ajutorul ostașilor români aflători pe cîmpul de luptă în două rînduri pînă acuma, adică în listele purtate pe lunile iunie și iulie..." [4] (fila continuatoare a raportului a fost ruptă și lipsește din dosar).

Prin ordinul nr. 2036 din 29 septembrie 1877, Mitropolia scrie protoieriei Botoșani:

„La raportul Cucerniciei Tale nr. 622 ţi se răspunde că din parte-Ne aștept**ă**m atît rezultatul celor patru liste rămase din cele trimise de Noi, cît și situaţiunea completă a tuturor celorlalte liste menţionate cu citatul raport, cu care a contribuit clerul judeţului Botoșani pentru ajutorul ostoșilor răniţi" [5].

Vrednicul protopop din acea vreme, preotul Vasile Lăzărescu, care era și parohul parohiei Uspenia, catedrala orașului Botoșani, răspunde îndată

---

2. *Idem*, dosar 136, fila 515 și 535.
3. *Idem*, dosar 136, fila 511.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, fila 510.

ordinului mitropolitan cu raportul nr. 62 din 22 ianuarie 1878, arătînd că: „Pre urmare celor ce vi s-au supus la Înalta cunoștință prin referatul nr. 2036 din anul contenit, alăturat acestuia cu întru tot smerite și plecate metanii vi se prezintă restul listelor primite cu înalta ordonanță nr. 1516 în număr de patru bucăți și anume: lista nr. 10 cu suma de 19 lei noi, bani 25, lista nr. 11 cu suma de 30 lei noi, bani 50, lista nr. 12 cu suma de 13 lei noi, bani 30, lista nr. 13 cu suma de 16 lei noi, bani 50, în total suma de 79 lei noi, bani 55, adică șaptezeci și nouă de lei noi și bani cincizeci și cinci conținînd toate patru listele dimpreună și cu un pachet cu nr. 108, adică una sută opt bucăți pînzeturi noi de diferite calități și mărimi“ [6].

La raport se anexează și chitanța nr. 132 a stației de poștă Botoșani din 6 februarie — stil nou — pentru trimiterea pachetului în greutate de 21,5 kg.

Emoționante sînt cererile a două preotese către Primăria Dorohoi pentru a le primi ofrandele lor în acest scop umanitar și patriotic. Le redăm întocmai:

„Domnule primar, la apelul Dvs. cu privința venirii în ajutorul soldaților români răniți în război, am onoarea a vă depune una cămeșă mare de olandă, una pereche colțuni groși de lînă și un prosop“ [7], semnată Elena Dimitriu Presvitera, 30 sept. 1877.

Iar cealaltă, din 18 noiembrie 1877, spune: „Domnule Primar, am onoarea a vă depune 255 grame scamă de olandă fină și două prosoape de bumbac în cinci ițe, din care unul lung de 1,60 m și altul de 1,30 m, iar lățimea la amîndouă de 60 cm în ajutorul soldaților răniți pe cîmpul de luptă și vă rog a le trimite locului cuvenit“ [8]. Semnată Prezvitera Profira Popovici.

Concluziile acestor acțiuni, de un puternic patriotism, le-au tras și le trag mereu fiii, nepoții și strănepoții acelora care cu viața lor au înfăptuit independența, integritatea și unitatea noastră de stat, făurind această scumpă și binecuvîntată Țară Românească.

Diac. Gh. LUNGU și *Șt. CERVATIUC*

UN SLUJITOR AL CULTURII ROMÂNEȘTI: STAREȚUL DOMENTIAN AL BISTRIȚEI ȘI NEAMȚULUI

„Cercetînd în vara anului 1973 fondul Mazurin de la Arhivele Centrale de Stat din Moscova (Central'nyj Gosudarstvennyj Archiv Drevnich Aktov), am avut prilejul de a descoperi un manuscris slav care, cum mărturisește iscălitura copistului, a fost prescris în anul 1413 de către popa Domentian și un anume Gavriil. Acest Domentian era, precum știm dintr-un hrisov al lui Alexandru cel Bun, întîiul stareț moldovean cunoscut al mănăstirilor Bistrița și Neamț, unite sub oblăduirea sa în anul 1407, celălalt copist fiind renumitul Gavriil poreclit Uric, a cărui activitate era pînă de curînd socotită a fi început abia după 1429. Manuscrisul cuprinde, alături de Scara lui Ioan din Sinai (sec. VI-VII), 16 cuvîntări alcătuite în secolul al IV-lea de Grigorie al Nazianzului, traduse în secolul al X-lea în vechea slavă, cuvîntări pe care le aflăm, prescrise de același Gavriil Uric, într-un alt manuscris nemțean, de la 1424, rămas și acesta pînă în vremea din urmă necunoscut cercetătorilor noștri, păstrat astăzi în Biblioteca din Moscova, în fondul de achiziții noi al cabinetului de manuscrise. Nu poate fi îndeajuns subliniată însemnătatea acestor vechi codice, întrucît ele reprezintă cea dintîi mărturie în ordine cronologică asupra activității culturale în Moldova Mușatinilor“. Cuvintele acestea, care deschid cartea cercetătorului Radu Constantinescu cu titlul: „Texte românești în arhive străine“ (Direcția generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, București, 1977), au darul, îm-

6. *Ibidem*, fila 510 și 539.
7. Idem, *Fond Primăria orașului Dorohoi*, dosar nr. 1363/1877, fila 91.
8. *Ibidem*, fila 133.

preună cu descrierea mai amănunțită a manuscriselor în cauză pe care o găsim în cuprinsul lucrării sale, să arunce o lumină nouă asupra unei întregi epoci din istoria culturii noastre: epoca începuturilor marii înfloriri culturale din secolul al XV-lea, care își atinge apogeul în timpul lui Ștefan cel Mare și al urmașilor săi, îndeosebi în vremea lui Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu.

Toată această înflorire care — după opinia cercetătorilor — așează cultura română într-un loc de cinste pe harta culturală a Europei medievale își trage seva și își are rădăcinile în activitatea desfășurată, la începutul secolului, de cîteva mari personalități ale Bisericii și culturii noastre, și anume: Mitropolitul Moldovei Iosif Mușat, starețul Domentian și Gavriil Uric, al cărui nume îl găsim înscris, cu calificativul de „scriitorul" (napisatel), în celebrul Pomelnic de la Bistrița.

Descoperind cel mai vechi manuscris moldovenesc precis datat din 1413 și redescoperind manuscrisul din 1424, căruia i se pierduse urma [1], cercetătorul Radu Constantinescu și-a cîștigat meritul unei contribuții de cea mai mare importanță la luminarea trecutului cultural al Mănăstirii Bistrița și la zugrăvirea unei imagini mai concrete a starețului Domentian, primul conducător — cunoscut documentar — al obștii Mănăstirii Bistrița. Dar descoperirea sa este ca un fulger care, luminînd bezna necunoașterii noastre, ne face să vedem, într-o clipă, un întreg tablou al epocii, ne face să descoperim noi cărări pe care putem ajunge să cunoaștem și să înțelegem mai bine căile urmate de cultura moldovenească spre culmile pe care au purtat-o artiștii și cărturarii ieșiți din școala și tradiția lui Gavriil Uric. Cîteva din aceste noi perspective și constatări pe care le prilejuiește manuscrisul din 1413, de la a cărei copiere s-au împlinit 571 de ani, vrem să le consemnăm în articolul de față.

Mai întîi, o constatare ce se impune de la sine: Domentian, în care Radu Constantinescu vede pe unul din copiștii — care sînt trei, cum constată Sorin Ulea după examinarea personală a manuscrisului [2] — și pe inițiatorul copierii întregii lucrări, era un om cult, un cărturar și un copist, un animator de activități culturale. El ne apare și ca sprijinitor direct al lui Gavriil Uric, pe care îl vedem semnînd alături de stareț, cu completarea „prin mîna lui Gavriil", adăugată la însemnarea „În anul 6921 (1413), popa Domentian a terminat această carte". În felul acesta înțelegem mai bine ce se întîmplase în 1407 cînd însuși Mitropolitul Iosif Mușat, cu aprobarea și sprijinul lui Alexandru cel Bun, îl numise stareț al celor două principale mănăstiri moldovene Bistrița și Neamț.

Ca numirea unui stareț să dea ocazia unui hrisov de asemenea importanță, ca un singur om să conducă două centre bisericești și culturale de însemnătatea Bistriței și Neamțului, înseamnă că acel om era dinainte cunoscut atît mitropolitului cît și voievodului drept o personalitate destoinică, un bun organizator și un om cu bună pregătire duhovnicească și cărturărească. Numai un singur călugăr se mai bucurase, înaintea lui, de privilegiile acordate lui Domentian în Moldova și anume Nicodim de la Tismana, căruia însuși Vlaicu Vodă îi conferise privilegiul — asemănător cu cel conferit lui Domentian — de a-și numi singur urmașul fără amestecul ierarhiei politice și bisericești. Alăturînd hrisoavele date de Vlaicu, Dan I și Mircea cel Bătrîn lui Nicodim (cel ce se bucura de o imensă influență și era venerat ca sfînt încă din viață) de actul din 1407, ne dăm seama că situația este izbitor de asemănătoare, că deci și Domentian era socotit o personalitate cu

---

1. Așa trebuie înțeleasă corect afirmația lui Radu Constantinescu, deoarece atît Emil Turdeanu cît și Ion Radu Mircea socotesc anul 1424 (nu 1429) și manuscrisul Cuvîntărilor lui Grigore Teologul ca începutul activității lui Gavriil. Dar nici unul nici celălalt nu mai știu de soarta manuscrisului. Vezi Emil Turdeanu, *Les lettres slaves en Moldavie : Le moine Gabriel du monastère de Neamtz (1424-1447)*, în „Revue des études slaves", tomul 27, 1951, (și extras) și Ion Radu Mircea, „*Contribution à la vie et à l'oeuvre de Gavriil Uric*, în „Revue des études sud-est européennes", tom. VI, 1968, nr. 4, p. 573-594.

2. Sorin Ulea, *Gavriil Uric. Studiu paleografic*, în „Studii și cercetări de istoria artei", seria artă plastică, tom. XXVIII, 1981, p. 60, nota 98.

totul excepțională, căreia i se încredințează o misiune pe măsura valorii sale recunoscute, misiune de care s-a achitat din plin.

Căci, sub conducerea acestui stareț, care era încă în viață la 1415, cînd este din nou amintit într-un act voievodal și căruia nu i se mai găsise la Bistrița înlocuitor în 1422 cînd se pare că murise [3], Bistrița și Neamț, formînd o unitate duhovnicească și culturală, au devenit însăși vatra pe care s-a aprins marea lumină a culturii românești medievale. Aici, în cuprinsul unității alcătuite din Bistrița și Neamțu, s-a petrecut, în prima jumătate a secolului al XV-lea, ceea ce se va petrece, peste mai bine de două secole, cu Neamțu și Secu în vremea stareților Paisie Velicicovski : a luat naștere un întreg curent cultural care, în secolul al XV-lea, reprezintă zorii culturii noastre medievale.

Datorită lui Domentian și a sprijinului și înțelegerii de care el se bucură din partea Mitropolitului Iosif Mușat și din partea Voievodului Alexandru cel Bun, Moldova devine vatra și temelia întregii culturi românești medievale. Abia spre sfîrșitul secolului al XV-lea, odată cu zidirea Bistriței oltene de către familia boierilor Craiovești, un focar de cultură de aceeași amploare și importanță apare și în Țara Românească.

Domentian a avut norocul să oblăduiască, între zidurile mănăstirilor pe care le conducea, pe vrednicul și talentatul cărturar Gavriil Uric. Activitatea acestuia s-a desfășurat la Neamț, dar ea a pornit într-un moment cînd Neamțul și Bistrița făceau un tot, încît numele său, înscris în pomelnicul bistrițean, se înscrie firesc și în tradiția mănăstirii lui Alexandru cel Bun. Cercetările din ultimul timp ale celui mai bun cunoscător al operei artistice a lui Gavriil Uric, Sorin Ulea, au dus la concluzia că ne aflăm nu în fața unui „scrib", a unui simplu copist, ci în fața unui artist și cărturar de o extraordinară complexitate și de o putere genială de a croi un făgaș, o tradiție pe care apoi s-a desfășurat întreaga evoluție a artei caligrafice, miniaturistice și chiar picturale moldovenești [4]. Influența lui Uric peste hotarele Moldovei, în Țara Românească mai ales, dar și în Ucraina și Rusia, sînt fapte de mult recunoscute în știință; unii slaviști vorbesc de „izvorul moldovenesc" creat de Uric atunci cînd desemnează cea mai înaltă formă artistică luată de scrierea chirilică [5]. După o analiză minuțioasă a miniaturilor și a grafiei sale, Sorin Ulea ajunge la concluzia că Gavriil s-a format la Constantinopol, fiind în mod vădit la curent cu diferitele curente și școli caligrafice și miniaturistice atît din Bizanț cît și din Bulgaria. Între toate, el alege și sintetizează original și profund românesc formula lui grafică și miniaturistică. Faptul că activitatea lui debutează în 1413, sub semnul colaborării directe cu starețul Domentian, ne arată că s-a produs o fericită concentrare de forțe creatoare în acest perimetru duhovnicesc și cultural. Iar minunatul Tetraevanghel din 1429, copiat special la comanda Doamnei Marina și a Voievodului Alexandru cel Bun, ne arată că activitatea lui Gavriil Uric se bucura de atenția și prețuirea curții voievodale.

Iată-ne, așadar, pe cale de a putea răspunde unei întrebări ce părea fără răspuns : care a fost rolul Mănăstirii Bistrița în cultura noastră din secolul al XV-lea? Pe lîngă redactarea celui mai vechi monument al culturii noastre medievale, Pomelnicul de la Bistrița, început chiar în anul 1407 din inițiativa aceluiași Domentian, mănăstirea destinată a adăposti întru veșnicie rămășițele voievodului și ale familiei sale, a fost unul din primele focare de cultură ce au contribuit la crearea marii tradiții a cărturăriei și artei noastre medievale.

În actul de instalare a lui Domentian se vedea clar că atît la Bistrița cît și la Neamțu existau odăjdii, obiecte de cult bisericesc și cărți. Ce cărți?

---

3. Vezi *Documenta Romaniae Historica.* A. Moldova, vol. I, p. 60 și 75. La Neamțu, în 12 martie 1422 este amintit ca stareț Siluan (vezi p. 74). În februarie 1431 se amintește „Bistrița, unde este stareț chir Vasile", deci la această dată, sigur, Domentian murise (p. 150).

4. Sorin Ulea, *Gavriil Uric, primul artist român cunoscut,* în „Studii și cercetări de istoria artei", I, 1964, p. 235-263.

5. Vezi Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi,* vol. I, București, 1947 și Dan Zamfirescu, *D. S. Lihaciov și problemele Prerenașterii răsăritene,* în vol. „Contribuții la istoria literaturii române vechi", București, 1981, p. 291-292.

Întrebarea ne duce cu gîndul la descoperirile din ultimele decenii și la cercetările unor învățați ca Ioan Iufu și recent Dan Zamfirescu, în legătură cu așa-numitele „Mari minee de lectură de la Târnova“ [6]. Ioan Iufu credea că așa-numitele de el „prototipurile literaturii slavo-române“ s-au adus de la Constantinopol, din Mănăstirea Studion în Mănăstirea Moldovița și de acolo au fost folosite la Neamțu de Gavriil Uric. Argumentarea păcătuiește însă într-un punct esențial : tocmai așa-numita „Colecția Studion“, identificată în șase manuscrise, actualmente în fondul de la Dragomirna, lipsește din grupul de manuscrise provenite de la Moldovița.

Istoria constituirii actualei colecții de la Dragomirna a fost lămurită abia în urma articolului lui Dumitru Zane [7], care a pus în lumină faptul esențial că biblioteca de manuscrise a Dragomirnei a fost pusă în rînduială, inventariată și făcută cunoscută oamenilor de știință, inclusiv lui Ioan Iufu, de către actualul Mitropolit al Ardealului, Dr. Antonie Plămădeală, pe atunci monah la Slatina, detașat vremelnic la Dragomirna. Cel puțin două din manuscrisele de primă importanță salvate cu acel prilej de la risipire — Sbornicul lui Gherman din 1359 și unul din manuscrisele așa-numitei de I. Iufu „Colecții Studion“ — erau demult cunoscute cercetătorului austriac Emil Kaluzviniski, dar nu de la Moldovița, ci din Biblioteca Consistoriului Mitropolitan de la Cernăuți [8] — deci ele au intrat ulterior în colecția de la Dragomirna, în condiții ce nu ne sînt cunoscute.

Noi credem că acela care a inițiat o masivă copiere de manuscrise slave cu texte în majoritate bizantine, dar și bulgare, direct în mănăstirile-depozite din Constantinopol, este marele Mitropolit Iosif Mușat. Figura trebuie să fie bine luminată, dacă ne gîndim că acest dîrz ierarh din familia domnească a frînt orgoliul Patriarhiei de Constantinopol și a obligat Bizanțul să accepte un om al pămîntului și nu un grec, în fruntea unei Biserici Ortodoxe negrecești, la începuturile ei. Țara Românească, Rusia, Bulgaria nu reușiseră. Numai Serbia, prin Sfîntul Sava și el fratele șefului statului, din familia domnească, chiar realizase ceva asemănător. Tot Iosif Mușat este inițiatorul aducerii Moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, act care consacra victoria Ortodoxiei moldovenești, asupra prozelitismului catolic pe care cinci domni înaintea lui Alexandru cel Bun fuseseră obligați să-l accepte din rațiuni politice. În sfîrșit, același mitropolit descoperise cu ochi sigur, în starețul Domentian, omul ideal spre a crea o puternică stavilă culturală împotriva aceluiași prozelitism, prin difuzarea cărții bizantine, în haină slavonă, deci a cărții ortodoxe în formele cele mai înalte pe care le luase cultura ortodoxă pînă atunci.

Nu poate fi o întîmplare că cel mai vechi manuscris moldovenesc cunoscut, realizat în 1413 de Domentian, Gavriil Uric și un alt copist (deci exista deja o întreagă echipă), conține două lucrări fundamentale pentru

---

6. Ioan Iufu, *Mănăstirea Moldovița — centrul cultural important din perioada culturii române în limba slavonă (sec. XV-XVIII)*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, XXXIX (1963), nr. 7-8, p. 428-455 ; Idem, despre *prototipurile literaturii slavo-române din secolul al XV-lea*, în „Mitropolia Olteniei“, XV (1963), nr. 7-8, p. 511-535 ; Dan Zamfirescu, *Contribuții românești la istoria culturii bulgare*, în „Luceafărul“, nr. 31, 32 și 34 din august 1983 ; Idem, *Un ctitor de țară și de cultură românească : Alexandru cel Bun*, în vol. „Accente și profiluri“, București, 1983.

7. Dumitru Zane, *Descoperirea unor manuscrise*, în „Luceafărul“, nr. 49, din 10 decembrie 1983.

8. Vezi Emil Turdeanu, *La littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Paris, 1947, p. 88 și 94. Manuscrisul cu sigla Z^2, la Kaluzviniski, este actualul 739 Dragomirna. Turdeanu se întreba în 1947 de soarta manuscrisului bulgar din 1359 („Sbornicul lui Gherman“), provenit de la Voronet și ajuns în Biblioteca Consistoriului Mitropolitan Ortodox din Cernăuți. Vedem că el a ajuns ulterior la Dragomirna și, de acolo, a fost trimis de ieromonahul Antonie Plămădeală la Biblioteca Patriarhiei Române. Nu există deci argumente că la Moldovița a fost vreodată concentrată întreaga „Colecție Studion“, cum afirma Iufu. Dimpotrivă, există dovezi categorice, aduse chiar de Iufu, că Gavriil Uric a cunoscut, la Neamțu, această lucrare și a făcut extrase din ea.

credința și viața duhovnicească ortodoxă : Cuvîntările Sfîntului Grigore Teologul și Leastvița Sfîntului Ioan Scărarul. Cine dispunea, în 1413, pentru copierea acestor cărți, de modele bizantino-slave, putea avea și alte opere, aduse din aceleași centre. Istoricul literar Dan Zamfirescu crede că abia după 1415, deci după moartea lui Iosif Mușat, se reiau legături strînse cu Bizanțul și încep să vină masiv prototipuri ale manuscriselor din Bizanț [9].

Un nou argument vine în sprijinul presupunerii că la Bistrița și Neamțu, nu la Moldovița, au fost aduse inițial așa-numitele „Marile minee de la Tîrnovo". Sorin Ulea argumentează convingător că manuscrisul 149 din Biblioteca Academiei Române, socotit pînă acum a face parte dintre ultimele copii ale lui Gavriil (el este nedatat), este în realitate o operă de tinerețe cu scris din prima etapă a activității sale, înainte chiar de manuscrisul din 1424. Sorin Ulea îl datează din perioada 1418-1420 [10], deci din epoca stăreției lui Domentian la Bistrița și Neamțu. Dar, cum a arătat Ion Iufu, manuscrisul 149 BAR este un volum compact din ceea ce numea „Colecția Studion", iar Dan Zamfirescu „Marile minee de lectură de la Tîrnovo". În 1418 aceste „Mari minee" se aflau deci în Moldova și e mai firesc de presupus că fuseseră aduse în cadrul acțiunii mai vechi, inițiate de Iosif Mușat și de Domentian.

Slavonismul cultural a fost și în Moldova, ca și în Țara Românească pe vremea lui Vlaicu Vodă, o politică : se urmărea stăvilirea expansiunii politice ungare și respectiv poloneze, sub mantia prozelitismului catolic. O astfel de politică de independență este mai firesc să o vedem practicată de un om ale cărui gesturi de mîndrie moldovenească și de consolidare ortodoxă le cunoaștem — este vorba, așadar, de Mitropolitul Iosif Mușat. Desigur, sîntem și noi pe tărîmul presupunerilor, dar un lucru este sigur : în primul pătrar al secolului al XV-lea, sub conducerea lui Domentian, aici, la Bistrița și la Neamțu, existau cărturari de seamă și unul de geniu, existau izvoare de mare preț aduse din Bizanț, și, mai ales, exista voința de a ridica Moldova și Biserica românească la înălțimea a ceea ce făuriseră pînă atunci Bizanțul, Rusia, țările slave vecine. Un mare organizator, starețul Domentian, un mitropolit patriot Iosif Mușat și un genial copist artist, Gavriil Uric, au făcut să rodească pe vremea lui Alexandru cel Bun toate aceste posibilități și au așezat pentru aproape șase secole temelia a ceea ce se numește cultura română.

Arhim. Ciprian ZAHARIA

---

9. Vezi vol. *Accente și profiluri*, p. 42-44.
10. *Gavriil Uric. Studiu paleografic*, p. 60.

BISERICA DE LEMN CU HRAMUL „SFÎNTUL GHEORGHE“ DIN SATUL PĂUȘEȘTI, COMUNA DUMEȘTI, JUDEȚUL IAȘI

Localitatea. Satul Păușești e așezat în centrul comunei, pe dealul Păușești [1]. Face parte din comuna Dumești, alături de satele Hoisești, Butulucul, Halmul, Scobîlțeni, Chilișoaia și Frumușelele. În 1900 avea 146 familii cu 631 suflete și o fabrică de teracotă [2]. În această localitate există urme străvechi de locuințe omenești. Astfel „La Bulgărie“, în lungul pîrîului care traversează grădinăria, situată la 1,5 km sud de sat, s-au cules fragmente ceramice de la sfîrșitul epocii bronzului (cultura Noua) și, probabil, unele din faza finală a „culturii Noua“ sau eventual din Hallstat — din perioada prefeudală cultura Hlincea și Proto-Dridu (sec. VIII), precum și din perioada feudalismului dezvoltat (sec. XVII-XVIII). În fața cantonului silvic, la sud-vest de sat, în cuprinsul unei pepiniere s-au descoperit fragmente ceramice de la sfîrșitul epocii bronzului „cultura Noua“, de la începutul migrațiilor (sec. IV) și dintr-o fază mai tîrzie prefeudală — etapa Șipot — Suceava și din perioadele feudalismului timpuriu (sec. XI-XIII) și dezvoltat (sec. XVI). Pe pîrîu „la Fîntînă“, la circa 1,5 km sud-est de sat, în lungul pîrîului care se varsă în iazul Dumeștilor și mai ales în preajma fîntînii s-au descoperit fragmente ceramice aparținînd perioadei feudalismului dezvoltat (sec. XVII-XVIII). Din aceeași vreme datează și resturile de vase descoperite în punctul denumit „Poiana“ la cantonul silvic [3].

Documentar, satul Păușești e amintit în 1547, ca fiind „al lui Nicoară, paharnicul Doamnei“ [4]. În 1570 jumătate de sat e a lui Pitic, vornicul doamnei [5]. La 1607 urmașii lui Pitic vornicul o vînd lui Toader Dragotă, mare vătaf [6]. La 1635, martie 25, jumătate de sat era a lui Eremia Murguleț [7]. La 1667 satul era dat ca zestre lui Ioan Racoviță, paharnic [8]. În 1681, Isac Mironescu, cu soția sa Maria și frații săi Tudosie Dubău și Dumitrașcu și sora lor Tofana împart între ei moșiile și vecinii de moșii și cumpărături de la moșul lui Eremia Murguleț și mătușa lor Maria Dubău, și anume : „Jumătate din satul Păușești ținutul Cîrligăturii“ [9]. La 1747 satul Păușești era al lui C. Milescu, paharnic [10]. În 1774 toată suma caselor era 30, 14 rufeturi și 16

---

1. Existau sate cu denumirea Păușești și în județul Vîlcea, (Cf. Ion Iordan, Petre Gâșteanu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România,* București, p. 197).

2. I. Lahovari, Gr. Tocilescu, G. Brătianu, *Marele Dicționar Geografic,* vol. IV, București, 1901, p. 665.

3. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *Așezări din Moldova,* București, 1970, p. 210.

4. N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova,* București, 1974, p. 232-233.

5. *Ibidem.*

6. *Ibidem.*

7. *Ibidem.*

8. Gh. Ghibănescu, *Surete,* vol. XVI, p. 93 ; *Uricariul* XI, p. 227, citat după N. Stoicescu, *op. cit.,* p. 233.

9. Direcția Arhivelor Centrale, *Catalogul Documentelor Moldovenești,* vol. IV, 1676-1777, București, 1970, dos. nr. 654, din 1681 (7189), s. l., s. d.

10. Mihai Costăchescu, *Documente înainte de Ștefan cel Mare,* Iași, 1931, p. 184.

birnici [11]. În 1816, satul Păușești era „a dumisale spătarului Iancu Miclescu", avînd 38 locuitori, fără bir 12 [12].

Locașul de cult. Biserica din Păușești cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril" [13] datează „cu certitudine din secolul al XVII-lea". Inscripția săpată în lemn precizează : „Cu ajutorul Tatălui și cu săvîrșirea Sfîntului Duh am zidit acest hram și l-am tencuit eu Irimia Murguleț pentru pomenirea mea și a soției mele Candachia și a neamului nostru, în zilele binecredinciosului și iubitorului de Hristos Vasile Voievod, domnul Țării Moldovei, în anul 1643, luna iulie 14" [14].

Această biserică face parte din grupul bisericilor de lemn — tipul cel mai răspîndit în Moldova — de plan dreptunghiular-navă, „cu pronaosul poligonal și absida altarului decroșată poligonală" [15]. Bîrnele de stejar cio-

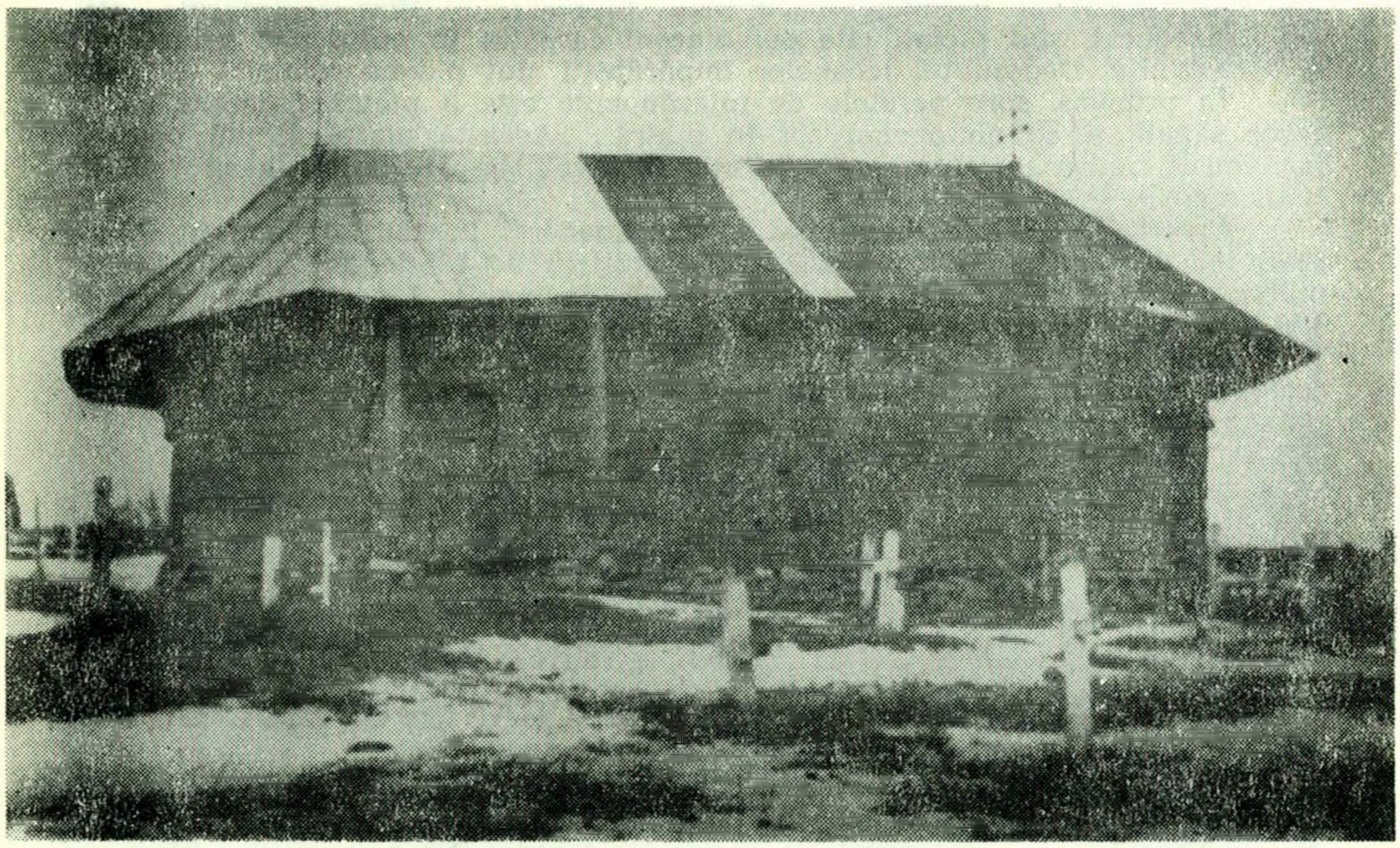

Biserica de lemn din Păușești, jud. Iași

---

11. *Catagrafia*, din 1774, înscrie și numele birnicilor: Gheorghi, Cioban, Miron, Zet, Vasilie, Obrijan, Stanislav muntean, Ioniță muntean, Gine muntean, Lupul muntean, Ursul muntean, Ștefan Topciu, Neculai grădinar, Vasile Veligă, Ioniță Brașoveanu, Ioniță bejenar, Ion văcar. În continuare, *Catagrafia* din 1774 mai înscrie *birnici,* adaos în Păunești „ot ținutul Romanului", adică Maftei ot Cozmești, Toader vechit, tot de acolo, Stoica, muntean, tot de acolo, Moisiu Urechia, tot de acolo, Timofte al lui Moisiu, tot de acolo, Constantin al lui Moisiu, tot de acolo, Vasile Samachis, tot de acolo, Ioniță Drumă, Ilie, cumnat Lupului, apoi înscrie „rufeturi", Popa Toader, Filip dascăl, Trabiu vătav, slugă, Agapi slugă, Ioniță chelar, slugă, Gheorghie, țigan, Marie, țigan, Antochi, țigan, Ioniță, țigan, Nastasia, săracă, Ileana, săracă, Paraschiva, săracă, Safta, săracă, Olărița, săracă. În Dumești, *Catagrafia* din 1774 înscrie 49 case.

12. Corneliu Istrate, *Condica vistieriei Moldovei din anul 1816,* Iași, 1979, p. 107.

13. I. Cristache Panait, T. Elian, *Bisericile de lemn din Moldova,* în „M.M.S.", XLV, (1969), nr. 7-9, p. 481, fixează hramul bisericii „Sfîntul Gheorghe".

14. *Ibidem.* Pisania e săpată în lemn pe cornișa din fața bisericii.

15. *Ibidem.*

plite sînt îmbinate la capăt fără cuie ; un brîu torsal median din lemn, ca la biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași, este întrerupt de rozete sculptate în lemn. Pe latura de sud are un pridvoraș deschis, susținut la intrare pe două coloane din lemn de stejar sculptate și așezate sub streașina bisericii. Pereții, în interior, sînt căptușiți cu scîndură. Acoperișul bisericii este înalt, cu streașina mare, cu învelitoare de tablă. Nu are turn. În colțurile acoperișului are cîte o cruce.

Pridvorul face corp comun cu pronaosul, despărțit de naos prin șase coloane de lemn prinse într-o grindă. Patru icoane prinse între coloane lasă libere numai 3 spații de intrare în naos. Plafonul naosului este semicilindric, din lemn, iar al altarului în formă de prismă.

Catapeteasma este montată pe schelet de stejar, iar pe 4 rînduri de scînduri sînt icoanele tipiconale. Pictura este în stil bizantin. Ușile împărătești au un chenar asemănător cu brîul bisericii, cu flori sculpturale. Pe ușile diaconești sînt pictați cîte doi diaconi care țin în mîini cîte o biserică și o cadelniță. Dedesubtul icoanelor împărătești sînt pictate romburi și flori.

În pronaos, spre peretele de miazănoapte este o piatră funerară cu o cruce săpată și cu un chenar tot în piatră : „Această piatră făcută pentru pomenirea roabei lui Dumnezeu Biliuța, fiica lui Ilie Murguleț, la anul 1654, luna mai“ [16].

Preoți. În 1774, e menționat „Popa Toader“. În 1864 existau în Păușești 140 de familii cu 2 preoți : Ioan Dumitriu de 80 de ani, născut la 25 martie 1827, și Gheorghe Tonescu de 30 de ani [17]. Le urmează Preotul Vasile Pralea, născut 1859, absolvent al Seminarului, decedat în 28 februarie 1930, apoi fiul său Preotul Petru Vasile Pralea, licențiat al Facultății de teologie, numit în 1930, decedat în 1980 [18]. În perioada actuală, din 1980, funcționează ca preot Alexandru Azoiței.

BISERICA DE LEMN CU HRAMUL „SFÎNTUL PROOROC ISAIA“ DIN SATUL CÎRLIG, COMUNA POPRICANI, JUDEȚUL IAȘI

La 5 km nord-vest de Iași, spre Sculeni, pe dreapta șoselei, este situat satul Cîrlig [1], care se învecinează cu satele Șorogari spre est, Cuza Vodă spre nord, cu Dorobanți spre nord-est și cu Tîrgușorul Copou spre sud — „o prelungire a Iașului“.

Terenul pe care e așezat satul Cîrlig e deluros, cu pante, care în unii ani provoacă alunecări de teren, cu văiugi și un mic șes acoperit pe vremuri

---

16. *Arhiva Protoieriei Iași,* Dosar obiecte de inventar și istorice, p. 31.
17. Direcția Arhivelor Statului Iași, *Fond Mitropolia Moldovei,* Dosar 58 A/1864.
18. *Arhiva M.M.S., Evidența Personalului clerical,* Iași, fila 193.

1. *Denumirea Cîrlig e comună unui obiect de lemn sau fier pentru prinderea unui obiect de un alt obiect, a butașului de vie* (cf. *Dicționarul limbii române moderne,* 1958, p. 153) ; *unor nume de oameni* (cf. Documentul nr. 764 din 30 noiembrie 1436 dat de Ilie Vv. pentru biserica de la Neamț, în *Documenta Romaniae Historica* A. Moldova, vol. I, Editura Academiei R.S.R., p. 220) ; *unor nume de localități* în județul Iași, în comuna Dulcești, județul Neamț și în județele Teleorman, Vaslui, Gorj, Vrancea, Bacău, Buzău, (cf. Ion Iordan, Petre Gâșteanu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România,* Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 111 ; vezi și Academia R.S.R., *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova,* București, 1976, vol. II, p. 673 și Direcția Generală a Arhivelor Statului, *Catalogul Documentelor Moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale,* vol. IV, București, 1970 ; Corneliu Istrate, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816,* Iași, 1979, p. 105-108).

de „iazul Cîrligului". Localitatea e brăzdată de „pîrîiașul Cîrligului", care se varsă într-un alt pîrîiaș Calcaina [2].

Satul Cîrlig e o așezare străveche. Pe suprafața interfluviului format de pîrîul Cîrlig și pîrîul Ciric, la circa 100 m sud de biserică s-au descoperit numeroase fragmente ceramice aparținînd neoliticul timpuriu „cultura Criș", sfîrșitul epocii bronzului „cultura Nouă" și probabil La Tène-ului II [3]. Alte fragmente ceramice, un fragment dintr-o lamă de silex albăstrui patinat, aparținînd sfîrșitului epocii bronzului, paleoliticului final și neoliticului timpuriu, s-au descoperit la nord de sat pe dealul lui „Popa Ioan" [4].

Despre populația satului și despre localitatea Cîrlig din județul Iași „Catagrafia" din 1772-1774 nu menționează nimic. Abia „Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816" face precizarea că satul Cîrlig aparține „Sfintei Mitropolii" și numără 15 „rufeturi" [5]. Catagrafia din 1864 numără 75 de familii [6]. În 1899 existau 77 familii cu 177 suflete [7]. Un document din 1900 numără la Cîrlig 100 de locuitori [8], unii dintre ei sosind, din cauza persecu-

Biserica Sf. prooroc Isaia din Cîrlig jud. Iași

țiilor religioase și naționale de bună seamă, din Transilvania, cum și din alte localități din Moldova [9], aducînd cu ei pe lîngă alte preocupări și înde-

---

2. D. Cotoranu, *Schiță monografică a satului Cîrlig,* în „Anuarul Școlii normale de învățători „Vasile Lupu" din Iași", pe anul școlar 1938-1939, vol. 7, Iași, Tipografia Albina Românească 1939, p. 305-306.

3. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea,* București, 1970, p. 179.

4. *Ibidem.*

5. Corneliu Istrate, *op. cit.,* p. 119.

6. Direcția Generală a Arhivelor Statului Iași, *Fond Mitropolia Moldovei,* dos. nr. 587/1864.

7. I. Lahovari și Rosetti, *Marele Dicționar geografic,* vol. II, București, 1899, p. 509.

8. *Ibidem.*

9. Cel dintîi locuitor care s-ar fi stabilit în Cîrlig ar fi Dumitru Sîrbu. Din Ștefănești-Botoșani a venit familia Ioan Gașpar, cu numeroase rudenii

letnicirea cultivării viței de vie pe dealul Șorogari [10] și pe panta actualului sat Cîrlig. În 1939, în satul Cîrlig existau 148 de locuitori.

Schița monografică [11] constată în anii dinainte de 1944 starea grea a locuitorilor din punct de vedere economic, social și cultural. Școala era un local cu o singură sală de clasă pentru 135 de elevi, care deși deținea bănci cu „bare de fier", lucru „uimitor" pe atunci, consemna un procent de 35% analfabeți [12]. Mortalitatea infantilă în unii ani din aceeași perioadă, înainte de 1944, se instalase cu un procent de 100 %. Casele erau insalubre. Fotografia unei locuințe din acei ani o apropie de tipul bordei. Din totalul de 64 de case 7 sînt cu o singură cameră, 11 cu cîte o cameră și o tindă, 13 cu cîte 2 camere, 32 cu cîte două camere și o tindă, una cu 3 camere. Mobilierul se compunea „dintr-un pat, o masă, icoane, cofa și ceaunul" [13]. În anii de după 1944, satul Cîrlig număra 106 case, toate cu o înfățișare plăcută, tip nou, încăpătoare, bine și chiar elegant mobilate, cu aparate de radio, televizor și mașină de gătit tip-aragaz.

Biserica. Catagrafia din 1772-1774 menționează în județul Neamț localitatea „Cîrligul", iar la rubrica „observații" notează : „doi poslușnici — slujitori la schitul „Cîrligul" [14]. În aceeași Catagrafie sînt trecuți locuitorii satului Cîrligul și suma caselor [15]. În acest schit „Cîrligul" — „mănăstirea lui Cîrlig" — din județul Neamț, în anul 1710 era egumen Varlaam, care ne este cunoscut din mai multe documente și care face mai multe danii, între care ocina sa Dobrulești [16], unui anume Leonte. Acest Varlaam, egumenul de la Cîrligul, însoțește pe postelnicul Ene Ștefan și hotărnicește ocina lui Pahomie, fostul episcop al Romanului și dă mărturie în acest sens [17]. În 1719-1720, în locul lui Varlaam aflăm egumen la Cîrligul-Neamț pe Theodosie [18].

Varlaam, egumenul mănăstirii de la Cîrligul, era feciorul lui Pantelie din Cosițeni (Podul Iloaie) și dăruiește fratelui său Iezechil, „egumen de la Copou", pentru pomenire, jumătate din jumătate de sat din Cosițeni, ținutul Cîrligătura [19], martori la această danie fiind și „Constantin Cîrlig Cămăraș".

La începutul veacului al XVIII-lea, exista deci un egumen, Iezechil, la Copou, probabil la vreun schit, sau la o biserică de lemn de aici, sau din imediata apropiere. Identitatea numirii Cîrlig la Iași și la Neamț ne îngăduie să facem această supoziție, deoarece similitudini de nume se mai cunosc.

Datorită unor condiții vitrege, biserica-schitul din Cîrlig-Iași se va fi dărîmat, ceea ce făcea necesară ridicarea unei noi biserici. La începutul veacului al XIX-lea, Cîrligul cu viile sale era proprietatea Mitropoliei Iași. Mitropolitul Veniamin Costachi dispune să se zidească în Cîrlig o nouă biserică. Cel care o construiește e călugărul ieromonah Isaia, care dă hramul bisericii ce există și astăzi, „Profetul Isaia". Ieromonahul Isaia este, așadar, ctitorul bisericii din Cîrlig, județul Iași. Cine este acest ieromonah Isaia ? La începutul veacului al XIX-lea cunoaștem mai mulți călugări Isaia. Unul e desigur Isaia Teodorescu numit și „Popa Duhu", profesor scurtă vreme la școala din Tg. Neamț, apoi la Seminarul de la Socola [20]. Un monah Isaia

---

acum în tot satul. Un fiu al lui Ioan Gașpar, Gheorghe, la sfîrșitul veacului al XIX-lea învață la Școala normală de la Copou și este numit învățător la Galata, apoi în 1905 îl întîlnim la Bădeni. După 1907, se stabilește în Buhalnița-Iași, ca învățător. A decedat în 1957 — de 82 de ani —; vezi și D. Cotoranu, *op. cit.*, p. 312.

10. Vii la Șorogari sînt cunoscute din anul 1619 (cf. C. Cihodaru, Gh. Platon, *Istoria orașului Iași*, Iași, 1980, vol. I, p. 158).

11. D. Cotoranu, *op. cit.*, p. 327. 12. *Ibidem.* 13. *Ibidem*, p. 317.

14. În *Catagrafia*, din 1772-1774. 15. *Ibidem.*

16. Direcția Generală a Arhivelor Statului, *Catalogul Documentelor Moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. V, 1701-1720, București, 1975, doc. nr. 936 (7218), din 18 mai 1710, p. 252.

17. *Ibidem*, docum. nr. 1404.

18. *Ibidem*, docum. nr. 1663. 19. *Ibidem*, docum. nr. 1508.

20. T. G. Bulat, *Popa Duhu profesor la Școala mănăstirii Neamț, din Tg. Neamț*, „M.M.S.", LI (1975), nr. 1-2, p. 155-166 ; Petru Rezuș, *Pe urmele lui Creangă*, București, 1977, p. 15 ; Bianca Bratu, *Învățătorul Ion Creangă*, București, 1958, p. 34-42.

construiește biserica de lemn cu hramul „Adormirea", în 1803, biserică ce va fi reînnoită și resfințită în 1894, cînd i se adaugă zidul de piatră. Catapeteasma e adusă de la biserica desființată din Araftiana [21]. Un alt monah Isaia înnoiește biserica „Sfîntul Nicolae" din Dărmănești în 1826, pe cînd era egumenul Mănăstirii Rîșca [22]. Un alt Isaia ieromonah, Țarigrădeanul, cunoscut între anii 1820-1830, e egumenul Mănăstirii Cașin — cu hramul „Sfinții Arhangheli", construită de Gheorghe Ștefan voievod în 1655-1657. Același Isaia reclădește Mănăstirea Cașin între anii 1840 și 1842 [23].

Constatăm deci că numele unor monahi Isaia la începutul veacului al XIX-lea era destul de răspîndit. Care este cu adevărat ieromonahul Isaia, ctitorul bisericii din Cîrlig-Iași, nu-l putem preciza deocamdată. Fapt este că biserica din Cîrlig-Iași e construită din bîrne de lemn, căptușită cu scîndură în interior și exterior, pe temelie de piatră înaltă de 0,75 m, pe un tăpșan în partea de nord-vest a satului. Acoperișul inițial a fost din șindrilă, acum din tablă galvanizată. Forma planului bisericii este crucea, altarul exagonal (lărgime 3 m), sînurile drepte, în cruce, Altarul e terminat în boltă sferică, preînchipuind razele soarelui. Catapeteasma e originală, din lemn. Pictura icoanelor de pe catapeteasmă e bine păstrată, culorile viu nuanțate. Candelabrele sînt unul cu 4 brațe și altul cu 6. Partea de sus a naosului este în formă de boltă semicilindrică. Intrarea este prin vest. Pe pridvor se află clopotnița, de formă octogonală. Din pridvor, o scară în spirală duce la etajul clopotniței, la clopote.

În 1920, Vasile Rusovici susține cheltuiala unei reparații. În 1937, s-a cimentat pe jos — în locul lespezilor de piatră nu îndeajuns de netede, de către enoriașul Florea Vechiu. În 1956-1957, s-au vopsit pereții interior și exterior cu ulei, imitație de zid [24].

Între preoții slujitori la această biserică, prin 1815, trebuie considerat ieromonahul Isaia, ctitorul. În 1835, e preotul Tiodor Pascu, „trecut la cele veșnice în 5 aprilie 1835", a cărui cruce străjuie încă mormîntul său din cimitirul satului [25]. Formîndu-se parohia Podgoria-Copou, cu bisericile Sfîntul Atanasie și Chiril-Copou și filială biserica Sfîntul Prooroc Isaia-Cîrlig, în 1851-1864, este menționat preot Georgie Ionescu [26].

Alt preot este Dumitru Maxim, absolvent al Seminarului din 1866, care este „permutat" din orașul Iași la Cucuteni-Băiceni-Iași. Preotul Ioan A. Parfenie paroh, cu Seminarul, transferat pe data de 1 iulie 1901, la parohia Rădeni-Iași [27].

Preotul Neculai Irimioaiei, născut în comuna Leorda, județul Botoșani, licențiat din 1912, transferat la Botoșani [28]. Din 1924 este paroh preotul Manole Petru, transferat la 1 martie 1937 la parohia urbană Copou [29].

În anul 1937 (15 februarie), este transferat la această parohie preotul Eugen Grigoriu, de la parohia Scobinți, județul Iași, decedat la 29 decembrie 1970 [30]. Din acest an este paroh preotul Mihai Neculau, ieșit la pensie pe data de 1 iunie 1981. De la 1 ianuarie 1983, a fost numit preot paroh Vaida Vasile.

Biserica are în inventarul ei cîteva cărți de slujbă religioasă din 1800, 1806, 1815, 1820, 1831 și 1845, un pomelnic al ctitorilor din 1815, un antimis din 1865. Cimitirul este în jurul bisericii. Multe cruci sînt din anii de început ai acestei biserici, între care am remarcat crucea de la mormîntul fostului preot paroh din anul 1835, Tiodor Pascu.

Pr. Iustin GASPAR

---

21. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova,* Direcția Patrimoniului Cultural Național, București, 1974, p. 157-159. 22. *Ibidem.* 23. *Ibidem,* p. 495.

24. Arhiva Protopopiatului Iași, *Inventar obiecte și documente istorice,* p. 29.

25. *Ibidem,* Crucea de piatră poartă săpat anul 1836.

26. Direcția Arhivelor Statului Iași, *Fond M.M.S.,* dos. nr. 58 A/1864; *Ibidem,* dos. nr. 57/1861.

27. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Sucevei-Iași, *Evidența personal clerical,* fila 109. 28. *Ibidem.* 29. *Ibidem.*

30. *Ibidem* și *Pr. Manole Petru, necrolog,* în „M.M.S.", XLVII (1971), nr. 3-4, p. 307.

Recenzii

† I. P. S. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, **Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în sec. XVII, izvoare, traduceri, circulaţie,** Craiova, 1983, 447 p.

Rod al unor necontenite strădanii, care au început în anul 1956, cartea — teza de doctorat în Teologie a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nestor, pe care o semnalez în rîndurile ce urmează — pune în lumină, cum remarcă Pr. prof. dr. Ioan G. Coman în *Prefaţă,* „geneza, preluarea în circulaţie a scrierilor patristice, la noi, pe o durată de circa 14 secole: IV — XVII", accentuînd că scrierile patristice din primele secole şi, firește, cele care au apărut ulterior, scrise de Părinţi străromâni daco-romani, sau de vestiţi Părinţi din Răsărit şi Apus, care au circulat pe teritoriul locuit de români, fie în limbile „cărturăreşti", fie, apoi, în limba noastră, „ne-au integrat în lumea creştină", au contribuit, cu alte cuvinte, la statornicirea „unităţii spirituale europene". Lucrarea are „merit istoric", se mai afirmă în *Prefaţă,* „pentru că arată, pe documente originale, nu pe ipoteze, începuturile literaturii Bisericii Ortodoxe Române şi contribuţia acestei literaturi la închegarea de valori universale ale creştinismului şi umanităţii", pentru că oglindeşte preocupările strămoşilor noştri, de ordin spiritual şi pentru că scoate în relief faptul că scrierile patristice au contribuit la coeziunea şi continuitatea istorică a românilor.

Notînd, în *Introducere*, că autoritatea Sfinţilor Părinţi nu este oglindită numai de „importanţa literar-artistică" a operelor lor literare ci, mai ales, de „învăţătura lor teologică-bisericească", bazată pe izvoarele creştine, Înalt Prea Sfinţitul Nestor schiţează obiectivele tematice, aş putea spune, cheia lucrării sale: „Care au fost primele scrieri patristice (apărute dincolo de teritoriul român), folosite sau elaborate în literatura Bisericii Ortodoxe străromâne şi Române? Ce rol au îndeplinit în contextul specific al vieţii creştine pe teritoriul ţării noastre şi în contextul evoluţiei culturii teologice în istoria Bisericii Ortodoxe Române? Ce aspecte ale continuităţii pe care au cunoscut-o pot fi elucidate în stadiul actual al cercetării complexe a problemei, în ce măsură şi în ce condiţii au circulat la noi aceste scrieri patristice sau au fost răspîndite".

În continuare, autorul se referă la „metodologia cercetării", pe care a avut-o în vedere în această lucrare, apoi afirmă că „împărtăşirea străbunilor noştri, din primele veacuri creştine, cu harurile spirituale ale scrisului patristic este o consecinţă firească a vieţii creştine în părţile noastre, carpato-pontico-danubiene, constituind în mod implicit un argument al vechimii creştinismului nostru". În această ordine de idei, subliniez părerea autorului, întru totul justă, că, pentru daco-romani, creştinismul n-a fost o credinţă oarecare ci „un fenomen istoric-cultural decisiv demonstrînd capacitatea acestei populaţii de a întreţine o intensă viaţă spirituală". Străromânii au cunoscut de timpuriu literatura patristică. O dovadă grăitoare în această privinţă este, în primul rînd, „terminologia fundamentală specifică vieţii creştine de la noi", de origine latină dar creată de străromâni, ca latinitate orientală, cu particularităţi fonetice-etimologice prin care se deosebeşte de limbile romanice occidentale; o primă fază, deci, a protoromânei. Viaţa creştină în spaţiul carpato-pontico-danubian, cu diferite forme de manifestare, în sfîrşit, este atestată de mărturii istorice-literare, vestigii arheologice, inscripţii descoperite, mai cu seamă, în zona Dunării de Jos, aşezări monahale, scaune episcopale, ierarhi care au participat la lucrările unor sinoade ecumenice. „Creştinismul, conchide I.P.S. Nestor, cu bogata sa literatură biblică, liturgică şi patristică s-a dovedit, la noi, din primele secole şi în continuare, un factor activ şi eficace de conservare a etnosului străromânesc şi, apoi, românesc, un element fundamental în structura culturii şi limbii române de mai tîrziu, în cristalizarea conştiinţei unităţii de neam şi, la timpul cuvenit, a conştiinţei naţionale". Scrierilor patristice, receptate de străromâni şi celor create pe teritorul nostru, li s-au adăugat, ulterior, scrieri aduse de la Bizanţ,

apoi, după apariţia versiunilor slave ale acestor scrieri, evident, după ce slavii au fost creştinaţi, au pătruns şi acestea pe teritoriul nostru fiind folosite, un timp, alături de versiunile greacă şi latină.

Prezentarea unei cărţi, fie ea dezvoltată şi măiestrit scrisă, nu este decît o semnalizare a acelei cărţi. Noua operă a I. P. S. Nestor, pe care o consider de referinţă pentru cunoaşterea şi înţelegerea literaturii patristice, receptată în spaţiul carpato-pontico-danubian sau creată de strămoşii noştri, înaintaşii noştri, trebuie neapărat citită. De aceea, o recomand cu convingerea că ea va îmbogăţi cunoştinţele celui ce o citeşte.

Notez, enunţiativ, în această succintă prezentare, că miezul propriu-zis al lucrării este alcătuit din trei părţi, la rîndul lor fragmentate în capitole; I. Scrieri patristice la Dunărea de Jos, în vremea Sfinţilor Părinţi, în Bisericile vecine în sec. IX — XVI şi circulaţia acestor scrieri între Răsărit şi Apus, pînă la sfîrşitul secolului XVI; II. Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română în limba greacă şi în versiuni slave, sec. XIV XVI; III. Traduceri româneşti ale „Cuvîntului de învăţătură al Sfîntului Ioan Gură de Aur la Paşti", copii din secolul XVI.

Pe lîngă informaţiile cu caracter istoric referitoare la scrierile patristice, receptate sau create pe pămîntul nostru strămoşesc, cum şi la autorii acestora, — aş sublinia, într-o proporţie dominantă — I. P. S. Nestor analizează teologic aceste scrieri şi vine cu judicioase consideraţiuni privind esenţa şi evoluţia culturii poporului nostru pînă la începutul secolului al XVII-lea. „Biserica strămoşească, afirmă I. P. S. Sa, între altele, a fost de la început într-o permanentă şi strînsă legătură cu învăţătura marilor Sfinţi Părinţi ai Bisericii"; Dionisie Exiguul, Niceta de Remesiana, Ioan Maxenţiu ş. a., care s-au născut pe pămîntul nostru, sau care au providuit aici, au folosit, la întocmirea scrierilor proprii, operele renumiţilor Sfinţi Părinţi din Răsărit şi din Apus; ei au stat, deci, în strînsă legătură cu aceştia. Aducînd în discuţie chestiunea scrierilor patristice în Bisericile vecine, autorul menţionează că „unele dintre scrierile patristice, elaborate pe teritoriul daco-roman, au putut contribui la procesul de creştinare a popoarelor slave". Grăitoare, în această ordine de idei, sînt părerile unor învăţaţi slavişti bulgari; aceştia preconizează cunoaşterea vechii culturi româneşti care a influenţat vechea cultură bulgară.

Din expunerile autorului cu privire la contextul condiţiilor istorice-culturale în care a evoluat Biserica Ortodoxă Română reiese că multiplicarea prin copiere şi răspîndirea scrierilor patristice la noi, îndeosebi după versiunile slave şi, într-o oarecare măsură, după cele greceşti, se explică prin pătrunderea, aici, a isihasmului, „un mare reviriment în viaţa monahală de pretutindeni în lumea ortodoxă". Amănunte valoroase abundă în capitolul *Texte patristice în versiuni slavone în Ţările Române, sec. XIV—XVI*, scoţîndu-se pregnant în lumină rolul „şcolilor" de la Bistriţa-Vîlcea, Hodoş-Bodrog, Neamţu şi Putna, în procesul de răspîndire, la noi, a literaturii patristice.

În cadrul părţii a III-a a lucrării (p. 227-373), consacrată „Cuvîntului de învăţătură al Sfîntului Ioan Gură de Aur din noaptea Sfintelor Paşti", I.P.S. Nestor se ocupă de traducerile româneşti ale acestui ***Cuvînt***, indicînd vechile manuscrise în care s-a păstrat, cu completarea că textul Cuvîntului este întru totul acelaşi în versiunile greceşti, slavone şi româneşti. Deoarece Cuvîntul hrisostomic apare, în unele manuscrise, sub formă bilingvă, autorul, întemeiat pe opiniile unor renumiţi specialişti în istoria culturii noastre de odinioară, notează că s-a procedat astfel din necesităţi de ordin didactic şi, într-o oarecare măsură, pentru a pune în lumină autenticitatea textului. Aş adăuga că, în spiritul condiţiilor culturale-bisericeşti din secolele XVI — XVII, unii susţinători ai limbilor „cărturăreşti" considerau tălmăcirea textelor sacre — am în vedere, îndeosebi, Sfînta Scriptură — în limba „proastă" românească, drept o lucrare neavenită, nepotrivită. Unii dintre ei afirmau, chiar, că, după cum apa este mai limpede la izvor, aşa şi cuvîntul sfînt este mai elocvent în limba în care l-au scris autorii sfinţi. Pentru a demonstra autenticitatea Cuvîntului hrisostomic-canonicitatea, cum notează I. P. S. Nestor — unii traducători au lăsat acest Cuvînt în formă bilingvă spre a demonstra, negreşit, că textul sfînt tradus în limba română este canonic, adică autentic şi, mai mult decît atît, să convingă —o atitudine de îndrăzneală în con-

diţiile de atunci! — că limba poporului este deplin închegată, bogată, adică, în lexic şi în nuanţe sintactice, pentru a se răspîndi, prin mijlocirea ei, învăţăturile sfinte. Aceleaşi raţiuni l-au înlemnat pe Coresi, în anul 1577, şi pe Mitropolitul Dosoftei, în 1680, să tipărească o Psaltire slavo-română.

Reliefînd condiţiile şi împrejurările istorice în care au ajuns în Moldova şase volume „de scrieri omiletice, patristice şi aghiografice... alcătuite la Studion şi Athos", autorul se referă şi la Grigore Ţamblac, prin mijlocirea căruia ar fi putut fi aduse acestea aici, afirmînd că el era valah din Macedonia. Acest punct de vedere cîntăreşte greu în clarificarea problemei, discutată mult în ultima vreme, privind originea sa etnică şi rolul pe care acesta l-a îndeplinit în Moldova.

Nu pot înţelege de ce în *curriculum vitae* n-a menţionat şi alte lucrări pe care I. P. S. Nestor le-a publicat pe cînd îndeplinea diferite „ascultări" în Moldova. Amintesc dintre acestea: *„Arhimandritul Leon Asachi,* în „M.M.S.", nr. 3-4/1962. *Instituţii pentru îngrijirea sănătăţii patronate de Mănăstirea Neamţ,* în „M.M.S.", nr. 5-6/1962, *Arhimandritul Venedict Teodorovici, egumenul Moldoviţei 1769 — 1785,* în „M.M.S.", nr. 7-8/1963, *Reşedinţa Mitropolitului Dosoftei de la Sf. Nicolae Domnesc din Iaşi,* în „M.M.S.", nr. 9-10/1963. *Un epitrahil de la Alexandru cel Bun şi un epitaf de la Neagoe Basarab,* în „M.M.S.", nr. 9-12/1969, micromonografiile: *Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava* şi *Biserica Sf. Gheorghe-Mitropolia veche Iaşi,* în volumul „Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei", Iaşi, 1974 ş. a. O scăpare sau intenţia de selecţie a scrierilor publicate?

Încheind aceste rînduri, remarc hărnicia şi străduinţele cărturăreşti ale Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nestor Vornicescu, încununate de înaltul titlu academic: *doctor în Teologie.* Aşteptăm de la I.P.S. Sa alte volume consacrate scrierilor patristice în Biserica Ortodoxă Română, manuscrise şi tipărituri, pînă în zilele noastre.

Pr. Scarlat PORCESCU

Clement Alexandrinul, **Scrieri,** partea întîi, tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, traducere, introducere, note şi indice de *Pr. D. Fecioru*, Bucureşti, 1982, 431 p.

În introducerea părţii întîi, traducătorul, Pr. D. Fecioru, subliniază că Şcoala din Alexandria intră în istorie cu învăţătul Panten, cel care a impulsionat un nou curent şi a deschis căi noi gîndirii creştine. Se ştie că Panten a fost dascălul lui Clement.

Scrierile creştine din secolul al II-lea, puţine, scrierile bărbaţilor apostolici, ale apologeţilor, ale lui Iustin Martirul erau o literatură de inimă, entuziastă, în ea pulsează o credinţă vie, dar nimic din ceea ce avea să caracterizeze gîndirea Şcolii din Alexandria. Creştinii erau la fel. În lucrarea sa, „Stromate", Clement se sileşte să demonstreze că a-ţi gîndi credinţa, a ţi-o întemeia şi dialectic, nu numai prin trăire, nu este nici primejdios şi nici inutil.

Panten şi Clement din Alexandria se străduiesc să arate creştinilor cît este de folositoare filosofia — ei pun în aluatul entuziast şi moral al secolului al doilea plămada de gîndire creştină a lui Pavel.

Clement face portretul adevăratului creştin, al gnosticului, cum îl numeşte el, nu o ficţiune, nici produsul unui entuziasm fără control, ci un om în carne şi oase întîlnit pe străzile Alexandriei sau pe rug, sau sub securea călăului, dar care primeşte adevărurile credinţei prin demonstrarea, clarificarea şi cunoaşterea acestor adevăruri, dovedind astfel o stare sufletească superioară stării sufleteşti a simplului credincios şi aici, pe pămînt, şi „dincolo", „cînd legăturile cărnii vor fi dispărut".

Titus Flavius Clement s-a născut la Atena pe la anul 150, din părinţi păgîni, care au dat fiului lor o educaţie aleasă. Se pare că a fost în tinereţe iniţiat în „misterele eleusine", cum deducem din lucrarea „Protrepticul". Fiind un neliniştit, ca şi predecesorul său Iustin, în cele din urmă a găsit adevărul, cum mărturiseşte în „Stromate", sau, cum o numeşte el, „odihna sufletului", în Egipt, în

Alexandria, unde era ascuns la Panten.

Alexandria i-a oferit lui Clement bibliotecile şi un mediu de cercetare şi ştiinţă, în care se încrucişau cultura greacă, cultura creştin-ortodoxă şi cea eretică, în special gnostică şi cultura iudaică, fermentată de gîndirea lui Filon. În Alexandria, Clement a sosit puţin înainte de anul 180, a fost elevul lui Panten 10 ani, apoi ajutorul lui Panten prin 190, iar la anul 200, după moartea dascălului său, ia conducerea Şcolii creştine din Alexandria. Auditorii săi celebri au fost Origen şi viitorul episcop al Cezareei Capadociei, apoi al Ierusalimului, Alexandru, care l-a hirotonit pe Clement preot. In anii 202—203 persecuţia lui Septimiu Sever întrerupe lecţiile lui Clement, care închide Şcoala şi părăsind Alexandria se refugiază în Capadocia, la fostul său elev Alexandru, acum episcop aici. Clement moare, nu mult înainte de anul 215. Posteritatea l-a preţuit şi l-a cinstit folosindu-i scrierile, gîndirea sa.

Despre scrierile lui Clement, păstrate, Pr. D. Fecioru dă date riguros verificate, între acestea enumerînd: „Care bogat se va mîntui", „Protrepticul", „Cuvînt de îndemn către eleni", „Pedagogul", „Stromate", „Excerpte din Teodot", „Ecloge profetice".

Din unele scrieri ale lui Clement, pierdute, au rămas doar fragmente: „Hipotipase", schiţe, încercări, expuneri sumare despre Paşti, „Canon bisericesc" sau „către iudaizanţi", „Despre pronie", „Îndemn la răbdare" sau „Către cei de curînd botezaţi", „Epistole".

Clement dă ştiri că a mai scris şi alte lucrări, despre „antropomorfism", „căsătorie", „facerea lumii", „a omului", „despre înfrînare", „îngeri", „înviere", „principii şi Teologie", „profeţie", „rugăciune", „suflet", iar despre altele că au fost pierdute în întregime: „despre post", „despre clevetire" etc.

Paginile următoare, traducătorul le dedică ediţiilor integrale ale scrierilor lui Clement, ediţii separate, traduceri, studii, între care enumeră şi pe autorii romîni, alături de o serie întreagă de autori aparţinînd diferitelor popoare.

Trecînd la partea propriu-zisă a lucrării, Pr. D. Fecioru redă în întregime textul scrierii lui Clement „Care bogat se va mîntui". Această scriere reprezintă un comentar elegant şi adînc la textul de la Marcu 10, 17-31, iniţial îndreptată către bogaţii din Alexandria, care se întrebau dacă se pot mîntui. Clement răspunde că bogăţia nu e rea, nici bună, ci ajunge astfel prin întrebuinţarea ei. Nu bogăţia, ci patimile pe care le poate genera bogăţia trebuie lepădate. Adaugă apoi comentarul ingenios şi interesant la Luca 16, 9 şi termină scrierea cu frumoasa şi pilduitoarea povestire despre Sfîntul Apostol şi Evanghelist Ioan şi tînărul ajuns căpitan de tîlhari.

Traducătorul ne introduce apoi în „Cuvînt de îndemn către Elini" — „Protrepticul" — care face parte dintr-o trilogie, pe care Clement n-a reuşit s-o termine. A scris doar primele cărţi: „Cuvînt de îndemn pentru Elini" (Protrepticul) şi „Pedagogul"; a treia parte, „Didascalul", a rămas o dorinţă. Deşi trilogie, lucrarea e unitară prin Cuvîntul, Fiul lui Dumnezeu, Hristos, sub trei înfăţişări: „Cîntăreţ" în „Protreptic", „Pedagog", în cartea a doua şi „Didascăl", în cartea a treia.

Protrepticul cuprinde 12 capitole şi este o chemare pe care o face Clement închinătorilor la idoli, „să nu mai cînte cîntecele lor", ci să cînte „cîntecul cel nou pe care l-a cîntat omenirii Cuvîntul lui Dumnezeu Hristos". Este îndemnul către lumea păgînă de a părăsi datinile şi obiceiurile religioase păgîne şi a primi Adevărul, credinţa cea adevărată.

Primul capitol al Protrepticului ne aminteşte despre cîntăreţi legendari: Amfion Tebeul, fiul Antiopei şi al lui Zeus, care zideşte Teba. La cîntecul lirei sale pietrele veneau şi se aşezau singure în zid gata cioplite. Alt cîntăreţ e Arion Metimneul, poet liric grec, născut în Metimna, în Insula Lesbos, trăitor în secolul al treilea î. d. Hr. Aruncat în mare de piraţi, scrie Herodot, Arion este salvat de un delfin atras de dulceaţa cîntecului său. Alt cîntăreţ, un trac — Orfeu —, mută prin cîntecul său copacii. Alt cîntăreţ e Eunom Lacrianul, a cărui statuie poartă un greiere pe chitară. Clement întreabă cum se pot crede asemenea legende şi nu se poate accepta credinţa cea adevărată. Aceşti legendari cîntăreţi au fost înşelători, sub masca cîntecului lor au pîngărit viaţa omenească, cu vrăjitoria lor au îndrumat spre desfrîu, crimele le-au celebrat cu mistere, au îndrumat la idoli, au construit religia lor înşe-

lătoare înlănțuind libertatea acelor ce locuiesc sub cer. Cîntărețul meu, scrie Clement, nu e ca acei cîntăreți. El a venit să zdrobească robia amară a demonilor tirani vestind libertatea. Cîntarea lui îmblînzește pe oameni, împodobește universul, omul. Ce vrea deci Cuvîntul lui Dumnezeu? Să biruiască moartea, să împace cu Tatăl pe fiii cei neascultători, să aducă pacea între oameni. Cuvîntul e Hristos, Care a existat dintru început, prin Care s-au creat toate, Care S-a făcut om, pentru ca să se afle că și omul poate ajunge Dumnezeu prin sfinția sa.

Capitolul al doilea face o descriere amănunțită a tuturor scăderilor religiei elenilor, care prin zei aduc cinstire celor mai necurate patimi omenești, dovedindu-se astfel nu numai omenitatea, ci și posibilitatea tuturor zeilor, absurditatea cultului lor pentru zei, tot astfel după cum egiptenii cinstesc animalele. De fapt, elenii cinstesc demonii, și aceștia sînt destul de numeroși — cum o demonstrează Clement în capitolul următor. În cel de al patrulea capitol, Clement combate închinarea la statui „lucruri ale mîinilor omenești, pietre, lemne, materie în genere", închipuiri ale zeilor, ale împăraților, divinizîndu-le, dînd astfel prerogativele lui Dumnezeu celor care nu sînt Dumnezu. Căci, amintește Clement cuvintele profetului: „Să nu-ți faci nici o asemănare din cele cîte sînt în cer sus, din cele cîte sînt pe pămînt jos". În capitolul cinci, Clement combate filosofia și pe filosofii care nu văd adevărul, ci l-au primit de la perși, sau sauromați, sau magi, doctrina fără de Dumnezeu, pe idolii lui Democrit. Căutînd ideea, adaugă, în capitolul șase, alte citate din filosofii antici, dar care (unii dintre ei) au scris și sub inspirația lui Dumnezeu. În continuare, urmărește disecția în poezia antică, care, și ea, prin unii poeți, dă dovadă că cinstește pe Dumnezeul cel adevărat. Ne introduce apoi în scrierile profeților păgîni, care, subliniază Clement, ne dau argumente puternice pentru credință în Dumnezeu, pun temelie adevărului, începînd cu Sibila, și în scrierile lui Ieremia și ale celorlalți profeți. Aduce apoi argumente din profeții Vechiului Testament și din Noul Testament, despre existența lui Dumnezeu, despre credința în Dumnezeu, care face atît cît este cu putință pentru a face pe om asemenea cu Dumnezeu. În încheiere, Clement îndeamnă pe toți să fugă de închinarea la idoli, să dorească nemurirea, să iubească pe Hristos, pe Dumnezeu și viața.

Altă scriere de valoare a lui Clement, „Pedagogul", este alcătuită din trei părți: Cartea întîi are 13 capitole, a doua 12 capitole, al zecelea capitol bisat, iar a treia car e 12 capitole. Lucrarea este adresată celor care, chemați de cîntecul cel nou, au urmat Cîntărețului, s-au născut din nou, prin Botez, și au ajuns copii ai lui Dumnezeu. Cuvîntul este Pedagogul acestor nou născuți, Care îi crește, îi educă, le dă reguli de purtare, îi învață cum să mănince, cum să doarmă cum să se îmbrace, în genere cum să viețuiască cuviincios și demn, ilustrînd îndemnurile sale cu o frumoasă rugăciune către Pedagog.

Astfel în primul capitol, intitulat „Ce făgăduiește Pedagogul?", Clement răspunde că Pedagogul se ocupă de educația oamenilor, să facă sufletul mai bun, dă sfaturi pentru o viață mai înțeleaptă. Pedagogul se ocupă cu lucrurile practice, îi învață să ducă o viață morală, prescrie reguli de conduită, dă exemple de oameni care au trăit în rătăcire, ambele metode fiind folositoare, una duce la ascultare, alta îndeamnă să urmăm binele. Pedagogul, prin pilde încurajatoare, întărește sufletele, iar prin reguli de conduită îndreaptă pe cei „bolnavi" la cunoașterea desăvîrșită a credinței celei adevărate. Cei bolnavi cu trupul au nevoie de doctor, iar cei bolnavi cu sufletul au nevoie de Pedagog, să vindece patimile, să conducă la Învățător, să pregătească sufletul curat și propriu pentru dobîndirea cunoștinței și să-l facă în stare să primească revelația Cuvîntului, străduindu-se să ne desăvîrșească prin urcare treptată la mîntuire.

Clement demonstrează că din pricina păcatelor noastre Pedagogul ia conducerea vieții noastre. Pedagogul e asemenea cu Dumnezeu. Îndemnul e ca să scăpăm de patimi, de boli, să nu mai păcătuim nici cu gîndul. Să rămînem cît mai puțin în păcat. Reamintește spusele lui Moisi (Numeri 6, 9), că păcatul fără de voie e moarte năprasnică, pîngărire a sufletului, dar sînt și păcate fără de judecată. Pedagogul pe acestea din urmă le împiedică. El vindecă prin sfaturile sale patimile sufletului, cele împotriva firii. Cuvîntul Tatălui e singurul doctor al sufletului bolnav.

În capitolul următor, Clement în-

vaţă că Pedagogul iubeşte pe om, făptura lui Dumnezeu, făcut după chipul Lui. Lăuntrul omului este suflarea lui Dumnezeu. Fără om n-ar fi fost cu putinţă să se constate că Creatorul este bun, iar omul să ajungă la cunoaşterea lui Dumnezeu. Dacă omul n-ar fi existat, n-ar fi existat nici lumea. Pentru om este trimis Cuvîntul. Ce vrea şi făgăduieşte Pedagogul? Rătăcitori prin această viaţă, avem nevoie de un Conducător sigur. Să iubim poruncile Domnului. Voim să ne mîntuim? Să urmăm lui Hristos. Acesta uneori ceartă, dojeneşte, taie, dar acolo unde priveşte Domnul e pace şi veselie.

Clement dă apoi poveţe de cum trebuie să ne comportăm faţă de mîncări, băutură, îndeamnă la o viaţă simplă, să se urmeze liniştea, seninătatea, pacea.

În cele 12 capitole ale Cărţii a treia, Clement continuă învăţăturile practice, folositoare trupului şi sufletului. În toate creştinul să caute pacea şi s-o urmeze (I Tesaloniceni 5, 13-15).

Ultimele pagini cuprind un Indice scripturistic, apoi un Indice real şi onomastic şi Tabla de materii.

Privită prin prisma îndatoririlor sociale, pe care creştinul nu le poate neglija, opera lui Clement este o fierbinte apărare a vieţii, a libertăţii, a dreptăţii, a păcii.

Dorinţa de pace respiră din toate capitolele operelor lui Clement, ca şi învăţămintele pentru întrajutorare, încredere, solidaritate, unitate, frăţietate, egalitate, încît, dacă n-ai cunoaşte că aceste opere sînt scrise în veacul al doilea, ai fi tentat să le crezi scrise acum, în anii noştri, cînd se acordă acestor idei un înţeles adînc de viaţă adevărată, ca buni fii ai Bisericii şi buni şi devotaţi fii ai Patriei.

Pr. Iustin GASPAR

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

OASPEȚI

VIZITA UNOR TEOLOGI DE LA COLEGIUL MC CORMICK-CHICAGO ÎN ARHIEPISCOPIA IAȘILOR

Slăvitul Praznic al Învierii din morți a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, al biruinței definitive a vieții și a bucuriei eternității asupra păcatului și a morții, de la Catedrala mitropolitană din Iași din anul acesta, a constituit un nou și plăcut prilej de afirmare a unității și a comuniunii creștine prin participarea la această înălțătoare slujbă, oficiată de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a unui grup de studenți teologi și slujitori aparținînd diferitelor Biserici și confesiuni creștine de la Colegiul Mc Cormick din Chicago-U.S.A., însoțiți de Dl. Prof. Aurel Jivi, de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu. Oaspeții, a căror prezență a fost anunțată de I.P.S. Mitropolit Teoctist la sfîrșitul Sfintei Liturghii, au fost adînc impresionați de frumusețea cultului ortodox, de semnificațiile sale istorice și spirituale, de comuniunea iubirii de Dumnezeu, revărsată în iubirea întreolaltă de care sînt cuprinși credincioșii ortodocși, mai ales la sărbătoarea pascală. Ei s-au integrat acestei comuniuni de iubire, de înaltă simțire creștinească, ducînd cu ei, peste meridiane, gînduri și sentimente despre spiritualitatea noastră ortodoxă și românească permanent deschisă spre unitatea creștină, spre unitatea lumii întregi în năzuințe și în lucrare.

După terminarea slujbei, oaspeților li s-a oferit o gustare constînd din tradiționale ouă roșii și pască — o masă a comuniunii în strălucirea luminii eterne, a bucuriei infinite aduse lumii de Hristos Mîntuitorul, de participarea, de deschiderea și de pătrunderea de ele ținînd însăși autenticitatea vieţuirii

Grupul oaspeților de la Seminarul Mc Cormick-Chicago USA la slujba Învierii în Catedrala mitropolitană

noastre creștine. Împărtășirea de bucuria pascală a însemnat o deschidere sinceră spre problemele creștinismului zilelor noastre, în primul rînd aceea a realizării unității tuturor membrilor Bisericii lui Hristos la care trebuie să-și sporească aportul cu conștiinciozitate și responsabilitate fiecare dintre noi cei care trăim în viața lui Hristos.

La această întîlnire a speranței și a bucuriei I.P.S. Mitropolit Teoctist a subliniat vechimea creștinismului la noi, propoveduirea credinței în Hristos de jos în sus, în rîndurile poporului întîi, nu ca la alte neamuri de sus în jos, ceea ce a făcut ca românii să apară în istorie ca un popor nou și creștin totodată. Această unitate etnică și religioasă explică dealtfel și relația organică dintre creștinism și românism, faptul că în toate epocile cruciale ale istoriei naționale Biserica s-a identificat cu aspirațiile poporului, slujindu-le și aducîndu-și o contribuție însemnată la împlinirea lor. De aceea astăzi, ca întotdeauna în istoria noastră, pentru fiii Bisericii noastre unitatea de neam este totuna cu unitatea aceleiași credințe strămoșești. I.P.S. Sa a evidențiat rolul limbii române în păstrarea unității naționale. Așa cum limbajul este esențial pentru ființa umană, unitatea lui este esențială pentru păstrarea și afirmarea ființei naționale în istorie. Limba românească a cărților de cult, ostenelile unor titani ai rostirii românești și ai dăltuirii ei în operele lor nemuritoare pentru cultura neamului, Coresi, Dosoftei, cu acesta din urmă consfințindu-se limba română ca limbă de cult, sînt fundamentele în acest sens.

S-a reliefat apoi dinamismul și vitalitatea Bisericii străbune în noile condiții de libertate create de statul nostru, grija deosebită pentru inestimabilele valori ale trecutului nostru, biserici și mănăstiri, înscrise în patrimoniul culturii naționale și universale, grijă concretizată în restaurarea și buna lor întreținere.

Oaspeții au mulțumit pentru momentele înălțătoare petrecute sub aureola bucuriei pascale în aceste locuri binecuvîntate de Dumnezeu și transfigurate de munca creatoare și de iubirea creștinească mărturisindu-și speranța în realizarea unirii tuturor creștinilor, a împărtășirii aceleiași credințe în Hristos cel Unul și a împărtășirii din același Sfînt Potir.

VIZITA UNOR TEOLOGI FINLANDEZI

În seara zilei de 6 mai, un grup de clerici și seminariști finlandezi însoțiți de Dl. Toader Doroftei de la Cancelaria Sfîntului Sinod București a făcut o vizită la Centrul eparhial Iași. Cu ocazia acestei vizite s-a dat expresie sinceră și călduroasă bucuriei care animă fiecare întîlnire a reprezentanților Bisericilor Ortodoxe surori, împărtășindu-se gînduri și sentimente frățești prilejuite de o cunoaștere cît mai temeinică a realităților istorice și spirituale trecute și prezente de către toți cei doritori să ne cunoască Biserica și țara.

Mulțumind I.P.S. Mitropolit Teoctist pentru posibilitatea de a vizita și cunoaște viața Bisericii noastre din Moldova și Bucovina, provincie, ca și Carelia, cu un impresionant trecut istoric, presărată cu numeroase vetre de credință creștinească și de simțire românească, cu vestigii de cultură neasemuite, integrate circuitului național și universal al valorilor, Pr. prof. Matei, conducătorul grupului a oferit pentru I.P.S. Mitropolit Teoctist steagul Bisericii Ortodoxe din Finlanda.

Ca semn al prețuirii și iubirii, oaspeților le-au fost prezentate aspecte din noile realități ale vieții din Patria noastră, ale Bisericii noastre strămoșești, integrată în cadrul vieții celei noi care pulsează în spațiul nostru românesc. Cu această ocazie, oaspeții finlandezi au mai vizitat monumente de cultură și artă din municipiul Iași, Bisericile Trei Ierarhi și Golia precum și Mănăstirea Cetățuia.

VIZITA DOMNULUI GEORGE USCĂTESCU

În ziua de 24 mai, George Uscătescu, ilustră personalitate a culturii române contemporane, scriitor român stabilit în Spania, însoțit de scriitorii Darie Novăceanu și Mircea Radu Iacoban, directorul Teatrului Național Iași, a vizitat Centrul eparhial Iași și Mănăstirea Cetățuia. Oaspetele a fost întîmpinat de P. C. Pr. Costache Buzdugan, consilier cultural al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, care a și dat răspuns la diferite întrebări legate de viața bisericească, de învățămîntul teologic din eparhie etc. Totodată el a admirat pictura Catedralei mitropolitane din Iași ca și vechea catedrală mitropolitană, fiind profund impresionat de mesajul ei religios și național.

OASPEȚI DE SÎNZIENE LA SUCEAVA

I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a primit la Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, cu ocazia hramului acestui vechi așezămînt monahal din Țara de Sus, pe I.P.S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală cu sediul la Paris, pe P.S. Danilo Krstic, Episcop-vicar patriarhal al Patriarhiei Ortodoxe Sîrbe-Belgrad și pe Arhim. Ambrosius de la Mănăstirea Ortodoxă Valaamo, din Finlanda.

Oaspeții, invitați de I.P.S. Mitropolit Teoctist pentru a participa la această înălțătoare prăznuire, au dat o expresie vie bucuriei de care au fost animați cu prilejul acestei comuniuni a Ortodoxiei din Biserica Moldovei și Bucovinei, a trăirii adevărului de credință cu slujitorii altarului nostru strămoșesc și cu dreptcredincioșii creștini ai acestor plaiuri aureolate de sfințenie și pline de istorie.

În timpul discuțiilor care au avut loc cu acest prilej, I. P. S. Sa a evidențiat dinamismul și vitalitatea Bisericii noastre care, potrivit principiului integrării în viața poporului, izvorît din conștiința slujirii omului și care a fost și este o coordonată esențială a Bisericii Ortodoxe Române, a slujit totdeauna mărețele și nobilele năzuințe ale neamului cu care s-a identificat. Înnoirile din viața Patriei din ultimele decenii și-au pus pecetea și asupra vieții Bisericii noastre, fiind restaurate în acest răstimp numeroase mănăstiri și biserici monumente istorice cu rezonanță în spiritualitatea, cultura și istoria neamului românesc.

O dimensiune esențială a slujirii Bisericii din zilele noastre este aceea privind apărarea păcii și a vieții, ea fiind Biserica Domnului păcii și vieții, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. În această privință sînt elocvente nu numai adunările pentru pace organizate la Institutul Teologic din București în noiembrie 1981, sau 21-23 iunie 1984, ci și atitudinea fiecărui fiu al Bisericii de a fi făcător de pace, așa cum o cere Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos în cuvîntul Său (Matei 5, 9), pentru ca darul cel mai sfînt hărăzit nouă de Dumnezeu, viața, să triumfe, așa cum triumfă dreptatea și adevărul, în pofida

tuturor acțiunilor irațională care contribuie, pe zi ce trece, tot mai mult, la periclitarea ei prin inimaginabila escaladare a înarmărilor și în special a celor nucleare.

Corelate strîns cu apărarea păcii și a vieții, zi de zi se intensifică la scară planetară glasurile oamenilor de bine de pretutindeni pentru dreptate socială și viață liberă și demnă, lipsită de reprimarea rasială, pentru o nouă ordine economică și morală internațională, pentru curmarea mizeriei, subdezvoltării, analfabetismului. Biserica noastră, în calitatea ei de slujitoare a omului, a demnității sale, sprijină consecvent toate aceste acțiuni izvorîte din profunzimea conștiinței umane, a sentimentului fraternității universale, expresia în noi a legii morale date de Dumnezeu lumii și care se revendică tot mai accentuat. Toate aceste stări de lucruri constituie o invitație la dialog și cunoaștere, spre o soluționare grabnică și eficientă a lor.

I.P.S. Mitropolit Teoctist a arătat că românii întotdeauna au fost deschiși celor din jurul lor, considerînd dialogul ca fiind arma păcii și bunei înțelegeri. De aceea, întîlnirile dintre ierarhii Bisericilor Ortodoxe precum și ai celorlalte Biserici și confesiuni creștine întăresc calea dialogului și a cunoașterii reciproce, împărtășindu-se din aceeași bucurie a trăirii unității de credință și mărturisire a Aceluiași Domn al păcii și vieții, Hristos Mîntuitorul, antrenînd totodată și o unitate interumană atît de necesară în vremea noastră pentru constituirea unui front comun, mondial, în rezolvarea diverselor și multiplelor probleme ale lumii.

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA MAI 1984

Dată fiind importanța și semnificația majoră a problemei păcii, a menținerii și întăririi acesteia în contextul lumii contemporane pentru salvarea vieții și civilizației pe planeta noastră, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rînduit, pentru conferințele preoțești din luna mai, tema : *Aportul României la efortul comun al popoarelor pentru dezarmare și pace. Contribuții ale Bisericii Ortodoxe Române.*

Lucrările conferinței, care au polarizat energia creatoare și atenția tuturor participanților, s-au desfășurat la sediile protopopiatelor între 22 și 30 mai, fiind prezidate, din încredințarea I.P.S. Mitropolit Teoctist, de către următorii delegați chiriarhali : P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul la Protopopiatele Piatra Neamț, Tg. Neamț, Suceava, Fălticeni, Rădăuți, Cîmpulung, P.C. Pr. Scarlat Porcescu la Protopopiatele Botoșani și Dorohoi, P.C. Pr. Constantin Sîrbu, vicar administrativ, la Protopopiatele Iași și Pașcani, P.C. Pr. Toma Rîpă la Protopopiatul Hîrlău.

La deschiderea lucrărilor, delegații chiriarhali au făcut o trecere în revistă a evenimentelor interne și externe politice și bisericești din perioada care a trecut de la ultima conferință preoțească.

În continuare, s-a dat citire referatelor de către următorii P.P. C.C. preoți : Vaida Vasile-„Sfinții Atanasie și Chiril", Podgoria Copou, (Iași), Gavrilei Gavril-„Sfîntul Ilie", (Suceava), Merlă Vasile-„Sfîntul Ioan Botezătorul", Siret (Rădăuți), Pădureț Constantin-Stulpicani, (Cîmpulung), Beraru Mihai-„Sfinții Voievozi", Oprișeni (Fălticeni), Mălinici Scarlat-Negrești (Piatra Neamț), Jbanca Dragomir-Borca (Tg. Neamț), Grigoraș Gheorghe-Mîndrești (Botoșani), Ciomîrtan Emil-„Nașterea Maicii Domnului", Trestiana, (Dorohoi), Sandu Vasile-Borosoaia (Hîrlău) și Alexa Vasile-Valea Seacă (Pașcani).

Referatele susținute au evidențiat dimensiunile profunde ale păcii, vocația pentru pace a creștinismului, Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos, Domnul păcii, aducînd lumii pacea, pacea cu Dumnezeu, pacea și bunăvoirea dintre oameni, pace omului cu sine însuși. S-a reliefat pregnant contribuția activă a României pe plan mondial pentru întărirea încrederii și colaborării între popoare, pentru instaurarea unui climat favorabil destinderii și securității, campion al acestei politici de pace, al acestui mesaj umanitar de pe pămîntul românesc străbun, fiind însuși Președintele R. S. România, Domnul Nicolae Ceaușescu. Prin ceea ce întreprinde, „România, cu conștiința unei depline responsabilități față de destinele poporului nostru și ale umanității în ansamblul ei, a făcut din problema dezarmării o sarcină primordială a

politicii sale externe, iar principiile, prevederile și măsurile propuse de ea în vederea înfăptuirii dezarmării și a păcii dovedesc inițiativă, creativitate, umanism, cutezanță, perseverență și constanță politică".

România este o forță activă pe arena internațională în conștiința lumii, a frontului popoarelor în lupta lor pentru pace, pace care este „permanentul dinamism al vieții, după rînduiala și ordinea firească, în care sînt angajate la maximum toate forțele pozitive din om, este strădania nobilă de cucerire a noi orizonturi ale cunoașterii, spre a da noi culmi virtuților, inimii omenești noi sentimente, superioare, tehnicii noi realizări. Pacea este permanentul eroism al omenirii, care prin muncă creatoare stăpînește din ce în ce mai mult forțele naturii și își făurește o viață din ce în ce mai fericită".

În lumea de astăzi pacea mai înseamnă egalitate între națiuni, dreptate socială, eliminarea rasismului și a oricăror feluri de discriminări, libertate socială și națională, colaborare, ajutor reciproc, o nouă ordine economică, socială și morală a lumii, în care să se promoveze respectul omului, drepturile popoarelor la autodeterminare, libertatea tuturor.

Biserica noastră, slujitoare a iubirii și păcii adusă lumii de Iisus Hristos, integrată în viața poporului român și slujindu-i năzuințele de continuă înălțare pe scara culturii și civilizației, promovînd statornic coeziunea și unitatea de simțire și lucrare a fiilor neamului, a fiilor săi care sînt și membri ai F.D.U.S., se dovedește zi de zi o statornică promotoare a păcii și înțelegerii dintre oameni și popoare. Totodată, în cadrul organismelor bisericești mondiale, Biserica Ortodoxă Română sprijină acțiunile întreprinse pentru menținerea păcii în lume. Ea și-a afirmat atașamentul față de apelurile de pace ale poporului român, trimise O.N.U., altor organisme internaționale și unor șefi de state și guverne din lume, pentru ca roadele, cuceririle științei și tehnicii să fie puse în slujba progresului, a vieții, a omului și popoarelor, nu a distrugerii și morții. Hotărîrea clerului și a credincioșilor din ținuturile pline de istorie ale Moldovei și Bucovinei este de a sprijini „strădaniile pentru apărarea acestui măreț bun al omenirii, pacea, pentru dezarmare grabnică", după cum spunea Întîistătătorul Bisericii din Moldova și Bucovina, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist.

În partea a doua a lucrărilor au fost prezentate rapoarte de activitate, s-a analizat activitatea pastoral-misionară și administrativă din parohii, dîndu-se îndrumări pentru continua îmbunătățire a acesteia, spre unitatea de credință și neam a tuturor fiilor acestui pămînt strămoșesc.

CURSURILE DE REÎMPROSPĂTARE A CUNOȘTINȚELOR PROFESIONALE ALE MUZEOGRAFILOR, GESTIONARILOR CUSTOZI ȘI SUPRAVEGHETORILOR DE SALĂ DIN CADRUL MITROPOLIEI MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

(7—19 mai 1984)

Cursurile de pregătire profesională a muzeografilor, gestionarilor-custozi și a supraveghetorilor de sală din cadrul Mitropoliei Moldovei și Sucevei s-au desfășurat anul acesta între 7 și 19 mai, la Centrul eparhial Iași. Devenite tradiționale, ele sînt și o manifestare cultural-patriotică, cursanții îmbogățindu-și neîncetat cunoștințele despre istoria și cultura poporului român în trecerea lui continuă prin vremuri, creînd valori spirituale și materiale de o înaltă măiestrie artistică, mărturii peste veacuri ale geniului său creator, ale dorinței sale de armonie și frumusețe, împărtășindu-le vizitatorilor, pentru ca aceștia să cunoască trecutul nostru glorios și marile înfăptuiri ale poporului nostru. Aceste comori ale trecutului nostru se bucură astăzi de o deosebită atenție din partea autorităților superioare de stat și bisericești, pentru că prin ele se oglindește ființa noastră națională și ele sînt izvorul curat din care ne reînnoim în strădaniile noastre de înflorire neîncetată a Patriei.

Desfășurate sub semnul măreței aniversări jubiliare de la 23 August

1944, cursurile au fost deschise în ziua de 7 mai a. c., de P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor care a rostit cu acest prilej o prelegere omagială dedicată împlinirii a patruzeci de ani de la instaurarea vieții celei noi, libere și independente pe pământul scump al Patriei străbune, prezenți fiind membri ai Permanenței Consiliului eparhial și P. C. Protos. Mitrofan Băltuță, exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor.

P. C. Pr. C. Buzdugan, consilier cultural, a făcut o trecere în revistă a tematicilor generale și a modului de desfășurare a cursurilor.

Temele prezentate au avut un conținut variat, deosebit de documentat și de o înaltă ținută științifică, profesorii care au expus abordînd probleme legate de istoria și cultura poporului român, dar și de dorința cea mai arzătoare a întregii omeniri contemporane, aceeea a instaurării unui climat de pace în lume pentru salvgardarea vieții pe pământ, a inestimabilelor comori de cultură și civilizație create prin gîndire și acțiune, trezind în rîndul cursanților sentimente deosebite și inserîndu-le în conștiințe responsabilitatea pentru momentele istorice pe care le trăim.

Au fost prezentate următoarele teme, care apoi au fost dezbătute pe larg în orele de seminarii : „Vestigii și mărturii creștine în spațiul moldav, secolele V-X", de către Dan Gh. Teodor de la Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol" din Iași, „Contribuții ale ierarhilor și slujitorilor bisericești la unirea Moldovei cu Muntenia și la făurirea statului național român", de Pr. Scarlat Porcescu, „Mărturii despre existența culturilor străvechi în spațiul carpato-pontico-danubian", de Prof. dr. Mircea Petrescu-Dîmbovița de la Institutul „A. D. Xenopol", „Tipăriturile bisericești și laice, valoarea lor pentru promovarea unității naționale și a coeziunii morale a poporului român", de Prof. dr. Gavril Istrati de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, „Mărturii documentare și arheologice privind viața bisericească din Moldova secolelor XI-XIV", de Victor Spinei de la Institutul „A. D. Xenopol", „Contribuția tipăriturilor din veacul al XIX-lea la desăvîrșirea limbii literare și a promovării unității naționale" și „Aspecte fundamentale ale literaturii române în secolele XVII-XVIII", de Prof. I. D. Lăudat de la Universitatea mai sus amintită, „Mărturii literare din secolul al XIX-lea privind mănăstiri și biserici monumente istorice", de Prof. dr. Constantin Ciopraga de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", „Originalitate și unitate în arta medievală moldovenească — contribuții la promovarea unității naționale", de I. Solcanu de la aceeași Universitate, „Civilizația românească medievală pe teritoriul Moldovei. Geneză, domenii și forme de manifestare, categorii ale patrimoniului, repere cronologice ale procesului de constituire și evoluție" și „Putna în lumina noilor descoperiri arheologice și mărturiilor documentare, ca sinteză a culturii românești", de N. Pușcașu, arheolog la Complexul muzeistic Iași, „Trăsături estetice caracteristice artei medievale moldovenești" și „Arta românească în muzee ale lumii", de Prof. Alexandru Husar de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", „Momente importante din evoluția scrisului pe teritoriul Patriei noastre", de Adrian Pricop, directorul Arhivelor Statului Iași, „Mărturii și aspecte ale evoluției spirituale în orașele medievale din Moldova constatate cu prilejul recentelor cercetări arheologice", de arheolog Viorica Pușcașu, „Epoca lui Vasile Lupu, de la a cărui înscăunare pe tronul de domnitor al Moldovei se împlinesc 350 de ani", de Nistor Ciocan, „Unitatea tuturor românilor, chezășia dăinuirii și devenirii României contemporane", de Al. Zub de la Institutul „A. D. Xenopol" Iași, „Răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan", de la care se comemorează 200 de ani, de Prof. Gheorghe Platon de la Universitatea din Iași. Așadar o tematică diversă cu incursiuni în trecutul istoriei noastre, imortalizată în vestigii arheologice și arhitectonice, comemorînd evenimente jubiliare, însoțită de cele mai multe ori cu expuneri de diapozitive și proiecții, care au contribuit la o mai bună înțelegere și asimilare a materialului prezentat.

Problemele trecutului au fost tratate paralel cu cele ale prezentului, în corelație cu mărețele realizări ale României contemporane, cu rolul jucat de ea în lume pentru o nouă ordine economică internațională pentru realizarea păcii și securității, împotriva irațională curse a înarmărilor care pericliteză tot mai mult viața omenirii. Clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române sprijină cu toată convingerea aceste inițiative, contribuind la creșterea prestigiului României socialiste în lume. Au susținut referate pe această temă : Pr. Costache Buzdugan, consilier cultural („Biserica Ortodoxă Română, slujitoare a păcii"), Pr. prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului teologic

de la Mănăstirea Neamț („Cultele religioase în sprijinirea înfăptuirilor epocale din Patria noastră, expresia noii și dreptei orînduiri"), I. Arhip, directorul Complexului muzeistic Iași („Muzeologia românească — patru decenii de mari și fructuoase împliniri"), Pr. prof. Constantin Cojocaru de la Seminarul teologic Mănăstirea Neamț („Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în ultimele două decenii"), Conferențiarii C. Andronovici („Inițiative ale României pentru statornicirea păcii, pentru dreptul la viață și pentru dezarmare. Contribuția personală a Președintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu") și V. Nechita („Noua ordine economică și politică, cerință fundamentală a dezvoltării lumii contemporane" și „Programul de dezvoltare a țării în lumina celor mai recente directive și hotărîri ale conducerii de stat"), ambii de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza". Prof. dr. Nicolae Chițescu, actualmente profesor onorar la Institutul teologic universitar București, s-a referit în expunerea sa („Ecumenism și dialog teologic ca preocupare a Bisericii Ortodoxe Române") la dimensiunea stringentă a vieții creștine contemporane, aceea a realizării unității Bisericii lui Hristos.

O atenție deosebită s-a acordat expunerilor referitoare la păstrarea bunurilor Patrimoniului Cultural Național. Referitor la această tematică ce reflectă grija statului nostru pentru conservarea în condiții optime a vestigiilor arheologice și culturale ale trecutului au fost susținute expunerile următoare: „Ținuta și conștiința responsabilității ghidului — factori determinanți în această nobilă lucrare", de Prof. Ilie Grămadă de la Universitatea din Iași, „Îndrumări pentru conservarea bunurilor patrimoniale", de Aurel Moldoveanu, delegat al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, „Preocupări privind conservarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural național în concepția Conducerii de stat. Grija pentru păstrarea fondului arhivistic", de Adrian Pricop.

Delegatul Departamentului Cultelor, Domnul I. Gașpar a dat prețioase îndrumări privind conduita profesională și cetățenească, indicații însușite de cei prezenți la cursuri cu sentimentul înaltei responsabilități. Toate acestea au contribuit la reușita cursurilor și la atingerea scopului propus, acela al continuei perfecționări a cadrelor care își desfășoară activitatea la bisericile și mănăstirile monumente istorice și de artă din cuprinsul Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

La închiderea cursurilor, monahia Cozma Valeria, muzeograf la Mănăstirea Agapia, a rostit un cuvînt în care a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Teoctist pentru părintească grijă de care permanent dă dovadă pentru buna desfășurare a vieții Bisericii noastre și care a contribuit la buna desfășurare a cursurilor din acest an. Ioan Boroda, muzeograf la biserica Galata-Iași, a recitat versuri din propria creație poetică. În încheierea acestei festivități a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei care, în cuvinte alese și frumoase, a arătat că fiecare creștin, fiecare cetățean al Patriei, trebuie să-și împlinească îndatoririle sale cu conștiința profundă a slujirii semenilor, fiecare la locul său de activitate. I.P.S. Sa a arătat că Biserica noastră este o Biserică vie, strîns legată de trecutul, prezentul și viitorul poporului nostru, antrenată în mărețele înfăptuiri care schimbă mereu fața Patriei și la care contribuie fiecare dintre noi prin împlinirea cu vrednicie a tuturor îndatoririlor care ne revin.

Drd. Gh. PETRARU

PRAZNICUL ÎNVIERII DOMNULUI LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ ȘI LA CENTRUL EPARHIAL DIN IAȘI

Bucuria pascală are o importanță deosebită pentru viața noastră creștină. Ea este izvorul tuturor popasurilor duhovnicești pe care fiii Bisericii le trăiesc în cursul unui an liturgic, toate celelalte sărbători și prăznuiri purtînd aureola și strălucirile Învierii Domnului. De aceea sărbătoarea Sfintelor Paști a și fost numită „praznic al praznicelor, împărătească și doamnă" a sărbătorilor bisericești. Împărtășind aceste adevăruri ale comuniunii de trăire și mărturisire ale credinței strămoșești, credincioși din orașul Iași au luat parte la deniile din Săptămîna Patimilor, mai ales de Joi și de Vineri seara,

cînd Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, înconjurat de soborul slujitorilor catedralei, a oficiat slujba celor 12 evanghelii și prohodul Domnului.

Din cuvintele de învățătură pe care le-a rostit I.P.S. Sa, credincioșii au învățat că prin tăria credinței întîmpină marele praznic al Învierii Domnului, Sfintele Paști. Patimile Domnului, a spus Înalt Prea Sfinţitul, oglindesc starea din care omul a fost ridicat la vederea luminii celei neînserate, care este lumina lui Hristos, cel proslăvit și înviat, ca un permanent îndemn la înălţare duhovnicească și desăvîrșire. Îndemnînd pe toți să facă din sufletele lor adevărate „făclii de Paști", I.P.S. Mitropolit Teoctist a spus că numai în lumina lui Hristos vedem adevărata menire a omului și sensul divin al vieţii, după cum spunea Sfîntul Maxim Mărturisitorul.

Crucea și Învierea sînt ţinta spre care tinde întreaga făptură. De aceea, nici cruce fără înviere, nici înviere fără cruce, ne învață Sfinții Părinți.

Dar culmea ciclului pascal o constituie prăznuirea Învierii Domnului — piatra de temelie a credinței noastre strămoșești și izvorul bucuriei creștine: „Dacă Hristos n-a înviat zadarnică este credința noastră", ne încredinţează Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 15, 17). Lumina și bucuriile Învierii Domnului străbat întreaga noastră mărturisire și trăire a dreptei credinţe. Ea dă unitate simţirilor noastre, punînd temelie vieţuirii creştine. De aceea, numai în lumina Învierii înţelegem în toată profunzimea sa adevărul și iubirea lui Hristos pe care sîntem chemați să le trăim păzind „unitatea Duhului, întru legătura păcii" (Efeseni 4, 3). La toate acestea referindu-se I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist în pastorala adresată clerului și credincioșilor din Moldova și Bucovina, citită în catedrala ieșeană de I.P.S. Sa, a amintit cele spuse de Sfîntul Ioan Gură de Aur: „Iată a venit la noi praznicul cel dorit și mîntuitor, ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, temeiul păcii, pricina împăcării, îndepărtarea războiului, nimicirea morţii, înfrîngerea diavolului". Asemenea făcliilor purtate în mîini cu emoţie de credincioși, sufletele lor străluminate de comuniunea de har și iubire a Sfintei Liturghii au fost copleșite de vestirile îngerești ale cîntărilor bisericești, dar mai ales de cuvintele părintești ale I.P.S. Mitropolit Teoctist, că participarea la slujba Învierii este un prilej deosebit de înălţător, este o culme de mărturisire a adevărului veșnic, precum a rostit Sfîntul Apostol Toma: „Domnul meu și Dumnezeul meu! (Ioan 20, 28). Crez al întregii creștinătăți, adevărul Învierii devine bunul suprem al fiecărui credincios în parte. În El credem și vieţuim, pe acesta îl păstrăm neștirbit, Lui se cade să-i dăm neîncetat strălucire prin credinţă curată, prin iubire jertfelnică, prin muncă și cinste, podoabe de mare preţ ale vieţii în Hristos". Așadar, vieţuirea creștină capătă o strălucire cu totul aparte, fiind ridicată la o demnitate de neînchipuit pentru lumea veche. De aceea, i s-a dat unei asemenea făpturi înnoite o poruncă nouă: porunca dumnezeiască a iubirii. Prin iubire, fiinţa reînnoită crește și se desăvîrșește duhovnicește, numai păcatul știrbește și întunecă. De aceea, a opri creșterea vieţii este un păcat împotriva iubirii lui Dumnezeu, Care a trimis în lume pe Fiul Său ca aceasta să aibă viaţă. Orice știrbire, orice întunecare și orice fel de stingere a vieţii „constituie păcatul cel mai greu".

Astăzi, iată, trăim amenințarea vieţii, a existenţei întregii făpturi. Noi, cei ce am primit porunca iubirii nu putem să nu trăim neliniștea și frica pe care le seamănă aceste amenințări ale morţii și distrugerii în lume. Ea îngrijorează pe toți cei ce doresc ca viaţa să-și urmeze cursul ei firesc, așa cum i l-a rînduit Creatorul. Cu aceste convingeri ne alăturăm tuturor inițiativelor Conducerii poporului nostru de apărare a vieţii și a păcii, de dezarmare în primul rînd nucleară, de lichidarea tuturor focarelor de război care ar putea duce la un cataclism nuclear. Aceasta este calea adevăratei slujiri a vieţii pe care o înţelegem mai bine în lumina Învierii — apărarea și înfrumusețarea ei. În încheiere, I.P.S. Sa a îndemnat pe toți să se facă împlinitorii acestei slujiri spre binele Patriei și spre slava Sfintei noastre Biserici strămoșești.

În Duminica Sfintelor Paști, după amiază, potrivit vechilor datini ale Bisericii Ortodoxe, I.P.S. Mitropolit Teoctist, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit slujba Vecerniei mari, la sfîrșitul căreia a rostit un înălţător cuvînt de învățătură. Arătînd că viaţa este cel mai de preţ dar făcut de Dumnezeu oamenilor, I.P.S. Sa a arătat că Învierea Domnului este praznicul bucuriei vieţii răsărite din mormînt. Ea este sărbătoarea „vieţii ce vieţuiește", după cum ne învață Sfinții Părinți ai Bisericii noastre. Ea este

pentru aceste motive temelia vieţuirii şi mărturisirii credinţei celei drept-slăvitoare de către fiecare fiu al Bisericii noastre strămoşeşti. Acest adevăr străbate întreaga noastră viaţă, de aceea dreptcredinciosul prin faptele sale slujeşte binele obştesc şi apără pacea.

Terminîndu-se slujba Vecerniei, după îndătinatul obicei, membrii Consiliului eparhial, slujitorii Catedralei mitropolitane, salariaţii Centrului eparhial, preoţi, cîntăreţi bisericeşti şi credincioşi din Iaşi au întîmpinat pe I.P.S. Mitropolit Teoctist la intrarea în Sala de festivităţi cu imnul arhieresc. În numele celor prezenţi a rostit o cuvîntare P. C. Pr. Mihai Carp-Leţcani (Iaşi), care a arătat că întîlnirile şi comuniunile de bucurie îşi au izvorul în lumina Învierii Domnului. În această strălucire a vieţii biruitoare asupra mormîntului, întîlnirea cu Întîistătătorul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei este pentru clerul şi credincioşii acestor strămoşeşti plaiuri ales popas duhovnicesc, ce prilejuieşte trăirea unor negrăite sentimente de bucurie. Vorbitorul a încredinţat că slujitorii Altarului strămoşesc de pe aceste străbune plaiuri, luînd pilda de slujire a I.P.S. Mitropolit Teoctist, vor sprijini toate iniţiativele şi acţiunile Conducerii noastre de stat pentru înflorirea scumpei noastre Patrii, pentru făurirea unui viitor luminos şi fericit, pentru apărarea păcii şi vieţii. Slujirea binelui obştesc, înfrumuseţarea vetrei părinteşti constituie o îndatorire de cinste a fiecărui slujitor al Altarului strămoşesc, a încheiat P. C. Sa.

În cuvîntul pe care l-a rostit, I. P. S. Mitropolit Teoctist a arătat că Învierea Domnului este adevărul de temelie al credinţei şi lucrării noastre de slujire. Cine nu are lumina învierii nu o poate vesti altora. Nu se poate face martor şi mărturisitor a ceea ce încă nu a cunoscut. Iar această lumină înnoieşte şi transformă. Cel ce o propovăduieşte este deci părtaşul acestei înnoiri aduse de Mîntuitorul în lume. Învierea Domnului face ca lucrarea fiecăruia dintre noi să fie o lucrare a înnoirii. De aceea, adevărul şi lumina învierii aureolează întreaga noastră viaţă în Hristos.

I.P.S. Sa a adresat tuturor urarea ca Învierea Domnului — izvorul vieţii celei noi şi înnoitoare pentru toţi fiii Bisericii noastre — să fie dătătoare de noi puteri de muncă, de dăruire şi jertfelnicie în slujirea scumpei noastre Patrii şi a Bisericii noastre dreptslăvitoare, în predicarea împăcării şi bunăvoirii între toţi oamenii, în sprijinirea cu însufleţire patriotică, alături de toţi fiii Patriei noastre, a tuturor înnoirilor şi înfăptuirilor care prin munca înfrăţită a tuturor se adaugă zi de zi, înfrumuseţînd vatra noastră părintească şi dînd noi străluciri chipului celui nou al României.

I.P.S. Mitropolit Teoctist, încheindu-şi părintescul cuvînt care a fost ascultat cu deosebită atenţie de toţi cei prezenţi, a împărtăşit tuturor arhiereşti binecuvîntări, adresînd creştinescul salut: „Hristos a înviat!".

În acordurile măreţei cîntări de biruinţă a vieţii asupra morţii, înălţată ca o ofrandă a bucuriei pascale, căreia s-au făcut părtaşi, I.P.S. Mitropolit Teoctist s-a întreţinut cu preoţii şi credincioşii, împărtăşind fiecăruia dragostea părintească a I.P.S. Sale.

Diac. V. NECHITA

ITINERAR CHIRIARHAL

PRAZNICUL ÎNĂLŢAREA DOMNULUI LA MĂNĂSTIREA NEAMŢ

Cu veacuri înainte, cuvioşi călugări, însetaţi de linişte şi de cuvîntul Domnului, au aflat, în poiana de pe malul rîului Neamţ, ocrotită de culmile împădurite ale Carpaţilor, loc potrivit pentru înjghebarea unei aşezări călugăreşti. Prin rîvna lor de zi cu zi şi cu sprijinul dreptcredincioşilor creştini din istorica şi pitoreasca regiune a Neamţului au ridicat ei un locaş de închinare, de lemn, în care-şi împlineau pravila călugărească, cum şi cîteva chilioare împrejur. Aşa a luat naştere aşezarea călugărească de la Neamţ. La începuturile sale un schit modest, aşezarea aceasta s-a dezvoltat şi mărit cu fiecare an, cu fiecare secol ce a trecut, devenind cea dintîi mănăstire a neamului românesc dreptcredincios, „Ierusalimul Ortodoxiei române", cum a fost ea numită de cei care au cercetat-o şi cunoscut-o.

Domnitori din neamul Muşatinilor, cu mila lui Dumnezeu în scaunul Mol-

dovei, au ridicat în locul bisericuței de la început un locaș mai mare de piatră cu hramul „Înălțarea Domnului", dar care n-a dăinuit prea mult. Spre sfîrșitul îndelungatei și glorioasei sale domnii, slăvitul voievod Ștefan a ctitorit, la Neamț, impunătorul locaș care pune în lumină strălucitoare măiestria artistică a meșterilor din vremea sa. În chiliile din jurul acestui sfînt locaș, cu timpul tot mai mari și mai primitoare, au viețuit nenumărați călugări care au înscris, cu slove nepieritoare, pagini de mare cinste în istoria culturii și artei românești. Prin strădaniile necontenite ale călugărilor, mănăstirea a devenit leagăn al isihasmului românesc și renumită vatră de cultură.

Sărbătoarea Înălțarea Domnului — „Ispasul" —, hramul acestei istorice așezări călugărești, a adunat și adună, în fiecare an, dreptcredincioși din apropiere și din regiuni mai îndepărtate. Ei au venit și continuă să vină, chemați de sfînta icoană a Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu de la această mănăstire, ca să se roage împreună, ca să fie părtași la sfintele slujbe și ca să asculte cuvintele de întrarmare rostite de Arhipăstorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, nelipsit de la acest popas duhovnicesc.

Anul acesta, sosit la Iași doar cu cîteva ceasuri înainte de praznicul „Înălțării" din călătoria pe care a făcut-o alături de Prea Fericitul Patriarh Iustin Bisericii Ortodoxe surori din Grecia, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei a plecat spre Mănăstirea Neamț, știind prea bine că este așteptat.

În drum spre lavra nemțeană, miercuri 30 mai 1984, Înalt Prea Sfinția Sa a cercetat ctitoria Doamnei Elena Rareș din Tg. Frumos, la care, prin silința P. C. Pr. V. Tărăboanță și a enoriașilor pe care acest preot îi păstorește, s-au săvîrșit lucrări de restaurare și s-au curățit și întregit picturile deteriorate între timp. Continuînd drumul, s-a oprit la biserica din orașul Pașcani care-și serbează hramul chiar la „Înălțarea Domnului". La intrarea în sfîntul locaș, Înalt Prea Sfințitul a fost întîmpinat de P. C. Protopop M. Mocanu, de P. P. C. C. preoți Victor Popuțoaia și Petru Pantelimon (pensionar), precum și de credincioșii care luau parte la slujba vecerniei și privegherii. După ce s-a închinat în Sfîntul Altar, I. P. S. Sa a rostit un cuvînt părintesc ascultat cu luare aminte. Referindu-se la sărbătorile mari ale Bisericii, printre care și Înălțarea Domnului care aduce în ochii minții noastre încheierea lucrării mesianice a Mîntuitorului pe pămînt, Înaltul Părinte a spus că, înainte de a Se înălța la cer, Domnul nostru Iisus Hristos a făcut bucurie ucenicilor Săi făgăduind că le va trimite un Mîngîietor, Duhul adevărului, și încredințîndu-i, prin binecuvîntare, că este Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul lumii. Amintind că locașul în care se află, înălțat de credincioșii din Pașcani, cu binecuvîntarea și sprijinul Prea Fericitului Patriarh Iustin, a fost sfințit prin rugăciunile I. P. S. Sale, a binecuvîntat strădaniile tuturor spre lucrul cel bun îndemnîndu-i să stăruie, fiecare, în păstrarea unității de credință și în împlinirea îndatoririlor creștinești.

Un scurt popas, înainte de a ajunge la lavra Neamț, a făcut Înalt Prea Sfințitul și la Mănăstirea Secu, ctitoria dreptcredincioșilor Nestor și Mitrofana Ureche, spre a vedea cum se desfășoară lucrările de restaurare a clădirilor din jurul bisericii. I. P. S. Sa a cercetat încăperile deja restaurate, în care vor fi orînduite lucrările de artă bisericească, îndemnînd să se treacă, neîntîrziat, la expunerea acestora, apoi a vizitat trapeza, cuhnia și alte încăperi la care se continuă lucrările de finisare. La plecare a dat îndrumări privind instalarea corpurilor de iluminat în încăperile restaurate și a îndemnat să se urmărească modul în care se execută lucrările de acoperire cu tablă a unor clădiri din cuprinsul Mănăstirii.

Potrivit rînduielilor bisericești și datinilor de la Mănăstirea Neamț, în fapt de seară se săvîrșea slujba vecerniei în incinta mănăstirească, la care asistau credincioși. Din încredințarea chiriarhală, slujba era oficiată de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, înconjurat de ieromonahi și ierodiaconi.

A doua zi, 31 mai, sărbătoarea Înălțarea Domnului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, împreună cu P.P. S.S. Episcopi Eftimie al Romanului și Hușilor, Pimen Suceveanul și Damaschin Severineanul (în trecere spre Vatra Dornei), înconjurați de stareții mănăstirilor și de diaconi, au săvîrșit sub cupola impunătoare a aghiazmatarului sfințirea apei și, în continuare, pe un podium în incinta mănăstirii, Sfînta Liturghie, la care răspunsurile au fost date de corul elevilor seminariști.

Deși vremea a fost anul acesta potrivnică totuși credincioșii au ascultat, cu pilduitoare atenție, sfintele slujbe și cele două cuvîntări rostite de

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, una după sfinţirea apei şi a doua la sfîrşitul Sfintei Liturghii. Referindu-se, în cea dintîi, la semnificaţia dogmatică a înălţării Mîntuitorului la cer, a accentuat că Fiul lui Dumnezeu a plinit cele pentru noi, a venit pe cele de pe pămînt cu cele cereşti, dar prin Înălţarea Sa întru slavă nu S-a despărţit de noi, ci a rămas cu noi. Aducînd la îndeplinire ceea ce a propovăduit Mîntuitorul şi ceea ce cere El de la noi, a continuat Înalt Prea Sfinţitul, fiecare fiu al Bisericii are îndatorirea de a se înălţa pe sine însuşi, lucrînd pentru mîntuirea sa, prin mărturisirea dreptei credinţe în unitate, prin gîndurile sale închinate binelui şi prin faptele sale bune de lucrător în via Domnului şi de fiu destoinic al neamului. Folosind o metaforă sugestivă, Înaltul Ierarh a adăugat că, la Neamţ, în această mare zi, ne aflăm ca pe muntele Eleonului şi fiecare dintre noi aude cuvintele Mîntuitorului: Eu sînt cu voi.

În a doua cuvîntare, Înalt Prea Sfinţitul a evocat contribuţiile aduse de vieţuitorii Mănăstirii Neamţ la îmbogăţirea patrimoniului nostru cultural-artistic şi la păstrarea întru ascultare a credinţei strămoşeşti, apoi, impresionat de atenţia cu care cei prezenţi au ascultat Sfînta Liturghie, deşi vremea a fost ploioasă, le-a împărtăşit tuturor binecuvîntări arhiereşti, subliniind că atitudinea lor este un izvor pilduitor de învăţătură.

Ca în fiecare an, sărbătoarea hramului Mănăstirii Neamţ s-a încheiat cu rugăciunea de dezlegare şi de iertare a greşelilor, citită de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist.

Pr. Scarlat PORCESCU

DE SÎNZIENE LA SUCEAVA

Vechea cetate de scaun a Moldovei, Suceava, păstrează pentru simţirea tuturor românilor, ca o făclie a veşniciei, aureola voievozilor şi a vremurilor de glorie pentru afirmarea fiinţei şi aspiraţiilor noastre naţionale de libertate şi neatîrnare, vremuri al căror simbol este Ştefan cel Mare.

Credinţa străbună, factor de seamă al întrupării unităţii de neam şi de simţire a fiilor acestor plaiuri, a făcut ca făclia de la vetrele de închinare drept-slăvitoare să nu se stingă niciodată. Între aceste vetre de credinţă şi cultură românească se numără şi Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, fostă un timp Catedrală mitropolitană, unde se păstrează moaştele Sfîntului Mucenic Ioan cel Nou, a cărui pomenire se face în fiecare an în ziua prăznuirii Naşterii Sfîntului Ioan Botezătorul, la 24 iunie, de Sînziene.

Această mănăstire a fost, de-a lungul veacurilor, locul unde au poposit duhovniceşte români din toate ţinuturile vetrei părinteşti. Anul acesta, ca şi în alţi ani, bucuria măreţului praznic a fost încununată de prezenţa şi cuvîntul părintesc al I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei.

În ajunul praznicului s-a săvîrşit slujba privegherii cu sfinţirea litiilor, la care credincioşii au participat cu emoţie duhovnicească.

A doua zi, Sfînta Liturghie a fost săvîrşită de Întîistătătorul bisericesc al Moldovei şi Bucovinei. Printre invitaţii la acest măreţ praznic s-au aflat I. P. S. Arhiepiscop Adrian Hriţcu al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală şi Occidentală, P. S. Episcop Danilo Krstic, vicar patriarhal al Patriarhiei Ortodoxe Sîrbe, P. Cuv. Arhim. Ambrosius de la Mănăstirea ortodoxă Valaamo din Finlanda, care au coliturghisit cu I. P. S. Mitropolit Teoctist şi P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

În timpul Sfintei Liturghii, slujitori şi credincioşi au înălţat în aceeaşi comuniune de rugăciune şi cîntare laudă lui Dumnezeu, Care ne-a binecuvîntat părinteasca vatră cu asemenea comori ale credinţei dreptslăvitoare. Cele mai multe din cîntările Sfintei Liturghii, într-o revărsare de alese simţăminte creştine, au fost înălţate de credincioşi ca o ofrandă a sufletelor şi inimilor lor, adusă spre slava lui Dumnezeu.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit un părintesc cuvînt de învăţătură, spunînd între altele: *„Aseară, ca şi astăzi, dumneavoastră aţi luat parte aici, la Suceava, la această slăvită Mănăstire, la aceste slujbe, săvîrşite de noi slujitorii, cu cele mai alese şi curate simţă-*

minte creștinești ; ne-ați urmărit nu numai cu ochii trupului, ci, mai ales, cu cei ai sufletului și ai credinței... Viața noastră întreagă fiind o armonioasă și plină de dăruire rugăciune a iubirii prin cuvinte și fapte, face ca aceste popasuri duhovnicești să fie adevărate revărsări ale trăirii bucuriei comuniunii și împărtășirii din același Potir al credinței și dragostei creștine". În continuare, I. P. S. Sa, referindu-se la frumusețea cultului nostru ortodox și la bogăția credinței noastre strămoșești, ale cărei împliniri te întîmpină pretutindeni pe tot cuprinsul românesc, a spus: „*De fapt, credința noastră în înviere este și temeiul cinstirii pn care o acordăm sfinților bineplăcuți lui Dumnezeu, cum este și Sfîntul Mucenic Ioan cel Nou, care ne dau puterea de a trăi tainele credinței noastre, de a ne face fiecare dintre noi părtași nestricăciunii încă din lumea aceasta*". Îndemnînd pe cei prezenți de a se face pilde de lucrare prin tot felul de fapte bune, cu toată rîvna și dăruirea, împlinitori ai voii lui Dumnezeu, Care ne-a chemat la desăvîrșire — spre întărirea unității Bisericii, I. P. S. Sa s-a referit la înnoirile pe care le trăiește Biserica în contextul vieții celei noi din țara noastră, precum și la strădaniile ce se depun pe tărîm ecumenic pentru împlinirea testamentului Domnului „*ca toți să fie una*" (Ioan 17, 21).

De asemenea, I. P. S. Sa a îndemnat pe toți să dea cuvenita cinstire Conducerii noastre de stat care, necontenit, se îngrijește de bunăstarea noastră a tuturor, de făurirea unui viitor luminos și fericit pentru toți fiii poporului nostru, de aducerea la îndeplinire a măreților înfăptuiri închinate binelui nostru al tuturor. „*Trăim vremuri noi și înfloritoare pe tot cuprinsul plaiurilor noastre românești. Roadele și împlinirile acestor vremuri uimesc pe toți cei care, an de an, ne vizitează, convingîndu-se la tot pasul de unitatea și tăria avîntului creator pe care-l trăim în orice domeniu de activitate, așa cum ne-a fost dat să auzim și în aceste zile la Adunarea Cultelor din țara noastră pentru pace, la care au participat numeroși invitați din străinătate*". Apoi I. P. S. Sa a arătat că datoria fiecărui fiu al Bisericii străbune este de a apăra și înfrumuseța viața, cel mai scump dar făcut de Dumnezeu oamenilor, spunînd: „*Lumea întreagă este zbuciumată, trăind clipe de înfricoșare datorită înarmărilor care au luat un avînt nedorit în întreaga lume. Armele morții înfricoșează pe toți oamenii din lume, întunecînd cerul cu amenințarea unui holocaust atomico-nuclear. Cuceririle cele mai avansate ale științei au devenit apăsări de groază și neliniște! Noi avem la cîrma țării pe recunoscutul erou al luptei pentru pace, Președintele Nicolae Ceaușescu, cel care, în nenumărate rînduri, a fost inițiatorul atîtor acțiuni, propuneri și apeluri pentru înfăptuirea păcii în lume. Și noi, fiii Bisericii strămoșești, cler și credincioși, sprijinim — alături de toți fiii Patriei noastre — toate aceste acțiuni și apeluri pentru pacea și liniștea întregii lumi, pe cît ne stă în putere. Avem datoria sfîntă de a trăi în bună pace cu toți oamenii (Romani 12, 18) și de a apăra viața lumii*".

În încheiere, I. P. S. Mitropolit Teoctist a îndemnat pe cei care-l ascultau să se facă părtași elanului de muncă ce însuflețește pe toți fiii țării noastre, pentru ca ceea ce facem să reflecte sentimentele noastre de buni cetățeni ai Patriei și fii ai Bisericii, de atașament și prețuire față de toate cuceririle poporului nostru, împliniri ale acestor luminoși ani pe care-i trăim.

După acest înălțător cuvînt al I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist, ascultat cu atenție de toți cei prezenți, a rostit un cuvînt de învățătură I.P.S. Arhiepiscop Adrian, care, arătînd că pentru orice român legătura cu vatra părintească este ființială, a spus că pentru românii din străinătate mărturisirea credinței dreptslăvitoare este fereastra deschisă spre Ierusalimul vetrei noastre părintești (Daniil 6, 11). A îndemnat apoi pe toți ca, sub oblăduirea Bisericii strămoșești, să se străduiască fiecare spre a fi împlinitorul faptelor bune. I. P. S. Adrian și-a încheiat cuvîntul, mulțumind I. P. S. Mitropolit Teoctist pentru marea bucurie de care este stăpînit participînd la această măreață prăznuire.

S-a săvîrșit apoi un Polihroniu — după tradiție — pentru Conducerea noastră de stat, la care credincioșii cu însuflețire au cîntat „*Mulți ani trăiască*" și pentru Întîistătătorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei. În timp ce credincioșii cîntau imnul arhieresc, I. P. S. Mitropolit Teoctist a împărtășit celor de față părintești binecuvîntări, umplîndu-le sufletele de aleasă bucurie duhovnicească. Fiecare a plecat ducînd celor dragi din bucuria harului și binecuvîntărilor acestui îndătinat popas duhovnicesc.

CONSFĂTUIRI PASTORAL-MISIONARE LA SEMINARUL TEOLOGIC DE LA MĂNĂSTIREA NEAMȚ

Din grija Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist de îmbunătățire continuă a activității pastoral-misionare, desfășurată de preoții eparhiei, s-au organizat și anul acesta la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț consfătuiri pastoral-misionare de scurtă durată, cu mai multe serii de preoți, sub îndrumarea și supravegherea P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, P.C. Pr. Aristide Lefter, inspector bisericesc eparhial și P. C. Pr. Constantin Căliman, misionar protopopesc-Iași. Astfel, în lunile mai și iunie au fost programați un număr de 240 de preoți.

În cadrul consfătuirilor organizate în șase serii a cîte 60 de preoți (8-12, 15-19 și 22-26 mai, 4-9, 11-16 și 18-22 iunie 1984), au fost dezbătute tematici privind unitatea de credință ca factor de întărire a unității naționale, apărarea dreptei credințe, ținuta morală și cetățenească a slujitorilor și fiilor Bisericii strămoșești, precum și disciplina bisericească și financiară și rolul organelor parohiale în promovarea unității credincioșilor. Dintre temele prezentate de P. S. Episcop Pimen Suceveanul, P.P. C.C. profesori : M. Vizitiu, directorul Seminarului, I. Ivan, C. Cojocaru, C. Mosor, I. Mihoc, V. Irina, P. C. Pr. Aristide Lefter, inspector bisericesc eparhial, P. C. Pr. C. Căliman, misionar protopopesc-Iași și P.P. C.C. preoți : D. Botezatu și Victor Moise, amintim : Biserica strămoșească, sprijinitoarea năzuințelor poporului român pentru dreptate socială, libertate, pace și unitate, Ascultarea de Biserică, Păstrarea dreptei credințe, imperativ al slujirii preoțești, Preoția harică și preoția universală, Ținuta și comportarea preotului în familie, societate și parohie, Adorare, supravenerare, venerare și închinare după învățătura ortodoxă, Cinstirea Maicii Domnului, Despre cinstirea sfinților, Taina Sfîntului Botez. Privire specială asupra botezului copiilor, Taina Mărturisirii, aplicarea epitimiilor, Sfîntul Maslu, Cinstirea Sfintelor icoane, Despre ierurgii, Slujbe rînduite de Biserica Ortodoxă în legătură cu decesul, Îndreptarea calendarului — dreaptă hotărîre bisericească panortodoxă, Pidalionul în viața Bisericii Ortodoxe Române, Inovația în cult, practică păgubitoare pentru păstrarea și promovarea unității spirituale a credincioșilor, Metode și mijloace de readucere în sînul Bisericii a celor despărțiți de ea, Respectarea disciplinei financiare și colaborarea cu organele parohiale — factor de promovare a unității vieții parohiale și Îndrumări privind activitatea pastoral-misionară în parohie, Respectarea disciplinei preoțești. În cadrul seminariilor au avut loc discuții referitoare la temele prezentate, împărtășindu-se cu acest prilej experiența și metode de îmbunătățirea activității pastoral-misionare. Nădăjduim că aceste consfătuiri pastoral-misionare vor contribui la intensificarea din ce în ce mai mult a activității slujitorilor Altarului strămoșesc din eparhie în vederea întăririi și apărării unității de credință a Bisericii străbune.

Diac. V. NECHITA

ITINERAR PASTORAL

Duminică 1 aprilie 1984, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, spre bucuria credincioșilor parohiei Ciohorăni, protopopiatul Pașcani, a săvîrșit Sfînta Liturghie în cadrul căreia a hirotonit în preot pe diaconul Grațian Cenușă, pe seama parohiei Știrbăț, protopopiatul și județul Suceava. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. S. Sa a ținut un cuvînt de învățătură despre frumusețea și bogăția cultului ortodox.

În după amiaza aceleiași zile, P. S. Sa a vizitat parohia Mirosloveşti, cercetînd biserica monument istoric și interesîndu-se de unele aspecte pastoral-misionare ale parohiei Verșeni, unde a și săvîrșit, spre însuflețirea credincioșilor, slujba vecerniei, ținînd și un cuvînt de învățătură despre datoria credincioșilor de a întări și păstra unitatea de credință a Bisericii dreptslăvitoare. În drum spre Iași, P. S. Sa a cercetat biserica din Moțca, unde urmează a se efectua unele lucrări de reparație și consolidare, dînd indicații preotului paroh

ca în aceste lucrări să angajeze pe toți credincioșii parohiei spre afirmare a unității lor de credință și în preocupările practice-gospodărești *(Diac. V. NECHITA)*.

Duminică 8 aprilie a. c., Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie în biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului" din parohia Bivolari, protopopiatul Iași, înconjurat de un sobor de preoți.

După sfîrșitul Sfintei Liturghii, Prea Sfințitul Episcop-vicar a rostit un cald cuvînt de învățătură. Plecînd de la problema slujirii, despre care este vorba în pericopa Sfintei Evanghelii a zilei, Prea Sfințitul a reliefat meritele harnicilor locuitori ai comunei Bivolari, adăugînd că acolo unde sălășluiește duhul dragostei, al ascultării și al muncii, credincioșii sînt uniți. Amintind despre Sfinta Maria Egipteanca, Prea Sfinția Sa a arătat că ea s-a retras în pustie și, prin post și rugăciune, s-a ridicat la o înaltă stare de sfințenie. Noi știm că urmînd pilda Sfintei Maria Egipteanca putem să ne ridicăm la această stare de sfințenie, rămînînd în mijlocul oamenilor. „Munca pe care dumneavoastră o depuneți în colectivele satului este o muncă sfîntă, pentru că din roadele ei se îndulcesc toți oamenii, care se roagă și mulțumesc celor ce le-au produs. Fiind în plin sezon de primăvară noi trebuie să fim prezenți la munca pămîntului, pe care o depune cu avînt întregul nostru popor și pe care poetul o numește „sfînta muncă de la țară".

În încheiere, transmițînd arhierești binecuvîntări din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist și părintească sa dragoste, Prea Sfinția Sa a îndemnat pe credincioși să trăiască în unire și dragoste de muncă.

În ziua de 23 aprilie, cînd Sfînta noastră Biserică Ortodoxă prăznuiește pe Sfîntul și Marele Mucenic Gheorghe, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii cu hramul „Sfîntul Dumitru" din parohia Baineț, protopopiatul Rădăuți, în urma lucrărilor de renovare făcute de credincioșii din acea parohie păstoriți de tînărul preot paroh Valică Doșan. Odată cu renovarea bisericii s-au executat și unele lucrări de întreținere a casei parohiale. Astăzi, și biserica și casa parohială se încadrează în chip armonios în peisajul satului Baineț, înfloritor ca toate satele Patriei noastre. În continuare, P. S. Episcop-vicar Pimen a săvîrșit Sfînta Liturghie înconjurat de un sobor de preoți. La sfîrșit, Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de dreaptă învățătură creștină, îndemnînd pe credincioși cu părintească dragoste să vină la biserica lor mare și frumoasă, să urmeze pe preot, să păstreze dreapta credință strămoșească și unitatea religioasă.

P. C. Preot paroh și P. C. Prot. I. Ciornei au mulțumit cu recunoștință P. S. Episcop Pimen pentru slujba săvîrșită și cuvîntul de învățătură și îndrumare adresat credincioșilor. *(Diac. T. MELEȘCAN)*

Pentru credincioșii parohiei „Cuvioasa Parascheva"-Cristești, protopopiatul Pașcani, slujba de sfințire a lucrărilor de pictură a bisericii, săvîrșită de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, *duminică 29 aprilie*, a fost un moment de aleasă bucurie duhovnicească. Ostenelile lor de înfrumusețare a bisericii cu mobilier și pictură, sub îndrumarea P. C. Pr. Ioan Dănilă, au fost astfel încununate de binecuvîntările, slujba de sfințire și Sfînta Liturghie, care le-au prilejuit adevărate revărsări ale bucuriei duhovnicești, trăite în aceeași comuniune de rugăciune și sfințenie de toți cei prezenți, slujitori și credincioși, ceea ce a determinat pe P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul ca, în cuvîntul rostit la sfîrșitul Sfintei Liturghii, să arate importanța bucuriei comuniunii prilejuite de slujbele noastre bisericești, pentru întărirea unității tuturor în jurul Altarului strămoșesc. P. S. Sa a arătat că Sfînta Liturghie prilejuiește fiecăruia posibilitatea ca prin cîntarea în comun să trăiască aceeași comuniune de credință cu înaintașii noștri, cu frații mai mari în credință — Sfinții Bisericii, așa cum au trăit și credincioșii parohiei „Cuvioasa Parascheva"-Cristești, luînd parte cu însuflețire la cîntările și răspunsurile Sfintei Liturghii.

La sfîrșit s-a săvîrșit un Polihroniu pentru conducătorii țării noastre și pentru Întîistătătorul Bisericii din Moldova și Bucovina, I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist. *(Diac. V. NECHITA)*.

BISERICA „SFINȚII VOIEVOZI" DIN PAROHIA DÎNGENI, PROTOPOPIATUL BOTOȘANI

Duminică 6 mai, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, a săvîșit slujba sfințirii și Sfînta Liturghie în biserica „Sfinții Voievozi" din parohia Dîngeni, protopopiatul Botoșani, păstorită de preotul Vasile Gavrilă Bota.

La sfîrșitul slujbei, Prea Sfinția Sa a rostit cuvîntul de învățătură creștină și s-a referit la sfînta biserică, în care ne simțim în preajma lui Dumnezeu. Ea este casa în care ne botezăm, ne cununăm și ne împărtășim cu Trupul și Sîngele Domnului.

În continuare, Prea Sfințitul a vorbit despre frumusețea cultului nostru ortodox și a credinței noastre, pe care am primit-o de la Sfîntul Apostol Andrei și pe care corul de femei al bisericii a împodobit-o și în această zi cu frumoasele lui cîntări.

Referindu-se la pericopa Evangheliei zilei (Marcu 15, 43-47 și 16), Prea Sfinția Sa a arătat că femeile — ca niște mironosițe — se ocupă cu treburi gospodărești, dar și cu cîntarea omofonă. Noi știm să cumpănim lucrurile, cînd e timp de muncă, muncim, iar cînd e timp de rugăciune, ne rugăm. De aceea noi ne străduim să îmbinăm, în sufletele noastre, munca cu rugăciunea, dragostea de de glia strămoșească cu dragostea de Dumnezeu Care ne-a zidit.

În încheiere, Prea Sfințitul a transmis participanților arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist și i-a asigurat de toată dragostea părintească îndemnîndu-i, în același timp, să cinstească pe mai marii lor, autoritățile de stat în frunte cu neobositul nostru Președinte Nicolae Ceaușescu, cel care ne îndrumă și ne indică metodele și căile cele mai potrivite pentru realizarea progresului nostru material și spiritual. Prea Sfințitul a mulțumit soborului și credincioșilor pentru participarea la cîntarea omofonă și a felicitat pe preotul paroh V. Bota pentru activitatea sa bogată în parohie.

Preotul V. Bota — slujitor al acestei parohii din anul 1977 — a mulțumit respectuos Prea Sfințitului Episcop-vicar pentru frumoasa slujbă pe care a săvîrșit-o, spre bucuria și mulțumirea credincioșilor săi și a sa, cum și autorităților locale pentru sprijinul lor la renovarea acestei biserici, ruinată de cutremur și de intemperii. Cu aceasta, solemnitatea slujbei de sfințire s-a terminat lăsînd o plăcută amintire în inimile tuturor.

BISERICA DIN PAROHIA RUSENI, PROTOPOPIATUL PIATRA NEAMȚ

Satul Ruseni a luat ființă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în urma reformei agrare din timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, cînd au fost împroprietăriți aici oameni din comune vecine: Rediu, Cîndești, Frumoasa, Zănești și altele.

Pentru nevoile religioase credincioșii din Ruseni se duceau la schitul-mitoc al Mănăstirii Tazlău situat „în lunca Bistriței", pînă în anul 1920, cînd s-a înălțat această biserică de către paharnicul Dimitrie Gheorghiadis.

În curgerea vremii i s-au făcut unele renovări: în 1925 s-a construit pridvorul; în 1928 s-a căptușit biserica în exterior cu scînduri; în 1974-1976 s-a parchetat în interior și s-au împrejmuit incinta și cimitirul; în 1983 s-au făcut stranele de stejar ș. a.

În ziua de duminică 13 mai, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit, cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, slujba de sfințire a bisericii.

La sfirșitul slujbei, preotul paroh Nicolae Diaconu a arătat că lucrările s-au executat prin străduința credincioșilor și a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit pentru ajutorul acordat, precum și Prea Sfințitului Episcop-vicar pentru slujba de sfințire și Sfînta Liturghie pe care a săvîrșit-o.

În cuvîntul rostit, Prea Sfințitul Pimen, după ce a amintit de vindecarea minunată a slăbănogului (Ioan 5, 1-15), a vorbit despre unitatea credinței și comuniunea cu strămoșii noștri și cu cei ce vor veni după noi, despre ascultarea față de stăpînire, precum și despre dragostea de muncă și de glia strămoșească la care ne îndeamnă însuși Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, cel care ne călăuzește pașii pe calea păcii și a bunei-înțelegeri între oameni și popoare, a progresului material și spiritual și a fericirii.

În încheiere, Prea Sfinţitul a transmis arhiereşti binecuvîntări tuturor celor prezenţi din partea I. P. S. Mitropolit Teoctist, a felicitat pe preotul N. Diaconu pentru activitatea depusă în parohie, a mulţumit soborului, credincioşilor şi coriştilor pentru prezenţă şi frumoasele cîntări pe care le-au executat, împodobind sfînta slujbă.

PARACLISUL „CUVIOASA PARASCHEVA" DE LA MĂNĂSTIREA SUCEVIŢA

Duminică 3 iunie, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrşit slujba de sfinţire a Paraclisului „Cuvioasa Parascheva" de la Mănăstirea Sucevița, judeţul Suceava, care a fost amenajat în incinta mănăstirii prin grija, stăruinţa şi ajutorul Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei. Slujba s-a săvîrşit afară, în faţa paraclisului.

La sfîrşitul ei, Prea Sfinţitul Episcop-vicar a rostit un cuvînt de învăţătură, prin care şi-a exprimat mulţumirea că a săvîrşit slujba de sfinţire a paraclisului pentru care a stăruit însuşi Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist şi s-au ostenit maicile şi vieţuitoarele mănăstirii.

Prea Sfinţia Sa a spus: „Am săvîrşit slujba Sfintei Liturghii afară, cît mai aproape de dumnevoastră cu sufletul şi cu trupul, aşa cum am fost astăzi în jurul Sfîntului Potir. Astfel Îl cunoaştem pe Dumnezeu, uniţi în muncă, în rugăciune şi în frumoasele noastre cîntări bisericeşti. Aici Îl vedem pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, cu ochii sufletului, sub forma Sfintei Euharistii — Trupul şi Sîngele Domnului — şi a Chipului Său reflectat în sfintele icoane".

În încheiere, Prea Sfinţia Sa a spus că Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist nu a putut participa, deşi a dorit mult, dar a dat această încredinţare Prea Sfinţiei Sale şi încuviinţarea de a transmite soborului mănăstirii şi credincioşilor arhiereşti binecuvîntări şi toată dragostea sa părintească.

Prea Sfinţitul a mulţumit apoi şi P. C. stareţ Grigore al Mănăstirii Sf. Ioan-Suceava, pentru ajutorul acordat la amenajarea acestui paraclis, precum şi tuturor credincioşilor pentru prezenţă.

Diac. T. MELEŞCAN

FESTIVITATEA ÎNCHIDERII ANULUI ŞCOLAR 1983/1984 LA SEMINARUL TEOLOGIC DE LA MĂNĂSTIREA NEAMŢ

La 23 iunie 1984, la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamţ, a avut loc serbarea de sfîrşit de an şcolar 1983/1984.

La această tradiţională festivitate au fost prezenţi Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, delegat al I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, P. C. consilier Pr. Costache Buzdugan, P. C. inspector eparhial Pr. Constantin Pelin, delegat al P. S. Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor, profesorii, elevii, personalul administrativ şi de îngrijire, părinţi, rude şi invitaţi de-ai elevilor.

La începutul acestei festivităţi, P. C. Director Pr. prof. Mihai Vizitiu a făcut darea de seamă asupra activităţii şcolare, din cursul anului şcolar încheiat. P. C. Sa a reliefat că activitatea desfăşurată în cele mai bune condiţii de profesori şi de personalul educativ al şcolii a fost încununată de roade bogate.

În încheiere, vorbitorul a arătat că serbarea de închidere a cursurilor anului şcolar de la Seminarul teologic este un bun prilej de manifestare a caldelor sentimente de recunoştinţă faţă de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei şi faţă de P. S. Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor pentru grija deosebită pe care cei doi ierarhi o poartă şcolii de la Neamţ.

A urmat apoi un program artistic, alcătuit din coruri şi poezii religioase şi patriotice.

După programul artistic, s-au rostit cuvîntări. Absolventul Pavel Albu a arătat că elevii absolvenţi ai Seminarului, care şi-au cultivat vocaţia timp de cinci ani în umbra zidurilor Mănăstirii Neamţului, vor păstra mereu vie, imaginea celor ce i-au pregătit şi educat cu stăruinţă; ei se despart cu multă părere de rău de frumosul ţinut al Neamţului şi de profesorii lor.

Delegatul Episcopiei Romanului și Hușilor, P. C. inspector Pr. Constantin Pelin, în cuvîntul rostit la acest moment sărbătoresc, a făcut aprecieri elogioase la adresa activității școlare desfășurate la Seminarul de la Neamț în anul care s-a încheiat și a transmis felicitări pentru bunele rezultate la învățătură și purtare ale elevilor.

Cu interes deosebit a fost așteptat cuvîntul P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, care a remarcat că la Neamț se găsește un ales buchet de profesori și un seminar bine organizat, a împărtășit tuturor ascultătorilor, și îndeosebi elevilor, din bogata-i experiență de cunoscător al realităților lumii. Pornind de la marea îndatorire a preotului de a învăța și îndruma credincioșii, care au în zilele noastre un nivel ridicat de cultură în comparație cu cei de altădată, Prea Sfinția Sa a spus că slujitorul altarului vremii noastre trebuie să cunoască toate problemele mari ale lumii contemporane, trebuie să se cultive cît mai temeinic, spre a-și îndeplini cu succes misiunea pastorală. Prea Sfinția Sa a mai spus, printre altele: „Aceste rezultate bune sînt pe măsura privilegiilor pe care le are școala teologică de la Neamț: privilegiul că în fruntea Mitropoliei Moldovei și Sucevei se află I. P. S. Mitropolit Teoctist, distins cărturar și privilegiul că școala își desfășoară activitatea în atmosfera Mănăstirii Neamț — oază de viață spirituală și de bogate tradiții culturale". Evidențiind rolul pe care îl au școlile teologice în acțiunea de pregătire a slujitorilor Bisericii strămoșești și, în același timp, ai Patriei noastre scumpe, Prea Sfințitul Episcop Pimen a făcut unele recomandări elevilor pentru vacanță.

Serbarea s-a încheiat cu împărțirea premiilor de către P. S. Episcop Pimen, acordate elevilor merituoși de Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului și Hușilor.

V. ȚOC

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL MIHAI VIZITIU

După o lungă și grea suferință, la 8 februarie 1984, a încetat din viață la Șoldănești-Fălticeni Preotul Mihai Vizitiu de la parohia Giurgești, protopopiatul Fălticeni.

S-a născut la 7 noiembrie 1912 în comuna Siliștea, județul Suceava, într-o familie de țărani agricultori, buni credincioși și iubitori de biserică. A urmat școala primară în Fălticeni, Seminarul teologic din Dorohoi și Facultatea de teologie din Cernăuți, luîndu-și licența în anul 1937. În anii 1936-1938 a funcționat ca învățător suplinitor de religie la școala elementară din comuna Boianceni-Cernăuți. Între anii 1938 și 1939 a absolvit și cursurile Seminarului pedagogic din Cernăuți, în baza cărora a funcționat ca profesor de religie la Gimnaziul industrial și comercial din Dorohoi, între anii 1939 și 1940.

În anul 1939 s-a căsătorit, iar la 8 noiembrie 1940 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Arghira, unde a funcționat pînă în anul 1942; a fost apoi transferat la cerere în parohia Giurgești, același protopopiat, păstorind aici timp de peste 30 de ani, după care s-a pensionat și s-a retras în satul natal al soției sale, la Șoldănești, unde și-a dat și obșteascul sfîrșit.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită de un sobor de preoți. Despre viața și activitatea sa a vorbit P. C. Pr. Gh. Baltag, după care corpul neînsuflețit al Preotului Mihai Vizitiu a fost înmormîntat în cimitirul bisericii din Șoldănești.

Pr. Gh. BALTAG

PREOTUL ICONOM STAVROFOR MIRCEA VLAD

O îndelungată și necruțătoare suferință a întrerupt brusc, pe data de 7 aprilie 1984, viața pămîntească a celui ce a fost regretatul preot iconom stavrofor Mircea Vlad, pensionar, din orașul Vatra Dornei, județul Suceava.

Născut la 1 septembrie 1923, fiu al preotului Constantin și al Elenei Vlad, cînd avea vîrsta de 4 ani mama sa a încetat din viață. Copil fără copilărie! Școala primară, începută la Bălăceana, județul Suceava, este continuată la Iordănești Storojinețului (U. R. S. S.), unde părintele său, văduv, fusese transferat.

A urmat cursurile liceale la Cernăuți și Suceava, iar în anul 1947 termină Facultatea de teologie.

Se căsătorește în anul 1956, iar în 1957 este hirotonit pe seama parohiei Bașeu—Dorohoi, de unde se transferă în anul 1959 la parohia Sasca-Păiseni—Fălticeni. A păstorit acolo cu mult zel și dragoste pînă ce boala l-a silit să se pensioneze. În timpul păstoriei sale s-a făcut iubit și apreciat de toți enoriașii. Cu ei a reușit să zidească din temelie două frumoase biserici: una la Păiseni și alta la Sasca Mare, iar bisericii din Sasca Mică i-a făcut reparații capitale. Pentru vrednicia și zelul său pastoral a fost distins cu rangul onorific de iconom stavrofor.

În anul 1980 se retrage la pensie fiind mult regretat de credincioșii săi. În același an rămîne văduv și este nevoit să-și găsească adăpost și îngrijire în casa surorii lui, profesoară la Vatra Dornei.

Figura lui zîmbitoare, calitățile sufletești și caracterul său tare l-au făcut iubit și apreciat de toți cei din jur. În sufletul acestui preot, în firea sa aleasă, s-au contopit, într-o strălucită deplinătate etică, toate virtuțile străbunilor, ale voinicilor cu chip mîndru, îndrăgostit de frumoasele plaiuri bucovinene pline de istorie și de profunzime sufletească ce i-au dat tăria să renunțe la sine pentru alții, să se jertfească pentru misiunea pe care a îmbrățișat-o dintr-o chemare tainică, asemenea înaintașilor săi, preoți și ei.

Portretul lui va rămîne viu în sufletul celor ce l-au cunoscut și i-au apreciat calitățile, dar mai ales în sufletul enoriașilor săi, care l-au iubit atît de mult.

Trupul său neînsuflețit a fost depus în biserica „Sfîntul Ilie" din orașul Vatra Dornei, iar pe data de 11 aprilie 1984, în prezența enoriașilor săi, a cunoscuților și a prietenilor, soborul de preoți a oficiat slujba înmormîntării. În biserică au vorbit: P. C. Pr. Gh. Solcan, delegat al I. P. S. Mitropolit Teoctist și P. C. Protopop Teodor Moroșanu-Cîmpulung în numele preoților cîmpulungeni, precum și P.P. C.C. Pr. Valerian Olaru de la Șarul Bucovinei, Gheorghe Bărbuță de la Dorna-Arini, iar de la Sasca-Păiseni urmașul preotului decedat.

Cu sufletul îndurerat, cei prezenți l-au condus apoi la locul de veșnică odihnă din cimitirul orașului. La mormînt, P. C. Pr. Victor Moise, de la Vama, a evocat momente din viața răposatului, aducînd, în numele colegilor și al celor prezenți, un ultim omagiu. În sunet de buciume, plîns de cei prezenți, corpul neînsuflețit a fost coborît în mormînt, alături de tatăl său, Preotul Constantin Vlad.

Pr. Gh. SOLCAN

PREOTUL ICONOM GEORGE FÎRTĂIȘ

În ziua de 14 aprilie 1984, după o suferință destul de grea, a trecut la cele veșnice Preotul George Fîrtăiș de la parohia Bunești, județul Suceava, protopopiatul Fălticeni.

Născut la 24 iunie 1912 în satul Zaharești-Suceava, a copilărit sub ochii părinților doar pînă la 6 ani, cînd a rămas orfan de amîndoi părinții. El și cu cele două surori mai mari au înfruntat necazurile primului război mondial și, din mila unui binefăcător, a făcut cele patru clase elementare în satul natal. Murind sora cea mai mare, cu ajutorul surorii rămase urmează liceul la Suceava. Străbătînd valurile vieții, face serviciul militar și apoi se înscrie la Facultatea de teologie Cernăuți. Ocupă postul de pedagog la școala cantorală din Cernăuți și, în același timp, urmează cursurile teologice, întreținînd și nepoții care erau și ei orfani.

Termină studiile teologice cu bine. Se căsătorește și primește Taina Preo-

ţiei pe seama unei parohii din nordul Bucovinei, iar după al doilea război mondial este numit la parohia Buneşti, pe care a păstorit-o pînă la data decesului.

În parohia Buneşti, Preotul George Fîrtăiş a activat şi pe tărîm administrativ, cultural, economic şi social, fiind apreciat de forurile bisericeşti.

În ziua de 17 aprilie 1984, orele 13, un sobor de preoţi, în frunte cu P. C. Prot. Vasile Hrestic, au condus la locul de veci pe vrednicul Preot George Fîrtăiş.

Au scos în evidenţă activitatea şi viaţa preotului decedat: P. C. Prot. Vasile Hrestic, Pr. Serghie Dimitriu-Zahareşti, Pr. Severin Brăteanu-Suceava, Pr. Constantin Cercel, pensionar, Pr. Gheorghe Vizitiu de la Prăjeni-Botoşani şi Pr. Ioan Irimescu, pensionar. Familiei îndoliate i s-au transmis sentimente de profundă compasiune.

În sunetul clopotelor de la biserica din Buneşti, sicriul cu rămăşiţele pămînteşti ale regretatului Preot George Fîrtăiş a fost coborît în cripta sa din cimitirul parohial.

Pr. Radu DĂSCĂLESCU

PREOTUL MODEST GRĂDINARU

În ziua de 4 mai 1984, a trecut la cele veşnice distinsul Preot Modest Grădinaru, parohul parohiei „Sfînta Înviere"-Suceava.

Născut la 21 aprilie 1907 în satul Costîna, judeţul Suceava, din părinţi agricultori, Gheorghe şi Minodora, el s-a dovedit a fi vrednic urmaş al acestor părinţi gospodari şi păstrători ai celor mai frumoase tradiţii româneşti şi creştineşti.

A urmat primele clase primare în satul natal, apoi liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava. În anul 1930 se înscrie la Facultatea de teologie din Cernăuţi, iar în anul 1934 îşi susţine examenul de licenţă.

În acelaşi an este hirotonit preot pe seama parohiei Petricani, după care se va transfera, la cerere, în parohiile Voitinel-Rădăuţi (1938), apoi la Adîncata (1942) şi Mihoveni (1945). Pentru merite deosebite, în anul 1952 este numit protopop la Fălticeni şi preot paroh la parohia „Sfîntul Ilie" din acel oraş, funcţionînd pînă în anul 1967 cînd este transferat, la cerere, la parohia „Sfînta Înviere" din oraşul Suceava, parohie pe care a slujit-o cu toată dragostea pînă în clipa cînd şi-a dat obştescul sfîrşit.

Rămîne pilduitoare activitatea sa rodnică pentru credincioşi, pentru fraţii preoţi şi pentru familie.

A iubit pe Dumnezeu, Biserica Sa, neamul din care a răsărit şi poporul dreptcredincios, dînd dovadă de o deosebită chemare preoţească.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de către un sobor de preoţi la biserica parohială „Sfînta Înviere", în ziua de 6 mai 1984.

Despre activitatea sa rodnică au vorbit P.P. C C. Preoţi Mandache Ciubotar, Protopop, Ioan Iordăchescu. Ilie Anisescu şi Nicolae Pentelescu.

În dangătul duios al clopotelor, adormitul întru Domnul a fost condus pe ultimul său drum de credincioşi din municipiul Suceava şi din parohiile învecinate.

Corpul neînsufleţit a fost depus în cripta familiei sale, pregătită din vreme, în cimitirul oraşului Suceava.

Prot. Mandache CIUBOTAR

PREOTUL ICONOM STAVROFOR VIRGIL URSACHI

În ziua de 23 mai 1984, a încetat din viaţă, în vîrstă de 73 ani, Preotul pensionar Virgil Ursachi. El s-a născut în comuna Frătăuţii Vechi-Rădăuţi, la data de 27 iunie 1911. A urmat şcoala primară în comuna natală, liceul la Rădăuţi, apoi Facultatea de teologie la Cernăuţi.

S-a căsătorit în anul 1942 cu Artemiza Jauca, învățătoare, apoi a fost hirotonit diacon pentru parohia ,,Sfinții Trei Ierarhi"-Cernăuți. La data de 10 ianuarie 1943 este hirotonit preot pentru parohia Mahala din Cernăuți, apoi, la 1 mai 1945, este transferat la parohia ,,Sfîntul Dumitru" din Suceava, pînă la 1 octombrie 1945. Va trece apoi la parohia Șcheia din Suceava, pînă la data de 1 decembrie 1946, cînd este transferat la parohia Humoreni, unde a păstorit timp de 16 ani ; de aici, se transferă, la data de 1 decembrie 1962, la parohia Neagra Șarului, unde păstorește 19 ani, pînă la 1 martie 1981, cînd se pensionează.

În parohiile unde a funcționat a slujit cu multă rîvnă, avînd o activitate rodnică, atît pe tărîm bisericesc, cît și social-cultural.

A fost înzestrat cu voce frumoasă, fiind apreciat și ca un bun dirijor de cor încă din anii de studenție. Mult timp a dirijat corul căminului cultural la Humoreni, cu care a ajuns pînă în faza finală pe țară, cîntînd și la Radio; a dirijat și corul căminului cultural din Neagra Șarului, activitate pentru care a fost apreciat și decorat.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită în biserica ,,Sfîntul Dumitru" din parohia Neagra Șarului, în ziua de 26 mai, de către un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protopop Teodor Moroșanu-Cîmpulung Moldovenesc, care, în cuvinte alese, a evocat viața și activitatea celui decedat, accentuînd principalele trăsături ale misiunii preoțești. Din partea foștilor colegi a vorbit P. C. Preot Gheorghe Bărbuță de la parohia Dorna-Arini.

După înconjurarea bisericii, cortegiul funerar s-a îndreptat spre cimitirul parohial. La mormînt a vorbit P. C. Preot Iorgu Petrovici, actualul paroh și fiu al satului, care a scos în evidență principalele aspecte ale păstoririi Preotului Virgil Ursachi la Neagra Șarului, cu frumoasele realizări din acest timp: curățirea și restaurarea picturii, pardosirea cu parchet și electrificarea bisericii, înnoirea acoperișului.

În sunetul clopotelor și regretat de cei trei copii, de colegi, de credincioșii din Neagra Șarului și din Humoreni precum și de către toți cei prezenți, corpul neînsuflețit a fost înmormîntat lîngă soția sa, decedată în anul 1972.

Prot. T. MOROȘANU

PREOTUL NICOLAE ALEXA

După o grea suferință, în ziua de 25 mai 1984, a încetat din viață Preotul Nicolae Alexa de la parohia Buhalnița, protopopiatul Hîrlău, în vîrstă de 45 ani.

S-a născut la 5 august 1939 în comuna Tătărași, județul Iași, dintr-o familie de agricultori, buni credincioși, unul dintre cei cinci fii ai lui Ioan și Floarea Alexa. Școala elementară a urmat-o și a absolvit-o în satul natal apoi, din anul 1954, a intrat la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, pe care l-a absolvit în anul 1959. A continuat studiile la Institutul teologic de grad universitar din București, luîndu-și licența în teologie în anul 1963, cu lucrarea: *Panteismul, expunere și combatere.*

După doi ani, în 1965, s-a căsătorit cu profesoara Iacob Elena din satul Băiceni, comuna Stroiești, județul Iași. De praznicul Schimbării la Față, sîmbătă 6 august 1966, în Catedrala mitropolitană din Iași, a fost hirotonit diacon, iar a doua zi, duminică 7 august 1966, a fost hirotonit preot de către I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, astăzi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. A fost numit preot paroh al parohiei Zbereni, protopopiatul Hîrlău.

În parohia „Sfîntul Nicolae"-Zbereni a păstorit pînă la 1 iulie 1973, cînd a fost transferat, la cerere, în parohia „Nașterea Maicii Domnului"-Buhalnița, același protopopiat, unde a păstorit pînă în ultimele zile ale vieții sale.

În ambele parohii, Preotul Nicolae Alexa a depus o frumoasă activitate preoțească, distingîndu-se, atît pe plan pastoral-misionar, administrativ-gospodăresc, cît și social-cetățenesc.

Între timp, Preotul Nicolae Alexa a urmat cursurile pentru obținerea titlului de doctor în teologie, secția sistematică, publicînd în revistele cen-

trale bisericești articole și studii cu privire la activitatea pastorală a preoților : *Învățătura despre Sfînta Fecioară Maria în cărțile de cult,* în „Biserica Ortodoxă Română", XCVIII (1980), nr. 9-10, p. 982-999 ; *Întruparea și Învierea Domnului după Octoih și Penticostar,* în aceeași revistă, C (1982), nr. 1-2, p. 141-155.

Slujba pogribaniei preoților de mir a fost săvîrșită de un sobor de preoți sub protia P.C. Prot. Ioan Sava, în ziua de duminică, 27 mai 1984, în biserica parohială „Sfîntul Nicolae" din Tătărași, satul său natal.

Despre viața și activitatea pastoral-misionară, administrativ-gospodărească și social-cetățenească a regretatului Preot Nicolae Alexa au vorbit în biserică, după slujba înmormîntării, P. C. Prot. Ioan Sava-Hîrlău, iar la mormînt P.C. Prot. Mihai Mocanu-Pașcani, după care, în dangăte de clopot, regretat de familie și de cei ce l-au cunoscut și stimat, sicriul cu trupul său neînsuflețit a fost înhumat în mormîntul pregătit, în partea de est, lîngă Sfîntul Altar al bisericii parohiale „Sfîntul Nicolae"-Tătărași.

Radu PÎSLARU

PREOTUL CONSTANTIN PETREA

În ziua de 22 iunie 1984, după o scurtă și grea suferință, s-a stins din viață Preotul Constantin Petrea de la parohia Podul Hagiului, județul Iași, în vîrstă de 56 ani. S-a născut în satul Podul Hagiului, ca fiu al Preotului Teodor Petrea și al presviterei Ecaterina.

Avînd chemare către preoție și o voce frumoasă, la dorința părinților, urmează Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași. Se căsătorește în anul 1953 cu învățătoarea Florentina Diaconu. La început lucrează un timp în învățămînt, apoi ca funcționar, iar în anul 1976 se preoțește pe seama parohiei Cîrlomănești-Galați. Murind tatăl său, la dorința mamei cît și a enoriașilor, se transferă în locul tatălui său în satul natal Podul Hagiului, unde slujește pînă în ultima clipă a vieții.

În timpul activității sale a ridicat o frumoasă biserică în locul celei dărîmate la cutremur, însă nu și-a putut vedea visul împlinit ca să o termine.

Slujba înmormîntării s-a oficiat, sîmbătă 23 iunie, de către un sobor de preoți sub protia P. C. Pr. Anton Frunză, care în cuvinte alese a înfățișat activitatea celui dispărut. Au luat parte și P.P. CC. Preoți Paul Iușcă-Gura Bohotin, Dumitru Chirilă-Podoleni și Vasile Balan-Ghermănești.

Cu durere în suflet, plîns de toți cei care l-au cunoscut și apreciat, rămășițele sale pămîntești au fost depuse la locul de veșnică odihnă în cimitirul satului natal.

Amintirea sa va rămîne veșnică în sufletele celor ce l-au cunoscut și prețuit.

Pr. D. CHIRILĂ

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA MAI 1984

Pentru conferințele preoțești din luna mai 1984 a fost planificată tema: „Aportul României la efortul comun al popoarelor pentru dezarmare și pace. Contribuția Bisericii Ortodoxe Române".

Ședințele acestor conferințe preoțești au fost planificate pe protopopiate, în zilele de 15, 16, 17, 23, 24 și 25 mai, după cum urmează : la Protopopiatele Roman și Bacău, 15 mai, Moinești, 16 mai, Tg. Ocna, 17 mai, Vaslui, 23 mai, Huși, 24 mai, și Bîrlad, 25 mai.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie a condus lucrările conferinței preoțești de la Protopopiatul Moinești. La celelalte protopopiate au fost următorii delegați dia partea P. S. Episcop Eftimie : la Protopopiatul Tg. Ocna, P. C. Pr. Ioan Mareș, vicar-administrativ ; la Protopopiatul Roman, P. C. Pr. Nicolae Toderici, consilier administrativ ; la Protopopiatul Bacău, P. C. Pr. Costică Cazan, consilier economic ; la Protopopiatele Vaslui, Huși și Bîrlad, P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial.

Înainte de începerea conferințelor, la fiecare protopopiat s-a oficiat cîte un Te-Deum, apoi preoții s-au adunat în sălile de conferințe, unde delegații eparhiali au deschis lucrările, trecînd în revistă cronica evenimentelor interne și externe care au avut loc în Patria noastră și în viața Bisericii strămoșești de la precedenta conferință preoțească din luna februarie.

La fiecare protopopiat au susținut referatele următorii P. P. C. C. Preoți : la Protopopiatul Roman, Gheorghe Ursache de la parohia Bărc ; la Protopopiatul Bacău, Constantin Alinei, de la parohia „Sf. Voievozi"-C.F.R. oraș Bacău ; la Protopopiatul Moinești, Petru Moraru, de la parohia Poduri ; la Protopopiatul Tg. Ocna, Laurențiu Hîncu, de la parohia Borzești ; la Protopopiatul Vaslui, Constantin Tomozei, de la parohia Chircești ; la Protopopiatul Huși, Mihai Roșca, de la parohia Duda și la Protopopiatul Bîrlad, Dumitru Chervase, de la parohia Ciortolom.

Pe marginea referatelor au luat cuvîntul mai mulți preoți, care au adus noi contribuții și clarificări temei susținute :

— România Socialistă se înscrie în istoria contemporană ca o țară care, în cadrul politicii sale externe, folosește toate canalele diplomatice pentru rezolvarea conflictelor la masa tratativelor, pentru excluderea războaielor din viața omenirii, pentru o Europă fără arme nucleare și pentru realizarea unei păci trainice, întemeiate pe echitate și dreptate socială.

— În conștiința lumii, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, se înscrie ca o personalitate istorică, dedicîndu-și viața celor mai nobile idealuri umanitare ale lumii contemporane, fondate pe principiile independenței și suveranității naționale a fiecărui stat, indiferent de orînduirea socială, pe neamestec în treburile interne, înlăturarea oricărui pericol, care amenință viața și fericirea oamenilor, instaurarea unei noi ordini economice în lume, într-un climat de bunăînțelegere și pace generală.

— Cel mai important ideal al Bisericii Ortodoxe Române este de a sluji pacea lumii și buna înțelegere între oameni și popoare. Este vădit aportul sporit al Bisericii Ortodoxe Române pentru împlinirea acestui măreț ideal al lumii contemporane.

La fiecare protopopiat au fost prezentate cîte două referate de activitate, cuprinzînd : Împlinirea îndatoririlor pastorale, aplicarea Planului de măsuri misionare privind păstrarea unității spirituale a credincioșilor ; aportul social exprimat prin susținerea acțiunilor pentru pace ale Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României și a eforturilor Patriei noastre pentru împlinirea acestui ideal umanitar ; acțiuni ale Bisericii Ortodoxe Române și ale ierarhilor ei „pentru pacea a toată lumea" și contribuția preoților la realizarea obiectivelor social-obștești din parohiile pe care le păstoresc.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie și delegații Centrului eparhial au făcut cuvenitele aprecieri asupra referatelor, aducînd completări în care s-au reliefat efortul și aportul României Socialiste, ale Președintelui Nicolae Ceaușescu la realizarea dezarmării și păcii în lume, precum și contribuția substanțială a Bisericii Ortodoxe Române la împlinirea acestor porunci, înscrise în crezul slujirii bimilenare a Bisericii noastre străbune.

Participarea activă a clerului la prosperitatea Patriei, prin acțiunile social-obștești, inițiate în cadrul parohiilor ce le păstoresc, confirmă conștiința patriotică a slujitorilor sfintelor altare de apărători ai păcii.

Pr. I. MAREȘ

BISERICA DIN PAROHIA STĂNIȚA, PROTOPOPIATUL ROMAN, JUDEȚUL NEAMȚ

Potrivit datelor culese de la bătrîni, primele sate din partea locului s-au întemeiat pe vremea lui Ștefan cel Mare. Conform obiceiului de a recompensa pe cei merituoși în urma unor izbînzi dobîndite asupra dușmanului, toată întinderea ce o cuprinde comuna Stănița de azi și mult peste hotarele ei, ar fi fost dăruită de Ștefan cel Mare unui sfetnic al său, numit Oancea. Acesta și-a ales, pentru a se stabili, partea cea mai ridicată a terenului, niște poieni, atît ca loc deschis cît și ca punct de observație peste întreaga întindere.

Începuturile de constituire a satului Stănița s-ar fixa mult mai tîrziu, între anii 1784 și 1794, pe cînd niște locuitori ai satului Sărățel din comuna Miclăușeni, izgoniți din locurile lor de moșierul de pe atunci Dumitru Sturza, au părăsit acele locuri și s-au așezat în părțile acestea, unde se zice că aveau „analoage", adică completări la moșie.

Pe locul satului de azi erau niște „staniști", porțiuni de loc pe care stăteau vitele la odihnă cînd erau la păscut.

Oamenii, stabilindu-se pe această porțiune de teren, au format încetul cu încetul satul, căruia la început i-au dat denumirea de „Staniște", după numirea locului, iar mai pe urmă „Stănița".

Prima biserică a satului Stănița, cu hramul „Sfîntul Nicolae", a fost construită din vălătuci și ridicată pe la anul 1826. Pe locul vechiului altar se află un postament din piatră și beton.

Între anii 1826 și 1868, s-a zidit actuala biserică, tot cu hramul „Sfîntul Nicolae", în formă de cruce, pe temelie de piatră și cu ziduri de cărămidă, cu toată cheltuiala enoriașilor, avînd un singur turn la intrare care servește și de clopotniță, cu două clopote de la vechea biserică. În anii 1923-1925 s-a renovat radical, dar în prezent a necesitat noi reparații, lucrări ce s-au desfășurat sub îndrumarea Preotului paroh Nicolae Zugravu.

La 27 mai 1984, în cadrul unei solemnități religioase deosebite, a avut loc slujba de sfințire a acestei biserici, dată ce s-a încrustat adînc în sufletele credincioșilor din parohie.

Dimineața, după ce s-a săvîrșit mai întîi sfințirea apei, credincioșii au așteptat cu bucurie sosirea la slujbă a Prea Sfințitului Episcop Eftimie Luca, pe care l-au întîmpinat, cu Sfînta Evanghelie și Sfînta Cruce, un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. C. Protoiereu Raul Rojniță.

A urmat rînduita închinare, slujba de sfințire, după care s-a săvîrșit Sfînta Liturghie arhierească într-o atmosferă de adîncă reculegere sufletească.

La încheierea slujbei, Preotul paroh Nicolae Zugravu, a mulțumit Prea Sfințitului pentru clipele de înălțare duhovnicească trăite în timpul Sfintei Liturghii, apoi a făcut o scurtă dare de seamă privind lucrările efectuate la această biserică, tencuieli interioare și exterioare, precum și pictarea bisericii, în frescă, de către pictorul Nicolae Irimescu din Piatra Neamț.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie a rostit un părintesc cuvînt de învățătură despre semnificația praznicului zilei, spunînd între altele : „Ne găsim încă în zilele de lumină și bucurie revărsate în sufletul nostru de praznicul Învierii Domnului. Duminica de astăzi, numită Duminica Orbului, ne amintește despre una dintre minunile Mîntuitorului : dăruirea vederii unui orb din naștere (Ioan 9, 1-38). Cuvîntul Sfintei Evanghelii ne duce de la acest fapt particular la un adevăr general, ale cărui dimensiuni au umplut veacurile creștine, pînă la sfîrșitul lumii. Acest adevăr l-a rostit Însuși Mîntuitorul:

„Cîtă vreme sînt în lume, Eu sînt lumina lumii“ (Ioan 9, 5). Mîntuitorul Iisus Hristos este lumina vieții noastre creștine. Lumină a adus Mîntuitorul și prin învățătura Sa despre om și despre rostul vieții noastre pămîntești“.

Referindu-se la Evanghelia zilei, Prea Sfinția Sa a vorbit despre orbirea trupească, dar și despre orbirea sufletească, îndemnîndu-ne să dăm ascultare cuvintelor Mîntuitorului și să căutăm a ne spăla sufletele acolo unde ne-a arătat Hristos : în apa tămăduitoare a pocăinței ce se găsește în Sfînta Sa Biserică, Sionul mîntuirii noastre.

Prea Sfințitul Episcop a arătat, în continuare, rostul social al Bisericii, subliniind că sîntem români ortodocși și moștenim această credință curată, propoveduită de Mîntuitorul prin Sfinții Apostoli încă de la începutul creștinismului, iar Ortodoxia este vatra care dovedește permanența noastră pe aceste meleaguri, ea fiind o moștenire de mare preț, lăsată de strămoșii și părinții noștri, pe care avem datoria să o păstrăm curată, ca pe un izvor de înțelepciune și lumină.

Prea Sfinția Sa a mulțumit enoriașilor acestei parohii cît și părintelui paroh pentru osteneala și dragostea de care au dat dovadă cu ocazia acestor lucrări, sfătuindu-i ca și de acum înainte să cerceteze acest frumos locaș de închinăciune redeschis astăzi ; apoi, a adresat un stăruitor îndemn celor prezenți de a munci cu cinste și dăruire, fiecare la locul său de activitate, pentru înflorirea și prosperitatea scumpei noastre Patrii.

Cuvîntul Prea Sfințitului Episcop Eftimie a răscolit adînc ființa credincioșilor și peste fiecare s-a coborît ceva din lumina Celui de Sus.

Pentru munca depusă la aceste lucrări, Prea Sfințitul Episcop i-a acordat Preotului Nicolae Zugravu rangul onorific bisericesc de „iconom“.

După terminarea slujbei, s-a oficiat un parastas pentru ctitorii bisericii și pentru alți credincioși adormiți întru Domnul.

Cînd s-a ieșit din biserică, Prea Sfinția Sa a stat de vorbă cu credincioșii parohiei, îndemnîndu-i să fie mereu atașați credinței străbune, iar în calitate de cetățeni să muncească cu rîvnă pentru o viață pașnică și mereu prosperă.

Prot. Raul ROJNIȚĂ

BISERICA CU HRAMUL „SFÎNTUL PROOROC ILIE“ DIN SATUL PRISACA, PAROHIA BOTOȘENI, PROTOPOPIATUL MOINEȘTI

Această sfîntă biserică a fost construită din lemn în anul 1883 și sfințită la data de 6 noiembrie de către Protopopul Teodor Atanasiu-Bacău, ca delegat al Episcopului Melchisedec Ștefănescu al Eparhiei Romanului.

După 100 de ani, biserica ajunsese la un stadiu de deteriorare ce a necesitat o totală reînnoire.

Între anii 1983 și 1984 s-au făcut ample lucrări de reparație la stăruința tînărului preot paroh Gheorghe Turcu, ajutat de enoriașii, de consătenii săi din Schitu Frumoasa, comuna Balcani și de alți donatori și binecredincioși creștini.

După terminarea lucrărilor de reparație, în ziua de 3 iunie 1984 s-a făcut sfințirea de către Prea Sfințitul Eftimie, Episcop al Romanului și Hușilor, înconjurat de un sobor de preoți.

În ajun s-a oficiat Vecernia și Litia, cu care ocazie P. C. Protopop I. Andrioaie a ținut un cuvînt de învățătură despre Biserica slujitoare.

A doua zi s-a săvîrșit slujba arhierească conform rînduielilor noastre

strămoşeşti. La sfîrşitul Sfintei Liturghii, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a vorbit despre unitatea Bisericii, apoi s-a referit la primul Sinod ecumenic de la Niceea, din anul 325, la care au participat cei 318 Sfinţi Părinţi comemoraţi în această zi.

Plecînd de la pericopa evanghelică Prea Sfinţia Sa a precizat că unitatea Bisericii este de origine divină, „ca toţi să fie una" (Ioan 17, 21). Mergînd pe firul istoriei, Prea Sfinţitul Episcop a arătat că la anul 1054 unitatea Bisericii a fost destrămată prin Marea Schismă, cu care ocazie a apărut Romano-Catolicismul. Biserica noastră strămoşească întotdeauna a propoveduit pacea şi unirea, care sînt de origine divină (Ioan 24, 27; 15, 12; 17, 21).

Pentru meritele sale, preotul paroh Gheorghe Turcu a fost hirotesit „iconom". În numai cinci ani de preoţie el a renovat două biserici (din Enăcheşti şi Prisaca) şi s-a remarcat la cursurile de îndrumare misionară.

Credincioşii care au participat la slujba de sfinţire a acestei biserici s-au întors la casele lor întăriţi sufleteşte, trăind clipe de aleasă bucurie.

La plecarea din acest sat, Prea Sfinţitul Episcop a vizitat biserica monument istoric din Bereşti-Tazlău, precum şi alte biserici şi case parohiale înscrise în agenda de lucru a Prea Sfinţiei Sale.

Prot. I. ANDRIOAIE

†

CHEMAŢI LA DOMNUL

PREOTUL IONIŢĂ BUŞILĂ

Duminică 22 aprilie 1984, a încetat din viaţă Preotul pensionar Ioniţă Buşilă, fost paroh al parohiei Giurcani, comuna Găgeşti, judeţul Vaslui.

Născut în anul 1909, în comuna Gănesti, judeţul Galaţi, dintr-o familie de agricultori şi buni credincioşi, a urmat şcoala primară în satul natal, Seminarul teologic la Galaţi şi Facultatea de teologie la Chişinău, apoi a fost hirotonit preot în anul 1934, la Episcopia de Huşi, pentru parohia Giurcani, comuna Găgeşti, judeţul Vaslui, unde a păstorit pînă la pensionare. S-a retras după aceea la o fiică a sa de la Galaţi, unde şi-a dat obştescul sfîrşit.

In timpul pastoraţiei sale de la Giurcani, Preotul Ioniţă Buşilă s-a dovedit a fi la înălţimea tuturor cerinţelor, atît din punct de vedere misionar-pastoral, administrativ-bisericesc şi economic-gospodăresc, cît şi din punct de vedere social-cetăţenesc.

Cea mai însemnată realizare a sa ca paroh la Giurcani a fost reconstrucţia bisericii monumentale din localitate. Cutremurul din 1940 a risipit-o, iar Preotul Ioniţă Buşilă, cu multă stăruinţă, a refăcut-o exact cum a fost.

In ziua înhumării, marţi 24 aprilie 1984, un mare număr de credincioşi din parohia Giurcani au mers la Galaţi, ca să conducă la locul de veşnică odihnă pe bunul lor păstor. Rînduiala înmormîntării a fost săvîrşită de un impresionant sobor de preoţi, în frunte cu P. C. Protoiereu de Galaţi, ca delegat al Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Antim Nica. Rămăşiţele pămînteşti ale regretatului Preot Ioniţă Buşilă au fost înhumate în cimitirul „Eternitatea" din Galaţi.

Pr. Th. LIFICIU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Iassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXe No. 4 — 6 avril — juin 1984

SOMMAIRE

LE CRÉDO DE L'INDEPENDANCE ET SON ACCOMPLISSEMENT

L'Indépendance, crédo séculaire de notre peuple (*Prot. M. Mocanu*) 217

ECHELONS DU DEVELOPPEMENT DE LA PATRIE

„Et toi, magnifique Roumanie, tu subsisteras toujours" (*La Rédaction*) 227

A LA FÊTE DES FÊTES

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,*
La vie est plus forte que la mort 230

† *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi,*
Gloire à Ta Sainte Résurrection 236

AVEC TOUT LE PEUPLE POUR LA PAIX ET LE DESARMEMENT

Assemblée des Cultes de la R. S. Roumanie pour la paix et le désarmement (Bucarest, 21-23 juin 1984) (*Drd. Gh. Petraru*) . 241

POUR CONSERVER L'UNITE DE L'ESPRIT DANS LES LIENS DE LA PAIX

LA VISITE du Patriarche JUSTIN de l'Eglise Orthodoxe Roumaine en Grèce (24-29 mai 1984) (*Drd. Gh. Petraru*) . . . 284

AU SERVICE DE L'OECUMENISME

Session de travail du Présidium et du Comité Consultatif de la Conférence des Eglises Européennes (3-6 mai 1984) (*Un participant*) 286

POUR LA PAIX DU MONDE

La paix avec Dieu, la paix avec les gens 290
Les bienfaits de la confiance et de la collaboration (*Gh. Badea*) 291

ETUDES

Pr. assist. dr. Viorel IONIŢĂ, Les relations actuelles des Eglises Orthodoxes avec les Eglises Protestantes. Dialogues. Contributions de l'Eglise Orthodoxe Roumaine . . . 298

Drd. Gh. PETRARU, La Résurrection — plénitude de la vie . 307

Pr. drd. Th. DAMIAN, Implications morales de la relation homme-nature dans le contexte des préoccupations écologiques 322

DANS LE DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,*
Le trésor de la foi ancestrale, source du salut . . 336
Au service et pour le maintien de la juste foi . . 342

UN DISTINGUE EVEQUE DE NOTRE EGLISE

L'Evêque Iosif Gafton (*Diacre V. Nechita*) 348

SERMONS

Pr. Gh. POPOVICI, A la résurrection de Lazar . . . 351
Pr. Th. DAMIAN, Catéchèse à la Semaine Sainte . . . 354
Prot. Anton FRUNZĂ, A la fête du Grand Martyr Saint Georges 357
Diacre conf. dr. Petre DAVID, Au VII-e Dimanche après Pâques . 358

LA JUSTE DOCTRINE DE L'EGLISE

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire*, La vénération de l'icône selon l'enseignement de l'Eglise Orthodoxe . . . 361
Pr. prof. dr. Mircea CHIALDA, L'enseignement de la Sainte Ecriture 367

COMMEMORATIONS

Pr. Radu MIRONOVICI, Commémoration à Baden-Baden du fondateur de l'église roumaine de cette ville, le prince régnant de Moldavie Michel Stourdza, lors du centenaire de sa mort 387

DU TRESOR DE LA LITTERATURE PATRISTIQUE

Prot. M. MOCANU, Saint Justin, Martyr et Philosophe. La passion de connaître la vérité 399

PROFESSEURS CELEBRES DE THEOLOGIE ORTHODOXE ROUMAINE

Archim. Mitrofan BĂLTUȚĂ, Le Prêtre Professeur Dr. Ene Braniște 401

NOTES 403

Un livre sur l'histoire de la peinture byzantine († *Pimen Suceveanul, Evêque-vicaire*); Contributions du clergé de Botoșani â la lutte pour l'Indépendance (1877-1878)(*Diacre Gh. Lungu* et *Șt. Cervatiuc*); Au service de la culture roumaine: le Supérieur Doméntian de Bistritza et de Neamtz (*Archim. Ciprian Zaharia*).

EGLISES HISTORIQUES EN BOIS

Pr. Justin Gaspar, L'Eglise en bois dédiée à St. Georges, village Păușești, commune Dumești, département de Jassy . . 420
L'Eglise en bois dédiée à St. Isaïa, village de Cîrlig, commune Popricani, département de Jassy . . . 422

COMPTES RENDUS 426

† *Archevêque et Métropolite NESTOR VORNICESCU*, Les premiers écrits patristiques dans l'Eglise Ortodoxe Roumaine jusqu'au XVII-e siècle. Sources, traductions, diffusion, Craiova, 1983, 447, p. (*Pr. Scarlat Porcescu*); Clément d'Alexandrie, Oeuvres, I-ère partie, traduction, avant-propos, notes et index par Pr. D. Fecioru, Bucarest, 1982, 431 p. (*Pr. Justin Gaspar*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. — ARCHEVÊCHÉ DE IASSY 431

Hôtes ; Conférences ecclésiastiques du mois de mai 1984 ; Cours pour le renouvellement des connaissances professionnelles des muséographes et gestionnaires-surveillants de la Métropolie de Moldavie et de Suceava — 7-19 mai 1984 (*Drd. Gh. Petraru*) ; La Fête de la Résurrection du Seigneur à la Cathédrale métropolitaine et au Centre diocésain de Jassy (*Diacre V. Nechita*) ; Itinéraire pastoral : la Fête de l'Ascension au Monastère de Neamtz (*Pr. Scarlat Porcescu*) ; La Fête de „Sînziene" à Suceava (*Diacre V. Nechita*) ; Consultations sur des problèmes pastoraux et missionaires au Séminaire théologique de Monastère de Neamtz (*Diacre V. Nechita*) ; Services pastoraux et missionaires (*Diacre V. Nechita* et *Diacre T. Meleşcan*) ; La fête de la clôture de l'année scolaire 1983-1984 au Séminaire théologique de Monastère de Neamtz (*V. Ţoc*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR ; **Le Prêtre Mihai Vizitiu (*Pr. Gh. Baltag*) ; Le Prêtre Mircea Vlad (*Pr. Gh. Solcan*) ; Le Prêtre George Fîrtăiş (*Pr. Radu Dăscălescu*) ; Le Prêtre Modest Grădinaru (*Prot. Mandache Ciubotar*) ; Le Prêtre Virgil Ursachi (*Prot. T. Moroşanu*) ; Le Prêtre Nicolae Alexa (*Radu Pîslaru*) ; Le Prêtre Constantin Petrea (*Pr. D. Chirilă*).**

B. — ÉVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUŞI 451

Conférences ecclésiastiques du mois de mai 1984 (*Pr. Ioan Mareş*) ; L'Eglise de Stănitza, doyenné de Roman département de Neamtz (*Prot. Raul Rojniţă*) ; L'Eglise du village de Prisaca, paroisse Botoşeni, doyenné de Moineşti, à la fête patronale du „Saint Prophète Elie" (*Prot. I. Andrioaie*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR : **Le Prêtre Ioniţă Buşilă (*Pr. Th. Lificiu*).**

COMEMORĂRI

Pr. Radu MIRONOVICI, Comemorarea la Baden-Baden a 100 de ani de la trecerea la cele veșnice a prințului Mihail Sturdza, domnitorul Moldovei (1834-1849), ctitorul capelei române din acel oraș 387

DIN TEZAURUL LITERATURII PATRISTICE

Prot. M. MOCANU, Sfîntul Iustin Martirul și Filozoful. Dorința de a cunoaște adevărul 399

DASCĂLI AI TEOLOGIEI ORTODOXE ROMÂNE

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ, Preotul Profesor Dr. Ene Branișteanu . 401

ÎNSEMNĂRI 403

O carte despre istoria picturii bizantine(† *Pimen Suceveanul, Episcop-vicar*); Contribuția clerului botoșănean la sprijinirea luptei pentru Independență (1877-1878) (*Diac. Gh. Lungu* și *Șt. Cervatiuc*); Un slujitor al culturii românești: Starețul Domentian al Bistriței și Neamțului (*Arhim. Ciprian Zaharia*).

BISERICI DE LEMN CU VALOARE ISTORICĂ

Pr. Iustin GASPAR, Biserica de lemn cu hramul „Sf. Gheorghe" din satul Păușești, comuna Dumești, județul Iași . . 420

Biserica de lemn cu hramul „Sf. prooroc Isaia" din satul Cîrlig, comuna Popricani, județul Iași 422

RECENZII 426

† *I. P. S. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei,* Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în secolul al XVII-lea. Izvoare, traduceri, circulație, Craiova, 1983, 447 p. (*Pr. Scarlat Porcescu*); Clement Alexandrinul, Scrieri, partea întîi, tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, traducere, introducere, note și indice de Pr. D. Fecioru, București, 1982, 431 p. (*Pr. Iustin Gaspar*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 431

Oaspeți; Conferințele preoțești din luna mai 1984; Cursurile de reîmprospătare a cunoștințelor profesionale ale muzeografilor, gestionarilor-custozi și supraveghetorilor de sală din cadrul Mitropoliei Moldovei și Sucevei (7-19 mai 1984) (*Drd. Gh. Petraru*); Praznicul Învierii Domnului la Catedrala mitropolitană și la Centrul eparhial din Iași (*Diac. V. Nechita*); Itinerar chiriarhal: Praznicul Înălțarea Domnului la Mănăstirea Neamț (*Pr. Scarlat Porcescu*); De Sînziene la Suceava (*Diac. V. Nechita*); Consfătuiri pastoral-misionare la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț (*Diac. V. Nechita*); Itinerar pastoral (*Diac. V. Nechita* și *Diac. T. Meleșcan*); Festivitatea închiderii anului școlar 1983/1984 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț (*V. Țoc*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Mihai Vizitiu (*Pr. Gh. Baltag*); Preotul iconom stavrofor Mircea Vlad (*Pr. Gh. Solcan*); Preotul iconom George Fîrtăiș (*Pr. Radu Dăscălescu*); Preotul Modest Grădinaru (*Prot. Mandache Ciubotar*); Preotul iconom stavrofor Virgil Ursachi (*Prot. T. Moroșanu*); Preotul Nicolae Alexa *(Radu Pîslaru)*; Preotul Constantin Petrea (*Pr. D. Chirilă*).

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 451

Conferințele preoțești din luna mai 1984 (*Pr. Ioan Mareș*); Biserica din parohia Stănița, protopopiatul Roman, județul Neamț (*Prot. Raul Rojniță*); Biserica cu hramul „Sfîntul prooroc Ilie" din satul Prisaca, parohia Botoșeni, protopopiatul Moinești (*Prot. I. Andrioaie*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Ioniță Bușilă (*Pr. Th. Lificiu*).

P I 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

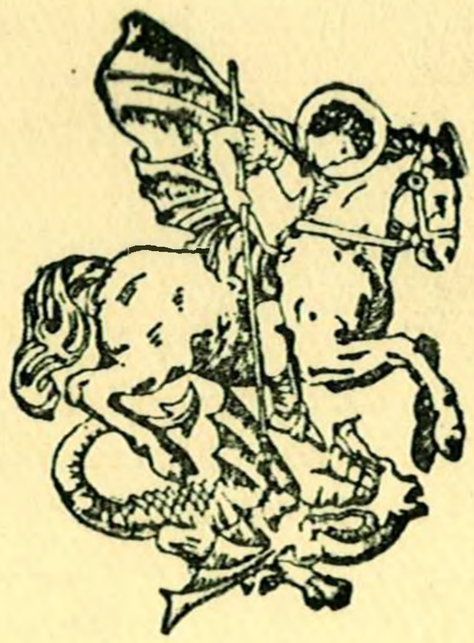

ANUL LX, Nr. 7 — 9 IULIE — SEPTEMBRIE 1984

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

LA BUCURIA UNUI POPAS ANIVERSAR

23 August 1944 — 23 August 1984 († *EFTIMIE, Episcopul Romanului şi Huşilor*) 461
Patria din zi în zi tot mai înfloritoare (*Drd. Gh. Petraru*) . 471
Patru decenii de la Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă (*Pr. Aristide Lefter*) . . 475

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA ÎN HAINE NOI

† *TEOCTIST, Arhiepiscop şi Mitropolit,*
La altarul de simțire românească și evlavie străbună . 505
† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar,* Mănăstirea Bistrița — monument de artă 510
Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ, Mormintele din biserica Mănăstirii Bistrița 519
Arhim. Ciprian ZAHARIA, Mănăstirea Bistrița în haine noi . 525
Protos. Ioanichie BALAN, Mănăstirea Bistrița — scurt istoric . 530
Pr. Scarlat PORCESCU, Activități culturale la Mănăstirea Bistrița în secolele XV-XVI 548
Arhid. Ioachim GIOSANU, Colecția de obiecte istorice și de artă bisericească de la Mănăstirea Bistrița 559
Prot. Mihai MOCANU, Mănăstirea Bistrița în literatura română 570
Diac. drd. V. NECHITA, Mănăstirea Bistrița oglindită în istoriografia românească 575

PE TĂRÎM PASTORAL

† *TEOCTIST, Arhiepiscop şi Mitropolit,*
Trăirea unității de credință 582
Viețuind în unitatea de credință 586
Maica Domnului — Maica noastră 589

UN VREDNIC IERARH AL BISERICII DREPTMĂRITOARE

Episcopul Visarion Aștileanu (*Drd. Gh. Petraru*) . . . 594

PREDICI

Pr. D. ICHIM, La Duminica a XI-a după Rusalii . . . 597
Diac. Gr. TIMOFTESCU, La Duminica a XII-a după Rusalii . 600
Pr. Th. BODNAR, La Duminica a XIII-a după Rusalii . . 601
Ierom. Macarie CIOLAN, La Duminica a XIV-a după Rusalii . 605
Pr. Constantin ANDREI, Despre hramul bisericii și însemnătatea lui 607

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Diac. drd. V. NECHITA, Dobîndirea mîntuirii — scopul existenței credinciosului. 611

(continuare în pag. a 3-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LX, Nr. 7—9 IULIE — SEPTEMBRIE 1984

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

MEMBRI

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. IOAN MAREȘ, vicar administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

La bucuria unui popas aniversar

23 AUGUST 1944 — 23 AUGUST 1984

Anul acesta se împlinesc patru decenii de la cea mai înălțătoare zi pe care a cunoscut-o vreodată istoria noastră, ziua de 23 August 1944, cînd la îndemnul și prin strădaniile susținute și clarvăzătoare ale celor mai aleși fii ai neamului s-a declanșat Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă. Apăruseră zorii unei lumi noi. Dar să nu uităm că era doar începutul. În mod pilduitor, poporul s-a mobilizat și a găsit resurse să lupte împotriva odioasei mașini de război care a făcut atîtea victime umane și care a fost nazismul.

„Început al Revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă, urmată de participarea României la războiul antihitlerist pînă la prăbușirea celui de-al treilea Reich, 23 August 1944 a reprezentat punctul de convergență și, în același timp, apogeul a două direcții de luptă, care s-au manifestat în istoria poporului român în perioada interbelică: lupta statului român pentru a-și salvgarda independența națională și integritatea teritorială în fața politicii de revizuiri teritoriale și a politicii expansioniste a Reichului nazist și lupta unui larg evantai de forțe social-politice ale societății românești împotriva grupărilor fasciste din țară, care deveniseră coloana a V-a a Germaniei hitleriste"!

23 August reprezintă pentru conștiința fiecăruia și a noastră a tuturor cea mai expresivă și strălucitoare manifestare a tăriei românești, care este conștiința unității și atașamentul deplin încă de atunci față de tot ceea ce s-a înfăptuit și înflorește în Patria noastră, biruința asupra fascismului și lupta pentru instalarea unei noi orînduiri în viața poporului nostru, mai bună și mai dreaptă și care are întotdeauna în centrul preocupărilor omul *în devenirea sa istorică și bunăstarea materială și spirituală a acestuia. Și cum ar putea fi altfel de vreme ce 23 August 1944 este de fapt și de drept ziua omului de omenie unit prin gînd și vrere cu cei din jurul său pentru ca în lume să se statornicească o pace trainică.*

Numeroasele jertfe care s-au adus pentru eliberare socială, pentru independență națională, pentru libertate și formarea unui om nou, om al muncii, cu o adîncă și angajantă conștiință istorică, om al păcii care știe că viața trebuie să rodească binefaceri și în nici un caz arsenale de arme care înnourează viața și în loc de bucurie pentru om aduc îngrijorare și de cele mai multe ori sădesc în inimile oamenilor disperarea. 23 August 1944 însemnează de fapt afirmarea cu tărie din partea tuturor românilor, fără deosebire de categorie socială, a conștiinței că istoria acestui pămînt se integrează istoriei întregii omeniri. Așa cum astăzi pacea nu este o problemă a unui singur popor ci a tuturor popoarelor deopotrivă, tot așa și începutul acestui drum nou pentru făurirea celei mai înfloritoare și mai strălucite epoci din istoria țării noastre se integrează voinței tuturor popoarelor de statornicire a unei înțelegeri și vieți liniștite în lumea întreagă. 23 August 1944 reprezintă astfel pentru noi încu-

nunarea dreptății neamului românesc în contextul dreptății tuturor popoarelor de a-și apăra și afirma liber cele mai nobile năzuințe umane. Dreptatea de care vorbea Mitropolitul Moldovei Pimen Georgescu că s-a făcut românilor la 1918 prin actul Augustului de foc din 1944 va fi pe deplin și pentru totdeauna consfințită purtînd pecetea libertății tuturor fiilor acestei vetre strămoșești. În acest sens actul de la 23 August din România — văzut în înlănțuirea celor mai decisive momente ale celui de-al doilea război mondial cît și în determinarea cursului istoriei europene în perioada următoare celui mai groaznic flagel pe care l-a cunoscut omenirea — s-a înscris într-un context internațional bine precizat de care a beneficiat și pe care l-a impulsionat. Situația creată în sud-estul Europei de actul de la 23 August 1944, prin aceea că „a creat puternice stări de criză în Bulgaria și Ungaria dar și în Slovacia și Finlanda" ne încredințează de adevărul că lupta românilor s-a înscris în istoria celui de-al doilea război mondial ca unul din cele mai senzaționale acte ale cărui efecte au fost de o nebănuită amploare. Voința nezăgăzuită a tuturor românilor de apărare a independenței și suveranității naționale nesocotite de mașina de război germană și-a găsit cea mai deplină expresie în aceea că Bucureștii au fost „prima capitală de pe continent eliberată de sub fasciști de către forțele de rezistență fără nici un sprijin primit din partea armatelor aliate". Faptul că în zilele de 26-28 August 1944 s-au încheiat cu succes operațiunile trupelor române de nimicire a unităților și subunităților naziste aflate în împrejurimile capitalei precum și pierderea „zonei petrolifere românești" demonstrează tăria morală a poporului român de a-și afirma soarta alături de forțele luptătoare pentru dreptate și libertate din Europa fiindcă asociază insurecția românilor evenimentului de rezonanță din istoria războiului mondial: desăvîrșirea eliberării Parisului la 25 August 1944 și străpungerii liniei Arno pe frontul din Italia de către trupele aliate fortificație care proteja vestita „linie gothică". De aceea insurecția românească a fost considerată de cei mai mulți istorici ca fiind de o importanță cu totul deosebită în afirmarea voinței de pace a popoarelor din Europa „de proporțiile Stalingradului". Pentru istoria românilor din toate timpurile putem spune că 23 August 1944 se înscrie ca un sfîrșit al unei zbuciumate lupte milenare pentru neatîrnare și libertate și ca un început al unei mult visate epoci de deplină libertate, epocă a unor înnoiri și prefaceri sociale, economice și culturale pe măsura și tăria minunatelor energii creatoare ale acestui popor. Anii vieții celei noi așezată pe temeliile celor mai largi libertăți democratice sînt expresia uriașului potențial, al elanului muncii unite a tuturor fiilor acestui pămînt străbun, indiferent de naționalitate, de concepție filozofică sau credință religioasă, animați de cele mai umane și mai nobile năzuințe de pace, de omenie, de bună înțelegere și armonie. Așa cum spunea poetul „visul de dorul cui au răposat și moșii și strămoșii" s-a împlinit. Omenia românească împodobește în haină de sărbătoare întreaga vatră străbună. Prispa românească ai cărei stîlpi prin geniul creator al lui Brîncuși au fost transfigurați în coloana infinitului a devenit simbolul deschiderii sufletului românesc spre lume, spre apărarea și înfrumusețarea vieții. Poarta românească purtînd simbolul soarelui

ne amintește și ne încredințează că soarele și pîinea s-au cununat pe pămîntul strămoșesc, statornic ancorat în trecutul glorios și în același timp arcuit spre viitor.

Fierbintelui August 1944 i-a urmat luminosul martie 1945 cînd soarele a coborît în România pe case și pe porți, aducînd în 1947 Republica democratică și transformarea tuturor compartimentelor vieții care a urmat după aceea. Avînd o industrie națională care satisface cerințele unei vieți din ce în ce mai înfloritoare, transformarea socialistă a agriculturii a înregistrat succese tot mai mari, asociindu-se beneficiilor electrificării cunoscute de toate localitățile țării. Dar mai presus de toate, tuturor acestor însușiri se adaugă grija față de om. Făurirea unei noi societăți impunea făurirea unui om nou animat de cele mai alese sentimente de omenie, beneficiarul oricăror cuceriri ale științei și tehnicii, moștenitorul și în același timp creatorul celor mai geniale creații artistice și culturale. Omenia românească, manifestată de la acțiunea de alfabetizare în masă cu sprijinul tuturor factorilor locali din rîndul cărora n-au lipsit slujitorii Altarelor bisericești pînă la crearea omului multilateral din punct de vedere profesional, a animat întreaga operă umanitară de eradicare a tuturor maladiilor care în trecut secerau mii de vieți tinere. Astfel au fost create noi unități spitalicești și medicale, rețeaua stațiunilor balneoclimaterice a fost diversificată și înzestrată cu baze de tratament adecvate.

De la prima șarjă de antibiotice s-a ajuns la o gamă extinsă de produse medicamentoase și farmaceutice.

Făuritorul acestor bunuri, omul, stăpîn pe soarta sa și conștient factor pentru propășirea și fericirea tuturor semenilor săi, a devenit astfel și beneficiarul acestor bunuri încît pe drept cuvînt putem spune că toate acestea, recunoscîndu-se în ele pecetea înnoirilor aduse de 23 August 1944, sînt cu fiecare an tot atîtea trepte ale urcușului țării și întregului nostru popor spre cele mai strălucitoare culmi de progres, de bunăstare, de fericire și de prosperitate, spre făurirea unui viitor luminos și liber.

Cei 40 de ani de libertate care ca durată pentru istoria milenară a unui popor sînt puțini la număr dar ca împliniri și consfințire a deplinei libertăți și independențe naționale întrec în strălucire toate epocile anterioare, sînt un adevărat Ceahlău al istoriei noastre naționale de pe a căror culme avem tăria și posibilitatea ca în cea mai desăvîrșită unitate națională să scrutăm cele mai largi orizonturi ale unui viitor luminos, purtînd pecetea anilor de lumină a ultimelor două decenii pe care cu mîndrie și îndreptățire legitimă îi numim „Epoca Ceaușescu". Ca o unire a seninului azur românesc cu căldura vorbei părintești „porțile de lumină" de pe Dunăre se alătură simbolului înaltei capacități tehnice și industriale pe care a cunoscut-o țara noastră în acești ultimi ani, mesaj peste veacuri al năzuințelor noastre de pace și de apărare a vieții în care dorim să ne desfășurăm munca creatoare, Canalul Dunărea-Marea Neagră și celorlalte mărețe realizări, cum ar fi autoturismele Dacia și Oltcit, primul avion românesc „Rombac 11-1", utilajele și mașinile de tot felul, unanim apreciate la tîrgurile internaționale precum și importantelor realizări privind folosirea și valorificarea la cele mai înalte cote de tehnicitate a tuturor resur-

selor și materiilor prime autohtone. Dar acestei importante contribuții a poporului român la circuitul mondial de valori materiale, nu-i poate lipsi climatul în care au fost făurite și care este absolut necesar să se statornicească în întreaga lume pentru a se înlesni tuturor oamenilor și popoarelor de a fi beneficiarii acestor realizări și cuceriri ale științei. Pentru acest motiv munca și strădaniile poporului nostru pentru făurirea vieții celei noi în țara noastră sînt unite cu importanta contribuție a țării noastre pentru făurirea unei noi ordini economice și politice în întreaga lume, pentru democratizarea relațiilor internaționale și pentru micșorarea decalajului creat între statele dezvoltate și cele slab dezvoltate, pentru eliminarea din viața tuturor oamenilor a mizeriei și a suferințelor care seceră milioane de vieți, pentru diminuarea flagelului foametei și analfabetismului care chinuie și sortesc morții atîtea chipuri umane, pentru dezarmare și distrugerea tuturor armelor, în primul rînd a celor nucleare, care apasă greu pe umerii popoarelor întunecîndu-le viitorul cu oribilul spectru al holocaustului atomic, pentru statornicirea unei păci durabile în lume. Într-un cuvînt poporul nostru avînd în frunte pe cel ce întruchipează exemplar virtuțile sale milenare, recunoscutul erou al păcii, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, luptă pentru făurirea unui viitor fericit pentru toți fiii acestor plaiuri cît și pentru toți oamenii din lumea întreagă, pentru apărarea darului sacru al vieții pe pămînt. Animați de pilduitoarea dăruire cu care cel mai iubit fiu al poporului nostru luptă pentru construirea păcii, toți fiii acestei vetre străbune se angajează plenar și cu responsabilitate sporită în afirmarea celor mai nobile năzuințe ale oamenilor care trăiesc în zilele noastre. În acest sens 23 August reprezintă pentru viața României contemporane ziua omului de omenie unit prin gînd și vrere cu cei din jurul său pentru ca în lume să se statornicească o pace trainică. Ea este, pentru poporul nostru integrat vieții contemporane, ziua de drept și de fapt a omului muncii și a omului păcii nutrind o adîncă și angajantă conștiință istorică, dar și o responsabilitate pentru ca binefacerile vieții să rodească și să înfrumusețeze chipul fiecărui om din lume. 23 August ne îndreptățește să vedem în lupta tuturor popoarelor dorința de mai bine, de progres și dezvoltare în condițiile unei păci așezate pe temeliile dreptății și bunei înțelegeri care trebuie să călăuzească gîndurile și faptele tuturor oamenilor și popoarelor lumii. Dorința României de instaurare a unei noi ordini economice și politice internaționale clădită „pe echilibrul păcii și prosperității", cum subliniază adeseori Domnul Nicolae Ceaușescu, a făcut ca țara noastră astăzi să se bucure de un binemeritat prestigiu internațional cum nu a cunoscut niciodată în trecut. Cununa celor 40 de ani de libertate ne prilejuiește manifestarea unanimă a bucuriei pe care poporul român o trăiește manifestîndu-și plenara sa adeziune la inițiativele și acțiunile de politică internă și externă ale Președintelui Nicolae Ceaușescu, recunoscut factor de o însemnată pondere pe arena internațională, pus în slujba securității și cooperării internaționale, pentru făurirea unei lumi fără războaie și fără arme. „Toate aceste înfăptuiri remarcabile, care conferă României o nouă dimensiune

istorică, nu ar fi fost posibile fără actul de la 23 August 1944, care a marcat un început de eră nouă în istoria poporului român".

Biserica Ortodoxă Română, în întreaga sa existență istorică și-a dovedit conștiința integrării sale în istoria și viața poporului din care a răsărit. Așa cum spunea Iosif Naniescu, ea „și-a slujit neamul din care a răsărit". A fost numită Biserica neamului pentru că, așa cum arată Prea Fericitul Patriarh Iustin, a slujit, întodeauna, unitatea neamului dar a fost în același timp și beneficiara luptei pentru unitatea și neatîrnarea românilor din toate timpurile, luptă pe care a sprijinit-o cu toată dăruirea și jertfelnicia. Ca într-un pridvor al unei mărețe catedrale, Biserica Ortodoxă Română a pregătit pe fiii săi prin întărirea unității de neam și de credință pentru împlinirea mărețului vis de libertate și neatîrnare a poporului nostru, așa cum subliniază Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist în una din cuvîntările Înalt Prea Sfinției Sale. Pentru acest fapt ziua de 23 August care „marchează în zbuciumata istorie a țării noastre un moment înălțător, cînd lanțurile dictaturii au fost sfărîmate și condițiile unei păci drepte și durabile s-au arătat pentru neamul nostru" nu putea să nu se răsfrîngă și asupra Bisericii statornică slujitoare a vieții poporului nostru.

23 August, așa cum prea bine înțelegem în zilele noastre, încredința întreaga suflare românească de împlinirea ceasului mult așteptat al dreptății istorice pentru poporul nostru că „după săptămîna mileniului de suferințe în tiranie, iobăgie, asupriri, prigoniri, nedreptăți, umilințe, temnițe, lovituri, schingiuiri, sulițe și jertfe a mii de eroi și mucenici ai neamului pentru libertate a venit ziua unei întreite eliberări: socială, națională și religioasă. Praznicul învierii eliberării României și realipirii Ardealului la țara mamă a însemnat astfel începutul unui drum nou și pentru preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, după cum a subliniat-o încă din acele clipe fierbinți ale istoriei neamului fericitul întru pomenire Patriarhul Justinian, luptător „cooptat în Comitetul Internațional Antifascist și contra Antisemitismului alături de Titulescu, Litvinov și alții" încă din 1937 socotit a fi „decanul luptei democratice din Vîlcea". Începutul noului drum s-a confruntat cu multe greutăți, parte inerente oricărui început, iar altele datorate condițiilor vitrege de viață, distrugerilor, sărăciei și mizeriei lăsate de război precum și anilor secetoși care au lovit în special ținuturile moldovene. În acele clipe hotărîtoare pentru devenirea viitoare a vetrei noastre strămoșești preoțimea a înțeles să se facă părtașă tuturor acelor strădanii și „să lucreze mînă în mînă cu membrii Organizației Apărarea Patriotică, răspunzîndu-se prin munca comună la rezolvarea problemei orfanajului, cum și a altor probleme de ordin social rămase drept consecințe triste ale războiului. Astfel în Moldova anilor 1945-1946, lovită crunt de ororile și durerile războiului erau aproximativ 50.000 de orfani dintre care doar 2500-3000, abia erau îngrijiți de Apărarea Patriotică, restul rămînînd fără nici un sprijin pentru că această instituție nu mai putea face față multiplelor cerințe. Prin inițiativa și purtarea de grijă a părintelui orfanilor, Justinian Marina, pe atunci Episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei, ajutat de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, care a îndeplinit în acei ani multe sarcini, cu exemplară dăruire, care

cereau veghe și nesomn, s-au organizat orfelinate cu asistență deschisă în toate orașele moldovene.

Astfel, aproape 23.000 de orfani au fost „repartizați în parohiile noastre" înlesnind înțelegerea responsabilității cu care preoțimea a înțeles să răspundă nevoilor acelor vremuri și consfințind adevărul că în acei ani, ca întotdeauna în trecutul nostru istoric, Biserica a reprezentat un statornic factor de progres și mai ales un „reazim puternic în lecuirea suferințelor", lucrare de slujire care a fost apreciată de Conducerea țării noastre ca o activitate plină de dăruire, avînd în centrul ei drept factor dinamizator „munca disciplinată, tenace... a preoțimei moldovene". „Cum preoțimea noastră n-a fost beneficiara unor stări materiale deosebite de cele ale enoriașilor în mijlocul cărora trăiește a înțeles — în acele vremuri n. n. — să împartă durerea și sărăcia de-a valma cu masa populară", acest fapt vădind și mai mult integrarea slujitorilor Bisericii noastre în opera de făurire a noului făgaș de viață liberă și democratică pe care a pășit întregul nostru popor. Astfel, preoțimea din Moldova ca și din alte ținuturi românești după depășirea anilor grei de după război a luat parte la „campania de alfabetizare" și la orice „acțiune de stat sau privată care urmărea „luminarea și prosperitatea maselor populare", „reconstrucția Moldovei și făurirea unei vieți mai bune și mai fericite. Astfel, n-a fost „nici un sector de activitate publică în care Biserica să nu-și aibă reprezentanții săi. Lucrările de coordonare dacă nu revin în totul instituției noastre au meritul de a reliefa rolul preoțimii din punct de vedere național, social și cultural". Această participare efectivă a preoțimii și credincioșilor Altarului strămoșesc la făurirea vieții celei noi din Patria noastră încă din primele momente care au urmat fierbintelui August din 1944 a îndreptățit aprecierea dr. Petru Groza că această neșovăielnică colaborare a Bisericii la viața poporului în condițiile făuririi unei noi societăți și orînduiri sociale constituie „un examen hotărîtor pentru toți slujitorii altarelor, examen al cărui rezultat va fi apreciat după cuviință și cu dragoste de către guvern și de către popor".

Ca părtașă la viața cea nouă Biserica Ortodoxă Română a fost beneficiara multor împliniri pe care nu le-a cunoscut în trecutul său istoric. Astfel, prima împlinire datorată cadrului democratic de care Biserica noastră s-a bucurat împreună cu toate cultele din țara noastră a fost refacerea unității bisericești a tuturor fiilor ei prin reunirea celor „două strane" care au despărțit pe români aproape 250 de ani. În catedrala de la Alba Iulia s-a sărbătorit la 21 octombrie 1948 reîntregirea pentru totdeauna a Bisericii noastre strămoșești. O altă împlinire a acestor ani este reorganizarea Bisericii și a învățământului teologic care de acum înainte va fi în slujba Altarului strămoșesc.

Organizarea în 1949 a cursurilor cu preoții din întreaga Patriarhie Română la cele două Institute Teologice constituia prima mărturie fundamentală a legăturii învățământului teologic cu lucrarea de slujire practică a Bisericii. Rearondarea eparhiilor impusă de condițiile vieții celei noi precum și începerea măreței opere de refacere și readucere a mănăstirilor și bisericilor monumente istorice la frumusețea de odinioară, începută în 1950. constituie alte înnoiri pe care le-a cunoscut viața Bisericii noastre.

Generalizarea cultului sfinților ale căror moaște sînt în țara noastră și canonizarea unor sfinți răsăriți din sînul neamului nostru în 1950 și 1955, săvîrșite pentru prima dată în Biserica noastră, consfințeau cadrul nou de lucrare a Bisericii, slujitoare și apărătoare a păcii și vieții oamenilor, ca cea care a fost permanent o vie și dinamică prezență în Consiliul Mondial al Păcii încă de la înființarea sa.

Dar tuturor acestora care izvorau din înțelegerea unui adevărat și angajant apostolat social nu putea lipsi inițiativa de apropiere și conlucrare a Bisericii noastre cu toate cultele din țara noastră fapt care a dus la consfințirea acelui atît de cunoscut ecumenism practic, local și integral oglindit cu pregnanță în presa și scrisul teologic care au cunoscut o amploare fără precedent.

Legat de gîndurile Sfinților Părinți care au aprofundat învățătura Bisericii scrisul teologic din acești ani vădește preocuparea majoră a Bisericii, angajarea și responsabilitatea tuturor fiilor ei, cler și credincioși sub îndrumarea Sfîntului Sinod de a găsi cele mai eficiente căi și mijloace de legare a învățăturii cu lucrarea de slujire, de întărire și afirmare a unității de credință în condițiile vieții celei noi. Caracterizată de elanul muncii înfrățite a tuturor fiilor Patriei noastre pentru făurirea celei mai drepte orînduiri pe care a cunoscut-o istoria acestui popor, pentru realizarea celor mai mărețe idealuri de progres și prosperitate, de făurire a unui viitor luminos și fericit prin ctitorirea celor mai mărețe realizări pe care le-a cunoscut istoria acestui pămînt încununate de strălucirea ultimilor 20 de ani de viață luminoasă.

Viața cea nouă din țara noastră a înlesnit Bisericii Ortodoxe Române afirmarea și pe tărîmul ecumenic intercreștin și panortodox prin participarea activă și cu angajare creștină, începînd din 1961, odată cu intrarea ei în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, unde și-a adus încă de la început o importantă contribuție la impunerea unei mărturisiri de credință trinitare și hristologice tuturor Bisericilor membre, fapt de o noutate și de o importanță cu totul vitală în împlinirea Testamentului Domnului „ca toți să fie una" și în afirmarea unirii tuturor creștinilor în slujirea lumii contemporane. Biserica Ortodoxă Română se bucură de un binemeritat prestigiu și într-un alt organism intercreștin, Conferința Bisericilor Europene, numărîndu-se printre membrii fondatori ai acestui for creștin. Trebuie să subliniem cu bucurie că din Comitetul Consultativ al acestui organism face parte și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, iar directorul de studii începînd din 1979, de la cea de-a opta Adunare generală, este P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, ca o binemeritată apreciere a învățămîntului teologic din țara noastră care în acești ani a cunoscut cea mai grandioasă dezvoltare din istoria sa. Biserica noastră, ca o statornică apărătoare a vieții și păcii pe pămînt, face parte și din Conferința Creștină pentru Pace de la Praga.

Tot ca o contribuție de bază la promovarea mișcării ecumenice pe care a adus-o Biserica noastră sînt și desele contacte dintre delegații noștri și personalitățile celorlalte Biserici care în cea mai mare parte au vizitat Biserica Ortodoxă Română cunoscînd astfel realitățile și înnoirile Bisericii noastre în mod nemijlocit. De ase-

menea chiar Prea Fericitul Patriarh Iustin a înscris prin vizita sa la C.E.B. și C.B.E., prima consfințire oficială a interesului Bisericii noastre față de activitatea acestor organisme ecumenice.

Legăturile frățești pe plan panortodox au cunoscut o largă manifestare prin contacte permanente cu Bisericile surori la nivel de întîistătători sau de delegații sinodale. Astfel, Biserica noastră a primit vizita patriarhului ecumenic, patriarhului Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, Rusiei, Iugoslaviei, Bulgariei sau a întîistătătorilor Bisericilor din Grecia, Finlanda, Polonia, Cehoslovacia, Biserici care la rîndul lor au primit vizita întîistătătorilor Bisericii noastre sau a înalților ierarhi ai Sfîntului Sinod al Bisericii noastre. Ca un moment de referință al relațiilor interortodoxe îl constituie și consfătuirile teologice interortodoxe Rodos și Chambésy, în cadrul cărora și-a adus o importantă contribuție la precizarea poziției ortodoxe față de rezolvarea unor probleme ale creștinismului și ale slujirii lumii contemporane.

În cadrul relațiilor intercreștine, tot ca un rod binecuvîntat al acestor ani de viață prosperă pe care a cunoscut-o Biserica noastră este reluarea contactelor și dialogurilor teologice cu Bisericile necalcedoniene și vechi orientale, cu Biserica Romano-Catolică, cu vechii catolici, cu Bisericile protestante, în special cu Biserica Evanghelică din Germania, cu Biserica Anglicană.

Un capitol aparte îl reprezintă în cadrul acestor relații dorința Bisericii noastre ca toate religiile lumii să contribuie la realizarea unui ecumenism integral pus în slujba și rezolvarea celor mai stringente năzuințe ale lumii contemporane, statornicirea păcii pe pămînt și apărarea dreptului sacru al vieții.

Tuturor acestor inițiative și contribuții ecumenice ale Bisericii noastre se adaugă dialogul viu oferit tuturor celor ce ne-au vizitat vetrele de închinare străbună prin graiul înnoirilor pe care le-au cunoscut aceste netăgăduite și nepieritoare mărturii veșnicite în piatră ale existenței și permanentei ființări în aceeași unitate de credință și de grai a poporului nostru pe această vatră străbună, mănăstirile și bisericile care au cunoscut în ultimii 20 de ani cuvenită înnoire. Înscrise în tezaurul valorilor de seamă ale patrimoniului nostru cultural ele s-au bucurat de o atenție deosebită din partea Conducerii noastre de stat, care în acest sens, a alocat impresionante fonduri pentru restaurarea, refacerea și înnoirea acestora. Însuși Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, a vizitat în 1966 Mănăstirea Neamț și Putna, renumite centre de cultură și simțire românească de-a lungul veacurilor, dovedind prin aceasta grija înaltei Conduceri de stat pentru păstrarea și buna întreținere a acestor mărturii vii ale trecutului glorios de luptă, cultură și spiritualitate, pentru afirmarea națională a românilor. În acest sens se înscrie preocuparea pentru perfecționarea profesională permanentă a străjerilor acestor oaze de isihie și simțire românească, inițiate în Mitropolia Moldovei și Sucevei de Prea Fericitul Patriarh Iustin și generalizate apoi în întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Aceeași înnoire a cunoscut-o și Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, înnoire inițiată de Prea Fericitul Patriarh Iustin și desăvîrșită de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist.

Toate protopopiatele Eparhiei noastre ca dealtfel majoritatea

lor covîrșitoare din Biserica Ortodoxă Română și-au înălțat în acești ultimi douăzeci de ani sedii noi, mobilate și dotate cu tot ceea ce este necesar pentru desfășurarea în condiții optime a conferințelor și consfătuirilor preoțești la nivel de protopopiat. Asemenea înnoiri au cunoscut și parohiile prin înnoirea locașurilor de cult, a caselor parohiale, prin sistematizarea și amenajarea cimitirelor, prin înfrumusețarea și înzestrarea lor cu noi realizări gospodărești și administrative, pretinse de cerințele desfășurării unei cît mai intense activități pastoral-misionare în vederea apărării și întăririi unității de credință strămoșească.

Cu bucurie trebuie să subliniem în acest sens că nu numai parohiile din țară ci și cele din străinătate au cunoscut în acești ultimi douăzeci de ani înnoiri care de mult se cereau împlinite. Astfel, prin grija Patriarhiei Române li s-au trimis cărți și obiecte de cult, veșminte și cele trebuitoare pentru desfășurarea unei vieți religioase după datinile și obiceiurile românești și ortodoxe, slujitori și cîntăreți bisericești cu aleasă pregătire teologică, formați în spiritul vremurilor noi pe care le trăim și al slujirii lui Hristos în lumea de astăzi, iar unele dintre ele au beneficiat chiar de mobilier și icoane confecționate în atelierele bisericești din țară. Acest fapt subliniază adevărul că noile condiții de viață de care a beneficiat Biserica noastră în ultimii douăzeci de ani au înlesnit întărirea unității fiilor Altarului strămoșesc din țară și de peste hotare în aceeași comuniune de credință strămoșească. Prosperitatea materială și spirituală, înflorirea vieții religioase și legătura dintre învățătură și slujire înregistrate la nivelul fiecărei parohii din țară și din străinătate sînt oglindite în buletinul trimestrial „Romanian Orthodox Church News" care apare de peste un deceniu. Ca un simbol al acestui dinamism al vieții înfloritoare a Bisericii noastre pe toate planurile de activitate este ridicarea la rang de arhiepiscopie a Episcopiei Ortodoxe Române Misionare din America și Canada, înființarea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală cu sediul la Paris, ridicarea la rang de arhiepiscopie a vechiului scaun vlădicesc de la Vad, înființat de Ștefan cel Mare și a Episcopiei Dunării de Jos, precum și reînființarea vechiului centru episcopal de la Tomis al cărui nume se leagă de predica Sfîntului Andrei pe aceste ținuturi strămoșești și a celui de la Alba Iulia purtînd aureola unirii tuturor ținuturilor românești sub sceptrul viteazului Mihai, cel care a realizat pentru prima dată neîmplinitul vis de unire a românilor în una și aceeași Patrie — străvechea Dacie.

Bilanțul rodnic al realizărilor înregistrate în viața și slujirea Bisericii în cei 40 de ani de libertate dar mai ales în aceste luminoase două decenii, ne sînt încredințări de nezdruncinat că bucurîndu-ne de aceeași prețuire și înțelegere în cadrul vieții celei noi și democratice statornicite în țara noastră al cărei forum larg reprezentativ este F.D.U.S., din care face parte și Biserica noastră, se vor înscrie noi și măreațe împliniri în afirmarea unității noastre a tuturor, slujitori și credincioși, în jurul iubitului conducător al țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, așa cum afirma la recentul Congres F.D.U.S. Prea Fericitul Patriarh Iustin. Sîntem mîndri de această cinste care s-a făcut Bisericii noastre — cum sublinia Înalt

Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist în cadrul aceluiași for — de a ne face părtași împreună cu toți fiii Patriei noastre la făurirea unui viitor liber și fericit pentru întregul nostru popor, la afirmarea și mai cu pregnanță a inițiativelor și acțiunilor popoarelor lumii pentru apărarea păcii și vieții pe pămînt, așa cum s-a putut da glas acestor alese sentimente de înaltă conștiință creștină și umană și de îndreptățită mîndrie patriotică de a fi fiii unui popor iubitor de pace și viață la Adunările Cultelor din România pentru dezarmare și pace care au avut loc la Institutul Teologic din București în 1981 și 1984.

Imaginea vie a acestor împliniri rămîne peste veacuri azurul cerului românesc trecut prin frescele de la Voroneț, în veșnicia noastră românească, care întîmpină pe orice vizitator al Bisericilor și mănăstirilor din nordul Moldovei ca o grăitoare expresie a trăirii dintotdeauna a fiilor Bisericii Ortodoxe Române, a acestei legături cu pămîntul Patriei care, ca și oarecînd lui Anteu, ne-a dat tărie în statornica slujire a celor mai înalte și alese valori și năzuințe ale neamului din care am răsărit. Sub mîngîierea veghei nebiruitului Ștefan din Putna cea păstrătoare de comori și de spiritualitate românească, a sclipirilor aurului credinței strămoșești de la Vatra Moldoviței, care a dat tăria de granit unității noastre de credință, de simțire și de grai concretizată în revărsarea ca un munte de piatră a Suceviței Movileștilor cea deschisă chemărilor spre universalitate pe care a trăit-o poporul român și simbolizată de inegalabila împlinire a genialului artistic românesc de la Trei Ierarhii lui Vasile Lupu și Dragomirna Mitropolitului Anastasie Crimca, ne vom strădui să mergem pe același făgaș croit de moșii și strămoșii noștri răspunzînd chemărilor timpului nostru cu deplină loialitate și dăruire față de binele și înflorirea continuă a Patriei, față de progresul poporului nostru, față de făurirea unui viitor strălucit pentru toți fiii Patriei noastre și pentru nevestejita slavă a Bisericii noastre care din cele mai adînci vremuri a slujit și va sluji mărețele idealuri ale neamului și ale tuturor oamenilor spre pacea și bunăvoirea în lume, spre îmbelșugarea și înfrumusețarea vieții. Aceasta este haina de sărbătoare, a simțămintelor și gîndurilor noastre cu care participăm la bucuria celui mai măreț act pe care istoria acestui pămînt l-a cunoscut în bimilenara sa dăinuire pe această vatră strămoșească, început al unui drum nou cu împliniri noi și cu o viață nouă și înfloritoare pentru întreg poporul român dornic să-și croiască și să-și împlinească menirea sa în rîndul națiunilor lumii și să contribuie la rezolvarea în chipul cel mai echitabil și mai uman posibil a tuturor problemelor care confruntă astăzi omenirea, viața fiecărui om și a fiecărui popor de pe planeta noastră.

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

Patria din zi în zi tot mai înfloritoare

Culturale. *Împlinirea a 480 de ani de la trecerea la cele veșnice, după una dintre cele mai glorioase domnii, cu realizări de neîntrecut în toate domeniile de viață, a lui Ștefan cel Mare, Voievodul Moldovei, a fost consemnată în multe dintre publicațiile noastre. O astfel de consemnare se află și în prestigioasa revistă „Tribuna României", unde în articolul „Cultura și civilizația în timpul lui Ștefan cel Mare" de Alexandru Cernatoni, se aduce un omagiu „soarelui Moldovei", la care „lucrul sabiei sale s-a însoțit mereu cu neprețuita trudă a spiritului". De aceea, „nu există latură a activității constructive și spirituale pe care epoca lui, continuînd-o, să nu o aducă la un nivel cu mult superior vremii de mai înainte". În perioada sa de domnie s-a cristalizat un stil autohton, moldovenesc, îmbinînd tradiții culturale străine și locale, stil cu personalitate bine conturată și expresivă, transmis peste secole, pînă astăzi, mai ales în monumentalele biserici și mănăstiri construite în vremea ilustrului domn moldovean dar și în construcțiile civile, în lucrările artistice de mare valoare, cum ar fi Tetraevanghelul de la Humor sau numeroasele broderii. Reprezentative pentru epoca sa sînt bisericile Voroneț, Pătrăuți, Milișăuți, Dobrovăț, Volovăț, Hîrlău, biserica „Înălțarea Domnului" de la Mănăstirea Neamț și Mănăstirea Putna.*

La Iași și Mircești s-a desfășurat a VIII-a ediție a Festivalului de creație și interpretare „Vasile Alecsandri", manifestare consacrată celei de a 40-a aniversări a Eliberării Patriei, care a reunit numeroși oameni de cultură și artă, precum și creatori aparținînd la 32 de cenacluri din întreaga țară.

Între acțiunile prilejuite de aniversarea jubiliară de la 23 August se înscrie și ediția a XII-a a „Salonului ieșean al cărții", manifestare care face parte din Decada cărții românești și este organizată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Iași în colaborare cu Centrul de librării și cu Biblioteca „Gheorghe Asachi". Expoziția de la Casa Cărții din Iași, sub genericul „Lumina cărții într-o epocă de lumină", ca și expozițiile de la librăria „Junimea", de la bibliotecile orășenești au constituit un moment binevenit în viața noastră culturală, atît al bilanțurilor după patru decenii de viață nouă în libertate, cît și al angajărilor pentru viitor.

La Casa oamenilor de știință din orașul Iași s-a deschis expoziția „Județul Iași în anul 40 al libertății noastre", organizată în cinstea marii sărbători de la 23 August, prilej totodată de a face bilanțul rodnicelor și glorioaselor împliniri din anii libertății noastre și în acest județ, care a cunoscut o impetuoasă dezvoltare.

„Județul Suceava — 40 de trepte de lumină", este titlul expoziției fotodocumentare inaugurate la Casa de cultură a Sindicatelor din Suceava, care ilustrează drumul glorios al poporului român și mărețele împliniri din cei 40 ani care au trecut de la actul istoric din 23 August 1944.

În contextul manifestărilor dedicate împlinirii a 40 de ani de la Eliberarea Patriei, întîmpinată cu ample manifestări politico-educative și artistice, în holul Bibliotecii Mihai Eminescu din Botoșani s-a deschis expoziția de carte social-politică „40 de ani, 40 de trepte de progres și bunăstare", prin care sînt puse în lumină marile realizări din viața poporului român de la eliberarea sa.

La galeriile de artă din municipiul Bacău s-a deschis expoziția omagială documentară „40 de ani de la Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă", prilej de trecere în revistă a epocalelor înfăptuiri din cei 40 de ani de la Eliberarea Patriei.

Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la actul istoric, deschizător de eră nouă pentru Patria noastră, de la 23 August 1944, la Botoșani a avut loc un simpozion sugestiv intitulat: „Botoșanii la cea de a 40-a aniversare a Eliberării Patriei".

Și la Piatra Neamț, cu ocazia acestei aniversări jubiliare pentru poporul român, a avut loc un simpozion la care s-au relevat semnificația și importanța majoră pe care a avut-o insurecția antifascistă în contextul celui de al doilea război mondial, contribuind la grăbirea cu 200 de zile a sfîrșitului războiului celui mai dezastruos din istoria lumii. De asemenea, s-a evidențiat rolul istoric, de importanță crucială, al acestui act pentru viața nouă, liberă și independentă a poporului român.

La Vaslui a avut loc simpozionul dedicat celei de a 40-a aniversări de la Eliberarea Patriei cu tema: Victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — moment hotărîtor în făurirea orînduirii socialiste pe pămîntul României, simpozion la care s-a reliefat semnificația și importanța istorică a actului de la 23 August 1944, precum și marile realizări obținute de poporul român în cei 40 de ani de la eliberare.

Simpozionul s-a încheiat cu spectacolul „Odă eroilor neamului românesc", susținut de formații artistice ale tineretului din Vaslui.

Între 24 și 28 septembrie 1984, s-a desfășurat la Iași și Piatra Neamț sesiunea „Cultura Cucuteni în context european", organizată sub egida Academiei de științe sociale și politice, de Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" al Universității „Alexandru I. Cuza" din Iași și Muzeul de istorie din Piatra Neamț, la care au participat și prestigioase personalități din Anglia, S.U.A., R.F. Germania, R. P. Ungaria și, desigur, din țara noastră. La această sesiune s-au prezentat mai multe comunicări în care s-a evidențiat importanța celei mai vechi culturi ceramice românești pentru cercetările istorice și arheologice privitoare la vechea Europă și încadrarea acestei culturi în context european.

Înscriindu-se pe linia unei tradiții străvechi, olăritul, această îndeletnicire ce îngemănează utilul cu frumosul și simțul artistic, se bucură și astăzi de o unanimă apreciere și promovare. În acest context se poate menționa și „Tîrgul olarilor" de la Rădăuți, aflat la a doua ediție și dedicat jubileului de la 23 August, care a reunit

meșteri renumiți din vechi centre ceramice românești: Oboga și Româna (Olt), Horezu (Vîlcea), Corund (Harghita), Vidra-Irești (Vrancea) Mihăileni (Botoșani) și Marginea (Suceava), la care s-au adăugat și meșteri locali. Apreciind această manifestare, Prof. dr. Ion Vlăduțiu, președintele juriului actualei ediții, a spus: „Tîrgul de la Rădăuți se dovedește a fi, în perspectivă, un veritabil act de cultură. Au fost prezentate piese de o autentică valoare artistică, cele mai multe păstrînd amprenta tradiției, a centrului de proveniență, piese lucrate cu talent și fantezie și menite să încînte ochiul, să înfrumusețeze interioarele moderne ale caselor noastre".

In parcul de cultură și odihnă „Copou" din Iași, olari din tradiționale centre ale ceramicii românești (Horezu, Oboga, Marginea, Rădăuți, Corund ș.a.), s-au întîlnit în cadrul unui prestigios tîrg „Cucuteni-5000", tîrg care are menirea să stimuleze creația autentică în acest domeniu.

La Suceava a avut loc cea de a opta ediție a Festivalului-concurs de artă plastică „Voronețeana", manifestare dedicată, în acest al 40-lea an de la Eliberare, gloriosului August '44, deschizător de viață nouă în istoria poporului român, manifestare care a reunit lucrări semnate de pictori din întreaga țară, în a căror operă se oglindesc aspecte din viața social-economică din zilele noastre, frumusețile neasemuite ale spațiului românesc, sau sînt evocate pagini din trecutul eroic de luptă și jertfă al întregului popor român.

Grija pentru sănătatea publică. *În laboratorul Oficiului farmaceutic Iași, s-au produs medicamente noi care înlocuiesc îndeosebi importurile, ceea ce constituie un beneficiu și pentru pacienți dar și pentru economia națională, la aceste medicamente folosindu-se ca materie primă plantele din flora indigenă. Ascofen, Novalcot, Spasmolizin sînt cîteva din noile medicamente care înlocuiesc cu succes Algocalminul, Codaminul, Scobutilul, precum și noile medicamente Bilochol și Refluxeotop, care înlocuiesc mult solicitatul Rowachol.*

Realizări economice-industriale. *Pe platforma petrochimică Borzești a intrat în funcțiune o instalație de fabricare a paraxilenului, cea mai mare și mai modernă capacitate cu acest profil din țară, concepută și realizată de specialiști români, care va produce anual 50.000 t de paraxilen, materie primă folosită la fabricarea firelor și fibrelor sintetice tip „terom".*

În urma rezultatelor obținute de Centrul de cercetări-fibre chimice, din Combinatul de fibre sintetice Săvinești, au fost introduse în producție, în ultima vreme, noi tipuri de fibre și fire sintetice cu caracteristici superioare. Printre acestea se numără firele poliamidice monofilamentare profilate, palele acrilice voluminoase tip mohair, fibrele acrilice speciale pentru blănuri artificiale și altele.

Specialiștii de la Întreprinderea de rulmenți din Bîrlad au realizat un set de mașini speciale moderne pentru superfinisarea rulmenților. Este vorba, în primul rînd, de mașinile de rectificat sferic căile de rulare a rulmenților oscilanți și de ascuțit dinți.

Preocupați de continua diversificare a producției și a sortimentelor de mobilă, specialiștii de la Combinatul de prelucrare a lemnului Piatra-Neamț au realizat o garnitură de mobilă, cameră combinată „Miraj", ale cărei componente sînt în întregime demontabile, ceea ce ușurează atît împachetarea acesteia cît și transportul la beneficiar.

La Întreprinderea de sticlărie și porțelan-Dorohoi a intrat în producție secția de ceramică vitrificată, unde se utilizează ca materii prime cioburile de porțelan rezultate din procesul tehnologic de la aceeași unitate industrială, la care se adaugă nisip și argilă. Ceramica vitrificată se va folosi la obiecte de menaj și ornamentație.

În acțiunea de modernizare a căilor ferate, constructorii suceveni au încheiat lucrări de excavare și rezistență la tunelul 1 Mestecăniș, care are un diametru de 9 m și o lungime de 1623 m, pentru reprofilarea căii de acces subteran și crearea condițiilor în vederea electrificării liniei ferate. Se asigură astfel posibilitatea repunerii în devans în circulație a celui de al doilea tronson feroviar al tunelului.

La Întreprinderea metalurgică din Bacău a fost introdusă o nouă tehnologie de obținere a fontei necesare fabricării armăturilor industriale. Această fontă cu grafit vermicular are caracteristici superioare apropiate de cele ale oțelului.

La „Tehnoton"-Iași a intrat în producție de serie camera de luat vederi „Antiex" pentru televiziune cu circuit închis, care va fi folosită pentru supravegherea de la distanță a lucrărilor din subteran. Această cameră — o premieră națională dealtfel —, realizată integral cu componente indigene, s-a realizat și cu concursul Institutului de cercetări miniere Petroșani și a fost livrată mai multor unități miniere din țară.

La Întreprinderea mecanică din Roman au fost realizate, în premieră pe țară, două tipuri de mașini-unelte pentru așchierea metalelor. Este vorba de strungurile verticale cu unul și două platouri destinate echipării liniilor tehnologice automatizate, prevăzute cu instalații hidraulice de acționare precum și cu sisteme automate programabile.

La Combinatul de utilaj greu-Iași a intrat în funcțiune unul dintre cele mai mari cuptoare de tratare termică din țară, realizat în întregime pe această mare platformă industrială ieșeană, avînd vatra de 160 m^2 și dezvoltînd o temperatură de 1100^0 C. Cuptorul, care poate fi încărcat cu piese realizate prin sudură pînă la 250 tone, este dotat cu instalații cu automatizare și ardere, o performanță a acestei realizări fiind și consumul cu 25% mai redus față de cuptoarele clasice.

Drd. Gh. PETRARU

PATRU DECENII DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

Din dorința de libertate, independență și unitate națională, în decursul istoriei, poporul român și-a făurit un vis pentru existență. Acest vis de veacuri al poporului nostru s-a împlinit, devenind o realitate vie, prin evenimentul istoric de la 23 August 1944.

Multe pagini glorioase a înscris poporul român în lupta pentru libertate și neatîrnare. Graiul nu poate reda măreția acestor fapte ; ele adeveresc și vor adeveri, peste veacuri, vitalitatea și înțelepciunea poporului nostru care, trecînd prin grele încercări, a rămas neclintit și a prins de fiecare dată noi puteri, ridicîndu-se, asemenea stejarului după furtună și mai mîndru, spre soare.

În istoria noastră, actul istoric de la 23 August 1944 reprezintă un moment esențial care a încununat lupta dusă de-a lungul veacurilor de întregul popor român împotriva exploatării și asupririi, pentru independență națională și progres social.

Înfăptuirea actului epocal de la 23 August a deschis o eră nouă în istoria poporului român, era unor profunde transformări revoluționare, democratice, a trecerii puterii politice în mîinile clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu intelectualitatea progresistă, a transformării poporului nostru într-un popor stăpîn pe destinele sale, constructor conștient ale unei societăți noi, făuritor liber al propriului său viitor fericit.

Această măreață realizare istorică a fost plătită scump, cu nenumărate jertfe ale ostașilor români, rămase mărturie de necontestat a contribuției poporului român la marea cauză a libertății popoarelor, dovada elocventă că propria-i libertate și-a cucerit-o cu sîngele și viața fiilor săi.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 a dus la cucerirea adevăratei independențe a Patriei, la transformarea revoluționară a României.

Masele populare au dobîndit cu arma în mînă dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele, potrivit intereselor și aspirațiilor proprii.

Victoria acestui act istoric s-a datorat insurecției armate și contribuției întregului popor, condus cu înțelepciune de cei mai aleși fii ai Patriei noastre.

Privit în perspectiva celor patru decenii, actul istoric de la 23 August va rămîne veșnic în amintirea și în conștiința poporului român, transmițîndu-se din generație în generație, ca un simbol strălucit al eroismului maselor populare, al spiritului revoluționar al tuturor militanților progresiști din Patria noastră.

În istoria României moderne, acest început de ev nou în viața fiilor Patriei a deschis calea celor mai semnificative transformări în toate ramurile de activitate.

În 30 iulie 1945, într-o pastorală, Patriarhul Nicodim sublinia:

„Biserica va sprijini acțiunea guvernului de azi de a duce țara la libertate și la alcătuiri care să garanteze viitorul ei fericit. În acest ceas hotărîtor pentru destinul neamului românesc, cînd s-a făcut marele pas pentru salvarea țării, Biserica strămoșească stă, ca întotdeauna, alături de popor". Iar astăzi, ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române se asociază entuziasmului întregului popor, întîmpinînd cu toată căldura sufletească, cu nestăvilită bucurie și sentimente patriotice, măreața aniversare a celor patru decenii de viață nouă a Patriei noastre.

Împreună cu întregul popor, sporim strădaniile de sprijinire activă a Patriei, pentru propășirea ei continuă, pe noi trepte de progres, traducînd în faptă toate inițiativele Președintelui Nicolae Ceaușescu.

În baza prevederilor noii Constituții din țara noastră, prin Legea pentru regimul general al cultelor se asigură egalitatea deplină și autonomie, înlăturîndu-se atmosfera de suspiciune, denigrare și neîncredere interconfesională, stabilindu-se în felul acesta o atitudine de respect reciproc și colaborare în interes obștesc, de pace și înțelegere.

În anul celei de a 40-a aniversări de la Eliberare, printr-o fericită simbioză între ceea ce s-a înfăptuit pînă acum și ce se va programa pentru viitor se asigură noile perspective în progresul vieții celei noi, temeluite pe nenumăratele jertfe aduse pe altarul Patriei pentru triumful libertății, dreptății și democrației pe pămîntul românesc, al egalității și păcii în lume.

În ziua de 21 martie 1984, la propunerea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, s-a hotărît să se aniverseze în mod deosebit anul acesta actul epocal de la 23 August 1944, pentru a readuce în memorie clipele de neuitat, cu jertfele lor, ce au hotărît pe deplin destinul Patriei, de libertate și independență, de progres și bunăstare, în cele patru decenii care au trecut.

În acord cu întreaga națiune românească, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Sfîntul Sinod, au hotărît să cinstească acest moment istoric în mod deosebit, evocînd aniversarea celor 40 de ani de la Eliberarea Patriei în cea de a treia conferință preoțească din luna august, organizată pe județe.

Preoții din cele 11 protopopiate ale Arhiepiscopiei Iașilor s-au întrunit în conferință solemnă în zilele de 8 august 1984, la Iași — protopopiatele : Iași, Pașcani și Hîrlău ; 10 august, la Piatra Neamț — protopopiatele: Piatra Neamț și Tg. Neamț; 16 august, la Suceava — protopopiatele : Suceava, Rădăuți, Cîmpulung și Fălticeni, iar la 17 august, la Botoșani — protopopiatele : Botoșani și Dorohoi.

Lucrările conferințelor au fost prezidate de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei.

Județul Iași. În ziua de 8 august, preoții din cele trei protopopiate: Iași, Pașcani și Hîrlău, s-au întrunit în sala de festivități a Centrului eparhial-Iași, pentru a aduce prinos de cinstire și omagiere zilei de 23 August 1944, cu prilejul aniversării a patru decenii de viață nouă și prosperă.

Preoții din cele trei protopopiate, cu toții prezenți în sala de festivități, au întîmpinat pe I. P. S. Mitropolit Teoctist, însoțit de

P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, precum și de Permanența Consiliului eparhial.

I. P. S. Mitropolit Teoctist, deschizînd conferința festivă, a rostit următorul cuvînt :

Din bilanțul marilor împliniri ale acestor patru decenii de viață nouă și liberă pe care le aniversăm la 23 August din acest an, un loc important îl ocupă formarea omului nou — făuritorul tuturor uriașelor transformări materiale și spirituale. Prezente la fiecare pas, toate aceste înnoiri poartă pecetea trăsăturilor omului nou, în primul rînd a „înnoirii minții lui" (Romani 12, 2), a gîndirii și vrednicilor lui puse în slujba înfloririi ținuturilor străbune, chipul României contemporane. Este o legătură strînsă, o reciprocă condiționare, între înnoirea omului și înnoirea societății, înnoirea minții și înnoirea chipului celui dinafară al omului, a făpturii, gîndirii și brațelor sale. În tot acest măreț prezent, cu agonisirile și frămîntările lui, cu avîntul și năzuințele îndreptate spre viitor, se descoperă omul care gîndește și creează, care se dăruiește, la dimensiunea acestor înfăptuiri.

Slujitorii Altarului strămoșesc au privilegiul ca să fie în slujba duhovnicească a acestui om nou. Dacă înnoirea, ca rod al unei străduanii neîntrerupte, nu poate avea hotar, tot astfel și lucrarea noastră pentru desăvîrșire nu mai întîmpină nici un fel de obstacol. Dimpotrivă, aceasta își arată roadele în mod plenar, deoarece ținta ei este nu numai „omul Duhului", al credinței, ci și cel al muncii și al cinstei, al responsabilității, disciplinei și corectitudinii, al demnității, armoniei și păcii. Și cum ar putea preotul să fie în slujba omului nou dacă nu este mai întîi el însuși un factor de înnoire, alături de cei ce se străduiesc și se dăruiesc cu jertfelnicie pentru făurirea acestui scump și înalt ideal, pe care poporul nostru, sub înțeleapta noastră Conducere de stat, și-a propus, acum patru decenii, să-l făurească? Dacă el însuși nu adeverește necontenit că este o „făptură nouă" (II Corinteni 5, 17), sau dacă harul primit la hirotonie nu rodește cu îmbelșugarea cu care un preot îl primește în acele clipe dumnezeiești ? Prin lucrarea noastră specifică, putem contribui la făurirea omului zilelor noastre care să lupte pentru apărarea păcii și înfrumusețarea vieții, devenind nu numai martori, ci și părtași ai acestor mărețe înfăptuiri, adevărate ctitorii contemporane din „Epoca Ceaușescu". Sub flamura lor, toți fiii Patriei noastre și-au adus contribuția lor într-o deplină și pilduitoare unitate de gînd și de faptă.

Biserica noastră, potrivit învățăturii Mîntuitorului Iisus Hristos, prin însăși ființa sa, este Biserica slujirii, după cuvîntul Său dumnezeiesc : „Nu am venit să Mi se slujească, ci să slujesc" (Marcu 10, 45). Ea își afirmă trăsătura de slujitoare, aducîndu-și contribuția sa specifică prin noi, fiii ei, la făurirea omului nou, a omului dreptății și cinstei, a omului muncii și dăruirii, sprijinind cele mai măreațe și stringente năzuințe ale lumii contemporane — pacea și viața. Aceasta înseamnă a aduce o permanentă contribuție la desăvîrșirea și înnoirea omului, la continua afirmare a fiilor acestor plaiuri, devotați, loiali, plini de dăruire și responsabilitate față de vatra străbună și față de toate chemările poporului nostru, hotărît a păși la noi împliniri prin unirea tuturor în elanul aceleiași munci înfrățite.

Dacă îndreptăm luarea aminte la conținutul formulat de Sfîntul Apostol Pavel „împărăției lui Dumnezeu", care este „dreptate, pace și bucurie" (Romani 14, 17), ne dăm seama cît de nobilă și sfîntă este strădania depusă pentru întronarea între oameni a acestor valori. A contribui la desăvîrșirea omului, ca om al dreptății și păcii, al bunei rînduieli și al omeniei, a risipi din inimă teama și nesiguranța și a sădi în schimb bucuria și încrederea, în acestea aflăm însuși sensul slujirii noastre, ca cei care avem chemarea și darul de a face din toți oamenii fii ai împărăției lui Dumnezeu, adică „împreună-cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu" (Efeseni 2, 19). Acesta a fost și a rămas unul din marile imperative ale slujirii Bisericii în lume. În zilele noastre, cînd înnoirea omului, făurirea omului nou, cu o conștiință luminată asupra rostului lui pe pămînt, a devenit coordonata majoră și strădaniile noastre trebuie să oglindească puternic această grijă de noi înșine, ca participanți la epoca nouă și grija de toți cei încredințați păstoririi noastre.

În cei 40 de ani de viață nouă și dreaptă din țara noastră, s-au scris în cronica ei fapte și vrednicii, cutezanțe și împliniri nemaiîntîlnite în trecut, datorită elanului jertfelnic și creator al tuturor fiilor acestor strămoșești plaiuri, din rîndul cărora n-au lipsit și fiii Bisericii noastre, cler și credincioși. În acești ani de lumină, numele și activitatea multor preoți s-au înscris, de asemenea, în rîndul celor care au adus contribuția lor la făurirea înnoirilor poporului nostru. Acest fapt vădește integrarea Bisericii noastre, care, secole de-a rîndul, a fost una cu poporul, în realitatea trăită de toți fiii săi, în sprijinirea măreților idealuri de înălțare și dezvoltare multilaterală a Patriei noastre. Și-au adus partea lor de strădanie sinceră și hotărîtă la transformarea socialistă a agriculturii, prin înfrățirea ogoarelor, încheiată în primăvara anului 1962, la răspîndirea luminii cărții în rîndul oamenilor de la sate, prin eliminarea analfabetismului, la acțiunile de înfrumusețare a localităților etc. Cuvîntul lor părintesc, rugăciunile înălțate pentru Conducerea de stat, au sădit convingeri de nezdruncinat și i-au ancorat astfel, prin iubire, de brazda și bunurile țării.

Slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, cum se știe, s-au arătat la toată înălțimea în strădaniile lor de sprijinire a vieții celei noi, aleasă în aceste decenii de poporul nostru, pe calea afirmării suveranității naționale. Cu unii dintre frații preoți din această sală ne-am împletit strădaniile în acțiunea eroică de înlăturare a rănilor războiului de pe trupul atît de încercat al Moldovei anului 1944. De cîte ori am în fața mea chipurile preoțimii tinere, crescută, asemenea tuturor fiilor țării, odată cu ea, cu țara și cu viața ei nouă, înfloritoare, încerc sentimente de satisfacție. Alături de cei din generația vîrstnică, ei trebuie să vădească, prin faptele preoției și cele patriotice, că sînt mlădițele odrăslite din același trup viguros al neamului nostru, care în condițiile libertății religioase a dat Bisericii noastre slujitori devotați Altarului strămoșesc și cetățeni demni ai României contemporane. Atmosfera de întinerire și înnoire în care trăiesc și muncesc fiii acestui pămînt trebuie să înrîurească și lucrarea lor pastorală și obștească, gîndirea și activitatea de zi cu zi.

Atmosfera de muncă și înfăptuiri pe care o trăim alături de

întregul nostru popor se cade să ne înrîurească adînc în responsabilitatea și conștiinciozitatea cu care să privim misiunea noastră. Tinerețea slujitorilor de acum ca și a celor ce se află pe băncile școlilor de învățămînt teologic este, pe lîngă altele numeroase, expresia noului, a vitalității și dinamicii slujirii noastre bisericești. Cine își dă seama de toate acestea poate ușor să înțeleagă că viața noastră de slujitori ai Altarului strămoșesc și de cetățeni, de fii ai scumpei noastre Patrii, este în slujba aceluiași ideal, făurirea omului nou. De fapt, preotul trebuie să fie el însuși omul cel nou, spre a se bucura de roade, în slujba făuririi omului nou. Un astfel de preot simte chemarea aproapelui de care este legat prin împărtășirea acelorași idealuri, căci și unul și altul sînt purtătorii acelorași nădejdi și împlinitorii acelorași năzuințe de înnobilare a vieții și înflorire a Patriei. Dacă, în trecut, nu toți fiii acestui pămînt străbun se bucurau să ajungă pe treptele de afirmare în viață la care erau îndreptățiți, din cauza nedreptăților sociale, astăzi toți beneficiază de lumina științei, culturii și tehnicii. Dacă, în trecut, de acest apanaj se bucurau numai unii, datorită unor împrejurări speciale, astăzi fiii poporului nostru de la orașe și sate intră pe ușile universităților din țară și de peste hotare cu îndreptățirea și mîndria de a fi ajuns acolo prin propria lor muncă. S-a redat astfel omului valoarea lui, valoare cuvenită celor ce o merită. Se promovează munca, cinstea, conștiința demnității, a egalității tuturor întru dobîndirea științei și culturii.

Dumnezeu ne-a făcut în acest chip ca numai unii prin alții să ne desăvîrșim și să ne înnoim. De aceea și Sfîntul Apostol Pavel, arătînd chemarea noastră creștină de a fi unii altora ajutători și deci împreună-ostenitori aceleiași înnoiri necontenite a lumii și a tuturor oamenilor, ne îndeamnă: „Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos" (Galateni 6, 2). De aici, ca din atîtea alte comori ale Evangheliei, izvorăște responsabilitatea noastră ca slujitori ai Bisericii în aceste frumoase vremuri. Preotul trebuie să sprijine năzuințele drepte și curate ale acestui om nou. Este însă greu, dacă nu imposibil să contribui la înnoirea altora, la creșterea lor sufletească, dacă tu însuți nu te străduiești întru înnoirea vieții tale proprii. Nu poți dărui altora ceea ce tu însuți nu ai. Prin Domnul nostru Iisus Hristos ne-am renăscut la viața cea nouă, în Duhul Sfînt, îmbrăcîndu-ne în „omul cel nou", care este făcut după chipul lui Dumnezeu, „în dreptatea și sfințenia adevărului" (Efeseni 4, 24), spre a sluji la înnoirea semenilor, la transformarea lor în oameni noi, spre „deplină conștiință, după chipul Celui ce i-a zidit" (Coloseni 3, 10). Aceasta este chemarea noastră de slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor. Pe drumul acesta au pășit Sfinții Apostoli și Părinți ai Bisericii, iar pilda lor a fost urmată de marii ierarhi ai Bisericii noastre strămoșești, ale căror ctitorii și opere strălucesc pe întinsul țării. Sfatul și învățătura să nu lipsească din metodele pastorale, potrivit cuvîntului Sfîntului Apostol Pavel: „Sfătuind pe orice om și învățînd pe orice om, întru toată înțelepciunea, ca să înfățișăm pe tot omul desăvîrșit în Hristos" (Coloseni 1, 28). Trebuie să fie osteneala noastră zi de zi, lucrarea pe care să o împlinim „cu timp și fără timp" (II Timotei 4, 2). Ni se cere mai întîi înnoirea noastră înșine, ca înnoire prin care să aducem și pe alții la slujirea

acestei înnoiri. Acest lucru este valabil nu numai în domeniul spiritual, ci și în cel material. Prisosind în „dragoste, bucurie, pace, îndelungă-răbdare, bunătate, facere de bine, credință, blîndețe, înfrînare, curăție“ (Galateni 5, 20-23), ne vom face pilde vrednice de urmat și altora, adică păstoriților noștri. Din prisosul păcii noastre, al dragostei și muncii noastre, din prisosul conștiinciozității și responsabilității noastre vor lua putere credincioșii în împlinirea tuturor chemărilor pe care le presupun munca unită a tuturor, elanul creator care a înfrățit pe toți fiii poporului nostru. Munca noastră, ca orice formă de binefacere, devine astfel o prelungire a rugăciunii, a liturghisirii noastre. Cultivarea virtuților și veghea la care ne îndeamnă Sfinții Părinți ai Bisericii se răsfrîng în slujirea aproapelui, a cerințelor obștești.

Cînd vorbim de toate aceste transformări, de toate aceste binefaceri, datorate marelui act istoric și eroic de la 23 August 1944, privirile noastre, cum vom putea constata și din luările de cuvînt pe marginea temei conferinței noastre de astăzi, se îndreaptă spre paginile de istorie și de actualitate, cărora le sîntem martori. Cartea cea mare a vieții ni se deschide ca o oglindire a părtășiei noastre la istoria cea nouă a poporului nostru, la împlinirile mărețe care au înnoit și întinerit chipul țării, la înnoirea și transformarea însăși a oamenilor. Cel care este pasionat de misiunea lui, cel care este pătruns că trebuie să fie prezent în cartea vredniciilor obștești, acela este mereu preocupat de ceea ce a făcut sau nu, de ceea ce se cuvine a face. Ani rodnici, ani de experiențe, de noi învățăminte, de frămîntări și căutări, dar și plini de bucuria agonisirilor epocale în vistieria spirituală și materială a țării. Însăși această conferință și onoarea de a da glas, alături de toți fiii Patriei, entuziasmului și devotamentului față de Conducătorul încercat al poporului român, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele României, este o mărturie că la ospățul aniversării celor patru decenii de la 23 August 1944 sîntem prezenți și noi și credincioșii noștri. De aici se cuvine să rezulte și hotărîrea de a ne spori eforturile în sprijinirea muncii avîntate a poporului nostru. Trebuie să pășim cu dragoste și devotament, cu încredere și conștiință apostolică pe acest drum.

Ne este cunoscut îndemnul Mîntuitorului adresat Sfîntului Apostol Petru pe malul lacului Tiberiada: „Depărtează la adînc și lăsați în jos mrejele voastre ca să pescuiți“ (Luca 5, 4). Acest îndemn de a avea curajul să aruncăm „mrejele“ noastre mai adînc, cred că își are în ceasul de față o nebănuit de mare actualitate. Făcînd bilanțul tuturor împlinirilor noastre, în aceste zile de mare sărbătoare pentru întregul nostru popor, trebuie să avem în inimi mai mult ca oricînd acest îndemn de a arunca „mrejele“ noastre la adîncul realităților sociale pe care le trăim, pentru a da putere și a face și mai bogată lucrarea noastră. În adîncul acestor realități și adevăruri vom găsi imaginea familiei Bisericii, a enoriașilor și a lucrării proprii, precum și puterea de a ne transforma viața potrivit cerințelor vremurilor care ne ajută să slujim dumnezeiescul nostru Așezămînt strămoșesc și să facem mai vie prezența Mîntuitorului în viața și împlinirile noastre. Aceasta înseamnă a aborda problemele vremurilor noastre, a răspunde tuturor cerințelor cu toată solicitudinea și angajarea, cu toată dăruirea și responsabilitatea, de pe poziția

lucrării noastre specifice preoțești. Atunci ar vorbi faptele mai mult decît cuvintele despre felul în care fiecare își înțelege și împlinește rostul său de slujitor al Altarului strămoșesc și fiu al vetrei străbune.

Permanent trebuie să privim la aceste realități, la înțelesul adînc al faptelor și împlinirilor din acești ani de viață nouă din țara noastră, pentru a fi conștienți de importanța lucrării noastre, pentru a fi actuali și prezenți în epoca pe care o străbatem. La vremea lor, s-au arătat de mare actualitate Mitropoliții Dosoftei și Veniamin Costachi, Grigore Dascălul și Antim Ivireanul, Varlaam și Simion Ștefan. Coloane ale culturii noastre, ei au rămas în panteonul Bisericii și al țării, pentru că au fost slujitori ai vremurilor în care au trăit. Lucrarea lor a fost atît de actuală pentru vremea lor, încît, după atîtea secole, aceasta apare ca piatră de temelie pentru dezvoltarea culturii noastre, iar ei adevărați promotori ai unor imense și îndrăznețe înnoiri în acele vremi. Prin această „ancorare" în realitățile timpului în care a trăit, talentatul și vrednicul Mitropolit Dosoftei, continuînd opera diaconului Coresi, a ridicat limba română, pe care o vorbeau „la vatra lor țăranii" — cum spune preotul poet Alecu Mateevici —, la rangul de limbă liturgică, prin tipărirea Sfintei Liturghii în cele două ediții, din 1679 și 1683 — împlinire epocală într-o vreme cînd nici un popor din Europa nu avea Liturghia în limba sa proprie.

Asemenea celor dinaintea noastră, și potrivit îndemnului Mîntuitorului, să pășim cu mai multă hotărîre la activitatea pastorală, împlinindu-ne cu toată rîvna îndatoririle pastorale. Se cere să fim permanent mai atenți și mai exigenți cu noi înșine spre a ne înfățișa adevăraților străjeri ai dreptei învățături, ai unității de credință și ai Evangheliei păcii. Conștienți de puterea harului Duhului Sfînt să luăm pildă de la Sfîntul Apostol Pavel, care mărturisește chemarea de a sluji Biserica, „ al cărui slujitor m-am făcut, zice el, potrivit iconomiei lui Dumnezeu, că mi-a fost dată mie pentru voi, ca să aduc la îndeplinire cuvîntul lui Dumnezeu" (Coloseni 1, 25). Emoția de la hirotonie ar trebui să rămînă vie toată viața. Responsabilitatea și fiorul trăit în clipa depunerii jurămîntului la primirea titlului de licențiat în teologie trebuie, de asemenea, să rămînă la fel de vii toată viața, izvor permanent de noi și noi împliniri în activitatea de slujire a credincioșilor. Faptul că preotul este chemat la frumoasa misiune de a călăuzi și sfinți sufletele credincioase odrăslite din aceeași tulpină, fiii acestui pămînt românesc, legați trup și suflet de brazda lui, de frumusețile țării, de roadele muncii lor, în epoca de libertate și afirmare a celor patru decenii, trebuie să-i mărească zelul său, să-i învioreze entuziasmul.

La altar sau la amvon, în mijlocul credincioșilor sau în sînul familiei, ca și la conferințele preoțești, el trebuie să strălucească. Trebuie să fie omul nou și în fapte, și în atitudini, și în felul de a gîndi și a vorbi. Cînd săvîrșește slujba dumnezeiască stăpînit de evlavie, credință și pătrundere, preotul oglindește pe Marele Preot, Iisus Hristos. Cînd răspunde cu toată conștiinciozitatea și în orice timp la cerințele duhovnicești ale enoriașilor, luminînd nedumeririle și frămîntările lor, el se află la datoria sa de părinte și frate al tuturor. Cînd iese în fața sfintelor uși, cu inima plină de dulceața Cuvîntului lui Dumnezeu spre a o împărtăși fiilor săi sufletești, el

dovedește că merită trimiterea la apostolat de către Însuși Mîntuitorul Hristos, cînd a spus: „Mergînd învățați toate neamurile" (Matei 28, 19). Cînd are fericirea cea nespusă de a oferi Sfintele Taine cu mîini nevinovate, el atunci poate avea mulțumirea de a fi păstrat cu credincioșie „odorul" încredințat lui de către arhiereul hirotonisitor. El simte și trăiește bucuria de a fi izbutit să împlinească deplin „lucrul de evanghelist" după îndemnul: „Slujba ta, fă-o deplin!" (II Timotei 4, 5). A însenina o frunte, a liniști un suflet zbuciumat, a aduce pace sufletească acolo unde este vrăjmășie și neliniște, a sădi încredere și curaj, dragoste de muncă și de țară, iată orizont de pastorație! Cel ce se izolează de enoriași și de năzuințele lor actuale, se izolează de chemarea sa preoțească. Nu poate trăi bucuria slujirii sale și rămîne lipsit de realitatea vieții, un însingurat. Și nimic nu poate fi mai înfricoșător decît izolarea, decît însingurarea. Realitățile vieții, părtășia trăirii demne a acestora procură bucurie și tihnă, statornicie și devotament în slujire, ancorare în „adîncul" adevărului vieții, al cărei sens firesc este înnoirea continuă, progresul material și spiritual.

În elanul acestei munci înfrățite a întregului popor, ziditor de țară și de pace, slujitorul altarului trebuie să adauge și truda sa personală și devotamentul său hotărît, prisosind în tot ceea ce poate fi părtășie la bunul mers al obștii din care face parte. Acest lucru nu numai că îl așteaptă credincioșii, ci ei prețuiesc nespus de mult pilda preotului lor și apoi prisosesc în vrednicii creștinești și cetățenești.

Participarea tuturor fiilor acestor plaiuri la măreața agapă, care este sărbătorirea a 40 de ani de viață nouă și liberă, la marea noastră sărbătoare națională, cere ca fiecare să fie îmbrăcat în haină de nuntă. Să participăm și noi, slujitorii Altarului strămoșesc, la această agapă, cu haina cea de nuntă a iubirii de țară și de conducătorii ei și să ne bucurăm împreună cu întregul popor. Să luăm parte cu toată dăruirea de slujitori și apostoli ai Bisericii noastre la tot ce se inițiază și se zidește pe raza activității noastre. Să ne angajăm cu toată hotărîrea în sprijinirea elanului creator al întregului nostru popor pentru dezvoltarea și înflorirea țării noastre, pentru înnoirea chipului Patriei și al fiilor acestui pămînt străbun. Să urmăm pilda Conducerii noastre de stat, a Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, cel care neobosit veghează, neprecupețind nici un efort, la bunăstarea și înflorirea țării. În timp ce conducătorii unor țări se îngrijesc de mărirea și diversificarea mijloacelor și tehnicilor de înarmare, de menținerea situațiilor de litigiu și a focarelor de război, Președintele țării noastre se preocupă de pacea lumii, de apărarea și înfrumusețarea vieții, afirmîndu-se în lume ca erou al păcii și sol al prieteniei și cooperării între popoare, ca mesager neabătut al încrederii și înțelegerii între toate neamurile de pe pămînt. Propunerile sale din cadrul tuturor întrunirilor internaționale, prezentate de delegațiile țării noastre, sînt mărturii ale acestei preocupări de găsire a celor mai practice soluții pentru rezolvarea acestui stringent deziderat al lumii contemporane — pacea. Asemenea preocupări sînt împărtășite deplin de întregul nostru popor, precum și de toți oamenii de bine din întreaga lume, conștienți de urmările groaznice ale declanșării unui cataclism nuclear

pe planeta noastră. Clerul și slujitorii Bisericii Ortodoxe Române, asemenea întregului popor, împărtășesc toate aceste inițiative de dezarmare și pace.

Acum, la marea noastră sărbătoare, 23 August, cînd toți fiii plaiurilor românești sînt hotărîți să contribuie la noi și mărețe înfăptuiri, să fim și noi animați de aceeași neclintită hotărîre de a face și mai rodnică lucrarea noastră. Să fim, așadar, lucrători înțelepți și harnici ai lui Dumnezeu și ai credincioșilor, nu numai cu rugăciunea și cu îndemnul, ci și cu fapta și cu pilda personală de muncă și dăruire, în toată vremea și în tot locul.

Încheind acest cuvînt, să mulțumim Bunului Dumnezeu, pentru pacea și agonisita harnicului nostru popor și să fericim eroii scumpi, jertfiți acum patru decenii pentru libertatea și deplina independență a țării noastre, ale căror trupuri au rămas în pămînturi străine, mărturii pentru veșnicie ale dreptății și păcii în lume.

După cuvîntul mișcător, prin care *I.P.S. Mitropolit Teoctist* a evocat mărețul eveniment de la 23 August 1944 și epocalele împliniri în cei 40 de ani de viață nouă în Patria noastră, în continuare i s-a dat cuvîntul referentului, *P.C. Preot Iorgu Codreanu* de la parohia Poeni-Iași, care, printre altele, a subliniat că: „Actul de la 23 August 1944 are pentru istoria națională a poporului român o semnificație cu totul deosebită.

La acest popas aniversar, nu trebuie să uităm că situația social-politică a țării noastre se găsea la 23 August 1944 în pragul unei catastrofe.

Prin actul Eliberării Patriei noastre ia sfîrșit greaua povară a celui de al doilea război mondial și se creează premiza unei noi orientări a vieții social-politice, care va evolua prin multe etape. La 6 martie 1945 s-a alcătuit primul guvern democratic; la 30 decembrie 1947 s-a proclamat Republica Populară Română; la 11 iunie 1948 s-au naționalizat principalele mijloace de producție, trecîndu-se la industrializarea socialistă a României; în martie 1962 s-a înfăptuit cooperativizarea și transformarea socialistă a agriculturii; revoluția culturală s-a făcut din ce în ce mai simțită; prin noile prevederi ale Constituției, la 21 august 1965, s-a proclamat Republica Socialistă România. La 28 martie 1974 a fost ales Președinte al Republicii Socialiste România Domnul Nicolae Ceaușescu.

În relațiile sale externe, România socialistă susține principiile deplinei egalități în drepturi, ale respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, fiind împotriva recurgerii la forță sau la amenințarea cu forța. Susține transpunerea în viață a instaurării unei noi ordini economice internaționale, a garantării dreptului popoarelor la dezvoltarea lor liberă și independentă, precum și înlăturarea primejdiei nucleare din Europa și din întreaga lume și instaurarea unui climat de pace, securitate și colaborare pe planeta noastră.

Pe plan mondial, România desfășoară o activitate consecventă pentru pace, independență națională și colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de naționalitate, de orînduire socială și politică. Pentru această atitudine a sa, țara noastră se bucură astăzi de un binemeritat prestigiu în lume.

Parte integrantă a poporului pe care l-a slujit dintru începuturi, Biserica Ortodoxă Română și-a împlinit rosturile sale proprii în pas cu cele ale întregului popor, fiind alături de el în lupta pentru dreptate socială, libertate și independență. Ierarhii și clericii Bisericii strămoșești au sprijinit unitatea națională de limbă și neam, cu fapta și cuvîntul, fiecare după posibilitățile pe care le-au avut. Așa, de pildă, Daniil Sihastrul, Mitropolitul Eftimie din Țara Românească, Episcopul Luca de Buzău, Mitropolitul Sava Brancovici, Episcopul Ilarion al Argeșului, Diaconul Coresi, Mitropolitul Simeon Ștefan, Mitropoliții Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul, Veniamin Costachi și mulți alții, cu toții sporind, într-un fel sau altul, aportul pentru binele națiunii lor.

Refacerea unității bisericești din 1948, apostolatul social și ecumenismul practic s-au realizat prin strădaniile regretatului Patriarh Justinian și continuate de actualul Întîistătător al Bisericii noastre, Prea Fericitul Patriarh Iustin, făclier al păcii, care sublinia, la Adunarea Cultelor din România pentru dezarmare și pace din iunie 1984, că *„pacea a fost totdeauna un element constitutiv al sufletului românesc, al concepției și practicii noastre de viață“*.

Împărtășind entuziasmul întregii suflări românești, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române întîmpină cu toată căldura sufletească însemnata aniversare istorică din viața poporului nostru și realizările sale pe plan intern și extern“.

Pe marginea temei prezentate, numeroși participanți la conferință au luat cuvîntul, omagiind mărețul eveniment.

Astfel, *P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul* a spus:

„Ziua de 23 August este scumpă inimilor noastre pentru că este ziua libertății. Și poporului român a iubit întotdeauna libertatea. Așa cum oricine poate constata, lupta pentru libertate și independență a poporului nostru este coloana vertebrală a istoriei sale, independență deplin consfințită prin actul de la 23 August 1944, cînd a început Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă. Viața nouă, trăită în deplină libertate de poporul nostru suveran pe munca și destinele sale, își are începutul, deci, în acest August de foc al României contemporane. De foc au fost și anii ce au urmat. Efervescența anilor de după 23 August a caracterizat viața tuturor fiilor acestui pămînt străbun. Așa cum spunea poetul Nicolae Labiș, „evul aprins“ de dîrzenia românilor la 23 August a caracterizat viața cea demnă și liberă, elanul de muncă pentru înfrumusețarea întregii țări.

Acest elan nu a rămas străin Bisericii Ortodoxe Române, ci dimpotrivă. Ca și în trecutul glorios al poporului nostru, cu aceeași conștiință că „au răsărit din sînul acestui neam“, slujitorii și credincioșii Altarului străbun au contribuit, cu mijloacele proprii slujirii lor, la înfăptuirea binelui obștesc, la făurirea vieții celei noi din țara noastră. Astfel, încă din primii ani de după cel de al doilea război mondial, mulți din slujitorii Bisericii noastre au făcut parte din „Apărarea patriotică“, în frunte cu regretatul Patriarh Justinian Marina, din Crucea Roșie și din alte organizații progresiste, patriotice, contribuind la alinarea durerilor celor în suferință, la ajutorarea celor în lipsă din regiunile secetoase, la refacerea localităților și la redresarea economică a ținuturilor afectate de distrugerile și ororile

războiului. Alături de fericitul întru pomenire Patriarhul Justinian, în acei ani grei pentru Moldova — atît de pustiită de război — s-a aflat Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist,pe atunci exarh și vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Efortul depus de slujitorii Bisericii strămoșești a fost considerabil, demonstrînd că preoții și slujitorii Altarului strămoșesc, împreună cu toți fiii poporului, au pășit cu hotărîre pe drumul înnoirilor sociale și obștești, luînd parte și la acțiunile de alfabetizare și culturalizare a maselor, la importanta operă de cooperativizare a agriculturii. Aceasta arată încă o dată conștiința responsabilității de oameni ai vremurilor pe care le trăim.

De acest proces înnoitor care a cuprins întreaga țară a beneficiat însă și Biserica, bucurîndu-se, de pildă, în acțiunea de restaurare a monumentelor istorice, de substanțialul ajutor material al Statului; multe mănăstiri și biserici și-au recăpătat astfel înfățișarea și importanța lor culturală și istorică de odinioară. Dar cîte înnoiri nu s-au înregistrat în viața Bisericii noastre în cele patru decenii de viață liberă?! Cui datorăm toate acestea? Desigur, climatului nou, democratic, statornicit în țara noastră începînd de la 23 August 1944. Încît, trăind aceleași emoții patriotice cu toți fiii Patriei, la acest popas aniversar din viața poporului nostru nu putem să nu facem bilanțul tuturor acestor mărețe realizări cărora ne-am făcut părtași și noi, fiii Bisericii Ortodoxe Române.

Exprimînd întreaga noastră recunoștință Conducerii statului nostru, personal Domnului Nicolae Ceaușescu, nu putem să nu dăm glas hotărîrii noastre de a face totul ca și în viitor, prin tot ce vom înfăptui pe tărîm social și bisericesc, să contribuim la permanenta înflorire a Patriei, la făurirea unui viitor fericit pentru toți fiii acestui popor, pentru prosperitatea și înflorirea unei Românii libere și independente, din ce în ce mai prețuită în întreaga lume pentru contribuția ei la statornicirea păcii și apărarea vieții, la curmarea oricăror neînțelegeri și războaie, la apropierea și bunăvoirea dintre oameni și popoare".

Luînd cuvîntul, *P.C. Pr. Constantin Sîrbu,* vicar administrativ, a spus: „23 August 1944 este sărbătoarea națională a poporului român cu profunde semnificații în istoria noastră. Ea reprezintă apogeul luptei de eliberare socială și națională, luptă care este o coordonată majoră în viața poporului român iubitor de dreptate, libertate și pace, și totodată începutul unei epoci noi, al unei epoci aprinse pentru Patria noastră, „Epoca Ceaușescu", așa cum o numim toți, pe drept cuvînt.

Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, spunea cu privire la această mare sărbătoare a poporului nostru : *„Înfăptuirea actului istoric de la 23 August a deschis o eră nouă în istoria poporului român, era unor profunde transformări democratice, revoluționare, a realizării deplinei independențe și suveranități naționale, a făuririi unei vieți noi".*

23 August 1944 a fost expresia elocventă a realizării unității de voință a întregului popor, a încadrării compacte a oștirii naționale în mișcarea de rezistență a tuturor fiilor națiunii îngenuncheate de agresorii fasciști și imperialiști, a preluării destinelor poporului de către el însuși cu fermitate și înțelepciune. Victoria socială și națională de la 23 August 1944, este baza și începutul succeselor pe

care România le va realiza în cei 40 de ani de libertate și demnitate, de independență și suveranitate.

Într-adevăr în acești ani de lumină și de libertate s-a pus temelie trainică unei vieți noi pentru poporul român în toate domeniile de activitate : industrie, știință și tehnică, agricultură, învățămînt, sănătate, cultură și artă, putîndu-se vorbi despre un „miracol românesc". Acest miracol îl constituie chipul nou al Patriei, întreg spațiul nostru etnic, pînă la Dunăre și Mare, înregistrînd o înnoire substanțială și cei care au dat țării acest chip nou, oamenii minunați și harnici, temerarii făuritori ai acestor ani de avînt și libertate deplină.

La aceste realizări și-au adus contribuția toți fiii Patriei, indiferent de naționalitate, religie, toți uniți în Frontul Democrației și Unității Socialiste, făuritorii României celei noi și înălțării ei pe treptele cele mai înalte ale dezvoltării multilaterale a tuturor ramurilor economiei românești, pentru progresul continuu, spiritual și material, progresul nivelului de civilizație a poporului român.

Aceste strădanii s-au concretizat și mai pregnant în ultimii 19 ani, de cînd destinele României sînt conduse cu clarviziune și înaltă responsabilitate de cel mai iubit fiu al poporului nostru, care și-a pus, cu dăruire, hărnicia și priceperea sa în slujba Patriei și a poporului nostru, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România.

Dintre marile realizări, ne permitem să menționăm doar cîteva, pentru că în trecut niciodată nu s-ar fi crezut că la noi în țară s-ar fi putut realiza: Metroul, Uzine de tractoare recunoscute peste hotare, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Uzina de automobile de la Pitești, avioanele Rombac, toate realizate cu materiale și specialiști din țara noastră.

Iată cu ce ne putem noi prezenta în fața lumii întregi, în cei 40 de ani de la Eliberare și cum poporul nostru a urcat, din treaptă în treaptă, toate aceste 40 de trepte, hotărît fiind, sub conducerea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, să urce tot mai sus, cît mai sus pe treptele civilizației și progresului.

Istoria Bisericii Ortodoxe Române fiind strîns împletită cu istoria neamului românesc, Biserica noastră și-a adus un aport însemnat în toată această perioadă de avînt multilateral din Patria noastră. Ea a participat activ la refacerea țării, zguduită de cel mai cumplit măcel pe care l-a cunoscut istoria omenirii și care a afectat puternic și teritoriul românesc, asigurînd o intensă rețea de asistență socială pentru orfanii de război, pentru toți oamenii care au avut de suferit de pe urma a tot felul de vicisitudini care au pus la încercare poporul în anii imediat următori mărețului act de la 23 August 1944. Biserica a constituit un factor de dinamizare a conștiinței fiilor Patriei, pentru sprijinirea tuturor acțiunilor întreprinse de stat în acest interval de istorie nouă, cu oameni noi, răspunzînd prompt, prin clerul și credincioșii săi, la toate chemările care urmăreau progresul general al poporului român, în condiții de dreptate, libertate și pace, condiții esențiale pentru dezvoltarea omului în plenitudinea sa.

Așa cum sintetiza și îndemna totodată Înalt Prea Sfințitul nostru Arhiepiscop și Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei :

„Din statornicia în dreapta credință, din unitatea noastră în păstrarea frumuseților Ortodoxiei noastre românești, din iubirea de țară și din respectul pentru conducătorii ei, să împletim cununa cea pururea strălucitoare care să împodobească viața noastră.

Din rodul avîntului în muncă, din flacăra atașamentului pentru orînduirea poporului nostru și din unitatea voinței tuturor fiilor Patriei noastre, au răsărit, peste toate bătrînele noastre plaiuri românești, ctitoriile strălucitoare din ultimii nouăsprezece ani, adevărate izvoare de lumină și bunăstare“.

Poporul nostru a fost totdeauna un popor iubitor de pace. Cu vrednicie și-a păstrat și și-a apărat ființa națională și moștenirea strămoșească. Nu a privit peste hotare cu gînd viclean, dar a ținut totdeauna piept furtunilor vremii, nebuniei războiului, uneltelor morții.

Urmînd exemplul viu al Președintelui României Socialiste, poporul nostru, și noi alături de el, facem apel la rațiune, chemăm națiunile Europei și ale lumii întregi să vegheze pentru ca nu cumva nesăbuita cursă a înarmărilor să facă din continentul nostru un cimitir al civilizației, umbrit de ciuperci atomice, pentru ca nu cumva nebunia negustorilor morții să triumfe asupra vieții.

Să ne rugăm Dumnezeului vieții, să ne rugăm Dumnezeului păcii pentru întărirea puterilor noastre, ale tuturor doritorilor de bine din întreaga lume, ca să putem duce lupta la bun sfîrșit, lupta cea mare, lupta pentru un viitor fericit în care să nu ne înspăimînte teroarea atomică, în care să ducem cu vrednicie, cu dreptate și cu cinste de români o existență pașnică, liberă, demnă și fericită“.

P. C. Pr. Aristide Lefter, inspector bisericesc, în cuvîntul său, a arătat: „Cu inimile vibrînd de bucurie, întregul nostru popor sărbătorește cea de a 40-a aniversare a glorioasei zile de 23 August, ziua Eliberării noastre naționale de sub jugul fascist.

De pe treptele înalte de progres material și spiritual, de civilizație și cultură, pe care le-am atins în cele patru decenii și, în mod deosebit, în ultimii 19 ani, de cînd la cîrma țării se află Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, ne facem bilanțul succeselor obținute și cu satisfacție constatăm că această perioadă se înscrie ca cea mai bogată și mai rodnică în împliniri din întreaga istorie a țării noastre.

Dar popasul acesta festiv nu ne îndeamnă să privim numai spre ceea ce s-a realizat, ci ne îndreaptă privirea și spre largile perspective ce se deschid în viitor prin Documentele prezentate de Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu în forurile de conducere a țării noastre și prin hotărîrile adoptate.

Cu sufletele pătrunse de bucuria celor înfăptuite și luminate de zările viitorului, noi slujitorii altarelor străbune, ca devotați fii ai Patriei iubite, sîntem hotărîți să muncim cu încă mai mult spor, pentru înflorirea și înălțarea Patriei, pentru formarea omului nou, conștient de răspunderile sale, pentru înlăturarea pericolului războiului și pentru instaurarea unei păci durabile în lume“.

P. Cuv. Arhim. Mitrofan Băltuță, exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Iași, printre altele, a făcut următoarea evocare: „După istorica zi de 23 August 1944, locuitorii Iașului și-au adus contribuția

la reclădirea orașului. În acest scop au fost mobilizate toate elementele creatoare ale străvechii capitale a Moldovei. Dar seceta ce s-a abătut asupra Moldovei a oprit desfășurarea unei activități planificate de reconstrucție, creînd alte nevoi mai urgente, ajutorarea celor înfometați.

Autoritățile de stat, prin Uniunea forțelor democratice din rîndul Apărării Patriotice și C.A.R.S.-ul, au căutat să facă față împrejurărilor create.

Biserica și-a adus și ea aportul. Astfel, comitetele din parohii au organizat colecte pentru ajutorarea celor nevoiași de la orașe și sate : orfani, bătrîni, invalizi, bolnavi. În mănăstiri s-au organizat cantine și orfelinate, Biserica, astfel, s-a integrat vieții celei noi din țara noastră".

P. C. Prot. Mihai Mocanu — protopopiatul Pașcani, a spus : „Fiecare popor își are epopeea sa. Noi, românii, am cunoscut vitregii grele, dar am învins toate greutățile. Ziua de 23 August este încununarea tuturor străduințiilor poporului nostru de multe veacuri.

Uriașe sînt realizările obținute de poporul nostru în cei 40 ani de la istoricul eveniment ! Pretutindeni s-a schimbat fața țării. Pașcanii, care pînă nu demult era un tîrg cu locuințe modeste, în care „nu se întîmpla nimic", astăzi a devenit un oraș modern plin de avînt economic, cu unități fruntașe în întrecerea socialistă".

P. C. Prot. Ioan Sava — protopopiatul Hîrlău, a spus: „Mărețul act eliberator din August 1944 a potențat transformările democratice și revoluționare pe care le-a cunoscut ulterior societatea românească, constituind un moment de cotitură în istoria social-politică a României, începutul unei noi etape istorice. Au trecut de atunci patru decenii, iar în această perioadă poporul român, angajat într-un impresionant efort constructiv, a schimbat chipul Patriei sale".

P. C. Pr. Constantin Căliman, misionar protopopesc pentru județul Iași, remarca : „Printre marile realizări din țara noastră, în acești 40 de ani, se numără și grija față de mărturiile trecutului nostru istoric. În acest sens, s-a întocmit un catalog al monumentelor istorice, s-a pornit o amplă acțiune de restaurare a acestora și s-au organizat depozite și muzee pentru conservarea și păstrarea obiectelor de patrimoniu cu valoare artistică și istorică".

P.C. Pr. Gheorghe I. Popovici — parohia „Sfinții Constantin și Elena" din Iași, printre altele, arăta : „Cultura noastră contemporană reflectă pe omul de astăzi, care muncește și se formează necontenit. Aceasta este expresia umanismului socialist, umanism integral în ceea ce privește conținutul său, dar și prin aceea că se adresează tuturor oamenilor, tuturor cetățenilor, toți avînd acces la binefacerile științei, culturii și artei, la a căror afirmare și în slujba cărora fiecare dintre fii Patriei își aduce contribuția, indiferent de naționalitate sau confesiune".

P. C. Pr. Constantin Barnea — parohia „Buna Vestire" din Iași, arăta : „Toate înfăptuirile din țara noastră, în ultimii 40 de ani, au fost posibile datorită climatului de pace în care am trăit și muncit.

Sînt cunoscute în toată lumea eforturile pe care le depune Președintele Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru menținerea păcii, pentru dezarmare și înghețarea cheltuielilor militare. Ca fii devotați ai Patriei și ca slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, ierarhii și preoții Bisericii noastre ne-am străduit și ne străduim să ne facem mesageri ai păcii".

P. C. Pr. Ioan Podaru — parohia Cristești-Pașcani, a arătat : „Noi, slujitorii Bisericii strămoșești, am fost și sîntem prezenți în realitățile sociale ale vremii noastre contemporane, în năzuințele de mai bine ale poporului nostru. În lumea satelor, noi preoții mai în vîrstă, alături de ceilalți factori, am ajutat la vindecarea rănilor războiului și secetei din Moldova, la alfabetizarea celor neștiutori de carte, la alcătuirea întovărășirilor agricole, în 1962, la cooperativizarea agriculturii și, mai ales, la formarea unei noi concepții de viață și de muncă.

Îndrumați de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sîntem permanent ancorați în apostolatul social și, alături de întregul popor, luptăm pentru apărarea păcii în lume".

Lista celor înscriși la cuvînt fiind mult mai mare, I. P. S. Mitropolit Teoctist a apreciat că tema prezentată și luările de cuvînt au fost suficiente, a mulțumit referentului și participanților pentru aportul remarcabil la cinstirea mărețului act istoric de la 23 August, și, în continuare, în numele său personal și al preoților din cele trei protopopiate ale județului Iași, a dat citire textului telegramei adresate Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu :

„În unitate de simțire și trăire patriotică, slujitorii altarelor străbune din județul Iași și Noi, personal, întruniți în conferință preoțească spre a aniversa cel mai de seamă act al istoriei poporului român: 23 August 1944 — Revoluția de Eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă, ne îndreptăm gîndurile către Dumneavoastră, Mult Stimate Domnule Președinte Nicolae Ceaușescu, spre a Vă exprima cele mai alese sentimente de profundă prețuire și, totodată, de adîncă recunoștință pentru libertatea religioasă deplină de care ne bucurăm.

Marele act istoric, care consfințește luptele eroice ale întregului popor pentru dreptate socială și libertate națională, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, este aniversat acum, la cele patru decenii, de pe treptele unor epocale realizări obținute mai ales în ultimii 19 ani, de cînd Dumneavoastră, cel mai iubit fiu al poporului român, la cîrma căruia Vă aflați, ați dat chip nou României socialiste, liberă și fericită, cunoscută în zilele noastre pe toate meridianele lumii, datorită prodigioasei activități a Domniei Voastre.

Împreună cu întregul popor ne simțim mîndri de „Epoca Ceaușescu" și, în unitate de gînd, de voință și de slujire, Vă asigurăm că ne vom spori eforturile în sprijinirea acțiunilor nobile pe care le întreprindeți cu pilduitoare dăruire pentru înălțarea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România, pe cele mai măreațe și luminoase culmi de bunăstare și progres, cultură și civilizație.

Totodată, Vă rugăm să primiți încredințarea că, urmînd

exemplul de muncă rodnică închinată poporului nostru și statornicirii păcii trainice în Europa și în lumea întreagă, vom lupta pentru dezarmare, în primul rînd pentru dezarmarea nucleară și vom stărui, prin cuvînt, ca flamurile păcii să determine distrugerea armelor și înseninarea atmosferei de pe întreg globul pămîntesc.

Cu aceste convingeri împărtășim bucuria tuturor fiilor scumpei noastre Patrii la mărețul popas al împlinirii celor patru decenii, rugîndu-Vă să primiți cele mai sincere urări de fericire și mulți ani la cîrma harnicului nostru popor".

Apoi, I. P. S. Sa a citit textul telegramei adresate Domnului Președinte al Departamentului Cultelor, Ion Cumpănașu, în care se spune : *„Întruniți în conferință, pentru a aniversa împlinirea a 40 de ani de la înfăptuirea Revoluției de Eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă, preoții și slujitorii altarelor străbune din județul Iași își îndreaptă gîndurile către Dumneavoastră și prin Dumneavoastră către înalta Conducere de stat, spre a vă exprima cele mai sincere sentimente de recunoștință deplină pentru libertatea religioasă de care ne bucurăm și pentru glorioasele împliniri ale „Epocii Ceaușescu", chezășii ale viitorului luminos al poporului român, făuritorul celei mai drepte și mai înălțătoare orînduiri pe care a cunoscut-o de-a lungul dezvoltării sale istorice.*

Ne este deosebit de plăcut, Mult stimate Domnule Președinte Ion Cumpănașu, să vă asigurăm de atașamentul nostru plenar în sprijinirea strădaniilor de înălțare a scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România, pe cele mai înalte trepte de cultură și civilizație, de progres și bunăstare, așa cum poporul nostru și-a deschis calea după gloriosul August 1944, înscriind realizări multiple și în toate domeniile în ultimii 19 ani, în mod deosebit prin exemplara dăruire a celui mai iubit fiu al poporului, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România.

Cu astfel de simțăminte, aniversăm cel mai important act al istoriei noastre și vă încredințăm că vom sprijini toate inițiativele și eforturile menite să ducă la înflorirea Patriei și la statornicirea unei păci trainice în lume.

La acest luminos popas, Vă facem cele mai călduroase urări de fericire și sănătate, cu multe satisfacții în înalta Dumneavoastră demnitate".

Județul Neamț. În ziua de 10 august 1984, preoții din protopopiatele : Piatra Neamț și Tg. Neamț, s-au întrunit în sala de ședințe a protopopiatului Piatra Neamț, pentru a omagia cea de a 40-a aniversare a Eliberării Patriei.

Într-o atmosferă de aleasă sărbătoare, în sala de ședințe a fost primit I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei.

În cuvîntul de deschidere a conferinței, *I. P. S. Mitropolit Teoctist* a arătat, printre altele : *„Pentru aniversarea celor 40 de ani de la Eliberarea Patriei ați venit cu sufletele pline de entuziasm ca să luați cunoștință de ceea ce s-a expus despre înaltul jubileu al poporului român și să vă întoarceți fiecare la credincioșii bisericilor pe care le păstoriți, pentru ca împreună să treceți în faptă angajamentele ce le veți lua aici.*

În toate compartimentele vieții, întregul popor se străduiește să înfăptuiască tot mai multe realizări dintr-un capăt într-altul al Patriei.

În județul Neamț avem altare și vetre de sihăstrie de pe care se înalță și se înrîurește viața poporului și a credincioșilor Bisericii noastre".

Apoi s-a trecut la susținerea conferinței de către *P. C. Pr. Vasile Păvăleanu* — parohia Petru Vodă, protopopiatul Tg. Neamț, care, printre altele, a arătat : „În cronica celor patru decenii de viață nouă și prosperă, Biserica Ortodoxă Română și-a înscris numele la loc de cinste, prin dragoste și slujire față de poporul cu ale cărui destine și-a împletit propriile sale aspirații. Clerul și credincioșii își exprimă satisfacție deplină pentru marile înfăptuiri obținute în Patria noastră, aducînd ales omagiu Conducerii noastre de stat.

Fiii Bisericii strămoșești sînt conștienți de toate marile realizări ce se datoresc condițiilor noi de muncă și viață ale poporului nostru, pe deplin stăpîn pe destinele sale.

Însuflețiți de alese sentimente sărbătorești ale întregului popor, clerul și credincioșii ortodocși români se angajează cu fermitate alături de efortul unanim pentru ridicarea bunăstării și fericirii tuturor pe culmi tot mai înalte de viață și progres".

Pe marginea referatului susținut s-au purtat discuții, prin luările de cuvînt ale clericilor din cele două protopopiate, după cum urmează :

P. C. Prot. Ioan Boca — Tg. Neamț a arătat că „în cei 40 de ani care au trecut de la Eliberarea Patriei au avut loc adînci transformări revoluționare în structura întregii societăți românești.

Industria, agricultura, economia, cultura etc., au contribuit, prin dezvoltarea lor, la ridicarea necontenită a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

Prin marile sale realizări social-economice, prin largi orizonturi ale politicii de pace și colaborare internațională, Republica Socialistă România și-a cîștigat, în cele patru decenii, dar mai ales în ultimii 19 ani, care constituie „Epoca Ceaușescu", o înaltă prețuire și ales prestigiu în lume".

P. C. Pr. prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț, referindu-se la acest moment aniversar, arăta : „Popasul festiv făcut la 40 de ani de la Eliberarea Patriei noastre dă tuturor prilejul să sublinieze cu admirație și bucurie cum poporul, stăpîn pe soarta sa, a edificat, prin munca și geniul său creator o Patrie puternică, liberă, care oferă tuturor celor cinstiți și harnici o viață nouă, îmbelșugată și fericită, o Patrie care strălucește cu mîndrie între țările pămîntului". Apoi, subliniind importanța actului de la 23 August 1944 pentru istoria contemporană a României, P. C. Sa a spus : „În atmosfera de largă înțelegere arătată Bisericii de cîrmuirea Patriei noastre, ca și de libertatea înscrisă în legea fundamentală a țării, Biserica strămoșească a putut realiza fapte la care năzuise de veacuri. Una din aceste realizări o constituie reorganizarea instituțiilor de pregătire a slujitorilor altarului, instituții care au fost puse sub ocîrmuirea Bisericii

și încadrate cu personal competent, capabil să crească noi generații de preoți, legați de dreapta credință a Bisericii și de năzuințele poporului. Pentru ca învățămîntul să se desfășoare la înălțimea cerințelor actuale a fost nevoie să se asigure o bază materială corespunzătoare. În acest scop și Seminarul teologic de la Neamț, prin înțelegerea Conducerii noastre de stat și a forurilor bisericești, a devenit un locaș de cultură teologică pe măsura noilor condiții de învățămînt, cu o bază materială deosebită, prin modernizarea localului vechi și prin construirea altuia nou, ca și prin lucrările de îmbunătățire continuă ce se fac prin grija cu totul deosebită a I.P.S. Mitropolit Teoctist.

Un ajutor deosebit pentru școală l-a constituit editarea unui număr însemnat de manuale și cărți precum și publicațiile bisericești tipărite în acești ani, care îmbogățesc cunoștințele și orientează pe viitorii preoți. Cursurile de îndrumare pastorală — inițiate din anul 1949 — au înviorat vocația preoțească, au contribuit la împrospătarea cunoștințelor teologice, au stimulat zelul pastoral, au unificat concepția și practica preoților din toată țara, au călăuzit preoțimea pe noi făgașuri și pe plan pastoral, în acțiunea de sprijinire a păcii și a vieții celei noi. Conferințele protopopești au adîncit și aplicat lucrarea cursurilor de îndrumare. În felul acesta preoțimea are mereu un ghid sigur în activitatea ce o desfășoară zi de zi în parohie ; ea a putut să îndrumeze necontenit pe credincioși pe calea unei vieți creștine active și a participării la munca poporului pentru o viață nouă, la lupta lui pentru pace".

P. Cuv. Arhim. Ciprian Zaharia, starețul Mănăstirii Bistrița, a spus: „23 August se înscrie ca o piatră de hotar în istoria noastră națională, este un început nou de drum pentru viața poporului român din aria carpato-danubiano-pontică, al vieții în libertate, care este garanția manifestării în totalitate a energiilor creatoare ale poporului român. În acest al patruzecilea an al libertății noastre, bilanțul pe care îl facem este deosebit de grăitor cu privire la realizările poporului român în acești ani de independență și suveranitate deplină, de democrație. Știința, cultura și arta s-au dezvoltat cu repeziciune. Profilul economic al Patriei s-a îmbogățit vertiginos. România este o țară bine cunoscută pe mapamond prin realizările ei, prin inițiativele în cadrul unor organisme internaționale, pentru soluționarea multor probleme spinoase ale lumii contemporane.

Între realizările din acești ani trebuie să amintim, la loc de cinste, preocuparea față de moștenirea culturală și spirituală a trecutului. Vechi mănăstiri și biserici, monumente istorice și de artă și-au redobîndit, prin grija statului, haina strălucitoare de altădată. Ele sînt mărturii ale unui trecut bogat și ale unui prezent care recunoaște deplin măreția trecutului, valorificîndu-l și transmițîndu-l mai departe spre afirmarea puternică și plenară a poporului român în universalitate".

P. C. Pr. Gheorghe Astanei — parohia Galu, protopopiatul Tg. Neamț, a arătat: „Fiii Bisericii Ortodoxe Române s-au născut, s-au dezvoltat, au trăit împreună și au vegheat cu întreg poporul la apărarea unității naționale, a independenței și suveranității statului român.

Ca și credincioșii tuturor Cultelor religioase recunoscute, între care există raporturi de colaborare și respect reciproc, ei sprijină inițiativele și eforturile depuse pentru înflorirea țării, creșterea continuă a bunăstării vieții, slujind aceste năzuințe sfinte, se bucură împreună de deplina libertate religioasă".

P.C. Pr. Ioan Gherasim — parohia Vînători, protopopiatul Piatra Neamț, în cuvîntul său a spus: „În istoria poporului nostru, data de 23 August 1944 înseamnă hotarul unei etape noi de viață care a început cu trecerea puterii politice în mîinile întregului popor, cel care a ridicat secera și ciocanul de la periferia vieții, ca simboluri ale adevăratelor forțe producătoare de bunuri".

P.C. Pr. Nicolae Atanasiu — parohia Păstrăveni, protopopiatul Tg. Neamț, a spus : „Patria și-a primenit ființa și destinele după 23 August 1944. Dintr-o țară aservită economic monopolurilor străine, în care agricultura reprezenta principala sursă de venituri, în anii construcției socialiste România a devenit un stat independent și suveran, cu o economie industrială-agrară puternică, dezvoltată accelerat și armonios".

P.C. Pr. Stelian Cărpușor — parohia Bicaz, protopopiatul Piatra Neamț, a spus : „În această etapă nouă, după 23 August 1944, oamenii de cultură și artă din țara noastră, prin sinceritatea și originalitatea creației lor, au izbutit să cîștige interesul, respectul și admirația celor cărora le sînt destinate operele lor.

S-a creat o cultură cu adevărat democratică, care promovează emanciparea minții de reziduurile imobilismului, prejudecăților și respinge tot ceea ce poluează spiritul uman și alterează morala sănătoasă".

P.C. Pr. Gheorghe Cîrlan — parohia Ghelăești, protopopiatul Piatra Neamț, a arătat: „Permanent însuflețit de un profund umanism, Conducătorul statului nostru, Domnul Nicolae Ceaușescu, este preocupat de ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii din punct de vedere material și spiritual, așa cum sublinia Domnia Sa : „*Societatea noastră trebuie să se bazeze pe echitate ireproșabilă, pe norme de înaltă valoare etică*".

P.C. Pr. Paul Antonesei — parohia Crăcăoani, protopopiatul Tg. Neamț, remarca : „Clericii și dreptcredincioșii ortodocși, în calitate de membrii ai Frontului Democrației și Unității Socialiste, organism larg democratic, împărtășind bucuria întregului popor după evenimentul istoric din August 1944, trăiesc emoția marilor împliniri din țara noastră".

I.P.S. Mitropolit Teoctist, încheind șirul luărilor de cuvînt pe marginea referatului prezentat, a apreciat: „*Luările de cuvînt au cuprins ceea ce trebuie pentru conferința de astăzi și au fost prezentate frumos. Era firesc să fie așa, fiindcă s-au exprimat gîndurile și simțămintele noastre, ale slujitorilor Sfintelor Altare, care ne-am desfășurat activitatea în mijlocul credincioșilor și împreună cu ei, în cele patru decenii de muncă și jertfă.*

Biserica Ortodoxă Română se bucură de un mare prestigiu

prin cultura și bogăția activității noastre, pășind pe culmile culturii teologice cu toată dăruirea ființei noastre.

Preoțimea noastră are la îndemînă un bogat tezaur de tipărituri. Pe lîngă cărți de slujbă, Biblia, Noul Testament, manualele de seminarii și facultate, are scrieri ale Sfinților Părinți și Filocalia.

Aceste opere ar trebui să-și arate roadele în viața și activitatea fiecărui preot. Preotul să fie înarmat și luminat de cuvîntul scris al Bisericii și ancorat în doctrina și istoria Bisericii noastre".

În încheiere, I.P.S. Mitropolit Teoctist a felicitat pe cei prezenți, cu nădejdea ca și în viitor activitatea preoțească din cele două protopopiate ale județului Neamț să fie strîns legată de viața credincioșilor și să se desfășoare în colaborare cu organele locale de stat.

I.P.S. Mitropolit Teoctist a dat apoi citire telegramei adresate Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România :

„*Împreună cu întregul nostru popor, însuflețiți de o adîncă trăire patriotică, slujitorii altarelor străbune din cuprinsul protopopiatelor Piatra Neamț și Tg. Neamț și Noi, personal, aflați în conferință pentru aniversarea celui mai de seamă act al istoriei poporului nostru, 23 August — 40 de ani de la Eliberarea Patriei noastre —, ne exprimăm cele mai alese sentimente de profundă prețuire și de adîncă recunoștință pentru deplina libertate de care ne bucurăm.*

Vă aducem omagiul nostru plin de devotament, Mult Stimate Domnule Președinte Nicolae Ceaușescu, promotorul celor mai nobile idei de pace și dezarmare, dreptate socială, de înțelegere și cooperare între oameni și popoare.

Cei 19 ani de înțeleaptă călăuzire a poporului român au creat în viața Patriei noastre epoca mărețelor înfăptuiri, „Epoca Ceaușescu", în care ați dat chip nou României socialiste, cunoscută și apreciată în întreaga lume.

Avîndu-vă în permanență exemplu viu de muncă, de dăruire și de luptă dîrză pentru pace și dezarmare și, în aceeași măsură strădania neobosită a Doamnei Elena Ceaușescu, în cîmpul științei românești și mondiale, ne angajăm să ne aducem contribuția noastră la zidirea unei vieți din ce în ce mai fericite, la îndepărtarea pericolului de război, în primul rînd a războiului nuclear, la așezarea păcii în lume, la sprijinirea cu hotărîre a politicii interne și externe a țării noastre.

La această măreață aniversare, împărtășim bucuria tuturor fiilor Patriei noastre, rugîndu-Vă să primiți cele mai sincere urări de fericire și mulți ani la conducerea Patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România".

În continuare, I.P.S. Sa a dat citire telegramei adresate Domnului Președinte al Departamentului Cultelor, Ion Cumpănașu: „*Slujitorii altarelor străbune din Protopopiatele Piatra Neamț și Tg. Neamț, județul Neamț și Noi, personal, întruniți în conferință preoțească pentru aniversarea celui mai de seamă act al istoriei poporului nostru, 23 August — 40 de ani de la Eliberarea Patriei noastre, ne îndreptăm gîndurile către Dumneavoastră și prin*

Dumneavoastră către înalta Conducere a Statului nostru spre a da glas celor mai sincere sentimente de deplină recunoștință pentru libertatea religioasă de care ne bucurăm.

Vă asigurăm, mult stimate Domnule Președinte Ion Cumpănașu, de atașamentul nostru în sprijinirea tuturor eforturilor de înălțare a Patriei noastre dragi pe cele mai înalte trepte de cultură, civilizație, progres și bunăstare, precum și pentru statornicirea unei păci trainice în lume.

Cu prilejul acestei mărețe aniversări, Vă facem călduroase urări de sănătate și fericire, cu multe satisfacții în înalta Dumneavoastră demnitate".

Județul Suceava. În ziua de 16 august 1984, preoții din parohiile protopopiatelor: Suceava, Cîmpulung, Fălticeni și Rădăuți s-au întrunit în sala de festivități a Institutului de Proiectări din Suceava, în conferință preoțească dedicată aniversării a patru decenii de la Eliberarea Patriei.

Conferința festivă a fost prezidată de I.P.S. Mitropolit Teoctist, P. C. Pr. Aristide Lefter, inspector bisericesc eparhial, P.P. C.C. protopopi Mandache Ciubotar-Suceava, Vasile Hrestic-Fălticeni, Ioan Ciornei-Rădăuți și Teodor Moroșanu-Cîmpulung Moldovenesc.

Deschizînd lucrările conferinței, *I.P.S. Mitropolit Teoctist* a mulțumit autorităților locale și direcțiunii Institutului de Proiectări pentru îngăduința de a se ține această ședință în sala acestui locaș de cultură ce exprimă, prin armonia sa, caracteristica a tot ceea ce poporul creează în epoca cea nouă și prosperă. Întîistătătorul Bisericii din Moldova s-a referit la marile realizări ale Patriei noastre în cei 40 de ani de libertate care au însemnat, începînd cu 23 August 1944, o luptă dîrză pentru prosperitate și progres.

De aproape 20 ani, poporul nostru, sub înțeleapta conducere a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, a realizat o radicală transformare și înnoire a țării.

Datorită noilor condiții de viață, avem astăzi o Biserică strămoșească înfloritoare, un învățămînt teologic la înălțime, un cler legat de popor și de țară.

Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, a știut să integreze vieții celei noi contribuția tuturor fiilor Patriei noastre, Republica Socialistă România. Peste tot este cunoscută libertatea religioasă de care se bucură Cultele din România.

Aniversarea de astăzi înseamnă o participare de gînd, de inimă și de faptă a tuturor fiilor acestor plaiuri strămoșești la marile realizări ale poporului nostru.

Sîntem în niște ținuturi unde duhul trecutului se simte, iar prezentul și-a pus pecetea pentru veșnicie. De aceea, preotul trebuie să fie păstrătorul acestor valori și împlinitorul marilor inițiative de înnoire.

Cu două decenii în urmă s-a deschis în țara noastră o nouă epocă de înflorire fără egal în istoria Patriei, „Epoca Ceaușescu". Plaiurile sucevene au urcat în această epocă la înălțimea unui destin fericit.

Conducerea de stat dă o înaltă apreciere activității Bisericii

Ortodoxe Române care, asemenea celorlalte Culte, s-a integrat profund în activitatea de înnoire a țării.

S-a dat apoi cuvîntul *P. C. Pr. Mircea Nuțu* — parohia Cacica-Suceava, pentru a susține referatul cu tema conferinței în cinstea celei de a 40-a aniversări a Eliberării Patriei, care, printre altele, a spus: „Statornic pe meleagurile străbune, poporul nostru român a luptat dintotdeauna pentru libertate, a dorit să trăiască independent, alături de națiuni independente, a năzuit la o lume a dreptății, înțelegerii și păcii, din care nu a lipsit adeziunea Bisericii Ortodoxe Române prin ierarhii și slujitorii ei. Cum era și firesc, schimbările profunde din viața poporului și a Patriei, după 23 August 1944, au deschis o epocă nouă și în viața Bisericii Ortodoxe Române. Actul istoric din August 1944 a oferit condiții favorabile pentru ca Biserica Ortodoxă Română să-și aibă deplina libertate de organizare pe care o socotea cea mai potrivită, în armonie cu doctrina, canoanele și ritualul său, iar adevăratul cadru legal pentru o asemenea realizare a fost creat în 1948, cînd, la 13 aprilie, Constituția țării a prevăzut în art. 27 libertatea de conștiință religioasă pentru toți cetățenii, iar Cultelor religioase le-a garantat libertatea de a se organiza și a funcționa liber, potrivit doctrinei, tradiției, practicilor și canoanelor proprii. Pe plan religios, între realizările de seamă ce s-au înfăptuit după 23 August 1944, a fost revenirea Bisericii din Transilvania la Biserica-mamă, fapt consfințit la 21 octombrie 1948; canonizarea solemnă, pentru prima dată în istoria Bisericii noastre, a unor sfinți ortodocși de neam român, precum și acțiunea de restaurare a monumentelor istorice, comori de artă lăsate de strămoșii noștri, acțiune sprijinită și susținută pe cheltuiala Statului și a Bisericii. Aproape că nu este biserică sau mănăstire la care să nu se fi făcut ceva".

După susținerea referatului, s-a trecut la luări de cuvînt din partea clericilor participanți, care au adus omagiul lor prin cuvinte alese.

P. C. Prot. Mandache Ciubotar — Suceava a arătat că: „Pentru prima dată în existența sa bimilenară, 23 August 1944 marchează data cînd poporul român și-a cîștigat dreptul deplin de a acționa potrivit voinței sale.

Iată de ce, astăzi, din Cetatea de scaun a Sucevei, care și-a schimbat fața în acești ani de epocă luminoasă, noi, preoțimea, asigurăm Conducerea de stat și pe Sfîntul Sinod, că vom munci necontenit alături de întregul popor pentru pacea lumii, fericirea națiunii noastre și instaurarea încrederii pe planeta noastră".

Stareța Mănăstirii Dragomirna, *Maica Iulia Aramă,* a spus: „Tot ceea ce s-a făcut în acești 40 de ani pe întreg cuprinsul Patriei noastre, într-o dezvoltare armonioasă și multilaterală, în uzine și în fabrici, în întreprinderi și laboratoare, în adîncul pămîntului și în înălțimea cerului, în școli sau în așezăminte sociale, culturale, în domeniul material și spiritual, s-a făcut pentru binele și fericirea oamenilor, pentru fiii și fiicele acestui popor talentat și harnic, dornic de progres și lumină".

P.C. Pr. Vasile Sandu — parohia Găinești, protopopiatul Fălticeni, a arătat : „În cei 40 de ani de la Eliberare, ritmul înnoitor în Republica Socialistă România a ajuns la cele mai înalte culmi, realizîndu-se astfel o dezvoltare armonioasă în toate domeniile de activitate : industrie, agricultură, știință, artă și cultură.

Prin marile sale realizări social-economice, prin largile orizonturi ale politicii ei de pace și colaborare internațională, de respect al independenței tuturor popoarelor, datorită înțeleptei conduceri a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, Republica Socialistă România și-a cîștigat multă prețuire și un înalt prestigiu în întreaga lume".

P.C. Prot. Teodor Moroșanu — Cîmpulung a spus : „Izvorînd din setea de dreptate și libertate ce vine din adîncul vremurilor, actul istoric de la 23 August 1944 stă la temelia noii orînduiri sociale din țara noastră, în care s-au împlinit cele mai scumpe și îndreptățite năzuințe. Măreț sînt realizările înfăptuite în acești ani de poporul nostru sub înțeleapta Conducere a statului, în fruntea căruia activează neobosit Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu. La acest popas aniversar ne putem mîndri și spune : „De la munte pîn-la mare, Țara-i mîndră ca o floare".

P.C. Prot. Vasile Hrestic — Fălticeni a arătat : „Omagiind cu emoție patriotică această mare sărbătoare națională, cu inimile bătînd în același ritm cu marea inimă a țării, dăm glas sentimentelor noastre de adîncă recunoștință și caldă prețuire față de Conducătorul statului nostru, Domnul Nicolae Ceaușescu, susținînd realegerea sa în funcția supremă, avînd convingerea că va ridica Patria noastră pe noi trepte de civilizație, bunăstare și fericire".

P.C. Pr. Teodor Bodnar — parohia Gura Humorului, printre altele, remarca : „În trecut România era puțin cunoscută și mai puțin apreciată. Cînd marele nostru diplomat Nicolae Titulescu, în calitate de președinte, vorbea la Liga Națiunilor despre țara noastră, cineva din sală l-a întrerupt, zicîndu-i: „Domnule Titulescu, unde, pe ce meridiane se află această țară ?". Acum, Republica Socialistă România, datorită cîrmaciului înțelept, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, este binecunoscută și apreciată în întrega lume, întreținînd relații diplomatice și economice cu toate statele".

P.C. Pr. Ionel Maloș — parohia Vicovul de Sus, protopopiatul Rădăuți, a spus : „Avem toate motivele să fim mîndri de trecutul de luptă al poporului nostru, de ceea ce am realizat în anii socialismului ; avem toate motivele să prețuim figurile luminoase, progresiste ale poporului nostru, eroismul maselor largi populare, fără deosebire de naționalitate, care prin munca și lupta lor au realizat tot ce există astăzi în Republica Socialistă România".

Maica Cecilia Negraru, stareța Mănăstirii Vatra Moldoviței, vorbind despre vrednicia marilor bărbați de stat care au ctitorit opere de mare valoare, remarcă, între aceștia, la loc de cinste, pe Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu. De numele epocii pe care a creat-o sînt legate cele mai înalte năzuințe și realizări ale Patriei.

Aniversarea de la 23 August 1944 reprezintă unul dintre marile evenimente ale anului 1984 și ale istoriei noastre.

P. C. Pr. Gheorghe Baltag — Fălticeni a spus: „Deși au trecut 40 ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial, este greu să uităm ororile acestuia, dar apreciem și mai mult marile realizări ce le-am obținut pînă acum. În orice colț de țară ne-am opri progresul este evident. Noi, cei din Fălticeni, ne mîndrim cu noua înfățișare a orașului nostru, cu întreprinderile economice ce le are, cu hărnicia oamenilor noștri".

P. C. Ieromonah Veniamin Băican, egumenul Schitului Rarău, a înfățișat înnoirile ce s-au adus în această perioadă la așezămîntul pe care-l conduce, exprimînd mulțumiri autorităților de stat și bisericești pentru sprijinul acordat, subliniind cadrul înnoirilor trăite de toți fiii Patriei noastre.

P. C. Pr. Nicolae Cojocaru — parohia Bilca, protopopiatul Rădăuți, remarca: „Azi, cînd trecem în revistă 40 de ani de mari împliniri, este greu de ales aspecte singulare din marea panoramă a țării înnoite. De la industrie la agricultură, știință, literatură și artă, pînă la construcțiile gigantice hidroenergetice (canalul Dunărea-Marea Neagră, Porțile de Fier I și II), sau cele moderne ale orașelor, totul vădește un efort de mare cutezanță, dar și de mari împliniri, pe care poporul nostru le-a realizat sub conducerea înțeleaptă a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu".

P. C. Pr. Gheorghe Solcan — parohia Frasin, protopopiatul Cîmpulung, a arătat: „Împreună cu credincioșii mă bucur de toate drepturile acordate și ocrotite de legile statului. Lucrul acesta mă îndeamnă, în aceste clipe festive, să-mi exprim dragostea și devotamentul pentru Conducerea statului nostru și Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și, totodată, să-mi exprim dorința de a mă dovedi și pe viitor un factor activ și folositor societății și Bisericii strămoșești".

Luînd cuvîntul, în încheiere, *I.P.S. Mitropolit Teoctist* a spus: *„Prezența unanimă a preoților din județul Suceava la solemnitatea acestei aniversări exprimă o totală atașare la viața poporului nostru.*

Atmosfera de libertate religioasă din țara noastră a descătușat și gîndirea teologică. Epoca de legiuiri noi a dat posibilitatea clerului și credincioșilor de a nu avea rețineri ci, cu curaj, să fie factori de sprijin în activitățile sociale.

Preotul trebuie să fie desăvîrșit slujitor la altar și cetățean desăvîrșit al societății.

Lucrarea preotului, în comun acord cu marile realizări, a creat posibilitatea de a se învinge toate greutățile.

Preotul trebuie să fie chipul Evangheliei în acțiune. Să fie luminătorul poporului, pe care să-l strîngă în jurul altarului, pentru ca poporul să se simtă mîndru de credința lui. Pentru aceasta, preotul nu trebuie să se limiteze numai la slujire, ci și la învățare și la acțiune.

Noi avem o teologie a noastră, aceeași ca în toată Ortodoxia, dar îmbrăcată în graiul nostru, în gîndirea noastră.

În aceste ținuturi de istorie și legendă sînt multe mănăstiri și biserici, unde vin oameni de pretutindeni să le viziteze, să admire frumusețile, arta și geniul nostru românesc, dar să asculte și o prezentare competentă a datelor istorice.

Prin aceste ctitorii, voievozii noștri sînt prezenți între noi și trebuie să le înțelegem vrerea, iar vrerea lor este să fim la înălțimea chemării pe care o avem și a vremurilor luminoase pe care le trăim".

Exprimînd dorința unanimă a celor prezenți, I.P.S. Mitropolit Teoctist a dat citire textului următoarei telegrame, adresată Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republici Socialiste România :

„*Preoțimea ortodoxă română, de pe legendarele plaiuri ale Bucovinei, unde duhul nebiruitului Voievod Ștefan cel Mare se resimte în fiecare colț și se împletește în inimile tuturor fiilor acestor ținuturi cu spiritul înnoirilor de astăzi ale harnicului popor, precum și Noi personal, întruniți în conferință festivă spre a aniversa cel mai de seamă act din istoria poporului român, 40 de ani de la Eliberarea Patriei noastre — 23 august 1944 — 23 august 1984 —, ne îndreptăm gîndurile către Dumneavoastră, Mult Stimate Domnule Președinte al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, pentru a ne exprima, alături de întregul popor, sentimentele de profundă recunoștință pentru deplina libertate religioasă de care ne bucurăm.*

Această sărbătoare națională consfințește luptele eroice ale fiilor pămînturilor românești pentru libertate și dreptate socială, pentru independență națională.

Epocalele realizări obținute în cele patru decenii și mai ales în cei aproape 20 de ani de înțeleaptă călăuzire a poporului român de către Dumneavoastră, mult Stimate Domnule Președinte, au creat în viața țării noastre o epocă nouă, o epocă de lumină „Epoca Ceaușescu", în care ați dat chip nou României Socialiste, dezvoltîndu-se în mod armonios toate județele țării, printre care și Țara de sus, „Dulcea Bucovină".

Cu însuflețire și sentimente de mîndrie patriotică, împreună cu întregul popor, ne exprimăm cu toată căldura adeziunea la propunerea privind realegerea Dumneavoastră, cel mai iubit fiu al poporului român, în funcția supremă, cu ferma convingere că această înaltă învestitură reprezintă garanția progresului multilateral al scumpei noastre Patrii și a continuei afirmări a prestigiului său internațional.

Omagiind personalitatea Dumneavoastră este firesc să remarcăm și strădania neobosită a Doamnei Academician Doctor Inginer Elena Ceaușescu în cîmpul științei și culturii românești și mondiale.

Vă încredințăm și cu acest prilej că, însuflețiți de strălucitul exemplu de dăruire al Domniei Voastre, întîmpinăm marele eveniment național hotărîți să fim alături de întregul nostru popor, la zidirea unei lumi mai bune și mai drepte, la înlăturarea pericolului de război — în primul rînd a războiului nuclear și la instaurarea unei păci durabile în lume, pentru care depuneți eforturi neobosite.

Animați de aceste convingeri, la acest popas aniversar, împăr-

tășim bucuria tuturor fiilor Patriei noastre, rugîndu-Vă să primiți cele mai alese urări de fericire și mulți ani în conducerea Patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România, spre noi culmi de civilizație și bunăstare".

Apoi I.P.S. Sa a citit și textul telegramei adresate Domnului Ion Cumpănașu, Președintele Departamentului Cultelor : *„Adunați în conferință pentru a sărbători împlinirea a 40 ani de la Eliberarea Patriei noastre, preoții și slujitorii Bisericii noastre străbune din județul Suceava, își îndreaptă gîndurile către Dumneavoastră și, prin Dumneavoastră, către înalta Conducere de stat, pentru a vă exprima cele mai alese sentimente de recunoștință pentru libertatea religioasă de care ne bucurăm și pentru minunatele realizări ale „Epocii Ceaușescu".*

Vă rugăm, stimate Domnule Președinte, să transmiteți înaltei Conduceri de stat asigurarea atașamentului nostru patriotic în sprijinirea strădaniilor de înălțare a scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România, pe cele mai înalte culmi de cultură și civilizație, de progres și bunăstare.

Vă asigurăm cu acest scump prilej de tot respectul și vă facem călduroase urări de sănătate, cu multe satisfacții în înalta Dumneavoastră misiune".

Mulțumind tuturor celor prezenți, I.P.S. Mitropolit Teoctist a declarat încheiate lucrările conferinței.

Județul Botoșani. În ziua de 17 august, I. P. S. Mitropolit Teoctist a prezidat conferința preoțească la sediul protopopiatului Botoșani, unde s-au adunat preoții din cele două protopopiate ale județului Botoșani: Botoșani și Dorohoi, pentru a cinsti, după cuviință, aniversarea celor 40 ani de la Eliberarea Patriei.

Cei prezenți în sala de ședințe au primit pe I.P.S. Mitropolit Teoctist, care era însoțit de P.P. C.C. Protopopi : Grigore Diaconu-Botoșani și Theodor Damian-Dorohoi.

Într-o atmosferă de înaltă simțire patriotică, I. P. S. Sa, în calitate de președinte, a deschis conferința festivă, subliniind că, prin momentul de la 23 August 1944 se exprimă întreaga luptă a poporului nostru pentru independență și libertate, toate mișcările sociale și naționale pentru afirmarea sa pe plan mondial. Ținutul Botoșanilor este un ținut de cultură și artă, care a înscris pagini deosebit de luminoase. Ca pretutindeni în țara noastră, și ținutul Botoșanilor, după evenimentul de la 23 August 1944, și-a îndreptat pașii spre viața cea nouă care înflorește pretutindeni, cu realizări valoroase în economie, în cultură și alte domenii.

Preoții acestui ținut, încrezători în lumina ce avea să vină, au participat la toate momentele importante ale istoriei neamului românesc. Astfel, au fost prezenți în focul luptelor alături de popor și au îmbrățișat cu toată căldura viața cea nouă ce se zidea în întreaga Patrie după actul istoric de la 23 August 1944.

După cuvîntul de deschidere, s-a dat cuvîntul referentului, *P. C. Pr. Gheorghe Vizitiu* — parohia Prăjeni-Botoșani, care, susținînd tema aniversară, printre altele, a arătat : „Ca un răsărit de soare apare actul istoric de la 23 August 1944, care a făcut să răsune

în întreaga lume vocea unui popor, să se facă vădite peste tot voința și dîrzenia sa, aspirațiile sale ; s-a marcat o cotitură radicală în viața Patriei, punîndu-se bazele noii dezvoltări a națiunii, pe toate planurile de activitate.

Evocarea zilei de 23 August este un bun prilej de a se pune în lumină atitudinea patriotică a clerului și credincioșilor față de aspirațiile vieții celei noi a fiilor Patriei noastre. Întodeauna ei au mers pe același drum cu poporul, au împărțit strădaniile și greul muncii, ca să se poată împărtăși împreună de bucuria biruințelor ; n-au părăsit niciodată calea dreaptă pe care a pășit poporul nostru spre o viață fericită.

Astfel, clerul Bisericii Ortodoxe Române, călăuzit de dorința de a sluji poporul român și năzuințele sale de pace, prosperitate și progres, a fost mereu prezent, aducîndu-și mereu contribuția sa.

La sentimentele de bucurie ale întregului popor, se alătură și sentimentele patriotice ale ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, întîmpinînd cea de a 40-a aniversare a zilei de 23 August cu mulțumire pentru toate condițiile ce au fost create și cu angajamentul de a sprijini în continuare, din locul unde ne aflăm și cu mijloacele de care dispunem, toate acțiunile poporului nostru pentru ridicarea Patriei pe noi trepte de progres și civilizație, precum și pentru statornicirea păcii și a bunei înțelegeri între toate popoarele lumii".

După susținerea temei, I. P. S. Mitropolit Teoctist, apreciind cele expuse de referent, a invitat pe participanți să ia cuvîntul, pentru a completa și îmbunătăți tema susținută cu noi aspecte.

Cu entuziasm și bucurie s-au înscris și au luat cuvîntul numeroși participanți, exprimîndu-și gîndurile și simțămintele lor.

P. C. Prot. Grigore Diaconu — Botoșani a arătat că: „Istoricul act de la 23 August 1944, ne-a adus zorii unei vieți noi de libertate și dreptate socială, de dezvoltare fără precedent, sub semnul deplinei independențe și suveranități naționale. În cei 40 de ani de la Eliberare și în special în ultimii 19 ani — Epoca Ceaușescu —, noul, dezvoltarea, progresul și prosperitatea au penetrat toate aspectele vieții economice, culturale și sociale a Patriei noastre".

P. C. Prot. Theodor Damian — Dorohoi, aducînd noi contribuții la tema susținută, a arătat : „Privind retrospectiv toate momentele de răscruce care se înalță ca o coloană brîncușiană pe cerul Patriei, ni se relevă, cu evidență, faptul că la temelia acestora au stat idealuri și aspirații, speranțe și năzuințe corespunzătoare sensului devenirii noastre istorice : dragostea pentru glia străbună, atașamentul față de limba, datinile, tradițiile și credința strămoșilor, setea de libertate și dreptate socială, dorința ca poporul nostru să fie singurul stăpîn pe vatra străbună.

Între aceste evenimente de relief ale istoriei românești, un loc marcant îl deține Revoluția antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, eveniment căruia astăzi îi facem solemn și emoționant popas aniversar.

Întotdeauna clerul Bisericii Ortodoxe Române a activat, în mod consecvent, alături de fiii Patriei dragi, contribuind cu mijloa-

cele ei specifice, la formarea omului nou, care să aibă o înaltă conștiință morală și cetățenească, participant activ la tot ceea ce se petrece în jurul său".

P.C. Pr. Mihai Gheorghiu — parohia „Sfîntul Ioan" din orașul Botoșani, a evidențiat eminenta personalitate a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu și contribuția sa plenară la ridicarea României Socialiste pe cele mai înalte culmi de progres și la un renume mondial.

În toate realizările pe plan intern și extern se vădește esența gîndirii și acțiunii sale. Respectul de care se bucură Patria noastră dovedește clar că avem o conducere înțeleaptă, o țară frumoasă și un popor muncitor.

P.C. Pr. Dumitru Buțerchi — parohia „Sfîntul Nicolae"-Bucecea, a spus: „Acum cînd aniversăm 40 ani de la victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, industria a crescut de peste 50 ori, agricultura de 3,5 ori, iar venitul național de 15 ori. Anii libertății noastre au constituit trepte în timp ale unor excepționale victorii și înfăptuiri fără precedent în istoria poporului român".

Maica Teofana Scînteie, Stareța Mănăstirii Vorona, referindu-se la acest măreț eveniment, a arătat : „Sărbătorind Eliberarea Patriei, cinstim viața cea nouă, prosperă, liberă și independentă, comemorăm pe cei care s-au jertfit în lupta pentru libertate și neatîrnare".

P. C. Pr. Niculae Tartacan — parohia „Sfîntul Nicolae"-Darabani, a spus : „La aniversarea a patru decenii de la Revoluția de eliberare socială și națională, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, însuflețiți de alese sentimente patriotice, au sprijinit și activează, cu sporită dăruire, pentru creșterea necontenită a nivelului de viață nouă în Patria noastră, pentru apărarea independenței și suveranității ei, pentru sporirea prestigiului ei în lume".

P. C. Pr. Ilie Alupei — parohia Nicolae Bălcescu-Botoșani, a spus : „România și-a cîștigat stima celorlalte state și se bucură de o largă apreciere, de un înalt prestigiu internațional, în frunte cu cel mai iubit fiu al poporului, Domnul Nicolae Ceaușescu, care este un mesager al păcii și al bunei orînduiri sociale și economice, pe arena mondială".

P. C. Pr. Dorin Ploscaru — parohia Fundul Herței-Dorohoi, cu entuziasm, a afirmat: „Dacă trebuie să spunem ceva mai răspicat despre epoca pe care o trăim, epoca marilor realizări, epoca denumită cu mîndrie patriotică „Epoca Ceaușescu", trebuie să spunem că niciodată Patria noastră scumpă n-a fost mai frumoasă ca acum".

După luările de cuvînt ale participanților, *I. P. S. Mitropolit Teoctist* a apreciat contribuțiile aduse de vorbitori pe marginea temei prezentate, adăugînd conclusiv :

„Fiecare preot se bucură de aceste mărețe transformări prin

care s-a făurit viitorul luminos al poporului, prin care și-a dobîndit și afirmat suveranitatea și independența.

În toți acești ani de lumină, Biserica strămoșească n-a rămas mai prejos de adevărata ei menire. Clerul Bisericii noastre se încadrează cu deplin interes în munca înnoitoare ce caracterizează întreaga țară. Clerul gîndește avîntat, așa cum gîndește întregul nostru popor. Noi nu sîntem spectatori, ci făuritori de istorie, adăugînd fiecare dintre noi o cărămidă la temelia țării.

Avînd exemplul tuturor înaintașilor noștri, în epoca aceasta de viață nouă, nimeni să nu lase nelucrat ceea ce i s-a încredințat spre săvîrșire și, după muncă, toți să ne bucurăm de roadele ei, făurind țării un viitor strălucit, în care activează cu dăruire și toți fiii Bisericii strămoșești".

În continuare, I. P. S. Mitropolit Teoctist a dat citire textului telegramei adresate Conducerii Statului nostru, Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu. În telegramă se spune :

„Unindu-și glasul și simțirile cu întregul popor de pretutindeni din țară, alături de țărani, muncitori, intelectuali, preoțimea din județul Botoșani împreună cu ierarhii, întregul cler și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, își exprimă pe această cale mărturia grăitoare a sentimentelor de profundă dragoste și prețuire cu care vă înconjoară, răspunzînd astfel la tot ceea ce gîndiți și înfăptuiți pentru a asigura bunăstarea materială și spirituală a Patriei, spre a grăbi înaintarea ei pe drumul civilizației și progresului.

Vă asigurăm că această slujire va continua să se desfășoare cu aceeași dragoste, pasiune și dăruire, pentru a contribui la integrarea tot mai mult a tuturor credincioșilor noștri în noul ritm de viață care pulsează în inima țării.

În acest ceas de înaltă bucurie, Vă aducem omagiul nostru sincer pentru modul strălucit în care ați dat glas hotărîrii poporului nostru și a întregii omeniri de a trăi în pace pe o planetă guvernată de principiile armoniei, cooperării, independenței, suveranității, eliberată de coșmarul războiului și al catastrofei nucleare.

Ca fii ai poporului român, trăim în aceste zile, plenar, entuziasmul și însuflețirea obștească pentru agonisita epocală dobîndită în aceste patru decenii, cu strădania și abnegația tuturor fiilor țării în noua și dreapta orînduire de stat aleasă și voită de poporul român.

Numele și munca Dumneavoastră, Mult Stimate Domnule Președinte, au rămas înscrise pentru veșnicie în noile ctitorii, adevărate izvoare de lumină și bunăstare, constituind „Epoca Ceaușescu".

Toate acestea sînt temeiuri constante pentru care și noi, cu toți oamenii muncii din țară, susținem cu căldură sinceră realegerea

Domniei Voastre în cea mai înaltă funcție de conducere politică a țării, asigurîndu-Vă că vom face totul pentru a fi, ca și în gloriosul trecut al poporului nostru, la înălțimea timpurilor eroice pe care le trăim astăzi".

În continuare s-a dat citire telegramei adresate Domnului Ion Cumpănașu, Președintele Departamentului Cultelor: *„Întruniți în conferință, pentru a aniversa împlinirea a 40 de ani de la înfăptuirea Revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă, preoții și slujitorii altarelor străbune din județul Botoșani își îndreaptă gîndurile către Dumneavoastră și prin Dumneavoastră către înalta Conducere de stat, spre a vă exprima cele mai sincere sentimente de recunoștință deplină pentru libertatea religioasă de care ne bucurăm și pentru glorioasele împliniri ale „Epocii Ceaușescu", chezășii ale viitorului luminos al poporului român, făuritorul celei mai înălțătoare orînduiri pe care a cunoscut-o de-a lungul dezvoltării sale istorice.*

Ne este deosebit de plăcut, mult stimate Domnule Președinte Ion Cumpănașu, să vă asigurăm de atașamentul nostru plenar în sprijinirea străduințiilor de înălțare a scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România, pe cele mai înalte culmi de cultură și civilizație, de progres și bunăstare, așa cum poporul nostru și-a deschis calea după gloriosul August 1944, înscriind realizări multiple în toate domeniile și, în mod deosebit, în ultimii 19 ani, prin exemplara dăruire a celui mai iubit fiu al poporului, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România.

Cu astfel de simțăminte, aniversăm unul dintre cele mai importante momente ale istoriei noastre și, împreună cu întregul popor, Vă încredințăm, că vom sprijini toate inițiativele și eforturile menite să ducă la înflorirea Patriei și la statornicirea unei păci trainice în lume.

La acest luminos popas, vă facem cele mai călduroase urări de fericire și sănătate, cu multe satisfacții în înalta Dumneavoastră demnitate".

Într-o atmosferă de puternic entuziasm sărbătoresc și patriotic s-au încheiat și la Botoșani momentele de aleasă bucurie aniversară a patru decenii de la Eliberarea Patriei.

Pr. Aristide LEFTER

Mănăstirea Bistrița în haine noi

LA ALTARUL DE SIMȚIRE ROMÂNEASCĂ ȘI EVLAVIE STRĂBUNĂ

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

„Cuvîntul dumnezeiesc pe care l-am ascultat astăzi, din Sfînta Evanghelie de la Ioan, ne învață că Mîntuitorul nostru Iisus Hristos „n-a venit ca să osîndească lumea ci ca lumea să se mîntuiască prin El" (Ioan 3, 17). Trebuie ținut minte lucrul acesta foarte bine de fiecare credincios al Sfintei Biserici: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său, Unul-Născut, L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan 3, 16). Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a venit să mîntuiască oamenii și nu să-i osîndească sau să-i apese. Biserica are misiunea de a transmite învățătura Mîntuitorului Iisus Hristos din generație în generație, păstrînd cu sfințenie cuvîntul Său, acest mare adevăr că El a venit pentru mîntuirea și fericirea noastră.

De aceea, cînd ne întîlnim sub cupolele sfintelor noastre mănăstiri și biserici, cînd ne întîlnim într-o zi ca aceasta, săvîrșind hramul Sfintei Mănăstiri Bistrița, ctitoria lui Alexandru cel Bun, fiecare credincios simte o satisfacție, o bucurie deosebită. Și duhul Voievodului Alexandru cel Bun se bucură într-o asemenea zi de ceea ce au putut să realizeze în mănăstirea aceasta viețuitorii ei, cu sprijinul Conducerii noastre de stat, devenind astfel această oază duhovnicească una din cele mai frumoase mănăstiri din Moldova. Tot ce vedem în jurul nostru: natura împodobită în strălucirile toamnei, peisaje, localitățile noastre românești atît de bine chivernisite, pretutindeni unde se oglindește grija omului zilelor noastre, procură satisfacție, bucurie, mulțumire. Este semnul prezenței, al priceperii, al iubirii de frumos cu care sînt înzestrați acești minunați fii ai poporului nostru.

Omul este sortit a se bucura de toate acestea. Nu este sortit suferinței, lipsurilor, întunericului, ci este sortit binelui, progresului, desăvîrșirii și nu păcatului, decăderii sau degradării morale.

În legătură cu cele zise, să reținem și un alt cuvînt din Sfînta Evanghelie, adresat Domnului Iisus Hristos de cineva din mulțimea care Îl înconjura: „Fericit este pîntecele care Te-a purtat și sînii la care ai supt" (Luca 11, 27). Acest cuvînt de fericire se îndreaptă către Maica Domnului, singura dintre pămînteni care s-a învrednicit să fie vasul ales pentru venirea în lume a Celui ce a ridicat osînda păcatului, iar noi să nu mai fim sub păcat, ci în lumina vieții.

Astăzi prăznuim pe Drepții Ioachim și Ana, părinții Maicii Domnului, care s-au învrednicit să fie vase alese ale celei din care S-a născut Iisus Hristos, mîntuirea lumii, mîntuirea noastră, fiind izbăviți de păcat și apropiindu-ne de Dumnezeu, ca fii și casnici ai Săi (Romani 8, 17). Cuvîntul acesta este valabil pentru fiecare suflet, pentru fiecare ființă, pentru tot ce există și năzuiește spre mîntuirea adusă de Mîntuitorul Hristos.

Astăzi ne bucurăm, aici, în mănăstirea aceasta, la a cărei înălțare au depus grijă și suflet Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare,

Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, văzînd că totul strălucește de frumusețe și de lumină. Trebuie să ne bucurăm, pentru că omul, creat de Dumnezeu după chipul Său, este chemat să se bucure. Atmosfera aceasta de comuniune duhovnicească și de revărsare a bucuriei, trăită în această mănăstire, creează în sufletul nostru o imagine vie. Și, ceea ce se întipărește în inimă, este trainic.

Mă bucur să vă spun că fac parte din obștea acestei mănăstiri. Acum cîteva decenii, am intrat în monahism ca frate întîi și am primit chipul slujirii lui Hristos în fața icoanei Sfintei Ana, în anul 1935. Imaginea mănăstirii de atunci față de cea de azi este cu totul deosebită. Acum bucuria mea sporește la gîndul că mă număr de la depunerea voturilor printre vieţuitorii Mănăstirii Bistrița. Viața mea de ascultare este legată și de Mănăstirea Vorona, de lîngă Botoșani, locul meu de naștere, și de Mănăstirea Neamț. Fiu al plaiurilor botoșănene, m-am simțit atras de sfințenia acestui locaș, de bunătatea și pildele unor părinți îmbunătățiți și de frumusețea ținuturilor nemțene. Părinții monahi de atunci, care dădeau viață acestor ziduri mărețe, adevărate documente ale istoriei noastre, au trecut în lumea dreptilor. Erau slujitori conștiincioși, păstrători ai tradiției și orînduielilor monahale, împletind neîncetat rugăciunea cu munca, misiunea pastorală cu disciplina vieții. Mănăstirea Bistrița a fost întotdeauna un leagăn de cultură și de artă, la care este părtaș soborul de voievozi, de care s-a vorbit. Ei și-au oprit pașii la Mănăstirea Bistrița ca să dăruiască slavă acestui așezămînt sfînt. Tradiția lor de edificare a duhului mușatin s-a păstrat, a dat roade pe tot parcursul istoriei și s-a restaurat în aceste frumoase realizări, așa cum bine vedeți.

Conducătorul acestei obști, Părintele stareț Ciprian Zaharia, a continuat cu eforturi susținute opera de împodobire a sfintei așezări bistrițene. Lucrarea aceasta a fost începută, de fapt, cu mulți ani înainte, sub conducerea vrednicului de pomenire Părintele Arhim. Dionisie Velea, prin aportul substanțial al Conducerii noastre de stat. S-au efectuat, mai întîi, restaurarea bisericii, a zidului de incintă, a turnului clopotniță și apoi s-a început refacerea totală a Casei domnești a lui Alexandru cel Bun. Dar, în cei patru ani, Părintele Stareț Ciprian a terminat lucrările de restaurare. Soborul de astăzi al mănăstirii: Părintele Ciprian, Părintele Marchian Ciubotaru, octogenarul obștii, Părintele Protosinghel Ioanichie Balan, un bun monah și cunoscut autor de cărți, Părintele Iustin și ceilalți părinți cu rîvnă și dragoste, au venit cu aportul lor la refacerea mănăstirii.

Iată bucuria și dorința mea de a răspunde invitației, spre a fi astăzi împreună cu Prea Cuvioșiile Voastre în ziua de pomenire a Sfintei Ana. Înțelepții ctitori au rînduit, mai întîi, hramul Adormirea Maicii Domnului și apoi Sfînta Ana, a cărei icoană se găsește în acest sfînt locaș.

Fericit gînd a fost acesta, căci pentru noi Maica Domnului este maica noastră a tuturor, a credincioșilor, a călugărilor, a celor care au mamă și a celor care rămîn fără de mamă. Nu poate fi un cuvînt mai sfînt rostit decît cuvîntul „mamă". Știm astfel că niciodată nu sîntem orfani, că avem mamă pe Maica Domnului, care este maica tuturor credincioșilor, de la un capăt la altul al lumii. Și, ca

orice mamă, Maica Domnului mîngîie, îmbărbătează și se apleacă la rugăciunile tuturor credincioșilor. Icoana și bisericile închinate ei le aflăm din Maramureș pînă la „Marea cea mare". De la apus pînă la răsărit țara noastră este „grădina Maicii lui Dumnezeu", prin frumusețea mănăstirilor, a bisericilor, prin frumusețea datinilor noastre bisericești, prin evlavia credincioșilor români, care impresionează pe oricine. Pentru motivul acesta și pentru cinstirea Sfintei Ana, mama Maicii Domnului, am căutat să aflu timp și să vin azi aici, pentru a cinsti împreună pe Maica Domnului și pe Sfînta Ana.

În asemenea clipe de înălțare, de trăire duhovnicească, am putea cere, ca odinioară înțeleptul, „să se oprească clipa", pentru a ne bucura mereu. S-ar părea că nu-i posibil! Dar pentru creștini clipa se oprește, căci noi, în comuniunea Bisericii, trăim aceste dimensiuni ale credinței nu numai azi sau cînd ne întîlnim, ci în orice clipă cînd ne rugăm unii pentru alții la Sfîntul Altar și cînd ne regăsim în dragoste și prețuire. Un părinte nu poate să nu aibă în sufletul său chipul și imaginea fiilor lui. O mamă, de asemenea, nu poate să rămînă decît mamă. Niciodată titlul acesta de mamă nu-l poate răpi nimeni, orice s-ar întîmpla. Titlul de părinte, de frate, de soră, nimeni nu-l poate schimba. De asemenea, Țării-mame sau Bisericii-mame, cum obișnuim să le spunem, le acordăm cea mai mare cinste. Nu le uităm, pentru că sînt ca și părinții de scumpi și deci de-o-ființă; așa păstrăm ideea de Țară și de Biserică în inimile și în sufletele noastre. Iar dragostea mamei arde permanent pentru fiii și fiicele ei. Așa și cea a Bisericii sau Țării-mame. Amintesc aceasta, acum, cînd prăznuim pe Sfinții Părinți Ioachim și Ana, pentru că de mare importanță sînt pentru noi acești părinți din Vechiul Testament, pomeniți la fiecare sfîrșit de slujbă.

Și mai amintesc apoi, ca pe un mesaj, folosind împrejurarea că sîntem adunați, nu numai „doi sau trei", cum se spune în Sfînta Evanghelie: „Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20) pentru că astăzi înconjurăm icoana Sfintei Ana sub chipurile acestor mari voievozi, ctitori ai mănăstirii, în noianul de istorie pe care-l conține acest locaș ca și fiecare parte de pămînt ocupat de noi; toate se împletesc într-o armonioasă slăvire a lui Dumnezeu. Cei patru voievozi, dintre cei mai străluciți ai Moldovei medievale, au venit la mănăstirea aceasta, începînd de la 1400 și după aceea, îndemnați de sfințenie și atrași de izvorul de viață de aici. Unul dintre ei, Alexandru cel Bun, și-a ales aici și locul de veci. Mesajul lor de dragoste de țară trebuie să-l învățăm mereu. Ei au prețuit aceste locuri sfinte și frumoase, adevărate comori naționale. Astfel, Bogdan Vodă, înaintașul lui Alexandru cel Bun, și-a ales locul de veci la Rădăuți, Ștefan cel Mare la Mănăstirea Putna, Petru Rareș la Mănăstirea Probota, iar Alexandru Lăpușneanu la Mănăstirea Slatina, legîndu-și astfel numele de aceste oaze duhovnicești, ai căror ostenitori au contribuit la înzestrarea neamului „cu o limbă literară, cu o literatură sfîntă, cu o artă în legătură cu gustul și nevoile lui", cum spunea marele istoric Nicolae Iorga. De aceea, evlavia noastră se îndreaptă spre aceste vetre de închinare ca o cinstire a trecutului nostru național. Sub numele acestor voievozi, „scrise pe acele pietre sau lespezi

de marmură se cuprinde, în povestirea faptelor trecutului, o parte din viața tuturora, de unde se desface viața noastră", ca o permanență a statornicei noastre ființări în unitatea de neam și de credință strămoșească.

Să ne iubim țara, iubiții mei, să păstrăm credința noastră ortodoxă, să ne iubim unii pe alții cum Dumnezeu ne-a iubit pe noi. E dureros să știm însă că strălucirea acestor frumuseți ale Ortodoxiei noastre românești a fost uitată de unii frați români, fie din motive de calendar, fie din motive de înțelegere greșită a Sfintei Scripturi. E foarte dureros ca un fiu al neamului nostru, din care au făcut parte acești voievozi, ctitori de țară și de cultură românească să întoarcă spatele sfintelor morminte românești ale lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu și alții. Mănăstirile și bisericile, altarele sfinte de pretutindeni, pun în lumină credința curată, nealterată a acestui popor încărcat de glorie. Înțelesul adevărat al credinței și al tradiției ortodoxe numai în Biserică se poate găsi. Nimeni nu are dreptul să interpreteze Sfînta Scriptură, decît numai Biserica. Dacă ochiul tău este suferind, zice Sfînta Scriptură, tot trupul tău va fi întunecat (Matei 6, 23). Acela care nu are ochiul credinței curat și mintea luminată, să înțeleagă adevăratul sens al cuvîntului dumnezeiesc, este vinovat, deoarece nu poate înțelege aceste frumuseți ale credinței noastre.

De aceea, un mesaj foarte prețios de a păstra unitatea de credință este pilda înaintașilor noștri. Păstrînd aceste valori ale credinței noastre, păstrînd imaginea acestor mănăstiri, ne păstrăm și ne întărim credința. Să ne facem, astfel, fiecare dintre noi, vestitorii acestei unități de credință a poporului nostru. Dacă Biserica Ortodoxă Română se află de secole alături de Bisericile Ortodoxe surori, aceasta se datorește faptului că și-a păstrat unitatea de credință, a sprijinit unitatea națională fiind loială față de conducătorii poporului. Păstrîndu-ne atașați de Biserica noastră, ne aflăm integrați în viața țării, în viața poporului nostru.

Apreciez cuvintele Părintelui Stareț Ciprian Zaharia, prin care-și exprimă recunoștința față de Conducerea de stat și față de forurile culturale ale județului Neamț, care ne-au sprijinit ca să restaurăm Mănăstirea Bistrița. O astfel de lucrare importantă, cum este aceasta de la Mănăstirea Bistrița, solicită mulți specialiști, arhitecți, proiectanți. Spre bucuria noastră i-am aflat, și salut pe cei ce sînt acum chiar în mijlocul nostru. Trebuie să știți că totul se realizează cu competență, cu osteneală, cu răbdare. Se pare, cînd e gata, că-i foarte ușor. Nu-i așa de ușor să dai valoare unei pietre, care, de fapt, are semnificația sa. Făcînd toate acestea cu dragoste și respect, aducem înaintașilor cel mai prețios omagiu.

Ne-am bucurat de tot sprijinul unor arhitecți de mare valoare, care și-au dat tot interesul să fie aici cît mai frumos și mai autentic. Îndrept acum cuvînt de recunoștință către Conducerea țării noastre și sînt convins că mergînd pe acest drum, Biserica Ortodoxă Română, împreună cu credincioșii ei, merg pe drumul cel bun și sănătos. Credincioșii Bisericii noastre sînt și cetățeni ai Patriei, care-și pun amprenta lor de creatori ai frumosului peste tot. Și aici, la Bistrița, și în toată țara. Contribuțiile bunilor noștri credincioși la înfrumu-

seţarea acestor sfinte altare ale strămoşilor sînt nenumărate. Dacă se fac toate acestea, acum, acest fapt se datoreşte, de bună seamă, libertăţii religioase care este în ţara noastră şi de care ne bucurăm şi noi, Biserica Ortodoxă Română. Participarea aceasta a credincioşilor la menţinerea unităţii naţionale prin Biserică este urmarea prevederilor noastre bisericeşti, aducerea la îndeplinire a „Legiuirilor Bisericii Ortodoxe Române".

În lumina acestor legiuiri trebuie să înţelegem şi cuvintele Sfîntului Apostol Petru: „Voi sînteţi preoţie împărătească, neam sfînt" (I Petru 2, 9). Acest text îl folosesc şi fraţii desprinşi de unitatea Bisericii, care însă înţeleg prin acestea că fiecare dintre noi este preot, adică neam ales. Dar Sfîntul Apostol Petru nu se referă la faptul că noi nu mai avem nevoie de preoţia sacramentală, ci la aceea că toţi sîntem preoţi prin primirea harului Sfîntului Botez; o preoţie generală, pe care o dobîndim toţi prin Taina Sfîntului Botez şi a ungerii cu Sfîntul şi Marele Mir, a Sfintei Împărtăşanii şi a celorlalte Taine ale Bisericii. Prin aceasta toţi ne facem părtaşi de preoţia generală, împărtăşindu-ne din roadele Jertfei lui Hristos, Arhiereul cel mare în veac, cel „Care a străbătut cerurile" (Evrei 6, 20; 4, 14). Aşa că fiecare credincios este „neam sfînt şi preoţie împărătească", prin participarea la Sfintele Taine ale Bisericii. Deci, fiecare avem datoria, în virtutea acestei chemări, să cercetăm Sfînta Biserică, să ne închinăm icoanelor, să aprindem lumînări, să aducem jertfe duhovniceşti, să facem rugăciuni seara şi dimineaţa pentru familie, pentru strămoşi, pentru prieteni, să iubim pe Dumnezeu, pe semeni, să ne îndeplinim îndatoririle faţă de Patrie, căci „nimeni nu-şi ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu" (Evrei 5, 4) prin harul Sfîntului Duh. Toate acestea sînt acte de cult pentru orice credincios al Bisericii. Toţi aveţi dreptul să cîntaţi la biserică imne inspirate de Duhul Sfînt, cîntările noastre tradiţionale bisericeşti. Deci, atribuţiile preoţeşti, iată-le împărţite credincioşilor după starea şi posibilitatea fiecăruia, mădulare ale unuia şi aceluiaşi Trup al lui Hristos (I Corinteni 12, 12-14). Şi în domeniul acesta, al întreţinerii bisericilor şi mănăstirilor, părtăşia credincioşilor este considerată o părtăşie la spiritualitatea neamului şi a tradiţiilor lui.

Poporul nostru a fost mereu unit în credinţă, a fost un neam ales şi din sînul lui au ieşit oameni învăţaţi, savanţi, scriitori, diplomaţi, precum şi sfinţi, cuvioşi, postitori, teologi, care au lucrat pentru unitatea noastră naţională. Din sînul acestui neam ales au odrăslit atîţia eroi care au apărat frumuseţile ţării noastre. Din sînul lui au ieşit marii luceferi ai istoriei noastre contemporane. Sîntem un popor demn, cunoscut azi în toată lumea, un popor care-şi înţelege rostul şi aspiraţiile.

*Ca fii ai acestui popor trebuie să căutăm ca, prin viaţa de toate zilele, să întărim unitatea de credinţă, păstrînd frumoasele noastre obiceiuri româneşti şi creştineşti, legate de cultura acestui popor, manifestînd, neîncetat, ataşamentul pentru pace şi rugînd pe Bunul Dumnezeu să păstreze totdeauna cerul senin de astăzi pe pămîntul românesc. Să fie pace pe pămînt, să înflorească viaţa noastră de toate zilele şi viaţa întregii lumi, pentru care noi ne-am rugat astăzi. Amin.**

---

* Cuvînt rostit la Mănăstirea Bistriţa-Neamţ, duminică 9 septembrie 1984.

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA — MONUMENT DE ARTĂ

„Alături de documentele vechi, de filele bătrînelor cronici, de cumpănitele predanii ale strămoșilor noștri și de obiceiurile pămîntului, monumentele istorice bisericești sînt izvoare nesecate care ne ajută să cunoaștem aspecte din istoria poporului nostru, să înțelegem moștenirea artistică și culturală a străbunilor“ [1]. Unul din aceste monumente este, cum bine știm, și Mănăstirea Bistrița.

Biserica — destinată a fi necropolă domnească pentru ctitorul ei, Alexandru cel Bun, și familia sa — este atestată documentar, prima dată, în anul 1407, cînd zidirea ei era terminată [2], în actul emis de Mitropolitul Iosif Mușat, cu acordul lui Alexandru cel Bun, în care se menționa între altele vrerea ierarhului moldovean ca Mănăstirea Neamț și Mănăstirea Bistrița „să fie nedespărțite una de alta“. Înconjurată cu ziduri de apărare, Mănăstirea devine un ansamblu fortificat pentru a face față pericolului invaziilor dușmanilor vremii sau cetelor de prădători. În incinta Mănăstirii, Voievodul Alexandru cel Bun a construit o casă domnească și chilii pentru călugări care, în afara pravilei mănăstirești de la altarul bisericii, aveau și alte îndeletniciri.

Datorită vitregiilor timpului, slăvita așezare voievodală a suferit multe stricăciuni. Însă respectul față de binecredinciosul voievod întemeietor de țară și conștiința îndatoririi de a păstra moștenirea artistică lăsată de el au făcut ca urmașii săi în scaunul de domnie al Moldovei să poarte grijă de dăinuirea mai departe și îmbogățirea împlinirilor lăsate de Alexandru cel Bun la Bistrița.

Biserica, așa cum o vedem astăzi (45 m × 12 m × 39 m), de plan triconc, este străjuită de o turlă pe naos, avînd nouă contraforți care dau zidurilor, groase de peste 2 metri, un plus de rezistență și mai ales inegalabilă măreție. Cele două rînduri de ocnițe de sub cornișă ca și cele de la turlă conferă fațadei construcției monumentale o frumusețe aparte. Interiorul bisericii este împărțit în cinci încăperi: pridvor, pronaos, camera mormintelor, naos și altar. Ancadramentele ușilor, care dau în cele patru compartimente ale bisericii, lucrate în piatră sînt ornamentate cu muluri și baghete încrucișate, dînd viață și frumusețe pietrei lucrate cu aleasă măiestrie. Catapeteasma actuală, datînd din secolul al XVII-lea, lucrată cu un rafinat gust artistic, în stil baroc, vine să împlinească frumusețea și măreția necropolei voievodale. Bolțile celor cinci încăperi cu calote se sprijină pe arce, iar turla naosului pe arce și pandantivi, care îi dau o desăvîrșită rezistență și, în același timp, frumusețe arhitecturală cu totul originală. Sistemul de boltire ne arată ingeniozitatea meșterilor,

---

1. † Iustin, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, prefață la: *Monumente Istorice Bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974, p. 5.

2. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 302.

care au știut să rezolve prin soluții originale unele dificultăți arhitectonice. Ei au asimilat influențele din afara țării într-un mod cu totul original. Privind interiorul bisericii cu cele cinci compartimente, ancadramentele ușilor și mai ales sistemul de boltire, ești pătruns pînă în adîncul sufletului de măreția locașului de închinare, dată de niște forme arhitectonice foarte simple dar lucrate cu o ingeniozitate unică. Turla, în exterior, cu baza stelată, destul de înaltă — datorită sistemului de boltire din interior — sugerează elansarea întregii biserici spre înalt, dînd zveltețe zidăriei masive a locașului de închinare. Cele două rînduri de ocnițe, arcadele oarbe de la ferestrele turlei și micii contraforți înveșmîntează turla într-o frumusețe pe cît de simplă pe atît de măreață.

Dintele vremii însă nu a scutit necropola Voievodului Alexandru cel Bun, care a suferit numeroase intervenții datorită refacerilor în urma unor stricăciuni. Săpăturile arheologice, efectuate la Bistrița între anii 1972 și 1977, au dus la constatarea că biserica a rămas cu același plan și împărțire interioară. Cele cîteva resturi de ziduri vechi de pe latura de sud tocmai acest lucru îl arată. Doar pridvorul a fost adăugit mai tîrziu, de Voievodul Alexandru Lăpușneanu. Ceea ce este mai important, din cele constatate cu ocazia săpăturilor arheologice amintite, este că biserica a avut încă din timpul ctitorului ei camera mormintelor. Deci această încăpere, specifică locașurilor de închinare destinate a fi necropole, apare pentru prima dată la Bistrița lui Alexandru cel Bun [3].

Din cuprinsul pisaniei, fixată pe peretele de sud, reiese că biserica a fost înnoită în anul 1554 de Voievodul Alexandru Lăpușneanu, fără să i se modifice însă planul inițial, ci i-a fost adăugat numai pridvorul, cum au dovedit-o de fapt și săpăturile arheologice.

Cu ocazia lucrărilor de restaurare din anii 1972-1977, au fost scoase la lumină de sub tencuielile și straturile de var ale exteriorului bisericii, în zona ocnițelor de sub cornișă și de la turla bisericii, porțiuni de frescă, iar pe fațada de vest icoana Adormirii Maicii Domnului, hramul mănăstirii. Potrivit aprecierilor specialiștilor, întregul exterior al bisericii, în secolul al XVI-lea, era acoperit de fresce. În vremea lui Alexandru cel Bun biserica, în exterior, era ornamentată cu discuri de ceramică smălțuită, procedeu folosit pentru prima dată în Moldova la biserica „Sfînta Treime“ din Siret [4].

Pictura interioară a bisericii, pe care o vedem astăzi, este o restaurare din 1814 a celei vechi, din secolul al XVI-lea, culoare peste culoare. Se poate spune, fără a se greși, că biserica, în vremea ctitorului, a fost pictată în interior. Nivelul artistic al acelor picturi era datorat unui proces evolutiv, atestat în primul rînd de dezvoltarea gîndirii teologice și de nivelul elevat al trăirii creștine ortodoxe ale Bisericii Moldovei lui Alexandru cel Bun, care a păstrat permanent comuniunea și unitatea de credință cu Patriarhia ecumenică și cu întreaga Ortodoxie, din cuprinsul căreia n-au lipsit meșteri zugravi. Aceștia au ostenit la împodobirea bisericilor din Moldova, împreună cu cei moldoveni. Se știe că, în vremea lui Alexandru cel

---

3. Cristian Moisescu, Maria-Ana Musicescu, Adriana Șirli, *Putna*, București, 1982, p. 15.

4. V. Drăguț, *Arta românească*, București, 1982, p. 154.

Bun, în Moldova erau foarte mulți zugravi moldoveni. Cultul icoanelor în Biserica Ortodoxă este dovada cea mai grăitoare a păstrării și trăirii Ortodoxiei, a învățăturii Bisericii cu privire la dogma ei fundamentală, cea a Întrupării și Învierii Mîntuitorului, precum și a roadelor credinței în îndumnezeirea omului, transfigurarea chipului uman în Hristos, pe care icoana o oglindește cel mai bine și pe înțelesul tuturor. Aceasta ne face să credem că în Ortodoxie au fost întotdeauna meșteri zugravi talentați, avînd legături puternice între ei. Așa au existat și în Moldova. Este cu neputință ca această realitate, atît de evidentă, să nu fi fost cunoscută și de Patriarhia ecumenică, prin solii ei nenumărați, trimiși în Moldova pentru a cerceta și raporta în vederea luării unei hotărîri, spre a lua sfîrșit frămîntările, neînțelegerile și amenințările în legătură cu recunoașterea celor doi vlădici pămînteni, Iosif și Meletie, ierarhi legiuiți ai Bisericii moldovene. Acest act de recunoștere însemna, în același timp, recunoșterea unei Autocefalii [5].

Că Alexandru cel Bun, Voievodul Moldovei, era un mare iubitor al împodobirii bisericilor cu fresce și icoane — deci un susținător al Ortodoxiei —, o înțelegem cu toată limpezimea și din faptul că în vremea sa chiar și casa domnească, cu pivnițele ei, era pictată în frescă. Prin săpăturile arheologice făcute la Bistrița în ultimul timp, s-au descoperit, pe zidurile rămase din casa domnească, porțiuni de frescă destul de bine conservate, avînd o calitate artistică remarcabilă.

Documentele vremii ne fac cunoscut faptul că Alexandru cel Bun, în 1415, solicita unor meșteri zugravi să-i zugrăvească două biserici, „una din Tîrgu de Jos și alta care va fi voia noastră, afară de bisericile de la Rădăuți, sau o casă, sau un pridvor“, răsplătind, în același timp, pe meșterii Nichita și Dobre cu moșiile a două sate [6], sau pe zugravul Ștefan cu „înnobilarea“ și înzestrarea sa cu o moară [7]. Că numele acestor zugravi sînt românești este mai mult decît evident, pentru faptul că ei erau moldoveni. Iar răsplata era făcută tocmai pentru niște români, oameni ai locului, care puteau să se bucure și să se folosească de cele primite, cum ar fi o moară, sau pămînturile unor sate. Dacă zugravii ar fi fost străini trebuia să le plătească fie în bani, pe care luîndu-i, după terminarea lucrării, plecau în țara lor de baștină, fie în bunuri de valoare.

Un alt edificiu de artă din incinta Mănăstirii Bistrița este turnul clopotniță. Situat în partea de nord-vest a incintei el a fost zidit de Ștefan cel Mare, în anul 1498, pe locul, sau chiar pe temeliile, celui din vremea lui Alexandru cel Bun, care s-a dărîmat din cauza vitregiilor vremii. Mult mai mare decît cel de la Curtea domnească din Piatra Neamț, cei patru contraforți care-l străjuiesc la colțuri îi dau o mai deplină rezistență și chiar un duh de așezare, de liniște. Interiorul este alcătuit din trei încăperi : la primul nivel (parter), alături de gangul prin care se făcea intrarea la chiliile de atunci de pe această latură a incintei, se află o cameră prevăzută cu un coș pentru o sobă. La al doilea nivel se află para-

5. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 261.
6. Vasile Drăguț, Vasile Florea, Dan Grigorescu, Marin Mihalache, *Pictura Românească în imagini*, București, 1970, p. 24.
7. *Istoria artelor plastice în România*, redactată de un colectiv sub îngrijirea Acad. prof. George Oprescu, București, 1968, vol. I, p. 194.

clisul cu hramul Sfîntului Mare Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava. Paraclisul era legat de Casa domnească a lui Ștefan cel Mare — din imediata apropiere —, ale cărei temelii dăinuiesc și astăzi. Deasupra paraclisului se află camera clopotelor, adică clopotnița propriu-zisă. Urcarea la clopotniță se face pe o scară exterioară de piatră prinsă în zidul de incintă.

Paraclisul este pictat în vremea ctitorului Ștefan cel Mare. Meșterii, zugravi cu aleasă iscusință, fiind și cu multă experiență, au știut să înfățișeze într-un spațiu foarte restrîns tot ceea ce este mai important în zugrăvirea unui locaș de închinare. Astfel, pe calota sprijinită pe arce de zid în consolă este pictată icoana Sfintei Treimi, mai jos, Maica Domnului cu Pruncul Iisus în brațe stînd pe tron, apoi scene cu cete de îngeri și prooroci. În cei patru pandantivi sînt Sfinții Evangheliști, iar pe cele patru arce cele 36 medalioane cuprind chipuri de ierarhi și apostoli. Pe pereții de sud și de nord, sub arcele pe care se sprijină calota, sînt zugrăvite, în două registre, opt icoane redînd mucenicia Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava : Călătoria sa pe mare de la Trapezunt la Cetatea Albă, trei scene cu judecata Mucenicului, două cu martirizarea și una cu decapitarea. Pe mijlocul peretelui de nord este zugrăvită aducerea moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou în cetatea Sucevei. Aici este înfățișat Mitropolitul Iosif Mușat, Voievodul Alexandru cel Bun și Doamna sa Ana, cu toată curtea, întîmpinînd și sărutînd Sfintele Moaște la intrarea cortegiului în Cetatea de scaun, Suceava.

Pe peretele de răsărit sînt zugrăvite Patimile Domnului : Spălarea picioarelor și Cina cea de taină, Rugăciunea în grădina Ghetsimani, Prinderea și Judecata Mîntuitorului, Împărtășirea Apostolilor, Batjocorirea lui Iisus și Răstignirea, iar în pervazul ferestrei de la proscomidiar, Mîntuitorul Iisus sub chipul Mielului de jertfă, cu aureolă, Punerea în mormînt și Maica Domnului, plîngînd și sărutînd pe Iisus, coborît pe jumătate în mormînt.

Ultimul registru, cel mai de jos, al ansamblului pictural din paraclis înfățișează, în naos, cîte nouă sfinți cuvioși pe cei doi pereți de sud și de nord, doi sfinți stîlpnici și, în axul ferestrei, Maica Domnului Oranta. În sfîntul altar sînt zugrăviți 14 sfinți ierarhi — din care 6 pe latura de sud și 8 pe cea de nord —, îndreptîndu-se spre Pruncul Iisus, culcat pe disc, sub pervazul ferestrei de răsărit. Doi îngeri țin ripide în mîini și doi diaconi cădesc (Liturghia cerească).

Pe peretele de vest al paraclisului a fost zugrăvit tabloul votiv. Din el a rămas numai chipul lui Ștefan cel Mare, restul — în care erau înfățișați ceilalți membri ai familiei Voievodului — a dispărut cu ocazia lucrărilor de extindere a paraclisului spre vest, în timpul lui Petru Rareș. În exterior, pe peretele de sud al turnului, în dreptul paraclisului, este zugrăvit un alt tablou votiv, probabil din timpul lui Petru Rareș, în care este înfățișat Ștefan cel Mare oferind ctitoria sa Domnului nostru Iisus Hristos, prin intermediul Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, hramul paraclisului, iar alături de el, Petru Rareș și doamnele celor doi Voievozi : Maria Voichița și Elena Brancovici [8].

8. Ierod. Ioanichie Balan, *Mănăstirea Bistrița,* „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LIII (1977), nr. 1-3, p. 21-22.

Ctitorirea turnului clopotniță, cu un paraclis, ca și a casei domnești, de către Ștefan cel Mare, însemna un omagiu adus pașnicului Voievod Alexandru cel Bun și o mărturisire a conștiinței permanentei legături cu înaintașii. Și „Soarele Moldovei", a arătat-o neîntrerupt de-a lungul glorioasei lui domnii. Închinarea paraclisului Sfîntului Ioan cel Nou și pictarea lui cu scene din viața și pătimirea acestui Sfînt, precum și înfățișarea momentului aducerii Sfintelor lui Moaște în Cetatea Sucevei, este o mărturisire a recunoașterii importanței faptului istoric bisericesc petrecut în timpul domniei Voievodului Alexandru cel Bun, fapt încărcat de o bogată semnificație. Aducerea Sfintelor Moaște a fost actul „de consfințire și, mai mult, a caracterului de scaun domnesc și mitropolitan al orașului Suceava" [9], ceea ce însemna și un act de independență și suveranitate a Moldovei pe plan politic. Pe tărîm bisericesc, acesta a fost un act de afirmare a Bisericii moldovene în frunte cu un mitropolit pămîntean, de curînd recunoscut de Patriarhia Constantinopolului, ca Biserică „Autocefală", fără ca prin aceasta, totuși, să se fi despărțit de Constantinopol, ci rămînînd mai departe în unitatea și comunitatea dreptei credințe pe care cultul Sfintelor Moaște o vădește cu prisosință, tocmai prin aducerea Sfîntului Ioan la Suceava. Zugrăvirea paraclisului cu icoane înfățișînd patimile Mîntuitorului și ale Mucenicului venea să mărturisească și mai mult curăția gîndirii și adîncirea trăirii credinței ortodoxe din Biserica moldoveană. Conducerea ei „Autocefală" nu însemna o despărțire în credință și o înstrăinare de Constantinopol. Comuniunea Ortodoxiei moldovene cu cea a Constantinopolului în frescele paraclisului ctitorit de Ștefan cel Mare, ca și în toate celelalte fresce ale bisericilor Moldovei din secolele XV-XVI, se vădește, mai ales prin nivelul lor artistic, a fi una cu cea a bisericilor de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, arătînd totodată limpezimea limbajului de exprimare a teologiei ortodoxe moldovene, la fel de curată și de adîncă ca și cea a Bisericii ecumenice. Firește, în aceste fresce se observă și un specific local, al sufletului nostru. Trăsăturile tipologice apropiate de cele ale oamenilor pămîntului nostru, deși chipuri de sfinți, nu sînt înfățișate ca trăsături ascetice și sînt puternic conturate. Unele se apropie chiar de cele ale oamenilor de rînd. În schimb sînt încărcate de o trăire adîncă a credinței creștine în duhul smereniei, al demnității și conștiinței că omul este chipul lui Dumnezeu și prin trăirea sa trebuie să realizeze asemănarea cu Dumnezeu, să devină „dumnezeu prin har", cum învață Sfînta noastră Biserică. Pictura bizantină — pe care o reprezenta Constantinopolul — se distinge tocmai prin cultivarea specificului local al fiecărei culturi naționale și înglobarea lui într-o sinteză desăvîrșită, ceea ce a făcut ca această sfîntă artă să atingă culmile desăvîrșirii, într-o perfectă unitate de gîndire a fondului teologic și într-o diversitate a formelor de exprimare, rămînînd peste veacuri cu aceeași prospețime și putere de exprimare [10]. Meșterii zugravi moldoveni au contribuit și ei la îmbogățirea acestui tezaur al artei

---

9. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 266.

10. V. Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, trad. de Florin Chirițescu, prefață de V. Drăguț, București, 1980, p. 43-57.

creștine și al teologiei vizuale. Frescele moldovene intră în chipul cel mai firesc și legitim în sipetul acestui tezaur. Pictura Bisericii noastre Ortodoxe, pe care o numim „de tradiție bizantină", este lucrată după indicațiile erminiei dar transpare și specificul nostru național. Acest tezaur, împreună cu cel al broderiilor și altor genuri ale artei noastre vechi bisericești, a determinat pe marele istoric Nicolae Iorga să numească moștenirea noastră spirituală „Byzance après Byzance". Noi românii am asimilat în mod creator moștenirea bizantină, ducînd-o pe noi culmi de desăvîrșire, într-un fel specific românesc.

Trebuie să amintim că aceste valoroase fresce din paraclis n-au putut fi cunoscute prea bine pînă cînd ele nu au fost degajate de sub stratul de var, cu ocazia lucrărilor de restaurare în anul 1975, datorită iscusinței și răbdării unui colectiv de ostenitori, condus de Tatiana Pogonat, din cadrul Direcției Monumentelor Istorice.

Turnul porții de intrare este un alt edificiu al artei noastre arhitecturale vechi. Ctitorit de Voievodul Petru Rareș, în locul celui din vremea lui Alexandru cel Bun, ale cărui temelii au fost descoperite cu ocazia săpăturilor arheologice amintite, străjuiește latura de sud a incintei Mănăstirii. Are două nivele, la primul se află un paraclis, fără pictură, iar la al doilea o cameră de unde, în vremuri de restriște, străjerii păzeau intrarea în Mănăstire. Nu cu mult prea înalt față de zidul de incintă, exprimă cumințenia și spiritul pașnic al poporului nostru, al domnitorilor ctitori ai Bistriței, care au știut să caute pacea cu toți vecinii în acele vremuri atît de frămîntate și de tulburi din cauza cuceririlor care amenințau ținuturile noastre românești. Icoana hramului Mănăstirii, Adormirea Maicii Domnului, vine să sublinieze și să întărească și mai mult duhul pașnic al ctitoriei fortificate.

Zidul de incintă,ridicat în vremea lui Alexandru cel Bun, este înalt de 4-6 m, fiind prevăzut cu metereze pentru apărare. Incinta închisă de aceste ziduri păstrează pînă astăzi o atmosferă caldă care îmbie la reculegere, încît nu te simți claustrat ci protejat, apărat nu atît de ziduri, cît mai ales de o isihie care îți dă o putere spirituală. Te simți înconjurat de dragostea de glie, cultura și credința înaintașilor care au înălțat tot ce se află pe această vatră de închinare și au știut să apere glia și moștenirea străbună, înfruntînd orice primejdie din afara țării. În incintă te simți alături de strămoșii ctitori. Dușmanul ajuns în fața acestor ziduri, privindu-le, se potolea în pornirea lui hrăpăreață, căci aceste ziduri, prin dimensiunile lor cumpănite, nu trezeau în sufletul dușmanului sentimentul de sfidare, de provocare, ci de îmbiere la duhul pașnic și la respectul față de cei care, între aceste ziduri, nu făureau arme de luptă și nu plănuiau nici războaie, ci opere de artă din care trimiteau, în dar, și altor locașuri de închinare și cugetau cele întru pace și întrajutorare, așa cum domnia blîndului ctitor Alexandru cel Bun o arată cu toată limpezimea. Aceasta este adevărata frumusețe pe care o inspiră arhitectura zidurilor incintei Mănăstirii Bistrița, ca și celelalte zidiri din incintă.

Potrivit mențiunilor documentare, în incinta Mănăstirii Bistrița au existat trei Case domnești, ctitorite de Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Petru Rareș. Săpăturile arheologice, efectuate aici în

perioada mai sus-amintită, au scos la iveală temeliile acestor case amplasate în partea de nord-vest a incintei.

Casa domnească a lui Alexandru cel Bun, era o adevărată operă de artă, în acea epocă de început a vechii arhitecturi în piatră. Aceasta se desprinde limpede din resturile de ziduri ale casei și mai ales din fragmentele de frescă cu caracter decorativ, păstrate pe zidurile tencuite ale pivniței Casei domnești [11]. Calitatea tehnică și valoarea artistică a frescelor, rămase pînă astăzi cu aceeași prospețime a culorilor, atestă gustul pentru frumos și simțul rafinat al Voievodului ctitor pentru arta plastică. Pictura în frescă, de tradiție bizantină, și-a găsit un loc prielnic de dezvoltare și desăvîrșire în Moldova. Din cît se știe pînă acum, domnia lui Alexandru cel Bun, marchează epoca începutului procesului de sinteză artistică [12]. Înfrumusețarea cu fresce nu numai a unui locaș de închinare, ci și a unei case domnești, mai mult, și a unei pivnițe, arată numărul mare de meșteri zugravi ca și posibilitățile materiale ale Moldovei acelei epoci de a răsplăti meșterilor autohtoni care știau să facă lucru de înaltă ținută artistică și tehnică, pentru dăinuirea lor peste veacuri, cum o dovedesc fragmentele despre care s-a amintit mai sus.

Casa domnească a lui Ștefan cel Mare, ridicată în anul 1498 odată cu clopotnița, credem că nu putea fi cu nimic mai prejos în măreție față de cea a lui Alexandru cel Bun, care în acea vreme se pare că nu mai era în stare bună. Trăinicia zidurilor rămase pînă astăzi, grija și acuratețea cu care ele au fost lucrate, întăresc cele mai sus spuse. Casa domnească a lui Ștefan cel Mare de la Putna, din care a rămas mult mai mult decît din cea de la Bistrița, fapt care acum permite să fie reconstituită în toată splendoarea ei, după ce va fi restaurată va întregi și mai mult imaginea celei de la Bistrița.

A treia Casă domnească de la Bistrița, cea a lui Petru Rareș, este construită între anii 1541 și 1546. Și această casă ar fi fost pictată, ca și cea a lui Alexandru cel Bun, după cum arată resturile de frescă găsite cu ocazia săpăturilor arheologice. În decursul vremii însă, a suferit deteriorări și refaceri, mai importante fiind cele din anul 1792 și din secolul al XIX-lea. Pe baza materialelor furnizate de săpăturile arheologice și a documentelor istorice, Sfînta Mitropolie a purces la lucrările de restaurare, aducînd-o, pe cît a fost cu putință, la starea de funcționare și la frumusețea celei din secolul al XVIII-lea [13].

Gustul pentru frumosul artistic și pasiunea pentru adevărul istoric ale Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist au constituit un bun drumar în lucrările de restaurare și amenajare a interioarelor Casei, lucrări conduse de iscusiții și cunoscuții arhitecți restauratori Ștefan Balș și Virgil Antonescu.

Arhitectura chiliilor, ridicate în secolele XV-XVI, și a vechii egumenii, din vremea lui Petru Rareș sau Alexandru Lăpușneanu, nu putea fi decît cu aceeași linie caldă, cumpănită, specifică arhitecturii epocii; aceasta o mărturisește însăși Casa de piatră atribuită

---

11. V. Drăguț, *op. cit.*, p. 181.
12. *Ibidem*, p. 156.
13. Ierod. Ioanichie Balan, *Mănăstirea Bistrița*, Iași, 1977, p. 24.

lui Petru Rareș, rămasă pînă astăzi în bună stare, situată în partea de sud-vest a incintei.

Actualele chilii de pe latura de nord, care sînt o restaurare a celor din veacul al XVIII-lea [14], cu aspect de casă țărănească din zona de munte a locului, cu largi cerdacuri în fața lor ca la toate vechile chilii mănăstirești — cum sînt cele de la Neamț sau Secu —, au o frumusețe aparte pe care poporul nostru, arhitect neîntrecut a știut să o păstreze totdeauna; vlăstarele tinere ieșite din casele lor țărănești, care și-au îndreptat pașii spre mănăstire și s-au închinoviat la Bistrița, au ținut să o aibă și aici, în aceste smerite locuințe ale lor, ținîndu-le permanent deschise închinătorilor veniți să se împărtășească din cele duhovnicești, pe care locașul de închinare și vatra de lumină și cultură din incinta Bistriței lui Alexandru cel Bun le oferă cu aleasă dărnicie.

Deși din vremea lui Alexandru cel Bun, epocă bogată în zidiri, nu se cunosc decît niște ruine, toate construcțiile, atît cele de la Bistrița cît și altele, n-au ajuns pînă la noi în starea lor cea dintîi; totuși, aceste ruine ne dezvăluie, cum am văzut, faptul că epoca lui Alexandru cel Bun „a constituit o etapă importantă în procesul de sinteză a stilului arhitectonic moldovenesc", sinteză deplin constituită la finele secolului al XV-lea.

Principiile care au călăuzit, încă de la începuturile ei, arta medievală românească, au fost, ca și pentru celelalte popoare ortodoxe, „principiile artistice de tradiție bizantină, îmbinate cu unele elemente occidentale. Dar ca și celelalte popoare, românii și-au însușit aceste principii prin prisma propriilor viziuni estetice, care au dat creațiilor autohtone un caracter specific (...). Împrejurări istorice mai favorabile decît în Transilvania sau Țara Românească au făcut ca tocmai în Moldova să se ajungă pentru prima oară la cristalizarea unei școli naționale" [15]. La Bistrița lui Alexandru cel Bun vedem foarte bine această sinteză într-o creație autohtonă. De exemplu, la construirea bisericii au fost folosite, cum s-a amintit la început, mijloace tehnice decorative ale arhitecturii gotice : contraforții în exterior, baghetele încrucișate și mulurile terminate în arc frînt la partea superioară a portalurilor din piatră ; compartimentelor bisericilor din arhitectura bizantină — altar, naos și pronaos —, la Bistrița li se adaugă camera mormintelor și pridvorul; acesta din urmă amintește de pridvorul casei țărănești sau de baptiseriile vechilor biserici bizantine. Sistemul de boltire : calote cilindrice sau sferice sprijinite pe arce în consolă și pandantivi la pridvor și pronaos, iar la naos turla sprijinită pe același sistem al arcelor și pandantivelor sînt o creație autohtonă, altfel decît în arhitectura bisericilor bizantine, și dau rezistență turlei, destul de înalte. Pantocratorul pictat pe bolta turlei evocă în mod sugestiv coborîrea cerului pe pămînt și ridicarea omului spre cele înalte, la Dumnezeu. Exteriorul bisericii, decorat cu două rînduri de ocnițe sub cornișă, iar la absidele naosului și la cea a altarului cu arcade oarbe, la fel și la turlă, mijloace de decorație pe cît de simple pe

14. *Ibidem*, p. 25.
15. *Istoria artelor plastice în România*, ed. cit., p. 178.

atît de frumoase, conferă bisericii o deosebită monumentalitate, dar și o încîntătoare simplitate — o simplitate cum se întîlnește și la cămășile din in sau cînepă ale țăranilor noștri: pe fondul alb au cusute cîteva rînduri de motive; este frumusețea în cea mai simplificată formă de expresie. Turla cu baza stelată dublă, prin cele 8 colțuri sau unghiuri ale bazei stelate, cu linia ei atît de elansată, evocă intrarea locașului în măreția zilei a opta, adică viața veacului ce va să fie, spre care Biserica lui Hristos își îndreaptă fiii. Această semnificație o desprindem din icoana Mîntuitorului, în care chipul Lui este înfățișat înscris în cele opt unghiuri formate prin suprapunerea celor două pătrate. Arta unui locaș ortodox de închinare este limbajul, în linii și culoare în cazul icoanelor, al învățăturii Bisericii creștine privind starea de înnoire și comuniune duhovnicească; elementul cel mai important al artei creștine este linia, atît în arhitectură cît și în pictură, exprimînd frumosul etic românesc și ortodox.

Edificiile pe care le vedem astăzi la Bistrița, ridicate pe parcursul unei jumătăți de mileniu, ca o continuare a celor anterioare din prima jumătate a secolului al XV-lea — din care au rămas numai temeliile lor —, au fost concepute și realizate într-o desăvîrșită unitate de expresie și frumusețe, distingîndu-se prin sobrietate și monumentalitate. Sobrietatea înseamnă aici, ca și în toată arta noastră veche, maximum de simplificare și de evocare a unui conținut; monumentalitatea a fost concepută de strămoșii noștri mai puțin ca volum al construcțiilor și mai mult, și în primul rînd, ca putere de evocare a unei măreții, a unei frumuseți mai mult morale, etice și mai puțin estetice; a unui frumos pe care îl dă echilibrul, măsura — nimic exagerat —, creînd o atmosferă de așezare, de duh pașnic, de interiorizare, îmbiind la o permanentă cunoaștere a valorilor artistice, ca viziune și realizare. Privind Mănăstirea din afară incintei, sau dinăuntrul ei, simți odihnă sufletească și te simți în comuniune cu ctitorii și ostenitorii de veacuri ai acestui sfînt așezămînt — monument de artă.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

MORMINTELE DIN BISERICA MĂNĂSTIRII BISTRIȚA

Cel mai vechi document care atestă existența Mănăstirii Bistrița ca așezămînt monahal ctitorit de Voievodul Alexandru cel Bun datează din 7 ianuarie 1407, iar cel care semnează este „Prea Sfințitul Mitropolit Chir Iosif al Moldovlahiei", care, prin bunăvoința lui și a „fiului vlădiciei sale, Io Alexandru Voievod", încredințează această mănăstire cu hramul Adormirii Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, precum și pe cea de la Neamțu, cu hramul Înălțării Domnului, spre oblăduire unică „popii Chir Domentian (...), ca să fie aceste mănăstiri nedespărțite una de alta" [1]. Ca „adevărat ctitor al acestui sfînt lăcaș" este menționat, de altfel, „dreptcredinciosul domn Alexandru Voievod" și în „Pomelnicul de la Bistrița, a cărui redactare a început, de asemenea, în anul 1407, probabil, imediat după trecerea celor două mănăstiri — Bistrița și Neamț — sub conducerea unică a lui Domentian, căruia i se conferă cu acest prilej și rangul de arhimandrit" [2].

Biserica construită de marele voievod nu se mai păstrează, deoarece, în anul 1554, Alexandru Lăpușneanu o reconstruiește din temelii, lăsînd posterității un edificiu monumental, de plan triconc, prevăzut cu pridvor închis, pronaos, gropniță, naos și altar, precum și cu o turlă, specifică arhitecturii religioase din epoca sa, plasată pe naos. Cauzele acestei reconstruiri au rămas necunoscute, dar cercetările din ultimii ani au dus la constatarea că nici edificiul inițial, înălțat de Alexandru cel Bun, înainte de 1407, nu era de proporții cu mult mai modeste și că dispuneau de aceleași încăperi, mai puțin pridvorul.

Includerea gropniței în desfășurarea planimetrică a bisericii, atenția de care s-a bucurat mănăstirea din partea ctitorului, numeroasele danii făcute de acesta, ca și înhumările săvîrșite efectiv în slăvitul lăcaș, impun concluzia că Alexandru cel Bun a dat — din capul locului — ctitoriei sale de la Bistrița destinația de necropolă domnească.

Potrivit unor presupuneri, gropnița acestei biserici ar fi fost inaugurată, pe la 1407, la moartea celor doi copii ai lui Alexandru cel Bun — Roman și Vasilisa — rezultați din căsătoria controversată a voievodului, anterioară, în orice caz, aceleia contractate în jurul anului 1408 cu Doamna Ana [3]. Riguros atestată rămîne însă înmor-

---

1. *Documente privind istoria României. A. Moldova, sec. XIV-XV*, vol. I, București, 1954, p. 15-16 ; Constantin Turcu, *Mănăstirea Bistrița*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLIV (1968), nr. 3-4, p. 212-213 ; Narcis Crețulescu, *Mănăstirea Bistrița din județul Neamț*, Piatra Neamț, 1900. A se vedea și Ierodiacon Ioanichie Balan, *Mănăstirea Bistrița*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1977, p. 4.

2 Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița* ,București, 1941, p. 23 și 86.

3. Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 17. Pentru discuțiile în legătură cu primii copii ai lui Alexandru cel Bun și căsătoria din care ar fi rezultat aceștia, a se vedea : Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, București, 1976, p. 40 și arborele genealogic de la sfîrșitul acestei cărți, precum și C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun*, Iași, 1984, p. 274-278.

mîntarea la Bistrița a Doamnei Ana, cunoscută și sub numele de Neacșa, fiica Doamnei Anastasia și, prin urmare, nepoata Voievodului Lațcu (1367-1375), decedată în 1418. Ea a fost înhumată într-o nișă, pe latura nordică a gropniței, iar deasupra mormîntului său, la o dată necunoscută, Ștefan cel Mare a poruncit să se așeze o piatră funerară, decorată meplat cu vreji cordiformi în cîmpul central și cu rozete la colțuri, care s-a păstrat pînă în zilele noastre și a cărei inscripție marginală are următorul conținut: „Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voevod, am înfrumusețat această groapă a doamnei Ana, doamna lui Alexandru voievod, mama lui Ilie voievod, care s-a strămutat la veșnicile lăcașuri în anul 6926 (1418), luna noiembrie 2, egumen fiind popa Grigorie".

Cu patruspezece ani mai tîrziu, alături de ea, în dreapta, a fost înhumat însuși ctitorul. Potrivit opiniei celui mai autorizat exeget al epocii lui Alexandru cel Bun — reputatul istoric ieșean Constantin Cihodaru — marele voievod ar fi murit „tînăr încă", în propria sa ctitorie : „Surprins la mănăstirea Bistrița, unde petrecea ultimele sărbători ale anului, de un atac de cord, el a închis ochii pentru totdeauna și și-a dat obștescul sfîrșit în ziua de 1 ianuarie 1432", fiind „înmormîntat acolo lîngă soția sa Ana"[4].

Fără îndoială că la data, necunoscută, cînd Ștefan cel Mare a împodobit mormîntul Doamnei Ana cu frumoasa lespede funerară menționată mai sus, a făcut același lucru și pentru mormîntul slăvitului său bunic. Din păcate, însă, lespedea funerară a acestuia a dispărut în împrejurări neelucidate încă. Se presupune că a fost deteriorată de-a lungul anilor, cu prilejul frecventelor reparații, înnoiri și prefaceri ale edificiului sau, poate, din cauza unei jefuiri a mormîntului.

Următoarea înhumare voievodală în gropnița Mănăstirii Bistrița a avut loc peste 64 de ani. În Letopisețul anonim al Moldovei, ca și în Letopisețul Putna I, se relatează că „În anul 7004 (1496), luna iulie 26, marți, a răposat robul lui Dumnezeu Alexandru Voievod, fiul lui Ștefan Voievod, care a fost îngropat lîngă străbunicul lui, Alexandru Voievod, în Mănăstirea de la Bistrița. Veșnica lui pomenire"[5].

Știrea apare mai tîrziu, cu unele mici inadvertențe, și în Cronica lui Grigore Ureche, unde se afirmă că „Vă leato 7004 iulie 25 dni cetvertoc (adică în ziua de joi, *n.n. M.B.)* răposat-au Alixandru Vodă, ficiorul lui Ștefan Vodă și l-au îngropatu în mănăstirea Bistriții, lîngă strămoșu-său Alexandru Vodă"[6]. Împrejurările în care a murit Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare, au rămas necunoscute. Pe zidul din dreapta gropniței există un portret voievodal, probabil o refacere de la începutul veacului al XIX-lea, deasupra căruia stă scris : „Alexandru Voievod, fiul lui Ștefan Voievod, care au

---

4. C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 270.

5. Ion Bogdan, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*, ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 20 și 52.

6. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, 1955, p. 100.

murit în oaste". În care oaste, în ce război și unde ? Este greu de precizat, deoarece, în 1496, Moldova a beneficiat de un an pașnic. Controversată rămîne și existența pietrei sale de mormînt. Este neîndoielnic faptul că Ștefan cel Mare a așezat și pe mormîntul fiului său o lespede funerară, despre care majoritatea istoricilor opinează că a dispărut. Unii însă afirmă că s-a păstrat, dar într-o stare atît de uzată, încît inscripția de pe ea nu mai poate fi descifrată [7].

Într-adevăr, lîngă nișa în care se găsește lespedea funerară a doamnei lui Ștefan Lăcustă, la nivelul pardoselei, este încastrată o piatră de mormînt, decorată cu un chenar marginal vegetal, în al cărei cîmp central nu se mai pot distinge acum decît semnul unei cruci și cîteva litere chirilice răzlețe din cuprinsul unei inscripții foarte deteriorate. Să fie aceasta lespedea funerară a lui Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare ?

Nicolae Iorga presupunea că „dispariția pietrei lui Alexandru cel Bun și a lui Alexandru, fiul lui Ștefan (...), se va fi întîmplat la înmormîntarea pripită a lui Ștefan Lăcustă", uzurpatorul lui Petru Rareș la 1538, asasinat de boieri în decembrie 1540 și înmormîntat de ei în groapa tatălui său.

Peste aproape doi ani, deceda soția lui Ștefan Lăcustă, Doamna Cneajna, despre care același mare istoric credea că „a fost înmormîntată în mormîntul soțului ei" și că „Petru Rareș avu mărinimia de a o îngropa în mănăstirea domnească a Bistriței pe văduva omului care-l înlocuise în 1538" [8]. Lespedea sa funerară se păstrează și are următoarea inscripție : „Aceasta este groapa roabei lui Dumnezeu Cneajna, doamna lui Ștefan Voievod, domn al țării Moldovei, și a murit ea în anul 7050 (1542), luna iulie 31, într-o duminică".

Data morții acestei doamne este stabilită nesigur, unii cercetători descifrînd în inscripție ziua de 1 iulie [9], alții de 31 iulie [10], iar Nicolae Iorga, pornind de la constatarea că în 1542 ziua de 1 iulie a căzut într-o sîmbătă și nu într-o duminică, propunea ca evenimentul să fie datat în 1543 [11]. Cum descifrarea anului din inscripție este certă, dar cum, în 1542, nici ziua de 31 iulie nu a căzut într-o duminică, ci într-o luni, se impune concluzia că inadvertențele sînt datorate nu unor lecturi diferite, ci inscripției însăși, al cărei conținut este eronat, poate, din cauza executării lespezii la o dată cu mult mai tîrzie decît aceea a morții doamnei lui Ștefan Lăcustă.

Potrivit vechilor cronici, inscripții și documente, acestea au fost înmormîntările voievodale pe care le-a primit gropnița mănăstirii Bistrița. Alte morminte, de ranguri mai mici, se găsesc în pridvorul și pronaosul bisericii.

În cea dintîi încăpere, pe latura de sud, există o lespede fune-

---

7. Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 16.
8. Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, București, 1905, p. 38.
9. Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 217.
10. Leon Mrejeriu și Ghenadie Caraza, *Mănăstirea Bistrița*, Piatra Neamț, 1935, p. 19 și Ionichie Balan, *op. cit.*, p. 17.
11. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 38.

rară care a devenit cu vremea complet ilizibilă, dar care, după mărturia învățatului Episcop Melchisedec Ștefănescu, ar fi avut următorul conținut: „Odihnește, Doamne, cu drepții pe robul tău, Episcopul Chir Methodie, și-l sălășluiește în casa ta, ca un îndurat, neluîndu-i în seamă greșelile cele cu voie și cele fără voie. A răposat în anul 7012 (1504), martie 25“ [12].

Afirmînd că nu a mai găsit piatra Episcopului Methodie, mort în 1504 și că se îndoiește de exactitatea „cetirii lui Melchisedec (...) în ceea ce privește numele și data morții“ acestui arhiereu, Nicolae Iorga lua de bun un decalc păstrat la Academia Română, potrivit căruia inscripția de pe respectiva lespede ar fi glăsuit astfel: „Pomenește cu drepții pe robul Episcopul Simion și sălășluiește-l în casa Ta, ca un Preaîndurat, trecîndu-i cu vederea toate păcatele și cele de voie și cele fără de voie și toate...; 7072 (1564), luna martie 25 de zile“ [13].

Aceste lecturări, atît de diferite, ale numelui și datei morții personajului în discuție i-au făcut pe unii cercetători să creadă că în pridvorul bisericii de la Bistrița sînt înmormîntați doi episcopi, respectiv, unul cu numele de Methodie, mort în 1504, și altul cu numele Simion, mort în 1564 [14]. În realitate, este vorba de mormîntul unui singur personaj, a cărui identitate — în absența inscripției originale — nu se mai poate stabili cu certitudine.

Tot în pridvor, pe latura de nord, se află mormîntul Mitropolitului Atanasie, fost Episcop de Roman și succesor al lui Anastasie Crimca, faimosul cărturar, miniaturist și caligraf din secolul al XVII-lea. Lespedea funerară a acestuia s-a păstrat în bună stare de conservare și are următoarea inscripție: „Această piatră este făcută și înfrumusețată pe groapa preasfîntului părintelui nostru Atanasie, arhiepiscop și mitropolit al Sucevei, care a răposat în zilele binecredinciosului domn Io Alexandru Voievod, în anul 7140 (1632), luna iulie, ziua 13“.

„Io Alexandru Voievod“, menționat în această inscripție, nu este altul decît Alexandru Iliaș, care a domnit de două ori în Moldova (1620-1621 și 1631-1633) și de două ori în Țara Românească (1616-1618 și 1627-1629).

Trecînd la mormintele din pronaos, aflăm și aici două pietre funerare, dintre care — asemenea acelora din pridvor — una are inscripție clară, fără probleme controversate, iar cealaltă cu probleme neelucidate încă. Cea dintîi, încastrată în pavimentul de pe latura sudică a pronaosului, glăsuiește astfel: „Aceasta este groapa lui Ivașcu, marele vornic din Țara Românească. I s-a întîmplat să pribegească în Țara Ungurească și să treacă în Țara Moldovei. Cînd a fost dincoace de munți, a căzut moarte năprasnică asupra lui, la satul Bălătești, și acolo a murit. Și Petru voievod a ridicat trupul lui și l-a îngropat în mănăstirea Bistriței unde e hramul Adormirii

---

12. Episcopul Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice adunate de la 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885, p. 65. Noi am reprodus aici textul inscripției după Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 216.

13. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 41.

14. A se vedea, spre exemplu: Leon Mrejeriu și Ghenadie Caraza, *op. cit.*, p. 18 și, după ei, Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 14.

Maicii Domnului în luna decembrie, ziua 20, în anul 7093 (1584), egumen fiind Chir Anastasie. Veșnica lui pomenire".

Nicolae Iorga afirma, cu drept cuvînt, că acest personaj, care se numea Ivașcu Golescu, era „un foarte cunoscut boier muntean". Iată cîteva date esențiale, pe care ni le furnizează marele istoric și care explică pribegia lui Golescu prin Transilvania, trecerea peste munți în Moldova și înmormîntarea sa la Bistrița : el a fost „mîna dreaptă a domnilor din familia Mircești1or, Alexandru și Mihnea (...) și ajunsese, firește, la cele mai înalte trepte de boierie, fiind mare logofăt și mare vornic. Venirea ca domn în 1583 a lui Petru Cercel, dintr-un neam dușman stăpînilor săi, îl sili să fugă în Ardeal. (...) Chemat de Petru Șchiopul, unchiul lui Mihnea Vodă, Ivașcu părăsi, în sfîrșit, Ardealul spre sfîrșitul anului 1584, apucînd drumul prin secuime. Satul Bălătești, unde-l prinse moartea e în județul Putna, la ieșire din munte. Petru, care nu-l putu găzdui și răsplăti pentru desăvîrșita lui credință îi dădu măcar îngroparea de cinste în mănăstirea domnească a Bistriței" [15].

Inscripția celeilalte lespezi funerare, încastrată în partea nordică a pavimentului, din pronaos, are următorul conținut : „Această groapă s-a gătit și făcut din porunca dumisale Uriache Nestor, marele vornic al Țării de Jos".

În legătură cu această inscripție s-au emis mai multe presupuneri. Unii cercetători au opinat că Nestor Ureche și-ar fi pregătit propriul său mormînt la Bistrița pe vremea cînd încă nu-și ctitorise propria lui mănăstire la Secu [16], ceea ce ar duce, implicit, și la datarea aproximativă a lespezii, între anii 1595 — cînd Ieremia Movilă îl ridică la rangul de mare vornic al Țării de Jos, așa cum se intitulează el în inscripție — și 1602, cînd ctitoria lui de la Secu era terminată [17]. Alții, plecînd de la constatarea că fiul lui Nestor Ureche, marele cronicar Grigore Ureche „s-a folosit mult la redactarea cronicii sale de Pomelnicul de la Mănăstirea Bistrița și de prima cronică moldovenească scrisă aici", au concluzionat că el ar fi murit la Bistrița și ar fi fost înmormîntat în cavoul pregătit de tatăl său [18]. Nicolae Iorga declara însă, nedumerit și sincer, în 1905, cînd își publica *Inscripțiile din bisericile României*, că nu știe pentru cine a fost pregătit mormîntul acesta !

Diverse opinii referitoare la mormintele din biserica Mănăstirii Bistrița s-au emis, mai ales, în anul 1932, cînd s-au comemorat, cu tot fastul cuvenit, cinci veacuri de la moartea lui Alexandru cel Bun, „părintele Moldovei" , dar săpăturile arheologice întreprinse atunci de Comisia monumentelor istorice au urmărit, în special, „aflarea mormintelor primilor ctitori ai mănăstirii". Cercetările au fost conduse de Virgil Drăghiceanu, secretarul Comisiei, de la care ne-a rămas un proces verbal, datat în ziua de 15 august 1932 și din care spicuim principalele constatări și concluzii :

---

15. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 40. A se vedea și Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 15.

16. Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 217.

17. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 40.

18. Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 14. Autorul pune aici afirmația pe seama „profesorului Nicolae Iorga, care a tradus inscripția și a asistat la deshumarea mormîntului, în anul 1932" — fără să trimită însă la o anume sursă bibliografică.

— invetigațiile au confirmat tradiția „potrivit căreia pomenirea ctitorilor se făcea în partea stîngă a gropniței“, acolo unde se află și acum piatra de mormînt a Doamnei Ana ;

— fără nici o îndoială, mormîntul de sub lespedea funerară a Doamnei Ana este ale acestei doamne, iar mormîntul din dreapta, zidit din cărămizi și lipsit de lespede acum, este al lui Alexandru cel Bun ;

— de aceea, și în deplin acord cu tradiția menționată mai sus, „pictorii de la 1814, care au zugrăvit biserica, au făcut portretele lui Alexandru cel Bun și al soției sale Ana tot în această parte a bisericii“, adică în stînga gropniței ;

— în partea dreaptă a gropniței, acolo unde se află piatra de mormînt a Doamnei Cneajna, „ei au făcut portretele celor înmormîntați sub această piatră“, respectiv, al lui Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare, și al Doamnei Maria Cneajna, soția lui Ștefan Lăcustă;

— rămășițele de brocard, găsite în mormîntul de cărămidă, aflat în dreapta mormîntului Doamnei Ana, „provin în mare parte din mantia lui Alexandru cel Bun“ și au fost așezate pe patru panouri în muzeul mănăstirii;

— în urma constatărilor făcute, se concluzionează ferm „că mormintele aparțin vechii biserici a lui Alexandru cel Bun, peste care a trecut acel zid despărțitor“, construit de Alexandru Lăpușneanu, „fapt ce rezultă și din constatarea a două rînduri de pardoseli, actuala datînd din vremea lui Lăpușneanu și cea veche din vremea lui Alexandru cel Bun, aflată deasupra bolților mormintelor“ [19].

În final, trebuie să facem observația că Virgil Drăghiceanu ne oferă, în procesul său verbal din august 1932, destul de multe detalii referitoare la mormintele voievodale din gropnița Mănăstirii Bistrița, dar nu ne relatează absolut nimic în legătură cu mormintele din celelalte încăperi ale bisericii, deși, potrivit unor aserțiuni, cu prilejul comemorării semimileniului morții marelui domn, și acestea au fost cercetate [20].

Oricum, sigur atestate pînă în prezent la Bistrița, rămîn mormintele Doamnei Ana — Neacșa, a Voievodului Alexandru cel Bun, al nepotului acestuia, Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare, al Doamnei Cneajna, soția lui Ștefan Lăcustă, toate existente în gropniță ; al marelui vornic din Țara Românească, Ivașcu Golescu, în pronaos, și al Mitropolitului Atanasie, în pridvor. Cu totul ipotetice sînt înmormîntările în gropniță ale lui Roman și Vasilisa, primii copii ai lui Alexandru cel Bun, precum și a lui Ștefan Lăcustă, uzurpatorul lui Petru Rareș. Continuă să rămînă neidentificate, de asemenea, mormintele marcate de lespedea așezată din porunca lui Nestor Ureche și de cea atribuită fie Episcopului Methodie, mort în 1504, fie Episcopului Simion, mort în 1564, aflată în pridvor.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

---

19. A se vedea documentul citat, reprodus în Leon Mrejeriu și Ghenadie Caraza, *op. cit.*, p. 14-16.

20. Vezi nota 19.

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA ÎN HAINE NOI

Cronicarul Grigore Ureche, părintele istoriografiei românești, care odihnește la Mănăstirea Bistrița, însemnează pe răbojul faptelor de cea mai mare însemnătate ale domniei slăvitului Voievod Alexandru cel Bun zidirea, „în al doilea an al domniei sale", a Mănăstirilor Bistrița și Moldovița. Cu această operă de ctitor își începe cronicarul relatarea domniei aceluia pe care Mihai Eminescu îl vedea ca întruchiparea desăvîrșită a spiritului românesc, înțelept și dîrz, iubitor de bună rînduială și de fapta culturii, nesăritor la harță, războaie și cuceriri, dar netemător de nimic atunci cînd trebuie să-și apere glia. Domnia celui de slăvită amintire, Voievodul Alexandru cel Bun, este și pentru istoricii din zilele noastre momentul așezării temeliilor trainice ale culturii românești nu numai în Moldova, ci pe tot pămîntul românesc. Iar vatra pe care s-a înfăptuit minunata răsădire (menită a crește ca un copac falnic ce-și va întinde crengile încărcate de rod și dincolo de hotarele între care se vorbește limba română) a fost tocmai ctitoria în care voievodul și-a rînduit veșnica odihnă. Aici, la Mănăstirea Bistrița, s-a încheiat drumul său prin lume și a început viața lui veșnică în sufletul și cinstirea poporului Moldovei, a poporului român întreg. „Și a stăpînit Alexandru Voievod Țara Moldovei 32 de ani și 8 luni și a murit în anul 9642 (1434) ianuarie și a fost îngropat în Mănăstirea Bistrița, pe care o și zidise el însuși. Veșnica lui pomenire" — scrie *Letopisețul* țării, greșind anul stingerii voievodului, dar ținînd să pună în lumină rolul lui de ctitor, care rămăsese mai temeinic în memorie decît datele istorice și bibliografice.

Cît de înalt a fost prestigiul ctitoriei domnești în vremea celui ce ridica Moldova în rîndul marilor prezențe culturale și politice ale vremii, iar Bisericii ei îi dădea un loc de cinste, se vede din faptul că în 1407, Bistrița este reunită cu mai vechea Mănăstire de la Neamț sub aceeași conducere a starețului Domentian. Marele nostru istoric Nicolae Iorga socotește că noul stareț trebuie să fi fost o personalitate bine cunoscută și cu merite deosebite în ochii voievodului și ai Mitropolitului Iosif, din moment ce s-a făcut pentru el o asemenea rînduială, de care numai vestitul Nicodim al Vodiței și Tismanei se mai învrednicise. Și voievodul și mitropolitul văzuseră de bună seamă în Domentian omul înzestrat cu harul și puterea în stare să înfăptuiască la Bistrița și Neamț o mare operă de propășire spirituală, menită să ridice cultural Biserica Moldovei la treapta atinsă de viața politică a țării și de autonomie față de Patriarhia Ecumenică. Și s-a văzut imediat că Domentian nu a desmințit așteptările. În chiar anul în care devine stareț al celor două Mănăstiri începe să se scrie vestitul „Pomelnic de la Bistrița", în care și-a propus să păstreze în neuitarea rugăciunilor Bisericii și a memoriei colective românești numele oamenilor vrednici de laudă ai acelei vremi, în frunte cu al voievodului și al familiei sale. Acest act,

depășind cu mult granițele unui simplu pomelnic, s-a constituit peste timp într-o oglindă a epocii, într-un valoros izvor documentar în care istoricii caută și astăzi cu folos dovezi și argumente, uneori de maximă importanță.

Cinci ani mai tîrziu, în 1413, avem prima mărturie că la Bistrița și Neamț, alcătuind acum o singură suflare și năzuință, se începuse marea lucrare întru luminarea și înălțarea cugetării românești din care va ieși gloria și tradiția culturală a neamului nostru. Încordîndu-și puterile și voința de a făptui sub semnul gîndului neînvins, Domentian și Gavriil Uric, împreună cu un al treilea copist, dau la lumină un Sbornic conținînd cuvîntările Sfîntului Grigorie Teologul și Scara Sfîntului Ioan Sinaitul. Se pune astfel în brazda cugetării și simțirii neamului sămînța unei mari tradiții: tradiția *patristică* și *filocalică* îngemănate, care va crește și va înflori de-a lungul veacurilor, fără oprire și fără știrbire, pînă ce, în secolul al XVIII-lea, va atinge culmi de importanță ecumenică, pe vremea starețului de la Neamț, Paisie Velicicovschi. Tînărul colaborator al starețului în 1413 va ajunge la Mănăstirea Neamț întîiul cărturar și artist de geniu al neamului românesc : Gavriil Uric, miniaturistul, alcătuitorul de sbornice și cel dovedit azi de cercetători a fi fost copistul cel mai harnic din toată istoria culturală a răsăritului ortodox. Nu se cunoaște nicăieri în Biserica Ortodoxă un copist cu o pană atît de rodnică și iscusită.

Faptul că Gavriil Uric, omul de geniu capabil să pună pecetea sa pe o epocă întreagă, s-a stabilit la Neamț și a rămas să lucreze acolo, după moartea starețului Domentian și despărțirea celor două Mănăstiri, a făcut ca Bistrița să-și piardă din strălucire, să intre în umbră, iar Mănăstirea Neamț să devină și să se mențină pînă astăzi „Marea Lavră a Ortodoxiei românești“, alături de care nu s-au mai putut ridica, la aceeași înălțime, decît Putna Voievodului Ștefan cel Mare și Bistrița olteană în Țara Românească. Cu toate acestea, tradiția Bistriței și Neamțului, reunite, a rămas ca un duh întăritor și fecund, ca o lumină tainică urcînd din adîncuri ce au umplut și fertilizat apoi, rînd pe rînd, toate noile ctitorii ce și-au înscris numele în cartea de aur a culturii românești și a lucrării Bisericii noastre: Putna, Voronețul, Probota, Bisericani, Dragomirna, Secu, marile mănăstiri din Țara Românească și cele din Transilvania, ocrotite de voievozii de pe versantul de răsărit și de sud al Carpaților.

Ostenelile și înfăptuirile celor patru oameni de slăvită amintire ai vieții politice, bisericești și culturale a neamului nostru : Voievodul Alexandru cel Bun, marele Mitropolit Iosif Mușat, starețul Domentian și cărturarul-artist Gavriil Uric s-au constituit în reazemuri de încredere la greu și în însuflețitoare îndemnuri, în surse de inspirație și motive de legitimă mîndrie patriotică. La perpetuarea în timp a faimei cărturărești a Mănăstirii Bistrița a contribuit și marea acțiune întreprinsă de cei patru bărbați, de înzestrare a culturii noastre cu tezaurul de manuscrise executate în chiar centrul culturii ortodoxe a vremii, Constantinopolul.

Marele Ștefan a poposit aici, în preajma mormîntului bunicului său și a zidit turnul clopotniței, dotat cu două clopote ce se

păstrează pînă în zilele noastre. La Bistrița și-a găsit Petru Rareș izbăvirea din fața urgiei turcești, în 1538. Stînd în fața icoanei Sfintei Ana s-a întărit cu puterea de a învinge restriștile, aprinzîndu-și din nou în suflet candela speranței. Tot aici a revenit apoi — cînd a devenit iarăși domn al Moldovei — ca să-și întoarcă prinosul de recunoștință către Dumnezeu, către icoana Sfintei Ana și către obștea călugărilor ce-l adăpostise și care suferise apoi, pentru asta, urgia păgînilor ce dărîmaseră zidurile cu turnul și dăduseră foc bisericii. În locul vechii zidiri, marele Voievod și iubitor de cultură a înălțat falnicul monument în stilul caracteristic epocii, monument terminat de ginerele și continuatorul operei sale, Alexandru Lăpușneanu. Petru Rareș înălțase noi ziduri și poarta cu turnul de intrare. S-au legat astfel de Bistrița amintirile sfinte a patru mari Voievozi-ctitori. Dar numai amintirea lor, oricît de măreață, nu putea opri dintele vremii să roadă. Și el a lucrat cu secolele, nu cu anii, lăsînd în urmă paragina și tăcerea. Spre deosebire de alte mănăstiri, care au fost nevoite să trăiască în epoci de umbră ca să iasă apoi din nou la lumină, la Bistrița umbra a crescut odată cu timpul. Și a trebuit ca timpul însuși să se schimbe, ca să renască și Bistrița!

Renașterea Bistriței înseamnă o mare epocă și pentru viața Bisericii noastre, pentru cultura ortodoxă română. Bistrița de azi, în tot ceea ce are ea mai măreț, durabil și sfînt, ca întocmire, conștiință de sine și forță morală reprezintă, în întregime, darul de aur al acestei epoci.

Lucrările de restaurare a monumentului istoric Mănăstirea Bistrița au început în anul 1967, în al doilea an de cînd în fruntea poporului nostru a venit Președintele Nicolae Ceaușescu. Întreaga susținere a lucrărilor principale de restaurare, la monumentele centrale — biserica, turnul lui Ștefan cel Mare, turnul de intrare — și de explorări și decapări arheologice la Casa domnească, a revenit statului. Prin grija Conducerii de stat și cu asistența acordată de specialiști s-a vegheat, și material și artistic, la reconstituirea și redarea formei originale a înfățișării ce a avut-o monumentul în trecutul său grandios. Timp de un deceniu, o echipă pricepută și cu iubire de trecutul Patriei a lucrat cu răspundere și ochi atent, făcînd ca acest monument să îmbrace haină nouă, strălucitoare, dar fără să-și schimbe cu nimic aspectul original, ci, dimpotrivă, redîndu-i măreția de odinioară. A contribuit mult la aceasta și grija părintească a Mitropolitului de atunci al Moldovei, Prea Fericitul Patriarh Iustin Moisescu, a cărui arhipăstorire a fost luminată de uriașa operă de restaurare a principalelor monumente culturale și istorice ale Moldovei.

Din anul 1978, continuarea și încheierea lucrărilor de restaurare a rămas în grija Bisericii și a fost voia lui Dumnezeu ca acest moment să coincidă cu urmarea la scaunul lui Iosif Mușat, al lui Varlaam, Dosoftei, Iacob Putneanul, Veniamin Costachi — și al altor vrednici ierarhi din secolul trecut și din secolul nostru — a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, a cărui viață călugărească a început în acest așezămînt al lui Alexandru cel Bun, și care se simte legat cu toată ființa Înalt Prea Sfinției Sale de acest loc de veșnică pomenire și slavă. Din prima clipă, Înalt Prea Sfinția Sa

și-a mărturisit dorința și hotărîrea de a reda Bistriței măreția ei de altădată și de a face din nou din aceste locuri nu numai o lume de amintiri pioase, ci un adevărat spațiu semănător de bine și de frumos pentru toți acei ce vor să-și găsească, în atmosfera de rugăciune și tradiție, întemeieri, rădăcini spirituale străvechi și echilibrul sufletesc. Monumentului istoric, Înalt Prea Sfinția Sa a vrut să-i redea, odată cu haina nouă, și vigoarea sufletească, forța lăuntrică necesară pentru a-și îndeplini în cele mai bune condițiuni misiunea hărăzită de a întări cugetele credincioșilor și a sluji Biserica și cultura românească, ca pe vremurile slăvitului Iosif Mușat.

Tot ce s-a făcut la Bistrița, din 1978 pînă astăzi, cînd lucrările au fost încheiate și Înalt Prea Sfințitul Teoctist a avut bucuria să săvîrșească slujba de sfințire a noilor locașuri, poartă pecetea acestei iubiri arhierești pentru locul de unde a pornit către o atît de luminată ridicare în treptele ierarhiei. Sub îndrumarea Înalt Prea Sfinției Sale a fost întocmit un nou proiect, de către arhitecții Ștefan Balș și Virgil Antonescu, pentru lucrările de restaurare de la Palatul domnesc al Voievodului Alexandru cel Bun, la cele două case egumenești, la Școala lui Petru Rareș (acum transformată în sediul Colecției de obiecte bisericești istorice și de artă), la zidul de incintă. De asemenea, s-au proiectat lucrările de amenajare a curții, cu toate interioarele, cu instalațiile electrice, de încălzire, sanitare și cu alte îmbunătățiri. Asistența în domeniul construcției a fost asigurată de către domnul Dumitru Hasnaș.

În felul acesta, din 1978 și pînă în toamna anului 1984, Mănăstirea Bistrița și-a redobîndit în întregime înfățișarea impunătoare din trecut, care reflectă cum nu se poate mai grăitor, atît în ochii credincioșilor și vizitatorilor din țară, cît și în ochii celor de peste hotare, grija Statului nostru pentru înviorarea și perpetuarea tradițiilor cultural-artistice ale Patriei noastre, precum și forța, vitalitatea credinței și a trăirii în Biserica Ortodoxă Română. Trebuie să știm că o mare parte din sumele cu care s-au putut înfăptui în ultimii ani lucrările de restaurare a monumentului istoric Mănăstirea Bistrița provin din daniile credincioșilor, majoritatea lor din comunele vecine, Viișoara, Bistrița și altele, sau din orașul Piatra Neamț. Aceste danii sînt rodul lucrării duhovnicești a obștii bistrițene, dar și a adîncii evlavii tradiționale a poporului nostru, gata să participe cu obolul său imediat, atunci cînd simte că gestul lui zidește pentru veșnicie temeliile sufletești ale neamului și măreția Bisericii lui.

A fost un prilej de mare mulțumire și satisfacție pentru obștea noastră și pentru credincioșii ce ne stau în ajutor ca, la 550 de ani de la moartea Voievodului Alexandru cel Bun, să putem dezveli, în incinta mănăstirii, frumoasa statuie a voievodului, opera sculptorului Rădulescu Gir, un adevărat monument unicat. Ziua dezvelirii statuii de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, a fost una din cele mai frumoase, de neuitat, pentru obștea și credincioșii Mănăstirii Bistrița.

În clipa de față, înțelegem, mai mult ca oricînd, că Mănăstirii Bistrița îi stă în față, alături de lucrarea duhovnicească și liturgică, o nouă datorie sfîntă față de tradiția ei, față de duhul acestor locuri:

de a redeveni un centru viu, rodnic, de cultură bisericească, așa cum a fost cîndva, pe vremea starețului Domentian. Este și gîndul cel mai intens și mai statornic al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, acela de a reda Bistriței, împreună cu forța și dimensiunea spirituală pe potrivă, care să facă din ea o prezență activă, distinctă în viața Bisericii Ortodoxe Române. Mănăstirile au fost dintotdeauna în Biserica Ortodoxă Română celulele vitale ale spiritualității și culturii ei, păstrătoarele și însemnele duratei și tăriei neamului nostru și faptul că în fruntea Bisericii Moldovei se află astăzi un ierarh cu o statornică și îndelungată ucenicie monahală, începută în această ctitorie voievodală, în preajma glorioaselor amintiri și a pietrei de mormînt a unui făurar de cultură și limbă românească, este cel mai sigur temei pentru o asemenea lucrare. Cel ce, cu smerenie, semnează aceste rînduri, știe de cîte ori, în clipe de răgaz pe care și le îngăduie în mijlocul obștii bistrițene, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist ne-a îndemnat să ne dăruim și unei astfel de lucrări, dîndu-ne îndrumări, lărgindu-ne înțelegerea asupra unor chestiuni importante în care aportul nostru ar putea spori lumina spirituală din Biserica Ortodoxă Română. Toate acestea ne insuflă tărie și încredere în forțele noastre, ne îndeamnă să nu ne precupețim puterile și capacitatea de muncă în săvîrșirea misiunilor ce ni se încredințează.

Este hotărîrea noastră nestrămutată de a face ca în viitor să urmăm cu și mai multă stăruință gîndul și îndemnurile Înalt Prea Sfinției Sale, pentru ca acum, cînd Bistrița cea nouă trăiește într-o lume nouă, în vremuri noi, ea să se facă vrednică de marile tradiții pe care le moștenește și de marile răspunderi pe care Înalt Prea Sfințitul Teoctist a avut bunăvoința și încrederea de a i le împărtăși încă o dată în acel moment fast, de preaplin al inimilor noastre, din 9 septembrie 1984, cînd, în cadrul săvîrșirii Sfintei Liturghii arhierești, înconjurat de părinții stareți, de Părintele protopop al protopopiatului Piatra Neamț și de alți slujitori ai Bisericii, a marcat încheierea cu succes a lucrărilor de restaurare și vernisarea colecției de obiecte istorice și de artă bisericească. Vom face ca acest ceas de lumină și bucurie, al încheierii lucrărilor de restaurare, să fie momentul în care să înceapă o nouă restaurare și o nouă lucrare: aceea de a regăsi, la dimensiuni contemporane, duhul și lucrarea din vremea Voievodului ctitor, a marelui luptător pentru autocefalia Bisericii Moldovei, Iosif Mușat și a starețului Domentian.

Arhim. Ciprian ZAHARIA

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA

SCURT ISTORIC

Mănăstirea Bistrița se numără printre cele dintîi și cele mai vechi așezăminte monahale din Moldova, alături de primele ctitorii mușatine — Neamț, Probota și Moldovița. Situată la 7 km nord-vest de orașul Piatra Neamț, pe valea rîului Bistrița, adăpostită de culmile împădurite ale Bisericanilor și Căprianei, Mănăstirea Bistrița străjuiește aici neîntrerupt de șapte secole, ca un odor de mare preț și turn de veghe al Moldovei, spre lauda lui Dumnezeu, spre mîngîierea bunilor creștini și dăinuirea neamului românesc.

Primele urme de viață călugărească în partea locului datează din prima jumătate a secolului al XIV-lea, cînd ia ființă, pe locul actualei mănăstiri, o mică „sihăstrie“ de călugări anahoreți, așa cum se constată, de fapt, la toate mănăstirile noastre. Sihaștrii erau cei dintîi viețuitori în poienile retrase ale codrilor și munților. Ei descopereau locurile prielnice vieții duhovnicești și ei le sfințeau întîi prin rugăciunile și nevoințele lor. Cu timpul, micile lor sihăstrii deveneau schituri organizate, cu biserici de lemn și abia mai tîrziu veneau fondatorii, domnii și dregătorii țării, care le „zideau din temelii“ sau le „preînnoiau“, transformîndu-le în mănăstiri voievodale, adevărate vetre de spiritualitate, cultură și artă națională.

Auzind de această mică sihăstrie, Petru I Mușat (1375-1391) și fratele său Roman I Mușat (1391-1394), înalță la Bistrița, pentru sihaștrii din partea locului, o mică biserică de lemn cu hramul „Adormirea Maicii Domnului“, ale cărei temelii s-au descoperit sub biserica voievodală actuală, în urma săpăturilor arheologice din anii 1973-1974.

La 11 februarie anul 1400, se urcă pe tronul Moldovei Alexandru cel Bun, fiul lui Roman I Mușat, tatăl lui Bogdan al II-lea (1449-1451) și bunicul lui Ștefan cel Mare (1457-1504). Alexandru cel Bun, supranumit și „părintele Moldovei“, un domn pașnic și evlavios, dorea să facă din țara sa o țară europeană, bine organizată, cu hotare sigure, cu o viață economică înfloritoare, cu o Biserică Ortodoxă autonomă, condusă de un ierarh pămîntean, cu o viață religioasă vie, activă, pe măsura evlaviei poporului moldovean, cu o capitală stabilă, cu mănăstiri cît mai reprezentative, adevărate altare de jertfă pentru Hristos și locașuri de sfințenie și cultură, pe măsura epocii în care trăia și a neamului pe care îl slujea.

Astfel, întreținea bune relații cu toate țările vecine, și îndeosebi cu mai îndepărtatul Bizanț, condus pe atunci de împăratul Manuel Paleologul (1391-1425) și fiul său Ioan VIII Paleologul (1425-1448). Ca semn al acestei prietenii politice și totodată ortodoxe cu Bizanțul, Alexandru cel Bun reușește să împace Biserica Moldovei cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, la 26 iulie 1401, obținînd de la Patriarhul Matei I (1397-1410) recunoașterea lui

Iosif Mușat ca cel dintîi mitropolit al Moldovei, cu scaunul la Suceava. În vara anului 1402, Alexandru cel Bun aduce Moaștele Sfîntului Ioan cel Nou, de la Cetatea Albă la Suceava, capitala țării, ca act de mîngîiere și unitate spirituală a moldovenilor binecredincioși. Tot în acești ani aduce de la Mănăstirea Studion din Constantinopol douăsprezece volume de Minee cu Sinaxare și „Cuvinte" de învățătură la toate praznicele de peste an, traduse din limba greacă și transcrise în slavonă de marele ierarh Eftimie al Tîrnovului, pe care le dă Mănăstirii Moldovița, ctitorită de el. Din ele se mai păstrează astăzi unsprezece volume — șapte la Dragomirna și patru la Putna. Acesta este poate cel mai îndrăzneț act de cultură făcut de marele domn moldovean, avînd pînă astăzi valoare de neuitat.

În anul 1407, potrivit tradiției și unor mărturii mai tîrzii [1], Alexandru cel Bun primește de la bătrînul împărat bizantin, ca semn de profundă prietenie, două icoane, anume, Maica Domnului de la Mănăstirea Neamț și Sfînta Ana de la Mănăstirea Bistrița, precum și dreptul de a purta „alurghidă" (adică mantie), cîrjă și mitră pe cap, după tradiția bizantină.

Un alt act de afirmare religioasă și națională a Moldovei a fost întemeierea Episcopiilor de Roman și Rădăuți și fondarea de noi mănăstiri, sau înnoirea celor zidite de strămunii săi Mușatini. În primii ani de domnie, Alexandru cel Bun zidește două mari mănăstiri : Moldovița, cu hramul „Buna Vestire", atestată documentar pentru prima dată la 31 octombrie 1402 și Bistrița de lîngă „Tîrgul Pietrii", cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", atestată documentar pentru întîia oară la 7 ianuarie 1407, apoi mănăstirea Vărzărești-Orhei, ante 1420, iar dintre mănăstirile înnoite de marele domn, amintim doar Neamț și Probota.

Data exactă a fondării Mănăstirii Bistrița și alegerea ei ca necropolă domnească nu se cunoaște, din lipsă de documente. Ea poate fi stabilită, cu probabilitate, între anii 1402 și 1406. Primul schit cu biserică de lemn, înălțat de Petru și Roman Mușat, ajungînd în stare de ruină, Alexandru cel Bun, „adevăratul ctitor al acestui sfînt locaș", cum consemnează Pomelnicul ctitoricesc al Mănăstirii Bistrița, zidește o impunătoare biserică de piatră, lungă de peste 30 metri, împărțită, potrivit stilului arhitectonic moldovenesc, în pronaos, cripta voievodală, naos și altar. În jurul bisericii, ctitorul zidește chilii pentru călugări, casă domnească, plasată în partea de nord-vest, clopotniță, turn de intrare și zid de incintă, ale căror ruine s-au descoperit în săpăturile arheologice din anii 1968-1976. În demisolul Casei domnești s-a descoperit un fragment original de frescă, atestînd în mod convingător că atît casa, cît și biserica zidită de Alexandru cel Bun, au fost pictate integral în interior, probabil de vestiții pictori Nichita și Dobre, tocmiți de marele domn să-i picteze mai multe biserici „în schimbul a doi munți".

Din anul fondării ei pînă la începutul anului 1407, Mănăstirea Bistrița cunoaște o deosebită înflorire duhovnicească și cul-

1. *Manuscris, secolul XVIII,* Arhivele Statului, Filiala Piatra Neamț, inv. nr. 35.

turală, încît depășește celelalte mănăstiri din Moldova și ajunge din urmă mănăstirea Neamț. Acest fapt a îndemnat pe Alexandru cel Bun și pe Mitropolitul Iosif Mușat, rudenia sa, să unească administrativ și duhovnicește cele două mănăstiri — Neamț și Bistrița — sub conducerea unui singur stareț, încredințîndu-le vrednicului egumen, Arhimandritul Domentian, care le păstorește cu multă înțelepciune de la 7 ianuarie 1407, data emiterii actului de numire, pînă după anul 1415, cînd trece la cele veșnice.

Iată, în continuare, textul integral al actului sus-amintit: „Preasfințitul mitropolit chir (domn) Iosif al Moldovlahiei. Cu bunăvoirea lui Dumnezeu și a Preacuratei Lui Maici și a Sfintei Lui Înălțări, mănăstirea vlădiciei mele care este la Neamț, a binevoit vlădicia mea, asemenea și cu fiul vlădiciei mele Io Alexandru Voevod, Domnul țării Moldovei, și am dat această mănăstire mai sus numită popii chir Domentian, asemenea și mănăstirea Adormirea Precuratei Născătoare de Dumnezeu care este la Bistrița, ca să fie aceste mănăstiri nedespărțite una de alta, pentru că sînt amîndouă ale vlădiciei mele. Și trimitem acolo pe boierul domnesc al Voevodului pe jupan Petru Ureacle, ca să dea tot ce se găsește în aceste mai înainte zise mănăstiri în mîinile popii chir Domentian, fie cărți, fie odăjdii, fie vase, toate de la mare pînă la mic. Și iarăși cele ce se găsesc în afară, două sate ale mănăstirii la gura Neamțului, unul de o parte a Neamțului și altul de altă parte, pe care le-a dat sfînt răposatul domn Io Petru Voevod, și două mori și două vii; una pe care a dat-o Petru Voevod și alta a cumpărat-o vlădicia mea; și oile mănăstirii, și boii și caii și stupii și totul, fie mare, fie mic, să fie date în mîinile popii chir Domentian, ca să le păzească și să aibă grijă de ele în viața sa.

După trecerea lui către Domnul, asemenea, pe cine va voi el să-l numească din frații săi, să fie și acestuia neclintit în viață vlădiciei mele. După trecerea către Domnul a vlădiciei mele, pe cine va alege Dumnezeu să fie mitropolit în scaunul vlădiciei mele, sau asemenea, după viața fiului vlădiciei mele, Io Alexandru Voevod, cine va fi domn, sau cine va fi din sfetnicii lor și va strica această scrisoare și nu va întări-o, să-l judece Dumnezeu și Prea Curata Lui Maică și să fie blăstămat de cei 318 părinți purtători de Dumnezeu și să aibă parte cu Iuda.

S-a scris aceasta în anul 6915 (1407), luna ianuarie în 7 zile. Eu Grăd am scris“ [2].

Alexandru cel Bun a înființat, probabil, la Mănăstirea Bistrița, alături de Casa domnească, și o cancelarie domnească, unde se copiau și se redactau diferite documente voievodale, numite „urice“, de către grămătici și dieci de cancelarie, numiți scribi, „pisari“, adică scriitori, sau „uricari“. Printre aceștia au fost „Monahul Paisie Uricul și fiul său Gavriil Uricul (scriitorul)“, pomeniți în Pomelnicul Mănăstirii Bistrița la loc de cinste [3]. Primul document scris la cancelaria domnească de la Bistrița este însuși actul de

---

2. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Române,* București, 1972, p. 64-65.

3. Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița,* București, 1941, p. 88.

numire ca egumen al arhimandritului Domentian peste cele două mănăstiri, încheiat la 7 ianuarie 1407. Alt act domnesc încheiat la Bistrița, care ni s-a păstrat, este scris la 31 iulie 1431, prin care ctitorul îi dăruiește două prisăci și „casa lui Crăciun din Tîrgul Pietrii".

Sub stăreția egumenului Domentian s-a scris, la Mănăstirea Bistrița, „Pomelnicul Mănăstirii Bistrița", început în anul 1407 și continuat pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea ; după slavistul I. Bogdan, la Bistrița s-a scris și „Letopisețul — cronica — de la Bistrița", ce cuprinde istoria Moldovei între anii 1359 și 1500. Ambele manuscrise au fost copiate de călugării caligrafi din această mănăstire, ucenici ai monahului Gavriil Uric. Iată începutul Pomelnicului : „Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh s-a început acest pomelnic în anul 6915, indictionul 15, crugul soarelui 27, al lunii 18, în hramul Adormirii Preacuratei Stăpînei noastre, Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria, ce este la Bistrița..." [4]. Ultimul manuscris cunoscut, ce se păstrează astăzi la Moscova, a fost tradus la Mănăstirea Bistrița în anul 1413, din limba greacă în slavonă, de egumenul Domentian, monahul Gavriil Uric și un alt călugăr elenist neidentificat. Manuscrisul conține o parte din Scara Sfîntului Ioan Scărarul și Cuvinte de învățătură ale Sfîntului Grigorie de Nazianz, avînd un rol filocalic de popularizare a scrierilor patristice.

Această intensă activitate duhovnicească, culturală și organizatorică a starețului Domentian desfășurată la Bistrița și Neamț în decurs de circa zece ani, fac din el o mare personalitate duhovnicească a monahismului moldovean din secolul al XV-lea și unul din cei mai de seamă stareți ai Mănăstirilor Neamț-Bistrița. El inaugurează în ambele mănăstiri un curent de înnoire duhovnicească și de cărturărie, necunoscut pînă la el, care va duce la crearea marii școli de viață monahală, de cultură patristică și caligrafie de la Mănăstirea Neamț din deceniile următoare, ce va culmina cu epoca lui Gavriil Uric, ucenicul său.

După anul 1415, egumenul Domentian trece la cele veșnice și în locul său ajunge egumen la Mănăstirea Bistrița ieromonahul Grigorie. Nu se știe unde este mormîntul lui Domentian. În anul 1418, la 2 noiembrie, Ana, soția lui Alexandru cel Bun, „se strămută la veșnicile locașuri" și este înmormîntată în camera mormintelor din biserica Mănăstirii Bistrița. Alexandru cel Bun, ctitorul acestui sfînt locaș, după ce înzestrează ctitoria sa cu numeroase danii de sate, branișți pentru vite, silișți, prisăci și vămile de la Bîrlad, Bacău și Tazlău, precum și venitul a 50 de biserici din ținutul Neamț, cum reiese din cele șapte documente încheiate între anii 1411 și 1431, la 1 ianuarie 1432 își dă obștescul sfîrșit și este înmormîntat, după dorința sa, în partea de nord a bisericii Mănăstirii Bistrița, alături de soție. Piatra funerară de pe mormîntul său nu ni s-a mai păstrat. Tradiția locală spune că ar fi fost distrusă în mișcarea eteristă din 1821, cînd au fost jefuite mormintele voievodale. Alături de mormintele ctitorilor se mai află înmormîntați doi

4. *Ibidem*, p. 85.

fii ai lui Alexandru cel Bun, răposați de mici, anume Roman și Vasilisa, precum și un nepot al ctitorului, Roman, fiul lui Iliaș.

După moartea ctitorului, pînă la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare, Mănăstirea Bistrița își menține același prestigiu duhovnicesc și cultural în Moldova. În această perioadă cel mai renumit călugăr din obștea Mănăstirii Bistrița este Cuviosul Iosif, numit „de la Bisericani". Acesta, după ce sihăstrește un timp în pustiul Iordanului, se reîntoarce în Moldova cu 17 ucenici și pustnicește cu mica sa sinodie pe Muntele Bisericanilor (adică al „bisericoșilor") unde întemeiază o mică așezare sihăstrească, numită „schitul lui Iosif", care va deveni mai tîrziu vestita Mănăstire Bisericani.

Urmașii la domnie ai lui Alexandru cel Bun întăresc doar prin trei acte domnești daniile ctitorului fondator. Astfel, fiul său, Iliaș Voievod, printr-un act încheiat la Gura Cracăului în 13 septembrie 1439, întărește Mănăstirii Bistrița vama de la Bacău, „pentru sufletul părintelui nostru și pentru sănătatea noastră și pentru sănătatea copiilor nostri...". Alexandru Voievod, fiul lui Iliaș Voievod, dă la Vaslui un act de întărire a daniilor Mănăstirii Bistrița de la Botna, la 24 februarie 1452. Iar Petru (Aron) Voievod întărește aceleași danii de la Botna și Cheșenăul Roșu, prisăci și vaduri de prins pește pe „Dnistru", printr-un alt act încheiat la Suceava, la 6 iulie 1455.

Ștefan cel Mare, ca nepot al lui Alexandru „cel Bătrîn", în lunga sa domnie îi dă Mănăstirii Bistrița o nouă amploare duhovnicească, culturală și gospodărească, prin noi acte de danii, prin adăugarea unor construcții noi și prin stimularea școlii de caligrafi.

Dintre cele unsprezece acte de danie către Mănăstirea Bistrița date de Ștefan cel Mare, majoritatea întăresc daniile mai vechi, sau adaugă noi danii de terenuri, vii, sate și prisăci. Primul act este încheiat chiar la cancelaria Mănăstirii Bistrița, la 8 septembrie 1457 și întărește acestei Mănăstiri „daniile lui Alexandru cel Bun și ale urmașilor lui". Cel mai important act de danie al marelui domn este cel din anul 1499, dat la curtea domnească din Hîrlău, la 23 noiembrie, prin care dăruiește Mănăstirii Bistrița, „cu inimă curată și luminată", satele Iliești, Dragomirești și Tălvești, „precum și cinci fălci și două fertale de vie pe dealul Hîrlăului", în valoare de 1118 zloți tătărești, pentru pomenirea și „spre mîntuirea sfînt-răposaților copii ai domniei mele, a lui Alexandru Vv. (voievod) și a fiicei noastre Ana...". Donatorul arată și cum să se facă această pomenire peste an: „...mai sus scrisul egumen, chir popa Grigorie și cu frații din mai sus scrisa mănăstire care este la Bistrița, ei au făgăduit pentru danie și întărirea noastră mai sus scrisă, ca să facă sfînt răposaților copii ai noștri mai sus scriși, Alexandru V(oe)v(od) și fiicei noastre Ana, pomană într-o zi pe an, odată la amîndoi, și peste an să le slujească în fiecare săptămînă liturghie în ziua de sîmbătă. Aceasta să fie neschimbat cît vor trăi ei. Iar după ei, cine le vor fi urmași în acest sfînt loc, de asemenea, să se ție după cele mai sus scrise, cîtă vreme va fi și sfînta mănăstire. Iar cine va clinti sau va lăsa în uitare, acela să dea răspuns în ziua înfricoșatei judecăți a lui Hristos..."[5].

5. *Documente privind Istoria României A. Moldova,* vol. II, București, 1954, p. 307.

O grijă deosebită a avut Ștefan cel Mare și pentru biserica Mănăstirii Bistrița, unde venea adeseori să se închine și să sărute icoana Sfintei Ana, odorul cel mai de preț din această mănăstire. Deci, văzînd pietrele de pe mormintele bunicilor săi învechite, a așezat pe ambele morminte două pietre funerare, frumos împodobite. Dintre acestea, piatra de mormînt a lui Alexandru cel Bun s-a pierdut, poate în timpul asedierii Mănăstirii de către Soliman Magnificul din anul 1538, sau mai tîrziu, cînd i s-au jefuit și odoarele. În schimb, piatra de pe mormîntul Doamnei Ana se păstrează în bună stare și are următorul conținut : „Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, înfrumusețez această groapă (a) Doamnei Ana, Doamna lui Alexandru Voievod, mama lui Ilias Voievod, care s-a strămutat la veșnicile lăcașuri în anul 6928 (1418), luna noiembrie 2, fiind egumen popa Grigorie".

Între anii 1490 și 1494, Ștefan cel Mare donează Mănăstirii Bistrița și două clopote, care se păstrează pînă astăzi. Cel dintîi, de circa 200 kg, în stare de funcțiune, poartă următoarea inscripție în limba latină : „Anno † Domini † M CCCC † LXXXX † I LBOBOLI". Adică : „Anul Domnului 1491 — Liov". Deși nu poartă stema Moldovei și numele domnului, clopotul nu putea fi dat Mănăstirii Bistrița decît la porunca marelui domn. Al doilea clopot, de circa 800 kg este un obiect de mare valoare, prin calitatea execuției, a sunetului și a inscripției voievodale de pe el, pe care o redăm mai jos : „Io Ștefan V(oie)v(od), cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan V(oie)v(od), a făcut acest clopot în anul 7002 (1494), iunie 25, în al treizeci și patrulea (an) curgător din domnia sa". Clopotul poartă la mijloc o frumoasă stemă stilizată a Moldovei. Fiind puțin fisurat, clopotul este în prezent așezat în muzeul mănăstirii.

În anul 1498, Ștefan cel Mare a zidit la Mănăstirea Bistrița o nouă Casa domnească și un turn clopotniță, în locul vechilor construcții, ajunse probabil în stare de deteriorare. Casa domnească a fost așezată în unghiul de nord-vest al incintei și făcea legătură cu drumul de strajă și cu paraclisul voievodal din clopotniță. Din Casa domnească a marelui domn se mai păstrează un fragment de zid cu o fereastră și o bună parte din temelii, descoperite în săpăturile arheologice recente. În schimb, clopotnița, una dintre cele mai originale și frumoase construcții voievodale de la Bistrița, se păstrează în bună stare pînă astăzi. Așezată în partea de nord a bisericii, alături de ruinele primei clopotnițe, turnul lui Ștefan cel Mare are două nivele. La parter se află o încăpere prevăzută cu un coș de fum, unde probabil își pregăteau plăieșii lui Ștefan vînatul. La primul etaj se află un frumos paraclis voievodal cu hramul „Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava", destinat familiei domnești. Între Casa domnească și ușa paraclisului se afla un coridor de acces. În fiecare sărbătoare cîțiva călugări săvîrșeau aici, în prezența membrilor familiei, Sfînta Liturghie.

De o mare valoare artistică și iconografică este fresca din acest paraclis, efectuată probabil imediat după terminarea construcției (1499-1500). Primul registru de jos reprezintă șirul marilor ierarhi și cuvioși. Registrul al doilea reprezintă, în șapte scene mari,

martiriul Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, dintre care cea mai importantă este „Aducerea Moaștelor în Cetatea Sucevei de la Cetatea Albă". Sfîntul Altar, foarte mic, prezintă scene cu Patimile Domnului, dintre care două teme sînt cele mai sugestive și originale: „Hulirea lui Hristos" și „Punerea în mormînt". Calota, în loc de Pantocrator prezintă, în medalion, pe Maica Domnului Oranta, înconjurată de două cercuri de medalioane cu arhangheli, profeți și apostoli. Fresca de sus se crede că a fost refăcută pe timpul lui Petru Rareș, fiind deteriorată și profanată de otomani.

În vastele lucrări de reînnoire efectuate de Petru Rareș între anii 1541 și 1546, s-a mărit paraclisul, prin adosarea unei clădiri în partea de vest. Cu acest prilej, s-a spart peretele despărțitor, sacrificîndu-se astfel vechiul tablou votiv din timpul lui Ștefan cel Mare. Din acest motiv, Petru Rareș face un nou tablou votiv pe peretele exterior de sud, în care sînt reprezentați Ștefan cel Mare și Petru Rareș, la dreapta, prezentînd lui Iisus Hristos — prin intermediul Sfîntului Ioan de la Suceava — macheta turnului, iar la stînga sînt reprezentate soțiile lor, Maria Voichița și Elena Brancovici. Tabloul se păstrează încă în bună stare și prezintă mult interes artistic și istoric.

Ultimul etaj este destinat clopotelor, între care se află și clopotul lui Ștefan cel Mare din anul 1491, în stare de funcționare.

Pe peretele de sud, sub tabloul votiv, se află inscripția clopotniței pusă de ctitor, cu următorul cuprins: „Blagocestivul și de Hristos iubitorul Io Ștefan V(oie)v(od), cu mila lui Dumnezeu Domn țării Moldovei, fiul lui Bogdan V(oie)v(od), a zidit această clopotniță și biserică așeză într-însa, întru numele Sfîntului Mucenic Ioan cel Nou din Cetatea Albă, pentru rugăciunea sa și a doamnei sale, Maria, și a copiilor lor, în anul 7006 (1498), și tot în anul acela le-a și săvîrșit, în luna lui Septembrie 13 zile".

Sub domnia lui Bogdan al III-lea (1504-1517) Mănăstirea Bistrița nu primește nici un act de danie, sau, dacă s-au emis, nu au mai ajuns pînă la noi. Ștefăniță, fiul lui Bogdan al III-lea (1517-1527) emite un singur act de danie la 4 iunie 1521, prin care întărește Mănăstirii Bistrița satul Călienești, „unde este egumen rugătorul nostru chir Siloam...". Nici Petru Rareș, în prima sa domnie (1527-1538), nu acordă vreo danie domnească Mănăstirii Bistrița. Un act interesant pentru istoria Mănăstirii Bistrița este emis în anul 1541 de către egumenul acestei mănăstiri, ieromonahul Serapion cu întreg soborul, pentru monahul Teofan de la Bistrița, care solicită voie să meargă cu stupii în pastoral, fie pe terenul mănăstirii, fie pe teren domnesc, cu condiția să dea mănăstirii „ce-i va arăta dărnicia, iar după moartea lui, tot ce-i va rămîne să lase mănăstirii..."[6]. În continuarea actului sînt nominalizați toți călugării care formau obștea Mănăstirii Bistrița în anul 1541, în număr de 18 monahi și ieromonahi.

Un an hotărîtor în istoria Moldovei și a Mănăstirii Bistrița este anul 1538, cînd Petru Rareș este silit să părăsească domnia de către sultanul Soliman Magnificul, care invadează Moldova cu 150.000 ieniceri. Văzînd că nu poate să li se împotrivească, Petru

---

6. *Ibidem*, p. 403.

Rareș se îndreaptă spre Cetatea Ciceu pentru a scăpa cu viață. În drum, poposește o noapte la Mănăstirea Bistrița, după cum singur mărturisește în actul său de danie din martie-septembrie 1546. Era în noaptea de 18 septembrie. Aici se roagă și plînge împreună cu părinții la icoana Sfintei Ana și a Maicii Domnului, făgăduind că va înnoi mănăstirea de va scăpa cu viață, apoi își cere iertare de la toți, se strecoară printr-o portiță dosnică, în zorii zilei, peste cordonul turcesc care păzea mănăstirea ca să-l prindă și așa, cu ajutorul lui Dumnezeu și al cuvioșilor părinți, a urcat pe platoul dealului de deasupra mănăstirii și de aici, încălecînd pe cal, a plecat prin munți și a ajuns cu bine la Ciceu. După aproape trei ani și jumătate, Petru Rareș redobîndește tronul Moldovei și își împlinește făgăduința dată, înnoind biserica, zidul de incintă, turnul de poartă și Casa domnească.

În actul de danie a satului Mojești — Covurlui, Mănăstirii Bistrița, emis în primăvara anului 1546, Petru Rareș povestește, cu firească duioșie, cum a scăpat cu viață la Mănăstirea Bistrița. „...Atunci am văzut că nu voi putea să le stau împotrivă, și lăsînd oștile mele, am fugit și am ajuns la Mănăstirea Bistrița. Și intrînd în sfînta biserică, am căzut la pămînt înaintea sfintelor icoane și mult am plîns, așișderea și egumenul și tot soborul plîngea împreună cu mine, cu fierbinți lacrimi. Și am dat făgăduință lui Dumnezeu și Preacuratei lui Maici, că de mă voi întoarce iarăși la scaunul meu cu bine și biruitor, atunci din temelie voi înnoi sfînta Mănăstire a Adormirii Preacuratei Fecioare. Iar părinții încă au înmulțit ruga către Dumnezeu, dînd multe laude, făcînd litanie pentru mine și dîndu-le sărutare, am zis : „Părinți sfinți, rugați pe Dumnezeu (pentru mine) și mă iertați !“. Și (așa) m-am dus prin locuri pustii...“. Actul de danie se încheie cu aceste rînduri de mare importanță istorică : „...Și mi-am adus aminte de făgăduința mea și îndată trimițînd, am reînnoit și din temelie am zidit acest hram, făcînd împrejur și zid și l-am înfrumusețat și pe dinăuntru și pe dinafară...“ [7].

Despre fuga lui Petru Rareș în Cetatea Ciceu prin Mănăstirea Bistrița vorbește și cronicarul Grigore Ureche, care afirmă că n-a avut răgaz a se odihni „deasupra mănăstirii, în munte, (căci) văzu ca un roi de pretutindenea cum turcii înconjoară mănăstirea ca să-l poată prinde. El, cunoscînd acestea, au încălecat de sîrg pe cal și singur au fugit... Și intrînd în munte într-adînc, fără drum, fără povață, au dat de strîmtori ca acelea de nu era nici de cal, nici de pedestru, ci au căutat a lăsa calul“ [8].

După Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, Petru Rareș este al treilea mare ctitor al Mănăstirii Bistrița. Turcii au dărîmat cu tunurile zidurile de incintă și turnul porții și au jefuit mănăstirea. Astfel, Petru Rareș a început reînnoirea bisericii zidită de străbunicul său Alexandru cel Bun, după cum reiese din actul de danie sus-amintit, dar pe care, din motive necunoscute, va termina-o ginerele său, Alexandru Lăpușneanu, în anul 1554. Asemănarea arhitectonică a bisericii voievodale actuale de la Bistrița cu bi-

7. *Ibidem*, p. 425.
8. *Cronica lui Grigore Ureche*, cap. XVIII.

sericile de la Slatina și Probota dovedește cu prisosință acest lucru. Tot în a doua domnie, Petru Rareș (1541-1546) înnoiește Casa domnească a lui Alexandru cel Bun, ajunsă în părăsire, extinde paraclisul tatălui său din turnul clopotniță ; zidește o Școală domnească din piatră în unghiul de sud-vest, în prezent amenajată în sală de muzeu ; zidește din temelie un nou turn de poartă la sud, cu un mic paraclis închinat Sfîntului Nicolae alături de ruinele vechiului turn, risipit de turci, ale cărui ruine s-au descoperit recent și zidește un nou zid de incintă. De asemenea, pictează în frescă ornamentală Casa domnească înnoită de el, din care s-au descoperit în recentele lucrări de restaurare numeroase fragmente de bună calitate.

De la Petru Rareș nu ni s-a păstrat nici o inscripție la clădirile zidite de el la Mănăstirea Bistrița.

Ultimul mușatin și mare ctitor la Bistrița este Alexandru Lăpușneanu. El termină de rezidit biserica mănăstirii în anul 1554, după cum reiese din inscripția fixată de el pe peretele de sud : „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh, s-a zidit această biserică din Mănăstirea Bistrița, unde este hramul Adormirea Precistei și Preabinecuvîntatei Stăpînei noastre Maica Domnului și Pururea Fecioara Maria, în zilele blagocestivului și de Hristos iubitorului Domnului nostru Io Alexandru Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, în anul 7063 (1554), curgător, în luna lui mai 26 de zile“ [9].

Biserica înnoită de Alexandru Lăpușneanu este una dintre cele mai solide biserici din țara noastră, zidită din piatră de rîu și var hidraulic, cu zidurile de aproape 3 metri, care respectă riguros stilul arhitectonic moldovenesc. Intrarea se face prin partea de sud și nord în pridvor, iar de aici se intră în pronaos pe un impunător portal gotic în arc frînt, cu motive florale locale. Atît pridvorul închis, cît și pronaosul, sînt luminate de cîte patru ferestre mari cu ancadramente și profile ornamentale gotice. Bolta pridvorului este formată din două calote sferice, sprijinite pe pandantivi și arce în consolă. Pronaosul, destul de încăpător, are deasupra două calote sferice, dispuse longitudinal, sprijinite pe arce în consolă și pandantivi. Calotele sînt separate de un arc de zid transversal, sprijinit de doi pilaștri din piatră cioplită.

În camera mormintelor, ca și în naos, se intră pe uși frumos încadrate în portale gotice de cetate, de influență medievală, care dau bisericii o atmosferă de trăinicie și rezistență. Turla zveltă a naosului se sprijină pe obișnuitele arcuri suprapuse moldovenești și pe cei patru pandantivi. Catapeteasma din lemn aurit este lucrată în stil neobaroc, în anul 1814. Cele cinci ferestre înguste, care luminează altarul, naosul și gropnița, creează și mențin o atmosferă de rugăciune și simbolizează lumina duhovnicească ce iradiază din interior spre exterior.

În exterior, biserica, lungă de 45 metri și înaltă de 39 metri, are un aspect măreț, monumental. Nouă contraforți puternici susțin pereții înalți și masivi. Sub cornișă, două rînduri de ocnițe dau frumusețe paramentului. Turla zveltă se sprijină la bază pe trei

9. Toate inscripțiile sînt traduse și publicate de N. Iorga, în „*Inscripții din Bisericile României*“, București, 1905.

rînduri de baze stelate și dă multă verticalitate bisericii voievodale. Pe fațada de sud se află stema Moldovei cioplită în piatră și inscripția, puse de Alexandru Lăpușneanu. În lucrările de restaurare din anii 1973-1975 s-au scos la lumină fragmente de frescă ornamentală pe tamburul turlei și la ocnițe, iar pe peretele vestic s-a descoperit icoana hramului, Adormirea Maicii Domnului. Frescele exterioare datează din epoca lui Alexandru Lăpușneanu.

În interior sînt două straturi de pictură. Unul din secolul al XVI-lea, precum sînt icoanele Mîntuitorului și a Maicii Domnului din pridvor, descoperite în anul 1932, iar altul, care îmbracă toată biserica, este executat în tempera în anul 1814. Din această dată sînt și tablourile votive din camera mormintelor. După lucrările de restaurare a picturii interioare, care se așteaptă să înceapă în curind, se va elucida precis calitatea artistică și vechimea picturii din biserica Mănăstirii Bistrița. Se speră să se descopere fragmente mari de frescă din secolul al XVI-lea și, bineînțeles, tablourile votive ale ctitorilor.

Morminte. În camera mormintelor voievodale se află următoarele morminte și pietre funerare. Sub pervazul ferestrei de nord se află mormîntul Doamnei Ana, a cărei piatră de mormînt a fost pusă de Ștefan cel Mare, probabil în anul 1475. Alături a fost înmormîntat Alexandru cel Bun, la 1 ianuarie 1432 și, probabil, cei doi copii minori ai săi, Roman și Vasilisa. Piatra de mormînt a ctitorului a dispărut, poate chiar din timpul Eteriei, cînd au fost lupte în biserică și s-au jefuit mormintele voievodale. Tot atunci biserica a fost incendiată, degradîndu-se pictura din camera mormintelor. Pînă în anul 1932, osemintele copiilor ctitorului se puteau observa printr-un geam de sticlă, anume lăsat. După săpăturile arheologice și serbarea comemorativă de 500 de ani de la moartea marelui ctitor, osemintele lui Alexandru cel Bun au fost așezate sub aceeași lespede funerară cu soția sa, Ana.

În partea de sud, sub pervazul ferestrei, la nivelul pardoselii, se află piatra de mormînt a lui Alexăndrel (Alexandru Voievod), fiul cel mai mare al lui Ștefan cel Mare și al Evdochiei, asociat la domnie, cu capitala în Bacău, unde a înălțat biserică cu hramul „Adormirea Maicii Domnului“ și Casa domnească, ale cărei ruine se mai văd. Fiind rănit, probabil în luptele de la Războieni, a răposat în anul 1494 și a fost înmormîntat de tatăl său la Bistrița.

Lîngă el se află mormîntul soției lui Ștefan Lăcustă (1538-1540), anume Maria, răposată în anul 1542. Mormîntul, împodobit cu frumoase ornamente de factură gotică, are deasupra o masivă piatră funerară, cu următoarea inscripție: „Aceasta este groapa roabei lui Dumnezeu Cneajna (Maria), doamna lui Ștefan (Lăcustă) Voievod, domn al Țării Moldovei, și care a murit în anul 7050 (1542) luna iulie 31, într-o Duminecă“.

Alături de mormîntul lui Alexăndrel se află și osemintele fiicei lui Ștefan cel Mare, Ana, răposată de mică, pentru care marele domn a făcut mănăstirii danii mari ca să fie amîndoi pomeniți la sfintele slujbe.

Tot aici se află mormîntul egumenului Zosima, mort la 6 noiembrie 1831, cum reiese de pe cărămida funerară cu inscripție fixată în zid. Probabil acesta să fi fost un înnoitor al mănăstirii, de

vreme ce a cutezat să fie înmormîntat în cripta domnească. Sau este același cu egumenul Zaharia din anul 1814, sub care s-a pictat biserica și care la bătrînețe schivnicindu-se, după obiceiul înaintașilor, a primit numele de Zosima. La deshumarea mormintelor din anul 1932 s-au aflat osemintele egumenului Zosima așezate într-o cutie de lemn și alături o a doua cutie cu alte trei cranii, care probabil sînt fiii lui Alexandru cel Bun și fiica Ana a lui Ștefan cel Mare. Alături s-a aflat și o monedă din anul 1867, ceea ce dovedește că atunci s-a mai umblat la aceste morminte.

În pronaos se află în partea dreaptă, spre nord, un mormînt, probabil al marelui cronicar Grigore Ureche, răposat în anul 1647. Piatra de mormînt a fost făcută de tatăl său, Nestor Ureche, probabil înainte de a ctitori Mănăstirea Secu, pentru sine. Apoi, răposînd înaintea lui fiul său, Grigore Ureche, l-a înmormîntat aici. Iată inscripția de pe mormînt: „Această groapă s-a gătit și făcut din porunca dumisale lui Ureche Nestor, marele vornic al Țării de Jos".

În partea de sud a pronaosului se află mormîntul unui vornic al Țării Românești, anume Ivașcu Golescu, prigonit de Petru Cercel și răposat în drum spre Moldova, în anul 1584. Iată inscripția de deasupra mormîntului, săpată în lespede de piatră: „Aceasta este groapa lui Ivașcu (Golescu), mare vornic din Țara Românească. I s-a întîmplat să pribegească în Țara Ungurească și să treacă în Țara Moldovei. Cînd a fost dincoace de munți, a căzut moarte năprasnică asupra lui, la satul Bălătești și acolo a murit. Și Petru Vodă (Șchiopul) a ridicat trupul lui și l-a îngropat în Mănăstirea Bistrița, unde este hramul Adormirea Maicii Domnului, fiind egumen chir Atanasie, în luna lui decembrie 20 zile, anul 7093 (1584). Veșnica lui pomenire".

Săpăturile arheologice din anul 1975, efectuate în biserică de către arheologul Adrian Bătrîna, au scos la iveală, în partea dreaptă a pronaosului, un mormînt de ierarh, simplu și fără nici o inscripție, atribuit de arheologul sus-menționat Mitropolitului Iosif Mușat, răposat după anul 1415. Afirmația sa este destul de plauzibilă și prezintă mult interes bisericesc și istoric, știind că era rudă cu Alexandru cel Bun și ctitor al acestei mănăstiri.

În pridvor se află, în partea de nord, mormîntul Mitropolitului Atanasie al Moldovei, cu următoarea inscripție: „Această piatră a făcut-o și înfrumusețat-o pe groapa prea sfîntului părintelui nostru Atanasie arhiepiscop și mitropolit al Sucevei, care a răposat în zilele binecredinciosului domn Io Alexandru Voievod (Iliaș) în anul 7140 (1632) luna iulie în 13 zile".

Tot în pridvor au mai fost înmormîntați Episcopul Metodie († 1504) și Episcopul Simeon († 1564), ale căror pietre funerare nu s-au păstrat.

Urmărind actele de danie voievodale către Mănăstirea Bistrița, se constată că Alexandru Lăpușneanu și Ioan Vodă cel Viteaz dau cîte un singur act de întărire a daniilor mai vechi; Petru Șchiopul emite trei acte de danie, în prima sa domnie; Iancu Sasul (1579-1582) emite cinci acte domnești, iar Petru Șchiopul, în a doua sa domnie (1582-1591), emite șase acte de danie; Aron Tiranul (1592-1595) emite trei acte de danie, Ștefan Răzvan (1595) emite două

acte; Ieremia Movilă, în prima domnie (1595-1600), emite cinci acte de danie și de întărire a vechilor moșii. Mihai Viteazul, în scurta sa domnie la Iași, emite și el două acte pentru Mănăstirea Bistrița. Apoi, din nou, Ieremia Movilă în a doua sa domnie (1600-1606) emite nouă acte ; Simeon Movilă (1606-1607) emite două acte ; Constantin Movilă (1607-1611) emite șase acte de danie și întărire ; Ștefan (II) Tomșa (1611-1615) emite șapte acte ; Radu Mihnea (1616-1619) emite șase acte de danie ; Gașpar voievod (1619-1620) emite cinci acte pentru Mănăstirea Bistrița ; Alexandru Iliaș (1620-1621), emite trei acte ; Ștefan (II) Tomșa, în a doua domnie (1621-1623), emite cinci acte ; Miron Barnovschi (1626-1629) emite trei acte ; Alexandru Iliaș, în a doua domnie (1631-1633), emite șase acte de danie și întărire ; Moise Movilă (1633-1634) emite trei acte, iar Vasile Lupu (1634-1653) emite și el mai multe acte de danie și întărire a vechilor acte de înzestrare pentru Mănăstirea Bistrița.

Începînd cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, Mănăstirea Bistrița își pierde din prestigiul ei de altădată. Viața duhovnicească și cărturărească cunoaște și ea o tot mai pronunțată slăbire, fiind mult umbrită de Mănăstirea Bisericani din apropiere, al cărei renume și rînduială monahală achimită se impunea din ce în ce mai mult în Moldova, ajungînd în secolul al XVII-lea să rivalizeze cu Mănăstirea Neamț.

Ultimul domn moldovean care susține Mănăstirea Bistrița este Gheorghe Ștefan (1653-1658), a cărui soție, Doamna Safta, era descendentă din neamul mușatinilor. După moartea soțului ei, Doamna Safta, văzînd starea deplorabilă a Mănăstirii Bistrița, a închinat-o Sfîntului Mormînt, în anul 1677, prin mijlocirea patriarhului Dositei al Ierusalimului, aflător pe atunci în Țările Române. În actul de închinare se spune, printre altele : „...Mănăstirea Bistrița, care este zidită și făcută de moșii noștri cei buni și bătrîni, văzînd noi că au rămas la mare pustietate și grea stricare, că s-au schimonosit și au lipsit toate podoabele ei ce s-au chemat veșminte scumpe, odoare multe și moșii bune... ce au fost dat și miluit și întărit Domnul Alexandru cel Bun și Bătrîn, care este acolo astrucat (îngropat), dimpreună cu Doamna sa Ana și cu coconii săi. Deci și noi fiind dintre acei ctitori bătrîni... închinat-am și noi această sfîntă mănăstire, anume Bistrița, cu toate podoabele ei și toate veniturile ei, ca să fie pomană veșnică la Mormîntul lui Hristos...“ [10].

Din anul 1677 încetează daniile către Mănăstirea Bistrița. Timp de un secol nu se știe aproape nimic despre viața duhovnicească și administrativă a acestei mari ctitorii voievodale. Singura realizare culturală cunoscută la Bistrița în secolul al XVIII-lea a fost traducerea din limba slavonă în cea românească a Pomelnicului din anul 1407, de către egumenul Damian, după cum reiese din titlul traducătorului : „Acest pome(l)nic s-au tălmăcit și s-au scris pre limba românească de pre cel slovenesc, carele iaste vechiu de la anul 6915 (1407), iar acum la anul 7258 (1750), prin nevoința lui kir Damian, egumenului svîntului lăcașului acestuia ce să numește Bistrița și cu toată cheltuiala dumisale lui Nicolae Cogălniceanul

---

10. Leon Mrăjeriu, *Mănăstirea Bistrița, monografie,* Piatra Neamț, 1936, p. 13.

s-au scris și s-au înnoit, precum să vede, în zilele prea luminatului și înălțatului domnu Io Constantin Mihai Racoviță, voievod, la anul 7248 (1750) Avgust 14“ [11].

Un alt moment important din viața Mănăstirii Bistrița este anul 1776, cînd arhimandritul Iacob, egumenul acestei mănăstiri restaurează și zidește din nou zidul de incintă care era în stare de paragină. O mică inscripție, fixată în partea de vest a zidului, atestă cele de mai sus : „Acest zid din temelie s-au zidit cu osteneala și cu cheltuiala lui Iacob Arhimandritul și igumenul Mănăstirii Bistrița, din toată rămășița... (lipsă)... sufletului său și pomenirea... 1776“.

Ultimul moment important de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în istoria Mănăstirii Bistrița, a fost anul 1792, cînd se restaurează Casa domnească a lui Alexandru cel Bun, înnoită în 1541 de către Petru Rareș, aflată probabil în stare de paragină. Cu prilejul acestor lucrări s-au sacrificat însă o mare parte din frescele ornamentale din Casa domnească, lucrate de zugravii lui Petru Rareș. În lucrările de restaurare din 1976-1977 s-au descoperit numeroase fragmente de frescă din epoca Rareș, precum și porțiuni originale de frescă pe zidurile interioare ale casei domnești.

Secolul al XIX-lea este și mai sărac în evenimente și date istorice și bisericești privind Mănăstirea Bistrița. În anul 1804 se fac unele lucrări de reparații la chilii și biserică. În anul 1814 se pictează integral interiorul bisericii voievodale, în tempera și parte în ulei. Este o pictură mediocră, care acoperă o pictură de epocă mai veche. Numai lucrările de restaurare a picturii murale, care se așteaptă să înceapă în curînd, vor preciza vechimea și valoarea spirituală și artistică a acestei picturi.

Mișcarea eteristă din anul 1821 a avut urmări grele asupra Mănăstirii Bistrița. Atunci s-au jefuit o parte din odoarele Bisericii și mormintele voievodale și s-a incendiat camera mormintelor, ca act de profanare, degradîndu-se în mare parte fresca.

Secularizarea averilor mănăstirești a slăbit și mai mult Mănăstirea Bistrița. Cu toate acestea în anul 1875 se fac unele lucrări de restaurare la chilii și la biserică. Acum se măresc ferestrele Casei domnești, fapt care duce la modificarea fațadelor.

La începutul secolului nostru, Mănăstirea Bistrița avea doar cîțiva părinți slujitori care mențineau firul slujbelor la biserică și acordau asistență religioasă credincioșilor din satele Bistrița, Plopușor și Viișoara. Prin venirea la conducerea Mănăstirii Bistrița a arhimandritului Ghenadie Caraza, în anul 1916, viața duhovnicească și gospodărească a început să se înviioreze. În anii grei ai primului război mondial, Mănăstirea Bistrița și-a adus și ea aportul cuvenit. Astfel, timp de trei ani (1916-1919), Casa domnească din incintă a devenit spital pentru răniți. Peste 800 de ostași și răniți de război au fost îngrijiți aici, bucurîndu-se tot timpul de sprijin material și moral din partea mănăstirii. Apoi, între anii 1919 și 1925, Casa domnească a funcționat ca orfelinat de copii, orfani de război, acordîndu-li-se gratuit masă, îmbrăcăminte, adăpost și școală, cu aceeași grijă părintească, în numele dragostei creștine.

---

11. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 10.

Anul 1932 este marcat printr-un eveniment național de mare ecou desfășurat la Mănăstirea Bistrița. Anume, aniversarea jubiliară și parastasul săvîrșit aici, la împlinirea a 500 de ani de la moartea marelui Voievod Alexandru cel Bun. În vederea acestui eveniment s-a procedat mai întîi la aflarea și dezhumarea mormintelor voievodale ale lui Alexandru cel Bun și soției sale, Doamna Ana, de către o comisie numită de profesorul Nicolae Iorga, din partea Comisiunii Monumentelor Istorice. Comisia a fost condusă de Virgil Drăghiceanu, secretarul Comisiunii Monumentelor Istorice, fiind permanent supravegheată de Nicolae Iorga.

La 15 august 1932 comisia de dezhumare și-a încheiat misiunea. Mormintele ctitorilor fondatori au fost găsite în partea de nord a criptei voievodale, așezate sub două bolți de piatră și cărămidă de epocă. În vederea parastasului oficial și a „serbărilor" de la Mănăstirea Bistrița, osemintele ctitorilor au fost așezate în două sicriașe de lemn. Din ambele morminte s-au scos, pentru muzeul Mănăstirii, următoarele obiecte : patul de fier forjat pe care a stat sicriul Doamnei Ana, mai multe paftale și bijuterii mici, fragmente de brocart bizantin pe catifea roșie din mantia lui Alexandru cel Bun, care apoi s-au așezat în patru panouri, spre păstrare ; fragmente din lemnul sicriului, cuie de epocă și cărămizi din mormîntul voievodului etc.

Din motive neprevăzute, serbările jubiliare nu au mai avut loc la 15 august, Adormirea Maicii Domnului, cînd este hramul mănăstirii, cum erau planificate. Ele au avut loc însă toamna, într-o zi frumoasă de duminică, la 30 octombrie, același an. O mare mulțime de oameni s-a adunat, cu o zi-două înainte la Mănăstirea Bistrița. Stabiliți în tabere și corturi pe „platoul lui Petru Rareș" și pe toate colinele din jurul mănăstirii, intrau pe rînd în biserică, se închinau la sfintele icoane, puneau cununi de flori la mormîntul lui Alexandru cel Bun și „Bătrîn", cîntau „Trisaghionul" și „Veșnica pomenire", apoi dădeau laudă lui Dumnezeu, sărutau icoana Sfintei Ana și se retrăgeau pe munte, purtînd steaguri cu stema veche a Moldovei. Timp de trei zile au continuat focurile de tabără, buciumele, trîmbițele, clopotele, sunetele din corn, pelerinajele la mormînt și corurile. Toți erau îmbrăcați în costume naționale specifice fiecărei provincii. O adevărată familie a Neamului.

Duminică, 30 octombrie, în prezența conducerii țării, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie arhierească de Mitropolitul Pimen Georgescu, însoțit de alți arhierei, stareți, protoierei și invitați. Apoi s-a săvîrșit slujba parastasului, s-au stropit osemintele cu vin, s-au citit dezlegările arhierești și, în sunetul clopotelor, al buciumelor, al fanfarelor și corurilor bisericești s-a cîntat de tot poporul „Veșnica pomenire". Apoi s-au rostit cuvîntări elogioase la adresa marelui domn, pe o tribună amenajată în curtea mănăstirii și s-au întins mese gratuit pentru toți cei prezenți, atît în mănăstire, cît și prin casele sătenilor din satul Bistrița. La urmă s-au cîntat imne de laudă lui Dumnezeu și cîntece patriotice și s-au depus din nou coroane de flori la mormîntul lui Alexandru cel Bun. La poarta mănăstirii, de-a lungul drumului, se oferea gratuit participanților din toată țara pîine, vin și hrană rece, ca o neuitată masă obștească,

întru pomenirea aceluia care a fost „părintele Moldovei“ și „domn de la munte pînă la marea cea mare !“.

Icoana Sfintei Ana. Cel mai de preț odor bisericesc cu care și-a înzestrat Alexandru cel Bun ctitoria sa, Mănăstirea Bistrița, a fost icoana făcătoare de minuni a Sfintei Ana, păstrată cu sfințenie pînă astăzi și cinstită cu multă evlavie de credincioșii creștini. Potrivit tradiției străbune și celor cîteva mărturii documentare, icoana a fost donată în jurul anului 1407, ca semn creștin de prietenie, de către împăratul bizantin Manuel Paleologul (II) și soția sa Ana, lui Alexandru cel Bun și soției sale Ana. Ctitorii fondatori o dăruiesc apoi Mănăstirii Bistrița, ca o icoană protectoare a mănăstirii, a credincioșilor și a Moldovei.

Un manuscris de la începutul secolului al XVIII-lea, atribuit Mitropolitului Gheorghe al Moldovei și Sucevei (1723-1729), păstrat la Arhivele Statului din Piatra Neamț, conține o însemnare semnată de sus-numitul mitropolit, privind donația icoanei Sfînta Ana de Manuel II Paleologul către marele domn moldovean, din care citățm : „...Iar maica lui Andronic Paleolog îi era numele Anna, împărăteasa lui Mănăil (Paleolog), și măria sa încă au trimis dar, Doamnei Annei fericitului Alexandru Vodă, o sfîntă icoană, Sfînta Ana, maica Maicii Preacuratei, făcătoare de minuni, ferecată și împodobită cu cheltuială împărătească. Iar Măria sa, Doamna Anna, o au trimis dar Mănăstirii Bistrița, fiind făcută sfînta mănăstire de fericitul Alexandru V(oie)v(od) și Doamna Anna. Iar această sfîntă icoană, la vreme de neploaie, scoțîndu-să cu litanie afară din mănăstire și făcînd o sfeștanie, pînă ce să întoarce în mănăstire numai ce plouă, de nu peste tot, iar cîtu-i hotarul mănăstirii... Și această istorie am scris eu cu condeiul meu, Mitropolitul Gheorghe, la anul 7231 (1724), februarie 19...“ [12].

Icoana Sfintei Ana este una dintre cele mai vechi icoane voievodale din țara noastră, legată de evlavia credincioșilor, ca o icoană protectoare a familiei, a copiilor și a bolnavilor. Pentru aceasta icoana este deosebit de mult prețuită de toți, ca un odor străbun și dar de la Dumnezeu, spre mîngîierea credincioșilor. În fața ei și-au plecat genunchii Alexandru cel Bun, cu soția și copiii săi, Ștefan cel Mare, mai ales cînd pleca la luptă, Petru Rareș, cînd era urmărit de Soliman Magnificul, apoi Alexandru Lăpușneanu și numeroși ierarhi, cronicari și dregători de țară, ca și generații întregi de călugări, care au menținut aici nestinsă candela evlaviei, a credinței noastre ortodoxe și amintirea fericiților ctitori.

În secolul al XVIII-lea icoana a fost restaurată, iar în anul 1853 a fost așezată într-o nouă strană de lemn sculptat, potrivit unei inscripții de deasupra ei. Alți binefăcători au îmbrăcat mai tîrziu icoana Sfintei Ana în argint și au împodobit-o cu frumoase candele, cum se vede pînă astăzi.

Lucrări de restaurare. Între anii 1967 și 1984 au avut loc la Mănăstirea Bistrița vaste lucrări de restaurare generală, care au întrecut orice alte lucrări de întreținere sau refacere din trecutul

---

12. *Manuscris miscelaneu,* Arhivele Statului, Filiala Piatra Neamț, inv. nr. 35, p. 57-61.

ei. Fondurile destinate acestor ample lucrări au fost alocate o parte din bugetul statului, iar altă parte din alocații financiare bisericești.

Desfășurate cronologic, pe obiective, lucrările de restaurare de la Mănăstirea Bistrița s-au efectuat astfel :

Între anii 1967 și 1968 s-a restaurat turnul de intrare cu paraclisul „Sfîntul Nicolae“ și camera străjerilor, ctitorit de Petru Rareș în anii 1541-1546;

Între anii 1968 și 1970 s-a restaurat turnul clopotniță, zidit de Ștefan cel Mare în anul 1498, precum și anexa adăugată de Petru Rareș în anii 1541-1546;

În anul 1972, s-a decapat și restaurat fresca din paraclisul cu hramul „Sfîntul Ioan cel Nou“, ctitoria lui Ștefan cel Mare și s-a montat scara de acces în turn;

Între anii 1971 și 1975 s-au restaurat și consolidat zidul de incintă, contraforții zidului și drumul de strajă;

Între anii 1972 și 1975 s-a restaurat biserica voievodală, adică acoperișul de epocă, fațadele, contraforții, ferestrele, pavajul, pardoseala interioară, mormintele și strănile noi;

Între anii 1968 și 1977 s-au efectuat numeroase săpături arheologice de către arheologii Lia și Adrian Bătrîna, din partea Direcției Monumentelor Istorice. Săpăturile au scos la iveală multe vestigii de importanță istorică, dintre care amintim : ruinele caselor domnești ale lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Petru Rareș ; ruinele primei biserici din secolul al XIV-lea, probabil zidită de Petru Mușat ; ruinele primei clopotnițe a lui Alexandru cel Bun ; ruinele primului turn de poartă, distrus de Soliman Magnificul în 1538 ; ruinele egumeniei din secolul al XVI-lea ; ruine de chilii din epoca lui Ștefan cel Mare, în partea de vest, și a vechii cancelarii domnești ; ruinele primelor ziduri de incintă ; o pivniță în bună stare din secolul al XVIII-lea. Apoi s-au aflat numeroase morminte de epocă, dintre care mormîntul probabil al primului Mitropolit, Iosif Mușat, în biserică ; morminte de ostași din secolele XV-XVII ; morminte de donatori și călugări, în curte și în jurul bisericii ; un scut militar din piele de bivol, cu ramă de bronz ; numeroase cahle de sobă, cu figuri heraldice, cu stema Moldovei sau cu Sfîntul Gheorghe pe cal ; săgeți de epocă, iatagane, fragmente de arme și tot felul de monede de epocă, începînd cu Petru Mușat și Alexandru cel Bun. Printre alte monede străine, amintim: groși, solidus, akceale turcești, zloți tătărești și polonezi, monede suedeze, monede de Riga etc. Parte din tezaurul de la Mănăstirea Bistrița a fost depus la muzeul de istorie „Petrodava“ din Piatra Neamț, fiind publicat de Lia Bătrîna în „Memoria Antiquitatis“, vol. IV-V, 1972-1973, p. 281-293. Scutul de piele și o bună parte din monede, cahle și fragmente de frescă din epoca Rareș și altele au fost depuse la alte muzee din București.

Lucrările de restaurare efectuate între anii 1967 și 1977 au fost finanțate de către stat. Din anul 1980 pînă în prezent lucrările de restaurare au fost finanțate de către mănăstire și Mitropolia Moldovei și Sucevei-Iași.

Din fonduri bisericești s-au efectuat următoarele lucrări de restaurare :

Între anii 1980 și 1982 s-a terminat Casa domnească a lui Alexandru cel Bun ;

Cu prilejul aniversării a 550 de ani de la moartea Voievodului Alexandru cel Bun, în anul 1982, s-a amplasat în apropiere de biserică, spre miazăzi, statuia ctitorului inițial al locașului, dăltuită în marmură de sculptorul Rădulescu Gir;

În anul 1982 s-a efectuat instalația de aducțiune a apei potabile, făcîndu-se un nou bazin în locul celui vechi ;

Între anii 1982 și 1983 s-au restaurat casele egumenești;

Între anii 1983 și 1984 s-a restaurat Școala Domnească a lui Petru Rareș, în care s-a amenajat un muzeu cu obiecte de cult și istorice, inaugurat în 9 septembrie 1984;

Între anii 1983 și 1984 s-au efectuat canalizarea și pavajul curții, precum și fîntîna publică din incintă, s-au amenajat trapeza nouă, magaziile de cereale, și diferite amplasamente pentru gospodărie;

În anul 1984 s-a executat împrejmuirea cu gard de zid și scînduri a cimitirului, grădinilor și fațadei.

Lucrările de restaurare a Mănăstirii Bistrița au fost supravegheate și controlate de Sfînta Mitropolie a Moldovei și Sucevei, sub directa îndrumare a Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit Teoctist. În toamna anului 1984, la slujba arhierească săvîrșită duminică 9 septembrie, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a inaugurat toate aceste vaste lucrări de restaurare privind întregul ansamblu mănăstiresc. Cu acest prilej, a mulțumit mai întîi lui Dumnezeu, Maicii Domnului și Sfintei Ana pentru ajutorul divin acordat. Apoi a mulțumit organelor locale și centrale de stat pentru ajutorul și asistența materială primite, precum și viețuitorilor mănăstirii care s-au ostenit în această operă de înnoire spirituală și materială. Ultimul cuvînt de mulțumire a fost adresat tuturor bunilor creștini care au contribuit cu obolul lor la susținerea acestor lucrări, acum încheiate. Cu acest prilej i s-a acordat rangul de arhimandrit starețului Mănăstirii Bistrița, Protosinghelul Ciprian Zaharia.

Încheindu-se lucrările de restaurare generală a Mănăstirii Bistrița, această străbună ctitorie mușatină se prezintă în haină nouă în patrimoniul nostru bisericesc și național, ca un statornic locaș de laudă lui Dumnezeu, de trăire, de cultură și de simțire românească.

Protos. Ioanichie BALAN

ANEXA

Potrivit actelor de danie, însemnărilor de pe cărți, pomelnicelor ctitoricești și inscripțiilor de pe pietrele funerare, s-au identificat un număr de egumeni și stareți ai Mănăstirii Bistrița, începînd cu anul 1407 pînă în prezent, pe care îi consemnăm în această listă provizorie în vederea întocmirii unei liste cronologice complete.

Arhimandritul Domentian, egumen între anii 1407 și 1416.
„ Grigorie, amintit într-un act de danie în anul 1418.
„ Vasile, 1431.
„ Evstatie, 1455-1460.
„ Paisie, 1487.
„ Teodor, 1498.
„ Grigorie, 1491 și 1499.
„ Siloam, 1521.
„ Serapion, 1541.
„ Atanasie, 1584.
„ Partenie, 1632.
„ Damian, 1750. El a tradus și copiat Pomelnicul Mănăstirii Bistrița.
„ Iacov, 1776. Acesta a rezidit zidul de incintă.
„ Zaharia. În timpul lui s-a pictat biserica, în anul 1814.
„ Zosima, înmormîntat în cripta domnească, 6. XI. 1831.
„ Nichita Darie, sfîrșitul sec. XIX († 1895).
„ Ghenadie Caraza, 1916-1945.
Ierodiaconul Mitrofan Băltuță, 1959-1961.
Arhimandritul Eftimie Luca, 1962-1966.
„ Dionisie Velea, 1966-1979.
„ Ciprian Zaharia, 1979, actualul stareț.

ACTIVITĂȚI CULTURALE LA MĂNĂSTIREA BISTRIȚA ÎN SECOLELE XV—XVI

Se afirmă, deseori, că mănăstirile din țara noastră, în condițiile social-politice de odinioară, au fost vetre de cărturărie, de vibrație culturală și artistică. Cei care fac astfel de afirmații pot fi, unii, înrîuriți de vraja paseismului romantic ; alții, de bună seamă, cunosc temeinic realitățile istorice de altădată. Mergînd la documente, cumpănind și judecînd, în conștiința sa, cu rigoare științifică, faptele, cercetătorul ajunge la concluzia că, într-adevăr, unele dintre mănăstirile noastre au fost ostroave ale evlaviei, și, în același timp, centre cărturărești. Se știe, astăzi, foarte bine, că Mănăstirea Neamț — mă refer numai la așezările călugărești din Moldova — la începutul secolului al XV-lea, iar Putna în a doua jumătate a aceluiași secol, au fost așezăminte importante de cărturărie bisericească. Unii dintre viețuitorii de la aceste mănăstiri copiau caligrafic și decorau artistic cărți cu tematică religioasă, iar alții sculptau, pictau, brodau, ferecau, cu alte cuvinte, aveau preocupări artistice.

Din nefericire, penuria izvoarelor istorice, a documentelor deplin convingătoare, nu îndreptățesc o astfel de concluzie cînd este vorba de alte mănăstiri — Moldovița, Humor, Pobrata, Horodnic ș.a. — care fiinșau la începutul secolului al XV-lea. Mănăstirea Bistrița, întemeiată, sau mai corect, organizată, la începutul secolului al XV-lea, fost-a ea o vatră de cultură ca, de pildă, Neamț și Putna ? Poate fi ea clasată alături de cele două mănăstiri cînd se vorbește de rolul așezărilor călugărești în viața cultural-artistică a neamului românesc ? Pentru a răspunde la această întrebare, este utilă o privire de ansamblu asupra strădaniilor și înfăptuirilor pururea pomenitului Voievod Alexandru cel Bun, „adevăratul ctitor“ al Mănăstirii Bistrița, asupra atmosferei statornicite de el în Moldova.

În timpul îndelungatei sale domnii — mai mult de trei decenii — o domnie neobișnuită ca durată, în contextul condițiilor de instabilitate din istoria Moldovei, Alexandru cel Bun „a apărat statul“ cînd împrejurările au cerut, mai cu seamă prin tactul său politic, prin spiritul său de cumpănire și de echilibru, „a organizat temeinic viața economică a țării“, a sprijinit activitățile cultural-artistice, a avut în atenția sa organizarea bisericească a Moldovei, a înzestrat și ocrotit ctitorii, „a căutat pacea și liniștea“ atît în interior, cît și în afară“. [1] Amintesc dintre înfăptuirile sale bisericești, doar, aplanarea neînțelegerilor cu Patriarhia din Constantino-

---

1. Amănunte privind domnia lui Alexandru cel Bun și înfăptuirile sale, la : C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun*, Iași, 1984, passim ; C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, București, 1976, p. 94-111; Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, 1976, București, p. 37-38.

pol, încheiate cu recunoașterea lui Iosif, un pământean, ca Întîistătător al Mitropoliei Moldovei [2], înzestrarea și sprijinirea celei dintîi eparhii a țării, întemeierea Episcopiilor Romanului și Rădăuților, aducerea moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă la Suceava, ctitorirea unor locașuri de închinare — Bistrița, Moldovița, Humor ș.a. — zugrăvirea unor biserici [3], atenție și bunăvoință arătate romano-catolicismului, husiților și armenilor, stabiliți în Moldova, trimiterea unor delegați ai orașelor moldovenești la lucrările sinodului unionist (1414-1418) de la Constanța [4] ș.a. Biserica Ortodoxă a Moldovei, în contextul condițiilor statornicite de Alexandru cel Bun, a fost un factor important, atît în viața internă a țării, cît și dincolo de hotarele ei, în marea familie a creștinătății.

Mănăstirea Bistrița, cum s-a notat mai sus, ființa la începutul secolului al XV-lea. Ea s-a bucurat de binevoitoarea atenție a domnului Alexandru cel Bun. Potrivit unui document valoros contemporan, acest voievod este „adevăratul ctitor al acestui sfînt locaș“ [5]. De bună seamă, nu este vorba de așezarea monahală Bistrița, ale cărei origini se pierd în adîncurile istoriei noastre, ci de o biserică, de un sfînt locaș, ctitorit la această mănăstire de Alexandru cel Bun. Mai înainte, un grup de călugări constituiți într-o sihăstrie, într-un schit, viețuiau, aici, „departe de așezări omenești în reculegere și meditație“ [6]. Astfel de așezări călugărești, modeste, se aflau și în alte părți ale ariei geografice locuite de români [7].

Un document istoric, pe care l-aș considera de referință în legătură cu istoria Mănăstirilor Neamț și Bistrița, este datat 7 ianuarie 1407 [8]. Cunoaștem, îndeosebi, din acest important act că Mănăstirea Neamț era, la începutul secolului XV, o așezare monahală organizată ; ea fusese înzestrată „de răposatul domn Io Petru Voevod“ (Petru I Mușat) cu două sate și cu alte bunuri ; mănăstirea, potrivit documentului, avea și „cărți“, „odăjdii“, „vase“ necesare la săvîrșirea slujbelor religioase. De asemenea, din acest act, cunoaștem că „Preasfințitul Mitropolit chir Iosif al Moldovlahiei“ și cu „Alexandru Voievod al Țării Moldovei“ au „dat această mănăstire mai înainte zisă (Neamț) popei chir Domentian, de asemenea, și mănăstirea Adormirea Preacuratei Născătoare de Dumnezeu care este la Bistrița, ca să fie aceste mănăstiri nedespărțite una de alta... După trecerea lui către Dumnezeu... pe cine va voi să numească el din frații săi, să fie și aceluia neclintit...“ [9].

---

2. *Fontes Historiae Daco-Romanae,* IV (Haralambie Mihăiescu, Radu Lăzărescu, Nicolae Șerban Tanașoca, Tudor Teoteoi), București, 1982, p. 245-251, 269-277.

3. *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova,* vol. I (întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), București, 1975, p. 56.

4. I. Zugrav, *Încercările de unire de la Conciliul din Lyon (1274), pînă la cel din Florența (1439),* Cernăuți, 1922, p. 79-80.

5. *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița,* publicat de Damian P. Bogdan, București, 1941, p. 50, 86.

6. Răzvan Theodorescu, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos,* București, 1976, p. 190.

7. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească, secolele IV-XX,* București, 1982.

8. *Documenta...,* I, p. 29-30.

9. *Ibidem;* în continuare, reiese din document că a fost trimis „...jupan

Cărțile — este vorba de manuscrise — odăjdiile și vasele, adică bunurile liturgice despre care este vorba în actul din 1 ianuarie 1407, duc gîndurile celui ce citește acest document la istoria și la valoarea lor artistică. Negreșit, cărțile — evangheliare, liturghiere, psaltiri, minee, sbornice, octoihe etc. — erau scrise pe hîrtie sau pe pergament; odăjdiile — veșminte clericale, epitafe, pocroveț etc. — erau confecționate din materiale de bună calitate, iar vasele liturgice — potire, discuri, aghiazmatare, litiere etc. — din metale prețioase. Procurarea materialelor, copierea și împodobirea cărților cu miniaturi, cum și ferecarea lor, de asemenea, căutarea țesăturilor, într-un cuvînt, a materialelor textile, apoi a firelor de aur și argint pentru confecționarea odăjdiilor, cum și dotarea atelierelor de orfevrerie cu metale de bună calitate din care se lucrau crucile, candelele și vasele liturgice înseamnă proces intelectual, judecată de valoare, selecție artistică, într-un cuvînt, frămîntare, străduanii și activități culturale.

Impulsul spre activitățile cultural-artistice ale călugărilor Mănăstirii Bistrița a venit și din afară, și de la condițiile statornicite la această așezare călugărească de ctitorul ei. Se știe, sfîrșitul secolului al XIV-lea a înscris în viața monahismului românesc o cotitură. Cuviosul Nicodim a introdus la unele mănăstiri din Țara Românească, după ce a trecut el la Nordul Dunării, stilul monahal chinovitic de formă atonitică și a adîncit mișcarea isihastă. Domnii munteni Vladislav, Radu, Dan și Mircea cel Mare, la îndemnul acestui vestit călugăr, au înălțat biserici mănăstirești din materiale durabile în jurul cărora viețuiau „frați“ care lucrau și se rugau împreună [10]. Mănăstirile Vodița și Tismana în care a viețuit Nicodim au fost declarate samovlastii [11], ctitorii de sine stătătoare, autonome. Ucenici ai cuviosului Nicodim, potrivit unei puternice tradiții [12], au trecut în Moldova, introducînd și aici stilul călugăresc chinovitic. La îndemnul lor, Petru I (Mușat) a înălțat la Mănăstirea Neamț o biserică de piatră, iar peste cîțiva ani, Alexandru cel Bun a ctitorit locașul de la Bistrița. Domentian, rînduit stareț al celor două mănăstiri, a căpătat, la rîndul său, dreptul de a alege, el singur, pe urmașul său. Iată dar, că, pe de o parte, chinovia, adică obștea călugărească organizată și isihasmul, gîndire adîncă religioasă și trăire pilduitoare, potrivit sfaturilor evanghelice, modalități de viață călugărească, introduse și răspîndite în Moldova, de ucenicii lui Nicodim, iar pe de alta, bunăvoința ctitoricească și sprijinul acordat așezărilor monahale moldovenești de domnii Petru I (Mușat), Alexandru cel Bun, mai tîrziu de Ștefan cel Mare și de alții, sînt temeiurile sau premisele activităților cultural-artistice în mănăstirile moldovenești.

Petru Ureche să dea tot ce se găsește în cele mai înainte zise mănăstiri în mîinile popii chir Domentian..., ca să le păzească și să aibă grijă de ele în viața sa“.

10. Em. Lăzărescu, *Nicodim de la Tismana și rolul său în cultura românească*, în „Romanoslavica“, XI, Istorie, București, 1965, f. 237-278.

11. Al. Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, București, 1909, f. 48-49, 83; Pr. prof. Gh. Moisescu ș. a., *Istoria Bisericii Române*, București, 1957, p. 202; Em. Lăzărescu, *op. cit.*, p. 266.

12. Diac. Ioan Ivan, Pr. Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Iași, 1981, p. 26-32.

Sînt prea bine cunoscute activitățile de natura aceasta, multe și variate, din Mănăstirile Neamț și Putna, în secolele XV-XVI. Materialul documentar de care dispunem nu îndreptățește, însă, plasarea Bistriței ca vatră de cărturărie pe aceeași treaptă cu cele două așezări călugărești menționate. Ucenicii și adepții lui Nicodim ajunseseră, fără îndoială, și la străvechea așezare călugărească de la Bistrița. Alexandru cel Bun a zidit, acolo, un locaș ale cărui urme au fost surprinse de arheologi, el este, cum s-a notat „adevăratul ctitor al acestui sfînt locaș" ; prin cîteva „cărți domnești, cunoscute, același domn dăruia Mănăstirii Bistrița diferite bunuri — sate, prisăci, o vamă, Mănăstirile Bohotin și Sfîntul Nicolae unde a fost Huba, cu siliștea de la Nechit, oameni, o vamă, mai multe biserici de sate, iar călugărilor și starețului postavuri de Cehia ș. a." [13]; voievodul care, spre sfîrșitul vieții zăbovea la Bistrița [14], alesese această mănăstire ca locaș de odihnă veșnică pentru el însuși și pentru familia sa. Privirile sale au fost îndreptate cu atenție spre ctitoria sa.

Urmașii săi în scaunul domnesc al Moldovei, Iliaș, Petru Aron și, îndeosebi, Ștefan cel Mare, au mărit patrimoniul material al mănăstirii și i-au acordat cinste deosebită luînd pe doi dintre egumenii ei, Eustatie [15] și Teodor [16], ca martori de credință în diferite acte domnești. Prin urmare, poziție și condiții asemănătoare cu acelea de care s-au bucurat Mănăstirile Neamț și Putna, dar activitățile cultural-artistice de acolo n-au atins cotele și amploarea celor de la așezările călugărești acum amintite.

Scriptoriul de la Bistrița. Istoricii literaturii și culturii noastre vechi sînt, în unanimitate, de acord că Mănăstirea Neamț, pe vremea lui Alexandru cel Bun și a urmașilor săi, a îndeplinit un important rol cultural. S-a afirmat și susținut că acest ostrov al monahismului românesc a fost o adevărată „școală" [17]. Se înfiripase, acolo, în această „școală", un *scriptoriu,* în cadrul căruia au lucrat copiști, caligrafi și miniaturiști vestiți ca, de pildă, Gavriil

---

13. *Documenta...,* I, p. 41-42 (6 ianuarie 1411), p. 59-60 (12 iulie 1415), p. 75 (22 august 1922), p. 109-110 (8 iulie 1428), p. 150 (6 februarie 1431), p. 154-155 (31 iulie 1431) și p. 425 (11 iulie 1428), document falsificat în a doua jumătate a secolului XVI.

14. *Documenta...,* I, p. 109-110 (8 iulie 1428), p. 154-155 (31 iulie 1431).

15. *Documenta...,* II, 1976 (Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache), p. 66, 68 și 70.

16. *Ibidem,* p. 124 și 248.

17. S. Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche,* Sibiu, 1930, p. 15; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi,* vol. I, București, 1940, p. 19; Victor Brătulescu, *Miniaturi și manuscrise,* București, 1939, p. 116; Em. Turdeanu, *Manuscrisele slave din timpul lui Ștefan cel Mare,* în „Cercetări literare", V (1943), p. 117; Dan Simonescu, *Mănăstirea Neamțului ca focar de cultură,* în „Studii și cercetări istorice", XVIII (1943), Iași, p. 97-98; George Ivașcu, *Istoria literaturii române,* I, București, 1964, p. 40, Sorin Ulea, *Gavriil Uric, primul artist român cunoscut,* în „Studii și Cercetări de istoria artei", II (1964), p. 248-249; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830,* București, 1977, p. 16; Șt. Bârsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești,* București, 1971, p. 30-31, M. Berza, *Miniaturi și manuscrise,* în „Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare", București, 1958, p. 370 ; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române,* vol. I, București, 1959, p. 463; C. Cihodaru, *op. cit.,* p. 200.

Uric, Paladie, Ghervasie, Teodor Mărișescul ș. a. Multe dintre manuscrisele slave păstrate la Academia Română, care provin de la Neamț [18], au fost copiate și ornate în această mănăstire. Particularitățile artistice ale manuscriselor moldovenești, realizate la Neamț și Putna, au dat acestor opere o distincție, o înfățișare cu totul remarcabilă. S-a vorbit, chiar, de un stil moldovenesc care a înrîurit caligrafi și miniaturiști de peste hotare. „În a doua jumătate a secolului al XV-lea și la începutul celui de al XVI-lea, scria Iațimirski, stilul moldovenesc predomină și în manuscrisele rusești, dar aici totul iese oarecum țipător și mîzgîlit și (din cauza aceasta) ornamentațiile rusești stau foarte departe de modelele lor, de acele manuscrise luxoase moldovenești care, la timpul lor, au fost dăruite vechilor mănăstiri de domni și ierarhi și care acum împodobesc cele mai bune biblioteci de manuscrise“ [19]. Un alt învățat rus, Sobolewsky, fost profesor la Universitatea din Petrograd, nota într-o scriere a sa, că miniaturile moldovenești au avut o mare importanță pentru cultura slavă în general [20].

Surprinzător, nu se cunoaște, pînă acum, nici un manuscris copiat la Mănăstirea Bistrița sau provenind de acolo. Aceasta înseamnă că manuscrisele copiate în scriptoriul de la această mănăstire, dacă el a existat, într-adevăr, pe vremea lui Alexandru cel Bun și a urmașilor săi, din motive care nu se cunosc, au dispărut [21]. De asemenea, nu se cunoaște nici un caligraf sau miniaturist care ar fi viețuit la Mănăstirea Bistrița. Multe dintre manuscrisele slavone moldovenești, păstrate la Academia Română, nu cuprind nici un fel de informații cu privire la locul unde au fost copiate și la cel care le-a copiat. S-ar putea presupune — fac această presupunere cu rezervă — deci, că unele dintre ele au fost realizate în scriptoriul de la Bistrița dar, între timp, s-au pierdut, ca atîtea și atîtea bunuri valoroase care au aparținut mănăstirilor.

S-a formulat ipoteza că un manuscris care cuprinde *Scara* Sfîntului Ioan Sinaitul și 16 *Cuvîntări* ale Sfîntului Grigorie de Nazianz, păstrat, acum, la Arhivele centrale de stat din Moscova, copiat în anul 1413, de popa Domentian, de un anume Gavriil, despre care cei ce au formulat ipoteza cred că ar fi fost Gavriil Uric și de un al treilea copist — s-a presupus că este Iosif Mitropolitul — ar fi fost realizat la Mănăstirea Bistrița. Într-adevăr, Domentian era, în acel an, starețul Mănăstirilor Bistrița și Neamț [22] — cred că el era de metanie din Mănăstirea Neamț, ajunsese stareț acolo, apoi i se încredințase și Mănăstirea Bistrița după ce Alexandru cel Bun

---

18. P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei...*, vol. I, București, 1959, p. 108-248.

19. N. Cartojan, *op. cit.*, p. 19.

20. Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 98; Dan Zamfirescu, *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, 1981, p. 291-292.

21. Prin 1862, la biblioteca din paraclisul mănăstirii se afla un Tetraevanghel copiat la Bistrița în anul 1384, dar azi nu mai poate fi găsit nicăiri (C. Turcu, *Mănăstirea Bistrița*, în volumul „Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei“, Iași, 1974, p. 203).

22. Protos. Ciprian Zaharia, *Un slujitor al culturii românești: Starețul Domentian al Bistriței și Neamțului*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, nr. 4-6/1984; Radu Constantinescu, *Texte românești în arhive străine*, Direcția generală a Arhivelor statului din R.S.R., București, 1977.

ridicase această mănăstire la poziția de importantă așezare călugărească — Iosif era Mitropolitul țării, viețuitori cu numele Gavriil — starețul Gavriil adică Grigore, ieromonahul Gavriil și monahul Gavriil scriitorul, fiul monahului Paisie Uricul — apar în Pomelnicul de la Bistrița [23], desigur ca binefăcători, dar nu s-ar putea susține că unul dintre copiștii manuscrisului 1413 este vestitul Gavriil Uric [24].

Documentul din 1 ianuarie 1407, despre care s-a vorbit mai înainte, arată limpede că la cele două mănăstiri — Neamț și Bistrița — încredințate popei Domentian, existau, între alte bunuri, și „cărți", unele provenind din alte părți, iar altele copiate, probabil, în chiliile celor două mănăstiri. Nu pun sub semnul întrebării existența unui scriptoriu la Bistrița dar, pînă acum, nu se cunoaște nici o mărturie deplin concludentă, nici un act care să ateste o activitate de amploarea celor de la Neamț și Putna.

Istoriografie la Bistrița. La cele mai multe dintre bisericile moldovenești, clădite în secolele XV-XVI, se păstrează inscripțiile votive sau pisaniile pe plăci de piatră, în care avem informații referitoare la ctitorii acestor locașuri, la timpul cînd au fost ele înălțate și, chiar, la unele fapte istorice. Așadar, inscripțiile votive, în fond acte de identitate, sînt lucrări istoriografice, cu alte cuvinte, izvoare istorice de mare importanță. Unele dintre ele, ca, de pildă, aceea de la biserica Războieni și aceea de la catedrala din Roman sînt, prin cuprinsul lor, adevărate cronici, iar altele, cele mai multe, conțin, doar, informații sumare privind ctitorul și timpul cînd au fost înălțate.

Foarte probabil, inscripțiile în piatră erau realizate la fața locului, pe șantier, în preajma bisericilor în construcție. Nu s-ar putea susține că ele erau lucrate de viețuitorii din mănăstiri, dacă biserica era mănăstirească, dar aceștia asistau la procesul de realizare, vedeau cum sînt sculptate, înțelegeau că se află în fața unor fapte de cultură.

Inscripția votivă de la Bistrița, fixată pe peretele dinspre miazăzi al monumentalului locaș, spune: „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh, s-a zidit această biserică din Mănăstirea Bistrița, unde este hramul Adormirei Preacinstitei și Preabinecuvîntatei Stăpînei noastre, Maica Domnului și pururea Fecioară Maria, în zilele blagocestivului și de Hristos iubitorului, Io Alexandru Voievod, fiul lui Bogdan Voievod, în anul șapte mii 62, luna mai în 26 zile" (1554) [25]. Ctitorul este, deci, Ale-

---

23. *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița...*, p. 1, 51, 52, 87, 88; nu s-ar putea preciza, pornind de la acest important document, că Paisie Uric și fiul său Gavriil scriitorul au viețuit la Mănăstirea Bistrița.

24. O analiză, adică o comparație critică a manuscriselor copiate de Gavriil Uric (menționate de P. P. Panaitescu, *op. cit.),* cu acela din 1413, păstrat la Moscova, ar înlesni o concluzie.

25. G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea (1527-1582),* București, 1928, p. 126. Într-un act datat 1546, a cărui autenticitate este îndoielnică, emis de domnul Petru Rareș se menționează că acest voievod a „reînnoit și din temelie (a) rezidit acest hram și (l-a) înfrumusețat și pe dinlăuntru și pe dinafară" *(Documente privind istoria României, veacul XVI, A. Moldova,* vol I, (1501-1550), București, 1963, p. 609-610), Nu se știe însă limpede care este contribuția lui Petru Rareș la înălțarea

xandru Lăpușneanu. Amintesc că la această mănăstire se mai păstrează cîteva inscripții de mare valoare istoriografică printre care următoarele: una, pe piatra care acoperă mormîntul Doamnei Ana, soția lui Alexandru cel Bun, săpată și așezată din porunca Domnului Ștefan cel Mare, probabil, la sfîrșitul secolului al XV-lea [26], alta, pe o piatră fixată în zidul turnului clopotniță, cu paraclisul Sfîntului Ioan cel Nou, ctitorit de Ștefan cel Mare în anul 1498 [27], în sfîrșit, „altele săpate pe pietre care acoperă diferite morminte“ [28]. Negreșit, slăvitul Domn Ștefan, care a cinstit memoria unora dintre înaintașii săi în scaunul Moldovei acoperindu-le mormintele cu pietre pe care se află inscripții artistic sculptate [29], nu va fi trecut cu vederea mormîntul lui Alexandru cel Bun dar, din nefericire, piatra, firește, cu o inscripție, nu s-a păstrat. Nu s-a păstrat nici inscripția votivă fixată, eventual, de Alexandru cel Bun, cel dintîi ctitor al Bistriței și nici aceea de la Petru Rareș dacă, într-adevăr, el a reînnoit și din temelie a rezidit un locaș la această mănăstire [30], cum s-au păstrat cele fixate la alte ctitorii de-ale sale [31].

Inscripțiile de pe pietrele despre care s-a vorbit, fie ele votive, fie funerare, au putut fi realizate la fața locului, adică în preajma monumentului, de meșterii trimiși ad-hoc. Nu se știe cum și în ce chip au participat călugării Bistriței la finalizarea acestor lucrări istoriografice — fapte de cultură — păstrate la această mănăstire. Chiar dacă n-au adus ei nici o contribuție directă la alcătuirea textului acestor inscripții, la săparea lor pe pietre pregătite cu grijă și la fixarea lor, acțiunea de a lăsa știri în legătură cu ctitorii, cu timpul cînd au fost înălțate sfintele locașuri, cu cei mai dinainte adormiți înmormîntați în aceste locașuri sau în preajma acestora, spre a fi mărturii posterității, a constituit pentru călugării de la Bistrița și, firește, de la toate mănăstirile, un îndemn indirect la notarea unor evenimente mai deosebite, fie pe filele cărților, fie pe pereții bisericilor, fie pe icoane, cruci și vase liturgice, fie în pomelnice. Însemnările acestea, izvoare istoriografice valoroase, sînt căutate și utilizate la întocmirea monografiilor și studiilor privind, în cazul nostru, trecutul bisericilor și mănăstirilor.

Pomelnicul de la Bistrița, început, continuat și încheiat la această mănăstire, în care sînt trecuți domni și membri ai familii-

---

Bistriței și care este aceea a urmașului său Alexandru Lăpușneanu. Problema a fost luată în atenție de cei care s-au ocupat de această ctitorie dar nu s-a ajuns la o concluzie definitivă.

26. *Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei,* p. 205-206.

27. G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare,* București, 1926, p. 156.

28. Al soției domnului Ștefan Lăcustă († 1542), al vornicului Ivașcu Golescu († 1584), al Mitropolitului Atanasie († 1632), al unui personaj din neamul lui Nestor Ureche (s-a formulat ipoteza că ar fi cronicarul Grigore Ureche, fiul său).

29. Domnii înmormîntați în biserica Sfîntul Nicolae din Rădăuți (Bogdan I, Lațcu, Roman, Ștefan I) și Ștefan al II-lea înmormîntat în biserica Înălțarea Domnului din Mănăstirea Neamț.

30. Vezi nota 25.

31. Pobrata, Sfîntul Dumitru-Suceava, Moldovița, Catedrala episcopală a Romanului, Baia ș. a.

lor acestora, arhierei, arhimandriți etc., este, fără îndoială, o lucrare istoriografică de referință pentru istoria Moldovei. Acest document important este citat pentru întîia dată în secolul al XVIII-lea, de Axinte Uricarul [32]. Cu un secol în urmă, a fost prezentat Academiei Române, apoi cercetat și studiat de renumiți istorici, slaviști și lingviști români și străini [33].

Cu totul sumar, menționez că, în fruntea pomelnicului este notată data — 6915 (1407), indicționul 15, crugul soarelui 27, al lunii 18 — cînd a început scrierea sa la Mănăstirea Bistrița. Într-o scurtă introducere se fac considerații generale privind milostenia și mîntuirea, apoi se arată că înscrierea în pomelnic a dreptcredincioșilor binefăcători se va face numai cu „sfatul egumenului și (a) tuturor celor întru Hristos frați". Sînt pomeniți, în continuare, „binecinstitorii domni ai țării Moldovlahiei", printre ei și Costea voevod, care a dat naștere, în istoriografia română, unor vii discuții [34]. Despre domnii din secolul al XIV-lea, începînd cu Bogdan I și sfîrșind cu Iuga, nu se dau nici un fel de amănunte, ei sînt doar pomeniți și atît ; cei din secolele XV-XVI apar împreună cu diferiți membri ai familiilor acestora, printre ei, în afară de moldoveni, sînt unii din Țara Românească, iar alții, îndeosebi, rudele lui Ștefan cel Mare, din Mangup, Kiev și Moscova. Alexandru cel Bun este numit în pomelnic „adevăratul ctitor al acestui sfînt locaș" [35]. Urmează „arhiereii", printre care, pe lîngă Iosif, Teoctist, Teoctist, Gheorghe (Mitropoliții Moldovei și Sucevei), Vasilie, Tarasie și Pahomie (Episcopii Romanului), sînt pomeniți Ioan și Samuil, probabil arhipăstori în vreun scaun chiriarhal (Suceava, Roman sau Rădăuți), despre care, din nefericire, nu avem, încă, informații documentare sigure. Sînt pomeniți, apoi, „arhimandriții", începînd cu Dionisie adică Domentian, „conducătorul acestui sfînt locaș" [36], „cinurile călugărești", printre care monahul „Paisie Uricul" și fiul său „monahul Gavriil scriitorul", „ierodiacon Paladie și scriitor" de la Putna, „ierodiacon Teodor și scriitor" de la Neamț și mulți alții de la Bistrița, Neamț, Pobrata, Bisericani, Moldovița și Rîșca, cîțiva „arhiepiscopi" (unii dintre ei numai episcopi), printre ei Anania al Ungrovlahiei, un Laz (Eleazar) neidentificat, Anastasie al Vadului și Prohor al Ohridei [37], „călugărițele", „boierii țării moldovlahiei", „muntenii din Chilia", „neamul Nicorescului", „creștini dreptcredincioși", boieri care „au murit în război cu turcii", la Vas-

32. Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița,* București, 1941, p. 6.

33. *Ibidem,* p. 6-16.

34. Leon Șimanschi, *Istoriografia româno-slavă din Moldova,* I. *Lista domnilor din a doua jumătate a secolului XIV,* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol", Iași, XXI (1984).

35. Damian P. Bogdan, *Pomelnicul...,* 27-30, 50-51 și 86-87; Idem, *Pomelnicul de la Bistrița și rudeniile de la Kiev și de la Moscova ale lui Ștefan cel Mare,* București, 1940, p. 1-25.

36. Este vorba, negreșit, de Domentian care, potrivit hotărîrii din ianuarie 1407, conducea Mănăstirile Neamț și Bistrița; cînd s-a călugărit va fi primit numele Dionisie, iar cînd a îmbrăcat. probabil, schima mare, pe cel de Domentian.

37. Dr. Mihai Maxim, *Documente ale permanenței românești în nordul Dunării,* în „Contemporanul" din 23 octombrie 1981, p. 8.

lui în ianuarie 1475 și alții — boieri munteni și moldoveni, preoți, călugări, credincioși [38].

Pomelnicul de la Bistrița este scris de mai multe mîini, fapt demonstrat de diversitatea grafiei. Astfel, două file și jumătate, în care sînt pomeniți domnii pînă la Ștefan cel Mare inclusiv, sînt scrise de o mînă, apoi, în continuare, de mai multe mîini [39].

Deși, în partea introductivă, este notat anul cînd a început scrierea acestui pomelnic, cu toate acestea, s-au purtat discuții vii în legătură cu datarea acestui important izvor al istoriei noastre, formulîndu-se diferite ipoteze de către învățați renumiți ca: D. A. Sturdza, Melchisedec, I. Bogdan, M. Lascaris, Miletic, R. Rosetti, Ilie Minea, C. C. Giurescu, Iațimirski, Victor Motogna, I. Vlădescu, P. P. Panaitescu ș.a. [40]. Slavistul Damian P. Bogdan, studiind critic acest valoros manuscris — Pomelnicul — a ajuns la concluzia că primele trei file au fost copiate în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, după un pomelnic început în anul 1407 care, probabil, era scris pe tăblii de lemn sau pictat pe peretele de lîngă proscomidiar. Ulterior, pomelnicul a fost completat, adăugîndu-se nume și însemnări; ultima însemnare a fost făcută în anul 1682; deci pomelnicul a fost scris într-un răstimp de aproape trei secole. Început în anul 1407, după ce Domentian a fost rînduit stareț al celor două Mănăstiri — Neamț și Bistrița —, pomelnicul a fost retranscris, completat cu nume noi de domni, ierarhi, călugări și dreptcredincioși binefăcători și tălmăcit în limba română.

Pe cît se știe, n-a pus nimeni, pînă acum, sub semnul întrebării locul unde s-a scris pomelnicul și nici autorii sau scriitorii acestui valoros document istoriografic. Din cuprinsul său, reiese limpede că locul unde a început scrierea și unde a fost completat pînă la forma sa cunoscută este Mănăstirea Bistrița. Chiar fraza de început a pomelnicului este deplin lămuritoare în această privință: „...în hramul Adormirii Preacuratei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria ce-i la Bistrița"; apoi Alexandru cel Bun apare cu adaosul complementar „adevăratul ctitor al acestui sfînt locaș". Orice discuție pe tema aceasta este de prisos. Scriitorii pomelnicului nu apar cu numele lor, sînt, deci, anonimi, dar din cuprinsul său reiese că ei erau călugări care, negreșit, viețuiau la Bistrița. De pildă, hotărîrea normativă de a se scrie, în pomelnic, numele ctitorilor și binefăcătorilor, numai „cu sfatul egumenului și a tuturor celor întru Hristos frați", fusese luată în mănăstire; considerațiile teologice privind milostenia, răsplata și mîntuirea, pe care le întîlnim în introducere, sînt făcute, foarte probabil, de un monah; menționarea corectă a rangurilor și titlurilor pe care le aveau slujitorii bisericești, trecuți în pomelnic — mitropolit, episcop, arhiereu, arhimandrit, egumen, monah, ieromonah, ierodiacon, duhovnic, clisiarh (Grigore), eclesiarh al Mitropoliei (Cozma) — constituie dovada că scriitorii au fost monahi care cunoșteau bine terminologia bisericească; referirile la renumiții copiști și miniaturiști din Mănăstirile Neamț și Putna — Gavriil, Paladie, Teodor — de asemenea, demonstrează că alcătuitorii pomelni-

38. Damian P. Bogdan, *Pomelnicul...*, 1941, p. 50-82, 87-120.
39. *Ibidem*, p. 16-17.
40. *Ibidem*, p. 19-20.

culuí erau călugări ; în sfîrșit, cine putea ști mai bine de unde erau unii monahi, ctitori și binefăcători — unii de la Neamț, alții de la Pobrata, Bisericani și Rîșca — decît călugării care viețuiau la Bistrița !

Nu s-ar putea afirma și susține că pomelnicul s-a scris și completat în scriptoriul de la Mănăstirea Bistrița, despre care nu știm prea mult. Mai probabil, această lucrare istoriografică a fost scrisă ori la altarul bisericii, ori la egumenie sub îndrumarea egumenului, ori în chiliile unor călugări anonimi care, în condițiile timpului, erau cărturari.

Altă operă istoriografică despre care s-a spus că a fost scrisă la Mănăstirea Bistrița este *Letopisețul* sau *Cronica de la Bistrița*. Cu aproape un secol în urmă, slavistul Ioan Bogdan a descoperit la Tulcea un „letopiseț moldovenesc în limba slavonă care duce istoria Moldovei de la descălecat pînă la Bogdan cel Orb“ (1359-1506), pe care-l considera „Vechiul letopiseț moldovenesc“ citat de Ureche[41]. Acest letopiseț are trei părți, deosebite una de alta: I, de la Bogdan I la Alexandru cel Bun ; II, de la Alexandru cel Bun la Ștefan cel Mare ; III, domnia lui Ștefan cel Mare, cu un adaos asupra lui Bogdan al III-lea (cel Orb). Învățatul slavist le numea pe toate la un loc „Cronica și analele bistrițene“ sau „Letopisețul de la Bistrița“ deoarece avea motive să creadă „că ele au fost scrise în Mănăstirea de la Bistrița“[42]. El era convins că numai un călugăr din această mănăstire a putut include în letopiseț data cînd a murit Alexandru cel Bun[43], cum și informația că „s-a îngropat în mănăstirea de la Bistrița pe care a zidit-o el singur“[44]. Alt fapt istoric care i-a întărit convingerea că letopisețul a fost scris la Bistrița era Pomelnicul — operă istoriografică despre care a fost vorba mai sus — început în anul 1407, tot la această mănăstire, în care Alexandru este numit „adevăratul ctitor“ al acesteia[45].

Ulterior, istoricul Ilie Minea a demonstrat însă, că Letopisețul numit de la Bistrița nu este decît o versiune a vechiului Letopiseț moldovenesc, după cum Letopisețul de la Putna este o altă versiune a aceluiași Letopiseț moldovenesc[46]. „Letopisețul oficial, nota istoricul, a fost dat în copii pe la principalele mănăstiri și copiști mai tîrzii au adaos textul original cu știri mai ample sau mai sărăcăcioase despre mănăstirea lor. Astfel, s-a ajuns la versiunea putneană (se cunosc acum două versiuni) și la versiunea numită de la Bistrița“[47].

Fără a împărtăși opinia potrivit căreia letopisețul descoperit la Tulcea s-ar fi scris la Bistrița, slavistul P. P. Panaitescu, denumindu-l, spre deosebire de Ioan Bogdan (descoperitorul), Letopisețul anonim, al Moldovei, ajungea la concluzia că, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, la curtea lui Ștefan cel Mare s-a redactat un

---

41. Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, București, 1985, p. 4.
42. *Ibidem*, p.14-15.
43. Nu este 1 ianuarie 6942 (1434), pe care o dă autorul Letopisețului, ci 1 ianuarie 1432.
44. Ioan Bogdan, *op. cit.*, p. 19.
45. *Ibidem*, p. 33.
46. I. Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925, p. 25-26.
47. *Ibidem*, p. 27.

letopiseț „prototip al tuturor letopisețelor care cuprinde istoria Moldovei“ [48], de către un personaj din anturajul domnului, deci un om de curte, care a fost martor al evenimentelor. „Știrile dinainte de domnia lui sînt luate probabil din letopisețe generale în care erau intercalate și știri sporadice din istoria Moldovei“. „Nu mai poate fi vorba deci, de cronici de la Bistrița, Putna, Slatina“, ci de un letopiseț unic al Moldovei — conchide P. P. Panaitescu [49] —, pe care el îl numește „Letopisețul domnilor din Moldova din secolul al XV-lea“. Acest învățat mai credea că versiunea descoperită de I. Bogdan la Tulcea și numită Letopisețul de la Bistrița este mai apropiată de letopisețul prototip (anonim), iar versiunile Putna sînt prelucrări tîrzii [50].

Recent, fără a susține că, într-adevăr, la Mănăstirea Bistrița a fost redactat un letopiseț, istoricul ieșean Leon Șimanschi, referindu-se la manuscrisul descoperit la Tulcea, menține „titulatura propusă de I. Bogdan — Letopisețul de la Bistrița — intrată în circuitul științific, întrucît sensibilitatea autorului acestui manuscris față de cei îngropați la această mănăstire (Alexandru cel Bun și Alexandru fiul lui Ștefan cel Mare), rămîne, altfel, nemotivată“ [51].

Să fi fost, oare, textul Letopisețului, numit de la Bistrița, o copie a Letopisețului domnesc (anonim) pe care un călugăr din scriptoriul mănăstirii l-a prelucrat adăugînd informații referitoare la evenimentele petrecute în această așezare călugărească — de pildă cele referitoare la cei ce fuseseră înmormîntați acolo!? Să fi fost sustrasă de la Bistrița această versiune prelucrată și, în împrejurări necunoscute, să fi ajuns la Tulcea!? rămîn, încă, pentru oricare dintre cercetători, întrebări.

La 4 mai 1677, Doamna Safta, soția răposatului domn Gheorghe Ștefan, cu vărul ei Pătrașcu, fost vistier, a închinat Sfîntului Mormînt de la Ierusalim Mănăstirea Bistrița ctitoria moșilor lor „cei buni și bătrîni cu toate podoabele și veniturile ei pentru pomenire, văzînd că a ajuns la mare pustietate și grea stricare lipsită fiind de podoabele ei date și întărite de Alexandru Voevod cel Bun“ [52]. Din acest document reiese că Mănăstirea Bistrița, cu mult înainte de data actului de închinare, nu mai era o vatră călugărească. În condițiile de vitregie care surveniseră, activități culturale de amploare n-au fost posibile.

Spiritul pe care domnul Alexandru cel Bun și Mitropolitul Iosif îl imprimase Mănăstirii Bistrița, n-a mai putut da roade cultural-artistice ca acelea date de Mănăstirea Neamț și Putna, în secolele XV-XVI, impresionante afirmări ale neamului nostru și contribuții valoroase la îmbogățirea patrimoniului spiritual universal.

Pr. Scarlat PORCESCU

---

48. P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de I. Bogdan,* București, 1959, p. 3-4.

49. P. P. Panaitescu, *Contribuții la istoria culturii românești,* ediție îngrijită de Silvia Panaitescu, prefață, note și bibliografie de Dan Zamfirescu, București, 1971, p. 133-138.

50. *Ibidem.*

51. Leon Șimanschi, *Istoriografia...,* p. 119.

52. *Catalogul documentelor moldovenești,* din Direcția Arhivelor Centrale, vol.IV, 1676-1760, București, 1970, p. 59.

COLECȚIA DE OBIECTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ BISERICEASCĂ DE LA MĂNĂSTIREA BISTRIȚA

Frumoasa vale a Bistriței, de-a lungul vremii, a fost leagănul a mai multor culturi și civilizații, ale căror vestigii se pot vedea pînă astăzi, fie în colecții remarcabile, cum este cea de la Piatra Neamț, fie în cadrul natural, cum este așezarea dacică „Petrodava" de pe semeața culme cunoscută sub numele de „Bîtca Doamnei", ce se înalță pe malul stîng al rîului Bistrița.

Este binecunoscută celebra cultură Cucuteni, care în această zonă se remarcă printr-o varietate de aspecte, încît a atras atenția multor cercetători din țară și de peste hotare. Astfel, un număr de specialiști în domeniul istoriei au venit la Piatra Neamț pentru a studia, analiza, compara și admira celebra ceramică aparținînd acestei culturi. Prin grija forurilor competente ale județului Neamț, toată această gamă de obiecte vin să justifice o multimilenară cultură în această zonă și să certifice tradiția locală a viețuitorilor care au știut să toarne în tiparele spiritului lor veritabile valori care acum devin un bun inestimabil al națiunii noastre.

În contextul acestor idei, pentru a pune în valoare adevăratele „relicve sacre" ce marchează o altă epocă de dezvoltare culturală, cea mușatină, în anul 1984, la Mănăstirea Bistrița s-a deschis o frumoasă colecție de obiecte istorice și de artă bisericească.

După cum se știe, Mănăstirea Bistrița, fiind una din cele mai vechi mănăstiri moldovene, a dispus și dispune încă de o colecție de obiecte, deosebită ca valoare istorică și artistică. În majoritatea lor, acestea au fost donate de către unele personalități ale timpului, sau au fost confecționate în fostele ateliere ale acestei mănăstiri.

Bineînțeles că în prezent, nu toate acestea se mai află în mănăstire. Unele s-au pierdut, fără a se mai ști în ce împrejurări, altele au ajuns în alte zone și localități din țară sau străinătate; altele doar sînt amintite, lapidar, de unele documente ale vremii.

De exemplu, cunoscutul document din 7 ianuarie 1407 (document ce atestă existența Mănăstirii Bistrița în acea perioadă) arată că această mănăstire primea în posesie, printre altele, „...cărți, veșminte, vase..." [1].

Este greu de presupus cîte au fost și cum arătau acestea, întrucît nu au putut fi păstrate, însă menționarea lor arată că mănăstirea a avut, dintru început, asemenea lucruri. Se știe că peste țara Moldovei, ca și peste întreg pămîntul românesc, s-au abătut de multe ori vitregiile vremii, de care nu a fost scutită nici Mănăstirea Bistrița. Așa se explică pierderea sau distrugerea multor obiecte sau documente valoroase ale mănăstirii.

Începînd din 1968, prin grija statului, s-a trecut și la restaurarea acestui edificiu mușatin. Astfel, s-a întreprins mai întîi o mi-

---

1. *Documenta Historica Romaniae,* (= DHR), *A. Moldova,* vol. I (întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), București, 1975, doc. 67, p. 98-99.

nuțioasă cercetare arheologică, săpăturile efectuate aici dînd la iveală interesante noutăți, ce vin să stabilească clar succesiunea epocilor de edificare a acestui sfînt locaș.

În tot ansamblul arhitectural al mănăstirii, „Casa Rareș", cunoscută și sub numele de „Școala de grămătici a lui Rareș", a oferit o plăcută surpriză, păstrîndu-se originală în cea mai mare parte [2]. Lucrările de restaurare întreprinse aici, prin grija Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, supravegheate îndeaproape de starețul Arhim. Ciprian Zaharia, s-au finalizat prin punerea în valoare a unui edificiu important. Aici s-a organizat colecția de documente și obiecte de valoare istorică ale mănăstirii. S-a amenajat o sală de 9,30 × 8,35 m, avînd ușă și ferestre de epocă, cu ancadramente de piatră. Ceea ce este interesant și atrage atenția este plafonul de lemn, constituit din bîrne groase de brad, bine păstrate, tot din aceeași epocă. O bîrnă centrală de cca 0,43 × 0,36 m traversează prin mijloc întreaga încăpere, pe ea etalîndu-se perpendicular, una lîngă alta, alte bîrne de brad de diferite dimensiuni, însă avînd grosimea de 0,20 m. În sală s-au expus într-o ordine cronologică, pe epoci, obiectele și documentele pe care le mai păstrează Mănăstirea Bistrița.

Menționez că obiectele din colecție cuprind indicații orientative și le vom prezenta după ce mai întîi vom relata cîteva amănunte în legătură cu icoana Sfintei Ana, care nu este expusă în colecție, fiind așezată în strana principală din biserică. Amintim mai întîi de această icoană întrucît este unul dintre cele mai prețioase daruri cu care Alexandru cel Bun și Doamna Ana, soția sa, au înzestrat cea mai importantă ctitorie a lor, unde și-au făcut și sălașul de veșnică odihnă. Cele cîteva mărturii documentare, precum și tradiția locală, atestă că această icoană a fost dăruită de Manuel al II-lea Paleologul (1391-1425), ca semn de recunoștință și creștinească prețuire, în urma unei vizite întreprinse în Moldova de Andronic Paleologul, fiul lui Manuel, împăratul bizantin, Voievodului Alexandru cel Bun și soției sale, Doamna Ana. Icoana este donată ante 1418 Mănăstirii Bistrița, de Doamna Ana, înainte de a se muta la veșnicele locașuri. Acest fapt îl confirmă o însemnare făcută de Mitropolitul Gheorghe al Moldovei (1723-1729) pe un manuscris păstrat la Arhivele Statului, Filiala Piatra Neamț [3]. Această icoană prezintă o deosebită importanță din punct de vedere artistic și spiritual. De-a lungul vremii s-a creat în jurul ei un adevărat cult în

---

2. La această concluzie s-a ajuns datorită faptului că specialiștii care au asistat la restaurarea casei au observat modul inițial de construcție. La decaparea tencuielii mai noi, s-au văzut ancadramentele originale de la ferestre și de la ușă, înscrise într-un zid de cca 1 m. Apoi s-au dărîmat zidurile interioare care compartimentau, probabil din secolul al XVIII-lea, unica încăpere a școlii de grămătici. Odată cu aceasta s-a dislocat și plafonul adăugat ulterior al încăperilor, dînd loc să se vadă deasupra actualul plafon original de lemn, care încadrează foarte bine cu zidurile originale ce formează patrulaterul dreptunghiular al clădirii. Ori, știindu-se că edificiul este din vremea lui Petru Rareș (cf. I. Balan, *Monografia Mănăstirii Bistrița,* Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași, 1977, p. 24), considerăm că și acest plafon, înscris perfect în arhitectura originală a clădirii, este de atunci.

3. *Miscelaneu nr. 35*, Arhivele Statului, Filiala Neamț, p. 57-61, sec. al XVIII-lea.

partea locului, fiind mult prețuită de localnici. În fața ei și-au plecat genunchii, implorîndu-i ajutorul, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, cînd a fost urmărit de ostașii lui Soliman Magnificul pînă aici, Alexandru Lăpușneanu, precum și alți voievozi care le-au urmat.

În anul 1853, icoana Sfintei Ana a fost așezată într-o nouă strană de lemn, potrivit unei însemnări de deasupra ei. Mai tîrziu, alți binefăcători au împodobit-o cu alte podoabe, așa cum se vede pînă astăzi, dovedindu-se prin aceasta prețuirea pe care o merită cu prisosință.

Revenind la colecția de care ne ocupăm, trebuie arătat, de la început, că unica sală ce o adăpostește este adecvat mobilată, cu vitrine frumos lucrate din lemn de stejar în atelierele mănăstirii. Vitrinele de perete, panourile și tablourile, cum și instalațiile de căldură și electricitate, sînt executate cu deosebită grijă.

Intrarea în sală se face prin partea de nord, printr-o singură ușă. Imediat în stînga, este montat pe perete un plan al Mănăstirii Bistrița, (întocmit de reputatul arheolog Adrian Bătrîna) reprezentînd în culori diferite, felul cum au evoluat edificiile dintru început pînă astăzi. Alături este expusă o hartă, înfățișînd țara Moldovei din vremea lui Alexandru cel Bun. Fiecare localitate înscrisă este atestată documentar.

Pe peretele de est, în vitrine, tablouri și pancarte, este prezentată epoca lui Alexandru cel Bun, sub titlul generic: „Alexandru cel Bun — ctitor de țară și de cultură românească", avînd următoarele obiecte, documente și fotocopii:

VITRINA 1. — a. *Primul document de atestare a Mănăstirii Bistrița* (facsimil). Documentul original este emis la 7 ianuarie 1407, prin care Iosif Mușat — primul mitropolit al țării Moldovei —, în înțelegere cu Voievodul Alexandru cel Bun, hotărăște ca Mănăstirea Bistrița și Mănăstirea Neamț să fie „nedespărțite una de alta", sub ascultarea egumenului Domentian.

b. *Pagină din Cronica lui Grigore Ureche* († 1647) (fotocopie) în care se subliniază textul: „Acest Alexandru Vodă multe lucruri bune a făcut în țară. Și au făcut două mănăstiri în Moldova, Bistrița și Moldovița, în doi ani ai domniei sale". Pagina este foarte importantă, întrucît vine încă o dată „să certifice anul fondării Mănăstirii Bistrița, ca fiind 1402".

c. *Discuri ceramice, cărămizi smălțuite și fragmente de frescă* ce împodobeau biserica și Casa domnească „Alexandru cel Bun" de la Bistrița.

Săpăturile arheologice întreprinse în toată incinta mănăstirii între anii 1972 și 1974, conduse de arheologul Adrian Bătrîna, au scos la iveală multe lucruri inedite. Interesant este faptul că s-au descoperit în biserică vechile temelii ale bisericii lui Alexandru cel Bun, construită într-un stil mixt. Biserica în exterior era sub forma unei nave, fiind prevăzută cu o singură absidă centrală, a altarului. În interior, însă, apare clasica compartimentare, specifică stilului moldovenesc, care acum se prefigurează: pronaos, camera mormintelor, naosul și altarul. Naosul era însă în formă de treflă. Deci, pe lîngă absida centrală a altarului, care se observă și în exterior, apar și alte două abside laterale, ale stranelor, dar acestea

sînt înscrise în grosimea zidului. Printre altele, s-au găsit și multe discuri ceramice, cărămizi smălțuite, specifice ornamentării bisericilor moldovene. Probabil, biserica avea și pictură. Fragmentele de care vorbeam mai sus s-au găsit într-o încăpere a Casei domnești a lui Alexandru cel Bun, considerată a fi un subsol, sau o pivniță a acesteia. Că această casă a lui Alexandru cel Bun a fost pictată, adevărește renumitul document emis de Alexandru cel Bun după 20 decembrie 1414, ante 8 aprilie [4], prin care voievodul răsplătește doi zugravi, Nichita și Dobre, pentru zugrăvirea unei biserici și a unei case din Tîrgu de Jos — act care s-ar referi la Casa domnească de la Mănăstirea Bistrița, pentru că Voievodul Alexandru cel Bun nu avea în Țara de Jos un așezămînt mai important decît ctitoria sa de la Bistrița, sau Episcopia Romanului.

VITRINA 2. — a. *Act* (fotocopie) prin care Alexandru cel Bun dăruiește două sate zugravilor Nichita și Dobre.

b. *Tipar sigilar* al lui Alexandru cel Bun. Această ștampă s-a descoperit la săpăturile arheologice de la Casa domnească. Este foarte important acest lucru, întrucît atestă că voievodul, în ctitoria sa, avea și o cancelarie domnească, unde se retrăgea cu curtenii săi, emițînd și acte domnești.

c. *Act de danie* (facsimil) emis de Alexandru cel Bun cu prilejul unei șederi în incinta Mănăstirii Bistrița, din 31 iulie 1431.

d. *Document* (facsimil) reprezentînd primul document de atestare a tîrgului Pietrei.

VITRINA 3. — a. *Pat de fier, cărămizi, fragmente de sicriu, cuie, verigi,* scoase din mormîntul lui Alexandru cel Bun, în anul 1932, cînd se împlineau 500 de ani de la moartea voievodului. Cu acel prilej marele nostru istoric Nicolae Iorga, organizînd o amplă festivitate la Mănăstirea Bistrița, a deschis mormîntul și a scos relicvele mai sus-amintite, precum și cîteva fragmente din mantia voievodală, pe care le-a recondiționat, punîndu-le în patru tablouri, aflate astăzi tot în această colecție.

VITRINA 4. — a. *Mormintele ctitorilor* (fotografii), făcute cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse în biserica voievodală în anul 1975. Reprezintă mormîntul Doamnei Ana († 1418) și al Voievodului Alexandru cel Bun († 1432), la deshumarea lor.

b. *Mormîntul atribuit lui Iosif Mușat* [5] (fotografie). Fotografia reprezintă mormîntul mitropolitului, deshumat în anul 1974, putîndu-se să se vadă osemintele răposatului.

VITRINA 5. — a. *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița* (copie). Este deschis la primul capitol, în care sînt amintiți primii domnitori ai Moldovei : Bogdan și Lațcu (pag. I-a). Pagina a doua pune în evidență pomenirea Voievodului Alexandru cel Bun : „Pomenește

---

4. DHR, *vol. cit.*, p. 56.

5. Asupra acestui mormînt urmează a se face cîteva studii de către arheologul A. Bătrîna, care a efectuat săpăturile în biserica mănăstirii, a deshumat mormîntul și căruia îi aparține afirmația. Va veni cu argumentele necesare, referitoare la timpul și modul de înhumare, specifice secolului al XV-lea.

Doamne, pe drept credinciosul domn Alexandru Voievod, adevăratul ctitor al acestui sfînt locaș".

b. *Pagina de titlu a Pomelnicului* (fotocopie), în care se poate citi : „Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh s-a început acest pomelnic în anul 6915 (1407), indictionul 15, crugul soarelui 27, al lunei 18, în hramul Adormirei Preacuratei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria, ce-i de la Bistrița".

c. *Pagină din Pomelnic* (fotocopie), în care se prezintă capitolul unde sînt menționați domnii Moldovei, de la Roman Mușat la Ștefan cel Mare, cu familia.

Pe același perete, sub același titlu, mai sînt montate următoarele exponate :

1. *Trei tablouri* în care sînt așezate fragmente din costumul descoperit în mormîntul lui Alexandru cel Bun. Fragmentele aparțin unei cămăși brodate și unei tunici, care dovedesc faptul că voievodul recurgea pentru veșmîntul „de aparat" la catifeaua roșie, cusută cu fir de aur și argint, cu vrejuri, palmete și fructe de rodie.

a. *Tabloul I* reprezintă un fragment din mantia domnească a voievodului, în care se pot observa foarte bine caracteristicile materialului, precum și căptușeala mantiei.

b. *Tabloul II* prezintă broderia gulerului și mînecuțelor, cordon cu ciucuri, galoane, găitane, dantele cu fir, butoni și o parte de material.

c. *Tabloul III* constituie un fragment din față de brocard, în care se poate observa din nou stilul de țesătură a materialului. Se distinge catifeaua roșie, cusută cu fire de materiale prețioase. Se păstrează în bune condiții.

Mai există un al patrulea tablou, cu mai multe fragmente mai mici, de mantie, care în lipsă de spațiu nu este expus în muzeu și care se păstrează în paraclisul „Sfîntul Ioan de la Suceava", din clopotniță.

Toate aceste fragmente fixate în aceste patru tablouri, precum și patul de fier, au fost scoase din mormîntul voievodului la 10 august 1932, cu ocazia împlinirii celor 500 de ani de la moartea ctitorului principal.

2. *Stema Moldovei*, de cca 0,75 m în diametru, este o reconstituire, după tiparul sigilar existent în vitrina a doua. Sub aceasta, un citat al marelui istoric Nicolae Iorga : „Alexandru cel Bun a făcut cel dintîi o țară trainică și cu viitor. Moldova a ieșit din mîinile lui gata încununată cu neatîrnare și împodobită cu învățături și meșteșuguri".

3. *Portretul lui Alexandru cel Bun și al Doamnei Marina* (fotocopie, 0,60/0,60 m).

Este vorba de „cel dintîi portret real al unui domn al Moldovei și singurul de la Alexandru cel Bun"[6]. Portretul este luat de pe un epitrahil descoperit la Mănăstirea Ladoga Veche în părțile Novgorodului, epitrahil păstrat o vreme în muzeul lavrei Sfîntului Alexandru Nevschi din Petersburg.

6. N. Iorga, *Studii asupra Evului mediu românesc*, ediție îngrijită de Șerban Papacostea, București, 1984, p. 159.

Epitrahilul are o mare însemnătate din mai multe puncte de vedere. E cel mai vechi lucru de artă „cusătură“ din Moldova, căci aerul păstrat la Mănăstirea Neamțului e numai din vremea fiilor lui Alexandru cel Bun. Apoi Voievodul Alexandru e reprezentat în manieră bizantină ; spre deosebire de domnii munteni din epoca respectivă nu poartă coroană, ci o pălărie cu margini ridicate în sus, asemenea, întru totul, cu cea pe care o poartă, în medalii, împăratul bizantin contemporan, Ioan al VIII-lea Paleologul. Pălăria Doamnei Marina, cu pene, pare a fi asemenea cu ale jupîneselor ctitore în mănăstirile bucovinene din veacul al XVI-lea. Încă o dată, această reprezentare este interesantă și în ceea ce privește legăturile lor cu Polonia ; se vede că între domnii „regali“ ai Țării Românești și între domnii „vasali“ ai Moldovei era, și sub Alexandru cel Bun, o mare deosebire.

Alexandru are un chip foarte limpede, este probabil cusut cu mătase colorată ; apare ca un om oacheș, cu plete lungi, dar fără a cădea pe umeri, cu mustățile lăsate în jos, cu barba bifurcată ; ochii sînt mari, bulbucați, sprîncenele subțiri.

Doamna Marina are un chip foarte delicat, cu sprîncenele tot așa de fine, cu părul puțin împletit în cozi, cu cercei în urechi, după cît se pare. Ceea ce este însă deosebit de important este inscripția care alunecă pe cele două laturi ale chipurilor.

Lîngă al lui Alexandru se citește în litere cu caracter frumos grecesc: Ἰω Ἀλεξάνδρου βοεβώδα αὐτοκράτωρ πάσης Μολδοβλαχίας καὶ παραθαλασσίας = „Io Alexandru voievod, de sine stătător a toată Moldovlahia și a malului mării“ [7].

Chipul Doamnei Marina este înconjurat, tot pe două laturi, de această inscripție inedită: Μαρίνα αὐτοκρατώρησα πάσης Μολδοβλαχίας καὶ παραθαλασσίας = „Marina Doamna, de sine stătătoare a toată Moldovlahia și a malului mării“.

Deci, faptul că cei doi se intitulează ca „autocrator“ și „autocratorisa“, înseamnă că erau de sine stătători în Moldova și puteau avea monedă proprie, legislație proprie, precum și un sfînt național, apărător al țării. Datorită acestui motiv este prezentată în colecție, într-o *fotocopie*, primirea la Suceava a Moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou. Se poate vedea portretul lui Alexandru cel Bun, însoțit de Doamna Ana și de curtea sa în cortegiul de primire la Suceava, în anul 1415, a Moaștelor Sfîntului, ce erau aduse de la Cetatea Albă (după unii autori de la Cetatea Crimeei). S-a expus aici acest tablou întrucît, în ideea portretului de mai sus, de pe epitrahilul din 1424, vine să certifice încă o dată statutul de „autocrator“ al lui Alexandru cel Bun, iar aducerea Moaștelor Sfîntului Ioan este cel mai important eveniment eclesiastic din vremea aceea și, totodată, cea mai spectaculoasă declarație de independență, în limbaj medieval, posibilă în acel moment, prin declararea Sfintelor Moaște ca „apărătoare ale neamului său“ și „patron al Moldovei“.

---

7. Privitor la „stăpînirea malului mării“, asupra acestei „παραθαλασσίας“, care corespunde cu „primoria“, vorbea în actele sale și tatăl lui Alexandru cel Bun, Roman I Mușat. Dar Alexandru, probabil luînd Cetatea Albă, avea și mai mult dreptul de a purta acest titlu, care privea nu numai această cetate, ci întreg malul pînă la gurile Dunării (cf. N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, I, Gotha, 1905, p. 288).

Imaginea este luată din pridvorul Mănăstirii Sucevița (secolul al XVI-lea).

4. *Epitrahil* (fotocopie), brodat cu fir de aur și argint, dăruit Mănăstirii Bistrița la începutul secolului al XV-lea de Voievodul Alexandru cel Bun. Originalul se păstrează la Muzeul Național din București, fiind o piesă remarcabilă prin execuție și valoare. Este constituit din două fîșii cusute la mijloc, despicat în partea de sus, pentru a fi introdus pe grumaz. În dreptul gîtului, în medalion, este brodat chipul Mîntuitorului, iar în opt registre, de-a lungul celor două fîșii, în medalioane, sînt prezentate 16 scene din viața Sa (din care unele sînt prezentate și în detaliu, pe alte pancarte), după cum urmează : 1. Buna Vestire ; 2. Nașterea Domnului ; 3. Prezentarea la templu ; 4. Botezul Domnului ; 5. Schimbarea la Față ; 6. Învierea lui Lazăr ; 7. Intrarea în Ierusalim ; 8. Drumul Crucii ; 9. Pogorîrea la iad ; 10. Domnul Iisus mort pe Cruce ; 11. Învierea Domnului ; 12. Arătarea femeilor mironosițe ; 13. Încredințarea lui Toma, prin pipăirea coastei Mîntuitorului; 14. Înălțarea Domnului, 15. Pogorîrea Sfîntului Duh ; 16. Adormirea Maicii Domnului. Ultimul medalion vine să justifice că epitrahilul este dăruit de Alexandru cel Bun Mănăstirii Bistrița, întrucît dintru început praznicul acesta a fost patronul de bază al Mănăstirii.

În partea de sud a încăperii, pe perete și în vitrine, sînt prezentate, sub titlul „Mari voievozi — ctitori ai așezămîntului", diferite exponate, ce se păstrează din epoca voievozilor Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, voievozi care, de-a lungul vremii, au avut contribuții însemnate la această mănăstire.

VITRINA 1. — a. *Ceramică smălțuită* diferită, scoasă în timpul săpăturilor arheologice întreprinse la Casă domnească, construită la Mănăstirea Bistrița de Ștefan cel Mare — ante 1498.

Aproape toate fragmentele au inscripții diferite, însă indescifrabile. Doar pe un taler se poate descifra : „Io Ștefan...", fapt care ne face să credem că acesta făcea parte din ceramica de lux utilizată în Casa domnească a lui Ștefan cel Mare de la această mănăstire. Probabil Ștefan venea de multe ori aici, unde avea o mică reședință domnească, cu cancelarie voievodală, de unde emitea și acte domnești.

Alte inscripții nu se pot cita, pentru că ceramica este foarte fracționată.

b. *Cuie de fier* de diferite mărimi, descoperite tot în Casa domnească a lui Ștefan cel Mare de la Mănăstirea Bistrița.

c. *Vîrfuri de săgeți și obiecte de podoabă*, descoperite la săpăturile arheologice în zona Casei domnești a lui Ștefan.

VITRINA 2. — a. *Document* (facsimil) emis de Ștefan cel Mare, de la Mănăstirea Bistrița, prin care voievodul întărește așezămîntului de aici vama și pietrele de ceară din tîrgul Bacău, precum și vama de la Tazlău — 8 septembrie 1462.

b. *Foaie de titlu* (fotocopie) din Tetraevanghelul scris în anul 1502 de Ieromonahul Spiridon de la Putna, din porunca lui Ștefan cel Mare, pentru „Biserica curților de la Bistrița". Acest manuscris, prin ilustrație și decor, constituie o adevărată replică la opera celebră a lui Gavriil Uric — Tetraevanghelul din 1429. Deasupra vi-

trinei, pe patru pancarte de cca 0,60/0,60 m sînt expuse fotocopii cu chipurile celor patru Sfinți Evangheliști, care premerg fiecărui text al Evangheliilor respective.

VITRINA 3. — a. *Pagini* (fotocopii) din Cronica originală a lui Grigore Ureche, în care se reliefează portretele celor trei mari voievozi : Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, voievozi care-și înscriu numele între ctitorii principali ai mănăstirii.

b. *Monede* din secolele XVI-XVIII, descoperite în incinta mănăstirii la săpăturile arheologice.

VITRINA 4. — a. *Monede* din secolul al XVIII-lea, descoperite tot prin săpăturile arheologice din incinta mănăstirii.

b. *Icoană*, pictură pe lemn din secolul al XVI-lea înfățișînd „Întîmpinarea Domnului".

c. *Fragment de frescă*, descoperit în timpul săpăturilor arheologice pe peretele Casei domnești ridicată de Petru Rareș la Mănăstirea Bistrița, mărturie ce vine să întărească cele afirmate de voievod într-un document din aprilie 1546, care arăta că : „Mi-am adus aminte de făgăduința mea și am reînnoit și din temelie am rezidit și din afară și dinlăuntru am împodobit hramul împărătesc al Adormirei Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu din Mănăstirea Bistrița".

Pe același perete, deasupra vitrinelor, mai sînt fixate următoarele exponate :

a. *Aerul Doamnei Marina*. O frumoasă broderie de 0,70/0,80 m, executată probabil în secolul al XV-lea de Doamna Marina, soția lui Alexandru cel Bun, recondiționat în secolul al XVI-lea, după cum reiese din inscripția de pe margine : „Acest Aer a fost preînnoit de cneghina Malina". Aerul reprezintă scena „Punerea în Mormînt a Mîntuitorului".

b. *Document* (facsimil) prin care Alexandru Lăpușneanu dă dreptul Mănăstirii Bistrița, ctitoria sa, să așeze o prisacă la Lopatna — 18 octombrie 1559.

c. *Portretul lui Ștefan cel Mare* (fotocopie) din Tetraevanghelul de la Humor, care, după cum se știe, este scris de Ierom. Nicodim în anul 1473 și este cea mai frumoasă și cea mai prețioasă operă de miniatură a epocii lui Ștefan cel Mare.

d. *Portretul lui Petru Rareș* și al familiei sale (fotocopie), din tabloul votiv aflat în naosul bisericii Mănăstirii Humor, 1530.

e. *Portretul lui Alexandru Lăpușneanu* (fotocopie), de pe un văl brodat, aflat la Mănăstirea Slatina (1560-1561).

Mănăstirea Bistrița este cunoscută și printr-o valoroasă colecție de icoane, unele de o rară frumusețe și fină execuție. În colecție sînt expuse icoanele cele mai vechi și mai valoroase, așezate în trei vitrine mari, de perete, în partea de nord a încăperii.

1. *Învierea Domnului*. Pictură pe lemn (34/41 cm), în stil bizantin-slav din secolul al XVI-lea. Are o inscripție slavonă : „Vascresenie XBO".

2. *Înălțarea Domnului*. Pictură pe lemn (28/34 cm), din secolul al XVI-lea, pe fond aurit. Reprezintă pe Domnul Iisus Hristos în medalion, cu doi îngeri care-L susțin; jos, Sfînta Fecioară Maria, de

asemenea cu doi îngeri de o parte și alta a capului, înconjurată de 11 Apostoli.

3. *Maica Domnului cu Pruncul.* Pictură pe lemn (32/46 cm) din secolul al XVI-lea, pe fond aurit. Maica Domnului își ține Pruncul la piept. Sus, este reprezentat Iisus, pe o năframă, iar în părți, de o parte și de alta a capului, doi heruvimi și doi îngeri. Mai jos, pe o latură, sînt reprezentați Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfîntul Ilie, Sfîntul Vasile cel Mare și un alt sfînt — neidentificat. Pe cealaltă latură, alți patru sfinți. Se descifrează Sfîntul Petru și Sfîntul Nicolae. Este una dintre cele mai frumoase icoane care se păstrează la Mănăstirea Bistrița.

4. *Sfînta Parascheva.* Pictură pe lemn (32/26 cm), în stil bizantino-slav din secolul al XVI-lea. Sfînta Parascheva este reprezentată ca împărătească, și nu cum se pictează de obicei, ca o cuvioasă. Are coroană pe cap, susținută de un înger și este îmbrăcată într-o frumoasă mahramă în stil bizantin.

5. *Punerea în mormînt a Domnului.* Pictură pe lemn (36/27 cm) de tip bizantin-slav pe fond aurit. Icoana este interesant concepută. Mîntuitorul apare, ieșind din mormînt; la obrazul drept i se alătură fața Sfintei Fecioare. Sus, crucea și doi îngeri întristați. Icoana este executată în secolul al XVI-lea.

6. *Sfîntul Arhanghel Mihail.* Pictură în ulei pe lemn (97/72 cm) din secolul al XVI-lea. Arhanghelul are în mînă o sabie, este îmbrăcat cu platoșă.

7. *Sfinții Trei Ierarhi: Vasile, Grigorie și Ioan.* Pictură pe lemn (37/27 cm) în stil bizantino-slav pe fond aurit, din secolul al XVI-lea.

8. *Mîntuitorul-Pantocrator.* Pictură în ulei pe lemn (77/57 cm), executată după tehnica secolului al XVII-lea pe un fond aurit. În partea de jos are o inscripție, cu unele lipsuri, indică pe „...ierom. Ignatie egumen... (anul indescifrabil). ...iun(ie) 8 zile. A scris popa Vlaicu".

9. *Maica Domnului cu Pruncul la piept.* Pictură pe lemn din secolul al XVII-lea, executată în stil bizantino-slav (65/89 cm). Reprezintă pe Maica Domnului așezată pe un tron. Într-o parte și alta a capului, Arhanghelii Mihail și Gavriil o străjuiesc.

10. *Înălțarea Sfintei Cruci.* Pictură pe lemn în stil bizantin (41/31 cm) din anul 1613. Reprezintă pe Sfîntul Macarie, patriarhul Ierusalimului, înălțînd Sfînta Cruce, susținut de alți doi ierarhi. În față, împărații Constantin și Elena care asistă la ceremonial. Icoana are următoarea inscripție: „Io Ștefan Voievod (Ștefan Tomșa) am făcut această icoană... Solominia, 1613, luna martie, 10 zile, de Grigorie Zugravul".

11. *Înălțarea Domnului.* Pictură pe lemn (39/38 cm), executată pe fond aurit, este datată secolul al XVI-lea. Reprezintă pe Mîntuitorul, în medalion, cu doi îngeri care-L susțin; jos, Sfînta Fecioară Maria cu doi îngeri de o parte și alta a capului; lîngă ea sînt șase Apostoli, de asemenea de o parte și de alta.

12. *Sfîntul Nicolae.* Pictură pe lemn, cu două chingi la spate

(90/59 cm), în ulei aplicat pe un ghips, care la rîndul său este aplicat pe o pînză poleită cu aur. Veșmintele sfîntului sînt bogat ornamentate, fruntea puțin încrețită, scoțîndu-se în evidență stilul bizantin de reprezentare. Datează din sec. XVI-XVII.

13. *Cuvioasa Parascheva*. Pictură pe lemn, în ulei, (50/38 cm), pe un fond aurit. Reprezintă pe Cuvioasa Parascheva așezată pe un tron, încoronată de 2 îngeri. Pe latura dreaptă o străjuiesc Sfînta Mucenită Fevronia, Cuvioasa Xenia și Cuvioasa Maria Egipteanca. Pe latura stîngă străjuiesc sfintele Mucenițe : Drosida, Chiriachi, Veronica și Cuvioasa Melania. La bază are și o inscripție în limba slavonă : „Sfînta Parascheva, roagă-te pentru roaba lui Dumnezeu Eufrosina și fiica ei Maria". Icoana datează din secolul al XVII-lea.

14. *Sfîntul ierarh Nicolae*. Pictură pe lemn, în ulei (65/55 cm), executată în secolul al XVIII-lea. Sfîntul este reprezentat în veșminte arhierești, avînd în mînă Sfînta Evanghelie ; pe margine are multe inscripții ilizibile din cauza degradării uleiului.

În partea dreaptă, la intrarea în sala colecției, mai există o vitrină în care sînt expuse următoarele obiecte :

a. *Paftale :* o pereche din sidef, cu cîte un vultur pe fiecare parte, înrămate cu metal prețios ;

— o altă pereche tot de sidef, cu vulturul bicefal, pe fiecare parte, înrămate în metal prețios ;

— a treia pereche din metal prețios, cu un șarpe pe fiecare parte ;

— a patra pereche din metal (parte argintat), cu motive florale și

— o pafta răzleață, din metal prețios, cu motive florale.

b. *Evangheliar*. Monumentalul Evangheliar ilustrat de la Mănăstirea Neamț, tipărit în anul 1821 de Mitropolitul Veniamin Costachi, are o frumoasă ferecătură executată în atelierele Mănăstirii Neamț.

c. *Viețile Sfinților* ale Mitropolitului Dosoftei, tipărite la Iași, între anii 1628 și 1686.

*

Mănăstirea Bistrița a fost una din cele mai însemnate mănăstiri moldovene din punct de vedere arhitectonic. Este unica mănăstire a cărei existență este legată de numele a patru mari voievozi mușatini, iar edificiile de aici au fost din cele mai variate.

Săpăturile arheologice efectuate în biserică și în toată incinta mănăstirii au scos la lumină adevărate opere arhitecturale : coloane din piatră, ancadramente sculptate, capiteluri etc. dintre care unele au fost expuse, ca un mic lapidariu, în jurul clădirii ce adăpostește colecția de care ne ocupăm.

Însă ceea ce a constituit o remarcabilă surpriză a fost descoperirea mai multor plăci de marmură sculptată, dintre care o parte sînt expuse în sala muzeului. Plăcile, de dimensiuni diferite, au

fost descoperite în biserica mănăstirii, la cca 1 metru de la actuala pardoseală ; au constituit o altă pardoseală și sînt pe o parte lise, iar pe cealaltă cu o sculptură de o rară frumusețe: baghete încrucișate, rozete săpate în marmură, rugul de vie cu frunze și struguri, cercuri poliforme, ornamente florale, frize deosebite, demonstrează cît de interesantă ar fi fost inițiala clădire din incinta acestei mănăstiri.

Cercetătorii au ajuns la concluzia că în secolul al XVI-lea ar fi existat o astfel de clădire, cu plachete de marmură sculptată. Mai tîrziu, prin secolul al XVIII-lea cînd mănăstirea a suportat o nouă refacere, printre altele s-ar fi distrus și această clădire (probabil avariată din cauza unui incendiu sau unor confruntări armate), iar plăcile care placau clădirea au fost puse cu fața în jos în biserică pentru pardoseală. Arheologii care s-au ocupat de săpături le-au scos din biserică, o parte fiind transferate la Muzeul județean din Piatra Neamț, iar o parte au rămas să împodobească colecția acestei mănăstiri, constituind o mărturie vie ce atestă gustul și geniul creator al înaintașilor.

Ultima piesă importantă a colecției este *Clopotul lui Ștefan cel Mare,* așezat într-o cupolă de sticlă în centrul încăperii. Clopotul este destul de mare, cu un diametru la gură de cca 90 cm și o înălțimea de cca. 1 metru, turnat din argint și bronz, însumînd o greutate de cca 800 kg. Este făcut din porunca lui Ștefan cel Mare în anul 1498, după cum reiese din inscripția de pe el : „Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, Domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, am făcut acest clopot în anul 7002 (1494), iulie 24 în al 34-lea (an) curgător din domnia mea". Clopotul a fost turnat de meșterii marelui voievod la mănăstirea aceasta, cu o rară măiestrie, purtînd la mijloc stema Moldovei, împodobită cu ornamente florale. Deasupra, clopotul este prevăzut cu o contrabalanță din lemn de stejar legat cu fier. Este impracticabil, întrucît are o fisură în partea de jos. Prin vechimea și originalitatea lui, rămîne un obiect de valoare națională, care împodobește frumos încăperea muzeului.

Acestea ar fi puținele, dar valoroasele obiecte ce alcătuiesc colecția Mănăstirii Bistrița. Inaugurată la 9 septembrie 1984 de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, pare a fi o oază benefică, în care fiecare român ce vine să o viziteze își înviorează privirea cu reale frumuseți și își alină sufletul cu fiorul sacru al duhului mușatin.

Arhid. Ioachim GIOSANU

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Așezate de obicei în locuri de tihnă, în decorul splendid al naturii care le adaugă și mai multă măreție, mănăstirile au fost pururea deschise lumii, celor mulți care, purtați de nostalgia locurilor păstrătoare de frumos, au pășit spre ele cu respectul cuvenit, spre primenirea și înălțarea sufletului.

În salba de aur a vestitelor noastre mănăstiri voievodale strălucește de aproape șase veacuri și ctitoria lui Alexandru cel Bun, Mănăstirea Bistrița-Neamț.

Așezată la circa 4 km de municipiul Piatra Neamț, „pe calea rîului Bistrița la deal, un drum, umbrit de plopi înalți, care apucă la dreapta, pe apa rîului Bistrița, Mănăstirea Bistrița străjuiește de veacuri, ca o mărturie de credință și de datini străbune, hotarele vieții sufletului creștinesc și românesc ale neamului nostru“ [1].

În scurgerea timpului, mulți vor fi fost cei care au petrecut clipe de reverie, de reculegere, de rugă și de admirație atît pentru peisajul feeric, dar și pentru emoția ce te cucerește gîndind că mergi pe locurile unde au pășit voievozii neamului, încîntat de măreția ctitoriei străjuită de chilii și adăpostită de codri seculari, emoționat de istoria ce s-a trăit aici în fulgerările ei. Așezămintele de la Bistrița se pierd în negura vremurilor. „Tradiția amintește de existența pe aceste locuri a unei biserici de lemn încă de la începuturile statului feudal independent al Moldovei“ [2]. Ctitoria lui Alexandru cel Bun dăinuiește din anul 1402. Vorbind de faptele pline de vrednicie ale lui Alexandru cel Bun, cronicarul Grigore Ureche, în Letopisețul Țării Moldovei, zice : „Acest Alixandru Vodă multe lucruri bune au făcut în țară și au făcut două mănăstiri mari în Moldova, Bistrița și Moldovița, în doi ani a domniei sale“ [3]. Misail Călugărul adaugă și faptul că aceste două mănăstiri „li-au îndzăstrat cu multe sate cu vecini și cu hăleștie și cu veșminte scumpe și cu odoare“ [4]. Datele pe care le inserează cronicarul Ureche, referitoare la Mănăstirea Bistrița, provin din vestitul „Letopiseț de la Bistrița“, primul letopiseț scris în țările române [5]. De reținut că la Bistrița a fost alcătuit și „Pomelnicul de la Bistrița“, a cărui fotocopie este expusă în Colecția de obiecte bisericești amenajată în paraclisul lui Ștefan [6]. Acestui document de la Bistrița i-a închinat un imn de slavă poetul Ioan Alexandru, din care redăm versurile :

---

1. Leon Mrejeriu și Arhim. Ghenadie Caraza, *Mănăstirea Bistrița*, f. a., p. 3.
2. Maria Cordoneanu și Victoria Nedel, *100 de monumente și locuri istorice ale Patriei*, București, 1977, p. 22.
3. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1978, p. 21.
4. *Ibidem.*
5. *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 105-106.
6. Maria Cordoneanu și Victoria Nedel, *op. cit.*, p. 23.

„Cincizeci și trei de file pergament
Altarul mănăstirii le păstrează
De șase veacuri în acest lăcaș
Să ardă focul sacru nu-nceteză
Cîteva mii de nume strămoșești
În racla cea mai sfîntă de pe lume
Mustrate de priveghi în miez de nopți
În candelă și-au dobîndit renume“ [7].

Și dacă atunci cînd spui Putna, te gîndești la Ștefan, iar cînd rostești Probota, te gîndești la Petru Rareș, ctitorii și necropole voievodale, atunci cînd zici Bistrița îți apare în imagine figura vrednicului ocîrmuitor de țară, Alexandru cel Bun, ale cărui oseminte zac de veacuri aici. „Acolo, mormîntul lui Alexandru Vodă a stat veacuri, păstrînd comori de liniște, de echilibru, de armonie, de pace. Iar cînd arheologii au ridicat lespedea de piatră au aflat, cu plăcută uimire, că straiul domnesc e din brocart exact la fel, în culoare și înflorătură, ca veșmintele personagiilor din picturile renascentiste italiene. Ca în Botticeli, de pildă. Ca dovadă că Veneția și Florența nu erau chiar așa de departe de Suceava și Bistrița“ [8]. Nicolae Iorga, în cunoscuta sa carte, „Sate și mănăstiri din România“, amintește și el de mormintele existente la Bistrița. „Domnescul patriarh al Moldovei, va spune istoricul, a astrucat aici oasele Doamnei sale Ana, zisă Neacșa, mama moștenitorului său Ilie, și tot aici a lăsat să i se coboare și lui trupul după moarte. În mîna dreaptă a camerei ctitorilor se vede și acum un mormînt înalt, săpat frumos pe lature cu sculpturi ornamentale gotice : acolo zace, desigur, Alexandru... Ștefan cel Mare puse o nouă piatră pe mormîntul Doamnei Ana, după care se numește pînă astăzi satul din apropiere“ [9].

De numele Mănăstirii Bistrița este legată și amintirea celui ce a fost supranumit „Prințul Renașterii române“, domnitorul Petru Rareș, printr-un moment greu din viața țării Moldovei și a voievodului său. E vorba de cumpăna anului 1538 cînd, ridicîndu-se împotriva Moldovei o oaste de circa 150.000 turci în frunte cu Soliman Magnificul, tătarii de la răsărit și polonii din miazănoapte, Petru Rareș, părăsit de ai săi, este silit să ia drumul pribegiei spre Cetatea Ciceului, trecînd prin Mănăstirea Bistrița. Episodul este relatat de toți istoricii care s-au ocupat cu viața și faptele de bravură ale voievodului. Redăm această întîmplare în graiul cronicarului Grigore Ureche, care zice : „Văzînd Pătru vodă că-l împresoară vrăjmașii săi de toate părțile și ai săi l-au părăsit toți, lăsat-au scaunul și s-au dat spre munți, unde cunoscîndu că nici acolo nu să va putea amistui, au gînditu să treacă la Țara Ungurească. Și așa aflîndu-ș' calea deschisă prin Tîrgu, prin Piatră, au trecut pe lîngă Mănăstirea Bistrița“ [10]. Aici „a fost primit, fără împotrivire, către seară, înăuntru mănăstirii“ de către egumenul de atunci,

7. Ioan Alexandru, *Imnele Moldovei*, București, 1980, p.185-192.
8. Dumitru Almaș, *Eroi au fost, eroi sînt încă...*, București, 1983, p. 58.
9. Nicolae Iorga, *Sate și mănăstiri din România*, București, 1916, p. 119.
10. Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 106.

Serapion. [11]. „Și am intrat în biserică, vor mărturisi cronicile vremii, și am căzut jos în fața chipurilor sfintelor icoane, și am plîns mult. Și cu mine în lacrimi fierbinți au plîns egumenul mănăstirii și tot soborul ; și am făgăduit... că dacă din nou mă voi întoarce în scaunul domniei mele, din temelie voi reînnoi și voi zidi această sfîntă biserică“ [12]. Legămîntul a fost îndeplinit în anul 1542, iar cronicile mărturisesc de fidelitatea voievodului : „Și mi-am adus aminte de făgăduința mea și îndată trimițînd am înnoit din temelie sfînta mănăstire, făcînd împrejur și zid și pe dinlăuntru am împodobit-o“ [13]. În astfel de împrejurări Petru Rareș a devenit, alături de Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și, mai tîrziu, Alexandru Lăpușneanu, unul din ctitorii de seamă ai Bistriței nemțene.

Literatura română modernă, prin reprezentanții ei cei mai de frunte, păstrează în tezaurul ei pagini nepieritoare referitoare la mănăstirile noastre ca vetre de cultură și artă, ca mărturii ale istoriei noastre zbuciumate, ca locuri de tihnă, de adîncă cugetare și simțire românească. Alecu Russo, în „Cîntarea României“, după ce amintește de Mănăstirea Bistrița, „unde se vede mormîntul ctitorului ei, Alexandru cel Bun“, amintește de localitatea Viișoara, al cărei nume vine de la faptul „că odată un călugăr bătrîn de la Bistrița a sădit aici un cîrlig de viță, care a prins rădăcini și a rodit struguri — lucru nevăzut la Piatra și în munți. Din pricina vremii, ori din lipsa de îngrijire, via s-a uscat, a pierit, însă locului aceluia i-a rămas numele și are să-i rămîie poate totdeauna“ [14].

Frumos creionează și Alexandru Vlahuță, mare iubitor al plaiurilor nemțene și al mănăstirilor de aici : „Din întunecimi de codru răsar, mărețe, vechile mănăstiri : Pîngărații, Bisericanii, castel fantastic pe vîrful unei măguri, și, mai la vale, Bistrița, după o perdea de plopi“ [15]. Acțiunile și narațiunea romanului „Adela“ al lui Garabet Ibrăileanu, sînt legate de locurile din aceeași zonă : Bălțătești, Tg. Neamț, Piatra Neamț și mănăstirile din împrejurimi. Printre călătoriile Adelei, eroina romanului lui Ibrăileanu, este și cea făcută la Piatra, relatîndu-se astfel : „Am fost și la Mănăstirea Bistrița de lîngă Piatră. Starețul ne-a făcut o primire foarte bună“ [16]. Mihail Sadoveanu, „Ceahlăul literaturii române“, cunoscut pentru drumețiile sale, ne-a lăsat pagini de antologie literară referitoare la priveliștile ce i-au căzut sub ochii săi, profund scrutători în tainele naturii și ale vieții în desfășurarea ei ritmică și tumultoasă. Merită, în contextul acesta, să-i reținem cugetarea adîncă, rod al experienței și al sensibilității sufletului său față de lucrarea Ziditorului : „M-a interesat totdeauna orice peisagiu în orice împrejurare și în orice clipă a vieții, fără să mă obosească,

---

11. Ștefan S. Gorovei, *Petru Rareș*, București, 1982, p. 164.
12. * * * *Petru Rareș*, București, 1978, p. 185-186.
13. Leon Mrejeriu și Ghenadie Caraza, *op. cit.*, p. 7.
14. Alecu Russo, *Cîntarea României* (povestirea *Piatra Teiului)*, București 1980, p. 98-99.
15. Alexandru Vlahuță, *România pitorească*, București, 1965, p. 132.
16. Garabet Ibrăileanu, *Adela*, București, 1976, p. 46.

fără să mă plictisească ; m-a interesat nu cu voința mea, ci numai printr-un fenomen de participare, osmoză și simbioză. Mă încorporez lucrurilor și vieții, am simțământul că totul trăiește în felul său particular“ [17]. Se știe că întîmplările romanului său „Baltagul“ se desfășoară pe valea Bistriței. Vitoria, eroina principală, în durerea ei sfîșietoare, dar și în bărbăția și încrederea de care a dat dovadă, s-a hotărît să facă un drum și la Mănăstirea Bistrița, spre a se închina și a i se lumina calea, prosternîndu-se în fața icoanei Sfintei Ana. Într-o zi de sîmbătă, spre seară, a ajuns la poarta mănăstirii, încărcată de gînduri, de griji și neliniști : „Poposiră tocmai la slujba de sară, între lumini și cîntări. Toți monahii erau în strane, cu camilafcele aplecate, și slujea părintele arhimandrit Visarion starețul“. Pentru pătrunderea adîncă a momentului și pentru analiza de mare finețe spirituală redăm în continuare, în graiul și stilul prozatorului : „Munteanca își lepădă cojocul lîngă ușa de intrare și înaintă sprintenă, numai în sumăieș, pășind moale pe covor cu opincile. În fața iconostasului se opri și salută pe sfinți cu mare înfrînare, aplecîndu-se adînc, cu mîna dreaptă pînă la pămînt. Făcîndu-și cruci repetate, își murmura gîndul care o ardea. Trecu la sfeșnice și așeză făclioarele de ceară pe care le adusese de acasă învăluite în năframă. Cu năframa aceea bătută în fluturi de aur trecu la icoana cea mai mare și mai de căpetenie a mănăstirii, către care avea a-și spune năcazul îndeosebi. Sfînta Ana o privi dintr-odată prin fum de lumînări și munteanca îngenunche și-i sărută mîna. Stînd umilită și cu fruntea plecată, îi dărui naframa, c-un ban de argint legat într-un colț, și-i spuse în șoaptă taina ei. Îi spuse și visul și ceru răspuns. I se dădu sfintei cu toată ființa, ca o jertfă rănită, și lăsă să cadă pe năframă lacrimi. După aceea se ridică fără să vadă pe nimeni și trecu în ușa din stînga altarului, așteptînd umilită, cu mîinile încrucișate sub sîni și cu fruntea înclinată.

Auzi un glas blînd. Simți că-i chemată. Deschise privirea spre altar și văzu pe prea sfințitul Visarion. Îndată îngenunche și-i sărută poala straiului. El își puse mîna pe creștetul ei. Era un ieromonah bătrîn și uscat, cu barbă albă...“ [18].

În dorința de a-și revedea pe venerabilul profesor de exegeza Noului Testament, pe preotul Dr. Vasile Gheorghiu, în anul 1953, preotul și scriitorul Gala Galaction în drumul său spre localitatea Cut-Dumbrava, unde exegetul își petrecea anii psalmistului, face un popas și la Mănăstirea Bistrița. În Jurnalul său, devenit operă

17. Mihail Sadoveanu, *Oameni și locuri*, București, 1982, p. 19.
18. Idem, *Romane*, București, 1982, p. 127.

de mare interes în literatura română, prozatorul, în stilul caracteristic, va nota : „Am trăit, în cîteva ceasuri, un psalm de frumusețe și de cucernicie. M-am închinat adînc în fața străvechii icoane bizantine dăruită unuia dintre ctitorii Moldovei și ai mănăstirii, și am citit răvașele, cu slovă nouă, puse deasupra mormintelor voievodale. Seara, din fereastra chiliei unde eram găzduit am privit, minute lungi, subt barizurile străvechi, pridídite de lună plină, acest sîn de rai, unde se răsfață mînăstirea, coama zidurilor înconjurătoare și crengile merilor cu rod tomnatec, revărsate peste ziduri. Afară de sfintele ceasuri, vestite cu toaca de lemn, afară de susurul izvorului captiv, pe lîngă biserică, un păun călugăr, cu coada dijmuită, arunca, din cînd în cînd, în pacea încremenitului sfînt lăcaș, cîte-o interjecție de admirație și de ardoare...“ [19].

Vom încheia aceste scurte însemnări cu relatările lui Constantin Prisnea, un alt îndrăgostit al drumețiilor prin țară. Călătorind în părțile Moldovei de Sus, ajunge și la Bistrița. „La Bistrița lui Alexandru cel Bun, aflu de la părintele Dionisie (starețul Velea n. n.) că de curînd a fost la Horaița, și că drumul prin Negrești e ca în palmă“ [20]. Autorul dorea să ajungă la Horaița, unde a fost primit cu aceeași ospitalitate și de starețul de aici, părintele Teodorit. De la Horaița a pornit-o spre Horăicioara, unde, ajungînd, după o jumătate de ceas, notează : „Am ajuns la acel cuib de vulturi aninat în crăpătura unei stînci aeriene“ [21].

De bună seamă că mai sînt și alte nepieritoare pagini din literatura noastră, închinate sfîntului lăcaș de la Bistrița, dar ne-am oprit la cele mai expresive spre a pune în lumină faptul că și aici, la Bistrița, ca pretutindeni la mănăstirile noastre, au poposit oameni care, într-un fel sau altul, ne-au mărturisit că Mănăstirea Bistrița înseamnă o pagină luminoasă din marea carte a neamului nostru.

Prot. Mihai MOCANU

19. Gala Galaction, *Jurnal*, vol. III, București, 1980, p. 147.
20. Constantin Prisnea, *Catedrala scufundată*, București, 1968, p. 127.
21. *Ibidem*, p. 128.

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA OGLINDITĂ ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ

Moldova de sub munte, avînd în centrul său „cîmpul lui Dragoș“ și fiind străjuită de legendarul Ceahlău, a cărui siluetă predomină vechea așezare a dacilor liberi — Petrodava (unde ar fi fost reședința regelui Dicomes — după Ptolemeu, secolul II a. Hr.), este unul din ținuturile românești cu profunde rădăcini în spiritualitatea traco-geto-dacă. De aceea, nu puțini au fost cei care au căutat să identifice Kogaionul dacilor cu acest „uriaș cu fruntea-n soare“ — pleșuvul Ceahlău, intrat în creațiile populare românești încă din cele mai vechi timpuri. Poate și pentru aceste motive — cum spunea Perpessicius — Sadoveanu, prin creația sa, identifica urme ale unui „arhetip al spiritualității populare românești“ (M. Eliade) pe acest „picior de plai“ mioritic, încărcat de istorie și legende, unde arhaicul se constituie ca o temelie a originii și statorniciei noastre, unde datinile și credința strămoșească sînt dimensiunile unei existențe libere, pentru afirmarea căreia poporul nostru a luptat veacuri de-a rîndul.

În acest ținut — brăzdat de apele care au scăldat românismul în tot cursul istoriei noastre naționale, între care Bistrița este cea mai deosebită —, sub straja Ceahlăului și a rugilor înălțate cîndva acelei divinități numite de popor „Știma apelor“, din adîncul vremurilor a înflorit un vechi centru de spiritualitate românească, fie în epoca dacică la Bîtca Doamnei, fie în perioada migrațiilor la Cîrlomanul roman [1], iar în cele din urmă pe înălțimile Cetățuiei, la poalele căreia se va înălța „unul din cele mai vechi așezăminte monahale din Moldova“, Mănăstirea Bistrița. Existența acesteia, atestată încă de la „începuturile statului feudal independent al Moldovei“ [2], este dovedită de scrierea aici a unui *Tetraevanghel* slav, în 1384, al cărui manuscris se mai păstra în anul 1862 în biblioteca din paraclisul Mănăstirii Bistrița [3]. Această mănăstire, „de lîngă apa cu același nume“, a fost „prefăcută“ [4] de Alexandru cel Bun, pașni-

---

1. C. Turcu, *Mănăstirea Bistrița*, în „M.M.S.“, XLIV (1968), nr. 3-4, p. 212.

2. Maria Cordoneanu și Victoria Nedel, *100 de monumente și locuri istorice ale patriei*, București, 1977, p. 22, col. 1.

3. C. Turcu, *op. cit.* ; Pr. Gheorghe Moisescu, Pr. Ștefan Lupșa și Pr. Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*. Manual pentru Institutele teologice, vol. I, București, 1957, p. 214 : „Cei mai mulți istorici au socotit că mănăstirea Maicii Domnului, amintită în mai 1395, n-ar fi alta decît Bistrița, care documentar știm anume că este ctitoria lui Alexandru cel Bun...“ ; Irineu Crăciunaș-Suceveanul, *Bisericile cu pictură exterioară din Moldova* (III), în „MMS“, XLVI (1970), nr. 9-10, p. 480 ; autorul afirmă : „La Mănăstirea Bistrița..., după o primă bisericuță de lemn din secolul XIV, a fost construită una de zid de voievodul Alexandru cel Bun“.

4. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Vălenii de Munte, 1908, p. 68.

cul voievod al Moldovei, în primii ani ai domniei sale, deci pînă în 1402, după cum spune cronicarul Grigore Ureche : „Au făcut două mănăstiri mari în Moldova — Bistrița și Moldovița, în doi ani ai domniei sale“ [5].

Dar prima atestare documentară a Mănăstirii Bistrița este cea din 1407, ianuarie 7, făcută de zapisul „Prea sfințitului Mitropolit Chir al Moldovlahiei“, prin care „cu bunăvoința lui Dumnezeu și a Preacuratei Maicii Lui și a Sfintei Înălțări a Lui, mănăstirea Vlădiciei mele, care este la Neamț, a binevoit Vlădicia mea, asemenea și cu fiul Vlădiciei mele Io Alexandru Voievod, Domnul Țării Moldovei și am dat această mănăstire mai sus amintită popei chir Domentian, asemenea și mănăstirea Adormirii Preacuratei Născătoarei de Dumnezeu, *care este la Bistrița* (s. n.), ca sa fie aceste mănăstiri nedespărțite una de alta pentru că sînt amîndouă ale Vlădiciei mele“ [6]. Prin această primă atestare documentară, „între Neamț și Bistrița, cu toată depărtarea, se statornicea deci, de Iosif, în persoana învățatului Domentian, la 1407, o legătură pe care după trei-patru sute de ani era s-o încheie Paisie“ de la Neamț [7]. Astfel, istoria Mănăstirii Bistrița se lega de numele celui dintîi mitropolit al Moldovei, ca un important centru de spiritualitate ortodoxă prezentă în „istoria trecutului unuia dintre cele mai frumoase ținuturi care cuprinde valea Bistriței și mărețul Ceahlău, cu așezări vechi de sate, sihăstrii străvechi, cu branișți, schituri și mănăstiri domnești“ [8]. Iar prin hotărîrea lui Alexandru cel Bun, „ca loc al său de îngropare“ [9], ea își va lega numele și de „întemeietorul de țară“, pe care în 1841 Gh. Asachi îl numea „părintele patriei“ [10] moldave.

Dacă avem în vedere faptul că mănăstirile au fost, de-a lungul veacurilor, „o însemnată instituție de cultură“ pentru români, datorită prezenței cărților, care „se găseau în toate mănăstirile“, înțelegem și mai bine rolul pe care l-a avut această mănăstire în istoria spirituală a ținutului de pe valea Bistriței, asemenea unui focar de unde veneau mulți ca să ia lumina cărții și a înțelegerii rosturilor noastre naționale. Astfel, încă hrisovul din 1407 amintea de Domentian, care trebuia „să preia conducerea mănăstirilor Neamț și Bistrița și să ia în primire, printre altele, și *cărțile-acestor mănăstiri*“ (s. n.) [11]. Acest fapt arată, dintru început, că Mănăstirea Bistrița era pe acea vreme un puternic centru cultural. Desigur că nu va fi fost de importanța celui de la „aceea mai veche

---

5. *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 75.

6. M. Costăchescu, *Documentele moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Iași, 1931, p. 60.

7. N. Iorga, *Monastirea Neamțului. Viață călugărească și muncă pentru cultură*, M. Neamț, 1925, p. 9.

8. Gh. Ungureanu, *Mănăstirea Hangului sau Buhalnița. Schiță istorică*, Iași, 1931, p. 4.

9. Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, București, 1976, p. 107.

10. N. Stoicescu, *Monumentele Țării Românești și Moldovei acum un secol : biserici și mănăstiri*, în „MO“, XXI (1969), nr. 11-12, p. 916.

11. Șt. Bârsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești (sec. X-XVI)*, București, 1971, p. 30 și 130.

mănăstire de la Neamț", dar în orice caz mult „mai însemnată decît Moldovița" [12], cealaltă ctitorie a pașnicului Alexandru cel Bun. Acest fapt este confirmat și de aceea că aici, prin purtarea de grijă a lui Domentian, s-au scris cele dintîi „Anale" ale țării, cunoscute sub numele de „Pomelnicul de la Bistrița", care începe cu anul 1407 [13]. Că aici se desfășura o intensă activitate culturală comparabilă cu cea din alte centre ale Moldovei acelei vremi, se confirmă prin aceea că tot aici „s-a realizat primul letopiseț scris din țările române, ce relatează faptele și domniile dintre 1359-1506" [14]. Desigur că un asemenea centru cultural trebuia să dispună și de o anumită bază materială, căci o astfel de activitate solicita un personal destul de numeros. În acest scop, în 1428 Alexandru supune ctitoriei sale de la Bistrița, unde va fi și îngropat, cincizeci și nouă de biserici din diferite sate boierești. Pentru a ne putea da seama cît de mare era acest privilegiu pentru ctitoria mușatină nu trebuie decît să amintim de mărturiile unui document din vremea lui Ștefan cel Mare, în care se arată că străbunicul lui a dăruit „Rădăuților, care vor fi episcopie sub Ștefan cel Mare, pe la 1471, cincizeci de biserici din ținutul Sucevei, cu preoții lor" [15]. Așadar, aceasta este dovada că Alexandru cel Bun s-a îngrijit de asigurarea unei situații materiale deosebite, care să-i dea o putere economică acestui centru cultural — Mănăstirea Bistrița, sau „Mănăstirea de la Piatra lui Crăciun", cum mai este denumită de unele documente [16] — și după moartea sa, pentru a se putea astfel continua aici preocupările culturale și bisericești. În acest sens, între anii 1411-1431 Alexandru cel Bun, întărește Mănăstirii Bistrița și alte danii [17], reconfirmate mai tîrziu de voievozii Moldovei [18]. Însă importanța Mănăstirii Bistrița va crește și mai mult prin pecetea pe care, în multiseculara ei istorie, o pune „strălucita figură a lui Ștefan Vodă cel Mare și Sfînt", cel mai mare domnitor al Moldovei, care a reînnoit -- cu aceeași evlavie și respect față de străbunii săi — pietrele de mormînt ale ctitorilor, Alexandru cel Bun și Ana Doamna, a dăruit două clopote — în 1491 și 1494 —, iar în 1498 a zidit în incinta acestei mănăstiri „o clopotniță cu trei încăperi etajate" [19]. Acest fapt va face ca străvechea ctitorie mușatină să se înscrie între locașurile de rugăciune care au cunoscut înnoirile acelei mărețe epoci din istoria Moldovei datorate „Soarelui Moldovei" — Ștefan cel Mare. De aceea, nu poate să fie vreo referire istoriografică la această perioadă de glorie a culturii moldovenești fără a fi amintită și Mănăstirea Bistrița.

---

12. Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*
13. C. Turcu, *op. cit.*, p. 213.
14. Maria Cordoneanu și Victoria Nedel, *op. cit.*, p. 23, col. 1.
15. Petru Comarnescu, *Îndreptar artistic al monumentelor din nordul Moldovei. Arhitectura și fresca în sec. XV-XVI*, Suceava, 1961, p. 77.
16. Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 346.
17. C. Turcu, *op. cit.*, p. 213.
18. T. G. Bulat, *Întregiri la istoria Bisericii moldovene, pînă la Ștefan cel Mare, după mărturii noi*, în „MMS", XLV (1969), nr. 5-6, p. 341 și 345. O listă a daniilor făcute Mănăstirii Bistrița se află la M. Costăchescu, *Documentele moldovenești...*, vol. II, p. 61.
19. C. Turcu, *op. cit.*, p. 214.

Reînviorarea culturii moldovenești din vremea lui Petru Rareș se va răsfrînge și peste acest lăcaș de strămoșească închinare — ca o binecuvîntare a lui Dumnezeu pentru rugăciunile ctitorilor ei, ca Mănăstirea Bistrița să fie o permanentă vatră de cultură și simțire românească. Potrivit unui document din 1546, în care — după amintirea dramaticelor zile ale Moldovei anului 1538 — se spune : „Am reînnoit și din temelie am rezidit acest hram și l-am înfrumusețat și pe dinlăuntru și pe dinafară“, din care ar reieși că Petru Rareș, pe lîngă construirea în incinta mănăstirii a unei Case domnești, a contribuit la restaurarea sau chiar rezidirea bisericii [20]. Dacă proporțiile contribuției lui Petru Rareș la refacerea Mănăstirii Bistrița sînt mai puțin cunoscute, faptul că Alexandru Lăpușneanu a rezidit vechea biserică a lui Alexandru cel Bun de la Bistrița, în 1454, este atestat de pisania de sub stema țării, pe peretele sudic al bisericii : „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh, s-a zidit această biserică din Mănăstirea Bistrița, unde este hramul Adormirea Cinstitei Stăpînei noastre, Maica Domnului și pururea Fecioarei Maria, în zilele blagocestivului și de Hristos iubitorului, Io Alexandru Voievod, fiul lui Bogdan Voievod, în anul șapte mii șaizeci și doi, luna mai în 26 zile“ [21]. Astfel, Alexandru Lăpușneanu își leagă numele de *„două din cele mai mari edificii religioase din Moldova* (s. n.) : biserica Mănăstirii Bistrița, ridicată pe locul vechii ctitorii a lui Alexandru cel Bun, și Mănăstirea — Cetate Slatina, inclusiv monumentala sa biserică“ [22]. Biserica de la Mănăstirea Bistrița, pe măsura vremurilor în care a fost ridicată, se impune ca „un amplu edificiu de plan triconc cu turla pe naos, prevăzut cu gropniță și pridvor închis“. Astfel, cel de-al doilea Alexandru, care își înscrie numele în rîndul ctitorilor Mănăstirii Bistrița, a făcut ca acest „important centru de cultură și artă, ilustrat prin caligrafi, miniaturiști și cronicari“ [23] să reînvie, recăpătîndu-și într-o mare măsură importanța de odinioară.

Prin numele celor patru mari voievozi Mănăstirea Bistrița își leagă istoria de cele mai glorioase domnii pe care le-a cunoscut Moldova secolelor XV-XVI. Acest fapt face ca orice doritor de a cunoaște trecutul Bisericii strămoșești din Moldova să întîlnească între cele mai importante centre culturale ale vremii și Mănăstirea Bistrița, ea însăși înscriind o frumoasă pagină în istoriografia românească prin cele dintîi letopisețe din țările române.

Pentru aceste motive, „marele deschizător de drumuri“ privind trecutul Bisericii noastre strămoșești, N. Iorga, cu conștiința că istoria „Bisericii românești“ prezintă „priveliștea unei vieți or-

---

20. Pr. Gh. Moisescu, Pr. Șt. Lupșa și Pr. Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române,* vol. I, cit., p. 411 : „Petru Rareș... în anul 1541 a refăcut Mănăstirea Bistrița, ctitoria strămoșului său Alexandru cel Bun...“; I. Ursu, *Petru Rareș,* București, 1923, p. 120 ; autorul afirmă : „A reedificat în 1542 Mănăstirea Bistrița, care i-a servit ca azil în momentele grele din 1538...“.

21. C. Turcu, *op. cit.,* p. 215.

22. Gr. Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor,* București, 1982, p. 299.

23. V. Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală,* București, 1976, p. 56, col. 1.

ganizate, aproape milenare, în cursul căreia mitropoliții, episcopii, egumenii și așa de adesea ori și smeriții călugări, ori umilii preoți de mir, au dat poporului, ei singuri aproape, toată învățătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfîntă, cu o artă în legătură cu gustul și cu nevoile lui..., dînd istoriei noastre cărturari, caligrafi, sculptori în lemn, argintari, oameni de stat, ostași, mucenici și sfinți“ [24], în lucrarea sa de sinteză — un adevărat „vade mecum“ al istoriei Bisericii și vieții religioase a românilor [25], va aminti și Mănăstirea Bistrița la locul pe care-l merită în istoriografia noastră românească.

Astfel, de atunci și pînă astăzi, ea a fost obiectul unor cercetări și studii de înaltă ținută științifică [26], consacrînd-o ca „cea mai însemnată mănăstire“ a lui Alexandru cel Bun, unde „s-a păstrat un manuscris de mare însemnătate istorică, Pomelnicul mănăstirii, început la 1407“, care este „cea mai veche listă a Domnilor din țara Moldovei. Pe temeiul acestor însemnări din pomelnice s-au scris mai tîrziu cele mai vechi cronici ale Domnilor moldoveni“ [27]. Ea reprezintă o evocare nu numai a domniei lui Alexandru cel Bun — „ziditor de mănăstiri în care răsuna glasul călugărilor“ —, ci și a importanței culturale a acestor vetre de închinare străbună pentru afirmarea noastră națională, prin contribuția lor la „păstrarea învățăturii într-o vreme cînd nu erau școli“, fiindcă „în mănăstiri au fost singurii noștri cărturari din Evul Mediu și de acolo își lua domnul diecii și grămăticii“ [28]. Mai mult, aprofundarea istoriei Mănăstirii Bistrița a dus la elucidarea multor probleme privind viața monahală în Moldova la începutul secolului al XIV-lea și — lucru foarte important — a însăși organizării Bisericii din Mol-

---

24. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești..., vol. cit.*, p. III-IV.

25. T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 234.

26. Dintre lucrările și studiile mai importante privind vechimea, importanța culturală și istoria acestui așezămînt amintim doar cîteva : *Documente privind istoria României (DIR) sec. XIV-XV*, vol. I, București, 1954 ; *Repertoriul monumentelor istorice de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958; G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice“ (BCMI), XVIII (1925) ; Idem, *Bisericile moldovenești din secolul al XVI-lea*, București, 1928 ; C. Bobulescu, *Pentru pomenirea lui Alexandru cel Bun*, Chișinău, 1934 ; D. P. Bogdan, *Pomelnicul M-rii Bistrița*, București, 1941 ; Idem, *Un pomelnic al Mănăstirii Bisericani atribuit Mănăstirii Bistrița*, în „Hrisovul“, 1941, Arhiereul Narcis Crețulescu, *Monastirea Bistrița din județul Neamț. Schițe istorico-biografice*, P. Neamț, 1900 ; L. Mrejeriu, și Ghenadie Caraza, *Mănăstirea Bistrița, județul Neamț*, Piatra Neamț, 1935 ; I. Minea, *Pomelnicul de la Mănăstirea Bistrița*, în „Cercetări istorice“ (CI), 1929-1931 și 1932-1933 ; I. D. Ștefănescu, *Broderiile...*, în vol. *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964 ; Răzvan Theodorescu, *Mănăstirea Bistrița*, București, 1966. În acest sens a se vedea și N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 74-76.

27. P. P. Panaitescu, *Alexandru cel Bun, La cinci sute de ani de la moartea lui*, București, 1932, p. 14 și 24-25.

28. *Ibidem*, p. 4 și 12-13.

dova de către Alexandru cel Bun, domn de sine stătător, „autocrator“ — cum se poate descifra din inscripția de pe epitrahilul ce se păstrează la Mănăstirea Ladoga [29]. În felul acesta, „vechea ipoteză, susținută de N. Iorga, că organizarea vieții religioase din Moldova și constructorii bisericilor de la Mănăstirea Neamțului (în prima ei formă), ai Bistriței și Mănăstirii Sf. Nicolae din Poiană (lîngă Probota) ar fi ucenicii călugărului Nicodim, nu mai are nici un temei“ [30].

Îndîrjirea domnitorilor Moldovei, „mai bine de zece ani“, pentru a obține recunoașterea lui Iosif „în scaunul de mitropolit“ [31], își află și ea rezolvarea în aprofundarea istoriei acestei mănăstiri mușatine, avînd motivarea — care pînă nu demult părea a fi destul de enigmatică — tocmai în aceea că „rolul Mitropolitului Iosif Mușat (datorită unei Biserici bine organizate și înfloritoare n. n.), care a păstorit sub mai mulți domnitori, trebuie să fi fost deosebit de important, ținînd seama că a fost susținut atîta vreme împotriva voinței Patriarhiei constantinopolitane“ [32].

Totodată, istoria Mănăstiri Bistrița, în acest context, arată și legăturile Bisericii din Moldova cu Patriarhia Ecumenică, înainte și după căderea Constantinopolului în mîna turcilor, precum și contextul european în care în Moldovlahia se afirma o Biserică avîndu-și protector pe Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, încă din 1401. Faptul că la Mănăstirea Bistrița se păstrează una din „cele mai vechi icoane“ din Moldova nu este ceva întîmplător. Ele amintesc de Sinodul unionist de la Constanța (Elveția), între 1414 și 1415, și de vizita împăratului de la Bizanț în Moldova, căci au fost dăruite, aceste icoane, după tradiție, de împăratul bizantin Ioan al VIII-lea și de soția acestuia (Ana n. n.), lui Alexandru cel Bun și Doamnei Ana. E vorba, anume, de două icoane, una aflată astăzi la Mănăstirea Neamț, cealaltă la Mănăstirea Bistrița. Aceasta din urmă „înfățișează pe Sfînta Ana ținînd în brațe pe Fecioara Maria, copilă“ [33]. Desigur, că această icoană, de o factură cu totul deose-

---

29. Leon Mrejeriu și Arhim. Ghenadie Caraza, *Mănăstirea Bistrița, ed. cit.*, ..., p. 9 ; Marin Matei Popescu, *100 de personalități din Evul Mediu românesc,* București, 1981, p. 12, col. 2 ; autorul afirmă : „Numele lui a rămas înscris cu litere de glorie în cartea neamului, domnitorul fiind, așa cum scria Dimitrie Cantemir : „Acela care cel dintîi a făcut cunoscut străinilor numele, pînă atunci puțin știut, al moldovenilor“.

30. P. Comarnescu, *op. cit.*, p. 71.

31. Pr. Gh. Moisescu, Pr. Șt. Lupșa și Pr. Al. Filipescu, *op. cit.*, p. 188.

32. P. Comarnescu, *op. cit.*, p. 72.

33. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor.* Partea a II-a, Ed. a 2-a, București, 1940, p. 650.

bită, rămîne mărturie că în această mănăstire s-a păstrat conștiința legăturilor panortodoxe și intercreștine, adeverind totodată că asemenea relații irenice au fost cultivate de-a lungul veacurilor.

Celelalte odoare, puține din ele mai păstrîndu-se astăzi, ne dovedesc nu numai legătura lui Alexandru cel Bun cu Bistrița, ci și a celorlalți vrednici urmași ai săi în tronul Moldovei, pe care l-au slăvit cu atîtea fapte de vitejie pentru apărarea neatîrnării și afirmarea națională a acestui străbun ținut românesc [34], în decursul celor două secole, XV și XVI. Toate acestea la un loc, ca și alte mărturii ce se vor aduce prin cercetările ulterioare, vor confirma adevărul că „împrejurul orașului Piatra din județul Neamț este o bogată salbă de sfinte locașuri, pe care ni le-au lăsat inima și credința strămoșilor noștri". „Între aceste sfinte locașuri strălucesc pînă astăzi, prin vechimea și măreția lor, Mănăstirea Bistrița cu mormintele ctitorilor săi, Alexandru cel Bun și Ana Doamna, (și) biserica Sf. Ioan Domnesc a lui Ștefan cel Mare" [35]. Așadar, Mănăstirea Bistrița se înscrie în istoriografia românească, alături de celelalte mănăstiri [36], ca o mărturie vie peste veacuri a străvechii spiritualități care a înflorit în ținutul Neamțului, a statorniciei pe vatra strămoșească a tuturor celor ce au mărturisit aceeași credință dreptslăvitoare, apărîndu-și neatîrnarea și afirmîndu-și, cu conștiința că sînt fiii „împărătești" ai Romei și „cel mai vechi popor creștin din sud-estul european" [37] — în vîltoarea vremurilor —, unitatea de grai și de neam, de credință și simțire românească.

Diac. drd. V. NECHITA

---

34. C. Turcu, *op. cit.*, p. 218.

35. *Schitul Cozla. Un scump odor de artă bisericească*, f. a., p. 3.

36. Șt. Bârsănescu, *op. cit.*, p. 69 și 72 ; autorul afirmă : „În secolele al XIV-lea și al XV-lea a existat la români o însemnată cultură teologică" și aceasta a avut o „însemnată eficiență filozofică, pedagogică asupra oamenilor acelei epoci. O dovedesc probe evidente : întemeierea în cele două secole a unui mare număr de mănăstiri, de la Vodița, Tismana, Prislop, Cozia, Cotmeana, Snagov, pînă la mănăstirile din Moldova : Neamț, Bistrița, (Gura) Humor[ului], (Vatra) Moldoviței, Probota — constituind primul val de realizări de acest gen, pentru a-i urma cel de al doilea val, odată cu Ștefan cel Mare în Moldova și cu Radu cel Mare în Țara Românească, ctitori de noi construcții de mănăstiri și de biserici : Putna, Voroneț, Dobrovăț (în Moldova) și Mănăstirea Dealu (în Țara Românească)".

37. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, Partea I-a, Ed. a 4-a, București, 1942, p. 10.

Pe tărîm pastoral

TRĂIREA UNITĂȚII DE CREDINȚĂ

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

Prăznuim astăzi duminica închinată credinței celei dreptslăvitoare, credinței celei drepte, păstrată neștirbită de la Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți, așa cum cîntăm la sfîrșitul Sfintei Liturghii: „Am aflat credința cea adevărată, am primit Duhul Tău cel sfînt, nedespărțitei Sfintei Treimi să ne închinăm". Prăznuim în același timp și biruința, puterea și rodniciile acestei credințe trăită și mărturisită de atîția sfinți martiri, cuvioși, ierarhi etc. care au dobîndit slava cea cerească. Cetele sfinților s-au învrednicit de această slavă pentru care Însuși Mîntuitorul Hristos S-a rugat înainte de răstignire: „Slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una sîntem" (Ioan 17, 32). Icoanele lor sînt imagini ale slavei cu care i-au împodobit credința cea dreaptă și faptele bune, devenind astfel „casnici ai lui Dumnezeu" (Efeseni 2, 19).

De aceea, în această duminică prăznuim și biruința cinstirii sfintelor icoane în care strălucesc chipurile îndumnezeite, spre care au fost chemați acești bineplăcuți ai lui Dumnezeu, pildă de viețuire și de credință pentru noi. Așadar, iată că prăznuind astăzi duminica închinată dreptei credințe, cinstim cum se cuvine și sfintele icoane, în amintirea vremurilor cînd ele au fost reașezate în evlavia și rugăciunile Bisericii. De atunci, din secolul IX, sfintele icoane reprezintă puterea și biruința și rodirile dreptei credințe, înseamnă descoperirea dumnezeirii în chipul celor ce mărturisesc Ortodoxia. Slăvim darul lui Dumnezeu prin care omul se îndumnezeiește, urcă pe scara desăvîrșirii spre raiul cel ceresc, cum spune așa de frumos Sfîntul Ioan Scărarul. Însăși credința adevărată este un dar al lui Dumnezeu venit prin lucrarea Sfîntului Duh (I Corinteni 12, 9), pentru că stăruința de a ne întări în credință și a dobîndi roadele acesteia „este darul lui Dumnezeu" (Efeseni 2, 8). Așa auzim în rugăciunile de la Sfînta Liturghie, cînd slujitorul Bisericii mulțumește în numele tuturor participanților pentru „tot darul desăvîrșit, care de sus se pogoară, de la Părintele luminilor" (Iacob 1, 17). Credința dreaptă este cu adevărat un dar dumnezeiesc, deoarece prin Mîntuitorul Iisus Hristos noi am dobîndit puterea cunoștinței și nădejdea că Dumnezeu ne-a chemat să fim „părtași dumnezeiești firi" (II Petru 1, 4). Tot prin El am primit puterea credinței „lucrătoare prin iubire" (Galateni 5, 6). „Dumnezeu este Cel Care lucrează întru voi și ca să voiți și ca să săvîrșiți, după a Lui bunăvoință" (Filipeni 2, 13), spune Sfîntul Apostol Pavel. Și aceasta fiindcă Hristos trăiește în noi, așa cum spunea Apostolul neamurilor: „Și viața mea de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu", fără să „lepăd harul lui Dumnezeu" (Galateni 2, 20-21).

Icoanele sfinților tălmăcesc prezența și lucrarea Harului și valoarea vredniciilor în viața noastră, prin care urcăm spre înălțimea stării „bărbatului desăvîrșit" (Efeseni 4, 13), Care este Hristos, spre asemănarea noastră cu Dumnezeu, după al Cărui chip am și fost

creați (Facerea 1, 27). Cît de frumoasă este această învățătură a Bisericii noastre despre cinstirea sfinților și a icoanelor lor, spre care prăznuirea de astăzi ne îndreaptă luarea-aminte!

Nici o altă Biserică nu are atîta bogăție de frumuseți și deschidere către viața cea plină de sfințenie cum are Biserica Ortodoxă. Iar la noi, această învățătură a fost izvor de închinare și de artă creștină, înălțate la piscuri de creație în frescele exterioare ale mănăstirilor noastre din Bucovina. Ceea ce oferă Biserica noastră strămoșească, drept putere duhovnicească fiecărui mărturisitor al lui Hristos, este pilda de trăire a sfinților, a celor din neamul nostru, este această păstrare neștirbită a darului lui Dumnezeu, care înnoiește și transfigurează. Comuniunea pe care Biserica o dăruiește tuturor fiilor ei trebuie să-i angajeze spre păstrarea dreptei credințe și spre facerea de bine, „după dăruirea harului lui Dumnezeu" ce ne-a fost dat „prin lucrarea puterii Sale" (Efeseni 3, 7). Această „participare" prin slujire, plină de dăruire și transfiguratoare, este oglindită de bogăția și frumusețea icoanelor. Nu se poate vorbi de dreapta credință și de cuprinderea înțelesului ei în legătură cu Sfînta Treime, cu mîntuirea noastră, fără a pune în relief existența și rolul educativ al icoanelor. În liniile și culorile lor, acestea au un specific cu totul aparte, o vibrație inefabilă și necuprinsă, pentru că oglindesc iubirea lui Dumnezeu, redată în chipul și viața sfîntului înfățișat. În ele aprofundăm „adîncul" cel dumnezeiesc al înțelegerii lărgimii, lungimii și înălțimii spre cunoașterea a „toată plinătatea lui Dumnezeu" (Efeseni 3, 18-19), cum scrie dumnezeiescul Pavel. Icoanele sînt deschideri ale cerului spre noi, și de la noi spre cele dumnezeiești la care ne călăuzește pilda sfîntului pictat, mărturie a credinței care duce la trăirea comuniunii în Hristos Mîntuitorul nostru și în Biserica Sa cea sfîntă.

Cît de elocvente sînt în acest sens celebrele picturi și bogăția de simțiri trăite la intrarea în măreața biserică Sfînta Sofia din Constantinopol, ctitoria binecredinciosului împărat Justinian! De asemenea și icoanele care împodobesc catapetesmele și locașurile noastre de credință strămoșească realizate cu măiestrie fac și din vatra noastră străbună adevărate Betleeme românești, în care se naște Pruncul Iisus sălășluind prin săvîrșirea Sfintei Liturghii pururea în mijlocul nostru. Așa cum la Nașterea Domnului s-au deschis cerurile, de unde se auzeau cîntările îngerești, tot așa prin sfintele icoane ni se deschide văzul credinței spre a înțelege mai ușor învățătura Bisericii noastre strămoșești, pentru a ajunge la „încredințarea celor nădăjduite" — adică viața cea plină de slava lui Dumnezeu — și „dovedirea lucrurilor celor nevăzute" (Evrei 11, 1), frumusețile vieții celei veșnice. Se poate vorbi de frumusețile Ortodoxiei românești, ale evlaviei fiilor Bisericii noastre ce se manifestă neîncetat prin trăirea credinței dreptslăvitoare, prin această permanentă „deschidere" a cerurilor spre noi și a noastră spre Dumnezeu și spre lume, cum o vedem oglindindu-se în icoanele noastre românești. Prin Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat cerul s-a unit cu pămîntul, iar omenirea de pe pămînt s-a înălțat la cer, transfigurîndu-se și înnoindu-se. Această transfigurare o trăim și noi prin credința în Întruparea și Învierea Mîntuitorului, permanent prezent în mijlocul nostru, umplînd de „strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu" (Evrei 1, 3) însuși chipul nostru, însăși ființa și viața

noastră. Chipul nostru poate deveni transfigurat după chipul lui Dumnezeu. Viața creștină trebuie să se desfășoare în comuniunea cu Prea Sfînta Treime și cu toți sfinții. Iar încununarea străduințelor depuse în atingerea acestui ideal este înnoirea și desăvîrșirea vieții, părtășia la plinătatea de iubire și sfințenie a lui Dumnezeu. Căci devenim noi înșine asemenea lui Hristos, fii ai lui Dumnezeu și „împreună-moștenitori cu Hristos" (Romani 8, 17), purtători de Dumnezeu, cum spun Sfinții Părinți. Așa cum în Hristos „locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii" (Coloseni 2, 9), tot așa și în noi, prin harul Duhului Sfînt, se cuvine să fim vrednici să locuiască Dumnezeu și să strălucească slava Sa, trupurile noastre dovedindu-se a fi „temple" ale Duhului Sfînt. De aceea și Mîntuitorul spune că „împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca 17, 21), este în inimile noastre, pentru că în noi se află prezent Duhul Sfînt prin Sfintele Taine.

Iată cum, iubiți credincioși, Trupul lui Hristos Cel înviat și Sîngele din prea curata Sa coastă ne sînt izvor de putere și înnoire, de deschidere spre Dumnezeu și lume, prin care ne transfigurăm neîncetat. De aceea, dreapta noastră credință nu poate fi despărțită de cinstirea icoanei, a chipului plin de slavă al lui Hristos, a Prea Curatei Sale Maici, a Îngerilor și a tuturor celor ce s-au făcut părtași acestei slave — sfinții. Cinstirea icoanei este mărturia comuniunii noastre cu Dumnezeu și cu frații noștri mai mari, sfinții, precum și a răsfrîngerii acestei comuniuni în lucrarea noastră de înnoire și transfigurare a vieții, de deschidere a acesteia spre Dumnezeu, de transformare a ei, prin „puterea" Duhului Sfînt, în împărăția lui Dumnezeu, care „este pace, bucurie și neprihănire" (Romani 13, 17), în împărăție a Duhului Sfînt. Această Duminică a slăvirii icoanelor este un popas luminos care ne cheamă la împărtășirea din strălucirile și roadele ei. Sfintele Icoane sînt raze de lumină pentru înțelegerea noastră, pentru pregustarea bunurilor viitoare încă din viața aceasta trecătoare. Ele sînt oglindirea drumului pe care trebuie să mergem, urmînd învățătura Bisericii noastre dreptlăvitoare, pentru dobîndirea vieții celei veșnice. Sfinții mijlocesc trăirea în comuniunea de sfințire și iubire a lui Dumnezeu și a semenilor, prin care dobîndim desăvîrșirea, străduindu-ne după îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: „Lucrați cu frică și cu cutremur la mîntuirea voastră" (Filipeni 2, 12).

La această mîntuire noi contribuim prin credință dreaptă, prin faptele bune, așa cum am auzit în Pastorala Sfîntului Sinod citită, ca în fiecare an, în această zi închinată prăznuirii dreptei credințe și rodirilor acesteia, Duminica Ortodoxiei. Binefacerea la care sîntem chemați este, pe de altă parte, și o expresie a legăturii tuturor fiilor Bisericii Ortodoxe Române în aceeași unitate de credință și slujire. Ea este expresia unității Ortodoxiei românești de care vă vorbeam, a vieții noastre pe care o trăim, cler și credincioși, în mărturisirea aceleiași credințe și nădejdi. Ea este expresia aceleiași slujiri prin lucrarea credinței dreptslăvitoare, prin iubirea și împlinirea a tot binele, care nu se oprește la hotarele țării, ci cuprinde în această unitate și comunitățile bisericești, parohiile române de peste hotare, din cuprinsul celor două Arhiepiscopii Române Misionare din Europa și din Statele Unite și Canada. Prin preoții și credincioșii acestor parohii Ortodoxia noastră românească este cu-

noscută pe toate meridianele globului pămîntesc. Altarul de credință strămoșească adună în jurul său pe românii din acele părți, întărind astfel legătura cu vatra strămoșească a tuturor fiilor Bisericii noastre. Dar toate acestea se fac prin truda noastră a tuturor, prin această colectă care se adună, prin dărnicia dumneavoastră și care, la nivel de Patriarhie, constituie Fondul Central Misionar. N-aș putea să nu vă mulțumesc pentru frumoasa contribuție pe care eparhia noastră a putut-o aduce acum un an la Fondul Central Misionar, datorită acestei dărnicii, dealtfel recunoscută moldovenilor în general și ieșenilor în special.

Contribuția dumneavoastră este un ajutor prețios, constituind principalul mijloc prin care căldura noastră și tăria trăirii aceleiași unități de credință se fac simțite în rîndul lor. Ei primesc icoane și veșminte și ceea ce este necesar pentru buna desfășurare a slujbelor bisericești, prin care au imaginea frumuseților țării de care ne împărtășim cu toții, dar și frumusețile Ortodoxiei românești, care au dat statornicie și putere înaintașilor noștri în lupta pentru apărarea vetrei străbune. Bucuria de a ne simți în aceeași credință cu toți crește cu fiecare osteneală ce o depunem ca și pe alții să-i facem părtași acestei unități, căci „ce este mai bun și mai frumos decît a fi frații împreună!" (Psalmul 132, 1). Aceasta de fapt și este frumusețea credinței noastre, care ne deschide sufletul către Dumnezeu și către oameni, pe care o oglindesc Sfintele Icoane. Numai cine a trăit asemenea frumuseți poate înțelege de ce Sfinții Părinți ai Bisericii au spus că frumusețea este chipul, icoana Dumnezeirii la nivelul nostru de creaturi, de ființe chemate spre desăvîrșire, spre înălțare. Nimic nu înalță mai mult cu frumusețea. Cei ce se rup de unitatea Bisericii noastre, de unitatea Ortodoxiei, nu au cunoscut această frumusețe. De aceea, înstrăinarea de vatra credinței strămoșești îi duce pe căi bîntuite de rătăcire și neînțelegere a adevărului mîntuitor.

Luînd aminte la toate aceste adevăruri în Duminica închinată Ortodoxiei, unității celor care mărturisesc pe Hristos după predania Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți ai Bisericii, să ne facem fiecare din noi slujitori ai unității de credință și de neam. Să păstrăm credința pe care am moștenit-o ca pe un scump tezaur de la moșii și strămoșii noștri, urmînd cu toții aceeași cale a Bisericii noastre care s-a integrat istoriei poporului nostru și i-a slujit întotdeauna unitatea lui de cuget și simțire românească.

*Dumnezeu să ne ajute ca în unitatea noastră cu moșii și strămoșii noștri, prin mărturisirea aceleiași credințe dreptslăvitoare și a tuturor cu Hristos și cu sfinții Săi, în frunte cu Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu, care a ocrotit acest pămînt străbun, să ne facem părtași frumuseții și luminii celei adevărate, așa cum cîntăm noi la Sfînta Liturghie: „Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinîndu-ne, căci Aceasta ne-a mîntuit pe noi". Amin.**

★ Cuvînt rostit duminică 11 martie 1984 — Duminica Ortodoxiei.

VIEȚUIND ÎN UNITATEA DE CREDINȚĂ

„Păzind unitatea Duhului în legătura păcii“ (Efeseni 4, 3), cu toate Bisericile Ortodoxe surori și, de asemenea, cu toată lumea creștină, Sfînta noastră Biserică Ortodoxă Română este cunoscută prin vrednicia fiilor ei duhovnicești și prin credincioșia cu care a păstrat și îmbogățit tezaurul de învățătură și viață ortodoxă. Sădită, de aproape două mii de ani pe toate ținuturile strămoșești, „ca pomul la izvoarele apelor“ de viață dătătoare, ea a adus roade îmbelșugate nu numai pentru îndestularea fiilor ei, fericiții noștri strămoși daco-romani, ci și în ogorul larg al Ortodoxiei, căreia i-a dăruit, din neamul nostru, slujitori învățați, cuvioși, mărturisitori și mucenici. „Ca roua ce se pogoară pe muntele Ermonului“ așa s-au revărsat darurile Duhului Sfînt peste aceste pămînturi străvechi românești, cunoscute încă din primele secole creștine în toate zările pe unde numele, învățătura și viața Mîntuitorului Iisus Hristos au fost răspîndite de către Sfinții Săi Ucenici și Apostoli. Ierarhii Bisericii din Sciția Mică, numele de atunci al Dobrogei noastre, erau, cu înțelepciunea și strădaniile lor închinate dreptei-credințe, prezenți la Sinoadele Ecumenice și locale. Unii viețuitori din mănăstirile acestor părți, ca Sfîntul Ioan Casian sau Dionisie cel Mic, autorul erei creștine, și alții, erau cunoscuți și prețuiți de Prea Fericiții Patriarhi de la Constantinopol și de la Roma. Sfîntul Cuvios Ioan Casian a și fost hirotonit diacon de către Sfîntul Ioan Gură de Aur, Patriarhul Constantinopolei, iar Sfîntul Vasile cel Mare al Cezareei Capadociei trimitea scrisori Bisericii din părțile Sciției, de la care cerea să i se trimită moaștele Sfîntului Sava, martirizat pentru credință în aceste părți. Ca niște luceferi au strălucit apoi, prin secole, slujitorii și fiii Bisericii noastre, legați de Ortodoxie și de glia străbună în care s-au născut și și-au durat statornic ființa și cultura, chezășii scumpe ale dăinuirii unitare a poporului nostru, înfrățiți cu muntele ospitalier, cu glia aducătoare de belșug, cu apele și plaiul românesc. Lumina minții lor o aflăm în litere și străvechi odoare și obiecte de artă, păstrate secole de-a rîndul în taina pămîntului, în așezările încărcate de nume și glorii, în sanctuare strălucitoare, biserici și mănăstiri, care au păstrat în chivotele lor, alături de izvorul învierii și nemuririi noastre, și chipurile și trupurile ctitorilor de țară și de neam, voievozi, eroi și luptători pentru apărarea țării, pentru libertatea și independența ei.

La aceste izvoare, Ortodoxia a crescut, a înflorit și „a adus rodul ei, la vreme", rod dumnezeiesc, pe măsura credinței, nădejdii și dragostei fiilor poporului nostru, un popor născut creștin așa cum se știe, păstrător neabătut al închinării după Legea Răsăritului. Nu fără jertfe și nu fără suferințe și-a păstrat el neprihănit sufletul său de ortodox român, dar a purtat, din veac în veac, omenia și geniul său în lumea largă.

Cum este și firesc, odată cu creșterea și formarea poporului nostru, a limbii și a culturii lui unitare și, mai ales, a făuririi unității și a dobîndirii independenței, și Biserica noastră și-a alcătuit norme de chivernisire bisericească proprii, și-a statornicit așezăminte corespunzătoare cerințelor vremii și și-a dobîndit astfel Autocefalia în anul 1885, iar în anul 1925 rangul de Patriarhat. Sporindu-și zelul în slujirea Ortodoxiei întregi, Biserica noastră a slujit cu aceeași dăruire poporul, cum a făcut în toate timpurile.

În epoca noastră, de înfăptuiri mărețe în toate ramurile vieții noastre românești, de deschideri și condiții de lucrare rodnică, Biserica Ortodoxă Română strălucește în cîmpul Ortodoxiei prin aportul deosebit de prețios, adus neîncetat pentru păstrarea comorilor ortodoxe și a unității panortodoxe. Este cerința majoră, am putea spune, din vremea noastră, cînd Biserica Ortodoxă, în întregimea sa, ca cea care stă pe temelia Scripturii și a Tradiției apostolice, este chemată să-și aducă aportul ei teologic și doctrinal la cunoașterea și apropierea Creștinătății prin Mișcarea ecumenică.

În această cuprinzătoare activitate, Biserica Ortodoxă Română s-a făcut cunoscută de-a lungul deceniilor, fiind prezentă la toate congresele și adunările creștine mondiale. Ierarhii Bisericii noastre în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, profesorii de teologie și conducătorii de mănăstiri răspîndesc în cîmpul larg al creștinătății cuvîntul și lucrarea obștei noastre dreptmăritoare, cuvînt de pace, de statornicie în credință, de sporită rîvnă în păstrarea neștirbită a moștenirii Sfinților Părinți. Într-una dintre numeroasele împrejurări de întîlniri cu alte Biserici din Occident, dornice să afle aportul Bisericii noastre în Mișcarea Ecumenică, Prea Fericitul Patriarh Iustin, pe atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, spunea: „În dialogul ecumenic, Ortodoxia aduce conștiința unității bisericești, trăite veacuri de-a rîndul. În duhul său, teologia și cultul ortodox, creștinii, pot găsi sursele și modalitatea de a realiza unirea lor văzută.

Ortodoxia aduce în Mișcarea Ecumenică interpretarea tradițională a Sfintei Scripturi, dezvoltarea succesivă a gîndirii teologice și frumusețea angelică a vieții sale spirtuale" [1].

1. În revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLIII ((1963), nr. 1-2, p. 40.

Toată strădania Bisericilor Ortodoxe, deși la distanțe geografice uriașe și în contextul unor orînduiri sociale și culturi deosebite, toată agonisita lor proprie, evlavia și vrednicia fiilor lor duhovnicești au închinat-o unității Ortodoxiei — tezaurului ei mîntuitor, folosit și înfrumusețat neîncetat prin graiul și viața fiecărei Biserici locale. Ortodoxia a rămas același izvor de învățătură comun, așa cum l-au transmis Sfinții Apostoli de la Mîntuitorul Iisus Hristos și așa cum apoi l-au primit Sfinții Părinți și l-au statornicit în cele șapte Sinoade Ecumenice. Aceeași dumnezeiască învățătură, aceleași sfinte Canoane și Rînduieli, aceeași Sfîntă Liturghie, aceleași sărbători, rînduite în același calendar, deci aceeași Scriptură și Tradiție străbate întreaga viață creștină ortodoxă. Circulînd ca sîngele în organismul sănătos al întregii Biserici Ortodoxe, învățătura și gîndirea ortodoxă hrănește, îndestulează și înnoiește neîncetat „Trupul tainic al Domnului" (I Corinteni 12, 27), din care facem parte fiecare dintre noi, ca mădulare vii și de cinste ale acestui trup.

Avem datoria cea mai sfîntă de a păstra această unitate. De a ne da seama că în afara acestei unități, în afara staulului credinței strămoșești, în afara Bisericii și rînduielilor ei ajungînd cineva, se rupe de Trup, ca o ramură care se rupe de tulpină. Despre aceasta Însuși Mîntuitorul spune că ea nu mai are viață în sine și neavînd viață se usucă: „Eu sînt vița, voi mlădițele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic" (Ioan 15, 5). Să ne străduim, așadar, să păzim unitatea Duhului în legătura păcii spre „a fi una" (Ioan 17, 21), așa cum Mîntuitorul nostru Iisus Hristos se roagă pentru noi Tatălui ceresc. Amin! *

MAICA DOMNULUI — MAICA NOASTRĂ

Am ascultat cuvîntul Părintelui paroh, care ne-a prezentat istoricul acestei biserici — unul din cunoscutele lăcașuri bisericești ale orașului Iași. Cu bucurie am reținut strădaniile depuse pentru înfrumusețarea și restaurarea picturii. Această bucurie s-a împletit cu sărbătoarea de astăzi, Nașterea Maicii Domnului, Sfînta Fecioară Maria, sporită de aceste împliniri — roade ale strădaniilor părintelui și enoriașilor. La fiecare sfințire de biserică ne încredințăm de adevărul că lumina lui Hristos ni se revarsă prin aceste chipuri ale frumuseții dumnezeiești — icoanele sfinților — prin care, ca pe o scară a lui Iacob, Dumnezeu se pogoară la noi, iar noi urcăm la Dumnezeu. Nenumărate sînt chipurile frumuseții și neîncetat este și urcușul nostru, căci prin această unire a cerului cu pămîntul, adusă de Maica Domnului în lume, noi neîncetat ne înălțăm spre desăvîrșire, spre asemănarea cu Dumnezeu, Care este adevărul și frumusețea, izvorul vieții și al păcii. Sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului ne învață să ne ridicăm la frumusețea divină și să privim frumusețea lumii, a creaturilor, ca urcușul firesc al zidirii spre Făcătorul-a-toate, ca sensul divin dat de Ziditor făpturii Sale: „Și a privit Dumnezeu toate cîte a făcut și iată erau bune foarte" (Facere 1, 31). De aceea, în frumusețe se oglindește adevărul divin adică sensul, existența și scopul creaturii, zidită spre a se împărtăși de comuniunea cu Dumnezeu. În acest sens frumusețea zidirii este oglindirea, ca într-o picătură de apă, a măreției cerului, a frumuseții celei negrăite dumnezeiești, așa cum și cîntările bisericești ne spun că frumusețea Sfintei Fecioare Maria a întrecut pe cea a tuturor fecioarelor pămîntului, „îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată". Iar numele ei îl vor pomeni pămîntenii „în tot neamul și neamul". Pentru aceasta popoarele o vor lăuda în veac și în veacul veacului (Psalmul 44, 11, 15, 20-21).

Maica Domnului este cea din care a răsărit „Lumina spre descoperirea neamurilor", Lumină care a adus mîntuirea „pînă la marginile pămîntului". Cei ce se închină Fiului ei, Răscumpărătorul nostru, Care zice tuturor: „Veniți la lumină!" (Isaia 49, 6-7, 9) preamăresc și pe Maica Domnului, prin care ne-a răsărit Lumina cunoștinței adevărului și iubirii lui Dumnezeu. „Ridică ochii tăi de jur împrejur și vezi: toți se adună, toți vin la tine", spune evanghelistul Vechiului Testament, Proorocul Isaia. „Viu sînt Eu, zice Domnul, tu te vei îmbrăca întru ei ca într-un veșmînt de podoabă și te vei încinge cu ei ca o mireasă" (49, 18). Ea este cedrul pe care „cedrii din grădina lui Dumnezeu nu-l umbreau" și nici un copac „nu se asemăna cu el în frumusețe" (Iezechiel 31, 8), pentru că a născut pe Hristos — „strălucirea slavei și chipul Ființei lui Dumnezeu" (Evrei, 1, 3).

Această sărbătoare este izvorul mîntuirii, ușa milostivirii, pentru că prin Maica Domnului — care încă din primele zile ale creștinismului s-a bucurat de cinste și slavă, de laudă și preamărire — s-a împlinit proorocia că pe ea o „vor ferici toate neamurile", ară-

tîndu-se prin ea „mila lui Dumnezeu din neam în neam spre cei ce se tem de El“ (Luca 1, 48-50). Cu mare pietate și evlavie deosebită, ca pe un început al arătării milei Sale, credincioșii au cinstit ziua Nașterii Maicii Domnului și pe părinții ei Ioachim și Ana. Înșiși Sfinții Apostoli au preaslăvit-o adunîndu-se de la marginile lumii, cum spun cîntările noastre bisericești, spre a cinsti adormirea ei. Maica Domnului a fost preamărită și de Sfinții Părinți ai Bisericii prin imne și scrieri, fiind numită Maică și Ocrotitoare a întregii creștinătăți, a tuturor celor ce se află sub oblăduirea Bisericii întemeiate de Iisus Hristos prin întruparea Sa. Întrupîndu-Se de la Duhul Sfînt și din Sfînta Fecioară Maria, Mîntuitorul a luat firea noastră întreagă, făcînd-o Biserică a Celui Preaînalt, adică a înfiat-o, prin sfințenia Sa, Părintelui ceresc. Iar Maica Domnului, care L-a ocrotit pe acest „Fiu care S-a dat nouă“ (Isaia 9, 5) spre înfiere — căci „sîntem fii, sîntem și moștenitori, moștenitori adică ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos“, împreună cu Care „ne și preamărim“ (Romani 8, 17) — ne ocrotește și pe noi cei ce sîntem Biserica lui Dumnezeu, adică mădulare ale Trupului tainic al lui Hristos (Efeseni 5, 30). Așa cum trupul plăpînd al Pruncului Iisus s-a bucurat de ocrotirea și dragostea ei de mamă, tot așa și noi, mădularele trupului lui Hristos, căci mădulare sîntem fiecare în parte, ne bucurăm de ocrotirea ei pentru a ajunge la slava și strălucirea lui Hristos — „starea bărbatului desăvîrșit“ (Efeseni 4, 13). De aceea, nu numai în zilele de sărbătoare Maica Domnului este cinstită, ci permanent, de întreaga creștinătate, care se bucură de ocrotirea ei de maică și mijlocitoare în fața Prea Sfintei Treimi. Ea este „mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii“, căci ea s-a învrednicit să primească, prin Duhul Sfînt, sfințenia de a fi vas preacinstit al Nașterii Domnului, adică al lui Iisus Mîntuitorul, Care a ridicat păcatul lumii (Ioan 1, 29). De aceea, sărbătoarea de astăzi are o mare însemnătate întru dobîndirea mîntuirii pe care „au cercetat-o cu de-amănuntul proorocii care au proorocit despre harul ce avea să vină la noi“ (I Petru 1, 10). Prin ea ne-a răsărit nouă „cunoștința mîntuirii“ (Luca 1, 77), adică a iubirii dumnezeiești. De aceea, prin ea toată făptura a văzut „mîntuirea lui Dumnezeu“ (Luca 3, 6), spre dobîndirea împărtășirii neamurilor din adevărul, lumina și frumusețea cea dumnezeiască. În cinstea ei — spre lauda lui Dumnezeu, Care în iconomia Sa a rînduit ca Fiul Cel fără de ani să Se nască din Preasfînta Fecioară Maria — au fost înălțate diferite biserici, așa cum este și aceasta, unul din cele mai deosebite monumente bisericești ieșene. Iașul, care este străvechiul leagăn de istorie și cultură națională, are numeroase locașuri de închinare între care și acesta, avînd hramul Nașterii Maicii Domnului.

Această biserică, prin istoria, prin vechimea și prin specificul ei, constituie o vatră de credință și închinare străbună, atestînd, ca și toate celelalte biserici, statornicia noastră în unitatea de credință dreptslăvitoare. Prin lucrările de înfrumusețare din ultimii ani, acestui trecut de aur i se adaugă coroana strălucirilor prezente, a înnoirilor care s-au înfăptuit aici.

Legată de slăvitul praznic al Nașterii Maicii Domnului — Sîntămăria Mică —, ea ne încredințează de adevărul că Biserica Ortodoxă dintotdeauna a acordat Maicii Domnului o cinstire aleasă, un cult mai deosebit, față de ceilalți sfinți care sînt frații noștri mai mari în credință. Prin Sfîntul Omofor adună la pieptul său de maică pe toți cei ce cred și mărturisesc pe Hristos, începînd cu Sfinții Apostoli și pînă în zilele noastre. Sfinții Părinți ai Bisericii ne încredințează că această demnitate a Maicii Domnului, de mamă a tuturor, a fost proclamată de Însuși Fiul său, Iisus Hristos, chiar în momentul răstignirii de pe Golgota, pe cînd ucenicul Său iubit, Sfîntul Evanghelist Ioan și mama Sa se aflau alături de Cruce, iar Domnul Iisus Hristos a zis mamei Sale: „Femeie, iată Fiul tău!" și ucenicului: „Iată mama ta!" (Ioan 19, 26-27). În urcușul nostru duhovnicesc spre înălțimile virtuții și ale desăvîrșirii, ne bucurăm de ajutorul, de solirea și mijlocirea Maicii Domnului. De aceea, în bisericile noastre, cum vedeți și aici, Maica Domnului este înfățișată cu Pruncul Iisus în brațe. Mîntuitorul este unicul Mijlocitor între Dumnezeu și oameni (I Timotei 2, 3) și, ca Fiu al Prea Sfintei Fecioare, El S-a dat „preț de răscumpărare" (I Timotei 2, 6) pentru toți fiii Bisericii și pentru viața lumii. Sfînta Fecioară reprezintă părtășia întregului neam omenesc la lucrarea de mîntuire, căreia Iisus ne-a făcut împreună-lucrători (Filipeni 2, 12). Acesta este sensul celor spuse de Sfînta Evanghelie că Maica Domnului „păstra în inima ei toate aceste cuvinte" (Luca 2, 51), pe care Iisus le rostea propoveduind Evanghelia iubirii lui Dumnezeu. Prin Maica Domnului întregul neam omenesc a primit, în potirul inimii și al sufletului, pe Mîntuitorul și cuvintele Evangheliei, care sînt „duh și viață" (Ioan 6, 63), spre împărtășirea vieții celei veșnice. Prin rugăciunile Maicii Domnului și prin faptele bune ne împodobim chipul cu strălucirea negrăită a slavei dumnezeiești, căci făcîndu-ne părtași ascultării ei față de Dumnezeu putem rosti cu evlavie și frică duhovnicească la chemările creștinești: „Fie mie după cuvîntul tău!" (Luca 1, 38).

Tot prin mijlocirea Maicii Domnului, primind cuvintele lui Dumnezeu, acestea cresc și rodesc în sufletele noastre (Fapte 6, 7), roade ale credinței și harului dumnezeiesc. Maica Domnului se roagă neîncetat pentru ca noi să dobîndim un spor de dragoste frățească, de bucurie, pace, îndelungă-răbdare, bunătate, facere de bine, credință, blîndețe, înfrînare și curăție (Galateni 5, 22-23). De aceea, Maica Domnului este și mărturie și chezășie spre cele ce sînt de la Dumnezeu și spre cele ce se cuvin să facem spre a ne apropia de Dumnezeu. Este numită de Biserica noastră Maică a îndurărilor, a milostivirilor și a toată bunătatea. Prin întruparea Fiului Său,

Dumnezeu a revărsat nesfîrșita Sa bunătate peste noi; darurile cele bogate venind de la Părintele luminii prin ea le primim și tot prin ea tot cel ce vine la lumina lui Hristos se înalță la tronul cel ceresc al Prea Sfintei și de viață Făcătoarei Treimi. Rugăciunile și mijlocirile ei pentru noi sînt ca și o ofrandă a noastră, care însoțește permanent Jertfa lui Hristos. Așa cum Hristos este preot în veac (Evrei 6, 20), adică în stare de permanentă jertfă înaintea Tatălui pentru toți oamenii, și Maica Domnului este pururea în stare de rugăciune, adică solitoare pentru mîntuirea sufletelor noastre. În acest sens ea ni-L oferă pe Iisus, nu numai prin faptul că S-a întrupat din ea, ci și prin rugăciunile pe care permanent le înalță la Iisus Izbăvitorul nostru. În icoana ortodoxă Maica Domnului este înfățișată cu Pruncul în brațe, în stare de permanentă oferire a lui Hristos lumii și a tuturor oamenilor lui Dumnezeu. Pe toți cei ce i se închină slăvitei sale icoane îi face părtași luminii și bunătății dumnezeiești, frumuseții și strălucirii divine, ca niște chivote cinstite și de sfințenie ale Mîntuitorului. Așadar, iată, iubiți credincioși, ce binecuvîntări și bucurii, ce mîngîieri și ocrotiri ne mijlocește nouă Maica Domnului, la Fiul său cel iubit!

Toate acestea Mîntuitorul ni le-a făgăduit cînd zice: „Dacă rămîneți în Mine și cuvintele Mele rămîn în voi; cereți orice veți voi și vi se va da vouă... Precum M-a iubit pe Mine Tatăl, așa v-am iubit și Eu pe voi; rămîneți în iubirea Mea“ (Ioan 15, 7-9). Numai rămînînd în această comuniune de iubire putem să ne facem părtași dragostei și jertfei lui Iisus Hristos: „Aceasta este porunca Mea: Să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu. Mai mare dragoste decît aceasta ca să-și pună cineva viața pentru prietenii săi, nimeni nu are. Voi sînteți prietenii Mei, dacă faceți ceea ce vă poruncesc“ (Ioan 15, 12-14). Iar dragostea lui Hristos este aceea că, încă păcătoși fiind noi, El „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor“, în afară de păcat; și „S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte — și încă moarte pe cruce“ (Filipeni 2, 7-8). Așadar, cine nu rămîne în comuniune cu Biserica și Sfintele ei Taine nu poate să fie părtaș Jertfei lui Hristos, „Care S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru toți oamenii“ (I Timotei 2, 6) și nu poate fi împreună-viețuitor cu sfinții. În comuniunea sfinților, a îngerilor și a Maicii Domnului — care este „mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii“ — sîntem încredințați că rămînem în dragostea lui Dumnezeu și ne împărtășim din roadele jertfei Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Fără Sfîntul Altar, pe care se săvîrșește Sfînta Liturghie, fără împărtășirea din Sfintele Taine, orice adunare creștină nu-L poate

avea prezent și lucrător pe Hristos în mijlocul ei ca Arhiereu, Păstor și Învățător. Înșiși ucenicii Domnului subliniază acest mare adevăr al credinței, că roadele mîntuirii nu le putem dobîndi în afara Bisericii, a comuniunii sfinților, cum citim în Sfînta Evanghelie. „Oare nu ardea în noi inima noastră — se întrebau ucenicii după întîlnirea cu Iisus spre Emaus —, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tîlcuia Scripturile?" (Luca 24, 32). Dar ce zice Scriptura? „Aproape este de tine cuvîntul, în gura ta și în inima ta", adică cuvîntul credinței pe care-l propoveduim. Că de vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și crezi în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mîntui" (Romani 10, 8-9). Jertfa Mîntuitorului și Învierea Sa din morți nu pot fi despărțite de cuvintele Sfintei Scripturi. Iar Jertfa Mîntuitorului este Sfînta Liturghie, în timpul căreia trăim adînc unitatea de credință, unitatea Bisericii, comuniunea noastră a tuturor cu toți sfinții și cu Maica Domnului.

Această unitate să o păstrăm neîncetat, străduindu-ne spre plinirea unor astfel de frumuseți și înnoiri ca și cele de aici. În jurul Altarului strămoșesc dobîndim adevărata cunoaștere și înțelegere a credinței dreptslăvitoare. Cîtă statornicie nu ne dau nouă aceste vetre de închinare străbună, cu un trecut așa de bogat — cum ați auzit spunîndu-se și despre această biserică!

Împărtășindu-vă arhierești binecuvîntări, vă îndemn cu toată dragostea părintească să vă siliți spre tot binele, împlinindu-vă, cu timp și fără timp, chemarea de a trăi în porunca iubirii lui Hristos și sporind în slujirea vetrei noastre părintești, fiecare la locul său de muncă, în domeniul în care lucrează și cu posibilitățile proprii străduințelor unor buni și devotați fii ai gliei strămoșești. Amin. *

---

* Cuvînt rostit în biserica Talpalari-Iași, în ziua de 8 septembrie 1984 — Nașterea Maicii Domnului.

Un vrednic ierarh al Bisericii dreptmăritoare

EPISCOPUL VISARION AȘTILEANU

În seara zilei de 6 august 1984, zi în care Biserica noastră Ortodoxă sărbătorește cu credință statornică slăvitul praznic al Schimbării la Față a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, a trecut la cele veșnice, după o îndelungată și grea suferință, Prea Sfințitul Episcop Dr. Visarion Aștileanu al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, sădind durere în sufletele preoților și credincioșilor Eparhiei Aradului, ale tuturor celor ce l-au cunoscut și în întreaga Biserică Ortodoxă Română, care a pierdut un distins și devotat slujitor al Altarului strămoșesc.

P.S. Episcop Dr. Visarion Aștileanu, care a condus Eparhia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului cu vrednicie și deosebit zel, făcîndu-se tuturor toate timp de 11 ani, propovăduind cu timp și fără timp adevărul mîntuitor al Evangheliei Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, s-a născut la 14 martie 1914, în orașul Cluj, într-o familie de muncitori ceferiști, iubitori de Biserică și neam, onești și harnici, virtuți care au înmugurit și în sufletul tînărului Vasile, crescînd și dînd roade bogate prin trecerea vremii, odată cu sporirea vîrstei și a înțelepciunii. Școala primară a făcut-o în localitatea Suceagu din județul Cluj, iar gimnaziul la Cluj, unde a luat și diploma de bacalaureat, după care, urmînd glasul tainic al conștiinței sale, care-l chema la slujirea lui Hristos la altarul Bisericii strămoșești, a urmat, cu rezultate strălucite, în țară și peste hotare, studii de teologie încununate și cu obținerea titlului academic de doctor în teologie.

Învrednicindu-se de primirea dumnezeiescului Har, care pe toate le plinește, viitorul episcop Visarion Aștileanu a funcționat ca preot la parohie și în administrația bisericească, bucurîndu-se de stima tuturor pentru abnegația și zelul său pastoral avînd bucuria de a i se încredința sarcini importante și responsabilități sporite în ogorul Bisericii strămoșești. Astfel, a funcționat ca inspector general patriarhal, slujind în același timp și la biserica Popa Tatu din București, iar apoi la Mănăstirea Antim. La 1 ianuarie 1962 a fost numit consilier patriarhal, iar în vara aceluiași an, avîndu-se în vedere activitatea depusă și calitățile sale intelectuale și morale, dăruirea sa integrală slujirii Bisericii noastre strămoșești și fiilor poporului român, vrednicul de pomenire Patriarhul Justinian l-a propus ca episcop-vicar patriarhal, ales de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la 28 iulie 1962. Preotul Vasile Aștileanu a fost tuns în monahism și ridicat la treapta de arhimandrit în zilele de 7-8 septembrie 1962, primind numele de Visarion, nume ce

amintește de personalitatea lui Visarion Sarai, luptător pentru păstrarea credinței strămoșești și a identității de neam în zbuciumatul veac al XVIII-lea din istoria Transilvaniei.

În ziua de 9 septembrie 1962, Visarion Aștileanu a fost ridicat în treapta ierarhică supremă a preoției, aceea de episcop, la plinătatea harului, purtînd ca episcop-vicar patriarhal titlul de „Ploieșteanul“ și afirmîndu-se ca un vrednic ierarh, „destoinic să învețe pe alții... blînd, pașnic“ (Timotei 3, 2-3), bun chivernisitor în cele bisericești, cu iubire față de păstoriții săi. A mai împlinit și slujirea de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, pînă la 10 iunie 1973, cînd Colegiul Electoral Bisericesc împreună cu Adunarea Eparhială a Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului l-au ales în unanimitate pe P.S. Episcop Visarion Aștileanu în jilțul arhipăstoresc al Aradului, devenit vacant prin trecerea — pe atunci — ca Mitropolit al Olteniei a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, continuînd lucrarea sa arhipăstorească, de propovăduire a cuvîntului lui Dumnezeu, de înfrumusețare și pictare a locașurilor de cult începută de I.P.S. Mitropolit Teoctist.

În perioada arhipăstoririi sale, Eparhia Aradului a cunoscut o viață bisericească dinamică, zidindu-se biserici noi, reparîndu-se altele, pe care pecetea trecerii timpului nu le-a cruțat, multe dintre biserici pictîndu-se, restaurîndu-se apoi mănăstirile Hodoș-Bodrog, Sfîntul Simion Stîlpnicul din Arad-Crai și Prislop. O deosebită grijă s-a acordat fondului de carte veche, obiectelor vechi bisericești intrate în patrimoniul cultural național.

Vrednice de amintit sînt și preocupările cărturărești ale P.S. Episcop Visarion, articolele și studiile ieșite de sub pana sa, precum și îndrumarea activității de editare a „Cărții de rugăciuni“ și a monografiei mănăstirii Hodoș-Bodrog.

După trecerea la cele veșnice, corpul neînsuflețit al P.S. Episcop Visarion a fost învești mîntat, după rînduială, și depus în paraclisul „Sfînta Treime“ de la reședința eparhială, iar în seara zilei de 8 august a fost transportat și depus în Catedrala episcopală, în prezența I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, a P.P.S.S. Episcopi-vicari Damaschin Severineanul și Gherasim Hunedoreanul, a numeroși preoți și credincioși care, perindîndu-se prin fața catafalcului, și-au luat rămas bun, cu durere în inimă, de la cel ce a fost îndrumătorul lor duhovnicesc de-tot-binele-voitor și către Domnul fierbinte-rugător pentru poporul dreptcredincios.

În ziua de 9 august, după oficierea Sfintei Liturghii de către P.S. Timotei Lugojanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în dangătul prelung al clopotelor, vestind doliul în care era învești mîntată întreaga eparhie, s-a oficiat slujba înmormîntării, la care au participat : I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, I.P.S. Teofil, Arhiepiscopul Clujului, P.S.

Vasile, Episcopul Oradiei, P.S. Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, delegat al I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, P.P.S.S. Episcopi-vicari : Lucian Făgărășanul al Arhiepiscopiei Sibiului, Damaschin Severineanul al Arhiepiscopiei Craiovei, Timotei Lugojanul al Arhiepiscopiei Timișoarei și Gherasim Hunedoreanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului.

La această durere a întregii eparhii au participat și membri ai familiei celui decedat, protopopi, preoți și credincioși.

Ca o reflectare a ecumenismului realizat între cultele din țara noastră, la care și-a adus contribuția și P.S. Episcop Visarion, au participat la această tristă solemnitate și reprezentanți ai celorlalte culte : Eminența Sa Episcopul Albert Klein al Episcopiei Evanghelice C. A. Sibiu, Dr. Csaba Csutac din partea Episcopiei Reformate din Cluj-Napoca, Carol Szekely și Dr. Gerhard Schullerus din partea Episcopiei Reformate din Oradea, Carol Molnar și Iosif Covaci din partea Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara și alții.

În cuvîntările rostite, vorbitorii au reliefat în cuvinte alese personalitatea P.S. Episcop Dr. Visarion Aștileanu, pe tărîm bisericesc și patriotic, strădania sa neostenită pentru o viață bisericească tot mai vie și mai dinamică, zelul său în conducerea turmei celei cuvîntătoare pe calea mîntuirii în comuniunea de iubire a Bisericii lui Hristos.

După slujba de la Catedrală, un cortegiu impresionant, a însoțit transportarea rămășițelor pămîntești ale celui adormit întru dreapta credință și întru slujirea lui Dumnezeu la mănăstirea Hodoș-Bodrog, unde au fost înhumate.

Participînd la durerea încercată de Eparhia Aradului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, în numele clericilor și credincioșilor de pe plaiurile moldovene și bucovinene, a trimis următoarea telegramă : „*La trecerea în viața cea veșnică a iubitului nostru frate de slujire arhierească, Prea Sfințitul Episcop Visarion al Aradului, Noi personal, clericii și credincioșii de pe plaiurile moldovene înălțăm rugăciuni către Bunul Dumnezeu pentru sufletul celui adormit, spre a fi primit și rînduit întru bucuria Sa cea netrecătoare.*

Vă rugăm să primiți și să binevoiți a transmite venerabililor membri ai Consiliului eparhial și bunilor fii ai Bisericii noastre strămoșești din acea de Dumnezeu-ocrotită Eparhie sincere condoleanțe și creștinescul : în veci să fie pomenirea Prea Sfințitului Episcop Visarion“.

Drd. Gh. PETRARU

Predici

LA DUMINICA A XI-A DUPĂ RUSALII

DESPRE IERTARE

„De veți ierta oamenilor greșelile lor și Tatăl vostru Cel ceresc, vă va ierta vouă greșelile voastre, dar de nu veți ierta oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru Cel ceresc nu vă va ierta greșelile voastre!“

(Matei 6, 14)

Sfînta Biserică este numită de Sfîntul Ioan Gură de Aur „farmacia unde fiecare își găsește leacul după boala lui“ și care „leacuri nu sînt din sucurile ierburilor“, cum spune un alt scriitor bisericesc (Origen), „ci din Cuvîntul lui Dumnezeu, care se află în Sfînta Evanghelie“.

Așadar și noi astăzi am venit la biserica-farmacie, despre care amintea Sfîntul Părinte, spre a primi și împodobi sufletele noastre cu acel suc al florii ce răsare din Cuvîntul lui Hristos, pe care l-am ascultat din Sfînta Evanghelie de astăzi și anume acela al iertării. Și ca să vedem ce valoare are iertarea în fața Tatălui, pentru mîntuirea sufletelor, să ne facem înțeleasă pilda din pericopa Sfintei Evanghelii.

Spune Mîntuitorul că un împărat a voit să socotească pe slugile sale. Și răsfoind registrele sale, află că o slugă îi este datoare cu zece mii de talanți, ceea ce însemna o sumă foarte mare. Dacă omul acela ar fi trăit cîteva vieți și tot n-ar fi putut-o plăti. Și atunci a poruncit să-l vîndă pe el, pe femeia și pe copiii lui și toată averea de agonisită ce-o mai avea, ca să-și plătească datoria. Dar sluga a venit în genunchi în fața împăratului și cu lacrimi în ochi i-a făcut rugămintea ca să-l mai amîne, că-i va plăti. Împăratului i-a fost milă, și nu numai că l-a slobozit, dar i-a iertat și datoria. Închipuiți-vă ce bucurie avea în sufletul lui! Nu s-ar fi gîndit niciodată la această mare bunătate a împăratului. Putea să uite el vreodată oare binefacerea pe care i-a făcut-o împăratul? Nimeni nu ar putea crede așa ceva. Dar îndată ce a ieșit din casa împăratului în față i-a apărut un tovarăș de-al lui, care-i era dator cu o sută de dinari. O sumă neînsemnată, cam valoarea unei sute de lei de acum. Și totuși, se spune mai departe, sluga iertată de împărat îi pune mîna în gît datornicului său și-l silește să-i plătească datoria. Acesta, la rîndul lui, îi face rugăminte disperat, cerîndu-i amînarea, pînă-i va putea plăti datoria. Dar nici vorbă de înțelegere. El fără nici o milă l-a băgat la închisoare, pînă ce va plăti toată datoria. Cît de repede a uitat că și el fusese în aceeași situație și cum s-au petrecut lucrurile cu el! Dar cei care văzuseră cele întîmplate, întristați au plecat la împărat și i-au spus toate cele petrecute. Atunci împăratul îl cheamă din nou și-i spuse: „Slugă vicleană, toată datoria ți-am iertat-o, pentru că m-ai rugat. Nu se cuvine oare ca și tu să miluiești pe tovarășul tău, cum am făcut eu cu tine? Pleacă și stai în temniță, pînă ai să plătești tot“. Iată că și Mîntuitorul ne avertizează: „Așa va face și Tatăl Meu Cel ceresc cu voi, dacă fiecare din voi nu va ierta fratelui său din inimă, greșelile lui“ (Matei 18, 25).

După cum am auzit cu toții, înțelesul pildei este acesta: Împăratul este Dumnezeu, iar sluga chemată la socoteală sîntem noi oamenii. Datoria noastră față de Dumnezeu este nemăsurată, căci cu ce am putea noi plăti lui Dumnezeu pentru tot ceea ce face El pentru noi? El ne-a dat viața. El ne ocrotește pe noi și familiile noastre. El ne dă copii buni, ca să ne bucurăm de dînșii. Ne ajută să muncim și să ne facem gospodării înfloritoare. El ne dă înțelepciunea vieții. El ne apără de primejdia dușmanului... „Căci fără de Mine nu puteți face nimic“, spune Mîntuitorul. El poartă grijă de noi: „Priviți la păsările cerului, că ele nu seamănă și nu adună în grînarele lor și Dumnezeu poartă grijă de ele. Dar voi nu sînteți oare mai de seamă decît acestea?“ (Matei 6, 26). Sîntem noi în

stare să recunoaștem lui Dumnezeu pentru toate acestea ? Nicidecum. Din marea Sa dragoste, Dumnezeu l-a așezat pe om în raiul desfătării, dar chiar dintru început el a greșit înaintea lui Dumnezeu. Adam cel întîi zidit a călcat porunca ce i s-a dat. Însă Dumnezeu, în dreptatea Sa cea sfîntă, l-a pedepsit, dar nu l-a părăsit. Și tot din dragostea Sa, la vremea cuvenită, Dumnezeu-Tatăl a trimis pe Fiul Său, Domnul Iisus Hristos, ca să-Și verse scump Sîngele Său pe Cruce, ca să-i spele, să-i ierte greșeala și să-l ridice din nou în paradisul pierdut, „căci — spune Mîntuitorul — dragoste mai mare decît aceea, ca cineva să-și pună sufletul său pentru prietenii săi, nimeni nu are“ (Ioan 15, 13). Dar noi ce facem ? Arătăm oare recunoștință față de această bunătate ? Dimpotrivă, greșim în multe chipuri, pentru care, pe bună dreptate, sîntem vrednici de pedeapsă, spune o rugăciune. Dar ce face El ? Dacă ne întoarcem și-i cerem iertare, ca și sluga din Sfînta Evanghelie, cu siguranță ne iartă și se bucură. Dar iată că această iertare El o acordă cu o condiție : „Tatăl Meu Cel ceresc vă va ierta greșelile voastre, dacă și voi, fiecare, veți ierta din inimă, fratelui vostru“. *Iertare,* este un cuvînt sfînt, un dar dumnezeiesc, Dumnezeu îți cere să-ți recunoști greșeala și să-I ceri iertare.

Ai căzut într-un necaz, ți-a trimis Dumnezeu o boală pentru fărădelegile tale, nu-ți merge bine în gospodărie, aproapele tău îți poartă pică și atunci alergi la El spunînd : Doamne, știu că pentru că m-am depărtat de Tine mă pedepsești. Te rog, iartă-mă. Și El Care „nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu“, te iartă și te binecuvîntează. Dar noi ce facem față de cei ce ne greșesc nouă ? Să-i iertăm ? Ce greu este cuvîntul acesta pentru mine ! „Cum să iert, să iert pe dușmanul care mi-a pizmuit fericirea, care a întins lațuri vieții mele, care mi-a atins cinstea, cel mai prețios lucru pe care îl are omul ? Ce va spune lumea ?“ Dar lumea are nevoie să ne ierte Dumnezeu greșelile noastre, sau noi ? Și atunci ce să faci ? Se spune că Alexandru Macedon, marele împărat care ajunsese să cucerească numeroase țări și ținuturi îndepărtate, a ajuns în orașul Gordion din Asia Mică. În templul din acest oraș se găsea un nod măiestrit întocmit, că nu i se dădea de capăt. Iar preotul templului îi spuse că un oracol vechi zicea că cine va reuși să desfacă nodul va stăpîni întreaga lume. Cum să nu încerce să dezlege nodul dacă așa de mare era cîștigul — stăpînirea întregii lumi ? Fără a sta mult pe gînduri Alexandru Macedon scoate sabia și spune : „Și acesta este un mod de a dezlega nodul“, și-l taie. Nod încurcat al gîndurilor mele, cum să fac, cum să-l iert pe dușmanul meu ? Dar iată că oracolul nemincinos al lui Dumnezeu spune : vrei să fii iertat, iartă și vei cîștiga împărăția cerurilor. Dacă te vei frămînta mereu cu gîndurile, nu vei dezlega nodul. Creștine, nu sabie îți trebuie, ci hotărîre sigură. Hotărăște-te și fără amînare spune : Da. Adică vreau să iert pe dușmanul meu, căci altfel nici eu nu voi fi iertat și pierd împărăția. Cum să nu iert, căci aceasta mi-a arătat-o chiar Iisus, Care, de pe Cruce, blînd privind pe răstignitori, roagă pe Tatăl : „Tată, iartă-le lor !“. Da, dar îmi voi răspunde: Iisus a iertat, fiind Dumnezeu, dar eu sînt om. Învață omule, că și oamenii care l-au iubit pe Dumnezeu cu adevărat au făcut la fel. Ce a spus Sfîntul Arhidiacon Ștefan, om ca și noi, cînd era lovit cu pietre ? „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta“ (Fapte 7, 60). Și aici vei avea un motiv : El a fost sfînt, dar noi nu sîntem sfinți. Atunci să vedem un alt exemplu, întîmplat între doi oameni obișnuiți. Doi vecini trăiau rău, cum se întîmplă de obicei cînd omul spune : trebuie să înghită toate ale mele, dar pe mine să nu mă jignească cu nimic. Cel răutăcios, abia a așteptat ca să sosească ziua onomastică a celuilalt și, în puterea nopții, pregătește un coșuleț, cu tot felul de lucruri de nimic și-l așează în curtea vecinului cu un bilețel scris : De ziua ta. Celălalt cînd se scoală, îl vede și nu zice nimic. Așteaptă și el să vină ziua onomastică a celuilalt. Pregătește și el un coșuleț, dar în el așează tot felul de bunătăți : portocale, bomboane, ciocolată, cozonac și la fel, în timpul nopții, îl așează în curtea vecinului, însoțit de bilețelul : Pentru ziua ta. Ce s-a întîmplat ? Vecinul îndărătnic, s-a rușinat și de la această dată a devenit cel mai bun prieten. Deci, s-a hotărît și a tăiat nodul vrăjmășiei. Creștine ! Să faci și tu la fel !

Am ascultat, de asemenea, că atunci cînd sluga iertată, a pus mîna în gîtul datornicului său și n-a vrut să-l ierte, ceilalți, care erau de față,

văzînd aceasta, s-au dus și au spus împăratului cele întîmplate, pentru care, mîniindu-se, a pedepsit pe sluga vicleană.

Dar oare, cine sînt acei care spun împăratului toate acestea? În primul rînd, este însăși *conștiința* ta, care te spune lui Dumnezeu și care nu te iartă. Se spune că împăratul Constans al Constantinopolului, spre a-și asigura tronul numai pentru el, a silit pe fratele său mai tînăr, Teodosie, să se călugărească. Dar nu s-a mulțumit cu atît ci, după cîteva zile, ca să fie foarte sigur că nu va fi primejduit, din ură și egoism, a pus să-l ucidă. Și tocmai cînd socotea el că a scăpat de fratele său, în noaptea următoare, cînd a închis ochii să doarmă, apare în vis fratele său, îmbrăcat în veșminte diaconești, ținînd în mînă un pahar plin cu sîngele său cald, aburind, îndemnîndu-l cu voce amenințătoare: Bea, frate, eu sînt fratele tău Teodosie, pe care l-ai omorît. Acesta este sîngele meu, de care ai însetat. Bea, frate și satură-ți setea de sînge! Nenorocitul împărat se cutremură. Se scoală din pat și trece în altă cameră, merge în cealaltă parte a palatului, socotind că aici va putea dormi. Dar nu bine închide ochii și din nou îi apare în vis fratele său, întinzîndu-i paharul: Bea, frate! Satură-te de sînge! Și mereu, oriunde se ducea, îi apărea fratele, cu același îndemn: Bea, frate! Atunci se hotărăște să plece din Constantinopole și trece marea în Sicilia, poate aici va scăpa de mustrarea conștiinței pentru fapta sa, dar în zadar. Pînă cînd, disperat de atîta frămîntare chinuitoare a sufletului, se hotărăște să-și pună capăt zilelor, terminînd de băut acest pahar al crimei. Iată, deci, cît de zguduitoare este frămîntarea conștiinței celui care săvîrșește răul.

În afară de conștiință, un alt martor este îngerul păzitor al celui nedreptățit, despre care spune Mîntuitorul: „Căutați să nu nedreptățiți pe vreunul din acești frați ai mei prea mici, căci îngerii lor pururea văd fața Tatălui Meu Care este în ceruri".

Dar nu numai atît, chiar și lacrimile și rugămințele celor ce cer îndurare, nu spun oare Tatălui despre nemilostivirea noastră? Negreșit că da. Dumnezeu știe toate.

Așa fiind, frate creștine, poartă-te astfel încît să nu vatămi pe altul și atunci, cu siguranță, cînd vei cere ca Dumnezeu să-ți ierte păcatele, o va face cu toată dragostea Lui de Părinte, cum a făcut cu femeia învinuită de adulter, adusă de pîrîși ca să fie osîndită. Mîntuitorul le răspunde: „Cine este fără de păcat să ia o piatră și să arunce primul asupra ei". Auzind acestea, atunci, unul cîte unul s-au retras. Iar cînd Mîntuitorul, ridicîndu-Și capul, întreabă: „femeie, unde-ți sînt pîrîșii tăi? — Au plecat", îi răspunde femeia. Iar Domnul spune: „Dacă nu te-au condamnat ei, nu te condamn nici Eu. Mergi și să nu mai greșești".

Să ne străduim dar, ca să ne împodobim viața noastră numai cu fapte de dragoste față de aproapele nostru, ca atunci cînd vom cere de la Dumnezeu îndurare pentru noi, să ne bucurăm de dragostea Lui, cea plină de iertare.

Se spune că un tîlhar, atunci cînd a fost slobozit din temniță, își făurise deja planul unei noi tîlhării. Pe drum însă a auzit melodia unui cîntec bisericesc, într-o mănăstire care era cu ușile deschise și a intrat acolo. A fost cu totul covîrșit de această cîntare și de Duhul lui Dumnezeu, care deodată l-a făcut să-și vadă cu groază întreg trecutul său, plin de fărădelegi, departe de Dumnezeu. Și chiar din acel moment s-a hotărît să-și dedice întreaga lui viață slujirii lui Dumnezeu, și astfel a devenit un om nou. Fie, dar, ca venirea dumneavoastră la biserică și ascultarea sfintei slujbe și a cuvîntului de învățătură să aducă acea transformare de a ne face fiecare oameni noi, ucenici ai lui Hristos.

Doamne, Care ai făgăduit sfinților Tăi ucenici: „Nu vă voi lăsa pe voi singuri, ci pururea voi fi cu voi, dacă veți avea dragoste între voi", învață-ne și ajută-ne să ne iubim și să iertăm, iertîndu-ne de toate cele ce-Ți greșim. Căci a greși e omenește, a ierta e dumnezeiește, iar a rămîne în greșeală e diavolește, zice un cuvînt al înțelepciunii poporului. De aceea, Doamne, Dumnezeul nostru, întotdeauna fii cu noi! Amin.

Pr. D. ICHIM

LA DUMINICA A XII-A DUPĂ RUSALII

„Păzește poruncile, de vrei să intri în viața veșnică !"
(Matei 19, 16-17)

Aceasta este porunca adresată de Mîntuitorul, nouă tuturor, prin cuvîntul Sfintei Evanghelii ce s-a citit astăzi.

Trăind în mijlocul oamenilor de diverse categorii sociale și concepții morale și religioase, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, în bogata Sa activitate pămîntească, S-a întîlnit de multe ori cu vameși și farisei, cu drepți și păcătoși, cu unii care doreau tămăduirea bolilor sufletești sau trupești, cu alții care doreau să-și cîștige avantaje materiale, fiind în preajma Lui, dar și cu cei care, sincer și deschis, simțeau nevoia să se împărtășească din izvorul nesecat al învățăturilor Sale dumnezeiești. Tuturor acestora, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos Însuși le-a dezvăluit superioritatea sfaturilor și divinitatea faptelor Sale, ca Fiu al lui Dumnezeu, Care este izvorul întregii înțelepciuni și adevărul însuși. El ne-a arătat de mai multe ori prin exemplul Său concret, prin pildele Sale, că ne realizăm, ca creștini adevărați, numai în comunitatea semenilor noștri cărora le sîntem datori cu cinstirea, iubirea și slujirea noastră.

Acest lucru reiese clar din pericopa Evangheliei care s-a citit astăzi la Sfînta Liturghie, mai ales din răspunsul dat tînărului care venise să-L întrebe, ce să facă să-și cîștige viața veșnică, la care Mîntuitorul i-a răspuns: „De vrei să intri în viață păzește poruncile" (Matei 19, 17), adică să nu ucizi, să nu săvîrșești adulter, să nu furi, să nu mărturisești strîmb, să cinstești pe tatăl și pe mama, să iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți etc. (Matei 19, 18-19). Deci, împlinirea poruncilor dumnezeiești ne deschide și ne asigură drumul nostru spre comuniunea cu Dumnezeu, spre cîștigarea mîntuirii și a vieții celei veșnice, pentru că Însuși Mîntuitorul ne asigură : „Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este cel care Mă iubește ; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit (și) de către Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui" (Ioan 14, 21). Iată că Dumnezeu Însuși, prin Fiul Său, îi descoperă creștinului voia Sa cea sfîntă și-i arată căile pe care poate căuta și dobîndi viața și fericirea veșnică.

După ce tînărului care avea multe avuții, Mîntuitorul Hristos îi enumeră poruncile pe care trebuie să le respecte întocmai, deoarece îndeplinirea lor este condiția intrării în viața veșnică, în mintea lui s-a desfășurat, într-o clipă, întreaga lui preocupare de pînă atunci și acesta răspunzînd a zis : „Toate acestea le-am păzit din copilăria mea. Ce-mi mai lipsește ?" (Matei 19, 20). Iată ce-ți mai trebuie : „Dacă voiești să fii desăvîrșit — îl sfătuiește Mîntuitorul — du-te, vinde averile tale, dă-le săracilor și vei avea comoară în cer, și (apoi) vino de urmează Mie" (Matei 19, 21). La auzul acestui îndemn, „tînărul a plecat întristat, căci avea multe avuții" (Matei 19, 22) și nu putea așa ușor să se lepede de ele. Vedem dar că tînărul bogat, curat sufletește, sincer, doritor de a cunoaște adevărata fericire și mulțumire spirituală, își îndeplinea prescripțiile Legii în limita pe care o indica Vechiul Testament și legăturile sale cu bucuriile pe care le oferă avuția. Plăcerea de a poseda și a se ști stăpînul unor bunuri trecătoare îl ținea legat de pămînt. Nu-i dădea voie să se înalțe spre cer.

Auzind sfatul mesianic care distrugea întregul postament al situației sale materiale, care răsturna cu totul întreaga sa viață materială, se întristează și pleacă de la Iisus mîhnit, căci avea „multe avuții". Iată, deci, că în clipa aceea apar două mari dorințe : prima, a tînărului legat de preocupările pămîntești și a doua, a Fiului lui Dumnezeu, Care „voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină" (I Timotei 2, 4).

Cazul tînărului din Sfînta Evanghelie de astăzi este un prilej deosebit, pe care Mîntuitorul îl folosește pentru a arăta celor din jurul Său și nouă tuturor că împlinirea cu sfințenie a poruncilor dumnezeiești ne deschide drumul spre comuniunea cu Dumnezeu, spre mîntuire, spre cîștigarea vieții veșnice. Iată, deci, că Cel Care ne sfătuiește să păzim poruncile, dacă vrem să dobîndim viața veșnică, este Iisus Hristos Mîntuitorul, Care arată tînărului din Sfînta Evanghelie de astăzi că această cale este anevoioasă de urmat,

întrucît este calea renunțării la multe lucruri scumpe pentru el, care-l țineau legat de preocupările pămîntești și-l împiedicau să-și îndeplinească năzuințele sale spre cîștigarea desăvîrșirii. Dar, pentru a atinge desăvîrșirea, mai era nevoie de urmarea lui Hristos, care în esență este desăvîrșita împlinire a voii lui Dumnezeu.

Urmarea lui Hristos începe deci prin cunoașterea lui Dumnezeu și împlinirea poruncilor Sale, întrucît „aceasta este viața veșnică — ne spune Sfîntul Evanghelist Ioan — să te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos, pe care L-ai trimis“ (Ioan 17, 3). Se poate ajunge deci la cunoașterea lui Dumnezeu și la împlinirea voii Sale, numai „dacă cineva — ne spune Mîntuitorul — vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să Mă urmeze“ (Matei 16, 24).

Prin urmare, lepădarea de sine, adică renunțarea la tot ceea ce împiedică manifestarea sufletului spre cîștigarea desăvîrșirii și mîntuirii în Hristos, așa cum s-a întîmplat cu tînărul din Evanghelia de astăzi, pe de o parte este într-adevăr o hotărîre greu de luat din partea noastră, renunțînd la plăcerile trecătoare ale vieții acesteia, dar pe de altă parte este, în același timp, posibilă această urmare a lui Hristos pentru oricine dorește cu adevărat să se mîntuiască și să-și cîștige bucuria și fericirea în împărăția cerurilor, unde nu este „nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfîrșit“.

Istoria tînărului care avea „multe avuții“, despre care se vorbește în Sfînta Evanghelie de astăzi, se potrivește și multora dintre noi, care sîntem de cele mai multe ori preocupați de lucrurile cele pămîntești, fără vreo însemnătate pentru dobîndirea împărăției lui Dumnezeu.

Frămîntați de dorința de a cîștiga viața veșnică mulți dintre noi nu avem capacitatea de a ne hotărî să urmăm cu adevărat pe Hristos. Să stăruim, totuși, pentru că Mîntuitorul Însuși ne spune: „Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa (adică sufletul nostru), voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine. Și celui care biruiește îi voi da să șadă cu Mine“ (Apocalipsa 3, 20-21).

Iată, deci, că posibilitatea este deschisă tuturor de a cîștiga viața veșnică, numai că e necesar din partea noastră bunăvoință hotărîre de a săvîrși fapta cea bună, de a împlini voia lui Dumnezeu, mergînd pe calea lui Hristos, spre desăvîrșire și dobîndirea mîntuirii sufletului nostru, pentru a cina împreună cu Mîntuitorul și a ședea cu El în împărăția cerurilor în veci. Amin.

Diac. Gr. TIMOFTESCU

LA DUMINICA A XIII-A DUPĂ RUSALII

A doua zi după Intrarea Sa triumfală în Ierusalim, cînd a fost primit și întîmpinat cu atîta entuziasm, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, fiind în templul din Ierusalim învăța poporul. Cu acest prilej a demascat cu putere perfidia și goliciunea sufletească a fariseilor și cărturarilor prin mai multe atacuri directe sau prin pilde, între care și cea a vierilor netrebnici (Matei 21, 33-34).

Această pildă, despre care amintesc pe larg toți Sfinții Evangheliști, vizează în primul rînd pe poporul iudeu și pe conducătorii acestuia din trecut ca și pe cei din timpul Mîntuitorului, pe sinedriști, precum și, în mod profetic, dezvoltarea Creștinismului, a Bisericii și, în general, pe fiecare creștin.

Omul gospodar, din parabolă, este bunul Dumnezeu, Creatorul-a-toate, Cîrmuitorul și Ocrotitorul, cel „zăbavnic la mînie“, îndelung răbdător și preamilostiv, părintele dragostei desăvîrșite față de creaturile Sale, și mai ales față de om, pe care l-a făcut „după chipul și asemănarea Sa“.

Prin *vie* se înțelege în primul rînd poporul iudeu, singurul între atîtea popoare idolatre, care credea și se închina singurului și adevăratului Dumnezeu, așa cum se arată de către proorocul Isaia : „Dar via Domnului Savaot este casa lui Israel“ (5, 7). Pe acest popor l-a condus spre biruință, l-a izbăvit de mari primejdii, l-a scos cu mînă tare și braț puternic din

Egipt și l-a așezat în „pământul făgăduinței", așa cum se arată în psalmul 79, 9 : „Via din Egipt ai mutat-o : izgonit-ai neamuri și ai răsădit-o pe ea".

Gardul simbolizează Legea și Proorocii Vechiului Testament care opreau poporul ales de la fărădelegi și de la amestecarea lui cu alte popoare idolatre.

Teascul era altarul pe care se ardeau jertfele sîngeroase de împăcare, ispășire sau curățire.

Turnul era templul, locașul de închinare, iar lucrătorii viei simbolizează pe conducătorii spirituali, preoții și învățătorii din Vechiul Testament care, în mare măsură, abuzînd de bunătatea și îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, au devenit aroganți, cutezători, răzvrătiți, încrezători în propria lor pricepere și înțelepciune deșartă, ignorînd poruncile lui Dumnezeu și maltratînd pe solii lui Dumnezeu — pe prooroci și alți bărbați sfinți — care i-au mustrat pentru viața lor.

Se știe că mulți bărbați sfinți au fost prigoniți, loviți în mod barbar și uciși cu sălbătăcie, începînd cu proorocul Isaia și Zaharia, pînă la Ioan Botezătorul. Acest fapt este înfierat cu durere de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, cînd jelește Ierusalimul: „Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine : de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ați voit ? Iată, casa voastră vi se lasă pustie !" (Matei 23, 37-38).

Dumnezeu, în îndelunga sa răbdare, nu i-a pedepsit, așa cum se cuvenea după gravitatea culpei și după dreptate, ci a așteptat că doar se vor îndrepta, se vor căi, își vor recunoaște greșelile, trimițînd de data aceasta chiar pe Fiul Său, adică pe Domnul Hristos, de Care însă nu s-au „rușinat", ci dimpotrivă, L-au ucis spre a stăpîni moștenirea !

Domnul Iisus Hristos a arătat în această pildă, în mod profetic, despre jertfa Sa de pe Golgota, despre piatra nesocotită, aruncată și descoperită de ziditori, dar care a ajuns în „capul unghiului", precum spune și Sfîntul Apostol Pavel : „Zidiți fiind pe temelia apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos" (Efeseni 2, 20).

După cum *unește* piatra din capul unghiului cei doi pereți ai casei, așa a unit Hristos, prin învățătura Sa nouă, poporul iudeu cu păgînii, adică toate popoarele lumii, spre a dura o casă puternică, o fortăreață neclintită, Biserica creștină, pe care, după cum zice Domnul Iisus Hristos, „nici porțile iadului nu o vor putea birui" (Matei 16, 18).

Urmarea este firească : se va lua via de la acești lucrători netrebnici pe care îi va pedepsi după dreptate atunci cînd se va întoarce stăpînul și via se va da altor lucrători, adică Sfinților Apostoli și tuturor propovăduitorilor credinței creștine, care „vor da roadele, la timpul lor" (Matei 21, 41).

În adevăr, cele prezise s-au adeverit: Dumnezeu Și-a retras binecuvîntarea de la poporul ales, templul cel renumit a fost nimicit : Ierusalimul asediat și distrus încît n-a rămas „piatră pe piatră", iar poporul, suferind grele prigoane, a fost împrăștiat în toate părțile pămîntului.

Înțelesul pildei acesteia este cu mult mai larg și se poate aplica — prin comparație și deducție — și la istoria creștinismului :

Via este Biserica creștină, depozitara tuturor adevărurilor mîntuitoare de credință și sfințenie. Biserica se poate considera sub patru înțelesuri :

1. Religia creștină : „Voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui" (Matei 16, 18) ;

2. Trupul lui Hristos : „Și toate le-a supus sub picioarele Lui și, mai presus de toate, L-a dat pe El cap Bisericii, care este trupul Lui" (Efeseni 1, 22) ;

3. Casa lui Dumnezeu : „Și celor ce vindeau porumbei le-a zis : „Luați acestea de aici. Nu faceți casa Tatălui Meu casă de negustorie" (Ioan 2, 16) și „ca să știi, dacă zăbovesc, cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stîlp și temelie adevărului" (I Timotei 3, 15) ;

4. Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt, adică societatea creștină organizată : „Și de nu-i va asculta pe ei, spune-i Bisericii" (Matei 18, 17).

Biserica s-a întemeiat sacramental pe Cruce (Fapte 20, 28) și s-a organizat social, pentru început, în ziua Pogorîrii Duhului Sfînt (Fapte 2, 41). Biserica este mama noastră duhovnicească (Galateni 4, 26), așezămîntul mîntuirii, care continuă lucrarea divină a Mîntuitorului pe pămînt, care lucrează

prin puterea harului dumnezeiesc, spre luminarea și mîntuirea tuturor celor ce ascultă de ea și săvîrșesc cele plăcute lui Dumnezeu. Biserica, pe care Iisus a dobîndit-o și sfințit-o cu scump Sîngele Său (Fapte 20, 28) și care în mod tainic este trupul și mireasa lui Hristos (Apocalipsa 19, 7), este absolut necesară pentru mîntuirea noastră, căci *afară de Biserică nu este mîntuire.*

Această vie aleasă, această grădină admirabilă, această comoară de mare preț, slăvită de oameni și împodobită de Dumnezeu cu bunuri duhovnicești, cu izvoare dătătoare de viață veșnică, a dat-o în îngrijire Sfinților Apostoli și urmașilor lor în succesiunea ierarhică neîntreruptă pînă astăzi și pînă la sfîrșitul veacurilor. Ea este condusă în mod nevăzut de Însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, prin harul Duhului Sfînt, precum a zis: „Iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor" (Matei 22, 20).

Hristos este trupul Bisericii și noi, credincioșii, sîntem mădularele ei. Hristos este vița, noi mlădițele: „Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic" (Ioan 15, 5).

Să iubim așadar această vie, cu toată ardoarea inimii noastre, Biserica noastră strămoșească Ortodoxă în care s-a născut și a trăit poporul român, biruind prin această credință și prin dragostea profundă față de pămîntul Patriei noastre pe toți dușmanii care au încercat să ne schimbe ființa neamului, să ne asuprească, să ne subjuge, reușind a rămîne cu eroism un popor liber, mîndru și demn de glorioasa sa istorie milenară pe aceste meleaguri stropite, la tot pasul, cu sînge de eroi-martiri în lupta lor crîncenă cu nedreptatea și silnicia!

Această dragoste trebuie însă să se materializeze în continuare; a iubi Biserica, a o cerceta, a da ascultare îndrumătorilor noștri duhovnicești, a iubi neamul, Patria noastră scumpă și a fi astfel demni de trecutul glorios al înaintașilor noștri. Să nu uităm niciodată că acei care caută să schimbe credința noastră milenară nu sînt prieteni nici ai Bisericii strămoșești, dar nici ai Neamului nostru românesc. Să-i respingem cu hotărîre și să nu le dăm nici un fel de crezare. Ideile lor, răstălmăcirea „Scripturilor", sînt străine de ființa noastră națională, de credința noastră curată și dreaptă.

Ce impresionant și cît de solemn se roagă în cadrul Sfintei Liturghii Arhiereul, către Dumnezeu, să ocrotească Biserica: „Doamne, Doamne, caută din cer și vezi, și cercetează *via* aceasta pe care a sădit-o dreapta Ta, și o desăvîrșește pe ea!".

Numeroși Sfinți Părinții ai Bisericii merg mai departe cu explicarea, în simboale, a pildei acesteia. Gardul simbolizează ocrotirea Bisericii creștine de către Iisus Mîntuitorul, prin harul divin, prin sfinții îngeri. Teascul simbolizează Altarul Noului Testament. Unii Părinți bisericești aseamănă turnul cu Biserica, iar alții îl simbolizează cu Prea Sfînta Fecioară Maria, sau cu autoritatea infailibilă a Bisericii noastre care lucrează sub inspirația Duhului Sfînt, Care păzește, ca și un paznic din vîrful turnului, integritatea, nealterarea și curățenia credinței noastre creștine.

Bunul Dumnezeu, Care a făcut toate „bune" (Facerea 1, 31) și a dat legi neschimbate pentru existența și conservarea lumii, este ocrotitorul permanent care poartă grijă și vine în ajutorul celor ce-L caută cu credință. Existența noastră, totul este susținut de Dumnezeu prin grija Sa, prin Providența Divină, care se poate dovedi prin multe locuri din Sfînta Scriptură (Fapte 17, 26-28).

Scopul Providenței este preamărirea lui Dumnezeu de către creaturile Sale și mîntuirea oamenilor. Gardul mai simbolizează, cum am arătat mai înainte, și pe sfinții îngeri, care sînt păzitori și protectori ai omului. Ei sînt spirite curate, înzestrate cu voință și inteligență, care apără trupul și sufletul nostru din momentul nașterii, care se roagă pentru noi, ne îndeamnă numai la bine și ne ajută în vreme de necaz, de ispită. Îngerii se împart în nouă cete: îngerii, arhanghelii, puterile, stăpînirile, începătoriile, domniile, tronurile, heruvimii și serafimii.

Gardul din parabolă mai simbolizează, după alții, și pe sfinții din cer, care aud rugăciunile noastre către ei și, la rîndul lor, se roagă pentru noi Bunului Dumnezeu, Care primește ruga lor, fiind cei bineplăcuți lui Dumnezeu pentru credința lor deosebită, pentru viața lor de jertfă și curățenie în cele sfinte. Este dureros și în același timp uimitor faptul că sînt unii care nu cred nici în sfinți, nici în îngeri, nici în icoane sfinte, nici în

Sfînta Cruce, nici chiar în Preacurata Fecioară Maria, nici în Sfintele Taine, într-un cuvînt au dezbrăcat credința strămoșească de tot ce este sacru și sublim !

Despre unii ca aceștia, Sfînta Scriptură spune : „Dar au fost în popor și prooroci mincinoși, precum și între voi vor fi învățători mincinoși, care vor strecura eresuri pierzătoare și, tăgăduind chiar pe Stăpînul care i-a răscumpărat, își vor aduce lor o grabnică pieire“ (II Petru 2, 1).

Teascul din parabolă simbolizează și Sfînta Masă din Altarul Noului Așezămînt unde se petrece minunea cea mare și sfîntă, Sacramentul Sfintei Euharistii, prefacerea prescurii și vinului în Însuși Trupul și Sîngele Domnului nostru Iisus Hristos, hrană sfîntă și mîntuitoare stoarsă în mod miraculos, în mod tainic, prin rugăciunile sfinților slujitori ai Bisericii și revărsarea Sfîntului Duh, „Vistierul bunătăților și Dătătorul de viață“.

Proorocul Isaia a prevestit, cu foarte mulți ani în urmă, de asemenea, o vie sădită de Dumnezeu, dar care, pentru păcatele poporului ales, va fi nimicită, pustiită: „Acum vă voi face să știți cum mă voi purta cu via mea: strica-voi gardul ei și ea va fi pustiită : dărîma-voi zidul ei și va fi călcată în picioare. Da, o voi distruge“ (Isaia 5, 5).

Dumnezeu a luat *via* de la poporul ales și a dat-o neamurilor, dar și vierii aceștia s-au răzvrătit la început contra trimișilor Domnului, precum au făcut și cei din Vechiul Testament. Un răstimp de peste trei sute de ani la început, și apoi încă în alte împrejurări, slujitorii creștini au fost prigoniți, torturați și uciși în mod înfiorător.

„Pînă în ceasul de acum — scrie Sfîntul Apostol Pavel, Apostolul neamurilor — flămînzim și însetăm : sîntem goi și sîntem hăituiți : sîntem pribegi și ne ostenim, lucrînd cu mîinile noastre. Ocărîți fiind, binecuvîntăm. Prigoniți fiind, răbdăm. Huliți fiind, mîngîiem. Am ajuns ca gunoiul lumii, ca măturătura tuturor, pînă astăzi“ (I Corinteni 4, 11-13). Prin credință neclintită, cu ajutorul Duhului Sfînt, prin Providența dumnezeiască, creștinismul a ieșit biruitor și s-a răspîndit „pînă la marginile lumii“.

Să fim fericiți că Bunul Dumnezeu ne-a dat nouă *via* aceasta sfîntă pe care s-o administrăm cu toată dragostea, bunăvoința și sinceritatea. Dumnezeu ne-a dat nouă multe daruri sfinte și sfințitoare — Sfintele Taine — pentru întărirea sufletului și trupului în lupta cu păcatul și pentru desăvîrșire. Le-ai primit cu credință vie, cu evlavie, cu „frică și cu cutremur“ ? Simți în sufletul tău vreo schimbare ? Au adus ele în tine și în relațiile cu semenii tăi vreun rod oarecare ?.

Trimișii Domnului vor cere de la tine să dai *rodul viei,* faptele tale de creștin adevărat, potrivit darurilor sfinte ce le-ai primit de la Hristos Domnul. Fericiți cei ce vor fi pregătiți la această gravă și hotărîtoare clipă! Să nu amînăm, căci viața este foarte scurtă și nesigură. Înconjurînd pe Antioh Epifanul, regele Siriei, care tărăgăna predarea țării, romanii au făcut cu sulițele lor un cerc împrejurul lui zicîndu-i : „De aici nu vei ieși pînă ce vei spune răspicat dacă vrei pace sau război“.

Să ne străduim așadar, cît avem timp încă, să facem roade bune : de credință, de dragoste, de milostivire și altele, spre a fi vrednici fii ai lui Dumnezeu. Să nu abuzăm de bunătatea și îndelunga răbdare a Tatălui ceresc care ne lasă timp de îndreptare, dar și aceasta are o limită, precum se arată atît de clar în Sfînta Scriptură : „Și le-a spus pilda aceasta : Cineva avea un smochin, sădit în via sa, și a venit să caute rod în el, dar n-a găsit. Și a zis către vier : Iată, *trei ani* sînt de cînd vin și caut rod în smochinul acesta și nu găsesc. Taie-l, de ce să ocupe locul în zadar ? Iar el, răspunzînd, a zis: Doamne, lasă-l și anul acesta, pînă ce îl voi săpa împrejur și voi pune gunoi. Poate va face rod în viitor, iar de nu, îl voi tăia“ (Luca 13, 6-9).

Abuzînd de încrederea în îndelungata răbdare a lui Dumnezeu și amînînd mereu îndreptarea și căința, cădem într-un păcat greu. Să luăm aminte la cele întîmplate cu smochinul, în care Mîntuitorul nu a găsit fructe spre a-și potoli foamea și pe care l-a blestemat și îndată s-a uscat !

Și astăzi, ca întotdeauna, Domnul Iisus Hristos caută în pomul vieții noastre fructele bune, spre a-și astîmpăra foamea și potoli setea. Și va găsi oare ? Dacă da, să fii fericit ! De nu, te așteaptă soarta smochinului blestemat ! Dar Dumnezeu voiește ca fiecare din noi să dăm roade bune, prin credința și prin faptele noastre și să ne mîntuim! Amin.

Pr. Th. BODNAR

LA DUMINICA A XIV-A DUPĂ RUSALII

„Prietene, cum ai intrat aici fără haină de nuntă ?“

(Matei 22, 12)

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, prin cuvintele Sale care s-au citit în pericopa Evangheliei de astăzi ne face cunoscut tuturor că noi creștinii avem marea datorie ca să răspundem în tot momentul chemării Sale la săvîrșirea lucrului bun, spre desăvîrșirea și mîntuirea noastră. Fiecare dintre noi este chemat ca să împlinească poruncile lui Dumnezeu, să se împărtășească din darurile sale și să se bucure de lucrurile creației Sale, împlinind cu statornicie voia Sa. Chemarea lui Dumnezeu este semnul iubirii Sale, este expresia bunătății dumnezeiești, de care ne bucurăm noi, cei ce mărturisim prin faptele, conduita și ascultarea noastră că sîntem cu adevărat ucenici și fiii Săi, prin împlinirea voiei Sale. Pentru împlinirea acestei chemări, noi trebuie să dăruim voința noastră, elanul și pasiunea înfăptuirii acesteia. Sîntem chemați de Domnul nostru Iisus Hristos pururea la înfăptuirea binelui. Noi, slujitorii, sîntem mereu în preajma Sa și vă facem de fiecare dată cînd ne întîlnim aici, în Sfînta Biserică, cuvenita poftire pentru a vă împărtăși și a vă adăpa din darurile bunătății Sale nesfîrșite, pe care Sfînta noastră Biserică le împarte fără zgîrcenie fiilor săi ce sînt mereu receptivi chemării Domnului prin îndemnurile noastre.

Ceea ce am auzit citindu-se în pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi este, fără îndoială, adevărul despre prefigurarea Sfintei Liturghii, așa cum Mîntuitorul odinioară făcea cunoscut ucenicilor și mulțimii, prin pilde și parabole. Înainte de Nașterea Mîntuitorului din Fecioară, proorocii și profeții au prevestit venirea Sa în lume : „Pentru iubire de oameni (Domnul nostru Iisus Hristos) pe pămînt S-a arătat și cu oamenii a petrecut“, ni se spune prin intermediul unei cîntări de la vecernia glasului 8. Aceasta este taina cea mare și negrăită a lui Dumnezeu, care ni se descoperă și în pericopa Evangheliei ce s-a citit astăzi și care este asemănată, prefigurativ, cu cina fiului de împărat. Iată adeveriri dumnezeiești îmbrăcate în haina parabolei, pentru a ne lăsa nouă, tuturor, deplina libertate de a înțelege adevărul! Împreuna-conlucrare a lui Dumnezeu cu oamenii și a oamenilor cu Dumnezeu este rezultatul răspunderii la chemarea Sa spre îndeplinirea voii Sale. Noi cu toții sîntem chemați să luăm parte la cina Sa, unde sîntem așteptați cu brațele deschise și bunăvoință părintească, chiar dacă de multe ori întîrziem, sau zăbovim în alte treburi, totuși Dumnezeu, Stăpînul nostru, este îndelung răbdător și ne îngăduie, iertîndu-ne multe. Sîntem poftiți la Cina Domnului de aproape două mii de ani și Dumnezeu Tatăl este Acela Care ne pune înainte Cina, adică posibilitatea noastră de cîștigare a mîntuirii sufletului. În calitatea ce o avem de prieteni ai Stăpînului trebuie ca, în zi de duminică și sărbătoare, să părăsim pentru puține momente alte preocupări și să luăm haină de nuntă, ca în felul acesta să putem fi la fel cu ceilalți poftiți la cina mîntuirii noastre.

Iată, deci, că atunci cînd sîntem poftiți să participăm la momente deosebite pentru binele și bucuria noastră a tuturora, să ne grijim și cum trebuie să fim îmbrăcați. Haina despre care se vorbește în pericopa Sfintei Evanghelii și pe care o purta unul din cei poftiți la Cina Domnului era haina sufletului, pătată de murdăria a tot felul de păcate.

Cum ați auzit citindu-se în pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi, cei poftiți au început să găsească fel de fel de răspunsuri pline de diferite scuze neîntemeiate și aceasta numai pentru că ei erau împovărați de preocupări cu totul neînsemnate, care, pe bună dreptate, supărau bunătatea stăpînului care pregătise Cina.

Dintotdeauna majoritatea dintre noi am fost și sîntem mereu preocupați mai mult de lucruri mai puțin importante pentru mîntuirea sufletului nostru, dar atenția noastră trebuie să fie îndreptată cu luare aminte spre faptul că sîntem mereu poftiți la Cina mîntuirii noastre. Dacă îndrăznim totuși, unii dintre noi, să venim așa cum nu se cuvine să fim și să luăm parte la Sfînta Liturghie, sau la altă sfîntă slujbă în biserică pentru a gusta din cuvîntul dumnezeiesc, care este hrana ce se servește mereu la Cina Domnului, degeaba facem acest lucru că tot flămînzi și neîndestulați duhovnicește vom ieși de aici. Deci, dacă haina sufletului nostru este necorespunzătoare, trebuie schimbată prin pocăință și lacrimi, prin fapte bune și

milostenii din muncă statornică și cinstită, pentru ca să fim bineplăcuți voii lui Dumnezeu, Care ne-a pus la îndemînă toate mijloacele pentru a ne putea bucura nu numai de Cina Sa de aici, care este Sfînta și Dumnezeiasca Liturghie, ci și de Cina Sa cea veșnică, care este o prelungire a acesteia de aici în viața viitoare cînd vom fi pururea împreună, văzînd fața Stăpînului ca niște buni prieteni și casnici ai Săi (Ioan 15, 14 ; Efeseni 2, 19). Pe mulți îi înșeală cugetul cel rău care vine de la diavol, părîndu-ne că nu am fi noi cei chemați la Cină și că justificările pot amîna chemarea Stăpînului. Dar aceasta să nu fie. Chiar dacă nu am răspuns cuviincios cînd am fost chemați la Cina Domnului, totuși să ne pregătim cît mai e timp, pentru că nu știm cînd mai putem răspunde acestei chemări, nefiind siguri nici pe clipă și nici pe ziua de mîine, dacă mai dăinuim. Cu toate acestea, petrecerea cu Domnul este rezervată și nouă, acelora care nu sîntem sfinți, dar care ne pregătim, prin răspunsul la chemarea pe care Mîntuitorul veșnic ne-o face : „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi“ (Matei 11, 28).

Cum am auzit cu toții citindu-se în pericopa Evangheliei de astăzi, slugile cele bune trimise întîia oară ca să cheme pe cei pentru care s-a pregătit nunta au fost proorocii, cei ce au pregătit calea venirii Mîntuitorului, Care, luînd chip omenesc, S-a smerit pe Sine, a trăit alături de oameni, fiind întru toate asemenea nouă afară de păcat, pătimind pentru noi și suferind moarte de ocară pe Cruce (Filipeni 2, 7-8), „ca să plinească toate ale Sale și să nimicească durerile morții. Și înviind a treia zi a făcut cale oricărui trup la învierea cea din morți, Începătorul vieții făcîndu-Se începătură celor adormiți și Începătorul tuturor întru toate“.

Slugile trimise a doua oară au fost preînchipuite prin Sfîntul Ioan Botezătorul, care, de asemenea, vestea venirea Mîntuitorului în lume, îndemnînd: „Pregătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui ! Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor !“ (Matei 3, 2-3) și apoi prin Sfinții Apostoli care, de asemenea, urmau îndemnul : „Mergînd, învățați toate neamurile“ ! (Matei 28, 19), spunîndu-le urmașilor lor : ucenicilor, episcopilor și preoților și la toți acei care mărturisesc pe Hristos, să vestească și acelora care nu au ajuns la cunoașterea învățăturii și credinței celei adevărate.

Poftirea la nuntă este chemarea ce implică, fără îndoială, participarea tuturor acelora pe care slugile i-au poftit la nunta fiului de împărat, Care nu este altcineva decît Însuși Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos. Care ne cheamă mereu la ospățul mîntuirii sufletelor noastre.

Ospățul este deci expresia dragostei lui Dumnezeu de a vieții în comuniune cu El, concretizată prin curățirea sufletului și împărtășirea cu Sfintele Taine, gustînd din Trupul și Sîngele lui Hristos, adevăratul ospăț al dragostei creștine — Cina cea de taină, care s-a transmis cu succesiune fără întrerupere, împreună cu întreg tezaurul de învățături sfinte, pînă în zilele noastre.

Refuzul celor poftiți la cină și găsirea de alte preocupări în timpul pe care Fiul lui Dumnezeu mai dinainte l-a pregătit este ca și refuzul unora dintre noi, care sîntem nepăsători și încurcați cu multe alte lucruri mai puțin folositoare, ce ne pricinuiesc nouă mare pagubă, pierderea sufletului ; lucruri cu care mîniem și supărăm pe Dumnezeu din cauza lipsei noastre de discernămînt.

La vremea ospățului celui de dincolo nu ne vom mai putea feri, ci vom fi prezenți față către față cu Hristos, Fiul Marelui Împărat. Aceasta însemnînd că trebuie întotdeauna să ne îngrijim ca participarea noastră la ospățul Cinei din cadrul Sfintei Liturghii să fie într-adevăr cu haină de nuntă, adică cu sufletele și trupurile curățate de patimi și alte rele ; această participare să fie dincolo o cinste și nu o umilire, cum s-a întîmplat cu sluga cea poftită care nu avea haina de nuntă. Cu toții sîntem chemați așadar de Domnul, pentru ospățul și petrecerea cea veșnică, dar din cauza grijilor și a altor preocupări puțini vom fi aleși. Acesta este pentru noi un îndemn la meditarea „cum și ce trebuie să facem ca să schimbăm soarta osîndei noastre“.

Învățăturile Mîntuitorului Iisus Hristos sînt bucatele cele de taină pe care, înainte de a le primi omenirea, Domnul le-a pregătit sufletelor acestora care s-au străduit ca să le poată înțelege și primi. Împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului Iisus Hristos pentru dobîndirea vieții celei veșnice este scopul suprem al chemării noastre la Cină. Nu în zadar a spus Domnul :

„Eu sînt pîinea vieții, cel care vine la Mine nu va flămînzi și cel care crede în Mine nu va înseta niciodată“ (Ioan 6, 35). Prin acestea ne-a descoperit că El este „Pîinea vieții ce s-a coborît din cer și că Trupul Său este adevărata mîncare și Sîngele Său adevărata băutură“ (Ioan 6, 50). În chip nevăzut, Cina Domnului a fost pregătită din veșnicie, iar în chip văzut, cu o zi înainte de Paștile iudeilor, înaintea Sfintelor Sale Patimi. De aceea, noi trebuie să răspundem chemării Domnului, venind aici la Cină, și nu la alt fel de cină, la alți creștini care au lepădat învățăturile cele sănătoase și se poartă ca niște potrivnici ai lui Hristos. Mîntuitorul este Cel care a instituit Cina, iar după înălțarea Sa Cina a fost continuată de Sfinții Apostoli și ucenicii acestora : episcopii și preoții, pînă astăzi, și mereu, într-o succesiune neîntreruptă.

Esențial este pentru fiecare dintre noi ca să nu fim părtași ai Cinei Domnului numai pe dinafară, adică împărtășindu-ne din Cină fără a ne cunoaște pe sine și fără a ne curăți cugetul și sufletul de păcat, pentru că vom fi osîndiți ca cel ce a venit la cină neavînd haină de nuntă.

Să luăm îndemn unii de la alții și să nu lăsăm grijile să ne stăpînească, lipsind de la Sfînta Cină a Domnului, unde trebuie să fim cu toată luarea-aminte și cu toată evlavia și cuviința, lăsînd afară de Casa Domnului grijile ce ne împresoară. Numai așa putem să cinăm cu Mîntuitorul nostru Iisus Hristos la ospățul cel veșnic, în Împărăția Sa, pe Care să-L rugăm să ne învrednicească de cina Sa și aici și în viața cea veșnică. Amin.

Ierom. Macarie CIOLAN

DESPRE HRAMUL BISERICII ȘI ÎNSEMNĂTATEA LUI

„*Locul acesta este casa Domnului*“
(Facerea 28, 17)

După învățătura Bisericii Ortodoxe, fiecare creștin, la nașterea duhovnicească, atunci cînd primește Taina Sfîntului Botez, odată cu numele primește și pe îngerul său păzitor rînduit de Dumnezeu. Deci, încă de la nașterea cea din apă și din duh, ne este dăruit să fie „strajă“ credincioasă îngerul Domnului, păzitor de primejdii sufletești și trupești. În acest scop ne acoperă cu aripile ocrotitoare ale bunătății sale și izgonește toată lucrarea cea întunecată și vicleană a diavolului, care voiește să ne răpească bucuria de a trăi fericiți. El stă necontenit în fața lui Dumnezeu și se roagă să ne dea harul Său, ca să facem tot lucru bun, să ne întărim și să fim ai Săi pe veci, să ne desăvîrșim în viața cea nouă, viața în Hristos, care s-a semănat în inima noastră prin primirea Tainei Sfîntului Botez. Fiind cu noi, îngerul Domnului ne călăuzește cu înțelepciune cerească să facem neîncetat numai voia lui Dumnezeu și luptă — în chip nevăzut — alături de noi să biruim ispitele, necazurile și piedicile prin care diavolul urmărește să cădem în păcate. Iar dacă am rătăcit, se întristează de păcatele noastre și ne sfătuiește să ne întoarcem la Dumnezeu cu căință, să ne spovedim preotului și să ne facem fiii Săi buni.

Urmînd îndemnul Său, el se bucură, cu toții îngerii lui Dumnezeu din cer, că l-am ascultat, se bucură pentru că mintea și inima noastră au devenit din nou templu sfînt în care să locuiască Hristos-Domnul.

În ceasul morții, îngerul lui Dumnezeu cel Sfînt ne ocrotește cu bunătatea sa, alungînd de la noi mulțimea demonilor care ne îndeamnă la păcate, la necredință și necăință, la ură față de Dumnezeu și de dușmani, ori la disperare, care ne aruncă sufletul în iad.

Astfel, îngerul nostru păzitor, prin toată lucrarea sa pe pămînt, este cel mai mare binevoitor și binefăcător al nostru. Datorită purtării sale de grijă, prin rugăciunile și mijlocirea sa, noi primim harul divin prin care creștem în Hristos și sîntem fericiți pe pămînt și în ceruri.

Lucrarea duhovnicească ocrotitoare a îngerului păzitor al creștinului are mare asemănare cu *Hramul bisericii* ca locaș de rugăciune.

După tradiția Bisericii Ortodoxe, fiecare biserică, în momentul cînd se tîrnosește de către episcop sau de către delegatul acestuia, primește un nume de sfînt ocrotitor, care este și hramul său. Tîrnosirea este deci actul de botez al noului locaș de cult care primește de la arhiereu hramul său, numele său. Acest nume este un eveniment în istoria sfîntă, de pildă: Nașterea Maicii Domnului, Intrarea în Biserică, Adormirea Maicii Domnului, sau

numele unor persoane sfinte: Sfînta Treime, Sfîntul Ilie, Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, Sfîntul Gheorghe, Sfîntul Dumitru, Sfîntul Nicolae, Sfinții Trei Ierarhi etc.. Importanța hramului este mare pentru că dă chiar numele hramului sfîntului locaș, care se numește de acum, de pildă, Biserica Sfînta Treime, Biserica Sfintei Adormiri a Maicii Domnului, Biserica Sfîntului Gheorghe, Biserica Sfinților Arhangheli, Biserica Sfîntului Nicolae, Sfinții Trei Ierarhi, etc..

Prin tîrnosire *hramul* devine *îngerul păzitor al bisericii,* patronul său spiritual, religios-moral. După iconografia ortodoxă icoana sa se așează în iconostas în rîndul întîi, la dreapta, alături de sfintele icoane împărătești : Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfînta Fecioară Maria.

Hramul se serbează cu deosebită solemnitate la ziua pomenirii evenimentului sau a sfîntului, în prezența a sute sau mii de credincioși, care adesea vin în pelerinaj de la mari depărtări.

Care este originea hramului ? Cuvîntul „hram" vine din limba slavonă și înseamnă „casă", o casă excepțională, destinată persoanelor alese, casă distinsă, în care locuiește Dumnezeu cu aleșii Săi. Acesta este adevărul. Se pare că numele acesta l-a dat patriarhul Iacob, care, fugind de mînia fratelui său Esau, s-a culcat într-o cîmpie, cu capul pe o piatră și a avut un vis minunat. A văzut o scară care unea cerul cu pămîntul, pe care urcau și coborau îngerii Domnului. Sculîndu-se a rostit : „Domnul este cu adevărat în locul acesta.., Cît de înfricoșător este locul acesta ! Aceasta nu este alta fără numai casa lui Dumnezeu. Aceasta e poarta cerului. Apoi s-a sculat Iacob dis-de-dimineață, a luat piatra ce și-o pusese căpătîi, a pus-o stîlp și a turnat pe vîrful ei untdelemn și Iacov a pus locului aceluia numele de Betel, ce se tîlcuiește casa lui Dumnezeu" (Facerea 28, 16-19). Mai tîrziu, Mîntuitorul Iisus Hristos, alungînd pe negustorii din templul din Ierusalim cu biciul, le-a zis: „Scris este: Și va fi casa Mea, casă de rugăciune, iar voi ați făcut din ea peșteră de tîlhari ?" (Luca 19, 46). Experiența vieții religioase creștine confirmă că celui care petrece în rugăciune în această casă i se pare că cerul a coborît pe pămînt, sau că s-a înălțat la cer în familia divină, în comunitate cu îngerii și cu sfinții, așa după cum spune și o cîntare liturgică din Postul Mare.

De la începutul existenței sale, poporul nostru a numit casa lui Dumnezeu „biserică". Cuvîntul „biserică" este de origine grecească și înseamnă *casă împărătească* — „bazilică". Romanii au numit „bazilici" tribunalele, în care se împărțea dreptatea în numele împăratului pămîntesc, al cezarului. Ajungînd pe tron împăratul Constantin cel Mare, lucrurile s-au schimbat. La anul 313, acest împărat declară creștinismul religie de stat. Între multe alte fapte mari și frumoase, el a donat creștinilor aceste tribunale să le servească drept locașuri de închinare. Donațiile și-au păstrat mai departe numele, dar și-au schimbat total destinația, pentru că serveau de acum înainte ca loc de rugăciune, de convorbire și unire spirituală cu Dumnezeu.

De la Constantin cel Mare, bazilica = biserică devine deci „vasul ales", în care se lucrează în lume taina mîntuirii noastre. În acest loc sfînt, sufletul creștinului se întîlnește cu Dumnezeu în orice clipă dorește să comunice cu El, se înalță și se îndumnezeiește, prin revărsarea harnului divin al Sfintelor Taine, prin rugăciunile Sfinților din cer și ale slujitorilor Sfîntului Altar.

Zidurile bisericii devin sfințite și deosebite de ale altor case comune, pentru că au un scop supranatural. De aceea, noul locaș de cult se așează de la tîrnosire sub scutul unui sfînt, ori al unui însemnat eveniment dumnezeiesc care de acum este ocrotitorul și păzitorul său, *hramul* său. Hramul are o întreită semnificație în viața Bisericii : religioasă, morală și, de asemenea, una patriotică-națională.

Din semnificația religioasă rezultă că hramul împlinește același rol în viața Bisericii ca și îngerul păzitor în viața personală a credinciosului. El este păzitorul bisericii, este primul care se îngrijește de soarta ei. El se roagă lui Dumnezeu neîncetat pentru trăinicia ei în timp. Sfîntul hramului îngrijește de viața bisericii, deoarece și el a fost odinioară om ca noi, dar, prin multe nevoințe a biruit ispitele și încercările și a viețuit pe pămînt ca un *înger în trup.* A purtat lupta cea bună împotriva diavolului și a ajuns la asemănarea sa cu Dumnezeu, la virtute deplină.

Hramul ocrotește sfîntul locaș pentru că imploră de la Hristos

Dumnezeu harul atotputernic să-l apere de calamităţi : de foc, de apă, de cutremur, de războaie şi distrugere, de profanare şi înjurături, de toţi vrăjmaşii văzuţi şi nevăzuţi ai dreptei credinţe.

Hramul *priveghează* continuu la viaţa spirituală a credincioşilor, care intră în sfîntul locaş cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste. Acestora le mijloceşte milă şi ajutor de la Mîntuitorul Hristos. La fel ca înţeleptul împărat Solomon, care s-a rugat la sfinţirea templului din Ierusalim (I Regi, 8, 28), sfîntul ocrotitor se roagă Părintelui ceresc să ia aminte spre cererile noastre şi să le împlinească, să ne scape de necazuri şi nevoi, de dureri şi suferinţe şi să rînduiască toate după voia Sa, căci El este izvorul binelui şi fericirii noastre.

În hramul bisericii credincioşii găsesc un model viu de imitat în viaţă. Prin el participăm intens şi activ la viaţa harică a Sfintelor Taine, prin care creştem în Hristos, intrăm în comunitatea de viaţă fericită cu Sfînta Treime, ne îndumnezeim. Prin hram ajungem îngeri în trup, una în sfinţenie cu el înşuşi, care a trăit între oameni ca un om al lui Dumnezeu.

Această osmoză în spiritualitate ortodoxă, săvîrşită prin har, credinciosul o exprimă zicînd : „Mă duc la hram la mănăstire", cu semnificaţie subiectivă, „mă duc să mă unesc cu viaţa de har a Sfîntului, să mă sfinţesc şi să fiu fericit".

Dar hramul este, într-un anume fel, chiar mai mult decît îngerul păzitor, deoarece lucrarea sa este mai largă, mai cuprinzătoare. În timp ce îngerul ocroteşte viaţa şi îngrijeşte de salvarea unui singur suflet creştinesc, hramul ocroteşte viaţa şi îngrijeşte de mîntuirea *tuturor* credincioşilor. El voieşte să strîngă, să *unească* şi să *solidarizeze* conştiinţa tuturor, sub semnul izbăvitor al Sfintei Cruci. pentru realizarea supremului ideal, îndumnezeirea tuturor în Hristos.

Mai mult, hramul voieşte să desăvîrşească această solidaritate soteriologică în Hristos şi cu cei adormiţi. De aceea la praznicul bisericii, sau „la hram", se face pomenirea ctitorilor şi binefăcătorilor sfîntului locaş, ca Domnul Dumnezeu să-i răsplătească pentru faptele lor frumoase şi jertfa adusă în viaţă pentru binele şi fericirea semenilor lor.

O altă semnificaţie a hramului este cea morală, care rezultă din cea religioasă. Unitatea de credinţă şi de viaţă în Hristos, a celor mulţi care se adună „la hram", creează conştiinţa dependenţei familiale, conştiinţa fraternităţii creştine, făurită prin puterea iubirii. Iubirea este forţa de atracţie şi coeziune a *solidarităţii* morale. Ea realizează durabil şi deplin idealurile umanitare ale societăţii : libertatea şi egalitatea, înfrăţirea şi dreptatea socială. Izvorul său este participarea activă la rugăciunea în comun, pentru implorarea, sub aceeaşi cupolă, a harului ceresc, care-i aduce de sus ajutor, milă şi spor pentru toţi, în toate cele bune, ocroteşte în necazuri şi dureri, izbăveşte de primejdii şi încercări.

Hramul smulge egoismul şi forţele negative din om şi din colectivitate. El creşte capacitatea de luptă a spiritului uman, sub semnul pozitiv al energiilor divine, promovează voinţa de muncă, dăruire şi jertfă individuală pentru binele aproapelui. În relaţiile interumane, cultivă dorinţa de pace şi întrajutorare reciprocă, de armonie şi prietenie, de colaborare sinceră şi eficientă pentru un progres general multilateral. Prin interdependenţa spirituală care se creează „la hram", zidurile sfîntului locaş devin receptacol moral în care germinează bogăţia virtuţilor şi valorilor superioare, care ne ridică la demnitatea de creştini adevăraţi, oameni de omenie, fraţi buni unii cu alţii. Hramul desăvîrşeşte, prin aceasta, *o unitate în diversitatea voinţelor individuale* şi face ca credincioşii bisericii să trăiască după imperativul idealului moral creştin : „unul pentru toţi şi toţi pentru unul", ca prin slujire şi jertfă să ne ridicăm la Dumnezeu. Prin integrarea tuturor în comunitatea divino-umană hramul face altruişti pe cei egoişti, fraţi pe cei dezbinaţi şi virtuoşi pe cei vicioşi. El aprinde flacăra dragostei de viaţă în cei încercaţi şi luminează urcuşul către valorile social-culturale şi către idealurile umanitare.

În ceea ce priveşte semnificaţia naţională şi patriotică a hramului bisericii, se cunoaşte că în istoria bimilenară creştină a poporului nostru, hramul a avut un rol excepţional. Hărăziţi de Dumnezeu să fim creştini din naştere, noi românii ne-am dus existenţa zbuciumată de luptă şi jertfă, în cele trei mari provincii ale Daciei străvechi ; Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, trei surori de aceeaşi mamă şi cu aceeaşi credinţă în Hristos.

Deși vorbeam aceeași limbă și aveam aceleași tradiții și obiceiuri, am fost constrînși să trăim dezbinați, uneori și să ne luptăm unii cu alții pentru interesele unor puteri străine. Intențiile lor erau să ne desființeze ca popor, prin pierderea credinței strămoșești și stingerea conștiinței de neam. Dar sfintele locașuri de închinare și sfintele mănăstiri presărate în munți și pe tot pămîntul străbun, din evlavia voievozilor și credincioșilor cucernici de la sate, tîrguri și orașe, au zădărnicit aceste tendințe potrivnice.

Unitatea de credință ortodoxă a fost păstrată de români pe ambele versante ale Carpaților, în mod conștient și statornic, între altele și prin hramul bisericilor, la care strămoșii noștri veneau în număr foarte mare. Hramul nu numai că le-a păstrat conștiința ortodoxă și solidaritatea moral-creștină de care aminteam înainte, dar le-a trezit și conștiința românească, națională, pe care o vor cultiva, generație după generație, pînă la realizarea idealului național din 1 decembrie 1918.

Procesul acesta a fost anevoios, dar sigur. El a început în biserică, a crescut, s-a dezvoltat și s-a desăvîrșit prin biserică și prin mănăstiri.

Mulțimea credincioșilor, strînși la hram dintr-o credință și dragoste curată de Dumnezeu și de aproapele, și-a dat seama că, deși sîntem din provincii diferite, vorbim aceeași limbă, deci sîntem frați între noi. Avînd aceleași obiceiuri și aceeași lege, aceleași tradiții și datini moștenite de la strămoși, aceleași aspirații și idealuri, trebuie să luptăm să fim una și pe plan politic, într-o Patrie comună, România.

Așa s-a născut, pe altarul modestelor lăcașuri de închinare, idealul unității noastre naționale care, la început, a fost o floare mică și frumoasă, la fel cu grăuntele de mușt ar, dar a devenit — după cuvîntul Mîntuitorului Hristos — un copac mare și înflorit, iar astăzi un neam întreg se bucură de roadele lui binecuvîntate.

Pelerinajele care se făceau cu ocazia hramului, la marile mănăstiri din Transilvania, Muntenia și Moldova, au fost, și sînt pînă astăzi, izvoare de credință și înviorare a elanului religios-moral al credinciosului, dar și de întărire și luminare a idealului național, prilejuri binecuvîntate de strîngere a legăturilor de frățietate dintre toți românii. Căci cu prilejul acestor întîlniri creștinești creștea dragostea de libertate și unitate a tuturor românilor într-o Românie Mare. Cu aceste prilejuri, intelectualii se revedeau și, în mod tacit, luau hotărîri mari în interesul și binele națiunii.

Dintotdeauna pelerinajele la hram au fost adevărate oaze duhovnicești, izvoare de apă vie, la care credincioșii sorb, ca dintr-un potir divin, energii nesecate, pentru o viață religios-morală superioară, trăită după voia lui Dumnezeu, după pilda Fiului Său întrupat.

Prăznuirea hramului are și astăzi, la noi românii, darul să ne apropie tot mai mult sufletește unii cu alții. Participarea comună la hramul bisericilor și mănăstirilor ne înfrățește duhovnicește și contribuie la desăvîrșirea procesului de unitate bisericească. Hramul *consolidează conștiința ortodoxă românească* și contribuie la sporirea aportului fiecărui credincios la edificiul scump al bisericii strămoșești.

Sub aspect creștinesc, hramul arată, pe temeiuri de istorie și tradiție ortodoxă, că sfînta biserică este adevăratul locaș de rugăciune. Deci numai într-o biserică cu hram, locaș ocrotit de un Sfînt, și nu în orice casă de adunare, se poate săvîrși cultul divin. Numai în biserică cu hram, adică sfințită se poate aduce Sfînta și mîntuitoarea Jertfă, fără de sînge, a Domnului nostru Iisus Hristos, căci numai ea are un înger păzitor care o apără de rău. Ea este patronată de harul Sfîntului Duh prin Sfintele Taine, și lucrează pentru izbăvirea sufletului nostru.

Săvîrșirea cultului divin public în afară de biserică, este un păcat, este un sacrilegiu față de voința Treimii Sfinte și împotriva rînduielilor apostolice. Un astfel de loc de rugăciune, fără hram și fără Sfînta Cruce, fără Sfintele Taine și fără Sfintele Icoane, nu trebuie cercetat, pentru că nu este casa lui Dumnezeu și nu este poarta Cerului.

Să stăm deci cu toții, neclintiți, în Biserica strămoșească, cea una sfîntă și nedespărțită, care-și trage originea de la Răscumpărătorul nostru, este Însuși Trupul Domnului Iisus Hristos, călăuza mîntuirii noastre.

Pr. Constantin ANDREI

DOBÎNDIREA MÎNTUIRII — SCOPUL EXISTENȚEI CREDINCIOSULUI

Ținta finală a tensiunii lăuntrice trăite de credincios în urmarea lui Hristos este mîntuirea, dobîndită prin Fiul lui Dumnezeu, Care, la „plinirea vremii" (Galateni 4, 4), pogorînd cerurile, S-a întrupat „pentru noi și pentru a noastră mîntuire". Folosind „mijloacele pe care ni le pune la dispoziție cu toată dragostea Sfînta noastră Biserică Ortodoxă" [1], credinciosul își îndreaptă întreaga sa strădanie spre dobîndirea mîntuirii și prin aceasta a vieții veșnice. Dar el nu ar putea realiza acest lucru dacă Fiul cel Unul-Născut al Tatălui nu S-ar fi jertfit, pentru ca „oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan 3, 16). Mîntuirea omului prin întruparea Fiului lui Dumnezeu — după căderea în păcat — este „taina cea din veci ascunsă și de îngeri neștiută" a iubirii lui Dumnezeu, Care nu a vrut ca cea mai aleasă creatură a Sa, căzută în osînda „morții veșnice", să fie sortită nimicniciei. Dumnezeu, din marea Sa milostivire și nemăsurata Sa bunătate, „voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină" (I Timotei 2, 4), iar adevărul lui Dumnezeu este viața noastră.

De aceea, mîntuirea săvîrșită de Domnul Iisus este actul dragostei lui Dumnezeu și începutul existenței noastre, al refacerii ontologice a naturii umane prin „perfecta ei însănătoșire" [2], chipul uman fiind ridicat din starea de păcătoșenie la înălțimea asemănării cu El, căci Mîntuitorul a ridicat chipul nostru uman la starea de plenitudine dumnezeiască, prin aceasta făcîndu-ne părtași vieții celei adevărate pentru Dumnezeu (Romani 6, 10), care este viață de sfințenie (Coloseni 1, 22). Avîndu-L pe Hristos și pe Duhul Sfînt în sufletele și în inimile noastre să împlinim voia lui Dumnezeu care este sfințirea noastră (I Tesaloniceni 4, 3). Astfel, ochii noștri fiind îndreptați spre Dumnezeu, se bucură de perspectiva măririi în Hristos (Romani 8, 18), Care sălășluiește real în noi, prin înnoirea necontenită a vieții petrecută în Duhul. Vasul nostru cel de lut se face părtaș fericirii veșnice, cunoscînd slava lui Dumnezeu, care desăvîrșește pe cei ce o contemplă și devenind o făptură nouă, un templu al Dumnezeului Celui viu, o piatră a lăcașului lui Hristos (Efeseni 2, 21-22). Mai mult, prin opera de mîntuire, săvîrșită de Iisus pe cea mai înaltă culme dintre Întrupare și Înviere, Sfînta Cruce, sîntem înrădăcinați și întemeiați în iubirea lui Hristos (Efeseni 2, 18) pentru a fi „părtași dumnezeieștii firi" (I Petru 1, 4), ca niște „casnici ai lui Dumnezeu" (Efeseni 2, 19).

Credinciosul, avînd pe Hristos în ființa sa, retrăiește cele mai importante momente ale vieții Fiului lui Dumnezeu, devenind el însuși fiu și moștenitor al lui Dumnezeu (Romani 8, 17). În acest sens, Domnul Iisus, deși a murit o dată pentru întreaga umanitate, cu fiecare din noi moare pînă la sfîrșitul veacurilor pentru a ne face părtași vieții Sale veșnice. „Hristos, Care ne-a mîntuit recapitulativ pe toți în Sine, adunîndu-ne după aceea în chip actual în Sine, ne comunică treptat, trecîndu-ne prin stările prin care a trecut El, umanitatea Sa, pentru a o face și a noastră ca pe a Sa"[3], „prin sălășluirea în noi cu trupul purtat de El, înviat și înălțat și deplin pneumatizat", care are „o importanță centrală permanentă în mîntuirea noastră" [4].

---

1. Magistrand Dumitru Gh. Radu, *Învățătura ortodoxă și catolică despre mîntuirea subiectivă, după Patriarhul Serghie al Moscovei,* în „Studii Teologice", VI (1954), nr. 7-8, p. 357.

2. Paul Evdochimov, *L'Esprit Saint dans la tradition orthodoxe,* Paris, 1969, p. 83.

3. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Sinteză ecleziologică,* în „Studii Teologice", VII (1955), nr. 5-6, p. 267.

4. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, București, 1978, p. 133 și 195;.

Mîntuirea obiectivă. Dumnezeu, întru atotștiința Sa, a cunoscut din veșnicie căderea omului în păcat (Fapte 2, 23) și din veșnicie a hotărît să-l mîntuiască pe acesta, dar nu împotriva voii lui. Astfel, „la plinirea vremii", cînd omenirea devenise deplin conștientă — prin Lege — de păcatul în care se afla, Dumnezeu a rînduit ca Fiul Său să răscumpere pe toți fiii lui Adam, întrupîndu-Se și făcîndu-Se om din Sfînta Fecioară Maria cu puterea Sfîntului Duh. Suspinul firii omenești și cuvintele Mariei rostite către înger, au fost acel *da* al naturii omenești de care a fost nevoie în împlinirea operei de răscumpărare a Mîntuitorului. Ca cea care era culmea de sfințenie a omenirii, Prea Sfînta Fecioară Maria, în numele umanității, a zis : „Fie mie după cuvîntul tău".

Hristos, luînd trup omenesc, „a recapitulat în Sine Însuși lungul șir al oamenilor și ne-a procurat *in compendio* mîntuirea în trupul Său, așa că ceea ce pierduse Adam am dobîndit în Iisus Hristos"[5]. El a „unipostaziat" în „ipostasul Său dumnezeiesc toată umanitatea și pe cei în care se realizează această umanitate, adică am fost cuprinși relațional toți inșii umani, ca toți să beneficieze de roadele răscumpărării și îndumnezeirii"[6].

În centrul acestei opere de răscumpărare stă moartea Sa pe Cruce, Patimile Sale, și cel mai important aspect al operei mîntuitoare înfăptuite de Domnul Hristos pe Sfînta Cruce este cel al jertfei, pentru că viața Mîntuitorului, de la întrupare pînă la înălțarea Sa la cer, înfăptuind lucrarea Sa săvîrșită pe pămînt pentru răscumpărarea neamului omenesc din osînda morții, „se încununează cu Patimile și moartea Sa pe cruce și culminează cu Învierea și Înălțarea Sa la cer"[7].

„Fără Crucea lui Hristos, mîntuirea nu ar fi fost realizată. Prin moartea Sa... chenoza iubitoare ajunge la capătul ei"[8]. Însă Ortodoxia nu a accentuat numai acest aspect al jertfei răscumpărătoare, ci a relevat și dimensiunea ontologică a acesteia, afirmînd „interpretarea Crucii în perspectiva lui Hristos ca jertfă în Sine", spre deosebire de „interpretarea lui Hristos în perspectiva Crucii", prin care se „scoate în evidență dimensiunea juridică a răscumpărării", întîlnită în teologia romano-catolică[9].

Mîntuirea realizată de Hristos nu este pentru Sine, ci pentru toți oamenii. De aceea, „aspectul ontologic al Răscumpărării" este esențial concepției Sfinților Părinți, așa cum ne oglindește întreaga Sfîntă Tradiție a Bisericii. „În umanitatea slăvită a lui Hristos răscumpărarea ne arată fața Sa" îndreptată spre toți oamenii din toate timpurile[10]. Iubirea lui Dumnezeu în opera de răscumpărare a lui Hristos atinge punctul ei culminant de revelare. Pedeapsa, care i se cuvenea omului după căderea în păcat, prin Hristos a fost transformată într-o totală ascultare și supunere, printr-o deplină chenoză, astfel moartea pe Cruce este revelarea culmii iubirii dumnezeiești. Hristos moare, iar ca Dumnezeu, prin moartea Sa, ne trage spre împărtășirea vieții veșnice. Firea umană, neputincioasă în fața morții căreia era sortită, prin lucrarea de mîntuire care este Sfînta Treime, este răscumpărată de „Creatorul și Domnul", Care „primește să lupte pentru creatura Lui"[11].

Rezumînd concepția Bisericii noastre Ortodoxe, mîntuirea obiectivă — așa cum o întîlnim oglindită și în operele Sfinților Părinți — este „înfăptuită de Iisus Hristos în aspectul ei negativ, ca o iertare și desființare a păcatului (Tit 2, 14), iar în aspectul ei pozitiv ca o restaurare a firii noastre căzute

---

5. Sfîntul Irineu, *Adversus Haereses*, I, 3, 2 ; 18, 1.

6. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, în „Ortodoxia", XXX (1978), nr. 1-2, p. 34.

7. *Ibidem*, p. 45; Vezi și Prof. C. C. Pavel, *Opera mîntuitoare a Domnului*, în „Ortodoxia", XV (1963), nr. 3-4, p. 428; Prof. N. Chițescu, *Sinteză asupra dogmei soteriologice*, în „Ortodoxia", XI (1959), nr. 2, p. 204.

8. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Învățătura ortodoxă despre mîntuire*, în „Ortodoxia", XXIV (1972), nr. 2, p. 203.

9. Pr. asist. Dumitru C. Popescu, *Ecleziologia romano-catolică după documentele celui de al doilea Conciliu*, în „Ortodoxia", XXIV (1972), nr. 3, p. 362.

10. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 60.

11. Sfîntul Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, III, 1, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, ed. a 2-a, București, 1943, p. 175.

în păcat, ca o însănătoșire și o renaștere la viața cea nouă“ [12]. Mîntuirea obiectivă, realizată de Hristos o dată pentru totdeauna, este „sensul vieții creștine“ [13], țelul spre care este chemat fiecare credincios să se străduiască permanent [14].

Hristos este astfel „centrul spiritual al întregii lumi“, pentru că „însuși Trupul Lui e în felul Său un centru“ și „evenimentele principale petrecute cu trupul Domnului sintetizează și statornicesc pe totdeauna destinul viitor al tuturor trupurilor omenești; tot ceea ce se întîmplă după iconomia divină cu trupul din ființa Lui teandrică, solidar același lucru e definitiv rînduit să se întîmple cu trupul tuturor oamenilor“ [15].

Mîntuirea subiectivă. Opera de răscumpărare a lui Hristos „a necesitat un *da* al naturii omenești, ca și însușirea acestei răscumpărări de către fiecare prin puterea Duhului“ [16]. Pentru a deveni un bun subiectiv al fiecărui credincios mîntuirea obiectivă, care este una singură pentru toți, are nevoie de acea acceptare vădită în libera colaborare a omului cu harul dumnezeiesc, diversificîndu-se, subiectiv, după capacitățile și posibilitățile de însușire ale fiecăruia. Dar, în acest sens, trebuie subliniat că nu mîntuirea obiectivă se diversifică, ci primirea roadelor ei, însușirea ei subiectivă de persoane din toate timpurile, pînă la sfîrșitul veacurilor.

Înțelepciunea lui Dumnezeu, respectînd valoarea personală a fiecărui om, n-a constrîns libertatea individuală a acesteia în primirea răscumpărării realizate de Hristos, ci, alături de restaurarea gratuită și divină, care a fost dăruită lumii, Dumnezeu a rînduit și o împreună-lucrare a omului cu El în însușirea roadelor acestei răscumpărări, o străduință liber voită, pornită din ființa sa, de desăvîrșire și înnoire. „Harul divin întrețesut cu strădania hotărîtă a sufletului, îl mîntuie pe om“ — act sinergic în care omul, prin fapte, află Împărăția cerurilor [17].

Sub aspect subiectiv, mîntuirea pentru credincios reprezintă efortul său în a-și însuși acest „dar de sus“ și „silința de a conlucra cu harul, realizînd astfel sfințirea și desăvîrșirea prin virtute sau asemănarea cu Dumnezeu“ [18]. Însă pentru a ajunge la îndumnezeire, culmea conlucrării creștinului cu Dumnezeu, la desăvîrșirea sa (Filipeni 2, 12), cel îndreptat trebuie ca prin viața sa personală să se facă un „imitator“ al Fiului lui Dumnezeu, „atît cît lucrul acesta este îngăduit omenește“, respectînd în viața sa „viața lui Hristos, adică o viață, de har și de dragoste“. În contribuția sa la îndreptarea celorlalți dă „mărturie“ despre propria lui îndreptare [19]. Deci, începutul pe care l-a făcut Hristos prin harul Său credinciosul are chemarea de a-l continua în propria sa persoană, săvîrșind prin credință tot felul de fapte bune. Aceasta nu este altceva decît însușirea operei răscumpărătoare a cărei consecință ontologică este sfințirea și desăvîrșirea întregii sale ființe. Așadar, mîntuirea noastră personală nu este decît o însușire, în har, prin lucrare și voință — faptele bune presupun libertatea voinței — a „ceea ce avem virtual de la început în El, adică o prefacere a unirii virtuale cu El într-o unire actuală prin credință, actualizînd printr-o repetare tainică fie-

---

12. Prof. C. C. Pavel, *op. cit.*, p. 426.

13. Magistrand Dumitru Gh. Radu, *Învățătura ortodoxă și catolică despre mîntuirea subiectivă*, p. 357.

14. Pr. prof. Dumitru Gh. Radu subliniază în alt studiu că „misterul mîntuirii noastre personale este misterul vieții noastre cu Hristos în Dumnezeu, prin Duhul Sfînt“. *Aspectul comunitar-sobornicesc al mîntuirii*, în „Ortodoxia“, XXVI (1974), nr. 1, p. 99.

15. Arhim. Benedict Ghiuș, *Faptul Răscumpărării...*, în „Studii Teologice“, XXII (1970), nr. 5-6, p. 426.

16. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine...*, p. 39.

17. Isidor Pelusiotul, *Corespondență*, IV, 51 și V, 4, P. G., LXXVIII, 1101 A și 1328.

18. Pr. I. Mircea, *Îndumnezeirea credincioșilor. Mărturii biblice, patristice și cultice ortodoxe*, în „Ortodoxia“, XXVII (1975), nr. 2, p. 321.

19. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Raportul dintre justificare și dragoste*, în „Ortodoxia“, XVIII (1966), nr. 2, p. 214.

care act prin care El a urcat cu noi sau ne-a urcat pe noi virtual pe treptele mîntuirii“ [20].

Mîntuirea subiectivă sau îndreptarea are două aspecte : iertarea păcatelor și sfințirea, începutul unei vieți noi. Ele nu trebuie despărțite, fiind „acte simultane și aspecte distincte ale uneia și aceleiași realități spirituale“, deosebindu-se între ele numai prin aceea că îndreptarea, ca iertare a păcatelor, este eveniment de o clipă, iar sfințirea „un proces de durată nesfîrșită“ [21]. Primind iertarea de păcate și sfințirea întregii sale ființe, credinciosul cunoaște pe Dumnezeu ca iubire. De aceea, pentru Sfîntul Simeon Noul Teolog, „mîntuirea este egală cu cunoașterea de Dumnezeu“, cunoaștere care îl aduce pe om „la descoperirea chipului divin în el“ [22]. Astfel, actul îndreptării, al „mîntuirii personale, este cu totul intim lui Dumnezeu și creștinului“ [23], căruia nimeni însă nu i se poate face părtaș „în izolarea individualistă“, ci numai în „actul celei mai depline libertăți, a eclesiei sau comunității eclesiale care se aduce cu Hristos jertfă Tatălui“ [24].

Ca ființă comunitară, omul este chemat spre trăirea plenară a unirii cu Dumnezeu, în „această trăire cu Hristos și repetare a drumului Lui prin Sfintele Taine“, care se face în sînul Bisericii, Biserica fiind, propriu-zis cea care face ca Hristos să se prelungească prin aceste „punți“, care sînt Tainele, în fiecare din noi [25].

Biserica — locul dobîndirii îndreptării în Hristos. Întruparea lui Hristos în mijlocul creației și îndreptarea omului sînt condiționate de un *da* liber și iubitor, cu adînci implicații ontologice, voit și rostit de creatură și, în primul rînd, de umanitate. Răscumpărarea înfăptuită pe Golgota prin Jertfa lui Hristos, Care vrea ca toți oamenii să se mîntuiască, îndreaptă spre o relație ființială și nemijlocită cu Dumnezeu și dă posibilitate creaturii pentru aceasta, întrucît Iisus S-a extins și a încorporat-o în Sine, în Trupul Său — Biserica, relație pe care o prelungește pînă la sfîrșitul veacurilor prin lucrarea Sfîntului Duh.

Hristos S-a întrupat pentru a ne face părtași firii Sale celei dumnezeiești, iar „opera de mîntuire al cărei fundament a fost pus în natura omenească a lui Hristos este dusă la îndeplinire în forma Bisericii, care este unirea noastră cu Dumnezeu și între noi“ [26]. Deci, Biserica este Trupul Său proslăvit extins în istorie, iar Dumnezeu săvîrșește mîntuirea întrupîndu-Se. Deci toți cei ce vor să se facă părtași roadelor mîntuirii realizate de Hristos trebuie să fie una cu El, ca mădulare ale Trupului Său. De aceea, mîntuirea însăși are „o formă eclesială“, adică nu se poate obține decît prin Biserică, în care peste toate slăbiciunile omenești triumfă harul mîntuitor al lui Dumnezeu. „Biserica e locul în care se prelungește Întruparea“ și „Dumnezeu pătrunde necontenit în viața lumii“ [27]. Viața de comuniune a Bisericii „este viața adevărată pe care trebuie să o ducă credincioșii“, ca mădulare ale Trupului tainic al lui Hristos. „Numai în comuniune cu celelalte mădulare ale lui Hristos ne putem lucra mîntuirea“, pentru că El ne-a chemat pe toți să ne bucurăm de mîntuirea Sa în comuniune cu El, iar Biserica este trăirea bucuriei depline făgăduite de Mîntuitorul (Ioan 16, 24), bucuria de a fi părtași vieții Lui prin care noi toți am luat mîntuire. În acest sens, „mîntuirea nu se dobîndește de unul singur, ci în comunitate“ [26], în

---

20. *Teologia Dogmatică și Simbolică,* Manual pentru Institutele teologice, vol. II, București, 1958, p. 637.

21. Magistrand Dumitru Gh. Radu, *Învățătura ortodoxă și catolică despre mîntuirea subiectivă...,* p. 376.

22. Drd. Ion Vîrlan, *Învățătura despre mîntuire la Sfîntul Simeon Noul Teolog,* în „Ortodoxia“, XXVI (1974), nr. 4, p. 631.

23. Magistrand Dumitru Gh. Radu, *op. cit.,* p. 375.

24. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine...,* p. 278.

25. *Teologia Dogmatică și Simbolică,* vol. cit., p. 769.

26. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, p. 206.

27. W. A. Visser't Hooft, *Ortodoxia văzută de un protestant,* traducere de Teodor Bodogae, Sibiu, 1933, p. 36.

28. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.,* p. 148 și 293.

comunitatea Bisericii, pentru că prin viața Bisericii, străbătută de Hristos și de Duhul Sfînt, se intensifică și se diversifică opera de răscumpărare a lui Hristos.

„Biserica este acel *totus Christus*, plin de Duhul Sfînt", adică întregimea și plenitudinea, realizate de Hristos, Care este „totul în toate" (I Corinteni 15, 28), și în ea „se poate obține actualizarea întregii desăvîrșiri" [29], pentru că Biserica este „împlinirea Celui Ce plinește toate în toți" (Efeseni 1, 23).

Credinciosul nu poate merge „singur spre Dumnezeu, ci numai împreună cu comunitatea semenilor, mădulare ale Trupului tainic al lui Hristos — Biserica, și care dau mărturie despre el" [30], ca cei care au trăit mărturisirea credinței Sale lucrătoare (Galateni 5, 6) în însăși viața lor [31], însemnînd totodată și efortul întregii omeniri de a fi pe calea spre cer, avîndu-L pe Hristos, „calea, adevărul și viața" (Ioan 14, 6). Cel ce nu se integrează acestui efort general uman de a fi în Hristos, prin puterea și lucrarea Duhului, nu se face părtaș „condiției originare" pe care ne-a adus-o Mîntuitorul prin ascultarea Sa „pînă la moarte" (Filipeni 2, 8). În același timp neglijează „cele două coordonate ale mîntuirii", care sînt „iubirea nemărginită a lui Dumnezeu" și „dăruirea creștinului" [32], căci cel ce a primit harul sfinților, izvorît din Jertfa iubitoare a lui Hristos, nu se poate izola de comuniunea celorlalți, fără a se lipsi de însăși comuniunea sa cu „Cel Care este începutul zidirii lui Dumnezeu" (Apocalipsa 3, 14), adică începutul înnoirii noastre, de trăirea prezenței lui Hristos în sufletul și trupul său, a Fiului Unuia-Născut, coborît în lume pentru ca lumea — toți oamenii — să aibă viață „și încă din belșug să aibă" (Ioan 10, 10). Credinciosul în sine simte nevoia de a-și transcende lui însuși. Și nu poate afla aceasta decît depășind, prin iubire și cu ajutorul harului sfințitor, dimensiunea sa închisă și egoistă [33]. Aceasta îl deschide spre comuniunea Bisericii în care este prezentă lucrarea Sfîntului Duh, spre Însuși Hristos, depășind obstacolul egoismului și al păcatelor sale.

„Încorporarea în Hristos și în Trupul Său — Biserica, ca și mîntuirea, este personală, individuală dar de față fiind comunitatea eclezială care dă mărturie despre această încorporare și cu care crește împreună cel nou-botezat în Hristos" [34]. Deci Biserica este locul, „cîmpul de acțiune al energiei harului ce țîșnește din Hristos", al extinderii lui Hristos cel înviat în lume și în oameni. Și în ea „se realizează treptat asimilarea oamenilor cu Hristos cel înviat" [35].

Biserica este cu adevărat și în mod deplin „în Hristos", fiind desăvîrșită, dar în același timp și pe cale, asemenea lui Hristos, Care, deși S-a înălțat la ceruri după Înviere, stînd de-a dreapta Tatălui, totuși permanent Se înalță cu fiecare dintre noi. De aceea, Sfinții Părinți au numit Biserica *mamă*, care ne crește pînă la cunoștința deplină și înnoitoare de fii ai lui Dumnezeu, ca prin puterea Duhului ce lucrează în ea să putem striga „Avva, adică Părinte !" (Romani 8, 15).

Bisericii i-a lăsat Hristos „semnele văzute ale împărtășirii harului și sfințeniei, Tainele" [36], adică tocmai lucrările care formează „calea naturală a acestei pătrunderi a vieții dumnezeiești în cea omenească" [37]. Acolo unde Hristos nu pătrunde viața noastră nu poate fi comuniune și desăvîrșire prin împreună-viețuire cu El și nici împreună-lucrare cu El la mîntuirea noastră

---

29. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 291.

30. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 137.

31. Pr. magistrand Gh. Beju, *Rolul comunității în însușirea mîntuirii subiective*, în „Studii Teologice", IX (1957), nr. 5-6, p. 350.

32. Magistrand Dumitru Gh. Radu, *Învățătura ortodoxă și catolică despre mîntuire...*, p. 362.

33. Olivier Clément, *Questions sur l'homme*, Edition Stock, Paris, 1972, p. 22.

34. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic...*, p. 206.

35. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. cit., p. 206.

36. Magistrand Vasile I. Bria, *Contribuția Sfîntului Atanasie la fixarca dogmei hristologice*, în „Ortodoxia", XIII (1961), nr. 2, p. 211.

37. W. A. Visser't Hooft, *op. cit.*, p. 38.

(Filipeni 2, 12). Credinciosul izolat nu trece dincolo de Cincizecime spre transfigurare și înălțare, ci numai prin comuniunea eclesială, de har și sfințenie, care „apare ca o Cincizecime mereu înnoită de energiile sfințitoare pe care Duhul Sfînt le împărtășește permanent Bisericii prin Sfintele Taine“ [38]. Astfel, „ca manifestare istorică a operei de răscumpărare a lui Hristos și ca Taină a lui Hristos, Biserica este Biserică în sensul deplin al cuvîntului cînd în ea se săvîrșesc Tainele“ [39], aceste forme văzute de extindere comunitar-sacramentală a lui Hristos cel înviat și înălțat, prin făgăduința Căruia ni se trimite Sfîntul Duh. Și unde este Duhul este și Hristos. Prin Sfintele Taine Biserica este „sfera stăpînirii Sale împărătești“, în care continuă să exercite „nu numai acțiunea Sa împărătească ci și pe aceea de Învățător (Ioan 14, 6) și Arhiereu veșnic (Evrei 4, 14), după Înălțarea Sa la ceruri, în Duhul“.

Așadar, Tainele circumscriu, exprimă și dinamizează viața scramentală a Bisericii pe de o parte, iar Biserica, pe de altă parte, nu numai că se realizează și crește prin Taine, ci este condiția lor, și a fiecăreia dintre ele în parte, și aceasta datorită lui Hristos „Care a instituit și Biserica și Tainele“ [40].

Sfintele Taine — mijloace ale dobîndirii mîntuirii. Ca sacrament — sursă, prelungind sacramentul originar, Care este Iisus Hristos întrupat, Biserica „intră în constituția Tainei“. Ea determină sensul Sfintelor Taine.

Aceasta nu se reduce numai la aspectul vertical, adică „relație sacramentală dintre creștin și harul lui Hristos“. Prin Biserică fiecărei Taine i se dă „și un sens orizontal, adică relația spirituală dintre creștin și creștin“, pentru că Hristos, în cadrul Bisericii, pe de o parte intră în noi, iar pe de alta noi intrăm în Trupul Său tainic. Iar „Taina aduce această dublă relație, una sacramentală-pastorală, alta spiritual-comunitară“ [41]. În felul acesta Tainele sînt fața răscumpărării îndreptată spre noi, pentru că „actul ceresc al mîntuirii, care ne este invizibil, devine vizibil în Taine“ [42]. Pentru acest motiv, „fără încorporarea în Hristos, pe care ne-o dau Tainele în Biserică, nu ne putem însuși roadele mîntuirii noastre obiective în Hristos“ [43]. Harul sfințitor împărtășit de Hristos prin Sfîntul Duh, care este absolut necesar pentru mîntuire, este oferit prin Sfintele Taine. Lipsa Sfintelor Taine înseamnă deci lipsa mîntuirii. Și cel ce „nu primește Sfintele Taine nu va intra în Împărăția cerului“ [44]. În sens mai restrîns, „Tainele reprezintă dinamica Bisericii“, pentru că Biserica este „Hristos prelungit și în curs de prelungire prin Taine. E Hristos comunicat și în curs de comunicare prin Taine“ [45].

Sfintele Taine sînt „actele vizibile ale iubirii dumnezeiești pe care Hristos o are față de oameni și ale iubirii pe care El o aduce lui Dumnezeu“ din partea noastră. Ele „sînt viața lui Hristos în Biserică prin Duhul“ și în fiecare credincios, pentru că „în orice Taină a Bisericii are loc întîlnirea personală cu Hristos“. Și cum prin orice „întîlnire“ cu El se stabilește o comuniune statornică ce creează „legătura“ care durează, prin Taine ni se facilitează tocmai „întîlnirile“ și împrospătările de comuniune viitoare, care, la rîndul lor, încălzesc și adîncesc întîlnirea și comuniunea precedentă cu „Hristos înviat și slăvit“, Care S-a întrupat asumînd în Sine realități pămîn-

---

38. Pr. asist. Dumitru G. Popescu, *op. cit.*, p. 366.

39. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 158.

40. *Ibidem*, p. 56 și 153.

41. Prof. I. Bria, *Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii*, în „Studii Teologice“, XI (1959), nr. 7-8, p. 423.

42. E. H. Schillebeeckx, *Le Christ, sacrement de la rencontre de Dieu*, traduit du neerlandais par A. Kerkvoorde, Paris, Les Editions du Cerf, 1960, p. 71, apud Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic...*, p. 61.

43. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 58.

44. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. cit., p. 832.

45. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Ființa Tainelor în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia“, VIII (1956), nr. 1, p. 7.

teşti ca să Se împărtăşească pe Sine Însuşi şi lucrarea Sa dumnezeiască pentru mîntuirea noastră a tuturor [46].

Dar culmea unirii noastre cu Hristos prin Sfintele Taine se realizează în Euharistie, Împărtăşirea cu Însuşi Trupul şi Sîngele lui Hristos, deci „cu Însuşi Hristos, plin de tot Duhul" [47], încununînd astfel urcuşul nostru duhovnicesc. Prin Sfînta Euharistie credincioşii se împărtăşesc „nu numai de daruri anumite ale harului mîntuitor, ca în fiecare din celelalte, ci se unesc cu Hristos Însuşi, izvorul şi vistiernicul vieţii şi al harului" [48], avînd în prezentul euharistic, prin epicleza comunităţii Bisericii, „prezentă întreaga lucrare de mîntuire sau răscumpărare a omului şi lumii întregi săvîrşită de Hristos". Deci Sfînta Împărtăşanie „articulează Biserica la misterul total al mîntuirii noastre în Hristos" [49], pentru că în ea „Biserica îşi găseşte închegarea culminantă ca trup al lui Hristos", fără de care „nu se poate defini Biserica" întemeiată de Iisus pe Cruce. „Jertfa lui Hristos prin Euharistie nu este o altă jertfă faţă de cea de pe Golgota, ci una şi aceeaşi" [50]; ea este misterul Jertfei răscumpărătoare actualizat, prin sacrament, pentru fiecare credincios. De aceea, Sfînta Euharistie „este treapta cea mai înaltă a întîlnirii personale dintre Hristos şi Biserică", dintre Hristos şi fiecare credincios, mădular al Trupului Său tainic, mijlocind „circuitul iubirii dintre Dumnezeu şi Biserică, menit să ducă la unitatea şi desăvîrşirea Bisericii în Hristos" [51]. Prin Sfînta Euharistie ni se împărtăşeşte plenar „Persoana şi întreaga operă de răscumpărare a neamului omenesc săvîrşită de Hristos", adică „întreaga iconomie a mîntuirii este reprezentată în memorialul euharistic". Pentru aceasta, „adunarea euharistică nu îmbrăţişează numai trecutul istoric sau prezentul ceresc sau sacramental, ci şi viitorul, mai exact eshatonul", situînd „misterul lui Hristos şi deci misterul mîntuirii noastre într-un continuu prezent" [52].

Cu toate acestea, Sfînta Euharistie, ca reactualizare permanentă a lui Hristos şi a operei Sale mîntuitoare, nu poate fi centrul Tainelor Bisericii, ci Însuşi Hristos şi Biserica, prin Duhul Sfînt, sînt centrul acestor actualizări ale actelor răscumpărătoare ale lui Hristos [53], prin care credinciosul „imită" viaţa Mîntuitorului, acte „prin care El a trecut şi înălţat umanitatea Sa asumată la slava dumnezeiască, după moartea pe cruce prin Învierea şi Înălţarea Sa la ceruri" [54]. Pentru cel ce trăieşte viaţa lui Hristos în comuniunea Bisericii, Sfintele Taine sînt „ferestre sau uşi prin care Soarele dreptăţii intră în împărăţia firii" noastre şi ne face „părtaşi ai lui Dumnezeu", iar Sfînta Euharistie este culmea acestei părtăşii, pentru că în ea fiecare „dintre noi este, deci şi astăzi, justificat, răscumpărat, împăcat cu Dumnezeu şi sfinţit" [55]. Deci, „Biserica şi Tainele sînt un act divin revelat şi necesar mîntuirii", prin care noi devenim „părtaşi dumnezeieştii firi" (I Petru 1, 4), îmbrăcînd pe Hristos, Care S-a jertfit pentru mîntuirea noastră. „Cercetarea şi pregătirea pentru împărtăşirea cu vrednicie de Sfintele Taine sînt o condiţie sine qua non pentru lucrarea mîntuitoare a lor în sufletul celui ce le primeşte" [56], pentru participarea credinciosului la stările vieţii lui Hristos, prin care El Însuşi a trecut cu umanitatea Sa, pentru a o aduce şi pe a noastră la înălţimea firii Sale îndumnezeite.

---

46. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 20, 61 şi 111.

47. *Ibidem*, p. 237.

48. Pr. prof. Petre Vintilescu, *Sfînta Împărtăşanie în spiritualitatea creştină*, în „Studii Teologice", V (1953), nr. 5-6, p. 382.

49. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 271.

50. *Ibidem*, p. 273-274.

51. Pr. asist. Dumitru G. Popescu, *op. cit.*, p. 370.

52. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 272.

53. *Ibidem*, p. 167.

54. Prof. N. Chiţescu, *Condiţiile însuşirii mîntuirii*, în „Studii Teologice", II (1950), nr. 1-2, p. 1.

55. Pr. prof. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 384.

56. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 124. 133 şi 134.

*

Mîntuirea este un proces teandric, un act în care Dumnezeu și omul colaborează. Ea a fost realizată în Persoana lui Hristos și continuă să se realizeze pînă la sfîrșitul veacurilor în Trupul Său Tainic, Biserica, prin care se împărtășește harul lui Dumnezeu — fără de care nu se poate vorbi de mîntuire — și, în același timp, se manifestă consimțămîntul liber al omului, aprins de iubirea lui Hristos, căpătînd o formă comunitar-sacramentală. De aceea, mîntuirea „are o formă eclezială, adică nu se poate obține în afara Bisericii. În Biserică și împreună cu Biserica ne mîntuim. Căci cine nu are Biserica drept mamă nu poate avea pe Dumnezeu drept Tată“ [57].

„Biserica este cu adevărat și în mod deplin în Hristos“, în Euharistie și în celelalte Taine, care ne fac vizibil actul mîntuirii și al răscumpărării, săvîrșite de toate Persoanele Sfintei Treimi. Intrată în timp, această operă de răscumpărare împlinită de Mîntuitorul are drept scop creșterea credinciosului pînă la statura bărbatului desăvîrșit, ajutat fiind să străbată „calea pe care a străbătut-o Hristos ca om, pentru a îndumnezei și realiza deplin natura noastră“ [58], prin împărtășirea de lucrările sfințitoare ale Duhului Sfînt în Sfintele Taine.

Taina mîntuirii de care ne împărtășim, mărturisind că „toate cele trei Persoane ale Sfintei Treimi ni s-au arătat deopotrivă în aceeași unică lucrare“, copleșește „puținătatea gîndului de a se ridica dincolo de zborul credinței“ [59].

Hristos ne-a adus răscumpărarea din osînda „morții veșnice“ și, fără încorporarea în Hristos, pe care ne-o dau Tainele în Biserică, nu ne putem însuși roadele mîntuirii [60].

„Să știți — spune Sfîntul Ioan Gură de Aur — că Dumnezeu nu silește pe cei ce nu vor să vină la Dînsul, dar trage la Sine pe cei ce au bunăvoință spre aceasta. Dumnezeu nu silește pe nimeni la mîntuire cu puterea Sa, dar voiește ca toți să se mîntuiască. Aceasta o spune în mod direct Apostolul Pavel în Întîia sa Epistolă către Timotei, prin cuvintele : „Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină“ (2, 4) [61].

Starea Bisericii de „pelerină către cer“, deci implicit și a noastră ca mădulare ale ei, ne face să vedem lucrarea de mîntuire a lui Dumnezeu, împlinită de Hristos virtual o dată pentru totdeauna și pentru toți oamenii, ca împlinindu-se în fiecare din noi prin harul Său și prin credința și faptele personale, pînă la sfîrșitul veacurilor.

Diac. drd. V. NECHITA

---

57. *Ibidem*, p. 176.

58. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. cit., p. 307.

59. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. II, Mănăstirea Neamț, 1980, p. 256 și 258.

60. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p .58.

61. Sf. Ioan Hrisostom, *Șaizeci și patru cuvinte sau predici*, traducere de Episcopul Melchisedec al Romanului, București, 1893, p. 325.

Voievodului Moldovei — la 480 de ani

ȘTEFAN CEL MARE ÎN EVLAVIA POPORULUI ROMÂN

Întreagă suflarea românească din spațiul carpato-danubiano-pontic, precum și din toate ținuturile locuite de români, fie că se numesc ei moldoveni, munteni sau transilvăneni etc., căci toate acestea nu sînt decît denominațiuni limitative, conjuncturale și accidentale ale uneia și aceleiași inconfundabile și specifice esențe etnice, își amintește, cu adîncă pioșenie, că se împlinesc, în anul de față curgător, patru veacuri și opt decenii de la trecerea pragului acestei vieți lesne trecătoare, dar în desăvîrșită apoteoză, către oceanul istoriei omenești, a strălucitului Ștefan Vodă, cel care, aproape o jumătate de veac, mai precis între 14 aprilie 1457 și 2 iulie 1504, a cîrmuit, cu pilduitoare rîvnă, jertfelnicie, eroism și conștiință națională, țara și poporul său.

Cum să nu ne amintim cu evlavie de acest important eveniment istoric, care a încheiat o atît de glorioasă domnie de „patruzeci și șapte de ani, două luni și trei săptămîni“ [1], *domnie fără precedent și urmare în toată viața Moldovei și a poporului ei, căreia marele domnitor i-a asigurat nu numai un înalt prestigiu european, prin titanica sa luptă pentru libertatea și independența Patriei sale cît și pentru apărarea întregului continent de primejdia otomană, dar i-a conferit, totodată, anumite însușiri și dimensiuni istorice, materiale și spirituale indelebile, prin care „Moldova lui Ștefan“ constituie, pînă astăzi, imaginea adevărată și măsura eternă a acestei importante provincii, autentic creștină și românească, din partea de răsărit a seminției noastre, prezentă aici, fără întrerupere, de două milenii?*

Cum am putea să-l uităm, cum ar putea fi uitat sau diminuat, cînd atîtea valori perene, materiale, istorice, folclorice, literare, duhovnicești, ne vin din epoca aceasta de aur a etniei noastre, sau au fost făurite din inițiativa voievodului, ori după gustul său artistic, valori de care ne bucurăm și cu care ne mîndrim, cu satisfacție și sfîntă conștiință, pînă astăzi, pentru că alcătuiesc autentice comori de concepție, simțire și înfăptuire românească?

Prin mutarea sa „în lăcașul veșnic“ — cum scrie fiul și urmașul său la tron, Bogdan al III-lea (1504-1517), pe acoperitoarea mor-

---

1. N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare, povestită neamului românesc*, București, 1904, p. 267. Compară cu inscripția de pe acoperitoarea din stofă a mormîntului făcut din porunca lui Bogdan cel Orb, unde citim că a domnit „47 de ani și 3 luni“ și că s-a mutat în lăcașul cel veșnic în anul 7012 (1504), luna iulie, ziua a doua, marți, în ceasul al patrulea din zi (apud C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, II, București, 1976, p. 191).

mîntului —, Ștefan a trecut desigur, și în primul rînd, în nemurirea credinței sale religioase, de care a fost atît de atașat și însuflețit în întreaga sa viață pămîntească, dar totodată în eterna pomenire a istoriei țării și poporului său, ca și în aceea a Europei secolului său, pentru veșnicie. Nici un voievod român din toate cele trei provincii românești — mulți dintre ei avînd înalte merite — nu-l poate egala pe Ștefan, ca luminat și înțelept om politic, ca neîntrecut strateg și eminent comandant de oști, și ca deținător al atîtor calități ale polivalentei sale personalități.

Fiul lui Bogdan al II-lea (1449-1451) și al soției acestuia, Doamna Oltea, călugărită apoi, probabil sub numele de Maria[2]*, și nepotul lui Alexandru cel Bun (1400-1432), Ștefan cel Mare s-a învrednicit de aprecieri superlative, atît din partea conștiinței europene, cît și a celei a poporului său, luat în totalitatea realizată ulterior, dar și în spiritul nedesmințitului său eroism și a perfectei obiectivități istorice.*

În cele ce urmează, socotim justificat și util să trecem în revistă, mai întîi, unele texte de evocare și evaluare a personalității voievodului nostru, datorate unor oameni din afara poporului român dar contemporani cu Ștefan, pentru a reveni apoi la mărturiile noastre interne și a trata astfel subiectul enunțat în fruntea acestor rînduri în toată complexitatea sa conceptuală.

A. REFERINȚE EXTERNE DESPRE ȘTEFAN

De la început trebuie să amintim că dispunem de un însemnat număr de izvoare, cronici și referințe străine, poloneze, germane, italiene, maghiare, slave, turcești etc. Acestea conțin bogate informații și prețioase aprecieri în legătură cu vrednicul voievod al Moldovei. Nu le vom prezenta aici exhaustiv, căci nu acesta este țelul prezentei închegări, ci vom spicui doar pe cele mai însemnate și mai expresive.

1. Să începem cu notabilul cronicar polonez Miechowski, *ale cărui constatări nu le putem pune cîtuși de puțin la îndoială, date fiind și unele evenimente neplăcute dintre moldoveni și polonezi (Codrii Cosminului-1497), care zice :* „Bărbat glorios și victorios, care a biruit pe toți regii vecini... *(inclusiv pe polonezi n.n.).* Om fericit căruia soarta i-a hărăzit, cu dărnicie, toate darurile, Căci, pe cînd altora le-a dat numai unele însușiri și anume, unora prudență împreunată cu șiretenie, altora virtuți eroice și spirit de dreptate, altora biruință asupra dușmanului, numai ție ți le-a hărăzit, la un loc pe toate. Tu ești drept, prevăzător, isteț, biruitor, contra tuturor dușmanilor. Nu în zadar ești socotit printre eroii secolului nostru“ [3].

2. Vom trece acum la un alt cronicar contemporan, tot polonez, cu numele de Dlugosz, *care după ce descrie amănunțit lupta cu armatele lui Mahomed al II-lea, din fața Vasluiului, la con-*

2.N. Iorga, *op. cit.*, p. 44. Evenimentul a putut avea loc după omorîrea soțului său de către Petru Aron (1451-1457). Ștefan o pomenește cu acest nume în 1466, atunci cînd ea nu mai era în viață.

3. Cf. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, 1975, p. 300.

fluența Racovei cu Bîrladul, la 10 ianuarie 1475, exclamă atît de elogios : „O, bărbat demn de admirat, întru nimic inferior ducilor eroici, pe care atît îi admirăm, care cel dintîi dintre principii lumii a repurtat în zilele noastre o victorie atît de strălucită în contra turcilor ! După părerea mea, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpînirea lumii și mai ales funcțiunea de comandant și conducător contra turcilor, cu sfatul comun, înțelegerea și hotărîrea creștinilor, pe cînd ceilalți regi și principi creștini trîndăvesc în lene, în desfătări și în lupte civile“ [4].

3. Un alt polonez, cu numele de Wapowski, *îl califică drept* „strălucitul luptător, foarte vestit prin victoriile asupra turcilor“, *adăugînd că :* „vitejia și succesul lui Ștefan cel Mare erau renumite la popoarele vecine pentru experiența în chestiunile militare și faptele celebre săvîrșite contra turcilor, tătarilor și ungurilor“ [5].

4. Însuși Sigismund I, regele Poloniei *(1506-1548), neîndoielnic martor ocular la dezastrul din Codrii Cosminului (26 octombrie 1497), după campania vinovată împotriva Moldovei a lui Ioan Albert (1492- 1501), din august-octombrie 1497, adresîndu-se printr-o scrisoare lui Petru Rareș (1527-1538 și 1541-1546), la 3 februarie 1531, deci la un sfert de veac de la moartea nemuritorului domnitor, scriind despre eroul nostru, îl numește* „Ștefan cel Mare“ *(Stephanus ille magnus)* [6]. *Această supranumire este cazul să subliniem că este cunoscută și acceptată astăzi în toate limbile de mare circulație :* Stephen the Great, Stephan der Grosse, Etienne le Grand [7] *etc., fără confuzie cu alte personalități ale lumii.*

5. Antonius Bonfinius, *cronicarul și istoriograful oficial al lui Matei Corvinul, regele Ungariei (1458-1490), cel din urmă fiind aspru înfrînt, în bătălia de la Baia din 1467 (14-15 decembrie), de către Ștefan cel Mare, deoarece îi invadase țara, recunoaște și el calitățile deosebite ale conducătorului Moldovei :* „Era însuflețit pentru lucruri frumoase și mîndre, pe lîngă acestea, activ și strașnic la război“ [8].

6. Cronica maghiară, cunoscută sub denumirea de „Chronicon Dubnicense“ *îl prezintă pe Ștefan, după lupta de la Vaslui (1475) :* „bun apărător al țării sale și al poporului său, care s-a împotrivit cu bărbăție *(turcilor),* în mijlocul țării sale, gata să moară pentru ai săi“ [9].

7. În legătură cu aceeași bătălie de la Baia, dominicanul Petru Ranzanus, *scrie :* „Stăpînea atunci întreaga țară un bărbat de energie fără pereche, numele căruia era Ștefan ... acesta deodată a atacat oastea regelui și a cîștigat victoria“ [10].

Însuși papa Sixt al IV-lea *(1471-1484), adresează elogii lui Ștefan, atunci cînd îi scrie :* „Faptele tale... săvîrșite cu înțelepciune

---

4. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor,* II, p. 162.
5. *Ibidem,* p. 191.
6. E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* II, partea întîi, p. 22 ; Acad. R.P.R., *Istoria României,* București, 1962, p. 488 ; C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op cit.,* p. 191.
7. *Petit Larousse illustré,* Paris, 1982, p. 1309.
8. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.,* p. 191.
9. *Ibidem.*
10. Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, *Istoria României — Compendiu,* București, 1969, p. 163.

și vitejie, contra turcilor infideli, inamici comuni, au adus atîta celebritate numelui tău, încît ești în gura tuturor și ești în unanimitate foarte mult lăudat“ [11].

9. *Un italian contemporan mărturisește și el*: „Om foarte rafinat și foarte fin în meșteșugul războiului“ [12].

10. În fine, pentru a încheia cu aceste mărturii externe, vom veni cu relatările mai complexe ale medicului venețian, Matei Muriano *(† 1503), care a fost la Suceava și a stat pe lîngă Ștefan și curtea sa, îngrijindu-l de podagra (guta) de care suferea. Acesta scrie că domnitorul*: „este un om foarte înțelept și demn de mare laudă, foarte iubit de supuși, căci e blînd și drept, foarte vigilent și darnic“ [13].

Oprindu-ne aici cu aceste cîteva referințe externe, constatăm, cu îndreptățită satisfacție, că voievodul nostru este supranumit chiar de aceștia, adică de străini, și învestit cu demnitatea morală de „cel Mare“, că este o deplină concordanță între aceste referințe asupra meritelor sale personale și istorice, cu totul particulare și chiar unice, care ne duc ușor cu gîndul către persoana plenară, către conducătorul de stat și militar de mare elită și chiar către genialitatea ilustrei sale personalități.

Conștiința europeană avea deplină dreptate să contureze un astfel de profil moral, suficientă și justificată motivație, căci ea se convinsese pe viu de faptul că toată gigantica luptă a lui Ștefan, din cea de a doua jumătate a veacului al XV-lea, fusese purtată eroic de către acesta, nu numai pentru apărarea hotarelor și neatîrnarea Moldovei sale, ci și pentru salvgardarea Europei, din a cărei cucerire și înrobire, Mahomed al II-lea (1451-1483), cuceritorul Constantinopolului (1453) și armatele sale își făcuseră un adevărat vis de aur.

Este, de asemeni, cazul să precizăm că marele Voievod al Moldovei a purtat, în general, războaie de apărare, defensive și de legitimă apărare și nu de cucerire, ofensive și de asuprire [14], *în sensul în care marele poet al românilor spune în* Scrisoarea a III-a: „*Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...*“.

Cu totul excepțională ni se pare, mai ales, mărturia elogioasă, exprimată în termeni superlativi, dar în același timp veridică, a lui Dlugosz. Într-adevăr, Ștefan era, la vremea aceea, singurul care ar fi putut duce cu succes campania pentru alungarea turcilor din Europa și cucerirea Constantinopolului, bine înțeles dacă principii creștini din Europa și papalitatea însăși l-ar fi recunoscut drept conducătorul cel mai îndreptățit al unei asemenea acțiuni, și nu și-ar fi căutat netulburați de meschinele lor ambiții, de situații, titluri și onoruri princiare și regale, sau chiar de aprehensiuni confesionale, cînd interesele întregii creștinătăți erau în joc, și nu numai ale celei răsăritene.

---

11. E. Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 14. Ștefan se adresase papei Sixt al IV-lea pentru a-i cere organizarea unei coaliții creștine împotriva turcilor, la 29 noiembrie 1474 (I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, București, 1913, p. 318-319; vezi și p. 342-351 (misiunea lui Țamblac).

12. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, II, p. 191.

13. *Ibidem*, p. 190 și 191.

14. *Ibidem*, p. 191.

B. RELATĂRI INTERNE, GENERALE, DESPRE ȘTEFAN

Cea de a doua jumătate a veacului al XV-lea din Moldova, dacă o examinăm cu ochi critic și prin metoda comparativă, este împodobită cu o strălucire unică, datorită amprentei plenare a personalității covîrșitoare a voievodului nostru, care-i stă drept neclintită temelie și nesecat izvor de învățăminte și îndemnuri, în toate domeniile, întreprinderile și direcțiile.

Domnia lui Ștefan (1457-1504), nu înseamnă numai cea mai extinsă domnie a evului mediu românesc; nu numai o sporită prosperitate și putere economică, prin impetuoasa dezvoltare a agriculturii, meșteșugurilor și comerțului; nu numai o statornică realitate geografică și cartografică, ce se va numi mereu „Moldova lui Ștefan cel Mare“, *căci niciodată pămîntul moldav n-a fost mai bogat și n-a avut granițe mai stabile și mai întinse ca atunci; nu numai puternicul stat care și-a pus la respect pe toți vecinii și dușmanii, în frunte cu Mahomed al II-lea, căruia n-a voit să-i mai plătească tributul convenit de predecesorul său, Petru Aron (1456); nu numai în vremea în care faima și prestigiul unui domnitor român ating culmea apoteozei, atît în Apusul creștin european, cît și în depărtările Răsăritului mahomedan; nu numai timpul cînd s-au înălțat atîtea lăcașuri bisericești și civile, într-o formă atît de expresivă, specifică și desăvîrșită, ci și o epocă, o luminoasă epocă, de intensă trăire superioară, altruistă și spirituală, o epopee eroică cu mari și nemuritoare înfăptuiri culturale și artistice.*

Fără îndoială că Ștefan n-a avut parte numai de succese răsunătoare; el a avut de îndurat și multe necazuri, suferințe trupești, cum a fost rana de la picior căpătată la Chilia (1462), privațiuni, renunțări și înfrîngeri (numai două; Războieni, 1476 și Chilia-Cetatea Albă, 1484), pierderi dureroase de prieteni, colaboratori și ostași. Dar toate acestea pălesc în fața rezultatelor excepționale dobîndite prin trudă, trezvie, istețime, jertfă și luptă fără încetare, credință și nădejde în Dumnezeu și nestinsă dragoste de țară și poporul său.

După această succintă caracterizare a istoriografiei contemporane nouă, unanimă în aprecierile ei, să trecem în revistă și unele mărturii interne:

1. Cronicarul Macarie *îl numește în 1542* „Ștefan Voievod cel Viteaz“, *deci un prim calificativ intern, însoțitor al numelui său de botez.*

2. Dacă deschidem cronica lui Grigore Ureche la locul unde se începe istorisirea vieții domnitorului nostru, găsim următorul titlu: „Domnia lui Ștefan Vodă ce-i zic cel Bun, feciorul lui Bogdan Vodă și multe războaie minunate ce-au făcut“ [15]. *Prin urmare, pe lîngă calificativul de „Viteaz“, un al doilea, de „cel Bun“.*

3. În aceeași cronică, la capitolul final al vieții, intitulat: „De[spre] moartea lui Ștefan Vodă cel Bun“ *(repetare consecventă, n. n.), dăm peste următoarea caracterizare mai extinsă a persoanei,*

---

15. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei,* texte stabilite, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Onu, București, 1967, p. 81.

activității și morții lui Ștefan: „Fost-au acest Ștefan Vodă om nu mare la stat, mînios și degrabă a vărsa sînge nevinovat; de multe ori la ospețe omorîa fără giudeț. Amintrerea era om întreg la fire, neleneș și lucrul său îl știa a-l acoperi [16] și unde nu gîndeai, acolo îl aflai la lucruri de războaie meșter; unde era nevoie, însuși se vîrîa, ca văzîndu-l ai săi să nu îndărăpteze [17]; și pentru aceia, raru război de nu biruia și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-se căzut gios, să rădica de-asupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui, și feciorul său, Bogdan Vodă, urma lui luase de lucruri vitejăști, cum să tîmplă; den pom bun roadă bună or să iase [18].

Iar pe Ștefan Vodă l-au îngropat tare cu multă jale și plîngere în mănăstire, în Putna, carea era de dînsul zidită. Atîta jale era de plîngea toți, ca după un *părinte al său,* că cunoștea [19] toți că s-au scăpat de [20] mult bine și de multă apărătură [21]. Ce după moartea lui pînă astăzi îi zicu *sveti* [22] Ștefan Vodă, nu pentru suflet, ce iaste în mîna lui Dumnezeu, că el încă au fost un om cu păcate, ci pentru lucrurile [23], lui cele vitejăști carele nimea [24] den domni, nici mai nainte, nici după aceia le-au agiunsu.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan-Vodă, întru acelaș anu, iarnă grea și geroasă, că n-au fost așa nice odinioară [25], și preste [26] vară au fost ploi grele și povoae [27], de ape, și multă înnecare de ape s-au făcut. Au domnit Ștefan Vodă 47 de ani și 2 luni și 3 săptămîni și au făcut 44 de mănăstiri și singur țiitoriu [28] preste toată țara. Iar cînd au fost aproape de săvîrșănia [29] sa, chemat-au vlădicii și toți sfetnicii săi, boiarii cei mari, și alții toți cîți s-au prilejit [30], arătîndu-le cum nu vor putea ține țara, cum o au ținut el, ci socotind den toți mai puternic pe turcu și mai înțelept au dat învățătură să să închine turcilor“ [31].

Trebuie să recunoaștem că această splendidă pagină antologică, în graiul bătrînesc al cronicarului, ne impresionează profund. Ștefan este prezentat cu toată obiectivitatea, iar calitățile și virtuțile personale sînt puternic reliefate. Pe lîngă calificativul de „cel Bun“ *și de* „părinte“ al tuturora, *i se mai zicea, de toată lumea,* „Sfîntul“, *lucru pe care, cu teologhisirea sa, cronicarul îl lasă în seama lui Dumnezeu, căci a Lui este puterea, în primul rînd, și mai presus*

---

16. *A acoperi* = a îndeplini.
17. *Să nu îndărăpteze* = să nu dea îndărăt, să nu se retragă.
18. *Or să iase* = trebuie să iasă.
19. *Cunoștea* = își dădea seama.
20. *S-au scăpat de* = au pierdut.
21. *Apărătură* = apărare, ajutor.
22. *Sveti* (slavonește) = Sfîntul.
23. *Lucrurile* = faptele.
24. *Nimea* = nimeni.
25. *Nice odinioară* = niciodată.
26. *Preste* = peste.
27. *Povoae* (povoi) = puhoaie (puhoi).
28. *Singur țiitoriu* = singur stăpîn, domnitor.
29. *Săvîrșanie* = sfîrșit.
30. *S-au prilejit* = s-au întîmplat (a fi).
31. Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 128-130. Toate corespondențele actuale ale cuvintelor de mai sus au fost luate din glosarul redactat de Prof. Liviu Onu, în lucrarea citată.

de tot și de toate, de a-Și designa sfinții, cronicarul explicînd acordarea acestei eminente denumiri ca o recunoștință a poporului pentru eroismul său neegalat, de înaintași și urmași.

Vrednică de atenție este și corelația pe care o stabilește marele cronicar, desigur pe baza ziselor populare, dintre semnele grele ale iernii și verii anului 1504 și trecerea fruntariilor acestei vieți de către marele, viteazul și sfîntul voievod al Moldovei. Faptul că moldovenii lui l-au regretat, atît de unanim și cu atîta jale, ca pe un „părinte" al lor al tuturora, ne duce cu gîndul la unii iluștri împărați romani, care, pentru merite cu totul remarcabile, erau denumiți „Pater Patriae". *Ștefan cel Mare merită cu prisosință să fie considerat de toată suflarea românească, adevărat „Părinte al Patriei"!*

Rezonanța intimă, pe care o capătă în sufletele noastre sfîrșitul lui Ștefan la care ia parte, se pare, însăși natura, ne duce cu gîndul la inspirata capodoperă literară a marelui dramaturg, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, purtînd cunoscutul titlu „Apus de Soare". *Ștefan cel Mare a fost pentru Moldova și a rămas, în continuare, marele ei luminător, soarele ei. Dealtfel, oare nu se găsește această comparație în înseși cîntecele poporului român, cu care acesta își cinstește pînă astăzi eroul?*

„Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare
Seamăn pe lume nu are
Decît numai mîndrul *soare*.
Din Suceava cînd el sare
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare" etc..

Nu reia și Eminescu aceeași ideie?

„Cîntau cu toții pe Basarabii,
Pe domnii neamului Mușatin,
Pîn'ce-ncheiau în gura mare
Cu Ștefan, Ștefan, domnul sfînt,
Ce nici în ceruri seamăn n-are,
Cum n-are seamăn pe pămînt!"

(Umbra lui Istrate Dabija Voievod)

În felul acesta, literatura cultă se împletește într-o desăvîrșită armonie cu folclorul, cu letopisețele, cîntecele populare, cronicile și legendele neamului nostru, rezultînd un tot complex, vrednic de eroul nostru. Dealtfel, Ștefan cel Mare intrase încă înainte de moarte în legendă, prin strălucitele sale victorii, cu o mînă de oameni, împotriva unor hoarde imense, împotriva unor strălucite regate sau imperii de necuprins, cum a fost cel al otomanilor lui Mahomed al II-lea.

4. Revenind la scrisele lui Grigore Ureche, că: „de multe ori la ospețe, omorîa fără giudeț", *știm, de pildă, că, după lupta de la Baia (1467), a căzut capul marelui vornic* Crasneș, *comandantul flancului stîng, care dacă ar fi atacat acolo unde-i poruncise cu exactitate Ștefan însuși, Matei Corvinul ar fi căzut prizonier. Așa, a scăpat numai rănit. Se pare însă că vornicul numit nutrea și unele*

gînduri de domnie. Odată cu el au mai fost executați și alți boieri complici cu el : Șandru de la Dorohoi, Lazea Pitic și alții. Ștefan era necruțător cu toți cei ce unelteau împotriva sa sau a țării și nu admitea nici un fel de neascultare, atunci cînd Patria era în primejdie. Pentru aceeași vină, denumită „hiclenie", la 16 ianuarie 1471, în tîrgul Vasluiului au fost decapitați dvornicul Isaia, care era cumnatul Domnului (sora lui Ștefan cu numele de Sora), paharnicul Negrilă și stolnicul Alexa [32]. *Ștefan nu a dat poruncă să fie omorîți oameni nevinovați niciodată.*

O domnie ca a lui nici nu s-ar fi putut închega, menține și realiza, decît bazîndu-se pe oameni de încredere, disciplinați și devotați integral Domnului și țării. Practic, el își menținea vreme îndelungată colaboratorii cinstiți, ascultători și devotați, i-a promovat în demnități mai înalte și le-a făcut tot felul de favoruri și înlesniri. Marele domn știa însă și să ierte. Așa este cazul boierilor care fuseseră partizanii lui Petru Aron (1451-1457), cărora le-a făgăduit iertarea și restituirea proprietăților dacă se vor întoarce în țară și vor recunoaște noua domnie. Cu aceste precizări în plus, credem noi că pot fi mai bine înțelese relatările de mai sus ale marelui cronicar moldovean.

5. Tactica de luptă *și strategia de bază a lui Ștefan cel Mare porneau de la principiul just și moral că Moldova nu voia și nu trebuia să hrănească pe cei ce-i invadau teritoriul. În consecință, nu li se lăsa dușmanilor decît un singur drum de urmat, anume acela al cenușii, al dărîmăturilor și al fîntînilor astupate sau otrăvite, căci totul era nimicit, pîrjolit și scos din uz în fața vrăjmașilor ce veneau să cotropească și să înrobească țara și poporul. Totul era transformat în* pustiu ; *iar pustiul acesta era în plus înarmat cu toate primejdiile, pe lîngă foamea și setea ce le provoca* [33]. *Trebuie știut și accentuat că Ștefan cel Mare n-a fost un provocator de războaie* [34], *și nu le-a „căutat cu lumînarea", cum zice românul. El a dorit, cu înfrigurare, pacea. Marea majoritate a războaielor pe care le-a purtat au fost* războaie de apărare, războaie în defensivă. *La pustiul ce-l așternea în fața dușmanilor, trebuiește însă adăugată și* hărțuiala continuă, *la care era supus inamicul de la intrarea și pînă la ieșirea din țară. Ceea ce, trebuie recunoscut, grăbea considerabil părăsirea țării, de către invadatori, Ștefan fiind un genial tactician și strateg.*

Așa se explică și faptul că bătălia pierdută de Ștefan în fața lui Mahomed al II-lea, care venise cu peste 150.000 de soldați, bătălie care a avut loc la Valea Albă-Războieni, la 26 iulie 1476, n-a putut fi valorificată pe deplin de cuceritorul Constantinopolului. Aceasta pentru că sultanul n-a reușit să cucerească Chilia și Cetatea Albă, cetăți care, după concepția marelui strateg, „hrăneau și apărau Moldova, Polonia și Ungaria", și nici celelalte cetăți interioare ale țării, Neamțul, Suceava, Hotinul etc., iar în armata lui slăbită de oboseală, foame, sete și hărțuială, izbucnise și ciuma.

În felul acesta, chiar înfrîngerea lui Ștefan și pierderea atîtor

---

32. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 188-189.
33. N. Iorga, *op. cit.*, p. 49, 110 și 155.
34. *Ibidem*, p. 70.

viteji de-ai săi s-a putut transforma într-o victorie pentru el, cum caută să ne convingă și solul venețian Gerardo [35], *care a urmărit cu atenție din Brașov acest război, un război care nu a adus nici unul dintre rezultatele proiectate pentru Moldova de către Mahomed, inclusiv schimbarea domnitorului.*

Pe patul de moarte, cum am văzut, Ștefan a mărturisit că în total a avut 36 de războaie, din care în 34 a ieșit biruitor, cu precizările noastre de mai sus.

6. Epoca lui Ștefan a însemnat totodată o vreme de mari construcții, civile și bisericești. Despre cele din urmă vom spune un scurt cuvînt la locul cuvenit. Între cele civile menționăm în primul rînd cetățile țării, curțile domnești și casele boierești. El construiește cetatea de la Gîdinți, de lîngă Roman (1466-1470), pe cea de la Chilia și le repară și întărește pe toate celelalte de pe Nistru și din interiorul țării.

Ne uimește și astăzi informația că, la înălțarea Chiliei, într-un timp într-adevăr record, de la 22 iunie 1479, pînă la 16 iulie același an, au fost folosiți „opt sute de zidari și șaptesprezece mii de ajutoare“, *ceea ce arată elocvent numărul imens al meșterilor zidari și iscusința organizării șantierelor de care ajunsese să dispună domnia marelui voievod* [36], *hotărît a fi mare ctitor de țară.*

7. Ștefan a fost căsătorit *de trei ori: a) Prima dată cu* Evdochia din Kiev *(Ovdotia, cum îi schimbă numele documentul pentru Mănăstirea Pobrata* [37], *la 5 iulie 1463), sora cneazului Simion Olelkovici, care a murit în 1467. b) Cinci ani după aceea, la 14 septembrie 1472, se căsătorește a doua oară, cu* Maria din Mangop, *rudă cu bazileii bizantini, care cîrmuiau în acel timp ținutul Mangopului din Crimeea. Nici această căsătorie nu este de durată, Maria trecînd pragurile acestei vieți la 19 decembrie 1477, după o conviețuire ceva mai mult de cinci ani. c) În fine, a treia oară, s-a* căsătorit cu Maria-Voichița, *fiica lui Radu cel Frumos (1462-1474) și a soției acestuia Maria, ambele trebuind să însoțească pe biruitorul soțului și tatălui lor, de la București, în 1473. Căsătoria a avut loc, probabil, în 1479. Maria-Voichița va supraviețui soțului său; ea moare în 1511 și este înmormîntată la Mănăstirea Putna.*

Prin urmare, căsătorii cu mari intermitențe temporale între ele, fiind de scurtă durată, cu excepția ultimei, căsătorii ce țineau seama, în bună măsură, de interesele țării.

Pe lîngă copiii legitimi rezultați din aceste trei căsătorii, Ștefan a avut și doi fii nelegitimi, pe Petru, *zis și* Rareș *(1527-1538) și (1541-1546) și pe* Ștefan, *poreclit, cînd a ajuns domn (1551-1552),* Lăcustă. *Mama lui Petru Rareș locuia la Hîrlău și se numea Maria. Numele mamei lui Ștefan, zis Lăcustă, nu-l cunoșteam* [38].

8. În legătură cu denumirile ce i s-au dat lui Ștefan, după

---

35. *Ibidem*, p. 183.

36. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, p. 311; Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, București, 1981, p. 207 sq.

37. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, ed. cit., I, p. 105. Tot aici se pomenește și mama sa cu numele de Maria.

38. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, II, p. 186-188.

moarte și care au ajuns pînă la noi, trebuie să mai consultăm două izvoare istorice. Este vorba mai întîi de „Pomelnicul Mănăstirii Putna“, *unde citim:* „Io Ștefan Voievod și doamna lui Maria“, *iar în dreptul primului nume următoarea precizare:* „Acesta au fost dintîi întemeietor și ziditor acestii sfinte mănăstiri. Acestuia îi zic: Ștefan Vodă cel Bun și Vestit“ [39]. *Evident că aceste două calificative au fost, sînt și vor fi folosite în caracterizarea persoanei și domniei strălucitului nostru voievod, dar ele nu s-au legat definitiv de numele lui, ca altele de care vom vorbi îndată.*

Cel de-al doilea izvor istoric de care voim să amintim aici este medalia jubiliară *ce s-a bătut de către statul român, cu ocazia jubileului de patru veacuri de la moartea lui Ștefan, așa cum o merita, cu prisosință, acest părinte și tată al Patriei și țării noastre. Pe reversul medaliei jubiliare citim următorul text, deasupra și dedesubtul stemei Moldovei:* „Marelui strămoș Ștefan Vodă, la împlinirea a patru sute de ani de la săvîrșirea lui din viață, ca semn de recunoștință a neamului său (1504-1904)“.

Pe avers, în jurul chipului voievodului, purtînd coroana Moldovei pe cap, textul: „ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÎNT — 1457-1504“ [40]. *Aceste două adjective „Mare și Sfînt“ sînt, în fond, calificativele și supranumele cele mai constante, mereu repetate de urmașii săi, care s-au legat indisolubil de numele părintelui Moldovei, cel vrednic de-a pururi de pomenire și care-l caracterizează în modul cel mai succint și mai exact.*

9. Un fapt de mare semnificație este și acela că tot în timpul acestui strălucit voievod și sub privegherea sa (1480-1482) a fost începută prima operă istorică de mare prestigiu a culturii române: „Letopisețul de cînd cu voia lui Dumnezeu s-a început Țara Moldovei“, *operă care va face din „cronică“ genul major al literaturii române medievale. Ea va fi copiată și prelucrată în mănăstirile țării, care se întrec unele pe altele în strădanii cărturărești, artistice și duhovnicești, ajungîndu-se la cele două cunoscute variante putnene:* Cronica moldo-germană *și* Cronica moldo-polonă, *utilizate vizibil și în* „Voskresenskaia Letopis *(Cronica moldo-rusă)* [41].

10. Trei evenimente însemnate au loc în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, legate de amintirea statornică a lui Ștefan cel Mare și veneratia continuă *ce i se purta.*

a) La 13 noiembrie 1856, cu aprobarea lacomei stăpîniri austriece de atunci, care ne răpise Bucovina, deci și Putna lui Ștefan cel Mare, în 1775, soborul și starețul arhimandrit al lăcașului de veș-

---

39. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Mitropolitul Iacob Putneanul (1719-1778)*, Mănăstirea Neamț, 1978, facsimilul din fața paginii 39.

40. Vezi imaginea și textele ei, în M. Constantinescu, C. Daicoviciu și Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 169.

41. Zoe Dumitrescu Buşulenga, *Moștenirea culturală a lui Ștefan cel Mare*, în „Anale de Istorie“, nr. 3/1982 p. 131; Al. V. Boldur, *Biserica în timpul lui Ștefan cel Mare*, în „Biserica Ortodoxă Română“, nr. 7-8/1974, p. 724; C. Razachevici, *Știri despre Ștefan cel Mare într-o cronică inedită a Moldovei descoperită în Polonia*, în „Revista de Istorie“, nr. 5-6/1982, p. 654-671; George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1969, p. 73 sq.; vezi, de asemenea, Acad. R.P.R., Institutul de Istorie, *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*. Culegere de studii de M. Berza, București, 1964, și *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958.

nică odihnă a voievodului, însufleţiţi de adînc respect şi evlavie, în rugăciuni şi cîntări duhovniceşti, au început cercetarea mormîntului. *După ce lespedea de marmoră a fost dată la o parte de opt ţărani bucovineni au găsit acolo doar craniul destul de bine păstrat, cîteva oase şi fragmente ale acestora, amestecate cu resturile de lemn ale sicriului, şi unele frînturi ale mantiei domneşti. Nici urmă de odoare, coroană, sabie, inele, sau nasturi*[42]. *Toate dispăruseră în devastările barbare, la care au fost supuse biserica şi mormîntul respectiv de-a lungul veacurilor şi al trecutului atît de zbuciumat, al acestei ţări române.*

b) În secolul trecut, Luceafărul poeziei româneşti, cu puternicele sale simţăminte patriotice, adresează, prin presă, împreună cu Pamfil Dan, un apel către tineretul român de pretutindeni, de a se aduna la 3/15 aug. 1871, cu prilejul hramului mănăstirii, la mormîntul lui Ştefan cel Mare de la Putna, pentru a sărbători patru sute de ani de la zidirea mănăstirii. Aici vine şi el însoţit de Ioan Slavici şi găzduiesc în Rădăuţi, la protopopul Ioan Mîndrilă[43]. *Serbările s-au desfăşurat cu deosebit fast şi au avut o adîncă rezonanţă în sufletele tuturor românilor, însuşi mormîntul neînfricatului luptător pentru libertatea Moldovei aflîndu-se atunci „în captivitate". Cu prilejul acesta, studentul de atunci A. D. Xenopol, viitorul mare profesor, istoric român şi filosof al istoriei (1847-1920), a rostit o remarcabilă* „Cuvîntare festivă la serbarea naţională pe mormîntul lui Ştefan cel Mare în 15/27 august 1871", *apreciată în mod deosebit de viitorul său student şi savant de celebritate mondială, Nicolae Iorga*[44], *cuvîntare pe care, din fericire o putem şi astăzi parcurge nemijlocit*[45] *şi astfel putem cunoaşte, ideile fundamentale, profunde şi generoase ce o străbat, pentru viitorul poporului român, în totalitatea lui răsfirată de atunci.*

Pornind de la ideea că „bărbatul care reuşeşte să adune după patru sute de ani, la mormîntul său, reprezentanţi din toate ţările unde trăiesc români, este încă destul de puternic", se ajunge la ţelurile înalte ale românilor formulate cuminte, arătînd modalitatea şi mijloacele împlinirii lor, astfel ca toţi, „împreună... să înlesnească înrădăcinarea credinţelor, năzuinţelor şi speranţelor noastre comune, în unul şi acelaşi viitor şi să asigure împlinirea acestui viitor însuşi".

În continuare, se pun în relief învăţămintele din viaţa lui Ştefan cel Mare, prin care se pot duce la îndeplinire înaltele idealuri generale ale sufletului românesc, în care ele se implică de la

---

42. N. Iorga, *op. cit.*, p. 311-312. Vezi şi *Descrierea mormintelor voievodale din Mănăstirea Putna din 1856.* (Procesele verbale) publicate de K. A. Romstorfer, în „Anuarul Muzeului din Bucovina", Cernăuţi, 1904, în trad. Arhidiaconului Paulin Popescu, din 1958, text dactilografiat ce ne-a fost pus la dispoziţie, cu generozitate, de Prea Sfinţitul Episcop Gherasim Cucoşel-Hunedoreanul, după ce redactarea textului nostru era încheiată.

43. Petru Rezuş, *Mihai Eminescu*, 1983, p. 179 şi 448.

44. N. Iorga, *op. cit.*, p. 313.

45. Retipărită recent în volumul A. D. Xenopol, *Scrieri sociale şi filosofice*, Bucureşti, 1967, p. 204-216. Cuvîntarea a fost cercetată de o comisie formată din M. Kogălniceanu, T. Maiorescu, şi V. Alecsandri : *Ibidem*, p. 375 sq.

sine, neputînd lipsi. Remarcabilul discurs se încheie cu o invocație ca „umbra măreață a lui Ștefan cel Mare" să se coboare și să ocrotească împlinirea și dorirele acestui popor „ce năzuiește către nemurire".

Sărbătorile de la Putna au luminat și însuflețit poporul român, în evenimentele istorice notabile ce au urmat. Iată-l deci pe Ștefan cel Mare înrîurind cu putere, și după moarte, idealurile de neatîrnare (1877-1878) și unitate națională a tuturor românilor (1916-1919)!

c) Încă din luna octombrie 1856, caimacamul de atunci al Moldovei Toader Balș († 1 martie 1857), antiunionist notoriu, agita ideea de a se ridica o statuie mare lui Ștefan, în orașul Iași. Aceasta o făcea cu gîndul de a înteți patriotismul local al moldovenilor, în detrimentul simțămintelor patriotice generale[46], *iar astfel să dea încă o lovitură piezișă și indirectă Unirii Principatelor, ce se proiecta la orizont și pentru care luptau cu tot devotamentul marii bărbați ai națiunii întregi, clerici și laici alături de masele largi populare. Iată deci, memoria lui Ștefan manevrată vinovat și incorect, de un aliat al dușmanilor din afară ai unirii și de un ahtiat după tronul Moldovei, exact în sensul contrar de cum ar fi lucrat strălucitul voievod.*

De n-ar fi decît faptul că Ștefan punea solii săi să vorbească diferitelor foruri europene de „cealaltă Valahie" *(l'altra Valachia), și că s-a trudit atîta să-și facă o statornică aliată din Țara Românească și cîrmuitorii ei*[47], *împotriva turcilor (1462-1504) pe care îi domină, și că a clădit o biserică în Țara Românească (Sfînta Parascheva la Rîmnicul Sărat) și altele în Transilvania (Feleac și Vad)*[48], *gesturi cu adînci semnificații politice, patriotice și naționale pentru români, dată fiind unitatea primordială a credinței lor ortodoxe și tot ar fi destul ca să ne dăm seama definitiv de clara viziune patriotică a voievodului moldovean.*

Statuia ecvestră a lui Ștefan nu s-a înălțat atunci, ci mai tîrziu, în 1883, și a fost așezată în fața fostului „Palat administrativ" din Iași, unde se află și astăzi. Ea a fost executată de sculptorul francez Emmanuel Frémiet (1824-1910), bine cunoscut mai ales prin statuia ecvestră a Jeannei D'Arc, din Piața Piramidelor de la Paris[49]. *Din nefericire, statuia nu este prea reușită, cum a afirmat cu justețe, N. Iorga,* „numai cine face parte dintr-un popor îi poate înțelege în adevăr eroii, îi poate iubi și le poate da viața bronzului, a marmorei, a picturii sau a cîntecului"[50].

În ceea ce privește cuvîntările rostite la inaugurarea statuii, același N. Iorga remarca faptul că s-au ținut și unele discursuri în disonanță „cu sfaturile înțelepte, pe care le dăduse studentul A. D. Xenopol celor mai bătrîni decît dînsul la 1871", adăugînd imediat: „Afară de marele poet Eminescu, cunoscător desăvîrșit al poporului, al trecutului, minte adîncă și bogată, inimă cuprinzătoare, de

---

46. N. Iorga, *op. cit.*, p. 312.
47. I. Bogdan, *op. cit.*, p. 344 ș. a.
48. M. Constantinescu, C. Daicoviciu și Șt. Pascu, *op. cit.*, p. 167-168 și 173 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 277.
49. *Petit Larousse illustré*, 1982, p. 1337.
50. N. Iorga, *op. cit.*, p. 314.

la care pornise și gîndul serbării din 1871“ [51], *de unde se vede cît de atașat a fost genialul Eminescu marelui Ștefan și idealurilor sale românești, el fiind prezent cu sărăcia sa, dar și cu imensa bogăție a geniului său, atît la 15 august 1871, la Putna, cît și la 5 iunie 1883, la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare, de la Iași* [52].

11. Drept încheiere a acestui paragraf, vom cita cîteva succinte concluzii ale istoriografiei noastre contemporane, privitoare la viteazul nostru părinte al Patriei.

Astfel, ilustrul istoric Nicolae Iorga, în cunoscuta monografie ce a închinat acestuia, folosită și de noi aci, a scris acum 80 de ani următoarele rînduri: „Un om minunat, un sfînt cum nu mai poate răsări altul : căci el era izvorul a toată vitejia, el era fîntîna tuturor dreptăților, el era marea bunătăților“ [53]. *Apoi tot acesta:* „Nici un colț de țară n-a rămas nesfințit de biruințele lui sau de suferințele cu care le plătea“ [54]. „Tot ce a fost pe acest pămînt se topește în lumina lui“ [55] *și* „Vor ști poeții, scriitorii de azi să dea glas iubirii nemărginite cu care, de patru veacuri, miile de mii ale poporului au înconjurat, și mai departe decît hotarele Moldovei, chipul de viteaz bun, cuminte și sfînt al celui mai mare om ce s-a ridicat dintre români ?“ [56].

În fine, cel mai de seamă istoric al românilor în vremea din urmă, C. C. Giurescu, conchide în deplină consonanță de idei: „Această unanimitate de elogii ne arată cît de puternică a fost personalitatea lui Ștefan, cît de mult a impresionat ea pe contemporani și pe urmași. Și dușmanii au trebuit să recunoască marile sale însușiri, să se încline în fața FAPTELOR, care vorbesc mai limpede decît orice laude ; pe temeiul acestor fapte, care nu s-au limitat la un singur domeniu, ci au îmbrățișat întreaga viață a poporului, în toate manifestările ei, socotim noi pe ȘTEFAN CEL MAI MARE DINTRE TOȚI DOMNII NOȘTRI. Mihai Viteazul a strălucit prin vitejia sa și prin reunirea — cîteva luni numai — a tuturor celor „DE UN SÎNGE ȘI DE O LEGE“, sub aceeași cîrmuire ; Brîncoveanu și-a cîștigat o eternă glorie prin sprijinul ce a dat vieții culturale, prin admirabila înflorire artistică din vremea lui ; alți domni, ca Matei Basarab, au fost buni gospodari ; nimeni, însă, ca Ștefan, n-a izbutit să concentreze armonios, în persoana sa, însușiri atît de variate, și să realizeze opere atît de însemnate. Gloria lui va străluci veșnic în istoria patriei noastre“ [57].

C. PENTRU CE ȘTEFAN A FOST SUPRANUMIT „CEL SFÎNT“ ?

Avem temeinice motive să credem că din cele înfățișate pînă aici s-a putut desprinde, neîndoielnic, concluzia certă că două au fost epitetele cele mai adecvate și cele mai durabile prin care atît

---

51. *Ibidem.*
52. P. Rezuș, *op. cit.*, p. 454. Cu această ocazie, în casa lui Iacob Negruzzi, în cerc restrîns, Eminescu citește cunoscuta poezie „Doina“.
53. N. Iorga, *op. cit.*, p. 306.
54. *Ibidem*, p. 307.
55. *Ibidem*, p. 310.
56. *Ibidem*, p. 314.
57. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 192.

poporul român, în totalitatea sa, cît și străinii, au cinstit și au însoțit amintirea lui netrecătoare, pînă la noi, anume: „CEL MARE“ *și* „CEL SFÎNT“.

De asemenea, ne-am dat suficient seama că temeiurile și mărturiile externe și interne prezentate pînă acum au justificat, prisositor, mai ales denumirea de „cel Mare“. În cele ce urmează, ne propunem, a expune motivația celui de al doilea epitet. Pentru ce poporul l-a supranumit „cel Sfînt“, înțelegînd prin aceasta să răspundem, mai direct decît am făcut-o pînă acum, la însuși titlul general pe care l-am pus ca enunț al acestei evocări:

1. De la început trebuie să precizăm o certă evidență istorică: Voievodul Ștefan cel Mare a fost un creștin adevărat, un om profund evlavios, cu mare frică de Dumnezeu, un adevărat fiu duhovnicesc al Bisericii de Răsărit și un cucernic și scrupulos împlinitor al credinței sale ortodoxe, așa cum, de bună seamă, au căutat să i-o sădească în suflet, și în care și-au dat silința să-l crească și formeze pentru viață, tatăl său, Bogdan al II-lea, și mai ales mama sa, Doamna Oltea-Maria, călugărită mai tîrziu, după omorîrea soțului său la Reuseni, cîntată și ea statornic de popor în legendele sale, pentru sfaturile eroice date fiului său în acele împrejurări deosebit de dramatice pentru moșia strămoșească și sfînta lor țară.

Cu prisosință ne încredințează despre aceasta, mai întîi, frumoasele și meșteșugit așezatele sale pisanii ale neobișnuit de numeroaselor și strălucitelor sale ctitorii, ajunse pînă la noi sau dispărute, cele mai multe din măiestrit scrisele și împodobitele sale documente, *interne sau destinate străinătății, și însăși* inscripția de pe lespedea mormîntului său, *de la Mănăstirea Putna, inscripție alcătuită, cum se crede, de însuși Voievodul, atunci cînd, meditînd adînc asupra vieții în lume și în Dumnezeu, s-a împăcat cu gîndul că va veni vremea cînd nu va mai fi pe această lume, timp pentru care s-a pregătit cu calm și inegalabil echilibru sufletesc.*

În toate aceste documente se intitulează, cu deplină statornicie, adică fără excepție: „Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei“ [58]. *Iar în documentele legate de înzestrarea unor mănăstiri, cum ar fi, de exemplu, Putna veșnicei sale odihne și altele, începutul îl face așa:* „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, Treime Sfîntă de o ființă una și nedespărțită, iată eu, robul Stăpînului meu Iisus Hristos, Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn Țării Moldovei“ [59]. *Ne dăm pe deplin seama că nu este vorba de o simplă titulatură cancelaristică, de o vană modă, sau de o oarecare formulă protocolară, ci de însăși concepția sa personală, profesată convingător, despre cauzalitatea tuturor lucrurilor.*

2. Ne impresionează, la superlativ, apoi robusta lui certitudine în eficacitatea rugăciunilor *ce se fac în biserici, atît pentru cei vii, cît și pentru cei adormiți, rugăciuni cărora el însuși le statornicește sorocul, cu grijă, cu deplină cunoaștere a rînduielilor*

---

58. Vezi pentru aceasta, I. Bogdan, *op. cit.*, vol. I și II, București, 1913; precum și Academia R.P.R., *Documente privind Istoria României, A. Moldova, veacul XIV-XV*, vol. I (1384-1475), București, 1954, și *Veacul XV*, vol. II, (1476-1500), București, 1954.

59. *Ibidem*, I (Doc. 469, p. 395). Citățile după colecția cea mai recentă.

tipiconale bisericești ortodoxe și cu nestrămutata sa credință, nădejde și dragoste de Dumnezeu, de ai săi și de ceilalți, decedați sau în viață.

Sînt cu totul memorabile și vrednice de remarcat în această privință numeroasele documente privitoare la daniile făcute Putnei [60] ; *cele pentru* Pobrata [61], *unde fusese înmormîntată doamna Oltea-Maria, eroica și duioasa sa mamă († noiembrie 1465), și unde se pare că fuseseră așezate și oasele tatălui său, mănăstire de care s-a îngrijit în mod deosebit din această cauză; de asemenea, daniile pentru Mănăstirea* Zografu [62], *de pe Muntele Athos, care devine un fel de lavră a Moldovei, precum și obligațiile acestora statornicite, tot de el, după primirea darurilor, drepturilor sau privilegiilor acordate de mult generosul domn. Nedispunînd acum de spațiul și condițiile adecvate spre a intra în amănunte cu privire la toate donațiile de la Athos, extrem de numeroase, vom spicui doar elementele esențiale pentru a dovedi cele de mai sus, numai din documentele privitoare doar la cea din urmă, adică la Mănăstirea Zografu.*

În primul înscris, din 10 mai 1466, redactat la Suceava, după titulatura mai cuprinzătoare, de care am luat cunoștință mai sus, citim : „...cu voia lui Dumnezeu Atotțiitorul, ne-am gîndit cu gîndul bun al domniei-mele și cu ajutorul lui Dumnezeu, ca să fac pentru mîntuirea sufletului meu și de asemenea pentru sănătatea mea trupească și pentru sufletul părinților mei și ne-am legat și am făgăduit să întărim sfînta mănăstire, care este la Sfîntul Munte numită Zografu, unde este hramul Sf. Mare Mucenic și purtător de biruință Gheorghe [63] și am făgăduit să dau în fiecare an și să trimit cîte o sută de ducați unguresti.

Iar pentru altă milă, pe care o va da Dumnezeu, cunoscătorul de inimi și ochiul cel ce vede toate, sfînta mănăstire și biserică a lui Dumnezeu, egumenul și preoții și toți frații întru Hristos ce viețuiesc acolo să ție și să împlinească acest așezămînt, după rînduiala sfintei Biserici și după dorința noastră, cum o vom arăta mai departe : înainte de toate să scrie pe domnia mea la Sfînta Proscomidie, după datina Sfinților Părinți și după așezămîntul Sfintei Biserici, și să scrie și pe doamna mea lîngă domnia mea și pe copiii noștri, dăruiți de Dumnezeu, Alexandru și Elena și să stea în sfîntul pomelnic, cum este și scris. Și iarăși, pînă cînd va fi mila lui Dumnezeu Atotțiitorul asupra noastră și vom fi în viață pe lumea aceasta, Sfînta Biserică să ne cînte sîmbătă seara paraclis și dumi-

---

60. *Ibidem,* vol. I. Documentele : 420, 433, 460, 461 ; vol. II. Documentele : 1, 3, 7, 10, 17, 21, 90, 93, 107, 125, 127, 128, 129, 131, 167.

61. *Ibidem,* vol. I, Documentul 417 ; vol. II, Documentul 290 ș. a.

62. *Ibidem,* vol. I, Documentele : 414 din 10 mai 1466, p. 343, 344 și 453 din 13 septembrie 1471, p. 382. Aceasta, cu mai mult de trei decenii înainte de moarte, cînd se afla în floarea vîrstei.

63. Nu uităm că „*Sf. Mare Mucenic și purtător de biruință Gheorghe*“, cum scrie, cu toată exactitatea titulaturii bisericești, cu toată evlavia, marele oștean și voievod, era patronul Moldovei și că imaginea sa figura pe toate drapelele țării cu care se mergea în războaie. Iată unul din motivele daniei, pe lîngă celelalte ce se deduc direct din conținutul documentului.

nica la prînz să se dea băutură. Marția să ni se cînte liturghie și la prînz să se dea băutură ; și să se pomenească și în fiecare zi la vecernie și la pavecerniță și la miezul nopții și la utrenie și la liturghie și la sfînta proscomidie și unde este obiceiul Sfintei și dumnezeiești Biserici. Aceasta să ni se facă cît vom fi în viață.

Iar după trecerea anilor noștri, după trecerea vieții noastre, în primul an să ni se facă și să ni se cînte sfîntul parastas în sobor și apoi slujbele de a treia zi, și asemenea la a noua zi, la a 20-a zi, la a 40-a zi și la jumătate de an și iarăși la un an, iar după trecerea unui an, de atunci să ni se cînte, în fiecare an, într-o zi, în sobor de pomenire, seara parastas și colivă și băutură iar dimineața sfînta liturghie și colivă și iarăși la prînz băutură, spre mîngîierea fraților. Aceasta să rămîie așa, cît vai dăinui sfînta mănăstire. Iar noi, care ne-am scris, să fim ctitori și să dăm în fiecare an o sută de ducați unguresti, să-i dăm pînă la moartea noastră, iar după viața noastră, sau din copiii noștri, sau din rudele noastre... să împlinească sfîntul obroc [64] al mănăstirii în fiecare an, după așezămîntul nostru."

La sfîrșitul acestor rînduri, directe și ceva mai extinse, din gîndirea, teologia și concepția de viață și moarte a lui Ștefan, nu ne putem împiedica a nu o admira înlăcrimați, și a o declara, ca pe o adevărată pagină de antologie, de mare înălțime morală și creștinească și de inegalabilă frumusețe sufletească, lăuntrică dar și exteriorizată. Este poate cea mai impresionantă pagină din tot scrisul nostru vechi, insuficient studiat pînă astăzi, mai ales dacă ne gîndim că, în 1466, Ștefan se afla cu aproape patru decenii înaintea morții sale, deci era încă tînăr.

Cinci ani mai tîrziu, la 13 septembrie 1471, dăruiește bolniței aceleiași mănăstiri cîte cinci sute de aspri anual, pentru ca cei bolnavi ce vor beneficia de acest ajutor „să se roage lui Dumnezeu pentru sufletul părinților noștri, pentru sănătatea noastră și pentru sănătatea copiilor noștri" [65].

Simțim în aceste două extrase, nu numai limba, alcătuirea frazei și vorbirea personală a marelui Voievod — căci documentele acestea, ca de altfel și altele, au fost scrise, cum ne dăm seama, de logofeți, dieci și pisari, sub nemijlocita lui dictare — dar și adînca lui concepție teologică, identică cu cea a Bisericii căreia i-a aparținut cu fidelitate pînă la sfîrșit, ca și înseși pulsațiile intime și viguroase ale sufletului său.

Pentru înaintașii săi, trecuți în lumea veșniciei, folosește expresii de adîncă și sinceră pioșenie. Așa, într-un document intern

---

64. *Obroc — oboroace* = danie, termen vechi cunoscut atît în Moldova cît și în Țara Românească. Pentru alte danii la Athos ale lui Ștefan, vezi Th. Bodogae, *Ajutoarele românești la Sf. Munte Athos,* Sibiu, 1941, p. 215 sq. 304, etc. ; † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *La 475 de ani de la trecerea din viață a Voievodului Ștefan cel Mare,* în Mitropolia Moldovei și Sucevei nr. 7-8/1979, p. 497 sq. (toate donațiile de la Athos—Zografu, Sf. Pavel, Grigoriu, Vatoped, Karies, Costamonitu etc.).

65. *Documente privind Istoria României, A. Moldova,* ..., vol. I. Documentul 463, p. 382.

citim că face danie: „pentru sufletul și mîntuirea sfîntrăposatului nostru bunic Alexandru Voievod cel Bătrîn *(cel Bun, n. n.)* și pentru sufletul și mîntuirea sfîntrăposatului părintelui nostru Bogdan Voievod și pentru sufletul și mîntuirea mamei noastre Maria“ [65]. *Urmează cei vii, ca în cele de mai sus, căci aceștia din urmă sînt întotdeauna precedați de cei defuncți. După cum vedem, adevărată evlavie și perfectă concordanță în vorbe și fapte.*

3. Ne amintim tot în această ordine de idei, că, după tradiție, dar și după vestigiile arheologice intrate în patrimoniul nostru național, Ștefan cel Mare a purtat întotdeauna, asupra sa, dar mai ales în nesfîrșitele sale războaie, un triptic [67]*, reprezentînd la mijloc pe Mîntuitorul, înconjurat de Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, ceea ce numim îndeobște „icoana deisis“, icoană ce se distinge printr-o rafinată tehnică a lucrăturii, prin subtilitate cromatică și ornamentație, cu pietre prețioase. Tripticul se păstrează pînă astăzi, în Muzeul Mănăstirii Putna. Este și aceasta o neîndoielnică dovadă a profundelor sale simțăminte religioase.*

4. Nu trebuie să uităm, de asemenea, că, după legenda consemnată de cronicarul nostru Ioan Neculce (1673-1745), în scrierea sa: „O samă de cuvinte“, *Ștefan, în zilele mîhnite de după grelele lupte de la Războieni, s-a dus pentru sfat la* „Daniil Sihastrul“, *care, printre altele, l-a îmbărbătat și l-a îndemnat să continuie luptele cu turcii, ce păreau complet încheiate, din cauza uriașelor pierderi de oameni suferite, lucru ce i-a adus pînă la urmă, nu o pierdere ireparabilă, cum am văzut înainte, ci iarăși victoria.*

Chilia sărăcăcioasă a acestui monah se poate vedea, pînă astăzi, la Voronețul Bucovinei lui, iar gestul Voievodului, căci legendele dispun, de cele mai multe ori, de un cert sîmbure de adevăr, demonstrează aleasa sa prețuire, mai ales în vreme de cumpănă, pentru oamenii îmbunătățiți duhovnicește și capabili a-l ridica în împuținarea nădejdei de mai bine, nădejde spre care trebuie să tindă neîncetat tot creștinul. Același lucru se pare că a mai avut loc și cu un alt sihastru de la Dobrovățul din Vaslui [68]*, într-o altă împrejurare.*

5. Conturul lăuntric al personalității religioase a marelui voievod moldovean se lămurește și întregește mai mult dacă ne punem la curent cu informațiile ce ne sînt furnizate de pisaniile a două biserici înălțate de el, cu deosebite simțăminte de evlavie și recunoștință.

Prima este vestita biserică din Războieni, *înălțată de el cu douăzeci de ani mai tîrziu, adică la 8 noiembrie 1496, exact pe locul luptei unde atîția moldoveni viteji căzuseră „stropșiți“, de mulțimea imensă a armatelor lui Mohamed al II-lea, cel care pu-*

---

66. *Ibidem*, Documentul 417, din 9 iulie 1466, pentru Mănăstirea Pobrata, p. 347.

67. Maria-Ana Muzicescu, *Muzeul Mănăstirii Putna,* Editura Meridiane, București, 1967, Text p. 37-39. Imaginea la capitolul: „Argintărie și icoane“, sub nr. 36; C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, II, imaginea după p. 160; ș. a.

68. N. Iorga, *op. cit.*, p. 307-308.

sese capăt definitiv strălucitului imperiu ortodox bizantin (1453). Pisania, după ce istorisește succint năvala otomanilor, ajutați de Laiotă Basarab (1474-1477) al Valahiei Mari, țară românească pe care Ștefan, în pofida eforturilor constante și perseverente depuse, n-a putut s-o determine să rămînă statornic antiotomană, mărturisește dureros: „...Fură biruiți creștinii de către păgîni și căzu acolo mare mulțime de ostași moldoveni ... Pentru aceea — *continuă inscripția* — a binevoit Io Ștefan Voievod... și a zidit acest hram în numele arhistratigului Mihail [69], pentru rugăciunea sa și a doamnei sale Maria și a fiilor săi Alexandru și Bogdan și pentru pomenirea și pentru sufletul tuturor binecredincioșilor creștini care au pierit aici. În anul 7004 (1496), iar al domniei sale anul al 40-lea curgător, luna noiembrie, 20“ [70].

Cea de a doua pisanie, de la Reuseni, ultima biserică începută de Ștefan dar terminată de Bogdan-Vlad, fiul și urmașul său la tron, ne aduce la cunoștință următoarele: „În anul 7011 (1503), septembrie, 8, Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn țării Moldovei, a binevoit și a început să zidească acest hram în numele Tăierii capului ... slăvitului prooroc Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan, în acest loc, unde au fost tăiat capul tatălui său Bogdan Voievod. Și pe Ștefan Voievod l-a ajuns moartea. Veșnica lui pomenire. Iară fiul său, Bogdan Voievod a continuat ce fusese început de tatăl său și a terminat acest hram, în anul 7012 (1504), septembrie, 18“ [71].

Din prima pisanie reținem că osîrdnicul domnitor nu-și împlinește scrupulos îndatoririle religioase de pomenire numai față de membrii familiei sale, defuncți sau vii, dar și față de mulțimile de viteji ostași ce au luptat alături de el, dîndu-și viața pentru libertatea, neștirbirea gliei străbune și neatîrnarea țării lor, atitudine desăvîrșit creștinească.

Totodată Ștefan nu-și atribuie sieși, sau genialei sale tactici și strategii de mare comandant de oști, numeroasele și strălucitele sale biruințe, ci lui Dumnezeu și Harului Său a-toate-cuprinzător. Iar atunci cînd vine și cîte o înfrîngere, ce-i drept extrem de rar, cum a fost cazul la Valea Albă-Războieni, aceasta o consideră drept pedeapsă a aceleiași Ființe Supreme [72]*:* „Eu și curtea mea am făcut ce mi-a stat prin putință și s-a întîmplat ceea ce știți. Pe care lucru îl socot că a fost voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și lăudat să fie numele Lui!“ [73].

Aceasta denotă, din partea sa, nu numai absența păcatului luciferic, dar totodată conștiința păcatului inerentă oricărui om virtuos, cu alte cuvinte, un adînc văzduh spiritual creștin, plin de nedesmințită responsabilitate.

---

69. Căpetenie a oștilor cerești. Biserica luptătoare și cea triumfătoare.
70. C. C. Giurescu, *op. cit.*, II, p. 185.
71. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, București, 1980, p. 353. Probabil că apropiindu-se de sfîrșit, un an înainte de moarte, și-a dat seama că nu ridicase o biserică pe locul morții tatălui său. A îndeplinit cu sîrguință și această îndatorire către părintele său... pentru a nu rămîne dator cu nimic în lumea aceasta.
72. A. V. Boldur, *Biserica în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, p. 727.
73. N. Iorga, *op. cit.*, p. 179.

Din cea de a doua pisanie ne impresionează puternic motivul alegerii hramului bisericii din Reuseni, *care stabilește un organic și teologic paralelism, atît de concludent, între Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul și aceea a tatălui său Bogdan, ceea ce ni-l înfățișează pe Voievodul ctitor nu numai ca bun cunoscător al Sf. Scripturi, dar și ca ales împlinitor al ei în viața de toate zilele.*

6. Pe făgașul trăirii efective și personale a credinței sale religioase, putem menționa cîteva fapte al căror ecou, din multe altele, a ajuns pînă la noi. Așa, amintim înzestrarea și măritarea unor fete sărace [74]. *Apoi, posedăm unele dovezi de* eliberare din robie, *care sînt atît de semnificative, gîndindu-ne la timpurile neo-testamentare, cum este actul în legătură cu „Oană tătarul", redactat cu asentimentul („credința") Bisericii și în prezența mitropolitului Teoctist, a episcopului Tarasie de la „Tîrgul de Jos" și a egumenului Ioasaf de la Putna* [75].

În fine, un alt fapt care se încadrează tot aici este cel întîmplat cu mai multe zile înainte de memorabila bătălie de la Podu Înalt (Vaslui — 10 ianuarie 1475): „Cu toții s-au legat a posti patru zile cu pîine și apă, dacă Dumnezeu va scoate din primejdie pămîntul ostenelilor lor" [76]. *Cum Ștefan, în ziua aceea de marți și în zilele următoare, a obținut cea mai mare biruință din viața sa și asupra celui mai puternic și înverșunat dușman, el și cu toți ai lui au împlinit cu sfințenie apoi* „postul de pîine și apă pe care-l juruiseră lui Dumnezeu, în clipele cele grele ale așteptării" [77].

Că Ștefan știa să și ierte — cum am mai spus-o — mărturie ne sînt documentele în legătură cu logofătul Mihail, *plecat în Polonia cu Petru Aron și alți boieri în 1457, pe care Ștefan mereu îi cheamă în țară împreună cu însoțitorii lor, asigurîndu-i de iertarea sa și de întoarcerea bunurilor confiscate* [78].

Sînt toate acestea fapte autentic creștine, fapte ale dragostei de oameni a Voievodului, ale umanismului său românesc, care l-au însoțit întotdeauna, și probe evidente ale trăirii profunde, efective, a credinței sale strămoșești. Întregesc fericit și acestea portretul moral al lui Ștefan cel Mare, pentru ca poporul să-l fi putut numi, pe lîngă „cel Mare", și „cel Sfînt".

7. În urmărirea țelului nostru, să vedem acum, cît se poate de succint, atitudinea ilustrului nostru domnitor, în lunga sa domnie, față de Biserica Moldovei.

Fără îndoială că, în vremea aceea, în Moldova, ca și în alte țări ale lumii, Biserica era, în afară de stat, nu numai unica și fundamentala instituție, dar și cea care, pe lîngă funcția ei primordială religioasă, o exercita efectiv și exclusiv și pe cea culturală, de educație a maselor largi populare, ca și pe cea socială.

Dîndu-și seama de această pregnantă realitate, de această înaltă și fericită moștenire bisericească și părintească, date fiind și statornicele sale convingeri religioase, pe care le-am putut înțelege

---

74. *Ibidem,* p. 309.
75. *Documente privind istoria României:* A. *Moldova,* vol. I. Documentul 439, p. 369-370.
76. N. Iorga, *op. cit.,* p. 149.
77. *Ibidem* p. 159-160.
78. I. Bogdan, *op. cit.,* II, Documentele din 13 septembrie 1457, p. 257; din 12 iunie 1460, p. 269; din 28 iulie 1468, p. 305 și din 10 august 1470, p. 309.

direct, într-o bună măsură, din cele de pînă aici, Ștefan Voievod, după ce-și consolidează domnia, mai ales și-a dat toată silința să ridice prin toate mijloacele de care dispunea la o înflorire niciodată atinsă pînă la el, și într-o bună măsură și după el, acest așezămînt teandric.

La urcarea sa pe tron exista deja — cum se știe — o statornică, cuprinzătoare și închegată organizație bisericească. Biserica Moldovei dispunea deja de trei scaune chiriarhale: Mitropolia țării, cu reședința la Suceava și două episcopii sufragane, la Roman și Rădăuți. Mitropolia are doi vestiți titulari în timpul domniei lui Ștefan: pe Teoctist *(1443-1477) și pe* Gheorghe *(1477-1511)*[79]. *Cel dintîi îl miruiește, ca suveran, pe cîmpia* Direptate *de lîngă Suceava, la 14 aprilie 1457; ultimul îl așează, în jalea adîncă a întregii țări, la locul de veșnică odihnă de la Mănăstirea Putna, săvîrșindu-i slujba pogribaniei. De la Episcopia de Roman, menționată în documente uneori cu titlul de „Mitropolia de Jos a Moldovei", în amintirea unui eveniment istoric cînd țara și Biserica fuseseră divizate în două, sînt bine cunoscuți episcopii:* Tarasie *și* Vasile[80]. *Cel din urmă este consultat, în scris, de mitropolitul Gherontie al Moscovei, într-o problemă de tipic, actuală atunci, dovadă a competenței sale recunoscute, lui atribuindu-i-se și alcătuirea unei scrieri despre deosebirile dintre Ortodoxie și Catolicism; deci un erudit.*

De la Rădăuți cunoaștem numai pe episcopul Ioanichie[81], *ierarhul cu numărul trei în Biserica țării.*

Cu toții sînt des amintiți, în termeni foarte reverențioși, în documentele emanate de la foarte bine orînduita cancelarie domnească a lui Ștefan, mai cu osebire în actele ce priveau direct scaunele lor sau mănăstirile și bisericile din ascultarea lor canonic-jurisdicțională. Dealtfel, se întîlneau atît de frecvent în actele de cancelarie ale vremii și stareții mănăstirilor („rugătorul nostru...") și numele a o sumedenie de preoți, încît putem împărtăși justificata convingere că în timpul marelui domnitor era foarte numeros corpul clericilor și monahilor Moldovei, de toate gradele și categoriile.

Aceste realități documentare ne duc la o concluzie neîndoielnică, anume că raporturile dintre Biserică și Statul moldav al marelui Ștefan sînt dintre cele mai bune, mai strînse, mai armonioase și deci pilduitoare. Ștefan respectă Biserica, iar Biserica și credincioșii ei respectă și ascultă de căpetenia supremă a țării, învestită cu harul de sus.

Dacă Ștefan găsește o organizare bisericească statornică la venirea sa în fruntea treburilor Moldovei, apoi el se va strădui să „întărească", cum mereu o spune și repetă, toate așezămintele bisericești ale țării sale, începînd de la mitropolie, continuînd cu episcopiile și ajungînd la mănăstiri. Pe unele din acestea din urmă, le va învesti chiar cu drepturi și atribuții quasi-episcopale (Pobrata, Bistrița, Neamț, Putna). Pe toate însă le va înzestra bogat cu: sate,

---

79. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 327-331; C. C. Giurescu, *op. cit.*, II, p. 179.
80. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 338-340; C. C. Giurescu, *ibidem.*
81. M. Păcurariu, *ibidem*, p. 340; C. C. Giurescu, *ibidem.*

mori, vii, prisăci, tătari, țigani etc., sau cu unele privilegii și imunități fiscale, comerciale și juridice (scutiri de vamă, încasări de vamă, care de pește, morun, icre de morun, butii de vin, roți de ceară, sare, venitul crîșmelor și altele[82]*), pentru a-și putea îndeplini complexa lor misiune în condiții optime de demnitate, extensiune și eficiență.*

Mitropolitul, în special Mitropolitul Teoctist, cărturar și om de prestigiu, a fost al doilea mare cîrmuitor al țării, după domn, și primul sfetnic permanent al Voievodului. Prestigiului, străduniilor sale în slujba țării, raporturilor sale cu cîrmuitorul statului și poate înrudirii Mitropolitului Teoctist cu familia domnitoare, i se datorește favoarea finală, de a fi înmormîntat, desigur la dispoziția expresă a lui Ștefan, în propria necropolă a acestuia și a familiei sale, la Mănăstirea Putna.

Un act internațional de excepție și anume pacea încheiată, între Polonia și Lituania pe de o parte, și Moldova pe de alta, la 12 iulie 1499, este subscris, pe lîngă voievod, de marii demnitari civili și de către cei trei ierarhi ai Bisericii moldovene, în frunte cu Mitropolitul Gheorghe, cu titlul de „Arhiepiscop al Sucevei și Moldovei", Vasile, episcop al Romanului și Ioanichie, episcop al Rădăuților[83]*. Prin urmare, după cum am putut vedea, Ștefan cel Mare a depus generoase și statornice silințe în susținerea materială a Bisericii. Aceasta, la rîndul ei, departe de a pricinui dificultăți politicii înțelepte interne și externe a domnitorului*[84]*, îi întărește și-i amplifică prestigiul și autoritatea, cu toată plenitudinea forței sale spirituale.*

8. Pe lîngă danii, ajutoarele, înlesnirile acordate Bisericii moldovene, în totalitatea ei și fiecărei unități în parte, din cele existente anterior, Ștefan este un inegalabil ctitor de mănăstiri și biserici.

Binecredincioșii creștini din această scumpă latură a țării noastre, care este Moldova și Bucovina, foarte adesea cînd era vorba de o biserică mai veche și remarcabilă, o atribuiau, cu mare ușurință, lui Ștefan. Atît de mare era faima lui în această privință. Cronicarul Grigore Ureche, cum am văzut mai sus, îi atribuie acestuia 44 de biserici clădite de el. După fiecare război victorios cîte una, cum zice poporul încă și astăzi. Ori, noi știm, după spusele lui Ștefan pe patul de moarte, că a avut numai 36 de războaie, din care a pierdut pe cele două. Sînt autori care rămîn totuși la afirmația cronicarului cu privire la numărul bisericilor, admițînd să se scadă două din lista respectivă, care ar fi fost introduse acolo datorită unor „tradiții locale", mai puțin fondate. În orice caz, cu cele peste 40 de ctitorii ale sale, pe care le și înzestrează în bună parte, Ștefan rămîne, cu siguranță, cel mai mare ziditor de lăcașuri de închinare ortodoxă din Moldova, și unul din cei mai mari ai țării

---

82. A. I. Gonța, *Domeniile feudale și privilegiile mănăstirilor moldovenești în timpul lui Ștefan cel Mare*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 5/1957, p. 438-455. Se cunosc din această epocă 92 de acte de donație și întărire de posesiuni ale Bisericii și 153 de sate ce aparțin bisericilor, ceea ce nu putea pune în umbră puterea economică a boierilor.

83. A. V. Boldur, *op. cit.*, p. 723.

84. Leon Șimanschi, *Politica internă a lui Ștefan cel Mare*, în „Revista de Istorie", nr. 5-6/1982, p. 594.

întregi. Ne-am extinde mult peste limitele fixate expunerii noastre dacă am spune chiar și numai cîte un sumar cuvînt despre fiecare biserică în parte. Trebuie însă să accentuăm că în Moldova lui Ștefan se alcătuiește o sinteză, unică pe lume, între arta tradițională bizantină, unele elemente gotice (contrafortul, ogiva etc.) și elementele locale, cum ar fi decorația arhitecturală exterioară (ocnițe, firide, cornișe dințate, cărămidă aparentă, discurile și farfuriile smălțuite policrom și figurate etc.) și mai ales acoperișul, care determină atît de fericit fizionomia exterioară a bisericii moldovene (influența acoperișului vechi de lemn).

Lumina, ea însăși, este studiată și drămuită pe măsură ce pătrundem în sfîntul lăcaș al Domnului, ea venind întotdeauna de sus, de la „Părintele tuturor luminilor", ca și harul dumnezeiesc, ce vine întotdeauna în întîmpinarea silințelor omenești, pe calea mîntuirii.

Toate aceste elemente fundamentale, și încă multe altele, ce n-au putut fi luate în considerare aici, alcătuiesc ceea ce s-a numit, în chip atît de judicios și exact: „stilul lui Ștefan cel Mare".

Trebuie să mai adăugăm că monumentul cel mai reprezentativ și capodopera acestui stil este, cu siguranță, biserica Înălțării Domnului, din Mănăstirea Neamț, *cuprinzînd și două încăperi în plus (exonartexul și gropnița), clădită din porunca marelui voievod și terminată la 14 noiembrie 1497. Ștefan a fost un atît de mare constructor, încît pe drept i s-ar putea pune în gură cuvintele: „Am găsit o țară de lemn și v-am lăsat una de piatră". La fel se poate spune despre el și în domeniul sufletelor, el făcînd ca țara întreagă să trăiască o neasemuită și epopeică epocă de patriotism, de credință, nădejde și dragoste în Dumnezeu, de altruism jertfelnic și eroism sfînt și legendar. De ce a construit Ștefan toate aceste sfinte lăcașuri de închinăciune? Ca să înalțe poporul său la cucerirea unor valori sufletești perene, valori pe care el însuși le-a prețuit în mod deosebit și le-a experimentat cu propria sa ființă. Din dărnicia creștinească incontestabilă a acestui neasemuit voievod au ieșit toate aceste construcții, și sfinte zidiri, pentru ca să provoace la compatrioții și urmașii săi nu numai continuarea și păstrarea acestor tezaure sufletești, dar și îmbogățirea lor sufletească și mai mult. Țara întreagă, dar mai ales Moldova lui, păstrează cu toată fidelitatea, de la Ștefan cel Mare și Sfînt, atîtea temelii durabile ale sufletului său, o atît de bogată zestre duhovnicească, de credință, de generozitate, de înțelepciune, de statornicie, de caracter, predania sa spirituală fiind incomensurabilă.*

Ce am putea spune de toate celelalte mari valori ce înfloresc toate în această epocă incomparabilă, sub imboldul marelui său suflet? Pictura bisericilor, cu valoroase elemente locale, sculptura în piatră, fina broderie, meșteșugita lucrare a metalelor, subtila muzică bisericească, frumoasele cărți și manuscrise ce se scriu în mănăstirile lui, în frunte cu Putna și Neamțul! Din aceste neprețuite documente istorice și artistice care au ajuns peste hotare, puține s-au întors acasă. Vom aminti însă de drapelul lui Ștefan cel Mare, cel cu Sfîntul Gheorghe călare, omorînd balaurul, căci acestea erau steagurile și praporele lui cînd mergea în război, care aparținuse Mănăstirii Zografu, și care ne-a fost restituit de Statul fran-

cez în cadrul unor mișcătoare solemnități la Universitatea Sorbona din Paris, la 28 iunie 1917 și care se păstrează pînă astăzi la Muzeul de Istorie Națională al R. S. România[85]. *Gestul francezilor, de a ni-l restitui la sfîrșitul primului război mondial, nu poate fi uitat!*

9. În Moldova lui Ștefan se știu multe lucruri minunate despre marele înaintaș. Astfel, se cunoaște de către toți „că el a murit și că pe mormîntul lui a ars trei zile și trei nopți o lumină, pe care n-o aprinsese nimeni. Moartea nu i-a luat simțirea și cînd neamul lui suferă, strămoșul plînge în mormîntul său“[86]. *Că va veni vremea cînd se va scula, pentru a face dreptate poporului său și a-i asigura pacea și fericirea definitivă. Atunci se va „culca iarăși în mormîntul lui de la Putna, dormind acum definitiv cu drepții“*[87].

Poporul are un adînc respect, o sinceră pioșenie și chiar un cult *pentru Ștefan. De aceia i-a zis „cel sfînt“. El l-a cîntat în numeroase dintre producțiile sale literare: legende, basme, doine, cu deosebit elan și multă sinceritate. Unele ecouri și accente ale acestora au trecut și în versurile românești nemuritoare ale Luceafărului lor. Acesta i-a dedicat mai multe poeme în frunte cu* „Închinarea lui Ștefan Vodă“, *cu ocazia serbărilor de la Putna*[88] *ș. a.*[89]. *Amprenta creației populare despre Ștefan o regăsim — cum am văzut — în versurile marelui Eminescu:*

„Cu Ștefan, Ștefan, Domnul Sfînt,
Ce nici în ceruri seamăn n-are,
Cum n-are seamăn pe pămînt!“[90].

La hramurile Putnei, și astăzi, mulțimea de credincioși de pretutindeni intră în biserică, cu toată pioșenia, se închină cucernic în fața mormîntului, făcînd metanii adînci, iar unii îi și sărută lespedea rece de mormînt. Cu toții se simt acolo, în fața sufletului său întreg și drept. Îi ascultă mesajul său nepieritor, în cea mai curată evlavie, revin apoi la casele lor împăcați că au atins cu sufletul lor mic întreg văzduhul lui duhovnicesc și al întregii sale epoci. Așa ating transcendența lui Ștefan!

Dar viața de toate zilele și unele realități contrastante îi determina adesea pe moldovenii săi, la întoarcerea din pelerinaj, să exclame, cu indignare: „Sărmanul Ștefan Vodă, unde-i să vadă?!“[91]. *Așa, spuneau ei, ca și cum s-ar fi adresat unei puteri cerești.*

La mormîntul lui Ștefan de la Putna, arde mereu, arde fără încetare candela pe care i-au aprins-o urmașii și care de foarte puține ori s-a stins... Ea arde mereu și pe firmamentul simțirii și conștiinței românești, ca steaua polară care nu apune niciodată, și-i poate astfel călăuzi pe toți cei care, pe barca mică a propriei lor ființe, străbat marea lumii...

---

85. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Manual, vol. I, București, 1957, p. 302; T. Bodogae, *op. cit.*, p. 217.
86. N. Iorga, *op. cit.*, p. 310.
87. *Ibidem.*
88. M. Eminescu, *Poezii*, Ediție îngrijită de Perpessicius, p. 219-222.
89. Vezi, *Ștefan cel Mare* (schițe de imn), 1883.
90. În: *„Umbra lui Istrati Dabija Voievod“*, 1878, *vol. cit.*, p. 480-484.
91. N. Iorga, *op. cit.*, p. 306.

Înalții Ierarhi ai Moldovei, iar în vremea din urmă vrednicii Iustin și Teoctist, au pus și continuă cu deosebită rîvnă să pună în valoare, după cuviință, toată imensa lui moștenire. Este prinosul de evlavie ce i se aduce lui Ștefan cel Mare și Sfînt.

10. Vom încheia aici cea de a treia parte a expunerii noastre cu un document de importanță majoră, incontestabilă, în care ne vom întîlni cu însuși sufletul și conștiința lui Ștefan cel Mare și Sfînt. Este vorba de scrisoarea pe care acesta a adresat-o cîrmuitorilor Europei, la 25 ianuarie 1475, deci acum peste cinci veacuri, îndată după victoria de la Vaslui. Pentru cuprinsul ei atît de elocvent, mai ales că împărtășim convingerea că a fost formulată și dictată nemijlocit de nemuritorul Voievod al Moldovei, vom reproduce cea mai mare parte a textului:

„Prea luminaților, prea puternicilor și aleșilor Domni a toată creștinătatea, cărora această scrisoare a noastră va fi arătată sau de care ea va fi auzită.

Noi Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, Domn al țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă tuturora, cărora vă scriu și vă doresc tot binele și vă spun Domniilor-Voastre că, necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme și este încă pierzătorul întregii creștinătăți și în fiecare zi se gîndește cum ar putea să supuie și să nimicească toată creștinătatea. De aceea, facem cunoscut Domniilor-Voastre că pe la Boboteaza trecută, mai susnumitul turc a trimis în țara noastră și împotriva noastră o mare oștire, în număr de 120.000 de oameni... *(urmează înșirarea celor zece nume de căpetenii turcești).*

Auzind și văzînd noi acestea, am luat sabia în mînă și cu ajutorul Domnului Dumnezeului nostru Atotputernic am mers împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut sub ascuțișul săbiei noastre ; pentru care lucru lăudat fie Domnul Dumnezeul nostru ! Auzind despre aceasta, păgînul împărat al turcilor își puse în gînd să-și răzbune și să vină în luna mai cu capul său și cu toată puterea împotriva mea și să supuie țara noastră, care este poarta creștinătății, și pe care Dumnezeu a ferit-o pînă acum. Dar, dacă această poartă, care este țara noastră, va fi pierdută — Dumnezeu să ne ferească de așa ceva — atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie. De aceea, ne rugăm de Domniile-Voastre să ne trimiteți pe căpitanii voștri împotriva dușmanului creștinătății pînă mai este vreme, fiindcă turcul are acum mulți protivnici și din toate părțile are de lucru cu oamenii ce-i stau împotrivă, cu sabia în mînă. Iar noi, din partea noastră făgăduim, pe credința noastră creștinească și cu jurămîntul domniei noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta pînă la moarte, pentru Legea creștinească, noi cu capul nostru. Așa trebuie să faceți și voi, pe mare și pe uscat, după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu cel Atotputernic, noi i-am tăiat mîna dreaptă. Deci fiți gata fără întîrziere. Dată în Suceava, în ziua de Sfîntul Pavel, luna ianuarie, în 25, anul Domnului 1475, Ștefan Voievod, Domnul Țării Moldovei“ [92].

---

92. C. C. Giurescu, *op. cit.*, II, p. 163. Vezi și I. Bogdan, *op. cit.*, II, p. 319-323 (discuțiile legate de document).

Remarcăm mai întîi că scrisoarea pomenește de șapte ori numele lui Dumnezeu și alte echivalente și de nouă ori de creștinătate și de credința creștină, într-un spațiu doar de o pagină, ceea ce întărește cele spuse mai sus.

Apoi, ușor ne putem da seama că misiva din care am citat esențialul încununează tot ce am spus pînă acum privitor la evlavia și însușirile sufletești alese ale marelui Voievod. Adresanții ei sînt conducătorii lumii creștine din Europa, fără nici o diferențiere confesională, conținutul ei, interesele generale ale creștinătății, iar tăria ei demonstrativă o constituie „credința creștină", „Legea creștină".

Nu cunoaștem un document similar în toată istoria universală. La noi, ceva mai tîrziu, doar Mihai Viteazul *(1593-1601), care se luptă cu aceiași cotropitori ai țării sale și ai bătrînului continent, se apropie mai mult de mesajul european al lui Ștefan, conducător de stat și de țară creștină, este la fel de puternic luminat și încălzit de o mare generozitate și sincer spirit jertfelnic, atît de larg și necondiționat, pentru cauza creștinătății!*

Pentru credinciosul și viteazul nostru Voievod, țara sa împlinește și are misiunea și rolul de „poartă a creștinătății", *cum n-o numise nimeni pînă la dînsul, care are sacra menire de a fi pavăză, zid de apărare și cetate de necuprins, a întregii Europe*[93]*; iar dacă totuși această poartă va cădea — cum gîndește el, cu luciditate —,* „atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie". *Pentru aceea, se poate spune, cu dreptate, că atunci cînd, la 22 de ani de la căderea și înrobirea definitivă a strălucitului Bizanț, spre care gravita toată creștinătatea de Răsărit, imperiul colos al lui Mahomed al II-lea se năpustește ca un uragan asupra Moldovei, în 1475, unde și cînd, după spusele unei rude a sultanului însuși:* „niciodată armatele turcești n-au suferit un dezastru atît de mare"[94]*, s-a dat atunci posibilitate țărilor Europei, și, prin celelalte lupte care au urmat, la adăpostul acestor bătălii și victorii ale marelui Ștefan, să-și construiască în tihnă catedralele, universitățile și celelalte bunuri materiale și spirituale, cu care se mîndresc pînă astăzi.*

În aceste condiții și cu aceste urmări fericite, în mare măsură pentru alții, Moldova lui Ștefan a fost într-adevăr eroica „poartă a creștinătății", *în stăvilirea expansiunii otomane către Europa centrală.*

Dacă vrem să știm care au fost urmările scrisorii și demersurilor insistente ale Voievodului moldovean la curțile Europei, acestea au provocat o reală bucurie, desigur, însă o bucurie egoistă, pentru că primejdia otomană era înlăturată pentru un timp. La Vaslui, Ștefan cel Mare obținuse cea mai mare victorie asupra colosului otoman, victorie valabilă pentru două veacuri: secolele XV și XVI. I-au mai parvenit și unele măgulitoare aprecieri, în frunte cu cea a papei Sixt al IV-lea, a veneților, dar acestea sînt tot. Nici armate și nici vreun alt sprijin nu i-a venit. Nici regele Cazimir, vecinul de la nord, nu-l va ajuta cu nimic, deși tratatul din 1462 îl obliga la aceasta, și cu toate că Ștefan îi

---

93. „Anale de Istorie", nr. 4/1982, p. 131.
94. C. C. Giurescu, *op. cit.*, II, p. 162.

trimisese 36 de steaguri luate la Podul Înalt[95]. *Nici Mateiaș n-a fost mai generos, cu toate că și lui îi trimisese alte vreo 30 de steaguri otomane cucerite*[96]. *Mai mult, Cazimir se va înțelege direct cu Sultanul, în 1476, în ascuns de Ștefan, gest moral și politic ce nu mai trebuie comentat.*

În aceste împrejurări de dezamăgire, durere sufletească și mare dezavuare creștinească apuseană, Ștefan va trebui să înfrunte singur toată urgia anului 1476, cînd este atacat din mai multe părți, de tătari și de turci. Ce a urmat la Războieni, se știe. Sufletul lui Ștefan a fost adînc însîngerat, după ce săvîrșise un atît de mare bine unor nerecunoscători și cu prețul pierderii atîtor viteji ! Aceasta a fost cea mai mare suferință a vieții sale. Pisania de la Războieni o atestă, cu prisosință și în modul cel mai convingător.

O singură considerație marginală se mai cere imperios a fi exprimată acum. Anume, aceea că Ștefan cel Mare și Sfînt, adresîndu-se căpeteniilor creștine ale Europei, fără discriminare de apartenență confesională sau crez dogmatic, și îndemnîndu-le stăruitor să alcătuiască un front comun de rezistență și de apărare a tuturor valorilor umanității, împreună cu dînsul, împotriva pericolului musulman dezlănțuit sub cel mai mare comandant al lor, se dovedește un incontestabil precursor al principiilor Mișcării Ecumenice din zilele noastre, mișcare pe care Biserica Ortodoxă Română a apreciat-o, prin fapte, încă de la fondarea ei, din 1925, și în care de mai bine de două decenii (1961), activează, cu autentic duh evanghelic, cu interes și competență, fiind convinsă că aceasta, în pofida unor deficiențe, constituie totuși o mare binecuvîntare a veacului nostru !

Pentru români, el a rămas marea și sfînta lor mîndrie a trecutului și cel mai de seamă conducător de țară, vajnic apărător al gliei străbune și al neamului românesc.

Îndelunga și rodnica domnie a ilustrului Voievod nu reprezintă numai o perioadă de mare și sinceră afirmare a crezului său personal — credința creștină și dragostea de țară — nu a fost numai o epopee de aspră confruntare militaro-politică, ci și o luminoasă epocă, o epocă de culme, de plenitudine, de prodigioase împliniri și de înfloritoare creații culturale, artistice, religioase, al căror prim imbold a fost covîrșitoarea sa personalitate, care a cîrmuit totul și a fost prezentă pretutindeni.

Iată de ce poporul român, creatorul atîtor bunuri moral-spirituale cu care ne prezentăm în lume, și din care a răsărit muzica, literatura, arta și filosofia noastră cultă, îl numește cu netăgăduitul său simț de adevăr, concretizat în nemuritoarele sale sentințe, „ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÎNT“, așa cum nu numise, cu amîndouă epitetele, pe nici unul din toți domnitorii săi, denumire ce rezumă atît de veridic, tot respectul, toată evlavia și toată venerația, ce i-a acordat-o de-a lungul veacurilor neîntrerupt, pînă la noi, și, în mod cert, și în continuarea veacurilor ce vin după noi.

---

95. N. Iorga, *op. cit.*, p. 161.
96. *Ibidem*, p. 107, 189, 213, 218.

* * *

La sfîrșitul acestor sumare creionări ale luminoasei fizionomii spirituale a marelui și sfîntului Voievod al Moldovei, ne exprimăm profundele noastre simțăminte, de respectuos omagiu și de veșnică recunoștință „atletului creștinătății", *pentru că și-a dat toată silința și s-a dăruit jertfelnic, neprecupețit, cu sufletul său clarvăzător și evlavios, pentru țara sa, pentru românii de pretutindeni, de atunci și de totdeauna, pentru toate sfintele lăcașuri de închinăciune ce le-a ridicat neamului său cu atîta dărnicie, și pentru toată moștenirea, de variată întruchipare, ce a lăsat-o neamului său întreg, atunci și peste veacuri.*

Structura și expunerea rîndurilor de față n-a țintit decît să-i definească trăsăturile esențiale ale multilateralei sale personalități, pe bază de documente certe, ajunse pînă la noi, cu toată vitregia vremurilor, să-l situeze, cu justețe, în contextul epocii sale, pe plan intern și extern, astfel ca tot ce a fost bine și frumos în ființa sa să biruiască și să fie îndeobște cunoscut.

Drept încheiere, să ne imprimăm în suflete sensul mesajului pentru posteritate al luptelor defensive ale lui Ștefan cel Mare și Sfînt. El a făcut totul pentru a-și apăra patria, pentru a crește, dinamiza și unifica forțele creștine ale poporului său și a le declanșa, împreună cu cele ale continentului întreg, împotriva marelui pericol din acel timp, amenințarea otomană. El ne învață astăzi pe noi toți să ne unim strîns, și să ne întărim, mai întîi puterile noastre creștine personale, și apoi împreună cu cele ale întregii creștinătăți să luptăm, cu toată vigoarea, apărînd valorile umanității împotriva actualului pericol, împotriva celei mai mari amenințări a tuturor timpurilor, mult mai gravă decît cea a turcilor în epoca sa : distrugerea vieții și a întregii noastre planete, prin ambițiile nesăbuite și prin demența nucleară. Să ne potrivim pasul cu această imperioasă poruncă a ceasului de față : „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" *(Matei V, 9).*

Pr. prof. dr. Al. I. CIUREA

Însemnări

O IMPORTANTĂ REALIZARE

Lucrările de pictură ale Catedralei mitropolitane din Iași au fost săvîrșite de pictorul Gh. M. Tattarescu, după un plan iconografic care era cerut de arhitectura romanică a impunătorului edificiu. Erminiile tradiționale au fost respectate, dar numai acolo unde cadrul și formele arhitecturale permiteau. Înainte de începerea lucrărilor, renumitul pictor s-a documentat la Petersburg și la Moscova, unde a văzut muzee și mai multe biserici pictate de pictori vestiți. Venind la Iași, în aprilie 1884, Tattarescu a încheiat cu comisiunea de restaurare a catedralei un contract în care sînt prevăzute planul iconografic și condițiile potrivit cărora se va efectua zugrăvirea bisericii și a catapetesmei. „Influența celor întîlnite în Rusia se resimte, mai cu seamă, în decorația pe care el o îmbogățește cu mult aur, transformînd fondul panourilor sale în imitație de mozaic".

Pictura din catedrala ieșeană, terminată în iulie 1886, impresionează prin calitatea artistică a figurilor individuale, a compozițiilor de ansamblu și a motivelor ornamentale presărate acolo unde considerațiile de ordin estetic cereau. Deși în figurație și, mai ales, în decorație, sînt vizibile înrîuririle renascentismului, cu toate acestea, sub cupolele monumentalului locaș, oricine regăsește atmosfera tradițională ortodoxă.

La pictura din interiorul catedralei, săvîrșită de Gh. M. Tattarescu se adaugă și aceea din cîmpul boltei, în sfert de sferă, care acoperă loggia, de mari proporții, de deasupra intrării principale în sfîntul locaș. În înaltul cerului înstelat, reprezentat de pictor în imitație de mozaic, veghează, învăluit de nori, Tatăl Atotțiitorul, ținînd în mîna Sa stîngă globul simbolizînd pămîntul, facerea sa, și binecuvîntînd cu dreapta; capul Celui vechi de zile, înconjurat de nimbul sfințeniei desăvîrșite, pe fondul căruia se disting literele ΩΟΝ este încadrat de un triunghi din care pornesc raze luminoase; doi îngeri purtînd trîmbițe înconjoară scena în care tronează Atotputernicul, din sînurile Căruia, atît la dreapta, cît și la stînga, pornește, în traiectorie circulară, curcubeul în trei culori — roșu, galben și albastru (culorile naționale ale patriei noastre) — semn care pune în lumină bunăvoința Proniei cerești față de întreaga lume.

Sub arcurile curcubeului, în plan secund, este reprezentat cortul sfînt sau templul Legii Vechi, în care se distinge prestolul acoperit de un baldachin; în prim plan, bătrînul Simeon „drept și temător de Dumnezeu", îmbrăcat cu haine în culori calde, în care se distinge verdele, galbenul și cărămiziul, deplin mulțumit că întîmpină și ține în brațele sale „pe Slobozitorul sufletelor noastre", pe Domnul slavei, împăcat că i-a venit ceasul de a se muta din acest veac la cele veșnice, rostește cuvintele: „Acum slobozește pe robul tău, Stăpîne"... La dreapta bătrînului, mărturia Legii Vechi, Sfînta Fecioară îmbrăcată în albastru și roșu, smerită și uimită, în același timp, de cele ce vedea și auzea, întinde mîinile spre dumnezeiescul Prunc; în preajma ei, bătrînul Iosif poartă un coș cu doi porumbei care, potrivit Legii Vechi, erau jertfiți în astfel de împrejurări. La stînga, proorocița Ana, care cerceta necontenit templul, poartă un rotulus cu însemnarea: „Pruncul Acesta a făcut..." (cerul și pămîntul). Alături de ea se află alte personaje feminine, printre care una cu aureola sfințeniei, probabil sfînta și dreapta Ana, mama Sfintei Fecioare. La dreapta scenei cu Întîmpinarea Domnului, ceva mai departe, este reprezentată o familie cu un prunc, iar la stînga cîteva slujitoare de la templu. Întreaga compoziție este încinsă de un chenar decorativ, dantelat, constituit din pătrate și romburi dispuse alternativ.

Ținînd seama, fără îndoială, de indicațiile comisiunii de restaurare, Tattarescu a pictat sub scena „Întîmpinarea Domnului" pe „Sfîntul Mucenic Gheorghe", hramul „Mitropoliei vechi". Alt chenar, constînd din linii și cercuri care închid cruci, este aplicat pe suprafața arcului marginal al boltei care acoperă loggia. Motivele acestui chenar se repetă de patru ori, dar dispuse vertical pe suprafața hemiciclului, fragmentîndu-l, astfel, în cinci părți.

Pictura de pe bolta loggiei, săvîrșită în 1884-1886, era, pînă acum cîtva

timp, atît de degradată, incît nu se mai distingeau personajele ansamblului și motivele ornamentale. Intemperiile naturale — vîntul, zăpada, ceața, umiditatea din atmosferă — praful și cutremurele au pricinuit răni grave acestui ansamblu pictural realizat de penelul pictorului Gh. Tattarescu. S-au efectuat cu ani în urmă — ultima dată în 1975, pe cînd păstorea la Iași Prea Fericitul Patriarh Iustin — lucrări de completare și reîmprospătare. Acum, însă, o restaurare a picturii nu mai era posibilă. Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, chibzuind împreună cu specialiștii și cu membrii Consiliului eparhial asupra acestei probleme, a luat hotărîrea de a înlocui vechea pictură, grav deteriorată, cu una nouă, în tehnica mozaic, reproducîndu-se întocmai ansamblul compozițional original, atît ca desen, cît și coloristic. Înainte de desfacerea picturii vechi s-a întocmit o documentație a acesteia cu relevee și fotografii alb-negru și color. Cu avizul Consiliului Culturii și Educației Socialiste și al Departamentului Cultelor, cu aprobarea Prea Fericitului Patriarh Iustin și cu fonduri acordate de Mitropolia Moldovei și Sucevei, lucrarea a fost efectuată, în condițiile fixate, de către pictorul specialist autorizat Gheorghe Răducanu, în primele luni ale anului 1984.

Tehnica decorațiilor în mozaic, îndeosebi a pardoselelor, a fost utilizată, cu mult înainte de era noastră, în Siria, Anatolia, Egiptul alexandrin, Grecia și în lumea romană-bizantină. Cu vremea, și în biserici creștine tehnica mozaicului a fost utilizată la decorațiuni murale cu scene în care apar motive ornamentale și figurative. Se cunosc locașuri de cult creștine, din secolele IV-VI, în care sînt decorațiuni și picturi în mozaic. Pictorul Gh. Răducanu, săvîrșind lucrarea de înlocuire a vechii picturi din loggia catedralei ieșene cu una în mozaic, a folosit pietre de diferite culori, tăiate în cuburi sau în diferite forme, pe care le-a așezat unele lîngă altele, peste un strat de ciment fin, cum cerea modelul. Pietrele s-au asamblat după voia sa realizînd decorațiuni geometrice și figurative, așa cum tușele de culoare sînt aplicate de penelul pictorului după optica sa artistică. Varietatea materialelor și tonurilor in care apare acum ansamblul din loggia catedralei îi dau aspect de pictură. Spre deosebire de vechea pictură, ceea ce s-a realizat acum, cu respectarea totală a desenului și culorilor inițiale, are o prospețime vie și durabilitate.

Aducînd la îndeplinire dorința Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, pictorul Gh. Răducanu a adăugat ansamblului pictural, la dreapta Sfîntului Gheorghe, chipul Prea Cuvioasei Parascheva, iar la stînga chipul Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, ocrotitorii Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Următoarea însemnare votivă referitoare la această înfăptuire de cinste, aplicată, tot în mozaic, pe suprafața hemiciclului, la stînga, va aminti, mereu, cînd s-a realizat ea și cine a inițiat-o: „Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh s-a făcut acest mozaic cu purtarea de grijă și binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Teoctist în cel de-al șaptelea an de arhipăstorire a Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Primește, Doamne Iisuse Hristoase, darul acesta întru slava Dumnezeirii Tale și scrie în cartea vieții pe toți binefăcătorii".

DOUĂ CTITORII PATRUCENTENARE: SUCEVIȚA ȘI GALATA

Nu s-au păstrat „pisaniile" în piatră, adică actele de naștere și identitate ale ctitoriilor Sucevița și Galata, monumente de impunătoare măreție artistică, și nici vreo însemnare votivă, deplin concludentă, referitoare la timpul cînd au fost ele înălțate și la ctitorii acestora. Reiese însă limpede, din unele „cărți" domnești, emise în penultimul deceniu al secolului al XVI-lea, și, mai cu seamă, din ceea ce a notat Grigore Ureche în Letopisețul său că, atît Sucevița, cît și Galata, cum apar astăzi în ochii cercetătorului sau ai drumețului îndrăgostit de avuția noastră cultural-artistică, au fost zidite în intervalul 1583-1584, deci cu patru secole în urmă. Am folosit sintagma cum apar astăzi, deoarece, potrivit unor vechi mărturii literare, mai înainte de anii menționați, în vecinătatea actualului complex Sucevița fusese înălțat un locaș modest, lipsit de strălucire, iar mai înainte de Galata, care străjuiește pe o culme din zona sudică a Iașului, a fost alta „sub deal", în „capul iazului", care s-a risipit, avînd „temelia așezată într-un loc rău".

Deși ctitorite în același timp — Sucevița de Movilești, familie boierească cu veleități dinastice, care a dat înalți dregători eclesiastici și domnitori în scaunele voievodale ale celor două țări românești, iar Galata de domnitorul Petru Șchiopul, un vlăstar al dinastiei Basarabilor pe tronul Moldovei (1574-1579, 1582-1591), cu toate acestea ele nu sînt identice ; privindu-le cu atenție, remarcăm un limbaj artistic la una și alt limbaj la cealaltă, cu alte cuvinte, două viziuni artistice. Ambele monumente sînt, în general, asemănătoare, prin planimetria, proporțiile și compartimentarea spațiului interior, cu unele renumite ctitorii din vremea domnitorilor Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, ceea ce demonstrează că stilul arhitectonic moldovenesc, constituit și cristalizat de-a lungul a două secole, era observat cu atenția cuvenită, dar fiecare dintre ele are particularități specifice. S-a spus, de pildă, despre Sucevița că este „o întrupare a unui stil ajuns la maturitate", mai mult, că, în perspectivă istorică, ea constituie „testamentul artei moldovenești", iar despre Galata că este „o cotitură și un moment hotărîtor în evoluția artei moldovenești".

Sucevița, ca majoritatea monumentelor moldovenești anterioare de acest gen, este amplasată într-o depresiune ocrotită de culmi împădurite. Fără îndoială, considerațiuni de ordin defensiv — complexul Sucevița a luat, treptat, înfățișarea unei fortărețe în care ctitorii și urmașii lor au găsit adăpost — și, deopotrivă, de ordin isihastic, au condus la alegerea unui loc tainic și sigur pentru amplasarea acestui locaș. Edificiu de plan triconc, cu absida principală alungită, cu o singură turlă care încoronează naosul, cu sisteme de boltire tradiționale în Moldova, cu o încăpere sepulcrală boltită en berceau și cu o tainiță în care era ocrotit și păstrat patrimoniul artistic propriu de înaltă valoare, cu firide înșiruite ritmic pe fațadele absidelor, cu elemente de modelatură gotică și, mai cu seamă, prin luxosul decor policrom al fațadelor — ultimul monument din Moldova cu fresce exterioare — în care, mai mult ca oriunde, este evident interesul pentru narațiune, Sucevița se încadrează în familia monumentelor care păstrează stilul moldovenesc. Prin pridvorașele așezate pe laturile sudică și nordică a exonartexului, îndată după încheierea lucrărilor de construcție ale locașului, ca și prin înmulțirea ferestrelor la abside, Sucevița s-a abătut însă de la canonul arhitectonic moldovenesc cunoscut. Sîntem, prin urmare în fața unor noutăți, explicabile, într-o vreme în care se încrucișau, prin înrîurire reciprocă, concepțiile și procedeele tehnice constructive.

Galata — toponim care, probabil, este o adoptare a celui constatinopolitan — spre deosebire de ctitoriile moldovenești anterioare, este amplasată pe un deal de pe care se deschide un larg unghi panoramic. Așadar, o viziune acropolică, o avîntare spre înălțimi, un spirit nou, care venea la noi din lumea greco-bizantină în care crescuse și se formase ctitorul ; după aproape un secol, alt domnitor al Moldovei, Gheorghe Duca, originar din Balcani, animat, fără îndoială, de chemarea acestui spirit al înălțimilor, ctitorea Mănăstirea Cetățuia tot pe vîrful unei coline de lîngă Iași. În ansamblu, este adevărat, Galata păstrează particularitățile arhitectonice tradiționale, dar survin elemente neîntîlnite pînă atunci în Moldova, printre care, mai importante: înlocuirea zidului care separă încăperea mormintelor de naos prin „trei arcade sprijinite pe patru coloane din care două semiangajate", firește, din necesitatea de a deschide și lărgi spațiul interior, cîte trei ferestre la fiecare absidă, adoptarea în sistemele de boltire a trompelor de colț, încă o turlă care încoronează pronaosul, împărțirea fațadei în două registre, decorarea paramentului cu ocnițe și firide oarbe, alternarea rîndurilor de cărămidă aparentă cu rînduri de piatră ș.a. Prin aceste noutăți constructive și decorative, Galata înscrie, în evoluția artei moldovenești, o cotitură.

Cum se explică pătrunderea acestor noi elemente arhitecturale în Moldova ? O întrebare al cărei răspuns este ușor de dat. S-a demonstrat că Petru Șchiopul, ctitorul Galatei, cobora dintr-o ramură „a familiei Basarabilor, întemeietori ai Țării Românești", deci nu din Mușatini (Gheorghe David, Întîiul Basarab pe tronul Mușatinilor — Petru Șchiopul, în „Magazin istoric" 7/1982 și 8/1982). Împreună cu părinții și frații săi, el a trăit multă vreme la Constantinopol, unde s-a instruit și „a intrat în relații cu înalta societate constantinopolitană" grecească și otomană. Petru s-a căsătorit în marele oraș de pe Bosfor cu Maria Amirali. Familia în care intrase avea influență covîr-

șitoare în cercurile înalte ale Porții. Un frate al său, Alexandru II Mircea a dobîndit, în anul 1568, tronul Țării Românești și a domnit 9 ani, adică pînă în 1577.

După sfîrșitul dramatic al domnului moldovean Ioan Vodă cel Viteaz, în 1574, Petru Șchiopul a reușit să capete tronul Moldovei. Prin domnia unui Basarab în Moldova — ulterior și alți munteni vor domni aici, după cum și moldoveni, unii coborînd din Mușatini, vor domni în Țara Românească — se „realiza o unire dinastică a celor două țări surori, ridicînd, astfel, pe o nouă treaptă, evoluția lor spre unitatea politică". Sentimentul comunității de neam căpăta noi orizonturi. Prezența unui descendent al Basarabilor pe tronul Moldovei a pricinuit împotriviri, reacții și chiar lupte — sîntem în fața unui fenomen de respingere — soldate cu înlăturarea sa din scaun, în anul 1579. După trei ani, Petru Șchiopul a revenit pe tron dar, în 1591, neacceptînd sarcinile umilitoare impuse de otomani, a preferat să părăsească Moldova.

Deși o anumită stare de spirit nu-i era favorabilă, nefiind el „os de domn" moldovean, cu toate acestea Petru Șchiopul a știut să cîștige simpatia „marii boierimi" și a „săracilor". Referindu-se la domnia sa și mai cu seamă la tactul și atitudinile sale cumpănite, cronicarul nota că el „era domn blînd, ca o matcă fără ac". Domnia sa, de aproape 14 ani, a avut consecințe importante în statornicirea relațiilor dintre Moldova și Țara Românească. Pe vremea acestui domn s-au înmulțit și adîncit schimburile și legăturile politice, culturale și artistice între cele două țări. Negreșit, mai mult ca pînă acum, în Moldova au venit meșteri din zonele levantine și din Țara Românească, chemați, probabil, și sprijiniți de voievod ; tot acum s-au adoptat procedee tehnice și soluții arhitectonice noi. Galata, maiestuoasa ctitorie a voievodului, expresie a gîndurilor sale bazileice, menită să-i consolideze poziția sa în Moldova — prin ctitorii, în contextul condițiilor de odinioară, un domn se lega de țara peste care domnea — și să-i fie necropolă, pune în lumină, pe de o parte, tradițiile arhitectonice moldovenești, iar pe de alta elementele de înrîurire. Această ctitorie — dealtfel ca și Sucevița, care, însă, păstrează cu mult mai mult particularitățile stilului tradițional moldovenesc — este o izbutită sinteză realizată de urmașii meșterilor care au lucrat la Voroneț, Neamț, Probota sau Slatina și urmașii celor ce au înălțat Snagovul, Argeșul, „Biserica domnească" din Tîrgoviște ș. a. Iată, deci, că, în istoricul proces de apropiere, cunoaștere reciprocă, de adîncire a sentimentului comunității de neam, de cristalizare a conștiinței naționale românești și, în cele din urmă, de înfăptuire a statului român unitar, o importantă contribuție au adus și făuritorii operelor de artă printre care, în prim plan, Galata și, într-o oarecare măsură, Sucevița, înălțate acum patru secole.

N-aș putea încheia aceste rînduri fără a sublinia că atît Sucevița, cît și Galata, înlăuntrul cărora se păstrează inestimabile bunuri artistice, ca și alte multe monumente istorice din țara noastră, care pun în evidență tensiunea și vibrația spirituală a înaintașilor, au îmbrăcat, în urma lucrărilor de restaurare, efectuate în ultimii 20 de ani, veșmîntul lor cel dintîi. În etapa istorică în care eforturi pilduitoare sînt consacrate noului, se dă, prin urmare, atenția cuvenită și mărturiilor trecutului.

Pr. Scarlat PORCESCU

INSCRIPȚII ȘI UNELE ÎNSEMNĂRI DE LA BISERICILE DIN PAROHIA VORONA MARE, JUDEȚUL BOTOȘANI

„*Cele bune sapă-le și-n piatră !*"
(proverb românesc)

a. La biserica parohială Vorona Mare se află următoarele inscripții și însemnări :

1. Pisania cioplită în piatră, dimensiuni 30 × 42 cm, zidită în peretele

de nord, la exterior, care glăsuiește: „Aciastă sfîntă biserică s-au făcut de Vasile Crupenschi [1], bi vel spătar și de soția sa Maria, 1794 iunie 4".

2. Pe piatra funerară de pe mormîntul ctitorului, situată în partea de sud a pronaosului, realizată în Mëplat, citim inscripția: „† V. Cr. sp. Supt această piatră odihnește robul lui Dumnezeu, marele spătari Vasile Crupenschi care se afla în vîrstă de 82 ani, iar acu să săvîrși la 1833 august 6".

3. Inscripția, dăltuită în lespedea de dimensiunile 42 × 70 cm, fixată deasupra ușii pridvorului: „Aciastă sfîntă bisărică cu hramul Adormirea Maicii Domnului este făcută la 1794 iunie 4, de răpos. boier marele spătar Vasile Crupenschi și de soția sa dînsa Maria. Și acum, la 1836 PREFĂCUTĂ [2] de dumneaiei spătăreasa Maria Crupenschi cu cheltuiala nepotului și clironomului dumisale, domnulu marele vornic Ioan Cantacuzeno.

C. V. Sp. MC.".

4. Pomelnicul ctitoricesc, dimensiuni 54 × 36 cm, cuprinde:

„Acest pomelnic s-au făcut de dumneaiei K. K. Maria Crupenschi spătăreasa născută din Vîrnav și l-am încredințat la bisărica d. Adormirea în Vorona, leat 1843.

VII: Numele	Familia	MORȚI: Numele	Familia
Maria	Crupenschi spătar	LUCA	ARBURI HATMAN [3]
Ioan	Cantacuz. vornic	Vasile	Crupenschi spăt.
Magdina	monahie	Lupu	stolnic Crupenschi
Anastasia	cu fiii săi	Safta	soțul său Cuza
Constantin	Rusăt agă	Constantin	Vîrnav ban
Alexandru	Cantacuzino	Safta	Vîrnav

1. Ctitorul este fiul stolnicului Lupu Crupenschi († 1770 aprilie 28) și al Saftei († 1775 ianuarie 12), cuprinși pe piatra funerară de la gropnița bisericii din Feredeni, comuna Rădeni, județul Iași. Soția sa Mărioara e fiica lui Constantin Th. Vîrnav ban și a Saftei N. Sturza, din comuna Liteni, județul Suceava. În secolul al XIX-lea satu-i purta numele: „Vorona paharniculuі..., apoi a spătarului Vasile Crupenschi".

2. Biserica, numai după 7 ani, fusese afectată de cutremurul cel mare din 1801, dar a rezistat. Reparația capitală s-a făcut după 35 de ani, sub îndrumarea ctitorei Maria V. Crupenschi, cînd s-a adăugat pridvorul, fără a suferi modificări, folosindu-se la zidirea ei din piatră brută de carieră, cît și la reparațiile din anii: 1836, 1874 și 1904, numai meșteri italieni (cunoscut fiind maistrul Vichentie din 1904). Se remarcă unele elemente ale stilului arhitectonic romanic, precum și valoroasa pictură a tîmplei (sec. al XVIII-lea)

3. Vestitul portar al Sucevei ocupă primul loc pe acest pomelnic între cei adormiți, deoarece ctitorii au stăpînit moșia Vorona direct de la urmașii nepoților hatmanului. Cunoscută este ctitoria sa de la 1503 din comuna Arbore, județul Suceava, însă exact cu 4 decenii mai înainte, Voievodul „Ștefan cel Mare, în 1463 iulie 31, confirmă portarului Arbure stăpînirea peste mai multe sălașe... și peste satele Vorona și Rușii, cumpărate... cu 360 zloți turcești, o parte de la Ivașco Orbul, alta de la fratele acestuia, Mihail giumătate...". Documentul a fost prezentat la Judecătoria din Botoșani în anii

5. Icoana Maicii Domnului în strană, dimensiuni 100 × 70 cm, pictură pe lemn, poartă în colțurile inferioare semnătura zugravului și data: „Ec. Th. Smîdu [4], 1844 aug. 15".

6. Însemnarea marginală de pe „Viețile sfinților", tip. la Iași în 1807: „Costandin Ioan. Această carte multu folositoare iaste a mè adică a cumpărătorului ei Constandin Ioan blanari [5] din Botoșani, pe care o am cumpăratu împreună cu alte unsprizăci cuprinzătoare peste totu anulu pe care am plătitu pretul loru doau sute și seasusprizeice la dumnealui Kir Gheorghi Atanasiu Bacalu totu dinu Botoșani, și pentru ca să fie știută și de toți cunoscută și cu neputință a să tăinui de nimine nice la un locu o amu scrisu cu aceste cuvinte și o amu iscălit Constandin Ioan". (Deși lipsește data, după caracteristicile lexicale și construcția frazei este de la jumătatea secolului XIX).

b. La biserica filială de la 1852, ctitoria lui Ioan Dobrovolschi [6] și a soției sale Elena N. Tăutu, se află următoarele însemnări:

1. Însemnarea marginală caligrafică de pe Sfînta Evanghelie, ed. Neamț 1845, de la filele 1-8: „Iscălitul am dăruit această Sf. Evanghelie bisericii cu

---

1837 de către Enachi Mustață (cf. *Documentele lui Ștefan cel Mare,* vol. I, *1457-1492,* publicate de I. Bogdan, București, 1913, p. 78). Satul s-a păstrat multă vreme în stăpînirea nepoților lui Luca Arbore, căci îl găsim astfel și în 1596 aprilie 6. Între timp, o nepoată a sa, anume Stanca, se căsătorește cu Mihail hatmanul (decapitat la Roman în 1541, din porunca lui Petru Rareș), rămînînd aici „dealu Mihului", spre sud-est, în hotar cu comuna Tudora. Cunoscut este și „Nicolaiu Grec, rodul lui Arbore ot Vorona, cuprins pe un „pomelnic triptic" din 1754, aflat la biserica Sf. Ilie de lîngă Suceava.

4. Părintele econom Th. Smîdu, slujitor la catedrala Uspenia din Botoșani, a pictat în același timp și tîmpla, puțin curbată însă largă de 11 m, a bisericii din Tudora (tîrnosită la 1846 mai 21), „a cărui lucrare este neîntrecută, cu deosebire icoanele împărătești, avînd ca ajutor pe monahul Nicandru de la Mănăstirea Probota". *(Cultul ortodox,* p. 210). Dintr-o însemnare de la 2 august 1862, aflăm că acest părinte a sculptat, pictat și poleit amvonul Mănăstirii Agafton, județul Botoșani.

5. Și la Botoșani, breslele au avut un rol deosebit în viața tîrgului, iar blănarii erau una din cele mai însemnate. La 13 mai 1768, Mitropolitul Gavriil întărește privilegiul întemeietor al acestei bresle, iar Mitropolitul Veniamin, în 1820, le reînnoiește. După catagrafia din 1832, în orașul Botoșani erau 45 de blănari, toți *români.* (cf. Artur Gorovei, *Monografia orașului Botoșani,* Fălticeni 1926, p. 317-319). Breslașii blănari au susținut biserica „Sfîntul profet Ilie", din „tîrgul nou", avînd unele proprietăți pe fosta „șoseaua Hotinului" din acel tîrg. Pînă și astăzi se păstrează str. Blănari, unde este biserica Sfîntul Gheorghe.

6. Contele polon Ian Dobrowolsky fusese comandantul detașamentului de polonezi voluntari ce au luptat în campania din 1812 sub împăratul Napoleon, avînd gradul de colonel. Mama sa era moldoveancă, din familia Movileștilor. Fiind sub ocupația austriacă, a trecut din părțile Lembergului, prin Bucovina la Botoșani, unde fratele mai mare, Gheorghe, era farmacist. La 1830 a primit botezul ortodox și s-a căsătorit cu Elena Tăutu de la Molnița-Dorohoi, care a murit timpuriu (după 4 ani). Rămas văduv, după 20 de ani cumpără moșia unuia Negru de la Vorona și zidește actuala biserică (la stăruința soției sale), între anii 1846 și 1852, fiind „pitar".

hramul Sfintului Ierarhului Nicolae din satul Vorona[7], proprietatea dumilor sale... și rămîne spre pomenirea me și a tot neamului mneu, necutezînd nimine de a se înstreina de la numita sf. biserică, că... din înpotrivă urmare unul ca acela să nu fie ertat atit de prea Sfînta Treime și Maica a Sfîntului Ierarhului Nicolae, 1847 iunie 19. IOSIF IEROMONAH".

2. Însemnarea de pe cele două icoane împărătești, a Mîntuitorului și a Maicii Domnului, făcută de pictor la terminarea tîmplei : „S-au zugrăvit de Nastasă Străjescu[8] zugrav, la leat 1851 dec. 20".

3. Însemnarea cu autograful ctitorului pe „Dumnezeieștile liturghii", ed. Neamț, 1860: „Această sf. Liturghie este cumpărată de supt iscălitulu a fi pentru biserica sa cu hramulu Sfîntului Neculai, și cari ar îndrăzni au fura din sfînta biserică să fie afurisit și anatima, blestemat de toți sfinții di la Niceia. I. Dobrowolsky, 1875 august 15".

4. Noul Testament tipărit în limba română la Petersburg în anul 1817, cuprinde însemnarea : „Acestu Testament este ramasu de la socrulu meu Ioan Dobrovolschi ca clironomie soției mele Safta Caralle care este fiică lui Dobrovolschi, și eu din ăpriună cu soțiiea mea alu lor unuia din fii mei, (LAS) aceluia care va avea credință în SFÎNTA SCRIPTURĂ ; iară care va fi necredinciosu să nu să bucuri din rîndulu acestei cărți, scrim astăd în satulu Vorona anulu 1889 ianuarie 7. S. CARALLE".

5. Însemnarea de pe Biblia tradusă și tipărită de Samuil Micu în 1795 la Blaj: „Această Sf. Scriptură am dat-o sfintei biserici cu hramul Sfîntului Neculai din satulu Vorona Dobrovolschi ca să fie spre păstrare la această sfîntă biserică. S. Caralle 1907 oct. 7".

6. Inscripția săpată în placa de marmură a ctitorilor posteriori, Safta și Șt. Caralle : „Fiul paharnicului Iordachi Carale și a paharnicesei Victoria Caralle născută Cozmiță[9], născut la 1839 în satul Leorda, jud. Botoșani, decedat la 28 aprilie 1908 în orașul Botoșani, și înmormîntat după dorința defunctului la biserica Sfîntului Neculai de pe moșia Vorona Dobrovolschi, construită de defunctul Ion Dobrovolschi a cărui oseminte se află în acest cavou (...) Acest monument este făcut la 1 iunie 1908" (...).

Pr. D. MIHĂILESCU

---

7. Ambele sate se numeau Vorona (în secolul al XIX-lea, fiind situate pe moșii diferite).

8. Între anii 1871 și 1874, pictorul va zugrăvi la Botoșani bisericile : Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfîntul Dumitru și Sfîntul Profet Ilie.

9. Victoria descinde din urmașii unei odrasle naturale a lui Ștefan cel Mare, iar soțul său, Iordache Caralle, este strănepotul unui vestit meșter cioplitor în piatră, venit din Italia, din sudul insulei Sardinia, din localitatea Caralles (din secolul al XV-lea).

BISERICA DE LEMN CU HRAMUL „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI“ DIN SATUL JIGORENI, COMUNA ȚIBĂNEȘTI, JUDEȚUL IAȘI

Localitatea. Satul Jigoreni este situat în partea de vest a comunei Țibănești, pe coasta dealului Jigoreni. Toponimul Jigoreni este menționat într-un document din 1508 [1]. Voievodul Alexandru Iliaș a întărit unui vistiernic „un loc de prisacă cu vie și livadă din Gheonoaia, de la Ionașcu, din dreapta ocină și moșie Jigoreni“ [2]. În 1643 Vasile Voievod întărește aceluiași vistiernic 13 pământuri și jumătate din satul Jigoreni [3]. Același Voievod va întări lui Cristea, căminarul din Iași, „mai multe părți de ocină și ogoare din țarina satului Jigoreni...“, cumpărate de la *popa Necula și Cristina, preoteasa* [4]. Tot Vasile Voievod întărește vistiernicului Tranța 10 locuri de arat de la răzeșii din Jigoreni [5]. În 1658, Donosie călugărul, fiul Tomei Armenescul din Jigoreni dăruiește mânăstirii din Dealul Mare partea lui de ocină din satul Jigoreni [6]. Tot în anul 1658, Mihalachi vinde lui Strat din Glodeni și soției acestuia, Ștefania, moșia din Jigoreni, cumpărată de tatăl său de la nepoții Giurgii, 10 pământuri și jumătate de țarină, vatra satului, cîmp, poiană, pădure, pomet și o livadă [7]. Același Mihalache este menționat și în documentul din 1660 [8]. De la acest Mihalache, în 1660, feciorul popei Cozma Hodoș Grigoraș din Jigoreni răscumpăra moșia Jigoreni [9]. În 1662, Maria Frîntoaia din Iași și fiul ei Mihalachi vînd lui Iorga fost vameș, partea lor de ocină din satul Jigoreni, „un loc de prisacă cu pomet și vii și 10 pământuri în țarină“ [10]. Tot în 1662, Anghelina vinde *popii Vasile* și soției sale Profira „un loc de prisacă în Jigoreni, în rediu cu casă, pometi și livadă de fîn“ [11]. Lui Iorga vameș îi vinde și Maria moșia din Jigoreni, „a patra parte din vatra satului, cîmp, țarină, pădure, helești și livezi“ [12]. Aceluiași Iorga, în 1664, Eustratie Dabija Voievod îi întărește 10 pământuri din Jigoreni, loc de prisacă și vii, 6 pământuri cu rîmnic și a patra parte din Jigoreni cu loc de prisacă [13]. Tot Voievodul Eustratie Dabija dă poruncă se se pună semne de hotar la moșia de la Jigoreni a călugărului Dionisie, pe care o avea de la tatăl său Toma Armenescu și a dăruit-o mănăstirii Dealul Mare [14]. Un document din 1672 menționează „martori“ din Jigoreni [15]. În 1674, Dumitrașcu Cantacuzino Voievod întărește lui Gheorghe vameșul stăpînirea asupra moșiei

---

1. Bogdan Voievod întărește lui Ștefu1... copii ai lui Mihail, împărțeala pentru satul Jigoreni, stăpînit cu uric de la Alexandru Voievod *(Direcția Arhivelor Centrale,* București, 1957, I, doc. nr. 281, din 25 martie, dat în Huși).

2. Doc nr. 835 din 15 decembrie *(ibidem,* II, 1959 ; vistiernicul este Frontța).

3. *Ibidem,* doc. nr. 1669 din 23 mai, dat în Iași.

4. *Ibidem,* doc. nr. 2012.

5. *Ibidem,* doc. nr. 2124 din 23 mai, dat în Iași în 1650.

6. *Ibidem,* III, 1653-1675, București, 1968, doc. nr. 371 din 4 august, dat în Iași.

7. *Ibidem,* doc. nr. 382 din 9 decembrie.

8. *Ibidem,* doc. nr. 545, mai, f. zi : „vinde lui Strat 85 pământuri și jumătate din Jigoreni și 3 livezi“.

9. *Ibidem,* doc. nr. 566 din 4 august. Cozma Hodoș Grigoraș este ginerele „popii din Săhuleț“.

10. *Ibidem,* doc. nr. 810 din 15 mai, dat în Iași.

11. *Ibidem,* doc. nr. 907 din 23 decembrie, dat în Iași.

12. *Ibidem,* doc. nr. 916 din 8 ianuarie, dat în Iași.

13. *Ibidem,* doc. nr. 1047 din 20 martie.

14. *Ibidem,* doc. nr. 1155 din 25 aprilie 1665.

15. *Ibidem,* doc. nr. 2199 din 9 noiembrie.

sale din Jigoreni, cumpărată de la Maria Frîntoaia [16]. Antonie Ruset Voievod, în 1676, întărește mănăstirii Galata „ocină din Jigoreni, dăruită de Donosie Călugărul feciorul Tomei Armenescul“ [17]. În 1678 Andronic din Vocrăești vinde lui Andronic din vistierie partea sa de moșie din Jigoreni, „vatră de sat, țarină, pădure, livezi cu pomi“ [18]. Lui Andronic, diacul de vistierie, îi vînd și Pentelei cu frații săi, 14 pămînturi din satul Jigoreni [19]. Aceluiași Andronic îi vinde și Istratie, nepotul lui Albu din Jigoreni, „partea de moșie din hotarul Jigoreni“ [20]. Tot lui Andronic îi vinde și Isac partea de moșie din Jigoreni, „la fîntîna Onicicăi și altă parte din sat, părțile popii Vasile, cu vatră de sat, pădure și cîmp“ [21]. În 1680, Duca Voievod poruncește „să se stîlpească siliștea Jigoreni“ [22]. În 1681, Grigorie, feciorul Siminii, nepotul popii Vasile din Jigoreni vinde aceluiași Andronic părțile de moșie din Jigoreni „o parte de la fîntîna Onișcăi în jos, spre apus, altă parte spre răsărit și niște cumpărături de la Dochița, *fata popii Vasile,* din vatra satului, cîmp, țarină, fînaț, apă și pădure“ [23]. Tot în 1681, Gligorie, fiul Siminei, nepotul popii Vasile din Jigoreni vinde aceluiași Andronic „părți de sat și părțile cumpărate de la Odochița, fata *popii Vasile,* din vatra satului, cîmp, țarină, fînaț și pădure“ [24]. Lui Andronic îi vinde și Ștefana „partea de moșie din satul Jigoreni“ [25]. În 1685, Gligorașcu îi vinde lui Andronic toată partea de moșie din Jigoreni — cumpărată de tatăl său de la Blehan, „cu vatra satului, cîmp, țarină, pădure, livezi și pomet“ [26]. În 1705, Ileana, fata Mihalcii Căpracea, nepoată de soră a lui Andronic, dăruiește mănăstirii zidită de Andronic, cu hramul Precistii, toate părțile sale de moșie din Jigoreni, Vovărăești, pentru pomenire“ [27].

Din lectura documentelor privind localitatea și moșia Jigoreni rezultă vechimea satului, din timpul lui Alexandru cel Bun, trecerea prin mai multe stăpîniri, pînă ce, din 1678, apare un latifundiar, Andronic, care va aduna toate pămînturile din Jigoreni și împrejurimi pentru ca, după 1700, toate acestea să fie dăruite de urmașii săi Mănăstirii Galata. Din lectura acelorași documente mai desprindem numele unor locuitori din Jigoreni, ca și ale unor preoți, despre care se va menționa în chip special la capitolul respectiv.

„Catagrafia“ din 1774 face mențiune de 24 „ruptași“, cu „copii din casă tot de acolo“ [28]. „Condica vistieriei Moldovei“, din 1816, menționează 3 scutiți ai Căminarului Constantin Carp [29]. „Catagrafia“ tîrgului Vaslui și a ținutului, din mai 1820, pentru Jigoreni notează „11 birnici, 5 bejenari dați în bir și 11 slugi boierești“ [30]. Tot pentru Jigoreni, „Catagrafia“ menționată no-

16. *Ibidem,* doc. nr. 2352 din 5 aprilie.
17. *Ibidem,* IV, București, 1970, doc. nr. 27 din 22 martie.
18. *Ibidem,* doc. nr. 328 din 29 decembrie, dat în Iași.
19. *Ibidem,* doc. nr. 382 din 24 mai 1679, dat în Iași.
20. *Ibidem,* doc. nr. 448 din 11 ianuarie 1680, dat în Iași.
21. *Ibidem,* doc. nr. 495 din 1 iunie 1680, dat în Iași.
22. *Ibidem,* doc. nr. 537 din 23 septembrie, dat în Iași pentru Jigoreni și doc. 538, 541, 551, același loc.
23. *Ibidem,* doc. nr. 578 din 8 februarie, dat în Iași.
24. *Ibidem,* doc. nr. 582 din 20 februarie, dat în Iași.
25. *Ibidem,* doc. nr. 611 din 12 aprilie 1681, dat în Iași ; vezi și doc. nr. 624 din 14 mai 1681, doc. nr. 662 din 19 septembrie 1681, date în Iași; doc. nr. 704 din 22 martie 1681, dat în Iași, doc. nr. 817 din 13 aprilie 1681 etc.
26. *Ibidem,* doc. nr. 877 din 1 mai, dat în Iași, aceluiași Andronic și alte vînzări, doc. nr. 932 din 3 noiembrie 1685 ; doc. nr. 1480 din 28 ianuarie 1692 ; doc. nr. 1517 din 15 octombrie 1692, dat în Iași ; doc. nr. 1810 din 23 mai 1696, dat în Iași, prin care Antioh Cantemir poruncește „stîlpirea părților de moșie ale lui Andronic din Jigoreni“ și alte doc. nr. 1833, 1843 etc.
27. *Direcția Arhivelor Statului, Catalogul Documentelor Moldovenești,* București, V, 1975, doc. nr. 413 din 7 februarie, dat în Iași.
28. În „Catagrafie“se menționează numele ruptașilor : Grigore Sălceanu, Nastasă Ciornei, Ilie Nădăbaicu, numele copiilor din casă tot de acolo, Neculai Mardare, Ion Covîlui, Savin Tivîrnacu, Ștefan Căprace, Toma fiul lui Șfichiul, Trofin Ciocan, Neculai Ciocan, Constantin Ciocan. „Diaconiți“ tot de acolo : Ioniță diacon, Ion diacon.
29. Redactată de Corneliu Istrate, Iași, 1979, p. 107.
30. Gh. Ghibănescu, *Vasluiul, Studii și documente,* Iași, 1926, p. 249.

tează 51 liude ale lui Aga I. Carp [31]. „Marele Dicționar Geografic" fixează pentru Jigoreni 55 familii cu 266 suflete în 1901 [32].

Locașul de cult. Biserica din Jigoreni, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului" [33], este situată în partea de sud a satului, pe locul numit Glodeni. Este lucrată din bîrne de stejar pe temelie de piatră, reconstruită în formă de cruce de Ioan Carp la 1813. Turla este din lemn. Este compartimentată în altar, navă și pridvor. Prima reparație s-a făcut în 1890 de meșterul Irimia din Bosieni. O a doua reparație s-a făcut în 1921 de meșterul Gheorghe Solomon. În 1959 a fost acoperită cu tablă galvanizată. Stilul este moldovenesc.

Pe aceeași moșie a familiei Carp — Gheorghe Carp, Ioan Carp, Neculai și Petru Carp — exista satul Cetate, care pe la 1898-1900 încetează să ființeze. Tot inventarul de aici a fost transferat la biserica din Jigoreni, și anume : Catapeteasma pictată în stil bizantin, de o rară frumusețe, pe lemn de tei. Sculptura este și ea impresionantă. De la Schitul Cetate au fost aduse icoanele împărătești ale Mîntuitorului și Maicii Domnului, datînd din 1693, pictate de „Mihail Zograf" [34], ca și icoana Sfîntului Ioan Botezătorul, din 1694. Icoana Adormirii Maicii Domnului impresionează prin monumentalitatea și știința compoziției; a fost dăruită de Constantin Duca Voievod. Icoanele au însemnate aceste date în partea dreaptă de jos, în românește, cu caractere grecești. Predomină culorile maro și galben. Deosebit de frumos este candelabrul, adus tot de la Cetate. Este în formă de mitră arhierească, avînd un diametru de 238 cm. Este din lemn de tei aurit, datînd din prima jumătate a secolului al XVII-lea, sculptat artistic. În partea de jos este prevăzut cu douăsprezece iconițe care reprezintă diferiți sfinți, specificați în studiul menționat, fiecare terminată în ou de struț.

De la Cetate sînt aduse și cărțile de slujbă, Liturghier — tipărit în 1759, Evanghelie — din 1762, Octoih — din 1776, Antologhion — din 1777, Triod — din 1792, Ceaslov — din 1797, toate în românește, cu caractere chirilice.

Tot în parohia Jigoreni exista și filiala *Vlădeni,* cu o biserică avînd hramul „Adormirea Maicii Domnului". Biserica datează din secolul al XIX-lea. În 1897 i s-a efectuat o reparație capitală. Acum a fost dată la lumină o piatră de mormînt avînd menționat pe ea anul „1820" [35]. În 1946 a fost strămutată din mijlocul satului, din cauza alunecărilor de teren, în partea de răsărit a satului, de către credincioși, pe atunci preot paroh fiind Barcan Nicolae. Biserica este tot din bîrne de stejar pe temelie de piatră, în formă de navă, și este compartimentată în : altar, naos, pronaos și pridvor.

Preoți slujitori. Sub Voievodul Alexandru Iliaș, în Jigoreni va deține „mai multe părți de ocină și ogoare" popa *Necula și Cristina* preoteasa (nota 4), deci înainte de 1660.

Documente din 1660 menționează pe popa Cozma Hodoș Grigoraș din Jigoreni, al cărui fecior răscumpără moșia Jigoreni (nota 9) .

În 1662 este menționat *popa Vasile* și soția sa *Profira,* care cumpără de la Anghelina „un loc de prisacă" în rediu, cu case, pometi și livadă de fîn în Jigoreni (nota 11) ; părți din acestea, „cu vatră de sat, pădure și cîmp", sînt cumpărate de Andronic, noul latifundiar din Jigoreni (nota 21) ; altă parte, moștenită de „feciorul Siminii, nepotul *popii Vasile* din Jigoreni", este vîndută tot lui Andronic (nota 23).

Pr. Iustin GASPAR

---

31. *Ibidem,* p. 266, nr. 27.

32. Lahovari, Tocilescu, Brătianu, *Marele dicționar geografic,* București, 1901, vol. IV, p. 102.

33. Nicolae Stoicescu, *op. cit.,* p. 528, fixează hramul „Adormirea" ; Arhiva Protopopiatului Iași, *Inventarul obiectelor bisericești și documente istorice,* litera I, J, nr. 20, fixează hramul bisericii „Nașterea Maicii Domnului". Se face confuzie cu biserica filială Văleni — tot din Jigoreni.

34. C. A. Stoide, *Știri despre cîțiva zugravi moldoveni din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea,* „MMS", XXXV (1959), nr. 7-8, p. 421-431. Este vorba de frații Mihai, Dima și Gheorghe, originari din „Țara Turcească de la Enina", i-au adus Duca Vodă de au zugrăvit Cetățuia. Mihail ar fi murit în jurul anului 1718 (p. 428). Mihail a zugrăvit candelabrul lucrat în lemn de la biserica din Jigoreni (p. 430) : Vezi și Doina Munteanu, *Ansamblul de artă medievală de la Jigoreni,* „MMS", LVI, (1980), nr. 6-8, p. 622-625.

35. Arhiva Protopopiatului Iași, *Inventarul obiectelor bisericești și documente istorice,* dosar nr. 15.

Recenzii

† Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, **Nume și fapte în istoria culturii românești, sec. XVII-XIX la Buzău,** București, 1983, 118 p.

Preocupările I. P. S. Dr. Antonie Plămădeală privind istoria culturii românești sînt prea bine cunoscute. Unele dintre scrierile publicate pînă acum, de pildă, *Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească,* București, 1977, și *Dascăli de cuget și simțire românească,* București, 1981, — am în vedere numai operele sale consacrate acestui vast domeniu, cultura românească —, roade ale pregătirii cărturărești, remarcate, la vreme, elogios, sînt căutate și folosite, atît de specialiști, cît și de acei care vor să cunoască contribuțiile de altădată ale unor fii ai neamului nostru la îmbogățirea patrimoniului spiritual românesc. Firește, s-a dat atenție culturii orale, folclorului nostru și, deopotrivă, tălmăcirilor și scrierilor originale ale cărturarilor noștri de odinioară, care au circulat, fie în formă de manuscrise, fie de cărți tipărite.

Slujitor al Bisericii strămoșești, cu privirile ațintite, mereu, la acei clerici, învăluiți de ceața uitării, care, prin sensibilitatea și gîndirea lor teologică, au dat literaturii și, în genere, culturii noastre, din secolele de demult, aromă ortodoxă, și, deopotrivă, la acei mireni care, prin strădanii cărturărești remarcabile, au închegat și cristalizat cultura noastră veche, premodernă și modernă, scrutînd cu spirit critic tot ceea ce a rămas de la ei, mergînd, cu alte cuvinte la esența problemelor, I. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, a scris pagini de mare valoare consacrate grămăticilor, dascălilor, diecilor, copiștilor, ierarhilor și unora dintre vestiții noștri învățați, „ctitori de limbă și cultură", „dascăli de cuget și simțire românească", punctînd și reliefînd efortul acestora pentru afirmarea conștiinței românești, cum și strădania lor de a înălța neamul prin mijlocirea culturii, prin promovarea în scrierile lor a „principiilor sănătoase de omenie, de dreptate, de pace și de egalitate între toți oamenii".

Cartea, *Nume și fapte în istoria culturii românești...,* scrisă de I.P.S. Mitropolit Antonie, pe cînd purta toiagul episcopal al Buzăului (1980-1982), aduce în memoria celor ce se ocupă, îndeosebi, de istoria culturii românești, cum și de aportul Bisericii strămoșești la propășirea culturală a neamului nostru, cîțiva ierarhi, episcopi la Buzău, „care au lăsat urme deosebite și incontestabile în cultura română": *Mitrofan* (1691-1702), *Chesarie* (1825-1846), *Filotei,* (1850-1860) și *Dionisie Romano* (1865-1873). Despre acești episcopi s-au scris și publicat, pînă acum, diferite articole și, chiar, monografii, care au scos, prioritar, în relief, contribuțiile acestora la sporirea avuției noastre culturale. Folosind bibliografia, la zi — relev atenția autorului față de lucrările și contribuțiile unor cercetători din localitate — și materialele descoperite în arhivele pe care le-a cercetat, I. P. S. Antonie, în cartea *Nume și fapte...,* vine cu știri, unele inedite, referitoare la viața celor patru episcopi ai Buzăului, conturează sintetic portretul lor spiritual, dă informații cu privire la ascultările, rosturile și strădaniile lor, în succesiune cronologică, etapă cu etapă, și enumeră înfăptuirile gospodărești, cu precădere pe cele culturale — tema cărții îl conducea în această direcție —, care au fost inițiate și aduse la îndeplinire de acești ierarhi, ridicînd scaunul episcopal al Buzăului la o treaptă de aleasă cinste. Prin sîrguința acestor patru ierarhi, mai cu seamă a Episcopului *Mitrofan,* s-au tălmăcit și tipărit cărți, cele mai multe cu tematică religioasă. *Chesarie* a întemeiat școli în limba română, a ctitorit Seminarul teologic, îngrijindu-se cu atenție de programa materiilor de învățămînt și de buna gospodărire a acestei școli, a înființat o școală de muzică bisericească, o școală de zugravi și una de sculptură, care însă n-a funcționat prea

mult timp. În lucrarea de îndeplinire a îndatoririlor pastorale, privirile lor au fost ațintite, deopotrivă, la viața monahilor și a preoților de mir, povățuindu-i și îndrumîndu-i necontenit. Fii ai neamului nostru, înflăcărați de idei și principii umaniste, s-au alăturat celor ce luptau pentru viață în demnitate a semenilor și pentru „modernizarea" patriei române. *Filotei* și *Dionisie Romano* au activat stăruitor pentru unirea Țărilor Române. Toți și-au împlinit slujirea arhierească deplin.

La Arhivele statului-Iași am găsit cîteva scrisori trimise de Episcopul Filotei Arhiereului Filaret Scriban la Iași, pe care le consider mărturii valoroase privind profilul spiritual al Episcopului de Buzău, pus de unii sub semnul întrebării, cum și strădania sa pentru Unirea Principatelor.

Ultimul capitol al cărții — un Apendice, *Trei descoperiri recente la Episcopia Buzăului* — cuprinde informații interesante referitoare la descoperirile făcute cu prilejul lucrărilor de restaurare a Casei episcopale. Se cunosc, acum, mai lesne, forma cea dintîi a casei, timpul cînd a fost ea înălțată și, de asemenea, ctitorii ei.

Alături de celelalte impunătoare volume : *Dascăli de cuget și simțire românească,* scris de I.P.S. Dr. Antonie, și *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților* (două volume), editat cu sprijinul său pe cînd păstorea la Buzău, cartea *Nume și fapte...* redactată de I.P.S. Sa, cu acrivie intelectuală, este un prețios izvor — utilizarea sa ar fi fost ușurată de un *Indice* de nume și locuri — prin care cunoaștem contribuțiile Bisericii, aduse prin cei patru episcopi de la Buzău, la dezvoltarea culturii românești.

† *Nicolae, Mitropolitul Banatului,* **Învățătura ortodoxă despre mîntuire,** Timișoara, 1983, 102 p.

Cu doi ani în urmă, I.P.S. Mitropolit Nicolae a publicat, în editura Mitropoliei Banatului, cartea *Temeiurile învățăturii ortodoxe*, a cărei apariție a fost semnalată și în paginile acestei reviste. Noua lucrare de care mă ocup acum demonstrează că apariția unor astfel de cărți este de mare folos, atît clericilor, cît și dreptcredincioșilor, mai cu seamă, acum, cînd unele învățături de credință ortodoxă sînt teme de discuții în lumea creștină.

În *Precuvîntarea* cărții se afirmă, între altele, că „mîntuirea este nădejdea supremă a oricărei religii". Împăcarea cu Dumnezeu, mîntuirea, este țelul de căpetenie al oricărui credincios, indiferent de modul cum înțelege, cum crede și mărturisește el învățătura religioasă. Diversitatea concepțiilor cu privire la această problemă, reiese din Precuvîntare, este imboldul care a condus la publicarea acestei cărți în care s-a expus „adevărata învățătură despre mîntuire".

Înainte de a se ocupa de dreapta învățătură despre mîntuire, autorul, într-un *capitol introductiv,* se referă, sumar, fără a folosi accente critice sau demonstrații apologetice, la modul cum este privită această problemă în lumea religiilor necreștine : cele primitive, budismul, hinduismul, confucianismul și taoismul, islamismul și mozaismul. În etapa cea dintîi a creștinismului, se afirmă în continuare, mîntuirea a fost „cugetată și propovăduită de Biserică" pe temeiurile Sfintei Scripturi. Ulterior, „gîndirea teologică și pietatea credincioșilor" au condus „la sublinierea" fie a „unui aspect" al mîntuirii, „fie a altuia, în diferite epoci ale istoriei, în Răsărit și în Apus, în evul mediu și în epoca modernă". De pildă, în Răsărit, „s-a acordat importanță mai mare întrupării Cuvîntului lui Dumnezeu", punîndu-se accent pe „darurile Duhului Sfînt și pe îndumnezeire", pe care credinciosul o dobîndește „încorporat în Biserică", pe cînd în Occident s-a plecat, îndeosebi, de la „patimile și moartea lui Iisus", în lucrarea mîntuirii, dezvoltîndu-se „o complicată teorie în jurul noțiunilor juridice de „merit" și „satisfacție"; tot în Occident, s-a susținut că păcatul n-a stricat firea omenească, iar harul necesar omului în lucrarea mîntuirii a fost creat ; s-a insistat, apoi, asupra rostului pe care-l au Sfintele Taine în dobîndirea mîntuirii și s-a dezvoltat, peste măsură, cultul sfinților, exagerîndu-se cu privire la rolul lor. Cu

timpul s-a ajuns la „dispute înfierbîntate“ și la controverse, „accentuîndu-se, pe de o parte, lucrarea izbăvitoare a lui Hristos, credința și harul, iar pe de altă parte rolul Sfintelor Taine și al faptelor“.

Credinciosul ortodox, conchide I. P. S. Sa, pornind „de la învățătura Domnului, clară“, propovăduită de „Sfinții Apostoli și urmașii lor“, trebuie să știe că mîntuirea, numită *obiectivă,* este adusă de Mîntuitorul Hristos pentru toată lumea prin Întruparea Sa, Jertfa pe Cruce și prin Învierea Sa. De asemenea, el trebuie să știe că „mîntuirea nu ni se dă cu totul de-a gata“, ci trebuie să stăruim și noi înșine pentru dobîndirea ei ; dorința noastră de a ne împăca cu Dumnezeu și, mai cu seamă, silința noastră de a umbla în căile Domnului este ceea ce se numește mîntuirea *subiectivă.* Aceasta se realizează prin *harul dumnezeiesc,* energia necreată, care se revarsă asupra tuturor din belșug, nedesființînd libera alegere, cum și prin *credința* și *faptele bune* ale celui integrat în *Biserica* întemeiată de Mîntuitorul. Prin urmare, conlucrare, sinergie, care îndumnezeiește pe om, care sădește în el asemănarea lui Dumnezeu.

Dezvoltînd, în continuare, temele : *Mîntuirea obiectivă și subiectivă, Necesitatea harului dumnezeiesc, Raportul dintre har și liberul arbitru, Rolul credinței și faptelor bune, Importanța Bisericii în dobîndirea mîntuirii, Siguranța mîntuirii și încrederea în ajutorul lui Dumnezeu,* I.P.S. Mitropolit Nicolae folosește o bibliografie selectivă de specialitate și aduce în sprijinul punctului de vedere ortodox referitor la mîntuire numeroase texte scripturistice, pe care le interpretează exegetic si cîteva mărturii patristice privind problema mîntuirii și aspectele ei.

Prin caracterul ei, preponderent didactic, noua carte a I.P.S. Mitropolit Nicolae este un auxiliar prețios al preotului ortodox în activitatea sa pastorală.

Pr. Scarlat PORCESCU

Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, 648 p.

Noua apariție dedicată aniversării a patru decenii de la înfăptuirea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, de la 23 August 1944, este o remarcabilă realizare istoriografică datorată colectivului de istorie a celui de-al dolea război mondial al Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ din Iași, avînd coordonator pe cunoscutul istoric dr. Gh. Buzatu. Lucrarea reușește să redea — datorită bogatelor informații, cercetărilor de o amploare impresionantă, întreprinse de autori în biblioteci și arhive din țară și din străinătate, metodologiei de investigare științifică adecvată și silogisticii istorice utilizate, care vădesc experiență, seriozitate și putere de a reda sintetic, la nivelul specialiștilor, dar și pe înțelesul oricărui doritor de a cunoaște istoria celui mai mare eveniment din istoria contemporană a României — „cea mai completă imagine de pînă acum a încercărilor regimului antonescian și ale opoziției de a scoate țara din război“, prin „noutatea, curajul și claritatea formulării unor concluzii“ [1], care aduc lumini în înțelegerea „noului drum“, pe care a pășit România la 23 August 1944. Un *Cuvînt înainte* (Mircea Mușat și Ion Pavelescu) și o *Notă asupra ediției* (Gh. Buzatu) deschid cuprinsul acestei lucrări de excepție a istoriografiei noastre, împărțită în următoarele capitole : *Istoricii în fața istoriei* (p. 21-43), *Originalitatea și forța mișcării de rezistență antifascistă din România* (p. 44-190), *Premise interne și internaționale ale actului de la 23 August 1944* (p. 191-285), *Actul istoric de la 23 August 1944 în context internațional* (p. 286-466), *România în cadrul relațiilor internaționale (1944-1947)* (p. 501-643). „Momentul de însemnătate crucială în destinul istoric al poporului român“ este prezentat ca eveniment în exclusivitate românesc, „eveniment care a inaugurat *epoca cea mai proeminentă din întreaga*

1. *Anale de istorie*“, XXX (1984), nr. 6, p. 102-103.

istorie a României (s. n.), epoca împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională" (p. 7), exprimînd „adevăratele idealuri de libertate și independență națională ale poporului român, voința sa de a fi stăpîn pe propria soartă, de a-și clădi, potrivit vrerii sale, viitorul" (p. 10) și care „a intrat în cronici și în memoria generațiilor ca o mărturie a conștiinței de sine a națiunii, a capacității ei de a-și hotărî și modela destinul așa cum și-l dorește" (p. 13). În acest sens, actul de la 23 August 1944, privit în perspectiva largă a viitorului pe care l-a deschis poporului român, „încorporează mesajul de dreptate al tuturor generațiilor care au edificat istoria românească" (p. 7), căci prin înfăptuirea lui a fost afirmată unitatea întregului popor român, care, prin luptă, „în felul acesta decisese el singur" să-și aleagă libertatea și independența, calea care avea să-l ducă spre un viitor luminos și fericit pentru toți fiii acestui neam. Astfel „factorul intern", unitatea de luptă a tuturor păturilor sociale și forțele patriotice, dar și inepuizabilele sale energii naționale, care n-au putut fi înăbușite de dominația și teroarea hitleristă, „își dovedea, o dată mai mult, *primordialitatea asupra condițiilor externe*". Pentru aceasta, actul de la 23 August face parte din istoria noastră națională ca un rod firesc al zbuciumatelor lupte pentru independență și suveranitate. Mai mult, în urma insurecției, România, pînă atunci „solicitată, amînată, evitată se prezenta la masa tratativelor cu Națiunile Unite" (p. 265). Actul de la 23 August, a cărui cauză principală este voința de libertate a poporului român, a creat cadrul propice „pentru desfășurarea unor lupte politice și sociale de mare amploare" (p. 103), fiindcă „în perspectivă nu însemna numai scoaterea României din războiul hitlerist și alungarea trupelor naziste și horthyste dincolo de hotarele din 1940, ci, dimpotrivă, începutul traducerii în viață a unui veritabil program de democratizare și construcție a țării pe căi noi" (p. 299). Hotărîrea poporului român de a-și recuceri singur libertatea, prin urmările sale, integrată și interdependentă de acțiunile militare ale unui „conflict de proporții planetare și în condițiile unei angajări totale a statelor beligerante" (p. 286), a făcut ca „raportul general de forțe dintre Wehrmacht și Puterile Aliate și asociate să fie modificat în folosul Națiunilor Unite, provocînd, direct sau indirect, o totală răsturnare a frontului strategic german din sud-estul Europei" (p. 467), rivalizînd în acest sens cu acțiunea „de la Stalingrad" (p. 451). Hanson W. Balduin consideră că „lovitura României este egalată în importanță de victoriile militare din Franța" (p. 450), fiind „unul din evenimentele decisive ale celui de al doilea război mondial" (p. 8), unic în felul său și „fără precedent în istoria militară universală" (p. 10).

Autorii acestei lucrări redau și cîteva din „consecințele mai importante ale actului istoric de la 23 August 1944 :

1. a însemnat o mare pierdere de forțe pentru Germania ;

2. a răpit Wehrmachtului orice posibilitate de a mai organiza și opune noi rezistențe succesive pe linia fortificată Focșani-Brăila, Carpații Orientali sau chiar Munții Apuseni ;

3. a înlesnit și grăbit, în condiții maxime, manevra strategică a armatelor sovietice, atît pentru intervenția forțelor germane din Balcani, cît și pentru pătrunderea în Cîmpia Tisei ;

4. a pus în imposibilitate pe germani de a distruge comunicațiile și resursele României, care au servit, apoi, total, războiului Națiunilor Unite în sectorul de sud-est al Europei ;

5. a realizat o surprindere strategică completă pentru germani, datorată pregătirii militare (în secret) și modului de execuție — imediat, unitar și cu toată vigoarea;

6. a cooperat continuu, efectiv și substanțial cu armatele sovietice, pînă la victoria comună din mai 1945 ;

7. a pus la dispoziția Aliaților toată documentarea informativă de care dispunea Înaltul Comandament Român asupra Germaniei și aliaților ei".

Desigur ele sînt mult mai numeroase, multe din ele încă insuficient studiate.

Meritul colectivului coordonat de dr. Gh. Buzatu este nu numai pentru studiile reprezentînd adevărate „enciclopedii informaționale" — căci numai presa internă este „o adevărată enciclopedie a luptei poporului nostru pentru eliberarea Patriei" (I. Babici) —, ci

și pentru faptul de a fi întocmit un *corpus*, care pune la îndemîna cititorului peste 80 de documente provenind din „arhivele străine (britanice și americane îndeosebi)" (p. 502), precum și „din cancelariile diplomatice ale Marilor Puteri din rîndul Națiunilor Unite", care „oferă noi detalii privind desfășurarea evenimentelor memorabile din România" și subliniind „unele aspecte mai puțin cercetate pînă în prezent și abordate în studiile volumului" (p. 516). Astfel, această reușită lucrare „se impune — așa cum se subliniază și în *Cuvîntul înainte* — ca o prestigioasă contribuție adusă de istoriografia românească la adîncirea procesului de cunoaștere a unui moment crucial al devenirii noastre istorice, deschizător de epocă nouă în istoria României" (p. 18).

Se cuvine ca odată cu aprecierile elogioase adresate colectivului, în mod deosebit neobositului istoric dr. Gh. Buzatu, să recomandăm, tuturor doritorilor de a cunoaște momentele cruciale ale istoriei noastre naționale, această lucrare, care se distinge prin tratarea unitară a evenimentului de semnificație majoră din August 1944, ce oferă „o viziune integratoare a unui fapt de istorie națională în istoria generală a umanității" (p.22). Cei ce o vor citi, vor înțelege și mai bine locul și rolul românilor în diferite momente ale istoriei universale, cît și aportul neamului nostru — care și-a apărat întotdeauna și cu dîrzenie independența și suveranitatea — la progresul civilizației generale, la pacea lumii și la statornicirea bunăînțelegerii între oameni și între popoarele lumii.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

Al. Zub, **Pe urmele lui Vasile Pârvan,** București, 1983.

Opțiunile și roadele cărturărești ale distinsului cercetător ieșan Al. Zub sînt prea bine cunoscute. Privirile sale s-au oprit, îndeosebi, la M. Kogălniceanu, scriind o carte consistentă consacrată acestui istoric și om de cultură, la A. D. Xenopol, o culme în evoluția istoriografiei române, la vîrsta sintezei, și la Vasile Pârvan, personalitate excepțională a vieții noastre culturale, despre care pînă acum a publicat cîteva opere substanțiale : *Corespondență și acte*, 1973, *V. Pârvan, Efigia cărturarului*, 1974, *V. Pârvan, Bibliografie*, 1975, *V. Pârvan, Scrieri*, 1981. Ceea ce îl pasionează pe Al. Zub, mai cu seamă, la V. Pârvan este, fără îndoială, concepția acestui vestit savant despre istorie și despre cultură. Studiind devenirea umană pe spații și durate mari, istoria, nota V. Pârvan, nu este numai o simplă înșirare de fapte, punct de vedere împărtășit și de cercetătorul ieșan, ci o știință care dă izvoarelor adevărata semnificație, care întreține memoria omenirii pe linia „devenirii gîndului", o știință prin care se poate intui destinul întreg al omenirii.

Poposind prin această nouă carte a sa „în spațiul biografic pârvanian", Al. Zub privește și consideră viața lui V. Pârvan ca un izvor fertil care provoacă meditații asupra lumii. Cine cunoaște temeinic procesul formării sale intelectuale și strădaniile sale consacrate idealurilor umanității, înțelege, negreșit, și opera sa. Deși n-a avut parte de îndelungă înzilire, V. Pârvan, s-a impus ca o stea de mărimea întîi, ca o personalitate remarcabilă. „La vîrsta de 20 de ani, el se afla în redacția Sămănătorului, la 27 era deja profesor universitar, la 29 membru al Academiei Române, la 32, împreună cu alți oameni de cultură, întemeia un Institut pentru studiul Europei sud-estice, la 36 elabora un program de resurecție a culturii naționale și participa la organizarea Universității din Cluj, la 40 înființa, la Roma, un Institut academic pentru studiul istoriei, filologiei și artelor ; înainte de a se stinge — nu împlinise 45 de ani cînd inima sa a încetat să mai bată —, inițiase cercetări arheologice în toată țara, scosese două reviste de nivel european, publicase numeroase studii, mai ales de istorie antică, încheiate cu vasta sinteză de protoistorie a spațiului carpato-danubiano-pontic, Getica, participase la reuniuni academice internaționale. Într-un sfert de secol, el a descoperit o lume, a luptat din răsputeri la asanarea morală a celei în care trăia, s-a bucurat de recunoaștere și autoritate... Cîțiva ani i-a petrecut în străinătate, la specializare, multă vreme a călătorit explorînd antichitățile din

țară, întocmind o hartă arheologică a României, inițiindu-și elevii. A fost, neîndoielnic, unul dintre primii noștri cărturari care a rupt cu tradiția claustrării în cabinet, pentru a stabili contacte cu realitatea cea plină de surprize".

Pînă a ajunge la statura bărbatului desăvîrșit, la poziția de mentor cultural, de torță luminoasă, Vasile Pârvan a beneficiat de tactul pedagogic al tatălui său, învățătorul Andrei Pârvan, și de îndrumarea mamei sale care a remarcat zestrea intelectuală și vocația cărturărească a copilului; la școala primară din Berești, apoi la una din Bîrlad, în afară de cunoștințele teoretice, V. Pârvan a avut ocazia de a activa practic, formîndu-și astfel deprinderea de a munci; la Liceul „Codreanu" din Bîrlad, a avut un excelent corp didactic, care i-a dăltuit personalitatea; la Universitatea din București, profesori de faimă: T. Maiorescu, N. Iorga, I. Bogdan, D. Onciul, Gr. Tocilescu, S. Mehedinți, C. Dumitrescu-Iași, C. Rădulescu-Motru, O. Densușianu ș. a., care i-au lărgit orizontul cărturăresc; studiile făcute în Germania i-au înmulțit cunoștințele și i-au ascuțit spiritul științific; în această țară l-a atras muzica, pentru el o necesitate și o tovărășie, dar l-a dezgustat spiritul prusac; Italia a fost pentru el vatră a civilizației europene; capodoperele artistice create în această țară l-au fascinat. Drumeția pentru studii și cercetări, atît în țară, mai ales în Transilvania și Dobrogea, cît și peste hotarele ei, singur sau cu studenții, a fost pentru V. Pârvan o pasiune, un program, o metodă pedagogică de fortificare a conștiinței de sine; „călătoriile făcute cu înțelepciune", remarcă Al. Zub, l-au ajutat pe V. Pârvan să definească mai precis alteritatea și s-o raporteze cu mai multă rigoare la situația noastră în lume".

În scrierile sale, începînd de la *Cîntarea României* (un studiu referitor la paternitatea cunoscutei opere literare), pînă la *Idei și forme istorice*, *Memoriale*, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman* și *Getica*, sînt abordate probleme de etnopsihologie, istorie națională, arheologie, istoria religiilor, literatură, filozofie, artă, morală, sociologie, teoria culturii. În mare parte, opera sa este „o meditație gravă despre durată. Fenomenele vieții omenești, în viziunea gînditorului, sînt o parte integrantă din ritmica universală". Istoria este, potrivit concepției sale, devenirea ondulatorie a lumii. Materia și spiritul, inerția și vibrarea, ritmul de tradiție și ritmul de inovație sînt, în conștiința istoricului, elemente prin care se explică destinul umanității.

Patriot de înaltă tensiune spirituală, V. Pârvan n-a făcut politică și n-a rîvnit niciodată portofolii ministeriale. El a avut necontenit în vedere luminarea semenilor săi și prestigiul țării noastre, prin lucrări științifice cu ecou mondial. Savant de prestigiu, autor al unor scrieri privind trecutul îndepărtat al Patriei, care-și păstrează prospețimea, Pârvan a fost un ambasador al valorilor românești peste hotarele țării.

Încheind cartea sa, Al. Zub a notat că ea nu se termină cu o concluzie „definitivă", nici cu un portret sintetic al savantului V. Pârvan, ci cu sugestia unei deschideri. Potrivit opiniei sale, cum notam mai sus, viața și opera acestui mare fiu al poporului nostru sînt un izvor nesecat de fertilitate spirituală.

Pr. Scarlat PORCESCU

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

OASPEŢI

Între 28 iunie şi 2 iulie 1984, Beat şi Elisabeth Stiefel, din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, au vizitat monumente istorice şi bisericeşti din Moldova. Pretutindeni au avut numai cuvinte de preţuire pentru frumoasa realizare arhitectonică a acestor cunoscute monumente istorice, realizări de excepţie ale evlaviei ortodoxe, trăită de fiii acestor plaiuri strămoşeşti cu statornicie de-a lungul veacurilor.

La Iaşi, oaspeţii şi-au exprimat dorinţa să fie primiţi de către I.P.S. Mitropolit Teoctist. Oaspeţii şi-au exprimat de asemenea dorinţa de a cunoaşte viaţa şi slujirea personalului nostru. În acest sens le-au fost prezentate date şi înfăptuiri din viaţa Bisericii noastre, precum şi precizări privind specificul Ortodoxiei româneşti, contribuţia Bisericii Ortodoxe Române în cadrul diferitelor organisme ecumenice şi intercreştine, puritatea credinţei strămoşeşti pe aceste străbune plaiuri, vădită de realizările trecutului şi înnoirile prezentului, întîlnite la toate monumentele istorice — vetre de credinţă, de istorie, de artă şi cultură. Oaspeţii au mulţumit I.P.S. Sale pentru primire şi pentru că au avut posibilitatea de a cunoaşte la faţa locului împlinirile noastre bisericeşti, pentru înţelegerea rolului pe care Biserica Ortodoxă Română îl are în mişcarea ecumenică, aducîndu-şi şi o valoroasă contribuţie la refacerea unităţii bisericeşti.

În ziua de 2 iulie, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei a primit la reşedinţa mitropolitană pe I. P. S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală şi Occidentală, cu sediul la Paris. I.P.S. Arhiepiscop Adrian a mulţumit Înalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Teoctist pentru primire.

În aceeaşi zi, I.P.S. Mitropolit Teoctist a primit pe P.C. Pr. Gheorghe Chişcă, parohul comunităţii ortodoxe române „Sfîntul Ioan Botezătorul" din Montreal-Canada. P.C. Sa a prezentat I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist diferite aspecte din viaţa acelei comunităţi, constituindu-se în lăudabile străduanii pentru afirmarea Ortodoxiei româneşti pe continentul american.

P.C. Pr. Gh. Chişcă a asigurat pe I.P.S. Mitropolit Teoctist de toată stăruinţa în menţinerea conştiinţei şi simţirii româneşti în inimile şi sufletele românilor acelei comunităţi, pentru afirmarea prestigiului naţiunii noastre pe acel continent. Apoi a mulţumit I.P.S. Mitropolit Teoctist pentru părinteştile îndrumări şi pentru căldura sufletească cu care a fost primit.

Între 5 şi 8 iulie, Pastorul Ingvar Orebäck, împreună cu doamna, însoţiţi de P.C. Pr. Anton Poşircă, parohul comunităţii ortodoxe române din Stockholm (Suedia), au vizitat monumente bisericeşti şi de artă şi aşezăminte monahale din ţinuturile Sucevei şi Neamţului : Sf. Ioan cel Nou-Suceava, Dragomirna, Putna, Sucevița, Moldovița, Voroneț, Humor, Neamț, Agapia, Văratec, Cetăţuia-Iaşi, precum şi Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ. Oaspeţii au avut astfel prilejul de a cunoaşte la faţa locului aceste realizări ale geniului artistic românesc şi ale evlaviei străbune. Profund impresionaţi de cele văzute pretutindeni şi-au exprimat admiraţia pentru viaţa bisericească vie şi ancorată în realităţile vremurilor pe care le trăim, interesîndu-se de rolul mănăstirilor de-a lungul veacurilor, în viaţa poporului şi a Bisericii noastre, de importanţa care se acordă formării unor cît mai bine pregătiţi slujitori ai Altarului străbun.

Cunoaşterea nemijlocită a tuturor realizărilor bisericeşti din anii vieţii celei noi a contribuit şi mai mult la formarea şi întărirea convingerii oaspeţilor că Biserica noastră este angajată într-o dinamică lucrare de slujire a poporului, de apropiere între oameni.

Domnul secretar general al Ministerului Greciei de Nord, Mercurie Kiratsus, împreună cu doamna și un consilier, Dl. director Gheorghiadis din cadrul KDAK și Ioan Papanastasiu din Tesalonic, însoțiți de Dl. director I. Negoi din Departamentul Cultelor și P.S. Damaschin Severineanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Craiovei, au făcut o vizită, *între 7 și 9 iulie*, la monumentele istorice, mănăstiri și biserici din nordul Moldovei și zona Neamțului.

În ziua de 7 iulie, oaspeții au fost primiți de I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist la Mănăstirea „Sfîntul Ioan cel Nou" Suceava.

S-au subliniat cu acest prilej bunele relații dintre țările și popoarele noastre, legăturile seculare și credința lor comună, constituind tot atîtea motive ale cauzei luptei comune pentru promovarea bunăînțelegerii și statornicirea păcii în sud-estul Europei și în Balcani, precum și în întreaga lume. Apărarea intereselor vitale ale omenirii, între care pacea ocupă cel dintîi loc, este năzuința care leagă toate popoarele, în afirmarea vieții ca cel mai înalt și sacru dar și drept al tuturor oamenilor.

I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist a arătat în acest sens că poporul român s-a alăturat tuturor oamenilor de bine din lume prin inițiative și acțiuni împotriva înarmărilor — un apăsător și îngrijorător pericol pentru întreaga existență de pe pămînt. Fiii Bisericii noastre strămoșești, trăind aceeași integrare în viața și năzuințele noastre naționale, au sprijinit cu toată hotărîrea aceste acțiuni, cum a fost în ultimul timp și Adunarea Cultelor din R. S. România pentru dezarmare și pace, care a avut loc la București între 21 și 23 iunie. Alături de fiii acestor străbune plaiuri, ierarhi, cler și credincioși au ridicat glasul în aceeași simfonie a păcii, pentru apărarea vieții.

Ca Biserică a Domnului păcii, a Celui ce a adus împăcarea între Dumnezeu și oameni, Biserica Ortodoxă Română a fost întotdeauna, nu numai cu cuvîntul și rugăciunea, ci și cu fapta, cu jertfele pe care fiii ei le-au dat pentru apărarea libertății acestui pămînt strămoșesc, apărătoarea vieții și a bunăînțelegerii între toți oamenii din lume, fii ai Aceluiași Părinte ceresc. Această convingere, de-a lungul secolelor atît de statornic afirmată, a făcut ca și în zilele noastre fiii Bisericii Ortodoxe Române să fie împreună cu întregul popor în primele rînduri ale apărătorilor păcii și vieții în lume.

Oaspeții, profund impresionați de dinamica dezvoltării societății românești, de chipul cel nou ale orașelor și satelor noastre, de mărețele împliniri ale acestor ani de lumină și libertate pe care îi trăim, au dat glas sentimentelor de prețuire pe care le nutresc față de țară și poporul nostru. Cuvinte de aleasă prețuire, de admirație și de înaltă considerație pentru uriașul efort depus la restaurarea monumentelor istorice, au exprimat oaspeții cu privire la mănăstirile și bisericile noastre — care, prin haina lor cea nouă, vădesc oricui deosebita grijă a Statului nostru, a Conducerii țării noastre pentru buna păstrare și conservare a tuturor acestor mărturii ale trecutului, valori inestimabile ale patrimoniului cultural național.

Păstrarea specificului și autenticității fiecărui locaș de rugăciune, deplin armonizate cu frumusețea naturală a locurilor care le înconjoară, le dă un farmec inedit, de unică sinteză a trecutului cu prezentul, în aceeași structură a culturii noastre românești.

Un loc aparte al discuțiilor a fost consacrat metodelor și mijloacelor folosite în lucrările de restaurare de către specialiștii care au întocmit documentațiile tehnice și au condus aceste lucrări, bunei gospodăriri și întrețineri ale acestor vetre de evlavie și închinare ortodoxă dar și de cultură națională, precum și rolului acestora în istoria poporului nostru, de-a lungul veacurilor.

În încheierea discuțiilor, oaspeții au mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist pentru primirea de care s-au bucurat, pentru convorbirile care le-au prilejuit o cunoaștere mai profundă a culturii noastre naționale, a realităților românești, precum și înțelegerea soluției românești de dezvoltare multilaterală a societății, pentru făurirea unui viitor luminos tuturor fiilor acestor plaiuri și asigurarea păcii în întreaga lume.

Dialogul românesc, afirmat la toate nivelele, este o deschidere spre realitățile lumii și o invitație la colaborare, prietenie și bunăînțelegere.

Vizitînd unele monumente bisericești din părțile Sucevei și Neamțului, însoțiți de I. P. S. Mitropolit Teoctist, pretutindeni oaspeții au avut numai cuvinte de apreciere pentru realizarea arhitectonică a acestora, pentru

liniștea duhovnicească ce sălășluiește în aceste vetre de închinare străbună, pentru buna păstrare și conservare a acestor scumpe moșteniri — mărturii ale geniului și ale trecutului nostru, exprimate în monumentala lor realizare, cu același echilibru dintotdeauna al românului înfrățit cu codrul și legat de glia strămoșească.

În ziua de 21 august, I.P.S. Mitropolit Teoctist a primit la Reședința mitropolitană din Iași pe conducătorii unui grup de turiști spanioli, aflați în vizită în Moldova, în frunte cu Jose Sanchez Vaquere, Secretarul general al Universității Pontificale din Salamanca.

Cu acest prilej au avut loc discuții, în cadrul cărora s-a dat expresie frățeștilor raporturi dintre Bisericile Ortodoxe și cea Romano-Catolică, angajate în dialog teologic.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a arătat că în calitate de fii ai aceleiași familii, cea romanică, popoarele român și spaniol au numeroase posibilități de afirmare a acestor legături firești. Slujirea lumii contemporane și găsirea unor noi căi de colaborare între cele două Biserici sînt posibilități practice de apropiere și cunoaștere reciprocă, de împreună-lucrare pe calea unității creștine și umane, pentru statornicirea păcii și bunăînțelegerii în întreaga lume.

I.P.S. Mitropolit Teoctist a amintit oaspeților de comunitatea ortodoxă românească din Spania, o adevărată punte de legătură, oglindind specificul poporului românesc, iubirea de frumos și năzuința lui de pace cu toți oamenii, în condițiile vieții pe care o trăiesc și o înțeleg mai bine spaniolii. Limba și credința străbună i-a ținut în aceeași statornică unitate.

Oaspeții și-au exprimat admirația față de bogăția frumuseții credinței ortodoxe, de realizările geniului românesc, expresie a iubirii de frumos și a talentului poporului nostru.

La sfîrșitul discuțiilor, oaspeții au dat glas sentimentelor de gratitudine față de I.P.S. Mitropolit Teoctist pentru călduroasa primire și discuțiile care au prilejuit o reciprocă și necesară cunoaștere a realităților celor două Biserici, animate de aceeași năzuință a refacerii unității creștine.

La 15 septembrie, I. P. S. Mitropolit Teoctist a primit pe P. Cv. Arhim. Veniamin Popa de la Muntele Athos (Grecia). P. Cv. Sa a înfățișat Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Teoctist modul cum își duc viața monahii români din Muntele Athos, activitatea pe care o desfășoară și aprecierile de care se bucură din partea celorlalți monahi.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a spus că spiritualitatea ortodoxă a contribuit întotdeauna la afirmarea Ortodoxiei. De asemenea, s-a subliniat ajutorul pe care Biserica noastră și voievozi români l-au acordat, de-a lungul veacurilor, celorlalte Biserici Ortodoxe surori. În acest spirit, al colaborării frățești, trebuie să promoveze monahii români din străvechiul centru al isihasmului ortodox, Muntele Athos, bunăînțelegerea și colaborarea tuturor celor ce mărturisesc și se închină lui Hristos în unitatea credinței celei dreptslăvitoare, spre întărirea păcii și bunăvoirii între toți oamenii.

Mulțumind I.P.S. Mitropolit Teoctist pentru aceste îndemnuri duhovnicești, P. Cv. Sa a spus că monahii români de la Muntele Athos vor face totul pentru slava Bisericii noastre străbune și pentru creșterea prestigiului vetrei strămoșești în întreaga lume.

Diac. drd. V. NECHITA

ITINERAR CHIRIARHAL

DE 6 AUGUST LA MĂNĂSTIREA SLATINA

În fiecare an, de 6 august, Mănăstirea Slatina, ctitoria Voievodului Alexandru Lăpușneanu, își sărbătorește hramul „Schimbarea la Față a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos". Cum Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist se îngrijește în mod deosebit de bunul mers al tuturor așezămintelor

bisericești, parohiale și monahale, și în anul acesta a participat la hramul acestei voievodale mănăstiri.

Despre Mănăstirea Slatina cronicarul Eftimie scria : „Alexandru Lăpușneanu, în anul 1554, s-a ridicat din Suceava și s-a îndreptat către rîul Suha să cerceteze, să aleagă loc pentru mănăstire și ajungînd în poiana Slatinei a văzut acest loc prea frumos și dînd mulțumire lui Dumnezeu a zidit Mănăstirea Slatina și a pus pe cel dintîi egumen Iacob, pe care el îl numea cel vrednic".

În jurul bisericii, ctitorul a zidit Casa domnească, care se păstrează și astăzi și alături de ea fîntîna domnească, care poartă și o inscripție. Incinta mănăstirii are forma unui patrulater cu ziduri construite din piatră prevăzute cu metereze, semn că Slatina era destinată și pentru adăpost, rezistență și apărare. La Slatina a viețuit și a murit la 18 decembrie 1846 vrednicul Mitropolit Veniamin Costachi, lăsînd mănăstirii cărți, manuscrise și veșminte. Din anul 1962 mănăstirea a devenit chinovie de călugărițe, care își duc viața rugîndu-se și muncind.

În dimineața zilei de 6 august 1984, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a fost întîmpinat cu mare bucurie de soborul mănăstirii și de credincioși. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a oficiat Sfînta Liturghie, iar răspunsurile au fost date de un grup de credincioși care au participat sub conducerea P. C. Preot P. Ciobanu.

La vremea potrivită, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a rostit cuvînt de aleasă învățătură legată de marele praznic al Schimbării la Față pe muntele Taborului. Printre altele, Înalt Prea Sfinția Sa a spus : *„Sîntem astăzi adunați la ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu pentru a cinsti minunata și luminata zi a Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos. Iată-ne din nou, ca și în alți ani, la acest Tabor românesc ca să participăm, ca și Sfinții Apostoli, la Schimbarea la Față a Domnului Hristos și să ne împărtășim din lumina ortodoxă, lumină care nu se împuținează niciodată ; această lumină care luminează tuturor este lumina lui Hristos, așa cum El Însuși a zis : „Eu sînt lumina lumii" (Ioan 8, 12). Știm cu toții că sărbătoarea aceasta este tot atît de importantă ca și Nașterea, Boboteaza și Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Mă bucur că vă văd și vă aud cîntînd, cu dragoste față de Biserică și față de Patrie. Prilej de bucurie, pentru că pretutindeni se slăvește Dumnezeu, dar mai ales la Sfînta Liturghie, cînd sîntem adunați în numele Lui, așa cum se roagă preotul în taină : „Cel ce și la doi și la trei, care se unesc în numele Tău, ai făgăduit să le împlinești cererile lor" cele de folos.*

Sînt mulțumit că am putut veni la Slatina, la vatra de credință ortodoxă și cultură românească, izvor de unde părinții și strămoșii noștri au luat putere ca să apere țara și să ducă peste veacuri numele de român.

O vatră de credință ca la Slatina, țara are multe. Biserica Ortodoxă Română poartă grijă de ele, avînd și sprijinul autorităților. Aici, ca și în alte părți ale Patriei noastre, se văd aceste semne de grijă, de efort, ca toate aceste monumente să fie frumoase și vii. La Mănăstirea Bistrița, de pildă, ctitoria voievodală a lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Lăpușneanu s-au încheiat lucrările de restaurare și în prezent ea este una dintre cele mai frumoase mănăstiri, cu un trecut și cu o istorie foarte prețioasă pentru Moldova. În prezent, Mănăstirea Slatina este în plină lucrare de restaurare, așa cum vedem cu toții. Mitropolia veghează la aceste lucrări și le subvenționează pentru ca această mănăstire să fie îmbrăcată în haină nouă.

În sînul ei, Biserica Ortodoxă Română vă are și pe dumneavoastră, iubiți credincioși, ca pe o comoară de mare preț. Și orice creștin din Mitropolia Moldovei care se roagă și cîntă împreună cu noi este o asemenea comoară".

Cu acest prilej, maicii Evelina Tănase, stareța acelei mănăstiri, pentru pilduitoarea ei lucrare cu fapta și cu cuvîntul, i s-a conferit, prin hirotesire, distincția onorifică bisericească de stavroforă.

Binecredincioșii creștini s-au întors la casele lor cu bucuria unor alese trăiri duhovnicești.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI"-TALPALARI DIN IAȘI

Ctitorie, a marelui vistiernic Iordache Cantacuzino, cumnatul domnitorului Vasile Lupu, zidită în anul 1640, biserica a fost închinată breslei „Talpalarilor". În 1750 ea s-a mai numit și „Biserica școalelor", precum și a „Academiei Mihăilene", care era în imediata ei apropiere. Mistuită de un incendiu în anul 1827, biserica Talpalari a fost refăcută de Dimitrie Cantacuzino-Pașcanu; în anul 1889 i s-a adăugat și pridvorul.

Prin stăruința preotului paroh Dimitrie Popescu, cu ajutorul Sfintei Mitropolii și al credincioșilor, în ultimii ani biserica a fost consolidată și s-a restaurat pictura.

Anul acesta, în ziua de 8 septembrie, cu prilejul hramului, „Nașterea Maicii Domnului", Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, răspunzînd rugăminții credincioșilor din această parohie, a binecuvîntat strădaniile depuse pentru înfrumusețarea acestui locaș de închinare, sfințind și lucrările de renovare.

În continuare, Înalt Prea Sfințitul a săvîrșit Sfînta Liturghie, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în cadrul căreia a rostit un părintesc cuvînt de învățătură despre Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu și locul ei în cultul Bisericii noastre ortodoxe.

La sfîrșitul slujbei, P.C. Preot paroh D. Popescu a arătat modul în care s-au desfășurat lucrările de restaurare a picturii de la această biserică, subliniind că prezența I.P.S. Mitropolit a dat noi puteri de muncă tuturor credincioșilor, cărora li s-au umplut inimile și sufletele de o negrăită bucurie și mulțumind Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist pentru dragostea arătată credincioșilor din parohie, cît și pentru osteneala de a sluji și binecuvînta ostenelile, mai ales pentru prețiosul cuvînt de învățătură.

Slujba la care credincioșii au participat cu însuflețire, cîntînd omofon multe imne liturgice și „Tatăl nostru", s-a încheiat cu un parastas pentru pomenirea ctitorilor bisericii.

Pentru credincioșii parohiei „Nașterea Maicii Domnului"-Talpalari, ziua de 8 septembrie 1984 va rămîne mereu vie în amintirea și inimile lor.

După datină, la sfîrșit s-a oficiat un Polihroniu la care credincioșii au cîntat „Mulți ani trăiască" și imnul arhieresc.

Arhid. T. MELEȘCAN

POPAS DUHOVNICESC LA MĂNĂSTIREA BISTRIȚA

La 7 ianuarie 1407, „Mitropolitul Chir Iosif al Moldovlahiei, cu fiul vlădiciei sale Alexandru Voievod, domn al Țării Moldovei" a dat Mănăstirea Neamț „popii Chir Domentian, de asemenea și Mănăstirea „Adormirea Preacuratei Născătoare de Dumnezeu", care este la Bistrița, ca să fie aceste mănăstiri nedespărțite una de alta". Sîntem, pe cît se știe pînă acum, în fața celei dintîi mențiuni istorice referitoare la așezarea călugărească Bistrița. Din documentul amintit, reiese limpede că mănăstirea ființa la începutul secolului XV. Cine este ctitorul ei, cînd și în ce împrejurări a fost ea întemeiată, sînt întrebări la care nu se pot da răspunsuri deplin concludente. Potrivit tradiției istorice, pe locul unde s-a dezvoltat, cu timpul, mănăstirea, se afla, din vechime, un schit care și-a luat numele de la rîul apropiat.

În același an, 1407, „în locașul Adormirii Preacuratei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară Maria, cel de la Bistrița", începea să se scrie un Pomelnic, în care sînt trecuți Domni ai Moldovei, de la Bogdan Întemeietorul (1395) pînă la Ștefan Rareș (1550-1552), arhierei, arhimandriți ș.a. Acest Pomelnic, cunoscut sub numele de *Pomelnicul de la Bistrița,* este un document de mare importanță pentru istoria neamului nostru și, îndeosebi, a Mănăstirii Bistrița. Alexandru Voievod (cel Bun), potrivit pomelnicului, „este adevăratul ctitor al sfînt locașului acestuia". De bună seamă, nu este vorba de așezarea monahală Bistrița, care deja exista, ci de un locaș, o biserică, înălțată, prin osîrdia binecredinciosului voievod, la această

mănăstire. Săpăturile arheologice efectuate în ultimii ani, au surprins urmele ctitoriei slăvitului voievod, cum și ale altor clădiri de pe vremea sa. Rînduind trecerea starețului Domentian în fruntea celor două mănăstiri, Neamț și Bistrița, după ce Alexandru zidise o biserică la cea din urmă, Mitropolitul Iosif dorea, negreșit aici, o așezare călugărească temeinic organizată, o vatră de cultură ca și la Neamț.

Unii dintre urmașii lui Alexandru cel Bun în scaunul voievodal al Moldovei, s-au îndreptat, cu bunăvoință și atenție, spre ctitoria vestitului lor strămoș. Ștefan cel Mare, de pildă, în anul 1498, a zidit un turn clopotniță, cu paraclisul „întru numele Sfîntului Mucenic Ioan cel Nou din Cetatea Albă", Petru Rareș, în anul 1538, împresurat de pustiitoarea putere otomană, a îngenunchiat „înaintea sfintelor icoane de la Bistrița", făgăduind că de se va întoarce în scaunul domnesc va „înnoi sfînta mănăstire" ; revenind, și-a adus aminte de făgăduința făcută și „îndată trimițînd" a reînnoit sfîntul locaș „făcînd împrejur și zid". Cel din urmă voievod din stirpea Mușatină, ctitor și binefăcător al Mănăstirii Bistrița, a fost Alexandru Lăpușneanu.

Înălțată, înzestrată și ocrotită de pururea pomenitii voievozi Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, Mănăstirea Bistrița a fost, în primul rînd, locaș sfînt în care dreptcredincioșii creștini, popositi aici, au aflat, prin rugăciune, mîngîiere și întrarmare duhovnicească. Deși documentele istorice, cunoscute pînă acum, nu cuprind referiri concludente la activități cărturărești de amploare, ca acelea, de pildă, de la Neamț și Putna, cu toate acestea, se presupune că, în secolele XV-XVI, și la Bistrița a funcționat un „scriptoriu" în care s-au copiat texte bisericești, s-au format dieci și grămătici, s-au pregătit monahi pentru scaunele vlădicești ale Moldovei.

Vremuri de apăsătoare vitregie, întîmplări năprasnice, cutremure, uneori nepăsarea și chiar neglijența, au pricinuit răni dureroase sfîntului locaș voievodal, chiliilor și zidurilor împrejmuitoare. Adînc grăitor în această privință este un act din 1677, prin care Mănăstirea Bistrița era închinată Sfîntului Mormînt al Domnului. Potrivit acestui act, vechea ctitorie „au rămas la mare pustietate și grea stricare, s-au schimonosit și au lipsit toate podoabele ei". Pînă la secularizare, deci timp de două secole, Mănăstirea Bistrița, ca toate mănăstirile închinate, n-a fost o vatră a Ortodoxiei românești, cu alte cuvinte, ea a fost desprinsă de trupul tainic al Bisericii strămoșești. În acest răstimp și, cu atît mai regretabil, după secularizare, ea și-a pierdut înfățișarea cea dintîi. Fațada ctitoriei mușatine a fost acoperită, peste tot, cu tencuială, unele ancadramente originale ale ferestrelor au fost înlocuite, acoperișul piramidal al turlei care încununează biserica a căpătat forma unui bulb, iar acela al sfîntului locaș a fost modificat, pe latura dinspre vest s-a clădit un fronton, deasupra intrării în pridvor, s-a adăugat un „cerdac" cu acoperiș în pantă ; corpurile de chilii din secolele XV-XVI au fost, unele, transformate, dîndu-li-se- noi funcțiuni, iar altele, după ce s-au prăbușit, au stat acoperite de pămînt și moloz ; în incinta mănăstirii s-au construit case de locuit și, chiar, acareturi gospodărești care contrastau izbitor cu măreția complexului monumental ; zidurile înprejmuitoare s-au deteriorat și descompletat.

Fiind un capitol valoros al istoriei neamului și Bisericii strămoșești, Mănăstirea Bistrița, în care sînt întrupate gîndirea și sensibilitatea înaintașilor, a dobîndit, ca numeroase monumente din Patria noastră, măreția și frumusețea pe care le-a avut ea odinioară, în urma lucrărilor de restaurare începute acum mai bine de cincisprezece ani. În prima etapă, cu fonduri acordate de stat, prin Departamentul Cultelor, Direcția Monumentelor Istorice și Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu asistența tehnică a specialiștilor și prin necontenita veghere a Prea Fericitului Patriarh Iustin, atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, au fost restaurate, rînd pe rînd, turnul clopotniță ctitorită de Ștefan cel Mare și turnul de la intrarea în incinta mănăstirească ; tot în acea etapă, biserica, obiectiv dominant al complexului monumental Bistrița, și-a recăpătat, în exterior, chipul pe care-l avea ea în secolul al XVI-lea.

Acum șapte ani, începea a doua etapă a lucrărilor de refacere și restaurare a Mănăstirii Bistrița; cu asistența tehnică a specialiștilor din cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste, cu larga înțelegere a autorităților județului Neamț și cu sugestiile și îndrumările Înalt Prea Sfințitului Mitropolit

Teoctist, s-au efectuat într-un ritm susținut, săpăturile arheologice care au scos la lumină urmele Bistriței din veacurile de demult; egumenia, din vremea lui Alexandru cel Bun și chiliile dinspre nord-vest au fost refăcute, ținînd seamă de mărturii arhitectonice, de tradiție și de cerințele funcționale moderne; de asemenea, Casa Rareș, în care este orînduită sistematic, de curînd, colecția de obiecte bisericești a mănăstirii, arată, acum, ca pe vremea ctitorului; în spațiul dinspre sud-est și în cel dinspre nord-est al incintei au fost clădite corpuri de chilii care pun în lumină îmbinarea armonioasă a particularităților mănăstirești și a celei țărănești din regiune; zidurile care încing mănăstirea au fost întregite; în anul 1982, cînd s-au împlinit 550 de ani de la moartea lui Alexandru cel Bun, a fost amplasată, în apropiere de biserică, spre miazăzi, statuia ctitorului „adevărat al locașului", dăltuită în marmură de sculptorul Rădulescu Gir. Fericitul întru pomenire ctitor veghează cu prestanță voievodală și îndeamnă, parcă, la cinstirea comorilor artistice ale neamului nostru.

Îmbrăcată în haină nouă, Mănăstirea Bistrița a primit, duminică 9 septembrie 1984, cu cinstea cuvenită unui înalt diriguitor duhovnicesc, pe Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, care, înconjurat de P. C. Protopop I. Pricop, de arhimandriți, ieromonahi și ierodiaconi, a săvîrșit Sfînta Liturghie la care au luat parte credincioși din zona pitorească a Neamțului.

La sfîrșitul dumnezeiestii Liturghii, Înalt Prea Sfințitul a binecuvîntat strădaniile și lucrările de restaurare și ocrotire ale acestui ostrov călugăresc săvîrșite în ultimii cinsprezece ani și, ca semn de prețuire a celor ce s-au ostenit, în diferite chipuri, la desfășurarea lucrărilor, a binevoit a citi molitvele de înălțare la rangul de arhimandrit a P. C. Stareț Ciprian Zaharia, distincție ce i-a fost conferită de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la propunerea Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor. S-a conferit apoi rangul de protosinghel P. C. Ioanichie Balan și P. C. Iustin Pârvu, iar P. C. Ioachim Giosanu i s-a acordat distincția de arhidiacon. Mulțumind pentru distincțiile acordate, P. C. Stareț, după ce a făcut o expunere privind modul în care s-au desfășurat lucrările de restaurare ale Mănăstirii Bistrița, a amintit că, în scurtă vreme, se va porni la curățirea picturilor interioare ale bisericii, apoi, în numele soborului, a făgăduit că se va păstra și ocroti, cu grijă, patrimoniul istoric-artistic de la această vatră călugărească.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a rostit apoi o amplă cuvîntare, ascultată cu luare aminte de clericii și de credincioșii care au luat parte la această înălțătoare festivitate.

În încheierea cuvîntului său părintesc, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a felicitat pe cei care, după vrednicie, au primit distincțiile acordate îndemnîndu-i să stăruie, fiecare, în îndeplinirea îndatoririlor monahale-bisericești și patriotice, a reliefat că lucrări de felul celor de la Bistrița și de la alte ctitorii străbune s-au putut săvîrși deoarece avem pace, a binecuvîntat pe toți cei ce au luat parte la acest înălțător popas duhovnicesc și a rugat pe Domnul milelor și al îndurărilor să reverse darurile Sale cele bogate asupra Patriei noastre și asupra sfintei noastre Biserici.

Pr. Scarlat PORCESCU

SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI MISIONARE

CÎRLIBABA

Duminică 1 iulie 1984, credincioșii de pe valea Bistriței Aurii au avut bucuria de a lua parte la Sfînta Liturghie săvîrșită de către P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul la parohia Cîrlibaba, protopopiatul Cîmpulung, județul Suceava, la care cei prezenți au participat cu însuflețire, rostind împreună Simbolul de credință și cîntînd imnele liturgice. Prea Sfințitul a hirotonit în preot pe diaconul Sorin-Ilie Cormoș, pe seama parohiei Vatra Dornei.

Rostind un părintesc cuvînt de învățătură la sfîrșitul Sfintei Liturghii, Prea Sfinția Sa a subliniat importanța păstrării și întăririi unității de credință a Bisericii dreptslăvitoare — roadă a lucrării Sfîntului Duh. Drept-

credincioșii și slujitorii Altarului, care sînt chemați de a fi împreună-lucrători ai lui Dumnezeu la mîntuirea lor (Filipeni 2, 12), deci, cu puterea și prin lucrarea Sfîntului Duh prin care sîntem „fii ai lui Dumnezeu" (Romani 8, 14), trebuie să se încununeze de roade în „dragoste, bucurie, pace, îndelungă răbdare, bunătate, facere de bine, credință, blîndețe, înfrînare, curăție" (Galateni 5, 22-23), spre „zidirea trupului lui Hristos" (Efeseni 4, 12) care este Biserica. Orice lucrare a fiilor Bisericii se face spre întărirea unității acestui trup al lui Hristos. Acesta trebuie să fie țelul lucrării și slujirii fiecărui mărturisitor al lui Hristos. Făcînd acest lucru, credincioșii Bisericii noastre vor osteni cu toată dăruirea și pentru mai binele obștii în care trăiesc, pentru înflorirea scumpei noastre Patrii, pentru că altarul neamului și cel al credinței nu pot fi despărțite. Pe acest drum al unității au mers înaintașii noștri. Ca cei ce îi urmăm — a încheiat Prea Sfinția Sa — avem datoria de a păși pe urmele lor, slujindu-ne Patria și Biserica deopotrivă.

Îndătinatul Polihroniu pentru Conducerea țării și pentru Întîistătătorul Bisericii din Moldova și Bucovina a prilejuit tuturor revărsarea bucuriilor duhovnicești trăite de către toți cei prezenți.

SFINȚII VOIEVOZI-GRĂDINI

Duminică 8 iulie 1984, spre bucuria credincioșilor din parohia „Sfinții Voievozi"-Grădini din orașul Fălticeni, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie, în cadrul căreia a hirotonit în preot pe diaconul Constantin Amariei, pe seama parohiei Bunești din protopopiatul Fălticeni, județul Suceava. Atît la Sfînta Liturghie cît și la slujba de sfințire a clopotelor, restaurate prin contribuția encriașilor, aceștia au adus, ca un prinos al credinței lor, jertfa laudei, cîntînd împreună Tatăl nostru, răspunsurile și unele imne liturgice. În cuvîntul rostit cu acest prilej, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul s-a referit la frumusețea cultului ortodox. În comuniunea Sfintei Liturghii, care este culmea rugăciunii, a laudei și mulțumirii pe care le aducem lui Dumnezeu, slujitorii altarului și dreptmăritori creștini aduc bineplăcute jertfe, căci jertfă „bineplăcută lui Dumnezeu este „închinarea cea duhovnicească" (Romani 12, 1), adică închinarea prin care se întărește unitatea noastră de credință în trăirea comuniunii cu Dumnezeu și cu sfinții, casnicii Săi (Efeseni 2, 19). De aceea, închinarea dreptslăvitoare, a arătat Prea Sfinția Sa, nu poate fi lipsită de cîntarea în comun, de cinstirea Sfinților, a Sfintei Cruci, a Sfintelor Icoane și a Sfintelor Moaște.

Prin ele, ca și prin Sfintele Taine, trăim comuniunea bucuriei de a fi împreună cu Hristos cel proslăvit, Care ne-a făgăduit nouă viața cea veșnică. Căci toate le voim și le putem prin Hristos, „temelia" (I Corinteni 3, 10) unității și comuniunii noastre de împreună-lucrători și slujitori, după darul pe care ni l-a dat fiecăruia Sfîntul și De-viață-făcătorul Duh al lui Dumnezeu.

În încheiere, Prea Sfințitul a îndemnat pe toți cei prezenți să se facă tuturor pildă de lucrare și slujire spre întărirea unității bisericești, aducîndu-și cu toată dăruirea contribuția la înflorirea necontenită a Patriei și la slava Sfintei noastre Biserici strămoșești.

La sfîrșit s-a oficiat un Polihroniu.

D Ă M U C

Duminică 22 iulie 1984, ca urmare a binecuvîntării date de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, Arhipăstorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, a săvîrșit Sfînta Liturghie în biserica cu hramul „Sfîntul Prooroc Ilie Tesviteanul" din parohia Dămuc, protopopiatui Piatra Neamț, județul Neamț.

Pe cale către parohia Dămuc, în ajun, la 21 iulie 1984, Prea Sfinția Sa a vizitat parohiile Tașca și Bicazul Ardelean, iar a doua zi a săvîrșit Sfînta Liturghie la parohia Dămuc.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, Prea Sfințitul Pimen a rostit un cuvînt de dreaptă învățătură creștinească, în care, referindu-se la Evanghelia zilei (Matei IV, 27-35), a arătat că noi oamenii păcătuim mereu, iar Dumnezeu ne iartă păcatele ca și slăbănogului din Sfînta Evanghelie, prin Taina Măr-

turisirii și a Împărtășaniei cu Trupul și Sîngele Domnului, care se face de către preotul rînduit, care are pregătirea teologică necesară și a primit Sfînta Taină a Preoției.

În continuare, Prea Sfinția Sa a arătat că nu oricine poate fi preot, cum spun unii credincioși, referindu-se la Sfîntul Apostol Pavel, căci prin cuvintele „neam sfînt și preoție împărătească" trebuie înțeleși toți credincioșii care aduc jertfă lui Dumnezeu, după răspunsul fiecăruia, duhul umilit, inima smerită și nicidecum jertfa cea fără de sînge adusă de preot pentru el și pentru poporul încredințat lui spre păstorire, urmînd poruncii date de Mîntuitorul Hristos Sfinților săi Apostoli : „Aceasta să o faceți pentru pomenirea Mea" (Luca 22, 49). Noi ne rugăm și pentru cei vii și pentru cei morți și prin aceasta ne arătăm dragostea față de Dumnezeu, Care ne iartă păcatele din dragostea pe care o are față de noi oamenii.

Îndemnîndu-i pe credincioși la dragoste față de țară și față de conducătorii ei, în frunte cu Președintele Nicolae Ceaușescu, care se străduiește neîncetat pentru înseninarea atmosferei internaționale și pentru pace și fericirea poporului nostru, cum și față de sfînta noastră Biserică și față de întîistătătorii ei care ne călăuzesc pe calea mîntuirii sufletelor, Prea Sfințitul a arătat că este o datorie a noastră, patriotică și cetățenească, să întîmpinăm ziua libertății noastre, 23 August, cu sentimente de bucurie și de mulțumire pentru viața nouă și înfloritoare pe care o trăim, cu hotărîrea de a munci pentru continua ei înflorire și de a o apăra.

În încheiere, Prea Sfințitul a transmis arhierești binecuvîntări și toată dragostea sa părintească din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, apoi a felicitat pe Preotul Gheorghe Hoștiuc pentru activitatea depusă, a mulțumit preoților care l-au însoțit la slujbă, corului și tuturor credincioșilor care au luat parte cu evlavie și dragoste la sfînta slujbă.

La sfîrșit, după obiceiul locului, s-a făcut Sfîntul Maslu și s-au miruit toți credincioșii.

Arhid. T. MELEȘCAN

GRINȚIEȘ

Duminică 29 iulie 1984, credincioși de pe valea Bistriței și a Bistricioarei au trăit emoția duhovnicească procurată de sfințirea bisericii din parohia Grinție, protopopiatul Tg. Neamț, care a îmbrăcat haina înnoirilor prin lucrări de consolidare și înfrumusețare, efectuate în ultima vreme prin contribuția credincioșilor. Momentul solemn al acestui popas duhovnicesc, prilejuit de slujba arhierească săvîrșită de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, l-a constituit Sfînta Liturghie, la sfîrșitul căreia, Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de învățătură.

Arătînd importanța păstrării rînduielilor canonice și liturgice ale Bisericii dreptslăvitoare, Prea Sfinția Sa a spus că fiecare fiu al Bisericii este dator să respecte buna rînduială a credinței celei adevărate, căci „Dumnezeu nu este al neorînduielii, ci al păcii" (I Corinteni 14, 33), al bunăînțelegerii și al unității. Această păstrare a bunei rînduieli bisericești ne face părtași tuturor roadelor lucrării Sfîntului Duh în Biserică, fără de care nu putem nădăjdui a dobîndi mîntuirea — țelul tuturor strădaniilor noastre creștine. Așadar, păstrarea bunei rînduieli a Bisericii este strîns legată de dobîndirea vieții celei veșnice. În încheiere, Prea Sfinția Sa a îndemnat pe cei prezenți ca, prin lucrarea de slujire cu dăruire și jertfelnicie, să se facă părtași tuturor împlinirilor obștești, spre fericirea fiilor acestor strămoșești plaiuri și necontenita înflorire a scumpei noastre Patrii.

În drum spre Grințieș, sîmbătă 28 iulie 1984, Prea Sfinția Sa a vizitat parohiile Boboiești și Pipirig, iar la întoarcere, după slujba arhierească săvîrșită la Grințieș, a vizitat parohiile Poiana Largului și Pluton, județul Neamț.

MĂNĂSTIREA SUCEVIȚA

Ca o revărsare de piatră transfigurată într-o piramidă spirituală, avînd drept simbol scara lui Iacob, înconjurată de verdele codrilor seculari care transpar în cîmpul de mătase al picturii murale, Mănăstirea Sucevița de-a lungul veacurilor a fost, pentru românii trăitori pe obcinile bucovinene, vatră de închinare și de isihie.

Mesajul de permanentă înnoire al Schimbării la Față a Mîntuitorului, hramul acestui Sion al credinței noastre strămoșești, s-a constituit pentru dreptmăritorii creștini într-o permanentă chemare spre desăvîrșire duhovnicească și spre întărirea unității în jurul Altarului credinței celei dreptmăritoare. Aceasta îi adună în fiecare an pe credincioși, de departe și de aproape, pentru a se împărtăși din comuniunea de sfințenie și bucurie a acestui popas duhovnicesc și pentru a lua putere de slujire cu mai multă jertfelnicie a unității de neam și de credință.

Bucuria sufletească prilejuită de prăznuirea hramului străvechiului așezămînt de închinare a fost încununată de Sfînta Liturghie, săvîrșită de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, în timpul căreia, după rînduielile tipiconale ale Bisericii Ortodoxe, a fost hirotonit în preot diaconul Ioan Andrieș, pe seama parohiei Scobinți, protopopiatul Hîrlău, județul Iași.

În cuvîntul de învățătură, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a spus că fiecare fiu al Bisericii are chemarea și darul Sfîntului Duh de a se strădui să viețuiască după voința lui Dumnezeu care este sfințirea noastră (I Tesaloniceni 4, 3), arătînd ce înseamnă adevărata viață în Hristos și roadele ei, care înfloresc în sufletele celor ce stăruiesc în împreuna-lucrare cu Dumnezeu la mîntuirea lor (Filipeni 2, 12). Fiecare fiu al Bisericii a primit un dar al slujirii de la Dumnezeu. Acesta este talantul pe care Ziditorul l-a înmulțit prin Taina Botezului și prin celelalte Sfinte Taine ale Bisericii.

Dar această înmulțire El nu o face fără participarea și strădania noastră. Binecuvîntarea și sfințenia presupun iubire și comuniune, nu însingurare. De aceea, nici ostenitorii acestor vetre de isihie nu s-au însingurat, depărtîndu-se de lume. Ei au vegheat permanent la grijile și nevoile celor ce căutau liniște și trăire duhovnicească, venind la aceste sioane ale credinței dreptslăvitoare, pentru a simți aceeași comuniune de închinare și mărturisire cu moșii și strămoșii noștri. Darurile și slujirile fiilor Bisericii, deci, nu-i separă de alții, ci îi unesc în aceeași ascultare și dragoste față de Dumnezeu. Această unitate să o slujim pururea, a încheiat Prea Sfinția Sa, spre propășirea oricărui bine obștesc și spre slava Sfintei noastre Biserici, care întotdeauna a sprijinit cele mai înalte și mai nobile năzuințe ale poporului din sînul căruia a izvorît, îndemnînd pe toți cei prezenți a se face pilde de lucrare și slujire, spre întărirea unității Bisericii, oglindită astăzi atît de înălțător de cîntarea comună a imnurilor și răspunsurilor Sfintei Liturghii.

La sfîrșit s-a săvîrșit un Polihroniu.

Diac. drd. V. NECHITA

DE 15 AUGUST LA MĂNĂSTIREA PUTNA

În ziua de 15 august 1984, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Teoctist, a oficiat Sfînta Liturghie la Mănăstirea Putna, după ce vizitase parohiile: Țibeni, Satu Mare, Marginea, Volovăț și filia Călugărița din Horodnicul de Jos. Credincioșii, adunați și îmbrăcați în frumoase costume românești, s-au închinat cu evlavie la mormîntul ctitorului bisericii, „Soarele Moldovei", Ștefan cel Mare și Sfînt, apărătorul creștinătății, și au păstrat momente de reculegere, aprinzînd o lumînare și rostind o rugăciune pentru odihna voievodului și a familiei sale. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop-vicar Pimen a ținut un cuvînt de învățătură. După ce a vorbit despre preacinstirea Maicii Domnului în Biserica Ortodoxă, P. S. Sa a spus: „*Zicem că Putna este cea mai frumoasă biserică, pentru că este a lui Ștefan cel Mare. Noi în biserică ne simțim ca la noi acasă, înălțați sufletește. Daniile românilor, ale voievozilor noștri, s-au extins în toată creștinătatea și la Sfîntul Munte al Athosului, unde altfel nu s-ar fi putut restaura bisericile de acolo, distruse de invazii, cuceritori sau cutremure. Noi ne simțim apropiați sufletește unul de altul în biserică, pentru că noi am prețuit frumosul, arta creștină românească. Acest lucru l-am moștenit de la strămoșii noștri dacii și romanii. Noi sîntem oameni cinstiți și prețuim tot ce este bun și frumos. Viața creștină la români este frumoasă pentru că noi știm să ne-o facem frumoasă. Muncind ne ducem cu mintea la Dumnezeu. Munca este aceea care ne face*

oameni. Cine nu muncește se îmbolnăvește. Și cît de mult se muncește astăzi în țara noastră, peste tot vezi macarale și schele, pentru a se construi locuințe, fabrici și uzine! Munca, pentru a avea roade îndestulătoare, are nevoie de pace, iar noi dorim pace în întreaga lume. Sîntem fericiți pentru că avem un atît de vrednic conducător al țării, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, care este, cu timp și fără timp și pretutindeni, un erou al păcii și cuvîntul său a fost și este ascultat pretutindeni. Lumea străină care vine în țara noastră și vede atîtea roade ale păcii recunoaște că sîntem fericiți. De aceea, să fim recunoscători Patriei noastre, pentru că ne asigură toate condițiile păcii". Îndemnînd la păstrarea credinței strămoșești și a simțirii românești P.S. Sa a spus în încheiere: „*Să fim totdeauna legați de țară fiecare și toți laolaltă. Conducerii țării să fim atașați și uniți în cuget și lucrare, și să ne arătăm prisositori în dragostea față de muncă și respect față de tot ce este bun și frumos*". După ce a transmis arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, P.S. Sa a săvîrșit un Polihroniu. Apoi a vizitat parohiile: Bivolărie, Pîrtești de Sus, Voroneț și Cornu Luncii.

Prot. I. CIORNEI

BUNEȘTI

Credincioșii din Bunești — străveche așezare din ținutul fostei „Civitas Moldaviae", situată în apropierea Fălticenilor, unde s-a descoperit o piatră avînd inscripții runice, fapt care atestă vechimea și importanța acestei așezări de pe Șomuzul Mare —, ca și înaintașii lor, trăiesc cu statornicie aceeași unitate de credință cu moșii și strămoșii lor. Pentru acest motiv, slujba de sfințire a bisericii, reînnoită prin terminarea lucrărilor de consolidare și de pictare, precum și Sfînta Liturghie, săvîrșite de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, duminică 19 august 1984, a prilejuit tuturor celor prezenți un moment de aleasă bucurie sufletească. În cuvîntul de învățătură rostit cu acest prilej, Prea Sfinția Sa a arătat importanța timpului în dobîndirea mîntuirii — viața veșnică avîndu-și începutul aici, pe pămînt, după cum Însuși Mîntuitorul ne încredințează: „Adevărat, adevărat zic vouă: Dacă cineva va păzi cuvîntul Meu, nu va vedea moartea niciodată" (Ioan 8, 51). În acest sens trebuie să înțelegem ceea ce spune Apostolul neamurilor: „Sînt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpînirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adîncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru" (Romani 8, 38-39). În dragostea lui Hristos noi ne împărtășim de bucuriile vieții viitoare, încă de aici de pe pămînt. Aceasta este împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului. Sfînta Liturghie, ca o culme a închinării noastre lui Hristos cel înviat — „Paștele nostru" (I Corinteni 5, 7), este tocmai comuniunea tuturor de împărtășire a bunurilor nădăjduite, ca dovadă a celor făgăduite de Dumnezeu. Pentru acest motiv unitatea izvorîtă din mărturisirea aceleiași credințe și împărtășirea din același potir al dragostei dumnezeiești ne este nouă mai scumpă decît orice, ea fiind unitatea trupului lui Hristos, ale Cărui mădulare sîntem (Efeseni 5, 30). Îndemnînd pe toți cei prezenți să păstreze această unitate în Hristos cel înviat, Prea Sfinția Sa a încheiat spunînd ca fiecare să facă din lucrarea sa de slujire „azimele curăției și adevărului" (I Corinteni 5, 8), spre zidirea trupului lui Hristos" (Efeseni 4, 12), Biserica, și spre continua înflorire a scumpei noastre Patrii, de a cărei bunăstare depinde fericirea noastră a tuturor.

La sfîrșit s-a oficiat un Polihroniu.

Diac. drd. V. NECHITA

S T R A J A

Cu încuviințarea I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, Duminică 9 septembrie 1984, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului" din parohia Straja, protopopiatul Rădăuți, județul Suceava.

După oficierea slujbei de tîrnosire a bisericii, P. S. Episcop-vicar, însoțit de întreg soborul, a săvîrșit, pe un podium frumos împodobit, Sfînta Liturghie, la care au dat răspunsurile omofone corul parohiei și credincioșii.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. preot paroh Nicolae Eftimiu a arătat marea bucurie trăită de slujitori și toți credincioșii din Straja și din satele vecine, care au participat la slujba de sfințire a bisericii și la Sfînta Liturghie.

În încheiere, P. C. Sa a mulțumit I. P. S. Mitropolit Teoctist pentru ajutorul acordat, Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul pentru osteneala ce și-a luat-o venind și săvîrșind slujba, consiliului parohial și tuturor celor ce au sprijinit ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor.

În cuvîntul său, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a subliniat importanța bisericii ca locaș de închinare, împodobit cu pictură și icoane, pentru viața dreptcredincioșilor și pentru păstrarea unității de credință.

Prea Sfinția Sa a transmis tuturor celor prezenți binecuvîntările Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, Întîistătător al Bisericii din Moldova și Bucovina, îndemnînd pe toți să se dovedească fii buni ai neamului nostru românesc și ai Bisericii strămoșești, să fie cu luare aminte față de străduințele Conducerii noastre de stat pentru făurirea unui viitor luminos și fericit pentru toți fiii acestor plaiuri, pentru statornicirea păcii și bunăînțelegerii în lume.

Diac. Clement GHEORGHIU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

STAREȚA STAVROFORA XANTIPIA ANIȚEI

În ziua de 5 iulie 1984, după o scurtă suferință, a trecut la cele veșnice Stavrofora Xantipia Aniței, stareța Mănăstirii Sucevița.

Născută din părinți agricultori și buni creștini, la 20 aprilie 1915, în comuna Stîncești, județul Botoșani, încă la fragedă vîrstă a manifestat dragoste față de credința strămoșească, de Sfînta Biserică.

Părăsind casa, pe părinții și frații săi, a plecat la mănăstire și a îmbrățișat din tinerețe viața monahală.

Fire activă și dinamică, s-a afirmat în toate ascultările la care a fost rînduită, ca o vrednică ostenitoare pentru Domnul Hristos.

Datorită calităților ei sufletești și vredniciei dovedite în împlinirea ascultărilor, a fost recomandată pentru munci de răspundere, fiind astfel stareță la Schitul Miclăușeni, la Mănăstirea Agafton și la Mănăstirea Sucevița.

În timpul cît a fost stareță la Mănăstirea Sucevița, una din cele mai impunătoare realizări arhitectonice și picturale din secolul al XVI-lea — ctitorie a Movileștilor —, s-au efectuat lucrări de restaurare prin purtarea de grijă a Conducerii de stat și a Centrului eparhial.

Prin moartea Maicii Xantipia, obștea Mănăstirii Sucevița a pierdut o îndrumătoare și sfătuitoare, care, cu dragostea și experiența sa, contribuia la înflorirea vieții mănăstirești și găsea soluții potrivite pentru rezolvarea problemelor administrative și gospodărești.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită în Biserica „Uspenia" din Botoșani, de un sobor de preoți în frunte cu P. Cv. Arhim. Mitrofan Băltuță, exarhul mănăstirilor, delegat din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist.

După terminarea slujbei de înmormîntare, P. Cv. Arhim. Mitrofan Băltuță a rostit un necrolog, prin care a scos în evidență calitățile sufletești ale Maicii Xantipia Aniței și vrednicia cu care a condus Mănăstirea Sucevița și celelalte mănăstiri unde a fost stareță, aducînd și un cuvînt de mîngîiere celor care au luat parte la această slujbă.

Din soborul preoților au făcut parte P.C. Protopop Grigore Diaconu și P.P. C.C. Preoți Mihai Gheorghiu, Pangrate Drăguțu, duhovnicul Mănăstirii

Vorona, Clement Teișanu, duhovnicul Mănăstirii Sucevița, și P.C. Pr. P. Tănase, parohul bisericii „Uspenia".

Corpul neînsuflețit al Maicii Xantipia Aniței a fost depus în cripta dinainte pregătită în Cimitirul „Pacea" din Botoșani, în dangătul clopotelor și sub privirile înlăcrimate ale celor ce au petrecut-o pe ultimul drum.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

PREOTUL VASILE PĂSTRĂGUȘ

În ziua de 9 august 1984, a trecut la cele veșnice Preotul Vasile Păstrăguș, parohul parohiei Boureni-Balș, protopopiatul Pașcani.

Preotul Vasile Păstrăguș s-a născut în ziua de 30 noiembrie 1926 în localitatea Cepleniţa-Hîrlău. După absolvirea școlii elementare se înscrie la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, pe care-l absolvă în anul 1946.

În anul 1949, este hirotonit preot pe seama parohiei Firminiș, protoieria Zalău. Revine pe plaiurile natale și păstorește parohiile Arama-Hîrlău, Balș și Boureni-Tg. Frumos din protoieria Pașcani.

El a fost un preot bine pregătit, activ, muncitor, iubit de enoriași, apreciat de colegi.

Serviciul de prohodire s-a săvîrșit în ziua de 11 august, de către un sobor de preoți în frunte cu P.C. Prot. Mihai Mocanu.

Despre viața și activitatea regretatului Pr. Vasile Păstrăguș au vorbit P.C. Prot. Mihai Mocanu și P.C. Pr. Vasile Tărăboanță — parohul parohiei „Cuvioasa Parascheva" din Tg. Frumos.

Sicriul cu trupul neînsuflețit a fost depus în cripta familiei din curtea bisericii parohiale. În veci să-i fie pomenirea.

PREOTUL ANASTASIE PĂDURARU

În ziua de 26 august 1984, s-a stins din viață Preotul pensionar Anastasie Păduraru, fost paroh al parohiei Gîștești-Topile, protopopiatul Pașcani.

S-a născut în ziua de 2 iunie 1911, în localitatea Viișoara, județul Botoșani. După absolvirea Seminarului teologic, se înscrie și urmează cursurile Facultății de teologie, unde obține licența în anul 1942. În același an se căsătorește cu tînăra învățătoare Sofica Hadîrcă.

A avut nesansa de a-și începe activitatea preoțească în timpuri vitrege, legate de evenimentele celui de al doilea război mondial. După ce a păstorit în mai multe parohii (Dancăuți, Urămiți-Caraș, Olănești, Budeni, Teioasa), în anul 1955 se transferă la parohia Gîștești-Topile, unde activează pînă la pensionare în anul 1978.

Modest și sobru, meditativ și studios, așa a fost cunoscut și apreciat de colegi și enoriași părintele Anastasie Păduraru.

Slujba de prohodire s-a săvîrșit în Biserica parohială, de către un sobor de preoți sub protia P.C. Prot. Mihai Mocanu, în ziua de 28 august.

Despre viața și activitatea Preotului Anastasie Păduraru au vorbit P.C. Prot. Mihai Mocanu și P.C. Pr. Nicolae Ancuța.

În suspinele familiei îndoliate, ale colegilor și enoriașilor, trupul neînsuflețit a fost depus în cripta din cimitirul parohial.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și cu drepții să-l numere.

Prot. M. MOCANU

PREOTUL PETRU POPESCU

S-a stins din viață Preotul iconom stavrofor Petru Popescu, la venerabila vîrstă de 90 ani. Născut la 10 ianuarie 1892 în satul Mănăstioara, județul Suceava, în sînul unei familii de buni credincioși, păstrători ai celor

mai frumoase tradiții strămoșești, tînărul Petru Popescu a făcut cursurile școlii primare în satul natal și apoi liceul la Siret și Cernăuți, după care a urmat cursurile Facultății de Teologie din Cernăuți.

În anul 1920, se căsătorește cu fiica Preotului Vasile Turtureanu din Calafindești, în același an fiind hirotonit preot pe seama parohiei Botoșănița, unde a desfășurat o frumoasă activitate pastoral-misionară și gospodărească. În anul 1932 a fost transferat la parohia Șerbăuți, parohie în care va păstori pînă în toamna anului 1962, cînd se va pensiona pentru limită de vîrstă. Ultima perioadă a vieții o va petrece în Suceava, unde a locuit împreună cu familia sa. Ca pensionar a slujit la biserica „Sfîntul Nicolae" din Suceava, bucurîndu-se de stima credincioșilor și a preoților.

S-a oficiat slujba înmormîntării de un sobor de preoți avînd protos pe P. C. Părinte misionar Șerban Mihordea, care în cuvîntul său a scos în relief personalitatea regretatului Preot Petru Popescu, evocînd momentele mai importante ale activității sale laborioase desfășurate cu deplină dăruire la altarul Bisericii strămoșești și al Patriei.

În sunet de clopote și în cîntări duioase, plîns de familie și de toți cei care l-au cunoscut și prețuit, sicriul cu trupul neînsuflețit al regretatului Preot Petru Popescu a fost așezat în cripta familiei din cimitirul orașului Suceava.

Pr. V. IRIMIA

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA AUGUST 1984

Pentru cea de a treia conferință preoțească din acest an, Cancelaria Sfîntului Sinod a fixat tema : *Aniversarea a 40 de ani de la Eliberarea Patriei (23 August 1944 — 23 August 1984).*

Avîndu-se în vedere importanța temei și caracterul ei aniversar, ședințele acestor conferințe preoțești nu s-au mai desfășurat pe protopopiate, ci au fost organizate pe județe, după cum urmează : la 9 august în municipiul Bacău, cu preoții de la protopopiatele Bacău, Moinești și Tg. Ocna ; la 13 august în municipiul Roman, cu preoții din protopopiatul Roman, județul Neamț ; la 14 august, în municipiul Vaslui, cu preoții de la protopopiatele Bîrlad, Huși și Vaslui.

Toate cele trei ședințe ale conferințelor preoțești, organizate pe județe, au fost conduse de către Prea Sfințitul Episcop Eftimie.

După oficierea Te-Deumului, preoții din județul Bacău s-au adunat în sala Teatrului din municipiul Bacău, preoții din protopopiatul Roman au organizat conferința în sala de ședințe a Centrului eparhial, iar preoții din județul Vaslui și-au desfășurat lucrările conferinței la biserica „Adormirea Maicii Domnului" din municipiul Vaslui.

În cuvîntul de deschidere, Prea Sfințitul Episcop Eftimie, după ce a arătat care este importanța celei de a 40-a aniversări, ilustrînd cu date concrete progresul economic, social, științific și cultural al țării noastre în perioada istorică 1965-1984, EPOCA CEAUȘESCU, a făcut următoarele precizări:

— Lupta poporului român, în trecutul său istoric, s-a dat pentru afirmarea drepturilor sale naționale și sociale, pentru eliberarea de sub jugul otoman și asuprirea fanariotă ;

— Mișcări revoluționare ca cele de la Bobîlna — 1437, Revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan de la 1784-1785, cea a lui Tudor Vladimirescu de la 1821, ca și Revoluția de la 1848, au confirmat eforturile depuse de masele

populare în dobîndirea drepturilor naționale legitime și a libertăților democratice, bazate pe principiul egalității și dreptății sociale ;

— Începutul istoriei moderne a Patriei noastre se conturează cu popasuri istorice de cea mai mare importanță pentru prezentul și viitorul neamului românesc, ca : Unirea Principatelor, 1859 ; dobîndirea independenței și suveranității naționale 1877-1878 ; realizarea statului național unitar român de la 1 Decembrie 1918 și piatra de hotar între istoria modernă și cea contemporană fixată în istorie de actul de la 23 August 1944, momentul Eliberării poporului nostru de sub dominația fascistă.

A urmat apoi susținerea referatelor, la cele trei centre de către următorii P. P. C. C. Preoți referenți : la Bacău Emilian Gălușcă de la parohia „Sfîntul Gheorghe" din municipiul Bacău ; la Centrul eparhial Roman, Grigore Bogza de la parohia Moldoveni și la Vaslui, Vasile Ulea-protopop.

Pe marginea referatelor prezentate au avut loc discuții și completări din partea preoților participanți, care au scos în evidență :

— Entuziasmul patriotic cu care țara noastră și întregul nostru popor sărbătorește acest măreț eveniment istoric de la 23 August 1944, care a dus la abolirea regimului de asuprire și nedreptate socială și deschiderea unei noi ere, a echității și dreptății între oameni ;

— Insurecția armată de la 23 August 1944, eliberarea țării de sub jugul fascist și angajarea armatei române la lupta de eliberare a țărilor vecine și prietene ;

— Instalarea, la 6 martie 1945, a Guvernului revoluționar democratic condus de Dr. Petru Groza ;

— Reforma agrară de la 2-3 martie 1945 și împroprietărirea țăranilor ;

— Abolirea monarhiei și Proclamarea Republicii Populare Române la 30 decembrie 1947 ;

— Cooperativizarea agriculturii, electrificarea și industrializarea țării ;

— Etapa construirii socialismului, începînd cu anul 1965 de cînd destinele țării noastre sînt conduse de cel mai iubit fiu al poporului nostru, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, eminentă personalitate politică internațională.

Biserica Ortodoxă Română, prin aportul clericilor și credincioșilor ei, în tot trecutul istoric s-a identificat cu aspirațiile naționale și spirituale ale poporului român pe care l-a slujit cu credință și jertfelnicie.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Eftimie, în concluzie, a arătat că anul 1984 este un an jubiliar, deoarece se împlinesc 40 de ani de la Insurecția armată împotriva dominației fasciste. Cu 23 August 1944 a început în țara noastră o epocă nouă, de refacere radicală care a dus la instaurarea democrației socialiste. În cei 40 de ani de la eliberare, țara noastră a avut de înfăptuit un program de mari prefaceri în toate domeniile de activitate. Dacă astăzi se vorbește de o orînduire modernă, aceasta se datorează eforturilor întregului popor, condus cu multă înțelepciune și dăruire de către eminentul nostru conducător, Domnul Nicolae Ceaușescu.

În această perioadă de 40 de ani de la Eliberarea Patriei, Biserica Ortodoxă Română a cunoscut o adevărată înnoire, o înnoire a duhului, o înnoire de viață după adevărata învățătură a Mîntuitorului Hristos. Biserica Ortodoxă Română participă cu însuflețire la opera de păstrare a patrimoniului cultural național.

De asemenea, canonizarea Sfinților români și a unor sfinți locali, din 1955, a fost un act important al vremii noastre. Biserica Ortodoxă Română se vede astăzi liberă, autocefală și autonomă.

Colecționarea și depozitarea cărților vechi și a icoanelor cu valoare inestimabilă în depozitele noastre mănăstirești, este o acțiune de cinste a Bisericii noastre. Prin această acțiune se păstrează tezaurul cultural și artistic al neamului nostru, care demonstrează că avem o istorie, un trecut, o cultură și un loc important în familia popoarelor de pe glob.

Un moment important din istoria celor 40 de ani ai libertății noastre pe tărîm bisericesc este reîntregirea Bisericii din Transilvania cu Biserica-mamă, la 21 octombrie 1948, prin revenirea credincioșilor uniți în sînul Bisericii Ortodoxe.

Cu sprijinul statului nostru s-au restaurat numeroase monumente istorice. Întregul popor a fost și este făuritorul eliberării și ne plecăm cu recunoștință în fața celor care s-au jertfit pentru realizarea acestui ideal.

Alături de Conducătorul nostru iubit, a spus în încheiere P.S. Sa, ne simţim în siguranţă într-o societate dreaptă şi cinstită. Avem datoria să slujim atît lui Dumnezeu cît şi Patriei, ai cărei fii sîntem, pentru ca Patria să se ridice pe culmi tot mai înalte. Trăim simţăminte deosebite şi ne asociem glasului milioanelor de oameni ai muncii de a fi reales cel mai iubit fiu al ţării, Domnul Nicolae Ceauşescu — în înalta funcţie de conducere a Statului nostru.

Cele trei şedinţe judeţene ale conferinţei preoţeşti din luna august, închinate celei de a 40-a aniversări a Eliberării Patriei de sub dominaţia fascistă, s-au desfăşurat într-o atmosferă festivă, entuziastă şi plină de simţire patriotică, în care preoţimea eparhiei noastre şi-a exprimat sentimentele de dragoste, de comuniune şi ataşament deplin faţă de împlinirile şi năzuinţele de viitor ale poporului nostru şi faţă de vrednicul nostru conducător, Domnul Nicolae Ceauşescu, Preşedintele ţării noastre care, cu totală dăruire şi aleasă competenţă, conduce destinele neamului nostru românesc, realizînd cea mai strălucită epocă istorică din viaţa Patriei noastre — EPOCA CEAUŞESCU — ale cărei lumini se reflectă pe toate meridianele lumii prin spiritul de libertate, de egalitate, de dreptate socială şi de pace.

Cu ocazia acestui popas aniversar din istoria Patriei noastre, în semn de recunoştinţă faţă de iubitul nostru Conducător, preoţii din Eparhia Romanului şi Huşilor — adunaţi în şedinţe festive pe judeţe — au transmis Domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu următoarea telegramă :

Excelenţei Sale

Domnului NICOLAE CEAUŞESCU

PREŞEDINTELE

REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

BUCUREŞTI

DOMNULE PREŞEDINTE,

Noi, preoţii ortodocşi din Eparhia Romanului şi Huşilor, întruniţi în Adunarea festivă prilejuită de aniversarea a 40 de ani de la gloriosul 23 August 1944 — măreţul act istoric al Revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă — am evocat cu sentimente de profundă satisfacţie şi mîndrie patriotică epocalele transformări care au avut loc în România, îndeosebi în cele aproape două decenii de cînd în fruntea ţării Vă aflaţi Dumneavoastră, Domnule Preşedinte Nicolae Ceauşescu, personalitate eminentă a lumii contemporane, cel mai iubit fiu al poporului român şi strălucit continuator al vrednicilor noştri înaintaşi.

Uniţi în cuget şi simţire cu întregul nostru popor, în calitate de membri ai Organizaţiei Democraţiei şi Unităţii Socialiste, ne exprimăm totala adeziune faţă de propunerea realegerii Dumneavoastră la cel de al XIII-lea Congres în funcţia supremă de conducere politică cu încredinţarea fermă că această învestitură reprezintă garanţia dezvoltării Patriei noastre spre noi culmi ale progresului şi civilizaţiei şi, totodată, de continuă afirmare a prestigiului său internaţional.

Ca fii ai acestui pămînt strămoşesc, a cărui istorie a fost scrisă cu sîngele generos al eroilor neamului, Vă încredinţăm că în misiunea noastră, de slujitori ai altarelor, vom acţiona cu toată dăruirea pentru a ne aduce aportul la înfăptuirea măreţelor idealuri ale poporului nostru, că vom lupta pentru salvgardarea păcii pe continentul european şi în întreaga lume, pentru prosperitatea şi continua dezvoltare a scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

† *EFTIMIE*
Episcopul Romanului şi Huşilor

Pr. Ioan MAREŞ

SFINȚIRI DE BISERICI ȘI SLUJBE ARHIEREȘTI

BISERICA DIN PAROHIA SECUIENI, PROTOPOPIATUL BACĂU

Duminică 13 mai 1984, s-a făcut sfințirea bisericii din parohia Secuieni, de către P.S. Episcop Eftimie, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

Pentru activitatea rodnică depusă pe tărîm bisericesc și economic-cultural, Preotul paroh Georgel Mihalcea a fost hirotesit de Prea Sfințitul Episcop Eftimie „sachelar".

După terminarea Sfintei Liturghii, P.C. Preot paroh, în cuvinte alese, a mulțumit Prea Sfințitului Episcop pentru dragostea ce a avut de a se osteni să vină să sfințească locașul lui Dumnezeu din acel sat. A asigurat pe Prea Sfinția Sa în privința comportării și activității pe care o va depune cu toată sîrguința în parohia încredințată.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a vorbit credincioșilor, dîndu-le sfaturi și îndemnuri să ducă o viață corectă, după preceptele moralei creștine, Prea Sfința Sa, interpretînd, în continuare, și pericopa evanghelică a zilei.

Slujba sfințirii bisericii a fost pentru enoriașii parohiei Secuieni un moment de aleasă trăire duhovnicească.

BISERICA DIN PAROHIA VĂLENI, PROTOPOPIATUL VASLUI

Prea Sfințitul Episcop Eftimie, prezent în toate colțurile eparhiei noastre, spre a avea în față pe toți păstoriții săi, străbate neobosit, pe orice fel de vreme, drumurile eparhiei în lung și în lat, pînă în cele din mai îndepărtate laturi ale ei.

Duminică 20 mai 1984, Prea Sfinția Sa s-a îndreptat spre Vaslui, pentru a sfinți biserica din parohia Văleni. Cuvîntul de bun sosit, rostit de P.C. Protopop Vasile Ulea-protopopiatul Vaslui, și întîmpinarea de către P.C. Preot paroh Gheorghe Baranovschi, și de ceilalți slujitori, au constituit o primire plină de căldură și respect.

După terminarea sfințirii bisericii și a Sfintei Liturghii, P.C. Preot paroh a făcut o succintă dare de seamă asupra reparațiilor efectuate, a activității și realizărilor în parohie. Enoriașii sînt buni credincioși și cetățeni devotați ai Patriei. A adus mulțumiri tuturor care au contribuit la lucrările de reparații, organelor puterii de stat locale pentru sprijinul acordat și Prea Sfințitului Episcop Eftimie pentru osteneala și dragostea ce a avut-o față de toți de a veni să sfințească această biserică.

Luînd cuvîntul, Prea Sfinția Sa a spus, între altele: „*Mare îmi este bucuria văzînd dragostea voastră, Mă bucur văzîndu-vă veniți, iubiți fii sufletești, de departe. Ați venit să vă împărtășiți cu toții de bucuria unui lucru dăruit Domnului. Cuvintele Sfintei Evanghelii pe care ați auzit-o azi, în tălmăcirea lor adînc grăitoare ne dau o îndrumare prețioasă pentru viața noastră. Vrei, frate creștine, să bei din această apă vie, vrei să te răcorești, vrei să-ți alini sufletul și să-ți liniștești ființa? Crede în Iisus Hristos și-L urmează, crede în El și ferește-te de păcat. Înlătură din trupul tău păcatul și vei vedea curînd rîuri de puteri lăuntrice, care ne întăresc și ne desăvîrșesc. Să aveți, fiii mei, credință tare, roditoare prin fapte. Să vă cinstiți și să vă luminați viața cu luminile învățăturii dumnezeiești, pe care o veți afla nesecată, revărsîndu-se de la acest Sfînt Altar, redat închinării voastre. Să vă sîrguiți în activitatea voastră pentru ca, prin muncă, să aveți conștiința că vă aduceți contribuția voastră pentru belșug obștesc și pentru înălțarea Patriei. Să răspundeți, cu rîvnă, la toate chemările pe care factorii locali de conducere vi le adresează, cu rîvnă, pentru că numai așa credința voastră nu va fi zadarnică, ci mîntuitoare*".

Terminînd cuvîntul de învățătură, Prea Sfințitul Episcop, a binecuvîntat pe credincioși.

BISERICA DIN PAROHIA MICLEȘTI, PROTOPOPIATUL VASLUI

După ce, duminică 20 mai 1984, a participat la Văleni la sfințirea bisericii, luni 21 mai 1984, de sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin și Elena, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a săvîrșit sfințirea bisericii din parohia Miclești, protopopiatul Vaslui.

Biserica, cu hramul „Sfîntul Nicolae", a fost zidită prin contribuția credincioșilor acestei parohii. Cheltuielile de reparații și de înzestrare a bisericii, cu toate obiectele de cult, au fost acoperite din contribuțiile benevole și din jertfelnicia credincioșilor parohiei Miclești.

În dimineața zilei de 21 mai 1984, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a fost întîmpinat de P. C. Protopop Vasile Ulea-protopopiatul Vaslui și de un sobor de preoți și credincioși. Intrînd în sfînta biserică, după cuvenita închinare, s-a trecut la săvîrșirea solemnului act de sfințire a sfintei biserici.

După terminarea slujbei de sfințire și a Sfintei Liturghii, Prea Sfinția Sa a hirotesit „sachelar" pe Preotul paroh.

Luînd cuvîntul, Preotul Vasea Dădănogu, în numele enoriașilor, a prezentat o scurtă dare de seamă și a adus sincere și alese mulțumiri Prea Sfințitului Episcop pentru osteneala de a fi venit în mijlocul lor.

Apoi, Prea Sfințitul Episcop a adresat mulțumirile sale preotului paroh pentru cuvintele adresate și a rostit un cuvînt de învățătură, legîndu-l de marea sărbătoare a sfințirii bisericii din această parohie.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a rugat pe Bunul Dumnezeu ca jertfa credincioșilor să fie bine primită și să le ajute spre a-și împlini toate doririle lor de bine.

BISERICA DIN PAROHIA HORGEȘTI, FILIALA SOHODOR, PROTOPOPIATUL BACĂU

La 17 iunie 1984, în duminica I-a după Rusalii — A Tuturor Sfinților —, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a săvîrșit sfințirea bisericii din filia Sohodor, parohia Horgești, protopopiatul Bacău.

În fața bisericii, a fost întîmpinat de P. C. Protopop Vasile Radu, protopopiatul Bacău, care a rostit un cuvînt de învățătură.

După sfințirea locașului, construit din temelie de bunii și vrednicii creștini ai acestui sat, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie.

În cadrul Sfintei Liturghii a fost hirotonit întru diacon teologul Ioan Palur, pentru parohia Grigoreni, protopopiatul Moinești, județul Bacău, iar P. C. Preot Gabriel Popovici, parohul parohiei, pentru activitatea sa pastorală și de bună gospodărire a parohiei a fost hirotesit sachelar.

Preotul paroh Gabriel Popovici a făcut un scurt istoric al parohiei și al bisericii, aducînd elogii ctitorilor morți și vii, precum și tuturor credincioșilor, îndeosebi membrilor consiliului și epitropiei parohiale, care i-au fost sprijin în ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor de construcție a bisericii. A exprimat respectuoase mulțumiri Prea Sfinției Sale pentru rangul acordat, de asemenea, a exprimat recunoștință Prea Sfințitului Episcop Eftimie pentru că a venit în mijlocul credincioșilor, pentru a le sfinți biserica și a le împărtăși parte din bogatul său tezaur de învățătură, făgăduind, în numele său, cît și al credincioșilor, că vor fi și de acum înainte buni credincioși ai Bisericii noastre strămoșești și devotați cetățeni ai Patriei.

Adresîndu-se credincioșilor, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a spus: *„Ziua de azi, a sfințirii acestei biserici, este un fericit prilej de a ne manifesta credința noastră în Bunul Dumnezeu și în puterile date nouă de El".*

Încheind, Prea Sfinția Sa a spus: *„Biserica aceasta este lucrul mîinilor, al trudei și jertfei voastre, la îndemnul și sprijinul preotului paroh, este mărturia dragostei voastre spre o viață tot mai fericită, potrivit scopului urmărit și de conducătorii Patriei noastre. Să dăm slavă lui Dumnezeu că avem o țară liberă și independentă și că toți credincioșii ortodocși sîntem uniți în aceeași țară".*

SLUJBĂ ARHIEREASCĂ LA BISERICA CU HRAMUL „SCHIMBAREA LA FAȚĂ"-CIMITIR, MUNICIPIUL ROMAN

Străjuind frumosul cimitir din orașul Roman, biserica „Schimbarea la Față" își prăznuiește hramul la 6 august. Prea Sfințitul Episcop Eftimie a ținut ca și în anul 1984 să fie prezent, pentru a oficia Sfînta Liturghie și a înălța rugăciuni către Tatăl Ceresc. Prea Sfinția Sa a săvîrșit Sfînta Liturghie.

La locul cuvenit în timpul Sfintei Liturghii, Arhipăstorul nostru a hirotonit întru preot pe tînărul teolog Adrian Stîngaciu, pentru parohia Perieni, protopopiatul Bîrlad, județul Vaslui, în postul II de preot slujitor, moment care a impresionat profund pe credincioșii prezenți.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.C. Preot Vichentie Mocanu, a rostit un respectuos cuvînt Prea Sfințitului Episcop Eftimie, prin care a exprimat bucuria sa și a credincioșilor prezenți de a avea în față pe Arhipăstorul lor venit să binecuvînteze pe toți cei care s-au rugat împreună, precum și pentru cei adormiți întru Domnul Iisus Hristos și spre a le insufla rîvna spre cele bune, și noi puteri, spre împlinirea îndatoririlor lor creștinești și cetățenești.

În cuvîntul de răspuns, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a spus, printre altele : *„Mă bucur că am venit aici, la o biserică care prin lucrarea preotului ei vrednic și prin credința fiilor ei s-a arătat vrednică în roada credinței și a dragostei. Mă bucur că acești creștini buni sînt și oameni harnici și vrednici la locul lor de muncă, aducînd o contribuție de seamă la înflorirea Patriei, a orașului lor și a fiecăruia în parte. Aceasta este un dar de la Dumnezeu care binecuvîntează munca și credința voastră a tuturor, pentru ca această muncă și credință să rodească îmbelșugat. Dumnezeu să vă ajute și să vă binecuvînteze, ca să lucrați și de aici înainte în aceeași dragoste de Biserică și de Patrie".*

Arhid. Ilie MURĂRAȘU

BISERICA CU HRAMUL „SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL„ DIN FILIALA ALBELE-PAROHIA POIANA, PROTOPOPIATUL MOINEȘTI, JUDEȚUL BACĂU

Această biserică a fost construită din zid, în anul 1859, de către preotul călugăr Veniamin, starețul Mănăstirii Berzunți. A fost reparată în mai multe rînduri, ca urmare a cutremurelor din anii 1940 și 1977, precum și stării de uzură datorită intemperiilor vremii.

Ca urmare a lucrărilor de reparații și pictură de la această biserică, în ziua de 26 august 1984, a avut loc festivitatea de redeschidere a acestui sfînt locaș de închinare și, totodată, o slujbă arhierească, săvîrșită de către Prea Sfințitul Eftimie, Episcop al Eparhiei Romanului și Hușilor, înconjurat de un sobor de preoți.

În ajun s-a săvîrșit Vecernia și Litia, de către un sobor de preoți în frunte cu P.C. Protopop Ioan Andrioaie-protopopiatul Moinești, care a ținut și un cuvînt despre biserică și ierarhia bisericească.

În timpul Sfintei Liturghii a fost hirotonit în diacon tînărul teolog Ștefan Velescu, ce urmează a fi hirotonit preot pentru parohia Popeni, protopopiatul Bîrlad, județul Vaslui. Apoi a fost hirotesit sachelar tînărul preot paroh Costică Purcaru, ca o binemeritată răsplată a muncii depuse la această parohie.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, a vorbit credincioșilor Prea Sfințitul Episcop, făcînd o frumoasă legătură între recenta sărbătoare națională a poporului român — 23 August — și Biserica noastră strămoșească, cea care păstrează tezaurul de învățătură prin care ne arată că Dumnezeul părinților noștri „a coborît pe cei puternici de pe scaune și a înălțat pe cei smeriți. Pe cei smeriți i-a umplut de bunătăți și pe cei bogați i-a scos afară deșerți" (Luca I, 52-53).

În continuare, Prea Sfințitul Episcop a spus : „*Biserica este de origine divină (Matei 16, 18), în biserică se săvîrșesc Sfintele Taine, în biserică găsim exemplu de rugăciune prin pilda Vameșului și Fariseului, în biserică găsim exemplu de iubire a aproapelui prin pilda Samariteanului milostiv*“.

Slujba arhierească s-a încheiat cu un Polihroniu pentru Conducătorii statului, ai Bisericii și pentru toți binecredincioșii creștini prezenți și cei de pretutindeni.

Prot. I. ANDRIOAIE

BISERICA DIN PAROHIA RAFAILA, PROTOPOPIATUL VASLUI

În dimineața zilei de Duminică 9 septembrie 1984, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a sosit în parohia Rafaila, protopopiatul Vaslui, spre a binecuvînta biserica de acolo, în urma lucrărilor de reparații ce s-au executat în anii trecuți.

În fața bisericii, P.C. Protopop Vasile Ulea-protopopiatul Vaslui, împreună cu P.C. Preot Petrică Hrestic, parohul parohiei, au făcut o aleasă primire Părintelui de ocrotire duhovnicească și au adus mulțumiri pentru că P.S. Sa a venit în mijlocul lor spre a-i învăța cum să-și asigure mîntuirea prin slujirea Biserici și a Patriei.

Apoi, Prea Sfinția Sa a mulțumit călduros pentru dragostea cu care a fost întîmpinat și a săvîrșit slujba sfințirii bisericii și a Sfintei Liturghii arhierești, în cadrul căreia a fost hirotonit întru diacon teologul Costică Cîrlescu, pentru parohia Tatomirești, protopopiatul Vaslui.

După oficierea Sfintei Liturghii și a Polihroniului, P.C. Preot Petrică Hrestic a fost hirotesit „sachelar“ și, în calitata sa de paroh, s-a făcut interpretul recunoștinței enoriașilor săi pentru bucuria duhovnicească de care i-a făcut părtași Prea Sfinția Sa, asigurîndu-i că praznicul de astăzi va fi pentru toți apa cea vie care le va potoli setea sufletelor lor și-i va ține mai atașați de Sfînta Biserică strămoșească și de poporul din care fac parte.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a rostit cu multă căldură un cuvînt de învățătură, spunînd, printre altele : „*Biserica este instituția întemeiată de Domnul nostru Iisus Hristos în scopul de a împărtăși tuturor credincioșilor mîntuirea săvîrșită de El. Mîntuitorul a așezat tot ce a fost necesar pentru cei ce cred în El, a așezat prin Apostoli Sfintele Taine prin care se împărtășește Harul divin și a dat porunci și norme de conduită pentru viața creștinilor.*

Creștinul ortodox crede în Biserică pentru că ea ne unește cu Dumnezeu, pentru că în ea se află neîncetat Hristos Domnul și Sfîntul Duh și pentru că în ea s-a păstrat neschimbată învățătura Mîntuitorului și o vestește astfel în continuare pînă la sfîrșitul veacurilor“.

Stăruind, în încheiere, asupra îndatoririlor pe care le au toți credincioșii de a fi buni cetățeni ai Patriei, prin ascultarea și împlinirea, din conștiință, a îndatoririlor cetățenești, împlinind astfel și o poruncă dumnezeiască, Prea Sfinția Sa le-a arătat că prin munca lor neobosită credincioșii contribuie la bunăstarea familiilor lor, la înfrumusețarea satului lor, la progresul și bunăstarea tuturor, cît și la înflorirea scumpei noastre Patrii și la sălășluirea păcii în întreaga lume.

Arhid. Ilie MURĂRAȘU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL TEODOR CALAPOD

Sîmbătă 4 august 1984, după o lungă și grea suferință, a încetat din viață Preotul Teodor Calapod de la parohia Popeni, județul Vaslui.

Născut în anul 1916, în comuna Vultureni, județul Bacău, ca fiu al

unei familii de buni gospodari și buni credincioși, tatăl fiind cîntăreț bisericesc, a urmat școala primară din satul natal, Seminarul teologic la Galați, Facultatea de teologie la Chișinău și Seminarul pedagogic universitar la Iași. Fiind hirotonit preot, el a păstorit la parohia Popeni, județul Vaslui, pînă în clipa morții.

În timpul celor 41 de ani de pastorație la Popeni, Preotul Teodor Calapod s-a dovedit a fi la înălțimea tuturor cerințelor și răspunderilor, atît din punct de vedere misionar-pastoral, administrativ-bisericesc și economic-gospodăresc, cît și din punct de vedere social și cetățenesc.

În ziua înhumării, marți 7 august, Biserica „Sf. Spiridon" din Bîrlad, unde a fost depus, a devenit neîncăpătoare față de numărul de credincioși din Popeni, din Bîrlad și din satele din jurul Bîrladului, care au venit să conducă la locul de veșnică odihnă rămășițele pămîntești ale Părintelui Teodor Calapod.

Rînduiala înmormîntării a fost săvîrșită de un sobor de preoți, în frunte cu protoiereul de Bîrlad, ca delegat al Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, care, în cuvîntul rostit, a scos în relief viața și activitatea mult regretatului Preot Teodor Calapod.

Pr. Th. LIFICIU

PREOTUL GHEORGHE HAGIMĂ

În ziua de 7 septembrie 1984, a trecut la cele veșnice Preotul pensionar Gheorghe Hagimă din parohia Băsești, protopopiatul Moinești, județul Bacău. El s-a născut la data de 28 octombrie 1905 în satul Băsești, comuna Pîrjol, din părinții agricultori Teodor și Maria Hagimă.

Preotul Gheorghe Hagimă a fost un preot bine pregătit, fiind licențiat în teologie ; el a îndeplinit un timp și funcția de protopop.

În mijlocul enoriașilor săi s-a afirmat ca un bun slujitor și talentat vorbitor, fiind exemplu cu cuvîntul și cu fapta în activitatea sa. A avut o viață familială model, avînd patru copii, unul dintre ei, Adrian, fiind preot, în locul tatălui său în parohia Băsești.

Înmormîntarea a avut loc marți 11 septembrie 1984, în cavoul familiei din curtea bisericii parohiale a parohie Băsești. Despre viața și activitatea regretatului preot au vorbit : P. C. Protopop Ioan Andrioaie-protopopiatul Moinești, P. C. Pr. Nicolae Vascan, din partea colegilor, P. C. Pr. Petru Todeancă, originar din satul Stănești, unde Preotul Gheorghe Hagimă a slujit un timp ca paroh, P. C. Pr. pensionar Ioan Popescu și învățătorul pensionar Neculai Alexandrescu, din satul Băsești, din partea locuitorilor acestui sat.

În sunetul clopotelor, purtat pe umeri de soborul preoților, plîns de familie și de cei prezenți, corpul neînsuflețit a fost așezat în mormînt. Bunul Dumnezeu să-l așeze, după a sa vrednicie, în locașurile cerești.

Prot. I. ANDRIOAIE

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Iassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXe Nos. 7 — 9 juillet — septembre 1984

SOMMAIRE

A LA JOIE D'UN ANNIVERSAIRE

Le 23 Août 1944 — Le 23 Août 1984 († *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi*) 461
La Patrie de jour en jour plus florissante *(Drd. Gh. Petraru)* . 471
Quarante ans depuis la Révolution de libération sociale et nationale antifasciste et antiimpérialiste (*Pr. Aristide Lefter*) 475

LE MONASTERE DE BISTRITZA RESTAURE

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,*
A l'autel du sentiment roumain et de la dévotion ancestrale 505
† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire,*
Le Monastère de Bistritza monument d'art . . . 510
Archim. Mitrofan BĂLTUŢĂ, Les sépulcres dans l'Eglise du Monastère de Bistritza 519
Archim. Ciprian Zaharia, Le Monastère de Bistritza restauré . 525
Protos. Ioanichie BALAN, Le Monastère de Bistritza — bref exposé historique 530
Pr. Sc. PORCESCU, La culture des lettres au Monastère de Bistritza au cours des XVe-XVIe siècles . . . 548
Archid. Ioachim GIOSANU, La collection de pièces historiques et d'art religieux du Monastère de Bistritza . . . 559
Archiprêtre M. MOCANU, Le Monastère de Bistritza dans la littérature roumaine 570
Diacre drd. V. NECHITA, Le Monastère de Bistritza reflété dans l'historiographie roumaine 575

DANS LE DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,*
La puissance céleste de l'unité de la croyance . . 582
Vivre dans l'unité de la croyance 586
La Sainte Vierge — notre Mère 589

UN DIGNE HIERARQUE DE NOTRE EGLISE

L'Evêque Visarion Aştileanu (*Drd. Gh. Petraru*) . . . 594

SERMONS

Pr. D. ICHIM, Au XIe Dimanche après la Pentecôte . . 597
Diacre Grigore TIMOFTESCU, Au XIIe Dimanche après la Pentecôte 600
Pr. Th. BODNAR, Au XIIIe Dimanche après la Pentecôte . . 601
Hiérom. Macarie CIOLAN, Au XIVe Dimanche après la Pentecôte 605
Pr. C. ANDREI, Relativement au patron de l'Eglise et à son importance 607

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

Diacre drd. V. NECHITA, Obtenir la rédemption — le but de la vie du croyant 611

COMMEMORATION

DU PRINCE DE MOLDAVIE ETIENNE LE GRAND — 480 ANS DEPUIS LA FIN DE SON REGNE

Pr. prof. dr. Al. I. CIUREA, Etienne le Grand dans la dévotion du peuple roumain 619

NOTES 646

Une importante réalisation; Deux fondations datant depuis quatre siècles : Sucevitza et Galata (*Pr. Scarlat Porcescu*); Inscriptions dans les églises de la paroisse de Vorona, département de Botoșani (*Pr. D. Mihăilescu*).

EGLISES HISTORIQUES EN BOIS

Pr. Justin Gaspar, L'Eglise en bois dédiée à la Sainte Vierge dans le village de Jigoreni, commune de Țibănești, département de Jassy 653

COMPTES RENDUS 656

† *Antonie Plămădeală, Métropolite de Transilvanie,* Noms et événements dans l'histoire de la culture roumaine aux XVII e-XIX e siècles à Buzău Bucarest, 1983, 118 p.; † *Nicolae, Métropolite de Banat,* La doctrine orthodoxe de la rédemption, Timișoara, 1983, 102 p. (*Pr. Scarlat Porcescu*); L'acte du 23 Août 1944 dans la contexture internationale. Etudes et documents, Bucarest, 1984, 648 p. (*Archim. Mitrofan Băltuță*); *Al. Zub,* Sur les traces de Vasile Pârvan Bucarest, 1983 (*Pr. Scarlat Porcescu*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. — ARCHEVÊCHÉ DE IASSY 662

Hôtes (*Diacre drd. V. Nechita*); Itinéraire du Métropolite de Moldavie: Monastère de Slatina; Eglise Talpalari de Jassy (*Arhid. T. Meleșcan*); Monastère de Bistritza (*Pr. Sc. Porcescu*); Messes episcopales et missionnaires (*Pr. I. Ciornei, Diacre drd. V. Nechita* et *Diacre Clement Gheorghiu*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR ; Prieure Xantipia Aniței (*Archim. Mitrofan Băltuță*); Le Prêtre Vasile Păstrăguș; Le Prêtre Anastasie Păduraru (*Archiprêtre M. Mocanu*); Le Prêtre Petru Popescu (*Pr. V. Irimia*).

B. — ÉVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI . . . 675

Conférences ecclésiastiques en août 1984 (*Pr. I. Mareș*).

CONSECRATIONS D'EGLISES ET MESSES EPISCOPALES: l'Eglise de la paroisse Secuieni, département de Bacău; l'Eglise de la paroisse Văleni, département de Vaslui; l'Eglise de la paroisse Miclești, département de Vaslui; l'Eglise de la paroisse Horgești, filiale Sohodor, département de Bacău; Messe episcopale à l'Eglise de la Transfiguration, cimetière de la ville de Roman (*Diacre Ilie Murăraşu*); l'Eglise ayant pour patrons Saint Michel et Saint Gabriel, paroisse Poiana — Moinești (*Archiprêtre I. Andrioaie*); l'Eglise de la paroisse Rafaila, département de Vaslui (*Diacre Ilie Murăraşu*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR : Le Prêtre Teodor Calapod (*Pr. Th. Lificiu*); Le Prêtre Gheorghe Hagimă (*Archiprêtre I. Andrioaie*).

COMEMORĂRI

VOIEVODULUI MOLDOVEI — LA 480 DE ANI

Pr. prof. dr. Al. I. CIUREA, Ștefan cel Mare în evlavia poporului român 619

ÎNSEMNĂRI 646

O importantă realizare; Două ctitorii patrucentenare: Sucevița și Galata (*Pr. Scarlat Porcescu*); Inscripții și unele însemnări de la bisericile din parohia Vorona Mare, jud. Botoșani (*Pr. D. Mihăilescu*).

BISERICI DE LEMN CU VALOARE ISTORICĂ

Pr. Iustin GASPAR, Biserica de lemn cu hramul „Nașterea Maicii Domnului“ din satul Jigoreni, comuna Țibănești, județul Iași 653

RECENZII 656

† *Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, Nume și fapte în istoria culturii românești, sec. XVII-XIX la Buzău, București, 1983, 118 p.; † *Nicolae, Mitropolitul Banatului*, Învățătura ortodoxă despre mîntuire, Timișoara, 1983, 102 p. (*Pr. Scarlat Porcescu*); Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente, București, 1984, 648 p. (*Arhim. Mitrofan Băltuță*); *Al. Zub*, Pe urmele lui Vasile Pârvan, București, 1983 (*Pr. Scarlat Porcescu*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 662

Oaspeți (*Diac. drd. V. Nechita*); Itinerar chiriarhal: De 6 august la Mănăstirea Slatina (*Arhim. Mitrofan Băltuță*); Biserica Talpalari-Iași (*Arhid. T. Meleșcan*); Popas duhovnicesc la Mănăstirea Bistrița (*Pr. Scarlat Porcescu*); Slujbe arhierești și misionare (*Prot. I. Ciornei, Diac. drd. V. Nechita și Diac. Clement Gheorghiu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Stareța stavroforă Xantipia Aniței (*Arhim. Mitrofan Băltuță*); Preotul Vasile Păstrăguș; Preotul Anastasie Păduraru (*Prot. M. Mocanu*); Preotul Petru Popescu (*Pr. V. Irimia*).

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR . . . 675

Conferințele preoțești din luna august 1984 (*Pr. I. Mareș*)

SFINȚIRI DE BISERICI ȘI SLUJBE ARHIEREȘTI: Biserica din parohia Secuieni, protopopiatul Bacău; Biserica din parohia Văleni, protopopiatul Vaslui; Biserica din parohia Miclești, protopopiatul Vaslui; Biserica din parohia Horgești, filiala Sohodor, protopopiatul Bacău; Slujbă arhierească la biserica cu hramul „Schimbarea la Față“-Cimitir, municipiul Roman (*Arhid. Ilie Murărașu*); Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil“ din filiala Albele, parohia Poiana, protopopiatul Moinești (*Prot. I. Andrioaie*); Biserica din parohia Rafaila, protopopiatul Vaslui (*Arhid. Ilie Murărașu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Teodor Calapod (*Pr. Th. Lificiu*); Preotul Gheorghe Hagimă (*Prot. I. Andrioaie*).

P I 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

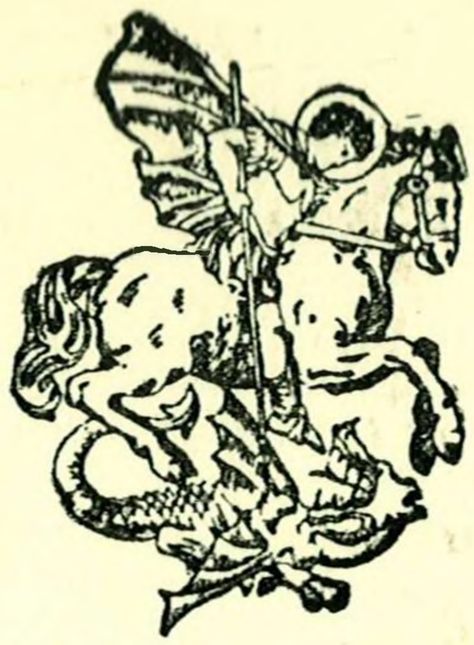

ANUL LX, Nr. 10 — 12 OCTOMBRIE — DECEMBRIE 1984

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
ȘI A EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

CUPRINSUL

TELEGRAMĂ adresată Domnului *NICOLAE CEAUȘESCU*, Președintele Republicii Socialiste România . . . 687

REPUBLICĂ MĂREAȚĂ VATRĂ

La sărbătoarea Republicii († *EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor*) 688
Unirea — visul de aur al românilor († *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*) 691
Trepte de înflorire a Patriei (*Arhid. Ioachim Giosanu*) . . 694

BISERICA ȘI PROBLEMELE LUMII CONTEMPORANE

***Diac. V. NECHITA*, Cînd roadele științei sînt puse în slujba omului 700**

PACEA, PREOCUPARE PERMANENTĂ

Sfinții Părinți despre pace. Pacea lumii (*trad. Gh. Badea*) . 703

LA PRAZNICUL PĂCII

† *TEOCTIST, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei*, Pastorală la Nașterea Domnului 1984 . . 714
† *EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor*, Pastorală la Nașterea Domnului 1984 719

POPAS ANIVERSAR LA VÎRSTA DESĂVÎRȘIRII

Prea Sfințitul Episcop Eftimie la 70 ani (*Pr. I. Mareș*) . . 723

ÎN SLUJBA ECUMENISMULUI

A treia întîlnire ecumenică europeană (Riva del Garda, 3-8 octombrie 1984) (*Participant*) **729**

S T U D I I

***Drd. I. SAUCA*, Jertfa de pe Cruce a Mîntuitorului în lumina Unirii ipostatice 745**
***Pr. prof. C. COJOCARU*, Meletie Istrati — episcop de Huși . 759**
***Pr. N. COJOCARU*, Motive și tehnici ornamentale din Bucovina în arta populară 770**

P E T Ă R Î M P A S T O R A L

† *TEOCTIST, Arhiepiscop și Mitropolit,*
Epocă de lumină 779
Dreptarul cinstirii sfinților în Biserică . . . 785

(continuare în pag. a 3-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LX, Nr. 10 — 12 OCTOMBRIE — DECEMBRIE 1984

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† **I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei**

MEMBRI

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. IOAN MAREȘ, vicar administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

DOMNULUI

NICOLAE CEAUȘESCU

PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MULT STIMATE DOMNULE PREȘEDINTE,

Cu simțăminte de respect și de trăire patriotică, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor și Noi personal, întruniți în sesiune anuală de lucru, azi 2 decembrie 1984, reprezentînd clerul și credincioșii ortodocși români de pe plaiurile Moldovei și Bucovinei, încărcate de istorie, de poezie și de artă din trecut, cu amprenta puternică a izvoarelor de lumină făurite în ultimele două decenii, ne îndreptăm cu recunoștință deplină gîndurile către Dumneavoastră, Mult Stimate Domnule Președinte al României Nicolae Ceaușescu, spre a omagia asemeni întregului popor român actul istoric al realegerii unanime a Domniei Voastre, la cel de al XIII-lea Congres al harnicului nostru popor, în cea mai înaltă demnitate, chezășie a împlinirii măreților hotărîri pentru înflorirea și înălțarea continuă a Patriei dragi în cea mai glorioasă epocă din istoria țării noastre, „Epoca Ceaușescu".

Personalitate proeminentă a lumii contemporane, Erou al păcii, tribun neabătut al făuririi unei lumi mai bune și mai drepte, Domnia Voastră, prin viziunea clară ce vă este proprie, ați mobilizat într-o unitate de gîndire, vrere și simțire toate energiile țării în epopeica strădanie de făurire a României socialiste multilateral dezvoltate, cunoscută pe toate meridianele lumii ca țară dornică de progres și civilizație, de prietenie, independență și suveranitate națională, pavăză a păcii trainice și drepte în lume. Tălmăcind năzuințele întregului popor român îndreptate spre apărarea vieții, Apelurile adresate de Domnia Voastră pentru încetarea cursei înarmărilor prin trecerea la dezarmare, și în primul rînd la dezarmare nucleară, prin dialog și negocieri neîntîrziate și nu prin amenințări cu forța sau prin recurgere la forță, au un mare ecou în inimile credincioșilor și clerului ortodox român și, asemeni tuturor fiilor Patriei noastre, ne vom spori eforturile pentru sprijinirea lor și a luptei pe care o duceți în vederea salvării vieții de la catastrofa nucleară, cît nu este prea tîrziu.

*Vă încredințăm, Mult Stimate Domnule Președinte, că vom face totul pentru a sprijini înălțătoarele chemări pe care le lansați și înțeleapta Dumneavoastră politică internă și externă, ca țara noastră să urce neîncetat treptele cele mai înalte de înflorire, iar pacea să triumfe pe pămînt. În atmosfera luminoasă, de vibrare patriotică, Vă dorim din inimă: Să trăiți mulți și fericiți ani spre înălțarea Patriei scumpe, Republica Socialistă România și spre fericirea întregului nostru popor.**

† TEOCTIST

ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

---

* Telegramă trimisă Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, de la Adunarea eparhială din 2 decembrie 1984.

Republică măreață vatră

LA SĂRBĂTOAREA REPUBLICII

30 Decembrie 1947 este piatra de hotar a istoriei noastre contemporane, moment de simbolică încununare a tot ce a însemnat unirea de la 1 Decembrie 1918, ca o veșnicie a unui decembrie istoric pentru întregul popor român, scump inimilor tuturor fiilor acestui pămînt strămoșesc. În acest decembrie al marilor împliniri istorice, început de „marea unire" și încununate de proclamarea Republicii, vedem aureolate, „secularele vreri" ale poporului nostru, de mersul spre progresul națiunii și spre făurirea unui viitor după măsura energiilor acestui popor dintotdeauna doritor de libertate și independență.

Prin preluarea puterii de stat de către forțele democrației populare, la 30 Decembrie 1947, se consfințește, ca o împlinire necesară a procesului de eliberare socială și națională, început la 23 August 1944, mersul hotărît spre culmile progresului și dezvoltării a unui neam, așa cum le-au voit și ales fiii acestui popor. Aceasta era chezășia statornicirii vieții celei noi în Patria noastră, dar, totodată, și garanția împlinirilor viitoare.

Asemenea unui arc de triumf peste trecutul de luptă al neamului, 30 Decembrie 1947, consfințea, de fapt și de drept, că țelul pentru care s-au jertfit eroii acestui neam era împlinita încredințare că „viitorul de aur", aparține întregului neam. De aceea, 30 Decembrie este pentru toți sărbătoarea logodirii pe vatra străbună a luminii și belșugului, durată — ca toate momentele istorice ale acestui neam — prin voința și jertfa fiilor acestui neam, treaptă a devenirii sale istorice, logică și necesară, pentru făurirea templului libertății și fericirii acestui popor, avînd cupolă azurul și împodobiri grandioasele fresce ale împlinirilor vieții celei noi. Anii care au urmat sînt de fapt ei înșiși tot atîtea trepte în urcușul spre culmile unei vieți din ce în ce mai prospere și ale unui viitor fericit și strălucitor.

30 Decembrie 1947 este deci recunoșterea îndreptățitei dorințe de libertate și unitate a tuturor fiilor acestui popor, pentru care au luptat eroii acestui neam de la Gelu, Glad și Menumorut — belli duxi — întemeietorii „dătători de legi și datini", Basarab și Bogdan, Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, la Iancu de Hunedoara — „lumina lumii" secolului său (I. Capistrano) și Vlad Țepeș, care lucrări mai presus de fire, a săvîrșit" (Chalcocondil), la Ștefan cel Mare și Sfînt — „cea mai deplină icoană a sufletului poporului românesc" (N. Iorga) și la apărătorul "sfintei libertăți a țării", Petru Rareș, care „toată Transilvania a cucerit-o cu spada", (Ferdinand de Habsburg), ca un adevărat „precursor al lui Mihai Viteazul întru unirea tuturor românilor". Unirea lui Mihai de la 1600 a devenit astfel icoana vie a năzuințelor românești căreia i-au fost închinate luptele și jertfele acestui popor de-a lungul secolelor. Astfel, „Unirea de la Alba Iulia din 1600, așa cum arată Președintele Nicolae Ceaușescu, s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în

hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile" care au aspirat spre constituirea statului unic național deplin independent și suveran.

Biruința, „gîndului" marelui Mihai „crescînd odată cu veacurile", a izbutit astfel să se schimbe prin jertfa eroilor, care au căzut în luptele duse de poporul nostru, în faptă nemuritoare, contribuind la nașterea conștiinței naționale românești, de atunci încoace și pentru totdeauna „și devenind program de luptă, un simbol, un ideal, idealul de unitate și suveranitate națională" harnicului deschizător de drumuri noi în cultura românească, Dimitrie Cantemir, care a contribuit „mult la izvodirea conștiinței naționale românești", „prințului de aur", Constantin Brîncoveanu, căruia nimic nu i-a fost mai scump decît „ideea unirii politice a Țărilor române" lui Tudoran al lui Dănilă, care în fruntea năsăudenilor, la 1763, a cerut „drepturi și libertate pentru români", lui Horea — „rex Daciae" — Cloșca și Crișan, conducătorilor revoluției pe care Nicolae Bălcescu o consideră „un fapt esențial în deschiderea porților pentru istoria modernă a românilor". Numai unirea lui Mihai a făcut ca drepturile nației române scrise „cu securea în mînă" de Horea și programa revoluțiilor viitoare, de la 1821" și 1848, să fie înscrise în cartea de aur a istoriei naționale ca niște momente care „vor rămîne veșnic" pentru a fi urmarea acelorași „idealuri sacre ale poporului nostru". Dar visarea cea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților cei mari ai acestui popor (Nicolae Bălcescu) se va împlini la 1859, pregătind cucerirea independenței naționale în 1877-1878 și făurirea statului național unitar român în 1918. „Pohta" lui Mihai Viteazul era împlinită acum pentru toate veacurile, unitatea devenind principiul vital al poporului român. Zorii dreptății istorice se iviseră pentru poporul român, căci 1 Decembrie simboliza „nădejdea pentru viitor" a tuturor românilor, încredințarea că libertatea deplină pe vatra strămoșească se va statornici pentru totdeauna odată cu 23 August 1944, moment cu care, parafrazînd pe Vasile Pârvan, am biruit toate suferințele pe care le-a îndurat acest neam, lupta pentru înlăturarea jugului dominației străine, pentru eliberare socială și statornicirea unei vieți libere și demne pentru toți fiii acestui pămînt străbun, începută la 23 August, se va încununa, de drept și de fapt, cu împlinirile care au urmat, prin voința și elanul unit al poporului român.

Așa cum în toate momentele istoriei sale și-a hotărît singur libertatea și neatîrnarea, la 30 Decembrie poporul român și-a ales singur soarta pe care o merită, calea vieții celei noi și democratice. După martie 1945, care a însemnat împlinirea primăverii profețită de Andrei Mureșanu, „misia" pentru împlinirea căreia poporul a luptat de-a lungul veacurilor se împlinea, ridicînd în rîndul națiunilor libere și independente ale Europei pe români care și-au proclamat Patria Republică a poporului și pentru popor. Prin instaurarea regimului de democrație populară, se trecea la înfăptuirea celui mai mare moment al procesului revoluționar inaugurat de fierbintele August 1944. Datorită condițiilor oferite de viața cea nouă și democratică, schimbările posibile și necesare au cuprins repede toate domeniile de activitate, adeverind faptul că vremurile de glo-

rie de odinioară și biruințele eroilor neamului se transfigurau, în acești ani, într-un „ev nou" al prefacerilor sociale și economice, așa cum nu mai avusese parte istoria acestui pămînt milenar. Astfel, 30 Decembrie este „cununa anului", proclamarea Republicii, așezată pe temelia unui glorios trecut național, încredințînd pe toți fiii neamului nostru că venise vremea împlinirii cuvintelor lui Petru Rareș, că „vom fi iarăși ce-am fost și mai mult decît atît . . .".

Într-adevăr, ceasul istoriei bătea și pentru neamul românesc. Și cine ar putea reda în cuvinte împlinirile vieții celei noi, care de la 30 Decembrie a urmat un permanent urcuș spre făurirea unui viitor de aur pentru toți fiii Patriei, căci anii Republicii au fost tot atîtea trepte ale înălțării și dezvoltării țării, sub înțeleapta conducere a Patriei, purtînd aureola epocii pe care cu îndreptățită mîndrie o numim „Epoca Ceaușescu", avînd conștiința că tot ce s-a realizat în acești ani — datorăm celui mai viteaz dintre eroii acestui neam — făuritorul unei Patrii libere și prospere, ctitorul unei societăți în care totul se realizează, „cu oamenii pentru oameni, cu poporul pentru popor".

Anii de libertate ai vieții celei noi au convins pe toți fiii acestei vetre străbune de adevărul al cărui neobosit mesager se face Președintele Nicolae Ceaușescu, recunoscut „Erou al păcii", că „numai în condiții de pace ne putem concentra toate forțele pentru dezvoltarea economico-socială a țării și popoarele lumii își pot afirma libere voința lor națională".

De aceea, sărbătoarea Republicii se constituie și pentru slujitorii și credincioșii Altarului străbun din această parte a țării într-un fericit prilej de a-și afirma hotărîta lor angajare, de a face totul pentru apărarea păcii și vieții, atît de grav amenințate în zilele noastre. Aceasta este o condiție sine qua non a slujirii noastre — cum spune și I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist, — a dăruirii pentru propășirea țării și a neamului din care am răsărit, pentru viitorul luminos și fericit al tuturor popoarelor.

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

UNIREA — VISUL DE AUR AL ROMÂNILOR

Visul cel mai sfînt al tuturor românilor a fost unirea, izvorît din logodirea lor cu vatra străbună, și libertatea, încît pe drept cuvînt putem spune că „din cele mai vechi timpuri, idealurile unirii, libertății și independenței au însuflețit poporul român, constituind făclia care a luminat, generație după generație, drumul spre dreptate și progres, spre o viață mai bună, liberă și demnă".

Acest lucru a constituit „miracolul românesc" al istoriei noastre naționale, căci acest popor, peste care n-a contenit de-a lungul secolelor să se reverse vîltoarea vicisitudinilor istoriei și-a afirmat ființa și conștiința sa de neam, iar mai tîrziu conștiința națională, cu o putere mereu reînnoită, împotrivindu-se năvălirilor străine care îi știrbeau neatîrnarea, înscriind „pagini de glorie nepieritoare în letopisețul libertății", care a purtat cînd numele de Alexandru cel Bun sau Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare sau Vlad Țepeș, cînd Petru Rareș sau Mihai Viteazul, Ioan Vodă cel Cumplit sau Iancu de la Hunedoara, Horia, Cloșca și Crișan sau Tudor Vladimirescu.

Ocrotiți de aceeași cetate a Carpaților au nutrit permanent aceeași conștiință că sînt „rumâni di lege și di sînge" mărturisită în același grai străbun și trăită cu aceeași simțire de frați ai aceleiași vetre strămoșești. Astfel firele sufletului care i-a legat de acest pămînt al vetrei părintești au fost nenumărate, iar mărturiile acestei legături s-au înmulțit an de an, secol de secol: „Marea, muntele, rîurile, fortărețele ne despart din toate laturile de străini ; înlăuntru egalitatea legilor, identitatea limbii, potrivirea caracterelor și familiaritatea topografiei, totul contribuie să ne unească împreună", spuneau moldovenii în memoriul adresat lui Napoleon Bonaparte în 1807, subliniind această unitate care a caracterizat istoria tuturor românilor.

De aceea, nu întîmplător acest ideal „și-a găsit o înaltă expresie în unirea Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei în anul 1600, de către marele voievod Mihai Viteazul", care — așa cum arăta marele patriot Nicolae Bălcescu — realiza pentru prima dată în istoria acestui neam visarea iubită a voievozilor celor mai mari ai românilor. „Acum românul s-a înfrățit cu românul și cu toții au una și aceeași patrie, una și iaceeași cîrmuire națională, astfel precum au fost din vremurile u tate ale vechimii".

Această unire a devenit astfel simbolul unirii pe care au visat-o întotdeauna românii ; această emblematică năzuință, ideea unirii țărilor românești, a menținut permanent trează în conștiința tuturor fiilor acestei vetre părintești că numai în unire vor fi și deplin liberi. Aceasta a făcut ca poporul român să-și găsească

mereu în sine puterea de a renaște chiar și după cele mai grele înfrîngeri, ridicîndu-se la luptă cu și mai multă forță", iar victoriile obținute i-au sporit și mai mult elanul și neînfricarea, îndemnîndu-l să continue neabătut eforturile și hotărîrile pentru împlinirea năzuințelor sale vitale.

Dar realizarea acestui ideal n-a fost posibilă decît prin împlinirea „actului energic al întregii națiuni române", cum spunea M. Kogălniceanu, care a constituit „cheia de boltă" a devenirii moderne a istoriei noastre naționale, Unirea Principatelor în 1859, căreia i-a urmat cucerirea independenței de stat în 1877-1878, care „a inaugurat o eră nouă în existența României".

Desăvîrșirea acestei uniri o va consfinți formarea statului național unitar român, în anul 1918, prin unirea tuturor românilor în același stat. Aceasta era mult așteptata „încununare a secularelor lupte, a năzuințelor românilor de pretutindeni de a-și avea un stat unit, de a trăi liberi, în pace și colaborare cu vecinii, cu alte popoare". Dacă prin alegerea lui Cuza, ca domn al celor două Principate, se ridica pentru toți românii „steagul românesc ce a fost purtat de Mihai Viteazul", prin unirea de la 1918 toate ținuturile românești erau iarăși una — „pohta ce-a pohtit" falnicul voievod și pentru care și-a jertfit întreaga luptă și viață. Acest „ceas binecuvîntat", cînd românii din toate provinciile românești vedeau realizate „visurile stropite cu atîtea lacrimi și sînge", înscris în cronica neamului nostru ca „cel mai mare act al istoriei noastre naționale, acel pentru care generații întregi au luptat și au murit, acel în nădejdea căruia au trăit toți românii, temelia unei vieți naționale, pe care să se poată de aici înainte dezvolta în pace și fericire întregul neam românesc". Așa cum sublinia ziarul „Unirea", împlinirea acestui act fără seamăn în istoria națională a trezit „încă și glasul amuțit de veacuri și la chemarea lui fermecătoare a început să răspundă sufletul neamului", pentru că din „umbra durerilor ferecate se înalță astăzi chiotul de bucurie al dreptății așteptate de o mie de ani".

De biruința acestui ceas al unirii tuturor românilor, care cuprinde sufletele și dă „codrilor grai / Se mișcă văzduhul în zare / Tresare sub glie și voievodul Mihai / Se scoală și Ștefan cel Mare", pentru că este biruința unei dreptăți. Dreptatea *acestui neam se împlinise ca o îndreptățită încununare a luptelor duse de fiii acestor strămoșești plaiuri de-a lungul veacurilor. Împlinirea acestei uniri este* îndreptățirea *voinței tuturor românilor de pretutindeni și dintotdeauna. E îndreptățirea faptului „că ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pe o clipă" trebuia să fie împlinit și consfințit pe vecie.*

Această aureolă de dreptate *care s-a făcut acestui neam și de* îndreptățire *a luptei pe care a dus-o pentru afirmarea și neatîrnarea națională, va fi însă pentru totdeauna consfințită prin cucerirea deplinei libertăți și suveranități, la 23 August 1944, culmea cea mai înaltă a istoriei noastre, începutul unei ere cu adevărat noi și democratice, al cărei elan creator a unit pe toți fiii acestei vetre străbune.*

* * *

Biserica Ortodoxă Română, totdeauna slujitoare a marilor noastre năzuințe naționale, a sprijinit împlinirea acestui vis de secole. Pentru libertate și neatîrnare, pentru unire și afirmare națională și-au închinat lupta lor mulți din fiii și slujitorii altarului străbun. Astfel, credința strămoșească a fost unul din cei mai puternici factori de unitate națională, căci — așa cum spunea Prea Fericitul Patriarh Iustin — Biserica a beneficiat de unitatea națională pentru a-și afirma unitatea fiilor ei, vădindu-se permanent slujitoare a binelui tuturor fiilor acestor plaiuri, a bunăstării și progresului. Împlinirile neamului erau momente de bucurie și pentru fiii ei, căci odată cu ele se puneau temelii trainice și orînduirilor sale. Astfel, Unirea de la 1859 și independența au determinat dobîndirea autonomiei bisericești, în anul 1885, iar făurirea unirii de la 1918 a încununat istoria Bisericii cu dobîndirea rangului de patriarhat — această stare de plinătate și de desăvîrșire, cum a numit-o I. P. S. Mitropolit Teoctist, a autonomiei bisericești, izvorîtoare a bucuriei de a fi devenit, din „fiică, soră" marilor Bisericii Ortodoxe. Dar această bucurie va fi încununată de împlinirile pe care le-a cunoscut Biserica Ortodoxă Română în anii vieții celei noi după 23 August 1944. Toate acestea sînt temeiurile recunoștinței pe care o purtăm tuturor fiilor acestui neam, jertfele cărora stau la temeliile împlinirilor noastre de astăzi, naționale și bisericești, precum și conducătorilor țării noastre care — prin libertățile democratice și religioase din Patria noastră — au dat posibilitatea afirmării celor mai nobile și mai înalte năzuințe nutrite de fiii și slujitorii Bisericii noastre și ai celorlalte Culte care, împreună cu toți fiii poporului nostru, muncesc pentru făurirea unui viitor luminos și fericit și luptă pentru apărarea păcii și vieții pe pămînt, avînd în fruntea lor pe neîntrecutul și recunoscutul „erou al păcii", Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu.

Atașați tuturor inițiativelor și acțiunilor de apărare a păcii, ne exprimăm întregul și hotărîtul nostru devotament în slujirea acestui imperativ al lumii contemporane, strîns uniți în jurul Președintelui țării noastre, angajîndu-ne să depunem toate eforturile, prin slujirea noastră specifică, pentru apărarea și înfrumusețarea vieții, pentru făurirea unui viitor fericit pentru toți fiii Patriei noastre, pentru apropierea și colaborarea dintre oameni și popoare în biruirea tuturor norilor amenințători care vor să întunece seninul azur și să distrugă cel mai sacru și mai mare bun al întregii omeniri, pacea și viața.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

Trepte de înflorire a Patriei

Din împlinirile culturii românești. *„Zilele Sadoveanu", închinate „Ceahlăului literaturii românești", s-au desfășurat la Iași, în cadrul celei de-a XIII-a ediții, marcînd încă o dată această manifestare culturală ca o binemeritată evocare a operei și personalității marelui scriitor, al cărui „picior de plai" mioritic, ce-și găsește oglindirea în creația sa, se află în aceste părți est-carpatine.*

Tot la Iași, prin grija Institutului „A. D. Xenopol" de pe lîngă Universitatea „Al. I. Cuza", a avut loc o sesiune de comunicări cu tema: „Cultura Cucuteni în contextul european". Manifestarea prilejuită de împlinirea unui secol de la primele descoperiri ale acestei culturi la Băiceni-Cucuteni (Tg. Frumos), de către folcloristul român Teodor Burada, s-a bucurat de o prestigioasă participare din partea unui mare număr de specialiști din țară și străinătate. Alături de academicieni, istorici, arheologi și cercetători, cadre didactice și studenți din țara noastră, au participat reputați specialiști în materie din Anglia, R.F. Germania, Franța, Polonia, Ungaria și Statele Unite. În programul reuniunii au fost înscrise vizite la monumentele din jur, muzee și șantiere arheologice din județele Iași și Neamț.

Astfel, Muzeul de istorie din Piatra Neamț, care anul acesta și-a sărbătorit, într-o atmosferă deosebită, semicentenarul, fiind înființat în anul 1934 de preotul Constantin Matasă, a fost gazda unor comunicări, documentarii și seminarii privind această cultură. Devenit repede colecționarul celei mai mari colecții de ceramică neolitică pictată cu un renume internațional, Muzeul de istorie din capitala „Moldovei de sub munte" și-a confirmat astfel prestanța unei instituții culturale de rang național, așa cum încă din anul 1938 o preconiza arheologul Vladimir Dumitrescu: „Dacă vreodată noi arheologii de meserie am avea cîte o îndoială în ceea ce privește utilitatea străduaniilor noastre, nu încape nici o îndoială că admirînd frumoasele rezultate ale neobositei activități a preotului Constantin Matasă vom fi îndemnați să pornim mai departe pe drumul care mergem".

La Bacău s-a desfășurat cea de-a XIII-a ediție a fastivalului, concurs „Toamna culturală băcăuană", amplă manifestare culturală cu caracter interjudețean care a antrenat ansambluri folclorice, formații de dansuri populare, grupuri vocale, soliști de muzică populară etc. Tot la Bacău, în lunile octombrie și noiembrie, s-au desfășurat „Reuniunile cultural-educative și literar-artistice" ale revistei „Ateneu", prilejuite de împlinirea a două decenii de la apariția acestei publicații culturale. În program au fost înscrise: festivalul literar „George Bacovia", colocvii, simpozioane, conferințe, precum și evocări ale unor personalități marcante născute pe aceste străvechi plaiuri: V. Alecsandri, V. Pârvan, Lucrețiu Pătrășcanu etc.

Nu departe de Humulești „Amintirilor din copilărie" a lui Ion Creangă, în Tg. Neamț s-a deschis Casa memorială „Veronica Micle" sub forma unei expoziții permanente. Casa recent recon-

struită, după modelul celei vechi, se adaugă astfel ca un popas deosebit pentru iubitorii de frumos și poezie, care vor fi în trecere prin pitorescul oraș de la poalele culmii Plăieșului, străjuită de Cetatea Neamțului.

Unui alt făuritor de poezie și vers românesc, poetul Alecu Mateevici (1888-1917), autorul poeziei, atît de cunoscute și de îndrăgite: „Limba noastră", prestigioasa publicație „Tribuna României" îi dedică alese cuvinte și evocări de suflet.

Frumusețile artistice și arhitectonice ale mănăstirilor și bisericilor din Moldova au încîntat și încîntă pe mulți vizitatori din țară și de peste hotare. Acest lucru îl subliniază cu pregnanță Mircea Blaga în „Autograful" său din revista „Convorbiri literare" intitulat „Bucovina este istorie coborîtă în spiritualitate", în care subliniază că datorită acestor monumente — de spiritualitate românească — Moldova de sus reprezintă „racordarea infinită la spațiul mioritic și ancorată strîns în mrejele fine ale culturii românești. Oricînd ne întoarcem aici, călcînd pragul fragil al acelui visat albastru de Voroneț, ne întîlnim cu înaintașii sfințiți de înșeși geniul și concepția lor firească și fără cusur".

Această conștiință a legăturii permanente cu neprețuitele creații ale geniului românesc este oglindită și de festivalul-concurs care se organizează la Suceava, aflat la cea de-a VII-a ediție, purtînd genericul de „Voronețiana".

Ecouri ale Revoluției lui Horia în Moldova. *Împlinirea în anul acesta a 200 de ani de la Revoluția din 1784, moment care a încununat lupta seculară a românilor din Transilvania pentru libertăți naționale, sociale și religioase, a prilejuit numeroase evocări. Ecourile revoluției au fost adeseori subliniate în toate ținuturile românești, de fiecare dată arătîndu-se importanța acesteia în formarea conștiinței naționale românești, așa cum încă de acum un secol o sublinia și marele poet Mihai Eminescu în poezia „Horea": „Horea pe-un munte falnic stă călare / O coroană sură munților se pare, / Iar Carpații țepeni îngropați în nori / Își vuiau prin tunet gîndurile lor".*

Că au existat legături între căpeteniile Revoluției de la anul 1784 și românii din celelalte Principate Române ne încredințează și mărturia dată de Internunțiul Austriei la Constantinopol *din acea vreme, Horbert Rothkeal, care informează că în anul 1784 a sosit la Iași o delegație de trei persoane din partea lui Horea, condusă de un preot Ioan, pentru a cere voievodului Alexandru Mavrocordat să intervină pe lîngă Poartă în vederea sprijinirii mișcării revoluționare transilvănene.*

De numele străvechii capitale a Moldovei, această „metropolă" și „Ravenă" a României, cum a numit-o N. Iorga, se leagă și începuturile teatrului românesc, marcate de contribuția unor distinse personalități ale culturii noastre naționale. Prima piesă de teatru a dramaturgului Matei Millo, de la a cărei naștere se împlinesc anul acesta 160 de ani, a fost jucată pe scena teatrului din Iași în 1851.

El rămîne, prin contribuția sa înscrisă în istoria noastră culturală, unul dintre principalii întemeietori ai teatrului românesc.

Preocupări pentru teatru a avut și Gh. Asachi, întemeietor al școlii românești moderne în Moldova. Ca o oglindire a acestui fapt este jucarea celor dintîi spectacole de teatru în limba română la Iași, între 1816 și 1834, de către școlari. Se știe sigur că între piesele stagiunii a fost și pastorala într-un act „Mirtil și Hloe" prelucrată de Gh. Asachi, care s-a jucat la 17 decembrie 1816.

Tot prin contribuția lui Gh. Asachi, acum 150 de ani, se înființa la Iași prima școală de fete, pe care în primăvara anului 1835 o absolveau peste 70 de fete.

Între școlile de tradiție din Moldova se numără și Liceul „A. T. Laurian" din Botoșani, de la a cărui înființare anul acesta se împlinesc 125 de ani, fiind unul din primele roade ale Unirii Principatelor Române. Importanța acestei instituții de învățămînt din țara noastră, care a avut elevi pe mulți dintre oamenii de seamă ai neamului, este evidentă, gîndindu-ne numai la simplul fapt că se numără printre primele trei licee din partea de nord a Moldovei.

Că multe dintre personalitățile culturii noastre naționale și-au legat numele de instituțiile de învățămînt gimnazial și liceal din Moldova, ne încredințează și bilanțul bătrînului gimnaziu „Roman Vodă" din orașul cu același nume de la confluența Moldovei cu Siretul. Aici au răsunat odinioară glasurile lui Garabet Ibrăileanu, Panait Mușoiu, Calistrat Hogaș, Cezar Petrescu etc.

Între marile personalități ale culturii, la un loc de cinste se înscrie deținătorul premiului „Nobel", Profesorul Gh. Palade, director al secției de biologie celulară a Facultății de medicină din Yale (S.U.A.).Mîndria moldovenilor este cu atît mai mare că din rîndul lor a răsărit un prestigios reprezentant al științei medicale, cu cît el se arată slujitor al apropierii oamenilor, al prieteniei și bunăînțelegerii în duhul specific tuturor românilor — legătura cu vatra strămoșească — așa cum reiese și din mărturisirea făcută cu prilejul vizitei în țara noastră, la invitația Academiei Republicii Socialiste România: „Îmi iubesc și îmi stimez neamul; sînt mîndru că m-am născut în România".

O altă personalitate de renume mondial este și Mircea Eliade, cunoscutul savant in istoria religiilor, prezentat de revista culturală „Ateneu" cititorilor săi. Mircea Handoca și Prof. universitar Gh. Bulgăr, în cadrul unui intermezzo despre Eliade, prezintă cititorilor opera și gîndurile de viitor ale marelui om de cultură.

Lui N. Grigorescu, cel care a pictat în Moldova mănăstirea cu numele atît de reprezentativ pentru spiritualitatea românească, Agapia, ne relatează „Contemporanul", i s-a consacrat în semn de aleasă și constantă prețuire, o amplă expoziție — cca 400 lucrări — la Muzeul de artă al Republicii Socialiste România, ca un binemeritat elogiu celui care a transpus, cu o inegalabilă măiestrie în culoare, ființa morală a neamului nostru, vioiciunea și deschiderea sufletului românesc spre lume și spre oameni, valorificînd „sursa mereu vie

a vieții și spiritualității poporului, pînă la a le confunda cu efigia lui și a-i deveni lui efigie".

Că arta și iubirea de frumos s-au constituit de-a lungul veacurilor într-o permanență a sufletului românesc o arată și mărturiile care se păstrează pe lîngă monumentele istorice bisericești și de evlavie străbună în realizarea cărora și-au înscris numele Gavriil Uric, Teodor Mărișescu, Pîrvu Mutu sau un Radu Paisie, încredințează „Tribuna României" pe cititorii săi. Astfel, contribuția Bisericii din sînul căreia au ieșit multe personalități ale culturii noastre naționale este justificat apreciată. Acesteia i se adaugă, spre bucuria noastră, și o alta, a prof. N. Bagdasar, care a avut cuvinte de prețuire pentru părintele Constantin Nonea, de care l-a legat o strînsă prietenie. Apreciindu-i activitatea scriitoricească prof. N. Bagdasar prezenta pe „părintele Costică" studenților săi, prilej cu care a subliniat contribuția unor preoți din trecut și de astăzi la susținerea unor remarcabile inițiative și acțiuni culturale naționale.

La manifestările culturale prilejuite de jubileul revistei „Ateneu", pentru valoroasa contribuție la cunoașterea vieții și operelor marilor personalități ale istoriografiei românești, s-a decernat premiul „Vasile Pârvan" cunoscutului istoriograf ieșean Al. Zub. Dintre lucrările sale închinate marelui istoric și arheolog român amintim: V. Pârvan — Corespondență și acte, 1973; Vasile Pârvan — Efigia cărturarului, 1974; Vasile Pârvan — Bibliografie, 1979; Vasile Pârvan — Scrieri, 1981 și Pe urmele lui Vasile Pârvan, 1983.

Așadar, Alexandru Zub „unul din cei mai de seamă istoriografi ai națiunii noastre, trăindu-i și scriindu-i istoria ca pe o neîntreruptă iubire de adevăr", în cărțile sale închinate lui Vasile Pârvan face o adevărată profesiune de credință „în tonul seninătății", al cultului muncii și sacrificiului pentru cunoașterea istoriei noastre naționale și a celor ce cu trudă au ridicat-o pe culmile care se află astăzi.

Prezențe românești. *Cititorii prestigioasei publicații „Tribuna României" sînt informați că la Toronto și Hamilton (Canada) la sărbătoririle prilejuite de bicentenarul provinciei Ontario și a 150 de ani de la înființarea orașului Toronto s-a desfășurat și Festivalul etnocultural „Românii sărbătoresc Ontario" organizat de „Ovidius-Canadian Society for Romanien Studies" (Societatea Canadiană pentru Studii Românești „Ovidius"), în colaborare cu biserica ortodoxă română „Învierea Domnului" din Hamilton, păstorită de P.C. Prot. Nicolae Ciurea. Cu acest prilej s-a ținut și o sesiune de comunicări avînd genericul „Românii din Canada și S.U.A. — istorie și cultură", deschisă printr-un Te-Deum oficiat de ierarhi și preoți ai Bisericii Ortodoxe Române din Canada și S.U.A.*

Că bogăția culturală românească este o oglindire a deschiderii neamului nostru spre lume, ne mărturisește și Jean Marie Steilein în însemnările și fotografiile sale despre România, pe care a vizitat-o deseori, apărute în „Grands Réportages", „La vie", „Fêtes du monde" etc. Îndrăgostit de obiceiurile tradiționale românești, consacră aces-

tora un loc cu totul aparte în publicațiile sale, în special celor din județele Iași, Neamț, Bacău și Suceava. Încă o dovadă a faptului că românul, prin întreaga sa zestre spirituală, este menit să fie factor activ și dinamic la apropierea dintre oameni și popoare.

Pentru sănătatea omului. *În anii libertății, cînd grija față de om a căpătat noi dimensiuni, s-au înregistrat numeroase realizări, menite să ușureze suferințele provocate de diferite boli și afecțiuni, care au dus la mărirea impresionantă a bazelor materiale de tratament și a diversificării unităților de profil.*

Astfel, la împlinirea a 125 de ani de la înființarea primei școli de chirurgie din Iași, 1859, moment ce poate fi considerat ca început al învățămîntului medical superior ieșean, Direcția sanitară a județului Bacău înregistrează un impresionant și grăitor bilanț : 8 spitale cu 4968 de paturi, 32 creșe cu 3021 locuri, 13 dispensare-policlinici, 3 leagăne de copii cu 755 locuri, 154 dispensare comunale, urbane, de întreprinderi și școlare, deservite de 988 medici și 3283 cadre medii sanitare.

Întreprinderea de Antibiotice din Iași, cea mai mare de acest fel din țară și-a sărbătorit recent, în cadrul unei sesiuni științifice, 25 de ani de la prima șarjă de streptomicină românească, elaborată în marea întreprindere ieșeană.

Tot ca o mărturie a punerii în slujba omului a celor mai recente cuceriri științifice sînt și preocupările lui L. Pendefunda de la I.M.F. Iași, de a se utiliza cît mai eficient laserul și alte mijloace sofisticate electronice în tratarea unor afecțiuni și în descifrarea multor „necunoscute ale microcosmosului uman". Acestora se adaugă punerea la punct a unui ordinator de către centrul teritorial de calcul din Iași, pentru stabilirea cît mai urgentă a diagnosticului diferitelor afecțiunii.

Realizări în domeniul industrial. *Orașul Piatra Neamț a devenit în zilele noastre un puternic centru economic al țării. Pe platforma de la Săvinești, una din cele mai mari și mai moderne unități de acest gen din Europa, se produc în prezent cca 650 sortimente de fire și fibre sintetice, exportate în peste 14 țări ale lumii.*

Prin salba hidroenergetică a Bistriței, cea mai productivă din România, incluzînd cel mai mare lac intermontan din Europa, lacul Bicaz, ținutul Neamț se înscrie în rîndul celor mai înzestrate județe cu potențial hidro-energetic din țară.

Mai merită amintite și alte întreprinderi nemțene pentru prestigiul economic pe care și l-au cîștigat : I. M. Ceahlăul din Piatra Neamț, P.A.L. Piatra Neamț, C.P.L. Piatra Neamț, Comuna din Paris și Reconstrucția Piatra Neamț unde s-au obținut în premieră pe țară primele cantități de celuloză pentru hîrtie și cartoane electronice printr-o tehnologie proprie.

Cu un prestigios bilanț se înscrie și întreprinderea „Tehnoton" din Iași, care asigură 96 % din producția națională de aparate radio.

Ca o încununare, demnă de amintit în acest sens, este trecerea la fabricarea primei „combine muzicale" în această întreprindere și a unor stații de telesupraveghere a temperaturii din compartimentul de mașini al navelor — instalație electronică complexă realizată în premieră națională. Primele stații de acest gen au fost deja livrate beneficiarilor.

La I. M. Roman, recent s-a testat un sistem original și eficient de purificare a atmosferei poluate din întreprindere, sistem pus la punct de către harnicii specialiști ai importantei întreprinderi romașcane. Bilanțul realizărilor de la I. M. Roman, este permanent îmbogățit. Cea mai recentă realizare este și cea a constructorilor de mașini unelte, mașina semiautomată de calibrat țevi speciale cu diametrul între 8 și 19 mm, în premieră națională.

Un colectiv de specialiști de la Întreprinderea metalurgică Bacău a conceput și realizat o mașină de brichetat praful de cocs, rezultat din procesul de producție.

Întreprinderile ieșene: C.U.G., Nicolina, Fabrica de mobilă și Tehnotonul au prezentat la TIB 84 diferite produse care s-au bucurat de o largă apreciere, mărturii ale ingeniozității realizărilor industriale, pe care le-au atins datorită noilor condiții de muncă și viață din ultimii ani, dotării materiale și creșterii puterii economice a întreprinderilor respective. Acestea sînt o mărturie vie a muncii perseverente a oamenilor din aceste orașe moldovene care aduc partea lor de contribuție la înflorirea continuă a țării.

Arhid. Ioachim GIOSANU

Biserica și problemele lumii contemporane

CÎND ROADELE ȘTIINȚEI SÎNT PUSE ÎN SLUJBA OMULUI

După învățătura Bisericii, și în mod deosebit a Bisericii Ortodoxe, omul este făcut „după chipul“ (Facerea 1, 26) Ziditorului, avînd chemarea de a fi împreună-creator în viața lumii, iar prin har să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu (Filipeni 3, 21). De aceea, omul este singura ființă care se poate defini, eminamente, prin creație, prin acel imperativ lăuntric de a crea. Umanizînd lumea, el se îndumnezeiește, devenind cu adevărat „creator al ei“. Transformînd-o, el însuși se transformă. Înnoind-o, el însuși se înnoiește. Sfințind-o, el însuși se sfințește, renăscîndu-se duhovnicește.

În această împlinire prin înnoirea creaturii, progresul tehnic-științific este ca „o verigă intermediară în relația noastră cu lumea“.

Prin știință noi cunoaștem mai bine natura. „Modelele naturii au pătruns în creațiile omului, în formele cristalurilor, în bolțile înstelate ale catedralelor“, slujind celor mai înalte scopuri umane și sporind „nevoia omului de existență“ prin „belșugul material, strîns legat de condiția spirituală“ a umanității. Deci progresul tehnico-științific ajută pe om să-și creeze bunuri materiale a căror valoare spirituală este de necontestat. Știința îl apropie pe om de natură, care îi slujește țelurilor sale celor mai mărețe. De aceea, uriașele cuceriri științifice — de la inventarea roții și a scrisului pînă la era calculatorului electronic și a zborului omului în cosmos — slujesc milenarelor aspirații umane de progres și neîncetată desăvîrșire. Ele „mijlocesc“ astfel fericirea, bunăstarea materială și spirituală, libertatea, dar mai ales înălțarea omului de la „întunerecul“ neștiinței la lumina și bucuria vieții. Știința și progresul tehnic slujesc, într-un cuvînt, nevoii umane de neîncetată devenire, nevoii de infinit și desăvîrșire.

Este adevărat că păcatul a întunecat adesea orizonturile acestei perspective, spre care a năzuit omul de milenii, afectînd „dialogul“ său cu lumea, cu lumea înconjurătoare. Istoria universală ne oferă destule mărturii.

Evanghelia Mîntuitorului este, în primul rînd, o chemare a omului spre înnoire și luminare, spre eliberare prin cunoașterea adevăratei sale meniri. Biserica s-a slujit de toate mijloacele vremurilor respective — cuceriri ale științei și tehnicii — pentru luminarea poporului. Astfel ea a luptat contra tuturor superstițiilor, fanatismului și iraționalismului. A înființat în mănăstiri — vetre de cultură—școli, unde au înflorit primele preocupări ale miniaturisticii, scrisului și tipăritului, toate menite să reflecte epoca de cultură, civilizație și bunăstare la care ajunsese poporul român. În creațiile umane ea a văzut „rostuirea“ nevoii de a crea a omului, dar și „întipărirea“ chemării sufletului — acea parte nevăzută a ființei umane — de a se desăvîrși. De aceea, ea a slujit omului și crezului

său „de a crea o lume mai dreaptă, o solidaritate prin care se înalță și crește puterea omenescului, cea mai durabilă între lucrurile vieții". Ea a ajutat ființa umană să-și găsească fericirea, libertatea și desăvîrșirea „înomenind lumea înconjurătoare", această aspirație specifică omului de „cunoaștere și împlinire în realitățile existenței materiale". De aceea, Biserica Ortodoxă Română a condamnat totdeauna tot ce întuneca chipul omului, în primul rînd războiul, ura și neînțelegerile dintre oameni, căutînd să semene iubire și apropiere, pace și bunăvoire, înțelegere și colaborare. Ce sînt oare „prezențele culturale românești" pretutindeni în Orient sau Occident?

Anii de viață nouă și înfloritoare, care au dezlănțuit energiile creatoare ale tuturor fiilor țării noastre, într-un elan al muncii înfrățite nemaiîntîlnit în istoria națională, ne-au convins de adevărul că roadele științei sînt un bun al tuturor, avînd scopul să slujească binelui și fericirii oamenilor. Revoluția tehnico-științifică a dezvoltat mijloacele de producție din toate domeniile de activitate, știința servind astfel la bunăstarea întregii societăți, ca „una din forțele motrice ale progresului". Destinul creator al omului — atît de des evocat în cultura și tradițiile poporului nostru — „vocația" și „atitudinea sa creatoare" față de lume au căpătat noi dimensiuni umaniste. Epoca de construcție pașnică, caracteristică esențială a vieții celei noi din țara noastră, a solicitat și solicită participarea conștientă a fiecărui fiu al Patriei la făurirea unui viitor fericit. De aceea, fiecare dintre noi — prin activitatea de slujire specifică — trebuie să fim, efectiv, părtași la făurirea unui viitor luminos al vrednicului nostru popor.

Mărețele realizări, roade ale muncii unite a tuturor și garanții ale făuririi unui viitor luminos și fericit pentru toți fiii întregului popor, deschid perspectivele luminoase ale permanentei înfloriri a Patriei noastre. Între aceste împliniri epocale, făurite în ultimele două decenii, se înscriu la loc de cinste „magistrala albastră", Canalul Dunăre-Marea Neagră, ca o răsfrîngere a azurului libertății noastre peste fruntea țării și ca o cunună a împlinirilor acestor luminoși ani — „simbol al nivelului tehnic și al capacității creatoare a minunatului nostru popor"; măreața realizare a „Transfăgărășanului", ingenioasa înfăptuire a metroului bucureștean, în permanentă extindere, care înscrie capitala țării în rîndul marilor metropole ale lumii, realizările de prestigiu ale industriei aeronauticii românești, renumitele autoturisme de tip ARO, Dacia sau Oltcit, „porțile luminii" de pe Dunăre, tractorul românesc, întîlnit pe toate meridianele lumii, sau atîtea alte produse industriale — rezultat al acestei înțelepte puneri în slujba omului a roadelor științei. Ele sînt „temelii" ale viitoarelor împliniri pe care fiii acestor plaiuri străbune le vor realiza prin elanul muncii unite spre făurirea unui viitor luminos pentru întregul nostru popor, spre statornicirea unor relații de prietenie și colaborare fructuoasă între toate popoarele lumii, spre apărarea vieții și crearea unui climat de reală pace și bunăînțelegere între toți oamenii.

Toate realizările tehnico-științifice au menirea de „a fi în slujba omului", de a-i face mai frumoasă și mai fericită viața fiecăruia dintre noi și a tuturor împreună și de a contribui, în aceeași

măsură, la rezolvarea marilor probleme care confruntă omenirea. Astfel, cercetările din diferite domenii de activitate sînt orientate spre găsirea de noi surse de materii prime și energetice, spre valorificarea superioară a tuturor resurselor existente și a materiilor prime indigene în industria chimică, la fel și în celelalte ramuri ale industriei, construirea primelor centre nucleare — electrice și dezvoltarea agriculturii.

Un capitol însemnat îl constituie de asemenea utilizarea deșeurilor și reintroducerea lor în circuitul economic, odată cu asigurarea protecției mediului înconjurător și a unei calități superioare vieții. De o susținută atenție, avîndu-se în vedere importanța lor economică, se bucură cercetările privind dezvoltarea metalurgiei neferoase, a construcțiilor de mașini și a electrotehnicii, electronicii și automaticii, prin elaborarea de noi tehnologii în fabricarea circuitelor electronice integrate și a calculatoarelor, automatizarea și informatizarea industriei, a proceselor tehnologice de înaltă și complexă productivitate și de conducere. Nu vom putea încheia enumerarea cîtorva dintre preocupările de a se pune roadele științei în slujba omului fără a aminti — și nu în ultimul rînd — de neîncetata dezvoltare a cercetărilor biologice moderne și diversificarea aplicațiilor acestora în agricultură, zootehnie — ramuri-cheie ale economiei naționale — medicină și protecția mediului înconjurător.

Toate aceste cuceriri tehnico-științifice puse în slujba omului — res sacra homini — cum spuneau cei din vechime, arată preocupările înaltei noastre Conduceri de stat ca știința să slujească omului, bunăstării și prosperității poporului nostru, precum și rezolvării problemelor legate de realizarea unui statornic climat de pace și colaborare, prin dezarmare generală și totală.

Marile descoperiri științifice — aceste revoluții pașnice, cum mai sînt numite — mai mult ca oricînd în zilele noastre trebuie să fie un bun al întregii umanități. Barierele artificiale, care din păcate mai persistă în relațiile internaționale, n-ar mai trebui să frîneze transferul de tehnologie, rezolvarea nevoii de dezvoltare a unor state, a problemei energiei lumii contemporane și lichidarea decalajelor economice datorită cărora jumătate din omenire este înfometată, săracă și neinstruită, prin realizarea unei lumi mai bune și mai drepte, a unei noi ordini economice internaționale.

Conchizînd, progresul tehnico-științific slujește omului cu adevărat numai atunci cînd i se găsesc largi aplicații în scopuri pașnice, împlinind nevoile umane legate de viața materială și spirituală a tuturor popoarelor — în condiții de echitate și colaborare —, de aspirațiile perene ale omului privind apărarea vieții și a păcii pe planeta noastră.

Diac. V. NECHITA

SFINȚII PĂRINȚI DESPRE PACE. PACEA LUMII

Sfîntul Ignatie Teoforul, Epistola către Efeseni 13, 2:
Nimic nu este mai bun decît pacea, în care este nimicit orice război al celor cerești (Efeseni 2, 2; 6, 12) și al celor pămîntești (P. G. 5, 656).

Sfîntul Irineu, Adversus haereses 4, 30, 3:
Datorită Romanilor, și lumea se bucură de pace, și noi umblăm pe drumuri fără teamă și navigăm oriunde vrem (P. G. 7, 1066).

Clement Alexandrinul, Pedagogul 1, 12:
În timp de război este nevoie de multă pregătire; viața plină de desfătări are nevoie de belșug. Dar pacea și iubirea, surori cuminți și liniște, nu au nevoie de arme, nici de o pregătire care nu aduce mîntuirea, ci pierzania. Hrana lor este Cuvîntul, Care a dobîndit puterea de a ne arăta calea (Ioan 14, 6) și de a ne învăța. De la El învățăm simplitatea și smerenia, întreaga dragoste de libertate, iubirea de oameni și iubirea de frumos (P. G. 8, 369).

Ibidem, 2, 4:
Într-adevăr, omul este un instrument muzical de pace. Dacă cineva va cerceta celelalte instrumente muzicale va afla că sînt fie instrumente muzicale de război, fie din cele care aprind poftele sau înflăcărează dragostea, fie instrumente muzicale care întărîtă mînia... Noi ne folosim de un singur instrument muzical, de Cuvînt, singurul făcător de pace; cu Acesta cinstim pe Dumnezeu (P.G. 8, 441-443).

Idem, Stromatele 2, 20:
Pacea și libertatea nu vin astfel decît printr-o neîncetată și neobosită luptă împotriva patimilor noastre (P. G. 8, 1065).

Origene, Comentariul la Evanghelia după Ioan 1, 13:
(La nașterea Mîntuitorului), și îngerii se minunează că, datorită lui Iisus, va fi pace pe pămînt, loc bîntuit de războaie, în care Lucifer cel alungat din cer... este zdrobit de Iisus (P. G. 14, 45).

Idem, Comentariul la Epistola către Romani 4, 8:
Pace este acolo unde nimeni nu se revoltă și nu caută ceartă, acolo unde nu se petrece nimic dușmănos sau barbar (P. G. 14, 988).

Sfîntul Grigorie Teologul, Cuvîntarea a VI-a (Întîia despre pace), cap. 16:
Cît de mare este bunul păcii îl arată discordia. Căci după cum pacea păstrează popoarele, cetățile, împărățiile, adunările, casele, corăbiile pline de călători, căsniciile, prieteniile, tot astfel discordia le risipește (P. G. 37, 741 C-744 A).

Idem, Cuvîntarea a XXII-lea (A doua despre pace), cap. 1:

Pace scumpă, plăcută și prin ceea ce ne aduci și după nume ; pace pe care acum eu am dat-o poporului meu și, la rîndul meu, am primit-o de la popor... Pace iubită, cugetarea și podoaba mea, despre care auzim că este a lui Dumnezeu și că Dumnezeu este al ei și că Dumnezeu Însuși este pacea, după cum spune Apostolul : „Pacea lui Dumnezeu“ (Filipeni 4, 7), „Dumnezeul păcii“ (II Corinteni 13, 11) și „El este pacea noastră“ (Efeseni 2, 14). Și noi nu o respectăm de fel. Pace scumpă, bun lăudat de toți, dar de puțini păzit, unde ne-ai lăsat de atîta timp ? Cînd vei reveni la noi ? Te doresc și te iubesc mai mult decît ceilalți oameni ; cînd ești prezentă te îmbrățișez, iar cînd nu ești cu noi te chem cu multă jale și cu multe lacrimi (P. G. 35, 1132).

Ibidem, cap 15:

Făcătorilor de pace le este hărăzită o fericire atît de mare, încît ei singuri, dintre cei care își cîștigă mîntuirea, sînt numiți fiii lui Dumnezeu (P. G 35, 1149).

Sfîntul Grigorie de Nyssa, Despre fericiri, Cuvîntul al VII-lea:

Așadar, răsplata luptei este atît de mare. Dar care este lupta? Dacă vei fi făcător de pace, vei fi încununat cu harul înfierii. Mie mi se pare că și fapta pentru care se făgăduiește o recompensă atît de mare este un alt dar. Căci, dintre toate lucrurile la care rîvnesc oamenii, cu bucurie în viață, ce este mai dulce pentru ei decît un trai pașnic ? Pentru că orice lucru dintre cele plăcute în viața omului ai numi, el are nevoie de pace ca să fie plăcut. Dacă am avea toate cele care sînt prețuite în viață: bogăție, sănătate, soție, copii, casă, părinți, slujitori, prieteni, pămînt și mare (fiecare din acestea două îmbogățindu-se prin roadele lor proprii), grădini încîntătoare, vînătoare, băi, palestre, gimnazii, locuri de distracție și de desfătare pentru tineri și toate cele care sînt născociri pentru plăceri (să se adauge la acestea spectacolele plăcute, audițiile muzicale și orice altceva prin care, celor ce trăiesc în desfătare, li se face viața plăcută), dacă am avea toate acestea, dar ne-ar lipsi bunul păcii, ce cîștig am avea din ele dacă războiul ne-ar împiedica să ne bucurăm de aceste bunătăți ? Deci pacea însăși este plăcută celor ce îi sînt părtași și ea îndulcește toate cele ce sînt prețuite în viață (P. G. 44, 1281).

Ibidem:

„Fericiți făcătorii de pace“. Dar făcător de pace este cel care dă pace altuia; dar nu ar putea oferi altuia ceea ce nu are el însuși. Deci, El voiește să fii mai întîi tu însuți plin de bunurile păcii și apoi să dai și celor care au nevoie de un astfel de bun (P. G. 44, 1284).

Ibidem:

Mai întîi să vedem ce este pacea. Ce altceva este decît o înclinare plină de iubire către semenul nostru? Dar cum se cheamă ceea ce este socotit potrivnic iubirii ? Ură, mînie, poftă, pizmă, dorință de răzbunare, fățărnicie, ciocnirile în război. Vezi la cît de multe și la ce fel de boli este leac un singur cuvînt : pacea ? Căci pacea se împotrivește în mod egal fiecăreia dintre bolile amintite mai sus

și prin venirea ei face să dispară răul. Căci, precum dispare boala cînd vine pe neașteptate sănătatea și precum se risipește întunericul cînd se arată lumina, tot astfel, îndată ce a apărut pacea, se destramă toate patimile ce se aprind din starea potrivnică... Precum substanțele aromate frumos mirositoare umplu aerul din jur cu buna lor mireasmă, tot astfel Dumnezeu vrea ca darul păcii să-ți fie dat cu îmbelșugare, încît viața ta să fie leac pentru boala străină (P. G. 44, 1284).

Ibidem:

„Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema". Cine sînt aceștia ? Cei care urmează iubirea de oameni a lui Dumnezeu, cei care în viața lor arată ceea ce este propriu lucrării lui Dumnezeu. Domnul și Dăruitorul celor bune smulge din rădăcină și aruncă în neființă tot ceea ce este în afară de natura binelui și străin de el. Această lucrare ți-o rînduiește ca lege și ție; să alungi ura, să pui capăt războiului, să faci să dispară pizma, să alungi lupta, să nimicești fățărnicia, să stingi ținerea de minte a răului care arde mocnit în inima ta, să pui în locul acestora toate virtuțile ce le stau împotrivă. Căci, precum vine lumina cînd se retrage întunericul, tot astfel, în locul fiecăruia dintre aceste rele, intră roada Duhului: dragostea, bucuria, pacea, bunătatea, îndelungarăbdare, întreg șiragul de bunătăți prezentat de Apostol (Galateni 5, 22) (P. G. 44, 1289).

Sfîntul Ioan Gură de Aur, Comentariul la Psalmul 4:

„Cu pace, așa mă voi culca și voi adormi, că Tu, Doamne, îndeosebi întru nădejde m-ai așezat" (Psalmul 4, 8). Iată un alt chip, nu mic, al Proniei, fiindcă de pace se bucură cei care se alipesc Domnului, căci : „Pace multă au cei ce iubesc legea Ta și nu se smintesc" (Psalmul 118, 165). De obicei, nimic nu aduce pacea precum cunoașterea lui Dumnezeu și zidirea virtuții, care alungă războiul dinăuntru al patimilor și nu îngăduie ca omul să fie în discordie cu sine însuși. Dacă nu se bucură de această pace interioară, chiar dacă trăiește în cea mai adîncă pace cu semenii săi, chiar dacă nu-l atacă nici un dușman, omul este ființa cea mai de plîns dintre toate cele care se războiesc pe pămînt... Această pace ne-a dăruit-o Hristos cînd a venit la noi ; această pace o cere pentru credincioși, în rugăciunile sale, și Pavel, care spune în fiecare scrisoare „Har vouă și pace de la Dumnezeu Tatăl nostru...". Cel ce are această pace nu se teme nu numai de barbar și de dușman, dar nici chiar de diavol, ci rîde de întreaga oaste a demonilor și este mai vesel decît toți oamenii, fiindcă nu este apăsat de sărăcie, nu este îngreunat de boală și de neputință, nu este tulburat de nimic din cele care li se întîmplă oamenilor pe neașteptate, deoarece are sufletul sănătos și puternic, în stare să trateze acestea cu grijă și foarte ușor... Care este folosul păcii obștești pentru cel care, tulburat fiind și atins de nebunie și dușman al întregii firi, aleargă de colo pînă colo purtînd cu sine un război atît de mare și dorind să fie străpuns de mii de suliți și săgeți și să îndure de o mie de ori moartea decît să vadă că vreunul de același neam cu el are renume bun sau se bucură de fericire? (P. G. 45, 57-58).

Idem, Comentariul la Psalmul 45:

Hristos a nimicit războiul greu al demonilor și a întins pacea peste întreaga lume, alungînd chiar și războiul purtat prin simțuri de aceștia. Ceea ce spune și Isaia : „Preface-vor săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în cosoare. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu vor mai învăța războiul“ (2, 4). Înainte de venirea lui Hristos toți oamenii se înarmau, și nu era unul scutit de această obligație, cetățile luptau împotriva cetăților, peste tot erau aprinse războaiele ; acum însă cea mai mare parte a lumii trăiește în pace, toți practicîndu-și fără teamă îndeletnicirile, cultivînd pămîntul și navigînd pe mare. Sînt însă și puțini soldați care luptă pentru toți ceilalți (P. G. 55, 206-207).

Sinesiu din Cirene, Episcop de Ptolemais, Cuvîntare despre împărăție, cap. 16:

Regele războinic să fie mai pașnic decît toți ceilalți. Căci numai aceluia îi este îngăduit să trăiască în pace, care este în stare să pedepsească pe cei care îl atacă. Și aș spune că a fost instruit în toate problemele ce privesc pacea numai acel rege care, deși nu vrea să facă o nedreptate cuiva, și-a pregătit forțele pentru a nu fi vătămat. Căci, dacă nu va porni el la război, va fi tîrît de altul în război. Însă pacea este mai fericită decît războiul, fiindcă și războiul este pregătit tot pentru pace. Însă, pe bună dreptate, scopul războiului trebuie pus mai presus de cauzele lui (P. G. 66, 1100).

Isidor Pelusiotul, Epistola 1, 40:

Nu se cuvine să porți arme în timp de pace, nici să te plimbi prin mijlocul forului în ținută de război, nici să trăiești în cetate înarmat cu sabia ; teroarea și acest fel de viață practică-le în război, împotriva dușmanilor ! (P. G. 78, 208).

Idem, Epistola 3, 246:

Pacea unită cu dreptatea este un bun dumnezeiesc ; însă dacă una este fără cealaltă este vătămată frumusețea virtuții. Căci pace au și tîlharii între ei, și lupii: tîlharii pentru vătămarea oamenilor, lupii pentru pieirea oilor. Dar nu pot să numesc aceasta pace, fiindcă nu este împodobită cu dreptate. Dacă se va uni cu aceasta, atunci se va numi cu adevărat pace. De aceea a spus Hristos : „Nu am venit să aduc pace pe pămînt, ci sabie“ (Matei 10, 34). Că Hristos nu respinge orice fel de pace, ci numai pacea unită cu ticăloșia, înțelegem din alt loc, cînd spune : „Pacea Mea o dau vouă“ (Ioan 14, 27). Căci pacea este pace cu adevărat cînd este împodobită cu dreptatea și evlavia (P. G. 78, 924-925).

Idem, Epistola 4, 36:

Există, prea înțeleptule bărbat, și un război sfînt și drept și o pace mai rea decît orice luptă neînduplecată, după cum spune Psalmistul: „Am pizmuit pe cei fără de lege, cînd vedeam pacea păcătoșilor“ (Psalmul 72, 3). Căci și tîlharii se împacă între ei, înarmîndu-se împotriva celor care nu le-au făcut nici un rău; și lupii se adună în haită cînd le este sete de sînge; și bărbatul adulter face parte cu femeia adulteră, și desfrînatul cu desfrînata. Așadar, să nu socotești că pacea este pretutindeni și totdeauna bună. Căci

de multe ori este mai rea decît orice război. Dacă cineva face pace cu cei care latră împotriva Proniei și face alianță cu cei care murdăresc și distrug viața obștească cu viețile lor nefolositoare, acesta este departe de hotarele păcii. De aceea și spunea Pavel: „Dacă se poate, pe cît stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii“ (Romani 12, 18). Căci el știa limpede că uneori nu este posibil (P. G. 78, 1088).

Idem, Epistola 4, 70:

Să îmbrățișăm pacea și dragostea, prin care este nimicit orice război, orice luptă și orice neînțelegere (P. G. 78, 1129).

Teodoret al Cirului, Comentariul la Isaia, cap. 2, versetul 4:

„Preface-vor săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în cosoare. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu vor mai învăța războiul“. Și nici nu credem că acestea s-au întîmplat după întoarcerea din Babilon, fiindcă războaie au fost pe întreg pămîntul după ce regatul a fost împărțit în multe părți, iar cei care domneau peste popoare se ridicau unii împotriva altora. Însă la sosirea Dumnezeului și Mîntuitorului nostru a înflorit împărăția romanilor, care, nimicind multe regate, a dobîndit puterea peste toate. Neamurile care sînt în stăpînirea romană nu se mai folosesc de armele războiului în relațiile dintre ele, ci toate se bucură de bunurile agriculturii. Dar la iudei a fost, în vechime, o atît de mare neînțelegere, încît Israel a fost împărțit în două și singur s-a dus la pierzanie și într-un singur colț al lumii, ba mai mult, într-o singură provincie, vorbesc de Palestina, se războiesc între ei Allophylii, Moabiții, Ammoniții, Idumenii și Amaleciții. Dar toate acestea le-a stins Întruparea Mîntuitorului nostru. Căci pe vremea Nașterii aducătoare de mîntuire a Fecioarei „a ieșit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea“ (Luca 2, 1). Atunci a început schimbarea războaielor în pace și, după ce s-au stins războaiele dintre neamuri, predicarea Evangheliei n-a mai fost împiedicată de nimic și deoarece toate neamurile se supuneau unei singure stăpîniri, crainicii adevărului mergeau peste tot fără teamă, făcînd cunoscută învățătura mîntuitoare (P. G. 81, 237-240).

Idem, Comentariul la Miheia, cap. 4, versetul 5:

„Atunci toate popoarele vor umbla fiecare în numele dumnezeului său, iar noi vom merge în numele Domnului Dumnezeului nostru de acum și pînă în veac“. Așadar, faptele stau mărturie că nimic din acestea nu se potrivesc iudeilor. Căci aceștia, alungați din Ierusalim, au ajuns chiriașii lumii, împrăștiați și rătăcitori, neputînd să împlinească slujirea după Lege. Dar cuvîntul profetului făgăduiește că aceia care au crezut în numele Domnului vor merge de acum și pînă în veac. Că acestea anunță timpul de după venirea Domnului iarăși stau mărturie, aproape vorbind, faptele. Căci înainte de împărăția Romanilor erau numeroase ciocnirile dintre popoare, deoarece regatele erau împărțite pe neamuri. Dar după ce toată stăpînirea a trecut la Romani și au fost desființate regatele celorlalte neamuri pe vremea venirii Mîntuitorului nostru, cea mai mare pace a pus stăpînire pe lumea întreagă, ca să nu se mai ridice un neam împotriva altui neam, ci, datorită păcii dăruite

de Dumnezeu, armele să fie transformate în unelte pentru agricultură, iar oamenii, străduindu-se să cultive pămîntul, să se bucure fără teamă de bunurile dobîndite astfel. Dar ei practică și toate celelalte îndeletniciri obișnuite în timp de pace, ocupîndu-se cu felurite meșteșuguri: unii îmbrățișează comerțul pe mare și navigația, alții, năzuind spre desăvîrșire, pun mai presus de cîștigurile trecătoare calea dumnezeiască și slujirea Stăpînului, moștenind de aici viața veșnică (P. G. 81, 1761).

Procopie din Gaza, Comentariul la Facerea:

El pune pacea mai presus de toate bunurile (P. G. 87/I, 453-454).

Sfîntul Ioan Damaschinul, Sfintele Paralele:

Unde este pace, acolo sînt toate bunurile. Unde este pace strălucește cumpătarea. Unde este înțelegere este încoronată înfrînarea de la patimi. Dimpotrivă, unde este război, acolo cumpătarea este lăsată la o parte (P. G. 96, 257).

Ioan Cantacuzinul, Istorii 1, 22 :

Pacea trebuie căutată deoarece ea este izvorul multor bunuri (P. G. 153, 181).

Ibidem, 1, 49 :

Te îndemn și te rog să cauți pacea... Dacă, convins fiind de mine, vei hotărî să fie pace, Îl vei bucura pe Dumnezeu și pe îngerii Lui, iar pe noi ne vei scăpa de primejdiile războaielor (P.G. 153, 336).

Ibidem, 2, 19 :

Cine este cel care să nu știe, numai dacă nu cumva locuiește în afara lumii, că războiul civil este nenorocire și ruină pentru cetățeni, după cum, dimpotrivă, pacea și înțelegerea sînt spre folosul și spre mai buna sporire a celor obștești (P. G. 153, 528).

Ibidem, 3, 24:

Pacea este mîntuitoare pentru stat (P. G. 153, 868).

Ibidem, 3, 28:

În timp de pace și în lipsa războaielor, și cetățile și particularii au mintea mai bună și nu săvîrșesc nicidecum fapte urîte și rușinoase, fiindcă nu îi silește nici o nevoie inevitabilă. În schimb războiul, îndepărtînd bunăstarea zilnică, devine dascăl violent și al acelor fapte care, mai înainte, erau socotite nelegiuite (P.G. 153, 869).

Ibidem, 4, 34:

Pacea este rădăcina tuturor bunurilor, iar orice război, dimpotrivă, este rădăcina tuturor nenorocirilor (P. G. 154, 260).

Sfîntul Ambrozie, Despre Noe, cap. 19 :

Cei care doreau pacea obișnuiau să poarte înaintea lor o ramură de măslin (P. L. 14, 414).

Idem, Despre Iov și David, cap. 3:

„Am pizmuit pe cei fără de lege, cînd vedem pacea păcătoșilor“ (Psalmul 72, 3)... Aceasta este cauza greșelii : faptul că a rîvnit pacea păcătoșilor. Însă noi trebuie să rîvnim cele care sînt bune,

nu cele pline de rușine, după cum a spus și Apostolul Pavel: „Dar e bine să rîvniți totdeauna binele“ (Galateni 4, 18). Să nu te miri că a pus pacea alături de ceea ce este rău. Și în Evanghelie ni se arată că există o pace pe care a respins-o Hristos, de vreme ce spune El Însuși: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă“ (Ioan 14, 27). Căci există o pace care nu are piedică (opreliște) și o pace care are; pacea născută din iubire nu are opreliște; însă pacea născută din minciună are. De aceea și spune profetul: „Pace, pace; dar unde este pacea ?“ (Iezechil 13, 10). Așadar să ne ferim de pacea păcătoșilor, fiindcă ei lucrează împreună împotriva celui nevinovat, se întovărășesc ca să-l omoare pe cel drept, să o alunge pe văduvă sau să-i necinstească virtutea (P. L. 14, 880).

Idem, Comentariul la Epistola către Romani:

„Și calea păcii ei nu au cunoscut-o !“ (Romani 3, 17). Calea păcii este liniștită și netulburată, căci orice viață cinstită este senină și faptele smerite sînt făcătoare de pace și prin ele se merge la Dumnezeu. Cei care nu vor să știe acestea au ales calea neînțelegerilor, pe care se merge la gheenă (P. L. 17, 80-81).

Ibidem:

„Dacă se poate, pe cît stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii“ (Romani 12, 18). Apostolul vrea ca toți cei care păzesc dumnezeiasca dreptate să fie făcători de pace. Dacă cineva a disprețuit această pace încît este vrăjmaș al făcătorului de pace fiindcă sau nu vrea să fie mustrat de acesta sau pizmuiește bunurile acestuia, totuși făcătorul de pace, în ceea ce îl privește, să nu se deosebească de cei ce lucrează binele. Căci nelucrător al păcii este cel care, după ce a încălcat voia Legii, urmărește privilegiul său. Chiar dacă David spune: „Cu cei ce urau pacea, făcător de pace eram“ (Psalmul 119, 7), aceasta se întîmplă din cauza puterii (tăriei), unor persoane (oameni), fie ca să îl învingă prin supunere smerită pe cel pe care îl smulgea astfel din mîndria sa, fie ca să disprețuiască poruncile Legii. Se poate întîmpla ca și de teama lui Dumnezeu cineva să devină făcător de pace cu cel care urăște pacea; fiindcă nu vrea să răsplătească răul cu rău, este făcător de pace, adică învinge răul prin bine, ca să fie învins prin supunere cel pe care nu-l biruie poruncile Legii. Așadar, „dacă se poate, spune Apostolul, pe cît stă în puterea voastră“, ca să părem că trăim în pace ca lucrători ai binelui. Dacă cineva nu a fost iubitor de pace, totuși tu vrei să fii făcător de pace, atît cît stă în puterea ta. Dar dacă cineva este lipsit de credință și hulitor și nu poți trăi în pace cu el, nu poți fi învinuit în nici un chip, fiindcă Apostolul Ioan nu a îngăduit nici măcar să fie salutați cei care nu cred că Hristos a venit în trup (II Ioan 1, 10). Așadar noi sîntem pregătiți să trăim în pace, dacă se poate, cu toți oamenii; însă cu cei care se împotrivesc va fi imposibil, nu din vina noastră, mai ales dacă îi chemăm la pace. Căci cel care nu vatămă pe nimeni este, în chip vădit, făcător de pace (P. L. 17, 169).

Fericitul Augustin, Epistola 189, 6:

Așadar, cînd te înarmezi pentru luptă, gîndește-te mai întîi că virtutea ta, chiar și cea trupească, este darul lui Dumnezeu. În

așa fel te vei gîndi la darul lui Dumnezeu încît să nu faci nimic împotriva lui Dumnezeu. Deoarece credința făgăduită trebuie păstrată și față de dușmanul împotriva căruia este purtat războiul; cu atît mai mult față de prietenul pentru care lupți ! Înțelegerea cere pace, constrîngerea cere război, încît să ne scape Dumnezeu de constrîngere și să ne păstreze în pace ! Căci pacea este căutată nu ca să fie aținat războiul, ci războiul este purtat ca să fie dobîndită pacea. Așadar să fii făcător de pace chiar și în vreme de război, ca, dobîndind victoria, să-i aduci la folosul păcii pe cei pe care îi învingi. „Fericiți făcătorii de pace, spune Domnul, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ (Matei 5, 9). Dacă pacea omenească este atît de plăcută pentru mîntuirea muritorilor, cu cît este mai plăcută pacea dumnezeiască pentru veșnica mîntuire a îngerilor ! (P. L. 33, 856).

Idem, Epistola 229, 2:

Este o glorie mai mare să nimicești războaiele prin cuvînt decît oamenii prin sabie și să cîștigi sau să dobîndești pacea prin pace, nu prin război. Căci și cei care luptă caută fără îndoială pacea, dar o caută totuși prin vărsare de sînge, chiar dacă sînt buni (P. L. 33, 1019).

Idem, Cuvîntarea a 357-a :

Mai greu este să lauzi pacea decît să o ai. Căci dacă dorim să o lăudăm ne alegem puterile, căutăm înțelesuri, cîntărim cuvintele; însă dacă vrem să o avem, o avem și o stăpînim fără vreo trudă. Vrednici de laudă sînt cei care iubesc pacea ; însă cei care o urăsc trebuie liniștiți mai degrabă prin învățătură și tăcere, decît să fie aținați prin mustrare. Adevăratul iubitor al păcii este iubitor al vrăjmașilor săi. ...Dacă ești iubitor de pace, oricine ai fi, să-ți fie milă de cel care nu iubește ceea ce iubești tu, de cel care nu are ceea ce ai tu. Într-adevăr, astfel este lucrul pe care îl îndrăgești, încît nu îl pizmuiești pe cel ce îl stăpînește împreună cu tine. El are împreună cu tine pacea, dar nu îți micșorează averea ta. ... Iubește pacea, aibi pace, stăpînește pacea, primește în casa ta cîți prieteni poți ca să stăpînești pacea : cu cît va fi mai largă, cu atît va fi stăpînită de mai mulți. În casa pămîntească nu primești mulți care să locuiască împreună; avutul păcii însă sporește cu cît sînt mai mulți cei care îl locuiesc. ... Dacă vrei să trăiești cu puțini în pace, mică îți va fi pacea. Dacă vrei să sporească acest avut, cheamă și pe altul să-l stăpînească. Căci am spus : Fraților, bine este să iubești pacea și a o iubi înseamnă să o ai... Pacea este asemenea pîinii aceleia care, în timp ce era frîntă și împărțită, sporea în mîinile ucenicilor Domnului.

Așadar, să aveți pace, fraților. Dacă vreți să aduceți pe alții la pace, voi să o aveți cei dintîi, voi să o stăpîniți primii. În voi să fiarbă ceea ce aveți, ca să-i aprindă pe alții. Ereticul urăște pacea, iar cel bolnav de ochi urăște lumina. Oare este rea lumina fiindcă cel bolnav de ochi nu o poate suporta ? (P. L. 39, 1582-1583).

Idem, De civitate Dei 1, 7:

Prădarea, măcelul, jaful, incendierea, jalea, tot ceea ce s-a săvîrșit în ultimul dezastru suferit de romani (= războiul cu goții lui Alaric), s-a petrecut datorită legilor războaielor. Dar ceea ce

s-a întîlnit nou în această nenorocire este faptul că sălbătăcia barbarilor s-a arătat, într-un chip neobișnuit, atît de blîndă, încît au fost alese și hotărîte basilici foarte spațioase pentru a fi umplute cu populația ce trebuia cruțată, unde nimeni nu era ucis, de unde nimeni nu era răpit, unde mulți erau aduși de dușmanii miloși pentru a fi eliberați, de unde nimeni nu era luat prizonier de dușmanii cei cruzi. Cine nu vede că toate acestea s-au întîmplat datorită numelui lui Hristos, datorită vremurilor creștine, acela este orb; cine vede și nu laudă pe Hristos este nerecunoscător; cine se împotrivește celui ce laudă pe Hristos este nebun (P. L. 41, 19-20).

Ibidem, 4, 6:

A porni un război împotriva vecinilor și apoi a pleca în alte războaie, a nimici și a supune, numai din dorința de a stăpîni popoare care nu te-au supărat cu nimic, cum altfel trebuie să fie numită decît o mare tîlhărie? (P. L. 41, 116-117).

Ibidem, 4, 15:

A purta războaie și a lărgi hotarele statului prin supunerea altor popoare este o fericire numai pentru cei ticăloși (P.L. 41, 124).

Ibidem, 19, 7:

Înțeleptul va fi gata să poarte războaie drepte. Dar, dacă își amintește că este om, va suferi cu mult mai mult din cauza necesității de a purta aceste războaie drepte; fiindcă dacă nu ar fi drepte, înțeleptul nu ar trebui să le poarte și prin aceasta pentru el nu ar exista războaie. Nedreptatea vrăjmașului îl silește pe înțelept să poarte războaiele drepte. Această nedreptate, fiindcă este a oamenilor, omul trebuie să o deplîngă, chiar dacă din ea nu s-ar naște nici o constrîngere de a lupta (P. L. 41, 634).

Ibidem, 19, 10:

Pacea veșnică nu o va tulbura nici un vrăjmaș. Ea este fericirea finală, scopul desăvîrșirii ce nu are sfîrșit care să-l mistuie. Aici, în lumea aceasta, sîntem numiți fericiți cînd avem pacea, o pace mică atît cît se poate avea aici, într-o viață frumoasă: dar această fericire, comparată cu fericirea pe care o numim finală, vedem că este sărăcie. Așadar, această pace, așa cum poate ea să fie pe pămînt, cînd noi muritorii o avem în lucrurile muritoare, dacă trăim în chip drept, virtutea se folosește de bunurile ei în chip drept ;dar cînd nu o avem, virtutea se folosește bine chiar de nenorocirile pe care le îndură omul. Dar virtutea este adevărată atunci cînd toate bunurile de care se folosește în chip drept și tot ceea ce face în bunul folos al celor bune și al celor rele, și pe ea însăși, le raportează la acel scop cînd vom avea o pace atît de mare decît care nu poate să fie alta mai bună și mai mare (P. L. 41, 636).

Ibidem, 19, 11:

Pacea este un bun atît de mare, încît, chiar printre lucrurile pămîntești și trecătoare, nimic nu este mai plăcut să auzi, nimic nu este dorit mai cu ardoare, în sfîrșit, nu poate fi găsit nimic mai bun decît ea (P. L. 41, 637).

Ibidem, 19, 12:

După cum nu există nimeni care să nu vrea să se bucure, tot astfel nu există nimeni care să nu dorească să aibă pacea. Chiar și cei care vor război nu vor nimic altceva decît să învingă; ei doresc, așadar, să ajungă pe calea războiului la o pace glorioasă. Căci ce altceva este victoria decît supunerea celor ce se împotrivesc? Cînd supunerea are loc, va fi pace. Deci războaiele sînt purtate în vederea păcii, chiar de cei care doresc să practice virtutea lor războinică comandînd și luptînd. De unde se vede că pacea este sfîrșitul dorit al războiului. Căci orice om, chiar purtînd război, caută pacea, nimeni însă, făcînd pace, nu caută războiul. Chiar și cei care vor să tulbure pacea de care se bucură nu urăsc pacea, ci doresc să o schimbe după placul lor. Ei nu vor așadar să nu fie pace, ci să fie așa cum o vor ei (P. L. 41, 637-638).

Ibidem:

Omul, care prin legile naturii sale, este înclinat spre colectivitate și spre pace cu oamenii, trebuie să păstreze pacea cu toți oamenii (P. L. 41, 639).

Ibidem, 19, 13:

Pacea trupului este alcătuirea ordonată a părților sale. Pacea sufletului irațional este odihna ordonată a dorințelor sale. Pacea sufletului rațional este acordul ordonat al cunoașterii și acțiunii. Pacea trupului și a sufletului este viața și sănătatea ordonată a ființei. Pacea omului muritor și a lui Dumnezeu este supunerea ordonată prin credință sub legea veșnică. Pacea oamenilor este buna înțelegere ordonată. Pacea casei este înțelegerea bine ordonată de a porunci și de a se supune a celor ce locuiesc împreună. Pacea cetății este înțelegerea ordonată a cetățenilor în a conduce și în a se supune. Pacea cetății cerești este unirea cea mai ordonată și cea mai armonioasă în bucuria lui Dumnezeu și în bucuria reciprocă în Dumnezeu. Pacea tuturor lucrurilor este liniștea ordinii. Ordinea este dispunerea lucrurilor asemănătoare și neasemănătoare, care atribuie fiecăruia locul său (P. L. 41, 640).

Ibidem:

După cum există viață fără durere, dar nu poate exista durere fără viață, tot astfel există pace fără război, dar nu poate exista război fără pace; nu fiindcă războiul este război, ci fiindcă el este purtat de acele ființe sau în acele ființe, care sînt naturi ce nu ar exista în nici un chip, dacă nu ar exista printr-o pace oarecare (P. L. 41, 641).

Magnus Aurelius Cassiodorus, Diferite scrisori 1, 1:

Noi trebuie să căutăm pacea. Ea trebuie să fie dorită de orice cîrmuire, pentru că în timp de pace popoarele progresează, iar interesele lor sînt păzite. Aceasta este mama cea frumoasă a tuturor purtărilor bune (alese); sporind neamul muritorilor prin urmarea generațiilor, pacea mărește belșugul, cultivă viața curată și cel care înțelege că a căutat-o prea puțin mărturisește că este neștiutor al unor bunuri atît de mari (P. L. 69, 503).

Ibidem, 1, 5:

Ce pace va fi dată celor dezbinați, dacă nu se liniștesc nici prin hotărîri potrivite cu legea...? Cel care, în ciuda vinei sale, nu a vrut să fie făcător de pace trebuie să se silească să stea liniștit (P. L. 69, 511).

Ibidem, 1, 23:

Cîrmuirea trebuie să aibă grija să păzească buna înțelegere obștească, fiindcă este spre lauda celui care conduce statul dacă pacea este iubită de toți cetățenii (P. L. 69, 524).

Isidor de Sevilla, Synonyma:

Iubește pacea, îndrăgește pacea, păstrează pacea cu toți, îmbrățișează-i pe toți cu blîndețe și dragoste; încearcă să iubești mai mult decît ești iubit; să nu fii necredincios în ceea ce privește pacea, nici ușuratic în prietenie. Păstrează totdeauna legătura înțelegerii, îndeamnă la pace pe cei ce se urăsc, cheamă la unire pe cei ce nu se înțeleg, unește prin pace inimile celor dezbinați... Fugi de certuri, evită neînțelegerile, ferește-te de lupte, îndepărtează orice prilej de ceartă. Disprețuiește cearta, trăiește totdeauna în pace, să nu te arunci în luptă pentru nici o cauză, să nu te străduiești să lupți în nici o acțiune. Lupta cheamă împotrivirea, lupta naște neînțelegeri, lupta zămislește certuri, lupta aprinde făcliile urii. Lupta stinge pacea inimii, lupta nimicește înțelegerea (P. L. 83, 854).

Traducere de *Gh. BADEA*

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI 1984

† *T E O C T I S T*
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

„Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot poporul; că vi S-a născut azi Mîntuitor, Care este Hristos Domnul“
(Luca 2, 10-11).

Ne-a învrednicit Bunul Dumnezeu să întîmpinăm și în acest an marea sărbătoare a Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, să ne bucurăm împreună de frumusețile cîntărilor care slăvesc întruparea Fiului lui Dumnezeu și să ne îndulcim văzul sufletului din strălucirea care Îl învăluie pe „Pruncul Iisus“ în peștera modestă din vecinătatea Betleemului. Așa cum știm, această sărbătoare revarsă, an de an, în viața noastră, belșug de încredere, de lumină, de pace și de înviorare a iubirii noastre frățești. Sfintele noastre rînduieli închinate sărbătoririi ei sînt însoțite de colinde și datini, izvorîte din același fond de iubire și comuniune de grai și de neam al strămoșilor noștri, prin care secole de-a rîndul și-au depănat firul de aur al statorniciei și vredniciilor lor pe toate plaiurile românești.

Din aceeași iubire, pe care o nutresc neîncetat pentru toți fiii și fiicele duhovnicești din această de Dumnezeu păzită Mitropolie a Moldovei și Sucevei și din același dor de a fi împreună în jurul ieslei devenite acum Sfînta Sfintelor, a odrăslit îndătinatul nostru cuvînt pastoral. Îl îndreptăm către inimile voastre curate și bune, ca împreună să cîntăm și să slăvim cu evlavie pe Iisus, Unul din Treime, Care pentru noi și pentru a noastră mîntuire S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Preacurata Fecioară Maria și S-a făcut om, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. Sub bolțile sfintelor noastre lăcașuri, simțim împreună clipele de fericire petrecute atunci de bunii păstori, învăluiți în strălucirea slavei Domnului, cînd au auzit vestirea îngerului: „Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot poporul; că vi S-a născut azi Mîntuitor, Care este Hristos Domnul“ *(Luca 2, 10-11).*

Zorile acestei vestiri au cuprins cu mult înainte cugetele văzătorilor de Dumnezeu, alăute ale Duhului Sfînt, marii prooroci ai Vechiului Testament, care au glăsuit și au scris despre Nașterea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Făcînd legătura cu acești sfinți și înțelepți cunoscători și vestitori ai „plinirii vremii„ *(Galateni 4, 4), cum avea să numească Sfîntul Apostol Pavel împrejurările și semnificația Nașterii Mîntuitorului, Sfinții Evangheliști iau la fiecare afirmare în sprijin adevărurile Scripturilor drept mărturii ale Duhului Sfînt.* „Iată acum vreme potrivită, iată acum ziua mîntuirii“ *(Isaia 49, 8; II Corinteni 6, 2), era proclamarea de veacuri a „Începăturii mîntuirii noastre și arătarea tainei cei din veac“ cînd „Fiul lui Dumnezeu, fiu Fecioarei Se face“ (Troparul Bunei Vestiri).*

Sub inspirația Duhului Sfînt, Evanghelistul Matei începe „Cartea neamului lui Hristos" cu chipurile marilor patriarhi: Avraam, Isaac și Iacov, continuînd cu toate neamurile pînă la Iesei, printre care înțeleptul Solomon, psalmistul David și dreptul Iosif și arătînd semințiа hărăzită de Dumnezeu, din care S-a născut Hristos. Ca niște raze de lumină, ne apar deci, graiurile proorocilor în frunte cu cel al lui Isaia, numit pentru aceasta „Evanghelistul Vechiului Testament", ce se răsfrîng asupra întregii vieți a lui Iisus. Ei L-au văzut și L-au preamărit ca „Prunc tînăr și Sfetnic de mare sfat, Mîntuitor și Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie" *(Isaia 9, 5), Cel care avea să proclame dreptatea, slobozenia, egalitatea, înfrățirea. Au fericit Betleemul, au numit Nazaretul, s-au îndurerat de fărădelegile lui Irod, s-au tînguit cu mamele din Rama, nemîngîiate de pierderea pruncilor lor nevinovați. Și totodată, proorocii au tresăltat de bucurie că jertfa Fiului lui Dumnezeu este încoronată de biruința lui Iisus asupra mormîntului și morții, de biruința luminii și vieții.*

Cunoscători și plinitori ai vestirilor dumnezeiești, Sfinții Evangheliști vor zugrăvi Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos sub aceeași inspirație a Duhului Sfînt, cu precizia și detaliile unor părtași de convingeri, de ideal și de adevăr ca pe Fiul „care este strălucirea Tatălui și chipul ființei lui Dumnezeu" *(Evrei 1, 3). Tot ceea ce pătrunde în auzul nostru din bogăția și frumusețea citirilor și imnelor liturgice, tot ceea ce văzul cuprinde din măreția icoanei Nașterii Domnului: păstorii transfigurați de vestirile cerești și de înfățișarea „Noului Născut", magii Răsăritului îngenuncheați în fața lui Iisus, aducînd daruri, aur și tămîie și smirnă, cum glăsuiesc străvechile noastre colinde, ca și modestia peșterii, ne îndreaptă luarea aminte spre adîncul cel necuprins al împlinirilor sfinte și mîntuitoare. Ceea ce avea să proclame Iisus, cînd a zis:* „Duhul Domnului este peste Mine... M-a trimis să vestesc anul plăcut Domnului..." *și* „astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre" *(Luca 4, 18, 19 și 21). Din clipa venirii Sale pe lume toate acestea erau adevăruri trăite și împlinite. Împreună cu Sfînta Fecioară Maria, străjuind cu iubire de mamă* „Pruncul tînăr" *venit pe lume, se afla dreptul Iosif, înălțat cu mintea la înțelesul mîntuitor al celor săvîrșite. În același timp, văzduhul răsuna de ecoul imnului vieții și al păcii, intonat de cetele îngerilor, atît de așteptat și permanent actual:* „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire!" *(Luca 2, 14).*

Cu credința, măiestria și geniul lor, autorii frescelor care împodobesc pe dinafară zidurile mănăstirilor Voroneț, Moldovița, Humor, Sucevița, au tălmăcit în imagini adevărul întrupării Domnului, neîntrecut de frumos, de convingător. Este expresia grăitoare a felului unic în care cugetau și adevereau strămoșii noștri învățătura de credință ortodoxă. În peisajul plin de dumnezeiască măreție al acestui colț de țară din Bucovina, culorile deschise și chipurile sfinților în procesiuni liturgice alcătuiesc parcă fondul melodiilor noastre bisericești. Din lumina sufletului lor a izvorît acea minunată împletire a arborelui lui Iesei, „pomul vieții", acea părtășie a noastră la viața lui Hristos, acea transfigurare a firii întregi care participă la acest fapt unic, cînd „Cuvîntul S-a făcut Trup

și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr“ *(Ioan 1, 14).*

Iată, așadar, iubiții mei, că în icoana Nașterii Domnului ni se arată felul în care și noi sîntem chemați să viețuim în lumina și slava praznicului de astăzi, sîntem chemați să ne împărtășim din harul și adevărul cu care vine Fiul lui Dumnezeu în lume ca „Fiu al Omului“ *(Ioan 6, 27). Din iubirea cea nemărginită pentru noi,* „Dumnezeu L-a dat pe Unul-Născut Fiul Său“ *(Ioan 3, 16), iar* „celor ce L-au primit, care cred în numele Lui, *scrie Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan,* le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu“ *(Ioan 1, 12).*

De aceea, steaua călăuzitoare ne deschide calea către Lumina cea neînserată, către sosirea „Răsăritului Răsăriturilor“, către „Luceafărul dimineții“ *(Apocalipsa 22, 16), cum a fost numit Mîntuitorul Iisus Hristos și de David, care cîntă :* „Fiul Meu ești Tu“ *(Psalmul 2, 7),* „Din pîntece mai înainte de luceafăr Te-am născut“ *(Psalm 109, 3). Darurile oferite Mîntuitorului Iisus îndată după naștere, aurul și tămîia și smirna, dobîndesc astfel simbolul valorilor nepieritoare și al mărturisirii că magii de la Răsărit au aflat ceea ce căutau cu atîta sîrguință, pe* „Cel ce S-a născut“ *(Matei 2, 2),* „din semința lui Avraam“ *(Evrei 2, 16). Aceste daruri au rămas de-a pururi ofranda dreptei credințe a fiecărui fiu al Bisericii : aurul, strălucirea veșnică a crezului său mîntuitor, tămîia, rodul cel binecuvîntat al faptelor bune, iar smirna, mireasma iubirii jertfitoare față de semeni, izvorîtă din inima neprihănită ca dintr-un sanctuar al tuturor virtuților, podoaba noastră cea de mare preț, pentru a cărei dobîndire năzuim și ne ostenim. Întru aceasta ne și vine îndemnul, prin graiul Sfîntului Apostol Petru :* „Pentru că lămurirea credinței voastre, cea cu mult mai scumpă decît aurul cel pieritor, dar lămurit prin foc, să vă fie spre laudă, spre mărire și spre cinste, la arătarea lui Iisus Hristos“ *(I Petru 1, 7).*

Toate sărbătorile de peste an se întrec în frumusețile și conținutul lor liturgic. Toate își au temeiul lor mîntuitor și revarsă în suflete împrospătare și înnoire duhovnicească. Sărbătoarea de astăzi prisosește în strălucire, nu numai ca înțeles dogmatic, ci și în acela legat direct de chemarea și valoarea fiecăruia dintre noi, legat de Mîntuitorul Iisus Hristos, de viața și învățătura Sa. Sărbătoarea Nașterii Domnului este sărbătoarea vieții, a păcii, a bucuriei și a împlinirii celor scrise din vechime. Adevărate coloane de lumină, aceste cuvinte strălucesc ca mesaje veșnice, dumnezeiești, acum cînd prăznuim Nașterea Fiului lui Dumnezeu, ca îndatoriri de urmat și de înfăptuit. „Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot poporul“ *(Luca 2, 10) ;* „Pace pe pămînt și între oameni bunăvoire“ *(Luca 2, 14), răsunau și răsună și astăzi cu aceeași putere în auzul și în inimile noastre aceste cuvinte, prin glasurile colindătorilor.*

Viața, pacea, fericirea, bucuria sînt valorile neprețuite ale omului și de aceea ele constituie dreptul său sfînt pentru creșterea și dezvoltarea ființei lui, a desăvîrșirii și mîntuirii lui, a înălțării și afirmării lui și, totodată, cadrul necesar creației și muncii sale, a părtășiei la bunăstarea tuturor. Sfinții Părinți ai Bisericii de pretutindeni au înmănuncheat nespus de cuprinzător înțelesul acestei

sărbători, cînd au cutezat să spună că: „Dumnezeu S-a făcut om, ca omul să devină dumnezeu“ (Sfîntul Atanasie cel Mare, Sfîntul Grigore de Nazianz și Sfîntul Grigore de Nyssa). Căci fiind el coroană a întregii creații, „omul viu, cum spunea în secolul al II-lea Sfîntul Irineu, este slava lui Dumnezeu“ (Contra Haereses, IV, 20, 7 în P. L. 7, 1037), deoarece numai așa el trăiește plenitudinea vieții.

Pe cît de dătător de nădejde ni se arată Praznicul Nașterii Domnului și pe cît de strălucitoare sînt luminile pe care le răsfrînge el în inimi, pe atît de trist, de sumbru și întunecat apare orizontul omenirii apăsate de amenințarea cursei înarmărilor, în primul rînd a celei nucleare, de agravarea situației internaționale cum nu s-a mai întîmplat vreodată în lume. Cît de slăvită și prețuită apare ființa omenească pentru care S-a întrupat Hristos, Fiul lui Dumnezeu, față de cea care se zbate în ghearele foametei, ale bolilor, morții, nedreptăților și asupririlor de tot felul! Cît de dureros este ca ea, menită a fi valoarea supremă, a se bucura de toate binefacerile cuceririlor științei și tehnicii, să sufere lipsurile celor mai elementare cerințe ale vieții, datorită flagelului straniu al înarmărilor și să trăiască frica unei catastrofe nucleare! Orice minte se cutremură și nu poate înțelege paradoxul că în această vreme a călătoriilor cosmice nu se pot afla mijloacele necesare ușurării vieții a milioane și milioane de oameni din unele părți ale globului pămîntesc. Nu trebuie ca cineva să fie cunoscător al uriașei puteri de distrugere a armelor, a arsenalelor îngrămădite în unele țări din bătrîna Europă, spre a-și da seama că omenirea se află în pragul unei catastrofe, în cazul cînd s-ar ajunge la situația sinistră de a hotărî forța lor oarbă asupra situației omenirii. Împotriva acestei amenințări, împotriva primejdiei unui cataclism nuclear se ridică din ce în ce cu mai multă vigoare forța de neînvins a conștiinței sănătoase din partea tuturor acelora cărora le este scumpă viața și viitorul lor pe acest pămînt. Pretutindeni în lume, printre norii negri amenințători, se arată lumina vestitorilor păcii, apare coloana biruitoare în crezul și folosul hotărîtor al dialogului, al cuvîntului, al tratativelor. Numai ei, cuvîntul, poate fi în stare să mențină și să apere pacea, să apropie oamenii, să descătușeze energiile minții și gîndirii spre a-și da seama că numai dialogul poate sluji drept chezășie a răspunderii față de viața de pe pămînt, față de agonisita culturală și artistică făurită de-a lungul mileniilor de fiii acestui pămînt. Viața, ca dar suprem și pacea ca valoare supremă a vieții se cer apărate, ocrotite și așezate la cel mai înalt loc în grija și strădania fiecărui om, a fiecărui popor.

Acest crez este proclamat pe toate continentele, cu prestigiu mondial, cu forța de convingere a evidențelor și faptelor, de către cel mai iubit fiu al poporului nostru, cel care i-a întruchipat năzuințele de libertate, independență națională și pace, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele României, tribun și erou al păcii. Sub înțeleapta sa călăuzire, timp de douăzeci de ani, țara noastră a urcat pe culmile unor înfăptuiri mărețe în industrie și agricultură, în știință, cultură și tehnică, înscriind în cronica noastră contemporană „Epoca Ceaușescu“, epoca cea mai glorioasă din viața poporului român. Popasul luminos din anul străbătut, al aniversării a patru decenii de la înfăptuirea marelui act istoric de la 23 August 1944,

a aflat pe toți fiii Patriei noastre într-o pilduitoare unitate de simțire, faptă și năzuință în jurul Conducerii noastre de stat, al Conducătorului poporului român, hotărîți să continue neabătut drumul unor noi și mărețe înfăptuiri.

Chezășie de nezdruncinat întru aceasta este oglindirea conștiinței unanime, a întregii țări, de unitate, atașament, încredere și adîncă responsabilitate, prin realegerea, de către înaltul for de conducere al poporului nostru, a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României, în demnitatea de mare răspundere la cîrma vieții Patriei noastre, pentru munca pașnică și fericirea tuturor fiilor străbunelor noastre plaiuri, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, o lume fără războaie.

Împărtășind cu vibrantă însuflețire patriotică această împlinire istorică, de mare însemnătate, să ne sporim eforturile în sprijinirea de zi cu zi, a avîntului creator al poporului nostru, cu încredințarea fermă că numai astfel ne vom aduce contribuția noastră la continua înflorire multilaterală a țării și la salvarea păcii pe pămînt. Realizările uriașe de pînă acum, îndeosebi cele din ultimele două decenii și chipul cel nou al Patriei ne arată cît de mult prețuiesc hărnicia, devotamentul și atașamentul pentru tot ceea ce prinde viață, pentru tot ceea ce ușurează și înnobilează viața și cît de puternic ne leagă toate acestea de pămîntul pe care ne-am născut și am crescut, de cerul Patriei, de colinele și de văile ei mănoase, de noile magistrale albastre, de mașinile, uneltele și tehnica românească, toate roduri ale minții cutezătoare și măiestriei brațelor harnicilor și talentaților fii ai poporului nostru.

Cu bucuria acestei slăvite sărbători în inimi și în cugete, cu avîntul împlinirilor anului care stă să se termine peste cîteva zile, să mulțumim pentru toate Mîntuitorului Hristos, Domnul vieții și al păcii și să-L rugăm să binecuvînteze cununa noului an 1985. În acest duh să prăznuim, potrivit străvechilor noastre datini creștinești și românești și sfîrșitul acestui an și începutul celui nou. Belșugul frumuseților acestor momente și, mai cu seamă, voioșia imprimată lor de secole, prin simțirea și curăția credinței strămoșilor noștri, arată cît de pătrunși erau ei de învățătura dreaptă a Bisericii noastre, rămînînd „o inimă și un suflet“ (Fapte 4, 32), la sînul ei, și cît de statornici au fost pe aceste guri de rai românești, păstrîndu-le și îmbogățindu-le din neam în neam. Mîngîindu-mă cu vredniciile voastre de buni fii și fiice ai Bisericii noastre strămoșești și ai scumpei noastre Patrii, vă fac urări de sănătate, pace și fericire cu prilejul Nașterii Domnului, Anului Nou 1985 și Bobotezei, împreună cu tradiționalul: „La mulți ani!“.

„Pace pe pămînt și între oameni bunăvoire“.

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI 1984

† EFTIMIE
EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

„Astăzi toate s-au umplut de bucurie Hristos născundu-Se din Fecioară“ [1].

Călătorind cu bunăvoință creștinească în postul pe care astăzi l-am încheiat :

„Steaua prinde să se aprindă,
Sus pe cer,
Stea de vis și de colindă“,

steaua care a vestit, o dată pentru totdeauna, Nașterea și venirea în lume a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și, astfel, așteptarea neamurilor s-a împlinit.

Cu minunatele și strămoșeștile colinde, colindătorii, în zilele acestea de strălucit, luminat și dumnezeiesc praznic :

„Cu graiul zările străpung,
Despică veacurile-n lung
Și mișcă inimile-n zbor,
Binevestind Mîntuitor“ [2].

La nenumăratele forme poetice ale colindelor vestite prin colindători, Sfînta Icoană cu chipul Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos a adus în casele noastre vestea că, „pentru noi S-a născut Prunc tînăr — Dumnezeu cel mai înainte de veci“ [3], în Betleemul lui Iuda.

Steaua, colindele, Sfînta Icoană, ca petale ale aceleiași flori, mărturisesc și vestesc același adevăr — unic și sfînt — venirea în lume, a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Frumusețea cea nevestejită a Nașterii Domnului, cu fiecare an, apare mai proaspătă, mai convingătoare și mai plină de mireasmă duhovnicească. De aceea, și noi, ne înfățișăm tuturor fiilor noștri sufletești făcînd chemarea de a cinsti cît mai potrivit aceste mărețe zile, cu hotărîrea de a lucra și mai bine și mai stăruitor la înnoirea noastră duhovnicească, la realizarea omului nou în Iisus Hristos, Domnul nostru.

Nu este sărbătoare, nu este zi, cînd rostind „Crezul“ să nu mărturisim, prin articolul al treilea că, Iisus Hristos, Domnul nostru, „pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire, S-a pogorît din Ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioara și S-a făcut om“.

Prin Nașterea Domnului, flacăra iubirii de oameni a lui Dumnezeu, cea din veac aprinsă și niciodată împuținată, se arată

---

1. Din cîntarea de după Sfînta Evanghelie de la Utrenia zilei de 25 decembrie, după psalmul 50.
2. Versurile folosite sînt de la Valeriu Anania, *Oratoriul de Crăciun*, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic“, 3, Buzău, 1984, p. 23.
3. Din Condacul Nașterii Domnului.

cu toată strălucirea, puterea și căldura ei. „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, — *zice Sfîntul Evanghelist Ioan* — că pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a trimis în lume, ca prin El viață să avem. În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre“ *(I Ioan 4, 9-10).*

Ce altă tîlcuire mai bună ca aceasta s-ar putea face dragostei lui Dumnezeu pentru noi oamenii? Regula de aur a Sfintei Scripturi a fost urmată de întreaga gîndire a Sfinților Părinți, de întreaga noastră Biserică sfîntă, sobornicească și apostolească. Din stupul plin de miere al învățăturii celei sfinte și adevărate luăm, ne hrănim și ne îndulcim duhovnicește în fiecare zi. Ce poate fi mai minunat și mai vrednic de crezare decît că „Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă“ *(I Timotei 3, 16).*

Prin Naștere, Domnul nostru Iisus Hristos, „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflîndu-Se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte— și încă moarte de cruce“ *(Filipeni 2, 7-8). Nu a socotit că se știrbește Dumnezeirea luînd trup, ci ne-a arătat nouă că numai prin smerenie și ascultare putem redobîndi cerul și putem deveni din nou fii ai lui Dumnezeu. A luat trup omenesc, nu după rînduiala zămislirii omenești, ci în chip tainic, adumbrind Sfîntul Duh pe Sfînta Fecioară Maria, iar ea, în stare de perfectă curăție și nevinovăție, a zămislit, cu puterea Duhului Sfînt și Pruncul ce S-a născut din ea a fost și S-a numit Fiul lui Dumnezeu, Iisus Mîntuitorul (Luca 1, 31-32). A primit vestirea de la Arhanghelul Gavriil și a păstrat Sfînta Fecioară Maria în inima ei taina zămislirii, iar născînd a născut pe Fiul ei Cel Unul-Născut (Matei 1, 25). în condiții de mare sărăcie materială, dar cu mare strălucire dumnezeiască, cu luminarea stelei, cu cohorte de îngeri, cu închinarea păstorilor și a magilor celor ce au venit din depărtate țări. Planul economiei lui Dumnezeu cel din veac s-a împlinit după toată rînduiala spre bucuria strămoșilor Adam și Eva, a tuturor drepților Vechiului Așezămînt și, a tuturor celor ce vor crede în Mîntuitorul, pînă la sfîrșitul veacurilor.*

Cîntările noastre bisericești au bogăția învățăturii noastre de credință. Din ele, am înțeles, în aceste zile cîteva lucruri demne de reținut:

1. că Hristos S-a născut ca să înnoiască pe Adam: „Pre cel după chip și asemănare văzîndu-l Iisus stricat pentru călcarea poruncii, plecînd cerurile S-a pogorît și S-a sălășluit în pîntecele Fecioarei fără de schimbare ca într-însa să înnoiască pe Adam“ [4];

2. că Hristos S-a născut ca noi să putem ajunge la dumnezeire și să ne facem părtași făgăduințelor dumnezeiești (Efeseni 3, 6); „Astăzi Dumnezeu pe pămînt a venit și omul la ceruri s-a suit“ [5];

3. că Hristos S-a născut pentru a fi pace pe pămînt: „Slavă întru cei de sus auzi în Betleem de la cei fără de trupuri astăzi

---

4. Din stihirile de la Litia din 25 decembrie.
5. *Ibidem.*

Celui ce a binevoit a fi pace pe pămînt“ [6]. *Toate acestea și încă multe alte învățături cuprinse în sfintele noastre cîntări, luate din înțelesul cel fără sfîrșit al Sfintei Scripturi, ne arată și marea bucurie care s-a sălășluit în întreg cosmosul sau universul creat de Dumnezeu: „Dănțuiesc în ceruri îngerii și se bucură, astăzi toată făptura saltă pentru Domnul, Mîntuitorul Cel ce S-a născut în Betleem“* [7]. *Cu asemenea minunate și dumnezeiești cuvinte de smerită proslăvire și închinare, inima noastră se mlădie și sufletul nostru se cucerește pentru că în adevăr „steaua vestește, magii se închină, păstorii se minunează și făptura se bucură“* [8], *într-un neîncetat prezent al mîntuirii neamului omenesc.*

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos este sărbătoarea prunciei noastre duhovnicești, a petrecerii noastre în lume cu purtare vrednică de Evanghelia Lui (Filipeni 1, 27). Învățătura pe care Domnul a venit să ne-o binevestească, ne-a vestit-o cu gura Sa dumnezeiască, Dumnezeu fiind, și a avut Fața mereu îndreptată spre noi, mîinile mereu întinse spre noi spre a ne îmbrățișa, spre a ne cuprinde în marea Sa dragoste. Încărcîndu-Se cu trecutul nostru plin de vinovăție, prin naștere a făcut lucrul acesta ca să ne slobozească din blestem, să ne redea libertatea prezentului și viitorului nostru. S-a arătat acum Dumnezeu Cel care caută pe om, Cel care îl iubește pe om, Care-i iartă omului greșelile, Care se bucură și îl îmbrățișează pe om.

Ce poate fi mai înălțător, mai minunat, mai frumos dar și mai cutremurător? Nașterea Domnului este începutul înnoirii și al schimbării făpturii; Sfînta Fecioară Maria este începătura cuceririi cerului prin feciorie; dreptul Iosif, păzitorul și ocrotitorul Fecioarei și al Pruncului, este chipul slujirii cu credincioșie și devotament. Avem de acum pe Cel ce este Unul, „Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: Omul Iisus Hristos“ (I Timotei 2, 5). Se cuvine să-L primim pe Domnul și să umblăm întru El „înrădăcinați și ziditi fiind într-Însul, întăriți în credință... și prisosind în ea cu mulțumire“ *(Coloseni 2, 6-7). El este strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu și care ține toate cu cuvîntul puterii Sale (Evrei 1, 3). Se cuvine să-L slăvim prin viața noastră. Să ne înălțăm prin schimbarea firii omenești și pămîntești, în cerească și dumnezeiască, golindu-ne de toată vinovăția păcatului. Să lucrăm și să împlinim pacea pe planeta noastră, pentru bunăvoirea între oameni și popoare, pentru bunăstarea și libertatea omului de pretutindeni.*

Toate acestea devin astăzi mesaj și îndemn duhovnicesc din partea Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române, pe care cu îndatorire apostolică le vestește, reînnoite la acest strălucit și dumnezeiesc praznic spre cît mai multă sporire duhovnicească a noastră a tuturor.

Ne apropiem de încheierea unui an de mari și scumpe amintiri. Am sărbătorit pe plan național patruzeci de ani de cînd poporul

---

6. *Ibidem.*
7. *Și acum...*, de la Litia din 25 decembrie.
8. Din stihirile de la „Toată suflarea...“ zilei de 25 decembrie.

român își conduce singur destinele sale și jubileul la o serie de evenimente prin care înaintașii noștri, de-a lungul veacurilor, și-au dovedit de atîtea ori vitejia în lupta pentru dobîndirea bunăstării și fericirii noastre.

Știind să răsplătească totdeauna cu cinste pe cei care și-au închinat viața pentru fericirea și binele lui, poporul nostru a dat cea mai pilduitoare dovadă de apreciere prin încredințarea celui mai înalt for electiv a realegerii distinsului nostru Conducător, Domnul Nicolae Ceaușescu, în funcția supremă de conducere a țării.

Încheiem, după cum știți, iubiții mei fii, un an de mari și importante realizări. Cununa anului a fost binecuvîntată cu pace, cu roduri bogate, cu fapte și împliniri care au adus satisfacții, mîngîieri și bucurii pentru toți cei ce ostenesc pe meleagurile scumpei noastre Patrii. Contactele cu popoarele lumii prin reprezentanții și solii poporului nostru la nivelul cel mai înalt au făcut și mai cunoscute munca, realizările și dorința de pace și progres a țării noastre.

Toate mărețele evenimente și momente cîte le-am petrecut în anul care se încheie ne întăresc și mai mult în lucrarea noastră ne sporesc ca ale vulturului puterile noastre și sîntem plini de optimism și de nădejde că la anul și în anii care vor urma vom face și vom realiza mai mult și mai bine.

Știind că veți împlini toate din convingerea creștinească și cetățenească vă fac, prea iubiții mei, toate urările de bine, cu deplină sănătate și sporite bucurii pentru anul care vine peste cîteva zile, cu toate sărbătorile lui.

Vă îndemn, ca părinte al vostru duhovnicesc, „nu pregetați și faceți ce e bine“ *(II Tesaloniceni 3, 13),* „munciți în liniște“ *(II Tesaloniceni 3, 12),* „urmați cele bune unul față de altul și față de toți“, *(I Tesaloniceni 5, 15)* și „îmbrățișați-vă unul pe altul cu sărutarea dragostei“ *(I Petru 5, 14).*

„Dumnezeul păcii Însuși să vă sfințească pe voi desăvîrșit și duhul vostru și sufletul și trupul păzească-se în întregime, fără de prihană“ *(I Tesaloniceni 5, 23), întru mulți ani fericiți!*

Popas aniversar la vîrsta desăvîrșirii

PREA SFINȚITUL EPISCOP EFTIMIE LA 70 ANI

Ziua de 9 noiembrie 1984, rămîne înscrisă ca o zi festivă în cronica Eparhiei Romanului și Hușilor, prin aniversarea a șapte decenii de viață a Prea Sfințitului Episcop Eftimie.

Clerul și credincioșii acestei eparhii trăiesc sentimente înălțătoare și pline de semnificație față de Prea Sfinția Sa, care, încununat de înțelepciune, blîndețe și bunătate, povățuiește pe dreptmăritorii creștini din Moldova de Jos, în cea mai glorioasă epocă din istoria neamului nostru românesc.

La acest popas aniversar, în semn de aleasă prețuire față de Prea Sfinția Sa, în Catedrala episcopală, voievodală ctitorie, împodobită cu o frumoasă și valoroasă pictură de epocă, de curînd restaurată prin grija vrednicului nostru arhipăstor, era prezent personalul administrativ al Centrului eparhial, părinți protopopi, deputați ai Adunării eparhiale, preoți și credincioși care au întîmpinat pe Prea Sfinția Sa cu imnul arhieresc.

Te-Deum-ul a fost oficiat de către P.C. Pr. I. Mareș, vicar administrativ, P. C. Pr. N. Toderici, consilier administrativ, P. C. Pr. C. Cazan, consilier economic, P. C. Pr. C. Pelin, inspector eparhial, P.P. C.C. Pr. I. Andrioaie și Pr. Raul Rojniță, protopopi, și de către P. C. Arhid. Ilie Murărașu, secretar eparhial, și P. C. Diac. Petru Adăscăliței.

După Polihroniu, în numele credincioșilor, clerului și personalului din administrația Centrului eparhial a luat cuvîntul P. C. Pr. I. Mareș, vicar administrativ, care, după ce a evocat momente din viața și activitatea Prea Sfințitului Episcop Eftimie, a precizat că în cele șapte decenii de viață coordonatele care l-au caracterizat au fost obîrșia și dîrzenia în muncă: „Biserica întreagă, prin ierarhii ei, astăzi vă cinstește, iar clerul și credincioșii eparhiei în inimă vă poartă.

Prin credință și muncă vă aflați astăzi pe cel mai înalt pisc al spiritualității Moldovei de Jos, de unde conduceți destinele spirituale și sociale ale turmei încredințate spre păstorire.

De la Eftimie cronicarul ce a consemnat pagini de istorie asupra vrednicului voievod Petru Rareș, care a ctitorit această Catedrală episcopală, un vlădică cu acest nume nu a mai fost consemnat la acest scaun vlădicesc.

După patru secole și jumătate, Prea Sfinția Voastră scrieți cronica acestei eparhii nu cu slove, ci cu fapte, în contextul erei noi pe care o trăiește Patria noastră.

Apostolatul Prea Sfinției Voastre se concretizează printr-o arhierie legată de viață, în care se reflectă atît lucrarea harismatică cît și diaconia socială.

Prea Sfinția Voastră cu pasiune și dăruire v-ați lansat în lucrarea vieții spirituale și sociale a eparhiei, slujind Lui Dumnezeu prin slujirea omului care este temelia societății și a Patriei".

A fost reliefată activitatea culturală desfășurată de Prea

Sfinția Sa, atît prin cuvîntul de învățătură adresat clerului și credincioșilor prin pastorale și în cadrul serviciului divin, cît și prin articolele publicate în revistele bisericești centrale și mitropolitane, ca și prin lucrarea de sinteză, „Melchisedec Ștefănescu — viața și înfăptuirile sale“, *publicată în anul 1982.*

Prin grija Prea Sfinției Sale față de zestrea națională s-au colectat bunurile bibliofile și obiectele de artă veche bisericească din eparhie, fiind depozitate în condiții științifice la Centru eparhial Roman, la Complexul muzeistic Bogdana și la Mănăstirea „Sfinții Petru și Pavel“ din Huși.

Sfîntul Eftimie cel Mare precizează că: „Precum nu se poate mînca pîine fără sare, așa nu este cu putință fapta bună fără dragoste“.

Firea plină de bunătate a Prea Sfințitului nostru Episcop se reflectă în fiecare preot și credincios, așa încît clerul și credincioșii acestei eparhii formează o familie în mijlocul căreia veghează chipul binecuvîntat de bun păstor al Prea Sfinției Sale.

Înzestrat cu calități native de bun gospodar, prin purtarea de grijă a Prea Sfinției Sale s-au restaurat bisericile monumente de artă și ctitoriile voievodale, precum și bisericile parohiale, presărate ca niște perle în salba spirituală a eparhiei.

Activitatea economică a eparhiei este în plină prosperitate.

Păstrarea ființei spirituale a credincioșilor se realizează prin coordonatele misionare, aplicate sub supravegherea permanentă a Prea Sfințitului Episcop, în cadrul planului misionar eparhial.

Cu cele mai alese sentimente patriotice, Prea Sfinția Sa îndrumează clerul și credincioșii eparhiei să-și aducă contribuția cuvenită la zidirea vieții noi din Patria noastră, să respecte legile țării și să se dovedească vrednici slujitori ai Evangheliei păcii.

„Ne încredințăm Bunului Păstor, a spus vorbitorul, și cu evlavie ne rugăm Lui, ca la buchetul celor șaptezeci de trandafiri să se adauge mulți alții tot mai încărcați de stropii vredniciilor și tot mai atrăgători prin parfumul și frumusețea smereniei, a dragostei și a părintești purtări de grijă față de păstoriții Prea Sfinției Voastre și față de Biserica măririi lui Dumnezeu.

La acest popas aniversar, urăm Prea Sfinției Voastre binecuvîntată arhipăstorire întru mulți și fericiți ani!“.

În cuvîntul de răspuns, Prea Sfinția Sa a precizat că a văzut lumina zilei acum șapte decenii „la poalele Ceahlăului“ sau „muntele de aramă“, așa cum îl numea Herodot; muntele atîtor frumuseți și legende, muntele de pe vîrful căruia se pot scruta zările pînă departe la marea cea mare.

În atmosfera de evlavie și de poezie, în mireasma spațiului mioritic, în iureșul apelor clocotitoare de munte; în aceste locuri evocate de poeți și prozatori, m-am născut.

Părinții mei m-au crescut în evlavia ortodoxă și m-au educat în spiritul dragostei față de om și față de muncă.

Mîna Celui Atotputernic mi-a îndrumat pașii din fragedă tinerețe către viața monahală pe care am îmbrățișat-o din convingere și cu inimă curată, în dorința de a sluji cu toată ființa lui Dumnezeu prin slujirea omului.

După terminarea studiilor universitare, mi-au fost încredin-

țate spre conducere spirituală și spre administrare vestite așezăminte monahale, ca Bistrița-Neamț și Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava.

La Centrul eparhial Roman am funcționat ca exarh și apoi ca Arhiereu-vicar, prilej cu care am cunoscut viața parohiilor și am văzut la fața locului epocalele realizări de pe aceste plaiuri moldovene sfințite cu sîngele eroic al înaintașilor noștri, astăzi împodobite cu furnale și schele, cu construcții edilitare și așezăminte social-culturale unde muncește, cu dragoste și voie bună, harnicul nostru popor.

Cu voia Bunului Dumnezeu mi-a fost încredințată spre păstorire această istorică eparhie, cinstită în trecut de distinși vlădici ca: Vasile cronicarul, Dosoftei stihuitorul, Ioanichie gospodarul, Veniamin Costachi, ctitor al asistenței sociale, Melchisedec, patriotul luminat și luptătorul înflăcărat pentru unitatea noastră națională.

Am păsit în noua funcție de păstor de suflete al acestor plaiuri moldovene cu credința și cu conștiința că „orice arhiereu fiind luat dintre oameni este pus să slujească pe oameni", slujire care deși se exercită pe pămînt, are funcție cerească.

În cei șapte ani de arhipăstorire m-am străduit să împlinesc lucrarea de vestire a Evangheliei, de păstrare a unității spirituale a credincioșilor, de restaurare a monumentelor istorice și de arhitectură, a ctitoriilor voievodale și a bisericilor parohiale și filiale, precum și de conservare a bunurilor patrimoniale ale eparhiei noastre în condiții științifice.

Ca fiu al acestui popor, am urmat cu credință exemplul de slujire și de totală dăruire al Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, al Prea Fericitului Patriarh Iustin și al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, pentru împlinirea măreților aspirații ale vrednicului nostru popor și a cerințelor umanitare ale lumii contemporane.

În anii de viață cu care voi fi binecuvîntat mă voi strădui să păstoresc turma lui Dumnezeu dată în paza mea, „cercetînd-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîștig urît, ci cu osîrdie, nu ca și cum aș fi stăpîn peste biserici, ci pildă făcîndu-mă turmei" (I Petru 5, 2-3).

Voi sluji Evanghelia păcii și a buneiînțelegeri între oameni și popoare.

Vă mulțumesc pentru urările făcute și Bunul Dumnezeu să vă binecuvînteze „cu toată darea cea bună și cu tot darul desăvîrșit".

La orele 13,00 a sosit la Centrul eparhial Înalt Prea Sfințitul Părinte Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, fiind întîmpinat la reședința episcopală de către Prea Sfințitul Episcop Eftimie și membrii Consiliului eparhial.

La masa festivă, luînd cuvîntul, Înalt Prea Sfinția Sa a transmis Prea Sfințitului Episcop Eftimie cuvenitele urări din partea Prea Fericitului Patriarh Iustin, dorindu-i sănătate deplină, putere de muncă și îndelungare de zile pentru a păstori cu aceeași vrednicie aspirațiile spirituale și sociale ale clerului și credincioșilor din Moldova de Jos.

„Sînt fericit să particip la acest popas aniversar din viața Prea Sfințitului Episcop Eftimie cu care ne-am înfrățit încă din primii

ani ai vieții monahale, în anii de studii și mai ales în anii de slujire arhierească, *a spus Înalt Prea Sfinția Sa.*

Obîrșia și munca v-au fost aripile care v-au înălțat pe treptele vieții bisericești și obștești și astăzi constatăm cu satisfacție că scaunul vlădicesc al Episcopiei Romanului și Hușilor, prin strădania Prea Sfinției Voastre, își păstrează frumosul renume înscris în istorie. Prin statornicia în credința strămoșească, prin bunătatea inimii, prin lumina minții, prin atașamentul pilduitor față de agonisita materială și culturală a țării, cu conștiința vie și devotament ați împlinit cerințele clerului și credincioșilor acestei istorice eparhii. Tot ceea ce s-a realizat în ultimii ani în această eparhie pe linie administrativă, culturală și economico-gospodărească, poartă pecetea personalității Prea Sfinției Voastre.

Întreaga activitate pe care o desfășurați este aureolată de conștiința patriotică și atașamentul sincer față de imperativele contemporane ale vieții poporului nostru.

Avem o călăuză, avem un far luminos în persoana Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, care se grijește de viața socială și națională a poporului român spre culmi de fericire. Prin slujirea măreților deziderate ale lumii contemporane, Patria noastră și Președintele ei se afirmă proeminent pe arena vieții internaționale.

De aceea, noi, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, ca fii ai acestuit popor, sîntem deplin ancorați în tot ceea ce se înfăptuiește pe pămîntul sfînt al Patriei noastre.

Acest popas aniversar din viața Eparhiei Romanului și Hușilor constituie o sărbătorire a strădaniilor ierarhice împletite atît de armonios cu cerințele spirituale și sociale ale clerului și credincioșilor ei.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie este ierarhul acestui timp. De aceea, toate împlinirile acestei eparhii se vor reflecta în acest prezent, în această frumoasă slujire a apostolatului social".

În încheiere, Înalt Prea Sfinția Sa a spus: „La acest popas aniversar vă urez, Prea Sfinția Voastră, viață îndelungată și mulți ani de activitate la această binecuvîntată eparhie, pentru slava Sfintei noastre Biserici și pentru prosperitatea scumpei noastre Patrii".

Din partea administrației eparhiale ca și din partea clerului și credincioșilor acestei eparhii a vorbit P. C. Pr. Ioan Mareș, vicar administrativ.

Ca fiu al acestei eparhii, P.C. Pr. Scarlat Porcescu, luînd cuvîntul, a precizat că, deși plecat de 40 de ani de pe aceste locuri natale, datorează foarte mult Romanului, cu toate că formația sa cărturărească și-a dobîndit-o în mediul cărturăresc al Iașului, care pentru Prea Cucernicia Sa este o „Alma Mater", în care s-a desăvîrșit profesional.

P.C. Sa, face o privire retrospectivă de la vîrsta de nouă ani, cînd pentru prima dată a intrat la Centrul eparhial Roman, precizînd că în decursul anilor a cunoscut pe distinșii vlădici ai acestei eparhii ca: P.S. Episcop Teodosie Atanasiu, P.S. Episcop Lucian

Triteanu, P. S. Arhiereu-vicar Ilarion Băcăuanul, P. S. Episcop Teofil Herineanu, P. S. Episcop Partenie Ciopron.

P. C. Sa a arătat străduniile depuse de Prea Sfințitul Episcop Eftimie în restaurarea Mănăstirilor Bistrița-Neamț și Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, reliefînd în același timp spiritul de bun gospodar și vrednic conducător al eparhiei.

Este apreciată strădania Prea Sfințitului Episcop Eftimie în restaurarea monumentelor de artă din cadrul Eparhiei Romanului, la loc de frunte fiind situată Catedrala episcopală, pictată cu fresce de o frumusețe atrăgătoare.

P. C. Sa a transmis cuvenitele urări de sănătate și fericire Prea Sfințitului Episcop Eftimie.

Tot cu acest prilej au mai luat cuvîntul P. C. Pr. prof. Alexandru Ciurea, Domnul dr. Epifanie Cozărăscu, deputat eparhial, P. Cuv. Arhimandrit Ciprian Zaharia, starețul Mănăstirii Bistrița, P. Cuv. Maică Eustochia Ciucanu, stareța Mănăstirii Agapia, P. Cuv. Maica Nazaria Niță, stareța Mănăstirii Varatec și P. Cuv. Protos. Ioasaf Popa, care a închinat cu această ocazie Prea Sfințitului Episcop cîteva versuri omagiale din care redăm:

„Puternic fii, vlădică, și zile cît mai mult,
Ca slava-nțelepciunii din plin să te-ncunune
Și viața de sfințire și dăruiri spre lume,
În stare de lumină, să-mbrace țelu-ți sfînt
Pe piscurile gîndirii rodnicei tale minți
Vigoarea fie multă și harnică și bună;
Iar sănătatea fie-ți neîncetat cunună
Să ne trăiți, Prea Sfinte, ani mulți și fericiți!".

Prea Sfințitul Episcop Eftimie, în cuvîntul ținut, și-a exprimat aleasa bucurie pentru prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist la acest popas aniversar, mulțumindu-i pentru cuvintele adresate cu acest prilej, în care s-au reflectat legăturile istorice între Mitropolia Moldovei și Sucevei și Episcopia Romanului.

Ca rod al Seminarului monahal de la Cernica unde s-au format atîția bărbați de seamă, care au slujit cu dăruire Biserica și neamul, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist s-a afirmat din fragedă tinerețe în viața Bisericii noastre, pe care de peste 40 de ani o slujește cu credință și totală dăruire, mai întîi ca vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, apoi ca Episcop-vicar patriarhal și Rector al Institutului teologic din București, ca Episcop al Eparhiei Aradului și locțiitor al Oradiei, și în cele din urmă Mitropolit al Olteniei și apoi al Moldovei și Sucevei.

Înalt Prea Sfinția Sa și-a închinat întreaga viață slujirii Bisericii și a Patriei și, ca sol al Bisericii noastre în întîlnirile internaționale, slujește cu toată dăruirea ecumenismul și propovăduiește pacea și bunaînțelegere între oameni și popoare. Pentru noi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist rămîne o călăuză pe care o vom urma cu credință în slujirea cerințelor spirituale și sociale ale neamului nostru românesc.

Prea Sfinția Sa face o scurtă precizare a activității desfășurate în cei șaptezeci de ani de viață și în cei șapte ani de arhipăstorire, făcînd în concluzie următoarea precizare : în toți anii pe care Dumnezeu mi-i va rîndui voi căuta să muncesc cu rîvnă ca pentru Dumnezeu și cu totală dăruire pentru păstrarea unității spirituale a credincioșilor noștri, pentru prosperitatea acestei eparhii și pentru înflorirea Patriei noastre.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist și tuturor celor ce l-au cinstit cu prezența la acest popas aniversar.

Pr. I. MAREȘ

A TREIA ÎNTÎLNIRE ECUMENICĂ EUROPEANĂ

(Riva del Garda, 3-8 octombrie 1984)

Bisericile creștine au resimțit totdeauna, în chip dureros, absența comuniunii euharistice și, de aceea, depun eforturi continue pentru refacerea Trupului rănit al lui Hristos.

Una din căile pe care Duhul Sfînt le-a arătat creștinilor pentru a merge împreună spre apropiere și spre unitate, depășind neînțelegerile care îi separă, o constituie întîlnirile dintre cele două mari organizații bisericești europene : Conferința Bisericilor Europene (formată din 115 Biserici Protestante, Anglicane și Ortodoxe) și Consiliul Conferințelor Episcopale Europene al Bisericii Romano-Catolice.

Prima întîlnire a avut loc între 10 și 13 aprilie 1978, la Chantilly, lîngă Paris. Tema ei a fost „Ca toți să fie una, ca lumea să creadă“ (Ioan 17, 21) și în timpul lucrărilor s-a discutat mai ales despre unitatea Bisericii și a păcii. Întîlnirea ecumenică de la Chantilly a fost considerată „un eveniment istoric“, deoarece pentru prima dată de la Reformă Bisericile din Europa se întîlneau la cel mai înalt nivel.

Cea de a doua întrunire ecumenică a fost organizată la Lögumkloster, în Danemarca, de la 16 la 20 noiembrie 1981, pe tema „Chemați la o singură nădejde“. În centrul lucrărilor s-au aflat cultul și rugăciunea.

A treia întîlnire ecumenică europeană s-a desfășurat între 3 și 8 octombrie 1984 în orășelul italian Riva del Garda din provincia Trento, așezat la extremitatea de nord a lacului Garda, în apropierea orașelor Trento, Veneția și Milano și a dezbătut tema : „A mărturisi împreună Crezul speranței noastre“.

Din partea Conferinței Bisericilor Europene au participat : Rectorul Wilhelm Nausner (Austria), Pastorul Wilfred Hoyois (Belgia), I.P.S. Mitropolit Kalinik de Vrața și Prof. Totju Koev (Bulgaria), Dr. Miloslav Hajek (Cehoslovacia), Domnișoara Inga-Brita Castrén (Finlanda), Dr. André Appel, Doamna Marjolaine Chevalier și Pastorul Albert Nicolas (Franța), Episcopul dr. Gerhard Heintze, Episcopul dr. Hans-Gernot Jung, Consilierul Klaus Kremkau, Doamna prof. dr. Fairy von Lilienfeld și Consilier dr. Gerhard Strauss (R. F. Germania), Episcopul dr. Christoph Demke, Dr. Hermann Goltz și Episcopul Armin Härtel (R. D. G.), Episcopul John R. Arnold, Episcopul R.P.C. Hanson, Episcopul Patrick C. Rodger și Dr. W. Peter Stephens (Marea Britanie), Prof. Christos Vulgaris (Grecia), Episcopul Attila Covács (Ungaria), Episcopul dr. James Mehaffey (Irlanda), Prof. Ugo Gastaldi, Prof. Paolo Ricca și Pastorul Thomas Soggin (Italia), Dr. Remko J. Movi (Olanda), Episcopul Kristen Kyrre Bremer (Norvegia), Episcopul dr. Tadeusz R. Majewski și Episcopul Wiktor Wysoczanski (Polonia), Pastorul Rui A. Rodrigues (Portugalia), Dr. Daniel Vidal (Spania), Pastorul Gunnar

Granberg (Suedia), Pastorul Jean-Pierre Jornod (Elveția), I. P. S. Mitropolit Alexei, Pastorul Veniamin Fedicikin, I.P.S. Arhiepiscop Irinei și Prof. Konstantin Komarov (U.R.S.S.), Consilier dr. Vladimir Deutsch (Iugoslavia). Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, membri ai Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene. Din partea Conferințelor Episcopale Romano-Catolice din Europa au participat Episcopul Egon Kapellari (Austria); Episcopul Jean-Baptiste Musty (Belgia), Cardinalul Basile Hume, Episcopul Alan Charles Clark și Arhiepiscopul George Leonard (Anglia), Arhiepiscopul Joseph Duval și Cardinalul Roger Etchegaray (Franța), Episcopul Paul-Werner Scheele (R.F.G.), Episcopul Bernhard Huhn (Berlin-R. D. G.), Arhiepiscopul Antonie Varthalitis (Grecia), Episcopul Johannes B. Moeller (Olanda), Episcopul Joseph Cserhati (Ungaria), Episcopul Joseph Duffy (Irlanda), Cardinalul Marco Cé, Arhiepiscopul Alessandro Maria Gottardi, Arhiepiscopul Alberto Ablondi și Episcopul Eugenio Ravignani (Italia), Arhiepiscopul Alois Sustar (Iugoslavia), Episcopul Jean Hengen (Luxemburg), Preotul Hugo Cremona (Malta), Episcopul Alfons Nossol (Polonia), Episcopul Armindo Lopes Coelho (Portugalia), Episcopul Antal Jakab (România), Episcopul Paul Verschuren (Finlanda), Preotul James Quinn (Scoția), Arhiepiscopul Ramon Torrella și Episcopul José Antonio Infantes Florido (Spania), Episcopul Pierre Mamie (Elveția), Arhiepiscopul Giuseppe Bernardini (Turcia) și Episcopul Liudas Povilonis (U.R.S.S.).

Pe lîngă membrii celor două delegații, la lucrările întrunirii ecumenice de la Riva del Garda au participat și alte personalități marcante din lume ortodoxă, catolică și protestantă.

Astfel, din partea Patriarhiei Ecumenice au participat P. S. Jeremia, Episcop de Sassima, și Prof. dr. Alexandros Papaderos, conducătorul Academiei Ortodoxe din Creta, iar din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor au participat Pr. prof. Ioan Bria, Pastorul Max Thurian de la Taizé-Franța, Preotul ortodox Cyrille Argenti din Marsilia și Pastorul dr. Emilio Castro din Uruguay, viitorul secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (de la 1 ianuarie 1985).

Din partea Secretariatului pentru Unitate Creștină de la Vatican au luat parte Mgr. Jean-François Arrighi și Mgr. Basil Meeking.

Comitetul pregătitor a fost alcătuit din Prof. Gerhard Bekes (Roma), Don Silvio Franck (Trento), Preot René Girault (Paris) și Prof. dr. Werner Loeser (Frankfurt am Main).

Întîlnirea de la Riva del Garda a fost prezidată, pe rînd, de Dr. André Appel, președintele C.B.E., și de Cardinalul Basil Hume, președintele C.C.E.E., iar secretariatul a fost asigurat de secretarii celor două organizații: Dr. Glen Garfield Williams (C.B.E.) și Dr. Ivo Fürer (C.C.E.E.).

Lucrările întrunirii au început în seara zilei de 3 octombrie 1984 în marea sală a Palatului Congreselor din Riva del Garda, „sub semnul unui optimism prudent“, după cum nota săptămînalul „Vita Trentina“ din 14 octombrie 1984.

Ședința de deschidere a fost prezidată de Cardinalul George Basil Hume, Arhiepiscop de Westminster și președinte al Consiliului

Conferințelor Episcopale din Europa. El a rostit un cuvînt de salut, după care a făcut legătura cu întîlnirile ecumenice anterioare, a prezentat situația Europei actuale și a arătat semnificația ecumenismului. „Continentul nostru și generația noastră, a spus Cardinalul Hume, trebuie să redescopere adevăruri vechi, realități veșnice, orizonturi spirituale, dacă umanitatea și viața vor să continue și în secolul al XXI-lea". În această tendință comună spre speranță, a face apel la un document al Bisericii nedespărțite, Crezul din 381, înseamnă să redescoperi fundamentele credinței, înseamnă să mergi la rădăcinile unității.

La rîndul său, Pastorul dr. André Appel a expus scopul și tematica celei de a treia întîlniri ecumenice europene. „Noi afirmăm public, a spus președintele Conferinței Bisericilor Europene, credința noastră comună, dar nu ca pe un exercițiu spiritual sau ca pe o declarație de intenții, ci ca pe o mărturie de speranță într-o Europă dezunită... Noi plecăm de la o agoniseală (învățătură) comună, Simbolul niceo-constantinopolitan, reafirmăm valoarea sa actuală și faptul că el constituie un izvor de nădejde pentru generația noastră. Noi știm că acest text nu este o formulă magică care va șterge toate divergențele ce există încă între noi. Nu vrem să ne amăgim și sîntem obligați să recunoaștem că ceremonia ecumenică prevăzută pentru duminică (7 octombrie 1984) va fi o Liturghie a Cuvîntului și că noi nu vom putea să celebrăm împreună Cina Domnului în catedrala din Trento. Și totuși noi vrem să aducem Europei o mărturie reală a unității de credință și să spunem cu Părinții celui de al doilea Sinod Ecumenic că ceea ce ne unește, dincolo de toate divergențele, este o credință adevărată și comună în Dumnezeul Treimic pe care Îl adorăm și Îl mărturisim. Plecînd de la o astfel de credință, un anumit număr de piedici la nivel uman, politic, economic, social și ecumenic pot să găsească soluții...".

Lucrările întrunirii s-au desfășurat în ședințe plenare și în grupe de lucru. În ședințele plenare au fost prezentate mai multe referate, care au fost analizate apoi și în grupele de lucru.

Referatul „Crezul speranței noastre" a fost prezentat de Pr. prof. Dumitru Popescu, director de studii la Conferința Bisericilor Europene. Referatul a făcut o analiză de ansamblu, cuprinzătoare și în spirit ecumenic, a Simbolului niceo-constantinopolitan. Lucrarea, ajunsă la cea de a opta versiune, era deja cunoscută participanților, pentru că fusese trimisă mai înainte Bisericilor membre ale celor două organizații.

Joi, 4 octombrie, au fost prezentate cele două referate principale. Dimineața, Episcopul anglican de Wilmslow, dr. R.P.C. Hanson (Marea Britanie), a vorbit despre „Crezul din 381".

A face exegeza mărturisirii de credință redactată de Sinoadele de la Niceea și Constantinopol, a spus în esență Episcopul anglican Hanson, nu este un lux inutil, pentru că e nevoie să cădem de acord asupra faptului pe care îl înțelegem cînd spunem cuvîntul „Dumnezeu". Crezul din 381, a adăugat el, se prezintă ca „o relatare a mîntuirii, adică a coborîrii lui Dumnezeu în istorie pentru a o răscumpăra", relatare care poartă desigur semnele culturii filozofice și ale epocii istorice care a alcătuit-o, dar care rămîne o „naștere" a geniului autentic al creștinătății. Astfel, vorbind despre

doctrina Sfintei Treimi, episcopul Hanson a arătat că Sfinții Părinți s-au folosit de unii termeni ai filozofiei grecești, mai ales în doctrina despre Fiul, exemplificînd cu termenul *Logos*, folosit de Sfîntul Ignatie de Antiohia, de Sfîntul Iustin Martirul și Filozoful și de apologeți. Dar în fixarea doctrinei despre Sfîntul Duh, Sfinții Părinți nu au mai putut folosi gîndirea grecească, deoarece nu au găsit nimic cu privire la aceasta. Deci doctrina despre Sfîntul Duh se datorează revelației dumnezeiești și Simbolul niceo-constantinopolitan reprezintă triumful gîndirii biblice asupra celei filozofice. Episcopul anglican de Wilmslow a spus în chip de concluzie : „Nu numai Biblia este cea care îi unește pe creștinii participanți la această întrunire. Îi unește tradiția dogmatică a primelor trei-patru secole și una dintre exprimările sale cele mai desăvîrșite este chiar Crezul niceo-constantinopolitan“, un document care este de asemenea moștenirea culturală a întregii Europe...

În grupele de lucru, unii participanți au pus întrebarea dacă termenii Simbolului de credință mai sînt actuali astăzi și dacă nu ar trebui să fie schimbați cu termeni specifici gîndirii contemporane. Unii reprezentanți occidentali au spus că termeni ca *ousia, hypostasis, personna, homoousius*, nu mai sînt înțeleși de credincioși, dar sînt acceptați totuși de către aceștia. În cazul în care vor fi căutați alți termeni pentru explicarea Crezului, să fie păstrați termenii actuali pînă la găsirea altora potriviți. Reprezentanții ortodocși au spus că, dimpotrivă, Crezul este înțeles întru toate, este înțeles cu inima și cu credința pentru că exprimă realitatea existenței Sfintei Treimi.

S-au făcut încercări pentru găsirea unor termeni moderni echivalenți, dar aceste încercări au eșuat, ceea ce dovedește că Sfinții Părinți de la Niceea și Constantinopol au fost într-adevăr inspirați de Duhul Sfînt cînd au formulat Simbolul de credință.

După amiază, teologul iezuit Werner Löser, profesor de dogmatică din Republica Federală a Germaniei, a prezentat referatul „Constantinopole (381) — Calcedon (451) — Riva 1984“. „Dincolo de orice fel de bariere, a spus Prof. Löser, fidelitatea față de această mărturisire a creștinătății nedivizate leagă și angajează Bisericile despărțite...“. „Drumul care a condus la formularea Simbolului de la Constantinopol a fost lung și dureros“, dar el nu poate fi considerat „un act de supunere a Bisericii primare față de lumea elenistică“, ci textul său „constituie rezultatul provizoriu al unui proces de adaptare culturală impresionant, complicat și în cele din urmă reușit... În zilele noastre, majoritatea teologilor sînt de acord să vadă în Crezul din 381 un text în care Biserica a îndrăznit să formuleze într-un chip nou ceea ce îi era propriu în contextul dialogului cu filozofia (religiei) (neo-) platonicianã, tentativă care a fost încununată de succes. ... Forma aparent elenică a dogmei Trinității provine din faptul că au fost folosite limba și gîndirea filozofiei ca instrumente, dar fără a eleniza esența (Wolf-Dieter Hauschild). ...Niceea și Constantinopolul nu reprezentau numai grija de a păstra caracteristicile creștinismului, de a fixa specificitatea sa, ci, de asemenea, o înaintare pe un teren nou care nu ar fi fost niciodată descoperit fără dialogul cu filozofia greacă.

Simbolul de credință este un document impresionant de adap-

tare culturală a creștinismului la o lume marcată de filozofia greacă. Este o mărturie veche și caracteristică a culturii mediteraneene care se sprijină pe cei doi stîlpi, ai Evangheliei biblice și ai logosului grec și a cărei moștenire a fost preluată și dezvoltată de Europa. În aceste zile, a spus teologul german, reprezentanți eminenți ai Bisericilor creștine din Europa reînnoiesc „da"-ul lor față de Simbolul de la Constantinopol și prin acest „da" noi afirmăm că Simbolul de la Constantinopol nu aparține doar istoriei vechi a Bisericii din Europa, ci aparține, de asemenea, istoriei Bisericii universale". De aceea, susține el, se nasc probleme de interpretare cînd Crezul nostru se confruntă cu Bisericile din ariile culturale ale lumii a treia (unde se dorește și, în parte, s-a întreprins „dezeuropenizarea" Bisericii universale). Aceleași probleme se ridică și în dialogul interreligios cu celelalte religii monoteiste.

În ultima parte a referatului său, Profesorul Werner Löser a făcut cîteva remarci asupra celei de a opta versiuni a textului „Crezul speranței noastre", la elaborarea căruia au participat teologi de diferite tradiții. Textul, care are menirea să arate valoarea Simbolului de la Constantinopol în calitate de mărturisire comună a creștinilor din Europa, bogată prin durata sa în istorie și prin caracterul său de actualitate, a fost considerat de teologul iezuit german drept „un text solid din punct de vedere istoric..., un text de orientare biblică..., un text ecumenic și, în sfîrșit, un text teologic a cărui ambiție este de a fi semnificativ pentru situația actuală din Europa".

Joi seara, după o zi plină de discuții în ședințe plenare și pe grupe de lucru, participanții la cea de a treia întrunire ecumenică europeană au fost primiți de autoritățile locale care au oferit în cinstea lor o recepție la Rocca di Riva, pregătită cu un fast deosebit în stilul evului mediu : steaguri, paiete, fetițe cu coșulețe de flori. Oaspeții au fost salutați în chip călduros de Protopopul don Libera și de Primarul Mateotti, după care corul din Trento a interpretat vechi „canzoni" în imensa biserică San Giuseppe din cartierul Degasperi, unde aproape două mii de persoane i-au întîmpinat cu cordialitate pe cei o sută de reprezentanți ai ecumenismului european. Corul a avut un atît de mare răsunet în sufletele reprezentanților Bisericilor, încît președintele Conferinței Bisericilor Europene, Dr. André Appel, a spus în cuvîntul de mulțumire de la sfîrșitul spectacolului : „În seara aceasta noi am învățat o lecție. De ani discutăm despre posibilitățile de a reface lumea creștină și de a regăsi unitatea pierdută. Aici, azi, am văzut un model cu valoare exemplară de unanimă sintonie, de unitate prin excelență, în sincera exprimare a acestui cor care a cîntat cu o singură voce".

Dimineața zilei de vineri, 5 octombrie, a fost consacrată discuțiilor asupra amendamentelor aduse textului „Crezul nostru, izvor de speranță". O atenție deosebită a fost acordată adaosului *Filioque* și referirilor la Conciliul de la Trento.

Într-unul dintre amendamentele adoptate, *Filioque* este descris ca „o adăugare obișnuită la Crezul de la Constantinopol în Bisericile din Apus", notîndu-se, în continuare, că unele Biserici apusene încearcă să introducă forma originală și sinodală a Crezului.

A fost citit apoi mesajul adresat Cardinalului Hume de Papa Ioan Paul al II-lea: „Aș dori, scria Papa la începutul Mesajului său, să iau act de acest eveniment și să vă salut pe toți participanții în harul și pacea care sînt de la Dumnezeu Tatăl nostru și de la Domnul Iisus Hristos (Filipeni 1, 2), aducînd mulțumiri pentru duhul dragostei și al unității care vă ține împreună.

Întîlnirea voastră este de mare importanță nu numai pentru creștinii din Europa, ci pentru multe comunități ecleziale separate din întreaga lume. Multe dintre neînțelegerile care există între creștini au avut originea în Europa și au sosit în alte părți ale lumii cu predicarea Evangheliei. De aceea responsabilitatea ecumenică a Europei se extinde dincolo de limitele sale continentale și este gravă și urgentă".

Arătînd importanța mărturisirii în comun a Simbolului niceo-constantinopolitan, Papa Ioan Paul al II-lea a reamintit cele scrise de el cu prilejul aniversării a 1600 de ani de la Sinodul al II-lea Ecumenic: „Învățătura primului Sinod de la Constantinopol este și azi expresia credinței celei una a întregii creștinătăți. Mărturisind această credință, așa cum facem ori de cîte ori recităm Crezul, dorim să subliniem lucrurile care ne unesc cu toți frații noștri, în ciuda despărțirilor care au avut loc de-a lungul veacurilor".

Comuniunea pe care Iisus Hristos o dorește pentru toți creștinii, a spus Papa, se naște din credința cea unică și din același botez (Efeseni 4, 4-6), chiar dacă este amenințată încă de neînțelegerile și despărțirile grave dintre creștini. Dar tocmai datorită acestei comuniuni reale dar nedesăvîrșite este posibilă și necesară mărturia comună pe care creștinii trebuie să o aducă în fața lumii, mai ales „în aceste zile în care vă găsiți împreună", acum cînd ei cresc împreună într-o mai mare înțelegere a Crezului care va fi proclamat în chip solemn la sfîrșitul întrunirii. În mesajul său, Papa i-a îndemnat pe participanții la cea de a treia întîlnire ecumenică europeană să se ajute reciproc „ca să găsească noi și folositoare căi pentru a reda o mărturisire comună" potrivită situațiilor lor particulare, mereu impulsionați de un sentiment de specială responsabilitate pe care Europa îl are față de restul lumii".

După citirea mesajului Papei Ioan Paul al II-lea lucrările întrunirii au continuat într-un climat de fraternitate și de bunăvoință ecumenică.

Vineri după amiază a dat un nou impuls lucrărilor Pastorul metodist din Uruguay Emilio Castro, care de la 1 ianuarie 1985 va succede lui Philip Potter în importanta funcție de secretar general al Consiliului Mondial al Bisericilor. Într-o înflăcărată intervenție intitulată „Caracterul studiului asupra mărturisirii comune și semnificația sa pentru evanghelizare în Europa de astăzi", Pastorul Emilio Castro a pus accentul pe o mărturisire comună mereu mai curajoasă a creștinilor, dincolo de preocupările diplomatice. Prea multe și prea grave sînt problemele care frămîntă Europa și lumea, încît creștinii să poată rămîne indiferenți sau ostili unii față de alții în angajamentul lor misionar. „Bisericile din Europa, a spus el, au fost exportatoare de neînțelegere în celelalte continente. Surprindem în sfîrșit Bisericile din lumea a treia exportînd la rîndul lor mis-

tica, bucuria și convingerea unei mărturisiri comune a lui Iisus Hristos !".

Vineri seara, reprezentanții Bisericilor europene s-au deplasat la Rovereto, arătînd că în eforturile pe care le fac pentru pacea lumii sînt întru totul de acord. De-a lungul străzilor din centrul istoric al orășelului Rovereto au fost aprinse făclii ale păcii. Protopopul Mons. Pizzolli și Primarul Michelini i-au salutat pe reprezentanții ecumenismului european cu același entuziasm cu care i-a întîmpinat mulțimea care i-a așteptat și i-a aplaudat în piața Rosmini. A răspuns cu tot atîta căldură Pastorul Glen Garfield Williams, secretarul general al Conferinței Bisericilor Europene, care a expus scopul și intențiile celei de a treia întruniri ecumenice europene. A urmat un marș al tăcerii cu făclii și torțe, după care participanții la întrunire au mers, cu autobuzele, pînă la Campana della Pace (Clopotul păcii), la un monument măreț, cu un clopot uriaș, înălțat pe un vîrf de munte în memoria victimelor din cele două războaie mondiale. Acolo s-au făcut rugăciuni pentru pace în șapte limbi (I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului a rostit ectenia pentru pace în limba română), întreaga Europă cerînd lui Dumnezeu să îndepărteze spectrul apocalipsei nucleare, toți ascultînd apoi, într-o tăcere pioasă și plină de uimire, impresionantele bătăi ale clopotului păcii. În Mesajul final către creștinii din Europa, această mărturisire comună de pace de la Rovereto va fi amintită în mod clar ca unul din momentele de vîrf ale întrunirii. Amintim în acest context că, la muzeul militar din localitatea Rovereto, două camere sînt închinate ostașilor români care au luptat și au murit în cea dintîi mare conflagrație mondială pe meleagurile Italiei de nord (care făceau parte, ca și Transilvania, din imperiul austriac pînă la sfîrșitul primului război mondial).

Sîmbătă, 6 octombrie, a fost oficiată o Liturghie ortodoxă de către Mitropolitul Alexei de Tallin și Estonia, în cadrul căreia pericopa evanghelică a fost citită de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei. Lucrările întrunirii au continuat apoi la Palatul Congreselor, cu definitivarea textului Mesajului către creștinii din Europa și cu prezentarea situației din Irlanda și din Țara bascilor, două zone fierbinți ale Europei, unde creștinii îi omoară pe creștini, chiar în numele divergențelor religioase.

Situația din Irlanda a fost prezentată de Episcopul catolic de Clogher, Joseph Duffy, și de Episcopul anglican de Derry, James Mehaffey. Criza economică, a subliniat Episcopul catolic Joseph Duffy din Irlanda, nu face decît să agraveze prăpastia socială și economică, care îi separă pe protestanți de catolici: mereu mai bogați primii, mereu mai săraci ceilalți, tratați drept cetățeni de categoria a doua, avînd mereu grupate împotriva lor instituțiile publice și forțele de ordine.

La rîndul său, Episcopul anglican James Mehaffey a atras atenția că dialogul politic este aproape inexistent, ceea ce creează un gol serios în rezolvarea problemei irlandeze și că situația va deveni tot mai periculoasă dacă se va continua pe această cale.

În esență, cei doi episcopi au propus ca Bisericile din Irlanda să aibă un rol activ, nu numai prin conducătorii lor, ci și prin

intermediul clerului local, în medierea neînțelegerilor politice și religioase din Irlanda.

În intervenția sa Arhiepiscopul de Tarragona, Mons. Ramon Torrella, s-a referit la dorința de autonomie a bascilor, care reacționează cu un terorism nebunesc la o istorie de persecuții.

Lucrările întrunirii au luat sfîrșit sîmbătă seara, odată cu adoptarea Mesajului către creștinii din Europa, care va fi citit duminică, 7 octombrie 1984, la sfîrșitul serviciului religios de la Trento.

Considerat drept „o provocare pentru viitor", Mesajul consemnează : „Toate Bisericile din Europa au în comun Simbolul niceo-constantinopolitan, redactat în secolul al IV-lea după Hristos. El face parte din Liturghia Bisericilor Ortodoxe, a Bisericii Romano-Catolice, a Bisericii Anglicane și a Bisericilor Reformei. Simbolul constituie astfel o legătură prețioasă care unește aceste Biserici despărțite și noi am văzut în aceasta harul lui Dumnezeu.

Cu toate divergențele care există încă în interpretarea sa, noi am căutat să înțelegem acest Simbol și să-l aplicăm timpului nostru. Avînd încredere în ajutorul Duhului Sfînt noi l-am recitat împreună pentru a mărturisi credința noastră... Această mărturisire comună de credință traduce speranța noastră într-o deplină reconciliere a Bisericilor noastre spre care ne călăuzește Duhul Sfînt".

Crezul niceo- constantinopolitan, spune Mesajul în continuare, susține nădejdea noastră și aduce mărturie Dumnezeului cel Întreit Care dă tuturor viitor și nădejde. „A nu-l asculta înseamnă să ne facem vinovați în fața lui Dumnezeu și în fața oamenilor". De asemenea, „ruperea unității noastre în jurul Mesei Domnului este una dintre urmările încălcării datoriei noastre. Trebuie de aceea să ne angajăm în orice chip pentru a regăsi comuniune euharistică și eclezială".

Referindu-se la speranța pentru Europa, Mesajul subliniază că mărturisirea comună a credinței nu are pretenția să fie răspunsul imediat la toate întrebările și problemele care apasă astăzi asupra Europei divizate, dar „ea ne amintește dragostea lui Dumnezeu pentru toți oamenii și ne încurajează să mergem împreună înainte pe calea care va conduce Europa și lumea la reconciliere și la pace. Vizita noastră emoționantă la Rovereto la Memorialul morților din cele două războaie mondiale și chemarea clopotelor la pace ne-au invitat să întreprindem totul pentru ca umanitatea să fie apărată de un război atomic. Pentru aceasta noi cerem o dezarmare reală în lume. Nu uităm că a vorbi de reconciliere și de pace în lume înseamnă de asemenea a vorbi de reconciliere și de pace între Biserici. Este în joc într-adevăr dorința noastră de a fi crezuți. Prezenți în toată Europa, Bisericile și creștinii pot și vor să fie unelte de reconciliere și de pace întru dreptate".

„Experiența pe care am trăit-o la Riva del Garda, în studierea elementelor esențiale ale Simbolului niceo-constantinopolitan, întîlnirea frățească și rugăciunea, se spune în ultima parte a Mesajului, au întărit certitudinea noastră că noi sîntem în mare parte răspunzători de unitatea creștinilor ca și de viitorul Europei. Mărturisirea

noastră comună de credință ne angajează de aceea să căutăm noi căi pentru a răspunde împreună problemelor pe care lumea modernă și le pune și pentru a asigura împreună oamenilor ajutorul și participarea pe care Hristos Însuși ni le poruncește. Pace, dezarmare, drepturile omului, rolul femeii în Biserică și în societate, șomajul, sărăcia și ecologia: iată unele din dificilele probleme cărora noi creștinii, împreună cu ceilalți oameni, trebuie să le căutăm soluții". „A mărturisi împreună credința noastră, se spune în încheierea Mesajului adresat creștinilor din Europa, înseamnă însă și a da slavă lui Dumnezeu și a I ne oferi noi înșine; înseamnă și a-L ruga pe acest Dumnezeu, Tată, Fiu și Duh Sfînt, ca să ne dea unitatea creștinilor și pacea în lume.

La această rugăciune, la această mărturisire a credinței noastre, la această slavă lui Dumnezeu sîntem chemați noi toți, astăzi".

Duminică dimineața (7 octombrie), în 20 de parohii din Riva și din Basso Sarca, Mori și Rovereto, tot atîtea delegații ecumenice au dus dovada lor de fraternitate și de credință. Parohii și comunitățile, pregătite de mai multe luni pentru această întîlnire, i-au primit cu un entuziasm și cu o căldură „care ar fi emoționat și pietrele", după cum scria un ziar local. Oaspeții au fost întîmpinați cu arcuri de flori, de copii purtînd coșulețe cu fructe, ulei și vin, totul într-un climat de mare sărbătoare „care este poate primul exemplu al unui ecumenism pe măsura poporului" („Vita Trentina" din 14 octombrie 1984).

În toate cele 20 de parohii, episcopii catolici au săvîrșit Liturghia, în timp ce protestanții, anglicanii și ortodocșii s-au rugat și au cîntat împreună cu credincioșii, dar fără să împartă pîinea și vinul de la Masa Domnului, observîndu-se încă o dată o separare nenaturală și aducătoare de tulburări, o fraternitate nedesăvîrșită care așteaptă să se realizeze pe deplin.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a vizitat, împreună cu Mgr. Jean-François Arrighi de la Secretariatul pentru Unitatea Creștinilor (Vatican) și cu Episcopul anglican de Londonderry James Mehaffey, parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din Ceniga (Trento) unde credincioșii romano-catolici, în frunte cu preotul paroh Don Ruggero Delaiti, le-au făcut o primire emoționantă, vizita înaltelor personalități religioase fiind considerată de parohul din Ceniga „un dono singolare". Participarea delegației ecumenice la messă și convorbirile purtate cu comunitatea parohială și cu autoritățile locale, rugăciunile comune pentru unitatea creștinilor dar și pentru unitatea Europei și pentru pace în lume au fost puse în lumină de presa locală, mai multe ziare publicînd fotografii ale delegației ecumenice și reportaje ale vizitei.

După salutul preotului paroh, Don Ruggero Delaiti, al Primarului din Dro, Benuzi, și al Președintelui consiliului parohial, Giorgio Giuliani, și după cuvîntul Mgr. Jean-François Arrighi, *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei* a fost rugat să rostească, la vremea cuvenită, predica zilei :

„*Participînd la cea de a treia întîlnire europeană dintre reprezentanții Conferinței Bisericilor Europene și Consiliului Conferințelor Episcopale ale Bisericii Romano-Catolice din Europa, sînt deosebit*

de fericit ca în cadrul programului de lucru de la Riva del Garda să mă aflu astăzi în mijlocul dumneavoastră. Cum ați auzit din cuvîntările rostite, reprezint la această conferință Biserica Ortodoxă Română și conduc Mitropolia Moldovei și Sucevei, una din cele treisprezece eparhii ale Patriarhiei Române, avînd pe lîngă un număr de peste opt sute parohii, un seminar teologic și tipografie și un important număr de mănăstiri, despre care Mgr. Jean-François Arrighi a vorbit atît de elogios. Din căldura cu care ne-ați întîmpinat, din gîndurile exprimate de Părintele paroh Delaiti și de dl. Primar și din gingășia copiilor acestei localități care ne-au prezentat flori, am desprins simțămintele creștine și frățești, precum și convingerea că aveți în față slujitori ai Mîntuitorului Iisus Hristos și urmași ai Sfinților Apostoli. Încă de la intrarea noastră în acest sfînt locaș, am văzut deasupra străjuind icoanele Sfinților Apostoli Petru și Pavel, ocrotitorii parohiei. Strădania predicatorială a acestor doi corifei ai Evangheliei, în Răsărit și în Apus, avînd pururea în gîndul și în inima lor unul și același Cuvînt dumnezeiesc și același sfîrșit martiric, trebuie să ne fie îndemn sfînt în activitatea noastră bisericească de apropiere și unitate deplină, activitate desfășurată intens în zilele noastre de către toate Bisericile și îndeosebi de Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, avînd comun tezaurul credinței din primul mileniu creștin.

Ne aflăm de cîteva decenii pe drumul spre împlinirea voinței Mîntuitorului Hristos de a fi toți una în aceeași Biserică întemeiată prin Sîngele Său. De un timp sîntem și în „Dialog teologic", care nădăjduim să aducă roade pentru Bisericile noastre. Și tot pe acest drum ne aflăm astăzi, ziua rînduită întîlnirii participanților de la Riva del Garda cu parohiile locale. Este pentru noi o experiență nouă și interesantă. Desfășurarea Sfintei Liturghii, rugăciunile, răspunsurile melodioase și clipele euharistice ne arată de fiecare dată cît de apropiați sîntem unii de alții și cît de valoros fond de învățătură au Bisericile noastre. Văd în aceasta un semn pe care ni-l dă Duhul Sfînt în dorința noastră fierbinte de a face noi pași pe calea unității creștine, de a pune capăt neînțelegerilor care, veacuri de-a rîndul, ne-au ținut departe unii de alții.

Tot astfel îmi explic entuziasmul cu care ați venit în întîmpinarea delegației ecumenice, entuziasm la fel de fierbinte ca al tuturor credincioșilor din această zonă istorică a provinciei Trento, participanți, dacă nu totdeauna cu prezența fizică, dar totdeauna cu sufletul, alături de reprezentanții Bisericilor creștine din Europa la discuțiile teologice, la rugăciunile și la slujbele comune, precum și la celelalte manifestări cu caracter ecumenic care au avut loc în ultimele zile în această parte a ospitalierului pămînt italian.

Intrînd în biserică am văzut pisania, o adevărată chemare la pace, în chip fericit aleasă pentru acest lăcaș în care credincioșii vin să se închine, vin să mulțumească și să ceară ajutorul Domnului păcii (Isaia 9, 5).

Această pisanie este scrisă în limba latină, limba strămoșilor noștri comuni, romanii, din a căror nobilă viță descind și poporul italian și poporul român. Această origine nobilă ne înrudește și ne

apropie unii de alții, fiind două ramuri ale aceluiași trunchi viguros de cultură și civilizație europeană, cu larg răsunet dincolo de marginile continentului nostru. Este limba pe care o vorbim astăzi, Dumneavoastră și noi, este unul din elementele ce stau la baza prieteniei de veacuri dintre popoarele noastre. Străvechea Romă ne-a lăsat aceleași tipare sufletești, un mod asemănător de a gîndi, de a simți, de a acționa. Dar, mai presus de toate, Roma eternă ne-a dat, prin intermediul limbii latine, aceleași izvoare de credință care ne-au înfrățit și ne înrudesc și astăzi. Poporul român, ca și poporul Dumneavoastră, este un popor latin. El are o cultură ale cărei rădăcini ajung, ca și rădăcinile culturii Dumneavoastră, pînă la Capitoliu. Desigur, credința noastră este ortodoxă, dar terminologia din limba română privind noțiunile fundamentale de credință și viață religioasă este de origine latină. Noțiunile de bază ale credinței creștine sînt redate în limba noastră prin cuvinte de origine latină pentru că încreștinarea strămoșilor noștri geto-daci s-a făcut odată cu romanizarea lor. Pentru poporul român această situație îl așează în aria de cultură străveche, înfloritoare acum aproape două mii de ani pe meleagurile Tibrului și deopotrivă pe cele ale bătrînului Danubiu, Dunărea de astăzi, unde Evanghelia a fost cunoscută prin predica Sfîntului Apostol Andrei. Între popoarele și Bisericile noastre acest lucru a durat, de-a lungul secolelor, adevărate punți de legătură, așa cum mărturisește prin graiul sculpturii istoria noastră comună în Columna lui Traian din centrul capitalei Imperiului Roman, înălțată la Roma drept mărturie a cuceririi Daciei, țara strămoșilor noștri.

Biserica Ortodoxă Română, care în anul 1985 va sărbători 100 de ani de la dobîndirea Autocefaliei și 60 de ani de la înființarea Patriarhiei, își are începuturile în veacul apostolic. Potrivit tradiției, consemnată de Eusebiu, episcopul Cezareei Palestinei, în Istoria sa bisericească, Sfîntul Apostol Andrei a propovăduit cuvîntul Evangheliei Domnului nostru Hristos în Sciția Mică, provincia românească Dobrogea, unde se păstrează și azi colinde, legende, nume de locuri și de ape care amintesc de trecerea sa prin Dacia Pontică. Însuși dumnezeiescul Apostol Pavel și ucenicii săi au propovăduit Evanghelia Domnului Hristos în cetățile din Peninsula Balcanică, apropiate de Dacia Traiană. Nenumărate bazilici și inscripții descoperite pe întreg teritoriul locuit de români dovedesc că încă din secolele II-III la daco-romani și la urmașii lor a existat o intensă viață creștină, cu episcopi renumiți și teologi mari. După întemeierea statelor românești în secolul XIV au luat ființă mitropoliile și episcopiile de la care a iradiat lumină duhovnicească pentru toți fiii Bisericii.

Biserica Ortodoxă Română și-a împlinit misiunea sa mîntuitoare înălțînd școli, spitale, ajutînd pe cei împovărați și aflîndu-se totdeauna alături de popor în lupta lui pentru dreptate, pentru libertate și independență.

Astăzi, ea este cunoscută nu numai prin vechimea sa apostolică, ci și prin trecutul său de viață creștină, prin mănăstirile ei străvechi în care au înflorit școli teologice, centre de copiere a manuscriselor și tipografii, școli de miniaturiști, precum și o artă

strălucită, așa cum o atestă pictura exterioară a bisericilor din Bucovina sau dantelăria în piatră a bisericii „Trei Ierarhi" din Iași, orașul nostru de reședință.

Bucurîndu-se totdeauna de o largă independență administrativă și de autonomie, Biserica Ortodoxă din țara noastră a păstrat legătura canonică, liturgică și de Tradiție cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol și pe aceasta numai „în materie de dogmă și de disciplină".

Împrejurările istorice, lupta poporului nostru pentru unitate și independență națională, străduniile Bisericii Ortodoxe Române, aportul ei în Ortodoxie au îndreptățit-o să devină autocefală în 1885, la puțin timp după ce România a devenit independentă, iar după marea Unire de la 1 decembrie 1918, în anul 1925, să fie înălțată la treapta de Patriarhie.

După cum vedeți, Biserica noastră are o istorie strîns împletită cu istoria poporului român, cu istoria României, o țară de origine latină, iubitoare de pace, cunoscută în Europa și în lume pentru străduniile pe care le depune în vederea instaurării unui climat de coexistență pașnică pe planeta noastră, pentru înlăturarea oricărui pericol de război, pentru dezarmare generală și totală, o țară cunoscută prin mesajul de pace adresat tuturor oamenilor doritori de bine din lume.

Ca totdeauna, Biserica Ortodoxă Română sprijină aceste străduanii și se află părtașă a acestui mesaj de pace pe care slujitorii și credincioșii ei îl transmit slujitorilor și credincioșilor de la Ceniga, cărora le mulțumim pentru că l-au primit și l-au înțeles, întîmpinîndu-ne cu toată dragostea și prezentîndu-ne ofranda pentru slujbă.

Acest creștinesc mesaj care ne cheamă la pace și la unitate este și scopul pentru care ne-am întrunit la Riva del Garda, unde am discutat problema unității Bisericii lui Hristos și unde ne-am rugat împreună.

Cu acest scop rostim și Crezul nostru comun, întocmit sub inspirația Duhului Sfînt de Sfinții Părinți întruniți în Sinoadele ecumenice de la Niceea și Constantinopol. Și nu întîmplător cea de a treia întrunire ecumenică, desfășurată zilele acestea la Riva del Garda, a dezbătut tema „Să mărturisim împreună Crezul speranței noastre", deoarece Crezul niceo-constantinopolitan este fundamentul sigur pentru a ajunde la unitate.

Să-L slăvim pe Dumnezeu și să ne rugăm pentru că acestea sînt acțiuni inseparabile de dorința de pace.

Mulțumindu-vă încă o dată pentru călduroasa primire și pentru darurile oferite, vă asigurăm că vom păstra în inimă și vom duce cu noi frumoasele impresii de la această slujbă pentru a le transmite credincioșilor noștri.

Binecuvîntarea Domnului să fie cu voi cu toți, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin".

Ecoul vizitei iluștrilor oaspeți în parohia Ceniga, a stăruit mult timp în inimile credincioșilor locali, încît, într-o emoționantă scrisoare trimisă Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, Don

Ruggero Delaiti spunea: „Toată lumea își amintește cu plăcere și cu recunoștință de darul făcut prin prezența Eminenței Voastre în mijlocul nostru și vă rugăm să țineți aprinsă flacăra dorinței ecumenice în toate inimile. Noi vom pune în biserica noastră o inscripție care va aminti tuturor generațiilor viitoare această zi de sărbătoare ce nu poate fi uitată, iar pînă la Anul Nou vom edita un mic volum cu fotografii pentru a retrăi și a reaminti această zi".

Duminică după amiază cei o sută de participanți la întrunire s-au întîlnit în istoricul dom din Trento, în prezența locuitorilor din istoricul oraș al cărui nume a rămas legat de împărțirea Bisericii apusene, veniți în număr mare în catedrală pentru a participa la un act istoric: cea mai mare întîlnire între Bisericile creștine sub bolțile templului Contrareformei.

Oaspeții au fost salutați de arhiepiscopul de Trento, Mgr. Alessandro Maria Gottardi: „Ne-am întîlnit aici, cu adevărat ca într-un minunat pelerinaj, uniți duhovnicește cu toate Bisericile creștine din Europa — sute de milioane de bărbați și de femei, frații și surorile noastre în Hristos — pentru o rugăciune penitențială în comun, pentru o mărturisire comună de credință, pentru un mesaj comun de pace". Unitatea noastră nu este desăvîrșită, a spus în esență arhiepiscopul de Trento, și cît de îndurerați am fost în aceste zile neputînd să ne împărtășim la unica Cină a Domnului, dar sincerele eforturi duhovnicești și intelectuale făcute pentru o mai mare claritate a izvoarelor comune ale Crezului creștin au născut în inimi nădejdea că, prin puterea Duhului Sfînt, colaborînd cu răbdare vom reface unitatea Bisericii lui Hristos, prin al Cărui sînge cei depărtați devin apropiați, toți împăcați într-un singur trup prin mijlocirea crucii.

În răspunsul său, Pastorul André Appel, președintele Conferinței Bisericilor Europene, a afirmat: „După mai multe zile de lucru la Riva, noi vrem să aducem astăzi în fața lui Dumnezeu bucuria noastră de a avea o credință comună pe care o mărturisim prin Simbolul de la Constantinopol, dar și suferința noastră de a nu putea încă să o dovedim în toată plenitudinea sa. Noi vă luăm ca martori și cerem ajutorul vostru... Conciliul din Trento reprezintă pentru catolici un moment de înnoire, dar pentru protestanți el reprezintă dezvăluirea unei rupturi... Ne-ar plăcea ca acest loc să devină acum un semn de speranță pentru totalitatea Bisericilor noastre și pentru Europa... Faptul că noi nu vom putea să ne împărtășim împreună din Cina Domnului arată că există încă un drum de făcut. De aceea lauda pe care o aducem Dumnezeului Treimic va fi însoțită de rugăciuni pentru ca El să ne facă să trăim pe deplin unitatea cînd și cum va voi El".

După aceste cuvîntări au urmat cîntări religioase (*Veni Creator*, *Laudate omnes gentes*, rugăciunile, Evanghelia lui Ioan despre unitate (17, 20-26), mărturisirea păcatelor — un reprezentat al fiecărei confesiuni religioase a recunoscut înaintea lui Dumnezeu propriile culpe pentru separarea celor care cred în Hristos).

Apoi, Episcopul ortodox de Sassima, Ieremia, reprezentantul Patriarhiei ecumenice, a recitat Crezul în limba greacă, iar Arhiepiscopul Alberto Ablondi de Livorno, în limba latină fără *Filioque*,

după care reprezentanții ecumenismului european și cei aflați în catedrală au recitat, fiecare și toți împreună, în propria lor limbă, Crezul fără adaosul *Filioque*.

În final, cei chemați să lucreze pentru refacerea unității Bisericii lui Hristos s-au îmbrățișat minute în șir, ca în liturghia ortodoxă, în timp ce locuitorii din Trento aplaudau acest moment culminant al unei întruniri desfășurate în patru zile de dezbateri teologice, de confruntări pe teme etice, politice și morale, de rugăciune și prietenie.

Luînd cuvîntul în încheierea acestei manifestări ecumenice din catedrala San Vigilio din Trento, Cardinalul Basil Hume a spus: „Acest Crez, care este patrimoniul nostru comun de la vechile Sinoade de la Niceea și de la Constantinopol, păstrează și azi forța sa de exprimare a credinței care trăiește în ființa noastră. În urmă cu o generație o mărturisire comună din partea noastră ar fi putut să pară un vis imposibil. Astăzi putem constata cum Duhul Sfînt i-a inspirat pe creștinii din timpul nostru să lucreze pentru unitate și ne-a adunat aici pentru a depune mărturie. Noi propunem (Bisericii) un remediu care este în același timp vechi și totodată actual, care este dealtfel cel mai radical posibil, pentru că el tinde să dea naștere unei creații noi, unei umanități noi, să creeze „ceruri noi și un pămînt nou“. Noi oferim Europei de azi o credință care este fundamentul sigur al unei speranțe durabile. Această credință ne face capabili nu numai să înțelegem sensul ultim și proiectul vieții noastre, dar ea ne dă și posibilitatea să intrăm pe deplin în misterul lui Dumnezeu-Însuși. Nu este posibil să pătrunzi în mister fără să te lași inspirat și condus de iubire. Această iubire este un instrument puternic în căutarea lui Dumnezeu... Această solemnitate, în cadrul căreia noi am proclamat credința noastră și am mulțumit pentru speranța care ne însuflețește, este înainte de toate o solemnitate a iubirii. Ea subliniază mai ales acest aspect al iubirii pe care noi îl numim reconciliere. Ea dovedește de asemenea că noi sîntem uniți în dragoste, dincolo de toate problemele care ne separă. Drumul este deschis pentru o continuare a acestui dialog: căutarea comună a adevărului de către persoane care se respectă și se prețuiesc reciproc.

Sîntem în pace cu Dumnezeu în Hristos și în Hristos unii cu alții. Rugăm Duhul Sfînt să vindece rănile păcatului nostru și ale neînțelegerilor noastre și să ne conducă spre plenitudinea unității și a dragostei. Mulțumim Tatălui că ne-a adunat astăzi. Duhul Sfînt ne cheamă să înaintăm și nu putem neglija să răspundem așa cum se cuvine poruncii Lui“.

Întîlnirea care a avut loc duminică, 7 octombrie 1984, în Domul din Trento a fost considerată „un eveniment istoric“, atît pentru locul ales pentru desfășurarea ei : catedrala care a fost sediul și a rămas simbolul Conciliului din Trento (1545-1563), de cînd datează separarea catolicilor și protestanților (ceea ce nu înseamnă că nu mai există dezacorduri, dar dezvăluie o dureroasă dorință pentru depășirea lor), cît și pentru activitatea desfășurată de adunarea ecumenică, manifestată în trei momente cheie : liturghia de pocăință, în timpul căreia fiecare a cerut iertare pentru păcatul sepa-

rării și pentru tulburarea pe care acesta o reprezintă în lume, recitarea în comun a Crezului niceo-constantinopolitan care este de asemenea nostalgia vremurilor cînd Bisericile creștine erau unite și, în sfîrșit, mesajul Europei, adică angajamentul de a mărturisi, fiecare în Biserica sa, nădejdea comună pentru a fi oferită lumii actuale, încătușată de uriașe probleme.

Seara, după încheierea acestei istorice manifestări ecumenice, reprezentanții Bisericilor europene au luat parte la o recepție oferită în cinstea lor la Castello del Buonconsiglio de către autoritățile provinciale. Cu acest prilej, I.I. P.P. S.S. Mitropoliți Teoctist al Moldovei și Sucevei și Antonie al Ardealului au transmis gazdelor salutări din partea conducerii Bisericii Ortodoxe Române și a poporului român și s-au întreținut călduros cu Arhiepiscopul de Trento, Mgr. Alessandro Maria Gottardi.

Importanța ultimei întruniri ecumenice a fost subliniată încă o dată în scrisoarea pe care cei doi secretari ai întrunirii, Pastorul Glen Garfield Williams, secretarul general al C.B.E., și Ivo Fürer, secretarul C.C.E.E., au adresat-o la 26 noiembrie 1984 participanților la cea de a treia întîlnire ecumenică europeană, Bisericilor membre ale C. B. E. și Conferințelor Episcopale Romano-Catolice din Europa și din care citățm: „Dragi frați și surori întru Domnul, Cu inima plină de bucurie ne-am înapoiat de la cea de a treia întîlnire ecumenică europeană de la Riva del Garda și de la neuitata slujbă care a avut loc în catedrala din Trento. Un mare număr de participanți la această întîlnire sînt de acord cu noi cînd spunem că Duhul lui Dumnezeu ne-a condus. În catedrala din Trento noi am mărturisit împreună, în chip solemn, credința noastră comună în Hristos cel înviat. Această credință ne unește pe deasupra tuturor frontierelor. Este nădejdea și viitorul Europei.

Declarația de la Riva intitulată „Crezul nostru—izvor de speranță“ constituie mărturia muncii noastre comune... Acest document ar trebui să ne ajute să aprofundăm credința noastră astăzi, să întărim conștiința credinței noastre comune și să facem continentul nostru să înțeleagă iarăși care este izvorul speranței sale“.

După terminarea lucrărilor celei de a treia întîlniri ecumenice europene, I.I P.P. S.S. Mitropoliți Teoctist al Moldovei și Sucevei și Antonie al Ardealului au vizitat parohia românească de la Milano unde păstorește Pr. Traian Valdman, întîlnindu-se cu reprezentanții parohiei și luînd act cu bucurie de frumoasele realizări ale credincioșilor și de strădaniile vrednicului preot paroh.

Înainte de a se înapoia în patrie, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea ecumenică de la Riva del Garda au făcut un scurt popas la Vatican, ca invitați ai Eminenței Sale Cardinalul

iubire de oameni, la plinirea vremii (Galateni 4, 4), Dumnezeu S-a arătat în trup (I Timotei 3, 13), S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor, S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte și încă moarte pe cruce (Filipeni 2, 7-8), desființînd peretele cel din mijloc (Efeseni 2, 14) ce despărțea pe om de Dumnezeu, făcîndu-l din nou pe om capabil de a fi transparent pentru Dumnezeu, El Însuși, prin firea Sa omenească îndumnezeită și deplin pnevmatizată, dînd posibilitate de îndumnezeire firii omenești a oricărui om care dorește mîntuirea. Dintre Sfinții Părinți, îndeosebi Sfîntul Atanasie cel Mare scoate în evidență acest aspect: „El S-a făcut om, ca noi să ne îndumnezeim“ (ἵνα ἡμεῖς θεόποιηθῶμεν) [5].

De aceea, întruparea Cuvîntului lui Dumnezeu era deosebit de necesară, pentru ca în trup să se realizeze opera de restabilire a omului căzut. Sfîntul Atanasie aruncă o rază de lumină și în această problemă: „Dacă, datorită puterii Sale, ar fi poruncit și blestemul s-ar fi dezlegat, s-ar fi arătat puterea Celui ce a poruncit și omul ar fi devenit cum a fost și Adam înainte de cădere, primind harul din afară și neavîndu-l conexat cu trupul... și poate ar fi fost și mai rău, căci a învățat să păcătuiască. Fiind astfel, dacă ar fi fost convins de șarpe, iarăși ar fi fost necesară porunca lui Dumnezeu pentru dezlegarea blestemului. Și așa ar fi fost o continuă trebuință de poruncă și oamenii ar fi rămas vinovați și supuși păcatului, avînd mereu nevoie de iertare și niciodată nu s-ar fi eliberat, fiind mereu trupuri și mereu biruiți de legea neputinței trupului“ [6]. Or, tocmai că lucrarea mîntuitoare a lui Hristos se îndreaptă în mod deosebit spre firea Sa omenească, cu scopul de a o vindeca, a o face capabilă de îndumnezeire. Și deși în lucrarea de mîntuire se disting trei direcții — spre Dumnezeu, spre Sine și spre oameni —, lucrarea este una singură. Pentru că în cadrul lucrării de restabilire și îndumnezeire a firii omenești se slăvește Însuși Dumnezeu, a Cărui slavă transpare prin natura omenească restabilită, iar direcția spre oameni nu este altceva decît prelungirea lucrării mîntuitoare asupra firii Sale omenești [7].

Deși încă de la Întrupare se vorbește în Dogmatică de îndumnezeirea firii omenești, ca urmare a unirii ipostatice, trebuie precizat că, acum, îndumnezeirea firii omenești a fost dată numai potențial și, deși începe în momentul Nașterii, crește progresiv cu fiecare moment din opera de răscumpărare a neamului omenesc și culminează cu evenimentul Învierii și Înălțării la cer și șederii de-a dreapta Tatălui, cînd îndumnezeirea supremă a omenității lui Hristos înseamnă o perfectă capacitate a ei de a transmite toată infinitatea

---

5. *Despre întruparea Cuvîntului,* 51, P. G., 27, col. 192. De asemenea și Sfîntul Grigorie Teologul precizează că Mîntuitorul S-a întrupat „ca eu să mă fac într-atît Dumnezeu, cît S-a făcut El om“. Cele 5 *cuvîntări despre Dumnezeu,* a III-a, cap. XIX, trad. din grecește de Prot. Gheorghe Tilea și N. I. Barbu, Curtea de Argeș, 1947, p. 48.

6. *Oratio II, Contra arianos,* P. G., 26, col. 292-293, după Pr. prof. D. Stăniloae, *Învățătura Sfîntului Atanasie despre mîntuire,* în „Studii Teologice“, XXV (1973), nr. 5-6, p. 330.

7. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* Manual pentru Institutele teologice, vol. II, București, 1978, p. 112.

puterilor divine[8]. Căci dacă restabilirea omului, respectiv îndumnezeirea firii umane, s-ar fi făcut chiar la Întrupare, celelalte acte ale mîntuirii ar fi fost de prisos. Leonțiu de Bizanț, răspunzînd unui aftardochet care susținea îndumnezeirea totală a firii omenești în Hristos, încă de la Întrupare, spune: „Căci precum dacă celor bolnavi le-a venit sănătate deplină de la primul leac, e de prisos strădania ulterioară a medicilor împotriva bolii odată biruite, la fel, dacă ne-a zidit turnul nestricăciunii încă de la unirea cu trupul, e de prisos tot ciclul celălalt al mîntuirii“[9].

Prin fiecare moment soteriologic din viața Mîntuitorului, firea umană asumată de El, enipostaziată Ipostasului divin, era străbătută mai mult de divin, se apropia de momentul final cînd „va fi total vivificată, înnoită și îndumnezeită de Duhul după moartea pe cruce și îngropare, prin Învierea din morți“[10]. Se observă, așadar, că în centrul operei de mîntuire a omului, atît în lumina scrierilor Noului Testament cît și a Sfinților Părinți, stau patimile de bună voie și moartea pe cruce, strîns legată, desigur, de Învierea din morți și Înălțarea la ceruri. Pentru că fără cruce mîntuirea nu ar fi fost realizată[11].

În procesul de restabilire a firii umane decăzute, firea umană luată de Mîntuitorul Hristos, cu ajutorul Ipostasului divin, trebuia să biruiască și să înlăture toate afectele care au intrat în trup prin păcat. Nu este vorba așadar de o izbăvire de ele prin atotputernicie din exterior, ci de o biruire a lor de către firea omenească însăși, dinăuntru în afară, se înțelege nu fără lucrarea lui Dumnezeu care este neapărat necesară, pentru a face firea omenească în stare de un asemenea act[12]. Însă toate afectele intrate în trup, fie de plăcere, fie de durere, au ca ultim rezultat, care este de fapt și cel mai puternic afect, moartea. Și în definitiv, păcatul, care este cauza acestor afecte, își are originea în voia liberă a omului. Iar pentru restabilire, voința omenească trebuie să rămînă pînă la capăt fără de păcat, adică în deplină conformitate cu voința lui Dumnezeu, să nu fie atrasă nici de afectele de plăcere ce i se oferă și nici să fugă de afectele de durere. Păcatul putea fi depășit numai dacă firea omenească reușea odată să învingă pînă la capăt, prin voia ei liberă, cele ale păcatului. Dar o astfel de voință, care să se conformeze întru totul voinței lui Dumnezeu, care să renunțe la sine pînă la capăt pentru a se dărui lui Dumnezeu, nu era posibilă la o făptură omenească autoipostatică. Și acest lucru a fost posibil numai în Hristos, în care Ipostasul divin enipostaziindu-și firea omenească,

---

8. Magistrand Dumitru Gh. Radu, *Semnificația soteriologică a Botezului Domnului,* în „Ortodoxia“, VII (1955), nr. 4, p. 523.

9. *Contra Nest. et Eutih., lib. II*, P. G., 86, col. 1352, după *Teologia Dogmatică și Simbolică,* Manual pentru Institutele teologice, vol. II, București, 1958, p. 628.

10. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfinteleor Taine și problema comuniunii,* teză de doctorat, în „Ortodoxia“, XXXI (1978), nr. 1-2, p. 44.

11. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Învățătura ortodoxă despre mîntuire și concluziile ce rezultă din ea pentru slujirea creștină,* în „Ortodoxia“, XXIV (1972), nr. 2, p. 203.

12. Idem, *Legătura interioară dintre moartea și Învierea Domnului,* în „Studii Teologice“, VIII (1956), nr. 5-6, p. 281.

a ajutat-o să înainteze spre eliberarea de patimi și afecte. El Însuși ca Dumnezeu, fiind Cel ce o mișca, în calitatea Sa de ipostas și al firii umane. Iar moartea pe Cruce a Logosului întrupat este centrul operei de mîntuire, pentru că acum ultimul și cel mai puternic afect a fost învins. Eliberîndu-se de afecte și murind omului celui păcătos Domnul, „străbătînd actul morții ca om, străbătea spre desființarea morții firii omenești, prin actul morții“ [13], întrucît moartea Domnului cuprindea în sine începutul învierii. Învierea nu este decît un act de biruire a morții cu moartea.

În pictura răsăriteană, Hristos nu apare ca un om ajuns la sfîrșitul puterilor, ci din contra este înfățișat ca un om tare, om restabilit în tăria lui adevărată. Prin cruce, firea omenească asumată de ipostasul divin în Hristos s-a eliberat de orice urmare a păcatului, a murit păcatului și a înviat lui Dumnezeu. Așadar, crucea, în Teologia ortodoxă, este considerată ca prilej de întărire a firii și nu ca simplă satisfacție adusă Tatălui pentru jignirea Lui de către oameni. Hristos a biruit moartea prin tăria care a arătat-o și în moarte și, ca atare, învierea n-a suportat-o ca un obiect, ci a fost împreună subiect al ei împreună cu Tatăl[14]. Iar prin eliberarea de păcat, prin Înviere, Înălțare la cer și șederea de-a dreapta Tatălui, firea omenească asumată de El a fost deplin pnevmatizată și îndumnezeită.

Este adevărat că unele pasaje scripturistice, care prezintă pe Mîntuitorul Hristos că se teme de moarte, interpretate ad-hoc, ar putea duce la concluzia că pe cruce Omul-Iisus a fost părăsit de Dumnezeu, iar în deznădejdea morții Omul strigă disperat după ajutorul Lui. Trebuie avut însă în vedere faptul că Mîntuitorul Iisus Hristos a fost Dumnezeu adevărat dar și om adevărat, cu toate slăbiciunile și neputințele omenești pe care, prin lucrarea Sa mîntuitoare, trebuia să le depășească, manifestîndu-Se însă și lucrînd ca un om adevărat, temîndu-Se, simțind și suportînd durerea și moartea. Ipostasul divin însă n-a părăsit nici în moarte firea omenească a lui Hristos, ci din contra i-a dat putere să învingă toate afectele intrate în om prin păcat. Sfîntul Chiril al Alexandriei, referindu-se la acest aspect, aruncă o rază de lumină în înțelegerea problemei: „Căci firea omenească a fost tulburată, însă cea dumnezeiască a rămas în întregime neatinsă. Într-adevăr, gîndul la moarte l-a tulburat pe Iisus, însă deîndată puterea Dumnezeirii a pus stăpînire pe afectul agitat și l-a transformat în încredere. Căci, și în Hristos, afectele firii omenești au fost agitate din două motive: trebuia să rămînă statornic și prin firea omenească, nu în mod aparent sau închipuit, ci mai degrabă El, Cel care cu adevărat S-a născut om din femeie să arate că poartă întru Sine toate cele omenești, în afară de păcat. Teama și frica însă, afecte specifice, de asemenea, și firii noastre, nu pot fi încadrate în categoria păcatelor. De aceea, cele omenești s-au agitat în Persoana lui Hristos, nu pentru a învinge, ci pentru a fi biruite prin puterea Cuvîntului iar natura omenească pentru prima dată în Hristos să fie ridicată la o stare mai bună de îndumnezeire... Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om nu dintr-o

13. *Ibidem*, p. 280.
14. Idem, *Teologia Dogmatică*, vol. cit., p. 168.

altă cauză, ci pentru ca toate ale Sale unindu-le într-un anumit fel cu slăbiciunile noastre să întărească firea omului și să o prefacă în însăși puterea sa. Cînd se arată însă că temîndu-Se de moarte a zis: „Treacă paharul", gîndește-te iarăși că trupul care se temea de moarte, întrucît era purtat de Cuvîntul lui Dumnezeu, a învățat să înlăture acest afect de teamă, pentru că a zis apoi : „Nu cum voiesc Eu, ci precum voiești Tu". De aceea, și la Matei se arată că „sufletul este osîrduitor dar trupul neputincios". Căci, firea omenească, atît cît era în El, se arăta neputincioasă, dar fiind purtată de Cuvîntul, a fost ridicată la o încredere dumnezeiască" [15]. Sfîntul Ioan Damaschinul, accentuînd că Omul-Hristos n-a fost părăsit niciodată de Dumnezeu, completează : „A spus cuvintele : „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit ?" (Matei 27, 45), pentru că Și-a împropriat persoana noastră. Căci Tatăl nu este Dumnezeul lui Hristos, afară numai dacă, despărțind pe cale abstractă vizibilul de spiritual, S-ar fi așezat în același rînd cu noi, și nici n-a fost părăsit vreodată de Dumnezeirea Sa, ci noi sîntem cei părăsiți și noi cei trecuți cu vederea. Pentru aceea S-a rugat, pentru că Și-a împropriat firea noastră" [16].

Depășind și acest afect firea omenească complet restabilită și ajungînd la punctul suprem cînd era capabilă de a muri sieși întru totul și a se dărui lui Dumnezeu, complet liniștită, fără nici o urmă de tulburare, cu deosebită seninătate și încredere, Iisus rostește cu glas tare: „Părinte, în mîinile Tale încredințez Duhul Meu" (Luca 23, 46).

Teologia romano-catolică, îndepărtîndu-se de înțelesul autentic al Jertfei Mîntuitorului, mărturisit de Sfînta Scriptură și Sfinții Părinți, este tentată a vorbi mai mult de o suferință a lui Hristos-omul manifestată „ca o epuizare a existenței Sale umane, oarecum despărțită de Ipostasul divin, neavînd putere să învieze" [17]. Tatăl a fost Cel care L-a înviat pe Hristos-Omul pentru acceptarea morții primite de El, ca o satisfacție adusă pentru jignirea Lui de către oameni[18]. Înțelesul acesta nestorian al morții și Învierii Domnului are profunde urmări, după cum se știe, în întreaga lor învățătură despre mîntuire și mai ales în cea despre însușirea mîntuirii personale a credinciosului în Biserică.

Teologia Ortodoxă însă, propovăduind pe Hristos în spiritul Sfintei Scripturi și al Sfinților Părinți, n-a făcut niciodată această deosebire, ci totdeauna a considerat lucrările mîntuitoare ale lui Hristos ca teandrice. De la Întrupare pînă la Înălțarea la cer și șederea de-a dreapta Tatălui, Hristos n-a încetat și nu încetează să rămînă Dumnezeu întrupat și numai din această cauză lucrările Lui

---

15. Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Comentar la Evanghelia după Sfîntul Evanghelist Ioan*, XXII, P. G., 72, col. 921-924.

16. Dogmatica, III, 24, *Despre rugăciunea Domnului*, P. G., 94, col. 1069, după Prof. N. Chițescu, *A doua Persoană a Sfintei Treimi în doctrina Sfîntului Ioan Damaschin*, în „Ortodoxia", XXVIII (1976), nr. 2, p. 336.

17. Hans Urs von Balthasar, *Le Mystère Pascal*, Ed. du Cerf, 1972, după Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică*, vol. cit., p. 168.

18. S. Schillebeeckx, *Le Christ, sacrement de la rencontre de Dieu. Etude théologique de salut par les sacrements*, trad. du neerlandais par A. Kerkvoorde, Paris, Ed. du Cerf, 1960, p. 45-49; 59, 61-62, la Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul eclesiologic...*, p. 54.

sînt mîntuitoare. Sfîntul Grigorie de Nazianz spune: „Noi nu separăm pe om de Dumnezeu (οὐδέ γὰρ τοῦ ἄνθρώπου χορίζομεν τῆς θεότητος), ci învățăm că e Unul și Același, mai înainte de om, Dumnezeu și Fiu Unic dinaintea veacurilor, fără trup și toate ale trupului, dar la sfîrșit și Om întrupat, pentru mîntuirea noastră, pătimitor în trup, nepătimitor în dumnezeire, circumscris în trup, necircumscris în duh, același pămîntesc și ceresc, vizibil și inteligibil, cu loc și fără loc pentru ca prin același întreg Om și întreg Dumnezeu să fie restaurat întreg omul căzut în păcat“ [19]. Pentru că dintr-un centru unic, din Ipostasul divin care și-a enipostaziat și firea umană, „pornesc toate manifestările dumnezeiești și se pun în mișcare toate ale naturii omenești, cele dumnezeiești prin instrumente omenești și cele omenești încărcate de elementul dumnezeirii“ [20]. De aceea, Sfîntul Chiril al Alexandriei conchide că „Cel ce a suferit pentru noi și a gustat moartea nu a fost un om comun și separat de Logosul lui Dumnezeu; Însuși Domnul slavei a suferit în trup“ [21]. De aceea, și prea înțeleptul Petru zice: „Hristos a pătimit cu trupul“ (I Petru 4, 1) și nu cu firea dumnezeirii Sale inefabile. Logosul raportează patimile propriului Său trup la El Însuși, pentru ca printr-o împropriere, după iconomie, să se creadă că El este Mîntuitorul tuturor“ [22]. Iar Sfîntul Maxim Mărturisitorul completează: „Pătimea dumnezeiește ca să zic așa (θεΐκως τὸ πασχειν ἴχων), căci suferea de bună voie deoarece nu era simplu om și săvîrșea minuni omenește, căci le săvîrșea prin trup, deoarece nu era Dumnezeu dezvăluit. Încît patimile sînt minunate și înnoite prin puterea dumnezeiască a naturii Celui ce pătimea, iar minunile pătimite fiind împlinite prin puterea pătimitoare a trupului Celui ce le săvîrșea“ [23]. În ce constă însă împroprierea pătimilor naturii omenești de către Ipostasul divin este o taină. Ea exprimă raportul de intimitate dintre Ipostasul divin și natura omenească. Dacă Ipostasul divin este și ipostasul firii omenești, „unul și același subiect săvîrșește și suferă real toate cele omenești, dar e și nepătimitor“ [24].

Primul mare apărător al caracterului teandric al Jertfei de pe Golgota a fost Sfîntul Chiril al Alexandriei. Scriind împotriva lui Nestorie, care despărțea în Hristos atît firile, încît le considera ca două persoane deosebite, și logic urmînd și lucrările lui Hristos, lipsindu-le de caracterul teandric, el afirmă cu tărie: „Dacă cineva nu mărturisește că Cuvîntul lui Dumnezeu a suferit cu trupul și a fost răstignit cu trupul și a gustat moartea în trup, făcîndu-Se Cel întîi născut din morți, pentru că El ca Dumnezeu este viață și

---

19. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *Epistola 101. Ad Cledonium presbyterum contra Apollinarium*, P. G., 37, col. 177.

20. Prot. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 133.

21. *Explicația celor 12 capitole*, P. G., 76, col. 312 D, la Pr. prof. dr. Ioan Coman, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, în „Ortodoxia“ XVII (1965), nr. 1, p. 59.

22. *Scrisoarea 39*, P. G., col. 180 C.

23. P. G., 91, col. 105 B, după Prot. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea...*, p. 147.

24. Idem, *Teologia Dogmatică...*, vol. cit., p. 67.

dătător de viață, să fie anatema“ (Anatema a XII-a)[25]. Acuzat desigur că face dumnezeirea pătimitoare, Sfîntul Chiril, convins fiind că lucrările lui Hristos sînt mîntuitoare numai întrucît sînt săvîrșite de Dumnezeu Cuvîntul întrupat, răspunde : „Zicem că El a pătimit și a înviat, nu că Logosul lui Dumnezeu ar fi pătimit în propria Sa fire, fie lovituri, fie pătrunderi de cuie, fie alte răni. Într-adevăr, dumnezeirea este nepătimitoare, fiindcă este netrupească. Dar pentru că propriul Său trup născut a suferit acestea, iarăși se zice că El a suferit pentru noi, pentru că Cel nepătimitor Se afla într-un trup pătimitor“ [26].

Cu toate acestea, Sinodul IV Ecumenic a precizat doar că „Domnul nostru Iisus Hristos este desăvîrșit în dumnezeire și desăvîrșit în umanitate, Dumnezeu cu adevărat și Om cu adevărat... de o ființă cu Tatăl după dumnezeire și de o ființă cu noi după umanitate, născut înaintea veacurilor din Tatăl după dumnezeire, iar în zilele de pe urmă (născut) după umanitate din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, pentru noi și pentru a noastră mîntuire, Unul și Același Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut în două firi, neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit...“ [27], fără a preciza că Același Logos întrupat este și autorul lucrărilor mîntuitoare și îndeosebi al Jertfei de pe Cruce, unde este și subiect și obiect. Lipsa acestei precizări provoacă neînțelegeri, mai ales că unele expresii din Epistola lui Leon către Flavian, care au fost adoptate de Sinodul IV Ecumenic, păreau a avea un caracter nestorian, făcînd deosebire prea mare între firile lui Hristos [28], au îndîrjit și mai mult pe monofiziții care-și argumentau doctrina prin unele expresii ale Sfîntului Chiril, dar tendențios folosite și duse la extrem.

În aceste condiții, doctrina despre firile și mai ales despre lu-

---

25. După I. Mihălcescu, *Sinodul III Ecumenic de la Efes*, București, 1931, p. 47.

26. *Epistola IV, Împotriva lui Nestorie*, P. G., 77, col. 47.

27. Henricus Denziger, *Enchiridion Symbolorum*, Freiburg in Breisgau, 1943, p. 71.

28. Citindu-se Epistola lui Leon, unii episcopi ilirieni și palestinieni se ridică cu obiecție că unele afirmații ar fi contradictorii cu învățătura Sfîntului Chiril al Alexandriei. Într-adevăr, citind fragmentar pasajele cu pricina, pe care le vom da mai jos, dă impresia că se face o netă diferență între naturi, însă această bănuială se înlătură dacă se ține seama de cuprinsul întregii epistole. Aëtis, arhidiaconul Bisericii din Constantinopol, pe baza scrierilor Sfîntului Chiril, lămurește următoarele pasaje : 1. „Și pentru a plăti datoria contractată a firii noastre, firea dumnezeiască S-a unit cu firea pătimitoare, ca, ceea ce era necesar pentru tămăduirea noastră, Unul și Același Iisus Hristos, fiind Mijlocitor al lui Dumnezeu și al oamenilor, să poată muri dintr-o latură și să nu poată muri din alta“; 2. „Căci lucrează fiecare chip cu participarea celuilalt, ceea ce îi este propriu, Cuvîntul lucrînd ceea ce este al Cuvîntului, iar trupul îndeplinind cele ale trupului, și unul din Ele strălucește prin minuni, iar altul cade în ocări“ ; 3. „Deși în Stăpînul Hristos una este Persoana lui Dumnezeu și a omului, totuși altceva este aceea din care în fiecare este comun, ceea ce este a ocării și altceva din care este comun, ceea ce este al slavei. Din noi Îi este Lui omenitatea mai mică decît Tatăl, și din Tatăl Îi este Lui dumnezeirea egală cu Tatăl“. Am citat după Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Definiția Dogmatică de la Calcedon*, în „Ortodoxia“, III (1951), nr. 2-3, p. 398. Am consultat, de asemenea, și textul original la Josepho Alberigo-Josepho A. Dossetti, Perikle, P. Joannou, Claudio Leonardi — Paula Prodi, *Conciliorum oecumenicorum decreta*, Bologne, 1972, p. 77-82.

crările lui Hristos trebuia apărată în lumina hristologiei chiriliene, pe care Sinodul IV, deși a avut-o cu punct principal în redactarea învățăturii dogmatice, a evitat totuși unii termeni, pentru că erau folosiți de monofiziți.

Și cei dintîi, care în vederea apărării definiției calcedoniene au arătat caracterul ei evident antinestorian printr-o formulă chiriliană, care au apărat, de asemenea, terminologia Sfîntului Chiril, explicînd-o perfect ortodox, ieșind în evidență tocmai că accentuau caracterul teandric al Jertfei de pe Cruce, au fost *călugării sciți.*

III. *Ortodoxia formulei zisă „teopaschită" a călugărilor sciți: „Unul din Treime a pătimit în trup"*

Întrucît pînă astăzi chiar unii dintre teologii ortodocși, influențați probabil de teologii catolici care, așa cum am constatat, văzînd pe cruce mai mult pe Hristos-Omul, desprins oarecum de Ipostasul divin, califică această formulă drept teopaschită, o preiau și ei întocmai, considerăm ca necesar a demonstra ortodoxia ei, mai ales pentru faptul că joacă un rol important în precizarea dogmei pe care o tratăm, la Sinoadele Ecumenice V și VI, avînd un puternic ecou chiar pînă astăzi în cultul și viața Bisericii Ortodoxe.

Sinodul IV Ecumenic, așa cum am arătat, deși s-a bazat pe doctrina Sfîntului Chiril, a ocolit unii termeni și expresii, ceea ce a produs multe nemulțumiri și luări de poziții, mai ales împotriva Epistolei lui Leon, care prezenta unele îndoieli în ce privește ortodoxia ei. În aceste momente de aprige discuții apar călugării sciți și reactualizează formula: „ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος πεπονθέναι σὰρκι — Unus de Trinitate passus est carne — Unul din Treime a pătimit în trup"[29]. Și într-adevăr, formula lor era deosebit de necesară. Pentru că Sinodul de la Calcedon, deși recunoaște unica Persoană a lui Iisus Hristos în două firi unite în mod neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit, din actele omenești nu se oprește decît asupra nașterii („înainte de veci născut din Tatăl după dumnezeire, în zilele de pe urmă... din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, după omenitate"), putînd crea echivocul că, după Întrupare, toate actele lui Iisus Hristos sînt doar ale omului, cum de fapt și interpretau nestorienii în unele cazuri. Prin formula lor, ei voiau să arate că și după Întrupare subiectul persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos este tot Dumnezeu și ca atare toate actele făcute în vederea mîntuirii sînt ale Lui, deci sînt specifice și săvîrșite prin firea pe care și-a enipostaziat-o Sieși. Dar în calea afir-

---

29. O formulă asemănătoare a folosit și patriarhul monofizit al Antiohiei, Petru Gnafeus († 488), doar că el folosea aceasta ca un adaos la Trisaghion, atribuind suferința întregii Sfinte Treimi. Călugării sciți o aveau de la Proclu al Constantinopolului, prietenul Sfîntului Chiril, cunoscută prin traducerile făcute de Dionisie cel Mic. Acela zicea: „Unul din Treime a fost răstignit în trupul în care S-a făcut, nu în dumnezeire, prin Care este unit cu Tatăl și cu Duhul Sfînt" *(Tomosul II către armeni,* P. G., 65, col. 1887). Se pare că aceasta era încetățenită în Sciția, pentru că, la Sinodul IV Ecumenic, printre călugării care se opuneau definiției sinodului printr-o formulă asemănătoare cu aceasta, măcar unul dintre ei era din Scythia. Spre exemplu, Carosos spunea că a fost botezat de episcopul Teotim al Tomisului (cf. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Definiția...*, p. 405), dar că monahii amintiți foloseau această expresie în sens monofizit.

mării formulei lor s-au ridicat zeci de bariere. Începînd cu episcopul lor, Paternus de Tomis, și ajungînd pînă la Constantinopol și Roma, toți se opuneau, invocînd ca principal motiv că aceasta nu era prevăzută de Sinoadele Ecumenice, deși în realitate era perfect ortodoxă, ceea ce dorim a arăta în continuare. Astfel, în discuțiile cu nestorienii, sciții puneau deosebit accent pe *subiectul divin al actelor omenești.*

Nestorianul: Cine este Cel Care, grăbindu-se spre patimi, a zis ucenicilor Săi: „Luați mîncați, Acesta este Trupul Meu care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor“ ? (Matei 26, 26).

Ortodoxul: Fără îndoială că este Cel Care a zis: „Eu sînt calea, adevărul și viața“ (Ioan 14, 6).

Nestorianul: Deci, cum mai poate să creadă cineva că viața care a fost prinsă de mîinile necredincioșilor și care apoi a murit, mai poate să dea viață celor morți ?

Ortodoxul: Dacă nu S-a răstignit și nu a murit Cel Care este viața, nimeni nu mai trebuie să aibă nădejde în învierea din morți. Că S-a răstignit și a murit Cel Care este viața nu o spun eu, ci Fericitul Petru către iudei: „Ați cerut să vi se dăruiască un bărbat ucigaș iar pe Începătorul vieții L-ați omorît“ (Fapte 3, 14-15) [30].

Însă și accentul pus pe subiectul divin crea probleme: pentru că dacă se afirma că Fiul lui Dumnezeu S-a răstignit, Acesta avînd aceeași natură cu Tatăl și cu Duhul, rezulta că întreaga Treime a suferit pe crucea Golgotei. Ioan Maxențiu, unul dintre călugării sciți, își argumentează însă ortodoxia formulei prin texte din Proclu, patriarhul Constantinopolului, Sfîntul Chiril și Leon, papa Romei: „Noi nu zicem că a primit în însăși acea esență prin care există și stă unit Fiul cu Tatăl și cu Duhul, ci în trup, care din noi s-a făcut. Unul din Treime S-a făcut și nu altul și S-a răstignit cu trupul prin care S-a făcut și nu a pătimit prin firea dumnezeiască, prin care stă unit cu Tatăl și cu Duhul ca să zicem că și aceștia s-au răstignit împreună cu El. Dacă însă am zice că El S-a răstignit cu firea dumnezeiască, în realitate, am duce pătimirea în Treime. Dacă zicem că Cuvîntul a primit suferințele în trupul Său, mărturisim și că Unul din Treime a suferit, și despre natura Treimii că a rămas fără suferință. Și iarăși : Dacă s-ar zice însă că nu ar fi pătimit întrupat, obiecția poate că ar fi avut o rațiune extrem de abilă. Dacă însă a pătimit în mod evident întrupat, fiindcă *motivul întrupării este și Crucea,* Cel Care S-a întrupat, Același S-a și răstignit. Dacă însă S-a răstignit Cel Care S-a întrupat, Tatăl și Duhul nu S-au răstignit, căci S-a răstignit doar *Unul* din Treime. Divinitatea însă, care comunică cu Tatăl și cu Duhul, S-a păstrat în afara suferinței, doar în trup, în care El singur S-a făcut în aceasta și singur a pătimit“ [31].

---

30. Ioan Maxențiu, *Dialoguri împotriva nestorienilor,* cartea a II-a, cap. VI, P. G., 86/1, col. 139.

31. Idem, *Mărturisirea de credință,* P. G., 86/1, col. 82 A, citat din *Tomosul către armeni* al lui Proclu, patriarhul Constantinopolului, P. G., 65, col. 882 ; vezi G. Fritz, *Proclus de Constantinopole,* în „Dictionnaire de Théologie Catholique“, XXX, p. I, Paris, 1936, col. 689.

În continuarea argumentării sale, pentru ca toți să fie mulțumiți, arată și acordul real ce există între papa Leon și Sfîntul Chiril și în această problemă. „Papa Leon zice: Căci Dumnezeu Cel nepătimitor nu S-a rușinat să Se facă om pătimitor și El, Cel nemuritor să Se supună legilor morții. Cu acestea se potrivesc și cuvintele scrise de Chiril către Nestorie: „Dacă cineva nu mărturisește că Cuvîntul a suferit, S-a răstignit și a gustat moartea în trup și că S-a făcut Întîiul Născut din morți, prin care a ajuns să Se facă viața noastră și ne-a înviat ca un Dumnezeu, să fie anatema“ [32].

Cu toate străduințile lor de a obține aprobarea acestei formule, călugării sciți nu au reușit și, pentru cîțiva ani, se părea că s-a așternut tăcerea peste aprigile discuții purtate pe această temă. Dar, în anul 527, împăratul Justinian preia formula scită și o legiferează printr-un decret, impunînd-o ca obligatorie pentru Biserica dreptmăritoare [33]. În cele din urmă, la rugămintea și explicarea lui Justinian, și papa Ioan al II-lea al Romei (532-535) aprobă „formula scită“, după ce diaconul roman Anatolius, consultînd pe diaconul Ferrand de Cartagina a primit răspunsul că nu vede nici o dificultate să o admită[34]. Iar în anul 553, chiar *Sinodul al V-lea Ecumenic* o legiferează și o impune ca normă de credință obligatorie pentru întreaga Biserică: „Dacă cineva zice că Unul este Cuvîntul lui Dumnezeu care a săvîrșit minuni și altul Hristos care a suferit, sau că Dumnezeu-Cuvîntul S-a unit cu Hristos Cel născut din femeie, sau că trupul este în El ca o ființă diferită și că nu este unul singur, Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Cuvîntul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat și S-a făcut om și Căruia Îi revin și minunile și patimile pe care le-a suportat cu plăcere în trupul Său, să fie anatema“[35]. Și „dacă cineva nu mărturisește că Cel Care a fost răstignit

---

32. Ioan Maxențiu, *Mărturisirea de credință,* col. 83-84.

33. Justinian, *Corpus juris civilis,* partea a II-a, Lipsiae, 1887, Liber primus, t. I, De summa Trinitate et fide catholica et ut nemo de sa publice contendere audeat, n. 5, 1, p. 7 : „Căci crezînd în Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh, o ființă în trei Persoane, cinstim o dumnezeire, o putere, Treimea cea de o ființă. În ultimele zile însă mărturisim pe Unul Născut Fiul lui Dumnezeu, născut din Tatăl înainte de veci și fără de timp, coetern cu Tatăl, din Care sînt toate și prin Care sînt toate, a coborît din ceruri, S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din cinstita și pururea Fecioara Maria și S-a făcut om, a suportat cruce (σταύρου τε ὑπομεῖναι), S-a îngropat și a înviat a treia zi. Cunoaștem că și minunile pe care le-a purtat în trup sînt ale Unuia și Aceluiași. Căci nu cunoaștem un alt Dumnezeu-Cuvîntul, un alt Hristos, ci pe Unul și Același, consubstanțial cu Tatăl după dumnezeire și consubstanțial cu noi după umanitate. Căci Treimea a rămas Treime, chiar după ce Dumnezeu Cuvîntul, Unul din Treime, S-a întrupat, fără ca Sfînta Treime să primească adăugarea unei a patra persoane“.

34. Cf. P. L., 67, col. 889. În epistola de recunoaștere, papa scria: „Justinian împăratul, fiul nostru, cum ați cunoscut mereu din epistola lui, a arătat că s-au deschis controverse despre aceste trei probleme: Dacă se poate zice că Hristos și Dumnezeul nostru este Unul din Treime, adică este o Sfîntă Persoană din Trei Persoane ale Sfintei Treimi. Sau că Dumnezeu Hristos a suferit în trup rămînînd nepătimitor în dumnezeire. Sau îndeosebi și cu adevărat (Născătoarea de Dumnezeu și maica Cuvîntului lui Dumnezeu Celui întrupat din ea), Maria, Maica Domnului nostru Iisus Hristos, trebuia să fie numită pururea fecioară. *Aprobăm în acestea credința catolică* a împăratului și astfel arătăm în mod evident că este conform exemplului profeților, apostolilor sau părinților...“ *(Epistola papei Ioan către senatori,* P. L., 66, col. 20).

35. *Conciliorum oecumenicorum decreta...,* Anatematisma III, p. 114.

în trup, Domnul nostru Iisus Hristos, este Dumnezeu adevărat și Domnul măririi este Unul din Treime, să fie anatema“ [36].

Sinodul VI Ecumenic, la fel, recunoaște că „Uneia și aceleiași Ființe aparțin și minunile și suferințele, după elementul propriu fiecăreia dintre firile din care este compus și în care El era Ființa, cum spunea admirabilul Chiril“ [37].

Adevărul de credință mărturisit cu atîta putere de călugării sciți, la început refuzat de către unii, iar mai tîrziu aprobat chiar de Sinoade Ecumenice, s-a înrădăcinat adînc în viața și cultul Bisericii de Răsărit. Imnografia noastră bisericească, care este de fapt o dogmatică doxologică, dă mărturie, de asemenea, despre Subiectul divin al Jertfei de pe Cruce a lui Hristos: „Astăzi S-a spînzurat pe lemn Cel ce a spînzurat pămîntul peste ape. Cu cunună de spini S-a încununat Împăratul îngerilor, cu porfiră mincinoasă S-a îmbrăcat Cel ce îmbracă cerul cu nori“ (Denia de Joi seara, Săptămîna Patimilor, antifonul XV); „Domnul slavei pe cruce S-a răstignit“ (ibidem, antifonul X); „Împungîndu-se coasta Ta, Hristoase, picături din Dumnezeu au curs ale sîngelui Tău de viață făcător“ (Octoih, glas 3, Duminică dimineața la Utrenie, Canonul Învierii, peasna a VII-a, stih 3). Formula scită, privită astfel, nu are nici pe departe vreo nuanță de teopashitism [38], ci ea reprezintă doctrina autentică a Bisericii primare despre Jertfa Mîntuitorului privită prin prisma unirii ipostatice, doctrină ce este proprie pînă astăzi Bisericii Ortodoxe.

Și întrucît mîntuirea prin Biserică se dobîndește de către cei încorporați în Trupul tainic al Domnului prin Botez, prin participarea și parcurgerea împreună cu Hristos, prin Sfintele Taine, a drumului străbătut de firea Sa umană asumată de Ipostasul divin, desigur că și felul în care Biserica Ortodoxă privește Jertfa de pe Cruce are urmări și în înțelegerea însușirii mîntuirii personale prin Biserică.

IV. *Relația dintre Hristos Arhiereul și Jertfa cea veșnică și însușirea mîntuirii personale în Biserică*

La Dumnezeu Tatăl nu se poate intra decît în stare de jerftă, ceea ce pentru un simplu om, mai ales dacă se are în vedere și starea de decădere intervenită în urma călcării poruncii de către primii oameni, nu era posibil. De aceea, Hristos, Dumnezeu-Omul, prin

---

36. *Ibidem,* Anatematisma X, p. 118.
37. *Ibidem,* p. 129.
38. Că a fost ortodoxă, vezi la Moeller, *Le chalcédonisme et le neochalcédonisme en Orient de 451 à la fin du VI-e siècle,* în „*Das Konzil von Chalkedon — Geschichte und Gegenwart*“, herausgegeben von Aloye Grillmaier S. J. und Heinrich Nacht, S. J., Band I, Wurzburg, 1851, p. 642-643, după Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Izvoarele Ortodoxiei românești în creștinismul daco-roman,* în „Ortodoxia“, XXXIII (1981), nr. 3, p. 354. Despre ortodoxia hristologiei călugărilor sciți, despre originea și perioada în care au activat, precum și despre contribuția ce au adus-o în rezolvarea unor controverse doctrinare, am tratat pe larg, anexînd de asemenea o parte din scrierile reprezentative în traducere românească, în „*Prezențe străromâne în controversele hristologice din veacul VI și contribuția lor la soluționarea acestora,* teză de licență, întocmită la catedra de Teologie dogmatică și simbolică, sub îndrumarea Pr. prof. dr. Ioan Ică, Sibiu, 1981.

firea Sa omenească cuprinzîndu-ne pe toți în Sine, S-a adus Tatălui ca o asemenea jertfă curată. Și așa după cum rămîne întrupat permanent, așa rămîne și ca Cel Care S-a jertfit și a înviat [39], pururea înaintea Tatălui. Nicolae Cabasila spune că „Hristos S-a gîndit să păstreze pe trup mărturia jertfei Sale și să poarte pe El pururea urmele rănilor Sale dobîndite în clipa răstignirii, vrînd să arate prin aceasta că și cînd va veni a doua oară în lumina orbitoare va fi pentru robii Săi Același răstignit și împuns, rănile acestea ținînd loc de podoabe împărătești“ [40]. Și pentru că Hristos ne iubește, nu dorește ca să stea singur ca jertfă iubitoare în fața Tatălui, căci după Sfîntul Chiril al Alexadriei, „El nu Se înfățișează pe Sine în fața Tatălui, ci pe noi în Sine,care am căzut de la fața și de la ochii Lui din pricina neascultării și a păcatului care a stăpînit peste toți“ [41]. Hristos cel jertfit, prin unirea Lui cu noi ne imprimă și nouă puterea Jertfei Lui, ca astfel și noi să putem intra la Tatăl, ca jertfe bineplăcute. Dar pentru a ajunge la starea de jertfe bineplăcute lui Dumnezeu-Tatăl trebuie mai întîi ca și noi, ca oameni, să parcurgem întru totul drumul parcurs de firea omenească asumată de Logosul lui Dumnezeu. Însă, cum acest drum nu este posibil de a fi parcurs de o ființă omenească autoispostatică, Același Dumnezeu Întrupat, Răstignit și Înviat continuă a fi „Ipostas veșnic și al celor ce parcurg în El pe pămînt sau în Biserică, prin credință și prin virtuți, drumul parcurs de El Însuși în cursul vieții Lui pămîntești“ [42]. În acest fel, Întruparea Sa se continuă și se împlinește în Biserică. „În Biserică se realizează o unire între Dumnezeu și oameni, care păstrează ca existențe pe cei uniți, ca în Persoana Mîntuitorului Hristos, în care cele două firi, dumnezeiască și omenească, unite în același Ipostas, își păstrează identitatea, lucrările și voințele, întrepătrunzîndu-se perihoretic, unul și același subiect voind și lucrînd prin amîndouă firile care își comunică una alteia prin intermediul Ipostasului, însușirile, firea omenească îndumnezeindu-se datorită chenozei inefabile a Ipostasului Logosului“[43]. Încorporați prin Botez în Trupul tainic al Domnului — Biserica — primindu-L pe Hristos ca Ipostas fundamental, prin Trupul Să extins în noi, urmează ca să parcurgem drumul parcurs de El în lucrarea de realizare a mîntuirii obiective. Pentru că fără încorporare în Hristos, pe care ne-o dau Tainele în Biserică, noi nu ne-am putea însuși roadele mîntuirii obiective în Hristos [44]. Actele mîntuitoare ale lui Hristos se prelungesc și se actualizează neîncetat, pînă la sfîrșitul veacului, în Biserică, prin Sfintele Taine, Mîntuitorul Iisus Hristos fiind Săvîrșitorul suprem al lor și Cel ce face cu fiecare în parte drumul spre sfințire, spre îndumnezeire, spre dobîndirea mîntuirii. Dar nu trebuie uitat că ținta finală în calea mîntuirii este ca omul să moară

---

39. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos, Arhiereu în veac,* în „Ortodoxia“, XXXI (1979), nr. 2, p. 217.

40. *Despre viața în Hristos,* traducere din grecește de Prof. dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 138.

41. *Închinare în Duh și Adevăr,* cartea a X-a, col. 672, după Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică...,* p. 222.

42. *Ibidem,* p. 227.

43. Pr. lector Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic...,* p. 66.

44. *Ibidem,* p. 58.

păcatului și să vieze lui Dumnezeu. Trebuie astfel „să trecem prin toate cîte a trecut Hristos, să răbdăm și să suferim și noi, cîte a răbdat și a suferit El, adică să ne botezăm, ca să ne îngropăm și să înviem cu El“, să ne ungem cu Sfîntul Mir ca să ajungem părtași cu El prin ungerea cea împărătească a îndumnezeirii și „să ne cuminecăm cu Însuși Trupul și Sîngele lui Hristos, pe care El le-a luat din pîntecele Fecioarei“ [45]. Se pune însă problema: Cum va putea cineva care merge spre desăvîrșire să repete împreună cu Hristos jertfa Sa, ca astfel și el jertfindu-se să poată intra la Tatăl ca jertfă bineplăcută? În acest sens, Părintele Stăniloae spune: „Noi nu trebuie să murim ca Hristos în mod real, pentru că aceasta ar însemna că moartea noastră nu s-a desființat în moartea Lui. Dar noi totuși murim la sfîrșitul vieții, însă nu de o moarte ca pedeapsă, căci rostul acesta al morții s-a desființat în Hristos pentru cei ce se unesc cu El. Noi murim unindu-ne cu Hristos într-o asemănare a morții Lui (Romani 6, 5). Noi murim omului vechi, adică păcatului, rămînînd să suportăm ca și Hristos durerile care ne conduc la moarte, neamestecate cu păcatul, deci nu ca pedepse pentru păcat, ci ca mijloace de renunțare la egoismul nostru plăcut și păcătos. Trebuie să ne simțim noi înșine din puterea trupului sfințit al lui Hristos, Care șade de-a dreapta măririi și de care ne împărtășim, luptînd împotriva patimilor noastre celor păcătoase și suportînd afectele sau pătimirile ca urmări ale păcatului, fără de păcat și „înfățișînd trupurile noastre ca o jertfă vie, sfîntă, bineplăcută Domnului și ca o slujire duhovnicească a noastră“, asemenea Trupului lui Hristos“ (Romani 12, 1) [46]. Așadar, jertfa noastră, dealtfel condiția de intrare la Tatăl, se realizează numai prin relația cu Hristos-Jertfa cea veșnică, care prin preoția slujitoare se reactualizează într-un anumit loc și timp, spre a ne împărtăși de ea și a se imprima și în noi starea de jertfă. El nu voiește ca să ne aducă jertfe în fața Tatălui ca pe niște obiecte, ci din contra, fiecare dintre noi să fie și subiectul jertfei sale, pentru că numai atunci jertfa noastră este într-adevăr de bună mireasmă, întrucît este personală [47]. Iar caracterizarea jertfei noastre personale se face prin virtuți. Pentru că, de fapt, fiecare virtute este un rezultat al depășirii egoismului personal, este o renunțare la sine și deschidere spre altul, spre aproapele, respectiv spre Dumnezeu, iar în acest fel Hristos-Arhiereul și Jertfa veșnică ne înfățișează și pe noi înaintea Tatălui ca jertfe vii și bineplăcute, rezultate din puterea și lucrarea Jertfei Lui asupra noastră prin Sfintele Taine. De aceea, Părinții Bisericii vorbesc despre legătura strînsă pe care o are Biserica și Tainele cu Jertfa Crucii lui Hristos [48].

Concluzii

În cadrul lucrării mîntuitoare a lui Hristos, locul central îl deține Crucea și Jertfa de pe Golgota, împreună cu Învierea și Înăl-

---

45. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, p. 26.
46. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică...*, p. 146-147.
47. Pr. Constantin N. Galeriu, *Jertfă și răscumpărare*, București, 1973, p. 113.
48. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul eclesiologic...*, p. 70.

țarea la cer, prin care firea omenească, asumată de Ipostasul divin a ajuns la transparența pentru Dumnezeu, pnevmatizîndu-se și îndumnezeindu-se. Jertfa ocupă locul central întrucît prin aceasta Hristos, ca om, se dăruiește total Tatălui, renunță în mod absolut la egoismul și autoafirmarea de Sine ca om, moare omului păcatului spre a via lui Dumnezeu. Prin acest act, ultimul și cel mai puternic afect, intrat în trup în urma căderii în păcat, moartea, este învins, întrucît voia liberă a omului Hristos, prin care odinioară căzuse strămoșul Adam, rămîne pînă la sfîrșit acum, pînă la moarte, identică cu voia lui Dumnezeu. Acest lucru însă nu a fost posibil pentru o ființă omenească autoipostatică. De aceea, Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat, și-a asumat firea omenească în Ipostasul divin, ca prin ea să realizeze mîntuirea dinăuntru în afară, respectiv să realizeze mîntuirea prin trupul care căzuse din comuniunea cu Dumnezeu prin păcat. Pentru acest fapt, toate lucrările lui Hristos sînt teandrice. Chiar Jertfa de pe Cruce, patimile, moartea și Învierea au tot un caracter teandric, pentru că numai așa pot fi mîntuitoare. Ipostasul divin nu pătimește în firea Sa dumnezeiască, care este nepătimitoare, ci ca Ipostas și al firii omenești își împropriază suferințele acesteia, într-un mod tainic, îi dă puterea de a le învinge prin tăria ce o arată față de ele și le dă caracterul de fapte mîntuitoare. Aceasta este doctrina autentică a Bisericii primare despre Jertfa mîntuitoare a lui Hristos.

De-a lungul vremii însă s-a alterat, mai ales prin ereziarhi, la loc de frunte fiind Nestorie și Eutihie, simțindu-se nevoia de a fi reafirmată. Acest lucru îl fac călugării sciți, care în spiritul doctrinei chiriliene reafirmă adevărul despre caracterul teandric al Jertfei de pe Cruce, prin formula „Unul din Treime a pătimit în trup". Deși la început nu este acceptată, mai tîrziu, analizîndu-se temeinic, în lumina Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, este primită ca dogmă prin Sinoadele Ecumenice V și VI.

Caracterul teandric al Jertfei are urmări și în însușirea personală a mîntuirii prin Biserică. Pentru a se mîntui credinciosul trebuie să parcurgă drumul parcurs de Hristos în realizarea operei Sale mîntuitoare. Or, cum acest lucru este imposibil pentru o ființă omenească de sine stătătoare, Hristos cel răstignit și înviat, prin Trupul Său îndumnezeit și pnevmatizat, se extinde în ființa omului prin Botez, devenind Ipostas fundamental al tuturor celor ce intră în Trupul Său tainic — Biserica. Putem spune chiar că, în acest fel, lucrările noastre ce le facem în vederea dobîndirii mîntuirii au un caracter teandric. Eu ca om reușesc să mă jertfesc, reușesc să renunț la egoismul și autoafirmarea proprie în favoarea aproapelui, numai întrucît mă împărtășesc de Jertfa lui Hristos, care este veșnică și se actualizează mereu prin preoția slujitoare a Bisericii. Lucrările mîntuitoare ale lui Hristos se prelungesc în Biserică, prin Sfintele Taine, Hristos Însuși fiind Cel ce le săvîrșește și Cel ce Se împărtășește în mod real prin ele. Iar noi, ca oameni, parcurgînd împreună cu Hristos drumul parcurs de firea umană asumată de El, conformîndu-ne întru totul voința noastră voinței Lui, vom reuși să dobîndim mîntuirea numai printr-o împreună-lucrare cu El, reușim să intrăm la Tatăl numai în stare de jertfe vii ce le realizăm din puterea iradiantă a lui Hristos — Jertfa cea veșnică.

Drd. Ioan SAUCA

MELETIE ISTRATI, EPISCOP DE HUȘI

Preliminarii

Istoria Bisericii Ortodoxe Române din prima jumătate a secolului al XIX-lea nu se poate scrie fără a pomeni aprope la tot pasul de Mitropolitul Veniamin Costachi. Personalitatea sa a depășit cadrul activității bisericești, înscriindu-se și în preocupările sociale, administrative, culturale și artistice ale epocii.

Ca orice personalitate de primă mărime, Mitropolitul Veniamin a avut ucenici, pentru a căror formare s-a ocupat atent și părintește și a căror activitate a îndrumat-o cu grijă.

Istoricii și cercetătorii s-au ocupat mult de Mitropolitul Veniamin [1], dar au lăsat aproape uitați pe ucenicii săi, deși au contribuit și ei prin activitatea lor în mod substanțial la rezolvarea problemelor și la împlinirile epocii respective. Istoria este datoare să-și îndrepte lumina sa și asupra acestor chipuri, pentru a le releva posterității. Numai așa epoca Mitropolitului Veniamin va fi complet și corect studiată și galeria ostenitorilor în ogorul neamului și al Bisericii va fi întregită.

Îndemnat de această idee am schițat în unul din numerele trecute ale acestei reviste viața și activitatea unui ucenic [2] al Mitropolitului Veniamin Costachi. Încerc acum același lucru, prezentînd o schiță a vieții și activității Episcopului Meletie Istrati.

Singurul care a schițat viața și activitatea Episcopului Meletie a fost Episcopul Melchisedec Ștefănescu [3], dar și el a făcut-o foarte pe scurt. Alte amănunte despre viața și activitatea sa sînt împrăștiate prin diferite lucrări referitoare la epoca respectivă. Pe unele dintre ele le-am adunat în prezentele pagini. Pentru coordonare am folosit și date din viața și activitatea scriitorului Nicolae Istrati (1818-1861), fratele Episcopului Meletie, despre care s-a scris mai mult [4].

Prezentul studiu caută deci să umple un gol, fiind un început. Sperăm să se încurajeze și alte persoane a aduce completări și întregiri referitoare la viața și activitatea Episcopului Meletie Istrati.

---

1. Despre Mitropolitul Veniamin Costachi s-a scris mult. Nu ne permite spațiul să dăm aici măcar o schiță bibliografică. Amintim totuși numărul omagial din „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2.

2. Pr. prof. C. Cojocaru, *Arhiereul Filaret Apamias Beldiman, un vrednic ucenic al Mitropolitului Veniamin Costachi,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", anul LVI (1980), nr. 1-2, p. 84-99.

3. În *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire,* București, 1869, p. 456-459.

4. Pentru bibliografia referitoare la N. Istrati să se vadă: *Istoria literaturii române,* Editura Academiei R.S.R., vol. II, București, 1968, p. 581-583; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* Editura Academiei R.S.R., București, 1979, p. 465-467, ambele cu o bogată bibliografie.

Data și locul nașterii. Familia Istrati

Episcopul Melchisedec ne spune că Meletie a murit „în floarea vîrstei, la vîrsta de 40 de ani“ [5]. Și cum aceasta s-a întîmplat în anul 1857, deducem că s-a născut în 1817.

Strămoșii săi erau mazili (boieri de rangul al doilea) ridicați din răzeși. Locul natal al acestei familii era satul Șerbești (azi satul Ștefan cel Mare din județul Neamț).

Tatăl său, paharnicul Gavril Istrati, a fost primul din familie care a pășit în rîndul marii boierimi, ajungînd pe la anul 1814 stolnic, iar sub domnia lui Ion Sandu Sturdza (1822-1828) a fost ridicat la rangul de paharnic. În anul 1821 condusese o mișcare antigrecească în nordul Moldovei.

Gavril Istrati a avut mai mulți copii. Cunoaștem trei fii : Ioan (Iancu) ridicat și el la rangul boieresc de ban, Mihail [6] (Mihalachi, Manolache) numit în călugărie Meletie, Nicolae (boier luminist, antiunionist, scriitor) [7] și o fiică, intrată în monahism la Mănăstirea Agapia, după numele de călugăriță, Veniamina [8]).

Paharnicul Gavril Istrati, a murit în anul 1838 [9], lăsîndu-și ultimii copii încă tineri : Mihail de 21 ani și Nicolae de 20 ani. Dar în viața lor apăruse un alt ocrotitor, un adevărat părinte, bătrînul Mitropolit Veniamin Costachi (1768-1846), care la data morții paharnicul Gavril Istrati avea vîrsta de 70 de ani.

Familia Istrati și Mitropolitul Veniamin Costachi

Va fi cunoscut oare Mitropolitul Veniamin Costachi familia paharnicului Gavril Istrati ? El însuși fiu de boier, cunoștea principalele familii boierești din Moldova, cu care era în relații bune. Veniamin fusese în perioada 1796-1803 episcop la Roman și poate atunci va fi cunoscut pe Gavril Istrati sau poate chiar pe părinții lui. Cînd se năștеau fiii paharnicului, Mihai și Nicolae, Veniamin Mitropolitul avea vîrsta de 50 de ani. Știm că în 1838 frații Istrati au rămas orfani. Atunci Veniamin, cunoscut pentru sufletul său ales și pentru vasta sa operă filantropică, s-a îngrijit de acești tineri [10]. Nu cunoaștem relațiile Mitropolitului Veniamin cu Ioan, fiul

---

5. Melchisedec, *op. cit.*, p. 459.

6. Paharnicul Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contimporane. Boierii moldoveni.* Text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, Editura Minerva, București, 1973, p. 91-92 și nota 38; N. Iorga, în *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a, vol. II, București, 1930, p. 233; spune că Meletie Istrati era fiul unui răzeș din părțile Romanului; Pr. dr. Ilie Gheorghiță, *Un veac de la moartea Mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamț, 1946, p. 86-87 și p. 24, nota 3.

7. Pentru N. Istrati vezi nota 4, supra.

8. Pr. dr. Ilie Gheorghiță, *op. cit.*, p. 24, nota 3. După cum vom arăta în cele ce urmează, credem că Veniamin era cel mai mare dintre frați.

9. Paharnicul Constandin Sion, *op. cit.*, p. 91, nota 38. Notele acestei lucrări aparțin lui Ștefan S. Gorovei.

10. Arhiereul Narcis Crețulescu, starețul Sf. Mănăstiri Neamțu-Secu, *Istoria Sf. Mănăstiri Agapia din deal și din vale cu a Sf. Mănăstiri Varaticul, cu istoria Sf. icoane din Agapia, schițe pe scurt de smeritul (...)*, la 1907, Biblioteca Mănăstirii Neamț, manuscris nr. 163, p. 261-262; Pr. dr. I. Gheorghiță, *op. cit.*, p. 24, nota 3.

cel mai mare al paharnicului. Probabil că la acea dată își făcuse o situație.

Pe Mihail mitropolitul îl dădu la ascultare la Mănăstirea Doljăști, unde apoi îl călugări, dîndu-i numele de Meletie [11]. Nu știm la ce vîrstă a fost primit Meletie în mănăstire și călugărit. Melchisedec ne informează doar că Meletie s-a tuns în monahism în anii tinereții. Bănuim că aceasta s-a întîmplat nu mult după anul 1830, deci înainte de moartea tatălui său.

Nu era de mirare ca un fiu de boier să se călugărească, și încă așa de tînăr. Însuși Veniamin se călugărise la vîrsta de 15 ani. La fel se întîmplase cu alt ucenic al lui Veniamin, Filaret Beldiman, și el fiu de boier [12]. La Mănăstirea Doljăști era în acel timp (1807-1844) egumen Arhimandritul Veniamin Roset [13], fiu de mari boieri și strănepot al ctitorilor acestei mănăstiri, și el ucenic [14] al Mitropolitului Veniamin. Acestuia i-a fost încredințată formarea tînărului călugăr Meletie Istrati.

Pe Nicolae Istrati, care probabil nu și-a dorit viață monahală, ci și-a făcut o cultură de autodiact, Mitropolitul Veniamin l-a luat la mitropolie. Acolo a îndeplinit munca de copist în cancelarie, avansînd apoi șeful Dicasteriei [15]. Paralel cu munca și-a însușit o vastă cultură. Probabil la intervenția mitropolitului, Domnul Mihail Sturdza (1834-1849) i-a dat rangul boieresc de căminar [16].

Dar nici Meletie nu a fost lăsat mult timp la Mănăstirea Doljăști. Mitropolitul Veniamin l-a luat la Iași, unde l-a hirotonit diacon, ridicîndu-l curînd la treapta de arhidiacon. Încă înainte de anul 1842 (ultima retragere a Mitropolitului Veniamin) el era arhidiaconul mitropoliei [17].

În sfîrșit, sora lor a fost luată ca ucenică de Elisabeta Costachi, stareța Mănăstirii Agapia, sora mitropolitului. În călugărie ea a primit numele de Veniamina, deci după numele Mitropolitului Veniamin [18]. În anul 1858, ea era schimonahie și făcea donații mănăstirii, înscriindu-și numele său și al familiei sale în rîndul ctitorilor [19].

Iată, așadar, că dragostea și grija părintească a Mitropolitului Veniamin s-a manifestat față de trei dintre copiii paharnicului

---

11. Pr. dr. I. Gheorghiță, *op. cit.*, p. 24, nota 3; Melchisedec *op. cit.*, p. 456-457 ; Paharnicul Constantin Sion, *op. cit.*, p. 91.

12. Pr. prof. C. Cojocaru, *art. cit.*, p. 85-86.

13. T. Gh. Bulat, *O ctitorie tîrzie: Mănăstirea Doljăști-Roman*, în „M.M.S.", an. XLI (1965), nr. 11-12, p. 628 și nota 54.

14. Într-un studiu viitor mă voi ocupa și de viața și activitatea lui Veniamin Roset.

15. Pr. dr. I. Gheorghiță, *op. cit.*, p. 24, nota 3.

16. *Dicționarul literaturii române de la origini...*, p. 466.

17. Melchisedec, *op. cit.*, p. 456-457; Pr. dr. I Gheorghiță, *op. cit.*, p. 24, nota 3.

18. Pr. dr. I. Gheorghiță, *op. cit.*, loc. cit., supra; Monahia Eustochia Ciucan, *Mitropolitul Veniamin Costachi și Mănăstirea Agapia*, în „M.M.S.", an XLIII (1967), nr. 1-2, p. 97.

19. *Condica ctitorilor (Sinodicul) Sfintei Monastiri Agapia*, (manuscris), 1869, fila 103 recto. Deoarece stareța Elisabeta Costachi a decedat în 1834, (Monahia Eustochia Ciucan, *art. cit.*, p, 95), credem că Veniamina Istrati a ucenicit la ea de prin jurul anului 1830. Deoarece în 1858 ea era schimonahie, deci la o vîrstă oarecum înaintată, propunem că ea a fost cea mai mare dintre frații Istrati.

Gavril Istrati. La rîndul lor, toți trei au fost recunoscători față de marele lor binefăcător. Astfel, Nicolae a trecut numele mitropolitului și al stareței Elisabeta Costachi în pomelnicul ctitoriei sale de la Rotopănești-Suceava [20] și a scris cea mai completă viață a Mitropolitului Veniamin [21]. La rîndul său, maica Veniamina Istrati așează numele Elisabetei Costachi în pomelnicul său ctitoricesc de la Agapia [22].

Dar cel mai apropiat de mitropolit a fost „fiul său duhovnicesc", Meletie, mai mic cu aproape 50 de ani decît duhovnicescul său părinte. Arhiereul Narcis Crețulescu, în una din lucrările sale, îl caracterizează astfel pe Meletie: „...bărbat frumos, învățat în limba greacă și franceză, bisericaș eminent și caracter prelat nobil" [23].

Egumen la Mănăstirea Slatina

Meletie a fost arhidiacon la mitropolie în perioada în care Mitropolitul Veniamin, ajutat îndeaproape de Arhiereul Filaret Apamias Beldiman, ctitorea noua catedrală [24]. În acești ani mitropolitul îi va fi purtat pe cei doi frați Istrati pe la vărul său Nicolae Cantacuzinol la Horodnicenii Sucevei [25], nu departe de Mănăstirea Slatina. Mitropolitul mergea la acest văr al său împreună cu Domnul Mihail Sturdza, participînd la serbările de la Horodniceni, unde se dădeau reprezentații teatrale [26]. Așa ne explicăm de ce Nicolae Istrati a îndrăgit acele locuri și a cumpărat, probabil cu ajutorul mitropolitului, moșia vecină, Rotopănești [27].

În anul 1842, cînd Mitropolitul Veniamin Costachi se retrage pentru ultima dată din scaun, el cere Domnului Mihail Sturdza îngăduința să se retragă la Mănăstirea Slatina, mănăstire ce-i fusese dăruită încă de la începutul secolului. Mai cere ca domnul să încuviințeze egumen la această mănăstire pe arhidiaconul mitropoliei, Meletie Istrati, pe care arată că îl va hirotesi arhimandrit [28].

Toate acestea au fost împlinite. Și pentru ca tînărul arhiman-

---

20. Pr. dr. I. Gheorghiță, *op. cit.*, p. 24, nota 3.

21. C. Bobulescu, *Din viața Mitropolitului Veniamin Costachi. Neamul, copilăria, tinerețea și episcopatul,* Chișinău, 1933, p. 76-77.

22. Iată pomelnicul Maicii Veniamina Istrati: Veniamina schimonahia, Meletie episcop (fratele), Gavriil (tatăl), Agaftia monahia (?), Ioan (frate), Petru (frate), Nicolae (frate), Zamfira (?), Elisabeta schimonahia (stareța, sora mitropolitului). Vezi *Condica ctitorilor...*, citată supra, la nota 19.

23. Arhiereul Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 261-262.

24. Pr. Scarlat Porcescu, *Catedrala mitropolitană din Iași,* în „M.M.S.", an XL (1964), nr. 7-8, p. 363-368; Pr. prof. C. Cojocaru, *art. cit.*, p. 22-94.

25. Ana și Mihai Niculăiasa, *Din istoricul comunelor Rădășeni și Horodniceni,* București, 1979, p. 106.

26. Eugen Dimitriu, *Conservatorul de teatru și muzică de la Rotopănești,* în *Suceava,* anuarul Muzeului județean, V, 1978, p. 343. Alte amănunte vom publica într-un viitor articol despre Mitropolitul Veniamin Costachi și Mănăstirea Slatina.

27. Prezența la Rotopănești a căminarului N. Istrati este semnalată din anul 1841. Vezi Ana și Mihai Niculăiasa, *op. cit.*, p. 98.

28. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei,* București, 1888, p. 58; Pr. dr. Ilie Gheorghiță, *op. cit.*, p. 457; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 77; Paharnicul C. Sion, *op. cit.*, p. 91-92.

drit să-și poată lua funcția de egumen la Slatina, fostul egumen, Teodorit, a fost transferat la Mănăstirea Rîșca [29].

Amănunte despre egumenul Slatinei mai aflăm numai în testamentul Mitropolitului Veniamin, testament scris la începutul anului 1844 [30]. Din acest testament, din cuvinte directe ale proin-mitropolitului, vedem cît de mult îl iubea pe fostul său arhidiacon.

„Las fiului mieu celui duhovnicesc, arhidiaconului Meletie Istrate o cruce de piept cu amethiste, înconjurată cu brilanturi și cu lanț de aur, îi las butca celal de Viena, droșca și poștalionii miei. Asemenea îi las o bucată ștofă întreagă ce se află la mine, ca să-și facă un rînd de veșminte, și un epetrahir alb cu fir, și împreună îi las părintească blagoslovenie“ [31].

Fostul mitropolit, îngrijindu-se și pentru pomenirea sufletului său, lasă aceasta tot în seama arhimandritului Meletie Istrati:

„Fiindcă n-am nici o avere sau bani din care să se poată întîmpina grijile trebuitoare, după rînduiala Bisericii, pentru mult păcătosul meu suflet, las asupra fiului meu Meletie Istrate ceasornicul de sîn ce-l am lîngă mine, de aur, cu două lanțuri iarăși de aur...“ (și multe altele) [32].

În sfîrșit, în adaosul la testament, scris în martie 1844, tot Meletie era însărcinat cu înmormîntarea duhovnicescului său părinte:

„Însărcinez pe fiul mieu, Meletie ca pentru dragostea Domnului, înmormîntarea să mi se facă după povățuirea ce i-am dat, numai cu părinții din mănăstire, dinafară de sfînta besărică, fără arhierei, semplu, și fără zadarnici pompe și cheltueli“ [33].

Nici Nicolae Istrati nu este uitat de fostul mitropolit în testamentul său :

„Las Dumisale Căminarului Niculai Istrate ceasornicul cel mare de masă inglizesc dimpreună cu părinteasca mea blagoslovenie spre recunoștință pentru dragostea și multele îndatoriri ce mi-au făcut“ [34].

La 18 decembrie 1846, bătrînul proin-mitropolit, care acum îmbrăcase marea schimă, murea în brațele arhimandritului Meletie Istrati [35]. El i-a respectat ultimele dorințe, înmormîntîndu-l lîngă zidul bisericii, ctitorie voievodală care adăpostește în pronaosul ei și osemintele ctitorului, Alexandru Lăpușneanu Voievod.

În anii următori egumenul Slatinei a fost martor la mișcarea revoluționară a moldovenilor din 1848. Aici s-au refugiat mulți

---

29. Arhimandritul Narcis Crețulescu, *Istoria Sfintei Mănăstiri Rîșca*, Fălticeni, 1901, p. 113-114.

30. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 62 și 64.

31. *Ibidem*, p. 62.

32. *Ibidem*, p. LXXIV și 62. Despre acest ceasornic vezi însemnarea lui Al. Kostachi, *Despre ultimul „ceasornic de sîn“ al Mitropolitului Veniamin Costachi*, în „M.M.S.“, nr. 3-4, 1968.

33. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 64; I. Gheorghiță, *op. cit.*, p. 86-87.

34. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 62.

35. *Ibidem*, p. LXXIV.

tineri revoluționari și tot aici a fost surghiunit și Nicolae Istrati, participant la revoluție [36].

În 1850 se tipărea la Iași, *Tîlcuirea Psaltirii* lui Eftimie Zigabenul, tradusă de Mitropolitul Veniamin. Ca prefață la această lucrare apărea povestirea copilăriei mitropolitului, povestire făcută de Nicolae Istrati (retipărită apoi în 1851) [37]. Frații Istrati erau cei mai îndreptățiți să cunoască în amănunt viața mitropolitului, ca cei care au fost atît de apropiați de el.

Episcop de Huși (1851-1857)

La 12 februarie 1851 arhimandritul Meletie Istrati era hirotonit arhiereu prin mîna Mitropolitului Sofronie Miclescu. Sofronie, fost episcop de Huși, era ales mitropolit numai de două zile — 10 februarie 1851 [38]. La 31 martie, în Sîmbăta lui Lazăr, Meletie era instalat episcop în scaunul vacant al Episcopiei Hușilor [39]. Avea abia 34 de ani [40], cînd a luat pe umeri povara episcopatului și grija păstoririi turmei lui Hristos.

Eparhia Hușilor era mică, formată numai din două ținuturi: Fălciu și Vaslui [41]. Erau numeroase probleme de rezolvat. Se cereau înnoiri la reședința episcopală și la gospodăriile anexe. Seminar nu exista. Episcopia nu avea bibliotecă.

Toate aceste probleme a căutat să le rezolve tînărul episcop Meletie, dublînd această activitate administrativ-gospodărească cu

---

36. *Istoria literaturii române*, II, p. 582; Eugen Dimitriu, *op. cit.*, p. 345; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, p. 466; Ceilalți revoluționari refugiați la Slatina îl considerau spionul lui Mihail Sturdza. Vezi Ana și Mihai Niculăiasa, *op. cit.*, p. 98, apud Artur Gorovei, *Fălticenii, cercetări istorice asupra orașului*, Fălticeni, 1938, p. 135. Deoarece unii autori acuză de aceleași greșeli politice pe cei doi frați, e necesar să insistăm puțin asupra poziției politice aparent sinuoase a lui Nicolae Istrati. Crescut de Veniamin Costachi, tînărul Nicolae a fost mereu în anturajul domnului Mihail Sturdza (1834-1849). Ba mai mult, mitropolitul a înlesnit ca Nicolae să cumpere moșia Rotopănești, care mai înainte fusese stăpînită de de Mihail Sturdza. (Ana și Mihai Niculăiasa, *op. cit.*, p. 98). Bănuim că s-a îndepărtat cîțiva ani de domnitor, tocmai pentru faptul că mitropolitul, binefăcătorul său, fusese nevoit să se retragă la Slatina. Dar Mihail Sturdza a căutat să și-l apropie din nou. De aceea, putea fi întemeiată temerea revoluționarilor refugiați la Slatina că el ar fi spionul lui Sturdza. Întărirea celor spuse este faptul că imediat după 1948 el este ridicat din demnitatea de căminar în cea de spătar, apoi în cea de postelnic (vezi *Dicționarul literaturii române p. 465).* A ocupat înalte funcții în stat și a fost antiunionist, rîvnind chiar la tronul țării (a se vedea bibliografia indicată la nota 4).

37. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 76-77.

38. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române*, în „B.O.R.", XCIII (1975), nr. 3-4, p. 334.

39. *Ibidem*, p. 340; Melchisedec, *op. cit.*, p. 456; N. Iorga, *op. cit.*, p. 24, nota 3.

40. A murit în 1857, în vîrstă de 40 ani. Vezi: Melchisedec, *op. cit.*, p. 459.

41. Melchisedec, *op. cit.*, p. 457.

o bogată operă de caritate[42], așa cum învățase de la Mitropolitul Veniamin.

Om cult, așa cum a fost descris în rîndurile de mai sus, Meletie a fost un mare sprijinitor al culturii teologice din vremea sa.

În iunie 1851 Domnul Grigore Alexandru Ghica (1849-1853) a promulgat o lege, votată de Divan și numită : „Așezămîntul pentru organizarea învățăturilor publice în Principatul Moldovei". Prin această lege se prevedea să se înființeze și la episcopiile de Roman și Huși cîte un seminar, cu un curs de patru ani pentru preoții de la sate, iar Seminarul de la Socola să aibă și un curs superior de patru clase pentru pregătirea clerului înalt[43].

Episcopul Meletie a înființat Seminarul la Huși în toamna aceluiași an (1851). Seminarul a funcționat la început în încăperile episcopiei, iar apoi în clădiri proprii, cumpărate de episcop în anul 1852, cu preț de o mie de galbeni, plătiți din fondurile episcopiei[44].

Tot în anul 1852 Episcopul Meletie cere Mitropolitului Sofronie să mărească teritoriul Eparhiei Hușilor. Era o inechitate, deoarece Episcopia Romanului avea șase ținuturi, iar cea a Hușilor numai două. Așa cum relatează Melchisedec în Cronica Hușilor[45], Mitropolitul Sofronie Miclescu, împreună cu ministrul averilor bisericești au făcut propunere la domn de a se lua două ținuturi de la Eparhia Romanului și a se alipi la Eparhia Hușilor. Domnul Grigore Alexandru Ghica a supus propunerea spre dezbatere Divanului și s-a hotărît ca ținuturile Tutova și Covurlui să intre în componența Eparhiei Hușilor.

Din anul 1853 încep relațiile de prietenie și de colaborare între Episcopul Meletie și Melchisedec Ștefănescu, pe atunci profesor la Seminarul de la Socola. Nicolae Iorga arată că Melchisedec a prelucrat pentru Seminarul de la Huși, după izvoare rusești, unele manuale[46]. E adevărat că Melchisedec nu arată în titlurile manualelor că le-ar fi prelucrat expres pentru Seminarul de la Huși. Dar iată informația de la Nicolae Iorga : „Pentru Seminarul de la Huși Melchisedec prelucrează după izvoare rusești o *Liturgică* (1853), un *Tipic* (1854), o nouă *Teologie Dogmatică*, în 1855, apoi o scurtă *Introducere în științele teologice* (1856), în sfîrșit, după cererea lui Meletie Istrati, *Catehismul Ortodox*" (1858)[47].

Explicația vine din faptul că Episcopul Meletie s-a angajat să finanțeze tipărirea acestor manuale. Cercetările mai noi au confirmat pe deplin afirmația lui Iorga. Aflăm, de exemplu, că Teologia Dogmatică publicată de Melchisedec la Iași, în 1855, avea următorul titlu : „*Teologia Dogmatică a Bisericii ortodoxe catolice a Răsăritului*, extrasă din scrierile părinților și din învățătura sfintei noastre

---

42. *Ibidem*, p. 459.
43. *Ibidem*, p. 457; *Istoria României în date*, elaborată de un colectiv sub conducerea Prof. Constantin C. Giurescu, București, 1971, p. 197.
44. Melchisedec, *op. cit.*, p .458; Pr. conf. Al. I. Ciurea, *Biserica „Sfinților Apostoli Petru și Pavel" din Huși*, în „M.M.S.", an XXXIV (1958), nr. 3-4, p. 293; Pr. Paul Mihail, *Din corespondența episcopului Melchisedec*, în „B.O.R.", LXXVII (1959), nr. 5-6, p. 506, nota 1.
45. Melchisedec, *op. cit.*, p. 45-458.
46. N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 252-253.
47. *Ibidem*.

Biserici, publicată în limba română pentru școalele mai înalte clericale din Principatul Moldovei“ [48].

Dar iată ce aflăm din corespondența rămasă de la Melchisedec despre relațiile acestuia cu Episcopul Meletie Istrati :

La 13 februarie 1855 Melchisedec scrie Episcopului Hușilor, rugîndu-l să sprijine bănește tipărirea cărții (lui Melchisedec), gata de tipărit, Introducere în cursul științelor teologice. Episcopul este de acord (ca și mai înainte) și se obligă să achite la tipografie suma de 1600 lei, costul tipăririi susnumitei cărți. Cartea s-a tipărit sub titlul *Scurtă introducere în cursul științelor teologice*, prelucrată pentru școalele clericale din Principatul Moldovei, Iași, 1856, VI + 167 p. [49]. Se confirmă astfel informația dată de Nicolae Iorga și tragem concluzia că Episcopul Meletie susținea bănește publicarea manualelor teologice ale lui Melchisedec, încă din anul 1853.

Poate această rîvnă de mecenat a lui Meletie față de seminarii l-a determinat pe Mitropolitul Sofronie să propună la 15 februarie 1855 ca din comisia de reformă a Seminarului Veniamin să facă parte, alături de el, și Episcopul Meletie de Huși [50].

Anul 1856 este plin de evenimente pentru Principatele Române. Între 13/25 februarie și 18/30 martie au loc lucrările Congresului de pace de la Paris, care pune capăt războiului Crimeii. Principatelor Române, sub suzeranitate turcească dar sub garanția celor șapte puteri europene, li se dă dreptul să-și convoace Divanuri ad-hoc și să se pronunțe asupra viitoarei organizări. La 17/29 iulie în locul Domnului Grigore Alexandru Ghica este numit la conducerea Moldovei, în calitate de caimacam, boierul reacționar Toderiță Balș [51].

În aceste timpuri frămîntate Eparhia Hușilor face pași înainte. La 5 martie 1856 Melchisedec Ștefănescu este numit rector și profesor al Seminarului din Huși. El era cinstit cu rangul de arhimandrit încă din 12 ianuarie, același an [52].

Avînd un rector vrednic și un episcop darnic, seminarul a cunoscut o prefacere radicală. Din acest an începe a da absolvenți, iar

---

48. Pr. Paul Mihail, *op. cit.*, p. 506, nota 2.

49. *Ibidem*, p. 506-507 și nota 1 de la p. 507.

50. Gheorghe Adamescu, *Istoria „Seminarului Veniamin“, din Iași (1803-1903)*, București, 1904, p.95, notele 1 și 2. Bineînțeles că pe mitropolit îl mai puteau îndemna la această propunere și alte motive cum ar fi: a) Episcopul Meletie era un om cult; b) Meletie a fost cel mai apropiat ucenic al Mitropolitului Veniamin Costachi, fondatorul acestui seminar ; c) a fost urmașul lui Sofronie în scaunul de Huși și bănuim că îi era și prieten apropiat.

51. *Istoria României în date...*, p. 201-202.

52. Pr. Paul Mihail, *op. cit.*, p. 495-496 și întreaga bibliografie despre Melchisedec. Motivele pentru care a fost numit Melchisedec rector la Huși par a fi două, ambele cu sorți de veridicitate: a) relațiile bune între Melchisedec și Meletie, care-l va fi solicitat să conducă seminarul eparhiei sale; b) Melchisedec va fi fost trimis la Huși de către intelectualitatea prounionistă a Iașilor, pentru a avea aici un om de încredere și un viitor deputat. Nu mult după sosirea sa la Huși, la Socola ia ființă „Societatea Unirea“, cu scopul organizării luptei pentru Unirea Principatelor. (vezi *Istoria României în date...*, p. 202).

în 1857 își îmbunătățește bugetul, mărindu-și astfel și numărul de elevi [53].

Dintre beneficiarii operelor de caritate ale lui Meletie nu va fi lipsit nici Mănăstirea Agapia unde, așa cum am spus, el avea o soră călugăriță. Mai mult decît atît, părintele său duhovnicesc, Mitropolitul Veniamin Costachi, îi dăduse în grijă această mănăstire [54].

Aminteam mai sus că evenimentele de care ne ocupăm se petreceau într-o perioadă de maximă încordare între forțele progresiste unioniste și cele antiunioniste, cele din urmă sprijinite de Turcia, puterea suzerană, care avea în caimacamul Toderiță Balș omul ei de încredere.

Care vor fi fost vederile politice și sentimentele patriotice ale Episcopului Meletie Istrati, rămîne să discutăm în capitolul următor. Înregistrăm numai faptul că la 29 iunie 1856, — hramul catedralei episcopale din Huși — proaspătul rector Melchisedec a rostit (bineînțeles, în prezența episcopului, n. n.) o înflăcărată predică în sprijinul unirii, spunînd că unirea va deschide poporului român o cale luminoasă și-l va face să guste rodurile dreptății și libertății [55].

Meletie păstrează în continuare aceleași relații de prietenie și de colaborare cu Melchisedec. Nici vîrsta nu-i separa mult, între ei fiind o diferență de numai cinci ani. Astfel în 1857, cînd Episcopul Meletie împlinea 40 de ani, Arhimandritul Melchisedec împlinea 35. În acest an, la rugămintea lui Meletie și cu sprijinul lui bănesc, Arhimandritul Melchisedec publică „*Catehismul ortodox*“, Iași, 1847, VIII + 206 p., traducere după Catehismul Mitropolitului Filaret al Moscovei [56].

Dar anul 1857, a fost și ultimul an al vieții Episcopului Meletie. Împrejurările politice, despre care vom spune cîteva cuvinte în cele ce urmează, l-au făcut să-și dea obștescul sfîrșit în floarea vîrstei, la 40 de ani, în plină activitate. Lăsăm să vorbească despre acest sfîrșit cea mai sigură sursă, relatarea lui Melchisedec, în Cronica Hușilor :

„În acest an (1857) la 31 iulie, a răposat Episcopul Meletie, după ce a păstorit șase ani, cinci luni și douăzeci de zile; s-a înmormîntat în biserica episcopiei, în latura dreaptă, al treilea loc de la mormîntul lui Inochentie. Înmormîntarea lui a fost însoțită de o mare mulțime de popor și de multe lacrimi“ [57].

De la Meletie a rămas episcopiei o frumoasă bibliotecă și un rînd de veșminte arhierești. Tot în timpul lui s-au construit anexele gospodăriei episcopale: bucătăria, brutăria și spălătoria [58].

---

53. Melchisedec, *op. cit.*, p. 458; Pr. conf. Al. Ciurea, *op. cit.*, p. 293; N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 252.

54. Monahia Eustochia Ciucanu, *op. cit.*, p. 97. Ca urmare a purtării sale de grijă față de această mănăstire, stăreția mănăstirii păstrează un frumos portret al lui Meletie Istrati, episcop de Huși, pictură din anul 1856.

55. N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 491; *Acte și documente la Istoria renașterii României*, publicate de Ghenadie Petrescu, episcop de Argeș, D. A. Sturdza și D. C. Sturdza, vol. III, București, 1889, p. 620-627. Textul predicii este luat din revista *Steaua Dunării*, din 14 iunie, 1856.

56. *Ibidem*, p. 252-253; Pr. Paul Mihail, *op. cit.*, p. 507, nota 1.

57. Melchisedec, *op. cit.*, p. 458; Narcis Crețulescu, *Istoria Sfintei Mănăstiri Agapia...*, p. 261-262.

58. Melchisedec, *op. cit.*, p. 459.

Meletie Istrati și problemele vremii sale

În acea perioadă frămîntată, cînd se pregătea Unirea Principatelor Române, fiecare cetățean trebuia să aibă o atitudine politică.

Atitudinea Episcopului Meletie Istrati a șovăit între poziția antiunionistă a fratelui său [59] — boierul Nicolae Istrati, ajuns într-o vreme chiar conducătorul partidei antiunioniste, — și politica progresistă, unionistă, a apropiatului său colaborator, rectorul Seminarului de la Huși, Arhimandritul Melchisedec Ștefănescu.

Melchisedec ne relatează că la început antiunionistul N. Istrati, care avea mare influență morală asupra Episcopului Meletie, l-a atras în partida sa, dar Meletie a avut previziunea neizbutirii politicii fratelui său. Această neliniște sufletească i-a produs boala care i-a cauzat moartea [60].

Am arătat că în anii 1856-1857 relațiile dintre Meletie și arhimandritul Melchisedec au fost dintre cele mai bune relații de colaborare. Mai mult, Melchisedec a predicat în favoarea unirii în prezența Episcopului Meletie. Dacă mai adăugăm și elogioasele cuvinte scrise de înflăcăratul unionist Melchisedec despre Meletie, în *Cronica Hușilor*, ne dăm seama că Meletie nu a fost un antiunionist convins, cum s-a spus pînă acum, ci a fost pentru un timp indus în eroare și pus în stare de neliniște de fratele său. Are dreptate N. Iorga cînd arată că Melchisedec nu îl critică ci „îl plînge" pe Meletie, „pentru pieirea înainte de vreme de pe urma amărăciunilor produse de politica nenorocită a fratelui său" [61].

În luna iulie (7/19 iulie), au avut loc în Moldova alegerile pentru Adunarea ad-hoc, alegeri falsificate de caimacamul Nicolae Conache-Vogoride, ajutat de boierul Nicolae Istrati [62]. Clerul moldovean se abține de la vot, în frunte cu Mitropolitul Sofronie Miclescu. În Eparhia Hușilor, din 28 preoți înscriși în liste au votat numai 9. Totuși procentul a fost cel mai mare, deoarece în Eparhia Iașilor din 124 preoți înscriși au votat 3, iar la Roman din 25 au votat 4 [63].

Informațiile în legătură cu atitudinea Episcopului Meletie în timpul acestor alegeri sînt contradictorii [64]. S-a spus că Nicolae Vogoride a fost ajutat în lupta împotriva clericilor unioniști și de Episcopul Meletie Istrati [65], cu toate că nu sînt date suficiente asu-

---

59. *Ibidem;* A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă,* Iași, 1903, p. 48: N. Iorga, *op. cit.,* vol. II, p. 252. În timpul celor două caimăcămii ale lui T. Balș și N. Vogoride, boierul N. Istrati era șef al departamentului lucrărilor publice *(vezi Istoria literaturii române...,* vol. II, p. 582).

60. Melchisedec, *op. cit.,* p. 459.

61. N. Iorga, *op. cit.,* vol. II, p. 252.

62. *Istoria României în date...,* p. 203; *Istoria literaturii române...,* vol. II, p. 582.

63. *Acte și documente relative la Istoria renașterii României...,* vol. V, București, 1890, p. 56-57, 247-248 și 304; Pr. prof. Gh. I. Moisescu, Pr. prof. Șt. Lupșa, Pr. prof. Alex. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române,* vol. II, București, 1957, p. 495.

64. *Acte și documente relative la Istoria renașterii României,* vol. V, 1890, p. 304, VI-1 și VI-2, București, 1896, passim.

65. Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor,* în „B.O.R.", an. LXXXV (1967), nr. 1-2, p. 77.

pra modului în care s-au făcut alegerile la Huși [66]. În unele cazuri au acționat împotriva clericilor unioniști funcționari ai administrației locale, cum a fost cazul protosinghelului Veniamin Arhipescu de la schitul Pîrvești-Tutova, care a fost mustrat de administratorul de district [67].

S-a mai spus că Episcopul Meletie Istrati a stăruit pe lîngă unii preoți să adopte o atitudine de neutralitate față de problema unirii și în celelalte probleme care se puneau cu înflăcărare atunci [68]. Dar sîntem datori să facem și următorul calcul: primul rînd de alegeri, de la care s-au abținut clericii moldoveni, au avut loc la 7 iulie 1857, adică cu 24 zile înainte de moartea Episcopului Meletie, (31 iulie). În acest timp episcopul era bolnav, așa cum ne relatează și Melchisedec în Cronica Hușilor. Nu știm dacă în această situație va mai fi avut vreo atitudine politică sau vreun amestec în alegeri. Dacă ar fi fost așa, marele unionist Melchisedec sigur ne-ar fi spus-o. Mai mult, un studiu mai recent, cercetînd documentele și informațiile vremii, arată că în timpul bolii sale Meletie mereu îl critica pe fratele său Nicolae pentru că l-a antrenat să acționeze împotriva conștiinței sale [69]. Că atitudinea politică a lui Meletie, chiar dacă la început va fi fost separatistă, din cauza influenței fratelui său, se schimbase spre sfîrșitul vieții sale, ne-o dovedește și faptul că la înmormîntarea sa n-a luat parte nici fratele său și nici alt membru al familiei [70]. La această schimbare de orientare sigur că a contribuit Melchisedec, rectorul Seminarului din Huși și colaboratorul apropiat al lui Meletie.

Întru pomenirea Episcopului Meletie Istrati

Ucenic apropiat al Mitropolitului Veniamin Costachi, l-a urmat pe acesta în ultima sa retragere la Mănăstirea Slatina, i-a arătat o deosebită grijă în ultimii ani ai vieții, l-a asistat la trecerea în cele veșnice și a fost executorul testamentului marelui mitropolit.

Episcop de Huși, a înființat Seminarul din acest oraș, pentru care a cumpărat clădiri și s-a îngrijit permanent atît de dotarea corespunzătoare a acestuia cît și de bunul mers al procesului de învățămînt. Pentru Seminarul pe care l-a ctitorit și pentru celelalte seminarii a susținut cu bani tipărirea manualelor necesare. În această operă de mecenat s-a întîlnit în rodnică colaborare cu Melchisedec Ștefănescu, pe care l-a avut apoi conducător al Seminarului de la Huși și apropiat colaborator.

S-a îngrijit de buna gospodărire a Centrului eparhial, căruia i-a lăsat și bogata sa bibliotecă.

---

66. *Ibidem*, p. 84.

67. *Acte și documente relative la Istoria renașterii României*, vol. IV, București, 1889, p. 272 ; M. Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor B.O.R....*, p. 81.

68. Pr. Scarlat Porcescu, *Preoți ortodocși din Moldova, luptători pentru Unirea Țărilor Române*, în „M.M.S.“, an. XXXV (1959), nr. 1-2, p. 43.

69. *Ibidem*, p. 41.

70. *Ibidem*.

A fost un mare filantrop, ca și marele său îndrumător, Mitropolitul Veniamin Costachi.

A murit tînăr, în vîrstă de 40 de ani, atunci cînd putea să mai aducă mari servicii Bisericii, datorită culturii sale alese, spiritului său gospodăresc și marii sale calități de filantrop.

Lumina ostenelilor vieții sale este o rază din cununa strălucitoare a activității tuturor marilor români ai secolului său. De aceea, activitatea sa cinstește, continuă și completează activitatea Mitropolitului Veniamin Costachi, căruia i-a fost un vrednic ucenic.

Pr. prof. C. COJOCARU

MOTIVE ȘI TEHNICI ORNAMENTALE DIN BUCOVINA ÎN ARTA POPULARĂ

În cultura populară din Țara de Sus, ca și în întreaga cultură românească, arta lemnului are o veche și bogată tradiție. Legată de toate aspectele vieții, ea reprezintă dialogul milenar al omului cu lemnul, pe care locuitorii acestor plaiuri l-au cultivat întotdeauna cu măiestrie și dăruire. Cum spunea Brâncuși: „Gîndește-te că stejarul din fața ta este un bunic înțelept și sfătos. Vorba daltei tale trebuie să fie respectuoasă și iubitoare. Numai așa îl poți mulțumi".

Ținut al codrilor dintotdeauna, cum este cunoscută Bucovina, — dincolo de înfrățirea legendară „codru-i frate cu românul" — lemnul pădurilor de aici a stat la îndemîna localnicilor atît pentru construirea caselor, cît și a uneltelor de muncă. Tot din lemn ei și-au confecționat mobilierul, obiectele de uz casnic și ceremonial, piesele de harnașament și instrumentele muzicale, ori au zugrăvit pe el icoane și au construit tîmple de biserici. Acestora ei le-au adăugat cu timpul ornamentări specifice, care, diversificate în ambianța pitorescului locului înnobilat de măreția decorativă a monumentelor noastre medievale, au devenit un autentic mod de expresie al artei naționale.

Dincolo de interesul artistic însă, alături de ceramică, țesături etc., arta lemnului îmbogățește considerabil zestrea noastră tradițională, scoțînd în evidență calitățile poporului nostru și furnizînd date importante pentru cunoașterea originii sale etnice și a continuității istorice pe pămîntul strămoșesc, fiind totodată și un document de o vechime care depășește chiar limba română.

Îmbinînd utilul cu frumosul și folosind tehnici din cele mai diverse, ornamentica populară cunoaște în Bucovina variate forme de expresie. Motive străvechi, deopotrivă cu noi creații decorative, se asociază aici într-o armonie stilistică deplină. Ele se întîlnesc atît în arhitectură cît și pe obiectele de uz casnic sau pastoral, vădind

pretutindeni materializarea unui dor de frumos păstrat de veacuri și pe care obiectele sau construcțiile din lemn nou-confecționate îl exprimă cu aceeași sensibilitate. De asemenea, unele motive sînt comune și obiectelor din ceramică, țesăturilor și pieselor din piele și os, cu nuanțe compoziționale specifice.

Ornamentația în arhitectură. La construcțiile populare din lemn elementele decorative sînt dispuse în general la case, porți, fîntîni, cămări și mai puțin pe celelalte anexe, locuința constituind totuși centrul ornamental al întregii gospodării. Dealtfel, și motivele tradiționale de decor polarizează de la casă spre celelalte clădiri din ansamblu, reîntîlnindu-se în fiecare, potrivit poziției lor funcționale și spațiului adecvat.

Pentru *exterior,* la casele mai vechi, cele cîteva elemente ornamentale sînt distribuite pe anumite părți ale clădirii, fără a forma un registru unitar. Lipsită de prispă cu balustradă și de stîlpi, locuința arhaică a avut pereții netencuiți pe dinafară. Mai apoi, s-a aplicat și o lipitură exterioară cu lut, spoită cu humă sau cu var. La unele, numai porțiunile din jurul ferestrelor și ușilor sînt lipite cu lut (Colacu, Bilca, Pîrteștii de Sus), uneori chiar zugrăvite simplu în albastru (Arbore), ceea ce le dă un aspect caracteristic ; necesitățile practice de izolare a interiorului cît mai bine de curenții reci din afară împletindu-se astfel cu aspectul estetic.

Cînd casa este mărginită în față de balustradă la prispă (Vatra Moldoviței, Botoșana, Fundu Moldovei), sau are un pridvor înfundat pînă la jumătate (Sadova, Voitinel, Colacu, Cîmpulung), stîlpii sînt de obicei crestați cu diferite motive ornamentale, cel mai arhaic, întîlnit doar în două cazuri (Colacu și Sadova), fiind cel cunoscut sub numele de „coloana infinită".

La pereți, interesante sînt elementele decorative realizate în cadrul sistemului de construcție „cheotori" și îndeosebi la console. În zona Rădăuților, capetele de bîrne de la cornișă numite „aripi" sînt mai lungi și crestate în trepte (Marginea, Sucevița, Horodnic), sau în dinți de ferăstrău (Straja, Volovăț). Sporadic, console crestate întîlnim și la unele case vechi din Satu Mare și Arbore, iar în arhitectura bisericilor de lemn pe toată Valea Solonețului, împodobite uneori cu motive de adevărată raritate, poate chiar unice la noi în arta construcțiilor populare din lemn, cum este „melcul" de la biserica din Pîrteștii de Sus. Un model arhitectonic și decorativ original îl găsim și la casa veche din Straja (azi la Muzeul Satului din București), unde prispa este mărginită la capete de prelungirile bîrnelor de la pereți, formînd un spațiu semideschis.

Cu o măiestrie specifică s-au decorat la locuințele vechi acoperișurile în diferite puncte, îndeosebi streșinile, coamele, boldurile și „fumarele". Pe „tabla" din față a acoperișului se află amplasate de obicei două sau trei deschideri, a căror numire de „fumare", „fumăriți" sau „cahle", indică rostul lor de locuri pentru evacuarea fumului din pod. Din secolul trecut, gura „fumarelor" a început să fie împodobită cu motive traforate, iar mai nou s-au confecționat „fumare" proeminente, cîte trei la un loc, cu acoperișuri separate, în două sau trei ape din șindrilă crestată și bolduri, de un remarca-

bil efect estetic. De asemenea, țepe din lemn crestate au fost înfipte și la capetele coamei acoperișului, iar ultimul rînd de șindrilă este marcat tot mai frecvent de un șir de ornamente trifoliate sau cruciforme.

Adevărata decorație de mare bogăție estetică și ornamentală s-a dezvoltat însă în arhitectura locuinței bucovinene după adoptarea gangului exterior, cu cerdac, mărginit de balustradă și stîlpi din lemn. Întîlniți astăzi cu deosebire în zona Humorului și a Sucevei, stîlpii încrustați în patru sau șase fețe îmbină în deplină armonie monumentalitatea construcției cu interesul pentru frumos, diferite motive ca rozeta, frînghia, crucifixul ori profilele în zig-zag, rombice, unghiulare fiind cele mai obișnuite. Pentru împodobirea balustradelor, pe lîngă tradiționala tehnică a *crestării,* s-a introdus și *traforajul,* care a dat posibilitatea executării unei game de ornamente specifice, predominînd motivele *fitomorfe* asamblate în structuri compoziționale variate, care reprezintă : rozete, semirozete, vrejuri, flori, frunza gorunului etc. În satele de sub Obcine, au devenit frecvente în ultimul timp chiar unele motive *zoomorfe* cum este *cerbul,* traforat pe frontoanele caselor, singur sau cîte doi la un loc (Marginea), decupat și aplicat pe perete (Milișăuți), iar zugrăvit în tablouri pe fațadă îl întîlnim îndeosebi la huțulii de pe valea superioară a Sucevei.

Caracteristica acestei perioade de mare emulație ornamentală în arhitectura țărănească o constituie exteriorizarea decorului secular din interiorul caselor. Figuri stilizate, deopotrivă cu cele geometrice, ondulate sau încărcate de adevărate țesături decorative de tip „pe fir", în culori alb-negru sau policrome, pe fond de nuanțe diferite de la alb, galben, gri și pînă la negru, se găsesc realizate în stucatură sau pe lemn, aplicate, gravate și traforate la locuințele din Ciocănești, Fundu-Moldovei, Stulpicani, Capu Codrului, Milișăuți și în împrejurimile Sucevei. Unele dintre aceste motive sînt comune pe o arie mai largă a artei populare, țesături, port, ceramică, piese de interior, de unde se pare că s-au și inspirat cu consecvență. De pildă, *linia ondulată* și în *zig-zag,* apare pe ceramică încă din vremea dacilor și chiar mai înainte, din neolitic. Pe fragmentele de vase descoperite la Rus-Mănăstioara (secolele II-III e. n.) [1], apoi la Galați-Valea lui Tuluc, Oituz, Oncești-Bacău, Fălciu-Vaslui, Băiceni-Cucuteni (secolele VIII-XI e. n.) [2], iar mai apoi pe vasele de Marginea, grupurile de linii ondulate sau în zig-zag predomină.

În cadrul portului bucovinean, linia ondulată împodobește altițele cămășilor femeiești, dar cu deosebire este folosită pentru sumane și în ornamentarea pieselor din piele : cojoace, bundițe și la chimire. Această permanență multimilenară a motivului și larga sa aplicare în ornamentica populară se explică prin însăși continuitatea etno-psihologică și mitologică a poporului nostru într-un „spațiu mioritic", definit de transhumanță și întregul complex de relații

---

1. Mircea Ignat, *Șantierul arheologic de la Rus-Mănăstioara,* în „Studii și materiale", III (Istorie), Suceava, 1973, p. 227-255.

2. Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI,* Iași, 1978, p. 212-214.

al comunităților omenești tradiționale cu mediul. Cum spune Lucian Blaga, „cultura populară românească (poate și cea balcanică în genere) posedă..., o viziune spațială specifică, care ia forma determinată a infinitului ondulat (spațiu mioritic). Acest orizont spațial infinit ondulat, caracterizat prin anumite posibilități ritmice, constituie însuși fundalul mioritic al doinei“ [3]. Astfel raportat la fenomenul artistic popular, orizontul spațial ondulat reprezintă una din sursele cele mai vechi și complexe de inspirație, prezentă deopotrivă în ornamentica tradițională cu compozițiile geomorfe și motivul zig-zagului, în cîntecul bătrînesc „trăgănat“ și chiar la unele obiceiuri folclorice.

Un alt motiv de largă circulație este *rozeta*. Obișnuit, se cunosc în ornamentica populară mai multe tipuri de rozetă : rozeta cu 4 frunze, simplă sau înscrisă în cerc, cu 6 frunze, înscrisă în cerc, pe care o vom numi „rozeta simplă“, cea cu 6 frunze, înscrisă între alte 6 frunze dispuse în cerc, numită și „tiparul de caș“, cu 6 frunze stelată, cu 8-12 frunze, înscrisă în cerc, rozeta dublă (cu o altă rozetă înscrisă în ea) și rozeta bătută, formată dintr-un grup de 6 rozete simple. În unele cazuri, cînd numărul de frunze se mărește și capătă o formă dinamică se formează încă un tip, „morișca“.

La origine, rozeta derivă din motivul antic solar, de aceea în formă arhaică este înscrisă frecvent într-un cerc crestat simbolizînd razele soarelui, așa cum o întîlnim în tot spațiul românesc și balcanic, pînă în Iugoslavia [4].

În arhitectura locuinței, mai obișnuite sînt rozetele cu 4 și 6 frunze înscrise în cerc, încrustate pe stîlpii caselor (Pîrtești de Sus, Molid, Solonеț), pe grinzile interioare (Arbore), uși (casa Flocenilor din Berchișești) [5], porți (Bilca), pe fruntarul cămării, iar în formă compusă rozeta este folosită în ornamentarea bisericilor de lemn din Bilca, Solonеț și Horodnic. La aceasta din urmă, motivul apare și sub formă de morișcă, specific mai mult arhitecturii orășenești. De asemenea, larg utilizate în decorarea caselor țărănești sînt grupurile de *linii paralele*, simple sau delimitînd registre de *crestături rombice*, în *dinți de ferăstrău, pătrate și trunghiulare*, iar mai nou motivele *unilaterale* (repetitive), *bilaterale* și chiar cele *simbolice*, traforate la streșinile caselor, balustrade, stîlpi și pe frontonul cerdacului.

La celelalte construcții gospodărești anexe, fîntîni, șuri, bucătării, obișnuite rămîn structurile tematice *repetitive*, care împodobesc streșinile acoperișului, cornișele și înfundătura laterală, cînd sînt în două ape, sau *bilaterale* în *compoziții succesive*, ca la porțile din Stulpicani și Fundu Moldovei. O răspîndire aproape generală în nordul Moldovei este semnalată astăzi și în utilizarea șindrilei crestate la pereții clădirilor din lemn, ca element de protecție, dar și decorativ.

Astfel, folosind motive și îmbinări compoziționale diverse, cu semnificații bine definite în universul artistic sătesc, se remarcă

---

3. Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, 1941, p. 55 și 61.
4. Nicolae Dunăre, *Ornamentică tradițională comparată*, București, 1979, p. 85.
5. Procopie Jitariu, *Monografia folclorică a satului Berchișești, județul Suceava*, București, 1973, p. 100.

în arhitectură funcția socială a ornamentației și caracterul ei dinamic. Constituind mobilul unui act de comunicare în societate, cu implicații în însăși structura etnologică a poporului român, decorația se ridică de la utilitarismul casnic la valoarea de mesaj estetic, chiar simbolic, de punere în evidență a anumitor trăsături ale oamenilor, legate de spița familiei, prestigiul gospodăresc, gradul de influență în comunitate etc., a căror revelare prin arhitectură a fost resimțită în ultimul timp aproape ca o necesitate.

Decorația obiectelor casnice și de interior. În ansamblul locuinței tradiționale, simțul decorativ al poporului din această parte a țării, manifestat mai puțin în arhitectură, este prezent în schimb cu o deosebită putere de expresie în împodobirea caselor și a obiectelor folosite. De aici, caracteristică este funcția polivalentă a unor obiecte casnice, de întrebuințare dar și decorativă, precum sînt mobilierul și cele de uz casnic sau legate de anumite activități tradiționale, care se îmbină cu policromia țesăturilor într-o perfectă și odihnitoare armonie stilistică. Tonurile sînt potolite, iar decorația este sobră, fără stridențe. Dincolo de culorile țesăturilor transpare ici-colo bogăția formelor lucrate în lemn și os, cu cuțitul, dalta, horjul, ori cuțitoaia, lăsînd să vorbească căldura fibrei modelate cu măiestrie și pasiune. Datorită acestui fapt, cum remarcă cercetătoarea Georgeta Stoica, interiorul poate fi considerat printre cele mai frumoase din Moldova [6].

În general, tehnicile populare folosite la împodobirea obiectelor de interior sînt: incizia, crestătura, pirogravura, horjarea, mai puțin pictura, sculptura și traforajul.

Incizia este desenarea cu vîrful cuțitului pe lemn și apoi colorarea urmelor cu suc de iarbă verde sau cărbune pisat cu grăsime, metodă folosită frecvent de păstori la împodobirea bîtelor, a fluierelor etc. În cadrul locuinței, tehnica aceasta are o aplicare mai restrînsă, utilizată îndeosebi pentru decorarea obiectelor foarte bine expuse luminii, cum sînt blidarul, polițele, cuierele, ori a pieselor accesorii rotunde (cozi de baltag, răbojuri, bastoane), lucrate din esențe de foioase.

Crestătura este specifică exteriorului, la ornamentarea stîlpilor la case, bolduri, în general pe suprafețe rotunde sau cu mai multe laturi. Obișnuit se întrebuințează însă și la grinzi, furci de tors, linguri, sărărițe, iar pentru mobilier la împodobirea polițelor, a patului și blidarelor, unde caracteristice acestei zone de nord rămîn muchiile franjurate cu dalta, sau tăiate în „dinți de ferăstrău“ și diferite figuri geometrice.

Pirogravura sau desenarea motivelor cu fierul roșu este de veche tradiție, îndeosebi în arta dogăriei. Fiind mai ușor de realizat și la îndemîna oricui, în această tehnică s-au împodobit cofele de apă, cofițele, bărbînțele și ciuberele, putinica de unt, păscărițele, iar sporadic, lingurile, tulnicele și donițele.

Horjarea o întîlnim în mod obișnuit la ornamentarea lăzilor de zestre din esențe de foioase tari (fag, stejar, corn). Folosind o

6. Dr. Georgeta Stoica, *Arhitectura interiorului locuinței țărănești* (teză de doctorat), Rîmnicu Vîlcea, 1974, p. 82.

daltă cu ascuțișuri curbat sau în formă de V se trage pe liniile motivului imprimînd astfel un decor liniar, dar bine înscris pe suprafața obiectului. Pentru accentuarea figurilor, în unele părți, liniile horjate au fost colorate cu vopsele naturale. Asemănător ceramicii negre de Marginea, o realizare specifică unor centre de tradiție, îndeosebi din Ardeal (Budureasa), este lada ornamentată cu horja pe negru. După afumarea, lemnului, în trecut, cu horja se desenau motivele decorative, scoțînd în relief liniile albe de un mare efect estetic cum sînt, de pildă, lăzile vechi de zestre din Straja.

Pictura, pe care o putem numi naivă, este semnalată sporadic în împodobirea obiectelor casnice de interior, fiind de dată mai tîrzie. Lăsînd la o parte zugrăvelile moderne de diferite nuanțe și compoziții, trebuie relevat faptul că există în ornamentica tradițională și o gamă de motive pictate pe unele piese din lemn. Așa sînt lăzile de zestre de tip „brașovenesc", răspîndite în toată zona subcarpatică a Moldovei, Transilvaniei, în Muntenia și Oltenia, lucrate din scînduri de brad, icoanele, iar în mod cu totul rar grinda interioară din odaia „bună" și blidarul.

Sculptura a derivat în arta populară din crestătură prin ornamentarea capetelor libere de stîlpi, bîte ciobănești, căușe, linguroaie, capete de oloiniță, chilugi de piuă și sfeșnice și abordarea frecventă a unor figuri zoomorfe sau antropomorfe, care au fost sculptate în basorelief și ronde-bosse. Obișnuit, s-au folosit în acest scop esențe lemnoase moi, de foioase, plop, tei, salcie, paltin, dar și stejar; fibra acestora fiind mai puțin sensibilă la așchiere. De o realizare artistică deosebită în această tehnică este grinda din odaia „bună" la o casă tradițională din Arbore, împodobită cu un șir de rozete de toate nuanțele, într-o succesiune care amintește de decorul în piatră al Dragomirnei.

Traforajul este pentru o epocă mai veche aproape comun cu crestătura. Totuși, accentuarea acestei tehnici în ultimul timp, atît ca mod de lucru diferențiat, cît și privitor la spațiul ei de răspîndire, ne ajută să o deosebim încă cel puțin din veacul trecut în ornamentica interiorului țărănesc cu motive de o reală frumusețe. Traforate s-au lucrat torțile la donițe și ciubere, speteze de scaun, polițe de colț și frontoanele unor blidare, iar dintre unelte, unele piese la instalațiile de prelucrat cînepa.

Mai tîrziu, tehnica s-a extins și asupra altor obiecte de interior, îndeosebi la mobilier, paturi, dulapuri, polițe, lavițe și cuiere, paralel cu o adevărată erupție în decorarea exterioară a locuințelor.

Motivele realizate prin traforare sînt foarte diverse. De la arhaicul „în dinți la ferăstrău" și pînă la structurile fitomorfe de diferite nuanțe și compoziții, ornamentele traforate împodobesc astăzi multe din obiectele casnice mai noi. Pentru panoplii specifică este forma heraldică, la paturi întîlnim linia ondulată, simbolul inimii, rozeta și sceptrul, pentru lavițe speteze ondulate, dantelate ori străpunse de rozete, pentru polițe, margini ondulate, dințate sau formate din piese mici de lemn, în formă de romb, frunză, crucifix, iar la cuiere modele din natură reprezentînd ramuri, creanga de brad, de stejar etc.

Din descrierea acestor tehnici decorative rezultă că, în cadrul locuinței bucovinene, varietatea modalităților de împodobire pentru obiectele de interior a fost mult mai mare în comparație cu exteriorul, de unde și diversitatea motivelor folosite, gruparea lor pe categorii de obiecte, pe aplicațiile funcționale ale acestora etc., și chiar asocierea lor pe anumite registre tradiționale de decor. De pildă, pentru obiectele confecționate din doage s-a întrebuințat exclusiv tehnica ornamentării prin pirogravare, cu motive reprezentînd mai mult grupuri de linii punctate, în zig-zag, dințate, apoi steluțe, cerculețe, simple sau florale, figuri geometrice și buchete de flori stilizate. Se întîlnesc, de asemenea, motivele cosmice, soarele, semiluna, în imagini compoziționale simple, dar de mare efect.

Crestate, în zig-zag sînt împodobite rafturile de blidar (Arbore), dințate, margini de poliță (Solca), sau în stil „scăriță“ polițele din Bilca. Pe furcile de tors, piepteni și juguri, predomină grupurile de linii paralele, în X, în alternanță cu figuri punctate sau pirogravate. Lăzile de zestre pictate aduc în decorul interior, odată cu bogăția cromatică diverse motive din natură : flori, plante (Pîrtești de Sus), apoi motive simbolice (inima), sau chiar peisaje întregi (Bilca). La casa lui Dumitru Pahomi din Arbore, în odaia mare, și grinda este zugrăvită cu motive florale, reprezentînd un șir de trandafiri.

Motive decorative pe obiectele pastorale și ceremoniale. Păstoritul a constituit dintodeauna nu numai o ocupație tradițională dar și un cadru de datini străvechi, determinat de caracterul său sezonier și relația permanentă între sat și mediul patriarhal de munte, de specificul unui mod de viață revivificat în fiecare an. Considerat chiar generator al doinei, păstoritul ancorat în libertatea unui spațiu măreț și pitoresc, „spațiul mioritic“, este poate forma cea mai evidentă de perpetuare, în stare ondulată, a unor practici etnografice milenare în ținutul carpatic, deosebite de cele casnice. De aceea, chiar obiceiurile noastre ceremoniale au un pronunțat caracter pastoral și folosesc obiecte specifice acestui domeniu : bastonul, trîmbița, fluierul ș. a., cu repercusiuni și în ornamentica tradițională, unele motive fiind comune obiectelor pastorale și celor ceremoniale.

În general, tehnicile decorative folosite sînt aceleași ca și pentru celelalte construcții și obiecte din lemn: incizia, crestătura, pirogravura, sculptura, horjarea, mai rar traforajul și pictura. Specifică unei anumite categorii de obiecte pastorale rămîne totuși *incizia*. Folosind unelte simple (în speță, lama de cuțit) și materiale din mediul stînii, cărbune din vatră, grăsime de oaie, iarbă verde, zer, în această tehnică s-au împodobit bîtele ciobănești, răbojurile, jujeul la cîini, fluierele și tilincile, trîmbițele, cozile de linguri, melesteul, la care predominante sînt motivele geometrice grupate pe registre mici succesive, formate din rînduri de rombulețe, triunghiuri, cu țesături de linii întretăiate și delimitate de grupuri de cîte 2-4 linii paralele. De asemenea, incizate s-au reprodus pe bîte și unele scene pastorale. Deosebim astfel, în împodobirea bîtelor ciobănești, două feluri de motive : stilizate și realiste, care se îmbină după un tipar anume într-o alternanță plăcută și sugestivă.

Gălețile, cupele de muls, bărbînțele, donițele, vasul pentru

cheag și untarnița s-au decorat cu motive pirogravate inspirate din natura înconjurătoare : flori, frunze, plante, „creanga de brad“, „coarnele berbecului“. Ca o realizare artistică deosebită în acest sens, se remarcă vasele lucrate de meșterii pirogravori din Sadova, Straja, Bilca, Izvoarele Sucevei, Brodina, Moldova-Sulița, Beia, unele devenite de mult exponate în colecțiile muzeelor noastre etnografice.

Pe căucele de apă și bețe s-au încrustat cu migală chiar figuri antropomorfe și zoomorfe (cioban, cap de urs, cap de lup, de pasăre, de șarpe), iar pe linguroaie motive zimțate închise în chenare decorative liniare. Un model caracteristic foarte răspîndit pentru capete la cozile de linguri și linguroaie este aici „coada peștelui“. De obicei, gama ornamentală este mai bogată pe obiectele foarte bine expuse vederii, cum sînt cele atîrnate, sau cu o întrebuințare oarecum simbolică redusă ca efect utilitar, rolul lor rămînînd predominant decorativ. Așa avem, de pildă, pe lîngă bîtele pastorale, sărărițele, tăujerul și tiparul de caș, pe ultimul motiv fiind peste tot același, rozeta cu 6 frunze, încadrată între alte frunze dispuse circular.

În toate cazurile însă, puterea de invenție, imaginația și inspirația locului a diversificat mult gama ornamentală tradițională, dînd naștere la motive noi, unele de mare frumusețe („calea fără sfîrșit“, „creasta cocoșului“ ș. a.).

Alături de obiectele pastorale, constatăm prezența în arta populară bucovineană și a unor obiecte din lemn cu destinație ceremonială, întrebuințate cu deosebire la nunți și înmormîntări. Fiind încadrate obiceiurilor și deci expuse nemijlocit colectivității, acestea sînt în toate cazurile bogat ornamentate.

Tarnița, era folosită, în trecut, mai mult la nuntă pe calul mirelui, pe care încăleca înainte de a pleca la cununie. La munte este întrebuințată la călărie (în loc de șea) pînă astăzi și la deplasări obișnuite, nu numai la ceremonii. De obicei, însă, la nuntă se foloseau tarnițe lucrate cu meșteșug și împodobite artistic, cum sînt cele cîteva exemplare păstrate în muzeele zonale din Rădăuți și Cîmpulung, unde măiestria și căldura formelor tăiate în lemn, dublată de o gamă de ornamente variate, dau acestor piese o valoare mai mult decorativă decît utilitară. Motivele sînt executate în majoritate cu horja. Pe margine, un șir dințat delimitează piesa în întregime, în interiorul căreia, atît pe spetează, cornul frîului sau laterale, se găsesc dispuse motive în S dublu, triplu, grupuri de cîrlige, mărginite de linii punctate ori încadrate în spații învîrstate de rînduri de ornamente alcătuite din forme mărunte, reprezentînd unghia, funia, răsucită, dintele de lup etc. Nu lipsesc la unele nici motivele florale realiste, care acoperă discret spațiile rămase libere, sau chiar forme stelate. Pe părțile mai expuse vederii, decorul este completat și de o serie de motive incizate.

Așezată pe o cergă de lînă care se așternea mai întîi pe calul mirelui (foarte rar și pentru vornicei), tarnița ornamentată era mai demult un obiect nelipsit de la nunți și se purta exclusiv în acest scop.

Bățul de vornicel este o creație pastorală cu rol ceremonial. De obicei acesta se confecționa în trecut de către ciobani la munte, din lemn de corn, tisă, paltin sau ulm, iar după uscare se împodobea.

În partea de sus, pe capătul liber, se încrustau figuri animaliere (cap de urs, de lup, de capră, de vulpe ș. a.), după cum permitea lemnul, sau chiar motive antropomorfe, iar de la distanța de 10-15 cm în jos se aplicau ornamente incizate. Aici decorația, ca și la bîtele ciobănești, se forma în registre succesive de figuri geometrice, „dinte de lup“ etc., delimitate de grupuri de cerculețe, sau longitudinal, cu motive zimțate, ori chiar alternativ longitudinal și circular, coborînd pe băț cam pînă la jumătate din lungimea lui. Pe el se prindea apoi tradiționala naframă de nuntă cusută de fetele de onoare ale mirilor. În unele sate de munte din zona etnografică a Rădăuților s-au folosit în acest scop și baltage de lemn, cu coadă subțire rotundă sau cioplită în mai multe fețe, de asemenea bogat ornamentate.

La nuntă, nelipsită a fost în trecut *plosca* de lemn. Se păstrează pînă astăzi în muzee exemplare împodobite pe ambele părți cu cercuri concentrice, dublate de rînduri de puncte, iar pe mijloc cu mici motive florale ori rozete înscrise în cerc, pictate, incizate sau gravate cu horjul, ceea ce sporește efectiv gradul de frumusețe al acestor obiecte ceremoniale.

Ar mai fi de adăugat aici și alte piese din lemn cu destinație ocazională, decorate cu pricepere, cum sînt: păscărițele, îndeosebi cele pirogravate de meșterii din Straja, Bilca, Sadova, Brodina, Izvoarele Sucevei, apoi cimpoaiele, fluierele, balercile ca și tradiționala ladă de zestre, despre care am amintit mai sus.

Pe lîngă utilitatea lor obișnuită însă, obiectele ornamentate sporesc frumusețea obiceiurilor noastre ceremoniale și contribuie la crearea unui cadru sărbătoresc în toate momentele de desfășurare.

În concluzie, ornamentica populară a lemnului în Bucovina are variate forme de expresie și deține un rol foarte complex în viața locuitorilor de aici, mergînd de la simpla imagine estetică la o adevărată muzicalitate decorativă. Folosind motive inspirate din natură sau din diferite domenii ale ocupațiilor și artei naționale, însuși caracterul ilustrativ al acestor ornamente pe lemn este de o reală însemnătate.

Grupate pe categorii științifice, în arta lemnului avem astfel ornamente : religioase, geometrice, antropomorfe, zoomorfe, fitomorfe, abstracte, cosmologice, geomorfe, mitologice, sociale. Chiar atunci cînd reflectă în chip simbolic realitatea, valoarea lor documentară rămîne aceeași, deoarece, dincolo de interesul estetic și ornamental, aceste motive au și un profund caracter social. Ele exprimă o latură a specificului cultural și artistic al poporului nostru, modul său particular de a concepe și produce valorile decorative, căile proprii de dezvoltare materială și spirituală de-a lungul existenței sale istorice.

De asemenea, prin arta pe care și-au creat-o, oamenii acestor locuri au comunicat stările lor afective, ideile și concepția despre lume și raportul omului cu ea, izvorîte din relația nemijlocită în cadrul mediului de viață. Astfel ornamentica lemnului, și în general cea populară românească, devine — prin mijloacele sale de expresie — un veritabil cod al conștiinței artistice a poporului nostru, creator al atîtor valori și frumuseți care te întîmpină pretutindeni pe vatra strămoșească.

Pr. N. COJOCARU

EPOCĂ DE LUMINĂ

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

Trăim vremuri de epocale înfăptuiri și vremuri de mărețe împliniri și de rodnice bilanțuri în toate domeniile de activitate. Vibrația patriotică a tuturor fiilor țării, cu care au întîmpinat jubileul celor patruzeci de ani de la actul istoric de la 23 August 1944, a cuprins inimile tuturor. Această unitate de gînd și de simțire românească este rodul acestor ani de viață nouă, dar mai ales al anilor pe care cu mîndrie patriotică îi numim „Epoca Ceaușescu". Această epocă — cea mai glorioasă din cîte a cunoscut istoria Patriei noastre — o datorăm eroului între aleșii eroi ai neamului, Președintele Țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, cunoscut în lumea întreagă pentru permanenta luptă pentru pace, pentru dăruirea exemplară în apărarea vieții pe pămînt și statornicirea unui climat al bunei-înțelegeri și colaborării între toate popoarele lumii. Toată lumea știe că la cîrma poporului român se află o forță, o personalitate, un tribun și erou al păcii, al apărării vieții atît de amenințate de cursa înarmărilor, care în anul acesta a cunoscut un moment de adevărată culme prin instalarea, în unele țări europene, de rachete purtătoare de încărcături nucleare, în stare să distrugă bătrînul nostru continent de cîteva mii de ori. Poporul român, alături de toate forțele doritoare de bine, în cursul anului 1984 și-a manifestat această împotrivire prin numeroase acțiuni și inițiative pentru apărarea păcii și vieții.

Clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române și-au unit glasurile cu cele ale poporului nostru cerînd continuarea tratativelor și a dialogului privind rezolvarea tuturor diferendelor dintre state, promovarea înțelegerii și cooperării internaționale, a bunei-înțelegeri între oameni și popoare. Sîntem ferm convinși că pacea și viața lumii vor fi salvate, că voința apărătorilor păcii va triumfa și nu lăcomia și nesațul celor ce doresc moartea și războiul. Sub conducerea Președintelui țării, fiu al acestui pămînt, legat de brazda străbună, avem nezdruncinata convingere și nădejde că poporul român va cunoaște noi culmi de progres și civilizație, urcînd spre un viitor luminos și prosper, afirmîndu-și totodată, în simfonia popoarelor, voința sa de pace. Pentru țara și poporul nostru, această situație înseamnă un mare beneficiu, mai ales în vremurile de furtună, cînd multe țări și popoare trăiesc neliniștea și nesiguranța zilei de mîine. Și de aceea ne exprimăm bucuria noastră și a tuturor fiilor Bisericii, alături de întregul popor, pentru realegerea Domnului Nicolae Ceaușescu în cea mai înaltă demnitate de conducere, spre continuarea măreților planuri de înflorire și dezvoltare economică a Patriei noastre, garanție sigură a făuririi unui viitor fericit. Ne este cunoscut faptul că în acești ani de măreațe împliniri, făurite prin elanul muncii întregului nostru popor, s-au statornicit vieții noastre înfloritoare marile dimensiuni ale înnoirii. Între Cultele din țara noastră s-a ajuns la un climat de colaborare în contextul ecumenismului practic. Uniți pe același drum al libertăților religioase și cetățenești în contextul afirmării deplinei democrații din țara noastră, fiii

Bisericii noastre împreună cu cei ai celorlalte Culte sprijină inițiativele de întărire a unității naționale și de afirmare pe plan extern a României ca țară a păcii, doritoare și apărătoare a bunei-înțelegeri între toate statele lumii. De asemenea, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române participă, în țară și peste hotare, la numeroase simpozioane și întruniri, de unde au posibilitatea să arate felul cum se desfășoară viața bisericească din țara noastră, integrarea pe care au trăit-o dintotdeauna fiii ei în viața și istoria neamului din care au răsărit. Totodată, ei au posibilitatea de a compara viața religioasă de la noi cu cea din alte țări, constatînd cu bucurie rodnicia slujirii noastre, datorită libertăților și posibilităților care ne-au fost oferite. De pildă, scrisul teologic al Ortodoxiei românești n-a fost atît de bogat și de actual, legat de problemele pastoral-misionare ale slujirii noastre, de învățămînt teologic și de realitățile vieții în continuă înnoire, cum s-a arătat acum. Revistele centrale și mitropolitane, publicațiile și monografiile care apar la fiecare eparhie oglindesc bogata și rodnica lucrare de slujire a Bisericii cît și înzestrarea cu mijloace proprii tipografice, care înlesnesc o asemenea activitate editorială. Această activitate relevă și sprijinul de care ne bucurăm din partea autorităților pentru reușita planului editorial. Toate la un loc mărturisesc că Biserica are posibilități mari spre a face cunoscut credincioșilor învățătura ei și ajutorul prețios în promovarea ecumenismului și dialogului început.

În fruntea tipăriturilor se află Sfînta Scriptură, aparte, Noul Testament, Psaltirea, cărți de cult în mai multe ediții de înaltă ținută grafică. Studiile, cercetările teologice din toate domeniile sînt de o remarcabilă profunzime de gîndire. Toate continuă în mod fericit principiile învățăturii de credință, dintotdeauna mărturisite și trăite de Biserica Ortodoxă. Vă sînt cunoscute tipăriturile apărute în tipografia mitropolitană de la Mănăstirea Neamț, prețuite de credincioși și de preoți.

Lumea creștină ia cunoștință cu admirație de această activitate a Bisericii noastre, atît în domeniul teologiei practice, cît și al gîndirii teologice, care oglindește părtășia tuturor, cler și credincioși, la buna ei desfășurare și la dobîndirea unor roade bogate. De asemenea, legăturile Bisericii Ortodoxe Române cu toate celelalte Biserici creștine sînt tot mai trainice. Sub aureola strălucitoare a înfăptuirilor din acești patruzeci de ani de viață nouă, ani de muncă și de prosperitate, se desfășoară lucrările sesiunii Adunării noastre eparhiale. Vă este cunoscută strădania de la Centrul eparhial. Mai ales că în vizitele prin eparhie sau la diferite momente solemne, prilejuite de unele evenimente bisericești, slujbe, conferințe, sfințiri de biserici am fost împreună, bucurîndu-mă de colaborarea prețioasă pe care ne-o oferiți. Acolo unde am socotit că se așteaptă din partea noastră cuvînt părintesc de învățătură sau îndrumare, de lămurire sau povățuire, n-am întîrziat să răspund, subliniind de fiecare dată importanța păstrării și întăririi unității de credință care trebuie să ne preocupe permanent pe fiecare dintre noi, precum și a afirmării unității de simțire și trăire românească. S-a acordat atenție activității pastoral-misionare, măririi solicitudinii cu care preoții să răspundă cerințelor credincioșilor, supravegherii și întăririi disciplinei bisericești, împuținării cazurilor care generează

neînțelegeri. Pentru aceasta se cere prezență și slujire, se impune stăruință de care vorbește Sfînta Evanghelie (Matei 11, 12), și pe care trebuie să o manifeste fiecare slujitor al Altarului strămoșesc. Această străduință ne-am îngrijit să o facem înțeleasă slujitorilor, dar mai ales viitorilor slujitori. Ne-am îndreptat atenția spre bunul mers al pepinierei de la Mănăstirea Neamț, Seminarul teologic, pentru ca viitorii slujitori ai Altarului strămoșesc să se formeze în duhul Sfinților Părinți și al cerințelor de astăzi ale Bisericii. În consfătuirile cu distinșii membri ai corpului profesoral am stabilit metode și mijloace cît mai adecvate formării tinerilor seminariști ca preoți înzestrați și bine pregătiți. Ne-am îndreptat atenția și asupra celorlalți factori cu un pregnant rol în formarea acestor tineri ; ca programa analitică să fie predată în așa fel încît să ofere posibilitate elevilor să se formeze în duhul gîndirii patristice, al gîndirii dintotdeauna a Bisericii Ortodoxe și în spiritul unui adevărat patriotism, izvorît din realitățile vieții celei noi din Patria noastră, a cunoașterii istoriei poporului român și a culturii noastre naționale. În această privință mijloacele sînt nemăsurate. Cărți de sinteză privind istoria și cultura românească din cele mai vechi timpuri îmbogățesc rafturile bibliotecii școlii noastre alături de cele teologice, din colecția „Părinți și scriitori bisericești", Filocalia etc. Este un mare privilegiu să ai în limba română literatura „secolului de aur" al Bisericii și să parcurgi paginile luceferilor gîndirii creștine universale ! Cu adevărat, trăim vremuri mărețe, de belșug și în domeniul spiritual. Sfînta Tradiție îndeamnă la studiu, la muncă, simbolul epocii pe care o trăim.

Pe cei care ne vizitează țara, aceste realități îi fac să se convingă de „miracolul românesc", în sensul că numai munca unită a fiilor acestui pămînt străbun a putut înfăptui asemenea înnoiri, adevărate minuni, în toate domeniile de activitate. Spre bucuria noastră a tuturor și Biserica s-a făcut părtașă, ca întotdeauna în îndelungata sa istorie, acestor înnoiri, văzînd adevărul că istoria și viața Bisericii sînt integrate poporului din sînul căruia a răsărit. Monumentele istorice bisericești, de pildă, au îmbrăcat haina înnoirilor, armonizîndu-se cu mărețe împliniri ale prezentului și ele continuă să fie în atenția noastră. Din dările de seamă veți reține cîtă grijă se acordă lucrărilor importante ce se execută la acestea.

Înnoirea în activitatea noastră pastorală, în păstrarea credinței este un proces continuu, ale cărui roade solicită exigență, veghe și muncă din partea tuturor. A nesocoti o asemenea realitate ar fi o gravă impietate, o iresponsabilitate față de îndatoririle pastoral-misionare ale slujirii la care am fost chemați fiecare dintre noi, clerici și credincioși. Iată de ce, pornind de la aceste realități atît de angajante și în același timp dătătoare de nădejdi, aflăm pildă în munca poporului nostru, făuritor al atîtor înnoiri și mărețe înfăptuiri. După cum vă este cunoscut, am avut fericitul prilej să însoțesc pe Prea Fericitul Patriarh Iustin în vizita pe care delegația sinodală a Bisericii noastre a făcut-o Bisericii Ortodoxe din Grecia. Această vizită ne-a prilejuit, și unora și altora, împărtășirea simțămintelor comune care ne leagă, izvorînd din păstrarea aceleiași unități de credință și închinare cu toată Ortodoxia.

În cadrul convorbirilor și al întîlnirilor care au avut loc cu

acest prilej, Biserica noastră, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin — care mînuiește limba greacă cultă și cea clasică asemenea unui academician de înaltă ținută științifică, așa cum înșiși ierarhii și personalitățile grecești au mărturisit-o cu acest prilej — a fost elogiată, subliniindu-se contribuția Ortodoxiei românești la întărirea unității panortodoxe. S-a afirmat prin aceasta încă o dată prestigiul Bisericii noastre și legăturile străvechi care au fost între cele două Biserici și popoare. Participarea autorităților de stat și bisericești la primirea pe aeroport a Patriarhului României ne-a impresionat mult. Onoarea de care s-a bucurat Prea Fericitul Patriarh Iustin, de a fi primit asemenea unui conducător de stat, fiind decorat de Guvernul grec cu ordinul de cavaler al Republicii Elene — a oglindit prestigiul de care Prea Fericirea Sa și Biserica noastră se bucură în lumea ortodoxă din sud. În dese rînduri ni s-a dat să auzim cuvinte rostite de conducătorii poporului grec în timpul vizitei : „Vă cunoaștem că sînteți o personalitate în Biserică și în Mișcarea Ecumenică de astăzi și ne mîndrim că ați făcut studiile universitare și de doctorat la Atena".

La rîndul său, Prea Fericitul Patriarh a trăit, împreună cu noi, cei care-l însoțeam în această vizită, clipe de bucurie și îndreptățită mîndrie patriotică, văzînd că țara și poporul nostru ca și Biserica strămoșească se bucură de o atît de aleasă prețuire. Prea Fericirea Sa, personal, a ținut să ne arate unde era amfiteatrul, aula și sălile de conferințe ale universității ateniene, pe unde își purta pașii ca student. Din aceasta am înțeles cît de familiare i-au rămas spațiul și lumea universitară din Atena Sfîntului Apostol Pavel. Această vizită a fost un moment deosebit al afirmării legăturilor frățești dintre cele două Biserici, care și în viitor vor fi la fel de bogate și de rodnice. Împreună cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului am participat la reuniunea comună a Comitetului Consultativ și Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, care a avut loc în localitatea Les Avants, lîngă Montreux (Elveția), între 3 și 6 mai a. c. A fost un nou prilej spre a se arăta contribuția Bisericii noastre la promovarea apropierii dintre Biserici, cunoașterea lor reciprocă și statornicirea unui climat de pace în Europa. Cei cu care ne-am întîlnit au avut cuvinte elogioase la adresa țării și poporului nostru, a Bisericii noastre strămoșești, pentru mărețele împliniri patriotice și bisericești, pe care le-au făurit fiii acestor plaiuri în ultimii douăzeci de ani.

De asemenea, în toamna aceasta am participat la o altă întîlnire intercreștină, a reprezentanților Consiliului Bisericilor Europene și ai Conferinței episcopilor romano-catolici din Europa, care a avut loc la Riva del Garda, lîngă Trident (Trento) din Italia. Timp de patru zile, cît au ținut ședințele de lucru, în plen și pe grupe, s-a aprobat una din cele mai importante probleme privind refacerea unității credinței creștine — Simbolul niceo-constantinopolitan, în forma stabilită de primele două Sinoade ecumenice; să fie reintrodus în Bisericile care au adoptat Filioque, deci fără acest adaos care în dialogurile dintre Biserica Ortodoxă și celelalte creează atîtea dificultăți. Aceasta este o temă de mare importanță și circulație în lumea creștină, fiind adeseori abordată în întîlnirile, dialogurile și discuțiile teologice. Ca o punte de legătură între toate confesiunile

și Bisericile, Simbolul de credință a fost deci îndelung discutat. Și iată că, prin lucrarea Sfîntului Duh, în urma discuțiilor avute la această întrunire de reprezentanții Bisericii Ortodoxe, Romano-Catolice și ai celorlalte Biserici ieșite din Reformă, în catedrala tridentină s-a rostit — după atîția ani de despărțire — de către toți cei prezenți, delegați și credincioși, Simbolul de credință fără adaosul Filioque. În aceeași catedrală în care s-a proclamat ruperea Reformei de Biserica Romano-Catolică, acum s-a arătat voința lui Dumnezeu ca „toți să fie una" (Ioan 17, 21), în rostirea Crezului. Pentru prima dată de la despărțire, acesta a adunat toate Bisericile — ca o prefigurare a unității creștinilor primelor veacuri. Cu adevărat a fost aceasta lucrarea Sfîntului Duh, Care încununează străduințile celor 60 de ani de străduință ecumenică. Mitropoliți, cardinali, episcopi, profesori de teologie, cler și credincioși, aparținînd Bisericilor europene au rostit — amintind de autenticitatea acestui document al dreptei-credințe, a cărui valoare pentru mărturisirea lui Hristos este prețuită. Într-adevăr, acest moment de largă rezonanță în cadrul Mișcării Ecumenice este un punct de culme al străduințile creștine „ca toți să fie una". Aceasta înseamnă, chiar dacă a fost făcută cvasi-oficial, că Bisericile recunosc faptul că Filioque este un adaos din secolul al VIII-lea și de mai tîrziu, fiind conștiente că e necesar să se revină la făgașul Ortodoxiei credinței creștine, proclamate de cele șapte Sinoade ecumenice.

În sfîrșit, voi aminti de vizita făcută în luna noiembrie, împreună cu Înalt Prea Sfinției Mitropoliți Antonie al Ardealului și Nicolae al Banatului, în Statele Unite și Canada, românilor și comunităților românești de acolo, unde am slujit la Détroit și Montreal. Această vizită ne-a oferit clipe minunate, aureolate de bucuria reîntîlnirii cu Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, cu preoții și credincioșii români de peste Ocean, legați de Biserica strămoșească și de pămîntul străbun, păstrate în sufletele și inimile lor, ca pe ceva scump și de nelipsit.

Împreună am transmis binecuvîntarea și dragostea Prea Fericitului Patriarh Iustin și am chibzuit la întărirea unității tuturor în jurul Altarului românesc, avînd pilda vrednică de urmat a înaintașilor noștri. Cu multă dragoste și receptivitate față de frumusețile Ortodoxiei noastre românești, s-au arătat în timpul convorbirilor pe care le-am avut, manifestîndu-și dorința unanimă de a cunoaște viața și realizările bisericești din țară, de a primi revistele noastre bisericești. O mare parte dintre ei fiind din Bucovina și-au exprimat dragostea ce-i leagă de albastrul Voronețului — cerul întotdeauna senin și luminos al Patriei —, de verdele Suceviței — cîmpul și codrii noștri seculari —, de galbenul Moldoviței — pîinea cea caldă de acasă și soarele tuturor clipelor fericite petrecute între cei dragi —, roșul de la Arborea — jertfa și credința plină de focul dragostei dumnezeiești care au legat pe moșii noștri, prin eroismul și identitatea lor cu „tot ce mișcă-n țara asta", de vatra părintească, de panteonul simțirilor noastre românești, Mănăstirea Putna, unde veghează neapusul Soare al Moldovei, Ștefan cel Mare, și de toate celelalte vetre de închinare și simțire românească.

Între aceste întîlniri de inimă cu românii de peste hotare se înscrie și actul de pioasă comemorare a 100 de ani de la moartea

prințului Mihail Sturdza de la Baden-Baden (R. F. Germania), săvîrșit la 6 mai a. c. împreună cu P. C. Preot Radu Mironovici, superiorul Capelei acelui așezămînt — un adevărat „picior de plai" românesc în inima Europei — și cu alți clerici, la care au participat numeroși credincioși români veniți special de departe pentru a lua parte la acest emoționant și românesc moment de trăire a comuniunii evlaviei și unității de credință strămoșească. De asemenea, la acest sărbătoresc moment au luat parte și reprezentanți ai Bisericilor Romano-Catolică și Evanghelică din Landul Baden-Wiirtemberg și ai autorităților landului și municipiului, acordînd toată atenția acestui moment de aleasă trăire românească, consemnat pe larg în presa locală și prezentat de celelalte mijloace de comunicare și informare publică. Acestor momente desigur că se pot adăuga cu prisosință și multe altele. Dar, prin toate acestea, am vrut doar numai să vă înfățișez activitatea de slujire a Bisericii noastre care este vie și prezentă la toate nivelele.

Din cele prezentate v-ați putut ușor da seama că Sfîntul Sinod al Bisericii noastre veghează atent la afirmarea unității noastre de credință, la păstrarea și restaurarea monumentelor noastre bisericești, vetre de închinare și întărire a unității de credință, de îndrumare a preoților și credincioșilor de a păși neclintit pe urmele înaintașilor noștri, de a sluji cu jertfelnicie și dăruire unitatea noastră de grai și simțire românească și de a sprijini marile idealuri și năzuințe de pace și prosperitate ale poporului nostru, de apărare a vieții și statornicire a bunei-înțelegeri în lume. Pentru toate acestea care oglindesc libertățile de care ne bucurăm în contextul vieții celei noi din Patria noastră, statornicită mai ales în ultimele două decenii de lumină și înflorire a vetrei strămoșești, epoca celor mai mărețe realizări și împliniri pe care cu mîndrie o numim „Epoca Ceaușescu", datorită faptului că poartă pecetea gîndirii înnoitoare și îndrăznețe a marelui bărbat, Președintele țării noastre, să îndreptăm — încă de la începutul lucrărilor sesiunii noastre, printr-o telegramă — omagiul și recunoștința noastră Domnului Nicolae Ceaușescu, pe care întregul popor, cu însuflețire, și l-a pus garanție sigură a permanentei înfloriri și înălțării pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație a României contemporane. ⋆

⋆ Cuvînt rostit la deschiderea lucrărilor Adunării eparhiale, duminică, 2 decembrie 1984.

DREPTARUL CINSTIRII SFINȚILOR ÎN BISERICĂ

Pe lîngă cinstirea duminicii, ziua Învierii Mîntuitorului Hristos și a celorlalte zile în strînsă legătură cu Sfintele Paști, încă din primele veacuri, Biserica a sărbătorit și zilele sfinților mucenici, comemorarea încetării lor din viață, ca „zi a nașterii lor" în viața cea veșnică, în împărăția lui Dumnezeu. Această cinstire creștinii o săvîrșeau mai cu seamă în locurile unde ei suferiseră martiriul sau acolo unde se păstrau sfintele lor moaște. De obicei slujba cu cîntările și imnele alcătuite în cinstea lor, împreună cu dumnezeiasca Liturghie aveau loc, la început, pe însăși mormîntul sfîntului. Drept chezășie a păstrării credinței pentru care martirul și-a dat viața, a dat mărturie asupra vieții, învățăturii, jertfei și învierii lui Hristos, se păstrează cu sfințenie rînduiala așezării unei părticele din Sfintele Moaște la Antimisul pe care se săvîrșește Sfînta Liturghie. Așa au luat naștere primele altare și tot așa au luat naștere și sărbătorile, adică zilele de pomenire ale sfinților.

Numele, viața, locul, vredniciile și sfîrșitul lor mucenicesc sau în alt chip preamărit de Dumnezeu s-au păstrat în decursul vremii prin actele scrise cu prilejul martirajului, cunoscute sub numele de „Martirologii". De o neprețuită valoare istorică și documentară, o parte dintre acestea s-au păstrat de către Bisericile înființate pe toată întinderea pămîntului pe unde sfînt numele lui Iisus s-a răspîndit. Asemenea acte martirice cu numeroase nume de sfinți și cu așezările de atunci, încă din secolele III-IV, vorbesc și despre sfinții care au trăit și au mărturisit credința pe pămîntul nostru strămoșesc, Dobrogea, numită pe timpul strămoșilor noștri daco-romani Sciția Mică. Ceea ce se știa din aceste martirologii, săpăturile recente arheologice, făcute în această parte a țării noastre, Constanța, Mangalia, Histria, Cernavodă etc., au dat la iveală mărturii despre existența unor locașuri de cult, obiecte bisericești și a unor sfinți. La Niculițel s-a găsit chiar bisericuța-martiricon cu mormintele și numele martirilor pentru Hristos: Filipos, Atalos, Zoticos și Kamasis, săpate în piatră.

Bisericile din unele mari orașe din Imperiul roman: Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Roma, Constantinopol, Cartagina etc., au rînduit, pe lîngă datele de prăznuire ale sfintelor Paști și zilele de pomenire ale sfinților cunoscuți în părțile lor. Ca și data Paștilor, sărbătorit în primii ani de viață creștină diferit și la date diferite, în Răsărit și Apus, tot astfel și sărbătorile sfinților erau stabilite diferit. Deși nu în același timp totuși Bisericile locale cinsteau sfinții comunicați lor de celelalte Biserici în zilele stabilite de acestea.

De timpuriu s-a simțit trebuința de o călăuză și de o rînduială pentru statornicirea listei cu numele martirilor și mărturisitorilor lui Hristos, valabilă pentru toate Bisericile. Și, astfel, în de comun acord, preaslăvitele nume de sfinți și sfinte, cuvioși și mucenițe au fost rînduite în calendarul laic de atunci, respectîndu-se pentru fiecare data cu „ziua de naștere în ceruri", locul și împrejurările muceniciei, așa cum era scris în martirologii sau cum tradiția a păstrat

amintirea acelei zile. Nu ușoară a fost această lucrare și nu puțin timp a trebuit ca ea să dea roadele binecuvîntate. Mai ales că în primele secole, cînd calendarul sfinților s-a înfiripat și s-a tot completat cu noi nume, fiecare popor își avea împărțirea timpului, calendarul său, potrivit cerințelor și culturii proprii.

Mai întîi se impunea ca autoritatea bisericească, episcopii Bisericilor să cunoască temeinic, în urma cercetărilor canonice făcute, persoana învrednicită de a fi fost martirizată și de a fi mărturisit credința cea adevărată, păstrată de întreaga Biserică.

Pe lîngă numeroasele nedreptăți sociale din lumea veche, cînd valoarea omului o constituiau bunurile materiale sau starea socială, manifestarea credinței religioase se exprima în primul rînd prin aducerea de jertfă statuilor împăratului și idolilor. Refuzînd a îndeplini un astfel de act de cult, interzis de Sfînta Scriptură, creștinii din primele veacuri au fost supuși, în vremea marilor prigoane, la chinuri îngrozitoare spre a părăsi credința. Păstrînd cuvîntul Mîntuitorului Iisus Hristos care spune: „Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor și Eu voi mărturisi pentru el înaintea Tatălui Meu care este în ceruri" (Matei 10, 32), ei au suferit toate cu un curaj neîntrecut, primind astfel cununa muceniciei.

În fruntea tuturor acestora strălucește ca un luceafăr pe bolta Bisericii noastre Sfîntul arhidiacon Ștefan, omorît cu pietre în fața mulțimii, pentru că mărturisea pe Hristos. Putem spune că primul martirologiu este Cartea „Faptele Sfinților Apostoli", în care aflăm felul în care unul din cei șapte diaconi și Sfinții Apostoli au înfruntat chinurile ce se abăteau asupra lor, stăpîniți de puterea învățăturii Mîntuitorului Hristos. Numărul martirilor s-a înmulțit mai cu seamă în primele secole, în vremea marilor persecuții dezlănțuite împotriva creștinilor de către împărații romani.

În aceste condiții, strădania de a se păstra documentele martirizărilor pe tot întinsul stăpînirii romane și în afara hotarelor ei, era îngreunată. Biruind aceste neajunsuri și deși Bisericile erau la distanțe uriașe unele de altele, totuși ele au depus rîvnă și stăruință lăsîndu-ne un mare număr din aceste acte martirice. Este locul să știm că un asemenea act de o neprețuită valoare a fost întocmit la anul 372 de către Biserica strămoșilor noștri, aflați sub stăpînirea goților, în legătură cu suferințele și moartea prin înnecare în apele rîului Buzău a Sfîntului Sava, sărbătorit în ziua de 12 aprilie.

Păstrarea acestor acte martirice, a tradițiilor vrednice de crezare despre cei ce au înfruntat cu multă bărbăție probele de foc ale mărturisirii credinței, a fost una din preocupările Bisericii. Cinstind sfinții, I se aduce slavă lui Dumnezeu pentru harul său mîntuitor, revărsat în viața și faptele tuturor celor ce cred în El. Este învățătura întregii Biserici care, de-a lungul celor aproape 2000 de ani, a dat roade îmbelșugate și pe pămîntul nostru strămoșesc. Acest tezaur de învățătură a fost sporit și cu un frumos buchet de sfinți români; martiri ca Sfîntul Sava din părțile Buzăului, Sfîntul Dasius de la Axiopolis (Cernavodă de astăzi), mărturisitori și cuvioși ca: Sfinții Ierarhi Sava Brancovici și Ilie Iorest, mitropoliții Ardealului, Visarion și Oprea, canonizați în 1955 de Biserica noastră.

Precum se știe, învățătura Mîntuitorului s-a răspîndit curînd

de la un capăt la altul al pămîntului, propovăduită de Sfinții Apostoli cu timp și fără timp. Folosind calendarele popoarelor în care Bisericile își organizau viața lor liturgică, au fost obligate de această situație să folosească zilele, săptămîna și luna, potrivit măsurătorilor făcute în ținuturile respective. Multă vreme Bisericile locale din Siria, Palestina, Persia, Asia, Italia sau Biserica Goției din părțile noastre și-au încropit fiecare dintre ele calendare proprii, folosindu-le în rînduielile de cinstire a sfinților cunoscuți lor. Aceasta era, după cuvîntul unui sfînt părinte, fagurul păgîn pe care Biserica l-a umplut cu mierea credinței ortodoxe. Anul păgîn a devenit așadar anul liturgic. Calendarul păgîn nu era pentru creștini numai împărțirea zilelor dintr-un an în săptămîni și luni ci și călăuză prețioasă în orînduirea timpului potrivit pentru pomenirea și cinstirea sfinților. Fiecare zi, fiecare săptămînă și fiecare perioadă de timp dinainte și de după Sfintele Paști, Cincizecime sau Nașterea Domnului avea în calendarul bisericesc o semnificație specială, privitoare la viața și credința comunităților religioase. Din calendar păgîn a devenit, prin numele sfinților introduși în el, calendar bisericesc, iar anul a devenit an bisericesc.

De aici trebuie să luăm aminte că una este importanța calculării și împărțirii timpului, foarte necesare în viața oamenilor și popoarelor, și alta este pomenirea martirilor, înscrierea lor în zilele de peste an, lucrare anevoioasă și îndelungată, făcută la început de fiecare Biserică locală și însușită apoi de Biserica Universală. Nu calendarul în sine este dogmă de neschimbat, ci pomenirea și cinstirea sfinților, împreună cu icoanele și sfintele lor moaște. Este învățătura cu valoare și putere de dogmă în Ortodoxie, adică acea învățătură cu autoritate obligatorie pentru toți cei care se află în staulul ei mîntuitor. Formulată și hotărîtă de Sinoadele locale și ecumenice, pe baza Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, această învățătură nu mai poate fi știrbită sau schimbată. Ziua de pomenire a unui sfînt devine zi de praznic bisericesc pentru că acum se face slujba închinată sfîntului sau sfinților din acea zi. Iar aceștia se slăvesc nu numai în ziua orînduită, ci și în alte zile sau chiar în fiecare zi, cum îl auzim pe preotul slujitor zicînd la sfîrșitul Sfintei Liturghii: „Pentru rugăciunile sfinților părinților noștri, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, miluiește-ne pe noi".

După cum se știe, îndreptîndu-se calendarul nostru, cu nimic nu a fost atinsă dogma cinstirii sfinților. El a fost îndreptat și îmbunătățit de către oamenii de știință, cunoscători ai calculării timpului, spre a folosi orientării popoarelor. Fiind o lucrare dreaptă și necesară poporului și țării noastre, calendarul îndreptat a fost însușit și de țara noastră, îndată după Unirea cea mare de la 1918, iar Sfîntul Sinod al Bisericii Autocefale Române a aplicat hotărîrea de la Constantinopol, din 1923. Fără nici o împuținare sau știrbire a bogăției și frumuseților sărbătorilor bisericești, a rînduit în calendarul îndreptat toți sfinții recunoscuți de întreaga Ortodoxie. Unii dintre fiii Bisericii și neamului nostru și-au împodobit, în decursul timpului, chipurile cu nimbul sfințeniei, fiind trecuți de Sfîntul Sinod în calendarul nostru bisericesc, lucrare aprobată de toate Bisericile Ortodoxe din lume.

Îndreptarea calendarului nu trebuie să fie motiv de dezbinare între frații odrăsliți din același neam și aceeași credință, așa cum s-a întîmplat cu unii credincioși ai Bisericii noastre. Din necunoștere și din amăgire sufletească, ei au văzut în îndreptarea calendarului nu o hotărîre sfîntă a întregii Biserici și o lucrare dreaptă și necesară unității poporului nostru ci, în mod cu totul greșit, o schimbare de dogmă, un atac păgubitor față de credința noastră strămoșească.

În epoca măreților împliniri pe tărîmul obștesc al Patriei noastre, cînd unitatea tuturor fiilor ei constituie o coordonată de bază, iar unitatea de gînd și de faptă dobîndește dimensiuni tot mai cuprinzătoare, este o datorie sfîntă ca să se vadă lumina adevărului și în această mult dureroasă problemă a dezbinării bisericești din motive de calendar, ca rana aceasta să fie, cu ajutorul lui Dumnezeu, vindecată. În întîmpinarea acestei sfinte strădanii, vine și apelul tuturor reprezentanților Patriarhiilor și Bisericilor Ortodoxe din lume ; mitropoliți, episcopi, preoți și profesori de teologie, prezenți la cea de a doua conferință pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod Ortodox, și după studierea acestei stări, într-un glas îndeamnă : „Conferința a doua presinodală de la Chambésy declară că opiniile legate de calendar, precum și iregularitățile create de ele nu trebuie să conducă la dezbinare și divergențe și mai ales la schismă ; chiar și cei care nu sînt de acord cu Biserica lor canonică trebuie să se conducă după principiile consfințite de tradiție, adică spre ascultare față de Biserică (față de autoritatea ei canonică) și să se reîntoarcă la sînul ei în comuniunea euharistică. Și aceasta cu convingerea că sabatul a fost făcut pentru om și nu omul pentru sabat (Marcu 2, 27).

Ca păstrătoare a tezaurului de credință ecumenic, Biserica Ortodoxă trebuie să fie un model de unitate, manifestată în trăirea, în închinarea, în slujirea și mărturisirea ei, iar problema calendarului nu se exclude acestei unități, căci deși nu este o problemă de credință, poate duce la dureroase dezidențe ale mărturisirii și trăirii aceleiași unități euharistice și canonice“.

Predici

LA DUMINICA A XXIV-A DUPĂ RUSALII

„Atunci Iisus i-a zis: Îndrăznește fiică! Credința ta te-a mîntuit! Mergi în pace!“

(Luca 8, 48)

Cuprinsul Sfintei Evanghelii de astăzi poate fi împărțit în două: una e partea care istorisește despre chemarea pe care o adresează Iair, mai marele sinagogii, Domnului Hristos. „Iair avea o fiică, de doisprezece ani și aceea era pe moarte“. Mult ținea Iair la fiica sa. De aceea, Iair, care era mai marele sinagogii, „căzînd la picioarele lui Iisus L-a rugat să intre în casa lui“. Cunoaștem din Sfînta Evanghelie că Domnul Hristos merge în casa lui Iair, între timp însă fata murise. Mîntuitorul asigură că „n-a murit, ci doarme“, o ia de mînă, zicîndu-i: „Copilă scoală! Și s-a întors duhul ei și ea s-a sculat îndată; și Iisus a poruncit să i se dea să mănînce“ (Luca 8, 55).

Legat de această minunată înviere a fiicei lui Iair desprindem din Sfînta Evanghelie de astăzi și un alt fapt, vindecarea unei femei care bolnavă fiind, de 12 ani, nu a îndrăznit decît să se atingă de marginea hainei lui Iisus și îndată s-a vindecat. Despre învierea fiicei lui Iair v-am vorbit cu un alt prilej. Pentru astăzi să ne oprim la această parte a Sfintei Evanghelii unde se vorbește despre o femeie bolnavă pe care Iisus a vindecat-o de suferința ei.

Așadar pe cînd Domnul Iisus Hristos se îndrepta spre casa lui Iair „îl îmbulzea poporul“ (Luca 8, 42). „Și iată o femeie, care de doisprezece ani avea curgere de sînge și cheltuise cu doctorii toată averea ei și de nici unul nu putuse să fie vindecată, apropiindu-se pe la spate, s-a atins de poala hainei Lui (Iisus) și îndată s-a oprit curgerea sîngelui ei“ (Luca 8, 43-44). Atunci Iisus a zis: „Cine este cel care s-a atins de Mine? Dar toți lepădîndu-se, Petru și ceilalți care erau cu El, au zis: Învățătorule, mulțimile Te îmbulzesc și Te strîmtorează și Tu zici: Cine s-a atins de Mine?“ (Luca 8, 45). Iară Iisus a zis: „S-a atins de Mine cineva. Căci am simțit puterea care a ieșit din Mine“ (Luca 8, 46). Atunci femeia văzînd că n-a rămas tăinuită, a venit tremurînd și, căzînd înaintea Lui, a spus înaintea a tot poporul din ce pricină s-a atins de El și cum s-a tămăduit îndată“ (Luca 8, 47). Iar El i-a zis: „Îndrăznește fiică, credința ta te-a mîntuit! Mergi în pace!“ (Luca 8, 48). Iată un fapt la prima vedere simplu. Alături de mulți alți vindecați se înscrie și femeia din Sfînta Evanghelie de astăzi. Dar urmările acestei vindecări sînt deosebit de însemnate. Cunoaștem din Sfintele Evanghelii că mulți dintre cei vindecați de Domnul Iisus Hristos nu-I mai mulțumeau. Bunăoară, din cei zece leproși curățiți de lepră numai unul își arătă recunoștința, mulțumindu-I binefăcătorului său Iisus, Care pe drept l-a întrebat: „Au nu zece s-au curățat? Dar cei nouă unde sînt?“ (Luca 17, 17). Femeia despre care ne-a istorisit Sfînta Evanghelie de astăzi dovedește că în inima ei rodește această floare rară a recunoștinței. Această femeie era de loc din preajma Ierusalimului, din Cezareea lui Filip. Ca recunoștință pentru vindecarea ei, potrivit unui obicei de atunci angajează un sculptor ca să sape în aramă chipul Domnului Iisus Hristos. Iată cum descrie acest chip al Domnului istoricul bisericesc Eusebie din secolul al III-alea care o văzuse: „Pe o piatră înaltă, în fața stîlpilor de la intrarea casei acelei femei se înalță o stelă de aramă, lucrată în relief, care o înfățișează plecată în genunchi, cu mîinile întinse înainte în chip de rugăciune, iar în fața acestui chip o altă figură, de bărbat, drept în picioare, din același metal, frumos înveșmîntat într-o mantie, întinzîndu-și mîna către femeie. Această figură reprezintă chipul Domnului Iisus Hristos“.

Precizarea „această figură reprezintă chipul Domnului Iisus“ este foarte importantă. Așadar chiar din timpul Domnului Iisus Hristos s-a simțit nevoie să se reprezinte chipul Său. Scriitorul bisericesc Eusebie dă

o mărturie prețioasă în această privință. Prețioase sînt și cele ce s-au întîmplat cu acest chip al Mîntuitorului.

În anul 305 împăratul Maximin Daia poruncește să se înlăture acest monument. Dar curînd a fost așezat la loc. Iulian Apostatul a înlăturat chipul Domnului Iisus și pe soclul acelui chip ordonă să se așeze propria sa statuie. Curînd însă această statuie a lui Iulian a fost lovită de trăsnet și distrusă. Ce s-a făcut cu chipul Domnului Iisus? Acesta, ne dau mărturie alți scriitori bisericești ca de pildă, Rufin și Cassiodor, care spun că chipul lui Iisus a fost îngropat apoi dezgropat, a fost copiat de mulți meșteri, pictori. A fost reprodus pe sarcofagul aflat la muzeul Lateran din Roma. Sub împăratul Iustinian, Ioan Mallalas reia motivul acesta — istoricul acestui chip al Domnului Iisus — în scrierile sale.

În 1905 acest chip al Domnului Iisus s-a descoperit în Ierusalim. Astăzi se păstrează la muzeul din orașul München. Unul dintre istoricii noștri redă fotografia acestui chip, care, precizează el, „stă la baza icoanelor Domnului nostru Iisus Hristos".

Așadar, iată, cum cuprinsul Sfintei Evanghelii de astăzi ne duce la prima icoană a Domnului nostru Iisus Hristos. Alături de icoana de pe marama Veronicăi — cu care se șterse de sudoare Domnul Hristos pe drumul Crucii —, iată un alt chip al Domnului Hristos care stă la temelia iconografiei noastre creștine. Rod al recunoștinței femeii vindecate de boala ei icoana readuce între noi pe Domnul Hristos, pe Maica Domnului, pe Sfinții Apostoli, pe sfinții și sfintele care prin veacuri al luat crucea și au urmat lui Hristos. Cum preciza Sfîntul Vasile cel Mare, „icoana conduce gîndul nostru către Dumnezeu". Noi cinstim nu lemnul, aurul sau argintul, ci ceea ce reprezintă icoana. Ea, icoana, este pentru aceasta un odor scump și sfînt și de aceea strămunii noștri și-au împodobit casele cu sfinte icoane, de aceea multe biserici din Patria noastră sînt pictate și înăuntru și pe dinafară. Să avem icoana creștină în casele noastre, în inimile noastre, să ne închinăm în fața ei, în numele Sfintei Treimi, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin.

Pr. Iustin GASPAR

LA SFINȚII ROMÂNI MĂRTURISITORI ȘI APĂRĂTORI AI DREPTEI CREDINȚE

„De dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Domnul nostru, nimeni nu va putea să ne despartă"
(Romani 8, 39)

Într-adevăr, o asemenea dragoste curată față de păstrarea învățăturii ortodoxe a Bisericii strămoșești au dovedit-o prin fapte și jertfă maximă cei trei Sfinți români: *Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Nicolae Oprea* din Sălișteа, pe care Biserica noastră, canonizîndu-i în rîndul sfinților, prin tomosul patriarhal din 10 octombrie 1955, i-a rînduit să fie prăznuiți în fiecare an în ziua de 21 octombrie.

Această deosebită cinste, de a fi trecuți în rîndul sfinților români, le-a fost acordată datorită jertfei și faptelor lor bineplăcute lui Dumnezeu și oamenilor, săvîrșite în timpul vieții. Ca fii ai poporului nostru străbun, care a suferit multe nedreptăți și asupriri din partea altor naționalități, acești neosteniți luptători pentru dreptate socială și independență națională și-au jertfit viața lor pentru apărarea acestor nobile idealuri. Apoi, ca fii ai Bisericii Ortodoxe n-au precupețit nimic pentru propovăduirea și păstrarea unității de credință ortodoxă strămoșească. Și, în sfîrșit, aceste două idealuri scumpe tuturor fiilor Patriei noastre și Bisericii strămoșești, adică păstrarea unității de neam și de credință străbună le-au înfăptuit în viața lor, drept pentru care s-au învrednicit de cununa muceniciei, așezîndu-i în cartea sfinților mărturisitori și martiri ai neamului românesc și ai Bisericii.

Din Sfînta Scriptură cunoaștem că sfinții sînt prietenii (Luca 12, 4) și

casnicii lui Dumnezeu (Efeseni 2, 19) și ei au consimțit la sfințenie (I Petru 1, 15) în Biserica lui Hristos care este comuniunea sfinților (Romani 12, 13). Într-adevăr, ei au urmat sfatul Mîntuitorului : „Fiți desăvîrșiți precum Tatăl vostru cel ceresc desăvîrșit este" (Matei 5 ,48). Și acești trei sfinți români au realizat acest îndemn creștinesc al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, întrucît ei, „cu timp și fără timp" (I Timotei 4, 2), au mers pe calea cea bună spre desăvîrșire și sfințenie, apărînd unitatea lor de neam și de credință străbună, păstrată pe pămîntul Patriei noastre, așa cum ne-a propovăduit-o Sfîntul Apostol Andrei, „cel dintîi chemat" la apostolie de Mîntuitorul.

Pentru păstrarea unității învățăturii de credință apostolică avem, încă din primele secole creștine, și apoi în continuare, nenumărate pilde de jertfe ale martirilor și mucenicilor, fii ai acestui popor român, care au suferit felurite torturi și schingiuiri trupești și sufletești, rămînînd totuși statornici păstrători ai unității de credință și apărători ai ființei lor naționale.

Printre asemenea pilde, vrednice de urmat, sînt și cei trei Sfinți români: Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Nicolae Oprea, pe care Biserica strămoșească i-a rînduit în calendarul nostru creștin ortodox să fie cinstiți și prăznuiți în fiecare an în ziua de 21 octombrie.

Să auzim, pe rînd, cine a fost fiecare și ce au făcut ei pentru binele și propășirea neamului lor și a Bisericii strămoșești.

Primul dintre ei a fost *Sfîntul Visarion Sarai.* El s-a născut în anul 1714, în Bosnia dintr-o familie de buni creștini ortodocși, iubitori de Dumnezeu, Maxim și Maria Ciurea. Încă din fragedă copilărie, părinții i-au dat o educație aleasă, deprinzîndu-l cu frica de Dumnezeu și cu virtuțile creștine. Aprins de dorul desăvîrșirii, tînărul Visarion a împlinit cuvintele Mîntuitorului Care zice : „Cel ce voiește să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie" (Marcu 8, 34). Și așa a și fost, că a lăsat toate și a plecat la Ierusalim și apoi la Muntele Athos, unde dragostea față de urmarea lui Hristos s-a prins atît de mult încît iubitorul de Dumnezeu Visarion s-a hotărît să intre în viața monahală în Mănăstirea „Sfîntul Sava" din Ierusalim. Aici, împletind munca și rugăciunea într-o singură unitate de viață, după scurt timp a îmbrăcat schima monahicească încă de la vîrsta de 18 ani. Îmbunătățindu-și viața în Hristos Domnul, monahul Visarion a plecat în Slovenia, la Mănăstirea Pacra, unde a primit harul preoției și după trei ani a revenit la Ierusalim. De aici, în anul 1744, în luna ianuarie, Cuviosul ieromonah Visarion vine în țară, în Banat și Transilvania, pentru a apăra credința ortodoxă. Trăia o viață aspră consumînd numai legume și fructe. Pentru statornicia propoveduirii și apărării unității învățăturii de credință strămoșească, cei ce-l ascultau îi urmau credința și povețele sale.

Mergînd în drum spre Transilvania, pe o culme din apropierea satului Lipova, Cuviosul Visarion a înălțat o cruce din fața căreia își rostea cu mult zel predicile sale, întărind pe credincioșii români în dreapta mărturisire și cu toată bărbăția îi povățuia ca mai bine să rabde toate prigonirile, bătăile, temnița și alte nedrepte persecuții, decît să se lepede de crezul strămoșesc. Cît de bine sună aici cuvîntul Psalmistului David : „Pentru Tine am fost ocărîți toată ziua, socotiți am fost ca niște oi de junghiere" sau „Ales-am a fi lepădat în Casa Domnului mai vîrtos decît a locui în locașurile păcătoșilor" (Psalmul 83, 11).

Însoțit de un număr mare de credincioși, Cuviosul Visarion, în martie 1744, a părăsit Lipova îndreptîndu-se pe Valea Mureșului, spre Dobra (județul Hunedoara). Aici a poposit cu folos, îndemnînd pe credincioși să nu asculte de cei care vor să le strice legea. Ca pe un adevărat apostol, credincioșii de pretutindeni, trecînd în drum spre Sibiu, prin Deva, Orăștie și Săliște, îl întîmpinau prin sate și orașe, trăgînd clopotele bisericilor și mai ales ascultîndu-l și urmîndu-i povețele. Este demnă de reținut, aici, relatarea episcopului Inochentie Micu, la deschiderea lucrărilor Sinodului din 6 iulie 1744, care spunea : „La îndemnul lui (adică al lui Visarion), în unele locuri poporul nu merge nici la biserică, nu se servește de preoții uniți, morții și-i îngroapă fără prohod și fără mîngîierile duhovnicești, copiii și-i botează prin femei bătrîne și se întîmplă și alte pagube duhovnicești de felul acesta". La Sălișstea a rămas cîteva zile, întărind în legea strămoșească pe credincioșii din Mărginimea Sibiului, care apoi, din evlavie, au ridicat pe locul

unde își rostea el predicile sale un schit cu hramul „Izvorul Maicii Domnului", numit de localnici „Schitul de la fîntîna Foltii".

Dar iată vremea pătimirilor a venit și urîtorul a tot binele, folosindu-se de slugile sale cele rele, ca oarecînd pe Mîntuitorul Hristos, îl prind pe Cuviosul Visarion în drumul său spre Sibiu și acest mărturisitor al Ortodoxiei este arestat și, după un interogatoriu în fața autorităților din Sibiu, este aruncat în temniță, împreună cu alți trei însoțitori ai săi. Au urmat apoi suferințe și pătimiri grele îndurate în închisorile de la Deva, Timișoara, Osiek, Raab și în cele din urmă a fost aruncat în fioroasa temniță de la Kufstein, în Munții Tirolului, unde se crede că a și murit acest viteaz ostaș al lui Hristos, ca cel ce s-a învrednicit de cununa nevestejită a muceniciei și sfinției de la Domnul slavei și Dumnezeul răsplătirilor.

Al doilea sfînt român, pe care-l prăznuim împreună cu Cuviosul Visarion, este *Sfîntul Sofronie de la Cioara*. Născut în satul Cioara, județul Alba, într-o familie de preot, a primit numele de Stan, din botez și, din fragedă tinerețe, a intrat în cinul monahal, se pare pentru prima oară, la Mănăstirea Cozia, județul Vîlcea, fiind tuns în monahism cu numele de Sofronie. Mînat de dorul dobîndirii libertății religioase, s-a întors în satul natal și datorită unor plîngeri ale credincioșilor înaintate autorităților în jurul anului 1754, Sofronie și-a ridicat „o țîr de schit în mijlocul codrului, mai ca la un mil departe de sat, locuind acolo și rugîndu-se lui Dumnezeu pentru sufletul lui, schit în care ține și cîțiva copii pentru învățătură". Alungat de la liniștea schitului, pe care l-au dărîmat autoritățile, își începe pătimirea sa cea pentru Hristos, îndemnînd pe credincioșii ortodocși să rămînă sub ascultarea Bisericii strămoșești.

În anul 1759, l-au prins potrivnicii lui și l-au aruncat în temnița de la Bobîlna, lîngă Oradea. Scăpat, cu ajutorul lui Dumnezeu, petrece vreo două luni în ținutul Zărandului, De aici s-a îndreptat spre Munții Apuseni, îndemnîndu-și pe frații români de lege ortodoxă să-și țină legea strămoșească. Pentru aceasta a fost arestat a două oară la Abrud, dar imediat autoritățile l-au eliberat, temîndu-se de o răzvrătire a moților. Odată scăpat și din această ispită, credincioșii i-au asigurat protecție și, precum pe Mîntuitorul Hristos, așa îl însoțeau doisprezece devotați ucenici.

Și-a cîștigat o mare încredere nu numai în rîndul credincioșilor ortodocși, ci mai ales al clerului ortodox, care îl sprijinea și îi urma sfaturile, ca unui vlădică.

În diferite localități a întrunit sinoade în care, prin memorii către împărăteasa Tereza, cerea episcop ortodox, restituirea bisericilor și a sesiilor parohiale luate de preoții uniți și să se întoarcă la Ortodoxie.

A inițiat și condus o răscoală a țăranilor, în 1760, care a năvălit asupra Blajului silind pe odiosul episcop Aron să se refugieze la Sibiu. Mișcarea s-a extins în toată Transilvania, circulînd proclamări și epistole ale lui Sofronie, care devenise pentru poporul dreptcredincios o autoritate a conștiinței lor. În fața acestei situații complicate, autoritățile, din ordinul împărătesei Maria-Tereza, au bătut în retragere, anunțînd că se va constitui o comisie pentru cercetarea plîngerilor românilor transilvăneni.

În fața acestei capitulări, Sofronie a convocat Marele Sinod de la Alba-Iulia, din 14-18 februarie 1761, în care prin 19 puncte cerea autorităților eliberarea celor închiși, libertate deplină în Ortodoxie și încetarea prigoanei.

Rezultatul mișcării lui Sofronie a fost că zeci de sate au părăsit uniația, tot ce se lucrase timp de 60 de ani pentru înstrăinarea poporului român de credința ortodoxă era acum zdruncinat, faptele Cuviosului ieromonah Sofronie rămînînd un mare act istoric bisericesc din sec. XVIII.

Zicînd împreună cu Sfîntul Apostol Pavel: „Lupta cea bună m-am luptat, credința am păzit și iată pentru aceasta mi s-a gătit mie cununa dreptății", s-a retras în rosturile votului monahal, la Mănăstirea Curtea de Argeș, unde și-a dat și obștescul sfîrșit.

Cel de al treilea sfînt mucenic pe care-l prăznuim în aceeași zi este *Sfîntul Oprea Nicolae din Săliștea Sibiului.*

S-a născut în comuna Săliștea Sibiului, din părinți agricultori, cu viață plăcută lui Dumnezeu, care și-au crescut copiii în legea strămoșească. Printre aceștia era și tînărul Nicolae, care văzînd nedreptățile făcute de autoritățile de la Viena, stăruia pentru apărarea dreptei credințe. Se înfățișă cu jalbe la căpeteniile stăpînirii străine care îl amenință cu temnița și moartea dacă nu se supune.

În fața acestor neomenii, în anul 1748, buna slugă a lui Hristos, Oprea Nicolae, pornește la drum ajungînd cu plîngerile poporului pînă la Viena, unde se înfățișează chiar împărătesei Maria Tereza. Aceasta cu viclenie s-a prefăcut că-i ascultă plîngerea, dar în ascuns a dat poruncă de a se face o și mai mare prigoană, iar Nicolae Oprea să fie întemnițat de îndată ce va ajunge acasă. Însă el, aflînd de acestea, rămîne tăinuit, ca cioban, în Banat, deși era așteptat de soția sa și de copii.

În anul 1752, înaintea Sfintelor Paști, nemairăbdînd suferințele dreptcredincioșilor, merse iar la Viena și ceru încetarea prigoanei și a ostilităților: „Sau vlădică de legea noastră, sau drum slobod să plecăm din țară".

După mai bine de 30 de ani de temniță în munții Tirolului, nu s-a mai aflat nimic despre Sfîntul mucenic Oprea Nicolae, probabil că pierise mucenicește în fioroasa temniță habsburgică, jertfindu-și viața pentru apărarea credinței ortodoxe.

După cum am văzut din faptele și pătimirile celor trei sfinți români, pe care-i pomenim cu cinste în fiecare an în ziua de 21 octombrie, lupta clerului și a credincioșilor din Transilvania pentru apărarea Ortodoxiei reprezintă o biruință desăvîrșită asupra celor care voiau să-i înstrăineze de legea strămoșească.

Jertfa acestor trei Sfinți români mucenici : ieromonahii Visarion și Sofronie și credinciosul ortodox Nicolae Oprea, țăran din Sălișteа, precum și a numeroși alți preoți și credincioși — bărbați, femei și chiar copii — uciși sau morți în urma suferințelor îndurate, întemnițați, bătuți, maltratați sau alungați din bisericile și satele lor, constituie unul din cele mai înălțătoare momente din trecutul Bisericii strămoșești.

Ținînd seama de viața și de lupta lor dusă pentru apărarea Ortodoxiei, Cuvioșii ieromonahi Visarion și Sofronie și credinciosul Oprea Nicolae au fost rînduiți de către Sfîntul Sinod al Bisericii noastre să fie cinstiți, începînd de la 21 octombrie 1955 ca sfinți mărturisitori ai dreptei credințe, de către credincioșii ortodocși români din mijlocul cărora s-au ridicat. De atunci, ei sînt prăznuiți după cuviință în fiecare an, în această zi, căci numai prin jertfe asemănătoare celei aduse de ei credincioșii români și-au putut păstra neștirbită legea lor ortodoxă strămoșească.

Să ne bucurăm împreună cu Preacuvioșii mărturisitori și mucenici, căci dorința lor s-a împlinit, îndemnînd pe credincioși să rămînă statornici în păstrarea credinței strămoșești. Ei au înviorat în sufletele noastre îndrăznirea mărturisirii dreptei credințe, ca niște înțelepți propovăduitori și luptători pentru unitatea Ortodoxiei noastre străbune. Amin.

Ierom. Iustin NEAGU

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE IERURGII

Deosebite de *Sfintele Taine,* care sînt lucrări sfințite văzute, ce împărtășesc credincioșilor harul nevăzut al Sfîntului Duh, pentru nașterea, creșterea și desăvîrșirea vieții în Iisus Hristos, Biserica noastră mai are alte slujbe. Acestea se numesc *ierurgii, binecuvîntări* sau *sfințiri.*

Ierurgiile sînt rugăciunile rînduite de Biserică să se săvîrșească la diferite ocazii și împrejurări din viață pentru sfințirea oamenilor, a lumii înconjurătoare, a lucrurilor și obiectelor care vin în contact cu noi și sînt de cea mai mare folosință pentru mîntuirea noastră.

Ierurgiile se aseamănă cu Sfintele Taine, pentru că și ele aduc de la Părintele luminilor harul izbăvitor și coboară peste oamenii credincioși și peste natură puterea tainică a lui Dumnezeu, care curățâ totul de primejdii și de păcate și ne sfințește viața. Dar, cu toate acestea, ierurgiile nu trebuie confundate sau identificate cu Sfintele Taine. Este greșit să se creadă că ierurgiile ar putea înlocui Sfintele Taine și ne-ar putea lipsi de acestea. Ierurgiile se deosebesc esențial de Sfintele Taine din următoarele motive :

1. Sfintele Taine sînt întemeiate de Însuși Mîntuitorul Hristos, ca să ne sfințească viața omenească și să ne aducă în comunitate de viață cu Dumnezeu. Ca atare, ele sînt absolut necesare pentru mîntuire, cum ar fi

de pildă, Botezul, Mirungerea, Sfînta Cununie, Sfînta Pocăință și Sfînta Împărtășanie, pentru că ne dau harul divin, fără de care nu putem face nimic plăcut în fața lui Dumnezeu. Nicolae Cabasila zicea, pe drept cuvînt, că în Sfintele Taine „totul nu-i decît lucrare dumnezeiască". Ori, ierurgiile sînt lucrări întemeiate de Biserică pentru sfințirea noastră, pentru sfințirea naturii înconjurătoare și pentru binecuvîntarea ființelor necuvîntătoare. Pentru mîntuirea noastră ele nu sînt de cea mai neapărată nevoie, pentru că harul îl avem în suflet prin Sfintele Taine. Cu toate acestea, ele sînt de mare ajutor și este bine să le facem adeseori, pentru că sporesc harul, îl fac activ și de cel mai mare folos pentru viața noastră duhovnicească.

2. O însușire esențială care deosebește Sfintele Taine de ierurgii este că cele dintîi rodesc în suflet peste vrednicia sau nevrednicia Celui ce le săvîrșește sau le primește, cîtă vreme ierurgiile își dau roadele numai dacă cel ce le primește, sau participă la ele, are credință mare.

Pentru viața creștină și înduhovnicirea omului, ierurgiile sînt cît se poate de bine venite. Ele au scopul să creeze sufletului condiții de mîntuire, să-i pregătească mediul sfințitor și favorabil lucrării harului ceresc. Mai mult, ele curățâ și sfințesc natura, vietățile și mediul înconjurător, pentru ca toate să fie în slujba omului, coroana creațiunii, iar omul, slujind, să preamărească pe Ziditorul său și să fie fericit.

3. Din aceasta rezultă că ierurgiile au un cîmp de sfințire mai larg decît Sfintele Taine, care au în centrul lor sfințirea omului. Ierurgiile îmbrățișează omul și întreaga natură creată, pentru că și aceasta este supusă stricăciunii și prihănirii de pe urma păcatului strămoșesc. Natura și viețuitoarele ei necuvîntătoare, din bune și prielnice cum erau la început, s-au răzvrătit și au devenit dușmanii omului (Facerea 1, 28-31). Astfel, pămîntul din care a fost creat și cu care omul s-a înfrățit în rai, nu i-a mai dat hrană decît prin muncă istovitoare. Lucrurile i-au stat împotrivă omului pentru că totul s-a aflat sub osînda Creatorului : „Blestemat să fie pămîntul întru lucrurile lui..." (Facerea 3, 17-19) și aceasta din pricina neascultării omului.

Păcatul strămoșesc a rănit pe om și prin el a supus toată Zidirea ispitei celui rău. El a făcut-o să sufere (Romani 8, 20 ; Efeseni 2, 2). Sfîntul Apostol Pavel zice : „Știm că toată făptura împreună suspină și împreună are durere pînă acum", din cauza păcatului, și dorește să se slobozească din robia stricăciunii, întru slobozenia măririi fiilor lui Dumnezeu (Romani 8, 21-22). Din această stare, de deșertăciune și de prăbușire, natura înconjurătoare a putut fi adusă din nou la starea inițială, de slobozenie, curățenie și armonie cu Dumnezeu și cu omul, prin harul Jertfei Mîntuitorului Iisus Hristos, care i se dăruiește omului și naturii în chip nemijlocit și deplin prin ierurgiile Bisericii.

De fapt, prin prezența reală a Domnului, prin Întruparea Sa, toată natura s-a purificat de duhurile necurate. Ea s-a ridicat din blestemul lui Adam și are toate condițiile obiective să se sfințească, ca în ziua a șasea a creației, cînd toate au ieșit bune din mîinile Tatălui ceresc (Facere 1, 31). Prin efectul ierurgiilor omul poate să ajungă iarăși stăpîn peste natură, peste peștii mării, păsările cerului și vietățile pămîntului (Facerea 1, 28). Prin venirea Domnului Hristos prin viața și activitatea Sa în mijlocul oamenilor, pămîntul și firea s-au transfigurat, au îmbrăcat haina nouă a luminii și s-au sfințit. S-a sfințit pămîntul, pentru că pe el a călcat Însuși Fiul lui Dumnezeu, El, Cel ce S-a născut și S-a culcat în iesle. Vitele i-au ținut căldură. El a mîncat din pîinea și din roadele pămîntului, a băut apa din izvoarele lui. Apele s-au slobozit de tirania diavolului și s-au sfințit cînd S-a botezat în Iordan. Munca s-a binecuvîntat din clipa în care Hristos Domnul a lucrat ca teslar, cînd a străbătut țarinile și ogoarele și le-a cules grîul. Iar mirul și aromatele s-au sfințit cînd El a fost uns în casa lui Simon Leprosul de către femeia păcătoasă, care l-a turnat pe capul Său (Matei 26, 7).

Sfințind firea omenească întru care S-a îmbrăcat, Dumnezeu a dat Apostolilor Săi puterea de a curăți, a scoate de sub stăpînirea satanei și de a sfinți (Matei 10, 6; Marcu 16, 17-18), aducînd toate sub ploaia de sus a harului care se revarsă îmbelșugat peste toți, pentru slava lui Dumnezeu și mîntuirea noastră.

Vorbind despre folosul și necesitatea ierurgiilor, care sfințesc și pregătesc lucrurile din natură pentru săvîrșirea Sfintelor Taine, același Nicolae Cabasila spune : „Întrucît tiranul neamului omenesc a robit pe om, stăpînul

întregii firi, și împreună cu el lumea cea văzută toată... pentru această pricină, înainte de a alege o materie pentru una sau alta din Sfintele Taine, trebuie s-o scoatem de sub puterea celui rău printr-o slujbă anumită. Așa, înainte de a începe să boteze cu apă, preotul o curățește prin rugăciuni de orice putere a celui rău".

Apa și multe alte materii mijlocesc sfințirea noastră. Ele devin foarte necesare prin legătura cu harul. Psalmistul a preînchipuit această taină, zicînd : „Stropi-mă-voi cu isop și mă voi curăți ; spăla-mă-voi și mai vîrtos decît zăpada mă voi albi" (Psalmul 50, 9). Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, preînchipuind lucrarea Botezului în convorbirea cu fariseul Nicodim, a zis : „Amin, amin, grăiesc ție, de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu" (Ioan 3, 5). Nașterea de sus, prin apă naturală, nesfințită, este imposibilă. Fiind prihănită și supusă răului, ea este o piedică în calea sfințirii. Numai ierurgia, adică binecuvîntarea, o curățește, o face mijlocitoare reală și deplină a harului sfințitor.

Din acest motiv, Biserica binecuvîntează și sfințește toate lucrurile naturale, apă, mîncare, fructe, cărnuri, ouă, brînză, țarini, case și pe toți cei ce se ating și se folosesc de ele, sau locuiesc în ele. Ea binecuvîntează turmele de animale ca să fie omului de ajutor în viață, să le îmblînzească, să le întărească și să le sporească. La fel, Biserica binecuvîntează îndeletnicirile folositoare fiilor săi, ea făcîndu-le munca plăcută, ușoară și roditoare, pentru ca ea să fie drum către desăvîrșire și izvor de fericire pe pămînt și în cer. Ea face acest lucru în toate împrejurările importante din viața omenească, la bucurie și la întristare, pe cele dintîi voiește să le crească, pe cele de al doilea să le ușureze. Întru totul, Biserica voiește să fie mama fiilor săi credincioși, pe care dorește să-i ocrotească cu harul său, să-i sfințească și să-i unească cu Dumnezeu.

Roadele ierurgiilor sînt cît se poate de folositoare pentru viața omenească. Prin ele întreg cosmosul devine bun și curat. El e readus în armonie cu Dumnezeu și cu omul, ajunge folositorul și sprijinitorul său efectiv la opera de mîntuire. Pentru că, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, „toată făptura lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat", dacă se ia cu mulțumire. Căci se sfințește prin cuvîntul lui Dumnezeu și prin rugăciune (I Timotei 4, 4-5). Prin ierurgii, totul se supune omului și, prin el, Mîntuitorului Hristos și Tatălui, Care L-a trimis, totul se preface în rai și se coboară în lume Împărăția lui Dumnezeu. Viața cea nouă în care nădăjduim devine realitate (II Petru 3, 13) ; „un cer nou și un pămînt nou" (Apocalipsa 21, 1) prind să ia ființă, căci voia lui Dumnezeu se face și pe pămînt ; între oameni este mai multă dreptate și iubire, pace și bună învoire. Astfel, ierurgiile ajută în chip deosebit ca lumea să se transfigureze, omul cel vechi leapădă haina păcatului și a fărădelegii. El devine făptură nouă, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Tuturor celor ce nu cred în binefacerile ierurgiilor și le disprețuiesc, trebuie să le arătăm că roadele Jertfei Mîntuitorului Hristos nu se mărginesc la sufletul omenesc. Ele trec dincolo de el și înrîuresc fericit asupra trupului nostru, iar prin trup influențează asupra pămîntului. De aceea, pentru scopul înalt al sfințirii ființei noastre trupul nu trebuie uitat. Căci el nu provine de la diavol și trebuie curățit ca să devină templul Duhului Sfînt (Corinteni 6, 19), cum a fost pentru toți sfinții. Pentru Domnul, Care a petrecut în trup, el a fost lăcașul lui Dumnezeu. Domnul a înviat în trupul sfințit și S-a înălțat la cer. El șade cu trupul preamărit de-a dreapta Tatălui și cu el va veni să judece vii și morții. Prin trup omul este înrudit cu toată firea văzută în care trăiește și din care face parte. Deci, atît trupul cît și firea înconjurătoare trebuie sfințite, ca și sufletul. Căci Dumnezeu Tatăl a rînduit ca Fiul Său să fie deopotrivă Izvorîtorul sufletului și al trupului nostru, adică al omului întreg, care trebuie să devină tot mai bun și mai ales, așa cum a ieșit din mîna Creatorului (Facerea 1, 31), desăvîrșit ca și El (Matei 5, 48). Nu trebuie uitat apoi că între suflet și trup este o legătură organică, foarte strînsă, care nu se rupe decît prin moarte și face ca lucrarea de sfințire să nu se poată separa. Această legătură se arată în acest adevăr : „Cînd mîncăm ceva sfințit, noi înșine ne sfințim, și dimpotrivă, dacă mîncăm ceva necurat, noi înșine ne pîngărim". Sfințirea naturii (și a trupului)

este deci o condiție a sfințirii sufletului. Ori, tocmai acesta este rostul sau scopul ierurgiilor.

Cei ce nesocotesc ierurgiile, pentru motivul că nu sînt întemeiate de Mîntuitorul Hristos, să nu uite că ele sînt tot așa de vechi cît și Biserica. Unele sînt chiar din Legea Veche, de exemplu curățirea femeii lehuze la patruzeci de zile (Luca 2, 22-24). Pe altele le-a săvîrșit Domnul Iisus Hristos Însuși, cînd a binecuvîntat pruncii, a vindecat pe bolnavi, a scos duhurile necurate, a binecuvîntat pîinea, vinul etc. Despre multe vorbesc Sfinții Părinți și scriitorii creștini, din epoca primară a Bisericii, de exemplu Sf. Iustin Martirul și Filosoful, Sfîntul Vasile cel Mare ș.a. Aici se vede valoarea Sfintei Tradiții ortodoxe, care este izvor de credință și putere de viață în Dumnezeu. Tradiția ne arată că rînduiala sfințirii apei (aghiazma) ca și binecuvîntarea pîinii, a vinului, a untdelemnului, a fructelor, ca și sfeștania de ploaie, de secetă etc., se amintesc în cartea „Așezămintelor Sfinților Apostoli", din secolul al III-lea și al IV-lea, la fel și într-un Molitvelnic din secolul al IV-lea, al Episcopului Serapion de Thmuis din Egipt. Deci, ele sînt vechi, sînt de la Sfinții Apostoli, și de aceea trebuie să prețuim folosul lor.

4. Ierurgiile se săvîrșesc nu numai de către episcop, ci și de preot, ca și Sfintele Taine. Ele se împart în două grupe, unele privesc persoanele, altele lucrurile care ne înconjoară. Unele se fac în Biserică, altele afară, sau în casele credincioșilor. Unele sînt legate de anumite sărbători, de pildă, „Aghiazma cea mare", care se face la Bobotează, binecuvîntarea sălciilor la Florii, ouăle roșii la Paști ; altele se pot face în fiecare zi, ori de cîte ori se solicită, sau se simte nevoia. Așa, de exemplu : sfeștania sau aghiazma mică, pentru sfințirea apei și stropirea casei, se face de regulă miercurea sau vinerea. Ea se săvîrșește mai ales pentru că apa este cel mai de preț lucru legat de trupul nostru și este bine să fie sfințită, pentru ca să ne ajute la sfințirea sufletului și a vieții noastre.

În afară de aceste ierurgii, mai sînt și cele de la opt și patruzeci de zile de la naștere ; ultima se face numai în biserică. Biserica noastră mai săvîrșește ierurgia înmormîntării, sfințirea temeliei casei, a intrării în casa nouă, a săpatului fîntînii, a semănatului și a culesului roadelor, ierurgia începutului anului școlar etc.

Cea mai sărbătorească dintre ierurgii este tîrnosirea (sfințirea) bisericii, pe care o săvîrșește numai episcopul, cînd totul este stropit cu apă sfințită și uns cu untdelemn sfințit. Episcopul se roagă acum ca ochii și urechile Domnului Dumnezeu să fie deschise zi și noapte asupra noului locaș de închinăciune, să privească și să asculte pe cei ce strigă după ajutorul Său și să-i izbăvească din nevoi, să treacă de pe pămînt la cer, să-i ridice din templul trecător, zidit de mîna omenească, la cel etern, strălucitor, în care locuiește Dumnezeu cu sfinții săi.

Pr. C. ANDREI

BIBLIOGRAFIE :

1. N. Cabasila, *Despre viața în Hristos,* Sibiu, 1946, traducere de T. Bodogae, p. 126.

2. *Învățătura de credință creștină ortodoxă,* București, 1952, p. 310.

CUVIOASA TEODORA DE LA SIHLA

Zice Sfîntul Apostol Pavel: „Fiecăruia dintre noi i s-a dat harul... spre desăvîrșirea sfinților la lucrul slujirii, la zidirea trupului lui Hristos" (Efes. 4, 7, 12). De dumnezeiesc har s-a învrednicit și Cuvioasa noastră maică Teodora. Cu o rîvnă vrednică de marile chemări (spre pildă, a unor cuvioși ca Antonie, Pahomie, Macarie sau unor cuvioase: Pelaghia, Eufrosina, Maria Egipteanca ș.a.), a răspuns și ea chemării darului ei haric și a sfințit și ea pămîntul și neamul nostru românesc, la Sihăstria Sihlei, culme din munții Neamțului. Acest loc de retragere sfîntă, ca și alte culmi de pe aici (Drăganul, Pleșul, Pipirigul Horaița sau văile cu pîraiele, poienele și peșterile, cu puritatea și dulceața aerului, cu măreția și frumusețea lor) înalță sufletul la contemplare și îndeamnă pe unii cronicari și scriitori să numească aceste locuri „Tebaida Moldovei".

Iar viața cuvioasei Teodora, după mărturiile și tradițiile păstrate de-a lungul vremii așa a fost. S-a născut în satul Vînători din județul Neamț, pe la anul 1650. Era una din cele două fiice ale lui Joldea Armașul de la Cetatea Neamțului. Știm că în vremea aceea armașul era un dregător domnesc însărcinat cu paza temnițelor și aducerea la îndeplinire a pedepselor celor osîndiți. Despre Joldea se crede că era, mai curînd, armaș-paznic al Cetății Neamț, unde se afla depozitat pe atunci tezaurul Moldovei. Dacă va fi fost și paznic de temniță și aceasta explică, în parte, marea nevoință de viață duhovnicească pe care și-a luat-o asupră-și Cuvioasa.

Cum s-a amintit deja, au fost la părinți două fiice: Marghiolița, mai mai pe scurt Maghița, și cea despre care ne este cuvîntul aici. Creșteau amîndouă în păzirea legii lui Dumnezeu, în cinstirea de părinți și cuviință față de oameni. Mănăstiriie și schiturile din jur: Neamț, Secu, Sihăstria, Agapia, întrețineau flacăra evlaviei străbune curate. Casa în care trăiau era deschisă atît cuvioșilor monahi, cît și pelerinilor în trecere spre mănăstiri — acele locuri sfinte ale neamului. Astfel, din fragedă copilărie, copilele au învățat, odată cu rugăciunea, și sfintele virtuți ale nevoinței creștinești. Încă din prima tinerețe, însă, Teodora cunoaște o grea încercare în familie. Sora ei Marghiolița este răpusă de o moarte tragică. Evenimentul o zguduie adînc. În inima ei încolțește de pe acum gîndul retragerii din lume. Dorește să ispășească pentru părinți, pentru sora ei, pentru dînsa.

Părinții, îndurerați de pierderea uneia dintre copile, nu se împăcau cu acest gînd, Teodora rămînînd singura lor fiică. Au stăruit și, la vremea cuvenită, au căsătorit-o cu un tînăr de prin părțile Țării de Jos, care se afla cu slujba aici și mergea și el, adesea, să se închine la aceste sfinte lăcașuri. După legiuita cununie, au viețuit împreună în casa soțului ei.

N-a trecut însă multă vreme și părinții ei s-au săvîșit din această vremelnică viață. Teodora nu năștea copii, iar o existență obișnuită, mai ales fără rod, egoistă, n-o putea mulțumi. Gîndul ei cel de demult, de a se dedica unei vieți de zidire mai înaltă o urmărea tainic. Teodora voia să lumineze cu viața ei, dedicată Mirelui Bisericii. Dacă nu-ți este dat să te împlinești și prin urmașii tăi firești, poți deveni în Duhul Sfînt „maica" propriului tău chip. Te poți împlini atît prin zidirea continuă a chipului tău, după chipul și asemănarea Protochipului, a lui Hristos, Domnul nostru, cît și prin faptele care rodesc dintr-o asemenea viață sfîntă, spre pildă urmașilor. În lumea aceasta, în care totul este zidire și înnoire, nu simți că trăiești cu adevărat fără să rodești într-un fel. „După roadele lor îi veți cunoaște" (Matei 7, 20), zice Domnul. Pe fecioarele cu candela stinsă El le-a osîndit.

Teodora a luat, deci, această hotărîre și s-a învoit cu soțul ei să meargă la o mănăstire, loc și așezămînt menit zidirii duhovnicești. El i-a zis: „Mergi, și dacă vei avea răbdare, după o vreme voi intra și eu într-o mănăstire de monahi!" Ea o plecat. După tradiție, a intrat în Mănăstirea Vărzărești, o sihăstrie din partea de sus a munților Buzăului, unde se nevoiau vreo treizeci de maici, sub călăuzirea egumenei lor, schimonahia Paisia. Maica Paisia a primit-o și pe Teodora cu dragoste în acel liman al liniștii.

„Gustați și vedeți că bun este Domnul“ (Psalm 33, 8). Teodora începuse de mult a gusta și a vedea cît de bună este viețuirea cea după voia lui Dumnezeu. Cît de bună și dulce este virtutea cînd, dobîndind „frica fericitelor porunci“, calci toate poftele trupului și petreci în viețuire duhovnicească. Dulceața virtuții — aceasta era descoperirea Teodorei, căutării căreia i se dedicase de mulți ani : dulceața credinței, a nădejdii, a dragostei, a bunătății, a dreptății, a sfințeniei și a rodului acestora ; pacea duhovnicească — reprezenta hrana ei zilnică. Odată cu păzirea poruncilor dumnezeiești, pe care se cuvine a le ține orice creștin, ea s-a angajat și pe calea cea strîmtă, îngustă, a sfaturilor evanghelice, proprii cinului monahal: a sărăciei de bunăvoie, a curăției sufletești și trupești, a ascultării. Sărăcia primei Fericiri a Evangheliei, în înțelesul ei adînc, este deschidere a duhului care, eliberat de orice poftă de avuție, se simte în schimb mereu sărac în fața nesfîrșitei bogății dumnezeiești, mereu dornic de a se îmbogăți în bine, în adevăr, în frumusețe harică ; a se îmbogăți în acele comori netrecătoare prin care nu păgubești pe cineva ci, dimpotrivă, îmbogățești și pe alții. Păzirea curăției inimii și a trupului, spre dobîndirea chipului îngeresc după chipul Maicii Domnului, „al vieții celei din rai“. În sfîrșit, ascultarea cea de bunăvoie duce la smerenia care face sufletul locaș al tuturor virtuților, la smerenia Celui Care „Dumnezeu fiind... a luat chip de rob, făcîndu-Se ascultător pînă la moarte și încă moarte de cruce“ (Filipeni 2, 6, 8).

Teodora s-a îmbrăcat și ea trupește și duhovnicește în această haină a smereniei — „haină a lui Dumnezeu“, cum o numește Sfîntu Isaac Sirul —, haină a unei ascultări desăvîrșite față de stareță ca și de părintele ei duhovnicesc. Așa a intrat Cuvioasa în această ascultare evanghelică, în „tăierea voiei“ care duce la „capătul odihnei“, cum au spus Sfinții Părinți.

Cînd a intrat în mănăstire avea aproape treizeci de ani. Egumena, căutînd la tinerețea și la rîvna ei, a luat-o pe lîngă sine ca ucenică și, după un timp de punere la încercare (căci zice Sf. Scriptură : „I-a pus la încercare și i-a găsit vrednici de El“ (Înțelepciunea lui Solomon 3, 5), a trecut-o în cinul monahal. Momentele trecerii prin ritualul tunderii le-a trăit cu toată ființa ei. Cînd, așternută pe pămînt, a luat chipul crucii, a înțeles că în acest fel „cei care sînt ai lui Hristos Iisus trupul și-au răstignit împreună cu patimile și cu poftele“ (Galateni 5, 24), aducîndu-l ca pe o „jertfă vie, sfîntă și bineplăcută lui Dumnezeu“ (Romani 12, 1). Iar tunderea din perii capului avea să-i vorbească mereu de ofranda sufletului ei. Căci, după învățătura Sfinților Părinți, așa precum răsar firele de păr din cap, așa răsar și gîndurile, cugetele din minte. Și, precum se aduc firele de păr ca o jertfă, așa și toate gîndurile, cugetele trebuie jertfite, „închinate lui Dumnezeu“, închinate luminii, adevărului și iubirii. Astfel înțelegea tînăra Teodora să petreacă în noua viață. Și se făcea tuturor pildă de ascultare, de lepădare de sine, de curăție a vieții, de slujire. Se îndulcea mult atît cu cele Șapte Laude, cu dumnezeiasca Liturghie, cît și cu rugăciunea de chilie, cu citirea cărților sfinte și cu împărtășirea dumnezeieștilor Taine, hrănindu-și și adăpîndu-și sufletul flămînd și însetat de cuvîntul Evangheliei și de „pîinea cea vie“, Trupul și Sîngele lui Hristos.

Dar, iată, vremuri neliniștitoare vin fără de veste. Încercînd să pătrundă în inima Europei, turcii ajung la Viena. Era prin anii 1682-1683, cînd a avut loc asaltul asupra marii cetăți, capitala Imperiului habsburgic. Țara Românească fiind cale de trecere, pe oriunde poposeau trupele otomane prădau și făceau urgie. Primejduită fiind Mănăstirea Vărzărești, egumena — schimonahia Paisia — a luat cu sine pe Teodora și alte cîteva ucenice (căci celelalte se risipiseră) și s-au retras în locuri mai tainice, la hotarul dintre munții Buzăului și ai Vrancei. Aici au ridicat un altar și o locuință modestă, nevoindu-se în veghere, rugăciune și post, ziua și noaptea. Nu după multă vreme, schimonahia Paisia, înaintată în vîrstă și istovită de nevoință și boală, s-a săvîrșit din viață. Teodora, oțelită sufletește și trupește, își continuă nevoința pustnicească.

În aceste vremuri de restriște, soțul ei, rămas în lume, gîndește tot mai mult la căile necunoscute ale Teodorei și la făgăduința de odinioară. Pleacă și el în căutarea soției. Cum însă locurile pe care le cercetează — Mănăstirile Nifon, Vărzărești — erau acum pustiite de oștile străine, crede că a căzut și ea răpusă de nestatornicia și vitregia timpului. Stingîndu-și durerea în încrederea și voia lui Dumnezeu cea sfîntă și bună pentru noi, ia și el

marea hotărîre de a urma soției. Primește tunderea în cin la Mănăstirea Poiana Mărului, cu numele cel nou de monah, Elefterie ; tot aici primește și darul Sfintei Taine a Preoției.

Dar vremurile tulburi se mai liniștesc puțin. După aproape zece ani de nevoință în acea smerită așezare din ținutul Vrancei Cuvioasa Teodora — chemată de locurile pămîntești și ale copilăriei — se îndreaptă cu evlavie spre munții Neamțului. Poposește mai întîi, spre a cere sfat, la marea lavră Mănăstirea Neamț. Aici se roagă fierbinte la icoana Maicii Domnului și se sfătuie cu starețul de atunci, căruia îi descoperă viețuirea ei de pînă aici. Obișnuită cu pustnicia, îi cere binecuvîntarea să petreacă în aceeași viețuire în aceste locuri sihăstrești. Nu de multă vreme luase ființa schitul Sihăstria (prin anii 1650), hărăzit nevoitorilor dornici de liniștire mai adîncă din Mănăstirile Neamț și Secu. Starețul Mănăstirii Neamț o îndrumă la egumenul de atunci al schitului Sihăstria, ieroschimonahul Varsanufie. Acesta, cercetînd-o și înțelegînd darul și rîvna ei, îi spune : „Mergi în pustnicie în pădurile Sihlei, deocamdată pentru un an de zile. Dacă vei putea îndura încercările și ispitele pustiei, rămîi acolo pînă la săvîrșirea din viață. Dacă nu vei putea, te vei retrage la o mănăstire de maici".

Cuvioasa Teodora, luînd binecuvîntarea egumenului, s-a mărturisit la duhovnicul schitului, ieroschimonahul Pavel, a primit Preacuratele Taine — „leacul nemuririi" — și a suit munții în pustia Sihlei.

Cum arătau acele locuri de atunci ?

Cuvîntul „sihlă" înseamnă desiș. Este vorba aici de desișul codrilor. Urcînd pe același drum, cu peste un veac mai tîrziu, un pelerin și iscusit meșter al condeiului — Calistrat Hogaș — descrie astfel acest sălaș pustnicesc: „Dacă Sihla nu păsește dincolo de marginile firești, apoi are cel puțin însușirea de a atinge aproape culmea de asprime, singurătate și sălbăticie a celei mai puternice închipuiri". Și continuă Hogaș, spovedindu-se și spovedind parcă și înseși tainele firii : „Credeam deocamdată că am fost pe lumea cealaltă... atît de singură și pierdută în creierii munților e solitara, sălbateca Sihlă" [1].

---

1. Calistrat Hogaș continuă : „De jur-împrejur, ca și cum s-ar ține de mînă, stau munți cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormînt a locurilor acestora, unde iarba stearpă e fără de sămînță și numai brusturul de munte, cu floarea galbenă și lată cît podul palmei, mai are curajul să se uite de pe creasta stîncilor înalte în prăpăstiile negre și fără fund ce se deschid... sub privirile lui. Rareori numai, albastrul limpede al cerului adînc se pătează de cîte un punct negru dar trecător ; e un vultur prădalnic care ochește, poate, din înălțimile văzduhului vreo sprintenă veveriță ; glasul vîntului îți strînge inima..., atît e de tînguios și de întristător. S-ar zice că iulie se schimbă aici cu fratele mai tînăr al lui, decembrie, aceeași asprime. Întorcînd privirea spre apus îți vine să crezi că un popor de uriași a însuflețit cîndva aceste locuri și că precum odinioară s-a azvîrlit munte peste munte spre a se lua cerul cu asalt, tot astfel și aici s-au îngrămădit una peste alta, acele stînci enorme, spre a-și da, poate, pămîntul mîna cu cerul.

Și sînt acele stînci atît de imense, atît de goale și tăiate de niște mîini supranaturale, pe linii așa de lungi și de capricios unghiulate, încît îți aduc amețeală în suflet, îți curmă firul gîndirii, te apasă pe creieri și te lasă înmărmurit și mut". Același autor reflectează despre cuvioasa : „Frumoasa Sfînta Teodora, legendara anahoretă a locurilor acestora, se înfățișa închipuirii mele ca o a doua Marie din Egipt, cu viața bîntuită de aceleași nenorociri ; tot ca și ea, Sfînta Teodora se lepădase, poate, de plăcerile îmbătătoare ale lumii acesteia, mulțumindu-se, în cele din urmă, cu crăpătura umedă a unei stînci în locul palatelor aurite unde luxul și desfrîul domneau cu răsfățare ; ca și ea, Sfînta Teodora își scrisese, poate, pe nisip, tainele trecutei sale vieți și, tot ca dînsa, lăsase celui dintîi vînt grija de a spulbera și a duce departe amintirea unui trai zvînturat. Apoi floarea, etern nevestejită și albastră ca seninul cerului, la rădăcina căreia domnea o veșnică primăvară, în timp ce munții dimprejur crîșcau sub iernatica suflare a crivățului, era darul ceresc, darul de mîngîiere al Sfintei Teodora: femeia de lume, devenită sfîntă, închinase cerului sufletul său și nu-i ceruse în schimb

Dacă după 200 de ani firea rămăsese încă în puritate, în neprihănirea ei uimitoare, ce va fi fost oare pe vremea Teodorei, acum aproape trei veacuri ?

Aceste nestrăbătute căi dintre lume și mai presus de lume, cărora înălțimea munților le dă o expresie și mai vie, erau umblate și locuite de sihaștri încă din timpuri străvechi, ca și pînă în timpurile din urmă. Petrecerea lor a sfințit multe locuri care le-au păstrat numele, rămase în cronicile pustnicești, cum sînt : Poiana Sihlei, Sihăstria Ieromonahului Pavel de la Valea Pîrîului Negru, Chiliile lui Iosif, Poiana lui Daniil, Poiana Trapezei ș. a. În acest cămin al curăției firii a poposit Teodora.

Cuvioasa a găsit aici un sihastru bătrîn, care își încropise o chilie sub stîncile uriașe ale Sihlei ce stăteau parcă gata să se prăvale și să strivească. Bătrînul a oferit acestui suflet virtuos de femeie chilioara lui, în duhul dragostei lui Hristos, iar el și-a căutat un alt adăpost și mai tainic, mai neajuns. Începe acum o nouă perioadă de anahoret a cuvioasei.

Viețuirea îi era în rugăciune, veghe și cugetare dumnezeiască adîncă. Hrana era cea oferită de pădure : bureți, urzici, mure, măcriș, afine, zmeură. Și astăzi cei care umblă, în număr tot mai mare, pe potecile Sihlei, numesc măcrișul de aici „măcrișul Sfintei Teodora". Primea din cînd în cînd și pesmeți, poame uscate, de la schitul Sihăstria și de la unii credincioși, dar mai ales de la duhovnicul ei, ieroschimonahul Pavel, care, cercetînd pe sihaștri, din porunca egumenului, o mărturisea și pe ea și o împărtășea cu Sfintele Taine.

O întrebare firească sfredelește mintea : pentru ce această însingurare totală a Teodorei ? Este aceasta o fugă de lume și o osîndire a ei ? Nu ! Pentru că, asemenea atîtor sihaștri cărora le urma, n-a părăsit lumea, pe care „atît de mult a iubit-o Dumnezeu încît a dat pe Unicul Său Fiu pentru ea" (Ioan 3, 16), ci doar un mod propriu de a privi și gusta lumea. Poate tocmai atunci cînd ascetul și-o refuză, o iubește mai mult, pentru că vrea s-o iubească curat, dumnezeiește. Și atunci se retrage din lume pentru a se depăși prin har și virtute, pentru a se elibera de folosirea ei strict egoistă și care o prihănește și pentru a o redescoperi în adîncul ei minunat. Se retrage acolo unde firea a rămas într-o puritate genuină și unde Dumnezeu poate fi contemplat mai deplin, fără zgomot, într-o liniște mai adîncă, în pace.

Așa și profetul Ilie s-a retras oarecînd la muntele Horeb, într-o peșteră, în pustiul Sinai. Era după jertfa adusă la Carmel și, urmărit de amenințările Isabelei, s-a rugat acolo și a cerut mila lui Dumnezeu. „Și i-a zis Domnul : Ieși și stai pe munte înaintea feței Domnului. Căci iată Domnul va trece ; și înaintea Lui va fi vijelie năpraznică ce va despica munții și va sfărîma stîncile, dar Domnul nu va fi în vijelie. După vijelie, va fi cutremur, dar Domnul nu va fi în cutremur ; după cutremur va fi foc, dar nici în foc nu va fi Domnul. Iar după foc va fi o adiere de vînt lin și acolo va fi Domnul" (III Regi, 19 11-12). Și, în acea liniște haric㠠a simțit, a înțeles Sfîntul Prooroc Ilie prezența lui Dumnezeu.

Făptura e rodul iubirii, al comuniunii Prea Sfintei Treimi ; fiecare dintre noi, atît mireanul cît și monahul, vine pe lume din comuniune și e menit să viețuiască în comuniune, într-o obște. Zice Sfîntul Ioan Scărarul : „În aceste trei chipuri de viață stă toată viețuirea călugărească : fie în nevoință retrasă și singuratică, fie în liniștire cu unul sau cu doi, fie în șederea cu răbdare în obște". Eclesiastul zice : „Să nu te abați la dreapta sau la stînga, ci umblă pe calea împărătească" (Pilde XIV, 27) pentru că chipul de la mijloc e multora cel mai potrivit din cele spuse. Căci zice : „Vai celui singur" (Eclesiastul 4, 10). Că de va cădea în trîndăvie, sau în somn, sau în nepăsare, sau în deznădejde, nu este cine să-l scoale dintre oameni. „Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor" a spus Domnul (Matei 18, 20)[2].

---

decît o floare. Pînă în cele din urmă, Sfînta rămăsese tot femeie ! Cerul o ascultase și făcuse să răsară pe o așchie de stîncă, într-un strop de țărînă, nemuritoarea și minunata floare care trebuia să fie icoana virtuții statornice și nepătate a Sfintei Teodora" *(Pe drumuri de munte.* Amintiri dintr-o călătorie în Munții Neamțului, București, 1944, p. 15-17).

2. *Filocalia Sfintelor Nevoințe ale desăvîrșirii,* trad. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, București, 1980, vol. IX, p. 59.

Teodora alege cea dintîi cale. O alege pentru a ieși din zgomotul lumii, pentru a-și întemeia — o dată mai mult — nestatornica minte în cugetarea nefurată în „dorința cea după Dumnezeu“[3].

Ceea ce uimește însă mai profund este curajul cu care această femeie înfruntă singurătatea și pustia. Ia cu adevărat „cuget bărbătesc în trup femeiesc“[4]. Și aici Modelul și puterea îi este Hristos căci și Domnul nostru Iisus Hristos, înainte de a începe slujirea Sa mîntuitoare, fiind „dus de Duhul“, S-a retras un timp în pustie. S-a retras postind și rugîndu-Se. Tot în pustie a fost ispitit de diavol (Luca 4, 1-14). Și după această retragere, adesea, se suia singur în munte, noaptea, și se ruga. Cînd spune : „Acest neam de demon nu iese decît numai cu rugăciune și cu post“ (Matei 17, 21), știm că El Însuși învinsese demonul după rugăciune și post. Acolo, în deșertul Carantaniei, a petrecut „împreună cu fiarele și îngerii (care Îi slujeau)“ (Marcu 1, 13).

Teodora Îi urmează și pe această cale lui Hristos. Chilia îi devine altar ; pustia, grădină a Edenului ; retragerea, tăcerea maximă a zgomotului deșert. „Începutul liniștirii — zice cuviosul Ioan Scărarul — stă în alungarea zgomotelor ca a unora ce tulbură adîncul“. Încă și mai profund, tocmai prin această înfruntare a singurătății, lucrează și dobîndește eliberarea de „frică“, în unirea prin rugăciune și dragoste cu Dumnezeu și înfrățirea cu natura. Începe acum cea mai aspră experiență ascetică și o supremă încercare. Așa cum observă un subtil teolog contemporan, în duhul Evangheliei : „Nu calea este imposibilă, ci imposibilul e calea“ (Paul Evdokimov).

Dealtfel, cuvîntul „asceză“, provenind din grecește, înseamnă exercițiu. În lumea veche, înainte de venirea Mîntuitorului, prin asceză se înțelegeau exerciții gimnastice, cultivarea forțelor fizice, îndeosebi de către atleți. Pentru creștini, asceza înseamnă exercițiul virtuților în vederea sporirii suișului duhovnicesc. De aceea, marii nevoitori ai Bisericii au fost numiți atleți ai lui Hristos. Asceza creștină înseamnă depășirea „firii vechi“ prin har și virtuți ; înseamnă o mutație, un salt peste nivelul psihosomatic pervertit de păcat și restaurarea ordinii spirituale a vieții, a conștiinței harice în Hristos. Întreaga asceză are drept țel pe Hristos, „Bărbatul desăvîrșit“ (Efeseni 4, 13), „Începătorul și plinitorul credinței“ (Evrei 12, 2). Pentru nevoitor, pentru ascet, virtutea înseamnă, esențial, credința în Hristos, nădejdea în El, iubirea Lui, curățirea, luminarea și desăvîrșirea în El pentru a ajunge să înțeleagă, să privească și să iubească această lume cu iubirea și înțelegerea Lui, mai profund, cu Duhul Lui, Care de la Tatăl ceresc purcede și prin Fiul Se împărtășește „fiilor luminii“.

Pe acest drum de pelerin al viețuirii duhovnicești în Hristos se afla Teodora. Taina și sfatul ei le cunoștea Hristos și duhovnicul, ieroschimonahul Pavel. Rînduiala îi era aceasta : cu trezvie, „privegheați“ a zis Domnul — și porunca Apostolului: „Rugați-vă neîncetat“ (I Tesaloniceni 5, 17), se ruga îndeosebi cu Rugăciunea lui Iisus, rugăciunea inimii, „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă“. Sihastrul nu poate participa decît foarte rar la Sfînta Liturghie — de altfel ca și alți creștini care sau sînt bolnavi, sau se află mai departe de sfîntul locaș. Rugăciunea lui Iisus săvîrșită cu mintea în inimă ține însă pe credinciosul osîrduitor în prezența Domnului. În Duhul Sfînt el cheamă : „Doamne Iisuse...“ pe Arhiereul cel veșnic să liturghisească pe altarul inimii lui. Și, în rugăciune, Duhul îi curăță altarul, îi încălzește inima, i-o luminează și făptura lui întreagă devine templu al Duhului Sfînt, în care el se roagă, Îl mărturisește „Îl așteaptă, Îl ascultă, Îl sărbătorește pe Hristos“.

Teodora unea statornic rugăciunea cu celelalte virtuți, rezistînd eroic ispitelor. „Cei ce nădăjduiesc în Domnul se aseamănă muntelui cel sfînt căci nicidecum nu se clintesc de loviturile lui Veliar“, doxologește Biserica (Antifon, glas 2). Noaptea dormea cel mult două ore, înainte de miezul nopții sau înainte de răsăritul soarelui, și puțin la vremea amiezii. După ce citea sau rostea la timpul cuvenit Ceasurile, Vecernia sau Utrenia, făcea metanii multe, adesea cu lacrimi duhovnicești, în adîncă smerenie. Cînd inima i se încălzea de darul Duhului Sfînt cădea în genunchi și, ridicîndu-și mîinile, se

---

3. *Ibidem*, p. 379.
4. Ieromonah Ioanichie Balan, *Pateric românesc*, București, 1980, p. 173-177.

ruga cu cea mai înaltă și curată rugăciune, numită „rugăciunea de văpaie", și rămînea în puterea ei pînă cînd trecea această mîngîiere a Duhului. În acest timp, mintea și inima se îndulceau de bucurii negrăite, fața și mîinile ridicate iradiau lumină. Erau pregustări ale harului.

După asemenea stări de înaltă rugăciune duhovnicească, Cuvioasa Teodora ieșea în preajma chiliei și, cu rugăciunea lui Iisus în inimă, pregătea puține lemne pentru foc și verdețuri pentru hrană. Din vreme în vreme, părintele Pavel îi aducea pesmeți.

Și, în acest fel, viața ei înainta pe treptele urcușului duhovnicesc. Treapta cea dintîi înseamnă părăsirea păcatului cu fapta și înlocuirea patimilor cu virtuțile, exercițiu pe care ea începuse să-l deprindă încă din primii ani ai tinereții și potrivit căruia — cum învață Sfinții Părinți — deprinzi : în locul sațiului, înfrînarea ; în locul vorbirii deșarte, preamărirea lui Dumnezeu și dreapta cugetare ; în locul somnului mult, neliniștea dorului sporirii în tot mai multă lumină și dragoste, pe scara contemplată revelator de patriarhul Iacob (Facere 28, 12). Simțea cum rugăciunea unită cu sfintele virtuți : credința, nădejdea, dragostea, duhul înțelegerii, al sfatului tainic, al tăriei, al înfrînării și depășirii de sine, ca niște brațe de har, scot nu numai trupul ei, mai adînc, mintea însăși, din nestatornicia și agitația gîndurilor, rădăcini încă vii ale patimilor. „Lupta noastră nu este împotriva trupului și a sîngelui, ci împotriva duhurilor răutății, care sînt în văzduhuri" (Efeseni 6, 12). Simțea cum, cu mintea și inima tot mai purificate, dobîndea puterea și bucuria mereu înnoite, de a petrece în iubire și uimire, în mijlocul făpturilor și de a cugeta la Ziditorul lor : „Sufletul atunci cunoaște că a primit Duh Sfînt, cînd i se vor opri patimile"[5].

Și, pe această cale a curăției minții și inimii călătorea, nu fără încercări, în „înălțimea gîndurilor" și dobîndea tainic darul libertății duhului, „libertatea fiilor lui Dumnezeu" (Romani 8, 2). Dobîndirea harul care aduce osîrduitorului nepătimirea, trecerea lină la o treaptă și stare mai îmbunătățită, la nepătimirea inimii : „Cerul pămîntesc..., cerul minții în inimă, adică pămîntul umplut de lumina cerească a Sfîntului Duh"[6].

„Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu" zice Domnul (Matei 5, 8). Deși inima este chemată să-L vadă pe Dumnezeu, ea Îl vede numai după ce dorul ei nu mai rămîne captiv patimilor. Sau, altfel spus, după ce au ieșit din ea „gîndurile rele, uciderl, adultere, desfrînări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule..." (Matei 15, 19), care îmbolnăvesc, întunecă vederea și duc făptura la întinare, descompunere și moarte. Curăția dă inimii lumină și înfăptuiește adevărata pocăință — metanoia — care înseamnă schimbarea gîndirii și privirii ei, întoarcerea de la eul încețoșat de patimi la lumina atotstrălucitoare a „Soarelui dreptății", la acea lumină în care, în Duhul Sfînt, asemenea lui Moisi la Horeb în fața „rugului... care ardea, dar nu mistuia" (Ieșire 3, 2), vezi făpturile scăldate în lumina și frumusețea lor harică. Le contempli în Duhul, ca și cu ochii lui Dumnezeu, părintește ; ca și cu iubirea Fiului Său, jertfelnic, nepătimaș. Și te înfrățești cu ele, revărsînd asupra lor pacea, isihia, liniștea nepătimirii, de care s-au învrednicit atîția sihaștri, prin care linișteau și îmblînzeau făpturile, așa după cum Mîntuitorul liniștea furtuna mării. Răspîndește în jur „buna mireasmă a lui Hristos" (II Corinteni 2, 15), în chip spontan, firesc, așa cum floarea răspîndește parfumul, mireasma ei, așa cum soarele iradiază lumina și căldura lui. Aceasta explică armonia unor asemenea nevoitori cu toate făpturile, pînă și cu jivinele sălbatice.

Se înțelege că Teodora a ajuns să se învrednicească de asemenea daruri. Nici n-ar fi rezistat altfel, zeci de ani, fără asemenea mîngîieri ale harului, cucerind, prin curăție și blîndețe, „pămîntul celor vii" ; n-ar fi rezistat fără o asemenea paradisiacă înfrățire cu natura în mijlocul căreia petrecea, prin care își apropia zidirile cu familiaritatea sfîntă, într-o frățietate cosmică. Starea de har lucrată mereu în rugăciune și virtuți îi da acel nimb de slavă al vocației umane de a „stăpînii pămîntul" (Facere 1, 28), cu adîncă lepădare de sine, cu iubire și pace. Se întreabă Cuviosul Isaac Sirul : „Ce este curăția, pe scurt ?" Și tot el ne dă și răspunsul : „Inima plină de milă pentru toată firea zidită... Arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oa-

5. *Patericul,* Rîmnicu Vîlcea, 1930, p. 130.
6. *Filocalia,* vol. IX, p. 120.

meni, pentru păsări, pentru dobitoace, pentru demoni și pentru toată făptura... Gîndul la acestea și vederea lor fac să curgă din ochi șiroaie de lacrimi"[7]. Cu delicatețea sa feminină, dar și cu bărbăția ascetică, Teodora îmbrățișa jertfelnic totul, în iubire curată.

Dar, mai presus de orice, dumnezeiescul dor al monahului este îndreptat spre Hristos. Ce înseamnă a fi monah ? A urma lui Hristos ! „Dacă voiești să fii desăvîrșit — a zis Mîntuitorul unui tînăr — mergi, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer ; după aceea, vino și urmează-Mi" (Matei 19, 21). Teodora L-a urmat. A văzut în El desăvîrșirea, în unirea cu El — „Căpetenia desăvîrșirii". A înțeles adînc, pe calea „lepădării de sine" și „urmării Lui", precum a spus El (Matei 16, 24) să prefere belșugul infinit al vieții Lui în locul eului ei sărac, limitat și pătimaș. Și a făcut aceasta pe calea cea mai aspră, a crucii ei, a răstignirii totale a firii vechi, pentru a dobîndi, în final, darul noii vieți în Hristos, „darul învierii", devenit mereu viu și rodnic prin „pecetluirea Duhului", Care neîncetat se roagă pentru noi „cu suspinuri negrăite" (Romani 8, 16), „spre unirea cu Hristos", culminînd în împărtășirea cu Sfîntul Său Trup și Sînge, cu viața Lui. S-a încredințat total Sfîntului Duh-Mîngîietorul, să-i modeleze chipul ca pe o operă, cu artă divină, să-l transfigureze după Chipul lui Hristos. A cunoscut în viul nevoinței ei cum „prin Duhul Sfînt tot sufletul viază". Iar „de suflă spre cineva Acesta, după vrednicie, curînd îl ridică din cele de pe pămînt, îl întraripează. îl crește și sus îl așează" (Antifon, glas 6). S-a învrednicit de această „suire" printr-o adîncă smerenie care a deschis ușile inimii „Oaspetelui divin" : „Dacă Mă iubește cineva, păzi-va cuvîntul Meu și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el" (Ioan 14, 23). Inima ei a cunoscut această „prezență", în iubire și lumină, care lărgește vasul duhului pe „măsura" darului, asemenea Preacuratei. „Cel ce a dobîndit nepătimirea — zice Cuviosul Petru Damaschin — în loc de suflet el are pe Duhul Sfînt", iar chipul i se luminează în asemănare cu Hristos. Se simte răsădit în El, în pomul vieții, ca „mlădița în viță". Puterile sufletești se unifică armonios. Harul însuși cugetă împreună cu sufletul.

Un semn vădit al acestei împărtășiri harice se vădește în aceea că omul credincios ajuns aici, unificat lăuntric, săvîrșește binele spontan, cu iubire nesfîrșită, fără osteneală. E starea lui firească, restaurată în Hristos. „Cel ce a aflat dragostea — zice Sf. Isaac Sirul — mănîncă pe Hristos. Îl mănîncă pe Hristos în fiecare zi și ceas și se face prin aceasta nemuritor. Dumnezeu este iubire ! Deci, cel ce viețuiește în dragoste respiră în lumea aceasta aerul învierii din cele de aici"[8].

Mărturii ale tradiției orale locale atestă că Teodora dobîndise înălțimea unor asemenea trepte și stări duhovnicești. Trecînd în acea vreme oștiri străine, otomane, și pe aici, prin ținuturile Neamțului, multe călugărițe s-au refugiat în munți. Unele au ajuns și la chilia Cuvioasei Teodora. Au găsit-o în rugăciune, cu mîinile înălțate și cu fața iluminată de har.

Apoi, ascultîndu-le durerea, așa precum odinioară bătrînul sihastru îi oferise chilia, a oferit-o și ea, la rîndu-i, acestor maici : „Rămîneți sfințiile voastre în chilia mea, le-a zis, că eu am alt loc !". Și așa s-a retras în peșteră, unde era mai greu de străbătut.

După trei sute de ani, în aceste locuri, doar stîncile, unii copaci seculari și peștera, numită mereu „a Sfintei Teodora", au rămas neschimbate. Și astăzi peștera arată tot ca atunci : o încăpere boltită, ovală, înăuntrul unei stînci uriașe. Mărimea, cît ar putea adăposti o persoană. În dreapta, o stîncă lată și puțin ridicată, care îi slujea cuvioasei de vatră și masă. În fund, o deschizătură prin care pătrunde puțină lumină dinspre răsărit. Pereții umezi și plini de fum. O candelă care luminează și astăzi o icoană a aceleia care a petrecut aici după unii două zeci de ani, după alții treizeci și chiar mai mult, cam pînă prin anii 1725 cînd, după mărturii istorice, s-a întemeiat schitul și s-a ridicat bisericuța cu hramul „Schimbarea la Față", în amintirea ei.

Aici și-a petrecut ultimii ani într-o viață și mai aspră. De altfel, atît egumenul Varsanufie, cît și duhovnicul Pavel, trecuseră de mult la viața veșnică. Acum era numai în grija lui Dumnezeu și în sînul naturii, acest cămin al iubirii și frumuseții harice. Hrana, doar acea iarbă cu foile um-

---

7. Idem, vol. X, p. 293.
8. *Ibidem*, p. 363.

flate, „măcrișul sfintei Teodora", cum l-am mai amintit. Apa, de la un izvor — zidire a firii — se afla la mică distanță de peșteră. Urci pe o scară la marginea prăpastiei și dai de un jgheab săpat în stîncă, în care se adună apa din ploi și din rouă și care nu seacă niciodată. Aceasta este „fîntîna" Sfintei Teodora. Parcă toată firea o slujea pe această slujitoare a lui Dumnezeu. În această stare de nevoință și mîngîieri ale harului și-a petrecut ultimii ani pămîntești.

Iar săvîrșirea ei din viață a fost așa : ajungînd ea aici, la zilele din urmă, prin Pronie dumnezeiască, egumenul schitului Sihăstria de atunci, împreună cu monahii, au observat cum niște păsărele intrau în trapeză, pe fereastră, cu iuțeala săgeții, luau bucăți de pîine și poame și zburau în munte, către Sihla. Aceasta se repeta de cîteva zile de-a rîndul. Atunci egumenul a grăit către doi frați din obște : „Mergeți după aceste păsări către Sihla și urmăriți unde duc merindele. Nu cumva să fie vreun pustnic tăinuit în munte, pe care îl hrănește Dumnezeu !"

Și cei doi ucenici au pornit pe calea arătată de păsări. Drumul era greu de străbătut, precum s-a mai arătat, ca în pădurile neumblate, fără poteci călăuzitoare. Dar, din loc în loc, păsările se opreau, arătîndu-le, parcă, drumul. Se înserase. Ajunși către vîrful muntelui, unul dintre frați s-a suit într-un brad și, de acolo, căuta vreun loc unde ar putea viețui cineva. Și iată, în zare, un luminiș și un chip de om în fața unui foc. Au privit cu uimire, deslușind chipul unei femei în rugăciune. Era Cuvioasa Teodora. Simțindu-le prezența, le-a vorbit : „Fraților, nu vă apropiați deocamdată, căci haina trupului meu s-a rupt demult. Aruncați-mi un veșmînt de-al vostru care să mă acopere". I-a chemat apoi la sine și rostind : „Mulțumescu-Ți Doamne că m-ai ascultat", le-a zis : „Fraților, de mulți ani mă nevoiesc în părțile acestea și, iată, sînt patruzeci de zile de cînd mă rog lui Dumnezeu să-mi trimită un duhovnic ca să mă împărtășesc cu Preacuratele Taine ale Domnului nostru Iisus Hristos, căci se apropie ceasul să mă mut din viața aceasta. Deci, rogu-vă, mergeți îndată la mănăstire și spuneți părintelui egumen să trimită la mine mîine dimineață pe părintele Antonie și pe ierodiaconul Lavrentie cu Sfînta Împărtășanie".

Ucenicii, uimiți cum cuvioasa îi chema pe nume pe cei doi monahi, s-au întors cu grăbire și bucurie la schit și au descoperit egumenului taina pe care o adăpostea peșterea Sihlei. A doua zi, părinții Antonie și Lavrentie cu cei doi frați au venit la locașul cuvioasei. Aceasta și-a mărturisit faptele întregii vieți, începînd de la copilărie, după care a primit dezlegarea și binecuvîntarea duhovnicului. Apoi cuviosul Lavrentie i-a citit rugăciunile Sfintei Împărtășiri. Cuvioasa a rostit Tatăl nostru și Crezul. Duhovnicul a împărtășit-o cu Sfîntul Trup și Sînge al lui Hristos. După toate acestea, cuvioasa, împăcată cu Dumnezeu, cu semenii, cu toată făptura, cu sine, privind spre răsărit, a rostit : „Slavă Ție, Doamne, pentru toate" și, zicînd acestea, a adormit cu pace în fața peșterii. Acolo, după rînduială s-au adunat și ceilalți părinți din obștea Sihăstriei și, la timpul cuvenit, au slujit slujba înmormîntării și au îngropat trupul Cuvioasei Teodora în peșteră.

Vestea despre petrecerea și săvîrșirea ei din viață în sfințenie s-a răspîndit repede prin mănăstirile și localitățile din împrejurimi. Din multe locuri veneau credincioși la locul nevoinței și al mormîntului ei. Știrea a ajuns și la smeritul ei soț, ieroschimonahul Elefterie, care viețuia la schitul Poiana Mărului. Încredințîndu-se că Sfînta Teodora este aceea care îi fusese oarecînd soție, a venit să-și petreacă cei din urmă ani ai vieții în Sihăstria, aproape de Sihla și de locul de odihnă al cuvioasei. A mai viețuit și el vreo zece ani și apoi a sfîrșit călătoria aici.

Evlavia credincioșilor pentru Sfînta Teodora a sporit din an în an. La puțină vreme, întru pomenirea nevoințelor ei, a luat ființă Schitul Sihla, ridicîndu-se pe rînd, în anii 1730 și 1763, bisericuța de lemn cu hramul „Schimbarea la Față" și „Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul", care durează pînă în zilele noastre, cu puține îmbunătățiri cerute de vreme. Aici, monahi și închinători continuă, peste timp, rîvna și ostenelile cuvioasei.

Sfințitul ei trup însă nu se mai află în peșteră. În timpul Regulamentului Organic a fost dăruit și strămutat la mînăstirea Pecerska de la Kiev. Racla cu cinstitele ei moaște se află acolo purtînd inscripția „Cuvioasa Teodora din Carpați".

O mărturie a evlaviei populare pentru viața ei sfîntă sînt și aceste stihuri :

„Ieșind din noaptea pietrei, cu ochiul obosit/Deodată vezi o stîncă cu vîrful ruginit./E vatra suferinței, e peștera în care/Martira Teodora a-flat-a alinare./Aici, sfînta femeie, ducînd un aspru trai,/Vedea prin rugăciune minunile din rai./În fața grotei sfinte, o piatră se arată./Pe fruntea ei ple-șuvă, de fulgere brăzdată/Săpat e, din natură, un mic rotund bazin/Ce-n ori-șicare vreme cu apă este plin./Sfințenia și taina aicea predomnesc./Pădu-rea, apa, stînca, tăcute se privesc./Doar micul licurici, a tufelor făclie/Împră-știe în noapte lumină albăstrie./Aici rășina albă, tămîia bradului/Carpatice arome trimite cerului./Și-adesea, către seară, cînd clopotul se plînge,/Cînd glasul rugăciunii încet prin văi se stinge,/Călugării din Sihla, bătrînii mun-ților,/La piatra Teodorei înalță ruga lor“[9].

Iar noi, cu bucurie sfîntă că neamul nostru a odrăslit o asemenea ne-voitoare, unică în felul ei, o cinstim pe Cuvioasa Teodora de la Sihla cu ceata cuvioaselor femei. Încredințîndu-ne ei rugăciunile pentru binele aces-tui neam și pămînt, rostim cuvîntul sfînt al Bisericii : „Întru tine, maică, cu osîrdie s-a mîntuit cel după chip ; că luînd crucea ai urmat lui Hristos ; și lucrînd ai învățat să nu se uite la trup, că este trecător ; ci să poarte grijă de suflet, de lucrul cel nemuritor. Pentru aceasta și cu îngerii împreună se bucură, Cuvioasă Teodora, duhul tău“.

Pr. prof. C. GALERIU

Însemnări

STAREȚI AI MĂNĂSTIRII BISTRIȚA ȘI IERARHI CU METANIA DIN ACEASTĂ MĂNĂSTIRE

Considerații generale. Pe malurile rîului Bistrița, cea „repede“ și „lim-pede“ [1], în amonte de Piatra Neamț, pe partea stîngă, la cîțiva kilometri, își oglindește culmea fortificată, Bîtca Doamnei, cu un trecut istoric bogat, cetate dacică dinainte de secolul I a. Hr. sau din secolul I [2]. Descoperirile ar-heologice de la Bîtca Doamnei au demonstrat existența nu numai a unor locuințe cu pereți de bîrnă, dar și „o mică bisericuță creștină, tot din bîrne, un cimitir alături de biserică... și cîteva obiecte de cult“, cu ultima fază a locuirii prin secolele XIII-XIV, cetatea feudală fortificată de aici dispărînd, în urma unui incendiu, după cît se pare, în vremea năvălirii tătarilor de la 1241 [3]. Pe partea dreaptă, tot în amonte de Piatra Neamț, după circa 6 km, un drum spre dreapta, duce după 3 km, prin satul Bistrița (comuna Viișoara), la Mănăstirea Bistrița de la poalele dealului Cetățuia. Acest deal

---

9. N. Beldiceanu, *Poezii,* 1893, p. 96.

1. C. Cihodaru, *Considerații în legătură cu populația Moldovei din perioada premergătoare invaziei tătarilor* (1241), în „Studii și cercetări știin-țifice istorice“, an XIV, fasc. 2/1963, Iași, p. 224. Dacă Bistrița vine de la bystro-bîstro, atunci trebuie avut în vedere că acest cuvînt se pretează la două înțelesuri : la slavii răsăriteni *bîstro* a păstrat înțelesul de „repede“, iar în bulgară pe cel de „limpede“. Din alte informații aflăm că, potrivit tradiției, cursul superior al rîului Bistrița, pe distanță de mai mulți kilo-metri, purta numele *Steaza,* apă vijelioasă, învolburată, iar din apropie-rea Bacăului pînă la vărsarea în Siret se numea *Limpedea* (Ioan Scurtu, Adolf Minuț, *Valea Bistriței,* București, 1978, p. 5).

2. *Dicționar de istorie veche a României,* (Paleolitic, sec. X), Coordo-nator D. M. Pippidi, București, 1976, p. 94-95.

3. Nicolae Gostar, *Cetăți dacice din Moldova,* București, 1969, p. 11-12.

al Cetățuiei spune și el ceva în legătură cu trecutul Mănăstirii Bistrița, vechi așezămînt monahal din Moldova[4]. Pe locul unei vechi așezări sihăstrești[5], cu vieţuitori plini de sfințenie, cu bisericuță de lemn în jurul căreia erau rînduite chiliile sihaștrilor, Alexandru cel Bun (1400-1432), a construit, în primii ani ai domniei sale, o biserică de zid în mijloc, cu ziduri împrejmuitoare, case domnești pe latura vestică și chilii călugărești[6]. Mănăstirea ridicată de Alexandru cel Bun avea o destinație specială „de necropolă voievodală", unde a și fost înmormîntat[7], iar pe timpul vieţuirii sale a avut-o în atenție deosebită, înzestrînd-o chiar de la întemeiere cu odoare, obiecte de cult, cărți, veșminte, stupină, sate și moșii, asigurîndu-i o existență care să-i permită dezvoltarea ca o mănăstire de prim rang prin rostul său cultural-religios.

Alexandru cel Bun, care și-a dobîndit acest calificativ pentru că a fost *bun* față de țară, față de străini, față de Biserica strămoșească, nicicînd gîndindu-se „să se lepede de legea ortodoxă"[8], fiind „întruchipare a bunătății și omeniei moldovenești"[9], a avut în mare cinste pe conducătorii mănăstirii, pe stareţii (egumenii) ei, rînduiţi cu știrea și binecuvîntarea mitropolitului Țării Moldovei.

Egumenii Mănăstirii Bistrița, în contextul relațiilor cu egumenii celorlalte mănăstiri din Moldova, apar ca personalități investite cu atenții sporite în vremea primului ctitor. Egumenii acestei mănăstiri s-au bucurat de imunități fiscale, judiciare, comerciale și chiar jurisdicții de gen quasiepiscopal[10], ceea ce apare mai mult ca pentru Neamț, Moldovița, Probota și, mai tîrziu, Putna[11]. Pe lîngă biserici de mir cu preoții lor, Mănăstirea Bistrița, și deci egumenii ei, aveau în „supunere și ascultare" și unele așezăminte mănăstirești — dintre care unele în funcțiune iar altele dispărute[12]. Un sat cu locuitori „unguri", Lucăcești (sat pe Tazlăul Sărat, contopit cu orașul Moinești, județul Bacău), prin document voievodal, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, era îndatorat să plătească *darea episcopală* numai Mănăstirii Bistrița. În consecință, nici un episcop nu putea să ia de acolo această dare și nici slugile episcopești sau domnești[13]. De asemenea, toată judecata pricinilor acestor oameni nu avea nimeni dreptul să o judece decît egumenul și călugării Mănăstirii Bistrița. Danii și întăriri cu sate, mori, prisăci, locuri pustii, bordeie, țigani, tătari, case, vămi, obroc, helestee, biserici și mănăstiri acordate Mănăstirii Bistrița de primul ei ctitor și continuate de urmași, nu par surprinzătoare. Ceea ce apare surprinzător este aspectul exterior, în legătură cu *culoarea postavului* pentru egumenul acestei mănăstiri. În anul 1411, Mănăstirea Bistrița primea de la ctitorul ei, ca obroc, cîte *nouă postavuri de Cehia,* pentru părinții vieţuitorii, iar egumenul primea cîte *un postav și jumătate de stofă cenușie*[14]. Precum se vede, și prin calitatea și cu-

---

4. Ioan Scurtu, Adolf Minuţ, *op. cit.*, p. 71 ; N. Acrîșmăriței, D. Bîrlădeanu, G. Bunghez, M. Drăgotescu, *Județul Neamț. Ghid turistic,* București, 1971, p. 46.

5. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească. Sec. IV-XX,* București, 1982, p. 115-116.

6. Sergiu Adam, *Ctitorii mușatine,* București, 1976, p. 28; Constantin Mătasă, *Prin Moldova de sub munte,* București, 1964, p. 55.

7. Petre I. David, *Voievodul de sine stătător : Alexandru cel Bun,* în „Magazin istoric", an. XVI, nr. 1 (178), ian. 1982, p. 19.

8. N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare,* București, 1966, p. 25-26.

9. Sergiu Adam, *op. cit.*, p. 27.

10. Al. I. Gonța, *Mitropoliile și episcopiile ortodoxe moldovenești în secolul al XV-lea,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei" („M.M.S."), XXXIV (1958), nr. 1-2, p. 31.

11. *Documenta Romaniae Historica (D.R.H.), A. Moldova,* vol. I, București 1975 doc. 75-1431 (6939) din 31 iulie, p. 110; vol. VI, p. 424-425. Pentru Bistrița se dădeau spre jurisdicție 50 de biserici cu preoții lor, din ținutul Suceava.

12. *Ibidem,* doc. 29-1411 (6919), ianuarie 6, Suceava, p. 42 : este vorba de Bohotin (satul Bohotin, comuna Răducăneni, județul Iași); doc. 101, p. 150; este vorba de Mănăstirea Sfîntul Nicolae, unde a fost Huba pe Nechid (Nichit sau Nechit în comuna Borlești, județul Neamț) etc.

13. Idem, vol. II, doc. din 20 mai 1459 (6967), p. 496.

14. Idem, vol. I, doc. 29, 1411 (6919) ian. 6, Suceava, p. 41-42.

loarea postavului, Alexandru cel Bun îl dorea diferențiat pe egumenul ctitoriei sale de ceilalți egumeni din Moldova.

Cît despre un rang deosebit, ca cel de *arhimandrit* pentru egumen și de *arhimandrie* pentru Mănăstirea Bistrița, în vremea lui Alexandru cel Bun, este o problemă ce comportă o discuție mai amplă. În cîteva cuvinte putem spune că, dacă este probabil că prin anul 1375 Vodița în Țara Românească a fost ridicată la rangul de *arhimandrie,* prin unirea cu Tismana[15], iar Nicodim cel Sfințit cel dintîi *arhimandrit* consemnat în unele cărți de ritual [16], în Moldova, deși Neamțul a fost unit cu Bistrița prin actul din 7 ianuarie 1407, nu a fost arhimandrie, și nici primul ei stareț(al mănăstirilor unite) nu a purtat titlul de arhimandrit, acest titlu apărînd documentar, în Moldova, abia în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Primul egumen din Moldova care apare cu titlul de arhimandrit este egumenul Eustatie al Bistriței în anul 1455, la 7 iunie, în formula actului de cancelarie domnească: „credința arhimandritului Eustatie Bistriceanul", alături de Mitropolitul Moldovei și Sucevei Teoctist I (1453-1477) [17]. Unii autori de istorie a Bisericii Ortodoxe Române consideră ca an de referință pentru titlul de arhimandrit, în Moldova, anul 1470, în Mănăstirile Neamț, Bistrița și Putna [18]. Pe temeiul documentului din anul 1455 se poate afirma că nu anul 1470 este an de referință pentru titlul de arhimandrit în Moldova, ci anul 1455. În ceea ce privește „Pomelnicul de la Bistrița", păstrat astăzi în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România[19], se poate încă o dată afirma că acest Pomelnic nu este original, ci o *copie fidelă-relativă* după Pomelnicul din vremea lui Alexandru cel Bun. Capitolul intitulat : „Aici se pomenesc arhimandriții" și la care Domentian este arătat cu titlul :... arhimandritul Dionisie adică Domentian, conducătorul acestui sfînt lăcaș"[20] este un capitol contrafăcut în a doua jumătate a secolului al XV-lea cînd s-a făcut transcrierea și cînd, mai ales în epoca ștefaniană, rangul de arhimandrit era încetățenit pentru marile mănăstiri : Bistrița, Neamț și Putna. În actul de la 7 ianuarie 1407 Domentian nu apare cu titlul de arhimandrit. Și prin titlul de „arhimandrit" introdus în Pomelnicul actual de la Bistrița se demonstrează că este o copie din perioada glorioasei domnii a lui Ștefan cel Mare.

Dintre viețuitorii Mănăstirii Bistrița mulți au fost duhovnici iscusiți, ca duhovnicul Onofrei (Onufrie), din secolul al XV-lea, în vremea căruia icoana Sfintei Ana „a făcut multe minuni"[21], sau ca arhimandritul învățat Amfilohie, duhovnicul Voievodului Gheorghe Ștefan (1653-1658), socotit ca unul dintre elevii școlii de la Trei Ierarhi [22]; alți viețuitori au fost copiști, ca monahul Chiril care ar fi scris un *Tetraevanghel*[23]. Deși puțini în legătu-

---

15. † Tit Simedrea, *Viața mănăstirească în Țara Românească înainte de anul 1370,* în „Biserica Ortodoxă Română", LXXX (1962), 7-8, p. 685.

16. *Ceaslov,* M. Neamț, 1874, f. 109 v, luna decembrie în 26 zile se pomenește Sfîntul Nicodim cel Sfințit cu rangul „arhimandritul cel din Lavra Sfintei Monastiri Tismana".

17. *Documente cu privire la Istoria României, A. Moldova,* vol. I, București, 1953, doc. 333-1455 (6963), iunie 7, p. 275-276; *D.R.H.,* vol. II, doc. 40-1455 (6963), iunie 7, p. 66-67.

18. Simion Reli, *Curs de Istoria Bisericii Române,* partea I, vol. I, Cernăuți, 1931, p. 300-301; N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor,* vol. I, București, 1929, p. 100: „Putna avu de la începutul ei un egumen ieromonah, un „popă" căruia i se dă de obiceiu titlul de „arhimandrit", — arhimandriți se numesc apoi, în 1470, și egumenii de Bistrița și Neamț — care nu se mai întîlnește la noi pînă în acești ani".

19. Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița,* București, 1941; „Pomelnicul..." se consideră o copie fidelă după un pomelnic care a existat pe peretele bisericii sau pe lemn în vremea lui Alexandru cel Bun, făcută în vremea domniei lui Ștefan cel Mare (p. 153, 159).

20. *Ibidem,* p. 87.

21. Leon Mrejeru, Ghenadie Caraza, *Mănăstirea Bistrița,* P. Neamț, 1935 p. 12-13.

22. N. Grigoraș, *Ilie Minea (15 iulie 1881-29 februarie 1943),* în „M.M.S.", XLIV (1968), nr. 1-2, p. 84.

23. Narcis Crețulescu, *Mănăstirea Bistrița din Județul Neamț,* Piatra Neamț, 1900, p. 14.

ră cu starea mănăstirii, de la Bistrița s-au ridicat și cîteva personalități care au împlinit rosturi de episcopi și de mitropoliți în Moldova.

I. LISTA STAREȚILOR MĂNĂSTIRII BISTRIȚA

O listă a stareților care s-au succedat la conducerea Mănăstirii Bistrita în momentul de față nu este ușor de întocmit. „Pomelnicul de la Bistrița", cu o valoare deosebită pentru istoriografia Moldovei, prezintă multe obscurități în privința egumenilor (stareților) care au condus această mănăstire. Interpolările ulterioare îngreunează și mai mult folosirea lui. În afară de documentele cancelariei domnești și cele cîteva eparhiale, alte documente ale Mănăstirii Bistrița s-au pierdut după ce ea a fost „închinată", prin Patriarhul Dositei, Sfîntului Mormînt de la Ierusalim în anul 1687, de către Doamna Safta, soția Domnitorului Gheorghe Ștefan (1653-1658)[24]. Starea de „mănăstire închinată" a ținut pînă în secolul trecut. În anul 1809 Mănăstirea Bistrița avea, împreună cu egumenul, 10 viețuitori, deși avea 12 moșii cu un venit de 14392 de galbeni[25]. Odoarele cele vechi ca și actele de arhivă au fost „luate de călugării greci la 1863"[26]. Doamna Safta motiva închinarea pentrucă Mănăstirea Bistrița „a rămas la mare pustietate și grea stricare, că s-au schimosit și au lipsit din toate podoabele ei și ce s-au chiemat : veșminte scumpe, odoare multe și moșii bune și mulți șerbi țigani... și acum lipsind aceste toate, și pustiindu-se de lăcuitorii cei răi, cari au lăcuit întrînsa..."[27] o încredința, spre mai bună administrare, Sfîntului Mormînt. Oricum, după aproape trei sute de ani de la întemeiere, strălucitoarea mănăstire, focar de viețuire monahicească și centru însemnat de cultură, ctitorie a lui Alexandru cel Bun și atenționată cu deosebită purtare de grijă de urmași ca Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, a devenit în stare de degradare și de eclipsare pînă în zilele noastre, cînd, datorită grijii pentru monumentele trecutului nostru istoric, Mănăstirea Bistrița a cunoscut restaurarea care o face una dintre cele mai frumoase mănăstiri.

Încercăm în cele ce urmează o înșiruire incompletă, pe secole, a egumenilor sau stareților Mănăstirii Bistrița.

SECOLUL AL XIV-LEA

Singur Narcis Crețulescu, în lucrarea sa despre Mănăstirea Bistrița[28], urmat apoi și de alții, pentru secolul al XIV-lea, deci înainte de întemeierea ei de către Alexandru cel Bun, pe vremea cînd era doar o așezare sihăstrească, dă numele a trei egumeni :

PAFNUTIE întemeietorul, circa 1350.

LEONTIE, ucenic, continuator pînă către 1380.

---

24. H. Tyktin, *O foaie de zestre din 1669*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie", an. I, 1883, fasc. 1, București, p. 338. Prezintă și cele în legătură cu închinarea Bistriței; Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885, p. 73-74. În anii 1834-1857 Bistrița era încă închinată Sf. Mormînt, ani în care se mai fac dese judecăți de hotare. A se vedea la Paul Mihail, *Alte acte românești de la Constantinopol (IV) (1596-1860)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol", XII, Iași, 1975, act. 41, p. 287-288.

25. C. N. Tomescu, *Cîteva date precise din Biserica Moldovei la 1809*, Chișinău, f. a., p. 103; Ioan Brezoianu, *Mănăstiri zise închinate și călugării străini*, București, 1861. „Tablă asemenea despre Mănăstirile zise închinate din Țara sororă (Moldova)" IV, nr. 9; Ministerul de externe, *Memoriu asupra monastirilor române puse sub invocația Locurilor Sânte din Orient*, București, 1863, p. 8.

26. Gr. G. Tocilescu, *Raporturi asupra cîtorva mănăstiri, schituri, biserici din țară prezentate Ministerului Cultelor și al Învățămîntului Public*, extras din „Analele Academiei Române" seria II, Tom. VIII, secția II, Memorii și Notițe, București, 1887, p. 86.

27. Melchisedec, Episcopul Romanului, *op. cit.*, p. 73-74.

28. Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 14; Leon Mrejeru, Ghenadie Caraza, *op. cit.*, p. 5.

IOAN BÎRAȚA, copist și prescrietor al unui Tetraevanghel sîrbesc în 1384 (6892), în care, la sfîrșit, a scris pe scurt și istoricul despre „urzirea" sihăstriei Bistrița. Tetraevanghelul se afla încă în anul 1862 la biblioteca mănăstirii din paraclis [29].

SECOLUL AL XV-LEA

Secolul al XV-lea este secolul întemeierii și strălucirii Mănăstirii Bistrița. Cu 7 ianuarie 1407, cînd Bistrița se unește cu Neamțul, situația Mănăstirii capătă o altă înfățișare iar stareții sînt în atenția mitropolitului și a domnului țării, mulți dintre ei făcînd parte sau luînd parte la ședința divanului domnesc.

DOMENTIAN este egumenul cu care începe șirul conducătorilor Mănăstirii Bistrița, la 7 ianuarie 1407. Pomelnicul de la Bistrița arată că Domentian este numele de schimnicie, iar pe cel dinainte, de la călugărie, l-a avut de DIONISIE : „Pomenește, Doamne, pe arhimandritul Donisie, adică Domintian, conducătorul acestui Sfînt Lăcaș"[30]. Numele lui Domentian apare în 7 ianuarie 1407[31] și se rementionează la 12 iulie 1415 (6923), cînd Mănăstirea Bistrița „primea satul lui Opriș și a lui Oană, nepotul său..., cu venitul de la munte pînă la mare și cu straja"[32]. Egumenatul lui Dionisie — Domentian a luat sfîrșit către anul 1418 și, odată cu sfîrșitul lui și unirea Bistriței cu Neamțul. Domentian va fi fost cu metania de la Mănăstirea Neamț, iar rînduirea sa la Mănăstirea Bistrița avea scopul de a face și din această mănăstire un centru cultural-artistic-religios-spiritual, așa cum era atunci Mănăstirea Neamț. Exemplul va fi urmat și de Ștefan cel Mare, cînd, prin luarea egumenului Ioasaf de la Neamț și ducerea lui la Putna, pe timpul organizării Putnei, de fapt Neamțul era unit cu Putna.

GRIGORIE. La 2 noiembrie 1418 se vorbește de egumenul Grigorie[33]. Dacă acesta este același cu cel din „Pomelnic", atunci numele din călugărie i-a fost Gavril iar cel de schimnicie Grigorie. „Pomenește, Doamne, pe starețul Gavriil adică Grigorie"[34]. Cu privire la timpul egumenatului lui Grigorie s-au creat discuții, după modul cum se interpretează inscripția pusă pe lespedea de mormînt a doamnei Ana, soția lui Alexandru cel Bun, de către Ștefan cel Mare : „...s-a mutat la veșnicile lăcașuri în anul 6926 luna noiembrie 2, sub egumenul popa Grigorie" .Acest „sub egumenul Grigorie", în cazul cînd este egumen în 1418, atunci el este contemporanul lui Alexandru cel Bun, în cazul cînd este egumenul în vremea căruia Ștefan cel Mare a pus piatra de mormînt, este contemporan al acestuia din urmă[35]. Este demnă de luat în considerație prima ipoteză. Grigorie fiind egumen în anul 1418. Egumenatul lui Grigorie va fi putut ajunge pînă către anul 1430.

VASILIE apare în trei documente din anul 1431 ca egumen al Bistriței. Documentele privesc : primirea vămii de la Tazlău, de către Ardeal ; a

---

29. Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 3, 14.

30. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 87; Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 6-14; Leon Mrejeru-Ghenadie Caraza, *op. cit.*, p. 10-12; Emilian Vasilescu, *In vizită la Mănăstirile Bistrița și Durău*, în „M.M.S.", XXXI (1955), nr. 5-6, p. 333; Ieromonah Ioanichie Bălan, *Mănăstirea Bistrița*, București, 1977, p. 18-19.

31. *D.R.H.*, vol. I, doc. 21, p. 29-30.

32. *Ibidem*, doc. 44-1415 (6923), iulie 12, p. 38-39.

33. N. Grigoraș-I. Caproșu, *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova*, în „Studii și cercetări istorice", vol. XX (vol. III seria nouă), Iași, 1947, p. 45 ; Constantin Turcu, *Mănăstirea Bistrița*, în „M. M. S.", XLIV (1968), nr. 3-4, p. 214.

34. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 87-88.

35. Melchisedec, Episcopul Romanului, *op. cit.*, p. 62, consideră pe Grigorie egumen în timpul morții Doamnei Ana; N. Iorga, *Două inscripții nouă găsite la Mănăstirea Bistrița-Neamț*, extras din „Analele Academiei Române" seria II, Tom. XXXVI, nr. 13, Memoriile secțiunii istorice, București, 1913, p. 2, pune ca an al egumeniei 1490, punerea pietrei de Ștefan cel Mare. Întrucît „Pomelnicul" interpune între Domentian și Evstatie pe Grigorie, se poate afirma că Grigorie este egumen în 1418.

unor prisăci dintre care una pe Ichtil și o mănăstire a Sfîntului Nicolae, unde a fost (descălecător) Huba, cu satul și cu morile și siliștea de la Nichid[36].

EVSTATIE (EUSTATIE). În anul 1455, în sfatul domnesc, alături de Mitropolitul Teoctist I al Moldovei, apare cu rangul de *arhimandrit* și cu adaosul „Bistriceanul" — „popa chir Evsatie (Eustatie)"[37]. Pomelnicul il pune pe Eustatie după Grigorie. În schimnicie, lui Eustatie i se dă numele de Eutimie (Eftimie)[38]. Eustatie apare în documentele domnești ca stareț la Bistrița între anii 1455 și 1462. Ștefan cel Mare îl are în atenție pe Eustatie și prin el dăruiește și întărește Mănăstirii Bistrița unele privilegii : în 1459, supune Bistriței „ungurii" din Lucăcești[39]; în 1460 întărește dreptul de vamă de la Tazlău și Bacău[40] ; în 1462[41], pentru „mănăstirea noastră de la Piatra lui Crăciun", unde „este hramul Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria"[42], se dau și se întăresc bunuri și persoane[43], precum și mănăstiri, dintre care una cu hramul „Sfîntul Bogoslov" (Ioan Evanghelistul), fără a se arăta locul, și alta la Bohotin (Răducăneni) — Iași)[44].

PAISIE este foarte puțin probabil că a fost stareț al Bistriței. „Pomelnicul..." așază pe arhimandritul Paisie după Eustatie, dar după demonstrația lui Damian P. Bogdan acesta este Paisie cel Scurt (Scund) starețul Putnei, „cu o viață bună și curată, nelipsind nimic din ce s-a căzut păstorilor, ca să nu facă" și care a murit la 23 iulie 1502[45]. Se menține rezervă asupra egumenatului acestui Paisie pînă la alte probe. S-ar putea să fie cel ce urmează în „Pomelnic..." după ieromonahii Sofronie, Hristofor și arhimandritul Ghenadie.

TEODOR. În mai multe acte domnești ștefaniene, înaintea altor egumeni din Moldova apare „chir Teodor" între anii 1464 și 1470. La 12 septembrie 1464, apare în divan, pe lîngă Mitropolitul Teoctist I și Episcopul Tarasie și înaintea altor egumeni, Teodor[46] ; la 13 februarie 1466, apare într-un ispisoc, prin care se întărește Bistriței un sat, unde, „au fost vătămani Tăvucin și Penea și Ananie, cu moara din cîmp cu helești, și i se dă și un tătar din tătarii domnești de la Neamț, cu numele Oana"[47] ; în același an, 1466, Teodor a cumpărat mănăstirea „din sus de Tămaș", cunoscută și sub numele de Mănăstirea Martei (exista încă la 25 iulie 1761), de la un oarecare Ștefu1 din satul Tămaș (lîngă satul Gioseni — Bacău)[48] ; la 3 februarie 1467, apare într-un act de scutire a unor oameni de „podvadă" din mai multe

---

36. *D.H.R.*, vol. I, doc. 101-1431 (6939), 6 februarie, p. 150-151 ; doc. 104-1431 (6939), din 31 iulie, p. 154-155 ; D. Ciurea, *Noi considerații privind orașele și tîrgurile din Moldova în secolele XIV-XIX*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol", VII, Iași, 1970, p. 27 ; N. Iorga, *Două inscripții...*, p. 1-2.

37. *D.R.H.*, vol. II, doc. 47-1455 (6963), 7 iunie, Suceava, p. 66-67 ; doc. 48-1455 (6963), 21 iulie, Suceava, p. 67-69; doc. 49-1455 (6963), 15 august, p. 69-71.

38. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 88. Pînă în 1462, Eustatie nu apare cu numele din schimnicie.

39. *D.R.H.*, vol. I, doc. din 20 mai 1459 (6967), p. 496.

40. *Ibidem*, doc. 93, din 1460 (6968), 23 aprilie, p. 133-135.

41. *Ibidem*, doc. 107-1462 (6970) din 15 septembrie, p. 151-155; M. Costăchescu, *Documente de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1948, p. 10-14.

42. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 14, stabilește că „Piatra lui Crăciun" este Piatra Neamț, iar mănăstirea de la Piatra lui Crăciun este Mănăstirea Bistrița.

43. Gh. Versescu, *Istoria monografică a orașului Piatra Neamț*, București, 1971, p. 11.

44. *D.R.H.*, vol. II, p. 468.

45. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 31-32, 88; Ioanichie Bălan, într-o încercare de listă a stareților Bistriței (manuscris), pune pe Paisie în 1487.

46. *D.R.H.*, vol. II, doc. 123, 12 sep. 1464 (6972), p. 176-178.

47. *Ibidem*, doc. 132, 13 febr. 1466, p. 187.

48. N. Grigoraș, I. Caproșu, *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova pînă la mijlocul secolului al XV-lea*, București, 1968, p. 62; *D.R.H.*, vol. II, doc. 136, 11 iunie 1466 (6974), p. 194-195.

sate din ținutul Neamț și dreptul de judecată a oamenilor din acele sate[49]; în sfîrșit, la 28 mai și la 5 iunie 1470, apare și „chir Teodor"[50].

GALATIE ar fi egumenul în vremea căruia Ștefan cel Mare reîntărește Bistriței vama de la Tazlău și Bacău, bazmeanul tîrgoveților, mori, satul Lucăcești, cu schitul și prisaca lui Teofan, la Călugăra[51]. Acest Galatie ar putea fi identic cu arhimandritul Ghanadie din „Pomelnic..."[52], Galatie — Ghenadie este o întrebare care ar putea avea acoperire în cazul unor alte documente.

DANIIL... „monahul Daniil, egumenul".

GHERMAN... „eromonahul Gherman, stareț"; Daniil și Gherman apar cu formulele arătate în „Pomelnic..."[53], fără a se indica unde au stărețit. Luînd în considerare contextul de nume în care se găsesc la „cinurile călugărești", ca: ierodiaconul Teodor (Mărișescul), scriitor de la Neamț și ierodiacon Paladie, scriitor de la Putna, aceste două persoane, dacă au condus Mănăstirea Bistrița, au putut fi contemporani cu vestiții scriitori citați, deci din epoca ștefaniană[54].

PAISIE apare în 1487 la dăruirea unor sălașe Mănăstirii Bistrița[54 a].

GRIGORIE, între 1491 și 1500, apare în trei documente ca „iegumenul și arhimandritul de la Mănăstirea Bistrița"[54 b].

THEODOR, în documentul contestat din 1498, apare ca stareț al Bistriței[54 c].

SECOLUL AL XVI-LEA

Secolul al XVI-lea este secolul marilor transformări la Mănăstirea Bistrița, prin reconstrucții, în special cea a bisericii lui Alexandru cel Bun și prin construcții de case cu destinații speciale. În acest secol, de la Bistrița se evidențiază personalități care au ajuns pe scaunele ierarhice din Moldova.

SILIOAN (SILUAN). Apare într-un document din 4 iunie 1521, dat în Hîrlău de Ștefăniță Vodă (1517-1527), prin care se întărește Bistriței satul Călinești pe Cobile, unde a fost casa lui Dragomir și mănăstirea și viile. Formula folosită este „rugătorul nostru chir Silioan", egumenul de la Bistrița[55].

SERAPION este egumenul în vremea lui Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546), iar cînd Petru Rareș, în anul 1538, este nevoit să plece spre Ciceu, oprindu-se o clipă la Bistrița, a făgăduit și a dat satul covurluian Mojești, cu morile lui[56]. În anul 1540 Serapion cu tot soborul se obligă să respecte prisaca lui Teofan cît va trăi el[57].

FILOTEU (FILOTEI), în vremea lui Petru Rareș, trăia la Bistrița ca „proegumen"[58]. Aceasta înseamnă că va fi fost stareț în vremea lu Ștefan Lăcustă (1538-1540), sau mai curînd va fi fost stareț în timpul primei domnii a lui Petru Rareș.

---

49. *D. R. H.* vol. II, doc. 146-147 (6975), 3 februarie, p. 211-213; M. Costăchescu, *op. cit.*, doc 4, p. 23-26.

50. *Ibidem*, doc. 166, 28 mai 1470 (6978), p. 247-249; doc. 167, 5 iunie 1470 (6978), p. 249-251; a se urmări și documentele cu explicarea lor de la p. 487 și 517.

51. N. Iorga, *Două inscripții...*, p. 2.

52. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 88.

53. *Ibidem*, p. 53, rînd 32, p. 8 v rînd 32, p. 90 rînd 15, p. 8 v rînd 15. p. 138.

54. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 395-396. Teodor Mărișescul și Paladie au activat în ultimele decenii ale secolului al XV-lea .

54 a. D.R.H., vol. III, doc. 17-1487 (6995) noiembrie 1, Suceava, p. 28-30.

54 b. *Ibidem*, doc. 96-1491 (6999), octombrie 15, Suceava, p. 188-193; doc. 246-1499 (7007), noiembrie 23, Hîrlău, p. 438-444; doc. 256-1500 (7008), martie 22, Iași, p. 458-460.

54 c. *Ibidem*, doc. X (fals), 1498 (7006), noiembrie 13, Hîrlău, p. 550-551.

55. Paul Mihail, *Alte acte românești de la Constantinopol*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol", VII, Iași, 1970, p. 354.

56. N. Iorga, *Două inscripții...*, p .3.

57. Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 10.

58. N. Iorga, *Două inscripții...*, p. 13.

TEOFAN. Ar fi fost stareț pe cînd proegumenul Filoteu trăia la Bistrița. În vremea lui Teofan trăia în mănăstire Partenie Tahata și se mai aflau opt ieromonahi „popi", din școala lui Nicodim, unul de loc din Roman, 6 ierodiaconi, toți cărturari, un călugăr cărturar și un mare număr de monahi[59]. Toți se consideră a fi din epoca lui Petru Rareș.

TEODOSIE. Apare ca egumen în vremea celei de a doua domnii a lui Petru Șchiopul (1574-1577 ; 1578-1579 ; 1582-1591), fiind înscris pe un Tetraevanghel scris de „mult greșitul Ștefan popii Gligăi"[60]. „Acest Tetraevanghel l-au făcut și ferecat panul Gliga din Piatra și cu soția sa Evdochia, ca să le fie lor spre veșnică pomenire și să fie și fiului lor, Vasilie și să nu se vînză... și să citiască întrînsul și să roage pe Dumnezeu pentru sufletul lor, care l-au făcut în anul 7086 (1578) luna lui august în 9 zile, în zilele lui Petru Voievod și ale Mitropolitului Atanasie al cetății Suceava și ale Egumenului Teodosie al Mănăstirii Bistrița"[61]. Numele mitropolitului apare redat cu greșeală, în vremea aceea era Anastasie, fost la Roman și apoi mitropolit (1572-1578).

ANASTASIE. Apare ca egumen în vremea celei de a treia domnii a lui Petru Șchiopul, fiind înscris pe lespedea de mormînt pusă vornicului Ivașcu din Țara Vlachiei „care era pribegind în Țara Ungurească și trecînd prin țara lui Bogdan la mijlocul munților a căzut moartea asupra lui". A fost înmormîntat la Bistrița, arătîndu-se pe lespede că la acea tragică întîmplare din 20 decembrie 1584 era „egumen chir Anastasie"[12].

DOSOFTEI. Fără a se putea stabili timpul egumenatului, din inscripția pusă de călugărul Pahomie pe piatra de mormînt aflăm că a trecut către cele veșnice la 15 septembrie 7101 (1592), fiind atunci „proigumenul Dosoftei"[63].

VARLAAM. În „Pomelnic...", apare cu numele „Varlaam egumenul", în două locuri : după copiii lui Petru Rareș (f. 4 v) și după ierarhii Teoctist, Gheorghe, Tarasie, Teoctist (II), Pahomie (?) (f. 5r)[64]. Cum este vorba de semnătură în două locuri, se poate socoti că a egumenit în perioada 1550-1580, poate chiar în timpul sfințirii bisericii în vremea lui Alexandru Lăpușneanu (1552-1561 ; 1564-1568), întrucît în ceara proaspătă de pe sfînta masă se află scrijelit „Varlaam egumen".

STAREȚI PREZUMPTIVI ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

În „Pomelnic..." apar mai multe persoane cu titlul de „egumeni" sau „stareți" ai Bistriței, trecute la alte categorii de pomenire : la „arhiepiscopi", unii, iar alții la „boierii Țării Moldovlahiiei". Este posibil ca aceștia să fi fost tot stareți ai Bistriței și, puși în contextul altor nume, au desfășurat activitatea în secolul al XVI-lea.

FILIMON, trecut la grupa „arhiepiscopi", cu hirotonia în ieromonah, apare între „Arhiepiscopul Anania din Țara Muntenească" (1544-1558 ; †1580 ca schimonah — Antonie) și Nicanor al Moldovei (1581-1582; 1591-1594; †1607— Nil în schimnicie)[65]. A putut fi stareț între 1544 și 1581/82.

---

59. *Ibidem*, p. 3.

60. Gh. Verșescu, *op. cit.*, p. 134, datează 27 ianuarie 1580 (7088), ceea ce ar fi în a treia domnie a lui Petru Șchiopul.

61. Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești, din plasa Smila, județul Tutova*, București, 1916, p. XIX-XX. Manuscrisul a fost și al lui „Cristea Ghenovici și soția lui Anghelina, care la 1596 iulie 22 l-au dăruit mănăstirii lor, Smila"; Gh. David, *Petru Șchiopul*, București, p. 184-207, nu amintește de acest Tetraevanghel. Cît privește numele Mitropolitului Atanasie este greșit, întrucît în acest timp se cunoaște un mitropolit cu numele Anastasie mort în 1587, înmormîntat la Putna, care a condus Mitropolia Moldovei între 1572 și 1578. Două corecturi se impun : una la Antonovici, *Anastasie*, în loc de Atanasie și a doua la Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol, III, București, 1981, p. 523, la 9 august 1578, Anastasie era în funcțiune ; N. Iorga, *Istoria Bisericii românești...*, vol. I, p. 191-194; vol. II, p. 325.

62. Melchisedec, Episcopul Romanului, *op. cit.*, p. 62-63.

63. N. Iorga, *Două inscripții...*, p. 5.

64. Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 31, nota 6.

65. *Ibidem*, p. 57, rîndurile 17-18; p. 94, rîndurile 8-10; p. 137; Mircea Păcurariu *op. cit.*, vol. III, p. 521, 516, 520 și 524.

PROHOR. Apare între „boierii țării Moldovlahiei" ca stareț al Bistriței, „ieromonahul"[66]. Mai sînt acolo și alte nume scrise peste alte nume dispărute. Nu va putea fi vorba de o contemporaneitate cu boierul Jurj, din vremea lui Alexandru cel Bun. Dacă se ia în considerare numele Episcopului de Roman Eustatie (Eremia) (1575-1580, retras la Putna) și cel al lui Pavel de la Neamț, fost Episcop de Roman (1613-1616), putem conchide că Prohor a putut egumeni în ultimul sfert al secolului al XVI-lea.

PAISIE monahul. Apare ca stareț al Bistriței în aceleași condițiuni ca și la Prohor.

ISAIA monahul, ca și Prohor și Paisie.

VONIFATIE (BONIFATIE) monahul încadrat între aceleași persoane ca și Prohor, Paisie și Isaia[67].

SISOE ieromonahul. A stărețit fără a se indica locul. Este probabil să fie tot un stareț al Bistriței[68].

GHEORGHE, „de postrig" din Mănăstirea Bistrița, ajuns ierarh al Moldovei (la Roman 1550 (?) - 1551)[69], va fi putut onora și scaunul stăreţesc de la Bistrița înainte de 1550.

SECOLUL AL XVII-LEA

Secolul al XVII-lea, pentru Mănăstirea Bistrița, înseamnă începutul eclipsării și coborîre la stare de inactivitate și „închinare" la Sfîntul Mormînt. Un singur stareț a cinstit scaunele ierarhice de Rădăuți, Roman și Iași.

ATANASIE, egumen al Bistriței, în vremea cînd Mihai Viteazul era stăpînitor peste Muntenia, Transilvania și Moldova, nu se sfia a merge, împreună cu alți călugări înaintea ierarhilor lui Mihai pentru mărturisiri[70]. De la egumenatul Bistriței, Atanasie trece episcop la Rădăuți (1613-1616), la Roman (1616-1629) și mitropolit al Moldovei (1629-1632). Trecînd către Domnul în scaunul de mitropolit, a fost înmormîntat la metania sa de la Bistrița, la 13 iulie 1632, după cum se arată în lespedea de pe mormînt[71].

VARNAVA, pomenit în „Pomelnic..." ca egumen, poate a urmat lui Atanasie.

PARTENIE egumenul, împreună cu tot soborul, a dat mărturie în anul 1650 lui Vasile Lupu pe unde a fost granița cu Ungaria și care au fost satele de graniță. În vremea lui Partenie, Bistrița avea încă viețuitori destui : „monahi, ieromonahi, ierodiaconi, schimonahi, *stareți bătrîni, dascăli de pustie,* anahoteți (?), sihaștri, pustnici, servitori, *bărbați mari și oameni sfinți*" (s. n.)[72].

NEOFIT. Trăia la Bistrița ca „proigumen", în vremea stareţului Teodosie (1636-1646)[73].

TEODOSIE. A egumenit la Bistrița între 1630 și 1646, avînd sub conducerea sa vreo 20 de călugări[74].

NECULAI. Este egumen la Bistrița în vremea Mitropolitului Moldovei Varlaam (1623-1653 ; † 1657)[75]. La 9 ianuarie 1631, Neculai apare în mărturia unor boieri mari de divan, fiind arătat de diaconul Biliu din Tîrgul Scheia că a îndemnat călugării să falsifice un act de la Petru Rareș în dauna Mănăstirii Bisericani[76].

IOREST (IUORIT-IORIST). Este pomenit într-un document particular

---

66. Damian P. Bogdan, *op. cit.,* p. 19 r; 97, rîndurile 8-10; 516, 520 și 524, p. 60, rîndurile 16-17.

67. *Ibidem,* p. 35, 61, rînd 1 și 98, rînd 3, p. 140.

68. *Ibidem,* p. 57, rînd 26 și p. 94, rînd 16.

69. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului,* București, 1984, p. 165.

70. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești...,* vol. I, p. 241.

71. Scarlat Porcescu, *Episcopia...,* p. 181-182 ; Constantin Turcu, *op. cit.,* p. 217, confundă cu Anastasie din vremea morții lui Ivașcu Golescu, 1584.

72. Narcis Crețulescu, *op. cit.,* p. 4, nota 1 și p. 11.

73. N. Iorga, *Două inscripții...,* p. 4.

74. *Ibidem.*

75. N. Grigoraș, *Abuzurile și corupția membrilor aparatului de stat feudal din Moldova (sec. XV-XVII),* „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol", VIII, Iași, 1971, p. 114.

76. Narcis Crețulescu, *op. cit.,* p. 11.

dat în Iași, la anul 7167 (1659)[77], iar un alt act tot din Iași, dat la 25 martie 7174 (1666), îl arată frate cu un Toader și este citat ca martor în vînzarea unei țigănci, de către Irimia din Bîrgăoani logofătului Gorovei și soției sale cu 45 lei[78].

SECOLUL AL XVIII-LEA

Secolul al XVIII-lea, pentru motivele arătate în altă parte cînd s-a invocat motivul „închinării" Mănăstirii Bistrița la Sfîntul Mormînt, nu ne oferă decît puține nume de stareți.

DAMIAN. Are meritul că fiind egumen al Bistriței, la anul 1750 a încurajat acțiunea de traducere și transcriere a „Pomelnicului" cel vechi de la anul 6915 (1407) (?), din slavonește în românește, cu toată cheltuiala „dumisale lui Nicolae Kogălniceanu s-au scris și s-au înnoit precum se vede, la anul 7258 (1750), luna lui agust 14" [78 bis].

LEMNIANOS. Apare înscris ca egumen al Bistriței într-una zapis din 12 mai 7260 (1752), privind un schimb de țigani între Mănăstirile Bistrița și Dobrovăț. Acest stareț semna „Lemnianos Bistriținos"[79].

OREST. Apare într-un document din 2 ianuarie 7264 (1758), împreună cu stareții Partenie de la Secu și Nicon de la Neamț[80].

FILARET protosinghelul. Apare pe o icoană a Sfîntului Dimitrie aflată în una din camerele stăreției, cu însemnarea din anul 1772 (?).

DANIIL, fost egumen la Pîngărați, a devenit egumen la Bistrița, unde s-a săvîrșit din viață „cu moarte cumplită, rupîndu-se un pod putred dintre două turnuri"[81]. Daniil apare înscris pe o Evanghelie românească din 7270 (1762) și legată în argint, cu textul grecesc: „Pomenește, Doamne, pe robul Tău Daniil, igumenul „Mnistrița" (Bistrița) 1786 [82].

IACOV. Egumen care și-a lăsat numele înscris pe lespedea încrustată în zidul de incintă de pe latura de apus, între stăreție și Casa Rareș. La 1776, Iacov arhimandritul, „cu osteneala și cheltuiala sa, din toată rămășița averii sale pentru izbăvirea sufletului său și a părinților spre veșnică p)menire", a refăcut și construit din nou zidul înconjurător de incintă[83].

SECOLUL AL XIX-LEA

ZAHARIA. Este egumenul care a dispus „zugrăveala pereților bisericii mari" din Mănăstirea Bistrița, printre altele „și portretele în pridvorul ctitorilor în număr de 10"[84], în anul 1814. Sub conducerea lui Zaharia, în anul 1809 erau la Bistrița, pe lîngă egumenul „monahul Zaharia[85], 4 ieromonahi

---

77. Toma Gh. Bulat, *Documentele Mănăstirii Varatec (1497-1836)*, Chișinău, 1939, doc. XIV, p. 91-92.

78. Ștefan S. Gorovei, *Documente moldovenești din veacul al XVIII-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol", XII, Iași, 1975, p. 289-295.

78 bis. Gabriel Strempel, *Catalogul manuscriselor românești-B A R, 1601-3100*, vol. II, București, 1983, ms. nr. 2865, p. 391-392.

79. Paul Mihail, *Alte acte românești de la Constantinopol (IV) (1596-1860)...*, act. II, p. 249-250.

80. Vasile Gh. Miron, Mihai Ștefan Ceaușu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, *Din tezaurul documentar sucevean 1393-1849*, București, 1983, doc. 926, p. 307.

81. Victor G. Cădere, *Însemnări despre unele mănăstiri și schituri din Moldova după Cronica Mitropoliei Moldovei și Sucevei din anul 1857*, în „M.M.S.", XL (1964), nr. 9-10, p. 517.

82. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 87.

83. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 74.

84. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 86.

85. Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, p. 106, nr. 5 și 7; Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu, Corneliu Cărămidaru, *Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău, 1424-1848*, București, 1976, doc. 399, din 27 august 1801, p. 94; doc. 400, f. a. (1801-1802), p. 94 și doc. 633 din 19 iunie 1815, p. 132 îl citează ca egumen pe Zaharia.

și 5 monahi, în total 10 viețuitori[86]. Zaharia, care prin schimnicie s-a numit Zosima, a murit la 6 noiembrie 1831, fiind înmormîntat lîngă mormîntul cneaghinei Maria, „în pardoseala biserici"[87].

DAMIAN protosinghelul. Apare înscris cu numele la iconostasul sau strana specială a Sfintei Ana : „În zilele preafericitului și preasfințitului Kiriu Kiriu Chiril Patriarhul Ierusalimului și a prea înălțatului Domn Grigorie Alexandru Ghica V(oie)v(od) și a prea sfințitului Kiriu Kiriu Sofronie Mitropolit Moldovei și a cuviosiei sale Damian protosinghel, egumen acestei mănăstiri, iconostasul s-a făcut cu toată cheltuiala arhimandritului Varnava de la Pîngărați, care bolnăvindu-se cumplit la 1849 și fiind la ceasul de pe urmă, cum l-au adus (la) Sfînta Icoană îndată s-au făcut sănătos iar strana s-a gătit la 1853 ghenar 24"[88].

NICHIFOR ILIESCU SPRINCEANĂ, „curator" al Bistriței, a împlinit rosturi de rector și profesor la Seminarul din Huși, profesor și rector al Seminarului de la Socola, inspector la Seminarul de la M. Neamț ; la Bistrița va fi fost egumen sau „curator", cum singur se numește, de la sfîrșitul anului 1863 și pînă către anul 1868, an în care se afla la Mănăstirea Secu[89]. A murit la 4 decembrie 1876 la Secu.

GHENADIE CONSTANDINESCU (CONSTANTINIU). Are înscris numele pe o candelă la icoana Sfintei Ana, din anul 1867, iar ca egumen, după Nichifor Iliescu, a făcut „multe argintării în valoare de 55011 lei, îngrădirea mănăstirii și a ogrăzilor, în sumă de 4810 lei", în anul 1868[90]. În anul 1871, Ghenadie încă era în funcțiune[91].

NICHITA DARIE arhimandritul. A restaurat biserica, casa egumenească și cu tot cuprinsul mănăstirii[92]. La reparațiile din anul 1875, pietrele de pisanie de la intrarea în biserică fiind prea sus și neputînd a fi citite, le-a așezat mai jos și le-a poleit[93]. Egumenatul lui Nichita a durat între 1874 și 1895[94].

SPIRIDON. Menționat pe un Prolog al Schitului Tarcău, ar fi egumenit în timpul războiului de independență[94bis], poate într-o absență temporară a lui Nichita Darie.

ISIHIE IORGULESCU arhimandritul. Apare semnînd ca egumen între anii 1895 și 1903-1904[95].

---

86. C. N. Tomescu, *op. cit.*, față de Bistrița care avea 10 viețuitori, alte mănăstiri și schituri din aceeași zonă aveau: Bisericani 25 viețuitori; Pîngărații 11 viețuitori iar Tazlău 3 viețuitori. Această informare este utilă pentru a se vedea că mănăstirile închinate țineau puțini viețuitori, cazul Tazlăului și al Bistriței.

87. Leon Mrejeru, Ghenadie Caraza, *op. cit.*, p. 4-5, dau unele amănunte în legătură cu săpăturile făcute la mormîntul lui Zosima (din schimnicie, Zaharia cu numele din călugărie, după comunicarea Protosinghelului Ioanichie Bălan), după rezultatele consemnate în procesul verbal din 15 august 1932.

88. *Condica inventar,* a Mănăstirii Bistrița, poziția 1090/437.

89. Veniamin Pocitan, *Arhim. Nichifor Iliescu Sprinceană,* în „B.O.R.", seria III, XLVI (1928), ianuarie, nr. 1 (562), p. 26-31 ; Idem, *Arhimandritul Iliescu Sprinceană*, în „B.O.R.", XLVI (1928), nr. 11 (572), p. 973-977. Din titlul unei lucrări a lui Nichifor Iliescu aflăm și amănuntul activității sale la Bistrița: „Arhim. Nichifor Iliescu Sprinceană, fostul rector la Seminarul din Husi și la acel din Mănăstirea Neamțul și *curator la Mănăstirea Bistrița-județul Neamț,* iar acum aflător la Mănăstirea Secul": *Biserica adevărată și chemarea Bisericii Române,* București, 1868, 118 p.

90. Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 15.

91. Macarie Ciolan, scrisoare din 1 aprilie 1984.

92. Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 10.

93. Gr. G. Tocilescu, *op. cit.* ; Melchisedec, Episcopul Romanului, *op. cit.*, p. 60, menționează schimbarea, dar nu dă numele egumenului.

94. Macarie Ciolan, scrisoarea citată.

94 bis. Protos. Ioanichie Balan, scrisoare din 6 martie 1984.

95. Macarie Ciolan, scrisoarea citată.

SECOLUL AL XX-LEA

IEROTEI SĂVESCU, de loc din Farcașa-Neamț, la 18 aprilie 1903 apare numit superior al Bistriței[96], fiind poate ajutat un timp și de Isihie.

GHENADIE CARAZA. A avut una dintre stărețiile cele mai lungi 1909 — septembrie 1944. În anul 1932, s-a făcut la Bistrița, în egumenatul lui Ghenadie Caraza, sărbătorirea a 500 de ani de la moartea lui Alexandru cel Bun, cu participarea mai multor ierarhi. La Bistrița, în primul război mondial a fost spital de răniți, apoi orfelinat, la buna desfășurare a activităților Ghenadie Caraza dînd tot concursul. În anul 1915 a acoperit zidul de incintă cu țiglă[97].

TEOFIL LUCA arhimandritul. Egumen din septembrie 1944 pînă la 1 septembrie 1945[98].

VARAHIL JITARU arhimandritul. De la 1 septembrie pînă în aprilie-mai 1946[99].

ATANASIE GLATCOVSCHI arhimandritul. Din aprilie-mai 1946 la 1 septembrie 1948[100].

PARTENIE BUȘCU arhimandritul. De la 1 decembrie 1948 la 1 aprilie 1949[101].

EFTIMIE LUCA. Egumenește, urmînd lui Partenie Bușcu, de la 1 aprilie 1949 pînă la 1 octombrie 1959, cînd trece în postul de exarh la Episcopia Romanului și Hușilor[102].

MITROFAN BĂLTUȚĂ ierodiacon. De la 1 octombrie 1959 la 1 octombrie 1960[103].

EFTIMIE LUCA. A doua oară, de la 1 octombrie 1960 la 1 martie 1966, cînd trece stareț la Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava[104]. În timpul celor două stăreții s-au realizat mai multe lucrări de reparații și întreținere, aducerea apei curente etc.

DIONISIE VELEA. 1 aprilie 1966, pînă la trecerea din viață la 12/13 iunie 1979. În timpul egumenatului arhimandritului Dionisie Velea s-au început lucrările de restaurare a complexului mănăstiresc[105].

PIMEN ZAINEA. Locțiitor de stareț, iunie-august 1979.

CIPRIAN ZAHARIA. Stareț din septembrie 1979, sub care s-au finalizat lucrările de restaurare.

---

96. *Anuarul 1909*, Administrațiunea Casei Bisericii, București, 1909, p. 311.

97. N. Iorga, *Două inscripții...*, p. 5; Gh. Verșescu, *op. cit.*, p. 111; Viorel Căpitanu, Vasile Ursachi, *Ghidul monumentelor din județele Bacău-Neamț*, Bacău, 1971; Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 333; † Eftimie Luca, scrisoare din 23 ianuarie 1984.

98. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 334. Teofil Luca a fost stareț și la Mănăstirea Slatina. A fost unchiul Prea Sfințitului Episcop Eftimie Luca.

99. † Eftimie Luca, scrisoarea citată.

100. *Ibidem.*

101. *Ibidem.*

102. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 333; S[carlat] P[orcescu], *Alegerea hirotonia și instalarea Prea Sfințitului Eftimie Bîrlădeanul ca Arhiereu-vicar la Episcopia Romanului și Hușilor*, în „M.M.S.“, XLVIII (1972), nr. 1-2, p. 25; Idem, *Episcopia Romanului...*, p. 335-337 ; † Eftimie Luca, scrisoarea citată.

103. † Eftimie Luca, scrisoarea citată.

104. Diac. T[iberiu] M[elești], în „M.M.S.“, XLII (1966), nr. 3-4, p. 263, instalarea ca stareț la Suceava la 31 martie 1966; V. Irina, *Sărbătoarea Înălțării Domnului la Mănăstirea Neamț*, în „M.M.S.“, an XLII (1966), nr. 5-6, p. 396. Ridicarea la rangul de arhimandrit cu hirotesia Prea Sfințitului Eftimie.

105. *Memoria Antiquitatis*, III (1971), Piatra Neamț, Săpăturile arheologice din județul Neamț (II), p. 577-583; *Buletinul monumentelor istorice* Cronica. Principalele lucrări de restaurare a monumentelor din R. S. R. (1959-1969). Restaurări M. Bistrița ; I. Ivan, *Arhimandritul Dionisie Velea*, în „M.M.S.“, LV (1979), nr. 3-6, p. 405-407.

II. POMELNIC CRONOLOGIC PROVIZORIU CU STAREȚII MĂNĂSTIRII BISTRIȚA

1. PAFNUTIE, 1350
2. LEONTIE, 1380
3. IOAN BÎRAȚA, 1384
4. DOMENTIAN, 1407-1418
5. GRIGORIE, 1418-1430
6. VASILIE, 1431
7. EVSTATIE, 1455-1462
8 (PAISIE) (?)
9. TEODOR, 1464-1470
10. GALATIE. . .
11. DANIIL I. . .
12. GHERMAN. . .
12 a. PAISIE, 1487
12 b. GRIGORIE II, 1491-1500
12 c. THEODOR II, 1498.
13. SILIOAN, 1521
14. SERAPION, 1538-1540
15. FILOTEU. . .
16. TEOFAN, ...
17. TEODOSIE I, 1578
18. ANASTASIE, 1584
19. DOSOFTEI, (+1592)
20. VARLAAM. . .
21. FILIMON. . .
22. PROHOR. . .
23. PAISIE II. . .
24. ISAIA. . .
25. VONIFATIE (BONIFATIE). . .
26. SISOE. . .
27. GHEORGHE, înainte de 1550
28. ATANASIE I, 1600-1613
29. VARNAVA, 1613
30. NEOFIT, înainte de 1636
31. TEODOSIE II, 1630-1646
32. PARTENIE I, 1650
33. NECULAI, 1631
34. IOREST, 1659-1666
35. DAMIAN I, 1750
36. LEMNIANOS, 1752
37. OREST, 1758
38. FILARET, 1772
39. IACOV, 1776
40. DANIIL II, 1786
41. ZAHARIA (ZOSIMA), 1801-1831
42. DAMIAN II, 1849-1853
43. NICHIFOR ILIESCU SPRINCEANĂ, 1863-1867
44. GHENADIE I CONSTANDINESCU (CONSTANTINIU), 1867-1871
45. NICHITA DARIE, 1875-1895
46. SPIRIDON, 1877
47. ISIHIE IORGULESCU, 1895-1903
48. IEROTEI SĂVESCU, 1903-1909
49. GHENADIE II CARAZA, 1909-1944
50. TEOFIL LUCA, 1944-1945
51. VARAHIL JITARU, 1945-1946
52. ATANASIE II GLATCOVSCHI, 1946-1948
53. PARTENIE II BUȘCU, 1948-1949
54. EFTIMIE LUCA, 1949-1959
55. MITROFAN BĂLTUȚĂ 1959-1960
56. EFTIMIE LUCA, a doua oară 1960-1966
57. DIONISIE VELEA, 1966-1979
58. PIMEN ZAINEA, 1979
59. CIPRIAN ZAHARIA, din 1979.

III. IERARHI RIDICAȚI DE LA MĂNĂSTIREA BISTRIȚA LA SCAUNE IERARHICE DIN MOLDOVA

Deși una din mănăstirile de frunte ale Moldovei, cu mari resurse materiale, cu plan de activitate cultural-spirituală deosebit, cu niște condiții speciale de autoritate, înaintea altor mănăstiri, la o statistică sumară, se observă că numărul celor care, trăind la Mănăstirea Bistrița, au trecut la trepte ierarhice în Moldova, sînt, relativ, destul de puțini. Dacă de la Mănăstirile Neamț și Putna au ajuns mitropoliți, după unele „liste" 12 de la Neamț și 14 de la Putna (și 5 de la Secu și cîte 1 sau 2 de la celelalte mănăstiri, ca Rîșca, Sucevița, Agapia, Dragomirna, Probota, Slatina) [106], în schimb de la Bistrița nu se înscrie nici unul, deși, în realitate, au fost cel puțin doi pînă la 1874.

Pomelnicul de la Bistrița, face înscrierea unor nume de „arhierei"-„episcopi", fără a putea să li se identifice locul de păstorire, ca în cazul lui Ioan și Samuil[107], Ioanichiie și Vasile[108]. Unii poate să fi fost trăitori înainte de arhierie la Bistrița. Doi episcopi înmormîntați la Bistrița: Metodie (1504)

106. *Ceaslov*, Mănăstirea Neamț, 1874.

107. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 335.

108. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești...*, vol. I, p. 75, nota 2, înșiră pe toți aceștia patru, adăugînd că ei pot fi și „arhiepiscopi" de Roman; Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 141.

și Simion (1564)[109], este de asemenea posibil să fi avut „metania" sau „postrigul" tot de la Bistrița, prin anologie cu alte cazuri de la alte mănăstiri. Despre Atanasie, înmormîntat la Bistrița în 1636, știm că era cu „metania" de la Bistrița și a fost episcop la Rădăuți și la Roman, și apoi mitropolit al Moldovei[110]. Un vlădică ajuns episcop în 1550 la Roman[111] a fost cu metania tot de la Bistrița, unde va fi fost și egumen.

Despre alți ierarhi care să se fi ridicat de la Bistrița în perioada 1632-1950 nu se pomenește nimic în analele mănăstirii și în cele ale eparhiilor din Moldova.

În anul 1935, la 6 august, a fost tuns în monahism la Bistrița tînărul Teodor Arăpaș, primind numele de Teoctist. După terminarea Seminarului monahal de la Cernica și a Facultății de Teologie, după ce a împlinit rosturi de răspundere eclesiastică în Arhiepiscopia Iașilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei, în martie 1950 a fost chemat la treapta arhieriei ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și Mitropoliei Ungro-Vlahiei și, un timp, rector al Institutului Teologic de grad universitar din București. În anul 1962 a fost ales Episcop la Arad, în 1973 Mitropolit al Olteniei iar din anul 1977 Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Este primul ierarh care s-a ridicat de la Mănăstirea Bistrița după peste 325 de ani. Cu rosturi de mare răspundere în viața Bisericii Ortodoxe Române și în Sfatul țării — Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România — ca deputat, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, al treilea cu acest nume între Mitropoliții Moldovei și Sucevei, își manifestă dragostea de mănăstirea de metanie, ca dealtfel și de Mănăstirea Neamț, unde a început Seminarul monahal, și Vorona, unde a primit cele dintîi îndrumări în viața duhovnicească[112].

Un alt ierarh care s-a ridicat de la Bistrița, fără să fie cu postrigul de la această mănăstire, dar pe care a onorat-o în două rînduri cu cinstea de a-i fi stareț, este Prea Sfințitul Eftimie Luca, Episcopul Romanului și Hușilor. La Roman a fost mai întîi Arhiereu-vicar, iar din anul 1978 titular Episcop[113].

Prea Sfințitul Pimen Zainea, Episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a împlinit temporar ascultarea de locțiitor al stăreției Mănăstirii Bistrița, fără să fie cu metania de la această mănăstire[114].

*

În veacuri cu istorie frămîntată, starețiii Mănăstirii Bistrița au dat viață activităților ce se cuvin a se desfășura după pravila monahicească, după îndemnul Sfinților Părinți, sub călăuzirea mitropoliților Moldovei, cei cîți s-au rînduit după vremi la acest scaun. Prin starețiii ei, Mănăstirea Bistrița s-a înscris în circuitul interortodox. Veșmîntul nou pe care l-a îmbrăcat în anii de mare înflorire a Patriei, după cel de al doilea război mondial îndeamnă pe toți viețuitorii Bistriței a contribui cu toată angajarea și răspunderea la menținerea în starea cea mai bună a mărețului și remarcabilului monument de artă, Mănăstirea Bistrița.

Lista, incompletă, a starețiilor Mănăstirii Bistrița, dar plină de vrednicia celor cărora li s-a putut urmări activitatea și timpul desfășurării ei,

---

109. Melchisedec, Episcopul Romanului, *op. cit.*, p. 64-65; Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 216; Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 85; N. Iorga, *Două inscripții...*, p. 4.

110. Melchisedec, Episcopul Romanului, *op. cit.*, p. 64.

111. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 452; Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 165-168.

112. C. Buzdugan, *Strădanii și înfăptuiri ale Înalt Prea Sfințitului Teoctist în slujba Bisericii strămoșești și a binelui obștesc*, în „M.M.S.", LIII (1977), nr. 10-12, p. 744-759; a se urmări și p. 709-744.

113. Idem, *Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Eftimie Luca Bîrlădeanul a fost ales, recunoscut și instalat Episcop al Romanului și Hușilor*, în „M.M.S.", LIV (1978), nr. 3-4, p. 245-278.

114. Idem, *Vizita Prea Fericitului Patriarh Diodor al Ierusalimului și al întregii Palestine și a Prea Fericitului Iustin al Bisericii Ortodoxe Române în Moldova*, în „M.M.S.", LVIII (1982), nr. 5-6, p. 460-472.

va fi completată de alți ostenitori în domeniul cercetări trecutului, definitivînd și îmbunătățind pe cea prezentă.

Înal Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist i se cuvine toată recunoștința pentru ce s-a realizat, finalizîndu-se lucrările de restaurare de la Mănăstirea Bistrița.

Între stareți, se păstrează memoria Arhimandritului Dionisie Velea, neobosit în timpul de început al lucrărilor de restaurare, continuate sub supravegherea actualului stareț, Ciprian Zaharia.

Diac. I. IVAN

PROFESORUL ȘTEFAN BÂRSĂNESCU

Cu cîteva luni înainte de a împlini 90 de ani, Profesorul univ. dr. docent Ștefan Bârsănescu a trecut pragul acestei vieți, miercuri 6 noiembrie 1984. Deși împovărat de unele suferințe pricinuite de vîrsta sa înaintată și stingherit de o deprimantă infirmitate — pierderea vederii — cu toate acestea în deplină sănătate intelectuală, a lucrat, cu avînt tineresc, cu pasiunea omului de știință, pînă la sfîrșitul vieții sale.

După ce a trecut la pensie, cu ani în urmă, Profesorul Ștefan Bârsănescu s-a stabilit la București unde, ajutat de soția sa, o distinsă profesoară, și de ucenicii săi, a redactat și publicat cîteva opere de înaltă valoare științifică prin care a îmbogățit patrimoniul nostru cultural. Împlinindu-i-se testamentul, corpul său, fără glas și fără suflare, a fost adus la Iași, orașul în care și-a făcut studiile universitare și în care, timp de cinci decenii, s-a dăruit prin strădanii și înfăptuiri cărturărești de amploare, spre a se odihni, aici, în vecii vecilor.

Prin trecerea sa „dincolo de zare", învățămîntul superior ieșean, Academia Română, al cărei membru corespondent era, și viața noastră culturală pierd un slujitor de prestigiu, un remarcabil gînditor, un desăvîrșit pedagog, un destoinic cercetător, un îndemînatic organizator. Misiunile de mare cinste ce i s-au încredințat — profesor în învățămîntul mediu, director al Școlii normale „Vasile Lupu", director al seminarului pedagogic universitar, profesor universitar — le-a îndeplinit exemplar, iar operele sale, dintre care citez, doar cîteva cu problematică filozofică-pedagogică — *Pedagogie,* 1946, *Didactica,* 1946, *Unitatea pedagogiei contemporane ca știință,* 1936, *Politica culturii în România contemporană,* 1937, *Pedagogia practică,* 1946, *Educația estetică,* 1962, *Dicționar de pedagogie contemporană* (coautor), 1969, *Istoria pedagogiei românești,* 1941, *Contribuții la teoria categoriilor,* 1927, *Ce este filozofia culturii,* 1946, *Pedagogia în învățămîntul superior,* 1957, *Spre o nouă concepție despre universitate,* 1970, *Pedagogia agricolă cu privire specială asupra educației agricole a poporului român,* 1946 ș. a. — pun în lumină concepția sa despre lume și viață, convingerea sa nestrămutată că *Pedagogia,* cu toate disciplinele ei auxiliare, este *știința educației.*

La Universitatea ieșeană, în ziua de 10 noiembrie 1984, profesori ai acestui înalt for de învățămînt, profesori din învățămîntul mediu, învățători, colaboratori, prieteni și cunoscuți ai regretatului Profesor Ștefan Bârsănescu s-au înclinat în fața corpului său neînsuflețit și au omagiat, întru prinos de recunoștință, memoria sa. În drum spre cimitirul Eternitatea, la biserica „Sfinții Voievozi", s-au înălțat rugăciuni Atotputernicului pentru odihna sa veșnică în latura celor drepți. Slujba pogribaniei sale a fost cinstită de prezența Înalt Prea Sfințitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, fost student la Universitatea ieșeană al răposatului profesor, care, într-un cuvînt omagial, rostit în sfîntul locaș, a evocat pregătirea academică a vrednicului dascăl, măiestria sa didactică-pedagogică în expunerea prelegerilor și preocupările sale profund umane. Înaltul arhipăstor a amintit, apoi, că, în vîltoarea evenimentelor dramatice de după cel de-al doilea război mondial, în vacanțele de vară 1946 și 1947, Profesorul Ștefan Bârsănescu a răspuns cu dăruire samariteană apelului pe care i l-a făcut Mitropolia Moldovei și Sucevei de a mîngîia și întrarma, alături de alți cărturari ieșeni, studenți, împresurați de nevoi, adăpostiți la Mănăstirile Neamț, Agapia și Varatec, prin conferințe și convorbiri seminariale. În Adunarea eparhială a

Arhiepiscopiei Iașilor, a spus, în continuare, Înalt Prea Sfințitul, cuvîntările și intervențiile, totdeauna încărcate de conținut, ale Profesorului Ștefan Bârsănescu, în calitate de membru mirean al acestui for eparhial, au fost ascultate cu atenție. În unele scrieri ale sale, printre care *Școala greco-slavo-românească de la Putna,* 1966, *Academia domnească din Iași,* 1962, *Pagini nescrise din istoria culturii românești* (sec. X-XVI), 1971, ș. a., a amintit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit, este reliefat aportul Bisericii strămoșești la istoricele strădanii de educare și luminare a neamului nostru, în contextul condițiilor social-politice de odinioară, prin școală și cultură.

Adăugînd, în sfîrșit, că neamul nostru pierde, prin moartea Profesorului Ștefan Bârsănescu, un slujitor al înaltelor valori umane, un pedagog care a muncit, neîncetat, pentru a da semenului său, omul, chip și înfățișare de pilduitoare demnitate, Înalt Prea Sfințitul a încredințat familia profesorului, învățămîntul superior ieșean și Academia Română că Biserica regretă sfîrșitul acestui distins învățat, călăuzit de idei și sentimente alese, a mărturisit că, împreună cu sfetnicii săi, cu clerici și dreptcredincioși, participă cu compasiune la acest trist moment de despărțire, a adresat tuturor un cald și părintesc cuvînt de întărire, apoi a binecuvîntat rămășițele pămîntești ale Profesorului Ștefan Bârsănescu în călătoria sa cea de pe urmă.

Pr. Scarlat PORCESCU

Biserici de lemn cu valoare istorică

BISERICILE DE LEMN DIN COMUNA IPATELE: SATELE CUZA VODĂ ȘI IPATELE, PAROHIA CUZA VODĂ JUDEȚUL IAȘI

Satele. Prin noua împărțire administrativă satele Cuza Vodă și Ipatele s-au desprins din județul Vaslui și ele există la hotarul dintre cele două județe, nu departe de localitățile Țibănești și Negrești [1]. În aceste ținuturi viața omenească se face cunoscută din neoliticul dezvoltat — Cultura Precucuteană — fazele Cucuteni A și A-B, din neoliticul timpuriu — Cultura Criș — secolul III e. n. și din perioada feudalismului dezvoltat — secolele XVI-XVII [2].

Pînă în 1927, satul Cuza Vodă s-a numit Borești și număra, în 1774, 13 birnici [3].

Denumirea nouă, Cuza-Vodă, derivă din numele dealului situat la 2 km est, „Dealul Cuzei", iar denumirea comunei Ipate derivă de la satul Ipate, care și el derivă de la un descendent al vechilor stăpînitori ai acestor localități — familia Murguleț — care în veacul al XVII-lea cunoaște un urmaș cu numele Ipate Murguleț.

Din punct de vedere geografic, localitatea Ipatele din parohia Cuza Vodă, comuna Ipatele, este situată în centru comunei, între dealurile Mijloace la vest și Dealul Mare la est, care unindu-se în partea de nord formează un podiș numit Poiana, pe care sînt cîteva case [4].

1. Lahovari, Brătianu, Tocilescu, *Marele dicționar geografic,* vol. III, p. 62.
2. N.Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea,* București, 1970, p. 326-327.
3. Catagrafia din 1774.
4. Lahovari, Tocilescu, Brătianu, op. cit., p. 62.

În 1774, localitatea se numea „Valea lui Ipati" și număra 8 mazili, între care „Ion sin Gavril, Zaharie sin Ion, Ion Ciomag, Apostol Netedu, Lefter Mera, Vasile Capră, Zaharie, Gavril; aprozi tot de acolo : Chiriac, Bîcul, Agapi, brat lui; birnici tot de acolo, Vasile Vicol pas la Buzîlean" [5].

Denumirea Ipate, ca nume de persoană, este menționată de numeroase documente : astfel, un document scris din 13 iunie 1601, prin care se ordona lui Ciolan să cerceteze pricina Mănăstirii Bisericani, este scris de un „Ipate" [6]. În 1619, Gașpar Voievod judecă o pricină dintre „mai mulți și Ipatie, pentru satul Folești" [7].

Un document din 1638 menționează că „Ipate Murguleț deține vii la Cotnar"[8]. Alt document din 1642 „e scris de Popa Ipatie"[9]. Un „Ipatie zălogește un loc nepotului său Nour, în 1649" [10]. Tot în acest an s-a scris „un zapis" pentru „bucatele lui Vasile, ce au luat Ipatie pe seama lui" [11]. În 1652 februarie 8, Vasile Voievod poruncește lui Căracaș jitnicer să scoată „pe Patrașcu și pe Andrei, fiii lui Ipati din case" [12]. Un „Ipate" este amintit apoi de documente în 1669 [13]. Apoi într-un alt document din 1679, aprilie 8, dat în Iași, care menționează că „Ipate a avut gîlceavă cu rudele" [14].

Din 1704 există un document din iunie 11, prin care „Tănase Bosie alege hotarele de moșie și „a Ipătoaiei" [15]. Din 1707, septembrie 3, exista un act de vînzare al lui Ștefan Ipatie, „feciorul lui Ipatie Călugărul și al Aniței, nepoata lui Brumă, din Crăești-Vaslui" [16].

Condica liuzilor din 1803 fixează localitățile Borăcței și Ipatele — răzășești în Ocolul Fundului de Jos, care cuprinde Ipatele — 81 liude (fără dare) [17].

Condica vistieriei Moldovei din 1816 menționează localitatea „Ipati a căminarului Constantin Burghele, scutiți de aceste și vornicul Alecu Iancu-Leon" [18].

Biserica. În parohia Ipatele există două biserici : una a parohiei, cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil", în satul Ipatele, și alta, filia, cu hramul „Sfîntul Nicolae", în satul Cuza Vodă.

Biserica cu hramul „Sfîntul Nicolae" din satul Cuza Vodă e zidită pe temelia unei biserici mai vechi către sfîrșitul anului 1886. Este din scîndură. Deține cîteva cărți de slujbă din 1742 și cîteva icoane (4) în stil bizantin, între care și icoana Sfîntului Nicolae cu o însemnare din 1882.

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli" a fost construită pe temelie de piatră, din bîrne de stejar încheiate în clește la capete, ulterior căptușită cu scînduri în interior și exterior și uleiată în culori de gri. Forma bisericii e cruce vizibilă și din exterior, din partea dinspre nord, cu o turlă mai mare pe naosul bisericii, cu alta mai mică pe altar și o clopotniță pe pridvor. Pridvorul e luminat de 4 ferestre mari, două spre nord și două spre sud. Naosul e luminat spre nord doar de o fereastră, iar spre sud de două ferestre mai mici. Privită dinspre sud, biserica este construită din două încăperi perpendiculare una pe alta. Învelișul este din tablă, iar împrejmuirea din scîndură. În jurul bisericii sînt mai mulți pomi fructiferi.

---

5. Catagrafia cit.
6. *Catalogul Documentelor Moldovenești,* vol. I, 1387-1620, București, 1957, doc. nr. 1099, p. 260.
7. *Ibidem,* doc. 1895, p. 426.
8. *Ibidem,* p. 193.
9. *Ibidem,* p. 330.
10. *Catalogul Documentelor Moldovenești,* vol. II (1621-1652), București, 1959, nr. 2075.
11. *Ibidem,* doc. nr. 2074, p. 404 dat în 17 iunie.
12. *Ibidem,* doc. nr. 2216, p. 427.
13. *Catalogul Documentelor Moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale,* Supliment I (1403-1700), București, 1875, din 15 octombrie.
14. *Ibidem,* p. 285.
15. *Catalogul Documentelor Moldovenești,* vol. V (1701-1720), București, 1975, doc. nr. 331, p. 86.
16. *Ibidem,* doc. nr. 673, p. 173, dat în Iași.
17. Gh. Ghibănescu, *Vasluiul. Studiu și documente,* Iași-București, 1926, p. 218 și 266.
18. Corneliu Istrati, *Condica vistieriei Moldovei din 1816,* Iași 1979, p. 77.

În 1886 s-au făcut lucrări de restaurare de către Ioan Stroe din Pîncești-Roman și Iordache Motaș din Ipatele, paroh fiind preotul Ioan Savastru.

În 1929 i s-a făcut o nouă restaurare, îmbrăcîndu-se acum pereții in scîndură de brad, s-a cimentat temelia, s-a podit pridvorul, naosul și altarul cu scîndură de brad, paroh fiind preotul I. Boeru. În 1964 s-a renovat temelia, s-au revopsit pereții în ulei.

Catapeteasma e din secolul al XIX-lea, din lemn sculptat. Pictura catapetesmei e în stil neobizantin, predominînd culorile galben, roșu, verde și albastru. Deține cărți de cult de la jumătatea secolului al XIX-lea [19].

Preoții : Încă în 1642 e amintit „popa Ipate"[20]. Catagrafia din 1774 menționează preot în Borești — viitorul sat Cuza Vodă — pe „Popa Toma", iar în „Valea lui Ipati" pe preoții „Popa Moisi și Popa Lupul". Tot aici sînt menționați diaconii „Tabără și Grigoraș, diacon". În 1886 era paroh preotul Ioan Savastru, în 1927 preotul I. Boeru. În 1964 era preot Ioan Leuștean, iar din 1976 preot paroh este D. Tohăneanu.

Pr. *Iustin GASPAR*

Recenzii

Diacon prof. Nicolae I. Nicolaescu, Pr. prof. Grigore Marcu, Pr. prof. Sofron Vlad și Pr. prof. Liviu G. Munteanu, **Studiul Noului Testament**, Manual pentru Institutele teologice, Ediția a treia. Tipărit cu binecuvîntarea *Prea Fericitului Părinte Iustin*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983, 326 p.

Prin grija Prea Fericitului Patriarh Iustin scrisul teologic a cunoscut o adevărată înflorire, reflectînd preocuparea Prea Fericirii Sale pentru o continuă slujire a Bisericii strămoșești, integrată realităților și cerințelor vieții fiilor ei. Aceasta este o prisoselnică mărturie a „brazdei celei noi" pe care P. F. Patriarh Iustin a croit-o în ogorul Bisericii noastre dreptslăvitoare. În acest sens, veghea Prea Fericirii Sale, ca cel ce-a fost și a rămas, prin formația didactică, o proeminentă personalitate a teologiei creștine contemporane în general și a teologiei ortodoxe în special, este îndreptată, în primul rînd, asupra formării viitorilor slujitori ai Altarului străbun. Și cum „cine voiește să cunoască voia lui Dumnezeu și să-și facă din ea o călăuză a vieții, în primul rînd trebuie să cunoască Sfînta Scriptură, care este și cea dintîi Tradiție scrisă" (p. 5), nu poate face acest lucru fără un studiu sistematic al Noului Testament, de la sine apare necesitatea reeditării Studiului Noului Testament. Alături de celelalte manuale pentru uzul studenților teologi sau al seminariștilor, precum și pentru cei ce vor să aprofundeze științele teologice, *Studiul Noului Testament* vine să ne încredințeze că nu o „simplă lectură, chiar repetată, a cărților Noului Testament" ne dă „posibilitatea descifrării sensului voit de autorii sfinți", ci un studiu aprofundat al cărților Noului Testament cere o „pregătire științifică specială", fără de care însă unii „au

19. *Arhiva Protoieriei Iași*, Inventarul de obiecte și documente istorice, C. nr. 13, p. 1-2.
20. Vezi nota 9.

ajuns la grosolane rătăciri". Și acest manual convinge pe oricine că „Noul Testament trebuie studiat, nu numai citit". Mai mult, că „de acest studiu s-a îngrijit în toate timpurile Biserica" (p. 7). Așadar, iată justificate motive pentru reeditarea Studiului Noului Testament formulate în *Introducerea generală*, în care sînt expuse cercetările speciale întreprinse asupra cărților Noului Testament, „care alcătuiesc un studiu complex, împărțit în mai multe discipline, fiecare contribuind la călăuzirea noastră spre adevărul dumnezeiesc" (p. 7). Autorii acestui manual, reputați profesori ai teologiei biblice românești, împart „Studiul Noului Testament" în următoarele părți : *Introducere generală* (p. 5-57), cuprinzînd chestiuni legate de formarea canonului, inspirația, autenticitatea, canonicitatea și istoria textului Noului Testament. Celălalt capitol, *Sfintele Evanghelii* (p. 58-117), este urmat de *Cartea Faptele Apostolilor* (p. 118-127). *Epistolele pauline* (p. 128-271), *Epistolele subornicești* (p. 272-301) și *Apocalipsa* (p. 302-318) constituie tot atîtea capitole în care sînt subliniate cu pregnanță necesitatea „restabilirii unui text cît mai apropiat de originai și problema tălmăcirii exacte a cărților biblice", ca „probleme de bază ale teologiei" (p. 8), adică ale înțelegerii învățăturii de credință a Bisericii noastre pentru „apărarea înțelesului dat de autor anumitor adevăruri, sau aplicarea acestor adevăruri pe terenul vieții practice" (p. 9-10). Pentru că teologia nu înseamnă numai aprofundarea învățăturii Mîntuitorului, ci, în primul rînd, trăirea și mărturisirea acesteia în comuniunea dreptslăvitoare a Bisericii lui Dumnezeu.

Bibliografia cu care se încheie fiecare din cele șase mari capitole ale *Studiului Noului Testament* ne face să-l privim nu drept un simplu manual pentru Institutele teologice, ci un util și necesar instrument de lucru pentru aprofundarea studiului Sfintei Scripturi a Noului Testament, una din valoroasele cărți de teologie — rod al grijii și preocupării permanente a P. F. Patriarh Iustin și a Sfîntului Sinod pentru îmbogățirea învățămîntului teologic.

Diac. *V. NECHITA*

Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, **De la statul geto-dac la statul român unitar,** București 1983, 726 p.

Orice carte de istorie este un act de înalt patriotism, un act de cultură și un act de mare responsabilitate, asumată cu conștiința deplină a slujirii adevărului despre o țară și un popor, istoria fiind, după cuvîntul binecunoscut și inspirat al lui Nicolae Bălcescu, „cea dintîi carte a unei nații". Aceleași cuvinte se pot spune și despre monumentala sinteză de istorie românească ce a văzut lumina tiparului prin osîrdia și dragostea de adevăr a neobosiților istorici Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, intitulată „De la statul geto-dac la statul român unitar".

O carte de istorie care prezintă în lumina adevărului, pe bază de documente de netăgăduită valoare, momentele cele mai semnificative ale istoriei noastre de la originile ei îndepărtate pînă după primul război mondial.

Un merit deosebit al cărții îl reprezintă paginile numeroase și dense în care e prezentată, documentat, situația provinciilor românești smulse trupului unitar al țării în diferite vremuri de puterile străine vecine, în chip abuziv, samavolnic, neținînd seamă de tratatele existente, de norme internaționale, ci potrivit doar cu principiul dreptului celui mai puternic.

Cartea, care prezintă etapele istorice ale formării statelor românești pînă la Unirea din 1918, este împărțită în trei părți, fiecare parte avînd capitolele ei.

Prima parte, intitulată „Statul românesc în antichitate și în perioada trecerii spre feudalism", are capitolele : „Zorii istoriei în spațiul carpato-danubian-pontic", „Cei mai viteji și mai drepți dintre traci", „Statul dac centralizat și independent", „Confruntarea militară dintre imperiul roman și regatul Daciei", „Administrația romană în teritoriul cucerit", „Statul românesc la răscrucea celor două milenii", cuprinde sinteze edificatoare asupra începutului locuirii acestor teritorii, a normelor de viață materială și spirituală a statului dac și romanizării dacilor, a continuității neîntrerupte a populației ro-

manizate în vatra de viață și cultură a arcului carpatic, culminînd cu primele formațiuni politice organizate, cnezatele și voievodatele.

Teoria imigraționistă este combătută cu argumente arheologice, cu dovezi istorice, documentare și filologice de neclintit. Unul dintre acestea, expus de autor, conchide: Teoria părăsirii Daciei și a populării acesteia ulterior, printr-o masivă migrare prin Sudul Dunării, nu poate fi acceptabilă nici măcar ca ipoteză... Dacă n-ar exista pretențiile expansioniste cu aparentă justificare istorică, este puțin posibil ca asemenea teorie să fi fost vreodată născocită" (p. 77).

Partea a doua a lucrării, „Statul românesc în feudalism", însumînd capitolele: „Condițiile istorice ale afirmării statelor centralizate și independente românești", „Un secol de război neîntrerupt al românilor pentru apărarea ființei naționale și de stat", „Unirea Țărilor Române-1600 — actul cel mai strălucit al evului mediu românesc", „Românii în vîltoarea vitregiilor istoriei. Două secole de luptă pentru păstrarea ființei naționale și statale", „Puternica afirmare a conștiinței naționale și unității statale", „Horea — simbol al renașterii Daciei", evocă faptele de vitejie ale românilor sub conducerea vitejilor voievozi și domnitori, conducători de țară, împotriva oricărei expansiuni străine ce ar fi subminat libertatea țării, pentru afirmarea unității poporului român.

Figurile lui Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, care a făcut vie pentru scurt timp dorința sa și a tuturor românilor, unirea într-un singur stat liber și independent, figuri de eroi naționali acoperiți de glorie împreună cu poporul în luptele antiotomane, sînt evocate cu căldura patriotismului și a iubirii de neam.

Figurile domnitorilor iubitori de țară și ctitori de monumente istorice bisericești și de artă, de o inestimabilă valoare, ale celor amintiți mai sus, sau ale lui Vasile Lupu, Matei Basarab ori Constantin Brîncoveanu, sînt la loc de cinste în volumul de față. Lupta pentru libertate socială a poporului, eliberarea lui de asuprirea feudală la 1437, 1514 sau 1784, dar și pentru afirmarea identității sale naționale și spirituale sînt alte momente de mare însemnătate ale istoriei poporului nostru, care, deși obligat prin forța împrejurărilor istorice să trăiască în state separate, totuși a fost un popor unitar, un singur popor, poporul român, care, atunci cînd condițiile istorice au permis-o, n-a pregetat să formeze un stat unic, mai întîi la 1859, prin unirea Moldovei cu Țara Românească și apoi la 1918, prin unirea cu Patria-Mamă a provinciilor românești aflate sub stăpînire străină.

Toate acestea sînt cuceriri istorice pentru care s-a luptat pînă la sînge, cu pana sau cu armele, dovedind originea comună și unitatea națională și spirituală a tuturor românilor.

Factorii de unitate la români au fost obiceiul sau legea nescrisă, acel „jus valachicum" sau lege românească, limba unitară și credința ortodoxă. În acest sens, autorii afirmă că „un puternic factor de unitate și coeziune al poporului român l-a constituit creștinismul. După cum se știe, spre deosebire de popoarele din jur, unde creștinarea s-a făcut de către conducătorii lor în secolele IX-X, poporul român, în procesul său de formare, a fost creștin de la origine, iar credința sa ortodoxă, cu puternice influențe romane, apoi bizantine, a constituit în cursul Evului mediu un puternic factor de unitate, de coeziune și de rezistență în fața cotropitorilor și a încercărilor lor de a propovedui o altă religie, fie catolică (în cazul Ungariei, Poloniei și Imperiului habsburgic), fie mahomedană (în cazul Imperiului otoman) (p. 138).

Reiese din lucrare importanța și rolul jucat de Biserică în istoria și cultura poporului român, prin tipărituri, prin bisericile și mănăstirile monumentale de valoare istorică și culturală, prin refacerea unității spirituale a tuturor fiilor neamului și a unității de grai. Cazania lui Varlaam (1643), Noul Testament de la Bălgrad (1648), Biblia de la București (1688) sînt tot atîtea momente ale evoluției și cristalizării limbii române.

Partea a treia a lucrării, „Statul românesc în epoca modernă", avînd capitolele: „Vrem să fim o națiie, una puternică și liberă, prin dreptul și datoria noastră", „Unirea

este sufletul poporului român, ea este glasul României", „Statul național modern, temelie a cuceririi independenței absolute de stat a României", „Sîntem independenți ; Sîntem națiune de sine stătătoare", „Lupta pentru desăvîrșirea unității naționale și statale după cucerirea independenței (1878-1914)", „Provinciile românești aflate sub stăpînire străină", „Voim Dacia așa cum ea fu", „Socialiștii români în fruntea luptei pentru unitate națională și statală", „România în primii ani ai războiului mondial (1914-1916)", „Războiul popular și național al românilor pentru reîntregirea țării", „Forța dreptului a triumfat asupra dreptului forței", „România — Patria tuturor românilor", „Recunoașterea internațională a unui drept istoric", ocupă mai mult de două treimi din volum, redînd amplu și cu o rigurozitate științifică deosebită, datorită, în primul rînd, mărturiilor documentare, marile realizări ale istoriei noastre, 1859 și 1918, unirea tuturor românilor, pentru care au luptat și moșii și strămoșii și suferințele neamului românesc sub robie străină, sau supus „dreptului forței".

Evenimentele istorice, Revoluția lui Tudor Vladimirescu și Revoluția de la 1848 din Țările Române, constituie momente decisive ale redeșteptării naționale și ale angajării ferme în lupta pentru libertate și unitate națională, răsplătite cu Unirea Principatelor de la 1859 și dobîndirea Independenței de stat ia 1877, prin jertfa de sînge a mii de fii ai neamului căzuți la Rahova, Plevna, Smîrdan sau Grivița.

Un capitol important îl reprezintă cel intitulat „Provinciile românești aflate sub stăpînire străină" (p. 384-414).

Cartea inserează, de asemenea, lupta socialiștilor români pentru unitate națională și statală : „Alături de obiectivul principal al luptei clasei muncitoare, al mișcării socialiste din România înainte de primul război mondial, care privea transformarea social-economică și politică a țării, socialiștii români, în lucrările teoretice, și-au spus ferm cuvîntul despre problema națională din Austro-Ungaria și din Rusia țaristă, care preocupa într-un grad înalt masele largi ale întregului popor român" (p. 426).

Lucrarea se încheie cu capitolul despre participarea României la primul război mondial, în urma căruia, prin lupta sîngeroasă a poporului român pentru dezrobire și a activității diplomatice intense a timpului, s-a ajuns la mărețul act de la 1 Decembrie 1918, făurirea statului național unitar român.

Volumul se citește cu mare interes și cu căldura dragostei de glie și de neam, unitatea poporului român fiind ideea-forță a întregii lucrări, unitate mereu afirmată prin lupte și jertfe, prin limbă și credință ortodoxă de masa mare a întregului popor român (p. 8.)

Opera aceasta de mare valoare istorică și națională, riguros științifică, nu trebuie să lipsească nimănui.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

Vasile Chirica — Marcel Tanasachi, **Repertoriul arheologic al județului Iași,** vol. I, Iași, 1984.

Permanența viețuirii moșilor și strămoșilor noștri pe aceste plaiuri de legendă și istorie este o realitate de necontestat. Mai fiecare localitate de pe teritoriul țării noastre, prin descoperirile arheologice, ține să confirme, într-un fel sau altul, că aici am fost de totdeauna și aici vom fi pînă la sfîrșitul veacurilor.

Iată aici o movilă ridicată de „uriești", dincolo un șanț sau un val de pămînt, în altă parte o cetate traco-geto-dacică, se vorbește de ruinele unei biserici, într-un loc se vorbește de existența unei localități, așezări, astăzi dispărută, încît oriunde ai pași trebuie să fii conștient că pămîntul acesta ascunde comori adînci și pline de istorie, de freamăt și zbucium, de civilizație, cultură și artă. A ști cine au fost cei ce au viețuit aici și înaintea noastră, care le-au fost aspirațiile și dorirele, ocupațiile și datinile nu constituie doar o curiozitate pur științifică, cît se cuvine a fi o datorie și un imperativ al sufletului nostru iubitor de glie străbună. În acest climat de respect pentru valorile patrimoniului nostru național au apărut și apar permanent lucrări care vin în ajutorul celor care doresc să cunoască bine

viața spirituală și materială a înaintașilor noștri. În acest context, apreciem valoroasa lucrare a distinșilor oameni de știință ieșeni Dr. Vasile Chirica și Marcel Tanasachi, intitulată : *Repertoriul arheologic al județului Iași,* apărută în cadrul activității desfășurate de Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" Iași, în anul 1984.

Autorii lucrării au avut, deja, o experiență prin publicarea *Repertoriului arheologic al județului Botoșani,* lucrare premiată de Academia R.S.R. în anul 1978.

Repertoriul arheologic al județului Iași „reprezintă o contribuție de primă însemnătate la realizarea operei de mare anvergură care este *Repertoriul arheologic al României*", așa cum arată Prof. dr. doc. Mircea Petrescu-Dîmbovița, în Cuvîntul înainte (p. 7).

Repertoriul cuprinde investigațiile arheologice de pe teritoriul celor 84 comune și patru orașe și reușește să prezinte peste 1500 obiective arheologice, dintre care 800 noi, cu aproximativ 3000 de stațiuni din paleolitic și pînă în secolul al XVIII-lea.

De mare folos le-au fost autorilor prezentului *Repertoriu* lucrarea monografică *Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, lucrare elaborată de N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, Editura Academiei, București, 1970.

La realizarea lucrării, autorii au beneficiat de aportul unor oameni plini de zel, iubitori de trecutul Patriei, oameni sinceri și devotați: profesori de istorie, învățători, preoți, colecționari, studenți, elevi, bătrîni ai satelor noastre care, din moși-strămoși au păstrat, ca pe un odor scump, legende pline de adevăr istoric, adevăr confirmat prin cercetările științifice ale autorilor *Repertoriului.*

Volumul I se ocupă cu investigațiile făcute în 50 de comune ale județului și în orașele Iași și Hîrlău, urmînd ca volumul II să se ocupe de prezentarea celorlalte comune și a orașelor Pașcani și Tg. Frumos.

De remarcat că pentru fiecare localitate se indică toate denumirile pe care le-a avut de-a lungul timpului. De exemplu : localitatea Cogeasca (p. 219-229) a fost cunoscută și sub denumirea de Cojasca și Cogești. Apoi se indică și actul de atestare documentară a localității respective. Exemplifică cu aceeași așezare : „La 22 mai 1609 se întărește cumpărarea unei părți din Cogești, pe Bahlui, cu uric de la Petru (Rareș ?). La 1774 e amintit satul Cojasca" (p. 219). În continuare sînt prezentate toate zonele localității unde s-au făcut descoperiri arheologice. În sfîrșit, sînt menționate și localitățile cunoscute istoric, astăzi dispărute sau asimilate altor localități. Exemplu : satul Bahluieni, fost lîngă Cogeasca (p. 221) ; Brăhilești, fost lîngă Cogeasca, Brailo, considerat ca fiind altă transcriere pentru Brahilești, Cogeasca Nouă, înființat la 1825 cu locuitori din Bucovina, de unde și celelalte denumiri : Ruși, Slobozia-Ruși (p. 222) etc.

Lucrarea este întregită cu 55 planșe cu desene, pe epoci și culturi, material ilustrativ selectat din descoperiri proprii, inedite, începînd cu epoca cea mai veche și terminînd cu secolul al XVI-lea.

Repertoriul arheologic al județului Iași se încadrează perfect în categoria cărților de real folos la cunoașterea trecutului localităților și la întocmirea monografiilor satelor noastre și a celor patru orașe ale județului.

Prot. *Mihai MOCANU*

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iașilor

OASPEȚI

— *În ziua de 4 octombrie 1984,* aflîndu-se la Iași, Dl. prof. Paul Miron, cu doamna, din Freiburg—R.F. Germania, împreună cu Prof. Ian de Waard, de la Facultatea de teologie din Strasbourg-Franța, însoțiți de Prof. dr. V. Arvinte, prorectorul Universității „Al. I. Cuza" Iași, au fost primiți de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

În cadrul discuțiilor s-a subliniat rolul Bibliei în Biserica Ortodoxă și preocupările pentru studiul biblic, știut fiind că Sfînta Scriptură este strîns legată de viața Bisericii și a credincioșilor care trăiesc în comuniunea credinței creștine și nu în afara acesteia. Sfînta Scriptură este temeiul propovăduirii și trăirii noastre, numai cînd este înțeleasă în unitatea și sobornicitatea Bisericii.

S-a vorbit despre reeditarea *Bibliei de la București* (1688) — puternic factor de afirmare a unității naționale; pentru că la traducerea ei au participat români din toate ținuturile românești, ceea ce a dus la o unitate de limbaj și, ulterior, la o largă circulație a acesteia, nemaiîntîlnită pînă atunci, care a avut drept urmare impulsionarea formării limbii literare românești.

Au mai fost discutate, de asemenea, unele aspecte ale culturii noastre naționale, la afirmarea căreia Biserica strămoșească și-a adus o binecunoscută contribuție.

Pe acest făgaș de slujire mergînd, a spus Prea Sfinția Sa, Biserica Ortodoxă Română se integrează vieții poporului nostru, sprijinind unitatea de muncă și năzuințe ale tuturor fiilor acestor plaiuri. În acest sens, Biserica strămoșească sprijină, cu toată hotărîrea, inițiativele de pace ale statului nostru și ale Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, avînd convingerea că viața este darul cel mai sacru al tuturor oamenilor și popoarelor.

— *În ziua de 8 octombrie,* P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a primit pe Domnul Noel Logan Pazdral, consilier la Ambasada S.U.A. din București, care se afla în vizită la Iași. Manifestîndu-și dorința de a cunoaște viața Bisericii Ortodoxe Române, oaspetelui i-au fost prezentate de Prea Sfinția Sa organizarea și lucrarea de slujire a Bisericii noastre, frumusețea cultului ortodox, înnoirile pe care le-au cunoscut monumentele istorice în ultimii ani, toate fiind zestrea spirtuală cu care Biserica Ortodoxă Română sprijină apărarea păcii și vieții pe pămînt, apropierea și buna-înțelegere dintre oameni și popoare.

— *Între 10 și 11 octombrie,* Episcopul romano-catolic Ronald Bär de Rotterdam-Olanda, împreună cu secretarul său, Wim Barning, însoțit de Prea Sfințitul Vasile Tîrgovișteanul, Episcop-vicar patriarhal, au vizitat Centrul eparhial, mănăstiri și biserici, monumente istorice din Iași, din ținutul Sucevei și din acela al Neamțului.

Întîmpinat la Suceava de P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, înaltul prelat a vizitat mai întîi Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou-Suceava, apoi Dragomirna, Putna, Sucevița, Vatra Moldoviței, Voroneț, Văratec, Agapia și Neamț, admirînd frumusețea și geniala lor realizare artistică și arhitectonică.

Coborînd de la „panteonul" unde străjuie Ștefan cel Mare și Sfînt, spre ținuturile „Moldovei de sub munte", zona Neamțului, oaspeții au admirat, alături de mărturiile trecutului îmbrăcate în haina înnoirii, realizările vieții cele noi din țara noastră, prezente în localitățile pe unde au trecut și care împodobesc, ca într-o inedită simfonie a trecutului cu prezentul, străvechile plaiuri românești din Moldova.

Interesîndu-se de viața și slujirea Bisericii noastre, Episcopului Ronald Bär i-au fost prezentate de P.S. Episcop-vicar Pimen activitatea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române, ecumenismul practic local realizat între cultele din țara noastră în ultimele decenii, datorită libertății și egalității lor în susținerea năzuințelor fiilor poporului nostru, în afirmarea specificului și tradi-

țiilor noastre — punți de apropiere și cunoaștere reciprocă, organizarea și lucrarea de slujire a Bisericii noastre.

Eminența Sa a spus că Biserica Ortodoxă Română, prin aceste deschideri către dialog și legături frățești cu toate Bisericile și Confesiunile creștine, se arată un puternic factor de întărire și apropierea între toți cei ce mărturisesc pe Hristos. Ca apărătoare a păcii ea este pildă pentru multe Biserici din lume. Iar împlinirile ei o arată vie și dinamică, păstrînd neștirbită legătura cu trecutul și înțelegînd, în același timp, să fie, prin slujirea ei, o Biserică a vremurilor noastre.

Prea Sfințitul Pimen a spus că în slujirea Bisericii Ortodoxe Române un loc de seamă îl ocupă slujirea păcii, desfășurată la Sfîntul Altar, în cult, la conferințele teologice interconfesionale, la conferințele preoțești și în toate ocaziile. Biserica noastră este angajată cu toată hotărîrea în apărarea păcii și vieții, susținînd inițiativele poporului nostru și aducîndu-și o importantă contribuție în cadrul organismelor ecumenice și interreligioase prin delegații ei. La astfel de întruniri a participat și Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Episcopul Bär a mulțumit Prea Sfinției Sale, rugîndu-l să transmită cele mai alese sentimente de gratitudine Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, pentru cunoașterea nemijlocită a realităților noastre bisericești, prilejuită de această vizită, făgăduind că întotdeauna va purta aceeași prețuire Bisericii noastre, lucrării ei de slujire, de apărare a vieții pe pămînt și de statornicire a păcii și bunei-înțelegeri între oameni și popoare.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, a primit *în ziua de 14 octombrie*, pe P. Cuv. Arhim. Nicodim de la Muntele Athos și pe P. C. Prot. Dobre de Silistra, din Tîrnovo-Bulgaria.

În cadrul discuțiilor, Înalt Prea Sfinția Sa a arătat că între popoarele balcanice, de-a lungul secolelor, au existat puternice legături frățești, datorită în primul rînd unității lor în mărturisirea aceleiași credințe dreptslăvitoare, unitate care și în zilele noastre este afirmată prin vizitele reciproce ale Întîistătătorilor sau delegațiilor acestor Biserici ortodoxe surori. Această unitate este un exemplu pentru toată lumea creștină de astăzi, preocupată de a împlini testamentul Mîntuitorului, „ca toți să fie una“ (Ioan 17, 21).

— *Între 20 și 23 octombrie*, Pastorul protestant din Offenbach, Hans Joachim Bernbeck, împreună cu doamna, însoțit de Dl. I. Stoica din cadrul Serviciului de relații externe al Patriarhiei Române, a vizitat Centrul eparhial, mănăstiri și biserici, monumente istorice din Moldova, pretutindeni apreciind frumoasa realizare artistică a acestora, cît și reușita lor restaurare, buna întreținere și gospodărire.

Oaspeții au fost primiți de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist. S-au subliniat legăturile, la nivel de dialog teologic, dintre Biserica noastră și Biserica Evanghelică din R.F. Germania (EKD), ca o importantă contribuție la împlinirea dezideratului ecumenic de refacere a unității creștine. Angajarea și responsabilitatea, cunoașterea reciprocă, apropierea și colaborarea dintre creștinii de diferite confesiuni sînt condiții ale dialogului sincer și al realizării acestui deziderat. Este cunoscută, a arătat Înalt Prea Sfinția Sa, contribuția Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Mișcării Ecumenice, precum și la statornicirea și promovarea unui ecumenism local între cultele din țara noastră. Din această conștiință a slujirii, Biserica Ortodoxă Română sprijină marile năzuințe ale lumii de astăzi, de apărare a vieții și păcii în lume.

Mulțumind Înalt Prea Sfinției Sale, oaspetele a dat glas celor mai alese sentimente de prețuire pentru Biserica noastră, pentru poporul și țara noastră. Ospitalitatea de care s-a bucurat, a spus oaspetele, este expresia deschiderii Bisericii Ortodoxe Române oricăror relații de prietenie și colaborare cu alte Biserici și Confesiuni creștine, iar această vizită constituie o experiență de neuitat în întărirea convingerii că se poate realiza dezideratul unității tuturor celor ce mărturisesc pe Hristos astăzi.

Diac. V. NECHITA

ITINERAR CHIRIARHAL

PRĂZNUIREA PREA CUVIOASEI MAICII PARASCHEVA LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ DIN IAȘI

Animați de însuflețitoarea bucurie a pomenirii Sfintei Parascheva, în ajunul și în ziua de 14 octombrie 1984, credincioșii români, cu precădere cei moldoveni, fie că fac tradiționalul pelerinaj la catedrala mitropolitană din Iași pentru a se închina la moaștele Sfintei, la cea care de cîteva secole este ocrotitoarea Moldovei, fie că sărbătoresc în alt mod pe această maică a Moldovei. Momentul este binevenit întrucît toți cei care prin comuniunea harică și rugăciune păstrează unitatea de neam și de credință în jurul vetrei altarului strămoșesc își manifestă acum vădit, într-o continuă permanență, dimensiunea sacră a spiritualității noastre românești. Românul ortodox se simte firesc solidar cu toți cei care împărtășesc în pace și adevăr iubirea de Patrie și de tradiție românească. Această axă, adînc înrădăcinată în ființa neamului nostru, la momentele de profundă semnificație națională, urmărește în definitiv și accesul la izvorul inepuizabil al divinității, canalizat în lume prin aceste „vase alese" ale Duhului Sfînt. Căci Dumnezeu este Cel Care trebuie cunoscut, venerat, slujit, la nevoie prin jertfă și martiriu, prin eroică mucenicie, prin austeritate morală în viață și în fața morții, prin virtuți opuse viciilor sau prin refuzul demn în fața păcatului.

De aceea, „cu mulțumire mare spre casa Domnului" (Ps. 41, 4) românii au alergat și la vreme de bucurie și la vreme de răstriște la „vasele luminii", la „fulgerile cele mult strălucitoare" pe care Bunul Dumnezeu le-a lăsat și pentru acest popor. Mereu împrospătați sufletește, credincioșii au venit și-n acest an la Catedrala mitropolitană din Iași ca să-și plece genunchii și frunțile, îngreuiate de necazuri sau de drum lung, la moaștele Sfintei Parascheva pentru ca ea să mijlocească la Scaunul cel pururea arzător al Dumnezeirii celei întreit strălucitoare în vederea alinării lor.

Momentul de început al praznicului închinat Sfintei Parascheva s-a deschis în dimineața zilei de 13 octombrie, cînd, mai întîi, s-a oficiat Acatistul Sfintei, de către un sobor de preoți sub protia P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, după care, în procesiune, s-a înconjurat Catedrala mitropolitană, purtîndu-se de către preoți racla cu Sfintele Moaște ale Sfintei Parascheva. Racla a fost așezată sub un baldachin dinainte pregătit în fața Catedralei și, rînd pe rînd, credincioșii, îngenunchind și sărutînd moaștele sfintei, s-au rugat Prea Sfintei Treimi, ca prin mijlocirea „acestei fiice alese a Bisericii" să se învrednicească de toată plinătatea harului divin, îmbrăcîndu-se în haina nemuririi (I Corinteni 15, 23).

În seara aceleiași zile, s-a oficiat slujba Vecerniei și a Litiei adusă de credincioși, după care au fost miruiți toți cei prezenți, împărțindu-li-se din ofrandele aduse întru unitatea credinței și a evlaviei lor.

În ziua de 14 octombrie, Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, P. S. Pimen Suceveanul, înconjurați de soborul stareților de la mănăstirile moldovene, la care s-au adăugat oaspeții străini: Arhim. Nicodim de la Muntele Athos (Grecia) și P. C. Prot. Dobre de Silistra din Tîrnova (Bulgaria).

În cuvîntul adresat credincioșilor, I. P. S. Mitropolit Teoctist s-a referit mai întîi la iubirea și purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de fiii Săi, care prin credință și dragoste adevărată sărbătoresc „această fiică a cerului și a pămîntului" — Cuvioasa Maică Parascheva — care de atîtea veacuri primește ofranda curată a inimilor și credința neclintită a credincioșilor din Moldova. Animați de fiorul sacru al comuniunii liturgice săvîrșite cu ocazia hramului Sfintei Parascheva, popasul duhovnicesc din această cinstită zi, este cu atît mai ambiant cu cît inimile și cugetele celor de față se îndreaptă către milostivul Dumnezeu Care ne-a învrednicit de „un dar ca acesta", pentru acest popor român atît de evlavios și atît de curat sufletește.

Prăznuirea Prea Cuvioasei Parascheva, a arătat în continuare I. P. S. Sa, prilejuiește comuniunea de iubire și de har, de sfințenie și de înălțare între toți fiii Bisericii noastre. În acest sens, sărbătoarea aceasta este „praznicul dragostei celei adevărate, praznicul credinței celei dreptslăvitoare, care ne-a adunat pe toți în jurul Sfintelor ei moaște, în această zi frumoasă de octombrie. Totodată, pentru toți, această prăznuire este bucuria mîntuirii (Psalmul 50, 13) și bucuria care au trăit-o moșii și strămoșii noștri din neam în neam (Psalmul 51, 11), din generație

în generație. Nădejdea credinței care ne-a adunat aici izvorăște în inimile noastre bucuria aceasta pentru că nădejdea celor drepți este numai bucurie" (Proverbe 10, 28).

În continuare, I. P. S. Sa s-a referit la comuniunea harică a sfinților cu Hristos, arătînd că preaslăvirea lor de Dumnezeu ne descoperă nouă prezența Sa „pînă la sfîrșitul veacurilor" (Matei 28, 20) în lume. În pomenirea lor se oglindește slava lui Dumnezeu pentru noi, iar aceasta este prilej de inegalabilă bucurie și compensație duhovnicească. Unitatea de neam și comuniune de credință s-a menținut la poporul nostru și datorită ambianței acesteia festive de prăznuire a sfinților, mai ales a acelora ale căror sfinte moaște sălășluiesc în bisericile din țara noastră.

De aceea, I. P. S. a arătat în final că trebuie să ne exprimăm sincer recunoștința noastră față de Dumnezeu, Cel care a rînduit acest „Sion al credinței strămoșești" pentru neamul nostru, pe Sfînta Parascheva, care, acum și totdeauna, a adunat pe bunii credincioși în același cuget și simțămînt pios, pentru a-și cinsti trecutul glorios al Patriei, pentru a iubi prezentul și strădaniile poporului nostru spre pace și propășire.

După cuvîntul împărtășit credincioșilor, a urmat tradiționalul polihroniu în cinstea I. P. S. Mitropolit Teoctist, a Conducătorilor Patriei și a slujitorilor și credincioșilor care au fost de față la săvîrșirea Sfintei Liturghii.

Răspunsurile la Sfînta Liturghie și la celelalte Sfinte Slujbe s-au dat de corala Catedralei mitropolitane. În seara aceleiași zile, racla cu Sfintele Moaște ale Cuvioasei Parascheva au fost purtate iarăși în pelerinaj în jurul Catedralei și apoi așezate în sfînta biserică.

Arhid. Ioachim GIOSANU

PARACLISUL „SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL" DE LA MĂNĂSTIREA PUTNA

Duminică 21 octombrie 1984, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a săvîrșit slujba de sfințire a Paraclisului cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" de la Mănăstirea Putna, ctitoria slăvitului Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei pe care poporul nostru l-a numit și „cel sfînt".

În curgerea vremii, după cum se știe, Mănăstirea Putna a trecut prin grele încercări : incendii, cutremure, alunecări de teren, jafuri și altele. Rînd pe rînd, ea a fost restaurată începînd chiar cu ctitorul ei Ștefan Vodă în răgazul dintre războaie, apoi de domnitorul Vasile Lupu și Eustatie Dabija, cum și de Mitropolitul Iacov Putneanul, ajutat de ucenicul și colaboratorul său Vartolomeu Măzăreanul, egumenul mănăstirii.

În anii marilor încercări din viața poporului nostru, după îndelungate studii și cercetări arheologice s-a procedat la restaurarea sistematică a mănăstirii : biserica, casa domnească, trapeza, turnul tezaurului, turnul de intrare, turnul clopotniță.

În locul vechii stăreții s-a construit o clădire cu etaj în care sînt expuse, în condiții corespunzătoare, diferite piese din valoroasa colecție artistică a mănăstirii. În continuare, s-a restaurat noul paraclis, care s-a sfințit acum. Fiind o zi frumoasă de toamnă aurie, ca și roadele ei, după slujba de sfințire a paraclisului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a săvîrșit Sfînta Liturghie, la sfîrșitul căreia Înalt Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de învățătură, spunînd între altele :

„Astăzi am trăit o zi luminoasă în viața mănăstirii, cu prilejul sfințirii paraclisului „Sfinții Apostoli Petru și Pavel".

Ne aflăm aici împreună cu ctitorul, care se bucură cu duhul văzîndune strînși între aceste ziduri care mai păstrează încă glasul lui. Sîntem fericiți că pășim pe acest pămînt pe care a călcat ctitorul ei — Ștefan —, s-a închinat sfintelor icoane, mulțumind lui Dumnezeu pentru ajutorul dat în cele 47 de războaie pe care le-a purtat.

De aceea, noi ne simțim mai împăcați, mai buni unii cu alții. Sînt bucuros că vă văd în număr mare, căci abia acum o săptămînă am hotărît

ca să fim azi aici, să săvîrșim Sfînta Liturghie — Taina Tainelor — și să trăim simțăminte adînci de evlavie. De aceea, ca ierarh, mă bucur cînd văd mulțimea credincioșilor care ascultă învățăturile și îndrumările noastre părintești. Credința noastră sîntem noi, cei care alcătuim un singur trup, un singur crez. Și Biserica și credincioșii fac parte din același trup tainic, Care este Hristos. Rugăciunile pe care le-am înălțat fac parte din tezaurul învățăturilor noastre ortodoxe. Frații noștri de la celelalte adunări, chiar de-ar fi muți și surzi, ar vedea că aceste rugăciuni sînt din Biblie. Aici se adeveresc Psalmii și toate cărțile Vechiului Testament, la temelia Sfintei Mese și prin Sfintele Moaște. Am vizitat Roma și am văzut catacombele cu Sfinte Moaște, căci în catacombe au luat naștere primele locașuri de cult cu icoane și chipuri de sfinți, cu Sfînta Cruce, încă din secolul II.

Desigur, după o trecere de cîțiva ani le era ușor să zugrăvească chipul Maicii Domnului, care mai stăruia în mintea lor. În Biserica Ortodoxă creștinul nu rămîne resemnat, el este participant activ la sfînta slujbă, împărtășindu-se cu Sfintele Taine. Astăzi, în semn de bucurie, toți ați trecut prin Sfîntul Altar, ca niște preoți, după cum ne învață Sfîntul Apostol Petru, toți aveți asupra voastră harul Sfîntului Duh prin Botez, prin Cununie, prin Sfîntul Maslu, prin Spovedanie, de multe ori uitată, prima care ne îndreptățește să primim Sfintele Taine, iar pentru preoți Taina Hirotoniei. Acest simțămînt puternic, darul Sfîntului Duh, ne-a adus pe noi azi aici. Aici este leagănul vieții noastre creștine și naționale, căci am fost născuți și crescuți pe aceste meleaguri unde sînt cele mai frumoase mănăstiri. Aici, unde se află mormîntul lui Ștefan cel Mare, unde a înflorit viața creștină și unde noi ne străduim să restaurăm vestigiile gloriosului domn al Moldovei.

Prea Fericitul Patriarh Iustin a făcut începutul lucrărilor pe care noi le continuăm acum. Sînt bucuros că sînt părtași la acest eveniment oaspeți străini, Pastorul din Offenbach, împreună cu soția, care au sprijinit mult parohia noastră de acolo.

Sîntem bucuroși simțindu-ne o picătură la temelia Bisericii, căci noi sîntem fiii Bisericii din care au ieșit martiri și slujitori, care păstrează statornicia, tradiția și credința ortodoxă.

Să vă bucurați și să fiți mulțumiți că Biserica noastră Ortodoxă a împărtășit cu poporul și bucuriile și necazurile. Ea este alături de popor și de conducătorii țării. Acolo unde este turma, acolo este Mîntuitorul, Sfînta Treime. Nu oricine este în drept să săvîrșească Sfînta Liturghie sau să predice. Să nu uitați că sînteți fiii Bisericii și ai acestui pămînt, că sînteți fiii lui Dumnezeu. Să vă iubiți țara, să fiți oameni harnici, de nădejde, pentru pace în lume. Nicăieri n-am văzut case, gospodării, costume frumoase ca cele de aici. Mănăstirile din Moldova sînt o mărturie a grijii pe care le-o poartă Conducerea noastră de stat, în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu.

Este de datoria noastră să dăm sprijin parohiilor la întreținerea bisericilor. Azi este ziua recoltei. Roadele pămîntului sînt frumoase și bogate. Să ne grăbim cu strînsul recoltei, căci ea este darul pămîntului dar și munca noastră.

Vă mulțumesc pentru răbdarea cu care ați ascultat sfînta slujbă și cuvîntul meu. Să aveți credință în Dumnezeu și să vă rugați pentru înmulțirea roadelor pămîntului, pentru pace, sănătate și prosperitate. Duceți tuturor dragostea mea frățească".

A doua zi Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist a făcut vizite canonice la Mănăstirile Sucevița și Moldovița și la parohia „Sfinții Apostoli"-Vatra Moldoviței.

Arhid. *Tiberiu MELEȘCAN*

HRAMUL BISERICII „SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL" DIN MĂNĂSTIREA AGAPIA

Ctitorită în 1642-1644, de fratele Voievodului Vasile Lupu, Gavriil hatmanul, și soția sa, Liliana, biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil"

din Mănăstirea Agapia, situată „între munți, zveltă, albă și strînsă la un loc, ca într-o dulamă de dimie albă", își sărbătorește hramul, în fiecare an, *la 8 noiembrie.* Aproape, totdeauna, această scumpă prăznuire de la Agapia a fost cinstită cu prezența Întîistătătorului în scaunul chiriarhal al Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Revenind la Iași doar cu 2-3 zile înainte de 8 noiembrie, după ce peste hotarele Patriei adusese la îndeplinire o înaltă misiune ce-i fusese încredințată de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, primind fiasca poftire a soborului călugărițelor din Mănăstirea Agapia, în frunte cu Prea Cuvioasa Maică stareță, stavrofora Eustochia Ciucanu, a pornit, *miercuri 7 noiembrie 1984,* spre acest ostrov al evlaviei străbune, ca să săvîrșească, a doua zi, Sfînta Liturghie în biserica „Sfinții Arhangheli", să rostească părintesc cuvînt de îndrumare și să binecuvînteze dreptcredincioșii care iau parte la sfînta slujbă.

În drum spre Mănăstirea Agapia, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a cercetat și inspectat parohia „Adormirea Maicii Domnului" din Grumăzești, județul Neamț, păstorită de P. C. Pr. V. Arsenie, cum și parohia „Sfîntul Nicolae" Grumăzești unde, cu purtarea de grijă a P. C. Pr. paroh V. Sterpu, se construiește o nouă biserică. Luînd act de modul în care se desfășoară lucrările, diriguitorul duhovnicesc al Moldovei a dat îndrumări privind pictura, completarea mobilierului și împrejmuirea locașului.

De la Grumăzești, Înalt Prea Sfințitul Teoctist s-a îndreptat spre Mănăstirea Neamț unde a inspectat Seminarul teologic, Tipografia și Casa mitropolitană la care se săvîrșesc diferite lucrări de reparații.

Către seară, Înaltul arhipăstor sosea la Mănăstirea Agapia, ocrotită la miazănoapte de „o măgură înaltă", iar la apus și răsărit de „ziduri întunecate de codru". După ce, în treacăt, a cercetat gospodăria mănăstirească la care a remarcat ordine și bună chiverniseală, apoi bolnița bătrînelor, Înalt Prea Sfinția Sa a intrat în biserica „Adormirea Maicii Domnului", cunoscută în mănăstire sub numele de „biserica bolniței", unde a ascultat slujba privegherii după care a rostit o cuvîntare adresată, mai cu seamă, călugărițelor care se aflau în sfîntul locaș.

A doua zi, 8 noiembrie, praznicul „Sfinților Arhangheli", Înalt Prea Sfințitul Teoctist, înconjurat de P.P. C.C. stareți și de ierodiaconi, a săvîrșit Sfînta și dumnezeiasca Liturghie. Ca de obicei, în astfel de împrejurări, la timpul potrivit, a rostit un cuvînt de învățătură, ascultat cu luare aminte de călugărițele și închinătorii care se aflau la slujba hramului mănăstirii. Tema predicii a fost învățătura teologică ortodoxă despre sfinții îngeri, făpturile lui Dumnezeu din lumea nevăzută, soli și vestitori ai păcii și bunăvoirii pe pămînt.

Cu rugăciunile înălțate Celui Atotmilostiv, pentru iertarea greșelilor celor de voie și a celor fără de voie ale ctitorilor și binefăcătorilor Mănăstirii Agapia, sărbătorirea hramului acestei renumite așezări călugărești s-a încheiat.

Pr. Scarlat PORCESCU

BISERICA „SFÎNTUL SAVA" DIN IAȘI

La istorica și monumentala biserică „Sfîntul Sava" din Iași, îmbrăcată în veșmînt nou în urma lucrărilor de restaurare, *miercuri 5 decembrie 1984,* Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a săvîrșit slujba de sfințire și redeschidere a acestui locaș și Sfînta Liturghie, înconjurat de P. C. Protopop Anton Frunză, P. C. Preot Ion Loghin Țurcanu, preoți și diaconi din Iași. După citirea Sfintei Evanghelii, P.S. Episcop-vicar a readus în amintirea dreptcredincioșilor chipul încoronat de cuviosie și sfințenie al Prea Cuviosului Sava cel Sfințit, sărbătorit de Biserica Ortodoxă în acea zi, ocrotitorul locașului sub cupolele căruia se aflau.

Spre sfîrșitul Sfintei Liturghii, era întîmpinat la intrarea în biserică, potrivit datinelor ortodoxe, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist. Diriguitorul duhovnicesc al Mitropoliei Moldovei și Sucevei a ascultat, după otpustul Sfintei Liturghii, darea de seamă prezentată de P. C. Ion Loghin Țurcanu, parohul enoriei „Sfîntul Sava"-Iași. Aducînd fiești mulțumiri chiriarhului Moldovei, pentru că a binevoit a cinsti cu prezența sa festivitatea de sfințire și redeschidere a bisericii în care-și împlinește misiunea preoțească, vorbitorul s-a referit, în continuare, la trecutul istoric al locașului ieșean, la particularitățile sale arhitectonice, la săpăturile arheologice, din și în preajma sa, care au scos la lumină vestigii de mare importanță pentru viața religioasă a moldovenilor, și la lucrările de restaurare, efectuate în ultimii ani, care au redat bisericii înfățișarea de altădată. Reliefînd că lucrările s-au săvîrșit, în cea mai mare parte, cu fonduri acordate de Mitropolia Moldovei și Sucevei, părintele paroh a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist pentru că a vegheat, cu atenție părintească, la executarea lucrărilor și pentru că a acordat fondurile necesare, apoi a făgăduit că va păstra și ocroti acest monument al evlaviei străbune.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, în cuvîntul rostit, a apreciat munca arheologilor care au săpat la „Sfîntul Sava", strădaniile arhitecților, ale constructorilor și, deopotrivă, ale preotului paroh, pentru restaurarea și reînnoirea acestui renumit locaș al Iașului, apoi a adus mulțumiri înaltei Conduceri de stat, Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Departamentului Cultelor și autorităților județului Iași, pentru larga înțelegere arătată avuției noastre culturale-bisericești și pentru sprijinul acordat în timpul lucrărilor. Referindu-se la înfățișarea pe care o are acum capitala istorică a Moldovei, Înalt Prea Sfințitul a accentuat că, în peisajul arhitectonic nou al bătrînului municipiu, monumentalele biserici restaurate — Catedrala mitropolitană, Trei Ierarhi, Golia, Cetățuia, Galata, Frumoasa, Sfîntul Sava ș. a. — sînt mărturii grăitoare ale convingerilor și simțămintelor pe care le-au avut moșii și strămoșii noștri.

În continuare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a vorbit despre Cuviosul Sava cel Sfințit, vlăstar ales al monahismului ortodox, lucrător de pilduitoare vrednicie în via Domnului, apoi s-a referit la legăturile vestitei Mănăstiri „Sfîntul Sava" din apropierea Ierusalimului și a altor ostroave ale Ortodoxiei, cu Biserica Ortodoxă a românilor, amintind, între altele, că și în zilele noastre un fiu dreptcredincios al Moldovei, Ioan-Iacob cel Nou s-a învrednicit de cununa sfinților.

Încheind cuvîntul său, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a binecuvîntat părintește credincioșii care au luat parte la dumnezeiasca slujbă și pe toți cei care, în diferite feluri, au stăruit și lucrat pentru îmbrăcarea bisericii „Sfîntul Sava" în haina ei cea dintîi, apoi le-a dat tuturor celor de față îndemn stăruitor de a se arăta, fiecare, fiu ascultător al Bisericii, fiu destoinic al Patriei, slujitor al omeniei și făcător al păcii.

Pr. Scarlat PORCESCU

SLUJBE ARHIEREȘTI

Duminică 7 octombrie 1984, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit slujba de sfințire și Sfînta Liturghie la parohia Laura, protopopiatul Rădăuți, județul Suceava.

Spre bucuria credincioșilor parohiei Conțești, protopopiatul Pașcani, județul Iași, *duminică 21 octombrie*, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a sfințit biserica, înălțată prin contribuția credincioșilor parohiei și a satelor din jur, cu ajutorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei și cu sprijinul autorităților locale.

Prăznuirea Sfîntului Mare Mucenic Dimitrie, *26 octombrie*, a fost, pen-

tru credincioșii parohiei Grivița, protopopiatul Dorohoi, județul Botoșani, un ales moment de trăire duhovnicească, încununat de bucuria de a-și vedea binecuvîntate ostenelile de înfrumusețare a bisericii.

Credincioșii parohiei Orțești, protopopiatul Tg. Neamț, județul Neamț, au înfrumusețat biserica, prin efectuarea unor lucrări de restaurare și consolidare. Bucuria de a-și vedea binecuvîntate aceste osteneli s-a împlinit *duminică 25 noiembrie,* cînd P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit slujba de sfințire și Sfînta Liturghie.

La toate aceste slujbe de sfințire urmate de săvîrșirea Sfintei Liturghii, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a rostit cuvînt de învățătură și a îndrumat pe credincioși să se sîrguiască întru efectuarea la timp a lucrărilor agrare și a recoltării de toamnă.

Prăznuirea Sfîntului Ierarh Nicolae a fost, pentru slujitorii Mănăstirii Rîșca, județul Suceava, un moment de aleasă bucurie duhovnicească, încununată de Sfînta Liturghie săvîrșită de către P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul. Cu acest prilej, P. S. Sa a ținut un cuvînt de învățătură despre smerenie și sfințenie, despre ascultare și desăvîrșire duhovnicească. Astfel, hramul acelei străvechi mănăstiri a fost un popas duhovnicesc atît pentru slujitorii mănăstirii, cît și pentru închinătorii străvechii oaze de credință strămoșească, aureolat de bucuria comuniunii și a binecuvîntării cărora s-au făcut părtași cei prezenți. Purtînd în sufletele lor aceste daruri ca și îndrumările I.P.S. Mitropolit Teoctist și îndemnurile P. S. Pimen, toți au luat puterea de a săvîrși ceea ce este spre slava Bisericii și spre înflorirea continuă a scumpei noastre Patrii.

Duminică 9 decembrie, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie la parohia Verești, protopopiatul și județul Suceava.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură despre importanța păstrării unității de credință și îndatorirea fiecărui slujitor al Altarului străbun și a fiecărui credincios de a întări și afirma această unitate.

S-a săvîrșit apoi un Polihroniu pentru Conducătorii scumpei noastre Patrii și pentru Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei.

Diac. V. NECHITA

ADUNAREA EPARHIALĂ DIN ARHIEPISCOPIA IAȘILOR

În temeiul art. 90, al. c., din Statutul de Organizare a B. O. R., a fost convocată ședința de lucru a Adunării eparhiale pentru ziua de Duminică 2 decembrie 1984.

În dimineața acelei zile, deputații circumscripțiilor electorale, preoți și mireni, au participat, în impunătoarea Catedrală mitropolitană din Iași, la oficierea slujbei Te-Deum-ului, de față fiind Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, deputații eparhiali și credincioși.

La sfîrșitul slujbei s-a făcut invocarea Sf. Duh asupra lucrărilor Adunării eparhiale, iar în continuare I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit o frumoasă cuvîntare în fața credincioșilor prezenți, axîndu-se pe principiile de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române.

Înalt Prea Sfinția Sa a spus : „*Organele deliberative și executive bisericești, parohii, eparhii și patriarhie se îngrijesc de buna desfășurare a activității tuturor sectoarelor, arătînd grijă și preocupare permanentă pentru aceasta*“. Apoi, Înalt Prea Sfinția Sa a arătat : „*În timp ce dumneavoastră vă veți ruga în fața lui Dumnezeu în această măreață catedrală, noi vom continua lucrările în sala de ședințe și ne vom preocupa de bunul mers al vieții economice, culturale și spirituale a eparhiei noastre*“.

S-a trecut apoi în sala de festivități a Centrului mitropolitan, unde, potrivit procedurii legale, a avut loc constituirea Adunării eparhiale, verificîndu-se mandatele, alegerea comisiilor și a secretariatului etc.

La Te-Deum în Catedrala mitropolitană

Membrii Adunării eparhiale — 1984

Astfel, declarată legal constituită, Adunarea eparhială își începe lucrările propriu-zise sub conducerea I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei. La lucrări au fost prezenți și reprezentanți ai Departamentului Culte-lor.

Luînd cuvîntul, I.P.S. Mitropolit Teoctist a spus : *„În conducerea treburilor bisericești, în baza Statutului de Organizare și Funcționare a B.O.R., principiul diriguitor este sinodalitatea și conlucrarea activă dintre preoți — o treime și credincioși — două treimi.*

Adunarea eparhială simbolizează în modul cel mai strălucit strînsa legătură dintre clerici și credincioși, legătură ce este consfințită de lumina Evangheliei Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. „Voi sînteți Biserica cea vie a lui Hristos", exclama slăvitul Apostol Pavel — toți, clerici și credincioși, la un loc, alcătuim Biserica lucrătoare a lui Hristos.

Statutul B.O.R., a așezat această frumoasă și rodnică rînduială, în virtutea căreia, clerici și credincioși, ne-am întrunit astăzi cu scopul de a analiza viața și activitatea din cadrul Mitropoliei noastre, ca să vedem ce am realizat, într-un cuvînt, să aruncăm o privire retrospectivă asupra activității noastre din anul care se încheie.

Analizînd lucrarea noastră din anul care a trecut, vom încerca și o privire în viitor, asupra metodelor pe care le vom folosi în munca noastră de îndrumare spre tot ceea ce e mai bun și ziditor, a preoțimii și credincioșilor eparhiei noastre, așa încît lucrarea noastră să fie tot mai rodnică și folositoare.

În această muncă, un însemnat rol îl aveți dumneavoastră, stimați deputați eparhiali, căci dumneavoastră reprezentați aici pe toți preoții și credincioșii din cuprinsul eparhiei noastre. Vă cerem deci, a spus I.P.S. Sa, *o participare activă pentru ca munca noastră să fie încununată de succesul așteptat".*

Evocînd unele evenimente din Patria noastră I.P.S. Mitropolit Teoctist, Președintele Adunării eparhiale, arată că lucrările Adunării se desfășoară într-o atmosferă deosebit de vibrantă și înălțătoare, trăită de întregul nostru popor cu prilejul realegerii în cea mai înaltă funcție politică a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, fapt care ne-a umplut inimile de bucurie, nu numai nouă, clericilor, ci și credincioșilor B.O.R., tuturor fiilor Patriei. Personalitatea Sa este cunoscută pe toate meridianele globului, deoarece slujește cu dăruire și devotament cele mai nobile idealuri ale vieții contemporane și, în primul rînd, cauza păcii și bunei-înțelegeri între oameni și popoare.

„Iată de ce noi toți, a spus Înalt Prea Sfinția Sa, *sîntem mîndri și plini de bucurie că avem în fruntea națiunii noastre de 20 de ani, un mare om și minunat conducător, care s-a dovedit a fi un încercat erou al pămîntului nostru strămoșesc, înzestrat cu cele mai înalte virtuți ale geniului omenesc".*

În continuare, I.P.S. Mitropolit Teoctist arată că atît Biserica Ortodoxă Română, cît și celelalte culte din țara noastră, beneficiază de deplină libertate religioasă, datorită înțelepciunii și înțelegerii din partea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu.

Biserica Ortodoxă Română, are reprezentanții săi în Marea Adunare Națională, cum și în cel mai larg organism al țării, Frontul Democrației și Unității Socialiste, bucurîndu-se de toată atenția și purtarea de grijă din partea Statului nostru.

Acest lucru se poate vedea din toată lucrarea Bisericii Ortodoxe Române care dispune astăzi de tipografii proprii și de edituri, de tipărituri bisericești, reviste centrale și mitropolitane, cărți de cult, *Biblia* în mai multe ediții, *Psaltirea, Patericul românesc, Filocalia,* traducerile din Sfinții Părinți și Scriitori Bisericești, manuale pentru învățămîntul teologic, cărți de rugăciuni, calendarul și altele.

Toate acestea contribuie în mare măsură la misiunea Bisericii noastre peste hotare, la întărirea unității de credință și legătura credincioșilor cu țara.

Continuîndu-și cuvîntul, I.P.S. Mitropolit Teoctist, arată că în acest context se desfășoară lucrările Adunării eparhiale și totodată informează pe membrii Adunării eparhiale despre activitatea Înalt Prea Sfinției Sale, depusă în acest an, în desfășurarea lucrării pastorale și misionare din Arhiepiscopie, din țară și de peste hotare.

În mod deosebit s-a accentuat preocuparea îndreptată asupra pregătirii și formării noilor cadre ale Bisericii, care urmează Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, unde în nenumărate rînduri a poposit, cu care

prilejuri a dat toate îndrumările profesorilor și elevilor pentru ca elevii să devină buni slujitori ai Bisericii și Patriei.

Tinerii teologi au astăzi create toate condițiile pentru a învăța și pentru a fi la înălțimea așteptărilor. Dispun de un bogat material teologic, de profesori bine pregătiți și de condiții de studiu din cele mai moderne.

În îndrumările pastoral-misionare date preoților, cu prilejul Conferințelor preoțești, administrative și misionare pe care le-a prezidat în cursul anului 1984, a spus Înalt Prea Sfinția Sa, a fost accentuată în mod deosebit disciplina clerului. O deosebită atenție s-a acordat activității misionare din Arhiepiscopie, depunîndu-se eforturi susținute, fiind permanent ajutat de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, care se ocupă în mod special de această problemă.

În continuare, Înalt Prea Sfinția Sa se referă la vizitele făcute peste hotarele țării de delegațiile Bisericii Ortodoxe Române din care a făcut parte, la vizita în Grecia, însoțind pe Prea Fericitul Iustin, Patriarhul Bise-

În timpul desfășurării lucrărilor Adunării eparhiale

ricii Ortodoxe Române, cu care prilej delegația s-a bucurat de o deosebită atenție din partea Bisericii și a statului elen.

I.P.S. Mitropolit Teoctist arată apoi că în toate ocaziile Biserica Ortodoxă Română se bucură de toată aprecierea, atît în țară cît și peste hotare, datorită și prestigiului dobîndit de politica Statului nostru, îndeosebi de personalitatea proeminentă a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, de renume mondial.

I.P.S. Mitropolit Teoctist, ca președinte, propune și Adunarea eparhială aprobă textul unei telegrame adresate Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, pe care o publicăm în prima pagină a revistei noastre.

De asemenea s-a transmis o telegramă și Prea Fericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

În continuarea lucrărilor Adunării eparhiale, I.P.S. Mitropolit Teoctist, ca președinte, dispune prezentarea dărilor de seamă ale celor trei sectoare de activitate a Consiliului eparhial pe anul 1984, după cum urmează :

a) Comisia administrativă-bisericească — președinte P. C. Prot. Ioan Boca;
b) Comisia culturală — președinte P.C. Preot Teodor Bodnar ;
c) Comisia economică — președinte P.C. Preot Petru Ciobanu.

I.P.S. Mitropolit Teoctist, în calitate de președinte, suspendă ședința și invită pe membrii Comisiilor Adunării eparhiale să treacă la lucrări.

După o scurtă pauză și la propunerea I.P.S. Mitropolit, președintele Adunării eparhiale, s-a căzut de acord ca discuțiile să fie purtate după prezentarea tuturor referatelor.

A urmat raportul Secției administrative-bisericești, raportor Domnul profesor Ioan Enache.

Din raport s-a desprins activitatea generală desfășurată pe linie administrativ-bisericească pe anul 1984, urmărindu-se respectarea legalității, colaborarea dintre clerici și credincioși, precum și rezolvarea tuturor obligațiilor de serviciu.

Contactul cu terenul, cu marea masă a dreptcredincioșilor, a fost realizat de Înalt Prea Sfinția Sa, de Prea Sfințitul Episcop-vicar, de Consilieri, Inspector eparhial și Protopopi, cu ocazia multiplelor vizite canonice, a sfințirilor de biserici și hirotonii de preoți, precum și prin munca de îndrumare la fața locului, pe linie pastoral-gospodărească.

Din raportul Secției culturale, președinte P.C. Preot Teodor Bodnar, s-a desprins atenția acordată formării noilor cadre ale Bisericii la Seminarul teologic Neamț, activitatea meritorie a corpului profesoral.

Se dau apoi date despre activitatea editorială a Centrului eparhial, unde un loc deosebit îl ocupă revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei".

Raportul mai menționează ecoul puternic ce l-a avut în inimile preoțimii și credincioșilor marile evenimente patriotice, încununate de realegerea Domnului Nicolae Ceaușescu în cea mai înaltă demnitate.

Sînt apoi subliniate activitatea predicatorială a preoțimii, relațiile bune interconfesionale, grija pentru bunurile de Patrimoniu Național, prin organizarea de colecții de icoane și alte obiecte de valoare din cadrul Arhiepiscopiei, apreciate de cei ce le vizitează etc.

Raportul Secției economice, președinte P.C. Preot Petru Ciobanu, arată în cifre grăitoare situația financiară a Sfintei Mitropolii, modul echilibrat în care s-au gospodărit bunurile Arhiepiscopiei, venituri și cheltuieli etc., trecîndu-se în revistă obiectivele economice, ca de exemplu atelierul de lumînări, tipografia, căminele preotești, gospodăriile mănăstirilor etc. S-au scos în evidență lucrările de frescă mozaicată de la Catedrala mitropolitană, de la Bisericile Sf. Gheorghe, Frumoasa, Sf. Sava, Bărboi și Mănăstirile Putna, Sucevița, Moldovița etc..

S-a dat o sporită atenție verificării documentației tehnice și s-a subliniat ajutorul primit din partea Departamentului Cultelor.

S-a dat apoi citire raportului special în legătură cu execuția bugetară pe anul 1984, raportului în legătură cu planul financiar pe anul 1985 etc.

Toate rapoartele au fost aprobate în unanimitate.

Pe marginea lor au luat cuvîntul :

P.C. Preot Teodor Bodnar-Gura Humorului, care se referă la dările de seamă prezentate și elogiază activitatea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist.

Domnul prof. Ioan Enache din Iași accentuează legătura poporului cu viața statului și atașamentul de Biserică.

Domnul prof. dr. docent Gheorghe Chipail din Iași arată în cuvîntul său calitățile deosebite cu care este înzestrat I.P.S. Mitropolit Teoctist.

P.C. Preot Petru Ciobanu-Fălticeni vorbește despre bogata activitate a I.P.S. Mitropolit Teoctist.

P.C. Protopop Ioan Pricop-Piatra Neamț este plăcut impresionat de slujba Te-Deum-ului, cît și de cuvîntul I.P.S. Mitropolit, plin de învățătură.

Adunarea eparhială continuîndu-și lucrările, I.P.S. Mitropolit Teoctist, ca președinte, supune spre aprobare următoarele documente;

Darea de seamă a activității Centrului eparhial pe anul 1984, de la Sectoarele : administrativ-bisericesc, cultural-misionar și economico-financiar ; Contul de execuție bugetară pe anul 1983 și pe primele trei trimestre din anul 1984; Bilanțul pe anul 1984 și Planul financiar al Centrului eparhial-Iași și al instituțiilor anexe pe anul 1985.

Adunarea eparhială, în unanimitate, aprobă documentele.

Luînd cuvîntul la sfîrșitul lucrărilor, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a spus, între altele, că așa cum s-a văzut din rapoartele prezentate și din discuțiile purtate, imperativele vremii noastre cer o

intensificare a activității din parohiile noastre. Pentru desfășurarea unei activități corespunzătoare în toate unitățile, preoții și credincioșii trebuie să se înarmeze cu cunoștințele necesare, trebuie să cunoască învățătura de credință a Bisericii, în lumina căreia să cultive dragostea jertfelnică și solidaritatea, înfrățirea credincioșilor noștri în acțiunile de întrajutorare și pace. Activitatea preotului nu trebuie să se mărginească numai la slujbe și predici, care sînt bune și necesare, dar trebuie completată cu slujirea fiecărui credincios în parte și a obștei sociale în care trăim.

Cerem de asemenea preoților noștri o conduită aleasă, să colaboreze permanent cu organele parohiale, să nu lucreze izolat, căci astfel își pierd încrederea credincioșilor. Să fie de asemenea în relații bune cu organele puterii de stat, să colaboreze cu ele.

În acest spirit de prețuire și colaborare se pot rezolva problemele din

Dl. prof. dr. docent Gh. Chipail rostind cuvîntul

întreaga noastră Arhiepiscopie, din protopopiatele și parohiile noastre, se pot realiza lucruri frumoase.

O Biserică în care este Duhul lui Hristos și legătura cu poporul face din viața ei o viață înfloritoare.

Împletind munca cu rugăciunea, dragostea față de Dumnezeu, de Biserică, cu dragostea față de Patrie și popor, să răspundem prezent la marile chemări, la marile imperative ale vremii noastre, ale Patriei noastre.

Dorind tuturor multă sănătate, spor în muncă și bucurii alese, I.P.S. Mitropolit Teoctist mulțumește membrilor Adunării eparhiale de participare la lucrări, P.S. Sale Episcop-vicar Pimen Suceveanul, colaboratorilor de la Centrul eparhial pentru munca depusă, declarînd închise lucrările sesiunii Adunării eparhiale.

Prot. Anton FRUNZĂ

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA OCTOMBRIE 1984

Pentru luna octombrie 1984, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a stabilit o temă adecvată cu marele și semnificativul eveniment de acum

200 de ani cînd țărănimea transilvăneană, pătrunsă de dorința libertății, s-a ridicat la luptă pentru a-și cere drepturile. Tema conferinței s-a intitulat : *Momente din lupta poporului român pentru afirmarea ființei sale naționale de-a lungul veacurilor* (Cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan).

Pentru Arhiepiscopia Iașilor, lucrările conferințelor preoțești s-au desfășurat la sediile protopopiatelor, în zilele de 16, 17, 18, 19, 23, 24 și 25 octombrie.

I.P.S. Mitropolit Teoctist, însoțit de P.S. Episcop-vicar Pimen Sucveanul, a prezidat conferința de la sediul protopopiatului Iași, iar pentru celelalte protopopiate I.P.S. Sa a rînduit pe următorii delegați : la protopopiatul Suceava, I.P.S. Mitropolit Teoctist și P.C. Pr. Aristide Lefter, inspector bisericesc; la protopopiatul Fălticeni, P.S. Episcop-vicar Pimen Sucveanul; la protopopiatele Pașcani și Hîrlău, P.C. Pr. C. Sîrbu, vicar administrativ; la protopopiatele Piatra Neamț și Tg. Neamț, P.C. Pr. T. Rîpă, consilier administrativ; la protopopiatele Rădăuți și Cîmpulung, P.C. Pr. D. Isopescu, consilier administrativ; la protopopiatul Botoșani, P.C. Pr. Aristide Lefter, inspector bisericesc și la protopopiatul Dorohoi, P.C. Pr. Th. Bodnar.

La deschiderea lucrărilor, delegații eparhiali au făcut o prezentare succintă a evenimentelor interne și internaționale mai importante care au avut loc în țara noastră în ultima perioadă de timp, după conferințele preoțești precedente. S-a dat apoi citire referatelor întocmite de următorii P.P.C.C. Preoți : Alexandru Argatu-Iași, Alecu Amariei-Piatra Neamț, Gheorghe Ailioaie-Pașcani, Ștefan Oprea-Tg. Neamț, Aristotel Vieru-Botoșani, Ion Dănălache-Suceava, D. Valenciuc-Rădăuți, L. Niță-Dorohoi, V. Moroșanu-Cîmpulung și Dan Panțiru-Fălticeni.

Preoții referenți au evocat cu multă însuflețire și înflăcărat patriotism evenimentul de la 1784, pornit din dorința sinceră de libertate și neatîrnare a poporului nostru. Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan a redeșteptat încă o dată demnitatea și conștiința tuturor românilor transilvăneni, i-a arătat ca pe o putere socială și națională în stare să schimbe viața socială. Cauzei poporului asuprit i s-au alăturat, în acele grele zile pentru Transilvania, slujitorii Bisericii dreptmăritoare, care au împărtășit durerea celor de jos. S-au amintit : Preotul Ioan Cazan din Mesteacăn, care a făcut o slujbă specială pentru reușita mișcării ; Preotul Iancu din Lăpușna, care a depus jurămînt să-l păzească pe Cloșca; Preotul Dumitru Certege, care l-a însoțit pe Horia la Viena și în lupte; Preotul Constantin Turciu din Criscior, căpitan care a ridicat Zarandul; Preotul Avram din Vibărești, care din turla bisericii îndemna ocuparea Ribitiei; Preotul Nicolae din Orăștie, plecat după ajutor în Țara Românească; Preotul Ioan, plecat după ajutor la Iași; Preotul Gavril Sular din Hăgaj, care mergea înaintea răscoalei cu o cruce roșie; Preotul Nicolae Rațiu din Maieri, duhovnicul lui Horia și mulți alții, care au fost participanți activi ai revoluției. S-au prezentat apoi de către referenți, urmările revoluției, care, deși învinsă, a schimbat optica asupritorilor, avînd un larg ecou european.

În concluzie s-a arătat că aniversarea a 200 de ani de la Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan este un prilej de respect profund pentru trecutul glorios al poporului român. Astăzi Biserica și slujitorii ei trebuie să cunoască foarte bine imperativele vremii din toate timpurile și să sprijine străduințele de veacuri ale poporului care a nutrit mereu binele și frumosul.

Preoții au datoria de a sprijini năzuințele poporului care dintotdeauna a fost dornic de pace, de libertate și de progres în toate domeniile și la toate nivelele.

După prezentarea referatelor, participanții, viu interesați de tema abordată, și-au exprimat opiniile îmbogățind și aureolînd aniversarea aceasta.

În partea a doua a lucrărilor conferințelor s-a trecut la citirea rapoartelor de activitate, după care, delegații I.P.S. Mitropolit Teoctist, au dat diferite îndrumări din partea Centrului mitropolitan.

Arhid. Ioachim GIOSANU

FESTIVITATEA DE DESCHIDERE A CURSURILOR ANULUI ȘCOLAR 1984-1985 LA SEMINARUL TEOLOGIC DE LA MĂNĂSTIREA NEAMȚ

În ziua de 18 octombrie 1984, la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț a avut loc festivitatea de deschidere oficială a noului an de învățămînt 1984-1985, la care a participat și în acest an I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, înconjurat de profesorii, elevii și personalul administrativ al școlii.

Festivitatea a început cu slujba de sfințire a apei mici. A urmat Te-Deum-ul. Răspunsurile au fost date de elevii seminariști. Festivitatea a continuat apoi în aula Seminarului teologic, unde P. C. Pr. prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului, a luat cuvîntul prezentînd un bilanț general al anului de învățămînt anterior și angajamentele pentru cel care a început.

În continuare s-a prezentat un scurt program artistic, constînd din cîntece patriotice și religioase interpretate de corul elevilor seminariști sub conducerea Pr. prof. Anibal Pantiru și din poezii reprezentative ale liricii românești moderne și contemporane.

Cu deosebit interes și cu emoție a fost așteptat cuvîntul I.P.S. Mitropolit Teoctist, care a arătat că atît corpul profesoral cît și elevii trebuie să fie cu toată luarea aminte la buna desfășurare a procesului de învățămînt și de educație cetățenească, în vederea formării unor vrednici slujitori ai Altarului strămoșesc de pe pămîntul bimilenar al Patriei. Înalt Prea Sfinția Sa, în cuvîntul rostit, a subliniat importanța deosebită a legăturii învățămîntului teologic cu cerințele pastorale ale slujirii preoțești, recomandînd ca învățămîntul să fie legat de practica liturgică, pentru familiarizarea tinerilor cu problemele pastorale, dar și cu formarea duhovnicească prin cultul liturgic. Înalt Prea Sfinția Sa a îndrumat ca să se organizeze participarea elevilor, prin rotație, la parohiile din jur, cu prilejul unor slujbe mai deosebite sau în duminici și sărbători, ajutînd cîntarea la strană promovarea cîntării omofone în rîndul credincioșilor, recomandînd elevilor să susțină cuvinte de învățătură, pentru însușirea calităților de buni slujitori ai cuvîntului în ogorul Bisericii lui Hristos.

În cuvîntul său, I.P.S. Mitropolit Teoctist a insistat asupra formării viitorilor slujitori în spiritul vremurilor noastre, cu o înaltă conștiință a preoției ca slujire a lui Dumnezeu, a lumii și a omului, ca devotați cetățeni ai țării care se înnoiește an de an, pentru promovarea continuă a unității de credință și de neam, îndemnînd pe elevi să-și însușească temeinic învățăturile Bisericii lui Hristos, celei una și nedespărțită, spre a fi „vase de cinste" în slujirea de mîine. La sfîrșit, Înalt Prea Sfinția Sa, binecuvîntînd pe toți cei prezenți, profesori și elevi, a urat tuturor sănătate, bună sporire în tot ceea ce vor întreprinde în anul școlar care a început.

Luînd cuvîntul la încheierea festivității, P.C. Pr. prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului, a mulțumit călduros în numele profesorilor și elevilor pentru părintești cuvinte și îndemnuri adresate de I.P.S. Mitropolit Teoctist și pentru prezența I.P.S. Sale la acest moment festiv din viața școlii, încredințîndu-l că se vor depune eforturi sporite pentru o activitate didactică și pastorală cît mai laborioasă, cu rezultate dintre cele mai bune, dat fiind că există la această școală condiții optime pentru studiu și pentru rugăciune, pentru ca elevii de astăzi să devină slujitorii devotați de mîine ai Bisericii și ai neamului din care au odrăslit.

V. ȚOC

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR VASILE MAFTEI

Duminică 29 iulie 1984, după ce a participat la Sfînta Liturghie arhierească oficiată la parohia Grințieș, județul Neamț de către P.S. Episcop-vicar Pimen Sucevеanul, Preotul pensionar Vasile Maftei, împărtășit cu

Trupul și Sîngele Domnului, și-a dat obștescul sfîrșit în urma unei scurte suferințe, în vîrstă de 67 de ani.

S-a născut la 1 ianuarie 1917, în comuna Bistricioara, județul Neamț. Școala primară a urmat-o în satul natal, iar studiile seminariale la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, pe care l-a absolvit în primăvara anului 1936. S-a înscris apoi la Facultatea de Teologie, luîndu-și licența în anul 1941.

La 30 mai 1942, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Bordiug, unde a activat pînă la 1 noiembrie 1943, cînd a fost transferat la parohia Grințieș, județul Neamț, păstorind aici pînă în ultimele clipe ale vieții.

A fost un bun părinte duhovnicesc, atașat cu totul de credincioșii pe care i-a păstorit. A trăit tot timpul vieții la înălțimea marilor responsabilități ale preoției.

Pentru meritele sale, pentru rîvna și osteneala sa pastorală, Preotului Vasile Maftei i-a fost acordat rangul onorific de iconom stavrofor.

Înmormîntarea a avut loc joi 2 august 1984, săvîrșită de către P. C. Protopop Ioan Boca, în cuvîntul rostit punînd în lumină activitatea Preotului Vasile Maftei.

Despre viața, activitatea și personalitatea sa au mai vorbit P. C. Pr. V. Stăcescu, P. C. Pr. Ioan Ilie și cîntărețul Nicolae Sfarghie.

În dangătul clopotelor, trupul regretatului Preot Vasile Maftei a fost coborît în cripta familiei din curtea bisericii „Tuturor Sfinților" din Grințieș.

Pr. I. ILIE

PREOTUL AUREL ANDRIOAIE

În ziua de 27 august 1984, s-a stins din viață Preotul Aurel Andrioaie din parohia Goești, protopopiatul Pașcani, în vîrstă de 72 de ani.

S-a născut la data de 11 martie 1912, în localitatea Caracalia-Dorohoi. Școala primară a urmat-o în satul natal. S-a înscris la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași și apoi a urmat cursurile Facultății de Teologie, după care, în anul 1938, s-a căsătorit cu tînăra învățătoare Eugenia Popescu, din localitatea Dumești-Iași. A fost apoi hirotonit diacon, la data de 1 decembrie 1940, de către Episcopul Grigorie al Hușilor, și preot pe seama parohiei Nisiporeni. A păstorit la parohiile Brîncoveni-protoieria Caracal și Arbore-Dorohoi, mai mulți ani în parohia Sinești-Iași și în cele din urmă la parohia Goești, protoieria Pașcani, de unde s-a și pensionat la data de 1 iunie 1983.

În ziua de 31 august, s-a oficiat slujba de înmormîntare de către un sobor de preoți sub protia P. C. Protoiereu Mihai Mocanu care, împreună cu P.P.C.C.Preoți Ioan Geagă-Roman și Ermil Handragel-paroh, au vorbit despre viața și activitatea Preotului Aurel Andrioaie, după care a fost înmormîntat în cripta familiei din curtea bisericii parohiale.

Prot. M. MOCANU

PREOTUL CONSTANTIN SINESCU

O tristă veste ne-a venit din București: Preotul Constantin Sinescu s-a stins din viață în dimineața zilei de 26 noiembrie 1984. Suferind de diabet, el s-a retras la pensie încă în putere, în anul 1975 și s-a stabilit pe lîngă una din fiicele sale.

Născut în comuna Andrieșeni, județul Iași, la 5 mai 1907, din părinți țărani, tatăl fiind și cîntăreț bisericesc, urmează Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași pe care-l termină în 1928, iar în 1933 absolvă Facultatea de Teologie. Este numit preot la parohia Hermeziu, apoi transferat, în scurt timp, la Trifești, județul Iași, de unde vine în Iași ca paroh al parohiei „Schimbarea la Față" (Alba), iar de aici, după cîțiva ani, la parohia „Sfîntul Gheorghe"-Lozonschi.

Preotul Constantin Sinescu a fost un slujitor distins al Bisericii. În

perioada războiului a funcționat ca protopop al protopopiatului Iași-II, apoi consilier eparhial la secția administrativă, iar în cele din urmă președinte al Consistoriului bisericesc. În toate aceste funcțiuni a dat dovadă de reale aptitudini administrative, de un deosebit devotament față de instituția pe care o servea, avînd o remarcabilă pregătire juridică și fiind dotat cu o exemplară corectitudine.

În capitală trăia modest, cumpătat, înconjurat de cărți și manuscrise. În trecut s-a ocupat și de problema calendarului, aducînd lămuriri și întocmind scrieri necesare preoților de la parohiile în care sînt adepți ai stilului vechi.

Corpul său neînsuflețit a fost înmormîntat în cimitirul Străulești, unde i s-a făcut prohodul de către un sobor de preoți din care șase au și cuvîntat, evidențiind meritele dispărutului. Între cei ce au luat cuvîntul au fost P.P. C.C. Pr. prof. pensionar Ioan Constantinescu, Pr. dr. Paul Mihail, Pr. Dimitrie Argint, P. Cuv. Arhimandrit Luchian Narcis ș. a.

Din partea clerului ieșean care l-a cunoscut și prețuit, aducem un buchet de gînduri pioase la mormîntul celui ce a fost Preotul Constantin Sinescu, omul de mare omenie și ales păstor în Biserica lui Hristos.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Pr. P. MANOLE

PREOTUL CONSTANTIN MAXIM

În seara zilei de 29 noiembrie 1984, la vîrsta de 72 de ani, a fost chemat la Domnul Preotul Constantin Maxim, pensionar de la parohia Bivolari, județul Iași. Născut la 15 iulie 1912, dintr-o familie evlavioasă de țărani muncitori — Trifan și Vasilica Maxim, el a urmat Școala primară în satul Bivolari, Seminarul Veniamin Costachi din Iași și și-a luat licența în teologie.

Cu demnitate preoțească și zel a păstorit parohiile Teișoara, Probota și Bivolari între 1938 și 1982.

Slujba înmormîntării s-a săvîrșit la 2 decembrie, la biserica „Adormirea Maicii Domnului"-Bivolari.

Despre viața și activitatea celui dispărut au vorbit: P.P.C.C. Preoți C. Căliman, misionar protopopesc, din partea protopopiatului Iași, N. Maxim -Perieni, coleg, Anton Cozma-Trifești și Emil Ojog-Bivolari.

După terminarea serviciului religios, trupul Preotului Constantin Maxim a fost înhumat în cripta familiei din cimitirul Bivolari.

Pr. C. CĂLIMAN

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA OCTOMBRIE 1984

Pentru cea de a patra conferință preoțească din acest an Sfîntul Sinod a programat tema: „Momente din lupta poporului român pentru afirmarea ființei sale naționale de-a lungul veacurilor" (Cu prilejul împlinirii a 200 ani de la Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan).

Conferințele au fost organizate la protopopiatele: Roman și Vaslui (16 octombrie), Huși (17 octombrie), Bîrlad (18 octombrie), Bacău (23 octombrie), Moinești (24 octombrie) și Tg. Ocna (25 octombrie).

Lucrările conferințelor au fost conduse de către următorii delegați chiriarhali : la protopopiatele Vaslui, Huși și Bîrlad, P.C.Pr. Ioan Mareș, vicar administrativ, la protopopiatele Roman și Tg. Ocna, P.C.Pr. C. Cazan, consilier economic, la protopopiatul Moinești, P.C.Pr. Nicolae Toderici, consilier administrativ, iar la protopopiatul Bacău, P.C.Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial.

După oficierea Te-Deum-ului, preoții au intrat în sala de ședințe, iar delegații chiriarhali, deschizînd lucrările celei de a patra conferințe preoțești din acest an, au transmis arhierești binecuvîntări ale P.S. Episcop Eftimie și au prezentat cronica evenimentelor interne și externe ce au avut loc în viața Patriei noastre și a Bisericii strămoșești de la conferința preoțească din luna august pînă în octombrie. S-a reliefat importanța istorică a temei rînduite de Sfîntul Sinod, care evocă lupta poporului român pentru împlinirea măreților sale idealuri de libertate, egalitate și dreptate socială.

Referatele la tema acestei conferințe preoțești au fost prezentate, pe protopopiate, de următorii P.P.C.C. Preoți : Ioan Bîrliba, de la parohia Văleni-Roman, Valeriu Chelaru, de la parohia Izvoare-Bacău, Vasile Acostăchioaie, de la parohia Lăloaia-Moinești, Mihai Mitrea, de la parohia Patrașcani-Tg. Ocna, Petru Vulpe, de la parohia Mărăști-Vaslui, Ioan Boloacă, de la parohia Gugești-Huși și Gheorghe Iordan, de la parohia „Sfîntul Nicolae" -Bîrlad.

După citirea referatelor au avut loc luări de cuvînt, punîndu-se în lumină importanța evenimentului istoric, Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan.

În partea a doua a conferințelor, la fiecare protopopiat au fost prezentate rapoarte de activitate.

Pr. I. MAREȘ

SFINȚIREA BISERICII „SFINȚII CONSTANTIN ȘI ELENA" DIN MUNICIPIUL BÎRLAD

Duminică 2 septembrie 1984 a avut loc sfințirea bisericii din incinta cimitirului „Eternitatea" din Bîrlad, cu hramul „Sfinții Constantin și Elena".

Pe fundația turnată în anul 1943 s-a înălțat o frumoasă biserică, în stil moldovenesc, împodobită cu o pictură în tehnica frescă. Tîmpla și întreg mobilierul au fost confecționate în atelierele Sfintei Patriarhii.

Slujba sfințirii a fost oficiată de Prea Sfințitul Episcop Eftimie Luca al Eparhiei Romanului și Hușilor, înconjurat de un impresionant sobor de preoți.

Preotul paroh, prot. Vasile Grigore, a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor efectuate și fondurilor cheltuite.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie Luca a arătat marea bucurie pe care o simțim în asemenea momente și libertatea pe care o avem din partea Statului de a înălța biserici unde credincioșii să se roage.

Totul s-a desfășurat într-o atmosferă înălțătoare, de rugăciune și de deplină bucurie duhovnicească.

Prot. V. GRIGORE

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA MÎNDRIȘCA, PROTOPOPIATUL TG. OCNA, JUDEȚUL BACĂU

De sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, 8 noiembrie, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a sfințit biserica din parohia Mîndrișca-Tg. Ocna, după reparațiile ce i s-au făcut în urma stricăciunilor pe cale le-au adus anii.

P.C. Prot. Dumitru Ciobotaru, împreună cu preoți, diaconi, cîntăreți și credincioși, l-au întîmpinat pe Părintele lor de ocrotire duhovnicească.

Prea Sfinția Sa a mulțumit pentru primirea făcută. După oficierea

slujbei de sfințire a bisericii, a fost săvîrșită Sfînta Liturghie, în cadrul căreia tînărul teolog Virgil Chiril a fost hirotonit întru diacon pentru parohia Hurueşti-protopopiatul Tg. Ocna, județul Bacău, iar P.C.Pr. paroh Viorel Coman a fost hirotesit în sachelar.

După Sfînta Liturghie, P.C.Pr. Viorel Coman, luînd cuvîntul, a făcut o dare de seamă asupra modului cum s-au desfășurat lucrările și a mulțumit Prea Sfințitului Eftimie pentru că și-a luat osteneala de a fi în mijlocul credincioșilor.

În cuvîntul de învățătură rostit cu acel prilej, Prea Sfinţia Sa, printre altele, a spus: „Dumneavoastră care aţi venit aici aţi făcut bucurie negrăită nu numai pentru osteneala de a veni pînă aici, ci mai ales pentru uşurarea de păcate prin întoarcerea la Dumnezeu, pentru împăcarea cu Dumnezeu. Nu rămîneți niciodată la jumătate de drum. Dacă v-aţi ostenit să veniţi aici, curățiți-vă de păcate și vă veți întoarce mai bucuroși acasă. Această biserică vorbește despre trecutul nostru, despre moșii și strămoșii noștri. Mulțumim lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să sfințim această biserică în timpuri de pace și prosperitate".

Arhid. Ilie MURARAȘU

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL" DIN FILIA FRUMOASA, PAROHIA BALCANI, PROTOPOPIATUL MOINEȘTI

În ziua de 11 noiembrie 1984, enoriașii din parohia Balcani, filia Frumoasa, au trăit o zi de bucurie duhovnicească prin faptul că au reușit să reclădească o frumoasă biserică din lemn ca și fosta biserică, împodobită cu tot ce este necesar pentru folosul credincioșilor. Slujba de sfințire și Sfînta Liturghie au fost săvîrșite de către Prea Sfințitul Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor.

În cadrul Sfintei Liturghii arhierești a fost hirotonit întru preot tînărul teolog Virgil Chirilă, pentru parohia Hurueşti, protopopiatul Tg. Ocna, de asemenea a avut loc hirotesia în iconom stavrofor a Preotului pensionar Ioan Popescu.

După raportul preotului pensionar și al noului preot paroh, Romeo Sandu, a urmat cuvîntul de învățătură al Prea Sfințitului Episcop.

Prea Sfinția Sa, după ce-și exprimă bucuria de a fi din nou pe plaiurile băcăuane, în mijlocul credincioșilor din această zonă a eparhiei, plecînd de la pericopa Evangheliei din această duminică, cu pilda Samarineanului milostiv, consemnată de Sfîntul Evanghelist Luca (10, 25-37), arată foloasele milosteniei, argumentînd cu texte biblice că întrajutorarea aproapelui are o mare însemnătate în convieţuirea noastră socială, precum și la judecata viitoare, unde se vor avea în vedere faptele de milostenie : „Fericiți cei milostivi că aceia se vor milui" (Matei 5, 7). „Toți cei milostivi vor fi chemați la Dreptul Judecător, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, să moștenească fericirea veșnică" (Matei 25, 34-40).

În încheiere, Prea Sfinția Sa precizează că Biserica a fost una și aceeași în toate timpurile și că a avut eroi atît pe altarul Bisericii cît și al Patriei cum au fost, spre exemplu, eroi ai Patriei Horia, Cloșca și Crișan, martiri ai poporului nostru și ai credinței noastre strămoșești.

La plecare, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, însoţit de P.C. Protopop, a vizitat șantierul de lucrări de la biserica parohială din Zemeș, dînd îndrumările corespunzătoare terminării lucrărilor de reparaţii și pictură de la această biserică.

Prot. I. ANDRIOAIE

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL CONSTANTIN ARDELEANU

În zorii zilei de 27 noiembrie 1984, s-a stins făclia vieții unui vrednic slujitor bisericesc, Preotul Constantin Ardeleanu, parohul parohiei Sagna, județul Neamț.

S-a născut la 2 septembrie 1911 în satul Poeni, comuna Stănița, județul Neamț, dintr-o famile de buni creștini și harnici gospodari. Tatăl său, Vasile Ardeleanu, fost cîntăreț bisericesc și mama sa, Maria, casnică — au adus pe lume opt odrasle, cărora le-au imprimat în suflet simțul omeniei și dragostea de Dumnezeu, iar pe doi dintre aceștia, Constantin și Vasile, i-au îndrumat spre slujirea Domnului.

Absolvind școala primară, tînărul Constantin urmează cursurile Seminarului „Sfîntul Gheorghe" din Roman, distingîndu-se ca un element muncitor, conștiincios.

În anul 1934 se căsătorește cu Constanța Lungu, iar la 15 martie 1934 este hrotonit preot pe seama parohiei Todireni, comuna natală, pe care o păstorește timp de 38 ani, îngrijînd cu multă rîvnă de bunăstarea celor trei biserici, componente ale parohiei. Se transferă apoi la parohia Botești, unde construiește o biserică, iar după trei ani se transferă la parohia Sagna. A construit și aici o casă praznicală.

Dacă sub latura economică-gospodărească, Preotul Constantin Ardeleanu s-a dovedit un bun gospodar și priceput chivernisitor, sub latura cultural-misionară a lăsat, atît pentru enoriașii pe care i-a păstorit, cît și pentru colegii săi preoți, amintirea unui preot de vocație. Era blînd, bun sfătuitor, convins de misiunea pe care o îndeplinea cu multă rîvnă și răbdare.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți sub protia P. C. Prot. Raul Rojniță de la Roman.

P.P.C.C. Prot. Raul Rojniță-Roman, Pr. V. Brumărașu-Doljești, Pr. Gheorghe Nicolau, pensionar, Pr. Grigore Stănescu-Bîrjoveni-I, Pr. V. Ardeleanu, fratele defunctului, un delegat la parohiei Botești și epitropul parohiei Sagna, în cuvinte emoționante, au scos în evidență calitățile de bun cetățean și convins slujitor bisericesc ale Preotului Constantin Ardeleanu.

În dangătul duios al clopotelor, sicriul purtat pe umeri de preoți, urmat de familia îndoliată, după înconjurul bisericii, a fost coborît în mormîntul săpat lîngă biserica în care a slujit Domnului cu dragoste și devotament.

Pr. V. BRUMĂRAȘU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXe Nos. 10 — 12 octobre — décembre 1984

SOMMAIRE

TELEGRAMME adressé à Son Excellence *NICOLAE CEAUŞESCU*, Président de la République Socialiste Roumanie . . . 687

REPUBLIQUE — FOYER GRANDIOSE

La fête de la République († *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi*) 688
L'Union — rêve d'or des roumains († *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire*) 691
Echelons du développement de la Patrie (*Iérod. Ioachim Giosanu*) 694

L'EGLISE ET LES PROBLEMES DU MONDE CONTEMPORAIN

Diacre V. NECHITA, Quand les fruits de la science sont mis au service de l'homme 700

LA PAIX, PREOCCUPATION PERMANENTE

Les Pères de l'Eglise à propos de la paix. La paix du monde. (traduction par *Gh. Badea*) 703

A LA FÊTE DE LA PAIX

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite*, Pastorale à la Nativité 1984 714
† *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi*, Pastorale à la Nativité 1984 719

ANNIVERSAIRE A L'ÂGE DE LA SAGESSE

Son Eminence l'Evêque Eftimie de Roman et de Huşi à 70 ans (*Pr. I. Mareş*) 723

AU SERVICE DE L'OECUMENISME

La troisième rencontre oecuménique européenne (Riva del Garda, 3-8 octobre 1984) (*Un participant*) 729

ETUDES

Drd. I. SAUCA, Le Sacrifice du Sauveur sur la Croix à la lumière de l'Union hypostatique 745
Pr. prof. C. COJOCARU, Meletie Istrati — évêque de Huşi . 759
Pr. N. COJOCARU, Motifs et techniques ornamentaux en Bukovine dans l'art populaire 770

DANS LE DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite*,
L'époque de lumière 779
La vénération des Saints dans l'Eglise 785

SERMONS

Pr. Justin GASPAR, Au XXIV-e Dimanche après la Pentecôte . 789
Pr. Justin NEAGU, Aux Saint roumains, témoins et défenseurs de la vraie foi 790
Pr. Constantin ANDREI, Sur les hiérurgies en général . . 793

B.M.M.B. 2006-2007

VIES DE SAINTS

La sainte Théodora de la Sihla (*Pr. prof. C. Galeriu*) . . 797

NOTES 805

Supérieurs du Monastère de Bistrița et hiérarques promus de ce monastère (*Diacre I. Ivan*); Le professeur Ștefan Bârsănescu (*Pr. Scarlat Porcescu*).

EGLISES HISTORIQUES EN BOIS

Pr. Justin Gaspar, Les Eglises en bois de la commune Ipatele, les villages Cuza Vodă et Ipatele, paroisse Cuza Vodă, département de Jassy 820

COMPTES RENDUS 822

Diacre prof. Nicolae I. Nicolaescu, Pr. prof. Grigore Marcu, Pr. prof. Sofron Vlad et pr. prof. Liviu G. Munteanu, Etude du Nouveau Testament, pour les Instituts théologiques, III-e édition, imprimé avec la bénédiction de Sa Béatitude Justin, Patriarche de L'Eglise Orthodoxe Roumaine, Bucarest, 1983, 326 p. (*Diacre V. Nechita*); *Mircea Muşat, Ion Ardeleana,* De l'Etat géto-dac à l'Etat roumain unitaire, Bucarest, 1983, 726 p. (*Archim. Mitrofan Băltuță*); *Vasile Chirica — Marcel Tanasachi,* Répertoire archéologique du département de Jassy, tome I, Jassy, 1984 (*Prot. M. Mocanu*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. — ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 827

Hôtes (*Diacre V. Nechita*); Itinéraire du Métropolite de Moldavie: Fête de la pieuse Parascheva à la Cathédrale métropolitaine de Jassy (*Diacre Ioachim Giosanu*); Petite Eglise „St. Apôtres Pierre et Paul" au Monastère de Putna (*Archid. T. Meleşcan*); Fête de l'Eglise „St. Archanges Michel et Gabriel" au Monastère d'Agapia; L'Eglise „St. Sava" de Jassy (*Pr. Scarlat Porcescu*); Messes épiscopales et missionnaires (*Diacre V. Nechita*); Session annuelle de l'Assemblée de l'Archevêché de Jassy (*Prot. A. Frunză*); Conférences ecclésiastiques en octobre 1984 (*Diacre Ioachim Giosanu*); Fête de la rentrée scolaire 1984-1985 au Séminaire théologique du Monastère de Neamț (*V. Țoc*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR; Le Prêtre Vasile Maftei (*Pr. Ioan Ilie*); Le Prêtre Aurel Andrioaie (*Prot. M. Mocanu*); Le Prêtre Constantin Sinescu (*Pr. P. Manole*); Le Prêtre Constantin Maxim (*Pr. C. Căliman*).

B. — ÉVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUŞI . . . 843

Conférences ecclésiastiques en octobre 1984 (*Pr. I. Mareş*); L'Eglise „St. Constantin et Hélène" de la ville de Bîrlad (*Prot. V. Grigore*); L'Eglise de la paroisse Mîndrișca — Tg. Ocna, département de Bacău (*Diacre I. Murarașu*); L'Eglise ayant pour patrons „St. Michel et Gabriel", filiale Frumoasa, la paroisse Balcani-Moinești (*Prot. I. Andrioaie*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre Constantin Ardeleanu (*Pr. V. Brumărașu*).

PREDICI

Pr. Iustin GASPAR, La Duminica a XXIV-a după Rusalii . . 789
Ierom. Iustin NEAGU, La Sfinții români mărturisitori și apărători ai dreptei credințe 790
Pr. Constantin ANDREI, Cuvînt de învățătură despre ierurgii . 793

VIEȚI DE SFINȚI

Cuvioasa Teodora de la Sihla (*Pr. prof. C. Galeriu*) . . . 797

ÎNSEMNĂRI 805

Stareți ai Mănăstirii Bistrița și ierarhi cu metania din această mănăstire (*Diac. Ioan Ivan*); Profesorul Ștefan Bârsănescu (*Pr. Scarlat Porcescu*).

BISERICI DE LEMN CU VALOARE ISTORICĂ

Pr. Iustin GASPAR, Bisericile de lemn din comuna Ipatele, satele Cuza Vodă și Ipatele, parohia Cuza Vodă, județul Iași 820

RECENZII 822

Diac. prof. Nicolae I. Nicolaescu, Pr. prof. Grigore Marcu, Pr. prof. Sofron Vlad și Pr. prof. Liviu G. Munteanu, Studiul Noului Testament, Manual pentru Institutele teologice, Ediția a treia. Tipărit cu binecuvîntarea *Prea Fericitului Părinte Iustin*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983, 326 p. (*Diac. V. Nechita*); *Mircea Muşat, Ion Ardeleanu*, De la statul geto-dac la statul român unitar, București, 1983, 726 p. (*Arhim. Mitrofan Băltuță*); *Vasile Chirica — Marcel Tanasachi*, Repertoriul arheologic al județului Iași, vol. I, Iaşi, 1984 (*Prot. M. Mocanu*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 827

Oaspeți (*Diac. V. Nechita*); Itinerar chiriarhal: Prăznuirea Prea Cuvioasei Maicii Parascheva la Catedrala mitropolitană din Iași *(Arhid. Ioachim Giosanu)*; Paraclisul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" de la M-rea Putna (*Arhid. Tiberiu Meleşcan*); Hramul bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din M-rea Agapia; Biserica „Sfîntul Sava" din Iași (*Pr. Scarlat Porcescu*); Slujbe arhierești (*Diac. V. Nechita)*; Adunarea eparhială din Arhiepiscopia Iașilor (*Prot. Anton Frunză*); Conferințele preoțești din luna octombrie 1984 (*Arhid. Ioachim Giosanu*); Festivitatea de deschidere a cursurilor anului școlar 1984-1985 la Seminarul teologic de la M-rea Neamț (*V. Țoc*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preot iconom stavrofor Vasile Maftei (*Pr. I. Ilie*); Preot Aurel Andrioaie (*Prot. M. Mocanu*); Preot Constantin Sinescu (*Pr. P. Manole*); Preot Constantin Maxim (*Pr. C. Căliman*).

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 843

Conferințele preoțești din luna octombrie 1984 (*Pr. I. Mareş*); Sfințirea bisericii „Sfinții Constantin și Elena" din municipiul Bîrlad (*Prot. V. Grigore*); Sfințirea bisericii din parohia Mîndrișca, protopopiatul Tg. Ocna, județul Bacău (*Arhid. Ilie Murarașu*); Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din filia Frumoasa, parohia Balcani, protopopiatul Moinești (*Prot. I. Andrioaie*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preot Constantin Ardeleanu (*Pr. V. Brumărașu*).